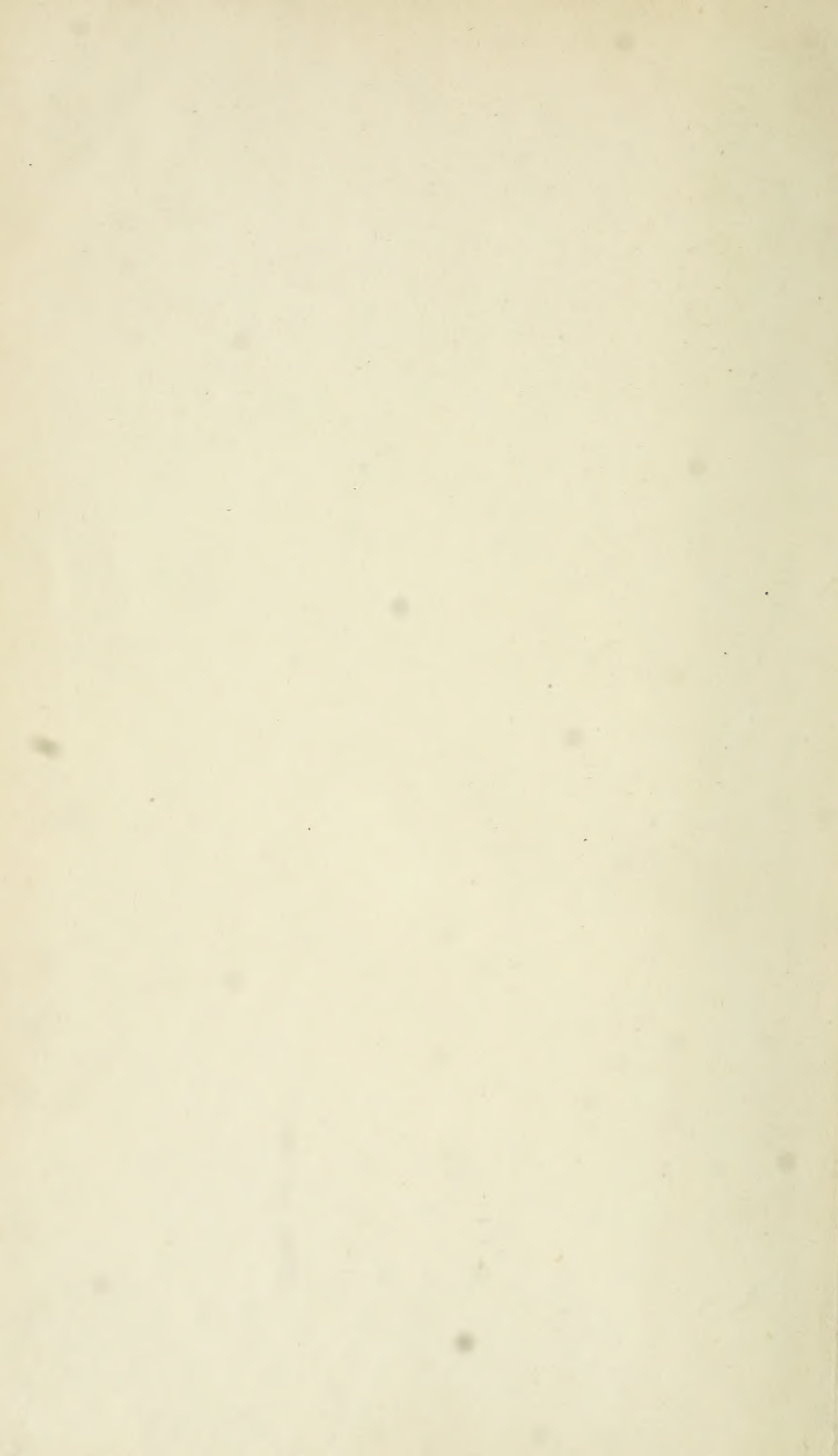
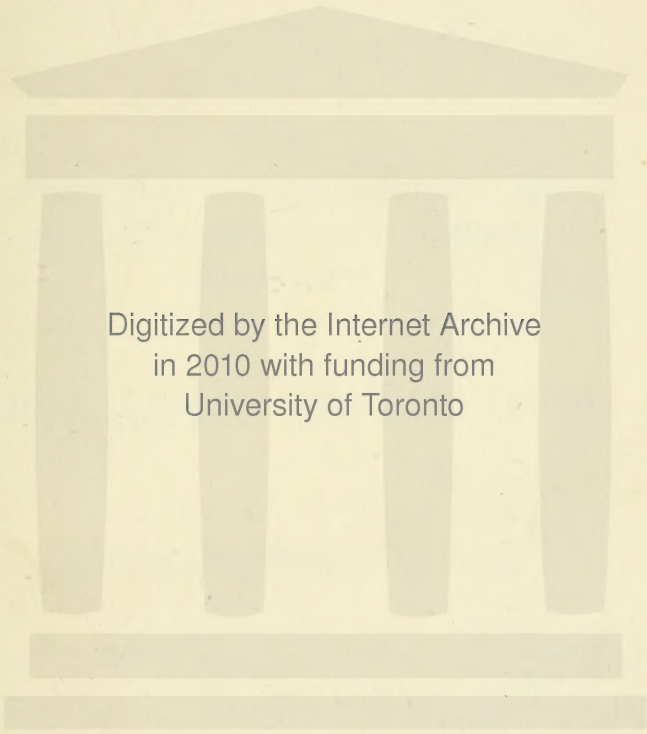
The background of the image is a dense, repeating pattern of marbled paper. The pattern consists of horizontal, wavy bands of color, primarily in shades of red, blue, and cream or off-white. The colors are arranged in a way that creates a sense of movement and depth, typical of traditional marbling techniques. In the center of the image, there is a rectangular white label with a slightly aged, off-white tone. The label contains two lines of handwritten text in a cursive script.

Goldwin Smith

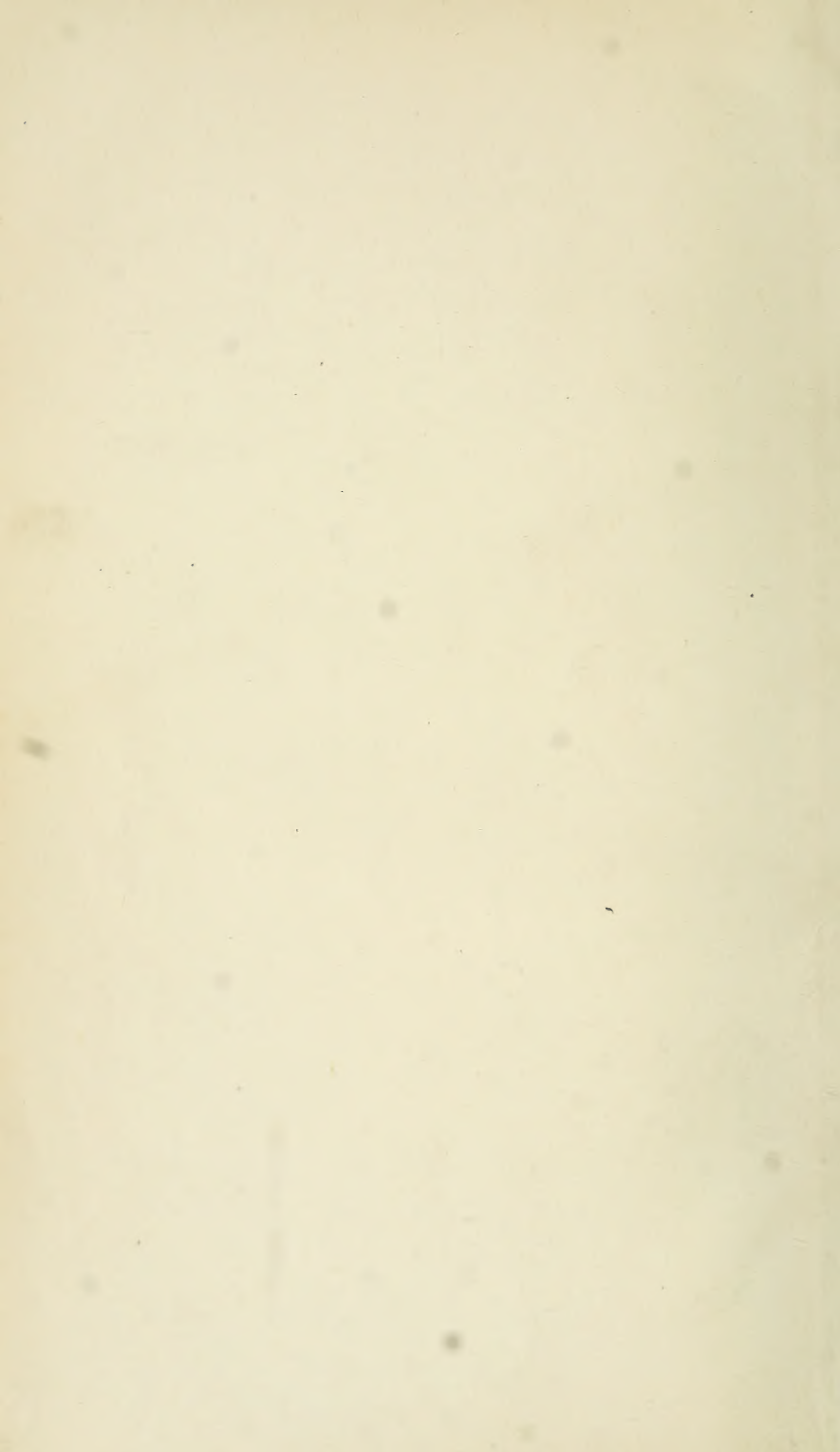
The Grange.

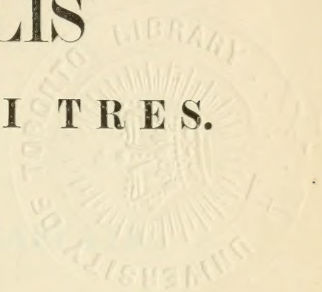

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

ARISTOTELIS

DE ANIMA LIBRI TRES.

AD

INTERPRETUM GRAECORUM AUCTORITATEM ET
CODICUM FIDEM RECOGNOVIT COMMENTARIIS
ILLUSTRAVIT

FRIDER. ADOLPH. TRENDELENBURG.

EDITIO ALTERA EMENDATA ET AUCTA.

114354
5/6/11

BEROLINI

SUMPTIBUS W. WEBERI.

1877.

Ψυχῆς πείρατα οὐκ ἂν ἐξέυροι ὁ πᾶσαν ἐπιπορευόμενος
ὁδόν· οὕτω βαθὺν λόγον ἔχει.

HERACLITUS.

TRENDELENBURGII PRAEFATIO.

Duplex est praefandi genus, alterum excusandi, alterum commendandi. Felix illud humanum opus, quod neutro indigeat; adeo enim suos in se perfectionis numeros habebit, ut tanquam statua exposita ipsam artem causam dicere iubeat. Sed sors tam laeta neque in nos cadet; obstat enim virium imbecillitas, cui sequi summa quidem, sed non consequi fas est: neque omnino philologico scripturae generi facile obtinget. Ita enim eiusmodi commentandi ratio comparata est, ut non in semet ipsa perficiendi modum et causas positas habeat, sed aliunde ex universo scriptore, quin ex universa antiquitate suspensas gerat. Tanto ex finium ambitu materia undique congerenda est; partes partibus ita minutatim addendae sunt, ut singula quaeque, tanquam lapilli in opere musivo, artificio quodam componantur, nec vero, ut lineae in pictura, uno eoque certo manus ductu gignantur. Quare si, quid consilii propositum, quid materiae et opum paratum fuerit, significaverimus, speramus, fore, ut, quam in Aristotelem operam contulimus, aequi harum rerum existimatores non ex perfecta aliqua, quae fingatur, specie, sed ex consilii finibus et rei ipsius difficultatibus iudicent atque ut non tam, quid esse debeat, quam quid esse possit, quaerant et perpendant.

Itaque primum quid in librorum de anima textu constituendo et notis criticis adiciendis, deinde quid in commentariis conscribendis secuti simus, paucis exponemus.

Cum novae nobis, dum hos de anima libros recognoscebamus, codicum opes non paterent: multum nobis in aliorum et Bekkerianae imprimis editionis auctoritate positum erat. Quae librorum manuscriptorum copia vel ab

ipso Immanuele Bekkero vel ab operis socio Christiano Augusto Brandis collata est (quem operosum conferendi laborem, quotquot sunt, ad quos haec litterarum studia pertinent, grato pioque animo agnoscent, dummodo habeant, quae tanquam explorata et comperta sequantur): ea copia ille editor, summus in Graecis libris restituendis artifex, ita usus est, ut, spretis prioribus, suum Aristotelem exhiberet. Quantum hoc sit, nemo, qui editionem pervolverit, ignorabit. Illa enim Bekkeri praeclara laus est, quod post tot primus saecula, codicum scriptura in medio proposita, plane novam et propriam universi Aristotelis recensionem absolvit. Ita contigit, ut, quas bibliothecarum copias acuta oculorum acies perlustraverat, manus artis perita ad Aristotelis formam sive poliendam sive emendandam converteret. Nec tamen tantum et laboris et ingenii monumentum, etiamsi grata in auctorem fiducia admiramur, communem in litteris legem ita subterfugiet, ut ad facti rationes reddendas vocari non debeat.

Sunt autem duo, quae nobis nostro iure desiderare videamur. Bekkerus in libris manuscriptis detentus his solis operam impendit, quasi aliunde nullum scripturae momentum accedere posset. Ita factum est, ut neque editorum librorum scripturam curaret, neque eam, quam veteres commentatores tradunt, lectionum diversitatem consuleret. Utrumque minus recte admissum esse censemus.

Etenim unde editi libri orti sunt, nisi ex manuscriptis, ut eorum aliquam certe auctoritatem agnoscere debeas? Bekkerus prioris scripturae ne mentionem quidem fecit: idque lectori eo incommodius accidit, quod, quoniam non semper ¹⁾ Bekkeri editio citatur, quid priores habeant, scire interest.

Alterum gravius est. Nam si lectionem quaeras anti-quitate commendatam, ut ad scriptoris manum quam proxime accedas: commentatoribus, ubi lectionum diversitatem ex ipsorum tempore commemorant, plus tribuendum est, quam libris, qui aliquot demum saeculis post exarati sunt. Simplicius vel Philoponus, ubi duplicem loci alicuius scripturam

1) [Nostro tempore (1877) fere omnes, qui studiis Aristotelicis operam dant, Bekkeri citant editionem, cum magno illorum studiorum emolumento. Quod si Teichmuellerus paragraphos et paginas citat editionis Didotianae, ipse prohibet quominus commode quis libris Teichmuellerianis utatur.]

ferri memoriae produnt, maiorem, puto, fidem habent, quam vetusti litterarum ductus, qui nec tantum aetatis ferunt neque omnem calami errorem excludunt. Quare si id recte agas, ut in locorum difficultatibus expediendis soli iudicii acumini diffidens, quippe cui amplus coniecturarum campus pateat, ad externa scripturae momenta perpendenda accedas: primum certe locum veterum commentatorum lectiones tenent, quarum eo certior fides est, quo facilius, si qua lectio traditur, ne in litterarum ductu agnoscendo erremus, adiecta explicatione cavetur.

Horum igitur neutrum nec priores editiones nec veteres commentatores editor curavit, ut locum relinqueret, ad quem utilem operam conferremus. Sed missis his, quae a consilii ratione removit, in iis eum ipsis, quae dedit, parcioire manu dedisse queraris; neque enim, quae meliora essent, confidenti lectori offerenda vel invito obtrudenda erant, sed iudicanti probanda. Adeo autem recti conscientia editor elatus esse videtur, ut merum codicum indicem, in quo nihil nisi numeros et nomina neque ipsam quidem aetatis notitiam invenias, praeposuisse satis haberet. Quem codicem tanquam meliorem praetulerit, quas rationes in lectionibus diiudicandis secutus sit, id lectoris vel diligenti observationi vel felici divinationi permittitur. Quae si viri est taciturnitas, in libris, quos nobis et edendos et illustrandos sumpseramus, nostrum esse putavimus, quae ipse declarare neglexisset, quantum quidem in nobis esset, et explorare et exponere.

Itaque Bekkerus in libris de anima eos codices manuscriptos consuluit, quibus haec nomina imposuit E S T U V W X et libro tertio L. Est autem, ut index docet,

codex E	Parisiensis regius	1853.
S	Laurentianus	81. 1.
T	Vaticanus	256.
U	Vaticanus	260.
V	Vaticanus	266.
W	Vaticanus	1026.
X	Ambrosianus H.	50.
L	Vaticanus	253.

Quod novissimae editionis praefatio spem movet, fore, ut de universis Aristotelis codicibus, qui textui conformando inservierint, commodiore loco pluribus verbis disputetur: nos certe, num commodior locus, quam ipsum fuisset editionis quasi limen, inveniat, dubitamus. Utinam promissa

illa solvantur et codicum ratio ab iisdem, qui eos perscrutati sunt, viris tanquam solis rei arbitris pateat! Eiusmodi enim critica ars, quae, etsi omnino codicibus nititur, codicum conditionem silentio premit, mathematicae propositionis similis est demonstratione carentis. Quantae quidem molis sit, omnes Aristotelis libros manuscriptos complecti, ex praeclaro specimine intellegimus. Nam Vaticanos accurate enumeravit Christianus Augustus Brandis in actis academiae regiae Berolinensis anni 1831.¹⁾ Quidquid vel ex docta hac commentatione vel aliunde de codicibus ad hos de anima libros instaurandos adhibitis accepimus, in vacuum codicum notitiae locum substituere nobis liceat. In qua re Ferdinandi Hauthalii, viri in re bibliographica imprimis periti, cui Musae Venusinae²⁾ mirum quantum debebunt, benevolam operam grato animo agnoscimus.

Codicum ordinem ducit Parisiensis regius 1853, cui Bekkerus tantum tribuit, ut saepius, reliquis sepositis, huic uni fideret. De quo catalogus codicum manuscriptorum bibliothecae regiae Par. 1739. vol. II. inter alia haec habet: „Codex membranaceus, olim Mediceus, quo continentur:

1°. Aristotelis libri secundi de anima initium, foliis duobus.

b^o. Eiusdem de anima libri tres. Tertii folium unum sub finem desideratur.

Is³⁾ codex saeculo decimo incunte maximam partem exaratus videtur. Ad illam vero, quae manum antiquam prae se fert, accessere scholia antiqua et ipsa, sed non aequae omnia, ad quosdam libros perpetua, ad alios rariora.”

De Laurentiano (S) (plutei LXXXI. cod. I.), quem in Aug. Mar. Bandinii catalogo codicum manuscriptorum Mediceae Laurentianae enumeratum invenias Tom. III. p. 249, hoc accepimus. Constat e 243 foliis papyri partim linci partim erioxylini, ac seculi XIV. esse videtur. Folia 76 priora et posteriora a folio inde 169. ab una eademque manu scripta sunt; quae interiacent (fol. 77 — 168), nitidius

1) Die Aristotelischen Handschriften der Vaticanischen Bibliothek, verzeichnet von Hrn. Brandis. Historisch philologische Abhandlungen der Königlichen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Aus dem Jahre 1831. p. 47 sqq.

2) [Edidit Aeronis et Porphyrii commentarios in Q. Horatium Flaccum tom. I. Lips. 1859; tom. II, III. Berol. 1861, 1866.]

3) De hoc codice videantur quae infra p. XVI sqq. attulimus.

et expressius ab alia manu. Haec pars a libro *περὶ τῶν μορίων* incipit et a folio 105 a — 117 b libros de anima complectitur, rubra inscriptione: *Ἀριστοτέλους περὶ ψυχῆς λόγος ἁπότος*. Huic scripto nihil deest.

Codex Vaticanus 256 (T.). De quo Chr. Aug. Brandis haec scribit (l. l. p. 63. no. 80) Cod. bombyc., foliorum 474, non una manu. Continentur haec: *Ἀριστοτέλους τὰ μετὰ τὰ φυσικά*, perbene scripta. In codicis calce: *τετέλειστα ἢ μεροῦσα βιβλὸς ἐν ἑτει σὺν εἰσοσίτῳ ἐνάτω* (1321).¹⁾ Codex multa omittit eaque non levioris momenti, partim quidem librarii, ut videtur, negligentia. *Ἀριστ. φυσικὴ ἀπορώσει*; f. 218. Haec, quemadmodum quae sequuntur omnia, deterius scripta, litteris minoribus, a seriori fortasse manu, sed charta erioxylina aeque eleganti. Primum f. 218 *πολλόμενα Σμπλικίου εἰς τὸν πρότον λόγον τῆς φ. ἀπο.* f. 221 Aristotelis physica, scholiis ex Simplicio, ut videtur, excerptis instructa, sed sensim sensimque rarioribus. Sub exitum f. 295 b, dimidia de planetis pagina. f. 298 Nicomachus Gerasenus f. 337 *Ἀριστ. περὶ ζῴων μορίων*, scholiis satis copiosis. f. 398. *Αἰθαιῶν ἐξαγωγῆς καὶ ἀνοδῶν*. f. 390. *Ἀριστ. περὶ ψυχῆς*, cum scholiis aliquot non ita magni momenti. f. 422 ex Nicephori Blemmydis quaestionibus physicis. f. 431 Astronomica. f. 443 *περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς* et alia physici generis ex Nicephoro Blemmyde, ut videtur, ducta. Haec quidem illi commentationi debentur. Praeterea codicem foliis tenui fibra erioxylinis perpolitis eleganter et perspicue exaratum et rubris inscriptionibus instructum esse accepimus, ita ut externa forma admodum commendetur. Perpetua sunt scholia cum ad libros *περὶ ζῴων μορίων* tum ad *Νιζουμάχου ἀποθωμιστικῆς ἐξαγωγῆς*. A seriore manu *ἀνάξ* adiectus est singula huius codicis scripta diligenter enumerans.

U. Vaticanus 260. De quo apud Brandisium haec leguntur (l. l. p. 66. no. 91): eod. membr. foliis quaternis minus latis, quae tricenos ternos versus litteris vicenis quinis vel tricenis continent; manus minor et elegans; fol. 193,

1) Ita quidem anni numerus ad Byzantium temporis computandi rationem reductus. Haec autem librarios Byzantios ad tempus, quo libri manuscripti absoluti sint, significandum usum esse Montfaucou de palaeographia Graeca l. l. c. 6 et 7 auctor est. Quem si numerandi morem sequaris, sunt anni 5508 ante Christum natum, ut annus ille 6829 anno nostro respondeat 1321. cf. Ideleri chronolog. II. p. 459 sqq.

quorum priora septem et tria externa recentiora. Codex omnino non antiquus. Haec vero comprehendit: F. 1 *περὶ ζώων μορίων*. f. 88 *περὶ ζώων πορείας*. f. 103 *περὶ ψυχῆς* cum scholiis perpaucis in margine adiectis. f. 152 *περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν*. f. 171 *περὶ μνήμης καὶ τοῦ μνημονεύειν*. f. 171 (lege 177) *περὶ ἔπνον καὶ ἐρηγήσεως καὶ τῆς καθ' ἔπνον μαντικῆς*. Haec quidem ex illa de Aristotelis codicibus Vaticanis commentatione. Hauthalius hunc codicem a manu certa et exercitata scriptum saeculi XIII. incuntis esse existimavit. Secundae manus in textu vestigium nullum; sed priora septem folia et tria extrema a manu saeculi XV addita esse videntur, ut codex his partibus mutilus resarciretur. Sed quod damnum codex fecerat, ad libros de anima nihil pertinet.

V. Vaticanus 266. De quo apud Brandisium haec traduntur (p. 65. no. 85): codex chartaceus. *Ἀριστ. περὶ χρομιάτων*. f. 8 b *περὶ ἀτόμων γραμμῶν*. f. 13 *περὶ μακροβιότιος καὶ βραχυβιότιος*. f. 15 b *περὶ νεότητος καὶ γήρως*, *περὶ ζωῆς καὶ θανάτου καὶ περὶ ἀναπνοῆς*. f. 27 *περὶ ζώων πορείας*. f. 36 *περὶ αἰσθήσεων καὶ αἰσθητῶν*. f. 47 *περὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως*. f. 50 b *περὶ ἔπνον καὶ ἐρηγήσεως καὶ τῆς καθ' ἔπνον μαντικῆς*. f. 60 b *περὶ ζώων κινήσεως*. f. 68 *περὶ ζώων μορίων* usque ad librum tertium scholiis Michaelis Ephesii in margine adiectis. f. 118 *περὶ ζώων γενέσεως*. f. 203 *περὶ ψυχῆς* cum paucis notis in margine additis. Haec quidem ille. Codex saeculi, ut videtur, XIV. foliis oblongis crioxylinis 240 scriptus et glossis a prima manu instructus est. *Πίρακες*, unus vetustior, alter recentior, quid codex contineat, indicant.

W. Vaticanus 1026: De quo l. l. p. 64. no. 81 haec traduntur: Cod. bombycinus non admodum recens, a variis manibus maximam partem male scriptus haec completitur: *Ἀριστ. φυσικὴ ἀκρόασις*, a septimo inde libro, sine initio, cum paucis glossis in margine adiectis. f. 41 Nicomachus Gerasenus. f. 161 *ἡθικῶν Νικομαχείων β'* cum nonnullis in margine notis. Haec magnam partem satis bene scripta, sed multa folia deterioris et recentioris scripturae inserta. f. 165 *περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν*. f. 175 *περὶ ψυχῆς* cum multis scholiis lectu horrendis. f. 213 philosophiae summa: *ὅσα λέγουσιν οἱ ἀναμνηστικοὶ πρῶτον μὲν τὰ στοιχεῖα μαθημάτων, ἀπὸ δὲ τῶν στοιχείων ἐπὶ τὰς συλλαβὰς μεταβαίνουνσιν*. Haec quidem ex illa commentatione. Codex foliis 234 quaternis saeculo fortasse XIV scriptus, etsi initio

et exitu mutilus, libros de anima integros continet. Glossae inter lineas a prima manu interiectae rariores.

De codice X (H. 50) Ambrosiano nihil comperimus.

L. Vaticanus 253. De quo l. l. p. 66. no. 92 haec referuntur. Codex chartaceus, foliis quaternis minoribus, satis recens, cuius librarius interdum scripturae compendia male intellexit. Hauthalius codicem bombycinum perspicue et diligenter scriptum saeculi XIV esse litteris nobis significavit. A lectionum praestantia (saepius enim cum vetustissimo codice (E) consentit) antiquior quam recentior esse videatur. Haec autem complectitur: 1. *περὶ οὐρανοῦ βιβλία τέσσαρα* f. 1—48. 2. *περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς βιβλία δύο* — f. 71. 3. *περὶ μετεώρων βιβλία τέσσαρα* — f. 137. 4. *περὶ ψυχῆς τὸ τρίτον* — f. 158. 5. *περὶ ἀσθένειας καὶ ἀσθενῶν* — f. 171. 6. *περὶ μνήμης καὶ ὕπνου καὶ τῆς κατ' ὕπνον μαρτυρίας* — f. 183. 7. *περὶ ἐνεργειῶν* — f. 199. 8. *περὶ γήρως καὶ νεότητος, περὶ ζωῆς θαλάττης καὶ ἀναπνοῆς καὶ ζῴων κινήσεως* — f. 206. 9. *περὶ μακροβιότητος* — f. 218. 10. *περὶ χρωμάτων* — f. 239. 11. *περὶ αἰσθησέων γραμμῶν* — f. 244. 12. *μηχανικά* — f. 265. 13. *περὶ πνεύματος* — f. 272.

Hi quidem codices a Bekkero adhibiti, qui ne soli Aristotelis de anima libri manuscripti exstare putentur, cavendum est. Plures enim Parisiis asservantur in bibliotheca regia his numeris notati: 1851. 1852. 1860. 1861. 1921. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034, sed magnam partem recentiores, vulgari charta scripti.¹⁾ Alios Aristotelis de anima codices Vaticanos Christianus Augustus Brandis memoriae prodidit no. 49 (l. l.) codicem Vatic. 1144 chartaceum, recentiorem, no. 72 codicem Palatinum 235. chartaceum admodum recentem, no. 82 codicem Vatic. 1339 membranaceum, no. 94 codicem Vatic. 249 membranaceum recentiorem, no. 95 codicem Urbin. 38 chartaceum Michaelis Apostolii manu scriptum, no. 96 codicem Palatinum 161 recentem, no. 252 codicem Vatic. 115 chartaceum recentem, no. 253 codicem Ottobonianum 147 chartaceum admodum recentem. Alium etiam codicem Romae delitescere Hauthalius auctor est. In bibliotheca Vallicellana i. e. in monasterio Sae Mariae in Vallicella a Philippo Neri condito, cuius ecclesia plerumque Chiesa Nuova vacatur, codex reconditus est. B. 93 foliis 34 erioxylinis, quaternis minoribus,

1) De quibus codicibus catalogus librorum manuscriptorum bibliothecae regiae Parisiensis consulatur.

quorum paginae non amplius quindenos versus habent. Primum volumen inscribitur *Ἀριστοτέλους ἀπὸ ψυχῆς*. Sub exitum deficiunt nonnulla. Saeculo XIV. calamo scriptus est. Post folium octavam duo folia inserta sunt, quae secundae alicuius manus scholia continere videntur. Eodem volumine Aristoteles *ἀπὸ ζῴων* comprehenditur. Codex extremis foliis humore corruptus, nec tamen ita ut legi non possit. Ex aliis bibliothecis nec Romanis nec Neapolitanis quicquam nobis innotuit, quod ad libros de anima pertineret. Florentiae bibliotheca Riccardiana Aristotelis libris de anima caret. Bandinius hos praeterea ex Laurentiana codices enumerat tom. I, 489, XXI. tom. III, 394, XIII. 219, VI. 363, X. 392, VI. 403, VI. 404, I. 408, XXII, XXIII. § 1. 409, I. In catalogis librorum manuscriptorum, qui in bibliothecis Galliae, Helvetiae, Belgii, Britanniae, Hispaniae, Lusitaniae asservantur, editis a D. Gustavo Haenel (Lps. 1830) Aristotelis de anima codices commemorati inveniuntur. p. 39. Arrebat (Arras) cod. saec. XIV. membr. 4. — p. 57. Avenione (Avignon) membr. fol. — p. 158. Duaci (Douay) chartae. 8. duo exempla. — p. 252. in fano Audomari (St. Omer) membr. saec. XII. 4. — p. 314. Parisiis in bibliotheca armamentarii (bibliothèque à l'arsenal) no. 53. fol. — p. 427. Rhotomagi (Rouen). — p. 483. Turonibus (Tours) saec. XV. membr. 4. — p. 525. Basileae. Ar. libr. III. de anima per M. Io. Heynlin de lapide partim membrana partim charta scripti cum scholiis 1459 fol. — p. 753. Brugis (Bruges) cod. 4. — p. 927. Scoriali (Escorial). — p. 979. Hispali (Sevilla) saec. XIV. membr. 4. — p. 993. Toleti membr. saec. XIV. fol.

Tanta igitur codicum copia relinquatur perscrutanda. Confusi iacebunt, dum in familias redigantur; quod quam arduum sit, nemo non intellegit. Codicum index facile etiam augebitur. Sed quales eorum fructus exspectandi sunt? Fieri poterit, ut eorum auctoritate leviora multa mutantur, gravius vix quicquam. Etenim quibus locis iam antiqui illi interpretes aliquot saeculis maiores haerent vel laborant, iis a codicibus salus non repetetur.

Scripturae diversitati, quae e vetustis commentariis eruitur, plus tribuendum esse, quam illi, quae e codicum dissensu oritur, supra demonstravimus. Sunt hi in libros de anima commentarii Themistii paraphrasis, Simplicii et Ioannis Philoponi commentarii, Sophoniae paraphrasis. Illi noti et in lucem editi, hic obscurior et in bibliothecis abditus. Sophonias editorem non diu exspectabit; nam Christianus

Augustus Brandis, vir in hoc litterarum genere princeps, commentariis, qui Aristotelis editionem Berolinensem sequentur, Sophoniam comprehendet. Cuius viri singulari humanitati ea debemus, quae de lectionum varietate e Sophonia attulimus.¹⁾ Hausta sunt e Codice Parisiensi regio 1921. In lectionum diversitate e veteribus commentariis depromenda adiuti sumus ab eiusdem viri liberalitate, quae nobis commentariorum exempla concessit notis diligenter distincta. E Simplicio et Philopono duplex interdum lectionis diversitas existere potest, tum ea, quam Aristotelis *ῥήτὰ* praebent commentariis praeposita, tum ea, quae ex ipsa commentariorum contexta oratione colligitur. Illa minoris momenti, quippe quae ab ipsis commentatoribus profecta esse nemo praestet: haec summa antiquitate commendata. Illa facile ipsis commentatoribus recentiora sunt. Quod enim hi solis fortasse primis vocibus significaverant, id seriores ex Aristotelis exemplis suppleverunt, ut *ῥήτὰ* non maiorem quam codices recentiores fidem habere possint. Quod luculento

1) Quoniam Sophonias non aequè notus est ac reliqui Aristotelis commentatores, quae apud Fabricium de eo inveniuntur, apponere iuvat. Bibliotheca Graeca tom. III. p. 236. ed. Harles. „In cod. LIII Vindob. est Sophoniae paraphrasis, nondum edita, in Aristotelis libros tres de anima, in totidem libros divisa. Idem Sophoniae opus exstat in cod. X. XII. bibl. Mediceae, plutei 71. (Bandinii catalogus tom. II. p. 21) et in cod. Bavar. CXIX, ubi Sophonius, vitiose forsàn, dicitur. Quis ille Sophonias fuerit et quando vixerit, non liquet. Lambecius tamen VII. p. 209 sq. suspicatur, hunc esse eundem monachum, cuius commentarium graecum insertum in Aristotelis categorias Philippus Labbeus in nova bibliotheca msectorum p. 115 commemorat, adde Buhle I. opp. Arist. p. 187 sq. Fabricius in vol. X. lib. V. cap. 45. p. 345. coniecit, eundem esse Sophoniam, ad quem Simon Constanti-nopolitanus saeculo XIV. scripsit.” Fabric. ed. Harles. XI. p. 714 „Sophoniae paraphrasis graeca in libris Aristotelis de anima MS. in bibl. Caesarea.” Ad quae verba haec nota adiecta est: „conf. supra ad vol. III. p. 236, ubi addendum, Florent. in cod. bibl. Laurent. VII. nr. 19. plut. 7. Sophoniae paraphrasin perperam tribui Simplicio v. Bandini cat. codd. gr. Laur. I. p. 267. De cod. Bavar. v. Hardt. in Aertini Beiträge etc. a. 1804. part. 4. p. 19. Aristotelis praedicatorum paraphrasis sine nomine auctori: Venetiis in bibl. Marc. Mst. graeca et latina tom. I. p. 128. Sophoniae monacho tribui solet, prouti etiam erat in codd. LXXVIII. et CCLI. collegii Claramontani societ. Iesu, relatis in catalogo a. 1764. Parisiis impresso. — Sophoniae monachi declamatio: Paulus Athenis continentem habens ad populum: inc. *οὐ γὰρ ἐγὼ πρῶτος ἐπὶ δικαστήριον ἀναβέβηκα.* Venet. in bibl. Marc. cod. CCLXVI. v. cat. codd. gr. Marc. p. 131. Harles.” [Torstrickius in ed. librorum, qui sunt de anima. praef. p. XXXX -- XXXXIII. ex Sophoniae paraphrasi nonnulla publici iuris fecit.]

exemplo comprobari potest. Philoponi in libros de anima commentariorum codex Parisiensis regius (1914), omnium fortasse gravissimus, dictorum Aristotelis, quae explicanda proponuntur, sola initia continet. Dubia igitur, quae praeter locorum initia in commentariorum libris vel manuscriptis vel editis adiciuntur. Ita facile fit, ut Aristotelis *ἡμῶν* praeposita ab iis lectionibus, quas ipsum scriptorem secutum esse e commentariis apparet, manifeste discrepent v. e. III, 3 427^b 17, ubi in Aristotelis dictis *παντάσῃ, νόσῃ* autem in ipsis commentariis, qui dissensus haud levis et neque ex solo librariorum errore natus. Eodem capite alia discrepantia. Quare minus ad ea attendendum esse censuimus, quae in dictis leguntur, quam quae in ipsis commentariis.

Codicis loco Aldinam habemus (an. 1495 sqq.), utpote editionem principem. Quidquid diversi invenimus, nisi apertum typhotetae mendum, diligenter adnotavimus. Ubi nihil adiectum est, nobiscum Aldina consentit. Exstitit a. 1831 vir doctus,¹⁾ qui esse aliquam exemplorum Aldinorum discrepantium docens duplicem impressionem statueret. Quodsi, quae signa indicavit, vera sunt, id exemplum, quod nos contulimus, secundi est preli. Aldinam hanc editionem benigne nobiscum communicavit Georgius Kloss, med. Dr. Francofurtensis, rara antiquorum exemplorum copia instructus.

Sylburgianae editioni, qua est auctoritate, hoc tribuendum esse putavimus, ut diligenter conferremus et collatam, ubi discederet, commemorarem. Contulimus priorem, quae vocatur, Sylburgianam, a. 1579 apud Andr. Wechelum editam, a qua notae editioni a. 1584 a Sylburgio adiectae absunt, et posteriorem anni 1584. An prior illa recte Sylburgiana vocetur, non satis nobis constat. Si posterioris praefationem legeris, huic tantum Sylburgium operam impendisse suspiceris. Utraque utrique editio in ceteris consentire videtur. Sylburgiana, nitide sane et emendate expressa, in libris certe de anima nihil nisi Morelliana esse videtur; huius enim vestigiis adhaeret. Contulimus editionem Parisiis apud Guilelmum Morelium a. 1556 in lucem emissam, a qua Sylburgiana ita fere nihil differt, ut ipsa litterarum forma simillima sit.²⁾ In notis Sylburgianae

1) Dr. Postolaka in libello: Wiener Jahrbücher 1831. fascic. 2.

2) Liber inscribitur: Aristotelis commentationum de natura libri VIII. Parisiis 1556. apud Guilelmum Morelium, in Graecis typogra-

alteri adiectis ipse Sylburgius Morellianam ducem esse proficitur, et tanta in his viri est religio, ut, si quam lectionem in notis tanquam Morelliana meliorem amplectitur, in textum recipere vereatur. In sola voce *γγηλισμός* (p. 66, 1 Sylb.), pro qua Morelliana *γγηλισμός* habet, se auctorem deserere scribit. In notis contra ad p. 7, 9. Sylburgius probat *τοῖς ἀσωμάτους*; ad p. 14, 24. *καὶ διανοεῖσθαι*, ad p. 34, 3 *δ'* omitti, ad p. 51, 27 *ἄγεται*, ad p. 69, 11 *ἀσθητοῦ*, sed adeo sibi temperat, ut meliora probet, deteriora sequatur; nihil enim horum in textum admisit.

Nec Basileensem, quae anno 1550 ad Erasmi editionis exemplar apud Isingrinium prodiit, nec Camotianam (anno 1551—1553 apud Aldi filios), quae et Aldina minor vocatur, nobis ipsis conferre licuit. Quod ex his in Sylburgii notis accepimus, in usum nostrum convertimus. Camotiana, nisi differentia notata est, cum Sylburgiana consentire videtur. Sed quoniam Basileensem et Camotianam nec ipsi contulimus nec ubique collatam contendere possumus: vel in iis locis, ubi a recepta nostra lectione non discedunt, si quid a Sylburgio acceperamus, in notas criticas conicere non dubitavimus.

Bekkerus in codicibus commemorandis hanc sibi legem posuisse videtur, ut codices, qui cum eius scriptura consentiunt, silentio praetermittat, dissentientes significet. Quare, si codicum auctoritatem perpendere volueris, a numero codicum, qui adhibiti sunt, eos detrahas, quorum lectiones adnotatae sunt. In hac ratione cum egregia insit brevitatis, nobis pergendum esse duximus. Codicum signa ab auctore posita, ne cui confusioni locus daretur, diligenter servavimus.

Quoniam, quantum quidem nobis vel per sententiae rationem vel per commentatorum auctoritatem licebat, Bekkerianam quam maxime editionem tanquam ducem sequendam existimavimus: ab huius loci consilio, quid Bekkerianae

plum Regium. Insunt praeter physica libri de coelo, de generatione et corruptione, de meteoris, de anima. In libris de anima conferendis inter hanc Morellianam et Sylburgianam priorem haec tantum differre vidimus. Sylburgiana p. 7, 5. *εἶδει*, quod codices non tuentur, pro quo Morelliana p. 6, 26. *εἶδη*; Sylburgiana p. 11, 5. *ποιεῖν*, Morelliana p. 10, 26. *ποιεῖ*; Sylburgiana p. 13, 25. *αὐτῶν* post *ἀνθρώπων*, Morelliana p. 13, 20. *αὐτῶν* post *συναρμώσασιν*; Sylburgiana p. 15, 9. *ἐπὶ μὲν τῶνδε*, Morelliana p. 15, 5. om. *μὲν*; Sylburgiana p. 27, 1. om. *μὲν*, Morelliana p. 27, 3. *ὁμοίως μὲν*; Sylburgiana p. 34, 1. om. *ἢ*, Morelliana p. 34, 7. *αὐτῶν ἢ*. Haec igitur illa Morelliana esse videtur, qua duce Sylburgius se usum esse refert.

editioni proprium sit, investigare alienum non erit. Primum Bekkerus curavit, ut oratio magis nitida et tersa evaderet. In prioribus editionibus hiatus dominatur, ut vel in usitatissimis pareus sit elidendi usus. Bekkerus apostrophum introduxit, idque tam communi lege, ut in hac re ne codicum quidem auctoritatem indicaret. Ita prima statim pagina vulgata κατὰ ἀριβειαν, Bekkerus κατ' ἀριβειαν, pag. secunda vulgata ἔτι δὲ εἰ, Bekkerus ἔτι δ' εἰ et innumera eiusmodi. Hae Bekkeri emendationes, siquidem librorum manuscriptorum¹⁾ fide nituntur, adeo auri Graecis scriptoribus adsuetae satisfaciunt, ut nusquam eas non acceperimus; tamque leves videntur, ut in his vulgatam discedere singulis locis indicare operosius quam utilius iudicaverimus. Deinde Bekkerus in his de anima libris plurimum tribuit codici E (i. e. Parisiensi regio 1853), cui libro tertio saepius accedit codex L (i. e. Vaticanus 253). Codicem E hae fide non indignum esse, egregiae demonstrant, quas solus praebet, lectiones eaque, ut videtur, unice verac. In quarum numerum referatur I, 5. 411^a 28 βούλεσθαι (E. S.), in qua voce, quam sententiae ratio postulat, contra vulgatam βουλέεσθαι etiam veteres commentatores consentiunt; II, 4. 415^b 29 στρογγυλιμένοις (E) pro vulgata στρογγυλιμένον, quod anacoluthia quadam excusandum erat; III, 10. 133^a 18 τὸ ὀρεζιὸν γὰρ ζινεῖ, ceteri ὀρεζιζὸν, quo iterum loco in vera lectione ὀρεζιὸν Themistius et Philoponus cum codice E congruunt. Haec si graviora sunt, Bekkerus etiam in levioribus, invita omnium reliquorum codicum auctoritate, hunc unum codicem quasi Aristotelis salutem tenuit. Sic I, 2. 405^a 32 πάντα (EW) pro vulgata ἔπαντα, I, 3. 406^b 12 ἀντήρ (EX) pro vulgata ἑατήρ, I, 5. 410^b 18 πείσις (E), in quo commentatores consentiunt, pro vulgata ἀλάσις, I, 5. 411^a 30. ἀΐξι (E), accedente Sophonia, pro vulgata ἀΐξισις, II, 1. 412^a 28 τοιοῦτο (EU), quod saepius e codice E pro τοιοῦτον scripsit, II, 4. 416^a 12 ἀξιώμενον (ET), confirmante commentatorum auctoritate, pro vulgata ἀξιοώμενον, II, 8. 419^b 30 οὐδὲ (EW) pro vulgata οὐ, II, 8. 420^a 25 ἀθροῦν (E) pro vulgata ἀθρόον, II, 11. 423^b 8 ἐλπικμεν (E) pro vulgata ἐλπομεν, II, 11. 423^b 24 καὶ additum ex uno cod. E, III, 1. 425^a 23 καὶ additum ex uno cod. E, III, 3. 427^a 25

1) [Cf. tamen notas ad p. XVI, XVII.]

βούλευτα τοίτοις (EL) pro vulgata τοίτοις βούλευτα, III, 3. 427^b 20 ἢ (EL) pro vulgata καὶ, III, 3. 428^b 6 ἐπιλαθόμενον (E) pro vulgata ἐπιλαθόμενον, III, 4. 429^a 25 ποιός τις γὰρ ἄν (E) pro vulgata ποιός γὰρ ἄν τις, ἠρχός ἢ θεμοός (EL), nulla ratione necessaria, pro vulgata θεμοός ἢ ἠρχός, III, 5. 430^a 18 ἀμυγίς καὶ ἀλαθίς (EL) pro vulgata ἀλαθίς καὶ ἀμυγίς, τὸ δ' αὐτὸ (EL) pro vulgata τὸ αὐτὸ δέ, III, 9. 432^b 24 σιμῆτον δὲ οὐκ ἔστι (E), ubi ἔστι vulgata cum reliquis codicibus omittit, III, 10. 433^b 4 ἀλέον (E) pro vulgata ἀλείον. Haec quidem leviora, ut in maiori parte sententiae ratio nec faveat nec adversetur; sed ita comparata, ut si unius codicis auctoritas tantum valet, admitti possint. Sunt tamen loci, quibus huius libri manuscripti, quem amplexus erat, ratio editorem in fraudem induxisse videatur. Sic minus recte scriptum est I, 1. 403^b 1 καὶ θεμοῦ (E) pro vulgata ἢ θεμοῦ, I, 2. 404^b 24 ἀόχα pro vulgata ἀοχαί, I, 5. 409^b 11 ιαίτας (E) pro vulgata αἰάτας, I, 5. 410^a 1 ἄλλο διοῦν (E) pro vulgata διοῦν ἄλλο, II, 10. 422^a 12 εἴμεν, ἀσθαρόμεθ' (E) pro vulgata ἤμεν ἡσθαρόμεθ', III, 1. 425^a 11 σ.τάλαξ pro vulgata ἀσ.τάλαξ. De quibus locis in commentariis dictum est. Atque haec ea sunt, quae e codice Parisino regio (1853) fluxerint. Fit etiam, ut alius codex, si sententia flagitet, etiamsi ceteris refragantibus, anteponatur. Sic III, 12. 434^a 23 ἐζη (X) pro vulgata ἔχει. Sed est locus II, 9. 421^a 21, ubi vir, qui omnes consilii rationes a libris manuscriptis suspensas tenet, sine ulla codicum auctoritate, ipsa sententia invita, suo, ut videtur, arbitrio, πολλῶν pro vulgata πολλῶ seripsit. Alius locus II, 11. 422^b 20 vulgata, etsi in notis a Bekkero omissam, non adeo esse contemptam documento est. Lectionem enim τὸ τοῦ ἐπιτοῦ ἐπιτιδὸν nullus eorum, qui afferuntur, codex praebere videtur, ut eam editor ex Aldina et vulgata, quas silet, repetivisse videatur. Loco II, 9. 421^b 2 lectio ἀπὸ τοῦ alioqui e solo codice E a vulgata, quae alicuius certe codicis locum tenet, confirmatur.

Haec cum iam iam scripta essent, cum ad ipsam nostram editionem operae manus admovissent: contigit nobis, ut Parisiis codicem (E. 1853), penes quem Bekkerus summam esse auctoritatem voluit, adire liceret. Cuius quoniam ea est ratio, ut fundamentum sit, quo recensio nitatur universa: ad fundamentum reverti operae pretium esse duximus, ut accuratiori, quam Bekkerus concessisset, cognitione comprehenderetur.

Codex (E. 1853) saeculi decimi, membranaceus, eleganter et perspicue scriptus, vocibus non seiunctis sed inter se ligatis, in libris de anima a duplici,¹⁾ ut videtur, manu compositus est. Repetitur enim fol. 196 libri de anima secundi exitus a loco inde II, 11. 423^b 28. Hoc folium ab alia manu, antiqua vero et ceteris aetate non dissimili, minoribus fere litteris exaratum, scriptura accentibus prope destituta. Eodem tenore, eadem, qua hoc folium, manu liber tertius, in quo scriptura accentibus quidem instructa, sed accentus, ut in reliquis, si quid ex pallidiore atramento conicias, a posteriore manu appicti, nec tamen ubique. Altera igitur manus in prioribus duobus libris, altera in tertio, quamquam iam in libro primo et secundo aliquam manus differentiam observaveris, id quod Bekkerus in notis ad secundi libri initium commemoravit. [Cf. mant. crit. A.]

De scribendi ratione, quae in hoc codice obtinet, haec in univsum adnotamus, quae singulis locis repetere longum est. Singularis est litterae usus, quae *v* ἐγκεκρωτισζὸν vocatur; neque enim in iis continetur, quae vel vocalis sequitur vel enunciationis exitus. Sed ubique, ipsa consonante subsequente, dativis pluralis tertiae declinationis, tertiae personae pluralis et reliquis, ubi alioqui locum habere solet, adiecit. Exempla ubivis obvia v. e. I, 1. § 1. 402^a 8 οὐκ ἐβίβηζεν λεγὸν. § 2. 402^a 13. δόξειεν μία. 16. ἔστιν μία. § 5. 402^b 6. ἔστιν καθάρτερον. § 8. 16. ἔοιζε δ'. 19. μαθήμασιν *ι* et innumeris per universos libros locis, ut, si quo

1) [Torstrikius, qui codicem E post Trendelenburgium contulit, iis quae Trdlbg. viderat, nonnulla in praefatione editionis suae (p. VIII sqq.) adiecit. Ea, cum res maximi sit momenti, hic ipsius verbis repetere liceat: „In codice E qui sunt de Anima libri duabus manibus scripti sunt, antiquissimis, elegantissimis, simillimis, sed duabus. Prior manus, quae eadem scripsit Naturalem Auscultationem, exaravit primum et tertium librum et quae e secundo libro reliqua sunt: altera manus exaravit alterum quandam librum secundum, ab illis reliquis [cf. mant. crit.] diversum: hic, non ille qui principio infuit quique nunc mutilus est, posteriore tempore vulgatus est et in fratris minus fortunati locum successit.

De duabus manibus certa res est, nec mihi soli sed amicis quoque nonnullis eruditis, quibus utor Parisiis. Si quis dubitat, conferat quaeso quarundam litterarum formam, praecipue τοὸ ψῖ et τοὸ ὀ, qualem uterque scriba fingit: conferet quoque versuum numerum qui insunt singulis paginis: reperiet librum primum et tertium et secundi fragmenta tricenis octonis versibus esse scripta, librum secundum illum alterum, qui postmodo ei codici illatus est, quadragenis octonis.]

loco *ν ἐγγέλζεσσιζόν* omissum sit, exceptio esse appareat, non regula: neque hanc quidem exceptionem observasse nobis videmur, nisi raro exemplo III, 9. § 8. 433^a 8. ἀπο-
λουθουσι et 10. § 5. 433^b 1. διαθοῶσι. Apostropho codi-
cem non tam frequenter¹⁾ uti intelleximus, quam Bekkerus
introduxit. Variat porro apud Bekkerum γίνεσθαι et γίγνε-
σθαι, γινώσκειν et γιγνώσκειν²⁾ αἰεὶ et αἰεὶ, ita tamen ut

1) [Ut hoc ostenderet, Trendelenburgius hic magnam molem
(p. XXV—XXIX) locorum congesserat, quibus elisio, quamquam in
codice non admittitur, introducitur a Bekkero. Eos repetere ex re
esse non existimavi. ipsius Bekkeri verbis motus, quibus exponit,
quomodo res orthographicas in scriptoribus a se editis tractet: Cf.
Comment. crit. ad Platonem I, p. X: „libellum (Gaisfordi) in mea
commentaria ita recepi (ait Bekkerus), ut, quae ad sententiam, ad
syntaxin, ad flexionem quoquo modo pertinerent, transcriberem omnia,
quae orthographica essent, ea fore speciminis loco semel at-
que iterum posita deinde omitterem. Quam in ceteris quoque
rationem secutus sum.“]

2) [Berolini in bibliotheca regia asservatur ea editio Aristotelis
(Basilienensis tertia, per Jo. Bebelium) et Mich. Ising(rinium), in qua
Imm. Bekkerus varietatem lectionis notavit ex iis codicibus Graecis quos
contulit. Ex eius libri apparatu deinde editionem academicam in-
stituit. Hunc librum Torstrikius perlustravit et dissertatione cui
inscripsit: „Die authentica der Berliner Ausgabe des Aristoteles“
(philolog. XII, 1857 p. 494—530) accuratissime exposuit, qua ratione
Bekkerus in Aristotele edendo usus sit. Ex hac dissertatione ea de-
promo, quae ad libros de anima pertinent. Adscripta est in eo libro
varietas lectionis tantum codicum E et S. (l. l. p. 496). De rebus
orthographicis Torstrikius haec dicit p. 508 sq.: „Apostrophirung. Kras-
sis, οὐδέεις und οὐθείεις, μηδέεις und μηθείεις. Unser Buch gibt darüber
jede wünschenswerthe Auskunft. Bekker legt seinem Text die Basi-
liensis tertia zu Grunde. Bietet nun irgend ein codex den Apo-
stroph oder die Krasis oder in den gedachten Wörtern das θῆρα, wo
die vulgata das Entgegengesetzte hat, so notirt er dies in folgender

Weise: οὐδέ^θείεις: und dann wird man auch jedesmal im Druck diese
Formen finden: bei diesen Dingen darf man also aus Bekkers Schweigen
nicht auf den consensus librorum schliessen. Dass für eine Apo-
strophirung und dergl. mehr als zwei codices genannt würden, kommt
niemals vor: dass zwei, findet sich mit Ausnahme der Bücher von
der Seele, wo es öfter geschieht, entweder höchst selten, oder, wie
in der Physik, gar nicht. Doch verfährt Bekker in den Büchern von
der Seele darum nicht anders als in den übrigen: hat auch nur einer
der beiden codices, auch nur der weniger gute, jene Veränderung
so hat er sie gleichwohl in seinen Text aufgenommen.

Accente: Spiritus. — Hierin wird im Allgemeinen auf die Hand-
schriften keine Rücksicht genommen. Die Bücher von der Seele sind
jedoch auch hierin vor allen oder den meisten andern begünstigt,
indem die Fälle, wo S von der Vulgata abweicht, angemerkt wer-
den. — — Natürlich hält Bekker die Accente und Spiritus der Hand-

prius praevaleat. In codice *γίγνεσθαι*, *γυγνώσκειν*, *αἰεὶ* scribi solet. Inter *δοῦν* et *δοῦν* codicis quoque fluctuat scriptura nec tamen iisdem, atque apud Bekkerum, locis. In vocibus *οἰδέν* et *οἰθέν*, de quarum confusione ad libr. I, 1. 402^b 7 egimus, Bekkerus codicem accurate secutus esse videtur. *ζῶον* in prima manuscriptorum parte sine iota neque adscripto neque subscripto legi solet. Sed haec leviora fuere, quam quae a Bekkero litteris mandarentur, modo, quid in his secutus esset, paucis attigisset, ut codicem auctoritas a grammatica norma discerni posset. [Deinde Trendelenburgius hoc loco enumeraverat p. XXX — XLIII, ea quae ipse in codice E aliter legerat, atque Bekkerus, ¹⁾ et quae ille omnino non viderat. Ea notis criticis inserui.]

schriften, die noch dazu zum Theil von späterer Hand herrühren, nicht für obligatorisch, und handelt ihnen entgegen, wo es ihm nothwendig scheint; z. B. 409^a 19 hat die Vulgata *δέ πως*: Bekker bemerkt ausdrücklich dass E S perispomeniren (*πως* A B): nichts destoweniger druckt er *δέ πως*, — in diesem Falle freilich mit Unrecht.

Ένεα und *ένεα*. — Für die Bücher von der Seele gilt folgende Regel: *ένεα* wird vorgezogen, wenn E es hat, auch gegen alle übrigen; ebenso ist es mit *ένεα*. cf. 415^b 15. 20, 420^b 20. 23 u. s. w. — Für diese Wortformen ist die varietas codicum im gedruckten Apparat sorgfältig angemerkt.

Γίγνεσθαι und *γίνεσθαι*, *γυγνώσκειν* und *γινώσκειν*. — Mit Ausnahme verschwindend weniger Fälle ist hierüber nichts bemerkt. Der Druck folgt der Vulgata; wodurch denn für die einzelnen Werke des Aristoteles gewisse Ungleichheiten entstanden sind, da die Vulgata aus verschiedenen Handschriften hervorgegangen, von denen die einen mehr als die anderen die volle oder die abgeschliffene Form begünstigten.

Οὔτως und *νῦ ἐφελκυστιζόν* vor consonanten. — Dies scheint Bekker bei der Vergleichung der Handschriften mit Fleiss unberücksichtigt zu lassen, und sich bei der Redaction seines Textes hierin von der Vulgata freier gestellt zu haben als in den eben erwähnten Dingen. — Da es nun doch unmöglich ist durch Vergleichung der Handschriften herauszubringen ob Ar. *δὲ ἦν δ' ἦν*, *τὰ ἐναντία* oder *τἄναντία* geschrieben, so hat Bekker eher zu viel als zu wenig gethan, indem er mit ungläublicher Gewissenhaftigkeit durch den ganzen Aristoteles hindurch Apostrophirungen und Kräsen anmerkte.“]

1) [Post Trendelenburgium tertia vice codicem E contulit Bussemaker et quae memoratu digna invenit, in praefatione (p. VIII—X) editionis Didotianae (tom. III. Paris. 1854), enumeravit. Nonnulla vidit „quae utriusque, et Bekkeri, et Trendelenburgii aciem fugerunt“: ea in apparatu critico nota: (Buss.) adiecta significavimus, fere omnia autem quae Trendelenburgius post Bekkerum legit, a Bussemakero confirmantur.

Denique in scdis Trendelenburgii folium inveni, quo nova codicis E collatio continetur a Carolo Panschio ad Torstrikii editionem

Inter reliquos codices Parisienses, quorum maior pars chartacea recentioris saeculi notam praese fert, unum (2034) nobis conferendum esse sumpsimus.¹⁾ Hic bombycinus saeculi fortasse decimi tertii, multis scripturae compendiis vel ornamentis impeditius quam elegantius scriptus, scholiis hic illic oblitus, etsi a Bekkero praetermissus, propter aetatis rationem non indignus videbatur, qui diligentius examinaretur. In quo quae vel leviora sunt, ut apostrophi usus, vel cum editione nostra, quibus quidem locis Bekkerianam sequitur, consentiunt, silentio transimus. Quae autem propria habet, commemoranda sunt. Libri de anima a duplici in hoc codice manu compositi sunt; prior manus ab initio fol. 111 usque ad fol. 146 (I, c. 1. — II, 2. § 11 *αἰσθησεις*); a quo inde loco alia manus eaque erectior et clarior nec tot, quot antea, scripturae compendiis.²⁾

mense Octobri anni 1863 confecta. Perpauca tamen digna sunt, quae enumerentur. Ne vero quid tacuisse videar, rationem reddam.

a. Nova sunt: 406^b 15. *οὐσίας αὐτῆς καθ' αὐτήν*] ultimum verbum ab altera manu expunctum. || 407^a 11. *πότερον* (erasum) *ὄψεσθαι τῶν αὐτοῦ μορίων δ' ἦτοι* pr. E. || 416^a 8. *τὸ* om. E. || 421^a 30. *ἐστὶν ὁδοῦ* E [*ἐστὶν ἡ ὁδοῦ*] E Bekk. et Trdlbg.] || 427^b 20. *ἦ* in rasura. || 427^b 27 *τοῦ* [E Bekk. et Trdlbg. *τὸ*] ante *αἰσθάνεσθαι* E in rasura. || 434^a 14. *γένηται* E sec. man., *ἐνῆ* pr. man. || 434^a 18. *τὸ τοιόνδε*] *τὸ* erasum in cod. E.

b. Multa deinde notavit, quae errori aperto librarii debentur, ut exemplo utar 428^a 5 in verbis, quae sunt *τοιαῦτα δ' εἰσὶν αἰσθησεις, δόξα, ἐπιστήμη, τοῦς* codice E lectio praebetur *ἐπιστήμην*, eaque in rasura; vel 422^b 6 *ἡ ἀνοή* legitur pro *ἡ ἀνοή*.

c. Tum nonnulla solam librarii orthographiam nobis ostendunt, ut 404^b 14 *αἰθέροι* pro *αἰέροι*.

d. Denique maiore totius collationis parte ea continentur, quae utrum prioris an alterius manus essent. Panschio dubia videbantur. Ea ut incerta non enumero.

Trendelenburgii et Bussemakeri lectiones Panschius quoque in codice invenit. Id enim igitur apparet, nova codicis E collatione novi quicquam evasurum non esse, quod quidem ad textum rectius constituendum utile sit.]

1) De hoc codice in catalogo codicum manuscriptorum bibliothecae regiae Par. 1739 haec leguntur: 2034. „Codex bombycinus, quo continentur.

1. Aristot. *de meteoris* libri quatuor. Nonnunquam inter lineas glossae: coniecta vero ad marginem scholia.

2. Eiusdem de anima libri tres cum similibus glossis et scholiis.

3. Eiusdem de sensu et sensibili libri duo cum quibusdam scholiis. Is codex saeculo decimo tertio exaratus videtur.”

2 [p. XLIV — LXV. Trendelenburgius lectiones huius codicis Parisiensis enumeraverat, nos notis criticis recepinus; signaverat eum

Haec quidem ea, quae criticam spectant. In commentariis id unum omnium maxime spectavimus, ut Aristoteles ex Aristotele, hi de anima libri e reliquis Aristotelis libris illustrarentur. Quidquid eo pertinebat, ut animus in abditas Aristotelis sententias sese quasi insinuaret, et cupide arripuimus et religiose servavimus.

Sed in tam amplis Aristotelici ingenii monumentis nullum locum adeo vacuum relictum putavimus, ut felici quadam ex hodierna philosophia divinatione supplendus esset. Ita enim si antiquis, ut fit, recentia, propriis aliena miscentur, periculum est, ne sincera inficiantur et obscura non sua, sed ambigua luce collustrentur. Quare a lubrica hac ratione, quae neglectum historici studii laborem facili philosophandi nisu compensare vult, manus abstinuimus. Nec tamen Graccos interpretes, qui ab antiquitate proximi sunt, negligendos putavimus. Themistii paraphrasin, Simplicii et Ioannis Philoponi commentarios diligenter consulimus. Ex quibus qui Plutarchus laudatur, Nestorii est filius, Atheniensis (cf. Simpl. ad I. d. or. p. 72 b), philosophus, quem cum Iamblichio iungit et praeclarum Aristotelis interpretem celebrat Priscianus Lydus in Theophrastum p. 289. 291. De eo plura Suidas et Marinus in vita Procli c. 12, ut auctor est Fabricius in bibl. Gr. lib. IV. c. XIII. tom. V. p. 197 ed. Harl. Qui Alexander affertur, ille est, quem prae ceteris *ὁ τῆς Ἀφροδισίας* appellarunt, Alexander Aphrodisiensis, qui praeter duos de anima libros, quos superstites habemus, singulares in Aristotelis de anima libros, commentarios conscripsisse videtur; id quod cum ex aliis, quae a commentatoribus commemorata in Alexandri Aphrodisiensis de anima libris non invenimus, tum e Philopono A. fol. 5 b ad init., et e duplici Alexandri explicatione apud Philoponum E. fol. 3. ad I. 4 § 9 facile apparet. Sed Alexandri de anima libros, etsi percurramus, non ita excussimus, ut haec pro certis et exploratis proponere vellemus. Alexander Aphrodisiensis in libris, quos relictos habemus, de anima, etsi in plerisque Aristotelem sequens, in rerum tamen ordine aliquantum discedit, ut in eo, quod impulsoriam vim inter imaginationem et intellectum interponit.

littera P; ne vero codicis P Bekkeri, qui est Vaticanus, speciem prae se ferat, littera p, quae sola in bekkeri serie vacat distinximus. (Torstrikius huius codicis lectiones in tertio tantum libro admisit.)

Addit etiam nonnulla, ut illam *γαραιώας καιάλητις* et *δααιαλήπτον* differentiam.

Praeter veteres interpretes hos nominamus commentarios: Hieronym. Dandinus (e societate Iesu) de corpore animato, Paris. 1611 fol. In quo libro multa ex antiquis et recentioribus emulata invenias, ut liber non solum Aristotelis interpretem, sed etiam doctrinae de anima auctorem agere velit. Adeo omnia undique congesta sunt, ut ea digerere difficile sit. Aristotelem intellegere non satis habetur; doctrinae copia et ingenii acumine modo impugnatur modo defenditur. In minore tantum operis parte Dandinum nobis consulere licuit.

Contulimus etiam Gesneri adnotationes, quae inscriptae sunt: „Conradi Gesneri Tigurini medici clarissimi physicarum meditationum liber V, qui continet scholia et annotationes tum proprias tum ex Graecorum commentariis breviter et ingeniose collectas in Aristotelis libros 1. de meteoris 4. de anima D. etc. (p. 55 -- 131 libri de anima), Tiguri 1586.” Haec maximam partem e Graecis excerpta sunt; ab initio ad III, 3 fusius; ab hoc inde capite in omnium difficillimis locis parce nec ultra paucas Themistii sententias.¹⁾

Duae exstant Germanicae versiones²⁾ notis instructae, altera Michaelis Wenzeslai Voigt (Lips. 1803), altera Weissii (Lips. 1829). Quarum quantum haec illi praestet, dici non potest. Quae ad Aristotelem illustrandum adiciuntur, iis in illa Kantianae, in hac novissimae philosophiae vestigia impressa sunt, ut multa non ex Aristotele deprompta, sed in Aristotelem illata esse videantur.

Hi quidem sunt ii libri, quos in commentariis scribendis tanquam comites respeximus. Omnia, quae medio praesertim aevo ad hoc Aristotelis de anima scriptum allata sunt, conquirere nec potuimus, vix enim tanto labori vita

1) [Praeterea Trdlbg. nonnulla excerptis e Julii Pacii commentariis non sine aliquo fructo. cf. III, 4. 429^a 18. 7, 431^b 5. Liber inscriptus est: Aristotelis de anima libri tres, Graece et Latine, Julio Pacio a Beriga interprete. accesserunt eiusdem Pacii in eodem libros commentarius analyticus, triplex index: primus librorum, tractatum et capitum: alter Graecorum verborum: postremus rerum memorabilium. Francofurti, apud Andreae Wecheli heredes M. D. XCVI.]

2) [Accesserunt duae versiones: 1) Aristoteles von der Seele, deutsch von F. A. Kreuz. 3 Bdehn. Stuttg. 1837. 2) Aristoteles' drei Bücher von der Seele, übersetzt und erläutert von J. H. v. Kirchmann. Berol. 1871.]

suppeteret, nec, si potuissemus, volumus. Etenim sicut vitae schola opponitur, ita in ipsa rursus schola alius est libris in virorum doctorum usu, alius in bibliothecarum thesauro locus. Si omnes omnium et interpretum et commentatorum sententias afferre voluissemus, verendum erat, ne hos Aristotelis de anima libros magis in bibliothecas abderemus, quam in doctorum manus introduceeremus. Fit enim nonnunquam, ut importuna scriptorum diligentia frequenti librorum usui officiat. ¹⁾

Berolini, id. Septembr. MDCCCXXXIII.

1) [Hoc loco Trdlbg. gratias egit Carolo Goettling, qui typothetarum operosam curam susceperat. Idem in commentariis nonnullis locis, ut p. 168, p. 230, p. 234 suas notas interposuit littera G. distincta.]

CHRISTIANI BELGERI PRAEFATIO.

Trendelenburgius cum in animo haberet, novam librorum, qui sunt de anima, editionem instituire, in exemplo suo hic illie multa breviter adnotavit, quae et criticam et explicationem spectant. Postquam autem opere non perfecto mortuus est, Bonitzius illum librum mihi tradidit, quo in nova editione componenda uterer. Difficile vero opus fuit; nova enim editio evasura erat, ea tamen non mea, sed Trendelenburgii. Ille autem permulta, quae post eum ad hosce libros rectius intellegendos a viris doctis collata erant, aut omnino non adnotavit, aut respicienda esse tantum significavit; multa quae ipse nova invenerat, *τὴν* solum adumbravit, quin etiam aliquotiens in utramque partem disputavit: perpauca ita conscripsit, ut immutata recipi possent. Quod si ipsi licuisset opus suum absolvere, quaecumque alii aliter exposuerant, omnia respexisset suamque explicationem haud raro mutavisset: mihi eum cavendum esset, ne mea pro Trendelenburgiana editio appareret, iis tantum locis illius verba mutavi, quibus ipse mutanda esse illa significavit. Ne tamen liber novae editionis nomen tantum praese ferret, primum exteriora quaedam aliter dispositi, quae quamquam per se nullius sunt momenti, magni tamen ad horum librorum usum commodiorem: paginarum et linearum numeris editionis Bekkerianae in textu et in commentariis servatis, omnibus locis, quos Trendelenburgius citavit, in eiusdem editionis numeros (labore re vera improbo) transscriptis. Ille enim in commentariis componendis Sylburgiana maxime et metaphysicorum Brandisiana editione usus erat.

Deinde ea, quae Trendelenburgius toto opere iam typis descripto in codicibus Parisiensibus E et y nova invenerat,

et in praefatione enumeraverat, ipsis notis criticis inserui; quae post eum Bussemakerus in eodem codice E aliter legit atque Bekkerus et Trendelenburgius, litteris (Buss.) additis in easdem notas recepi, in varia lectione codicis S adscribenda Torstrikius secutus sum, qui eam e notis a Bekkeri manu scriptis paucis locis correxit. Quaecumque de codice E comperta habebam, notis ad Trendelenburgii praefationem (p. XVI sqq.) in uno conspectu posui. Sicubi denique textus Graecus huius editionis a priore differt, sub textu adnotavi.

Quod porro ad res attinet, primum ea, quae Trendelenburgius ipse posteriore tempore in aliis libris ¹⁾ vel accuratius vel aliter exposuit, in commentarios recepi. Tum quae alii conscripserunt, collegi. Inter eos primum tenet locum Torstrikius editione horum librorum anno 1862 instituta, quae tanti mihi videbatur momenti, ut quaecumque vel mutavit vel coniecit vel interpunctione posita aliter coniunxit, notis criticis Trendelenburgii supponerem; iisdemque notis ea inserui, quae Bonitzius et Vahlenus coniecerunt. Reliquorum coniecturas in mantissae criticae parte altera p. 486 — 493 congressi. Deinde in notas commentariorum eorundem virorum omnes explicationes, paucas aliorum recepi. Per totum opus invenies passim citatum illum librum, quem sermonis Aristotelici verum thesaurum appellare licet: Bonitzii indicem Aristotelicum. Quodsi rarius Torstriki editione uti videar, id factum non est, quo minoris eam haberem, immo, quoniam fere tota exscribenda fuisset, si tantae doctrinae satisfacere voluissem. Quare difficillimis tantum in capitibus, sexto et septimo libri tertii fusius eius explicationes adhibui. Quaecumque nova in commentariis accesserunt, uncis [] inclusi, Trendelenburgii notas litteris Trdlbg. distinxim. Quae in textu commentariorum mutata vel apposita sunt, Trendelenburgium auctorem habent.

Denique in mantissae criticae priore parte (p. 468 sqq.) ea fragmenta libri secundi posui, quae codice E Parisiensi conservantur. Quae quamquam iam alii legerant (cf. p. 469), tamen Torstrikius primus ea ad criticam adhibuit. Vidit enim illa plus a vulgata distare, quam ut solis librariorum erroribus orta esse possent, suoque iure contendit, duas

1) Geschichte der Kategorienlehre. 1846. — Historische Beiträge zur Philosophie II, 1865. III, 1867. — elementa logicae Aristotelicae ed. VI. 1868.

recensiones libri secundi exstisise, et alterius partem etiamnum superesse. Porro ea fragmenta, quoniam in codice E eadem manu scripta sunt, quae librum primum et tertium exaravit, non minus pro genuinis esse habenda, quam librum primum et tertium. Demonstrari deinde posse ceteris codicibus atque interpretibus Graecis advocatis, etiam alterum librum secundum, qui nunc vulgatus est, esse genuinum. Utrumque igitur librum secundum ab Aristotele ipso esse compositum: duas illum editiones instituisse et in posteriore, si quid ei ex priora displicuisset mutavisse. Posteriorem recensionem vulgata tradi.

Hae hypothese deinde Torstrikus ad difficultates cum primi tum tertii libri tollendas ita utitur, ut etiam horum librorum exstisise duas editiones ab Aristotele institutas contendat; ex his recensionibus Aristotelicis tertiam esse postea contaminatam non Aristotelicam. Et in primo quidem libro, qualis nunc legitur, quibusdam codicum, qui sunt S T U V W X, lectionibus vestigia prioris editionis contineri, omnino autem huius libri editiones non multum inter se differre.

Plane aliam esse conditionem libri tertii. „Fuerunt, ait To. (praef. p. XVII), etiam tertii libri editiones aequae diversae ac secundi libri eae, quae plurimum inter se distant. Eae igitur tertii libri editiones compluribus in locis ita sunt confusae, ut post verba secundae editionis posita inveniantur prioris verba ea, quibus eadem res tractatur: unde fit, ut bis idem legatur.” Ubi quaeque igitur Torstrikio in hoc libro eadem sententia bis eodem loco legi videbatur, totum locum e duabus illis recensionibus contaminatum esse statuit. (In notis criticis suo quidque loco adnotavi). Neque tamen ubique ea hypothesis sufficit; peculiare enim quiddam ei videtur habere caput septimum, quod ex quibus particulis constet, sagacissime exposuit (cf. h. ed. p. 422). Hoc caput, ut nunc est, ab Aristotele scriptum esse non posse. Editorem, quisquis fuerit, ita illud compositisse, ut quaecumque in scidis Aristotelis inveniret, quae viderentur aliquo modo ad *νοῦν* pertinere, ea conglutinaret.

De hisce recensionibus et de hac recensionum contaminatione adhuc sub iudice lis est, neque praefationis brevis longam quaestionem diiudicare. Addam igitur pauca tantum, quae ad intellegendas notas commentariorum necessaria sunt. Suo iure Torstrikus contendit exstisise duas recensiones libri secundi: ab Aristotele ipso eas institutas esse ex praemissis non sequitur, sequitur tantum Aristotelis

nomine utramque tradi. Num exstiterint duae recensiones etiam libri primi et tertii, dubium est, et in utramque partem potest disputari. In primo autem quaerendum erit, num re vera textu vulgato editio correctae tradatur; in tertio, num re vera eadem sententia bis iis locis legatur, quibus Torstrickius contendit (cf. comment. ad *Γ*, 6. p. 409, 413. c. 10. p. 445). Plane aliter de primo libro exposuit Bonitzius in *Hermae Berolinensis* tom. VII. p. 428 sqq. (cf. comment. ad *A*, c. 4. p. 220). Tantum abesse ut hic liber, qualem nunc habemus, alteris curis Aristotelis ipsius debeatur, ut quidam editor antiquus eum ex seicdis Aristotelis composuerit. Praeter ea, quae in commentarios recepi, haec habet: „Der kritische Abschnitt des ersten Buches, c. 3 — 5, steht zu dem historischen, c. 2, der den Zweck der kritischen Verwerthung schon in seinen Eingangsworten bezeichnet (*ὄπως τὰ μὲν καλῶς εἰρημένα λάβωμεν, εἰ δέ τι μὴ καλῶς, τοῦτ' ἐλάβηθῶμεν*), zwar in der unverkembaren Beziehung, dass die an der Spitze des historischen Abschnittes angegebenen Gesichtspunkte, *ζήσεις* und *ἀσθήσεις*, auch in dem kritischen seinem umfassendsten Theile nach eingehalten werden; aber im Einzelnen des Inhaltes treten Differenzen hervor, in dem selbst bedeutende Ansichten über die Seele, die im historischen Theile verzeichnet sind, z. B. die Platonischen 404^b 16 — 27, in dem kritischen Theile nicht behandelt werden, und andererseits der kritische Theil Ansichten erst noch zum Behufe der Kritik historisch erwähnt, z. B. 406^b 25 — 407^b 13, die in der historischen Darstellung unerwähnt geblieben sind; Differenzen, welche bei der Voraussetzung, dass wir in der Psychologie ein von Aristoteles fertig ausgearbeitetes, ja wohl gar ein von ihm selbst in stilistischer Hinsicht revidirtes Werk besitzen, jedesfalls etwas Auffallendes haben“ (cf. comment. ad *A*, c. 4. p. 218, 220). De eodem libro primo Bonitzius dissertationem legit in academia Berolinensi, die nono mensis Junii a. MDCCCLXXIII; nihil tamen publici iuris adhuc factum est, nisi haec epitome: „Durch Darlegung des Gedankenganges und Erwägung der Schwierigkeiten, welche derselbe darbietet, wird die Hypothese zu begründen versucht, dass das erste Buch der aristotelischen Psychologie, obgleich seine einzelnen Abschnitte von Aristoteles herrühren, doch in Betreff seiner Form, d. h. der Anordnung und Verbindung der einzelnen Abschnitte nicht als eine Arbeit des Aristoteles selbst zu betrachten ist, sondern als eine Re-

daetion von anderer Hand, welche nichts Aristotelisches aufgeben wollte und in der Verbindung der derselben Untersuchung angehörigen Skizzen und Bemerkungen im Wesentlichen den durch diese selbst bezeichneten leitenden Gesichtspunkten folgte, bei mancher Einordnung jedoch sich nur durch scheinbare und äusserliche Anhaltepunkte bestimmen liess."

Haec sufficient, ut de tota quaestione suo quisque iudicio uti possit; quod utut fuerit, Torstrikio gratias habebimus, qui illam quaestionem proposuit neque eam generalem tantum, sed singulis quibusque locis certis argumentis confirmatam.

Iam restat ut gratias agam Bonitzio, qui, quotienscunque eum de quo loco interrogavi, liberaliter respondit, Curtio Bruchmanno, collegae amicissimo, qui in corrigendis typhothetarum speciminibus me adiuvit; restat denique ut abs te, lector benevole, ignoseas petam, si in tanta rerum minutarum mole quid neglexerim.

Scripsi Berolini mense Martio anni MDCCCLXXVII.

EXPLICANTUR NOTAE

ADNOTATIONIS CRITICAE.

E,	cod.	Parisiensis	1853.
L,	..	Vaticanus	253.
S,	..	Laurentianus	81. 1.
T,	..	Vaticanus	256.
U,	..	Vaticanus	260.
V,	..	Vaticanus	266.
W,	..	Vaticanus	1026.
X,	..	Ambrosianus	H. 50.
Y,	..	Parisiensis	2034.
Ald.,	editio	Aldina	(an. 1495 sqq.).
Basil.,	..	Basileensis	tertia (an. 1550).
Bekk.,	..	Bekkeri	academica (an. 1831).
Bz.,	Bonitzii	explicationes.	
Camot.,	editio	Camotiana	(an. 1551 — 1553).
Morel.,	..	Moreliana	(an. 1556).
Sylb.,	..	Sylburgiana	(an. 1579).
To.,	..	Torstrikiana	(an. 1862).
Philop.,	..	Joannes	Philoponus.
Simp.,	..	Simplicius.	
Soph.,	..	Sophonias	monachus.
Them.,	..	Themistius.	

Ubicunque in alteris notis criticis nota apposita non est, Torstrikii editio significatur, litteris (Buss.) ea distinxi, quae Bussemakerus nova in codice E post Bekkerum et Trendelenburgium invenit (praef. ed. Didot. tom. III, Paris. 1854).

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ.

ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ Ἄ.

§ 1—2.

402^a 1—13 Bekk.

1 Τῶν καλῶν καὶ τιμίων τὴν εἶδισιν ἑπολαμβάνοντες, 402^a
μᾶλλον δ' ἑτέραν ἑτέρας ἢ κατ' ἀκρίβειαν ἢ τῶν βελτιόνων
τε καὶ θανατασιωτέρων εἶναι, δι' ἀμφότερα ταῦτα τὴν τῆς
ψυχῆς ἱστορίαν ἐλλόγως ἂν ἐν πρώτοις τιθεῖμεν. δοκεῖ δὲ καὶ
πρὸς ἀλήθειαν ἄπασαν ἢ γνώσις αὐτῆς μεγάλα συμβάλ- 5
λεσθαι, μάλιστα δὲ πρὸς τὴν φύσιν· ἔστι γὰρ οἷον ἀρχὴ
τῶν ζώων. ἐπιζητοῦμεν δὲ θεωρῆσαι καὶ γνῶναι τὴν τε
φύσιν αὐτῆς καὶ τὴν οὐσίαν, εἰθ' ὅσα συμβέβηκε περὶ αὐτῆν·
ὧν τὰ μὲν ἴδια πάθη τῆς ψυχῆς εἶναι δοκεῖ, τὰ δὲ δι'
2 ἐξείηνη καὶ τοῖς ζώοις ἐπάρχειν. πάντη δὲ πάντως ἔστι τῶν 10
χαλεπωτάτων λαβεῖν τινὰ πίστιν περὶ αὐτῆς. καὶ γὰρ ὅντιος
κοινοῦ τοῦ ζητήματος πολλοῖς ἑτέροις, λέγω δὲ τοῦ περὶ
τὴν οὐσίαν καὶ τοῦ τί ἔστι, τάχ' ἂν τῷ δόξειε μία τις εἶναι

Codices *ESTUVWXY* et libro tertio *L*.

2. μᾶλλον — — 3. θανα. εἶναι] Alexander, Philopono teste, haec
verba spuria iudicavit, v. comm. || 2. ἢ ante κατ' om. V. || κατὰ Ald.
Sylb. || τῶν S. Ald. || 3. τε om. E. || ταῦτα om. E. || τῆς] περὶ V y
Ald., Camot., περὶ τῆς E. || 4. ἐν πρώτοις τὰν ἐλλόγως τίθεμεν V.
καὶ om. V. || 5. ἢ γνώσις αὐτῆς ἄπασαν T. || 6. δὲ καὶ πρὸς V || 9. ἰδία
Camot. || εἶναι om. T., δὲ κοινοῦ καὶ τοῖς ζώοις δι' ἐξείηνην U., Ald.
Sylb. || δι' ἐξείηνη] κοινοῦ γ., δὲ κοινοῦ δι' ἐξείηνην καὶ τοῖς ζώοις ἐπάρ-
χειν Camot. || 10. δὲ καὶ πάντως STUVW y Ald. Sylb. || εἶναι X. || τῶν
κα] χαλεπωτάτων W. || 12. κοινοῦ] κοινοῦ Ald. errore, ut videtur, typo-
graphico. || ζητήματος καὶ π. STUVW Ald. Sylb. || δὴ V. || τοῦ] τὰ UV
Sylb. || 13. τοῦ] τὸ E, τὰ TU Sylb., λέγω δὲ τοῦ τί ἔστι Camot. |

402^a 3. τε om. || ταῦτα om. || τὴν περὶ τῆς. || 12. ζητήματος
καί. || 13. τὸ τί ἔστι.

μέθοδος κατὰ πάντων περὶ ὧν βουλόμεθα γινῶναι τὴν
 15 οὐσίαν, ὥσπερ καὶ τῶν κατὰ συμβεβηγὸς ἰδίων ἀπόδειξις,
 ὥστε ζητητέον ἂν εἴη τὴν μέθοδον ταύτην. εἰ δὲ μὴ ἔστι μία
 τις καὶ κοινὴ μέθοδος περὶ τὸ τί ἐστίν, ἔτι χαλεπότερον
 γίνεται τὸ πραγματευθῆναι· δείξει γὰρ λαβεῖν περὶ ἑκα-
 στον τίς ὁ τρόπος. ἐὰν δὲ φανερὸν ἦ, πότερον ἀπόδειξις
 20 τίς ἐστίν ἢ διαίρεσις ἢ καὶ τις ἄλλη μέθοδος, ἔτι πολλὰς
 ἀπορίας ἔχει καὶ πλάνας, ἐκ τίνων δεῖ ζητεῖν· ἄλλαι γὰρ
 ἄλλων ἀρχαί, καθάπερ ἄριθμῶν καὶ ἐπιπέδων. πρῶτον δ' ἴ-
 ῥως ἀναγκαῖον διελεῖν ἐν τίνι τῶν γενῶν καὶ τί ἐστίν, λέγω
 δὲ πότερον τόδε τι καὶ οὐσία ἢ ποιὸν ἢ ποσὸν ἢ καὶ τις
 25 ἄλλη τῶν διαιρεθεισῶν κατηγοριῶν, ἔτι δὲ πότερον τῶν ἐν
 δυνάμει ὄντων ἢ μᾶλλον ἐντελέχειά τις· διαφέρει γὰρ οὗ τι
 40^b μικρόν. σκεπτόν δὲ καὶ εἰ μεριστὴ ἢ ἀμερῆς, καὶ πότερον ἄ-
 ὁμοειδῆς ἅπαντα ψυχὴ ἢ οὐ· εἰ δὲ μὴ ὁμοειδῆς, πότερον
 εἶδει διαφέρουσιν ἢ γένει. νῦν μὲν γὰρ οἱ λέγοντες καὶ ζη-
 5 τοῦντες περὶ ψυχῆς περὶ τῆς ἀνθρωπίνης μόνης εὐόχασιν ἐπι-
 σκολοπεῖν. εὐλαβητέον δ' ὅπως μὴ λανθάνῃ πότερον εἷς ὁ λόγος ἢ
 αὐτῆς ἑστί, καθάπερ ζῴου, ἢ καθ' ἕκαστον ἕτερος, οἷον ἕλπον
 κυρὸς, ἀνθρώπου, θεοῦ, τὸ δὲ ζῴον τὸ καθόλου ἦτοι οὐδέν

402^b 7. θεοῦ, τὸ] θεοῦ τὸ ed. pr.

15. οὐσίαν ἴσως ὥσπερ S. || ὥσπερ γὰρ Ald. Basil. Camot., γὰρ in
 margine om. Basil. || ἰδίαν Basil. || ἀπόδειξιν Ald. Sylb. Bekk. e
 codd. SUWX, ἀπόδειξις EV y Soph., ἢ ἀπόδειξις T. || 16. ὥστε] ὄσεν
 V. || εἴη] εἷς Camot. || 17. καὶ κοινὴ τις UWXy Ald. Sylb. || τὸ] τοῦ
 STUWX. || ἔτι om. V. || 18. γίνεται om. T. || πραγματευθῆναι U. Ald.
 Sylb., πραγματευθῆναι praeter Bekkeri codd. Simpl. || ἑκάστον V. || 19. ὅτιαν
 SUW Sylb., εἰ V, ἐὰν etiam Camot. || ἦ] εἶη V. || 20. τις om. TUWX
 et (Buss.) E Ald. Camot. || ἔτι δὲ Sylb. Bekk. e codd. TUVW. Ante ἔτι δὲ
 maius punctum apud Bekk., δὲ om. ESXy Soph. Ald. Camot. || πολλὰς
 ἀν ἀπ. Uy Sylb. || ἀν ἀπορίας ἔχει Soph. Ald. Basil. Camot. || 21. δεῖ]
 δὴ W. || ἄλλων γὰρ ἄλλαι. || 22. καὶ om. Camot. || 23. τίς ἐστίν S. Ald. ||
 24. ποσὸν ἢ ποιὸν W Thom. Philop. Simp. Soph. || 25. δὲ καὶ πότε-
 ρον S. || 26. μᾶλλον] μόνον E (Buss.). || τι om. SVWXy Simpl. Philop. ||
 402^b. 1. μικρόν X. || καὶ ante εἰ om. X. || 2. ὁμοειδῆς utrobique TUVWX
 Sylb. || ἅπαντα ἢ ψυχὴ U Sylb. || ὁμοειδῆς (bis) ἅπαντα ψυχὴ etiam Camot.
 3. εἶδη Ald. || διαφέρουσιν T. || ἢ καὶ γένει Xy. || 4. μόνον pr. Ey. || ζη-
 τεῖν V. || 5. ὁ om. X. || 6. ἐστὶν ἢ καθ' X. || ἑκάστην pr. E, ἕτερον
 Vy Camot. || 7. δὲ] γὰρ V Camot.

4. μόνης] μόνον. || 6. ἕκαστον] ἐκάστην.

ἔστιν ἢ ἴσμερον. ὁμοίως δὲ κἀν εἴ τι κοινὸν ἄλλο κατηγοροῖτο.
 6 ἔτι δ' εἰ μὴ πολλάι ψυχαὶ ἀλλὰ μόρια, πρότερον δεῖ ζη-
 τεῖν πρότερον τὴν ὄλην ψυχὴν ἢ τὰ μόρια. χαλεπὸν δὲ καὶ 10
 τοῦτων διορίσεια ποῖα πέφυκεν ἕτερα ἀλλήλων, καὶ πρότερον
 τὰ μόρια χρὴ ζητεῖν πρότερον ἢ τὰ ἔργα αὐτῶν, οἷον τὸ
 νοεῖν ἢ τὸν νοεῖν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι ἢ τὸ αἰσθητικόν· ὁμοίως
 7 δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. εἰ δὲ τὰ ἔργα πρότερον, πάλιν ἄν
 τις ἀπορήσειεν εἰ τὰ ἀντικείμενα πρότερον τοῦτων ζητητέον, οἷον 15
 8 τὸ αἰσθητὸν τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ τὸ νοητὸν τοῦ νοητικοῦ. εἶτιθε
 δ' οὐ μόνον τὸ τί ἐστι γινῶναι χρῆσιμον εἶναι πρὸς τὸ θεωρῆσαι
 τὰς αἰτίας τῶν συμβεβηκότων ταῖς οὐσίαις, ὥσπερ ἐν τοῖς
 μαθήμασι τί τὸ εὐθὺ καὶ καμπύλον ἢ τί γραμμὴ καὶ ἐπί-
 πεδον πρὸς τὸ κατιδεῖν πόσαις ὁρθαῖς αἰ τοῦ τριγώνου γωνία 20
 ἴσα. ἀλλὰ καὶ ἀνάπαλιν τὰ συμβεβηκότα συμβάλλεται μέγα
 μέρος πρὸς τὸ εἰδέναι τὸ τί ἐστίν· ἐπειδὴν γὰρ ἔχομεν
 ἀποδιδόναι κατὰ τὴν φαντασίαν περὶ τῶν συμβεβηκό-
 των, ἢ πάντων ἢ τῶν πλείστων, τότε καὶ περὶ τῆς οὐσίας
 ἔξομεν λέγειν κάλλιστα· πάσης γὰρ ἀποδείξεως ἀρχὴ τὸ τί 25
 ἐστίν, ὥστε καθ' ὅσους τῶν ὁρισμῶν μὴ συμβαίνει τὰ συμ-
 βεβηκότα γνωρίζειν, ἀλλὰ μηδ' εἰκόσαι περὶ αὐτῶν εἰμα- 403^a
 ρές, δῆλον ὅτι διαλεκτικῶς εἴρηγται καὶ κενῶς ἄπαντες.
 9 ἀπορία δ' ἔχει καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, πρότερον ἐστὶ πάντα
 κοινὰ καὶ τοῦ ἔχοντος ἢ ἐστὶ τι καὶ τῆς ψυχῆς ἴδιον αὐτῆς·
 τοῦτο γὰρ λαβεῖν μὲν ἀναγκαῖον, οὐ ὁράδιον δέ. φαίνεται 5
 δὲ τῶν πλείστων οὐδὲν ἄνευ σώματος πάσχειν οὐδὲ λικεῖν.

8. κατηγοροῖται E, sed ἢ in rasura. || 9. ψυχαὶ εἰσιν γ. || 10. ὄλην τὴν V. || 11. τοῦτο V. || ἀλλήλων ἕτερα X. || 12. δεῖ ζητεῖν UWX Ald. Sylb. || πρῶτον Ald. Sylb. || 14. εἰ τε τὰ TU Ald. Sylb., εἰ δὴ γ. || 15. πρότερα ES. || 16. αἰσθητικόν S. || νοητοῦ S, νοῦ EVX. Philoponum νοητικοῦ legisse, e contextis apparet v. comm. || 17. γινῶναι om. X. || 18. τῶν κατ' αἰτὰ συμβεβηκότων γ. || 19. μαθήμασιν οἷον τί W Ald. || καὶ τί τὸ z. SUWY Ald., καὶ τί z. TX. || 21. ἴσαι εἰσιν ἄλλα T. || 22. εἰδῆσειν V, εἰδῆσαι STUWXy Ald. Sylb. || ἔχομεν W. || 23. κατὰ πρὸς γ. || 24. ἢ τῶν πάντα. U Ald. Sylb. || τῆς om. V. || 25. ἔξομεν U Sylb. || λέγειν] μὲν λέγειν W, τι λέγειν TUV Ald. || κάλλιστα] praeter Bekk. codd. Philop., ὅτι κάλλιστα TVXY Sylb., τι κάλλιστον W, ὅτι S, ὅτι μάλλιστε Ald. || ἀποδ. ἢ ἀρχὴ STU Ald. || 26. μὴ om. S. || 403^a 2. κενῶς] κενωτικῶς W. || πάντες V. || 3. ἄπαντα Ald., κοινὰ ἄπαντα V. || 4. καὶ τῆς ψυχῆς τι V. || 6. δὲ post φ. om. E. || τῶν μὲν πλ. EXy Soph. || ἄνευ τοῦ σώματος E Soph.

8. κατηγορεῖται. || 15. πρότερα. || 403^a 6. τῶν μὲν || ἄνευ τοῦ.

οἷον ὀργίζεσθαι, θαρρεῖν, ἐπιθυμεῖν, ὅλως αἰσθάνεσθαι. μάλιστα δ' ἔοικεν ἴδιον τὸ νοεῖν· εἰ δ' ἐστὶ καὶ τοῦτο φαντασία τις ἢ μὴ ἄνευ φαντασίας, οὐκ ἐνδέχεται ἂν οὐδὲ τοῦτ' ἄνευ
 10 σώματος εἶναι. εἰ μὲν οὖν ἐστὶ τι τῶν τῆς ψυχῆς ἔργων ἢ 10
 παθημάτων ἴδιον, ἐνδέχεται ἂν αὐτὴν χωρίζεσθαι· εἰ δὲ μη-
 θέν ἐστιν ἴδιον αὐτῆς, οὐκ ἂν εἴη χωριστή, ἀλλὰ καθάπερ τῷ
 εὐθεῖ, ἢ εὐθύ, πολλὰ συμβαίνει, οἷον ἄπτεσθαι τῆς χαλ-
 κῆς σφαιράς κατὰ στιγμήν, οὐ μέντοι γ' ἄφεται τοῦτου χωρι-
 15 σθῆν τὸ εὐθύ· ἀχώριστον γὰρ, εἶπερ αἰετὰ μετὰ σώματος
 τινός ἐστιν. ἔοικε δὲ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς πάθη πάντα εἶναι
 μετὰ σώματος, θυμός, πραότης, φόβος, ἔλεος, θάρσος, ἔτι
 χαρὰ καὶ τὸ φιλεῖν τε καὶ μισεῖν· ἅμα γὰρ τούτοις πά-
 σχει τι τὸ σῶμα. μὴνύει δὲ τὸ ποτὲ μὲν ἰσχυρῶν καὶ
 20 ἑναργῶν παθημάτων συμβαινόντων μὴδὲν παροξύνεσθαι ἢ
 φοβεῖσθαι, ἐνίοτε δ' ὑπὸ μικρῶν καὶ ἀμεινῶν κινεῖσθαι, ὅταν
 ὀργῇ τὸ σῶμα καὶ οὕτως ἔχη ὥσπερ ὅταν ὀργίζηται. ἔτι
 δὲ τοῦτο μᾶλλον φανερόν· μὴθενὸς γὰρ φοβεροῦ συμβαίνον-
 25 τος ἐν τοῖς πάθεσι γίνονται τοῖς τοῦ φοβουμένου. εἰ δ' οὕτως
 ἔχει, δῆλον ὅτι τὰ πάθη λόγοι ἐνυλοὶ εἰσιν. ὥστε οἱ ὅροι
 τοιοῦτοι οἷον τὸ ὀργίζεσθαι κίνησις τις τοῦ τοιοῦδι σώματος ἢ
 μέρους ἢ δυνάμεως ὑπὸ τοῦδε ἕνεκα τοῦδε. καὶ διὰ ταῦτα ἦδη 11
 φρσιχοῦ τὸ θεωρῆσαι περὶ ψυχῆς, ἢ πάσης ἢ τῆς τοιαύτης.

403^a 8. ἰδίῳ ed. pr.

7. οἷον om. W. || 8. ἰδίῳ SWXy, altera eaque antiqua manus E, Philop. in paraph., Simpl. 3^b 32, ἴδιον Bekk. e codd. ETUV Ald. Sylb. || 9. μὴ om. S. || οὐδὲ usque ad 11. ἴδιον om. X. || 9. ἄνευ τοῦ σώματος Wy. || τοῦτου ἄνευ Ald. || 10. τι om. S. || 11. αὐτοῦ T. || μὴθὲν] μὴ V. || 12. τὸ εὐθύ X Soph. || 13. ἢ εὐθεῖ W. E sed fortasse correctum, antiquitas vero. || 14. μέντοι τε Ald., γ' om. VW, post ἄφεται ponit X. || τοῦτου] οὔτω E. || 16. πάθη πάντα παθημάτων W. || 17. μετὰ τοῦ σ. V. || 18. καὶ τὸ μισεῖν SWX. || γὰρ om. E. || 19. τι post πάσχει om. E. || μὴνύει] σημειῖον E. || μὲν ὑπὸ ἰσχ. TUVWX Ald. Sylb. || 21. δ'] δὲ καὶ UVWy Ald. Sylb. || ἀμεινῶν W. || ἐὰν ὀργῇ STVWX Soph. || 22. οὕτως ἔχειν Ald. || ἐργάζηται S. || 23. μᾶλλον τοῦτο STVWXy. || 25. ἔχοιεν Vy. || ὅτι καὶ τὰ UVy Ald. Sylb. || ἐν ὅλη E'T. || ὥστε καὶ οἱ V. || 26. ἐργάζεσθαι S. || κίνησιν E. || τις om. ES. || 27. ἕνεκεν W, καὶ ἕνεκα U Sylb. || ἦδη] δῆ STVWy, om. X. || 28. τὸ om. Ald. || τῆς om. X Soph.

ad 403^a 14 cf. Bz. Hermes VII, 416 sqq. || ἄφεται τοῦτου] ἄ. οὔτω (int. κατὰ στιγμήν) Bz. || 18. ἅμα τούτοις πάσχει τὸ σῶμα unc. incl. To. || 19. μὴνύει] σημειῖον. || 23. τοῦτο] conit. τοῦτου.

διαφερόντως δ' ἂν ὀρίσαιντο φυσικὸς τε καὶ διαλεκτικὸς
 ἕκαστον αὐτῶν, οἷον ὀργὴ τί ἐστίν. ὁ μὲν γὰρ ὄρεξιν ἀντιλη- 30
 πῆσεως ἢ τι τοιοῦτον, ὁ δὲ ζῆσιν τοῦ περὶ καρδίαν αἵματος
 ἢ θερμοῦ. τούτων δὲ ὁ μὲν τὴν ἔλην ἀποδίδωσιν, ὁ δὲ τὸ 403^b
 εἶδος καὶ τὸν λόγον. ὁ μὲν γὰρ λόγος εἶδος τοῦ πράγματος,
 ἀνάγκη δ' εἶναι τοῦτον ἐν ἔλη τοιαδί, εἰ ἔσται, ὥσπερ οὐζίας
 ὁ μὲν λόγος τοιοῦτος, ὅτι σζέπασμα ζωλητικὸν φθορᾶς ἐπ'
 ἀνέμων καὶ ὕμβρων καὶ καυμάτων, ὁ δὲ φήσει λίθους καὶ 5
 πλίνθους καὶ ξύλα, ἕτερος δ' ἐν τούτοις τὸ εἶδος, ἕνεκα
 τοιαδί. τίς οὖν ὁ φυσικὸς τούτων; πότερον ὁ περὶ τὴν ἔλην, τὸν
 δὲ λόγον ἀγνοῶν, ἢ ὁ περὶ τὸν λόγον μόνον; ἢ μᾶλλον ὁ ἐξ
 ἀμφοῖν· ἐκείνων δὲ δὴ τίς ἐκάτερος; ἢ οὐκ ἔστι τις ὁ περὶ
 τὰ πάθη τῆς ἔλης τὰ μὴ χωριστά, μηδ' ἢ χωριστά, ἀλλ' 10
 ὁ φυσικὸς περὶ ἅπανθ' ὅσα τοῦ τοιοῦδι σώματος καὶ τῆς τοι-
 αύτης ἔλης ἔργα καὶ πάθη· ὁποῖα δὲ μὴ ἢ τοιαῦτα, ἄλ-
 λος, καὶ περὶ τινῶν μὲν τεχνίτης, ἐὰν τέχῃ, οἷον τέκτων ἢ
 ἰατρὸς, τῶν δὲ μὴ χωριστῶν μὲν, ἢ δὲ μὴ τοιοῦτον σώματος
 πάθη καὶ ἐξ ἀφαιρέσεως, ὁ μαθηματικὸς, ἢ δὲ κεχωρι- 15
 σμένα, ὁ πρῶτος φιλόσοφος. ἀλλ' ἐπανιτέον ὅθεν ὁ λόγος.
 ἐλέγομεν δ' ὅτι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἀχώριστα τῆς φυσικῆς

29. διαφόρος X. || ὀρίσαιντο φ. V, ὀρίσαιντο ὁ φ. STUWXY Ald. Sylb. || καὶ ὁ διαλεκτικὸς Wy. || 30. ὀργὴν X. || 31. τοιοῦτο STUVW Ald. Sylb., ἢ τι τοιοῦτον om. Th. Simpl. Philop. || περικαρδίον T Camot. || 403^b 1. καὶ φ. Bekk. c cod. E, ἢ STUVWXY Ald. Sylb. || 2. λόγον Basil. in marg. || εἶδος τοῦ] ὅδε τοῦ W, ὁ δὲ τοῦ ESTVy Ald. Basil., εἶδος Sylb. Camot. — Plutarchus et Philoponus legerunt ὁ μ. γ. λ. ὁ δὲ, Simpl. λ. εἶδος, idem Them., ut probabile est. v. comm. || 3. εἶναι τοιοῦτον V, τοῦτον εἶναι W. || τοιαδί Ald. || ὥσπερ ἐπὶ οὐζίας Wy Ald. Camot. || 4. μὲν] καὶ Camot. || ὅτι] τις S, τις ὅτι X, ἐν εἴῃ TW, ἐν εἴῃ ὅτι UV Ald. Sylb. || φθορᾶς Ald. || 5. καυμάτων καὶ ὕμβρων WX, ὕμβρων καὶ πνευμάτων E. || φησι SVXY Ald. || καὶ πλ.] καὶ om. V. || 6. ἐν om. W. || 9. post ἀμφοῖν reliquae editiones praeter To. interrogandi signum ponunt. || δὴ om. UV Sylb., δὲ δὴ τις ἐξ. Ald., δὴ tuetur praeter Bekkeri codd. Them. || 11. πᾶνθ' T et E, quamvis rasuram agnosceas. || τοῦ om. SUW Ald. Sylb. || τοιοῦδι] φυσικοῦ T Them. || 12. ὅσα E, καὶ ὁποῖα γ. || ἢ E. || 13. τινος T, τινε UWy Ald. Sylb. || οἷον] ἢ X. || 15. ὁ om. E. || 17. χωριστά TVX, οὔτε ὡς χωριστά E.

403^b 1. ἢ θερμοῦ] καὶ θερμοῦ. || 10. χωριστά μηδ' virgula omissa.

12. ὁποῖα δὲ] ὅσα δὲ. || ἢ] ἢ. || 17. ἀχώριστα] οὐ χωριστά.

ἔλης τῶν ζώων, ἧ δὴ τοιαῦθ' ἐπάσχει, θυμὸς καὶ φόβος, καὶ οὐχ ὡσπερ γραμμὴ καὶ ἐπίπεδον.

20 II. Ἐπισκοποῦντας δὲ περὶ ψυχῆς ἀναγκαῖον ἴμα διαλο- 1
ροῦντας περὶ ὧν εὐπορεῖν δεῖ, προσελθόντας τὰς τῶν προτέρων
δόξας συμπαραλαμβάνειν ὅσοι τι περὶ αὐτῆς ἀπερήναντο,
ὅπως τὰ μὲν καλῶς εἰρημένα λάβωμεν, εἰ δέ τι μὴ κα- 2
λῶς, τοῦτ' εὐλαβηθῶμεν. ἀρχὴ δὲ τῆς ζητήσεως προθέσθαι 2
25 τὰ μάλιστα δοκοῦνθ' ἐπάσχειν αὐτῇ κατὰ κρίσιν. τὸ ἐμπνε-
χον δὴ τοῦ ἀψύχου δυοῖν μάλιστα διαφέρειν δοκεῖ, κινήσει τε
καὶ τῷ αἰσθάνεσθαι. παρελήφασμεν δὲ καὶ παρὰ τῶν προ-
γενεστερόων σχεδὸν δύο ταῦτα περὶ ψυχῆς· φασὶ γὰρ ἔνιοι
καὶ μάλιστα καὶ πρότως ψυχὴν εἶναι τὸ κινεῖν. οὐκ ἐθέτες δὲ
30 τὸ μὴ κινούμενον αὐτὸ μὴ ἐνδέχεσθαι κινεῖν ἕτερον, τῶν
κινουμένων τι τὴν ψυχὴν ἐπέλαβον εἶναι. ὅθεν Δημόκριτος μὲν 3
404^a πῦρ τι καὶ θερμόν φησιν αὐτὴν εἶναι· ἀπίρων γὰρ ὄντων
σχημάτων καὶ ἀτόμων τὰ σφαιροειδῆ πῦρ καὶ ψυχὴν λέ-
γει, οἷον ἐν τῷ ἀέρι τὰ καλούμενα ξέσματα, ἃ φαίνεται ἐν
ταῖς διὰ τῶν θυρίδων ἀκτῖσιν, ὧν τὴν πανσπερμίαν στοιχεῖα
5 λέγει τῆς ὅλης φύσεως. ὁμοίως δὲ καὶ Λεύκιππος. τούτων
δὲ τὰ σφαιροειδῆ ψυχὴν, διὰ τὸ μάλιστα διὰ παντὸς δύ-
ρασθαι διαδένειν τοῖς τοιοῦτοις ὄρτοις, καὶ κινεῖν τὰ λοιπὰ
κινούμενα καὶ αὐτὰ, ἐπολαμβάνοντες τὴν ψυχὴν εἶναι τὸ
παρέχον τοῖς ζώοις τὴν κίνησιν. διὸ καὶ τοῦ ζῆν ὄρον εἶναι

18. ἧ δὴ] ἧ γε U, ἧ γε Sylb., ἧ δὲ Ald., εἶγε T, ἧ X. || τοιαύτη X. || 20. δὲ πάλιν περὶ S. || 21. προσελθόντας S Philop. in paraphr., Soph., διελθόντας X et pr. T. || δεῖ] om. γ. || 22. συμπαραλαμβάνειν TWX, διαλαμβάνειν V, συμπαραλαμβάνειν repetit etiam Philop. in paraphr. || 23. καλῶς om. T, post εἰρημένα ponunt U Ald. Sylb. || μὴτι UV Ald. Sylb. || 24. τοῦτ' ἀληθῆ θῶμεν S. Vetus interpres [latinus] legit προσθέσθαι apponere. Morell. || 26. δυοῖν E, δυοὶ SVWX || μάλιστα ante δυοὶ W. || δοκεῖ διαφέρειν X. || 27. παρὰ τῶν] τῶν περὶ γ. || 28. δύο om. Ald. || φασὶ] φασὶ μὲν V. || ἔνιοι γὰρ W. || 29. πρότων ET. || 30. μὴ ἐνδ.] μὴδ' ἐνδ. Vy. || 31. ψυχὴν οὕτως ὑπ. Uy Ald. Sylb. || ὅθεν καὶ Δημόκριτος πῦρ V. || 404^a 1. πῦρ τε γ. || αὐτὴν φησιν TW. || 2. τῶν σχημ. Th. || 4. τὴν μὲν πανσπερμίαν E. || τῆς ὅλης φύσεως στοιχεῖα λέγει E. || 5. δὴ καὶ W. || 6. σφαιρ. πῦρ καὶ ψυχὴν V Camot., πῦρ καὶ om. praeter Bekkeri codd. Them. Joh. Soph. Ald. Sylb. δύρ. διὰ παντὸς W. || 8. τὸ om. V. || 9. διὸ usq. ad 12 κίνησιν om. V.

21. δεῖ προσελθόντας, τὰς. || 404^a 4. τὴν μὲν πανσπερμίαν. || 5. τῆς ὅλης φύσεως στοιχεῖα λέγει· ὁμοίως δὲ καὶ Λεύκιππος· τούτων κτλ.

τὴν ἀναπνοήν· συνάγοντος γὰρ τοῦ περιέχοντος τὰ σώματα, 10
καὶ ἐκθλίβοντος τῶν σχημάτων τὰ παρέχοντα τοῖς ζώοις
τὴν κίνησιν διὰ τὸ μηδ' αὐτὰ ἡρεμεῖν μηδέποτε, βοήθειαν
γίγνεσθαι θύραθεν ἐπεισιόντων ἄλλων τοιοῦτων ἐν τῷ ἀναπνεῖν
κωλύειν γὰρ αὐτὰ καὶ τὰ ἐνυπάρχοντα ἐν τοῖς ζώοις ἐκ-
κρίνεσθαι, συναείροντα τὸ συνάγον καὶ πηγνύον· καὶ ζῆν 15
4 δὲ ἕως ἂν δύνωται τοῦτο ποιεῖν. ἔοικε δὲ καὶ τὸ παρὰ τῶν
Πυθαγορείων λεγόμενον τὴν αὐτὴν ἔχειν διάνοιαν· ἔφασαν
γὰρ τινες αὐτῶν ψυχὴν εἶναι τὰ ἐν τῷ ἀέρι ζύσματα, οἱ
δὲ τὸ ταῦτα κινεῖν. περὶ δὲ τοῦτων εἴρηται, διότι συνεχῶς
φαίνεται κινούμενα, κἰν ἧ ἠνεμία παντελής. ἐπὶ ταῦτο δὲ 20
φέρονται καὶ ὅσοι λέγουσι τὴν ψυχὴν τὸ αὐτὸ κινεῖν· εὐ-
κασί γὰρ οἷτοι πάντες ὑπεληφέναι τὴν κίνησιν οὐκείοτατον
εἶναι τῇ ψυχῇ, καὶ τὰ μὲν ἄλλα πάντα κινεῖσθαι διὰ τὴν
ψυχὴν, ταύτην δ' ὑφ' ἑαυτῆς, διὰ τὸ μηθὲν ὁρᾶν κινεῖν ὃ
5 μὴ καὶ αὐτὸ κινεῖται. ὁμοίως δὲ καὶ Ἀναξαγόρας ψυχὴν 25
εἶναι λέγει τὴν κινεῖσθαι, καὶ εἴ τις ἄλλος εἴρηκεν ὡς τὸ πᾶν
ἐκίνησε νοῦς, οὗ μὴν παντελῶς γ' ὅσπερ Ἀχιμόκριτος. ἐκεῖνος
μὲν γὰρ ἀπλῶς ταῦτον ψυχὴν καὶ νοῦν· τὸ γὰρ ἀλήθες
εἶναι τὸ φαινόμενον· διὸ καλῶς ποιῆσαι τὸν Ὀμηρον ὡς
Ἔκτωρ κεῖτ' ἄλλοφρονέον. οὗ δὴ γοῖται τῷ κῆ ὡς δυνάμει 30
τινὶ περὶ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ ταῦτο λέγει ψυχὴν καὶ νοῦν.
Ἀναξαγόρας δ' ἤττον διασαφεῖ περὶ αὐτῶν· πολλαχοῦ μὲν 404^b
γὰρ τὸ αἴτιον τοῦ καλῶς καὶ ὁρθῶς τὸν νοῦν λέγει, ἐτέρωθεν
δὲ τοῦτον εἶναι τὴν ψυχὴν· ἐν ἅπασιν γὰρ ὑπύρχειν αὐτὸν

10. τὴν εἰσπνοήν καὶ τὴν ἀναπνοήν S. || 13. οὐρανόθεν T. || εἴτ' εἰσιόντων E. || 14. κωλύουσι X. || ταῦτα U Syll., αὐτὰ etiam Camot. ἐν τοῖς] ἐν om. y. || 17. ἔφασαν X. || 18. γὰρ om. S. || 19. περὶ δὲ] καὶ περὶ X. || ὅτι S. || συνεχῶς W. || 20. φαίνεται ταῦτα κινούμενα Camot. || 21. ἐπειθὲ STUWX, αὐτὸ Ald. || 22. πάντες οἷτοι V. || οὐκείο-τάτην y. || 23. πάντα om. y. || 24. ἀφ' V. || αὐτῆς E. || 25. ἔξαγόρας S. || 26. λέγει om. V. || τὴν] εἶναι τὴν S. || 27. ἐκίνησεν ὁ νοῦς SWXy. γ' om. W. || 28. ταῦτο T, ταῦτο τὴν UW Syll. || ταῦτον τὴν Ald., καὶ τὸν νοῦν U Ald. Syll. || ψυχὴν ταῦτον καὶ νοῦν E. || ἀληθῶς UW Ald. Syll. || ἀπλῶς ψυχὴν καὶ νοῦν ταῦτον. Camot. || 29. διὸ] τὸ y. || ὡς ὁ ἔκτωρ SWy. || 31. ἀλλ' αὐτὸ V. || 404^b 1. ἀσαφεῖ X. || πολλαχῆ E, πολλαχῶς W. || 2. τὸ om. Vy. || γὰρ ante τοῦ E. || 3. δὲ ταῦτον εἶναι τὸν νοῦν τῇ ψυχῇ V, δὲ τὸν νοῦν εἶναι ταῦτον τῇ ψυχῇ TW et, qui τὸν αὐτόν, Uy Ald. Syll. || ἐν om. X. || αὐτὸν ὑπύρχειν X.

τοῖς ζήροις, καὶ μεγάλοις καὶ μικροῖς, καὶ τιμίσι καὶ ἀτι-
 5 μοιτέροις. οὐ φαίνεται δ' ὅ γε κατὰ φρόνησιν λεγόμενος νοῦς
 πᾶσιν ὁμοίως ὑπάρχειν τοῖς ζήροις, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς ἀνθρώποις
 πᾶσιν. ὅσοι μὲν οὖν ἐπὶ τὸ κινεῖσθαι τὸ ἔμψυχον ἀπέβλε- 6
 ψαν, οὗτοι τὸ κινήτικώτατον ὑπέλαβον τὴν ψυχὴν· ὅσοι δ'
 ἐπὶ τὸ γινώσκειν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι τῶν ὄντων, οὗτοι δὲ
 10 λέγουσι τὴν ψυχὴν τὰς ἀρχάς, οἱ μὲν πλείους ποιοῦντες, οἱ
 δὲ μίαν ταύτην, ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς μὲν ἐξ τῶν στοιχείων
 πάντων, εἶναι δὲ καὶ ἕκαστον ψυχὴν τούτων, λέγων οὕτω
 γαίη μὲν γὰρ γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ,
 αἰθέρι δ' αἰθέρα διαν, ἀτὰρ πῦρ ἀτθλον,
 15 στοργῇ δὲ στοργῆν, νεῖκος δέ τε νεῖκει λυγρῷ.
 τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ τὴν ψυ- 7
 χὴν ἐκ τῶν στοιχείων ποιεῖ· γινώσκεισθαι γὰρ τῷ ὁμοίῳ τὸ
 ὁμοιον, τὰ δὲ πράγματα ἐκ τῶν ἀρχῶν εἶναι. ὁμοίως δὲ
 καὶ ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας λεγομένοις διωρισθῆναι, αὐτὸ μὲν
 20 τὸ ζῆρον ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ ἐνὸς ἰδέας καὶ τοῦ πρώτου μῆρους
 καὶ πλάτους καὶ βάρους, τὰ δ' ἄλλα ὁμοιοτρόπως. ἔτι δὲ
 καὶ ἄλλως, νοῦν μὲν τὸ ἐν, ἐπιστήμην δὲ τὰ δύο· μοναχῶς
 γὰρ ἐφ' ἐν· τὸν δὲ τοῦ ἐπιπέδου ἀριθμὸν δόξαι, αἰσθησιν δὲ
 τὸν τοῦ στερεοῦ· οἱ μὲν γὰρ ἀριθμοὶ τὰ εἶδη αὐτὰ καὶ ἀρ-

4. ἀτιμωτέροις EU Ald. Sylb., ἀτιμωτιοῖς γ. || 5. φαίνεται πῦρ δὲ (πῦρ in rasura positum) E. || νοῦς λεγόμενος W. || 6. ὑπάρχειν ὁμοίως VX. || 7. πᾶσιν om. STWX, tuetur Philoponi paraphr. || οὖν om. V. || 8. τὸ om. X. || 9. τὸ post καὶ om. STVWy. || δὴ U Ald. Sylb., om. VW. || 10. μὲν οὖν πλ. X. || ποιοῦντες ταύτας οἱ VW, ποιοῦντες τὰς ἀρχὰς οἱ TŪ Ald. Sylb., ποιοῦντες τὰς ἀρχὰς ταύτας οἱ SXy, ταύτας praeterea legit Them. || 11. τιαίτην S || μὲν om. STW. || 12. ἀπείντων W. || καὶ om. V. || τούτων om. X, τούτων ψυχὴν γ. || οὕτω λέγων SU Ald. Sylb., om. TW, οὕτως γ. || 13. γὰρ om. V. || δ' om. E. || 14. δια S, διον TUVW Ald. Sylb. || ἀτθλον E. || 15. στοργῆν δὲ στοργῇ X, στοργῇ δὲ τε στοργῆν Wy Simpl. || τε] γ* T, *ε S. om. VW. || 16. καὶ] καὶ ὁ E, om. STUVWy Ald. || Πλάτων post Τιμαίῳ UWy Ald. Sylb., post ψυχὴν ST. || 17. τῷ et τὸ om. U Ald. Sylb. || 19. περὶ φιλοσοφίαν Ald. || λόγοις V Camot. λεγομένοις om. Th. 1860. || μὲν] μέντοι γ. || 20. αὐτῆς om. U Ald. Sylb. || τῆς om. S; αὐτῆς contra vulgatum tuentur praeter sex Bekkeri codd. Them. Soph., τῆς iidem codd. || 21. τὰς ἄλλας tanquam variam lectionem Philop. in paraphras. servavit, τὰς δ' ἄλλας ὁμοιοτρόπους Them. v. comm. || 23. γὰρ om. ST. || ἐφ' ἐν] γίνεται X, om. ST; Thomistium, Philoponum, Sophoniam ἐφ' ἐν legisse ex eorum paraphrasi apparet. || τοῦ om. S. || δὲ] γὰρ S. || 24. αὐτὰ om. SX. || καὶ αἰ ἀρχαῖ] articulum αἰ ex uno cod. E Bekkerus addit; reliqui codd. cum

καὶ ἐλέγοντο, εἰσὶ δ' ἐκ τῶν στοιχείων. κρίνεται δὲ τὰ πρῶ- 25
 8 γματα τὰ μὲν νῶν, τὰ δ' ἐπιστήμη, τὰ δὲ δόξῃ, τὰ δ' αἰσθή-
 σει· εἶδη δ' οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι τῶν πραγμάτων. ἐπεὶ δὲ καὶ
 κινητικὸν ἐδόκει ἢ ψυχὴ εἶναι καὶ γνωριστικὸν οὕτως, ἔνιοι
 9 συνέπλεξαν ἐξ ἀμφοῖν, ἀποφηνάμενοι τὴν ψυχὴν ἀριθμὸν
 πῶσαι, μάλιστα μὲν οἱ σωματικὰς ποιῶντες τοῖς ἀσωμάτους,
 10 τούτοις δ' οἱ μίξαντες καὶ ἀπ' ἀμφοῖν τὰς ἀρχὰς ἀποφη- 405^a
 νάμενοι. διαφέρονται δὲ καὶ περὶ τὸ πλῆθος· οἱ μὲν γὰρ
 μίαν οἱ δὲ πλείους λέγουσιν. ἐπομένως δὲ τούτοις καὶ τὴν
 11 ψυχὴν ἀποδιδοῦσιν· τό τε γὰρ κινητικὸν τὴν φύσιν τῶν πρῶ-
 των ἐπειλήφασιν, οὐκ ἀλόγως. ὅθεν ἔδοξε τισι πῶρ εἶναι 5
 καὶ γὰρ τοῦτο λεπτομερέσιαιόν τε καὶ μάλιστα τῶν στοιχείων
 ἀσώματον, ἔτι δὲ κινεῖται τε καὶ κινεῖ τὰ ἄλλα πρώτως.
 12 Δημόκριτος δὲ καὶ γλαυρωτέρως εἶργεν ἀποφηνάμενος
 διὰ τί τούτων ἐκάτερον· ψυχὴν μὲν γὰρ εἶναι ταῦτόν τε καὶ νοῦν,
 τοῦτο δ' εἶναι τῶν πρώτων καὶ ἀδιαιρέτων σωματίων, κινητι- 10
 κὸν δὲ διὰ μικρομέρειαν καὶ τὸ σχῆμα· τῶν δὲ σχημάτων
 εὐκινήτοτατον τὸ σφαιροειδὲς λέγει· τοιοῦτον δ' εἶναι τὸν τε
 13 νοῦν καὶ τὸ πῶρ. Ἀναξαγόρας δ' ἔοικε μὲν ἕτερον λέγειν
 ψυχὴν τε καὶ νοῦν, ὅσπερ εἴπομεν καὶ πρότερον, χρῆται δ'

404^b 28. γνωριστικόν, οὕτως ἔνιοι ed. pr. et Bekk.

Ald. omittunt; ἀρχὰ τῶν ὄντων ἐλέγοντο U Ald. Sylb. || 26. τὰ ante μὲν om. S. || 27. εἶδει Sylb. εἶδη Simpl., Philop. in par., Basil. Camot. || ἐπειδὴ X. || 28. ἐδόκει om. V. || εἶναι ἢ ψυχὴ W, vet. transl. ap. Morell., ψυχὴ εἶναι U., ψυχὴ εἶναι Ald. Sylb. || γνωριστικόν V Soph. || 29. συνέ-
 λξαν δι' V. || 31. μὲν] δὲ X. || τὰς ἀσωμάτους X Philop. Ald., τοῖς ἀσω-
 μάτοις γ. Bkk. Camot. Sylb.; ἀσωμάτους praeter Bekkeri codd. Basil. cod. (ap. Sylb.) Themistii paraphr. || 405^a 1. ταύτοις] ταύτων γ. || 2. τοῦ πλῆ-
 θους STVX Camot. || 4. τε om. ST. || 5. ὅθεν' καὶ ἔδοξε V. || 7. ἀσω-
 ματώτατον γ. || ἔτι δὲ] ἔτι δὲ καὶ STW, καὶ VX, ἔτι κινεῖται Ald. || τε
 om. STW. || ἄλλα om. S. || 8. γλαυρωτέρως γ. || ἀποφαινόμενος E. || 9. τί
 τὸ κινεῖσθαι καὶ κινεῖν ταύτων S. || ψυχὴ E, quod quidem apertum vi-
 tium. || γὰρ om. V. || ταύτων STVX. || 10. εἶναι ἐκ τῶν TUVWX Sylb.,
 ὅσπερ εἴπομεν καὶ ἐκ τῶν Ald. || 11. λεπτομέρειαν T et E prima ma-
 nus in rasura, Philop., μικρομέρειαν rec. E, μικρολεπτομέρειαν S. || δὲ]
 τε S. || 14. τε om. X. || καὶ πρότερον εἴπομεν V. || χρῆσθαι EX. || 15. μί-
 κρῆσιν pr. E, φέσει re. E.

ad 405^a 4 cf. Bz. Hermes VII, 419 sqq. || 8. ἀποφαινόμενος
 To. || 11. λεπτομέρειαν.

- 15 ἀμφοῖν ὡς μιᾷ φύσει, πλὴν ἀρχὴν γε τὸν νοῦν τίθεται μάλιστα πάντων· μόνον νοῦν φησὶν αὐτὸν τῶν ὄντων ἀπλοῦν εἶναι καὶ ἀμιγῆ τε καὶ καθαρόν. ἀποδίδωσι δ' ἀμφο τῇ αὐτῇ ἀρχῇ, τὸ τε γινώσκειν καὶ τὸ κινεῖν, λέγων νοῦν κινῆσαι τὸ πᾶν. ἔοικε δὲ καὶ Θαλῆς ἐξ ὧν ἀπομνημονεύουσι κινήτικόν 14
- 20 τι τὴν ψυχὴν ὑπολαβεῖν, εἶπερ τὸν λίθον ἔφη ψυχὴν ἔχειν, ὅτι τὸν σίδηρον κινεῖ. Διογένης δ' ὥσπερ καὶ ἕτεροί τινες, 15 ἀέρα, τοῦτον οὐρανὸν πάντων λεπτομερέστατον εἶναι καὶ ἀρχὴν· καὶ διὰ τοῦτο γινώσκειν τε καὶ κινεῖν τὴν ψυχὴν, ἣ μὲν πρῶτόν ἐστι, καὶ ἐκ τούτου τὰ λοιπά, γινώσκειν, ἣ δὲ λεπτότατον,
- 25 κινήτικόν εἶναι. καὶ Ἡράκλειτος δὲ τὴν ἀρχὴν εἶναί φησι 16 ψυχὴν, εἶπερ τὴν ἀναθυμίασιν, ἐξ ἧς τᾶλλα σινίστησιν· καὶ ἀσωματώτατον δὴ καὶ ῥέον αἰεὶ· τὸ δὲ κινούμενον κινουμένῳ γινώσκεσθαι. ἐν κινήσει δ' εἶναι τὰ ὄντα κἀκεῖνος ἦετο καὶ οἱ πολλοί. Πάραπλησίως δὲ τούτοις καὶ Ἀλκιμαίων ἔοικεν 17
- 30 ὑπολαβεῖν περὶ ψυχῆς· φησὶ γὰρ αὐτὴν ἀθάνατον εἶναι διὰ τὸ εἰσέναι τοῖς ἀθανάτοις, τοῦτο δ' ἐπάσχειν αὐτῇ ὡς αἰεὶ κινουμένη· κινεῖσθαι γὰρ καὶ τὰ θεῖα πάντα συνεχῶς
- 405^b αἰεὶ, σελήνην, ἥλιον, τοὺς ἀστέρας καὶ τὸν οὐρανὸν ὅλον. τῶν δὲ 18 φορτικωτέρων καὶ ἴδιον τινὲς ἀλεσθήσαντο, καθάπερ Ἴλιππον. λεισθήσθαι δ' εἰκόασιν ἐκ τῆς γονῆς, ὅτι πάντων ἐγρᾶ· καὶ γὰρ ἐλέγχει τοὺς αἵμα φάσκοντας τὴν ψυχὴν, ὅτι ἡ γονὴ
- 5 οὐχ αἷμα· ταύτην δ' εἶναι τὴν πρώτην ψυχὴν. ἕτεροι δ' αἷμα, 19 καθάπερ Κριτίας, τὸ αἰσθάνεσθαι ψυχῆς οἰκειότατον ὑπολαμβάνοντες, τοῦτο δ' ἐπάσχειν διὰ τὴν τοῦ αἵματος φέ-

16. ἀπάντων ESy. || αὐτὸ Ald. || 17. τε om. SVWy. || 19. δὲ om. V. || 20. τι om. V. || ὑπολαμβάνειν TUVWy Ald. Sylb., ἀπολαμβάνειν S. || τὴν λίθον X; Themist., Philop., Simpl. in paraphr. femininum praebent. || ψυχὴν ἔφησεν S, om. ἔφη V. || 21. περ om. Wy. || 22. ἀέρα om. y, τούτων y || ἀέρα τοῦτον virg. om. Bekk. || λεπτομερέστερον X. || 23. μὲν γὰρ πρῶτον V. || 24. ἔστι S. || ἐκ τούτου καὶ T. || λεπτομερέστατον TUVW Them. Philop. Sylb. || 25. δὲ om. Ald. || φησι τὴν ψυχὴν UW Ald. || 26. εἶπερ καὶ τὴν V. || καὶ γὰρ ἀσ. TU Ald. Sylb. || 27. δὲ SX, τε EWy, om. V. || καὶ τὸ ῥέον X. || τὰ δὲ κινούμενα T, τὸ κινούμενον δὲ W. || 28. γινώσκειται Camot. || κἀκεῖνός τε καὶ οἱ πολλοὶ ὄμοιο X. || 30. περὶ ψυχῆς ὑπολαβεῖν W. || 32. γὰρ] δὲ U Ald. Sylb. || ἔπαντα STUVX Ald. Sylb. || 405^b 1. αἰεὶ om. Them. || σελήνην ἥλιον τοὺς om. y. || τοὺς om. UVW Ald. Sylb. || 3. ἔοικεν T. || 4. ὅτι usq. ad 5. ψυχὴν om. X. || 5. τὴν om. ST. || πρώτην om. W. || αἷμα δ' ἕτεροι y. || 6. αἰσθ. τῆς ψυχῆς Uy Ald. Sylb., τῇ ψυχῇ Them. || 7. ὑπολαβόντες X.

σιν. πάντα γὰρ τὰ στοιχεῖα ζωτὴν εἴληφε, πλὴν τῆς γῆς·
 ταύτην δ' οὐθεὶς ἀποπέφανται, πλὴν εἴ τις αὐτὴν εἴρηκεν ἐκ
 20 πάντων εἶναι τῶν στοιχείων ἢ πάντα. ὁρίζονται δὲ πάντες 10
 τὴν ψυχὴν τρισὶν ὡς εἰπεῖν, κινήσει, αἰσθήσει, τῷ ἄσω-
 μάτῳ· τούτων δ' ἕκαστον ἀνάγεται πρὸς τὰς ἀρχάς. διὸ καὶ
 οἱ τῷ γινώσκειν ὁριζόμενοι αὐτὴν ἢ στοιχεῖον ἢ ἐκ τῶν στοι-
 χείων ποιοῦσι, λέγοντες παραπλησίως ἀλλήλοις, πλὴν ἑνός·
 φασὶ γὰρ γινώσκεσθαι τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ· ἐπειδὴ γὰρ ἡ 15
 ψυχὴ πάντα γινώσκει, συνιστᾷσιν αὐτὴν ἐκ πασῶν τῶν ἀρ-
 21 χῶν. ὅσοι μὲν οὖν μίαν τιὰ λέγουσιν αἰτίαν καὶ στοιχεῖον ἕν,
 καὶ τὴν ψυχὴν ἐν τιθέασιν, οἷον πῦρ ἢ ἀέρα· οἱ δὲ πλείους
 22 λέγοντες τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν ψυχὴν πλείω ποιοῦσιν. Ἀνα-
 ξαγόρας δὲ μόνος ἀπαθῆναι φησὶν εἶναι τὸν νοῦν, καὶ κοινὸν 20
 οὐθὲν οὐθεὶ τῶν ἄλλων ἔχειν. τοιοῦτος δ' ὢν πῶς γνωρίζει καὶ
 διὰ τίν' αἰτίαν, οὐτ' ἐκεῖνος εἴρηκεν οὐτ' ἐκ τῶν εἰρημέτων συμ-
 23 φανές ἐστιν. ὅσοι δ' ἐναντιώσεις ποιοῦσιν ἐν ταῖς ἀρχαῖς, καὶ
 τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν ἐναντίων συνιστᾷσιν· οἱ δὲ θάτερον τῶν
 ἐναντίων, οἷον θεομὸν ἢ ψυχρὸν ἢ τι τοιοῦτον ἄλλο, καὶ τὴν 25
 ψυχὴν ὁμοίως ἐν τιθέασιν. διὸ καὶ τοῖς ὀνόμασιν
 ἀκολουθοῦσιν, οἱ μὲν τὸ θεομὸν λέγοντες, ὅτι διὰ τοῦτο καὶ τὸ
 ζῆν ὀνόμασται, οἱ δὲ τὸ ψυχρὸν διὰ τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν
 κατὰψυξιν καλεῖσθαι ψυχὴν. τὰ μὲν οὖν παραδεδομένα περὶ
 ψυχῆς, καὶ δι' ἧς αἰτίας λέγουσιν οὕτω, ταῦτ' ἐστίν. 30

8. γὰρ] δ' οὖν TV, οὖν Soph. γοῦν Them. || 9. ἀποφαίνεται STVWX Th., ἀπεφάνητο Soph. || ἐκ] ἔνεκα γ. || 10. ἢ δ' πάντα γ. || 11. τὴν om. ST, τὴν ψυχὴν om. V. || ὡς om. S. || 12. ἀνάγεται UW Ald. Sylb. Simpl. in Arist. textu, ἀνάγεται praeter Bekkeri codd. Philop. in comm., vetus tralatio legit ἀνάγεται, reducitur. Morell. || 13. οἱ τὸ Ald. || ἢ post αὐτὴν om. SX. || 15. γίνε. καὶ τὸ ὅμ. U Ald. Sylb., τὸ ὅμοιον γίνωσκ. STy, καὶ τὸ ὅμοιον γίνε. VW. || τῷ ὅμ. τὸ ὅμ. X. || ἢ om. E. || 16. συν-ίστησιν X. || 18. πλείω UVW Ald. Sylb., πλείονα γ. || 19. λέγουσιν STUWy Ald. Sylb., ποιοῦσιν praeter reliquos Bekkeri codd. Soph. || 20. δὲ om. S. || φῶσιν V. || 21. γνωρίζει SU Ald. Sylb., γνωρίζοι γ, γνωρίζει praeter reliquos Bekkeri codd. Philop. Simpl. || 22. ἐμφανές Camot. || 24. συνιστᾷσιν om. T. || 25. οἷον om. TVy. || ἄλλο om. X, ἄλλο usque ad 26. τούτων om. E Ald., ita ut legant: τοιοῦτον εἶναι τιθέασιν. || 26. τούτων εἶναι τιθ. U Sylb. || τίθεται 1914. || 27. ἀκολουθεῖν γ. || μὲν γὰρ τὸ E. || ὅτι usque ad 28. ὀνόμασται om. V. || 29. παραδεδομένα S. || 30. ταῦτά ἐστιν Ald. Sylb.

405^b 27. ἀκολουθοῦσιν· οἱ μὲν γὰρ κτλ. || 28. ψυχρὸν, διὰ κτλ.

III. Ἐπισκεπτέον δὲ πρῶτον μὲν περὶ κινήσεως· ἴσως γὰρ 1
 οὐ μόνον ψευδὸς ἐστὶ τὸ τὴν οὐσίαν αὐτῆς τοιαύτην εἶναι οἷαν
 406^a φασὶν οἱ λέγοντες ψυχὴν εἶναι τὸ κινεῖν ἑαυτὸ ἢ δυνάμενον
 κινεῖν, ἀλλ' ἐν τι τῶν ἀδυνάτων τὸ ὑπάρχειν αὐτῇ κίνησιν.
 ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἀναγκαῖον τὸ κινεῖν καὶ αὐτὸ κινεῖσθαι, πρῶ- 2
 τερον εἴρηται. διχῶς δὲ κινουμένοι παντός (ἢ γὰρ καθ' ἕτερον
 5 ἢ καθ' αὐτό· καθ' ἕτερον δὲ λέγομεν, ὅσα κινεῖται τῷ ἐν
 κινουμένῳ εἶναι, οἷον πλωτῆρες· οὐ γὰρ ὁμοίως κινουῦνται τῷ
 πλοίῳ· τὸ μὲν γὰρ καθ' αὐτὸ κινεῖται, οἱ δὲ τῷ ἐν κινου-
 μένῳ εἶναι. δῆλον δ' ἐπὶ τῶν μορίων· οἰκεία μὲν γὰρ ἐστὶ
 κίνησις ποδῶν βάδισις, αὐτῇ δὲ καὶ ἀνθρώπων· οὐκ ὑπάρ-
 10 χει δὲ τοῖς πλωτῆρσι τότε) διχῶς δὲ λεγομένου τοῦ κινεῖ-
 σθαι, νῦν ἐπισκοποῦμεν περὶ τῆς ψυχῆς εἰ καθ' αὐτὴν κινεῖται
 καὶ μετέχει κινήσεως. τεσσάρων δὲ κινήσεων οὐσῶν, 3
 φροῦδος ἀλλοιώσεως φθίσεως ἀξήσεως, ἢ μίαν τούτων κινεῖται
 ἢ ἄν πλείους ἢ πάσας. εἰ δὲ κινεῖται μὴ κατὰ συμβε-
 15 βηζὸς, φέσει ἂν ὑπάρχοι κίνησις αὐτῇ· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ
 τόπος· πᾶσαι γὰρ αἱ λεχθεῖσαι κινήσεις ἐν τόπῳ. εἰ δ'
 ἐστὶν ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς τὸ κινεῖν ἑαυτήν, οὐ κατὰ συμβε-
 βηζὸς αὐτῇ τὸ κινεῖσθαι ὑπάρξει, ὥσπερ τῷ λευκῷ ἢ τῷ
 τριπύρῳ· κινεῖται γὰρ καὶ ταῦτα, ἀλλὰ κατὰ συμβεβη-
 20 ζὸς· ὧ γὰρ ὑπάρχοισιν, ἐκείνο κινεῖται τὸ σῶμα. διὸ καὶ
 οὐκ ἐστὶ τόπος αὐτῶν· τῆς δὲ ψυχῆς ἐστὶ, εἴπερ φέσει
 κινήσεως μετέχει. ἔτι δ' εἰ φέσει κινεῖται, καὶ βίᾳ κινή- 4

31. μὲν om. y. || 32. ψευδὲς W. || ἐστὶ om. X. || οἷαν usque ad
 406^a 1. ψυχὴν margo W. || 406^a 1. εἶναι τὴν ψυχὴν U Ald. Syll. || αὐτὸ
 UW Syll., αὐτὸ Ald. || 2. κινεῖν X. || αὐτῇ τὴν z. Wy. || 3. οὐκ om.
 S. || 4. παντός om. S. || γὰρ om. W. || 6. οἷον οἱ πλωτῆρες W. || 7. ἐν
 τῷ SX. || 8. μὲν om. S. || 9. βάσις U Ald. Syll., βάδισις praeter Bek-
 kerī codd. Philop. Soph. || καὶ om. W. || ἀνθρώπων V. || 10. φροῦδος E. || δὲ
 οὖν U Syll., vetus interpres (lat.) et multi Graeci codd. habent διχῶς
 δὲ λεγομένου. Morell. || 11. περισκοποῦμεν V, ἐπισκοποῦμεν y. || τῆς
 om. y. || 12. οὐσῶν κινήσεων V. || 13. φθόρος S. || φθίσεως om. pr. E. ||
 ἂν κινεῖται y. || 17. ἢ om. Xy. || 18. τὸ κινεῖσθαι αὐτῇ SU, τὸ κινεῖσθαι
 αὐτῇ Ald. Syll. || ὑπάρξει E, sed in rasura. || τῷ post ἢ om. ESX. ||
 20. καὶ om. VW. || 21. ἐστὶν ὁ τόπος T. || τῇ δὲ ψυχῇ V. || 22. καὶ ἂν W,
 καὶ μίᾳ Ald. || 23. καὶ εἰ] εἰ superser. E.; καὶ φέσει scriptum est, sed in
 rasura, (καὶ ἢ q. Bkk.) || Verba καὶ βίᾳ, καὶ φέσει a sententia suspecta sunt.

406^a 20. ἐκείνο κινεῖται, τὸ σῶμα. || ad 406^a 30—^b 5 cf. Bz. Her-
 mes VII, 421 sqq.

θείη· κἄν εἰ βία, καὶ φύσει. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔχει καὶ
 περὶ ἡρεμίας· εἰς ὃ γὰρ κινεῖται φύσει, καὶ ἡρεμεῖ ἐν τούτῳ
 φύσει· ὁμοίως δὲ καὶ εἰς ὃ κινεῖται βία, καὶ ἡρεμεῖ ἐν 25
 τούτῳ βία. ποῖα δὲ βίαιοι τῆς ψυχῆς κινήσεις ἔδονται καὶ
 5 ἡρεμῖαι, οὐδὲ πλάττειν βουλομένοις ῥιζίδιον ἀποδοῦναι. ἔτι δ'
 εἰ μὲν ἄνω κινήσεται, πῦρ ἔσται, εἰ δὲ κάτω, γῆ· τούτων
 γὰρ τῶν σωματίων αἱ κινήσεις αὗται. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ
 6 περὶ τῶν μεταξῦ. ἔτι δ' ἐπεὶ φαίνεται κινουσα τὸ σῶμα, 30
 ταύτας εὐλογον κινεῖν τὰς κινήσεις ἃς καὶ αὐτὴ κινεῖται.
 εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἀντιστρέψασιν εἰπεῖν ἀληθὲς ὅτι ἦν τὸ
 σῶμα κινεῖται, ταύτην καὶ αὐτή. τὸ δὲ σῶμα κινεῖται φορᾶ· 406^b
 ὥστε καὶ ἡ ψυχὴ μεταβάλλοι ἂν κατὰ τὸ σῶμα ἢ ὅλη ἢ
 κατὰ μέρη μεθισταμένη. εἰ δὲ τοῦτ' ἐνδέχεται, καὶ ἐξελθού-
 σαν εἰσιέναι πάλιν ἐνδέχοιτ' ἂν· τούτῳ δ' ἔποιτ' ἂν τὸ ἀνί-
 7 στασθαι τὰ τεθνεῶτα τῶν ζῴων. τὴν δὲ κατὰ συμβεβηχὸς 5
 κίνησιν κἄν ὑφ' ἑτέρον κινούτο· ὡς θείη γὰρ ἂν βία τὸ ζῶον.
 οὐ δεῖ δὲ ᾧ τὸ ὑφ' ἑαυτοῦ κινεῖσθαι ἐν τῇ οὐσίᾳ, τοῦθ' ὑπ'
 ἄλλου κινεῖσθαι, πλὴν εἰ μὴ κατὰ συμβεβηχὸς, ὥσπερ οὐδὲ
 τὸ καθ' αὐτὸ ἀγαθὸν ἢ δι' αὐτό, τὸ μὲν δι' ἄλλο εἶναι, τὸ
 δ' ἑτέρον ἔνεκεν. τὴν δὲ ψυχὴν μάλιστα φαίη τις ἂν ὑπὸ τῶν 10
 8 αἰσθητῶν κινεῖσθαι, εἴπερ κινεῖται. ἀλλὰ μὴν καὶ εἰ κινεῖ
 γε αὐτὴ αὐτήν, καὶ αὐτὴ κινούτ' ἂν, ὥστ' εἰ πᾶσα κίνησις

24. ἐν om. γ. || 25. καὶ post δὲ om. T. || 26. ψυχῆς αἰ κ. Ty. ||
 27. πλάσσειν X. || 29. αὗται αἱ κινήσεις V. || αὐτὸς] αὐ S. || 30. τῶν
 ἄερος λέγω καὶ ὕδατος μεταξῦ W. || ἔπειτα δ' εἰ corr. E, Ald., εἶπερ
 Them., εἰ γ. || 31. ταύταις Ald. || εὐλογον ταύτας STVWXγ. || καὶ om. V. ||
 32. ὅτι κατὰ γένος καὶ κατὰ εἶδος ἦν Ald. || 406^b 1. ταύτην καὶ αὐτὴ
 om. Ald. || φορᾶν Sy Philop. in paraphr. || 2. μεταβάλλοι Soph. || σῶμα
 ταύτην καὶ αὐτὴ ἢ Ald., σῶμα καὶ αὐτὴ ἢ U Sylb. || Hoc καὶ αὐτὴ om.
 praeter Bekkeri codd. Soph. || 3. ἐνδέχοιτο STVW, εἰ δὲ τοῦτο, ἐνδέ-
 χοιτ' ἂν καὶ γ. || 4. εἰσιέναι καὶ πάλιν W. || ἐνδέχοιτ' ἂν om. [SWXγ. ||
 6. καὶ W. || γὰρ om. Ald. || 7. αὐτοῦ V. || 8. μὴ om. E. || 9. δι' ἄλλου
 γ. || εἴρω] ἐστὶ X. || 10. ἔνεκεν TU Ald. Sylb. || μάλιστα ante ὑπὸ W. ||
 ἂν τις X. || 11. αἰσθητικῶν S Ald. || ἀλλὰ μὴν καὶ ἢ κινεῖ ar. Alex.
 Aphrod. ἀπορ. κ. λύσ. II, 2. p. 86 Sp. || 12. γε om. STVW. || ἑαυτήν STUVWY
 Ald. Sylb. || Conicias καὶ αὐτὴ κινούτ' ἂν οὐσία. || ὥστ' εἰτ' V.

406^b 2. μεταβάλλοι ἂν κατὰ τὸ σῶμα] μ. α. κατὰ τόπον Bz. l. 1.
 425. || 3. εἰ δὲ τοῦτ' ἐνδέχεται] εἰ δὲ τοῦτο, ἐνδέχοιτ' ἂν καὶ γιλ. Bz.
 l. 1. 427. || 4. ἐνδέχοιτ' ἂν om. Bz.

ἔξιστασίς ἐστι τοῦ κινουμένου ἢ κινεῖται, καὶ ἡ ψυχὴ ἐξίσταται
 ἂν ἐκ τῆς οὐσίας, εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς αὐτὴν κινεῖ· ἀλλ'
 15 ἔστιν ἡ κίνησις τῆς οὐσίας αὐτῆς καθ' αὐτήν. ἔνιοι δὲ καὶ 9
 κινεῖν φασὶ τὴν ψυχὴν τὸ σῶμα ἐν ᾧ ἐστίν, ὡς αὐτὴ κινεῖται,
 ὅσον Δημόκριτος, παραπλησίως λέγων Φιλίππῳ τῷ κωμω-
 δοδιδασκάλῳ. φησὶ γὰρ τὸν Λαίδαλον κινουμένην ποιῆσαι
 τὴν ξυλίνην Ἀφροδίτην, ἐγγέεντ' ἄργυρον χιτῶν. ὁμοίως δὲ
 20 καὶ Δημόκριτος λέγει. κινουμένας γὰρ φησὶ τὰς ἀδικαιρέτους
 σφαίρας διὰ τὸ πεφυζέει μηδέποτε μένειν, σινεφέλκειν
 καὶ κινεῖν τὸ σῶμα πᾶν. ἡμεῖς δ' ἐρωτήσομεν εἰ καὶ ἡρέ- 10
 μισιν ποιεῖ ταῦτα ταῦτα. πῶς δὲ ποιήσει, χαλεπὸν ἢ καὶ
 ἀδύνατον εἰπεῖν. ὅλως δ' οὐχ οὕτω φαίνεται κινεῖν ἡ ψυχὴ
 25 τὸ ζῆον, ἀλλὰ διὰ προαιρέσεώς τινος καὶ νοήσεως. τὸν αὐτὸν 11
 δὲ τρόπον καὶ ὁ Τίμαιος φυσιολογεῖ τὴν ψυχὴν κινεῖν τὸ
 σῶμα· τῷ γὰρ κινεῖσθαι αὐτὴν καὶ τὸ σῶμα κινεῖν διὰ τὸ
 συμπεπλέχθαι πρὸς αὐτό. συνεστηκίαν γὰρ ἐκ τῶν στοι-
 χείων, καὶ μεμερισμένην κατὰ τοὺς ἄρμονιζοὺς ἀριθμούς, ὅπως
 30 αἰσθησὶν τε σύμφυτον ἄρμονίας ἔχη καὶ τὸ πᾶν φέροται
 συμφώνους φωνάς, τὴν εὐθυωρίαν εἰς κύκλον κατέκαμψεν·
 καὶ διελὼν ἐκ τοῦ ἐνὸς δύο κύκλους δισσαχῆ συνημμένους
 407^a πάλιν τὸν ἕνα διεῖλεν εἰς ἑπτὰ κύκλους, ὡς οὕτως τὰς τοῦ
 οὐρανοῦ φωνάς τὰς τῆς ψυχῆς κινήσεις. πρῶτον μὲν οὖν οὐ 12

13 ἔξιστασις om. Ald. || ἢ om. V. || ἐξισταίη T, ἐξίσταται (om. ἔν) SWX, ἐξίστατο y. || 14. ἐκ] αὐτῆς V, om. TW. || ἐαυτήν ES, αὐτήν y Ald. Sylb., αὐτήν etiam Basil. in marg. || 15. αὐτῆ SV. || 16: τὴν ψυχὴν φασὶ STW. || 17. κωμωδιδασκάλῳ TUVWX, κωμωδιδασκάλῳ Camot. Sylb., κωμωδιδοδιδασκάλῳ y Ald. || 19. δὲ om. Wy. || 20. καὶ ὁ δ. S. || φησὶ om. X. || 22. καὶ] τε καὶ TVy. || ἐρωτήσομεν STUVW Ald. Sylb. || ἡρεμήσειν ποιεῖ τοῦτ' αὐτὸ STUW Ald. Sylb., ἡρεμεῖν ποιεῖ τοῦτ' αὐτό X, ἡρεμήσειν τοῦτο ποιεῖ ποτέ V, τοῦτο αὐτό y, E sed rasura subest; conicias fuisse ταῦτα ταῦτα. || 23. ποιήσει τοῦτο χ. U Ald. Sylb. || ἢ om. W. || καὶ om. VX. || 24. ἡ ψυχὴ κινεῖν V. || 28. συμπεπλέχθαι E. || συνεστηκίαν V. || 29. καὶ om. V. || 30. τε] τε καὶ TŪ Ald. Sylb. Quod καὶ in vulgatam receptum om. praeter Bekkeri codd. Them. || ἄρμονίαν TUW, Ald. Sylb., ἄρμονίας praeter Bekkeri codd. Them. || συμφώνηται W, φθέρηται T. || 31. ἀπέκαμψεν y. || 32. διόλων S. || ἐνὸς κύκλου δύο z. UW Ald. Sylb. || κύκλους δύο E. || εἰς δύο δισσαχῆ y. || 407^a 2. φωνάς] σφαίρας y. || οὖν om. W.

406^b 14. κινεῖ ἀλλ' ἔστιν colon. om. || 15. καθ' αὐτήν unc. incl. || 16. ἔστιν ὡς virg. om. || 32. κύκλους δύο.

καλῶς τὸ λέγειν τὴν ψυχὴν μέγεθος εἶναι· τὴν γὰρ τοῦ παν-
 τὸς δῆλον ὅτι τοιαύτην εἶναι βούλεται οἷόν ποί' ἐστὶν ὁ καλού-
 μενος νοῦς· οὐ γὰρ δὴ οἷόν γ' ἡ αἰσθητικὴ, οὐδ' οἷον ἡ ἐπιθυ- 5
 13 μιτικὴ· τοῦτων γὰρ ἡ κίνησις οὐ κινλοφοροία. ὁ δὲ νοῦς εἷς
 καὶ συνεχής, ὡσπερ καὶ ἡ νόησις· ἡ δὲ νόησις τὰ νοή-
 ματα· ταῦτα δὲ τῷ ἐφεξῆς ἔν, ὡς ἀριθμός, ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ
 μέγεθος, διόπερ οὐδ' ὁ νοῦς οὕτω συνεχής, ἀλλ' ἦτοι ἀμερῆς ἢ
 οὐχ ὡς μέγεθος τι συνεχής· πῶς γὰρ δὴ καὶ νοήσει μέγεθος ὡν 10
 πότερον καθόλου ἢ ὀτιοῦν τῶν μορίων τῶν αὐτοῦ; μορίων δ'
 ἦτοι κατὰ μέγεθος ἢ κατὰ στιγμήν, εἰ δεῖ καὶ τοῦτο μέρος
 14 εἰπεῖν. εἰ μὲν οὖν κατὰ στιγμήν, αὐταὶ δ' ἄπειροι, δῆλον ὡς
 οὐδέποτε διέξισιν, εἰ δὲ κατὰ μέγεθος, πολλακίς ἢ ἀπειράκις
 νοήσει τὸ αὐτό. φαίνεται δὲ καὶ ἀπαξ ἐνδεχόμενον. εἰ δ' ἴκα- 15
 ρὸν θιγεῖν ὀτιοῦν τῶν μορίων, τί δεῖ κύκλω κινεῖσθαι ἢ καὶ
 ὅλως μέγεθος ἔχειν; εἰ δ' ἀναγκαῖον νοῆσαι τῷ ὅλῳ κύκλω
 θιγόντα, τίς ἐστὶν ἡ τοῖς μορίοις θίξις; ἔτι δὲ πῶς νοήσει τὸ
 μεριστὸν ἀμερεῖ καὶ τὸ ἀμερῆς μεριστῷ; ἀναγκαῖον δὲ τὸν
 νοῦν εἶναι τὸν κύκλον τοῦτον. νοῦ μὲν γὰρ κίνησις νόησις, κί- 20
 15 ζλου δὲ περιφορὰ. εἰ οὖν ἡ νόησις περιφορὰ, καὶ νοῦς ἂν εἴη,
 ὁ κύκλος, οὗ ἡ τοιαύτη περιφορὰ νόησις. ἀεὶ δὲ δὴ τι νοή-
 σει· δεῖ γὰρ, εἴπερ αἰδῖος ἡ περιφορὰ· τῶν μὲν γὰρ πρα-

4. βούλεται εἶναι Xy. || 5. δὴ om. S. || γ' om. Wy. || ἢ post γ' om. X. || 7. ἡ δὲ νόησις] καὶ X. || 8. τῷ ἐφεξῆς ἔν om. y. || ὡς ὁ ἀριθμός U Ald. Sylb., in E. articulus deletus quidem, ita tamen, ut clare cognosci possit. || ἀριθμός ἔν y. || 9. οὐδὲ νοῦς UW Ald. Sylb. οἷτω γὰρ φησιν ἐχει τὸ συνεχὲς ὁ νοῦς ὡς νόησις, quae Philoponus (ad h. l.) utrum de lectione an de sententia afferat, parum liquet. || 10. μέγ. ὡν ὀτιοῦν τῶν μορίων Sylb., Bekk. e codd. μέγ. ὡς ὀτιοῦν Camot., ὡν πότερον ὅτι. E. (ὡν ὀτιοῦν τῶν μορίων nunc legitur in E, sed e rasura recte agnovit Bekkerus πότερον ὀτιοῦν μορίω), ὡν ἔν ὅτι. V, ὡν πότερον καθόλου ἢ ἔν Philop. in ὄη. Themist. Ald. || 11. τῶν μορίων] μορίω E. || τῶν om. V. || ἐπιθυμῶ T, αὐτοῦ y Ald. Sylb. || 12. εἰ δὴ Ald. || 15. ταῦτο X. || δ'] δὴ X. || ἰκανόν om. W. || κύκλω om. Ald., κινλοκίως Camot. || 16. καὶ om. SYW. || 18. θιγοῦν V. || τῶν μορίων W. 1851. || 19. ἀμερεῖ ἢ Ey Soph. || ἀνάγκη W. || τῶν μορίων X. || τὸν νοῦν] τὸ νοῦν S. || 20. εἶναι post 19. δὲ V. || 21. εἰ οὖν ἢ] ἢ οὖν W. || ὁ κύκλος εἶη X. || 22. δὴ om. W. || 23. γὰρ ποιητικῶν ἢ πο. SUWX. Ald. Sylb., ποιητικῶν ἢ om. praeter reliquos Bekkeri codd. Them. Philop. Simpl. Soph.

407^a 7. συνεχὲς ὡσπερ virg. om. || 8. ὡς ὁ ἀριθμός. || 10. μέγεθος ὡν; || 11. πότερον καθ' ὅλον θιγόν ἢ ζτλ. || 19. καὶ τὸ ἀ.] ἢ τὸ ἀ. || 22. νόησις unc. incl. || 23. νοήσει.] νοήσει;

κτιζῶν νοήσεων ἔστι πέρας (πᾶσαι γὰρ ἑτέρου χάριν), αἱ δὲ
 25 θεωρητικαὶ τοῖς λόγοις ὁμοίως ὀρίζονται. λόγος δὲ πᾶς ὀρι-
 σμὸς ἢ ἀπόδειξις. αἱ δ' ἀποδείξεις καὶ ἀπ' ἀρχῆς, καὶ
 ἔχουσί πως τέλος τὸν συλλογισμόν ἢ τὸ συμπέρασμα· εἰ δὲ
 μὴ περατοῦνται, ἀλλ' οὐκ ἀνακάμπτοσιν γε πάλιν ἐπ' ἀρχήν,
 προσλαμβάνουσαι δ' αἰεὶ μέσον καὶ ἄκρον εὐθυποροῦσιν· ἢ δὲ
 30 περιφορὰ πάλιν ἐπ' ἀρχήν ἀνακάμπει. οἱ δ' ὀρισμοὶ πάν-
 τες λεπερασμένοι. ἔτι εἰ ἢ αὐτὴ περιφορὰ πολλάκις, δεί-
 σει πολλάκις νοεῖν τὸ αὐτό. ἔτι δ' ἢ νόησις ἔοικεν ἱρεμῆσει 17
 τινὶ καὶ ἐπιστάσει μᾶλλον ἢ κινήσει· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον
 καὶ ὁ συλλογισμὸς. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ μακρότερον γε τὸ μὴ ὀρί- 18
 407^b διον ἀλλὰ βίαιον· εἰ δ' ἔστιν ἢ κινήσις αὐτῆς μὴ οὐσία,
 παρὰ φύσιν ἂν κινῶιτο. ἐπίπονον δὲ καὶ τὸ μεμῆχθαι τῷ 19
 σώματι μὴ δυνάμενον ἀπολεθῆναι, καὶ προσέτι φευκτόν,
 εἴπερ βέλτιον τῷ νῷ μὴ μετὰ σώματος εἶναι, καθάπερ
 5 εἴωθέ τε λέγεσθαι καὶ πολλοῖς συνδοξεῖ. ἄδελφος δὲ καὶ τοῦ 20
 κέκλω φέρεσθαι τὸν οὐρανὸν ἢ αἰτία· οὔτε γὰρ τῆς ψυχῆς ἢ
 οὐσία αἰτία τοῦ κέκλω φέρεσθαι, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς
 οὕτω κινεῖται, οὔτε τὸ σῶμα αἴτιον, ἀλλ' ἢ ψυχὴ μᾶλλον
 ἐκείνη. ἀλλὰ μὴν οὐδ' ὅτι βέλτιον λέγεται· καίτοι γ' ἐχρήν 21
 10 διὰ τοῦτο τὸν θεὸν κέκλω ποιεῖν φέρεσθαι τὴν ψυχὴν, ὅτι
 βέλτιον αὐτῇ τὸ κινεῖσθαι τοῦ μένειν, κινεῖσθαι δ' οὕτως ἢ
 ἄλλως. ἐπεὶ δ' ἔστιν ἢ τοιαύτη σέξις ἑτέρων λόγων οἰκειο-
 τέρα, ταύτην μὲν ἀφῶμεν τὸ νῦν. ἐκεῖνο δὲ ἕτοπον συμ- 22
 βαίνει καὶ τοῦτω τῷ λόγῳ καὶ τοῖς κλείστοις τῶν περὶ ψυ-

24. κινήσεων S. || 25. πᾶς] πᾶς ἢ Uy Ald. Sylb. || 26. αἱ δ' ἀπ.
 καὶ] ἢ μὲν οὖν ἀπόδειξις E, αἱ μὲν οὖν ἀποδείξεις y. || 27. ἔχουσα
 E. || 28. γε om. V. || 29. προσαναλαμβάνουσαι E, προσκαταλαμβάνου-
 σαι y. || 31. εἰ] δ' S. || ἔτι εἰ αὐτὴ Ald. Sylb., εἰ ἢ αὐτ. praeter Bekkeri
 codd. Them. Soph., ἔτι δ' εἰ y. || φορὰ X. || 32. ταντὸ X. || ἔτι δὲ καὶ y
 Ald. Sylb., quod καὶ om. praeter Bekkeri codd. Soph. || 33. δὴ V. ||
 407^b 1. οὐσία καὶ παρὰ X. || 2. ἂν κινῶιτο E, ceteri (etiam y) κινῶιτ' ἂν
 Bekk., κίνοιτο ἂν Ald. Sylb. || 4. εἶναι καὶ καθάπερ S. || τοῖς πολλοῖς Phi-
 lop. Simpl. in paraph., πολλοῖς Them. Soph. in paraph. || 5. δοξεῖ W. || καὶ
 om. W. || 9. ἐκεῖνο T. || οὐ βέλτιον δ' ὅτι S. || καίτοι ἐχρήν omisso γε
 E. || 10. τὸν θεὸν διὰ τοῦτο Ald. Sylb. || ποιεῖν κέκλω SVWy. || 13. τὰ
 νῦν T Ald. Sylb. || 14. τῶν] τοῖς E a Bekk. e rasura coniectum.

26. αἱ μὲν οὖν ἀποδείξεις (e cod. y.) || 29. προσαναλαμβάνουσαι. ||
 407^b 1. μὴ οὐσία] conl. ἢ οὐσία. || 9. καίτοι ἐχρήν om. γε. || 10. ποιεῖν κέκλω.

χῆς· συνάπτουσι γὰρ καὶ τιθέασιν εἰς σῶμα τὴν ψυχὴν, οὐ- 15
 θὲν προσδιορίζοντες διὰ τίν' αἰτίαν καὶ πῶς ἔχοντος τοῦ
 σώματος. καίτοι δόξειεν ἂν τοῦτ' ἀναγκαῖον εἶναι· διὰ γὰρ τὴν
 κοινωνίαν τὸ μὲν ποιεῖ τὸ δὲ πάσχει καὶ τὸ μὲν κινεῖται τὸ
 δὲ κινεῖ, τοῦτων δ' οὐθὲν ἐπάσχει πρὸς ἄλληλα τοῖς τιχοῦσιν.
 23 οἱ δὲ μόνον ἐπιχειροῦσι λέγειν ποῖόν τι ἢ ψυχῇ, περὶ δὲ τοῦ 20
 δεξιόμενου σώματος οὐθὲν ἔτι προσδιορίζουσιν, ὥσπερ ἐνδεχό-
 μενον κατὰ τοὺς Πυθαγορικοὺς μύθους τὴν τιχοῦσαν ψυχὴν εἰς
 τὸ τυχὸν ἐνδύεσθαι σῶμα· δοκεῖ γὰρ ἕκαστον ἴδιον ἔχειν
 εἶδος καὶ μορφήν. παραπλήσιον δὲ λέγουσιν ὥσπερ εἴ τις
 φραῖ, τὴν τεκτονικὴν εἰς ἀγλοὺς ἐνδύεσθαι· δεῖ γὰρ τὴν μὲν 25
 τέχνην χρῆσθαι τοῖς ὄργανοις, τὴν δὲ ψυχὴν τῷ σώματι.
 1 IV. Καὶ ἄλλη δὲ τις δόξα παραδέδοται περὶ ψυχῆς,
 πιθανὴ μὲν πολλοῖς οὐδεμιᾶς ἦιτον τῶν λεγομένων, λόγους
 δ' ὥσπερ εὐθύνας δεδωκνῆα καὶ τοῖς ἐν κοινῷ γινόμενοις λό-
 γοις· ἁρμονίαν γὰρ τινὰ αὐτὴν λέγουσι· καὶ γὰρ τὴν ἁρμο- 30
 νίαν χρᾶσιν καὶ σύνθεσιν ἐναντίων εἶναι, καὶ τὸ σῶμα συγ-
 2 κεῖσθαι ἐξ ἐναντίων. καίτοι γε ἡ μὲν ἁρμονία λόγος τίς ἐστι
 τῶν μικρόντων ἢ σύνθεσις, τὴν δὲ ψυχὴν οὐδέτερον οἶόν τ'
 3 εἶναι τούτων. ἔτι δὲ τὸ κινεῖν οὐκ ἔστιν ἁρμονίας, ψυχῇ δὲ
 4 πάντες ἀπορέμουσι τοῦτο μάλιστα ὥς εἰπεῖν. ἁρμόζει δὲ μᾶλ- 408^a
 λον καθ' ὑμείας λέγειν ἁρμονίαν, καὶ ὅλως τῶν σωματι-

16. οὐδὲ Ald. || προσδιορίζοντες S. Philop. in paraphr., προσδιορίζοντες Th. in paraphr., προσδιορίζοντες καὶ V. ||
 17. δόξειέ γ' ἂν S. || διὰ τὴν γὰρ Syll. διὰ γὰρ τὴν praeter Bekkeri
 codd. omnes Soph. || 18. ποιεῖ τι τὸ STVWX. || 20. λέγειν μόνον ἐπι-
 χειροῦσιν Wy. || 21. δεξιόμενου S. || 23. ἐνδύεσθαι om. S. || εἶδος ἴδιον
 ἔχειν W. || 24. καὶ] σῶμα καὶ E. || παραπλησίως S. || δὴ SX, δὴ τι
 TVW. || 27. παραδέδοται δόξα y. || 28. om. πολλοῖς Th., τοῖς πολλοῖς
 Simpl., πολλοῖς καὶ οὐδεμιᾶς TW pr. y Ald. Syll. || ἦιτων TVWXy et
 corr. S. Syll. || λόγοις V. || 29. ἐν τῷ κοινῷ S. || ἐν om. Camot. || γινο-
 μένοις λόγοις] λεγομένοις λόγοις W Ald. Philop. in paraphr., λεγομέ-
 νοις S. || 30. αὐτὴν τινες λ. VWy Ald. Syll. || ἁρμονίας S. || 31. σύνθεσιν
 τινὰ Ald. Syll. || ἐναντίον S. || κινεῖσθαι S. || 32. γε om. E. || 33. ἢ]
 ἢ καὶ TW. || καὶ σύνθεσις y. || τούτων οἶόν τ' εἶναι V, τούτων εἶναι
 οἶόν τε Ald. Syll. || 408^a 1. ἀπορέμουσιν ἀπαντες τοῦτο STVWy,
 ἔπιαιτες ἄπ. τ. X, τοῦτο ἀπον. πάντες Ald. Syll. || εἰπεῖν] κινεῖν Ca-
 mot. || τε X. || 2. ὑμείας X Ald. Camot.

28. λόγοις] conī. λόγος. || λόγους δ' om. Bernays dial. Arist.
 15—18. || 29. εὐθύνας] εὐθύνας δὲ Bernays l. 1. || 32. καίτοι ἢ μὲν
 omissio γε To.

κῶν ἀρετῶν, ἢ κατὰ ψυχῆς. φανερώτατον δ' εἶ τις ἀπο-
 διδόναι πειραθεῖν τὰ πάθη καὶ τὰ ἔργα τῆς ψυχῆς ἁρμο-
 5 νία τινί· χαλεπὸν γὰρ ἐφαρμόζειν. ἔτι δ' εἰ λέγοιμεν τὴν 5
 ἁρμονίαν εἰς δύο ἀποβλέποντες, κριώτατα μὲν τῶν μεγα-
 θῶν ἐν τοῖς ἔχοσι κίνησιν καὶ θέσιν τὴν σύνθεσιν αὐτῶν, ἐπει-
 δὴν οὕτω συναρμόζουσιν ὅστε μηδὲν συγγενὲς παραδέχεσθαι,
 ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸν τῶν μεμιγμένων λόγον, οὐδετέρως μὲν οὖν
 10 εὐλογον· ἢ δὲ σύνθεσις τῶν τοῦ σώματος μερῶν λίαν εἰτεξέ-
 ταστος· πολλαὶ τε γὰρ αἱ συνθέσεις τῶν μερῶν καὶ πολλα-
 χῶς· τίνας οὖν ἢ πῶς ἔπολαβεῖν τὸν νοῦν χρὴ σύνθεσιν εἶναι,
 ἢ καὶ τὸ αἰσθητικὸν ἢ ὀρεκτικόν; ὁμοίως δὲ ἄτοπον καὶ τὸν 6
 λόγον τῆς μίξεως εἶναι τὴν ψυχὴν· οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν ἔχει
 15 λόγον ἢ μίξις τῶν στοιχείων καθ' ἣν σὰρξ καὶ καθ' ἣν ὄστον.
 συμβήσεται οὖν πολλὰς τε ψυχὰς ἔχειν καὶ κατὰ πᾶν τὸ
 σῶμα, εἶπερ πάντα μὲν ἐκ τῶν στοιχείων μεμιγμένων, ὁ δὲ
 τῆς μίξεως λόγος ἁρμονία καὶ ψυχὴ. ἀπαιτήσεται δ' ἂν τις 7
 τοῦτό γε καὶ παρ' Ἐμπειροκλέους· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν λόγῳ
 20 τινί φησιν εἶναι· πότερον οὖν ὁ λόγος ἐστὶν ἢ ψυχὴ, ἢ μάλ-
 λον ἕτερόν τι οἷσα ἐγγίνεαι τοῖς μέλεσιν; ἔτι δὲ πότερον ἢ
 φιλία τῆς τυχούσης αὐτὰ μίξεως ἢ τῆς κατὰ τὸν λόγον; καὶ
 αὕτη πότερον ὁ λόγος ἐστὶν ἢ παρὰ τὸν λόγον ἕτερόν τι;
 ταῦτα μὲν οὖν ἔχει τοιαύτας ἀπορίας· εἰ δ' ἐστὶν ἕτερον ἢ 8

3. φανερωτάτων E, φανερώτερον SVy Ald. Sylb. || δ' ἂν εἴη εἰ W. || 5. ἐπεὶ Vy. || λέγοιμεν pr. E STVX, λέγοιμεν corr. E. || 7. θέσιν καὶ τὴν X, καὶ θέσιν· καὶ θέσιν τὴν Ald. || 8. συναρμολογῶσιν Xy. || συναρμολογῶσιν E. || 9. post λόγον punctum Bekk. || οὖν om. y. || 10. εὐλογοῦν· οὐ δὲ Ald. || 11. πολλῶν E, sed in rasura. || αἱ om. TV Ald. Sylb. || μερῶν] πολλῶν T. || 12. χρὴ τὸν νοῦν STVWy Ald. Sylb. || 13. καὶ ante τὸ αἰσθ. om. W Soph. Them. Philop. || αἰσθητὸν Ald. || καὶ ὄρ. X, ἢ τῆ ὄρ. W. || δὲ καὶ ἄτοπον y. || τὸ VX. || 14. εἶναι τῇ μίξεως X. || 17. ὁ] οὐ W. || 19. γε τοῦτο W. || αὐτῶν ἐν λόγῳ Wy Ald. Sylb. || 20. φησί τιμ y. || ὁ om. V. Ald. Sylb. || 21. ἐγγίνετο T. || μέρεσιν W, ut videtur y, et pr. E. || μιχθεῖσιν X Philop. Soph. || ἢ φιλία πότερον X. || 22. τυχούσης] ψυχῆς S. || τὸν om. W.

de loco 408^a 5—14 cf. Bz. stud. Ar. II, III, 61. || 5. λέγοιμεν Bz. To. || 9. λόγον· οὐδετέρως To. || 10. εὐλογον, ἢ Bz. To. || 13. καὶ τὸν λόγον Bz. (cf. stud. Ar. I, 97. καὶ τὸν λόγον). || 18. ἀπαιτήσεται — 29. ἀπολειπούσης in parenth. To. || 21. μέρεσι] μέρεσι

ψυχὴ τῆς μίξεως, τί δὴ ποτε ἅμα τῷ σαρκὶ εἶναι ἀνα- 25
 ρεῖται καὶ τῷ τοῖς ἄλλοις μορίοις τοῦ ζῴου; πρὸς δὲ τοῖτοις
 εἶπερ μὴ ἕκαστον τῶν μορίων ψυχὴν ἔχει, εἰ μὴ ἔστιν ἡ
 ψυχὴ ὁ λόγος τῆς μίξεως, τί ἔστιν ὃ ηθεύεται τῆς ψυχῆς
 ἀπολειποῖσις; ὅτι μὲν οὖν οὐδ' ἀρμονίαν οἶόν τ' εἶναι τὴν
 9 ψυχὴν οὔτε κέκλω περιφέρεσθαι, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων. 30
 κατὰ συμβεβηχὸς δὲ κινεῖσθαι, καθάπερ εἶπομεν, ἔστι καὶ
 κινεῖν ἑατέην, οἷον κινεῖσθαι μὲν ἐν ᾧ ἔστί, τοῦτο δὲ κινεῖσθαι
 ὑπὸ τῆς ψυχῆς· ἄλλως δ' οὐχ οἶόν τε κινεῖσθαι κατὰ τόπον
 10 αὐτήν. ἐλλογιώτερον δ' ἀπορήσειεν ἂν τις περὶ αὐτῆς ὡς
 κινουμένης, εἰς τὰ τοιαῦτα ἀποβλέψας. φαιμέν γὰρ τὴν ψυ- 408^b
 χὴν λυπεῖσθαι χαίρειν, θαρρεῖν φοβεῖσθαι, ἔτι δὲ ὀργί-
 ζεσθαι τε καὶ αἰσθάνεσθαι καὶ διανοεῖσθαι· ταῦτα δὲ πάντα
 κινήσεις εἶναι δοκοῦσιν. ὁθεν οἴηθεῖν τις ἂν αὐτὴν κινεῖσθαι.
 11 τὸ δ' οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον· εἰ γὰρ καὶ ὅτι μάλιστα τὸ λυπεῖ- 5
 σθαι ἢ χαίρειν ἢ διανοεῖσθαι κινήσεις εἰσὶ, καὶ ἕκαστον κι-
 νεῖσθαι τούτων, τὸ δὲ κινεῖσθαι ἔστιν ὑπὸ τῆς ψυχῆς, οἷον τὸ
 ὀργίζεσθαι ἢ φοβεῖσθαι τῷ τὴν καρδίαν ὠδὶ κινεῖσθαι, τὸ
 δὲ διανοεῖσθαι ἢ τοιοῦτον ἴσως ἢ ἕτερόν τι τούτων δὲ συμ-
 βαίνει τὰ μὲν κατὰ φροσὴν τινῶν κινουμένων, τὰ δὲ κατ' 10
 12 ἄλλοίωσιν. ποῖα δὲ καὶ πῶς, ἕτερός ἐστι λόγος. τὸ δὲ λέγειν

25. ἅμα post ἀναρεῖται W. || τὸ V. || 26. τὸ τοῖς T Philop., Alex.
 Aphr. ap. Philop. Ald. Camot. Basil. in contextu. || πρὸς τοῖτοις Ald.
 28. ὁ om. T. || 29. ἀπολιπούσης TVXY Them. Philop. Soph. Ald. Sylb.,
 ἀπολειπούσης Simpl. in Aristotelis textu superscripto, ἀπολιπούσης in
 paraphr. || 31. καθάπερ εἶπομεν κινεῖσθαι V. || ἔστι om. W. || κινεῖν
 καὶ W. || 33. κινεῖσθαι post τόπον V, om. W. || 408^b 3. τε om. V.
 Sylb. || καὶ διανοεῖσθαι om. T, καὶ om. Sylb., legit Basil. Camot. || 4. κι-
 νεῖσθαι ἢ χαίρειν. τὸ W. post κινεῖσθαι additur ἢ χαίρειν ἢ διανο-
 εῖσθαι y. || 7. τούτων] τι X. || 8. ἢ τὸ φ. X. || τὸ V. || κινεῖσθαι ἢ
 αἰδεῖν τὸ V. αἰδεῖν Themistius ante oculos habuisse videtur. Scribit
 enim ἡ καρδία κινεῖται καὶ ζῆ τὸ περὶ αὐτὴν αἷμα καὶ ἀροισαίνα. ||
 9. ἢ τι y. || ἴσως ἢ] ἢ ἴσως SV, ἢ ἴσως δὲ W, ἴσως TX, ἴσως δὲ ἐι
 Ald. Sylb., δὲ om. praeter Bekkeri codd. Philop. || 11. ποῖα E (litera
 i a prima manu inserta). || τὸ δὲ] τὸ δὲ] ST.

28. τί ἔστιν ὃ] corrupta. || 408^b 4. κινεῖσθαι· τὸ || 5. ἀναγκαῖον.
 st] de loco 5—15 cf. Bz. stud. Ar. II, III, 21 sqq. || 8. τῷ τὴν z.] τὸ
 τὴν z. Bz. || 9. τοιαῦτον corruptum To. comi. vel ἡ τῷ τοῖτο ἴσως ἢ
 ἕτερόν τι, vel ἡ τῷ τοῖτο ἴσως ἢ ἕτερόν τι To., τὸ τοῖτο ἴσ. ἢ ἕτερόν τι.
 τούτων Bz. || 11. ἄλλοίωσιν (ποῖα δ. z. π. ε. ξ. λόγος) — τὸ δὲ λέγειν Bz.

ὀργίζεσθαι τὴν ψυχὴν ὁμοιον γὰρ εἴ τις λέγει τὴν ψυ-
 χὴν ὑφαίνειν ἢ οἰκοδομεῖν· βέλτιον γὰρ ἴσως μὴ λέγειν τὴν
 ψυχὴν ἐλεεῖν ἢ μανθάνειν ἢ διανοεῖσθαι, ἀλλὰ τὸν ἄνθρω-
 15 πον τῇ ψυχῇ. τοῦτο δὲ μὴ ὡς ἐν ἐκείνῃ τῆς κινήσεως οὔσις,
 ἀλλ' ὅτε μὲν μέχρι ἐκείνης, ὅτε δ' ἀπ' ἐκείνης, ὅσον ἢ μὲν
 αἰσθησις ἀπὸ τῶνδ', ἢ δ' ἀνάμνησις ἀπ' ἐκείνης ἐπὶ τὰς ἐν
 τοῖς αἰσθητηρίοις κινήσεις ἢ μοιάς. ὁ δὲ νοῦς ἔοικεν ἐγγίνεσθαι 13
 οἰσία τις οὔσα, καὶ οὐ φθείρεσθαι. μάλιστα γὰρ ἐφθείρει' ἂν
 20 ὑπὸ τῆς ἐν τῷ γῆρα ἀμανρώσεως, νῦν δ' ἴσως ὅπερ ἐπὶ
 τῶν αἰσθητηρίων συμβαίνει· εἰ γὰρ λάβῃ ὁ πρεσβύτερος ὅμμα
 τοιονδί, βλέπει ἂν ὥσπερ καὶ ὁ νέος. ὥστε τὸ γῆρας οὐ
 τῷ τὴν ψυχὴν τι πεπονθῆναι, ἀλλ' ἐν ᾧ, καθάπερ ἐν μέ-
 θαις καὶ νόσοις. καὶ τὸ νοεῖν δὴ καὶ τὸ θεωρεῖν μαραινεται 14
 25 ἄλλον τινὸς ἔσω φθειρομένου, αὐτὸ δὲ ἀπαθές ἐστιν. τὸ δὲ δια-
 νοεῖσθαι καὶ φιλεῖν ἢ μισεῖν οὐκ ἐστὶν ἐκείνου πάθη, ἀλλὰ
 τοιούτου τοῦ ἔχοντος ἐκεῖνο, ἢ ἐκεῖνο ἔχει. διὸ καὶ τούτου φθειρο-
 μένου οὔτε μνημονεύει οὔτε φιλεῖ· οὐ γὰρ ἐκείνου ἦν, ἀλλὰ τοῦ
 κοινοῦ, ὃ ἀπόλωλεν· ὁ δὲ νοῦς ἴσως θειότερόν τι καὶ ἀπαθές
 30 ἐστίν. ὅτι μὲν οἶν οὐχ οἶόν τε κινεῖσθαι τὴν ψυχὴν, φανερόν 15
 ἐκ τούτων· εἰ δ' ὅλως μὴ κινεῖται, δῆλον ὡς οὐδ' ἐφ' ἑαυτῆς.
 πολὺ δὲ τῶν εἰρημένων ἀλογώτατον τὸ λέγειν ἀριθμὸν εἶναι 16
 τὴν ψυχὴν κινεῖνθ' ἑαυτόν· ὑπάρχει γὰρ αὐτοῖς ἀδύνατα·
 πρῶτα μὲν τὰ ἐκ τοῦ κινεῖσθαι συμβαίνοντα, ἰδίᾳ δ' ἐκ τοῦ

12. λέγοι] λέγη T, λέγη y. || 15. τούτω E. || δὲ μὴ] δ' οὐχ corr.
 y. || οὔσης E, ab antiqua m. ins. || 16. μέχρις TVWX Ald. Sylb. || δ'
 ὡς ἀπ. W. || 17. ἀπὸ μὲν τῶνδ' Sylb., om. etiam Camot. || τῶνδε X. ||
 19. οὔσα E, ab antiqua m. ins. || 20. νῦν δ' ὥσπερ STVWXy Ald. Sylb. ||
 21. λάβῃ] λάβη y. || 22. βλέπει V. || καὶ om. X. || 23. πεπονθῆναι τι τὴν
 ψυχὴν VWy, τὴν ψυχὴν πεπονθῆναι S, ψ. πεπονθῆναι τι Ald. Sylb. ||
 24. καὶ τὸ νοεῖν] καὶ om. Themist., qui locum ὁ δὲ νοῦς p. 408^b 18.
 usq. ad 30 ἀπαθές ἐστίν ad verbum affert e cod. 1921. || 25. ἀλλ' οὐ
 S, Them. e cod. 1921. || 26. καὶ] ἢ T. || μισεῖν ἢ φιλεῖν Them. || 27. ἢ
 οὐ V. || ἢ ἐκεῖνο ἔχει om. Them., tuetur Philoponi paraphr. || 28. ἐκεῖνο
 Them. || 30. οὐν om. S. || 31. τούτου Ald. || αὐτῆς X. || 32. ἀλογώτε-
 ρον T. || 34. πρῶτον X. || ἴδια E (Buss.), ἰδίᾳ δὲ Ald.

15. ψυχῇ· τοῦτο To. || 25. ἔσω] ἐν ᾧ Bz. stud. Ar. II, III, 24.
 nota (ἔξω Steinhart, progr. Pfort. 1843 a Bz. citatus). || 33. 34. ἀδύ-
 νατα πρῶτα col. om. || 34. ἴδια Vahlen in ed. art. poet. 107.

λέγειν αὐτὴν ἀριθμὸν· πῶς γὰρ χρὴ νοῆσαι μονάδα κινου- 409^a
 μένην, καὶ ὑπὸ τίνος, καὶ πῶς, ἀμερῇ καὶ ἀδιάφορον οὖ-
 17 σαν; εἰ γὰρ ἐστὶ κινήσις καὶ κινήτης, διαφέρειν δεῖ. ἔτι δ'
 ἐπεὶ φασὶ κινήσεισαν γραμμῶν ἐπίπεδον ποιεῖν, στιγμῶν δὲ
 γραμμῶν, καὶ αἱ τῶν μονάδων κινήσεις γραμμαὶ ἔσονται· 5
 ἢ γὰρ στιγμή μονάς ἐστὶ θεσιν ἔχουσα· ὁ δ' ἀριθμὸς τῆς
 18 ψυχῆς ἴδιος ποί ἐστὶ καὶ θεσιν ἔχει. ἔτι δ' ἀριθμοῦ μὲν ἐν
 ἀφῆλῃ τις ἀριθμὸν ἢ μονάδα, λείπεται ἄλλος ἀριθμὸς·
 τὰ δὲ φησὶ καὶ τῶν ζώων πολλὰ διακρούμενα ζῆν, καὶ δο-
 19 κει τὴν αὐτὴν ψυχὴν ἔχειν τῷ εἶδει. δόξειε δ' ἂν οὐθὲν δια- 10
 φέρειν μονάδας λέγειν ἢ σωματῖα μικρά· καὶ γὰρ ἐκ τῶν
 Δημοκρίτου σφαιρίων ἐν γένωνται στιγμαί, μόνον δὲ μένη
 τὸ ποσόν, ἔσται τι ἐν αὐτῷ τὸ μὲν κινῶν τὸ δὲ κινούμενον,
 ὥσπερ ἐν τῷ συνεχεῖ· οὐ γὰρ διὰ τὸ μεγέθει διαφέρειν ἢ
 μικρότητι συμβαίνει τὸ λεχθέν, ἀλλ' ὅτι ποσόν. διὸ ἀναγ- 15
 καῖον εἶναι τι τὸ κινήσον τὰς μονάδας. εἰ δ' ἐν τῷ ζῳίῳ τὸ
 κινῶν ἢ ψυχῆ, καὶ ἐν τῷ ἀριθμῷ, ὥστε οὐ τὸ κινῶν καὶ τὸ
 20 κινούμενον ἢ ψυχῆ, ἀλλὰ τὸ κινῶν μόνον. ἐνδέχεται δὲ δι'
 πῶς μονάδα ταύτην εἶναι; δεῖ γὰρ ὑπάρχειν τινὰ αὐτῇ
 διαφορὰν πρὸς τὰς ἄλλας· στιγμής δὲ μοναδικῆς τίς ἂν εἴη 20
 διαφορὰ πλὴν θεσῖς; εἰ μὲν οὖν εἰσὶν ἕτερα αἱ ἐν τῷ σώματι
 μονάδες καὶ αἱ στιγμαί, ἐν τῷ αὐτῷ ἔσονται αἱ μονάδες·
 καθέξει γὰρ χώραν στιγμής. καίτοι τί κωλύσει ἐν τῷ αὐτῷ

409^a 1. αὐτὸν S. || 3. εἶ] ἢ T, ἢ X Soph. || κινήτης καὶ κινήσις
 W, κινήσις καὶ κινήτης X. || 6. μονάς στιγμή T. || 8. ἀφῆλ τε τις
 S. || 10. αὐτὴν om. E. || ἔχειν ψυχὴν STUVy. || δόξει X. || ἂν] ἂν οὖν T.
 οὐθὲν] ὁμοίως μηδὲν VW. || 11. λέγων γ. || σφαιροῦ ST Ald. Sylb.
 12. σφαιρῶν re. E et TX, Them. 1921, σφαιρίων pr. E. || γέννηται στιγμή
 γ. || μένει V. || 14. συνεχεῖ] μεγέθει TWy Ald. Sylb., συνεχεῖ Philopon-
 us tuetur in paraphr. || 15. μικρότητι plerique, Ald. Sylb. || συμβαίνει]
 τοῦτο συμβαίνει Wy Ald. Sylb. || 16. κινήσαν TWy Ald. Sylb. || 17. καὶ
 τὸ ἐν ST. || τὸ post καὶ om. SUWXy. || 18. δὲ om. SVWXy. || 19. ἐνδ.
 δὲ πως vulg., ἐνδ. δὲ δή πως etiam Camot || πῶς Themist., editio-
 nes praeter Torstr. πως enclit. || μονάδα ταῦτα Ald. || αὐτὴν TX. || αὐτῇ
 τινα VWy, τινα αὐτῆς S, τινα praeterea Soph. || ὑπαρχ. αὐτῆς διαφ.
 Ald. || 20. διαφορὰν usq. ad εἶη om. S. || εἶη] ἢ E. || 22. καὶ αἱ] καὶ
 SUVWy, καὶ αἱ pr. E, corr. ἢ, ἢ T Ald. Sylb. || 23. κωλύσει VW
 Them. Philop. in pr. Ald. Camot., κωλύει Sylb., Bekker e quatuor codd.

εἶναι, εἰ δύο, καὶ ἀπείρους; ὧν γὰρ ὁ τόπος ἀδιαίρετος,
 25 καὶ αὐτά. εἰ δ' αἱ ἐν τῷ σώματι στιγμαὶ ὁ ἀριθμὸς ὁ αἰθερῶν 21
 ψυχῆς, ἢ εἰ ὁ ἐκ τῶν ἐν τῷ σώματι στιγμῶν ἀριθμὸς ἢ
 ψυχῆ, διὰ τί οὐ πάντα ψυχὴν ἔχουσι τὰ σώματα; στιγμαὶ
 γὰρ ἐν ἅπασιν δοξοῦσιν εἶναι καὶ ἄπειροι. ἔτι δὲ πῶς οἷόν τε 22
 χωρῖζεσθαι τὰς ψυχὰς καὶ ἀλοϊέσθαι τῶν σωμάτων, εἴ
 30 γε μὴ διακοῦνται αἱ γραμμαὶ εἰς στιγμὰς;

V. Συμβαίνει δέ, καθάπερ εἴπομεν, τῇ μὲν ταῦτο λέγειν
 τοῖς σώματι λεπτομερὲς αὐτὴν τιθεῖσι, τῇ δ', ὡς περ Ἀθη-
 409^b μόκριτος κινεῖσθαι φησὶν ὑπὸ τῆς ψυχῆς, ἴδιον τὸ ἄτοπον.
 εἴπερ γὰρ ἐστὶν ἡ ψυχὴ ἐν παντὶ τῷ ἀσθανομένῳ σώματι,
 ἀναγκαῖον ἐν τῷ αὐτῷ δύο εἶναι σώματα, εἰ σώματι ἢ
 ψυχῆ· τοῖς δ' ἀριθμὸν λέγουσιν, ἐν τῇ μιᾷ στιγμῇ πολ-
 5 λὰς στιγμὰς ἢ πᾶν σῶμα ψυχὴν ἔχειν, εἰ μὴ διαφέρων
 τις ἀριθμὸς ἐγγίνεται καὶ ἄλλος τις τῶν ἐπαρχοσῶν ἐν
 τῷ σώματι στιγμῶν. συμβαίνει τε κινεῖσθαι τὸ ζῷον ὑπὸ 2
 τοῦ ἀριθμοῦ, καθάπερ καὶ Ἀθημόκριτον ἔφαμεν αὐτὸ κινεῖν.
 τί γὰρ διαφέρει σφαιρᾶς λέγειν σφαιρᾶς ἢ μονάδας μεγά-
 10 λας, ἢ ὅλως μονάδας φερομένης; ἀμφοτέρως γὰρ ἀναγ-
 καῖον κινεῖν τὸ ζῷον τῷ κινεῖσθαι αὐτάς. τοῖς δὲ σφαιρᾶς 3
 ξασιν εἰς τὸ αὐτὸ κίνησιν καὶ ἀριθμὸν ταῦτά τε συμβαίνει
 καὶ πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα· οὐ γὰρ μόνον ὄρισμὸν ψυχῆς
 ἀδύνατον τοιοῦτον εἶναι, ἀλλὰ καὶ συμβεβηκόσ. δῆλον δ' εἴ

24. τόπος] τρόπος γ. || 25. αἱ om. S. || ὁ prius om. X, alterum E. || στιγμαὶ εἰσιν Ald. Sylb., στιγμαὶ εἰσιν αἱ γ. || 26. ἢ om. V. || ὁ ἐκ τῶν τε. E. || 28. καὶ ἀπείροι εἶναι W. || 29. ψυχ.] στιγμὰς VWX et E (Buss.), γ Soph. || 30. γὰρ om. E. || εἰς τὰς σι. TW Ald. Sylb. || 31. συμβαίνει U. || δὲ καὶ καθ. E. || πᾶ W. || ταῦτων T. || 32. τι om. T Th. 1921. Ald., in margine ponit W. || 409^b 1. ἴδιον om. S. || τὸ om. X. || 2. λέγο om. pr. E. || σώματι om. Wy, Ald. || 6. τις αὐτε τῶν om. X. || 7. τοῖς σώμασιν E. || συμβαίνει E. || δὲ UX, om. S. || τὸ ζῷον κιν. W, τὸ σῶμα κιν. T, τε τὸ σῶμα κινεῖσθαι ὑπὸ γ, τὸ σῶμα κινεῖσθαι τὸ ζῷον ὑπὸ Ald. || 8. καὶ om. SU. || αὐτὸ ἔφαμεν EX. || 9. διαφέρειν γ Ald. || μεγράς Ald. Sylb., σφαιρᾶς etiam Camot. || μικράς ἢ μονάδας λέγειν μεγράς γ. || 11. ταῦτας contra vulg. αὐτάς Bekker. ex uno codice E, αὐτάς reliqui codd. (et γ), Ald. Sylb. || δὲ V. || 12. τὰ] γὰ X, om. U. || 13. τοιαῦτα om. U. || 14. τοιοῦτον ἀδύνατον X.

29. ψυχᾶς] στιγμὰς. || 409^b 1. ἴδιον τὸ ἄτοπον uncis incl. (defendit Vahlen in ed. art. poet., 107). || 5. στιγμὰς, ἢ (pro ἢ conii. καί). || 7. τῷ σώματι] τοῖς σώμασι. || 11. αὐτάς] ταῦτας.

τις επιχειρήσειεν ἐκ τοῦ λόγου τούτου τὰ πάθη καὶ τὰ ἔργα 15
 τῆς ψυχῆς ἀποδιδόναι, ὡς λογισμούς, αἰσθήσεις, ἰδούρας,
 λύπας, ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ὥσπερ γὰρ εἴπομεν πρότερον,
 1 οὐδὲ μαριέσασθαι ὁρέσων ἐξ αὐτῶν. τοιῶν δὲ ἰσθίων παρε-
 δεδομένων καθ' οὓς ὁρίζονται τὴν ψυχὴν, οἱ μὲν τὸ κινήσι-
 γώτατον ἀπεφήναντο τῷ κινεῖν ἑαυτό, οἱ δὲ σῶμα τὸ λε- 20
 πτομερέστατον ἢ τὸ ἀσωματώτατον τῶν ἄλλων. ταῦτα δὲ
 τίνας ἀπορίας τε καὶ ὑπεναντιώσεις ἔχει, διεληλύθαμεν
 5 σχεδόν. λείπεται δ' ἐπισκέψασθαι πῶς λέγεται τὸ ἐκ τῶν
 στοιχείων αὐτὴν εἶναι. λέγουσι μὲν γὰρ, ἢ αἰσθάνηται τε
 τῶν ὄντων καὶ ἕκαστον γνωρίζῃ, ἀναγκαῖον δὲ συμβαίνειν 25
 πολλὰ καὶ ἀδύνατα τῷ λόγῳ. τίθενται γὰρ γνωρίζειν τῷ
 ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον, ὥσπερ ἂν εἰ τὴν ψυχὴν τὰ πράγματα
 τιθέντες. οὐκ ἔστι δὲ μόνα ταῦτα, πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα,
 6 μᾶλλον δ' ἴσως ἄπειρα τὸν ἀριθμὸν τὰ ἐκ τούτων. ἐξ ὧν
 μὲν οὖν ἔστιν ἕκαστον τούτων, ἔστω γινώσκειν τὴν ψυχὴν καὶ 30
 αἰσθάνεσθαι ἄλλὰ τὸ σύνολον τίνι γνωριεῖ ἢ αἰσθήσεται,
 ὡς τί θεὸς ἢ ἄνθρωπος ἢ σὰρξ ἢ ὄστον; ὁμοίως δὲ καὶ
 ὄστον ἄλλο τῶν συνθέτων· οὐ γὰρ ὅπως οὖν ἔχοντα τὰ στοι- 410^a
 χεῖα τούτων ἕκαστον, ἀλλὰ λόγῳ τινὶ καὶ συνθέσει, καθάπερ
 φησὶ καὶ Ἐμπεδοκλῆς τὸ ὄστον.

ἢ δὲ χθῶν ἐπίηρος ἐν εὐστέροισι χρόνοισιν

15. *επιχειρήσει* T. 17. *καὶ ὅσα* valde praevalens cod. auctoritate-
 tem. || *ἔργα* om. γ. 18. *μαριέσασθαι* STUVWγ Ald. Syb. 19. *παρε-
 δεδομένων* δεδομένων γ. 20. *τῷ* το V. *τῷ* τι V. 21. *ἀσωματώ-
 τατον* Xγ. *ἢ* om. X. 22. *τε* om. VW. *ἐξ* καὶ ἐπιτετατώσεως Wγ. 23. *τῷ*
λόγῳ E. 24. *ἢ* om. pr. E. || *αἰσθάνηται* TW Ald. Syb., corr. E. 25. *om.*
 VX, corr. γ, τι Ald. || 25. *γνωρίζειν* T. || 27. *εἰς τὴν ψυχὴν* Basil. in
 marg., Du Vall. || 28. *τίθενται* γ Ald., *τιθέεται* re. E. || *πολλὰ δὲ καὶ*
ἕτερα om. V. || 29. *ἀριθμὸν*. τὸ Bekk. || 30. *ἔστιν* post *τοῦτον*
 W. || *ἔστιν* om. γ. || *τούτων* om. X. || *ἔστω* om. S. || 31. *τίνι* — ἢ] οὐ —
 οὐδ' WX. || *γνωρίσει* V. || 32. *ἢ τί ἄνθρωπος* S. || 410^a 1. *ἄλλο ὄστον*
 Bekk. ex uno cod. E, *ἄλλο ἄλλο* STUVWXY Syb. || 2. *τοῦτον*
 τῶν pr. E, corr. *τούτων*. || 3. *καὶ* post *φησὶ* om. X. || 4. *εὐστέρο-
 τος* Th. Soph. Lagarias hi tres Empeocellis versus ap. Al. Arhiep. ad Aristot.
 metaph. A edit. i bibl. Vaticanus e bibl. reginae Christ. 108.
 109. *ἐπίηρος* (pro ἐπίηρος), *ἐπειρος* cod. Vat., *ἀπήηρος* Asclep.; cod.
 reg. 1876. *εὐστέρος*.

409^b 26. *λόγῳ* τίθενται. || 29. *ἀριθμὸν*, *τά*. || 410^a 1. *ἄλλο*
ὄστον || 2. post *ὄστον* colon.

- 5 τὰ δύο τῶν ὁπιῶν μερέων λάχε νήσιδος αἴγλης,
 τέσσαρα δ' Ἡφαίστιοι· τὰ δ' ὀστία λευκὰ ἐγένοντο.
 οὐδὲν οὖν ἤφελος εἶναι τὰ στοιχεῖα ἐν τῇ ψυχῇ, εἰ μὴ καὶ οἱ
 λόγοι ἐνέσονται καὶ ἡ σύνθεσις· γνωριεῖ γὰρ ἕκαστον τὸ
 ὅμοιον, τὸ δ' ὅστιον ἢ τὸν ἀνθρώπον οὐθέν, εἰ μὴ καὶ ταῦτ'
 10 ἐνέσται. τοῦτο δ' ὅτι ἀδύνατον, οὐθέν δεῖ λέγειν· τίς γὰρ ἂν
 ἀπορήσειεν εἰ ἐνέστιν ἐν τῇ ψυχῇ λίθος ἢ ἀνθρώπος; ὁμοίως
 δὲ καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ μὴ ἀγαθόν. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον
 καὶ περὶ τῶν ἄλλων. ἔτι δὲ πολλαχῶς λεγομένων τοῦ ὄντος 7
 (σημαίνει γὰρ τὸ μὲν τόδε τι, τὸ δὲ ποσὸν ἢ ποιὸν ἢ καὶ
 15 τινα ἄλλην τῶν διαμεθευσῶν κατηγοριῶν) πότερον ἐξ ἀπάν-
 των ἔσται ἡ ψυχὴ ἢ οὐ; ἀλλ' οὐ δοκεῖ κοινὰ πάντων εἶναι
 στοιχεῖα. ἄρ' οὖν ὅσα τῶν οὐσιῶν ἐκ τούτων μόνον; πῶς οὖν
 γινώσκει καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον; ἢ φήσουσιν ἕκαστον γένους
 εἶναι στοιχεῖα καὶ ἀρχὰς ἰδίας, ἐξ ὧν τὴν ψυχὴν συνεστή-
 20 να; ἀλλ' ἀδύνατον ἐκ τῶν τοῦ ποσοῦ στοιχείων οὐσίαν εἶναι
 καὶ μὴ ποσόν. ἔσται ἄρα ποσὸν καὶ ποιὸν καὶ οὐσία. τοῖς δὲ
 λέγουσιν ἐκ πάντων ταῦτά τε καὶ τοιαῦθ' ἕτερα συμβαίνει.
 ἔτιον δὲ καὶ τὸ γάμα μὲν ἀπαθὲς εἶναι τὸ ὅμοιον ἐπὶ τοῦ 8
 ὁμοίου, ἀσθάνεσθαι δὲ τὸ ὅμοιον τοῦ ὁμοίου καὶ γινώσκειν
 25 τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον. τὸ δ' ἀσθάνεσθαι πάσχειν τι καὶ κ-

410^a 21 ἔσται ἄρα — οὐσία ante 20. ἀλλ' ἀδύνατον — 21. ποσόν.
 cd. pr. et omnes scripti et impressi.

5. τὰ] τῶν STUXy, τὰ nunc E, subfuisse videtur τῶν δύο, τὰς
 W, Alex. Aphrod. in cod. 1876, codd. Ascl. || μοιράων UVWy Ald. Ca-
 mot., μοιρών nunc E, subfuisse videtur μερέων, μορίων Bas. Sylb.,
 μοιρών cod. Ascl. Laur. Ionice μοιρέων, facta synecphonesi, Sylburgii
 coniectura ad h. l. Legatur, si legitimum versum desideres: τὰς δύο
 τῶν ὁπιῶν μοιρῶν λάχε νήσιδος αἴγλης, τέσσαρας Ἡφ. || 6. τὰ δ' om.
 cod. Monacensis Alexandri. || λευκὰ ETVWy Ald. Sylb. || γέροντο TVWy
 et E, sed litera γ in rasura, Ald. Sylb. || 7. οὐδὲν οὖν re. E, fort. subfuit
 οὐκ ἄφελος. || ἐρεῖται E. || ἐν om. X. || οἱ om. V. || 9. ἢ] καὶ SU. || εἰ
 μὴ] ἢ μὴ pr. E. || καὶ om. Ald. Sylb. etc. || 10. οὐδὲ X. || ἂν om. Xy. ||
 11. ἐστὶν UWX. || 13. ἐπὶ τῶν TX Ald. Sylb. || 16. ἐστὶν X. || κοινὰ
 τινα S. || εἶναι τὰ στ. Ey. || 17. μόνων STUVX Ald. || 18. ὅτι καὶ τῶν
 ἄλλων y Ald. Sylb. || 19. ἰδίως S, ἰδίας corr. E. || 20. ἐστὶν X. || ἄρα
 καὶ π. W Ald. Sylb. || ἐκ om. UV. || 21. εἶναι οὐσίαν V. || δὲ V. ||
 22. ταῦτά τε καὶ om. V. || συμβαίνει Ald. || 23. δὲ om. W. || καὶ om.
 Ald. || ἀπαθὲς μὲν y. || 25. δ'] γὰρ TX. || τε E. || κινεῖν E, ποιεῖν UX.

410^a 5. τὸ δύο || 6. λευκὰ γέροντο. || 7. ἐρεῖται. || 17. οὐσιῶν, ἐκ. |
 21. ἔσται ἄρα — οὐσία ante 20. ἀλλ' ἀδύνατον — 21. ποσόν, suspecta.

νεῖσθαι τιθέασιν· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ νοεῖν τε καὶ γινώσκειν.
 9 πολλὰς δ' ἀπορίας καὶ δισχερείας ἔχοντος τοῦ λέγειν, κα-
 θάρτερ Ἐμπεδοκλῆς, ὡς τοῖς σωματικοῖς στοιχείοις ἕκαστα
 γνωρίζεται καὶ πρὸς τὸ ὅμοιον, μαρτυρεῖ τὸ νῦν λεχθέν·
 ὅσα γὰρ ἔνεσιν ἐν τοῖς τῶν ζώων σώμασιν ἀλλῶς γῆς, οἷον 30
 ὁσιᾶ νεῦρα τρίχες, οὐθενὸς ἀσθάνεσθαι δοκεῖ, ὥστ' οὐδὲ τῶν 410^b
 10 ὁμοίων. καίτοι προσῆχεν. ἔτι δ' ἐκάστη τῶν ἀρχῶν ἀγνοία
 πλείων ἢ σύνεσις ὑπάρξει· γνώσεται μὲν γὰρ ἐν ἕκαστον,
 πολλὰ δ' ἀγνοήσει· πάντα γὰρ τᾶλλα. συμβαίνει δ' Ἐμ-
 πεδοκλεῖ γε καὶ ἀφρονέστατον εἶναι τὸν θεόν· μόνος γὰρ τῶν 5
 στοιχείων ἐν οὐ γνωριεῖ, τὸ νεῖκος, τὰ δὲ θνητὰ πάντα· ἐκ
 11 πάντων γὰρ ἕκαστον. ὅλως τε διὰ τίν' αἰτίαν οὐχ ἅπαντα
 ψυχὴν ἔχει τὰ ὄντα, ἐπειδὴ πᾶν ἢ στοιχεῖον ἢ ἐκ στοιχείου
 ἐνὸς ἢ πλείονων ἢ πάντων; ἀναγκαῖον γὰρ εἶστιν ἐν τι γι-
 12 νώσκειν ἢ τινὰ ἢ πάντα. ἀπορήσειε δ' ἂν τις καὶ τί ποτ' 10
 ἐστὶ τὸ ἐροποιοῦν αὐτὰ· ἔλλῃ γὰρ εἴοιζε τὰ γε στοιχεῖα· κυριώ-
 τaton γὰρ ἐκεῖνο τὸ συνέχον ὃ τί ποτ' ἐστίν· τῆς δὲ ψυχῆς
 εἶναι τι κρείττον καὶ ἀρχον ἀδύνατον· ἀδυνατώτερον δ' ἔτι
 τοῦ νοῦ· εὐλογον γὰρ τοῦτον εἶναι προγενέστατον καὶ κίριον
 κατὰ φύσιν, τὰ δὲ στοιχεῖά φρασι πρῶτα τῶν ὄντων εἶναι. 15

26. δέ] om. V. || τέ] τι V, om. E. || 29. λεχθῆσόμενον T et corr.
 Uy. λεχθέν legerunt Philoponus et Simplic. in comm. || 30. ἔστιν EWX ||
 410^b 1. ὥστ'] ὥσπερ V. || 2. προσῆχεν τὰ νεῦρα καὶ τὰς τρίχας γενητὰ ὄντα
 τῶν ὁμοίων ἀσθάνεσθαι. ἔτι W. || ἔτι] εἰ U. || 3. πλέον SUVWXY
 Ald. Sylb. || ἐπάρχει WX. || ἐκάστη TWX. || 4 πάντα γὰρ τὰ ἄλλα om.
 pr. E, πάντα δὲ τὰ Ald. || δ'] δὲ καὶ S. || 5. γε om. y. || ἀφρονέστερον y. ||
 6. ἐρ om. T. || γνωρίζει E. || θνητὰ in litura y. || 7. δὲ διὰ STUVW Ald.
 Sylb. || 8. πᾶν om. pr. E. || ἦτοι στ. E (Buss.) || ἐκ στοιχείου] ἐκ στοι-
 χείων καὶ στοιχείων ἢ W, ἐκ τῶν στοιχείων καὶ στοιχείων X. || 9. ἢ ἐκ
 πλ. TVW Ald. || ἐν τι] ἐν SUX, ἢ ἐν W. || 11. ἔλλῃ Ald. Camot || στοι-
 χεῖα εἶναι Ald. Camot. || γε om. STWX. || 12. γὰρ] γὰρ in rasura E.
 δὲ om. S. || 13. εἰναι τι κρείττον EWX, κρείττον εἶναι τι U. || ἀρχὴ S. ||
 δὲ τι W. || 14. ἐλλογώτερον TW, ἐλλογώτατον SVy Ald. Sylb. || γε S,
 γὰρ ἀρχα X. || τοῦτο εἶναι X. εἶναι τοῦτον STVy. || προγενέστερον X,
 προγενέστατον TUV Basil. Sylb., εἶναι τοῦτο προγενέστατον Camot. ||
 κυριώτατον T. || 15. φάσι] ταυτὶ V.

29. πρὸς τὸ ὅμοιον] τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον. || 27. πολλὰς — 29. τὸ
 λεχθέν corrupta videntur, lacuna male expleta. || 30. ἔνεστιν] ἔστιν. ||
 410^b 2. ὁμοίων καίτοι. || 6. γνωριεῖ] γνωρίζει. || ἐκ — 7. ἕκαστον unc.
 incl. || 11. 12. στοιχεῖα, κυριώτατον δέ. || 15. φύσιν· τί.

πάντες δὲ καὶ οἱ διὰ τὸ γνωρίζειν καὶ αἰσθάνεσθαι τὰ ὄντα 13
 τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν στοιχείων λέγοντες αὐτήν, καὶ οἱ τὸ κινητικώτατον, οὐ περὶ πάσης λέγουσι ψυχῆς· οὔτε γὰρ τὰ αἰσθανόμενα πάντα κηητικά· φαίνεται γὰρ εἶναι τινα μό-
 20 νημα τῶν ζώων κατὰ τόπον. καίτοι δοκεῖ γε ταύτην μόνην τῶν κινήσεων κινεῖν ἢ ψυχῇ τὸ ζῶον. ὁμοίως δὲ καὶ ὅσοι τὸν νοῦν καὶ τὸ αἰσθητικὸν ἐκ τῶν στοιχείων ποιοῦσιν· φαίνεται γὰρ τὰ τε φητὰ ζῆν οὐ μετέχοντα φροῶς οὐδ' αἰσθήσεως, καὶ τῶν ζώων πολλὰ διάνοιαν οὐκ ἔχειν. εἰ δὲ τις καὶ ταῦτα 14
 25 παραχωρήσειε, καὶ θείη τὸν νοῦν μέρος τι τῆς ψυχῆς, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ αἰσθητικόν, οὐδ' ἂν οὕτω λέγοιεν καθόλου περὶ πάσης ψυχῆς οὐδὲ περὶ ὅλης οὐδὲ μιᾶς. τοῦτο δὲ πέπονθε 15 καὶ ὁ ἐν τοῖς Ὀρθοκτοῖς ἔπεισι καλουμένοις λόγος· φησὶ γὰρ τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ ὅλου εἰσιέναι ἀναπνεύσιων, φερομένην ἐπὶ τῶν ἀρέμων. οὐκ οἶόν τε δι' τοῖς φητοῖς τοῦτο συμβαίνειν οὐδὲ
 30 τῶν ζώων ἐπίοις, εἴπερ μὴ πάντα ἀναπνεύσιον. τοῦτο δὲ 411^a λέληθε τοῖς οἷσις ἐπειληφτότας. εἰ δὲ δεῖ τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν 16 στοιχείων ποιεῖν, οὐδὲν δεῖ ἐξ ἀπάντων ἰσῶν γὰρ θάτερον μέρος τῆς ἐναντιώσεως ἑαυτὸ τε κρίνειν καὶ τὸ ἀντικείμενον.
 5 καὶ γὰρ τῷ εὐθεῖ καὶ αὐτὸ καὶ τὸ καμπύλον γινώσκομεν· κρητὴς γὰρ ἀμφοῖν ὁ κανὼν, τὸ δὲ καμπύλον οὐθ' ἑαυτοῦ

16. τὸ αἰσθ. καὶ γν. γ. || τὴν ψ. τὰ ὄντα STU et Ald. Syll., τὰ κατὰ τ. ψ. V. || 17. οἱ om. Ald. || 18. ἀπάσης STUVWXY Ald. Vulg., πάσης praeter Bekkeri cod. E Them. Simpl. Philop. in par. || 19. γὰρ] γε S. || μόημα S, ἐστῶτα margo S. || 20. γε δοκεῖ X. || μόνην ταύτην γ, fortasse legendum μόνη, quod Themistius interpretatus esse videtur. || 21. ψυχὴ καὶ τὸ ὄν. || 23. φροῶς S. || 24. ἔχει W. || 25. ὁμοίως usque ad 27 ψυχῆς margo T. || 26. οὐκ ἂν γ. || καθόλου om. TUV. || περὶ τῆς πάσης ὄ. || 27. οὐδὲ περὶ μιᾶς SX, οὐδὲ ὅλης οὐδὲ περὶ μιᾶς Ald. Syll. || Philoponus legisse videtur: περὶ πάσης ψυχῆς οὐδὲ περὶ ὅλης μιᾶς (omisso altero οὐδὲ); etsi enim ter variat (οὔτε περὶ οὐδεμιᾶς ὅλης, οὐδὲ περὶ μιᾶς ὅλης, οὐδὲ περὶ ὅλης μιᾶς), inest tamen aliqua constantia. || 28. καλουμένοις ἔπεισι TVWY Syll., ἔπεισιν ἀδόκιμος λόγος ὄ, ἔπεισι (omisso καλουμένοις) S Ald., λεγομένοις Philop. in par. || 29. λόγον, ut videtur, E. || 30. δῆ] δὲ TWX et corr. E. || τοῖς φητοῖς om. ὄ. || 411^a 1. ἐπίοις T. || εἴπερ μὴ] μηδὲ γ. || δῆ] E. || 2. εἰ δὲ X. εἴπερ SVW Ald. Syll., εἴπερ δὲ ET Du Vall., εἴτε Bekker. ex uno, ut videtur, codice. || δεῖ] δῆ S. || 3. δεῖ] δῆ S. || 4. καὶ ἑαυτὸ κρίνειν γ. || 5. καὶ post αὐτὸ om. X. || εὐθεῖ τὸ αὐτὸ τὸ καμπύλον Ald.

18. ψυχῆς. οὔτε. || 20. τόπον· καίτοι. || 22. τὸν νοῦν καὶ τὸ αἰσθητικὸν uncis incl. || 23. φροῶς οὐδ' uncis incl. || 26. καθόλου om. || 27. οὐδὲ μιᾶς] οὐδὲ om. || 411^a 2. εἰ δὲ δεῖ] εἴτε δεῖ.

17 οὔτε τοῦ εὐθέως. καὶ ἐν τῷ ὅλῳ δέ τινες αὐτὴν μεμιχθῆαι
 φασιν, ὅθεν ἴσως καὶ Θαλλῆς ᾄδει, πάντα πλήρη θεῶν εἶναι.
 18 τοῦτο δ' ἔχει τινὰς ἀπορίας· διὰ τίνα γὰρ αἰτίαν ἐν μὲν τῷ
 ἀέρι ἢ τῷ πνεύρῳ οὐσα ἢ ψυχῇ οὐ ποιεῖ ζῆϋον, ἐν δὲ τοῖς μι- 10
 19 νοῖς, καὶ ταῦτα βελτίων ἐν τούτοις εἶναι δοκοῦσα; ἐπιζητή-
 σαι γὰρ ἂν τις καὶ διὰ τίν' αἰτίαν ἢ ἐν τῷ ἀέρι ψυχῇ τῆς
 20 ἐν τοῖς ζῴοις βελτίων ἐστὶ καὶ ἀθανατωτέρα. συμβαίνει δ'
 ἀμφοτέρως ἄτοπον καὶ παράλογον· καὶ γὰρ τὸ λέγειν
 ζῆϋον τὸ πνεῦρ ἢ τὸν ἀέρα τῶν παραλογοτέρων ἐστὶ, καὶ τὸ 15
 21 μὴ λέγειν ζῆϋα ψυχῆς ἐνοούσης ἄτοπον. ἐπολαβεῖν δ' εἰκότα
 εἶναι τὴν ψυχὴν ἐν τούτοις, ὅτι τὸ ὅλον τοῖς μορίοις ὁμοειδές.
 ὅστ' ἀναγκαῖον αὐτοῖς λέγειν καὶ τὴν ψυχὴν ὁμοειδῆ τοῖς
 μορίοις εἶναι, εἰ τῷ ἀπολαμβάνεσθαι τι τοῦ περιέχοντος ἐν
 τοῖς ζῴοις ἐπιμύχα τὰ ζῆϋα γίνεται. εἰ δ' ὁ μὲν ἀγρ διασπώ- 20
 μενος ὁμοειδής, ἢ δὲ ψυχῇ ἀνομοιομερής, τὸ μὲν τι αὐτῆς
 ὑπάρξει δῆλον ὅτι, τὸ δ' οὐχ ὑπάρξει. ἀναγκαῖον οὖν αὐτὴν
 ἢ ὁμοιομερῆ εἶναι ἢ μὴ ἐνυπάρχειν ἐν ὄντοισιν μορίῳ τοῦ παν-
 22 τός. φανερόν οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων ὡς οἴτε τὸ γινώσκειν ὑπάρ-
 χει τῇ ψυχῇ διὰ τὸ ἐκ τῶν στοιχείων εἶναι, οὔτε τὸ κινεῖ- 25
 23 σθαι αὐτὴν καλῶς οὐδ' ἀληθῶς λέγεται. ἐπεὶ δὲ τὸ γινώ-
 σκειν τῆς ψυχῆς ἐστὶ καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι τε καὶ τὸ δοξά-

8. ἴσως om. V Them. Philop. Soph. in par. || Θαλλῆς U. || 9. τίνα
 μὲν γὰρ Vy et corr. E, Ald. Syb. || μὲν om. STVy Ald. || 10. ἢ ἐν τῷ
 STU Ald. || 11. ταῦτα] τοι X. || βελτίων E. || εἶναι ἐν τούτοις Sy. || 12. γὰρ
 nunc E, γ' pr. E, δ' WX. || τις διὰ γ. || 14. δὲ καὶ ἀμφ. γ. || παραλο-
 γώτερον Ald., 14. καὶ παράλογον — 16 ἐνοούσης ἄτοπον om. γ. || 15. παρα-
 λόγων SUX Ald., παραβολώτερον vel παραβολωτέρον Philorponum legisse
 e paraphr. apparet. Sophonias, unus Themistii codex. || τὸ om. TVW Ald.
 Syb. || 16. εἰκότα T. || 17. εἶναι om. SUX, post ψυχὴν ponunt TVWY
 Ald. Syb. || ὅτι] ἐπεὶ TVy. || τὸ om. Ald. || ὅλον ἐν τοῖς E. || 18. ἀναγ-
 καίως Ald. || 19. εἶναι om. pr. E. || εἰ] ἐν S, εἰ ἐν UX, εἶπερ ἐν V. ||
 τὸ TW Ald. || ἀπολαμβάνειν STUWY, ἀπολαβεῖν Ald. Syb., ἀπολαμ-
 βάνεσθαι a Themistio, Philorpono, Sophonia confirmatur. || περὶ τοῦ
 περιέχ. Ald. Syb., περὶ Them. Philop. Simpl. non legerunt, ut para-
 phr. doctet., om. Camot. || περιέχοντος ἀέρος ἐν V, ὑπερέχοντος γ. ||
 20. τὰ om. STUVWY Ald. Syb. || διασπώμενον ὁμοειδές U. || 23. ἢ ante
 ὄμ. om. E. || 25. τῇ om. Ald. Syb. || τῶν om. W. || οὔτε δὲ τὸ V. ||
 26. οὐδ' ἀληθῶς om. pr. E. || ἐπειδὴ UWY, corr. E. || 27. τῆς om.
 TWY Ald. Syb. || τὸ ante δόξ. om. STUW.

8. φασίν· ὅθεν. || 11. ἐπιζητήσεις — 13. ἀθανατωτέρα in paren-
 thesi. || 22. ὑπάρξει δῆλον ὅτι fort. interpol.

ζειν, ἔτι δὲ τὸ ἐπιθυμεῖν καὶ βούλεσθαι καὶ ὄλως αἰ ὁρέξεις,
 γίνεται δὲ καὶ ἡ κατὰ τόπον κίνησις τοῖς ζήσοις ὑπὸ τῆς
 30 ψυχῆς, ἔτι δ' αὖξή τε καὶ ἀκηχὴ καὶ φθίσις, πότερον ὅλη
 411^b τῇ ψυχῇ τοῦτων ἕκαστον ὑπάρχει, καὶ πάση ροοῦμέν τε καὶ
 αἰσθανόμεθα καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ποιοῦμέν τε καὶ πάσχο-
 μεν, ἢ μορίοις ἑτέροις ἕτερα; καὶ τὸ ἴηρ δὴ πότερον ἐν τι-
 τούτων ἐστὶν ἐνὶ ἡ καὶ ἐν πλείοσιν ἢ πᾶσιν, ἢ καὶ ἄλλο τι
 5 αἴτιον; λέγουσι δὴ τινες μεριστήν αὐτήν, καὶ ἄλλω μὲν 24
 νοεῖν ἄλλω δὲ ἐπιθυμεῖν. τί οὖν δὴ ποτε συνέχει τὴν ψυχὴν,
 εἰ μεριστὴ πέριεν; οὐ γὰρ δὴ τό γε σῶμα· δοκεῖ γὰρ τοῦ-
 ναντίον μᾶλλον ἢ ψυχῇ τὸ σῶμα συνέχειν· ἐξελεθούσης γοῦν
 διαπνεῖται καὶ σήπεται. εἰ οὖν ἕτερόν τι μίαν αὐτήν ποιεῖ,
 10 ἐκεῖνο μάλιστα ἂν εἴη ψυχῇ. δεήσει δὲ καὶ πάλιν καλεῖνο
 ζητεῖν, πότερον ἐν ἡ πολυμερές. εἰ μὲν γὰρ ἕν, διὰ τί οὐκ
 εὐθέως καὶ ἡ ψυχῇ ἕν; εἰ δὲ μεριστόν, πάλιν ὁ λόγος ζη-
 τήσει τί τὸ συνέχον ἐκεῖνο, καὶ οὕτω δὴ πρόεισιν ἐπὶ τὸ
 ἄπειρον. ἀπορήσειε δ' ἂν τις καὶ περὶ τῶν μορίων αὐτῆς, 25
 15 τίν' ἔχει δύναμιν ἕκαστον ἐν τῷ σώματι. εἰ γὰρ ἡ ὅλη
 ψυχῇ πᾶν τὸ σῶμα συνέχει, προσήκει καὶ τῶν μορίων
 ἕκαστον συνέχειν τι τοῦ σώματος. τοῦτο δ' εἴοιεν ἀδυνάτω·

28. δὲ καὶ τὸ SUWX. || Themistium τὸ θυμοῦσθαι καὶ τὸ ἐπιθυ-
 μεῖν legisse, c. paraphr. probable fit; fortasse et Simplic. || βουλεύεσθαι
 TUVWXY, corr. E. Ald. Sylb., βούλεσθαι praeter duos Bekk. co-ld. Them.
 Philop. Simpl. in par. || αἰ om. TX Ald. Sylb. || ὄρεξις T. || 29. ἡ om.
 E, δὲ ἡ omisso καὶ y || τῆς om. TVy Ald. Sylb. || 30. αὖξησις STUVWX.
 corr. E Ald. Sylb., δὲ καὶ αὖξησις y, αὖξη praeter pr. E Soph. ||
 411^b 1. πᾶσι E in rasura. || 2. αἰσθ. καὶ κινούμεθα καὶ EVW Soph.
 Camot., αἰσθ. καὶ κινούμεν καὶ X. || 3. δὲ V. || ἐν τινι ἐντ y. || 4. ἐνὶ
 ἢ ἐν E, om. Ald. || ἐν om. SX. || ἡ καὶ πᾶσιν TUVWXY. ἡ καὶ ἐν
 πᾶσιν SV Ald. Sylb. || 5. δὲ STUV Ald. Sylb. || αὐτήν εἶναι καὶ TV
 Sylb., δὲ τινες αὐτήν μεριστήν εἶναι y. || ἄλλο EW Ald. || 6. ἄλλο EW
 Ald. || 7. γε ante τὸ TV Ald. Sylb., om. SUWXY. || μᾶλλον τοῦναντίον
 W. || 8. γοῦν γὰρ δὴ y, οὖν X Sylb. || 9. διαπνεῖ τε καὶ σήπεται y. ||
 αὐτήν om. W. || 10. ἐκεῖνο δὲ μ. T. || εἴη ἢ ψυχῇ TVWy Ald.
 Sylb., ἡ om. praeter Bekkeri codd. Them. Philop. Soph. || καὶ om. Ey
 Sylb. || 12. εὐθέως] εὐθὺς Ald. Sylb. || καὶ τὴν ψυχὴν ἐν SUWX,
 καὶ τὴν ψυχὴν ἐν εἶναι Ty Ald. Sylb., ἐν καὶ τὴν ψυχὴν εἶναι V. || In
 Basilicens. margine haec lectio apponitur ex Themistio: διὰ τί οὐκ εὐθὺς
 καὶ ἡ ψυχῇ ἕν; || 15. τίνα δύναμιν ἔχει Ald. Sylb. || ἕκαστον δύναμιν
 SV. || εἰ] ἢ W. || ἡ post ὅλη W Ald. Sylb., om. V.

411^b 2. αἰσθανόμεθα καὶ κινούμεθα καὶ. || 5 et 6. ἄλλω] ἄλλο. ||
 10. δὲ πάλιν omisso καὶ.

ποῖον γὰρ μόριον ἢ πῶς ὁ νοῦς συνέξει, χαλεπὸν καὶ πλά-
 26 σαι. φαίνεται δὲ καὶ τὰ φρυτὰ διαιρούμενα ζῆν καὶ τῶν
 ζῶων ἕνα τῶν ἐπιόμων, ὡς τὴν αὐτὴν ἔχοντα ψυχὴν τῶ 20
 εἶδει, εἰ καὶ μὴ ἀριθμῶ· ἐκάτερον γοῦν τῶν μορίων αἰσθησιν
 ἔχει καὶ κινεῖται κατὰ τόπον ἐπὶ τινα χρόνον. εἰ δὲ μὴ
 διατελοῦσιν, οὐθὲν ἄτοπον· ὄργανα γὰρ οὐκ ἔχουσιν ὥστε σώ-
 ζειν τὴν φύσιν. ἀλλ' οὐδὲν ἦπτον ἐν ἐκατέρῳ τῶν μορίων
 ἄπαντ' ἐνυπάρχει τὰ μόρια τῆς ψυχῆς, καὶ ὁμοειδῆ εἰσιν 25
 ἀλλήλοις καὶ τῇ ὅλῃ, ἀλλήλων μὲν ὡς οὐ χωριστὰ ὄντα,
 27 τῆς δ' ὅλης ψυχῆς ὡς διαρετῆς οὐσίης. ἔοικε δὲ καὶ ἡ ἐν
 τοῖς φρυτοῖς ἀρχὴ ψυχῆ τις εἶναι· μόνης γὰρ ταύτης κοινωνεῖ
 καὶ ζῶα καὶ φρυτὰ. καὶ αὐτὴ μὲν χωρίζεται τῆς αἰσθητικῆς
 ἀρχῆς, αἰσθησιν δ' οὐθὲν ἄνευ ταύτης ἔχει. 30

18. συνέξει EV, συνάξει γ. || 19. καὶ om. S. || τὰ φρυτὰ τὰ δ. W. |
 20. ψυχὴν om. V. || 21. εἰ om. γ. || μὴ καὶ E, καὶ μὴ τῶ V. || οὐν UW,
 γὰρ EF. || 23. τὸ ἄτοπον γ. || 25. ἐνυπάρχειν γ. || ὁμοειδεῖς εἰσὶν ἀλλή-
 λαις STUVX 2034 Simpl., ὁμοειδῆ E: vulgatam ὁμοειδῆ et ἀλλήλοις
 tueri videntur Them., Soph.; quid Philop. legerit, e paraphr. non satis
 liquet. || 26. ἀλλήλων] ἀλλήλοις W, ἀλλήλαις V, ἀλλήλων praeter
 Bekkeri codd. Them. Philop. Soph., Simplicius genitivum disertis verbis
 defendit. || οὐδὲ ζ. X. || 27. ὡς οὐ διαρετῆς W. || 28. ψυχῆ ante ἀρχὴ
 T, om. SU, pr. γ, Ald. || μόνη X. || 29. καὶ τὰ ζῶα E. || αὐτὴ X. ||
 30. αἰσθητικῆς X.

21. γοῦν] γὰρ. || 25. 26. ὁμοειδεῖς εἰσιν ἀλλήλαις. || 28. ἀρχὴ
 ψυχῆ] ψυχῆ ἀρχή.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ Β.

412^a 3—8.

Τὰ μὲν δὴ ὑπὸ τῶν πρότερον παραδεδομένα περὶ ψυχῆς εἰρήσθω· πάλιν δ' ὥσπερ ἐξ ὑπαρχῆς ἐπανίωμεν, πειρῶμενοι διορίσαι τί ἐστὶ ψυχὴ καὶ τίς ἂν εἴη κοινότητος λόγος αὐτῆς. λέγομεν δὴ γένος ἐν τι τῶν ὄντων τὴν οὐσίαν, ταύτης δὲ τὸ μὲν ὡς ἕλην, ὃ καθ' αὐτὸ μὲν οὐκ ἐστὶ τόδε τι, ἕτερον δὲ μορφήν καὶ εἶδος, καθ' ἣν ἤδη λέγεται τόδε

412^a 3. τὰ μὲν usque ad 4 ἐπανίωμεν] Ἐπεὶ δὲ τὰ παραδεδομένα περὶ ψυχῆς παρὰ (παρὰ om. Ald.) τῶν ἄλλων, ἐφ' ὅσον (ὅσων X) ἕκαστος ἀπεφῆρται (τῶν E), πρότερον (πρώτον WX) εἴρηται σχεδόν (σχεδόν om. Ald.), τῶν (τῶν δὲ W) ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς πάλιν ἐπανίωμεν SUWX m (i. e. 1921) et E fol. 186, quod exit in haec Ἐπεὶ — 12 τὰ φυσικά, undecim illa versibus comprehensa. idem E τὰ μὲν — ibid. 15) πᾶν σῶμα et in margine habet, praefatus γρ. ἀρχὴ τοῦ β λόγου ἐν ἄλλῳ a manu eorum quae scholia scripserunt antiquissima, et fol. 178, ubi librum secundum de integro exorditur, manu a superiore folio non multum dissimili. Bekk. (Prioris editionis ab Aristotele ipso factae reliquias hoc et quatuor aliis fragmentis tradi To. in ed. libb. de an. praef. IX sqq. exponit). Aldus, ut eodd. SUWX. Themistius, Simplicius vulgatam, quam dedimus, ante oculos habuisse videntur; de Philopono quid legerit non liquet. Apud Sophon. ἐλεῖ τὰ λεγόμενα ztl. || 3. πρότερον Vy Sylb. || 4. εἴρηται nunc legitur, subsuit εἰρήσθω E fol. 187. || 5. ἐστὶν ἢ ψ. E. 186. || τίς τί UX. || ἐν εἴῃ] ἐστὶ SUWX. || κοινότης UWX, κοινότητος Ald., λόγος αὐτῆς κοινότητος E fol. 186. || 6. λέγομεν usque ad 12—φυσικά] χωρίζομεν δὴ τὰς μὲν οὐσίας ἀπὸ τῶν ὄντων τῶν ἄλλων· τῆς δὲ οὐσίας τὸ μὲν ὡς ἕλην λέγεσθαι τίθεμεν· ὃ καθ' αὐτὸ δὲ ἢ μορφή, τὸ δ' ἐκ τούτων. ἐστὶν δ' ἢ μὲν ἕλη δύναμις, τὸ δ' εἶδος ἐντελεχεία. αὕτη δ' ὑπάρχει διχῶς. ἢ γὰρ ὡς ἢ ἐπιστήμη ἢ ὡς τὸ θεωρεῖν. οὐσία δὲ μάλιστα δοκοῦσιν εἶναι τὰ σώματα καὶ τούτων τὰ φυσικά E 186. || 6. δὲ UV. || ἐν τι γένος SWX Ald. Sylb. γένος ἐν τι praeter reliquos Bekkeri codi. 1921. Them. || τῶν ἄλλων ὄντων ap. Alex. Aphrod. ἀπ. z. λύσ. II, 24 p. 141. Sp. || 7. ἕλη Ald. || 8. μορφή Ald. Apur. I. I. καθ' ἣν ἤδη λέγεται

τι, καὶ τρίτον τὸ ἐκ τούτων. ἔστι δ' ἡ μὲν ἕλη δύναμις, τὸ
 δ' εἶδος ἐντελέχεια, καὶ τοῦτο διχῶς, τὸ μὲν ὡς ἐπιστήμη, 10
 3 τὸ δ' ὡς τὸ θεωρεῖν. οὐσίαι δὲ μάλιστα εἶναι δοκοῦσι τὰ
 σώματα, καὶ τούτων τὰ φυσικά· ταῦτα γὰρ τῶν ἄλλων
 ἀρχαί. τῶν δὲ φυσικῶν τὰ μὲν ἔχει ζωὴν, τὰ δ' οὐκ ἔχει·
 ζωὴν δὲ λέγομεν τὴν δι' αὐτοῦ τροφήν τε καὶ αὐξησιν καὶ
 φθίσιν. ὥστε πᾶν σῶμα φυσικὸν μετέχον ζωῆς οὐσία ἂν 15
 4 εἶη, οὐσία δ' οὕτως ὡς συνθέτη. ἐπεὶ δ' ἔστι σῶμα καὶ τοι-
 ονδί, ζωὴν γὰρ ἔχον, οὐκ ἂν εἶη τὸ σῶμα ψυχὴ· οὐ γὰρ
 ἔστι τῶν καθ' ὑποκειμένου τὸ σῶμα, μᾶλλον δ' ὡς
 ὑποκείμενον καὶ ἕλη. ἀναγκαῖον ἄρα τὴν ψυχὴν οὐσίαν
 εἶναι ὡς εἶδος σώματος φυσικοῦ δυνάμει ζωὴν ἔχοντος. 20
 ἡ δ' οὐσία ἐντελέχεια. τοιούτου ἄρα σώματος ἐντελέ-
 5 χεια. αὕτη δὲ λέγεται διχῶς, ἡ μὲν ὡς ἐπιστήμη, ἡ δ'
 ἄς τὸ θεωρεῖν. φανερὸν οὖν ὅτι ὡς ἐπιστήμη· ἐν γὰρ
 τῇ ἐπιπέδῳ τὴν ψυχὴν καὶ ἕπρος καὶ ἐρηγήροσις ἔστιν,
 ἀνάλογον δ' ἡ μὲν ἐρηγήροσις τῷ θεωρεῖν, ὁ δ' ἕπρος τῷ 25
 ἔχειν καὶ μὴ ἐνεργεῖν. προτέρα δὲ τῇ γενέσει ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ
 ἡ ἐπιστήμη, διὸ ψυχὴ ἔστιν ἐντελέχεια ἡ πρότι, σώματος
 6 φυσικοῦ δυνάμει ζωὴν ἔχοντος. τοιοῦτο δέ, ὃ ἂν ἦ ὄργανι-
 ζόν. ὄργανα δὲ καὶ τὰ τῶν φυτῶν μέρη, ἀλλὰ παντελῶς 412^b
 ἀπλᾶ, οἷον τὸ φύλλον περικαρπίου σκέπασμα, τὸ δὲ πε-
 ρικάρπιον καρποῦ. αἱ δὲ ῥίζαι τῷ σῶματι ἀνάλογον· ἕμφω

τὸ δὲ τοῖτον ἤδη καθ' αὐτὴν οὐσα τόδε τι Ald. Aphr. 1. 1. Inde facile
 fungus: τὸ δὲ τρίτον τόδε τι τὸ ἐκ τούτων. || 9. δυνάμει γ Them.,
 Philop. Simpl. in paraphr., sed ἐντελέχεια casu nominativo servatur id-
 que claris verbis a Philopono additur. || 10. διττῶς W. || 11. ὡς τὸ
 om. E et margo E. || τὸ θεωρεῖν] θεωρία γ. || 12. ἄλλων αἱ ἀρχαί S. ||
 14. λέγομεν] λέγω γ. || αὐτῆς τροφῆς V. || τε post αὐξησιν S, om. UX. ||
 15. οὐσία ἂν εἶη margo U. || ἂν εἶη] οὐσία om. X. || 16. δ' om. VX.
 σύνθετος U. || δὴ Ey. || ἐπί] ἐπί καὶ ESTy. || σῶμα τοιόνδε Ald.
 Sylb. Bekker. c codd. ET, καὶ τοιονδί τοῦτο SUVWX, καὶ τοιονδί γ
 Them. Philop. Soph. in paraphr. || 17. τὸ om. SU. || ἡ ψυχὴ SUVWXY. ||
 21. τοιούτου ἄρα σώματος ἐστ. om. V, post 22. διχῶς ponit T. ||
 24. καὶ post ψ. om. U, Ald. Sylb. || 26. δὴ EUy. || ἐπὶ τοῦ Basil. in
 textu, ἐπὶ τοῦ in marg. || 27. ἡ ante ἐπιστήμη om. γ. || διὸ ἡ ψ.
 ETVy. || 28. φυσικοῦ ὄργανικοῦ δυνάμει X. || φ. ζωὴν ἔχοντος δυνάμει
 Ald. Sylb. || τοιούτου STVWX Ald. Sylb. || δ] ὁ τ' W. || 412^b 3. ἡ δὲ ῥίζα V.

412^a 12—413^b 1. In cod. E excisum est folium, ita ut initia ver-
 sum et verso folio exitus supersint; recisa sagacissime supplevit To.
 (frag. III.) || 16. σῶμα καὶ τοιονδί] καὶ σῶμα τοιόνδε.

γὰρ ἔλκει τὴν τροφήν. εἰ δὴ τι κοινὸν ἐπὶ πάσης ψυχῆς
 5 δεῖ λέγειν, εἴη ἂν ἐντελέχεια ἢ πρώτη σώματος φυσικοῦ
 ὀργανικοῦ. διὸ καὶ οὐ δεῖ ζῆτεῖν εἰ ἐν ἡ ψυχῇ καὶ τὸ σῶμα, ὡς
 ὡσπερ οὐδὲ τὸν κηρὸν καὶ τὸ σχῆμα, οὐδ' ὅλως τὴν ἐξάστου
 ὕλην καὶ τὸ οὐ ὕλη· τὸ γὰρ ἐν καὶ τὸ εἶναι ἐπεὶ πλεονα-
 χῶς λέγεται, τὸ κυρίως ἢ ἐντελέχεια ἐστίν. καθόλου μὲν 8
 10 οὖν εἴρηται τί ἐστίν ἡ ψυχὴ· οὐσία γὰρ ἢ κατὰ τὸν λόγον.
 τοῦτο δὲ τὸ τί ἦν εἶναι τῷ τοιοῦτὶ σώματι, καθάπερ εἴ τι
 τῶν ὀργάνων φυσικῶν ἦν σῶμα, οἷον πέλεκυς· ἦν μὲν γὰρ ἂν
 τὸ πελέκει εἶναι ἢ οὐσία αὐτοῦ, καὶ ἢ ψυχὴ τοῦτο· χωρι-
 σθείσης γὰρ ταύτης οὐκ ἂν εἴη πέλεκυς ἦν, ἀλλ' ἢ ὁμο-
 15 νύμως. νῦν δ' ἐστὶ πέλεκυς· οὐ γὰρ τοιοῦτου σώματος τὸ τί
 ἦν εἶναι καὶ ὁ λόγος ἢ ψυχὴ, ἀλλὰ φυσικοῦ τοιοῦτὶ ἔχον-
 τος ἀρχὴν κινήσεως καὶ στάσεως ἐν ἑαυτῷ. θεωρεῖν δὲ καὶ 9
 ἐπὶ τῶν μερῶν δεῖ τὸ λεχθέν. εἰ γὰρ ἦν ὁ ὀφθαλμὸς ζῆλον,
 ψυχὴ ἂν ἦν αὐτοῦ ἢ ὕψις· αὕτη γὰρ οὐσία ὀφθαλμοῦ ἢ
 20 κατὰ τὸν λόγον. ὁ δ' ὀφθαλμὸς ὕλη ὕψους, ἧς ἀπολι-
 πούσης οὐκ ἐστίν ὀφθαλμὸς, πλὴν ὁμοιότητος, καθάπερ ὁ
 λίθινος καὶ ὁ γεγραμμένος. δεῖ δὴ λαβεῖν τὸ ἐπὶ μέρος ἐφ'
 ὅλον τοῦ ζῶντος σώματος· ἀνάλογον γὰρ ἔχει ὡς τὸ μέ-
 ρος πρὸς τὸ μέρος, οὕτως ἢ ὅλη ἀσθιτισίς πρὸς τὸ ὅλον
 25 σῶμα τὸ ἀσθιτικόν, ἢ τοιοῦτο. ἐστὶ δὲ οὐ τὸ ἀνοξεβλιχὸς 10

412^b 12. ἦν γὰρ ed. pr.

4. δὲ ESTVγ Ald. Sylb. || κοινόν] καὶ V. || 5. ἢ πρώτη ἐντ.
 WX Ald. Sylb. || ὀργανικοῦ φυσικοῦ S. || 6. καὶ ante οὐ om. V. ||
 ψυχὴ κατὰ τὸ εἶδος καὶ V. || 8. οὐ ἢ ὕλη ETVγ. || 9. λέγεται om.
 SUWX Them. Simpl. Ald. || 10. τὸν om. pr. S. || 12. ἦν φυσικῶν V. ||
 ἦν μὲν γὰρ E, ἦν μὲν γὰρ ἂν αὐτῷ πελέκει γ. || ἂν om. X. || 13. τῷ
 τῷ ETW et re. X. || τούτω V. || 14. γὰρ] δὲ ETUVWγ. || αὐτῆς S. ||
 ἂν om. V. || ἦν] εἶναι γ. || 16. φυσικοῦ τοῦ ἔχοντος apud Alex. Aphrod.
 ἀπ. z. λύσ. II, zé. p. 144. Sp. || 17. αὐτῷ X, αὐτῷ SUVW Ald. Sylb. ||
 18. ἐπὶ τῶν μερῶν om. γ. || ἦν ὁ om. pr. S. || 19. ἦν om. VX. || ἐν
 αὐτοῦ ἦν Ald. Sylb. || 20. τὸν om. W Ald. Sylb. || ἀπολιπούσης TVW
 Ald. Sylb., quae antecedentis temporis ratio requiritur: ἀπολιπούσης
 Bekker, e reliquis codd. || 21. ἐστίν] εἴτι EX. || ὁμοιότητος E. || λίθος
 X. || 22. ὁ om. W Ald. Sylb. || δὲ VX. || λαβεῖν] λέγειν S. || 24. οὕτως
 om. UVWX Ald. Sylb. || 25. ὅλον σῶμα] μέρος γ. || ἢ] ἢ V. || τοιοῦτον
 STVX et (Buss.) E.

412^b 15. conī. νῦν δ' οὐκ ἐστίν. || 20. conī. ὁ δ' ὀφθ. τὸ σύνολον,
 ἢ δὲ κόρη ὕλη ὕψους. || ἀπολειπούσης. || 21. οὐκ ἐστίν] οὐκέτι. ||
 25. τοιοῦτον.

- τὴν ψυχὴν τὸ δυνάμει ὄν ὥστε ζῆν, ἀλλὰ τὸ ἔχον. τὸ δὲ
 11 σπέρμα καὶ ὁ καρπὸς τὸ δυνάμει τοιοῦδι σῶμα. ὡς μὲν
 οὖν ἡ τιμῆσι καὶ ἡ ὄρασις, οὕτω καὶ ἡ ἐργήγορσις ἐντελέ-
 χεια, ὡς δ' ἡ ὄψις καὶ ἡ δύναμις τοῦ ὄργανου, ἡ ψυχὴ. 413^a
 τὸ δὲ σῶμα τὸ δυνάμει ὄν· ἀλλ' ὥσπερ ὁ ὀφθαλμὸς ἡ
 κόρη καὶ ἡ ὄψις, κακεῖ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα τὸ ζῶον.
 12 ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ χωριστὴ τοῦ σώματος, ἢ μέρη
 τινὰ αὐτῆς, εἰ μεριστὴ πέφυκεν, οὐκ ἄδηλον· ἐπίων γὰρ ἡ 5
 ἐντελέχεια τῶν μερῶν ἔστιν αὐτῶν· οὐ μὴν ἀλλ' ἐνὰ γε
 οὐθὲν κωλύει, διὰ τὸ μηθὲν εἶναι σώματος ἐντελεχίας.
 13 ἔτι δὲ ἄδηλον εἰ οὕτως ἐντελέχεια τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ
 ὥσπερ πλωτὴρ πλοίου. τύτῳ μὲν οὖν ταύτῃ διωρισθῶ καὶ
 ὑπογεγράφθω περὶ ψυχῆς. 10

II. Ἐπεὶ δ' ἐκ τῶν ἀσαφῶν μὲν φανερωτέρων δὲ γίνε-
 ται τὸ σαφές καὶ κατὰ τὸν λόγον γνωριμώτερον, πειρα-
 τέων πάλιν οὕτως ἐπελθεῖν περὶ αὐτῆς· οὐ γὰρ μόνον τὸ ὅτι
 δεῖ τὸν ὀριστικὸν λόγον δηλοῦν, ὥσπερ οἱ πλεῖστοι τῶν ὄρων
 λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν ἐνυπάρχειν καὶ ἐμφαίνε- 15
 σθαι. νῦν δ' ὥσπερ συμπεράσμαθ' οἱ λόγοι τῶν ὄρων εἰσὶν·
 οἷον τί ἐστι τετραγωνισμός; τὸ ἴσον ἑτερομήκει ὀρθογώνιον
 εἶναι ἰσόπλευρον. ὁ δὲ τοιοῦτος ὅρος λόγος τοῦ συμπεράσμα-
 τος. ὁ δὲ λέγων ὅτι ἔστιν ὁ τετραγωνισμὸς μέσης εὐρείας,
 2 τοῦ πρῶτου λέγει τὸ αἷτιον. λέγομεν οὖν ἀρχὴν λαβόν- 20

28. καὶ post οὕτω om. SX. || 413^a 1. ἡ ὄψ.] ἡ om. V. || 2. ὁ
 om. ESV. || 3. τὸ ante ζῶον om. ETV. || 4. μὲν οὖν omisso οὐκ γ. || 5. τινὰ
 om. W. || 6. οὐ μὴν om. X. || 7. κωλύει εἶναι διὰ V. || μηδὲν X, οὐθὲν
 S, οὐδὲ Ald. || 8. τε E. || ἐντελεχία γ. || 9. πλωτῆς Camot. || οὖν om.
 W. || ταῦτα Ald. || 11. μὲν om. X, μὲν τῇ φράσει W. || Quod editores,
 ut Camot. Du Vallius, addiderunt φανερωτέρων δὲ ἡμῖν, id a Philopono
 et Simplicio cogitatione suppleri inbetur, ut non legisse certum sit.
 12. τὸν om. V. || 13. οὕτως γ' ἐπελθεῖν E, οὕτως ἐπιανελεθεῖν S.
 413^a 14. ὄρων—413^b 25. δυνάμειος in codice γ desiderantur, excisis
 foliis duobus. || 16. Commemoratur lectio apud Philoponum συμπε-
 ράσματι τῶν λόγων οἱ ὄροι, sed tanquam conjectura. || 17. τίς X. || ἔστιν
 ὁ τετρ. ESTUX. || ἑτερομήκει Sylb. || 18. λόγος om. ETV. || 19. ὅτι τί
 V. || ὁ om. WX Ald. Sylb. || μέσου T, ὅτι μέσης V. || εὐρείας TUWX
 Sylb., εὐρείας etiam Camot. || 20. λέγομεν TW Alex. Aphr. ἀπορ.
 z. λύσ. II, z⁵. p. 145. Sp. Ald. Sylb. || τὴν ἀρχὴν Al. Aphr. l. 1. || λα-
 βόντες ante διωρισθαι 21. W Camot.

413^a 2. ὥσπερ ὀφθαλμὸς. || 3. τὸ ζῶον] τὸ om.

τες τῆς σκέψεως, διωρίζθαι τὸ ἐπιψυχον τοῦ ἀψύχου τῆ
 ζῆν. πλεοναχῶς δὲ τοῦ ζῆν λεγομένου, καὶ ἐν τι τοῦτων
 ἐντελέγη μόνον, ζῆν αὐτὸ φαιμεν, ὅσον τοῦς, αἰσθησις, κί-
 νησις καὶ στάσις ἢ κατὰ τόπον, ἔτι κινήσις ἢ κατὰ τρο-
 25 φὴν καὶ φθίσειν τε καὶ αὔξησιν. διὸ καὶ τὰ φνόμενα 3
 πάντα δοκεῖ ζῆν· φαίνεται γὰρ ἐν αὐτοῖς ἔχοντα δύναιμι
 καὶ ἀρχὴν τοιαύτην, δι' ἧς αὔξησίν τε καὶ φθίσειν λαμβάνουσι κατὰ τοὺς ἐναντίους τόπους· οὐ γὰρ ἄνω μὲν αὔξε-
 30 ται κάτω δ' οὐ, ἀλλ' ὁμοίως ἐπ' ἄμφω καὶ πάντοσε καὶ
 τρέφεται καὶ ζῆν διὰ τέλους, ἕως ἂν δύνηται λαμβάνειν
 τροφὴν. χωρίζεσθαι δὲ τοῦτο μὲν τῶν ἄλλων δυνατόν, τὰ 4
 δ' ἄλλα τούτου ἀδύνατον ἐν τοῖς θνητοῖς. φανερόν δ' ἐπὶ
 τῶν φρομένων· οὐδεμία γὰρ αὐτοῖς ἐπάσχει δύναιμι ἄλλι,
 413^b ψυχῆς. τὸ μὲν οὖν ζῆν διὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐπάσχει τοῖς
 ζῶσι, τὸ δὲ ζῶον διὰ τὴν αἰσθησιν πρώτως· καὶ γὰρ τὰ
 μὴ κινούμενα μὴδ' ἀλλάττοντα τόπον, ἔχοντα δ' αἰσθησιν
 ζῶα λέγομεν καὶ οὐ ζῆν μόνον. αἰσθήσεως δὲ πρώτον ἐπάσ- 5
 5 χει πᾶσιν ἀφή. ὥσπερ δὲ τὸ θρηπτικὸν δύναται χωρίζε-
 σθαι τῆς ἀφῆς καὶ πάσης αἰσθήσεως, οὕτως ἢ ἀφή τῶν
 ἄλλων αἰσθήσεων. θρηπτικὸν δὲ λέγομεν τὸ τοιοῦτον μῶριον
 τῆς ψυχῆς ὃ καὶ τὰ φρυτὰ μετέχει· τὰ δὲ ζῶα πάντα

21. τῆς om. SX. || σκέψεως] σκέψεως τοῦ πράγματος SUWX, τῆς σκέψεως τοῦ πράγματος λαβόντες Al. Aphr. Ald. || 22. ζῆν] ζῶην ἔχοντι σώματι Al. Aphr. || 23. ἐπάσχει SWX, ἐπάσχει Ald. Sylb. || ζῆν λεγομέν αὐτὸ Ald. Sylb. || 24. ἔτι δὲ Sylb., δὲ om. etiam Camot. || 25. καὶ om. V. || φθίσεις τε καὶ αὔξεις Bekker. e codd., ut videtur. ETV, φθίσειν SUWX Ald. vulg. || τε om. W. || αὔξησιν SCWX Ald. vulg. καὶ om. W. || 26. ἐν om. X. || αὐτοῖς Sylb. || 28. τρέφεται Ald. || ἄνω μὲν] ἄνωθεν V. || 29. πάντη ἐπιτρέφεται τε καὶ SUX, πάντη ὅσα αἰετρέφεται τε καὶ ET et omisso τε W Sylb., πάντοσι ὅσα textus Aristotelis apud Simpl. commentariis praepositus, Camot., πάντοσε, τρέφεται Ald. || 32. ἐν γε τοῖς T. || 33. γὰρ δύναιμι τοῦτοις ἐπάσχει W. || 413^b 1. ψυχῆ Ald. || τοῖς ζ.] πᾶσι τοῖς ζῶσι SU Ald. Sylb., τοῖς ζῶσι πᾶσι X. || 3. μὴ om. X Sylb., habent Bas., Camot. || αἰσθησιν δ' ἔχοντα V. || 4. ζῶα λέγομεν ante 3. ἔχοντα X. || 4. ἐπάσχει πρώτον πᾶσιν S Ald. Sylb., πᾶσιν ἐπάσχει πρώτον X. || 5. δὲ] γὰρ X. || καὶ ὥσπερ Ald. Sylb., ὥσπερ δὲ Philoponus expressis verbis in paraphr. confirmat. || 6. οὕτω καὶ Ald. Sylb. || 8. φνόμενα ETVW. || φαίνεται ἅπαντα X.

413^a 25. καὶ φθίσεις τε καὶ αὔξεις. || 29. πάντοσε· καὶ τρέφεται τε καὶ. || 30. τέλους ἕως virg. om. || 413^b 8. φρυτὰ] φνόμενα.

φαίνεται τὴν ἀπικλήν αἰσθησιν ἔχοντα· δι' ἣν δ' αἰτίαν
 6 ἐκάτερον τούτων συμβέβηκεν, ὕστερον ἐροῦμεν. νῦν δ' ἐπὶ 10
 τοσοῦτον εἰρήσθω μόνον, ὅτι ἐστὶν ἡ ψυχὴ τῶν εἰρημένων τού-
 των ἀρχὴ καὶ τούτοις ὄρισται. θρηπτικῶ, αἰσθητικῶ, διαση-
 7 τικῶ, κινήσει. πότερον δὲ τούτων ἕκαστόν ἐστι ψυχῆ ἢ μῦρον
 ψυχῆς, καὶ εἰ μῦρον, πότερον οὕτως ὥστ' εἶναι χωριστὸν
 λόγῳ μόνον ἢ καὶ τόπῳ, περὶ μὲν τινῶν τούτων οὐ χαλεπὸν 15
 8 ἰδεῖν, ἔνια δὲ ἀπορία ἔχει. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν φρενῶν ἔνια
 διαιρούμενα φαίνεται ζῶντα καὶ χωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων,
 ὡς οὔσης τῆς ἐν ταύτοις ψυχῆς ἐντελεχεία μὲν μιᾶς ἐν ἑκάστῳ
 φρενῶ, δυνάμει δὲ πλείονων, οὕτως ὁρῶμεν καὶ περὶ ἑτέρας
 20 διαφορὰς τῆς ψυχῆς συμβαῖνον ἐπὶ τῶν ἐντόμων ἐν τοῖς
 διατεταμένοις· καὶ γὰρ αἰσθησιν ἐκάτερον τῶν μερῶν ἔχει
 καὶ κίνησιν τὴν κατὰ τόπον, εἰ δ' αἰσθησιν, καὶ φαντασίαν
 *καὶ ὄρεξιν· ὅπου μὲν γὰρ αἰσθησις, καὶ λήπη τε καὶ ἡδονή
 9 ὅπου δὲ ταῦτα, ἐξ ἀνάγκης καὶ ἐπιθυμία. περὶ δὲ τοῦ νοῦ 25
 καὶ τῆς θεωρητικῆς δυνάμεως οὐδὲν πῶ φανερόν, ἀλλ' ἔοικε
 ψυχῆς γένος ἕτερον εἶναι, καὶ τοῦτο μόνον ἐνδέχεται χωρί-
 10 ζεσθαι, καθάπερ τὸ ἀίδιον τοῦ φθαστοῦ. τὰ δὲ λοιπὰ μέρη
 τῆς ψυχῆς φανερόν ἐκ τούτων ὅτι οὐκ ἔστι χωριστά, καθάπερ
 τινὲς φασιν· τῷ δὲ λόγῳ ὅτι ἕτερα, φανερόν· αἰσθητικῶ
 γὰρ εἶναι καὶ δοξαστικῶ ἕτερον, εἴπερ καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι 30
 τοῦ δοξάζειν. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον τῶν εἰρημέ-
 11 των. ἔτι δ' ἐρίοις μὲν τῶν ζώων ἄπανθ' ὑπάρχει ταῦτα,
 τισὶ δὲ τινὰ τούτων, ἑτέροις δὲ ἐν μόνον. τοῦτο δὲ ποιεῖ δια-

11. ὅτι ἡ ψυχὴ τούτων ἐστὶ ἀρχὴ τῶν εἰρ. Ald. Sylb. || 13. ἐστὶν ἡ
 ψ. X. || καὶ πότερον μῦρον οὕτως Ald. || 15. μὲν] μὲν οὐν X. || τούτων
 om. SUWX Ald. Sylb. || 16. ὡς T. || 17. καὶ ζῶντα SX. || ζ. καὶ χωρι-
 ζόμενα] ζῶντα χωριζόμενα Ald. || 18. αὐτοῖς SUVX Ald. Sylb.
 19. φρενῶ om. V. || ὁρῶμεν post 20. ψυχῆς W Ald. Sylb. || οὕτω καὶ
 λοιπὰ τὰς ἄλλας Ald. Sylb. || 20. ἀπὸ W. || ἐν τοῖς τεταμένοις U Ald.
 Sylb., τῶν τεταμένων W. || 21. ἔχει ἕκαστον τῶν μερῶν V. || 23. καὶ
 ante λ. om. SUWX Ald. Sylb. || ἡδονή τε καὶ λήπη W. || 24. ὅπου] λε-
 γαστοῦθεν ὅπου T Ald. Sylb. || 25. οὐδὲ TU VWX Ald. Sylb., οὐδέπω
 y. || 26. καὶ om. S. || χωριζέσθαι om. X. || Apud Philoponum lectio fer-
 tur. quia Alexander usus sit: ἀλλ' ἔοικε ψυχῆς γένος ἕτερον εἶναι τοῦτο
 μόνον ἐνδέχεσθαι. Philoponus ipse vulg. || 29. κατὰ τινὲς X Ald.
 Sylb. || αἰσθητικῶ εἶναι om. γὰρ y. || 32. ἔτι] ἐστὶ W, ἔτι U Sylb., ἔτι
 etiam Camot. || ὑπάρχειν X, ὑπάρχοντα W. || ταῦτα.—33. μόνον] ἐρίοις δὲ

413^b 33. μόνον. τοῦτο γιλ.] μόνον. (τοῦτο—414^a 1. ζῶων) διὰ γιλ.

- 414^a φορὰν τῶν ζώων· διὰ τίνα δ' αἰτίαν, ὕστερον ἐπισκεπτέον.
 παραπλήσιον δὲ καὶ περὶ τὰς αἰσθήσεις συμβέβηκεν· τὰ
 μὲν γὰρ ἔχει πάσας, τὰ δὲ τινάς, τὰ δὲ μίαν τὴν ἀναγκαι-
 οτατάτην, ἀφήν. ἐπεὶ δὲ ᾧ ζῶμεν καὶ αἰσθανόμεθα διχῶς¹²
 5 λέγεται, καθάπερ ᾧ ἐπιστάμεθα, λέγομεν δὲ τὸ μὲν ἐπι-
 στήμην τὸ δὲ ψυχὴν· ἐκατέρῳ γὰρ τούτων φαινόμενα ἐπίστα-
 σθαι· ὁμοίως δὲ καὶ ᾧ ὑγιαίνομεν, τὸ μὲν ὑγίεια, τὸ δὲ
 μορῶν τινὲ τοῦ σώματος ἢ καὶ ὄλω. τούτων δ' ἡ μὲν ἐπιστήμη
 τε καὶ ὑγίεια μορφή καὶ εἶδος τι καὶ λόγος καὶ οἶον ἐνέρ-
 10 γεια τοῦ δεκτικῶν, ἢ μὲν τοῦ ἐπιστημονικῶν, ἢ δὲ τοῦ ὑγιαστικῶν
 (δοκεῖ γὰρ ἐν τῷ πάσχοντι καὶ διατιθεμένῳ ἢ τῶν ποιητι-
 κῶν ὑπάρχειν ἐνέργεια), ἢ ψυχὴν δὲ τοῦτο ᾧ ζῶμεν καὶ
 αἰσθανόμεθα καὶ διανοούμεθα πρότως, ὅστε λόγος τις ἂν εἴη
 καὶ εἶδος, ἀλλ' οὐχ ὕλη καὶ τὸ ὑποκείμενον. τριχῶς γὰρ¹³
 15 λεγομένης τῆς οὐσίας, καθάπερ εἶπομεν, ὧν τὸ μὲν εἶδος,
 τὸ δὲ ὕλη, τὸ δὲ ἐξ ἀμφοῖν· τούτων δ' ἡ μὲν ὕλη δυνάμις,
 τὸ δὲ εἶδος ἐντελέχεια· ἐπεὶ τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἐμψυχον, οὐ

414^a 17. ἐπεὶ δὲ τὸ ἐξ ἀμφοῖν ed. pr.

ἐλάττω, τὸ δὲ ἐν μόνον. Ald. Camot. || ποιήσει ETVWγ. || διαφορὰς TVX
 Sylb. || 414^a 1. δι' ἣν Ald. Sylb. || αἰτίαν γέγονεν UXγ. || σκεπτέον ὕστε-
 ρον W Ald. Sylb. || 2. τὰς om. E et re. T. || 3. πάσας ἔχει U. || τὰ
 δὲ ἐλάττους Ald. Camot. || 4. ἐπεὶ δὲ] Scribendum videtur ἐτι δὲ, ut
 constructio minus confundatur. Vix enim idoneum invenias, quod ad
 coniunctionem ἐπεὶ tanquam apodosis referatur. || ὡς ζῶμεν Ald. || 5. τού-
 των δὲ λέγομεν Ald. Sylb. || 7. ὑγιαίνω X et pr. S.; scribere praestet
 ὑγίεια dativo casu. || 8. μορῶν τινὲ re. γ. || 9. τε om. TU Sylb. || post μορφή
 punctum ponit Sylb., om. Basil. Camot. || τι om. V. || καὶ ante οἶον om.
 SUX. || 10. τῶν δεκτικῶν X Ald. Sylb. || ὑγιαστικῶν X. || 12. ἐνέργεια
 ὑπάρχειν W. || ὑπάρχειν om. γ. || ἢ om. S. || ᾧ ζῶμεν om. V. || 14. οὐχ
 οὐχὶ ἢ W, οὐχ ὡς SUVXγ Ald. Sylb. || 15. ὕλη τὸ δὲ εἶδος UX. ||
 16. δυνάμις γ. || 17. δὲ] τ' S. || δὲ] τε E., om. UVWXY.

de loco 414^a 4—14 cf. Bz. stud. Ar. II, III, 120. tres enunciatio-
 nes praemissas sequitur apodosis ab ὅστε (13.), apud To. incipit apod.
 ab ἢ ψυχὴ (12.) || 5. λέγομεν] conji. λέγω To., καθάπερ ᾧ ἐπιστάμεθα
 (virg. om.) λέγομεν (δὲ om.) τὸ μὲν Bz. || 6. ἐκατέρῳ — ἐπίστασθαι in
 parenth. Bz. || 7 ὑγίεια To., Bz. || 8. ὄλω· τούτων To., Bz. || τούτων
 δ' — 12. ἐνέργεια altera protasis Bz. || 12. ἐνέργεια· ἢ To., Bz. ||
 13. πρότως· ὅστε To., Bz. || de loco 14. — 19. cf. Bz. stud. Ar. II, III,
 58: duae comprehensiones non conjunctae praemittuntur apodosis, prior
 — 17. ἐντελέχεια, (virg.) || 16. ἀμφοῖν, τούτων. || 17. altera: ἐπεὶ (δὲ
 om.) τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἐ. || apodosis 17. οὐ τὸ σ. κτλ. || Tdrilg. adnotavit: de-
 leas δὲ in ἐπεὶ δὲ το ἐ. ᾧ, ut constructio Aristotelis protaseis cumu-
 lantis sit similior.

τὸ σῶμά ἐστιν ἐντελέχεια ψυχῆς, ἀλλ' αὕτη σώματός τι-
 14 νος. καὶ διὰ τοῦτο καλῶς ὑπολαμβάνουσιν οἷς δοκεῖ μίτ'
 ἄνευ σώματος εἶναι μήτε σῶμά τι ἢ ψυχὴ· σῶμα μὲν 20
 γὰρ οὐκ ἔστι, σώματος δέ τι, καὶ διὰ τοῦτο ἐν σώματι
 ὑπάρχει, καὶ ἐν σώματι τοιούτῳ, καὶ οὐχ ὥσπερ οἱ πρότε-
 ρον εἰς σῶμα ἐνήμοζον αὐτὴν, οὐθὲν προσδιορίζοντες ἐν τίνι
 15 τυχόν. οὕτω δὲ γίνεται καὶ κατὰ λόγον· ἐκάστου γὰρ ἢ ἐντε- 25
 λέχεια ἐν τῷ δυνάμει ὑπάρχοντι καὶ τῇ οἰκείᾳ ἔλθῃ πέφυκεν
 ἐγγίνεσθαι. ὅτι μὲν οὖν ἐντελέχειά τις ἔστι καὶ λόγος τοῦ
 δυνάμει ἔχοντος εἶναι τοιούτου, φανερόν ἐκ τούτων.

III. Τῶν δὲ δυνάμειων τῆς ψυχῆς αἱ λεχθεῖσαι τοῖς μὲν
 ἐλάττωσι πᾶσαι, καθάτερον εἴπομεν, τοῖς δὲ τινὲς αὐτῶν, 30
 ἐπίοις δὲ μία μόνη. δυνάμεις δ' εἴλομεν θρηπτικόν, αἰσθη-
 2 τικόν, ὁρεκτικόν, κινητικόν κατὰ τόπον, διανοητικόν. ὑπ-
 ἄρχει δὲ τοῖς μὲν γενοῖς τὸ θρηπτικόν μόνον, ἑτέροις δὲ
 τοῦτό τε καὶ τὸ αἰσθητικόν. εἰ δὲ τὸ αἰσθητικόν, καὶ τὸ 414^b
 ὁρεκτικόν· ὄρεξις μὲν γὰρ ἐπιθυμία καὶ θυμὸς καὶ βούλησις,
 τὰ δὲ ζῶα πάντα ἔχουσι μίαν γε τῶν αἰσθήσεων, τὴν ἀφήν·
 ἣ δ' αἰσθησις ὑπάρχει, τούτῳ ἡδονή τε καὶ λύπη καὶ τὸ
 ἡδύ τε καὶ λυπηρόν, οἷς δὲ ταῦτα, καὶ ἡ ἐπιθυμία· τοῦ 5
 3 γὰρ ἡδέος ὄρεξις αἴτη. ἔτι δὲ τῆς τροφῆς αἰσθησιν ἔχουσιν·
 ἡ γὰρ ἀφή τῆς τροφῆς αἰσθησις· ξηροῖς γὰρ καὶ ὑγροῖς
 καὶ θερμοῖς καὶ ψυχροῖς τρέφεται τὰ ζῶα πάντα, τούτων

414^a 32. ὁρεκτικόν, αἰσθητικόν ed. pr.

18. αὐτὴ Ald. || 19. καλῶς om. V. || 20. ἡ articulum om. Sylb.,
 ponit etiam Camot. || μὲν SUX. || 21. δὲ εἶδος τι V. || 22. ἐν om. S. ||
 τοιούτῳ] τούτῳ pr. y. || 23. προσδιορίζαντες SUX Ald. Sylb. || 24. οὐ
 S. || 25. δὴ W. || γίνεσθαι Camot. || 27. γίνεσθαι SU Ald. || καὶ λόγος
 om. V. || 28. τοιούτῳ εἶναι SUX Ald. Sylb. || 30. ἐνυπάρχουσι Ald.
 Sylb. || ὥσπερ εἴπομεν W, om. ETy. || 31. μόνη μία V. || ὁρεκτικόν post
 32. αἰσθητικόν UVX Ald. Sylb., quod praestat, cf. II, 2. 413^b 22; II, 3.
 414^b 1.; om. W. || 33. μόνον om. Ald. || 414^b 1. αὐτὸ SWX Ald. Sylb. ||
 τε om. V. || εἰ δὲ τὸ αἰσθητικόν om. UX et pr. S Ald. || 2. ὄρεξις
 ὄρεξις E. || βούλησις καὶ θυμὸς γ. || 3. μίαν ἔχουσι W. || πάντα μίαν
 ἔχουσι τῶν Ald. Camot. || πάντα μίαν ἔχει Sylb. || δὲ τῶν y. || 5. τε om.
 ET. || καὶ τὸ λυπ. TV. || καὶ ἡ om. SU, ἡ om. V. || 6. ὄρεξις ἐστὶν αὕτη
 STUX Ald. Sylb. || δὲ om. EWy. || 7. καὶ ὑγροῖς om. V. || 8. ζῶα
 ESWy Them. Philop. in par.

414^a 32. ὁρεκτικόν αἰσθητικόν

δ' αἰσθησις ἀρή· τοῖς δ' ἄλλοις αἰσθητοῖς κατὰ συμβεβη-
 10 κός· οὐθὲν γὰρ εἰς τροφήν συμβάλλεται νόσος οὐδὲ χροῶμα
 οὐδὲ ὄσμη· ὁ δὲ χυμὸς ἐν τι τῶν ἀπτόων ἐστίν· πεῖνα δὲ καὶ
 δίψα ἐπιθυμία, καὶ ἡ μὲν πεῖνα ξηροῦ καὶ θερμοῦ, ἡ δὲ
 δίψα ψυχροῦ καὶ ὑγροῦ· ὁ δὲ χυμὸς οἷον ἴδυσμά τι τούτων
 15 ἐστίν· διασαφητέον δὲ περὶ αὐτῶν ἕστερον, κῦν δ' ἐπὶ τοσοῦτον
 εἰρήσθω, ὅτι τῶν ζῴων τοῖς ἔχουσιν ἀρήν καὶ ἕρεξις ὑπάρ-
 χει· περὶ δὲ φαντασίας ἄδηλον, ἕστερον δ' ἐπισκεπτέον· ἐπί- 4
 οῖς δὲ πρὸς τούτοις ὑπάρχει καὶ τὸ κατὰ τόπον κινητικόν,
 ἑτέροις δὲ καὶ τὸ διανοητικόν τε καὶ νοῦς, οἷον ἀνθρώποις καὶ
 εἴ τι τοιοῦτον ἕτερόν ἐστιν ἢ καὶ τιμιώτερον· δῆλον οὖν ὅτι τὸν 5
 20 αὐτὸν τρόπον εἰς ἂν εἴη λόγος ψυχῆς τε καὶ σχήματος.
 οὔτε γὰρ ἐκεῖ σχῆμα παρὰ τὸ τρίγωνόν ἐστι καὶ τὰ ἐφεξῆς,
 οὔτ' ἐνταῦθα ψυχῆ παρὰ τὰς εἰρημένας· γένοιτο δ' ἂν καὶ
 ἐπὶ τῶν σχημάτων λόγος κοινός, ὃς ἐφαρμόσει μὲν πᾶσιν,
 ἴδιος δ' οὐδενὸς ἔσται σχήματος· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ ταῖς
 25 εἰρημένας ψυχαῖς· διὸ γελοῖον ζητεῖν τὸν κοινὸν λόγον καὶ
 ἐπὶ τούτων καὶ ἐφ' ἑτέρων, ὃς οὐδενὸς ἔσται τῶν ὄντων ἴδιος
 λόγος, οὐδὲ κατὰ τὸ οἰκεῖον καὶ ἄτομον εἶδος, ἀφέντας τὸν
 τοιοῦτον· παραπλησίως δ' ἔχει τῷ περὶ τῶν σχημάτων καὶ 6
 τὰ κατὰ ψυχὴν· αἰεὶ γὰρ ἐν τῷ ἐφεξῆς ὑπάρχει δυνάμει
 30 τὸ πρότερον ἐπὶ τε τῶν σχημάτων καὶ ἐπὶ τῶν ἐμφύχων,
 οἷον ἐν τετραγώνῳ μὲν τρίγωνόν, ἐν αἰσθητικῷ δὲ τὸ θρεπτι-
 κόν· ὥστε καθ' ἕκαστον ζητητέον, τίς ἐκάστου ψυχῆ, οἷον τίς

414^b 9. τῶν δ' ἄλλων αἰσθητῶν ed. pr.

10. οὐδὲ X. || οὐδὲ χροῶμα om. E. || 11. οὐ δὲ E, fort. prima man.
 ὁ δέ. || 12. θερμοῦ καὶ ξηροῦ SX Ald. Sylb. || 13. ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ
 X Ald. Sylb., καὶ ψυχροῦ καὶ ὑγροῦ S. || τι om. SUVX. || 15. διασαφίσθω
 SUVX Ald. Sylb. || 18. καὶ ante τὸ om. W. || ἀνθρώπος VX. || κῦν X. ||
 19. ἐστίν ἕτερον SUV Ald. Sylb. || καὶ om. ESTVW. || 21. ἐστίν om V.
 22. ἐνταῦθα ἢ ψυχῆ EVy. || γένοιτο ETW Ald. Sylb. || 23. σχημάτων
 ὁ λ. W. || 24. ἐστίν VX, εἴη T. || 26. ἐστίν SUX Ald. Sylb. || 27. κατὰ
 πρὸς Wy. || καὶ τὸ ἄτομον ETy. || 28. τῷ τὰ S. || παρὰ S, ἐπὶ V. || καὶ
 τὰ usque ad 30. σχημάτων om. V. || 29. κατὰ] περὶ τὴν SUVX Ald.
 Sylb. || 30. καὶ τῶν ἐμφύχων Ald. Sylb. || 31. μὲν τὸ τῶ. V.

414^b 13—416^a 8. prioris editionis fragmentum (IV. To.) traditur codicis E folio I; invenies in To. ed. 38 (cf. To. praef. p. IX, X.) || 20. σχήματος· οὔτε. || 32. ὥστε καὶ καθ' ἑκάστου.

7

φρτοῖ καὶ τίς ἀνθρώπου ἢ θηρίου. διὰ τίνα δ' αἰτίαν τῷ ἐφε-
 ξῆς οὕτως ἔχουσι, πλεονέκον. ἄνευ μὲν γὰρ τοῦ θρηπτικοῦ τὸ 415^a
 αἰσθητικὸν οὐκ ἔστιν· τοῦ δ' αἰσθητικοῦ χωρίζεται τὸ θρηπι-
 κὸν ἐν τοῖς φρτοῖς. πάλιν δ' ἄνευ μὲν τοῦ ἀπτικοῦ τῶν ἄλλων
 αἰσθήσεων οὐδεμία ὑπάρχει. ἀφ' ἧ δ' ἄνευ τῶν ἄλλων ὑπάρ-
 χει· πολλὰ γὰρ τῶν ζώων οὐτ' ὄψιν οὐτ' ἀκοὴν ἔχουσι 5
 οὐτ' ὄσμησ ἀίσθησιν. καὶ τῶν αἰσθητικῶν δὲ τὰ μὲν
 ἔχει τὸ κατὰ τόπον κινητικόν, τὰ δ' οὐκ ἔχει. τελευταῖον
 δὲ καὶ ἐλάχιστα λογισμὸν καὶ διάνοιαν· οἷς μὲν γὰρ ὑπ-
 ἄρχει λογισμὸς τῶν φθαρτῶν, τούτοις καὶ τὰ λοιπὰ πάντα,
 οἷς δ' ἐκείνων ἕκαστον, οὐ πᾶσι λογισμὸς, ἀλλὰ τοῖς μὲν 10
 οὐδὲ φαντασία, τὰ δὲ ταύτῃ μόνῃ ζῶσιν. περὶ δὲ τοῦ θρωπι-
 τικοῦ τοῦ ἕτερος λόγος. ὅτι μὲν οὖν ὁ περὶ τούτων ἕκαστου
 λόγος οὗτος οἰκειότατος καὶ περὶ ψυχῆς, δῆλον.

IV. Αναγκαῖον δὲ τὸν μέλλοντα περὶ τούτων σπέσιν ποιεῖ-
 σθαι λαβεῖν ἕκαστον αὐτῶν τί ἐστιν, εἰθ' οὕτως περὶ τῶν ἔχο- 15
 μένων ἢ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐπιζητεῖν. εἰ δὲ χρὴ λέγειν τί ἕκα-
 στον αὐτῶν, οἷον τί τὸ νοητικὸν ἢ τὸ αἰσθητικὸν ἢ τὸ θρηπι-
 κὸν, πρότερον ἔτι λεκτέον τί τὸ νοεῖν καὶ τί τὸ αἰσθάνεσθαι·
 πρότερον γὰρ εἰσι τῶν δυνάμεων αἱ ἐνέργειαι καὶ αἱ πράξεις καὶ
 τὸν λόγον. εἰ δ' οὕτως, τούτων δ' ἔτι πρότερον τὰ ἀντιζείμενα 20

415^a 6. ὄσμησ ὅλωσ αἰσθησις. || 19. πρότερον ed. pr.

33. τῷ τὸ U, om. V. || οὕτως ἔχουσι ἐφεξῆς V. || 415^a 2. τῆς δὲ
 αἰσθητικῆς V. || τὸ θρηπτικὸν χωρίζεται Wy. || 5. γὰρ] δὲ SX. || 6. ὄσμησ
 ὅλωσ αἰσθ. STUWX, ὅλωσ om. Ey, id quod ad sententiam accommodatissim-
 um, ὄσμησ οὐτ' ἄλλην αἰσθησιν V. || δὲ om. WX Ald. || 8. καὶ om.
 Ald. || ἐλάχιστον SUVWX, τὸ ἐλάχιστον Ald. Sylb. || διάνοιαν οἷον ὁ
 (ὁ om. E) ἄνθρωπος ἢ τι τοιοῦτον ἄλλο ὑπάρχει. οἷς Wy, et margo E
 ab eadem, ut videtur, manu prima. || 10. τὰ μὲν Ald. || 11. τὰ] τοῖς γ. ||
 μόνῃ ταύτῃ W, ταύτῃ μόνον SUX, ταύτῃ μόνον Ald. Sylb.; receptam
 lectionem ταύτῃ μόνῃ Philoponi confirmat paraphrasis. || 12. τοῦ om. V
 et pr. S. || ἕκαστον om. V. || 14. λόγον ποιεῖσθαι Ald., ποιήσασθαι W. ||
 15. τί ἐστιν om. SUX. || τί ἐστιν ἕκαστον αὐτῶν Ald. Sylb., ἕκαστος
 αὐτῶν Camot. || οὕτω καὶ περὶ W. || 16. ἢ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐπιζη-
 τεῖν om. Ald. vulg., praeter eodd. confirmare videtur Simpl. et Soph.
 paraphr. || ἢ om. ETVWy. || περὶ om. T. || 17. τί om. TU. || τὸ om. W. ||
 ἢ τί τὸ αἰσθ S. || 18. ἔτι om. V. || 19. πρότερον Ey Ald. Sylb. aptius,
 quam πρότερον Bekkeri. || αἱ ἐνέργειαι τῶν δυνάμεων Wy. || 20. τῶν
 om. E. || δ' ante ἔτι insertum in E. || πρότερον U.

415^a 3. θρηπτικόν, οἷον ἐν τοῖς φρτοῖς. || 16. ἢ om.

δεῖ τεθεωρημέναι, περὶ ἐκείνων πρῶτον ἂν δεῖο διορίσαι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, οἷον περὶ τροφῆς καὶ αἰσθητοῦ καὶ νοητοῦ. ὥστε 2 πρῶτον περὶ τροφῆς καὶ γεννήσεως λεκτέον· ἡ γὰρ θρησκευτικὴ ψυχὴ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει, καὶ πρώτη καὶ κοινοτάτη
 25 δύναμις ἐστὶ ψυχῆς, καθ' ἣν ὑπάρχει τὸ ζῆν ἄπλασιν. ἧς ἐστὶν ἔργα γεννῆσαι καὶ τροφῇ χρῆσασθαι· φρσιζώτατον γὰρ τῶν ἔργων τοῖς ζῶσιν, ὅσα τέλεια καὶ μὴ πηρώματα, ἢ τὴν γένεσιν αὐτομάτην ἔχει, τὸ ποιῆσαι ἕτερον οἷον αὐτό, ζῶον μὲν ζῶον, φυτόν δὲ φυτόν, ἵνα τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θεοῦ μετέχωσιν ἢ
 415^b δύναται· πάντα γὰρ ἐκείνοι ὀρέγεται, καὶ κείνοι ἐνεκα πράττει ὅσα πράττει κατὰ φύσιν. [τὸ δ' οὐ ἐνεκα διπλόν, τὸ μὲν οὐ, τὸ δὲ φ.] ἔπει οἷν κοινωνεῖν ἀδυνατεῖ τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θεοῦ τῇ συνεχείᾳ, διὰ τὸ μηδὲν ἐνδέχεσθαι τῶν φθαρτῶν ταῦτο καὶ ἐν
 5 ἀριθμῷ διαμένειν, ἣ δύναιται μετέχειν ἕκαστον, κοινωνεῖ ταύτῃ, τὸ μὲν μᾶλλον τὸ δ' ἦπτον· καὶ διαμένει οὐκ αὐτὸ ἀλλ' οἷον αὐτό, ἀριθμῷ μὲν οὐχ ἓν, εἶδει δ' ἓν. ἔστι δὲ ἡ 3 ψυχὴ τοῦ ζῶντος σώματος αἰτία καὶ ἀρχή. ταῦτα δὲ πολλαχῶς λέγεται. ὁμοίως δ' ἡ ψυχὴ κατὰ τοὺς διωρισμένους

21. ἀντ. καὶ δεῖ SUX 1921 (corr.) || δεῖ τεθεωρημέναι om. W. || πρῶτον ἂν δεῖο] δ' ἂν πρῶτον W, ἂν πρότερον δεῖο γ. || διορίσασθαι Ald. Sylb. || 22. ὁ περὶ τροφῆς γ. || περὶ] ἐπὶ TV Sylb, περὶ etiam Camot. || 24. καὶ ante τοῖς om. V, ante πρ. om. UVXY. || 25. ψυχῆς om. V. || ἧς VW. || 26. γεννήσαι τε καὶ W. || χρῆσασθαι STUVX Ald. Sylb. etc., χρῆσθαι Bekker. e duobus codd. || φρσιζώτατα V, φρσιζώτερον E et pr. γ, φρσιζώτατον τέλος corr. γ. || τῶν ἔργων τοῖς ζῶσις S, τοῖς ζῶσις τῶν ἔργων X, ἔργων τοῖς ζῶσιν W, τῶν ἐν τοῖς ζῶσιν ἔργων Ald. Sylb. || 28. αὐτομάτην SUW Ald. Sylb. || 29. αἰεὶ Ald. || μετέχουσιν EU, μετάσχωσιν V. || 415^b 1. καὶ ἐκείνου TUVW et E (Buss.). || 2. κατὰ φύσιν πράττει Wy Ald. Sylb. || διπλόν X Ald. Sylb. || τὸ δ' οὐ usque ad 3 φ, quamquam a commentatoribus agnita, h. l. importune intrusa videntur, quare suspicionem uneis significavimus. || 4. τὸ αὐτὸ SUX Sylb. || 5. δύναται — 416^a 18. ἕλης desiderantur in cod. γ, ex his foliis duobus. || μετέχειν δύναται X Ald. Sylb. || ταύτῃ κοινωνεῖ SUX, ταύτῃ κοινωνεῖ Ald. Sylb. || 7. δ' ἓν] δ' ἐπὶ T, addunt διόπερ τὸ σπέρμα τῶν ζῶων καὶ φυτῶν ὀργανόν ἐστίν Um (i. e. 1921) Ald. Basil. et, qui φυτῶν etiam pro ζῶων, X. διόπερ τὸ σπέρμα τῶν ζ. καὶ τῶν φ. ὀργανόν ἐστὶ τῆς ψυχῆς. ἐστὶ T Camot. et, transpositis τὸ σπέρμα post τῶν ζῶων, V. Apud commentatores nullum huius additamenti vestigium. || ἡ om. V. || 9. ὁμῶς SUWX Ald. Sylb. || δ' om. S. || κατὰ om. SUX. || διωρισμένους SU et pr. X.

415^a 26. χρῆσασθαι· φρσ.] χρῆσθαι. φρσ. || ^b 2. τὸ δ' οὐ — 3. φ sine uneis.

τρόπους τρεῖς αἰτία· καὶ γὰρ ὄθεν ἡ κίνησις αὐτῆ, καὶ οὐ¹⁰
 ἔνεκα, καὶ ὡς ἡ οὐσία τῶν ἐμψύχων σωμάτων ἢ ψυχῇ
 4 αἰτία, ὅτι μὲν οἶν ὡς οὐσία, δῆλον· τὸ γὰρ αἴτιον τοῦ εἶναι
 πᾶσιν ἢ οὐσία, τὸ δὲ ζῆν τοῖς ζῶσι τὸ εἶναι ἔστιν, αἰτία δὲ
 καὶ ἀρχὴ τούτων ἢ ψυχῇ. ἔτι τοῦ δυνάμει ὄντος λόγος ἢ
 5 ἐντελέχεια. φανερόν δ' ὡς καὶ οὐ ἔνεκεν ἢ ψυχῇ αἰτία·
 ὥσπερ γὰρ ὁ νοῦς ἔνεκά του ποιεῖ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ
 ἢ φύσει, καὶ τοῦτ' ἔστιν αὐτῇ τέλος. τοιοῦτον δ' ἐν τοῖς ζῴοις
 ἢ ψυχῇ κατὰ φύσιν· πάντα γὰρ τὰ φυσικά σώματα τῆς
 ψυχῆς ὄργανα, καὶ καθάπερ τὰ τῶν ζῴων, οὕτω καὶ τὰ
 τῶν φυτῶν, ὡς ἔνεκα τῆς ψυχῆς ὄντια. διτιῶς δὲ τὸ οὐ²⁰
 6 ἔνεκα, τό τε οὐ καὶ τὸ ὄ. ἀλλὰ μὴν καὶ ὄθεν πρῶτον ἢ
 κατὰ τόπον κίνησις, ψυχῇ· οὐ πᾶσι δ' ἐπάσχει τοῖς ζῶσιν
 ἢ δύναμις αὐτῆ. ἔστι δὲ καὶ ἀλλοιώσις καὶ ἀΐξις κατὰ
 ψυχῆν· ἢ μὲν γὰρ αὔθεισις ἀλλοιώσις τις εἶναι δοκεῖ, αἰ-
 σθάνεται δ' οὐθὲν ὃ μὴ ἔχει ψυχῆν. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ²⁵
 ἀΐξεώς τε καὶ φθίσεως ἔχει· οὐθὲν γὰρ φθίνει οὐδ' ἀΐζεται
 φυσικῶς μὴ τρεφόμενον, τρέφεται δ' οὐθὲν ὃ μὴ ζοιῶναι
 7 ζῴης. Ἐμπεδοκλῆς δ' οὐ καλῶς εἶρηκε τοῦτο, προστιθεὶς τὴν
 ἀΐξιν συμβαίνειν τοῖς φυτοῖς κάτω μὲν συρριζομένοις
 διὰ τὸ τὴν γῆν οὕτω φέρεσθαι κατὰ φύσιν, ἄνω δὲ διὰ τὸ^{416^a}
 πῦρ ὡσαύτως. οὔτε γὰρ τὸ ἄνω καὶ κάτω καλῶς λαμβά-

10. τρεῖς τρόπους ἔστιν αἰτία W, τρεῖς om. pr. X. || αὐτῇ ES.
 καὶ τὸ οὐ T Sylb., αὐτῇ τὸ οὐ Ald. || 11. ἢ post ὡς om. UX. || 12. ὡς
 om. SU. || 13. αἴτιον E. || 14. αἰτία καὶ ἀρχὴ δὲ τούτων Ald. || ἔστι
 δὲ Ald., ἔτι δὲ Sylb. || τοῦ ἐν δυνάμει SUX. || ἢ] ἢ T. || 15. δὲ καὶ ὡς
 οὐ W, δὲ καὶ ὡς τὸ οὐ V. || ἔνεκα STUVWX Ald. Sylb. || αἰτία ἢ ψυχῇ
 X Ald. Sylb. || 16. γὰρ om. Ald. || ὃ om. V. || ποίη ESTV. || 17. αὐτῆς
 EST. || τέλος E. || ζῴων V. || 18. ψυχῇ κατὰ φύσιν U Ald. Sylb., Bekker.
 e codd. reliquis ψ. καὶ κατὰ φύσιν, repugnante sententia. || σώματα om.
 S. || 19. καὶ om. SUX Ald. Camot. Sylb. || 19 et 20. τὰ utrumque om.
 X. || 20. ἔνεκεν S. || διτιῶς X. || 22. ψυχῇ] ἢ ψ. Ald Sylb. || ἐντελέχεια
 V. || ζῴοις X. || 23. ἔστι δὲ om. V. || 24. αἰσθάνεται UX Sylb., αἰσθάν-
 ρεται etiam Camot. || 25. ψυχῆν ἔχει SUX Ald. Sylb., μετέχει ψυχῆς
 ETV. || 26. τὸ om. X Ald. || οὐδὲ X. || ἀΐξεώς TVX. || 27. ζοιῶναι
 ζῴης] μετέχει ψυχῆς W. || 28. εἶρηκεν εἰς τοῦτο V. || τὴν om. U Sylb.,
 ponit etiam Camot. || 29. ὄντιοις T, ὄντιοις SUX Ald. Sylb.
 416^a 1. οὕτω] κάτω V. || 2. καὶ τὸ κάτω Ald. Sylb.

415^b 17. αὐτῇ τέλος] αὐτῆς τέλος. || 18. ψυχῇ κατὰ] ψυχῇ [καὶ]
 κατὰ. || 25. ἔχει ψυχῆν] μετέχει ψυχῆς.

νει· οὐ γὰρ ταὐτὸ πᾶσι τὸ ἄνω καὶ κάτω καὶ τῷ παντί,
 ἀλλ' ὡς ἡ κεφαλὴ τῶν ζώων, οὕτως αἱ ὀφθαλμοὶ τῶν φυτῶν,
 5 εἰ γὰρ τὰ ὄργανα λέγειν ἕτερα καὶ ταῦτα τοῖς ἔργοις.
 πρὸς δὲ τοῦτοις τί τὸ συνέχον εἰς τὰναντία φερόμενα τὸ πῦρ
 καὶ τὴν γῆν; διασπασθήσεται γάρ, εἰ μὴ τι ἔσται τὸ κο-
 λῦσον· εἰ δ' ἔσται, τοῦτ' ἐστὶν ἡ ψυχὴ καὶ τὸ αἴτιον τοῦ
 ἀξάνεσθαι καὶ τρέφεσθαι. δοκεῖ δὲ τισιν ἢ τοῦ πρὸς φῶς 8
 10 ἀπλῶς αἰτία τῆς τροφῆς καὶ τῆς ἀξίσεως εἶναι· καὶ γὰρ
 αὐτὸ φαίνεται μόνον τῶν σωματίων ἢ τῶν στοιχείων τρεφόμε-
 νον καὶ ἀξίόμενον. διὸ καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς καὶ ἐν τοῖς
 ζώοις ὑπολάβοι τις ἂν τοῦτο εἶναι τὸ ἐργαζόμενον. τὸ δὲ
 συναίτιον μὲν πως ἐστί, οὐ μὴν ἀπλῶς γε αἴτιον, ἀλλὰ
 15 μᾶλλον ἢ ψυχὴ· ἡ μὲν γὰρ τοῦ πρὸς ἀξίσεως εἰς ἄπει-
 ρον, ἕως ἂν ἢ τὸ καυστόν, τῶν δὲ φύσει συνισταμένων πάν-
 των ἐστὶ πέρας καὶ λόγος μεγέθους τε καὶ ἀξίσεως· ταῦτα
 δὲ ψυχῆς, ἀλλ' οὐ πρὸς, καὶ λόγον μᾶλλον ἢ ὕλης. ἐπεὶ 9
 20 δ' ἡ αὐτὴ δύναμις τῆς ψυχῆς θεραπευτικὴ καὶ γεννητικὴ, περὶ
 τροφῆς ἀναγκαῖον διορίσθαι πρόωτον· ἀφορίζεται γὰρ πρὸς
 τὰς ἄλλας δυνάμεις τῷ ἔργῳ τούτῳ. δοκεῖ δ' εἶναι ἢ τροφῆ
 τὸ ἐναντίον τῷ ἐναντίῳ, οὐ πᾶν δὲ παντί. ἀλλ' ὅσα τῶν
 ἐναντίων μὴ μόνον γένεσιν ἐξ ἀλλήλων ἔχουσιν ἀλλὰ καὶ
 ἀξίεσιν· γίνεται γὰρ πολλὰ ἐξ ἀλλήλων, ἀλλ' οὐ πάντα

3. τὸ αὐτὸ E (Büss.) || καὶ τὸ z. V. || 5. ἕτερα λέγειν Ald. Sylb. ||
 εἰ — ἔργοις om. W. || Post τοῖς ἔργοις Ald. Basil. habent hanc perio-
 dum, τὸ δ' αὐτὸ λέγειν ὄργανον ᾧ ἐν ἢ τὸ αὐτὸ ἔργον, sed Basil. ad-
 dit in margine, clausulam hanc esse potius glosulam quam textum ||
 6. πρὸς δὲ] καὶ πρὸς W. || 7. πῦρ τῆς γῆς Ald. γὰρ om. Ald. || τι om.
 W. || ἔστι X. || κολῦσον ETX. || 8. ἐστὶ V Ald. Sylb. || καὶ τὸ αἴτ. om.
 X, τὸ om. T. || 11. αὐτὸ] καὶ αὐτὸ V. || 12. ἀξιόμενον SUVWX
 Ald. Sylb., ἀξίόμενον praeter duos Bekkeri codd. Philop., Soph. || ἐν
 alterum om. W. || 14. μὲν post πως S, om. V. || πῶς μὲν Ald. Sylb. ||
 15. ἢ ante ψυχῆ om. EW. || ἄπειρον Camot. || 16. συνισταμένων Ald.
 Sylb. || συνισταμένων praeter codd. Themist. || πάντων om. Sylb. || 17. πέ-
 ρας ἐστὶ X Sylb. || μεγέθους τε] καὶ μεγέθους S, μεγέθους TUYX. ||
 τοῦτο VW. || 18. δὲ τῆς ψ. ET. || 19. περὶ] καὶ περὶ ETW. || 20. διο-
 ρίσαι UW Ald. Sylb., διορίσασθαι s. || 21. ἢ τροφῆ εἶναι Wy. || 22. τῶν
 ἐναντίων corr. E, τῷ ἐναντίῳ subsuisse videtur, τῶν ἐναντίων, οὐ Ald. ||
 23. γένεσιν E. || ἔχει Sylb., ἔχουσι etiam Camot. || 24. πάντα om.
 SUXy, corr. E.

416^a 3. τὸ αὐτὸ. || 7. κολῦσον] κολῦον. || 11. ἢ τῶν στοιχείων
 unciis incl. || 18. τῆς ψυχῆς.

ποσά, οἷον ἕγιες ἐκ γάμοντος φαίνεται δ' οὐδ' ἐκεῖνα τὸν 25
 αὐτὸν τρόπον ἀλλήλοις εἶναι τροφή, ἀλλὰ τὸ μὲν ἴδωρ
 τῷ πρὸς τροφή, τὸ δὲ πῦρ οὐ τρέφει τὸ ἴδωρ. ἐν μὲν οὖν
 τοῖς ἀπλοῖς σώμασι ταῦτ' εἶναι δοκεῖ μάλιστα τὸ μὲν
 10 τροφή τὸ δὲ τρεφόμενον. ἀπορίαν δ' ἔχει· φασὶ γὰρ οἱ
 μὲν τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ τρέφεσθαι, καθάπερ καὶ ἀξιά- 30
 ρεσθαι, τοῖς δ' ὡσπερ εἴπομεν τοῦ ἡμιπάλιν δοκεῖ, τὸ ἐναντίον
 τῷ ἐναντίῳ, ὡς ἀλαθῶς ὄντος τοῦ ὁμοίου ὑπὸ τοῦ ὁμοίου,
 τὴν δὲ τροφήν μεταβάλλειν καὶ πέττεσθαι· ἢ δὲ μετα-
 βολῇ πᾶσιν εἰς τὸ ἀντικείμενον ἢ τὸ μεταξύ. ἔτι πάσχει
 τι ἢ τροφή ὑπὸ τοῦ τρεφομένου, ἀλλ' οὐ τοῦτο ὑπὸ τῆς 35
 τροφῆς, ὡσπερ οὐδ' ὁ τέκτων ὑπὸ τῆς ὕλης, ἀλλ' ἐπ' ἐκεί- 416^b
 νου αὐτῆ· ὁ δὲ τέκτων μεταβάλλει μόνον εἰς ἐνέργειαν ἐξ
 11 ἀργίας. πότερον δ' ἐστὶν ἢ τροφή τὸ τελευταῖον προσγινό-
 μενον ἢ τὸ πρῶτον, ἔχει διαφοράν. εἰ δ' ἄμφω, ἀλλ' ἢ
 μὲν ἄπελτος ἢ δὲ πεπεμημένη, ἀμφοτέρως ἂν ἐνδέχοιτο τὴν 5
 τροφήν λέγειν· ἢ μὲν γὰρ ἄπελτος, τὸ ἐναντίον τῷ ἐναν-
 τίῳ τρέφεται, ἢ δὲ πεπεμημένη, τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ. ὥστε
 φανερόν ὅτι λέγουσί τινα τρόπον ἀμφοτέρως καὶ ὁρθῶς καὶ
 12 οὐκ ὁρθῶς. ἐπεὶ δ' οὐθὲν τρέφεται μὴ μετέχον ζωῆς, τὸ ἔμ-
 ψυχον ἂν εἴη σῶμα τὸ τρεφόμενον, ἢ ἔμψυχον, ὥστε καὶ 10
 13 ἢ τροφή πρὸς ἔμψυχόν ἐστι καὶ οὐ κατὰ συμβεβηχός. ἐστὶ
 δ' ἕτερον τροφή καὶ ἀξητικῶ εἶναι· ἢ μὲν γὰρ ποσόν τι
 τὸ ἔμψυχον, ἀξητικόν, ἢ δὲ τόδε τι καὶ οὐσία, τροφή·
 σώζει γὰρ τὴν οὐσίαν, καὶ μέχρι τούτου ἐστὶν ἕως ἂν καὶ
 τρέφηται· καὶ γενέσεως ποιητικὸν οὐ τοῦ τρεφομένου, ἀλλ' 15

25. ἀλλ' οὐ ποσά nunc legitur in cod. E, sed ποσά in rasura
 (ποσά om. pr. E Bekk.), ποσά om. UW. || οὐκ V. || 27. ἀλλὰ τῷ πρὸς
 μὲν τὸ ἴδωρ τροφή Ald. Sylb. || 28. ἀλλοῖς SUX, habet etiam Philo-
 poni paraphrasis, sed ibi ex opposito σύνθετα esse ἀπλοῖς legendum
 suspicaris. || 31. τὸ ἡμιπάλιν y. || 32. ὑπὸ τοῦ ὁμοίου om. EW Ald.
 Sylb., tuetur Themistius, habet etiam Camot. || 34. ἢ καὶ X. || τὸ om.
 E. || 35. ἔτι τροφή πάσχει τι ἐπὶ Ald., ἔτι ἢ τὸ π. τ. ὑπὸ Sylb. ||
 416^b 3. ἐξ ἀργίας y. ἢ om. V. || προσγινομένου Themistius et Philo-
 ponus legisse videntur. || 4. εἰ δ' ἀμφω om. S. || 5. ἐπ' δ' ἐπ' X. || 6. τῷ
 ἐναντίῳ om. S. || 9. δ' οὐθὲ Ald., οὐθὲν corr. E. || ζωῆς E. || 11. τρ.
 καὶ πρὸς ἔμψ. ἐστὶν V. || 12. τροφή E Ald. || 13. τὸ ἔμψ.] προσφερό-
 μενον Sophon. || 14. σώζει E. || ἕως καὶ Ald. Camot., ἂν καὶ τρέφη
 TW et E (Bekk.), ἂν τρέφηται E (Trd.), ἂν τρέφη y. || 15. γεννήσεως ES.

οἷον τὸ τρεφόμενον· ἤδη γὰρ ἔστιν αὐτὴ ἡ οὐσία, γεννᾷ δ' οὐθὲν αὐτὸ ἑαυτό, ἀλλὰ σώζει. ὡσθ' ἡ μὲν τοιαύτη τῆς ψυχῆς ἀρχὴ δύνάμις ἔστιν οἷα σώζειν τὸ ἔχον αὐτὴν ἢ τοιοῦτον, ἡ δὲ τροφή παρασκευάζει ἐνεργεῖν. διὸ στερεῖθ' ἐν 14
 20 τροφῆς οὐ δύναται εἶναι. ἐπεὶ δ' ἔστι τρία, τὸ τρεφόμενον 14 καὶ ᾧ τρέφεται καὶ τὸ τρέφον, τὸ μὲν τρέφον ἔστιν ἡ πρώτη ψυχὴ, τὸ δὲ τρεφόμενον τὸ ἔχον αὐτὴν σῶμα, ᾧ δὲ τρέφεται, ἡ τροφή. ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τοῦ τέλους ἅπαντα 15
 25 προσαγορεύειν δίκαιον, τέλος δὲ τὸ γεννησαι οἷον αὐτό, εἴη ἂν ἡ πρώτη ψυχὴ γεννητικὴ οἷον αὐτό. ἔστι δὲ ᾧ τρέ- 16
 φεται διπτόν, ὡσπερ καὶ ᾧ κυβερνᾷ, ἡ χεῖρ καὶ τὸ πηδάλιον, τὸ μὲν κινοῦν καὶ κινούμενον, τὸ δὲ κινοῦν μόνον. πᾶσαν δ' ἀναγκαῖον τροφήν δύνασθαι πέττεσθαι, ἐργάζεται δὲ τὴν πέψιν τὸ θερμόν· διὸ πᾶν ἔμψυχον ἔχει θερμότητα.
 30 τύπω μὲν οὖν ἡ τροφή τί ἔστιν εἴρηται· διασαφητέον δ' ἔστιν ὕστερον περὶ αὐτῆς ἐν τοῖς οἰκείοις λόγοις.

V. Διωρισμένων δὲ τούτων λέγωμεν κοινῇ περὶ πάσης αἰσθησεως. ἡ δ' αἰσθησις ἐν τῷ κινεῖσθαι τε καὶ πάσχειν συμβαίνει. καθάπερ εἴρηται· δοκεῖ γὰρ ἀλλοιώσις τις εἶ-
 35 ραι. φασὶ δὲ τινες καὶ τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου πάσχειν.
 417^a τοῦτο δὲ πῶς δυνατὸν ἢ ἀδύνατον, εἰρήξαμεν ἐν τοῖς καθόλου λόγοις περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν. ἔχει δ' ἄλοριαν διὰ τί 2

16. ἀλλ' οἷον τὸ τρεφόμενον om. V, post 16. ἡ οὐσία ponit W. || ἔστιν] ἔξ W. || αὐτοῦ ἡ οὐσία STVWX, ἔξ αὐτοῦ Themist. || 17. αὐτὸ om. ETVW. || ἑαυτό om. γ. || 18. ψυχῆς] τροφῆς γ. || ἔχον] δεχόμενον EWy. || ἔχον Philop., Soph. || 22. ταύτην TXY et E (Buss.). || 25. γεννητικὸν ESTWX Ald. || τρέφει Ty. || 26. καὶ ante φ om. SUWX Ald. Sylb. || ἡ] καὶ ἡ EVy. || 27. τὸ δὲ κινοῦν μόνον] τὸ δὲ κινούμενον, quod facile ex illarum vocum litteris enasci potuit E. legerunt Themistius, Philoponus, Sophonias, τὸ δὲ κινοῦν μόνον Alexander Aphrodisiensis, teste Philopono, et Simplicius. || 28. δύνασθαι] δυνατὸν γ. || πέττεσθαι X. || δυνάμει πέττεσθαι Ald. || 29. θερμότητος S. || 30. ἡ τροφή τίς ἔστιν SU, τί ἔστιν ἡ τροφή V Sylb., τίς ἔστιν ἡ τροφή Ald. || 31. ἔστιν om. X. || 32. τε X. || λέγωμεν VWX. || 33. τε] τε ab altera manu insertum γ, τι STWX, τι τὸ αἰσθητήριον V. || 417^a 1. τοῦτο usque ad 2. πάσχειν om. U. || 1. εἴρηται μὲν καὶ S, εἴρηται V. || ἐν] καὶ ἐν STUWX Ald. Sylb. || 2. Alexander, Philopono teste, etiam lectionem ferri commemorat, quae interiiciat: λεπτόν δὲ καὶ πῦν. ἔχει etc.

16 γὰρ ἔστιν] γὰρ ἔστιν. || αὐτὴ ἡ οὐσία unc. incl. || 23. ἐπεὶ δὲ — 25. εἴρηται] haec videntur collocanda esse ante 20. ἐπεὶ δὲ.

καὶ τῶν αἰσθήσεων αὐτῶν οὐ γίνεται αἴσθησις, καὶ διὰ τί
 ἄνευ τῶν ἔξω οὐ ποιοῦσιν αἴσθησιν, ἐνότος πρὸς καὶ γῆς καὶ
 τῶν ἄλλων στοιχείων, ὧν ἔστιν ἡ αἴσθησις καθ' αὐτὰ ἢ τὰ 5
 συμπεριζήτοτα τοῖτοις. δηλὸν οὖν ὅτι τὸ αἰσθητικὸν οὐκ ἔστιν
 ἐνεργεῖα, ἀλλὰ δυνάμει μόνον. διὸ καθάπερ τὸ καιστὸν οὐ
 καίεται αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἄνευ τοῦ καιστικοῦ· ἔκαιε γὰρ ἂν
 ἑαυτό, καὶ οὐθὲν ἔδειτο τοῦ ἐντελεχείᾳ πρὸς ὄντος. ἐπειδὴ
 δὲ τὸ αἰσθάνεσθαι λέγομεν διχῶς (τό τε γὰρ δυνάμει ἀκοῶν 10
 καὶ ὁρῶν ἀκοίειν καὶ ὁρᾶν λέγομεν, καὶ τύχη καθεῖδον, καὶ
 τὸ ἴδι ἐνεργοῦν), διχῶς ἂν λέγοιτο καὶ ἡ αἴσθησις, ἢ μὲν
 ὡς δυνάμει, ἢ δὲ ὡς ἐνεργεῖα. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ αἰσθάνε-
 3 σθαι, τό τε δυνάμει ὄν καὶ τὸ ἐνεργεῖα. πρῶτον μὲν οὖν ὡς
 τοῦ αὐτοῦ ὄντος τοῦ πάσχειν καὶ τοῦ κινεῖσθαι καὶ τοῦ ἐνεργεῖν 15
 λέγομεν· καὶ γὰρ ἔστιν ἡ κίνησις ἐνεργεῖα τις, ἀτελής μὲν-
 τοι, καθάπερ ἐν ἑτέροις εἴρηται. πάντα δὲ πάσχει καὶ κι-
 νεῖται ὑπὸ τοῦ ποιητικοῦ καὶ ἐνεργεῖα ὄντος. διὸ ἔστι μὲν ὡς
 ὑπὸ τοῦ ὁμοίου πάσχει, ἔστι δὲ ὡς ὑπὸ τοῦ ἀνόμοιου, καθά-
 περ εἴπομεν· πάσχει μὲν γὰρ τὸ ἀνόμοιον, πεπονθὸς δ' 20
 4 ὁμοίον ἔστιν. διαιρετέον δὲ καὶ περὶ δυνάμεως καὶ ἐντελε-
 χείας· νῦν γὰρ ἀπλῶς λέγομεν περὶ αὐτῶν. ἔστι μὲν γὰρ
 οὕτως ἐπιστιμῶν τι ὡς ἂν εἴπομεν ἄνθρωπον ἐπιστήμονα, ὅτι
 ὁ ἄνθρωπος τῶν ἐπιστιμῶν καὶ ἐχόντων ἐπιστήμην· ἔστι δ'

3. οὐ post 2. τί SUX Ald. Sylb. || 4. αἰσθήσεις SUX Ald. || 5. ἡ om. SU. || 6. ἐνεστιν SUy. || 7. διὸ om. VW. || καθάπερ] καὶ καθάπερ U, οὐκ αἰσθάνεται καθάπερ TX, καθάπερ οὐκ αἰσθάνεται S, διόπερ οὐκ αἰσθάνεται καθάπερ Ald. Sylb, διὸ καθάπερ etc. praeter reliquos codd. 1921. || 8. αὐτὸ om. W. || καθ' αὐτὸ TWX, ὑφ' ἑαυτοῦ S, ὑφ' αὐτοῦ UV. || ἔκαιε X. || ἂν om. W. || 9. αὐτὸ S, αὐτὸ UX. || ὄντος] εἴται W. || ἐπὶ X. || 10. διχῶς λέγομεν W, λέγομεν διττῶς T. || 10. 11. ἀκοῶν καὶ ὁρῶν E, ὁρῶν καὶ ἀκοῶν γ, ἀκοῶν om. V. || 11. καὶ ἐὰν UX. || 13. ὁμοίως usque ad 14. ἐνεργεῖα tanquam importuna repetitio suspecta videntur. || 14. οὖν om. V. || 15. τοῦ ante π. om. V. || τοῦ ante ἐν. om. EVWy. || 16. λέγομεν STUWXy. || 17. εἴρηται ἐν ἑτέροις W. || 18. ὑπὸ] καὶ ὑπὸ U. || 19. τοῦ ante ἄν. om. V Ald. Sylb. || 20. εἴρηται T. || μὲν om. X. || ἀνόμοιον ὄν, π. U Ald. Sylb. || 21. καὶ post δὲ om. SX. || 22. νῦν μὲν γὰρ TW. || 23. εἴπομεν ETUVWy Ald. Sylb. || 24. ἐχόντων ἐπιστήμην καὶ ἐπιστιμῶν W. || καὶ τῶν ἐχόντων SUX Ald. Sylb.

417^a 13. τὸ αἰσθάνεσθαι] τὸ αἰσθητὸν ex Alex. || 22. λέγομεν] conii. ἐλέγομεν.

25 ὡς ἴδι λέγομεν ἐπιστήμονα τὸν ἔχοντα τὴν γραμματικὴν.
 ἐξάτερος δὲ τούτων οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον δυνατὸς ἐστίν, ἀλλ'
 ὁ μὲν ὅτι τὸ γένος τοιοῦτον καὶ ἡ ὕλη, ὁ δ' ὅτι βουληθεὶς
 δυνατὸς θεωρεῖν, ἂν μὴ τι κωλύσῃ τῶν ἕξωθεν· ὁ δ' ἤδη
 θεωρῶν ἐντελεχεῖα ὦν καὶ κυρίως ἐπιστάμενος τόδε τὸ Α.
 30 ἀμφοτέροι μὲν οὖν οἱ πρῶτοι κατὰ δύναμιν ἐπιστήμονες,
 ἀλλ' ὁ μὲν διὰ μαθήσεως ἀλλοιωθεὶς καὶ πολλάκις ἐξ
 ἐναντίας μεταβαλὼν ἕξεως, ὁ δ' ἐκ τοῦ ἔχειν τὴν αἴσθησιν
 417^b ἢ τὴν γραμματικὴν, μὴ ἐνεργεῖν δ' εἰς τὸ ἐνεργεῖν ἄλλον
 τρόπον. οὐκ ἔστι δ' ἀπλοῦν οὐδὲ τὸ πάσχειν, ἀλλὰ τὸ μὲν 5
 φθορὰ τις ἐπὶ τοῦ ἐναντίου, τὸ δὲ σωματικὴ μᾶλλον τοῦ δυνά-
 μει ὄντος ἐπὶ τοῦ ἐντελεχεῖα ὄντος καὶ ὁμοίου, οὕτως ὡς δύ-
 5 ναμὸς ἔχει πρὸς ἐντελέχειαν· θεωροῦν γὰρ γίγνεται τὸ ἔχον
 τὴν ἐπιστήμην, ὅπερ ἢ οὐκ ἔστιν ἀλλοιοῦσθαι (εἰς αὐτὸ γὰρ ἡ
 ἐπίδοσις καὶ εἰς ἐντελέχειαν) ἢ ἕτερον γένος ἀλλοιώσεως.
 διὸ οὐ καλῶς ἔχει λέγειν τὸ φρονοῦν, ὅταν φρονη, ἀλλοιοῦ-
 σθαι, ὡς περ οὐδὲ τὸν οἰκοδόμον ὅταν οἰκοδομηῇ. τὸ μὲν οὖν
 10 εἰς ἐντελέχειαν ἄγον ἐκ δυνάμει ὄντος κατὰ τὸ νοοῦν καὶ
 φρονοῦν οὐ διδασκαλίαν ἀλλ' ἕτεραν ἐπωνυμίαν ἔχειν δί-
 καιον· τὸ δ' ἐκ δυνάμει ὄντος μανθάνον καὶ λαμβάνον ἐπι-
 στήμην ἐπὶ τοῦ ἐντελεχεῖα ὄντος καὶ διδασκαλικῷ ἦτοι οὐδὲ

25. ἐπίστασθαι SX. || τὴν om. X. || 27. τοιοῦτον τὸ γένος V. ||
 βουληθεῖν V. || 28. ἐν SUV. || 29. ὦν om. V. || τόδε τὸ] δὲ τὸ S. ||
 ἄλλω literis scriptum E, ὅτι τόδε τὸ ἄλλω γ (Trdlbg. ad h. l. adnota-
 vit: fort. legendum τόδε τὸ Α νεώτως ἐντελεχεῖα ὦν ἐπιστάμενος). ||
 32. μεταβάλλον SX. || τὴν αἴσθη.] τὴν αἰσθητικὴν Themist. legisse vi-
 detur. || 417^b 2. δὲ τὸ πάσχειν ἀπλοῦν W, πάσχειν etiam V. || 3. δὲ γέ-
 νους καὶ σωτ. V. || μᾶλλον ἐπὶ τοῦ X. || 4. ἐντελεχεῖα ὄντος om. X. ||
 ὁμοῦ S. || 6. τὴν om. SX. || ὅπερ οὐκ ἔστιν ap. Alex. Aphrodis. ἀποσ.
 z. λύσ. III, 2. p. 151. 12. 152. 4. 158, 4 Sp. || ἐναντὸ X, αὐτὸ reliqui
 codd. Ald. Sylb. Bekk. || 7. εἰς ἐντ.] ἢ ἐντελέχεια V. || εἶδος V. || 9. οὐκ
 ἄλλω ap. Al. Aphrod. ἀπ. z. λύσ. p. 152, 9. || ὡς περ om. V. || 10. ἐκ
 om. Camot., ἀνάγον ἐκ τοῦ δυνάμει γ. || ὄντος κατὰ τὸ νοοῦν καὶ φρο-
 νοῦν om. pr. γ. || καὶ τὸ νοοῦν καὶ φρονοῦν Al. Aphr. l. 1. || 11. διδα-
 σκαλίαν W. || 12. ὄντος κατὰ τὸ νοοῦν καὶ φρονοῦν μάνθ. X. || 13. ἦτοι
 εἶτα V. || οὐδὲν X.

417^a 25. post γραμματικὴν colon. || 26. ἐξάτερος — 28. ἕξωθεν
 in parenth. || 28. ὁ δ' ἤδη θεωρῶν ἐντ.] ἰστίος δ' ὁ ἤδη θεωρῶν. ἐντ. ||
 30. πρῶτοι unc. incl. || conl. ἀμφοτέροι μὲν οὖν οἱ κατὰ δύναμιν ἐπιστήμο-
 νες ἐνεργεῖα γίγνεται ἐπιστήμωνες, ἀλλ'. || 32. αἴσθησιν] conl. αἰσθη-
 τικὴ c Them. || ^b 4. ὁμοῦσαν οὕτως virg. om. || 10. ἄγον] conl. ἄγειν.
 κατὰ unc. incl. || 12. ἐκ δυνάμει ὄντος unc. incl.

πάσχειν φαιέον, ὥσπερ εἴρηται, ἢ δύο τρόλους εἶναι ἀλ-
 λουώσεως, τὴν τε ἐπὶ τὰς στεροτικὰς διαθέσεις μεταβολὴν 15
 6 καὶ τὴν ἐπὶ τὰς ἕξεις καὶ τὴν γένιν. τοῦ δ' ἀσθητικοῦ ἢ μὲν
 πρώτῃ μεταβολῇ γίνεται ἐπὶ τοῦ γεννώτος, ὅταν δὲ γεν-
 νηθῆ, ἔχει ἰδίῃ ὥσπερ ἐπιστήμην καὶ τὸ ἀσθάνεσθαι. καὶ
 τὸ κατ' ἐνέργειαν δὲ ὁμοίως λέγεται τῷ θεωρεῖν· διαφέρει
 δέ, ὅτι τοῦ μὲν τὰ ποιητικὰ τῆς ἐνεργείας ἔξωθεν, τὸ ὁρατὸν 20
 καὶ τὸ ἀνοστόν, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀσθητῶν.
 αἴτιον δ' ὅτι τῶν καθ' ἕναστων ἢ κατ' ἐνέργειαν ἀσθησις, ἢ
 δ' ἐπιστήμη τῶν καθόλου· ταῦτα δ' ἐν αὐτῇ πὸς ἐστὶ τῆ
 ψυχῆ. διὸ νοῆσαι μὲν ἐπ' αὐτῷ, ὁπόταν βούληται, ἀσθά-
 νεσθαι δ' οὐκ ἐπ' αὐτῷ· ἀναγκαῖον γὰρ ἐπάσχειν τὸ ἀσθη- 25
 τόν. ὁμοίως δὲ τοῦτ' ἔχει καὶ τὰς ἐπιστήμιας τὰς τῶν ἀ-
 σθητῶν, καὶ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ὅτι τὰ ἀσθητὰ τῶν καθ'
 • ἕναστια καὶ τῶν ἔξωθεν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων διασαφήσαι
 7 καιρὸς γένοιτ' ἂν καὶ εἰσαῖθις. νῦν δὲ διωρίσθω τοσοῦτον, ὅτι
 οὐκ ἀπλοῦ ὄντος τοῦ δυνάμει λεγομένου, ἀλλὰ τοῦ μὲν ὥσπερ 30
 ἂν εἴποιμεν τὸν παῖδα δύνασθαι στρατηγεῖν, τοῦ δὲ ὡς τὸν ἐν
 ἡλικίᾳ ὄντα, οὕτως ἔχει τὸ ἀσθητικόν. ἐπεὶ δ' ἀνώνημος
 αὐτῶν ἢ διαφορὰ, διωρίσται δὲ περὶ αὐτῶν ὅτι ἕτερα καὶ 418^a
 πῶς ἕτερα, χρῆσθαι ἀναγκαῖον τῷ πάσχειν καὶ ἀλλοι-
 οῦσθαι ὡς νομοῖς ὀνόμασιν τὸ δ' ἀσθητικὸν δυνάμει ἐστὶν
 οἷον τὸ ἀσθητὸν ἰδίῃ ἐντελεχείᾳ, καθάλαρ εἴρηται. πάσχει
 μὲν οὖν οὐκ ὅμοιον ὄν, πεπονθὸς δ' ὁμοίωμα καὶ ἔστιν 5
 οἷον ἐκεῖνο.

VI. Λεγτέον δὲ καθ' ἕκαστην ἀσθησιν περὶ τῶν ἀσθητῶν
 πρώτων. λέγεται δὲ τὸ ἀσθητὸν τριχῶς, ὧν δύο μὲν καθ'
 αἰτία φαιεν ἀσθάνεσθαι, τὸ δὲ ἐν κατὰ συμβεβηχός. τῶν

14. ὥσπερ εἴρηται om. SUX. || 16. τὴν ante ἐπὶ om. V. || 18. καὶ
 post ἀσθ. om. EU, καὶ τὸ om. V. || 19. δὲ om. SV, post ὁμοίως ponit
 E. || τῷ τὸ T. || 21. λοιπὰ] ἄλλα X, λοιπὰ ἐπὶ S. || 24. ὅταν VWX.
 βούληται V. || 26. τοῦτ' UX, τοῦτοις S. || τὰς om. X. || 28. ἕναστων
 V. || 29. ἂν om. X. || δ' ἐπὶ τοσοῦτον διωρίσθω W, δὲ διωρίσθω τοῦτο
 ST. || 31. εἴποιμεν SUX Syll. || 418^a 1. ἢ om. Syll. || 2. εἴσαο καὶ ὅτι
 εἴσαο χρ. V. || χρῆσθαι δ' ἐν. Sy Ald. Syll., hoc δ' om. etiam Camot. ||
 τὸ ET. || 3. δ' om. ES. || 4. ἰδίῃ ὡς ἐστ. S Ald. Syll., Camot. hoc ὡς
 non habet. || 5. ὄν om. S. || 8. ὡς S, οἷον y. || θεωρεῖν SUX.

17. γεννώτος· ὅταν. || 418^a 3. ὀνόμασιν. τό.

10 δὲ δύο τὸ μὲν ἴδιόν ἐστιν ἐκάστης αἰσθήσεως, τὸ δὲ κοινὸν
 πασῶν. λέγω δ' ἴδιον μὲν ὃ μὴ ἐνδέχεται ἑτέρα αἰσθήσει 2
 αἰσθάνεσθαι, καὶ περὶ ὃ μὴ ἐνδέχεται ἀπατηθῆναι, οἷον
 ὕψις χρώματος καὶ ἀκοὴ ψόφου καὶ γεῦσις χυμοῦ. ἢ δ'
 ἀφῆ πλείους μὲν ἔχει διαφορὰς· ἀλλ' ἐκάστη γε κίνηει περὶ
 15 τούτων, καὶ οὐκ ἀπατᾶται ὅτι χρῶμα οὐδ' ὅτι ψόφος,
 ἀλλὰ τί τὸ κεκρωσμένον ἢ ποῦ, ἢ τί τὸ ψοφοῦν ἢ ποῦ. τὰ 3
 μὲν οὖν τοιαῦτα λέγεται ἴδια ἐκάστου, κοινὰ δὲ κίνησις, ἰρε-
 μία, ἀριθμὸς, σχῆμα, μέγεθος· τὰ γὰρ τοιαῦτα οὐδεμιᾶς
 ἐστὶν ἴδια, ἀλλὰ κοινὰ πάσαις· καὶ γὰρ ἀφῆ κινήσις τίς
 20 ἐστὶν αἰσθητῆ καὶ ὕψει. κατὰ συμβεβηγὸς δὲ λέγεται αἰ- 4
 σθητόν, οἷον εἰ τὸ λευκὸν εἶη Διάρους υἱός· κατὰ συμβε-
 βηγὸς γὰρ τούτου αἰσθάνεται, ὅτι τῷ λευκῷ συμβέβηκε
 τοῦτο οὗ αἰσθάνεται. διὸ καὶ οὐδὲν πάσχει ἢ τοιοῦτον ἐπὶ τοῦ
 αἰσθητοῦ. τῶν δὲ καθ' αἰτὰ αἰσθητῶν τὰ ἴδια κυρίως ἐστὶν
 25 αἰσθητά, καὶ πρὸς ἃ ἡ οὐσία κέριζεν ἐκάστης αἰσθήσεως.

VII. Οὗ μὲν οὖν ἐστὶν ἡ ὕψις, τοῦτ' ἐστὶν ὄρατόν. ὄρα-
 τὸν δ' ἐστὶ χρωμά τε, καὶ ὃ λόγῳ μὲν ἐστὶν εἰπεῖν, ἀνόνημον
 δὲ τυγχάνει ὄν· δῆλον δὲ ἔσται ὃ λέγομεν προελθούσι μά-
 λιστα. τὸ γὰρ ὄρατόν ἐστι χρωμα. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἐπὶ τοῦ
 30 καθ' αὐτὸ ὄρατοῦ· καθ' αὐτὸ δὲ οὐ τῷ λόγῳ, ἀλλ' ὅτι ἐν
 ἑαυτῷ ἔχει τὸ αἴτιον τοῦ εἶναι ὄρατόν. πᾶν δὲ χρωμα κινῆ-

10. μὲν ἐν ἴδιον V. || ἐκάστης τῆς αἰσθ. Wy. || αἰσθήσεως om. V. ||
 11. πασῶν tuetur Simpl. Philop. paraphr. || 14. πλείστας T. || 15. τού-
 του V, αὐτῶν γ. || 16. ἢ ποῦ om. U. || ἢ τι — ποῦ om. V, ἢ ποῦ om.
 W. || 17. ἐκάστη X, ἐκάστης W. || 19. πάσαις om. UX et pr. S, πέν-
 των re. S, πάσαις tuetur Themist., Philop. paraph. || καὶ γὰρ καὶ Ald.
 Sylb. || γὰρ ἢ ἀφῆ E. || τις] τε V, om. U. || κιν. ἐστὶ τις Ald. Sylb. ||
 20. αἰσθητικῆ S. || post ὕψει editi ante Bekk. καθ' αἰτὰ μὲν οὖν ἐστὶν
 αἰσθητὰ ταῦτα, Ald. Sylb., Simp. Philop. in ὄρη. Arist. || 21. διαρρους
 ET, διαρρον V. Μάρος pr. γ, Themistii et Philoponi paraphr. praeter
 Μάρος υἱός lectionem Μάρος tradit. || υἱός om. W. || 22. αἰσθάνεσθαι
 UX. || τὸ λευκὸν W. || 23. ᾧ V. || καὶ om. SUV. || ἢ om. SUX. || 24. κυ-
 ρίως τὰ ἴδια W. || 25. ἐκάστου T. || 26. οὖν om. T Ald. Camot. || ἢ om.
 SU. || ἐστὶν ὄρατόν. ἐστὶ δὲ χρ. X. || 27. τε] μὲν EW. || 28. ὃ λέγομεν
 om. U, post ὄρατόν ponunt SX, utroque loco Ald. Sylb. || μάλιστα om.
 SUX. || 29. ὄρατόν τε ἐστὶ S. || ἐστὶ ante χρ. om. U. || τοῦ — 30. ὄρατοῦ]
 τῶν — ὄρατῶν TW et E (Buss.). || 30. ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ Ald. || 31. αὐτῷ
 X, αὐτῷ UV. || ἔχει om. T.

τικόν ἔστι τοῦ κατ' ἐνέργειαν διαφανοῦς, καὶ τοῦτ' ἔστιν αὐτοῦ 418^b
 ἢ φύσις. διόπερ οὐχ ὁρατὸν ἄνευ φωτός, ἀλλὰ πᾶν τὸ ἐκάστων
 χρωμα ἐν φωτὶ ὁρατόν. διὸ περὶ φωτός πρῶτον λεκτέον τί
 2 ἔστιν. ἔστι δὴ τι διαφανές. διαφανές δὲ λέγω ὃ ἔστι μὲν
 ὁρατόν, οὐ καθ' αὐτὸ δὲ ὁρατὸν ὡς ἀλλῶς εἰπεῖν, ἀλλὰ δι' 5
 ἄλλοτριον χρωμα. τοιοῦτον δὲ ἔστιν ἄηρ καὶ ὕδωρ καὶ πολλὰ
 τῶν στερεῶν· οὐ γὰρ ἦ ὕδωρ οὐδ' ἦ ἄηρ, διαφανές, ἀλλ' ὅτι
 ἔστι φύσις ἐνυπόχουσα ἢ αὐτῇ ἐν τούτοις λιμφοτέροις καὶ
 ἐν τῷ αἰδίῳ τῷ ἄνω σώματι. φῶς δὲ ἔστιν ἢ τούτου ἐνέργεια
 τοῦ διαφανοῦς ἢ διαφανές. δυνάμει δὲ ἐν ᾧ τοῦτ' ἔστί, καὶ τὸ 10
 σκότος. τὸ δὲ φῶς οἷον χρωμά ἔστι τοῦ διαφανοῦς, ὅτιαν ἦ
 ἐντελεχεία διαφανές ἐπὶ πυρός ἢ τοιοῦτον οἷον τὸ ἄνω
 σῶμα· καὶ γὰρ τούτῳ τι ὑπάσχει ἐν καὶ ταῦτόν. τί μὲν οὖν
 τὸ διαφανές καὶ τί τὸ φῶς, εἴρηται, ὅτι οὔτε πῦρ οὐδ' ὅλως
 σῶμα οὐδ' ἀπορροή σώματος οὐδενός (εἴη γὰρ ἂν σῶμά τι καὶ 15
 οἴτως), ἀλλὰ πυρός ἢ τοιοῦτον τινός παρουσία ἐν τῷ διαφα-
 νεῖ· οὐδὲ γὰρ δύο σώματα ἅμα δυνατὸν ἐν τῷ αὐτῷ εἶναι.
 3 δοκεῖ δὲ τὸ φῶς ἐναντίον εἶναι τῷ σκότει· ἔστι δὲ τὸ σκότος
 στέρισις τῆς τοιαύτης ἕξεως ἐκ διαφανοῦς, ὅσπερ δῆλον ὅτι
 καὶ ἢ τοιοῦτον παρουσία τὸ φῶς ἔστιν. καὶ οὐχ ὁρθῶς Ἐμπε- 20
 δοκλήης, οὐδ' εἴ τις ἄλλος οὕτως εἴρηκεν, ὡς φερομένον τοῦ
 φωτός καὶ γιγνομένου ποτὲ μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τοῦ περι-

418^b 2. πάντως ἐκάστων SUX Ald. Sylb. || 3. ὁρατὴν ETy. || πρό-
 τρον W. || λεκτέον X. || 5. εἰπεῖν ἀλλῶς UX. || 6. καὶ ante ὕδ. om.
 X. || 7. στερεῶν οἷον ἕλος ζωοστάλλος. οὐ T et margo U. || οὐδ'] ἢ SX.
 ἢ om. X. || 8. ἔστι τις γ'. UX ἐνυπόχουσα ETWy. || 9. 10. Scriben-
 dum videtur ἐνέργεια καὶ τοῦ διαφανοῦς. || διαφανές] διαφανοῦς y.
 ἐν οἷς U Ald. Sylb. || τοῦτο ante ἐν W. || 11. ἦ om. E, ἦ Bekkeri edi-
 tio, typhothetae, ut videtur, errore, ἦ Ald. Sylb. || 12. ἐπὶ τοῦ πυρός
 X. || 13. τοῦτο S. || ὑπάσχει τι SX. || 14. τὸ ante δ. om. X. || εἴρηται
 καὶ τί τὸ φῶς V. || 15. οὔτε ante ἀπ. TVW Ald. Sylb. || 17. οὔτε UX.
 δυνατὸν ante ἅμα SX, post αὐτῷ V. || 18. τε ESW Ald || εἶναι om.
 V. || σκότω ES. || ὁ TU Sylb., om. art. V Ald. Camot. || 19. τῆς om. Sy.
 20. καὶ ἢ] καὶ ἢ y. || τὸ φῶς ἢ τοιοῦτον παρουσία SUX. || εἴ om. V.
 ὁσαύτως T, περὶ τοιοῦτον X, om. S. || 22. φερομένον EV Camot. || τότε V.

418^b 3. ὁρατόν] ὁρατὴν. || 7. ἄηρ διαφανές virg. om. || 8. ἔστί
 τις φύσις ὑπόχουσα. || 9. 10. ἐνέργεια, τοῦ. || 10. δυνάμει δὲ, ἐν
 πτλ. || 15. conī. post σῶμα transferenda esse quae nunc 17 leguntur,
 ita: σῶμα, (οὐδὲ γὰρ — αὐτῷ εἶναι,) οὐδ' ἀπορροή. || 18. δοκεῖ δὲ] δ. τε.

έχοντος, ἡμᾶς δὲ λανθάνοντος· τοῦτο γὰρ ἔστι καὶ παρὰ
 τὴν ἐν τῷ λόγῳ ἀλήθειαν καὶ παρὰ τὰ φαινόμενα· ἐν μι-
 25 ζοῦ μὲν γὰρ διαστήματι λάθοι ἂν, ἀπ' ἀνατολῆς δ' ἐπὶ
 δυσμᾶς τὸ λανθάνειν μέγα λίαν τὸ αἴτιμα. ἔστι δὲ χροῶ- 4
 ματος μὲν δεκτικὸν τὸ ἄχρουν, ψόφου δὲ τὸ ἄψοφον.
 ἄχρουν δ' ἔστι τὸ διαφανές καὶ τὸ ὁράτον ἢ τὸ μόλις
 ὁρώμενον, οἷον δοκεῖ τὸ σκοτεινόν. τοιοῦτον δὲ τὸ διαφανές
 30 μὲν, ἀλλ' οὐχ ὅταν ἦ ἐντελέχεια διαφανές, ἀλλ' ὅταν δυ-
 νάμει· ἢ γὰρ αὐτὴ φύσις ὅτε μὲν σκότος ὅτε δὲ φῶς
 419^a ἔστιν. οὐ πάντα δὲ ὁρατὰ ἐν φωτὶ ἔστιν, ἀλλὰ μόνον ἐκάστων
 τὸ οἰκεῖον χροῶμα· ἔνια γὰρ ἐν μὲν τῷ φωτὶ οὐχ ὁρᾶται,
 ἐν δὲ τῷ σκότει ποιεῖ αἰσθησιν, οἷον τὰ πυρρῶδη φαινόμενα
 καὶ λάμποντα (ἀνώνυμα δ' ἔστι ταῦτα ἐνὶ ὀνόματι), οἷον
 5 μίγκης, κέρας, κεφαλαὶ ἰχθύων καὶ λεπίδες καὶ ὀφθαλ-
 μοί· ἀλλ' οὐδενὸς ὁρᾶται τούτων τὸ οἰκεῖον χροῶμα. δι' ἣν
 μὲν οἷν αἰτίαν ταῦτα ὁρᾶται, ἄλλος λόγος. νῦν δ' ἐπὶ το- 5
 σοῦτον φανερόν ἐστιν, ὅτι τὸ μὲν ἐν φωτὶ ὁρώμενον χροῶμα.
 διὸ καὶ οὐχ ὁρᾶται ἄνευ φωτός· τοῦτο γὰρ ἦν αὐτὸ τὸ
 10 χροῶματι εἶναι τὸ κινητικῶ εἶναι τοῦ καὶ ἐνέργειαν διαφα-
 νοῦς· ἢ δ' ἐντελέχεια τοῦ διαφανοῦς φῶς ἔστιν. σημεῖον δὲ τοί-
 του φανερόν· ἐὰν γὰρ τις θῆ τὸ ἔχον χροῶμα ἐπ' αὐτὴν
 τὴν ὄψιν, οὐκ ὄψεται· ἀλλὰ τὸ μὲν χροῶμα κινεῖ τὸ δια-
 φανές, οἷον τὸν ἄερα, ἐπὶ τούτου δὲ συνεχοῦς ὄντος κινεῖται
 15 τὸ αἰσθητήριον. οὐ γὰρ καλῶς τοῦτο λέγει Δημόκριτος οἰό- 6
 μενος, εἰ γένοιτο κενὸν τὸ μεταξὺ, ὁρᾶσθαι ἂν ἀκριβῶς καὶ

23. περὶ V. || 24. τὴν τοῦ λόγου ETVWy. || ἐνάργειαν TWy, ἐνά-
 ργειαν E (ἀλήθειαν E Bekk.) || καὶ om. W. || 25. μὲν om. W. || 26. δὲ
 μὲν S. || 28. ἄχρουν V, ἀχρο. δὲ καὶ τὸ Ald. || μόλις X. || 29. ἐσκοτισ-
 μένον Wy. || ἀφανές T. || 30. ἐντελέχεια Ald. || 419^a 1. ὁρᾶται X,
 omisso mox ἔστιν || ἐκάστω V. || 3. σκότωι E. || πυρρῶδη E. || 4. εἰσὶ
 T. || ταῦτα om. U. || 5. καὶ om. UX. || λοιπίδες E. || καὶ om. X. || 6. τοῦ-
 των τὸ] τοῦτο T. || 7. ὁρατὰ E. || 9. καὶ om. EUW. || αὐτὸ W, αὐτῶ
 vulg. Bekkerus e reliquis codd. || τῶ pro τὸ ante χρ. W, om. S. || 10. κι-
 νητήν S. || 11. ἢ δ' — 17. εἴη om. pr. V. || 12. εἰ γὰρ ἂν τις W. ||
 θεῖη WX. || 14. τῆ δὴ ETVy. || 16. γένηται W. || τὸ μεταξὺ κενόν V.
 ἂν om. W. || ἀκριβῶς om. X.

24. τὴν ἐν τῷ λόγῳ ἀλήθειαν] τὴν τοῦ λόγου ἐνάργειαν. ||
 419^a 9. αὐτὸ] αὐτῶ. || 10. χροῶματι εἶναι, τὸ πλ.

εἰ μύριηξ ἐν τῷ οὐρανῷ εἴη· τοῦτο γὰρ ἀδύνατόν ἐστιν. πά-
 σχοντος γὰρ τι τοῦ αἰσθητικοῦ γίνεται τὸ ὄραν· ἐπ' αὐτοῦ
 μὲν οὖν τοῦ ὁρωμένου χρώματος ἀδύνατον, λείπεται δὲ ὑπὸ
 τοῦ μεταξὺ, ὥστ' ἀναγκαῖόν τι εἶναι μεταξύ· κενοῦ δὲ γενο- 20
 7 μένου οὐχ ὅτι ἀκριβοῦς, ἀλλ' ὅπως οὐθὲν ὁφθήσεται. δι' ἣν
 μὲν οὖν αἰτίαν τὸ χρῶμα ἀναγκαῖον ἐν φωτὶ ὁραῖσθαι, εἴρη-
 ται. πῦρ δὲ ἐν ἀμφοῖν ὁράται, καὶ ἐν σκότει καὶ ἐν φωτὶ,
 καὶ τοῦτο ἐξ ἀνάγκης· τὸ γὰρ διαφανὲς ὑπὸ τούτου γίνεται
 8 διαφανές. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ περὶ ψόφου καὶ ὁσμῆς 25
 ἐστίν· οὐθὲν γὰρ αὐτῶν ἀπτόμενον τοῦ αἰσθητηρίου ποιεῖ τὴν
 αἴσθησιν, ἀλλ' ὑπὸ μὲν ὁσμῆς καὶ ψόφου τὸ μεταξὺ κί-
 νεῖται, ὑπὸ δὲ τούτου τῶν αἰσθητηρίων ἐκάτερον· ὅταν δ' ἐπ'
 αὐτό τις ἐπιθῇ τὸ αἰσθητήριον τὸ ψοφοῦν ἢ τὸ ὄζον, οὐδεμίαν
 αἴσθησιν ποιήσει. περὶ δὲ ἀφῆς καὶ γείσεως ἔχει μὲν 30
 ὁμοίως, οὐ φαίνεται δέ· δι' ἣν δ' αἰτίαν, ἕστερον ἔσται δῆλον.
 9 τὸ δὲ μεταξὺ ψόφου μὲν ἀήρ, ὁσμῆς δ' ἀνόνημον· κοινὸν
 γὰρ δὴ τι πάθος ἐπ' ἀέρος καὶ ὕδατός ἐστιν, ὥσπερ τὸ δια-
 φανὲς χρώματι, οὕτω τῷ ἔχοντι ὁσμὴν ὃ ἐν ἀμφοτέροις
 ὑπάρχει τούτοις· φαίνεται γὰρ καὶ τὰ ἐνδρα τῶν ζῴων 35
 ἔχειν αἴσθησιν ὁσμῆς. ἀλλ' ὁ μὲν ἄνθρωπος καὶ τῶν πεζῶν 419^b
 ὅσα ἀναπνεῖ, ἀδυνατεῖ ὁσμᾶσθαι μὴ ἀναπνεύοντα. ἢ δ' αἰτία
 καὶ περὶ τούτων ἕστερον λεχθήσεται.

VIII. Νῦν δὲ πρῶτον περὶ ψόφου καὶ ἀκοῆς διορίσωμεν.

17. εἰ ὁ μ. W. || ἐστὶν ἀδύνατον SUX Ald. Sylb. || 18. τι om. SU
 Ald. Sylb. || αἰσθητηρίον VW. || 19. οὖν om. SU. || δὴ ETWγ. || 20. ὥστ'
 — μεταξὺ om. SUX. || 21. οὐθὲν] μηθὲν γ. || 22. ὁραῖσθαι ἐν φωτὶ γ. ||
 23. σκότει E. || 29. τις ἐπιθῇ om. pr. E. || τὸ ante αἰσθ. om. E. ||
 31. δ' om. X || E Themistio coniectum est legisse eum: τὸ δὲ μεταξὺ
 ψόφου καὶ ὁσμῆς ἀνόνημον. || 33. δὴ om. SUVWXY. || 34. ὃ ἐν] ὃν
 SX, ἐν TV, ὅ om. Ald. Sylb., ponit Camot. || 35. καὶ om. V. ||
 419^b 1. ὁσμῆς et 2. ὁσμᾶσθαι ET. || 4. πρῶτον om. V. || ἀκοῆς] ὁσφρή-
 σεως EWXγ.

419^a 32. τὸ δὲ — κοινόν] e Them. conl. τὸ δὲ μεταξὺ ψόφου μὲν
 καὶ ὁσμῆς ἀήρ τε καὶ ὕδωρ· τὸ δὲ κοινὸν ἀνόνημον· κοινόν. || ^b 1. e
 Them. et Soph. conl. ἀλλ' ὁ μὲν ἄνθρωπος καὶ τῶν πεζῶν ὅσα ἀναπνεῖ
 ἀδυνατεῖ ὁσμᾶσθαι μὴ ἀναπνεύοντα, τὰ δὲ ἐνδρα ὁσμᾶται καὶ μὴ
 ἀναπνεύοντα. ἢ δ' αἰτία καὶ περὶ τούτων ἕστερον λεχθήσεται. νῦν δ'
 ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον τί ἐστὶν ὕψις. Cap. 8. Μετὰ δὲ ταῦτα λεχθεὶς
 περὶ ἀκοῆς καὶ ὁσφρήσεως· καὶ πρῶτον μὲν περὶ ψόφου καὶ ἀκοῆς
 διορίσωμεν.

5 ἔστι δὲ διττὸς ὁ ψόφος· ὁ μὲν γὰρ ἐνεργεία τις, ὁ δὲ δύναιμις·
 τὰ μὲν γὰρ οὐ φαμεν ἔχειν ψόφον, οἷον σπόγγον, ἔρια, τὰ
 δ' ἔχειν, οἷον χαλκὸν καὶ ὅσα στερεὰ καὶ λεία, ὅτι δύνα-
 10 ται φορῆσαι. τοῦτο δ' ἐστὶν αὐτοῦ μεταξὺ καὶ τῆς ἀκοῆς
 ἐμποῦναι ψόφον ἐνεργεία. γίνεται δ' ὁ κατ' ἐνεργείαν ψό- 2
 10 φος αἰεὶ τινος πρὸς τι καὶ ἐν τινι· πληγῇ γὰρ ἐστὶν ἡ ποι-
 οῦσα. διὸ καὶ ἀδύνατον ἐνὸς ὄντος γενέσθαι ψόφον· ἕτερον
 γὰρ τὸ τύπτον καὶ τὸ τυπτόμενον· ὥστε τὸ φοροῦν πρὸς τι
 φορεῖ. πληγῇ δ' οὐ γίνεται ἄνευ φορᾶς. ὥσπερ δ' εἵπομεν,
 οὐ τῶν τυχόντων πληγῇ ὁ ψόφος· οὐθένα γὰρ ποιεῖ ψόφον
 15 ἔρια ἂν πληγῇ, ἀλλὰ χαλκὸς καὶ ὅσα λεία καὶ κοῖλα,
 ὁ μὲν χαλκός, ὅτι λείος· τὰ δὲ κοῖλα τῇ ἀνακλάσει πολ-
 λὰς ποιεῖ πληγὰς μετὰ τὴν πρώτην, ἀδυνατοῦντος ἐξελεθεῖν
 τοῦ κινήθεντος. ἔτι ἀκούεται ἐν ἀέρι καὶ ὕδατι, ἀλλ' ἤττον.
 οὐκ ἔστι δὲ ψόφον κύριος ὁ ἀῆρ οὐδὲ τὸ ὕδωρ· ἀλλὰ δεῖ στε- 3
 20 ρεῶν πληγὴν γενέσθαι πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὸν ἀέρα.
 τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν ὑπομένη πληγεῖς ὁ ἀῆρ καὶ μὴ δια-
 χυθῇ. διὸ ἐὰν ταχέως καὶ σφοδρῶς πληγῇ, φορεῖ· δεῖ γὰρ
 φθάσαι τὴν κίνησιν τοῦ ἁπίζοντος τὴν θρύψιν τοῦ ἀέρος,
 ὥσπερ ἂν εἰ σωρὸν ἢ ὄρμαθὸν ψάμμιον τύπτοι τις φερόμε-
 25 νον ταχύ. ἤχῳ δὲ γίνεται, ὅταν ἀπὸ τοῦ ἀέρος ἐνὸς γενομέ- 4
 νου διὰ τὸ ἀγγεῖον τὸ διορίσαν καὶ κωλύσαν θρυφθῆναι
 πάλιν ὁ ἀῆρ ἀπωσθῇ, ὥσπερ σφαῖρα. ζοῖκε δ' αἰεὶ γίνεσθαι
 ἤχῳ, ἀλλ' οὐ σαφῆς, ἐπεὶ συμβαίνει γε ἐπὶ τοῦ ψόφου

5. ἐνεργεία (ἐνεργεία E Bekk.) et δυνάμει E Camot. || 7. χαλκός T Ald. Sylb., χαλκὸν etiam Camot. || 11. γίνεσθαι X, γενέσθαι τὸν E. || 14. ψόφον ποιεῖ W Ald. Sylb. || 15. ἔριον ἢ πατάξαν ἢ πληγὴν, ἀλλὰ VX et margo U; ipse enim U sola habet ἔριον ἀλλά, ἔρ. παταχθέντα ἢ πληγέντα ἀλλά Ald. Sylb., ἔρια ἂν πληγῇ etiam Camot. || 18. ἐν] ὡς T. || ἦσον X. || 19. κυρίως STV. || οὔτε TW, οὔτε δὲ E. || 19. 20. ἀλλὰ διὰ στ. γενέσθαι πλ. X. || 21. ὑπομένη E. || 21. 22. Vetus interpres (lat.) καὶ μὴ διαλυθῇ et non solvatur. Morell, ἀρ W. || 24. ἂν om STUX || ἄμμιον X, || τύπτη W, τύπτη X. || φερόμενον Averroes non legit, agnoscunt Themistius, Alexander Aphrod. || 25. ἀπὸ τοῦ om. SUVX. || γινομένου UVWX.

5. ἐνεργεία. || δυνάμει. || 18. ἐν] conii. μὲν ἐν. || ἀλλ' ἤττον unc. incl. || 20. καὶ] conii. ἢ καὶ. || 25. ἀπὸ τοῦ ἀέρος] ἀπὸ τοῦ om. || 28. σαφῆς] ἐπιεί.

καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ φωτός· καὶ γὰρ τὸ φῶς αἰεὶ ἀνακλι-
 ται (οὐδὲ γὰρ ἂν ἐγίνετο πάντη φῶς, ἀλλὰ σκότος ἔξω τοῦ 30
 ἡλιομένου), ἀλλ' οὐχ οὕτως ἀνακλιᾶται ὡσπερ ἀφ' ὕδατος
 ἢ χαλκοῦ ἢ καὶ τινος ἄλλου τῶν λείων, ὥστε σιζιὰν ποιεῖν,
 5 ἢ τὸ φῶς ὀρίζομεν. τὸ δὲ κενὸν ὀρθῶς λέγεται κένιον τοῦ
 ἀκούειν. δοκεῖ γὰρ εἶναι κενὸν ὁ ἀήρ, οὔτως δ' ἐστὶν ὁ ποιῶν
 ἀκούειν, ὅταν κινήθῃ συνεχῆς καὶ εἰς. ἀλλὰ διὰ τὸ ψαθυρὸς 35
 εἶναι οὐ γερωνεῖ, ἂν μὴ λείον ἢ τὸ πληγέν. τότε δὲ εἰς γί- 420^a
 νεται ἅμα διὰ τὸ ἐπίπεδον· ἐν γὰρ τὸ τοῦ λείου ἐπίπεδον.
 6 ψοφισιζὸν μὲν οὖν τὸ κινήσιζὸν ἐνὸς ἀέρος συνεχεῖα μέχρις
 ἀκοῆς, ἀκοῆ δὲ συμφοῆς ἀέρι. διὰ δὲ τὸ ἐν ἀέρι εἶναι, κί-
 νομένου τοῦ ἔξω τὸ εἶσω κινεῖ. διόπερ οὐ πάντη τὸ ζῆον ἀκούει, 5
 οὐδὲ πάντη διέρχεται ὁ ἀήρ· οὐ γὰρ πάντη ἔχει ἀέρα τὸ κί-
 νησόμενον μέρος καὶ ἔμψυχον. αὐτὸ μὲν δι' ἄψορον ὁ ἀήρ
 διὰ τὸ εἶθρηπτον· ὅταν δὲ κολιθῇ θρέπτεσθαι, ἢ τοῖτοι
 κίνησις ψόφος. ὁ δ' ἐν τοῖς ὠσὶν ἐγκατωροδόμηται πρὸς τὸ
 ἀκίνητος εἶναι, ὅπως ἀκριβῶς αἰσθάνηται πάσας τὰς δια- 10
 φορὰς τῆς κινήσεως. διὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐν ὕδατι ἀκούο-
 μεν, ὅτι οὐκ εἰσέρχεται πρὸς αὐτὸν τὸν συμφοῆν ἀέρα· ἀλλ'
 οὐδ' εἰς τὸ οἶς διὰ τὰς ἔλικας. ὅταν δὲ τοῦτο συμβῇ, οὐκ
 ἀκούει· οὐδ' ἂν ἢ μῆριγξ κάμη, ὡσπερ τὸ ἐπὶ τῇ κόρη
 δέσμα ὅταν κάμη. ἀλλὰ καὶ σιμείον τοῦ ἀκούειν ἢ μὴ τὸ 15
 ἡγεῖν αἰεὶ τὸ οὖς ὡσπερ τὸ κέρας· αἰεὶ γὰρ οἰκείαν τιὰ κί-

30. οὐ STUVX Ald. Sylb. 31. ἡλιομένου SXy. 32. ἢ καὶ] ἢ SV, καὶ W. || 35. κινήσθαι S. || ψαθυρὸν X. || 420^a 1. γερωνεῖ S. || ἀν] ἀλλ' εἰ W. || 2. ἅμα γὰρ διὰ U. || 4. ἀκοῆ δὲ συμφοῆς ἀήρ Wy. || διὰ δὲ τὸ] δὲ om. y. || 5. τὸ] ὁ ETWy. || ἔσω SU, εἶσω y. || κινεῖται EUXy Camot. || διὰ V. || παντὶ μέρει τὸ ζῆον ἀκούει ἀλλ' ὡσὶν· οὐδὲ περιεχοῦ τοῦ σώματος διέρχεται· οὐ γὰρ Wy. || 7. ἔμψυχον, ὡσπερ ἢ κόρη τὸ ἄροον. αὐτὸ Wy et margo U Ald. Sylb. || 9. ψόφος γίνεται. ὁ W. || 9, 10. πρὸς τῷ ἀκίνητος εἶναι Sylb., πρὸς τῷ ἀκίνητος εἶναι Ald. Philopon. Soph. in paraphr., Simpl. in ἡητ. || 14. οὐτ' ET. || μῆριγξ U. || 15. ὅταν κάμη om. ETWy. || 16. αἰεὶ om. SVX.

33. ἢ τὸ φῶς] ᾧ τὸ φ. || τὸ δὲ — 35. corrupta. || 420^a 1. con. τότε δὲ εἰς γίνεται καὶ ἅμα ἀριάλλεται, διὰ τὸ ἐπίπεδον. || 4. ἀκοῆς. ἀκοῆ δὲ συμφοῆς ἀήρ· διὰ πλ. || 5. τὸ εἶσω κινεῖ] ὁ εἶσω κινεῖται. || 6. ὁ ἀήρ unc. incl. || con. ἀέρα, ἀλλὰ τὸ κιν. || 7. ἔμψυχον] con. ἔμψορον. || αὐτὸ] αὐτός. || 12. τὸν συμφοῆν ἀέρα — 13. ἔλικας unc. incl. || 15. ἀλλὰ — 18. ἴδιος unc. incl. || totum locum 3—19 o duabus recensioibus Aristoteleis contaminatum esse To. exponit in ed. 153.

νησιν ὁ ἀῆρ κινεῖται ὁ ἐν τοῖς ὠσίν· ἀλλ' ὁ ψόφος ἀλλό-
 τριος καὶ οὐκ ἴδιος. καὶ διὰ τοῦτο φασιν ἀκούειν τῷ κενῷ καὶ
 ἡχοῦντι, ὅτι ἀκούομεν τῷ ἔχοντι ὠρισμένον τὸν ἀέρα. πότερον 7
 20 δὲ ψοφεῖ τὸ τυπτόμενον ἢ τὸ τέπτον; ἢ καὶ ἄμφω, τρό-
 πον δ' ἕτερον· ἔστι γὰρ ὁ ψόφος κίνησις τοῦ δυναμένου κι-
 νεῖσθαι τὸν τρόπον τοῦτον ὄνπερ τὰ ἀφαλλόμενα ἀπὸ τῶν
 λείων, ὅταν τις κρούσῃ. οὐ δὴ πᾶν, ὅσπερ εἴρηται, ψοφεῖ
 τυπτόμενον καὶ τέπτον, οἷον ἐὰν πατάξῃ βελόνῃ βελόνῃν·
 25 ἀλλὰ δεῖ τὸ τυπτόμενον ὁμαλὸν εἶναι, ὥστε τὸν ἀέρα ἀθροῦν
 ἀφάλλεσθαι καὶ σείεσθαι. αἱ δὲ διαφοραὶ τῶν ψοφούντων 8
 ἐν τῷ κατ' ἐνέργειαν ψόφῳ δηλοῦνται· ὥσπερ γὰρ ἄνευ
 φωτὸς οὐχ ὁραταὶ τὰ χρώματα, οὔτως οὐδ' ἄνευ ψόφου τὸ
 ὄξυ καὶ τὸ βαρὺ. ταῦτα δὲ λέγεται κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ
 30 τῶν ἀπτῶν· τὸ μὲν γὰρ ὄξυ κινεῖ τὴν αἴσθησιν ἐν ὀλίγῳ
 χρόνῳ ἐπὶ πολὺ, τὸ δὲ βαρὺ ἐν πολλῷ ἐπ' ὀλίγον. οὐ δὴ
 ταχὺ τὸ ὄξυ, τὸ δὲ βαρὺ βραδύ, ἀλλὰ γίνεται τοῦ μὲν
 διὰ τὸ τάχος ἢ κίνησις τοιαύτη, τοῦ δὲ διὰ βραδυτῆτα
 420^b καὶ ἔοικεν ἀνάλογον ἔχειν τῷ περὶ τὴν ἀφῆν ὄξει καὶ ἀμ-
 βλεῖ· τὸ μὲν γὰρ ὄξυ οἷον κεντεῖ, τὸ δ' ἀμβλεῖ οἷον ὠθεῖ
 διὰ τὸ κινεῖν τὸ μὲν ἐν ὀλίγῳ, τὸ δὲ ἐν πολλῷ ὥστε συμ-
 βαίνει τὸ μὲν ταχὺ τὸ δὲ βραδὺ εἶναι. περὶ μὲν οὖν ψόφου
 5 ταύτη διωρίσθω. ἢ δὲ φωνὴ ψόφος τίς ἐστὶν ἐμφύχου· τῶν 9
 γὰρ ἀψύχων οὐθὲν φωνεῖ, ἀλλὰ καθ' ὁμοιότητα λέγεται
 φωνεῖν, οἷον αὐλὸς καὶ λύρα καὶ ὅσα ἄλλα τῶν ἀψύχων
 ἀπότασιν ἔχει καὶ μέλος καὶ διάλεκτον· ἔοικε γὰρ ὅτι
 καὶ ἡ φωνὴ ταῦτ' ἔχει, πολλὰ δὲ τῶν ζῴων οὐκ ἔχουσι

17. κινεῖται ὁ ἀῆρ SUV Ald. Sylb. || ὁ ante ἐν om. STUWX. ||
 19. τὸν om. SUVX. || τῷ ἐντὸς ὠρισμένῳ ἀέρι Soph. || 22. ἀλλόμενα
 SVX, ἀφαλλόμενα W. || 23. περ om. T. || 24. καὶ τέπτον om. SUVX.
 ἐν W. || 25. ἀθροῦν STUVWX Ald. Sylb. || 26. ἀφάλλεσθαι S. || ψόφου
 Ty, ψόφου τῶν U, ψοφούντων Philop. in paraphr. || 27. ἐν om. T.
 δηλονότι V. || 31. ἐπ' om. SUVWγ. || οὐ δὴ] ὥστε οὐχὶ TW, ὥστε οὐδὲ
 V. οὔτω X, καὶ οὐ δὴ Sylb., καὶ οὔτω δὴ lectio a Simpl. commemorata,
 Philop. in ἤητ., Ald. || οὐ — 32. βραδὺν om. pr. γ. || 32. τὸ δὲ] οὐδὲ
 τὸ V. || βραδὺν om. Ald. || 33. τοιαύτη] τοῦ ταύτης S, om. T. ||
 420^b 1. ἔχειν ἀνάλ. X. || ἀκοῆν W. || 3. συμβαίνει ES. || 6. φωνὴ U
 Sylb. || 8. γὰρ] δὲ SUV. || 9. καὶ om. S.

φωνήν, ὅσον τὰ τε ἄναιμα καὶ τῶν ἐναιμῶν ἰχθύες. καὶ 10
 τοῦτ' εὐλόγως, εἴπερ ἄερος κίνησις τις ἐστὶν ὁ ψόφος. ἀλλ'
 οἱ λεγόμενοι φωνεῖν, ὅσον ἐν τῷ Ἀγγελῶφ, ψοφοῦσι τοῖς
 10 βραγχίοις ἢ τινι ἑτέρῳ τοιοῦτῳ. φωνή δ' ἐστὶ ζῴου ψόφος,
 καὶ οὐ τῷ τυχόντι μορίῳ. ἀλλ' ἐπεὶ πᾶν ψοφεῖ τύπτοντός
 τινος καὶ τι καὶ ἐν τινι, τούτο δ' ἐστὶν ἄηρ, εὐλόγως ἂν 15
 φωνοῖη ταῦτα μόνα ὅσα δέχεται τὸν ἄερα. ἤδη γὰρ τῷ
 ἀναπνεομένῳ καταχοῖται ἡ φέσις ἐπὶ δύο ἔργα, καθάπερ
 τῇ γλώττῃ ἐπὶ τε τὴν γεῦσιν καὶ τὴν διάλεκτον, ὧν ἡ μὲν
 γεῦσις ἀναγκαῖον (διὸ καὶ πλείοσιν ὑπάρχει), ἡ δ' ἐριμι-
 νεία ἕνεκα τοῦ εὔ, οὕτω καὶ τῷ πνεύματι πρὸς τε τὴν θερ- 20
 μότητα τὴν ἐντὸς ὡς ἀναγκαῖον (τὸ δ' αἴτιον ἐν ἑτέροις
 11 εἰρήσεται) καὶ πρὸς τὴν φωνήν, ὅπως ὑπάρχη τὸ εὔ. ὄργαν-
 ον δὲ τῇ ἀναπνοῇ ὁ φάρυγξ· οὗ δ' ἕνεκα καὶ τὸ μόριόν
 ἐστὶ τοῦτο, πλεύμων· τούτῳ γὰρ τῷ μορίῳ πλεῖστον ἔχει τὸ
 θερμοῦν τὰ περὶ τῶν ἄλλων. δεῖται δὲ τῆς ἀναπνοῆς καὶ 25
 ὁ περὶ τὴν καρδίαν τόπος πρῶτος. διὸ ἀναγκαῖον εἶσω ἀνα-
 πνεομένου εἰσιεῖναι τὸν ἄερα. ὥστε ἡ πληρὴ τοῦ ἀναπνεομένου
 ἄερος ὑπὸ τῆς ἐν τούτοις τοῖς μορίοις ψυχῆς πρὸς τὴν κα-
 λουμένην ἀσπυρίαν φωνή ἐστὶν. οὐ γὰρ πᾶς ζῴου ψόφος φωνή,
 καθάπερ εἴπομεν (ἐστὶ γὰρ καὶ τῇ γλώττῃ ψοφεῖν καὶ 30
 ὡς οἱ βήττοντες), ἀλλὰ δεῖ ἐμψυχόν τε εἶναι τὸ τύπτον
 καὶ μετὰ φαντασίας ἰνός· σημαντικὸς γὰρ δὴ τις ψόφος

10. φωνεῖν W. || οἱ ἰχθ. Sylb. || 11. τις om. SUVX Ald. Sylb. ||
 12. ἀγγελῶφ ἰχθύες ψοφοῦσι SV Ald. Sylb. || 13. ψόφος ζῴου W. ||
 15. καὶ om. TW. || 17. καταχοῖται γ. || 18. τε om. SUVWX Ald.
 Sylb. || 19. καὶ om. ET. || 20. ἕνεκεν STUVWX Ald. Sylb. || 21. τὸ —
 εἰρηται post 22. φωνήν W; εἰρηται etiam SVX. || ἀναγκαῖον πρὸς τὴν
 φωνήν, τὸ δ' αἴτιον ἐν ἑτέροις, om. εἰρήσεται γ. || 22. ὑπάρχει EV,
 ὑπάρχει TW Ald. || 23. ἕνεκεν SX. || καὶ om. ESUWγ. || 24. πλεύμων
 STUVWXY Ald. Sylb. || πλεῖστον SUVWγ, πλεῖστον T. || 26. πρῶτος τόπος
 U. || ἀναπνεομένου εἰσω W. || 27. ἀναπνεομένου om. Wγ. || 28. ἐπὶ
 τῆς] κατὰ τὴν ψυχὴν Alex. apud Simpl. || ψυχικῆς διατάξεως πρὸς Wγ. ||
 30. καὶ prius om. SUVX Ald. Sylb., posterius om. EW Ald. || 31. ὡσπερ
 οἱ W Ald. Sylb. || δεῖ] δὴ UV. || τι SUVX. || τὸ τύπτον post δεῖ X. ||
 32. δὴ om. SUVWX Ald. Sylb.

420^b 11. εἴπερ — ψόφος] fortasse corrupta sunt. || 11. ἀλλὰ — 13.
 τοιοῦτῳ unc. incl. || 13. post ψόφος conl. excidisse οὐ πᾶς δέ. ||
 14. μορίῳ· ἀλλ' κτλ.

ἔστιν ἡ φωνή, καὶ οὐ τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος, ὡσπερ ἡ βήξ·
 421^a ἀλλὰ τούτω τύπτει τὸν ἐν τῇ ἀρτηρίᾳ πρὸς ἀντήν. σημειῖον 12
 δὲ τὸ μὴ δύνασθαι φωνεῖν ἀναπνέοντα μηδ' ἐκπνέοντα,
 ἀλλὰ κατέχοντα· κινεῖ γὰρ τοῦτο ὁ κατέχων. φανερόν δὲ
 καὶ διότι οἱ ἰχθύες ἀφωνοὶ· οὐ γὰρ ἔχουσι φάρυγγα. τοῦτο
 5 δὲ τὸ μόριον οὐκ ἔχουσιν, ὅτι οὐ δέχονται τὸν ἀέρα οὐδ' ἀνα-
 πνεοῦσιν. δι' ἣν μὲν οὖν αἰτία, ἕτερός ἐστι λόγος.

IX. Περὶ δὲ ὁσμῆς καὶ ὁσφρακτιῶ ἥττον εἰδιόριστόν ἐστι
 τῶν εἰρημένων· οὐ γὰρ δῆλον ποῖόν τί ἐστιν ἡ ὁσμή, οὕτως ὡς
 ὁ ψόφος ἢ τὸ χροῦμα. αἴτιον δ' ὅτι τὴν αἰσθησιν ταύτην οὐκ
 10 ἔχομεν ἀκριβῆ, ἀλλὰ χεῖρῳ πολλῶν ζώων· φαίλως γὰρ ἄν-
 θρωπος ὁσμάται, καὶ οὐθενὸς αἰσθάνεται τῶν ὁσφρακτιῶν ἄνευ
 τοῦ λυπηροῦ ἢ τοῦ ἰδέος, ὡς οὐκ ὄντος ἀκριβοῦς τοῦ αἰσθη-
 τηρίου. εὐλόγον δ' οὕτω καὶ τὰ σκληρόφθαλμα τῶν χρομαί- 2
 των αἰσθάνεσθαι, καὶ μὴ διαδήλους αὐτοῖς εἶναι τὰς δια-
 15 φερὰς τῶν χροματίων πλὴν τῶ φρεσῶ καὶ ἀρόβρω. οὕτω
 δὲ καὶ τὰς ὁσμάς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· ἔοικε μὲν γὰρ
 ἀνάλογον ἔχειν πρὸς τὴν γεῦσιν καὶ ὁμοίως τὰ εἶδη τῶν
 χυμῶν τοῖς τῆς ὁσμῆς, ἀλλ' ἀκριβεστέραν ἔχομεν τὴν γεῦ-
 σιν διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν ἀφήν τινα, ταύτην δ' ἔχειν τὴν αἰ-
 20 σθησιν τὸν ἀνθρώπον ἀκριβεστάτην· ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἄλλαις
 λείπεται πολλῶν τῶν ζώων, καὶ αὐτὴ δὲ τὴν ἀφήν πολλῶ τῶν

33. βήξις ETy. || 421^a 1. τοῦτο X. || 2. μὴ om. Camot. || 3. ἀλλὰ κατέχοντα om. Ey. || τούτω STUX. || δέ] γὰρ STUVW Ald. Sylb. || 5. ἀναπνεοῦσιν. ἀλλ' οἱ λέγοντες οὕτως ἀμαρτάνουσιν. δι' SVW, ab altera manu additur in cod. y, ἀλλ' οἱ λέγοντες ὅτι φωνοῦσιν οἱ ἰχθύες διαμαρτάνουσιν. δι' X Ald. Sylb. || 6. μὲν οὖν] δ' VX, om. SU. || ἔσται SUVX, om. T, ἔστω Philop. in paraphr. || 7. ὁσμῆς W. || 8. ἡ om. SUX Ald. Sylb. || ὁσμῆ ETW. || 9. ψ. ἢ τὸ φῶς ἢ TWXy Ald. Sylb. || 10. χεῖρῳ SW, χεῖρων E, χεῖρον X. || γὰρ ὁ ἀνθρώπος W. || 11. αἰσθ.] ὁσφραίνεται ETW Camot. || 12. ὡς om. Ald. Sylb., ponit Camot. || 14. διαδήλους S. || τὰς διαφορὰς εἶναι X. || 16. ὁσμάς ETWy ut pleuraque. || μὲν om. Ald. Sylb. || 18. ἀκριβεστέραν T. || 19. καὶ διὰ y. || αὐτὴν εἶναι SUV Ald. Sylb. || τὴν αἰσθησιν om. V. || 20. ἀκριβ. τὸν ἀνθρ. W. || 21. λείπεται πολλῶ Bekk. c codd., ut videtur, ESUV Ald., πολλῶν TWX Philop. in paraphr. || τῶν om. X. || ἀφήν πολλῶ] ἀφ. πολ-

420^b 33. φωνή. καὶ. || ἡ βήξ, ἀλλὰ. || 421^a 3. τοῦτο] τούτω. || 5.—422^a 23. prioris editionis fragmentum (V. To.) traditur codicis E folio 11; invenio in To. ed. p. 59. sqq. || 11. αἰσθάνεται] ὁσφραίνεται. || 16. γένος. ἔοικε.

ἄλλων διαφερόντως ἀκριβοῖ. διὸ καὶ φρονιμώτατόν ἐστι τῶν
 ζῴων. σημεῖον δὲ τὸ καὶ ἐν τῇ γένει τῶν ἀνθρώπων παρὰ
 τὸ ἀσθητικόν τοῦτο εἶναι εὐφρεῖς καὶ ἀφρεῖς, παρ' ἄλλο
 δὲ μηδέν· οἱ μὲν γὰρ σκληρόσαρχοι ἀφρεῖς τὴν διάνοιαν, 25
 3 οἱ δὲ μαλακόσαρχοι εὐφρεῖς. ἔστι δ', ὥσπερ χυμὸς ὁ μὲν
 γλυκὺς ὁ δὲ πικρὸς, οὕτω καὶ ὄσμαι. ἀλλὰ τὰ μὲν ἔχουσι
 τὴν ἀνάλογον ὄσμην καὶ χυμόν, λέγω δὲ οἷον γλυκεῖαν
 ὄσμην καὶ γλυκὴν χυμόν, τὰ δὲ τούναντίον. ὁμοίως δὲ καὶ
 δοσιμεῖα καὶ ἀσθητὰ καὶ ὀξεῖα καὶ λιπαρά ἐστιν ὄσμη. 30
 ἀλλ' ὥσπερ εἶπομεν, διὰ τὸ μὴ σφόδρα διαδήλους εἶναι
 τὰς ὄσμιας ὥσπερ τοὺς χυμοὺς, ἀπὸ τούτων εἴληψε τὰ ὀνό-
 ματα καθ' ὁμοιότητα τῶν πραγμάτων· ἡ μὲν γὰρ γλυκεῖα 421^b
 ἀπὸ τοῦ κρόκου καὶ τοῦ μέλιτος. ἡ δὲ δοσιμεῖα θύμιον καὶ τῶν
 4 τοιούτων· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἔστι δ'
 ὥσπερ ἡ ἀκοῆ καὶ ἐκάστω τῶν ἀσθησίμων, ἡ μὲν τοῦ ἀκουστοῦ
 καὶ ἀνηχοῦστον, ἡ δὲ τοῦ ὀρατοῦ καὶ ἀνοῦστον, καὶ ἡ ὄσφρη- 5
 σις τοῦ ὄσφραστοῦ καὶ ἀνοσφρόντου. ἀνοσφραντιον δὲ τὸ μὲν
 παρὰ τὸ ὄλωσ ἀδύνατον ἔχειν ὄσμην, τὸ δὲ μικρὰν ἔχον
 5 καὶ φαύλην. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἀγενστον λέγεται. ἔστι δὲ
 καὶ ἡ ὄσφρησις διὰ τοῦ μεταξὺ, οἷον ἀέρος ἢ ὕδατος· καὶ
 γὰρ τὰ ἐνθρα δοκοῦσιν ὄσμησ ἀσθάνεσθαι. ὁμοίως δὲ καὶ 10

λῶν Bekk. nulla, ut videtur, codicis auctoritate; scribit enim: πολλῶ
 ESTUVW, om. cum ipsis τῶν ἄλλων X, qui sunt omnes, quos contulit,
 codices, πολλῶ (πολλῶ etiam γ.) Ald. Sylb. || 22. ἐστι τῶν ζῴων om.
 pr. γ. || 23. καὶ τὸ ESTW, om. καὶ X. || παρὰ W. || 24. εἶναι] ἐστὶν
 X. || 27. ὀσμαι et 28 et 29. ὀσμην E. || 29. τὰ δὲ τούναντίον ante 28.
 λέγω SUVX Ald. Sylb. post γλυκὴν χυμόν iam Camot. || 30. λιπαρά
 Ald. || ἐστὶν ἡ ὀσμη] E. || 32. ὀσμιας E. ὥσπερ καὶ τοῦς W. || εἴληψε
 Ald., εἴληψε Camot. || 421^b 1. γὰρ om. WX. ἀπὸ τοῦ om. STUVWX.
 2. τοῦ om. ESUVWXY. || δοσιμεῖα ἀπὸ τοῦ Ald. Sylb. || 3. εἰ VX. ||
 4. ὥσπερ καὶ ἡ ἀκοῆ ET, ὥσπερ ἀκοῆ SUVX Ald. Sylb. || 5. καὶ τοῦ
 ἀνηχοῦστον TX. || ὀρατοῦ καὶ τοῦ ἀνο. TX, ἀνο. καὶ ὀρατοῦ T. || ἡ om.
 SVX. || 6. καὶ τοῦ ἀνοσφρο. STUX. || 7. ὄλωσ ἀδ.] μηδ' ὄλωσ W.
 ὀσμην EW. || τὸ δὲ τὸ μ. V. || 8. καὶ τὸ φ. ETUV. || δὲ om. W. || καὶ
 τὸ γενεστόν καὶ τὸ SUW Ald. Sylb., Philop. in opt. sed unum ἀγενστόν
 Philop. in paraphr. || 9. καὶ om. S. || ἡ om. W. || ἡ om. SU. || καὶ — 10.
 ἀσθάνεσθαι om W. || 10. ὀσμησ E, om. V. || δὲ om. ETW. || τὰ utrum-
 que om. ETW.

421^b 2. γλυκεῖα, κρόκου καὶ μέλιτος, omisso ἀπὸ τοῦ. || 4. ὥσπερ
 καὶ ἡ. || 8. καὶ τὸ φαύλη. || 10. ἀσθάνεσθαι, ὁμοίως καὶ ἐναιμ
 καὶ ἀναίμα γιλ.

τὰ ἔναιμα καὶ τὰ ἄναιμα, ὥσπερ καὶ τὰ ἐν τῷ ἀέρι· καὶ γὰρ τοῦτων ἔνια πόρρωθεν ἀπαντᾷ πρὸς τὴν τροφὴν ὑποσπασίματα γινόμενα. διὸ καὶ ἀπορον φαίνεται, εἰ πάντα μὲν ὁμοίως ὁσμᾶται, ὃ δ' ἄνθρωπος ἀναπνέων μὲν, μὴ ἀναπνέων δὲ
 15 ἄλλ' ἐκπνέων ἢ κατέχων τὸ πνεῦμα οὐκ ὁσμᾶται, οὔτε πόρρωθεν οὔτ' ἐγγύθεν, οὐδ' ἂν ἐπὶ τοῦ μυκτῆρος ἐντὸς τεθῆ. καὶ τὸ μὲν ἐπ' αὐτῷ τιθέμενον τῷ αἰσθητηρίῳ ἀναίσθητον εἶναι κοινὸν πάντων· ἀλλὰ τὸ ἄναιμα τοῦ ἀναπνέειν μὴ αἰσθάνεσθαι ἴδιον ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων· δῆλον δὲ πειρωμένοις. ὥστε
 20 τὰ ἄναιμα, ἐπειδὴ οὐκ ἀναπνέουσιν, ἑτέραν ἂν τινα αἰσθησὶν ἔχοι παρὰ τὰς λεγομένας. ἀλλ' ἀδύνατον, εἶπερ τῆς ὁσμῆς αἰσθάνεται· ἢ γὰρ τοῦ ὁσφρακτοῦ αἰσθησὶς καὶ δυσώδους καὶ εὐώδους ὁσφρακτοῦ ἐστίν. ἔτι δὲ καὶ φθειρόμενα φαίνεται ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν ὁσμῶν ὑφ' ὧνπερ ἄνθρωπος, οἷον ἀσφάλτου καὶ θείου καὶ τῶν τοιοῦτων. ὁσφρακτεῖσθαι μὲν οἶν ἀναγκαῖον, ἀλλ' οὐκ ἀναπνέοντα. ζοικε δὲ τοῖς ἀνθρώποις διαφέρειν τὸ αἰσθητηρίον τοῦτο πρὸς τὸ τῶν ἄλλων ζώων, ὥσπερ τὰ ὄμματα πρὸς τὰ τῶν σκληροφθάλμων· τὰ μὲν γὰρ ἔχει φράγμα καὶ ὥσπερ ἔλκτρον τὰ βλέφαρα, ἢ μὴ κινήσας μὴ ἀσπλάσας οὐκ ὁρᾷ· τὰ δὲ σκληροφθαλμία οὐδὲν ἔχει τοιοῦτον, ἀλλ' εὐθέως ὁρᾷ τὰ γινόμενα ἐν τῷ διαφανεῖ. οὔτως οἶν καὶ τὸ ὁσφρακτικὸν αἰσθητηρίον τοῖς μὲν
 30 ἀκάλυφτος εἶναι, ὥσπερ τὸ ὄμμα, τοῖς δὲ τὸν ἀέρα δεχομένοις ἔχειν ἐπιτάκνυμα, ὃ ἀναπνέοντων ἀποκαλύπτεσθαι, διεκρινόμενων τῶν φλεβίων καὶ τῶν πόρων. καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἀναπνέοντα οὐκ ὁσμᾶται ἐν τῷ ὑγρῷ· ἀναγκαῖον γὰρ
 422^a ὁσφρακτεῖσθαι ἀναπνέοντα, τοῦτο δὲ ποιεῖν ἐν τῷ ὑγρῷ

11. ὥσπερ γὰρ καὶ U. || 13. καὶ om. E. || 14 et 15. ὁσμ. E. || 14. μὲν] μὲν ὁσμᾶται W, om. ETy. || μὴ ἀναπνέων δὲ om. SUVX. || 15. ἀλλ' ἐκπνέων om. Wy. || οὔτε] οὐδέ U. || 18. εἶναι καὶ κοινὸν X. || 20. τινα ἂν y. || 21. ἔχει TVy Ald. Sylb. || πρὸς W. || ἀλλ' ἀδύνατον verba a sensu suspecta, ut, iis ciocis, εἶπερ ad λεγομένας trahere praestet. || 22. δυσώδους καὶ εὐώδους T, δυσ. καὶ εὐωδίας W. || 23. δὴ Ey. || 24. ὑφ' ὧνπερ] ὑφ' ὧνπερ y. || 26. τοῖς] τοῦ W. || 27. πρὸς τὰ τῶν Ald. Sylb. || 28. ζώων σκληροφθάλμων y. || 29. φρ.] πῶμα W. || ἢ ἂν μὴ X. || 31. εὐθὺς SUVX Ald. Sylb. || τὸ γινόμενον UX. || 422^a 1. Ἀν ἀκαλυφτός; G. || 2. ἔχειν] ὥσπερ X. || ἀποκαλύπτεσθαι U. || 3. φλεβίων ET.

ἀδύνατον. ἔστι δ' ἡ ὁσμὴ τοῦ ξηροῦ, ὥσπερ ὁ χυμὸς τοῦ ὑγροῦ· τὸ δὲ ὁσφρακτικὸν αἰσθητήριον δυνάμει τοιοῦτον.

X. Τὸ δὲ γενεστὸν ἐστὶν ἀπτὸν τι· καὶ τοῦτ' αἴτιον τοῦ μὴ εἶναι αἰσθητὸν διὰ τοῦ μεταξὺ ἀλλοτριῶν ὄντος σώματος· οὐδὲ γὰρ ἡ ἀφή, καὶ τὸ σῶμα δὲ ἐν ᾧ ὁ χυμὸς, τὸ γενεστὸν, ἐν ὑγρῷ ὡς ἔλη· τοῦτο δ' ἀπτὸν τι. διὸ καὶ ἐν ἔδατι ἤμεν, ἡσθανόμεθ' ἂν ἐμβληθέντος τοῦ γλυκέος, οὐκ ἦν δ' ἂν ἡ αἰσθησις ἡμῶν διὰ τοῦ μεταξὺ, ἀλλὰ τῷ μυχθῆναι τῷ ὑγρῷ, καθάπερ ἐπὶ τοῦ ποτοῦ. τὸ δὲ χροῦμα οὐκ οὔτως ὁράται τῷ μίγνυσθαι, οὐδὲ ταῖς ἀπορροαῖς. ὡς μὲν οὖν τὸ μεταξὺ οὐθέν ἐστιν· ὡς δὲ χροῦμα τὸ ὁρατὸν, οὔτω τὸ γενεστὸν ὁ χυμὸς. οὐθέν δὲ ποιῆι χυμοῦ αἰσθησιν ἄνευ ὑγρότητος, ἀλλ' ἔχει ἐνεργεία ἢ δυνάμει ὑγρότητα, οἷον τὸ ἄλμυρόν· ἐπιτιτὸν τε γὰρ αὐτὸ καὶ συντηκτικὸν γλώττης. ὥσπερ δὲ καὶ ἡ ὄψις ἐστὶ τοῦ τε ὁρατοῦ καὶ τοῦ ἀοράτου (τὸ γὰρ σκότος ἀόρατον, ζοῖνει δὲ καὶ τοῦτο ἡ ὄψις), ἔτι τοῦ λίαν λαμπροῦ (καὶ γὰρ τοῦτο ἀόρατον, ἄλλον δὲ τρόπον τοῦ σκότους), ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ἀκοὴ ψόφου τε καὶ σιγῆς, ὧν τὸ μὲν ἀκουστὸν τὸ δ' οὐκ ἀκουστὸν, καὶ μεγάλου ψόφου, καθάπερ ἡ ὄψις τοῦ λαμπροῦ· ὥσπερ γὰρ ὁ μικρὸς ψόφος ἀνήκουστος τρόπον τινά, καὶ ὁ μέγας τε καὶ ὁ βίαιος·

7. αἰσθ. τὸ δ. SUX. || 9. ὄντος ἀλλοτριῶν U. || 10. δὲ om. SUX. || 11. ὡς ἔλη om. pr. γ. || ἔλη E (Buss.), ἔλη E (Trdldg.) Ald., Sylb., Simpl. in paraphr., ἔλη Philop. in paraphr., neglexit Themistius. ἐν ὑγρῷ ὡς ἔδατι vetus lectio Alexandro teste apud Philop. Vetus interpres (lat.?) legit ὡς ἐν ἔλη. Morell. || καὶ SUVWX Ald. Sylb. || 12. ἤμεν STUVWXY Ald. Sylb., εἴμεν E, sed εἴ in rasura positum; videtur fuisse ἤμεν, εἴμεν Bekk. || αἰσθανόμεθ' T, ἡσθανόμεθα SUVWXY Ald. Sylb., αἰσθανόμεθα ex uno cod. E Bekk. || 14. τὸ ὑγρὸν W. || χροῦμα δὲ W. || 15. οὐδὲν V. || 16. τὸ μ.] τῷ μ. X. || οὔτω καὶ τὸ V. || 17. αἰσθησιν χυμοῦ SUV Ald. Sylb. || 18. ἀλλ' — ὑγρότητα om. E, post ἄλμυρόν ponit T. || ἡ δυνάμει ἢ ἐνεργεία W. || ὑγρότητος ST. || 19. ἄλμυρόν X, ἄλμυρόν S. || τητὸν SUX. || συντηκτικὸν X, συμπληκτικὸν γ. || γλώσσης SUV Ald. Sylb. || 20. ἡ om. U. || τε om. EW. || τοῦ om. STUWY. || 21. ἔτι τι τοῦ E (Buss.). || 23. τε καὶ τε κριτικὴ καὶ V. || 25. ὡς γὰρ X. || 26. ἀνήκουστος οὕτως γ. || ὁ ante β. om. Wy.

12. ἤμεν] εἴμεν. [ἡσθανόμεθ'] αἰσθανόμεθα. || locus 20. ὥσπερ — 31. γέσεως nominatur: „Typus eines durch erklärende Parenthesen erweiterten Vergleichungssatzes“ a Bz. stud. Ar. II, III, 43. Apodosi (29. ab οὔτω δὲ) comprehensio trium membrorum praemittitur; praeter parentheses, quae in textu sunt 25. ὥσπερ — 26. βίαιος in parenth. Bz. || 26. ἀνήκουστος, τρόπον τινά καὶ ὁ κτλ. (cf. ^a22, Them. 81^b) Bz.

ἀόρατον δὲ τὸ μὲν ὅλως λέγεται, ὥσπερ καὶ ἐπ' ἄλλων τὸ
 ἀδύνατον, τὸ δ', εἰς περιουσίαν μὴ ἔχει ἢ φραύτως, ὥσπερ
 τὸ ἄπειρον καὶ τὸ ἀπείρητον· οὕτω δὲ καὶ ἡ γεῦσις τοῦ γευσιοῦ
 30 τε καὶ ἀγεύστου· τοῦτο δὲ τὸ μικρόν ἢ φραῦλον ἔχον χυμὸν
 ἢ φθαριτικὸν τῆς γεύσεως. δοκεῖ δ' εἶναι ἀρχὴ τὸ ποτόν καὶ
 ἄπειτον· γεῦσις γὰρ τις ἀμφοτέρω· ἀλλὰ τὸ μὲν φραῦλη
 καὶ φθαριτικὴ τῆς γεύσεως, τὸ δὲ κατὰ φύσιν. ἔστι δὲ κοι- 4
 ρὸν ἀφῆς καὶ γεύσεως τὸ ποτόν. ἐπεὶ δ' ὑγρὸν τὸ γευστόν,
 422^b ἀνάγκη καὶ τὸ αἰσθητήριον αὐτοῦ μήτε ὑγρὸν εἶναι ἐντελε-
 χεῖα μήτε ἀδύνατον ὑγραίνεσθαι· πάσχει γὰρ τι ἢ γεῦ-
 σις ἐπὶ τοῦ γευστοῦ, ἢ γευστόν. ἀναγκαῖον ἄρα ὑγραθεῖναι
 τὸ δυνάμενον μὲν ὑγραίνεσθαι σωζόμενον, μὴ ὑγρὸν δέ, τὸ
 5 γευστικὸν αἰσθητήριον. σημεῖον δὲ τὸ μήτε κατάξηρον οὔσαν
 τὴν γλώττιαν αἰσθάνεσθαι μήτε λίαν ὑγρὰν· αἴτη γὰρ ἀφῆ
 γίνεται τοῦ πρώτου ὑγροῦ, ὥσπερ ὅταν προγευματίσας τις
 ἰσχυροῦ χυμοῦ γείνηται ἐτέρον· καὶ οἷον τοῖς κάμνοισι πιεσθὰ
 πάντα φαίνεται διὰ τὴν γλώττιαν πλήρει τοιαύτης ὑγρό-
 10 τητος αἰσθάνεσθαι. τὰ δ' εἶδη τῶν χυμῶν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ 5
 τῶν χρωμάτων, ἀπλᾶ μὲν τάναντία, τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πι-
 κρὸν, ἐχόμενα δὲ τοῦ μὲν τὸ λιπαρὸν, τοῦ δὲ τὸ ἀλμυρὸν·
 μείαξ δὲ τοιούτων τό τε θριμνὸν καὶ τὸ ἀσπιρὸν καὶ σιουφρὸν
 καὶ ὀξύ· σχεδὸν γὰρ αὐτὰ δοκοῦσιν εἶναι διαφοραὶ χυμῶν.
 15 ὥστε τὸ γευστικὸν ἔστι τὸ δυνάμει τοιοῦτον, γευστόν δὲ τὸ
 ποιητικὸν ἐντελεχεῖα αὐτοῦ.

XI. Περὶ δὲ τοῦ ἄπειτου καὶ ἀφῆς ὁ αὐτὸς λόγος. εἰ γὰρ
 ἡ ἀφῆ μὴ μία ἐστὶν αἰσθησις ἀλλὰ πλείους, ἀναγκαῖον καὶ τὰ

28. ἄν E. || 29. ἄπειτον S, ἄπειτον E. || τὸ om. ETU. || ἀπείρητον
 ST. || δὲ ETUW. || 30. τε om. S. || καὶ τοῦ ἀγεύστου SV. || ἢ] καὶ VX
 Ald. Sylb. || 31. ἢ καὶ τῆς γεύσεως φθαριτικὸν γ. || 32. γὰρ ἄν τις U. ||
 33. τῆς γεύσεως om. γ. || 422^b 1. ἀναγκαῖον γ. || καὶ om. STVX Ald.
 Sylb. || 2. ὑγραίνεσθαι ἀδύνατον WX. || 4. μὲν om. SUVWX Ald.
 Sylb. || 6. γλώττιαν TUVW Ald. || αἰσθάνεσθαι ante τὴν T. || γὰρ ἢ ἀφῆ
 E. || 7. γείνηται W. || 8. χυμοῦ om. E, κάμνοισιν duplici α E. || 9. τὴν
 γλώττιαν πλήρη TWγ Ald. Sylb. || 10. ὥσπερ ἐπὶ om. καὶ γ. || 13. θριμνὸν
 Ald. || τὸ om. SVW Ald. Sylb. || καὶ ante σιουφρὸν om. Sylb., ponit
 Camot. || 17. δὲ ἀπειτου Ald. || καὶ περὶ ἀφῆς ETy, καὶ τῆς ἀφῆς W.

33. φέειν] ἔστι To. || 422^b 6. αἴτη] conii. αὐτοῦ. || 16. post αὐτοῦ
 conii. excidisse οἷον αὐτό. || 17. καὶ ἀφῆς] καὶ περὶ ἀ. || λόγος] εἰ κτλ.

ἀπτιὰ αἰσθητὰ πλείω εἶναι. ἔχει δ' ἀπορίαν πότερον πλείους
 εἰσὶν ἢ μία, καὶ τί τὸ αἰσθητήριον τὸ τοῦ ἀπτιοῦ ἀπτικόν, 20
 πότερον ἢ σάξ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ ἀνάλογον, ἢ οὐ, ἀλλὰ
 τοῦτο μὲν ἔστι τὸ μειαξέ, τὸ δὲ πρῶτον αἰσθητήριον ἄλλο τί
 2 ἔστιν ἐντός. πᾶσά τε γὰρ αἰσθησις μιᾶς ἐναντιώσεως εἶναι
 δοκεῖ, οἷον ὄψις λευκοῦ καὶ μέλανος καὶ ἀκοή ὀξέος καὶ
 βαρέος καὶ γεῦσις πικροῦ καὶ γλυκέος· ἐν δὲ τῷ ἀπτιῷ 25
 πολλά ἐνεῖσιν ἐναντιώσεις, θερμὸν ψυχρόν, ξηρὸν ἰγρὸν,
 σκληρὸν μαλακόν, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα τοιαῦτα. ἔχει δὲ
 τινα λύσιν πρὸς γε ταύτην τὴν ἀπορίαν, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν
 ἄλλων αἰσθήσεων εἰσὶν ἐναντιώσεις πλείους, οἷον ἐν φωνῇ οὐ
 μόνον ὀξύτης καὶ βαρύτης, ἀλλὰ καὶ μέγεθος καὶ μικρότης 30
 καὶ λιότης καὶ τραχύτης φωνῆς καὶ τοιαῦθ' ἕτερα. εἰσὶ δὲ
 καὶ περὶ χροῶμα διαφοραὶ τοιαῦται ἕτερα. ἀλλὰ τί τὸ ἐν
 τὸ ὑποκείμενον, ὡσπερ ἀκοῇ ψόφος, οὕτω τῇ ἀφῆ, οὐκ ἔστιν
 3 ἐνδῆλον. πότερον δ' ἔστι τὸ αἰσθητήριον ἐντός, ἢ οὐ, ἀλλ'
 εὐθέως ἢ σάξ; οὐδὲν δοκεῖ σιμειῖον εἶναι τὸ γίνεσθαι τὴν 4:23^a
 αἰσθησιν ἕμα θιγγανομένων. καὶ γὰρ νῦν εἴ τις περὶ τὴν
 σάξα περιτείνειεν οἷον ἑμένα ποιήσας, ὁμοίως τὴν αἰσθησιν
 εὐθέως ἀψάμενος ἐνσημαίνει· καίτοι δῆλον ὡς οὐκ ἔστιν ἐν
 4 τοῦτω τὸ αἰσθητήριον· εἰ δὲ καὶ σιμειῖος γένοιτο, θᾶττον ἔτι 5
 δικνοῖτ' ἂν ἢ αἰσθησις. διὸ τὸ τοιοῦτο μόριον τοῦ σώματος
 ἔοικεν οὕτως ἔχειν ὡσπερ ἂν εἰ κύκλω ἰμῖν περιπελάζει ὁ
 ἀήρ· ἐδοκοῦμεν γὰρ ἂν ἐνί τινι αἰσθάνεσθαι καὶ ψόφον καὶ
 χροῶματος καὶ ὁσμῆς, καὶ μία τις αἰσθησις εἶναι ὄψις ἀκοή,

19. πλείω αἰσθητὰ εἶναι V Ald. Sylb., πλείω εἶναι αἰσθητὰ S. ||

20. τὸ ante τοῦ om. SVX. || ἀπτιοῦ ἀπτικόν] ἀπτιοῦ ESTUVXY, ἀπτιοῦ W. || 21. ἢ om. SUVW. || ἐν τοῖς ἄλλοις] τῶν ἄλλων W. || 23. ἔστι καὶ ἐντός V. || τε om. X. || 24. καὶ ἢ ἀκοή W Ald. Sylb. || βαρέος καὶ ὀξέος V, βαρέος E. || 26. εἰσὶν STUVX Ald. Sylb. || ἰγρὸν ξηρὸν y. || 28. τὴν ἀπ. ταύτην W. || 29. πλείους y. || 30. σιμειῖος y. || 31. τε-λιότης S. || 32. 33. τὸ ἐν ante ὑποκ. om. Ald. Sylb. || 33. τῇ ἀκοῇ y. || 34. ἐν δῆλον E, ἐν δῆλον T, δῆλον SUVX, ἐκδῆλον Ald. Sylb. || 423^a 1. εἶναι om. X. || τῶι E || 2. νῦν om. SUV Ald. Sylb. || 3. ἐπι-τείνειεν T Ald. Sylb. || 4. Fortasse legendum est ἀψάμενοις vel ἀψα-μένοις. || ἐνσημαίνει X, ἂν ἐνσημαίνει T Ald., ἂν ἐνσημαίνοι Sylb. || 5. γίγνοιτο S. || θᾶσσον X. || 6. διὸ καὶ τὸ Ald. Sylb. || τοιοῦτον STUVWX Ald. Sylb. || 7. ἔχειν οὕτως ἔοικεν Ald. Sylb. || ἂν om. X. || 8. τινι om. y. || 9. ὁσμῆς ETW. || εἶναι] ἢν ἢ X. || ὄψις καὶ ἀκοή S. || ἀκοή καὶ

423^a 1. σάξ, οὐδέν. || 5. conī. ἀψάμενοις.

- 10 ὄσφρησις, νῦν δὲ διὰ τὸ διωρίσθαι δι' οὗ γίνονται αἱ κινήσεις, φανερὰ τὰ εἰρημμένα αἰσθητήρια ἕτερα ἴητα. ἐπὶ δὲ τῆς ἀφῆς τοῦτο νῦν ἀδηλον· ἐξ ἄερος μὲν γὰρ ἢ ὕδατος ἀδύνατον συ-
 15 στήναι τὸ ἐμψυχον σῶμα· δεῖ γὰρ τι στερεὸν εἶναι.λείπεται δὴ μικτὸν ἐκ γῆς καὶ ταύτων εἶναι, οἷον βούλεται ἢ σὰρξ καὶ
 20 τὸ ἀνάλογον· ὥστε ἀναγκαῖον καὶ τὸ σῶμα εἶναι μεταξὺ τοῦ ἀπτικῶν προσπεφυκός, δι' οὗ γίνονται αἱ αἰσθήσεις πλείους οἷσαι. δηλοῖ δ' ὅτι πλείους ἢ ἐπὶ τῆς γλώττης ἀφή· ἀπάντων 5
 γὰρ τῶν ἀπτῶν αἰσθάνεται κατὰ τὸ αὐτὸ μόριον καὶ χυμοῦ. εἰ μὲν οἶν καὶ ἡ ἄλλη σὰρξ ἡσθάνετο τοῦ χυμοῦ, ἐδόκει ἂν
 20 ἡ αὐτὴ καὶ μία εἶναι αἰσθήσις ἢ γεῦσις καὶ ἡ ἀφή· νῦν δὲ δύο διὰ τὸ μὴ ἀντιστρέφειν. ἀπορήσειε δ' ἂν τις, εἰ πᾶν 6
 σῶμα βάρους ἔχει· τοῦτο δ' ἔστι τὸ τρίτον μέγεθος· ὧν δ' ἔστι δύο σωματίων μεταξὺ σῶμά τι, οὐκ ἐνδέχεται ταῦτα ἀλλή-
 25 λων ἀπτεσθαι. τὸ δ' ἕρπον οὐκ ἔστιν ἄνευ σώματος, οὐδὲ τὸ διερόν, ἀλλ' ἀναγκαῖον ὕδωρ εἶναι ἢ ἔχειν ὕδωρ. τὰ δὲ ἀπτόμενα ἀλλήλων ἐν τῷ ὕδατι, μὴ ξηρῶν τῶν ἄκρων ὄν-
 των, ἀναγκαῖον ὕδωρ ἔχειν μεταξί, οὗ ἀνάπλα τα ἔσχατα. εἰ δὲ τοῦτ' ἀληθές, ἀδύνατον ἄφασθαι ἄλλο ἄλλον ἐν ὕδατι. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐν τῷ ἀέρι· ὁμοίως γὰρ ἔχει ὁ ἀήρ

ὄσφρησις W, καὶ ἀκοή καὶ Ald. Syll. || 10. κινήσεις] κινήσεις καὶ αἱ αἰσθήσεις U, αἰσθήσεις γρ. S. | 11. εἰρημμένα om. X. || 12. τοῦτο μὲν νῦν ETW. || 13. τι om. UX. || 14. δὲ ESTUXy. || 15. ἀνάλογον εἰ γὰρ πᾶσα αἰσθησις διὰ τοῦ μεταξὺ, καὶ ἡ ἀφή Ald. Basil., ἢ γὰρ etc. Syll. Quod additamentum fortasse e Themistio fluxit. iam om. Camot., superfluum iudicat Basil. marg. || καὶ] εἶναι καὶ E, om. U. || εἶναι τὸ σῶμα U. || μεταξὺ] τὸ μεταξὺ TXY. || 16. αἰ om. VW. || 17. γλώσσης Xy. || πάντων X. || 18. αἰσθεται STU. || 19. καὶ om. SU Ald. Syll. || ἢ om. V. || αἰσθάνεται W. || τοῦ om. SX. || ἂν om. SUX. || 20. εἶναι καὶ μία X, αἰσθησις εἶναι γ. || 22. βάρους S. || 23. δύο om. SUVX. || μεταξὺ σωματίων W. || αὐτὰ EWy. || 25. ὕδατος SVX Ald. Camot. || 27. ἔχειν ὕδωρ X. || οὗ] ᾧ STUVX Ald. Syll. || 28. ἄφασθαι S, ἄφασθαι post ἄλλου T. || 29. ἔχει καὶ ὁ W.

423^a 13. 14. λείπ. δὴ] λειπ. δέ. || post βούλεται conl. excidisse εἶναι καὶ. || 15. ἀναγκαῖον τό, om. καὶ. || τὸ μειαξί. || 21. ἀπορήσειε — 28. ὕδατι unam comprehensionem efficiunt To., aliter Bz. stud. Ar. II, III, 61 sqq., extendit periodum a 21 ἀπορήσειε — ^b 3. ἄποθεν, apodosis ^b 1. πότερον οὖν γιλ. || 22. ἔχει, τοῦτο Bz. || 24. ἀπτεσθαι· τὸ To., Bz. || σώματος οὐδὲ virg. om. Bz. || 25. ὕδωρ· τὰ δὲ To., Bz. || 27. ἔσχατα· εἰ To., Bz. || 28. post ὕδατι punctum To., colon Bz.

πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ καὶ τὸ ὕδωρ πρὸς τὰ ἐν τῷ ὕδατι. λαν- 30
 θάνει δὲ μᾶλλον ἡμᾶς, ὥσπερ καὶ τὰ ἐν τῷ ὕδατι ζῆα,
 7 εἰ διερὸν διεροῦ ἄπτεται. πότερον οὖν πάντων ὁμοίως ἐστὶν ἢ 423^b
 αἴσθησις, ἢ ἄλλων ἄλλως, καθάπερ νῦν δοκεῖ ἢ μὲν γεῦσις
 καὶ ἢ ἀφή τῷ ἄπτεσθαι, αἰ δ' ἄλλαι ἄποθεν; τὸ δ' οὐκ
 ἐστίν, ἀλλὰ καὶ τὸ σκληρὸν καὶ τὸ μαλακὸν δι' ἐτέρων αἰ-
 σθανόμεθα, ὥσπερ καὶ τὸ ψοφητικὸν καὶ τὸ ὄρατόν καὶ τὸ 5
 ὄσφραντόν· ἀλλὰ τὰ μὲν πόρωθεν, τὰ δ' ἐγγύθεν. διὸ
 λανθάνει, ἐπεὶ αἰσθανόμεθά γε πάντων διὰ τοῦ μέσου· ἀλλ'
 ἐπὶ τούτων λανθάνει. καίτοι καθάπερ εἵπαμεν καὶ πρότερον,
 καὶ εἰ δι' ὑμένοιο αἰσθανόμεθα τῶν ἀπῶν ἀπάντων λανθά-
 νοντος ὅτι διείργει, ὁμοίως ἂν ἔχοιμεν ὥσπερ καὶ νῦν ἐν 10
 τῷ ὕδατι καὶ ἐν τῷ ἀέρι· δοχοῦμεν γὰρ αὐτῶν ἄπτεσθαι
 8 καὶ οὐδὲν εἶναι διὰ μέσου. ἀλλὰ διαφέρει τὸ ἄπτὸν τῶν ὄρα-
 τῶν καὶ τῶν ψοφητικῶν, ὅτι ἐκείνων μὲν αἰσθανόμεθα τῷ
 τὸ μεταξὺ ποιεῖν τι ἡμᾶς, τῶν δὲ ἀπῶν οὐκ ὑπὸ τοῦ με-
 ταξὺ ἀλλ' ἅμα τῷ μεταξὺ, ὥσπερ ὁ δι' ἀσπίδος πλη- 15
 γεῖς· οὐ γὰρ ἢ ἀσπίς πληγεῖσα ἐπάταξεν, ἀλλ' ἅμφω
 9 συνέβη πληγῆναι. ὅλος δ' εἴκειν ἢ σὰρξ καὶ ἢ γλῶττα, ὡς
 ὁ ἀῖρ καὶ τὸ ὕδωρ πρὸς τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοήν καὶ τὴν
 ὄσφρησιν ἔχουσιν, οὕτως ἔχειν πρὸς τὸ αἰσθητήριον ὥσ-
 περ ἐκείνων ἕκαστον. αὐτοῦ δὲ τοῦ αἰσθητήριου ἀπτομένοι 20
 οὐτ' ἐκεῖ οὐτ' ἐνταῦθα γένοιτ' ἂν αἴσθησις, οἷον εἴ τις σῶμα

30. καὶ τὸ ὕδωρ πρὸς τὰ ἐν om. Ald. || τὸ om. ET. || ἐν αὐτῷ τῷ ETWY Syb. || 31. μᾶλλον om. X. || 423^b 1. διερὸν διεροῦ utrumque in litura E. || ὁμοίως πάντων X, ἀπάντων ὁμοίως SUVW Ald. Syb. || 2. Post δοκεῖ interpungit y Ald. Syb. || μὲν γὰρ γεῦσις W Ald. Syb. || 3. ἀφή ἐν τῷ X. || 3. Post ἄποθεν punctum ponit Bekkerus, sicut Syb. || 5. ψοφητόν SX. || 6. τὸ SVX. || τὸ SUVX. || 8. ἐπὲ X. || εἵπομεν STUVWXY Ald. Syb. || καὶ om. X. || 9. καὶ y. || ἡσθανόμεθα E, αἰσθανόμεθα STUVX Ald. Syb. || γε τῶν Ald. Syb. || 11. ἐν alterum om. SVWY Ald. Syb. || γὰρ νῦν αὐτῶν ETWY. || 12. τὸ om. X. || ὄρατικῶν ETy. || 13. τῶν om. Ey. || ἐκεῖνα ESTUVX. || 14. τι ποιεῖν T. || 16. ἀλλ' ἅμ' ἅμφω E. || 17. γλῶσσα STUVWXY Ald. Syb. || 18. ὁ om. STVX. || 20. ἀπτομένων UVX. || 21. ἂν UVX. || τι W.

29. post ἀέρι colon om. Bz. || (ὁμοίως — ^b 1. ἄπτεται) in parenth. Bz. || 30. ὕδατι, λανθάνει Bz. || 423^b 1. ἄπτεται) — πότερον. Bz. || 2. ἄλλως, καθ. Bz., ἄλλως; καθ. To. || 3. post ἄποθεν punctum To., Bz. || 6. ἐγγυθεν' διό. || 7. λανθάνει' ἐπέ. || 16. ἀλλ' ἅμ' ἅμφω. || 21. τὸ σῶμα. || 8—424^b 18. prioris editionis fragmentum (Π. To.) traditur codi-

τὸ λευκὸν ἐπὶ τοῦ ὄμματος θείῃ τὸ ἔσχατον. ἧ καὶ δῆλον
 ὅτι ἐντὸς τὸ τοῦ ἀπτοῦ αἰσθητικόν. οὕτω γὰρ ἂν συμβαίνοι
 ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἐπιτιθεμένων γὰρ ἐπὶ τὸ αἰσθητή-
 25 ριον οὐκ αἰσθάνεται, ἐπὶ δὲ τὴν σάρκα ἐπιτιθεμένων αἰσθάν-
 νεται· ὥστε τὸ μειαζὺν τοῦ ἀπτικῶ ἢ σάρξ. ἀπτικὰ μὲν οὖν 10
 εἰσὶν αἱ διαφοραὶ τοῦ σώματος ἢ σῶμα· λέγω δὲ διαφορὰς
 αἰ τὰ στοιχεῖα διορίζουσι, θερμὸν ψυχρὸν, ξηρὸν ὑγρὸν, περὶ
 ὧν εἰρήκαμεν πρότερον ἐν τοῖς περὶ στοιχείων. τὸ δὲ αἰσθη- 11
 30 τήριον αὐτῶν τὸ ἀπτικόν, καὶ ἐν ᾧ ἢ καλουμένη ἀφή ὑπάρ-
 χει πρώτῳ, τὸ δυνάμει τοιοῦτόν ἐστι μόριον· τὸ γὰρ αἰσθά-
 424^a νεσθαι πάσχειν τι ἐστίν· ὥστε τὸ ποιῶν οἷον αὐτὸ ἐνεργεία,
 τοιοῦτον ἐκεῖνο ποιεῖ δυνάμει ὄν. διὸ τοῦ ὁμοίως θερμοῦ καὶ
 ψυχροῦ ἢ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ οὐκ αἰσθανόμεθα, ἀλλὰ
 τῶν ὑπερβολῶν, ὡς τῆς αἰσθήσεως οἷον μεσότητός τινος οὔσης
 5 τῆς ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ἐναντιώσεως. καὶ διὰ τοῦτο κρίνει τὰ
 αἰσθητά. τὸ γὰρ μέσον κριτικόν· γίνεται γὰρ πρὸς ἑκάτερον
 αὐτῶν θάτερον τῶν ἄκρων· καὶ δεῖ ὥσπερ τὸ μέλλον αἰσθή-
 σεσθαι λευκοῦ καὶ μέλανος μηδέτερον αὐτῶν εἶναι ἐνεργεία,
 δυνάμει δ' ἄμφω, οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων καὶ ἐπὶ τῆς
 10 ἀφῆς μῆτε θερμὸν μῆτε ψυχρὸν. ἔτι δ' ὥσπερ ὁρατοῦ καὶ 12
 ἀοράτου ἢ πῶς ἢ ὄψις, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν ἀντι-
 κειμένων, οὕτω καὶ ἡ ἀφή τοῦ ἀπτοῦ καὶ ἀνάπτου· ἀναπτου

22. τὸ ante λευκὸν om. SUVX, τὸ λευκὸν Basil. margo. || οἷον τὸ
 σῶμα τὸ λευκὸν εἴ τις γ. || ἧ Wy Ald., om. SUV. || 23. τὸ om. W,
 ante ἐντὸς ponit T Ald. Sylb. || τοῦ om. Ald. || αἰσθητήριον TW Ald.
 Sylb., αἰσθητικὸν iam Camot. || γὰρ συμβαίνοι W. || 24. ὥσπερ SUVX
 Ald. Sylb. || καὶ om. STUVWXy Ald. Sylb. || 26. τὸ om. X. || ἀπτικὰ
 TUV Ald. Sylb. || εἰσὶν αὐταὶ αἱ W. || 28. αἰς SUVX, vetus interpres
 Morellii. || 29. περὶ τῶν στ. ETy. || 30. καὶ om. Ald. || ὑπάρχει αἰσθη-
 σις πρώτῳ E. ἐπάρχει αἰσθησις καὶ πρώτῳ TW, αἰσθησις πρώτῳ γ. ||
 31. μόριον· οἷον τὸ ἀπτικὸν ἐνεργεία add. Ald. || 424^a 2. ὁμοίου TUX. ||
 καὶ] ἢ SUW Ald. || 3. ἢ] καὶ V. || καὶ] ἢ SUV. || 5. αἰσθητικοῖς Ald.
 Sylb. || καὶ om. E. || 6. αἰσθητήρια STUX. || 8. εἶναι om. WX. || ἐνε-
 γεία εἶναι Ald. Sylb. || 9. δὲ ETy, om. X. || ἐπὶ ante τῆς om. STVX
 Ald. Sylb. || 10. μῆτε ψυχρὸν μῆτε θερμὸν γ. || 12. καὶ post οὕτω
 om. X.

eis E folio 196; contulit hoc iam Trällbg. („Codicis E folio 196 libri de
 anima secundi exitus repetitur nec multum dissimili.“) In-
 venies in To. ed. p. 69 sqq. || 424^a 2. τὸ δυνάμει ὄν. || 9. οὕτω δὲ
 καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων in parenthesis. || δῆ] δέ. || post ἄλλων virgulam.

δ' ἐστὶ τὸ τε μικρὰν ἔχον πάμπαν διαφορὰν τῶν ἀπτῶν, οἷον πέπονθεν ὁ αἶρ, καὶ τῶν ἀπτῶν αἱ ὑπερβολαί, ὥσπερ τὰ φθαρτικά. καθ' ἑκάστην μὲν οὖν τῶν αἰσθήσεων εἶρηται 15 τύπω.

XII. Καθόλου δὲ περὶ πάσις αἰσθήσεων δεῖ λαβεῖν ὅτι ἡ μὲν αἰσθησίς ἐστι τὸ δεξιζὸν τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν ἄνευ τῆς ὕλης, οἷον ὁ κηρὸς τοῦ δακτυλίου ἄνευ τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ χρυσοῦ δέχεται τὸ σημεῖον, λαμβάνει δὲ τὸ χρυσοῦν ἢ τὸ 20 χαλκοῦν σημεῖον, ἀλλ' οὐχ ἢ χρυσοῦς ἢ χαλκός. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ αἰσθησίς ἐκαστοῦ ὑπὸ τοῦ ἔχοντος χρῶμα ἢ χιμῶν ἢ ψόφον πάσχει, ἀλλ' οὐχ ἢ ἑκάστον ἐκείνων λέγεται, ἀλλ' 2 ἢ τοιοδί, καὶ κατὰ τὸν λόγον. αἰσθητήριον δὲ πρῶτον ἐν τῷ ἢ τοιαύτῃ δύνامي. ἐστὶ μὲν οὖν ταῦτόν, τὸ δ' εἶναι ἔτε- 25 ρον· μέγεθος μὲν γὰρ ἂν τι εἴη τὸ αἰσθανόμενον· οὐ μὴν τό γε αἰσθητικῶν εἶναι, οἷδ' ἡ αἰσθησίς μέγεθός ἐστιν, ἀλλὰ λό- 3 γος τις καὶ δύναμις ἐκείνων. φανερόν δ' ἐκ τούτων καὶ διὰ τί ποτε τῶν αἰσθητῶν αἱ ὑπερβολαὶ φθείρουσι τὰ αἰσθητή- ρια· ἐὰν γὰρ ἢ ἰσχυροτέρα τοῦ αἰσθητηρίου ἢ κίνησις, λεί- 30 ται ὁ λόγος, τοῦτο δ' ἦν ἡ αἰσθησίς, ὥσπερ καὶ ἡ συμ- 4 φωνία καὶ ὁ τόπος κρουομένων σφόδρα τῶν κρουθῶν. καὶ διὰ τί ποτε τὰ φητὰ οὐκ αἰσθάνεται, ἔχοντά τι μόριον ψυχι- ζὸν καὶ πάσχοντά τι ὑπὸ τῶν ἀπτῶν· καὶ γὰρ ψύχεται καὶ φερμαίνεται· αἴτιον γὰρ τὸ μὴ ἔχειν μεσότητα, μηδὲ 424^b τοιαύτην ἀρχὴν οἷαν τὰ εἶδη δέχεσθαι τῶν αἰσθητῶν, ἀλλὰ

424^a 34. τῶν ἀπτῶν; καὶ κτλ. ed. pr.

13. π. ἔχ X. || ἔχον πάμπαν μικρὰν δ. Ald. Syll. || 14. τῶν ἀπτῶν] Philop. fortasse legebat τοῦ ἀπτίζουδ. || 17. διαλαβεῖν W. || 18. αἰσθητῶν] ἀναισθήτων S. || εἰδῶν om. SUX. || 19. ὁ om. ETy. || ἄνευ σιδήρου Syll. || 20. λαμβάνει — 21. σημεῖον om. W. || 21. χαλκὸν U. || ἢ] ὡς U. || χαλκός ἢ χρυσοῦς X Ald. Syll. || 24. ἢ X. || τὸν om. E. || 25. ταῦτό Ty. ταῦτά SX. || 26. τι εἴη] ἢν X. || τό γε] τῶ γε S Ald. Syll. || τῶ δὲ γ, τό γε iam Basil. margo, || 28. ἐξείρω E. || 30. ἂν Ald. Syll. || ἔν γὰρ ἰσχ. VX. || ἰσχυροτέρα E. || 31. ἦν om. ETWy. || καὶ om. W. || 32. κρουομένων σφόδρα] καὶ ἡ κρουσίς X. || 34. τι om. SUX. || ὑπὸ] ἀπὸ γ. || ἀπτῶν ἀπῶν. καὶ ETWy. || 424^b 1. γὰρ] δὲ U. || μηδὲ] καὶ X. || 2. ἀρχὴν E errore calami. || δέχεσθαι τὰ εἶδη SVX Ald. Syll.

18. αἰσθητῶν ἄνευ, omisso εἰδῶν. || 19. ὕλης· οἷον. || 21. χαλκός· ὁμοίως. || 25. ταῦτόν] ταῦτό. || 27. εἶναι οὐδ' virg. om. || 31. τοῦτο δ' ἦν ἢ αἰσθησίς in parenth.

πάσχειν μετὰ τῆς ἕλης. ἀπορίσειε δ' ἂν τις εἰ πάθοι ἂν 5
 5 τι ἐπ' ὀσμῆς τὸ ἀδύνατον ὀσφραθῆναι, ἢ ἐπὶ χροιάματος τὸ
 μὴ δυνάμενον ἰδεῖν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. εἰ δὲ
 τὸ ὀσφρακτὸν ὀσμῆ, εἴ τι ποιεῖ, τὴν ὀσφρακσιν ἢ ὀσμὴ ποιεῖ.
 ὥστε τῶν ἀδυνάτων ὀσφραθῆναι οὐθὲν οἷόν τε πάσχειν ἐπ'
 ὀσμῆς· ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· οὐδὲ τῶν δυ-
 10 νατῶν, ἀλλ' ἢ αἰσθητικὸν ἕκαστον. ἕμα δὲ δῆλον καὶ οὕτως.
 οὔτε γὰρ φῶς καὶ σκότος οὔτε ψόφος οὔτε ὀσμὴ οὐδὲν ποιεῖ
 τὰ σώματα, ἀλλ' ἐν οἷς ἐστίν, οἷον ἀήρ ὁ μετὰ βροσιῆς
 διίστισι τὸ ξύλον. ἀλλὰ τὰ ἀπτὰ καὶ οἱ χυμοὶ ποιοῦσιν· εἰ 6
 γὰρ μὴ, ὑπὸ τίνος ἂν πάσχοι τὰ ἄψυχα καὶ ἀλλοιοῖτο;
 ἄρ' οὖν κάκεινα ποιήσει; ἢ οὐ πᾶν σῶμα παθητικὸν ἐπ' ὀσμῆς
 15 καὶ ψόφου· καὶ τὰ πάσχοντά ἀόριστα, καὶ οὐ μένει, οἷον
 ἀήρ· ὅξει γὰρ ὥσπερ παθὼν τι. τί οὖν ἐστὶ τὸ ὀσμιᾶσθαι
 παρὰ τὸ πάσχειν τι; ἢ τὸ μὲν ὀσμιᾶσθαι αἰσθάνεσθαι, ὁ
 δ' ἀήρ παθὼν ταχέως αἰσθητὸς γίνεται.

3. τῆς om. W. || 4. τι om. ETWY. || ἐπὶ τῆς ὀσμ. Ald. Sylb. || ὀδ-
 μῆς ET. || ὑπὸ τοῦ χρ. γ. || 5. δὴ τῶν ὀσφρακτιῶν U. || Editiones
 praeter Torstrikii ita interpungunt: ὀσμῆ, εἴ τι ποιεῖ τὴν ὀσφρακσιν, ἢ
 ὀσμῆ etc. || 6. ὀσμῆ E, ἢ ὀσμῆ W. || η UW Philop. in ὄητ. Ald., om.
 SVX. || ὀσμῆ E. || 7. τὸ ἀδύνατον γ. || οὐθὲν] μὴ V. || ἐπ' ὀσμῆς om.
 SUX. || 9. δὲ om. SV. || καὶ οὕτως om. V. || 11. ὁ ἀήρ S, ὁ ἀήρ ὁ
 UWX, ἀήρ V. || 13. ἐπὶ τίνος Ald. Camot. || οὐλλοιοῖτο V. || 14. ἕμ-
 ποιεῖ ETWY, ξμποιήσει U. || ὀδμῆς ETV Ald. || 16. ἀήρ X, ὁ ἀήρ
 W. || 16. et 17. τι om. SUX. || 17. περὶ W. || ἢ τοῦ μὲν ὀσμ. Philop.
 in paraphr. || post ὀσμιᾶσθαι addidit καὶ E (Buss).

17. ὀσμιᾶσθαι καὶ αἰσθάνεσθαι.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ Γ.

§ 1—2.

424^b 22—32.

Ὅτι δ' οὐκ ἔστιν αἰσθησις ἕτερα παρὰ τὰς πέντε (λέγω δὲ ταύτας ὕψιν, ἀκοήν, ὄσφρησιν, γεῦσιν, ἀφήν), ἐκ τῶνδε πιστεύσειεν ἄν τις. εἰ γὰρ παντὸς οἷ ἔστιν αἰσθησις ἀφή, καὶ τῶν αἰσθησιν ἔχομεν (πάντα γὰρ τὰ τοῦ ἀπτοῦ ἢ ἀπτόν πάθη 25 τῆ ἀφῆ ἡμῶν αἰσθητά ἐστιν), ἀνάγκη τ', εἴπερ ἐκλείπει τις αἰσθησις, καὶ αἰσθητήριόν τι ἡμῶν ἐκλείπειν· καὶ ὅσων μὲν αὐτῶν ἀπτόμενοι αἰσθανόμεθα, τῆ ἀφῆ αἰσθητά ἐστιν, ἢ τυγχάνομεν ἔχοντες· ὅσα δὲ διὰ τῶν μεταξῦ, καὶ μὴ αὐτῶν ἀπτόμενοι τοῖς ἀπλοῖς, λέγω δ' οἷον ἕρι καὶ ὕδατι. 30

2 ἔχει δ' οὕτως, ὅστ' εἰ μὲν δι' ἐνὸς πλείω αἰσθητὰ ἕτερα ὄντα ἀλλήλων τῷ γένει, ἀνάγκη τὸν ἔχοντα τὸ τοιοῦτον αἰσθητή-

424^b 22. Hinc etiam cod L. || παρὰ τὰς πέντε ἕτερα W. || 23. γεῦσιν καὶ ἀφήν W. || τοῦτων EW, τῶνδε δῆλον SX. || 25. ἔχομεν αἰσθησιν STUW Ald. Camot. Syll. || Post ἔχομεν αἰσθησιν addit Camot.: πάντως ἐκάστη οὐκ ἀπολειφθήσεται οὐδενὸς τῶν οἰκείων. || 25. πάντα γὰρ τοῦ Al. Aphr. ἀπ. z. λύσ. III, 6. || πάθη ἢ ἀπτόν ἀφῆ y. || 26. ἀνάγκη — 28. αἰσθητά ἐστιν margo T. || 26. δ' X. || 27. τι om. L, post ἡμῶν ponit W. || ἐκλείπει Alex. Aphr. l. l. ἐκλείπειν nunc E. ἐκλείπειν e literarum ductu conī. Bekk. || 28. αὐτοῖ TWy Alex. Aphr. Ald. Syll. || 30. ἀπλοῖς διαστήμασι λ. TWy et margo U Simpl. in paraphr. Ald. Syll. ἀπλοῖς sine διαστήμασι confirmat Al Aphr. l. l. Philoponus in paraphr., Sophon. || καὶ om. y. || 31. καὶ αἰσθητὰ Ald. Camot. || ὄντα τῷ γένει ἀλλ. X, ἀλλήλων ὄντα τῷ γένει STUW y Ald. Syll. || 32. τὸ om. TUy.

424^b 24. εἰ — 425^a 13. αἰσθησις unam comprehensionem efficiunt, apodosis ab ὅστε (° 11.) To.; aliter Bz. stud. Ar. II, III, 36. finis periodi 425^a 10. πεπρωμένων, apodosis iam a πᾶσαι ἄραι (° 9.), praecedunt sex protaseis. I.—424^b 26. αἰσθητὰ ἐστιν, || Π.—27. ἐκλείπειν (colon). || III. — 30. ὕδατι (colon). || 29. μεταξὺ καὶ virg. om. To, Bz 30 ἀπτόμενοι, τοῖς To, Bz. || IV. 425^a 3. δι' ἀμφοῖν (colon).

ριον ἀμφοῖν αἰσθητικὸν εἶναι· οἷον εἰ ἐξ ἀέρος ἐστὶ τὸ αἰσθη-
 425^a τήριον, καὶ ἔστιν ὁ ἀῆρ καὶ ψόρον καὶ χροῖας. εἰ δὲ πλείω τοῦ
 αὐτοῦ, οἷον χροῖας καὶ ἀῆρ καὶ ὕδωρ (ἄμφο γὰρ διαφανῆ),
 καὶ ὁ τὸ ἕτερον αὐτῶν ἔχων μόνον αἰσθῆσεται τοῦ δι' ἀμ-
 φροῖν. τῶν δὲ ἀπλῶν ἐκ δύο τοῦτων αἰσθητήρια μόνον ἐστίν, 3
 ἐξ ἀέρος καὶ ὕδατος· ἡ μὲν γὰρ κόρη ὕδατος, ἡ δ' ἀκοή
 5 ἀέρος, ἡ δ' ὄσφρησις θατέρου τοῦτων. τὸ δὲ πῖρ ἢ οὐθενὸς ἢ
 κοινὸν πάντων· οὐθὲν γὰρ ἔχει θερμοῦτος αἰσθητικόν. γῆ δὲ
 ἢ οὐθενὸς, ἢ ἐν τῇ ἀρῆι μάλιστα μέμικται ἰδίως. διὸ λείποιτ'
 ἂν μηθὲν εἶναι αἰσθητήριον ἐξω ὕδατος καὶ ἀέρος. ταῦτα δὲ 4
 καὶ νῦν ἔχουσιν ἕνα ζῶα. πᾶσαι ἄρα αἱ αἰσθήσεις ἔχονται
 10 ὑπὸ τῶν μὴ ἀτελῶν μηδὲ πεπηρωμένων· φαίνεται γὰρ καὶ
 ἡ ἀσπάλαξ ἔπὸ τὸ δέσμα ἔχουσα ὀφθαλμούς. ὥστ' εἰ μὴ τι
 ἕτερόν ἐστι σῶμα, καὶ πάθος ὃ μηθενὸς ἐστι τῶν ἐνταῦθα
 σωματίων, οὐδεμία ἂν ἐκλείποι αἰσθησις. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῶν 5
 κοινῶν οἷόν τ' εἶναι αἰσθητήριον τι ἴδιον, ὧν ἐκάστη αἰσθῆσει
 15 αἰσθανόμεθα κατὰ συμβεβηκός, οἷον κινήσεως, στάσεως,
 σχήματος, μεγέθους, ἀριθμοῦ ἑνός· ταῦτα γὰρ πάντα κινή-

33. αἰσθητὸν Ald. || 34. ὁ καὶ ἔστιν γ. || ὁ μεταξὺ ἀῆρ Camot. ||
 χροῖας W. || χροῖα Ald. || 425^a 1. γὰρ] δὲ V. || 2. αἰσθῆσεται ἀμφοῖν
 Bekk., τοῖν ἀμφοῖν L, τοῦ ἀμφοῖν Ald., τοῦ δι' ἀμφοῖν, quod resti-
 tuimus, TWγ Sylb. Simpl. in paraphr. || 4. ἡ μὲν — ὕδατος om. pr.
 T. || 6. γῆ δὲ] ἡ δὲ γῆ SUW Ald. Sylb., γῆ δὲ omisso articulo etiam
 Philop. in paraphr. || 7. ἢ om. pr. E et W Philop. in paraphr., ἢ οὐθε-
 νὸς ἢ om. SUV. || ἰδίως om. LUVXγ, ἰδίως fort. antiquitas in cod. E,
 nunc διὸ, quod ex illa voce fictum est; διὸ λείποιτ' E, διὸ om. LSUVX. ||
 9. ἔχει Sylb., ἔχουσιν Camot. || ζῶων W. || πᾶσαι] οὐ πᾶσαι X. || οὖν
 ἄρα γ. || αἱ om. WX. || 10. πεπληρωμένων S. || γὰρ καὶ] δὲ καὶ S, δὲ
 X. || 11. ἀσπάλαξ LTUVWX Ald. Sylb., ἡ σπάλαξ E, sed ἡ in litura,
 πάλαι γ, σπάλαξ Bekk. c codd. ES. || ἔχουσα τοὺς ὀφθ. TUWγ Ald.
 Sylb. || 13. μίαν λοιποῖ E, μία ἂν λείποιτο Γ, μία ἂν ἐλλείπο Ly,
 ἐκλείποι Ald. Sylb. || αἰσθησιν X || 14. τι ἴδιον om. γ. || ὧν καὶ ἐξ. E. ||
 ὧν — 15. συμβεβηκός Simplicii et Philoponi testimonio confirmatum. ||
 15. Vetus interpres legit (i. e. lat.?) αἰσθανόμεθα, εἰ μὴ κατὰ συμβε-
 βηκός. Morell. || 16. ἑνός om. V. || ἀριθμοῦ, ἑνός interpunctioe discre-

33. 34. εἶναι (οἷον — 34. χροῖας in parenth.), εἰ || V. — 425^a 8.
 ἀέρος· (colon). || 4. 5. ὕδατος (ἡ μὲν — 5. τοῦτων in parenth.), τό. ||
 6. πάντων (οὐθὲν — αἰσθητικὸν in parenth.), γῆ. || 7. ἰδίως, διὸ. ||
 VI.—9. ἕνα ζῶα· (colon). || 10. post πεπηρωμένων punctum Bz., colon To.,
 omnino interpunctio Bz. a To. fere non differt, nisi quod Bz. parenthesi
 saepius usus est. || 11. ὀφθαλμούς· ὥστ' To. || 13. ἐκλείποι. || 14. ὧν
 καὶ. || 15. conl. αἰσθανόμεθα, οὐ κατὰ συμβ. || 16. ἀριθμοῦ, ἑνός ||
 κινήσει] κοινῆ.

σει αἰσθανόμεθα, οἷον μέγεθος κινήσει. ὥστε καὶ σχῆμα·
 μέγεθος γὰρ τι τὸ σχῆμα. τὸ δ' ἡρεμοῦν τῷ μὴ κινεῖσθαι·
 ὃ δ' ἀριθμὸς τῆ ἀποσάσει τοῦ συνεχοῦς καὶ τοῖς ἰδίαις· ἐκάστη
 γὰρ ἐν αἰσθάνεται αἰσθησις. ὥστε δῆλον ὅτι ἀδύνατον διοτιοῦν ²⁰
 ἰδίαν αἰσθησιν εἶναι τούτων, οἷον κινήσεως· οὕτω γὰρ ἔσται
 ὡσπερ νῦν τῇ ὄψει τὸ γλυκὺ αἰσθανόμεθα. τοῦτο δ' ὅτι
 ἀμφοῖν ἔχοντες τυγχάνομεν αἰσθησιν, ἧ καὶ ὅταν συμπε-
 σωσιν ἀναγνωρίζομεν· εἰ δὲ μή, οὐδαμῶς ἂν ἀλλ' ἢ κατὰ
 συμβεβηγὸς ἡσθασόμεθα, οἷον τὸν Κλέωνος υἱὸν οὐκ ὅτι ²⁵
 Κλέωνος υἱός, ἀλλ' ὅτι λευκός· τούτῳ δὲ συμβέβηκεν υἱῷ
 Κλέωνος εἶναι. τῶν δὲ κοινῶν ἤδη ἔχομεν αἰσθησιν κοινήν,
 οὐ κατὰ συμβεβηγὸς· οὐκ ἄρ' ἔστιν ἰδία· οὐδαμῶς γὰρ ἂν
 ἡσθασόμεθα ἀλλ' ἢ οὔτως ὡσπερ εἴρηται τὸν Κλέωνος υἱὸν
 ἡμᾶς ὁρᾶν. τὰ δ' ἀλλήλων ἴδια κατὰ συμβεβηγὸς αἰσθά- ³⁰
 ρονται αἰ αἰσθήσεις, οὐκ ἧ αἰ αὐταί, ἀλλ' ἧ μία, ὅταν
 ἅμα γένηται ἢ αἰσθησις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ, οἷον χολῆν ὅτι ^{425^a}
 πικρὰ καὶ ξανθὴ· οὐ γὰρ δὴ ἑτέρας γε τὸ εἰπεῖν ὅτι ἀμφο
 ἔν· διὸ καὶ ἀπατάται, καὶ ἐὰν ἧ ξανθόν, χολῆν οἶεται
 εἶναι. ζητήσεις δ' ἂν τις τίνος ἕνεκα πλείους ἔχομεν αἰσθήσεις,
 ἀλλ' οὐ μίαν μόνην. ἢ ὅπως ἦτρον λευθάνη τὰ ἀκολουθοῦντα ⁵

tum Philop. paraphr. || κινήσει] κοινή Simpl., κινήσει Philop. in paraphr. ||
 17. *zin. még.* U. || *καὶ τὸ σχ.* Wy Ald. Sylb. || 18. *τι καὶ τὸ* LTW Sylb. ||
 20. Basil. in margine post ἐν addit ἢ πολλά. || *ἀδύνατον δηλοῖ* y. ||
 21. *τούτων ἰδίαν αἰσθησιν εἶναι* W. || 23. *ἔχομεν τυγχάνοντες* X. ||
 ἢ Ald. || *καὶ* om. LSTUVWXY Ald. Sylb. || 24. *ἅμα γνωρίζομεν* E, *γνω-*
ρίζομεν LSUVWXY Ald. Sylb. || *μηδαμῶς* W. || 25. *αἰσθανόμεθα* I,
αἰσθασόμεθα ETUVWY Sylb., *αἰσθανόμεθα* Ald. || 26. *κλέωνος γὰρ*
υἱός STVW. || *ἄλλο τὸ λευκόν* U, *λευκόν* etiam S. || *τούτω* LVX. || 27. *ἔχο-*
μεν ἤδη αἰσθησιν LTUW, *ἔχομεν αἰσθησιν ἤδη* SVX Ald. Sylb. ||
 Camot.: *αἰσθησιν ἤδη κοινήν, τὴν κατὰ συμβεβηγὸς, οὐκέτι ἴδιον*
οὐδαμῶς γ. || 28. *ἄρ'* om. T. || *οὐδαμῶς* — 30. *ὁρᾶν*] a sententia sus-
 pecta sunt. || 29. ἢ om. ELTV Ald. Sylb. || *τοῦ* S. || *ἡμᾶς υἱὸν* U. ||
 31. ἢ om. EL. || *αἰ αὐταί*] *αὐταί* X, *αὐτὰ* TVW. || 425^b 1. *γέννηται*
 om. SUV, post *αὐτοῦ* ponunt Ald. Sylb. || *ὅτι χολῆ* STUVWXY, *ὅτι ἢ*
χολῆ Ald. Sylb., *χολῆν* E, sed *v* in rasura. || 2. *δὴ*] *δὴ* S. || 3. *καὶ ἐὰν*]
διὸ καὶ ἐὰν E. || 4. *τις διὰ τίνος* ST. || *πλείους* TW, *πλείους γ.*
 5. *μόνον* SUX. || *ἦτρον*] *μὴ* TVWXY Ald. Sylb., ἦ S.

17. post οἷον lacuna est, sic explenda: *κίνησιν· τὸ δέ.* || 18. *coni.*
μέγεθος. || 22. *αἰσθανόμεθα· τοῦτο.* || 24. *ἅμα γνωρίζομεν.* || 20. *ὥστε*
 — 30. *ἴδια* o duabus ed. contaminata, pr. 24. *εἰ* — 29. *εἴρηται*, post.
 21. *οὔτω* — 24, et 27. *τῶν* — 28. *ἰδία.* || 26. *λευκός, τούτῳ.* || 28. *ἄρ'*
ἔστιν. || 29. *τὸν* — 30. *ὁρᾶν* unc. incl. || 31. ἢ *αὐτὰ* om. *αἰ.*

καὶ κοινά, ὅσον κίνησις καὶ μέγεθος καὶ ἀριθμός· εἰ γὰρ ἦν ἡ ὄψις μόνη, καὶ αὐτὴ λευκοῦ, ἐλάνθανεν ἂν μᾶλλον καὶ ἐδόκει ταῦτό εἶναι πάντα διὰ τὸ ἀκολουθεῖν ἀλλήλοις ἅμα χροῖμα καὶ μέγεθος. νῦν δ' ἐπεὶ καὶ ἐν ἑτέρῳ αἰσθητῷ τὰ κοινὰ ὑπάρχει, δῆλον ποιεῖ ὅτι ἄλλο τι ἕκαστον αὐτῶν.

II. Ἐπεὶ δ' αἰσθανόμεθα ὅτι ὁρῶμεν καὶ ἀκούομεν, ἀνάγκη ἢ τῇ ὄψει αἰσθάνεσθαι ὅτι ὁρᾷ, ἢ ἑτέρῳ. ἀλλ' ἡ αὐτὴ ἔσται τῆς ὄψεως καὶ τοῦ ὑποκειμένου χροῖματος. ὥστε ἢ δύο τοῦ αὐτοῦ ἔσονται ἢ αὐτὴ αὐτῆς. ἔτι δ' εἰ καὶ ἑτέρα εἴη τῆς ὄψεως αἰσθησις, ἢ εἰς ἄπειρον εἴσιν ἢ αὐτὴ τις ἔσται αὐτῆς. ὥστ' ἐπὶ τῆς πρώτης τοῦτο ποιητέον. ἔχει δ' ἀπορίαν· εἰ γὰρ τὸ τῇ ὄψει αἰσθάνεσθαι ἔστιν ὁρᾶν, ὁρᾶται δὲ χροῖμα ἢ τὸ ἔχον, εἰ ὄψεται τις τὸ ὁρῶν, καὶ χροῖμα ἔξει τὸ ὁρῶν πρώτον. φανερόν τοίνυν ὅτι οὐκ ἔν τὸ τῇ ὄψει αἰσθάνεσθαι· καὶ γὰρ ὅταν μὴ ὁρῶμεν, τῇ ὄψει κίνηομεν καὶ τὸ σκότος καὶ τὸ φῶς, ἀλλ' οὐκ ὡσαύτως. ἔτι δὲ καὶ τὸ ὁρῶν ἔστιν ὡς κεραιώμεναι· τὸ γὰρ αἰσθητήριον δεκτικὸν τοῦ αἰσθητοῦ ἄνευ τῆς ἴλης ἕκαστον. διὸ καὶ ἀπελθόντων τῶν αἰσθητῶν ἐνεῖσιν αἰ αἰσθήσεις καὶ φαντασίαι ἐν τοῖς αἰσθητήροις. ἡ δὲ τοῦ αἰσθητοῦ ἐνέργεια καὶ τῆς αἰσθήσεως ἡ αὐτὴ μὲν ἔστι καὶ μία, τὸ δ' εἶναι οὐ ταυτὸν αὐταῖς· λέγω δ' ὅσον ψόφος ὁ κατ' ἐνέργειαν καὶ ἀκοὴ ἡ κατ' ἐνέργειαν· ἔστι γὰρ ἀκοὴν ἔχοντα

7. ἡ om. STUVWX Ald. Sylb. || μόνον L, om. pr. E. || ἄν] κἄν E, sed x in rasura. || 8. καὶ] κἄν LSTUVWX Ald. Sylb. || ταυτὸν TX, ταυτὰ ELV, τοῦτο SU Ald. || 9. καὶ post ἐπεὶ om. X Ald. Sylb. || ἐν om. L et pr. E. || 10. τι] τε y, || 13. ἔτι ὁρᾷ Al. Aphr. ἀπ. z. λέσ. III, 7. || ἑτέρῳ y. || ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτ. Ald. Sylb. || 14. ὥστε ἂν (om. ἢ) Sylb., ὥστε ἂν ἢ Ald. Canot. || 15. αὐτῆς E, spiritus rec. || δ'] δὴ L. || δὲ καὶ εἰ E, om. καὶ y. || εἴη ἢ τῆς E. || 16. ἢ om. X. || ἀνεῖσιν LUWX. || ἔστιν X. || αὐτῆς Ey. || 18. τὸ om. W. || δὲ τὸ χροῖμα W. || 19. ὁρᾶν X. || καὶ τὸ χροῖμα W. || 20. τὸ ante τῇ om. pr. y. || 21. σκότος ἢ καὶ X, σκότος ἢ καὶ S, σκότος ἢ τὸ y. || 22. ὡς] ὡς καὶ X. || κεραιώμεναι T. || 24. αἰσθητήριον S. || 25. αἰ om. SWX. || αἰσθησις S. || καὶ αἰ φ. T. || ἐν om. W. || 27. οὐ τὸ αὐτὸ αὐταῖς EL, αὐταῖς οὐ ταυτὸν STUVWY Ald. Sylb., αὐτοῦ οὐ ταυτὸν X. || οἷον ὁ ψόφος ὁ ELW. || 28. καὶ ἢ ἀκοὴ ἢ EL, καὶ — ἐνέργειαν om. T.

425^b 7. καὶ αὐτὴ λευκοῦ unc. incl. || 9. ἅμα] conī. ἀελ. || 15. ἢ τῆς ὄψεως. || 17. ποιητέον] conī. θετέον, vel δοτέον. negat Trdlbg., Bz. ind. Ar. 609^a 23. || 27. οὐ τὸ αὐτὸ. || ὁ ψόφος. || 28. ἢ ἀκοή.

μὴ ἀκούειν, καὶ τὸ ἔχον ψόφον οὐκ αἰεὶ ψοφεῖ. ὅταν δ' ἐνεργῆ
τὸ δυνάμενον ἀκούειν καὶ ψοφῆ τὸ δυνάμενον ψοφεῖν, τότε 30
ἢ κατ' ἐνέργειαν ἀκοὴ ἅμα γίνεται καὶ ὁ κατ' ἐνέργειαν ψό-
φος, ὧν εἴπειν ἂν τις τὸ μὲν εἶναι ἀκουσιν τὸ δὲ ψόφῃσιν. 426^a
5 εἰ δ' ἔστιν ἡ ζήνησις καὶ ἡ ποιήσις καὶ τὸ πάθος ἐν τῷ ποιου-
μένῳ, ἀνάγκη καὶ τὸν ψόφον καὶ τὴν ἀκοὴν τὴν κατ' ἐνέρ-
γειαν ἐν τῇ κατὰ δύναμιν εἶναι· ἡ γὰρ τοῦ ποιητικοῦ καὶ ζινη-
τικοῦ ἐνέργεια ἐν τῷ πάσχοντι ἐγγίνεται. διὸ οὐκ ἀνάγκη τὸ 5
ζινοῦν ζινεῖσθαι. ἡ μὲν οὖν τοῦ ψοφητικοῦ ἐνέργειά ἐστι ψόφος
ἢ ψόφῃσις, ἡ δὲ τοῦ ἀκουστικοῦ ἀκοὴ ἢ ἀκουσις· διττὸν γὰρ ἡ
6 ἀκοὴ, καὶ διττὸν ὁ ψόφος. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων
αἰσθήσεων καὶ αἰσθητῶν. ὥσπερ γὰρ ἡ ποιήσις καὶ ἡ πά-
θησις ἐν τῷ πάσχοντι ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ ποιοῦντι, οὔτω καὶ ἡ τοῦ 10
αἰσθητοῦ ἐνέργεια καὶ ἡ τοῦ αἰσθητικοῦ ἐν τῷ αἰσθητικῷ. ἀλλ'
ἐπ' ἐρίων μὲν ὀνόμαστα, οἷον ἡ ψόφῃσις καὶ ἡ ἀκουσις, ἐπὶ
δ' ἐρίων ἀνώνυμον θάτερον· ὅρασις γὰρ λέγεται ἡ τῆς ὕψεως
ἐνέργεια, ἡ δὲ τοῦ χρώματος ἀνώνυμος, καὶ γεῖσις ἡ τοῦ
7 γευστικοῦ, ἡ δὲ τοῦ χυμοῦ ἀνώνυμος. ἐπεὶ δὲ μία μὲν ἐστὶν 15
ἐνέργεια ἡ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ἡ τοῦ αἰσθητικοῦ, τὸ δ' εἶναι ἕτε-
ρον, ἀνάγκη ἅμα φθεῖρεσθαι καὶ σώζεσθαι τὴν οὔτω λεγο-
μένην ἀκοὴν καὶ ψόφον, καὶ χυμὸν δὴ καὶ γεῦσιν καὶ τὰ
ἄλλα ὁμοίως· τὰ δὲ κατὰ δύναμιν λεγόμενα οὐκ ἀνάγκη.
8 ἀλλ' οἱ πρότερον φυσιολόγοι τοῦτο οὐ καλῶς ἔλεγον, οὐθ' ἐν 20

29. ψόφον ἔχον W. || ψοφεῖν W Sylb., ψοφῆ Ald., ψοφεῖ E Camot. || 30. τότε usque ad 31. καὶ ὁ om. E. || τότε καὶ ἡ TW. | 426^a 1. ὧν] ὡστ' TW, ὥστε καὶ SUV Ald. Sylb. || εἴποιεν EI., εἴποι γ, φήσειεν SUVX Ald. Sylb. || 2. δὴ ELSTUVXy. || ἡ post ἔστιν om. W. || ζινοῦμένῳ Ald. || 4. ἐν τῇ] ἐν τι V, ἐν pr. y, ἐν τῷ re. y. || καὶ ζινητικοῦ om. y. || 5. γίνεται W. || 6. ἔστιν ante ἐνέργεια EI., post 7. ψόφῃσις Ty. || 9. ὥσπερ γὰρ] καὶ ὥσπερ TWy, ὥσπερ γὰρ καὶ L. || 10. ἀλλ'] καὶ LTU Ald. Sylb. || οὐκ ἂν τῷ E. || 11. ἐνέργεια καὶ ἡ τοῦ αἰσθητικοῦ om. TUVy, καὶ ἡ τοῦ αἰσθητικοῦ om. Ald. Sylb., tuctur etiam Philop. in paraphr. || 12. μὲν καὶ ὀνόμαστα rec. E TUVXy et Ald. Sylb. || ἐπ' ἐρίων δ' L. || 13. γὰρ] δὲ S. || 15. γευστοῦ, sed in rasura E. || 16. ἔστιν ἡ ἐνέργεια ἡ E. || ἡ secundum om. TVWy, καὶ τοῦ αἰσθ. Ald. Sylb. || ἡ tertium addidit E. || 17. ἄρα φθ. STy, φθ. ἅμα L. || 19. δὲ] γὰρ S. || 20. πρότεροι UVW Ald. Sylb.

426^a 2. εἰ δὴ. || 2. εἰ — 12. οἷον e duabus ed. contam., pr. 9. ὥσπερ — 11, post. 4. ἡ — 6. ζινεῖσθαι. || 16. ἡ ἐνέργεια.

ολόμεινοι οὔτε λευχόν οὔτε μέλαν εἶναι ἄνευ ὀφθαλμοῦ, οὔδ' ἡμι-
 μόν ἄνευ γενέσεως. τῇ μὲν γὰρ ἔλεγον ὀφθαλμῶς, τῇ δ' οὐκ
 ὀφθαλμῶς· διχῶς γὰρ λεγομένης τῆς αἰσθήσεως καὶ τοῦ αἰσθη-
 τοῦ, τῶν μὲν κατὰ δύναμιν τῶν δὲ κατ' ἐνέργειαν, ἐπὶ
 25 τούτων μὲν συμβαίνει τὸ λεχθέν, ἐπὶ δὲ τῶν ἑτέρων οὐ συμ-
 βαίνει. ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀπλῶς ἔλεγον περὶ τῶν λεγομένων οὐκ
 ἀπλῶς. εἰ δὲ συμφωνία φωνῆ τις ἔστιν, ἢ δὲ φωνῆ καὶ ὅ
 ἢ ἀκοῆς ἔστιν ὡς ἐν ἔστι καὶ ἔστιν ὡς οὐκ ἐν τὸ αὐτό,
 λόγος δ' ἢ συμφωνία, ἀνάγκη καὶ τὴν ἀκοὴν λόγον τινὰ
 30 εἶναι. καὶ διὰ τοῦτο καὶ φθείρει ἕκαστον ὑπερβάλλον, καὶ τὸ
 ὄξυ καὶ τὸ βαρὺ, τὴν ἀκοὴν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐν χυμοῖς τὴν
 426^b γεῦσιν, καὶ ἐν χρώμασι τὴν ὄψιν τὸ σφόδρα λαμπρὸν ἢ
 ζοφερόν, καὶ ἐν ὁσφρήσει ἢ ἰσχυρὰ ὁσμὴ καὶ γλυκεῖα
 καὶ πικρὰ, ὡς λόγου τινὸς ὄντος τῆς αἰσθήσεως. διὸ καὶ
 ἡδέα μὲν, ὅταν ἐλιζορῆ καὶ ἀμιγῆ ἄγεται εἰς τὸν λόγον
 5 οἷον τὸ ὄξυ ἢ γλυκὺ ἢ ἀλμυρὸν· ἡδέα γὰρ τότε. ὅλως δὲ
 μᾶλλον τὸ μικτὸν συμφωνία ἢ τὸ ὄξυ ἢ βαρὺ, ἀφῆ δὲ
 τὸ θερμοαντὸν ἢ ψυχτὸν· ἢ δ' αἰσθησις ὁ λόγος· ὑπερβάλ-
 λοντα δὲ λευκῆ ἢ φθείρει. ἕκαστη μὲν οὖν αἰσθησις τοῦ ἐπι- 10
 κειμένου αἰσθητοῦ ἔστιν, ὑπάρχουσα ἐν τῇ αἰσθητηρίῳ ἢ αἰσθη-

21. εἶναι οὔτε μέλαν X. || 22. γὰρ ἔλεγον] λέγοντες γ. || 23. αἰσθη-
 τικοῦ V. || 24. περὶ ESTV. || 25. μὲν om. γ. || τὸ — συμβαίνει om.
 S. || δὲ τῶν] δ' X. || 27. δ' ἢ συμφ. Ald. Syll. Bekk., δὴ pr. E et
 SXy, auctoribus Plutarcho Simpl. Philop., δὴ ἢ W. || 28. ἢ om. LSTUVXy
 Ald. Syll. || ἐν ἔστι] ἔστι solus E. || ὡς ἐν καὶ Ald. Syll. || τὸ] ἢ οὐ τὸ
 STXy, οὐδὲ τὸ V. || 30. καὶ post τοῦτο om. LW. || φθείρεσθαι S Ald.,
 φθείρει ὡς W. || 31. ὁμοίως δὲ om. STUVWXY. || 426^b 1. ἢ τὸ ζ.
 STUVWXY Ald. Syll. || 3. πικρὰ] λιπαρὰ EL. || διὸ om. SX et pr. U,
 διὸ καὶ om. V. || 4. ἐλιζορῆ καὶ om. X. || ἀμιγῆ] ἀμιγῆς pr. E, σ
 deletum; ἀμιγῆ ὅτια U Syll., ἀμιγῆ ἢ ὅτια L, ἀμικτα ὅτια STVWXY ||
 ἄγεται EL Ald., ἄγεται post ὅταν STUVWXY Ald. Syll. Itaque Al-
 dina: μὲν, ὅταν ἄγεται, ἐλιζορῆ καὶ ἀμιγῆ ὅτια ἄγεται εἰς etc. Camot.
 Basil. || 5. ἡδέα γὰρ τότε δὲ omisso ὅλως γ. || 6. μᾶλλον om. X. || ἢ
 βαρὺ] ἢ τὸ β. E, καὶ βαρὺ UVW Ald. Syll. καὶ τὸ βαρὺ L. || ἀφῆ Ald.
 Syll. Bekk., ἀφῆ dativ. γ et auctoritate Simplicii et Philoponi in paraph. ||
 7. θερμοαντικόν WX Ald. Syll., θερμοαντὸν praeter codd. Simpl. Philop.
 in par. || ψυχτικόν WX Syll., ψυχτὸν praeter codd. Ald. Simpl. et Phi-
 lop. in par., χυρὸν V. || ὁ om. SUVy. || 8. δὲ] δὲ ἢ W Ald. Syll.

426^a 27. δ' ἢ συμφωνία. || 28. καὶ ἔστιν — αὐτό unc. incl. ||
^b 4. ἀμιγῆ ὅτια. || 5. τότε· ὅλως. || 6. τὸ μικτὸν· συμφωνία. || συμφ.
 — 7. ψυχτὸν unc. incl.

ἴριον, καὶ κρίνει τὰς τοῦ ἔποκειμένου αἰσθητοῦ διαφορὰς, οἷον 10
 λευκὸν μὲν καὶ μέλαν ὄψις, γλυκὸν δὲ καὶ πικρὸν γεῦσις.
 ὁμοίως δ' ἔχει τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ
 λευκὸν καὶ τὸ γλυκὸν καὶ ἕκαστον τῶν αἰσθητῶν πρὸς ἕκαστον
 κρίνομεν. τίτι καὶ αἰσθανόμεθα ὅτι διαφέρει; ἀνάγκη δὲ αἰ-
 11 σθῆσει· αἰσθητὰ γὰρ ἔστιν. ἦ καὶ δῆλον ὅτι ἡ σὲρξ οὐκ ἔστι 15
 τὸ ἔσχατον αἰσθητήριον· ἀνάγκη γὰρ ἦν ἀπτόμενον αὐτοῦ
 κρίνειν τὸ κρίνον. οὔτε δὲ κειχωρισμένοις ἐνδέχεται κρίνειν ὅτι
 ἕτερον τὸ γλυκὸν τοῦ λευκοῦ, ἀλλὰ δεῖ ἐνί τινι ἄμφω δῆλα
 εἶναι. οὔτω μὲν γὰρ καὶ ἐν τοῦ μὲν ἐγὼ τοῦ δὲ σὺ αἰσθοιο,
 δῆλον ἂν εἴη ὅτι ἕτερα ἀλλήλων. δεῖ δὲ τὸ ἐν λέγειν ὅτι 20
 ἕτερον· ἕτερον γὰρ τὸ γλυκὸν τοῦ λευκοῦ. λέγει ἄρα τὸ αὐτό.
 12 ὥστε ὡς λέγει, οὔτω καὶ νοεῖ καὶ αἰσθάνεται. ὅτι μὲν οἷν οὐκ
 οἷόν τε κειχωρισμένοις κρίνειν τὰ κειχωρισμένα, δῆλον· ὅτι
 δ' οὐδ' ἐν κειχωρισμένῳ χρόνῳ, ἐντεῦθεν. ὥσπερ γὰρ τὸ αὐτὸ
 λέγει ὅτι ἕτερον τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, οὔτω καὶ ὅτε θά- 25
 τερον λέγει ὅτι ἕτερον, καὶ θάτερον, οὐ κατὰ συμβεβηκὸς τὸ
 ὅτε· λέγω δ', οἷον νῦν λέγω ὅτι ἕτερον, οὐ μέντοι ὅτι νῦν ἕτε-
 ρον. ἀλλ' οὔτω λέγει, καὶ νῦν, καὶ ὅτι νῦν· ἅμα ἄρα. ὥστε
 13 ἀχώριστον καὶ ἐν ἀχωρίστῳ χρόνῳ. ἀλλὰ μὴν ἀδύνατον ἅμα
 ἰὼς ἐναντίας κινήσεις κινεῖσθαι τὸ αὐτὸ ἢ ἀδιαιρέτων καὶ ἐν 30

12. τοῦτω X. || καὶ post δὲ om. TUVWγ. || 14. τίτι Sylb. Bekk.,
 ita ut ponatur neque interrogetur, τινὲ L Ald., τινὲ δὲ καὶ Sylb., δὲ
 om. Camot. || κρίνομεν τίτι γ. || κρίνομεν τίτι. καὶ αἰσθανόμεθα distin-
 guit Basil. || 16. ἔσχατον τῶν αἰσθητηρίων W. || γὰρ ἂν ἦν W.
 17. ἐνδέχεται κρίνειν τὸ κρίνον γ Ald. Camot. || 18. γλυκὸν καὶ γ. || δῆλα
 om. X. || 19. μὲν om. Ty || γὰρ om. Sylb., γὰρ] ἔχει LV. γὰρ ἔχει
 E Ald. || εἰ] ἂν εἰ καὶ γ. || εἰ καὶ Sylb. || οὔτω μὲν γὰρ ἔχει καὶ εἰ
 etc. Camot. || 20. λέγειν τὸ ἐν γ. || 21. λέγει ἄρα τὸ αὐτό] λέγεται
 ἄρα γ, iners repetitio, quam ciecitam velis. || 22. καὶ om. STV. || νοεῖ]
 φροεῖ UX, νοεῖ tuetur etiam Philop. in paraphr. || 23. κειχωρισμένον
 X. || 24. ἐνί E. om. et scripti et impressi praeter To. || δ' οἷδεν Ald. ||
 ἐν om. E. || κέχ. ἔστι χρόνῳ Ald., χρόνῳ ἔστιν ἐντ. S. || ὥσπερ καὶ
 Sylb. || 25. οἷον δ' ἕτερον S. || τὸ post καὶ om. Ely. || ἅμα] ἅμα S Ald. ||
 26. ἕτερον τότε καὶ Ty. || θάτερον καὶ οὐ W. || 27. οἷον καὶ νῦν S. ||
 28. οὔτω] αὐτῷ W. || καὶ νῦν] ὅτι νῦν X, ὁ νῦν γ. || 30. ἦ X. || διαί-
 ρετων E, a addidit antiqua manus. || ἐν om. W.

426^b 16. γὰρ ἂν ἦν. || 20. δῆλον — 23. δῆλον e duabus rec. con-
 tam., pr. 21. λέγει — 22. αἰσθ., post. 20. δεῖ — 21. λευκοῦ. || 24. οὐδ'
 ἐνί ἐν. || 28. ἕτερον· ἀλλ'. || λέγει καὶ νῦν καὶ κτλ.

ἀδιαρέτω χρόνω. εἰ γὰρ τὸ γλυκύ, ὡδὶ κινεῖ τὴν αἰσθησιν
 427^a ἢ τὴν νόησιν, τὸ δὲ πικρὸν ἐναντίως, καὶ τὸ λευκὸν ἐτέρως.
 ἄρ' οὖν ἅμα μὲν καὶ ἀριθμῶν ἀδιαρέτων καὶ ἀχώριστον τὸ
 κρῖνον, τῶ εἶναι δὲ κερχωρισμένον; ἔστι δὴ πως ὡς τὸ δια-
 5 εἶναι μὲν γὰρ διαρετόν, τόπων δὲ καὶ ἀριθμῶν ἀδιαρέτων. ἢ 14
 οὐχ οἶόν τε; δυνάμει μὲν γὰρ τὸ αὐτὸ καὶ ἀδιαρέτων τὰ-
 ναντία, τῶ δ' εἶναι οὐ, ἀλλὰ τῶ ἐνεργεῖσθαι διαρετόν, καὶ
 οὐχ οἶόν τε ἅμα λευκὸν καὶ μέλαν εἶναι, ὥστ' οὐδὲ τὰ εἶδη
 πάσχειν αὐτῶν, εἰ τοιοῦτον ἢ αἰσθησις καὶ ἡ νόησις. ἀλλ' 15
 10 ὥσπερ ἦν καλοῦσί τινες στιγμῆν, ἢ μία καὶ ἢ δύο, ταύτη
 καὶ διαρετή. ἢ μὲν οὖν ἀδιαρέτων, ἐν τὸ κρῖνον ἔστι καὶ ἅμα,
 ἢ δὲ διαρετόν ὑπάρχει, δις τῶ αὐτῶ χωρῆται σημεῖω ἅμα.
 ἢ μὲν οὖν δισὶ χωρῆται τῶ πέρατι, δύο κρῖνει καὶ κερχωρι-
 σμένα ἔστιν ὡς κερχωρισμένω. ἢ δ' ἔν, ἐνὶ καὶ ἅμα. περὶ

427^a 14. κρῖνει, καὶ κερ. ἔστιν ὡς κερχωρισμένων ed. pr.

31. γὰρ] μὲν γὰρ ἔστι γ. || τὸ om. LSUVXy et pr. E. || 427^a 1. ἢ] καὶ STW. || 2. καὶ om. W. || ἀριθμῶν ἐν ἀδιαρέτων pr. E, ἐν ἀριθμῶν ἀδιαρέτων re. E. || οὐ διαρετόν T. || καὶ χρόνω ἀχώριστον Uy et re. E in litura, Philop. in paraphr. Ald. Sylb., χρόνω om. Al. Aphr. ἀπ. z. λέσ. III, 9. p. 179. Sp. || τὸ κρῖνον om. corr. E. || 3. εἶναι] ἀριθμῶν γ. || δὴ] δὲ SU. μὲν δὴ Ald. Sylb. || 4. ὡς om. TW. || ἢ] τὸ X. om. Alex. Aphr. l. 1. || διαρετόν E. || τὸ εἶναι T. || 5. τῶ γὰρ εἶναι μὲν γ. || καὶ χρόνω καὶ ἀριθμῶν U Ald. Sylb. || οὐ διαρετόν T. || ἀριθμῶν δὲ καὶ τῶ ἀδιαρέτων Philop. in paraphr. || 6. διαρετόν καὶ ἀδιαρέτων UWy Ald. Sylb., οὐ διαρετόν καὶ διηρημένον T, ἀδιαρέτων καὶ διηρημένοι X. || ταναντία] καὶ ταναντία EU, om. γ, καὶ τὰ ἐναντία Ald. Sylb. || 7. ἀλλὰ τὸ S || ἐνεργεῖσθαι] εἶναι W. || καὶ om. S. || 8. οὐ οἶόν Ald. || εἶναι. ὥστ' Bekk. || 9. εἰ ἢ τοιοῦτον Alex. Aphr. l. 1. || νόησις, ἀλλ' Bekk. || 10. Scribe ὥσπερ ἦν καλοῦσί τινες στιγμῆν. || καὶ ἢ] καὶ L, ἢ ETUW, ἢ αἰ V, αἰ Sy, οὐ X. || στιγμῆν ἢ μία ἢ δύο ταύτη Alex. Aphr. l. 1., ἢ μία αἰ δύο Alex. Aphrod. paulo post in comment. || 11. καὶ om. L. || ἀδιαρέτος E (sed s in litura) et STU Ald. || 11. καὶ ἅμα om. γ. || 12. διαρετόν οὐχ ἔν ὑπάρχει Ty. || δις γὰρ τῶ TW et pr. E, διὸ γὰρ τῶ γ. ὑπάρχει, οὐχ ἔν δις γὰρ Ald. Sylb. || σημεῖω χωρῆται X. || 13. Coniicias: ἢ μὲν οὖν δις vel ἢ μὲν οὖν ὡς δισὶ. Omissa coniectura, locus ita fortasse constituendus est: ἢ μὲν οὖν δισὶ χωρῆται τῶ πέρατι, δύο κρῖνει καὶ κερχωρισμένα ἔστιν ὡς κερχωρισμένω. || καὶ τὰ κερ. T. || 14. κερχωρισμένω ELT, ὡς κερχωρισμένων VS, κερχωρισμένως

426^b 31. τὸ om. || 427^a 1. ἢ. — 7. εἶναι, e duab. rec. contam., pr. 3. ἔστι — 5, post. 2—3. || 6. τὸ αὐτὸ διαρετόν καὶ ἀδιαρέτων. || ταναντία om. || 11. καὶ ἀδιαρέτος καὶ διαρετή. ἢ πτλ. || καὶ ἀδ. — 16. εἶναι e duab. rec. contam., pr. 13—14. ἅμα, post. 11. η — 12. ἅμα. || 12. ὑπάρχει, οὐχ ἔν. δις γὰρ πτλ. || 13. δισὶ] coni. ὡς δισὶ.

μὲν οὖν τῆς ἀρχῆς ἧ φραμὲν τὸ ζῶον αἰσθητικὸν εἶναι, διω- 15
ρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

III. Ἐπεὶ δὲ δύο διαφοραῖς ὁρίζονται μάλιστα τὴν ψυχὴν.
ζιγῆσει τε τῇ κατὰ τόπον καὶ τῷ νοεῖν καὶ τῷ κρίνειν καὶ
αἰσθάνεσθαι, δοκεῖ δὲ καὶ τὸ νοεῖν καὶ τὸ φρονεῖν ὡσπερ
αἰσθάνεσθαι τι εἶναι· ἐν ἀμφοτέροις γὰρ τούτοις κρίνει τι ἢ 20
ψυχὴ καὶ γνωρίζει τῶν ὄντων, καὶ οἳ γε ἀρχαῖοι τὸ φρο-
νεῖν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι ταῦτόν εἶναι φασιν, ὡσπερ καὶ Ἐμ-
πεδοκλῆς εἶρηκε „πρὸς παρεὸν γὰρ μῆτις ἀέξεται ἀνθρώ-
ποισιν“ καὶ ἐν ἄλλοις „ὄθεν σφίσις αἰεὶ καὶ τὸ φρονεῖν ἀλ-
λοῖα παρίσταται.“ τὸ δ' αὐτὸ τούτοις βούλεται καὶ τὸ Ὀμή- 25
2 ρον „τοῖος γὰρ νόος ἐστίν.“ πάντες γὰρ οὗτοι τὸ νοεῖν σωμα-
τικὸν ὡσπερ τὸ αἰσθάνεσθαι ἑπολαμβάνουσιν, καὶ αἰσθάνε-
σθαι τε καὶ φρονεῖν τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον, ὡσπερ καὶ ἐν τοῖς
κατ' ἀρχαῖς λόγοις διωρίσαμεν. καίτοι ἔδει ἅμα καὶ περι

Camot. τῷ γεχωρισμένῳ Alex. Aphr. 1. 1., καὶ γεχωρισμένων WX, γεχω-
ρισμένων τε καὶ γεχωρισμένως U, τε καὶ γεχωρισμένα γ. || ἐν om. ELS
VX. || ἐν om. pr. U. || 15. οὖν om. V. || ἧς X, ἧ confirmat Philop. in
paraphr. || αἰσθητικὸν εἶναι τὸ ζῶον STU. || 16. ὁρίσθω E. || 17. ἐπειδὴ
y Alex. Aphrod. ap. Philop. || φραμὲν X. || 18. ζιγῆσει τῇ omisso τε γ. ||
καὶ τῷ νοεῖν καὶ τῷ κρίνειν] καὶ τὸ κρίνειν καὶ νοεῖν W, καὶ τῷ νοεῖν
καὶ τῷ φρονεῖν SUV, καὶ τῷ νοεῖν καὶ τῷ κρίνειν ἢ γ; vocem κρίνειν
confirmat Philop. in paraphr., καὶ τῷ κρίνειν om. Camot., καὶ τῷ νοεῖν
καὶ τὸ κρ. Ald. || καὶ αἰσθάνεσθαι om. SUV. || 19. Annotat Bas. in mar-
gine, post καὶ αἰσθάνεσθαι deesse videri quae Argyropylos reddidit his
verbis, Considerandum est. si quid intersit inter intelligere ac sentire:
σχεπτότερον εἶ τι διαφέρει τὸ νοεῖν τοῦ αἰσθάνεσθαι. || καὶ post δὲ om.
LT Ald. Sylb || 20. γὰρ] τε γὰρ ESU. || κρίνει τε ἢ ψυχὴ T, ἢ ψυχὴ
κρίνει τι SUVWγ, ἢ ψυχὴ κρίνει τε X Ald. Sylb. || 21. γνωρίζει τι
τῶν TX Sylb. || γε corr. E. τε SUV. || φρονεῖν τε καὶ X. || 22. ταῦτόν
ἀριθμῶ φασί γ. || 23. ἐναέξεται E, ἀνέξεται γ. || 24. αἰεὶ X Ald. || τὸ
παρίσταται καὶ ὀνειδιώπειν φρονεῖν T. || ἀλλ' οἷα X. || 25. καθίσταται
T. || βούλεται τούτοις STUVWγ Ald. Sylb., βούλεται τούτων X. || τὸ τοῦ
Ὀμ. Ald. Sylb. || 26. τοῖος γὰρ νόος ἐστίν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων, οἶον
ἐπ' ἡμῶν ἀγῆσι πατὴρ ἀνθρώπων τε θεῶν τε Ald. Sylb. || 27. ὡσπερ καὶ
τὸ SUV, Ald. Sylb. || 28. τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον καὶ φρονεῖν T. || ὡσπερ
γὰρ καὶ Ald. Sylb.

18. τῷ κρίνειν καὶ νοεῖν καὶ αἰσθ. || 19. post αἰσθ. videntur exci-
sisse fere ea, quae observaverunt editores Basilienses (negat excisisse
quicquam Bz.). || 21. ὄντων] καί. || de 427^a 17. ἐπεὶ — ^b 7. φανερόν.
cf. Bz. stud. Ar. II, III, 131. || ^a 20. εἶναι (ἐν ἀμφοτέροις in parenth.
— 21. ὄντων), καί. || 22. φασιν (ὡσπερ in parenth. — ^b 6. ἢ αὐτὴ
εἶναι) — ὅτι μὲν οὖν κτλ. || 25. παρίσταται, τό. || 26. ἐστίν, πάντες. |
29. διωρίσαμεν] καίτοι.

427^b τοῦ ἡπατήσθαι αὐτοὺς λέγειν· οἰκειότερον γὰρ τοῖς ζήοις,
καὶ πλείω χρόνον ἐν τούτῳ διατελεῖ ἢ ψυχῇ. διὸ ἀνάγκη
ἦτοι ὥσπερ ἔνιοι λέγουσι, πάντα τὰ φαινόμενα εἶναι ἀληθῆ,
ἢ τὴν τοῦ ἀνομοίου θίξιν ἀπάτην εἶναι· τοῦτο γὰρ ἐναντίον τῷ
5 τῷ ὁμοίῳ τὸ ὁμοίον γνωρίζειν· δοκεῖ δὲ καὶ ἡ ἀπάτη καὶ
ἡ ἐπιστήμη τῶν ἐναντίων ἢ αὐτῇ εἶναι, ὅτι μὲν οὖν οὐ ταύ- 3
τόν ἐστι τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ φρονεῖν, φανερόν· τοῦ μὲν
γὰρ πᾶσι μέτεστι, τοῦ δὲ ὀλίγοις τῶν ζώων. ἀλλ' οὐδὲ τὸ
νοεῖν, ἐν ᾧ ἐστὶ τὸ ὀρθῶς καὶ τὸ μὴ ὀρθῶς, τὸ μὲν ὀρθῶς
10 φρόνησις καὶ ἐπιστήμη καὶ δόξα ἀληθῆς, τὸ δὲ μὴ ὀρθῶς
τὰναντία τούτων· οὐδὲ τοῦτο δ' ἐστὶ ταῦτο τῷ αἰσθάνεσθαι· ἡ
μὲν γὰρ αἰσθήσις τῶν ἰδίων ἀεὶ ἀληθῆς, καὶ πᾶσιν ὑπάρ-
χει τοῖς ζήοις, διανοεῖσθαι δ' ἐνδέχεται καὶ ψευδῶς, καὶ
οὐδενὶ ὑπάρχει ᾧ μὴ καὶ λόγος· φαντασία γὰρ ἕτερον καὶ 1
15 αἰσθήσεως καὶ διανοίας· αὐτῇ τε οὐ γίνεται ἄνευ αἰσθή-
σεως, καὶ ἄνευ ταύτης οὐκ ἔστιν ἐπόληψις, ὅτι δ' οὐκ ἔστιν
ἢ αὐτῇ νόησις καὶ ὑπόληψις, φανερόν. τοῦτο μὲν γὰρ τὸ
πάθος ἐφ' ἡμῖν ἐστίν, ὅταν βουλώμεθα (πρὸ ὁμμάτων γὰρ
ἐστὶ ποιήσασθαι, ὥσπερ οἱ ἐν τοῖς μνημονικοῖς τιθέμενοι καὶ
20 εἰδωλοποιοῦντες), δοξάζειν δ' οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ἀνάγκη γὰρ ἢ
ψεύδεσθαι ἢ ἀληθεύειν. ἔτι δὲ ὅταν μὲν δοξάζωμεν δεινόν
τι ἢ φροβερόν, εὐθὺς συμπάσχομεν, ὁμοίως δὲ καὶ παρρα-
λέον· κατὰ δὲ τὴν φαντασίαν ὁσαύτως ἔχομεν ὥσπερ ἄν

427^b 1. ἡπατήσθαι] ὑπατήσθαι y. || τούτοις STVy Ald. Sylb. ||
4. τῷ] τὸ S. ᾧ L, τῷ om. TU Sylb. || 5. τὸ ὁμοίον τῷ ὁμοίῳ ESTUVXY. ||
6. ἡ ἀπάτη καὶ om. y. || ἡ αὐτῇ εἰσι. om. X. || ἡ αὐτῇ om. X. ||
εἶναι ἢ αὐτῇ y. || τὸ αὐτὸ pr. E et y. || 7. τοῦ utrumque] τοῦτο Ald.
Sylb. || 9. τὸ post καὶ om. T. || μὲν γὰρ ὀρθῶς TUVy et re. E Ald.
Sylb. || ἡ δόξα y. || 11. τοῦτο ἐστὶ omisso δ' y. || ταῦτόν L, τὸ αὐτὸ
STUVWX Ala. Sylb. || 15. αὐτῇ] ἢ αὐτῇ SWX Ald. Camot. || 18] γὰρ
V. || 16. Scribe ἄνευ αὐτῆς. || ὅταν X. || 17. νόησις φαντασία margo U
Ald Sylb., om. y. νόησις tuetur etiam Philop. Simpl paraph., ἐπόληψις
καὶ φαντασία inverso ordine Camot. μὲν om. y || 18 γὰρ] γὰρ V,
om. U. || 19. ἐστὶ] ἐστὶ ut E, om. U. || 20. ἢ om. STUVXY. || 21. εἰ
δὲ om. X. || μὲν] μὲν τι W. || δοξάζωμεν LSUW. || 22. πάσχομεν V. ||
καὶ] καὶ ἐάν Ty, καὶ ἢ L, καὶ ἐάν ἢ SUVWX Ald. Sylb. || 23. πρὸ
om. T.

427^b 2. ψυχῇ· διό. || 5. γνωρίζειν, δοκεῖ 27l. || 6. apodosis ab ὅτι
μὲν οὖν, sed dubium est, num anacoluthon sit Bz. || 9. νοεῖν ἐν ᾧ
virg. om. To.

- 5 οἱ θεώμενοι ἐν γραφῇ τὰ δεινὰ ἢ θαρραλέα. εἰσὶ δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ὑπολήψεως διαφοραί, ἐπιστήμη καὶ δόξα καὶ 25
φρόνησις καὶ τάναντία τούτων, περὶ ὧν τῆς διαφορᾶς ἕτε-
ρος ἔστω λόγος. περὶ δὲ τοῦ νοεῖν, ἐπεὶ ἕτερον τοῦ αἰσθάνε-
σθαι, τούτου δὲ τὸ μὲν φαντασία δοκεῖ εἶναι τὸ δὲ ὑπόλη-
ψις, περὶ φαντασίας διορίσασθαι οὕτω περὶ θατέρου λεγτέον.
- 6 εἰ δὴ ἔστιν ἡ φαντασία καθ' ἣν λέγομεν φάντασμα τι 428^a
ἡμῖν γίνεσθαι καὶ μὴ εἶ τι κατὰ μεταφορὰν λέγομεν,
μία τίς ἐστι τούτων δύναμις ἢ ἕξις, καθ' ἣν κρίνομεν καὶ
ἀληθεύομεν ἢ ψευδόμεθα. τοιαῦτα δ' εἰσὶν αἰσθησις, δόξα,
7 ἐπιστήμη, νοῦς. οἳ μὲν οὖν οὐκ ἔστιν αἰσθησις, δῆλον ἐκ 5
τῶνδε. αἰσθησις μὲν γὰρ ἦτοι δύναμις ἢ ἐνεργεία, οἷον ὄψις
καὶ ὄρασις, φαίνεται δέ τι καὶ μηδετέρου ὑπάρχοντος τού-
των, οἷον τὰ ἐν τοῖς ὕπνοις. εἴτα αἰσθησις μὲν αἰεὶ πάρεστι,
φαντασία δ' οὐ. εἰ δὲ τῇ ἐνεργείᾳ τὸ αὐτό, πᾶσιν ἂν ἐνδέ-
χοιτο τοῖς θηρίοις φαντασίαν ὑπάρχειν· δοκεῖ δ' οὐ, οἷον 10
μύρμηξι μὲν ἢ μελίττῃ, σκόληξι δ' οὐ. εἴτα αἰ μὲν ἀληθεῖς
αἰεὶ, αἰ δὲ φαντασίαι γίνονται αἰ πλείους ψευδεῖς. ἔπειτ'
οὐδὲ λέγομεν, ὅταν ἐνεργῶμεν ἀκριβῶς περὶ τὸ αἰσθητόν, ὅτι
φαίνεται τοῦτο ἡμῖν ἀνθρωπος· ἀλλὰ μᾶλλον ὅταν μὴ ἐναρ-
γῶς αἰσθανόμεθα, τότε ἢ ἀληθὴς ἢ ψευδής, καὶ ὅπερ δὲ 15
- 8 ἐλέγομεν πρότερον, φαίνεται καὶ μύουσιν ὁράματα. ἀλλὰ

428^a 11. οἷον μύρμηξι ἢ μελίττῃ ἢ σκόληξι ed. pr.

24. οἶ] εἰ ELSUVXy. || ἢ] καὶ STUVWXy Ald. Sylb. || 25. ὑπο-
λήψεως αἰ διαφοραὶ W. || 26. τὰ ἐναντία SUVWX Ald. Sylb. || ἕτερος
om. pr. W. || 27. ἔσται X Ald. Sylb. || τὸ αἰσθάνεσθαι E, sed τὸ in
rasura. || 29. διορίσασιν U. || 428^a 1. ἡ om. W et pr. E. || 2. γινέσθαι
STVX Ald. Sylb., ἐγγίνεσθαι Wy. || εἰ μὴ T. || λέγομεν X, λέγεται T.
3. μία τίς ἐστι etc.] Negatio aut certe dubitatio in hac apodosi deside-
ratur. || ἔστι om. SX. || καὶ] ἢ ESUWX. || 4. ἢ] καὶ ESTUW. || τοιαῦτα
SVy, ταῦτα LWX Ald. Sylb., τοιαῦτα etiam Philop. in paraph. |
5. νοῦς ἐπιστήμη STUWX Ald. Sylb. || οὖν om. SUX. || αἰσθ. ἢ φαντα-
σία y Ald. Sylb. || δῆλον δ' ἐξ X. || 6. μὲν om. y. || 7. καὶ] ἢ T, om.
y. || δὴ X. || τούτων ὑπάρχοντος STUVWX. Ald. Sylb. || 9. δέχοιτο X.
δοκεῖ δ' οὐ, οἷον μύρμηξι ἢ μελίττῃ ἢ σκόληξι omnes scripti et im-
pressi praeter To., qui Themistium et Sophoniam secutus bene correxit. |
11. αἰεὶ y. || 12. ἔπειτ'] ἔτι T et corr. E. || 14. ἡμῖν τοῦτο Ald. Sylb. |
ἐνεργῶς E. || 15. ἢ] om. pr. E, καὶ U, καὶ ἢ Ty, καὶ ἢ SV. || ἢ] καὶ ἢ
SV. || ψευδής. καὶ Bekk. || δὴ STUVXy.

428^a 3. καθ' ἣν] conit. καθ' ἄς. || 15. τότε — ψευδής unc. incl.,
post ψευδής punctum.

μὴν οὐδὲ τῶν αἰὲ ἀληθεινόντων οὐδεμίαν ἔσται, ὅσον ἐπιστήμη ἢ
 τοῦς· ἔστι γὰρ φαντασία καὶ ψευδής. λείπεται ἄρα ἰδεῖν εἰ
 δόξα· γίνεται γὰρ δόξα καὶ ἀληθής καὶ ψευδής. ἀλλὰ
 20 δόξη μὲν ἔπεται πίστις (οὐκ ἐνδέχεται γὰρ δοξάζοντα οἷς
 δοκεῖ μὴ πιστεύειν), τῶν δὲ θηρίων οὐθενὶ ἐπάσχει πίστις,
 φαντασία δὲ πολλοῖς. ἔτι πάσῃ μὲν δόξη ἀκολουθεῖ πίστις,
 πίστει δὲ τὸ πεπεῖσθαι, πειθοῖ δὲ λόγος· τῶν δὲ θηρίων
 ἐνίοις φαντασία μὲν ἐπάσχει, λόγος δ' οὔ. φανερόν τοίνυν 9
 25 ὅτι οὐδὲ δόξα μετ' αἰσθήσεως, οὐδὲ δι' αἰσθήσεως, οὐδὲ
 συμπλοκὴ δόξης καὶ αἰσθήσεως φαντασία ἂν εἴη, διὰ τε
 ταῦτα καὶ δῆλον ὅτι οὐκ ἄλλου τινός ἐστιν ἢ δόξα, ἀλλ'
 ἐκείνου ἐστὶν οὗ καὶ αἰσθησις· λέγω δ', εἰ τῆς τοῦ λευκοῦ δό-
 ξης καὶ αἰσθήσεως ἢ συμπλοκὴ φαντασία ἐστίν· οὐ γὰρ δι'
 30 ἐκ τῆς δόξης μὲν τῆς τοῦ ἀγαθοῦ, αἰσθήσεως δὲ τῆς τοῦ
 428^b λευκοῦ· τὸ οὖν φαίνεσθαι ἔστι τὸ δοξάζειν ὅτι αἰσθάνεται
 μὴ κατὰ συμβεβηκός. φαίνεται δὲ καὶ ψευδῆ, περὶ ὧν 10
 ἅμα ὑπόληψιν ἀληθῆ ἔχει, ὅσον φαίνεται μὲν ὁ ἥλιος πο-
 διαῖος, περιστεύεται δ' εἶναι μεῖζον τῆς οἰκουμένης· συμβαί-
 5 νει οὖν ἦτοι ἀποβεβλημένοι τὴν ἑαυτοῦ ἀληθῆ δόξαν, ἢν εἶχε,
 σωζόμενοι τοῦ πράγματος, μὴ ἐπιλαθόμενοι μηδὲ μεταπει-
 σθέντα, ἢ εἰ ἔτι ἔχει, ἀνάγκη τὴν αὐτὴν ἀληθῆ εἶναι καὶ

17. αἰὲ om. T. || ἔσται om. X. || 20. γὰρ τὸν δ. V. || 21. δοκεῖ
 δοξάζει LUW. || 22. δὲ] δ' ἐν EL. || πάσῃ] εἰ πάσῃ SXY, εἰ πᾶσι W. ||
 25. ὅτι om. W. || οὐδὲ ἢ δόξα U Ald. Sylb. || 27. ἀλλή τις STVW Ald.
 Sylb., ἄλλης γ. || ἢ om. SVX. || 28. ἐρείνη ST, ἐρείνης γ. || ἔστιν] ἢ περ
 ἔστιν S, εἴπερ ἔστιν TW, περ ἔστιν X, ἢ περ ἔστιν γ. || οὐ καὶ ἢ
 STWX, οὐτε ἔστι καὶ ἢ UV. || εἰ V, ὅτι ἐκ γ, ἐκ Ald. Sylb. Bekk. e
 septem, ut videtur, codd. || τοῦ om. X. || 29. δῆ om. W. || Vetus legit ἐκ
 τῆς δόξης μὲν τῆς τοῦ λευκοῦ, αἰσθήσεως δὲ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ Morell. ||
 428^b 1. ἔστι] Scribe ἔσται, ut oratio clarius ad conditionem redeat. ||
 2. δὲ] δέ γε STUVWXY, γε Ald. || καὶ ψευδῆ] ψευδῆς γ. || 3. ὑπόλη-
 ψις ἀληθῆς UW. || ἔχειν ES. || πόδιος pr. E. || 4. πέπεισται STUX Ald.
 Sylb., πιστεύεται I. || εἶναι post 3. ποδιαῖος W. || μεῖζω ESTV. || 5. γούρ
 X Ald. Sylb. || αὐτοῦ EL. || ἀληθῆ post εἶχεν SUWX. || 6. ἐπιλαθάνο-
 μενοι I.TUVWX Ald Sylb. || 7. εἰ ἔτι] ὅτι I Ald., εἶτε Philop. in
 paraphr. || τὴν αὐτὴν om. pr. E, ante ἀνάγκη ponunt LWγ. || καὶ ψευδῆ
 εἶναι X.

18. λείπεται — 25. δι' αἰσθήσεως e duab. ed. contam., pr. 22. ἔτι
 → 24. οὐ, post. 19. ἀλλὰ — 22. || 26. conī. ἢ φαιτ. || 28. ἐκ τῆς. || 29. ἢ
 συμπλοκὴ unc. incl. || 428^b 1. λευκοῦ. τὸ γτλ. || ἔσται. || 4. πέπει-
 σται. || μεῖζω.

ψευδῆ. ἀλλὰ ψευδῆς ἐγένετο, ὅτε λάθοι μεταπεσὸν τὸ πρᾶ-
 γμα. οὗτ' ἄρα ἐν τι τούτων ἐστὶν οὗτ' ἐκ τούτων ἢ φαντα-
 11 σία. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐστὶ κίνηθέντος τοιούτου κινήσθαι ἕτερον ἐπὶ 10
 τούτου, ἢ δὲ φαντασία κίνησις τις δοκεῖ εἶναι καὶ οὐκ ἄνευ
 αἰσθήσεως γίνεσθαι ἀλλ' αἰσθανομένοις καὶ ὧν αἰσθησις
 ἐστίν, ἔστι δὲ γίνεσθαι κίνησιν ἐπὶ τῆς ἐνεργείας τῆς αἰσθή-
 σεως, καὶ ταύτην ὁμοίαν ἀνάγκη εἶναι τῇ αἰσθήσει, εἴη ἂν
 αὕτη ἢ κίνησις οὔτε ἄνευ αἰσθήσεως ἐνδεχομένη οὔτε μὴ αἰ- 15
 σθανομένοις ἐπάσχειν, καὶ πολλὰ κατ' αὐτὴν καὶ ποιεῖν
 12 καὶ πάσχειν τὸ ἔχον, καὶ εἶναι καὶ ἀληθῆ καὶ ψευδῆ. τοῦτο
 δὲ συμβαίνει διὰ τάδε. ἢ αἰσθησις τῶν μὲν ἰδίων ἀληθῆς
 ἐστὶν ἢ ὅτι ὀλιγιστον ἔχουσα τὸ ψεῦδος. δεῦτερον δὲ τοῦ συμ-
 βεβηκέναι ταῦτα· καὶ ἐνταῦθα ἦδη ἐνδέχεται διαψεύδε- 20
 σθαι· ὅτι μὲν γὰρ λευκόν, οὐ ψεύδεται, εἰ δὲ τοῦτο τὸ
 λευκόν ἢ ἄλλο τι, ψεύδεται. τρίτον δὲ τῶν κοινῶν καὶ ἐπομέ-
 νων τοῖς συμβεβηκόσιν, οἷς ὑπάρχει τὰ ἴδια· λέγω δ' οἷον
 κίνησις καὶ μέγεθος, ἃ συμβέβηκε τοῖς αἰσθητοῖς, περὶ ἃ
 13 μάλιστα ἦδη ἐστὶν ἀπαιτηθῆναι κατὰ τὴν αἰσθησιν. ἢ δὲ 25
 κίνησις ἢ ἐπὶ τῆς ἐνεργείας γινομένη διοίσει τῆς αἰσθήσεως
 τῆς ἀπὸ τούτων τῶν τριῶν αἰσθήσεων. καὶ ἢ μὲν πρώτη πα-
 ρούσης τῆς αἰσθήσεως ἀληθῆς, αἰ δ' ἕτερα καὶ παρούσης καὶ
 ἀπουσίας εἶεν ἂν ψευδεῖς, καὶ μάλιστα ὅταν λόρρω τὸ αἰσθη-

8. [ἀλλὰ ψευδῆς] vel potius οὐ γὰρ ψευδῆς, si reliqua vera.] || ἐγι-
 γνετο LSUVXy et E, sed litera ι in rasura. || 9. οὐκ ELTWy Ald. Sylb.,
 οὐ X. || ἄρα] γὰρ X, om. S. || ἂν X. || 10. τοῦδε SUVy. || 11. τις]
 τε X, om. pr. W. || 12. αἰσθήσεις εἰσιν TUVW Ald. Sylb. et omisso
 verbo S. || 13. γενέσθαι UX. || 14. ἀνάγκη ante ὁμοίαν V, post εἶναι
 S. || 15. αὕτη S, αὐτῆς E. || 16. ἐπάσχει E. || κατὰ ταύτην EL. || καὶ
 om. TVXy. || 17. καὶ post εἶναι om. W. || καὶ ψ.] ἢ καὶ ψ. S, ἢ ψ.
 U. || 18. ἢ om. S. || 19. ὅτι om. S. || ὀλιγοστὸν LSUVX Ald. || τοῦ] τῷ
 I. et E (Buss.). || συμβεβηκότος X, τοῦ ᾧ συμβέβηκε καὶ ταῦτα Ald. Sylb. ||
 20. ἐνδέχεται ἦδη y. || διαψεύσασθαι E. || 21. διαψεύδεται SUVXy Ald. Sylb. ||
 τὸ om. ESVX. || 22. τι et 24. ἢ ante συμβ. om. STUVWX. || 25. δέ]
 δὴ TU, δ' ἢ W. || 26. ἢ om. T. || κινουμένη W. || τῶν αἰσθήσεων T. ||
 τῆς] ἢ ELTX, τῆς αἰσθ. — 27. αἰσθήσεων om. SUVW. || ἢ ἀπὸ y Ald.
 Camot. || 29. ἂν om. X. || αἰσθητήριον TUVWX Ald. Sylb., αἰσθητὸν
 iam Camot.

8. ἀλλὰ — 9. πρᾶγμα suspecta. || ἐγένετο. || 19. conji. τοῦ ὃ συμ-
 βέβηκε τούτοις. || 23. συμβεβηκόσιν οἷς virg. om. || 24. ἢ — αἰσθητοῖς
 unc. incl. || 26. τῆς αἰσθ. unc. incl. || 27. τῆς ἀπὸ] ἢ ἀπὸ.

30 τὸν ἦ. εἰ οὖν μηθὲν μὲν ἄλλο ἔχει τὰ εἰρημμένα ἢ μὴ φαν-
 429^a τασίαν, τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ λεχθέν, ἢ φαντασία ἂν εἴη κίνησις
 ἐπὶ τῆς αἰσθήσεως τῆς κατ' ἐνέργειαν γιγνομένη. ἐπεὶ δ' ἡ 14
 ὄψις μάλιστα αἰσθησίς ἐστι, καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ φάους
 εἴληφεν, οὗτις ἄνευ φωτὸς οὐκ ἔστιν ἰδεῖν. καὶ διὰ τὸ ἐμιμένειν 15
 5 καὶ ὁμοίως εἶναι ταῖς αἰσθήσεσι, πολλὰ κατ' αὐτὰς πράτ-
 τει τὰ ζῶα, τὰ μὲν διὰ τὸ μὴ ἔχειν νοῦν, οἷον τὰ θηρία,
 τὰ δὲ διὰ τὸ ἐπιζαλύπτεσθαι τὸν νοῦν ἐνόητε πάθει ἢ νόσοις
 ἢ ὑπνῳ, οἷον οἱ ἄνθρωποι. περὶ μὲν οὖν φαντασίας, τί ἐστὶ
 καὶ διὰ τί ἐστίν, εἰρήσθω ἐπὶ τοσοῦτον.

10 IV. Περὶ δὲ τοῦ μορίου τοῦ τῆς ψυχῆς ᾧ γινώσκει τε ἢ
 ψυχῇ καὶ φρονεῖ, εἴτε χωριστοῦ ὄντος εἴτε καὶ μὴ χωριστοῦ
 κατὰ μέγεθος ἀλλὰ κατὰ λόγον, σκεπτέον τί' ἔχει δια-
 φοράν, καὶ πῶς ποτε γίνεται τὸ νοεῖν. εἰ δὴ ἐστὶ τὸ νοεῖν 2
 ὡσπερ τὸ αἰσθάνεσθαι, ἢ πάσχειν τι ἂν εἴη ὑπὸ τοῦ νοητοῦ
 15 ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον. ἀπαθὲς ἄρα δεῖ εἶναι, δεκτικὸν δὲ τοῦ 3
 εἶδους καὶ δυνάμει τοιοῦτον ἀλλὰ μὴ τοῦτο, καὶ ὁμοίως ἔχειν,
 ὡσπερ τὸ αἰσθητικὸν πρὸς τὰ αἰσθητά, οὕτω τὸν νοῦν πρὸς
 τὰ νοητά. ἀνάγκη ἄρα, ἐπεὶ πάντα νοεῖ, ἀμιγῆ εἶναι, ὡσ-
 περ φησὶν Ἀναξαγόρας, ἵνα κρατῇ, τοῦτο δ' ἐστὶν ἵνα γνω-
 20 ρίξῃ· παρεμφαινόμενον γὰρ κωλύει τὸ ἀλλότριον καὶ ἀντι-
 φράττει, ὥστε μηδ' αὐτοῦ εἶναι φύσιν μηδεμίαν ἀλλ' ἢ

30. μὲν om. STUVWX. || ἔχει Ly, ἔχει ἢ E. || ἢ φαντασία LSTUVXy Camot., ἢ ἢ φαντ. W, ἢ φαντ. E, ἢ φαντασίαν Ald. || 429^a 2. ἀπὸ I. || γιγνομένη L, γινομένη pr E, Philoponi et Themistii, ut videtur, patrocínio. γιγνομένης Ald. Sylb. Bekk. e codd. || 3. ἐστὶ om. STUVWX. || 5. ὁμοίως ETUX. || ταισθήσεσιν E. || κατὰ ταύτας EI. y. || ποιῶντι E. || 6. οἷον om. y Ald. Camot. || 7. ἐνόητε τὸν νοῦν W. || νόσω TUV. || 8. οἱ om. Xy. || τίς SUVX. || 9. διότι E. || ἐστίν om. y. || 10. τοῦ ante τῆς om. LSTUVWX Ald. Sylb., τοῦ τῆς ψυχῆς μορίου y. || τε] τι T, om. W. || 11. καὶ post εἴτε om. E (Buss.). || 12. κατὰ τὸ α. W. || 13. τὸ νοεῖν γίνεται W. || εἰ δὴ ἐστὶ τὸ νοεῖν om. pr. T. || 14. τὸ ante αἰσθ. om. SV Ald. || πάσχειν post εἴη T. || τι] ὅτι EI., τι om. Ald. || 16. Interpungunt τοιοῦτον ἀλλὰ μὴ τοῦτο καὶ ὁμοίως ἔχ. Ald. Sylb. || ἔχειν om. pr. X, ἔχει Ald. || 17. τὸ νοῦν V. || 18. ἐπειδὴ SUVWXy. || 20. ἀντιφράξει SVX, ἀντιφράξει UVy. || 21. αὐτοῦ Ald. || φάσειν εἶναι W, φάσει y. || μηδ.] τινὰ μηδ. SUV Ald. Sylb.

30. εἰ — 429^a 1. κίνησις] conl. εἰ οὖν μηθὲν μὲν ἄλλο ἔχει τὰ εἰρημμένα, τοῦτο δ' ἔχει, ἢ φαντασία ἂν εἴη κίνησις. || 5. ὁμοίως. || 17. ὡσπερ — 28. εἰδῶν e duab. rec. contam., pr. 22. ὁ — 27. ἐστίν, post. 18. ἄρ.—22. δυνατόν. || 21. ἀντιφράττει ὥστε.

ταύτην, ὅτι δυνατόν. ὁ ἄρα καλούμενος τῆς ψυχῆς νοῦς
 (λέγω δὲ νοῦν ᾧ διανοεῖται καὶ ὑπολαμβάνει ἡ ψυχὴ)
 4 οὐθέν ἐστιν ἐνεργεία τῶν ὄντων πρὶν νοεῖν. διὸ οὐδὲ μεμιχθαι
 εἰλόγον αὐτὸν τῷ σώματι· ποιός τις γὰρ ἂν γίγνοιτο, ψυ- 25
 χρὸς ἢ θεμιός, ἢ κἄν ὄργανόν τι εἴη, ὡσπερ τῷ αἰσθητικῷ·
 νῦν δ' οὐθέν ἐστιν. καὶ εὖ δὴ οἱ λέγοντες τὴν ψυχὴν εἶναι τό-
 πον εἰδῶν, πλὴν ὅτι οὔτε ὄλη ἀλλ' ἢ νοητικὴ, οὔτε ἐντελε-
 5 χεῖα ἀλλὰ δυνάμει τὰ εἶδη. ὅτι δ' οὐχ ὁμοία ἢ ἀπάθεια
 τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ τοῦ νοητικοῦ, φανερόν ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων 30
 καὶ τῆς αἰσθήσεως. ἡ μὲν γὰρ αἰσθησις οὐ δύναται αἰσθάνε-
 σθαι ἐκ τοῦ σφόδρα αἰσθητοῦ, ὅσον ψόφου ἐκ τῶν μεγάλων 429^b
 ψόφων, οὐδ' ἐκ τῶν ἰσχυρῶν χρωμάτων καὶ ὁσμῶν οὔτε
 ὄραν οὔτε ὁσμιᾶσθαι· ἀλλ' ὁ νοῦς ὅταν τι νοήσῃ σφόδρα νοη-
 τόν, οὐχ ἦτον νοεῖ τὰ ὑποδεέστερα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον· τὸ
 6 μὲν γὰρ αἰσθητικὸν οὐκ ἔνευ σώματος, ὁ δὲ χωριστός. ὅταν 5
 δ' οὕτως ἕκαστα γένηται ὡς ἐπιστήμων λέγεται ὁ κατ' ἐνέρ-
 γειαν (τοῦτο δὲ συμβαίνει, ὅταν δύνηται ἐνεργεῖν δι' αὐτοῦ),
 ἔστι μὲν ὁμοίως καὶ τότε δυνάμει πως, οὐ μὴν ὁμοίως καὶ
 πρὶν μαθεῖν ἢ εὐρεῖν· καὶ αὐτὸς δὲ αὐτὸν τότε δύναται νο-
 7 εῖν. ἐπεὶ δ' ἄλλο ἐστὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ μεγέθει εἶναι καὶ 10
 ὑδωρ καὶ ὑδατι εἶναι· οὕτω δὲ καὶ ἐφ' ἐτέρων πολλῶν, ἀλλ'
 οὐκ ἐπὶ πάντων· ἐπ' ἐρίων γὰρ ταῦτόν ἐστι· τὸ σαρκὶ εἶναι

24. οὐδὲν Ald. || 25. αὐτὸν τῷ] αὐτῷ V. || τι γ. || γὰρ ἂν τις
 LSTUWX Ald. Sylb. || ἡ ψ. ἢ θ. E, θ. ἢ ψ. STUVWX, ἢ θ ἢ ψ. γ Ald.
 Sylb. || 26. ἡ κἄν] καὶ κἄν S, κἄν TW Sylb., καὶ UVX. || [26. οἶον.
 non ὡσπερ expectaveris.] || 27. νῦν δὲ οὐδὲν γ [scriptura haud incom-
 moda.] || 28. ἀλλ' ἢ om. SUX. || 30. αἰσθητοῦ SX. || 429^b 1. οἶον τοῦ
 ψ. STVXY, οἶον ἐκ τοῦ ψ. E. || ἐκ om. E, ψόφου καὶ τῶν Ald. || 2. ἐκ]
 ἐπὶ W. || ὁσμῶν καὶ χρωμάτων Sylb., χρ. z. ὁσμ. etiam Camot. ||
 5. αἰσθητὸν X. || ὁ δὲ νοῦς γ. γ Ald. Sylb. || 6. ἐξαστα οὕτως W. ||
 ὡς ὁ ἐλ. ELTUVX, ὡς ἐλ. SW. || ὁ om. SUVWX. || 7. δι' αὐτοῦ
 Ald. || 8. ἔστιν V. || μὲν] μὲν οὐν LW. || ὁμοίως om. pr. E et γ, μὲν
 γὰρ καὶ γ. || ὁμοίως alterum om. SUX. || 9. αὐτὸς δὲ αὐτὸν γ Ald. || 10. τὸ
 post ἐστὶ om. W. || 11. καὶ τὸ ὑδατι E Ald. || οὕτω δὲ om. LT. || ἐτέ-
 ρων δὲ π. T. || 12. γὰρ] μὲν γὰρ W. || ταῦτο E. || Locī interpunctio-
 nem mutavimus. Legebatur enim: ἐπ' ἐρίων γὰρ ταῦτόν ἐστι τὸ σαρκὶ
 εἶναι καὶ σάρκα ἢ ἄλλω etc. Ald. Sylb. Bekk. Philoponus de interpun-

429^b 6. ὡς ὁ ἐλ. || 8. prius ὁμοίως om. || de 429^b 10. ἐπεὶ -- 21.
 ζῶντι cf. Bz. stud. Ar. IV, 376. not. || 11. εἶναι (οὕτω in parenth. —
 12. ταῦτόν ἐστι), τὸ ζῆλ. Bz.

καὶ σάρκα ἢ ἄλλω ἢ ἄλλως ἔχοντι κρίνει· ἢ γὰρ σὰρξ
 οὐκ ἄνευ τῆς ὕλης, ἀλλ' ὡσπερ τὸ σιμόν τόδε ἐν τῷδε. τῷ
 15 μὲν οὖν αἰσθητικῷ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν κρίνει καὶ ὧν
 λόγος τις ἢ σὰρξ· ἄλλω δὲ ἦτοι χωριστῷ, ἢ ὡς ἢ κεκλα-
 σμένη ἔχει πρὸς αὐτὴν ὅταν ἐκταθῆ, τὸ σαρκὶ εἶναι κρί-
 νει. πάλιν δ' ἐπὶ τῶν ἐν ἀραιρέσει ὄντων τὸ εὐθὺ ὡς τὸ 8
 σιμόν· μετὰ συνεχοῦς γὰρ τὸ δὲ τί ἦν εἶναι, εἰ ἔστιν ἕτερον
 20 τὸ εὐθεῖ εἶναι καὶ τὸ εὐθὺ, ἄλλω· ἔστω γὰρ δυάς. ἑτέρω
 ἄρα ἢ ἑτέρως ἔχοντι κρίνει. καὶ ὅλως ἄρα ὡς χωριστὰ τὰ
 πράγματα τῆς ὕλης, οὕτω καὶ τὰ περὶ τὸν νοῦν. ἀπορήσειε 9
 δ' ἂν τις, εἰ ὁ νοῦς ἀπλοῦν ἐστὶ καὶ ἀπαθὲς καὶ μηθεὶν μηθέν
 ἔχει κοινόν, ὡσπερ φησὶν Ἀναξαγόρας, πῶς νοήσει, εἰ τὸ
 25 νοεῖν πάσχειν τί ἐστίν, ἢ γὰρ τι κοινὸν ἀμφοῖν ὑπάρχει, τὸ
 μὲν ποιεῖν δοκεῖ τὸ δὲ πάσχειν. ἔτι δ' εἰ νοητὸς καὶ αὐτός. 10
 ἢ γὰρ τοῖς ἄλλοις ὁ νοῦς ὑπάρξει, εἰ μὴ κατ' ἄλλο αὐτὸς
 νοητὸς, ἐν δὲ τι τὸ νοητὸν εἶδει, ἢ μεμιγμένον τι ἔξει, ὃ
 ποιεῖ νοητὸν αὐτὸν ὡσπερ τὰλλα. ἢ τὸ μὲν πάσχειν κατὰ 11
 30 κοινόν τι διήρηται πρότερον, ὅτι δυνάμει πῶς ἐστὶ τὰ νοητὰ
 ὁ νοῦς, ἀλλ' ἐντελεχείᾳ οὐδέν, πρὶν ἂν νοῆ. δεῖ δ' οὕτως ὡσ-

ctione haec scribit: ἐρωτηματικῶς δὲ χορὴ καὶ τὴν λέξιν παραφραστέον
 οὕτω ἐν ὑπερβάτῳ πεφρασμένην. || 13. ἢ ἄλλω] καὶ ἢ ἄλλω E, καὶ
 ἄλλω y Ald. || ἔχοντι om. ELSUV. || κρίνει ὁ νοῦς ἢ EL Ald. || 14. ὡσπερ]
 ὅπερ y. || τόδε om. V. || 15. τὸ θ. καὶ τὸ ψ. om. V. || τὸ ante ψυχρ.
 om. EL. || ὧν ὁ λόγος E. || 16. δὲ om. V. || ἢ om. SUVWX. || κεκλα-
 σμένη X. || 17. αὐτὴν Ey Ald. || τὸ γὰρ σαρκὶ Ald. Sylb. || εἶναι καὶ
 κρίνει LS Ald. Sylb. || κρίνει ὁ νοῦς Camot. || 18. ἐν om. X. || 19. εἰ
 om. L. || ἐστὶ δ' ἕτερον V. || 20. τὸ εὐθεῖ] τῷ εὐθεῖ X. || εὐθὺ ἄλλω
 interpunctione non dirimitur ap. Ald. Sylb. Bekk. || ἄλλο TVX. || 21. ἑτέρω
 X. || καὶ om. LSTUVX. || ἄρα om. pr. E. || 23. ἀπλοῦς V. || ἀπαθὲς pr.
 E (Buss.). || 24. ἔχειν X, ἔχων SUV. || φασιν ὁ ἀναξαγόρας X. || νοή-
 σειν TVX Sylb., νοήσει etiam Camot. || εἰ — 25. ἐστίν om. pr. W. ||
 25. ἢ] ἢ L, εἰ Ald. || 26. θ' om. pr. E. || 27. γὰρ καὶ y Ald. Sylb. ||
 ὁ om. ELV. || 28. τι ἔξει] τῆ ἔξει S. || 29. πάσχειν om. V. || 30. τι
 διὸ Ald. Sylb., quod διὸ, ut codicum, ita Simplicii auctoritate, recte
 sublatum est. || διειρήται S. || διὸ εἰρηται Ald. || 31. οὐδέν — 430^a 1.
 ἐντελεχείᾳ om. L. || ἂν] ἂν μὴ LVW Ald. Sylb. et inter versus UX,
 om. E.

14. σιμόν, τόδε Bz To. || 20. ἄλλω] ἄλλο Bz. || 29. ἢ — 31. νοῆ]
 mutila et corrupta To, conī. ἢ τὸ μὲν πάσχειν καὶ ποιεῖν κατὰ κοινόν τι
 γίγνεται, ὃ δὲ νοῦς, ὡσπερ εἴρηται πρότερον, δυνάμει πῶς ἐστὶ τὰ
 νοητὰ, ἀλλ' ἐντελεχείᾳ οὐδέν πρὶν ἂν νοῆ. || 31. post οὕτως conī. ex-
 cidisse ὑπολαβεῖν.

περ ἐν γραμματείῳ ᾧ μηθὲν ὑπάρχει ἐντελεχεία γεγραμ- 430^a
 12 μένον. ὅπερ συμβαίνει ἐπὶ τοῦ νοῦ. καὶ αὐτὸς δὲ νοητός ἐστιν
 ὡς περ τὰ νοητά. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄνευ ἕλης τὸ αὐτὸ ἐστὶ
 τὸ νοῦν καὶ τὸ νοούμενον· ἢ γὰρ ἐπιστήμη ἢ θεωρητικὴ καὶ
 τὸ οὕτως ἐπιστητὸν τὸ αὐτὸ ἐστὶν· τοῦ δὲ μὴ αἰεὶ νοεῖν τὸ αἴ- 5
 τιον ἐπισχεπτέον· ἐν δὲ τοῖς ἔχοσιν ἕλην δυνάμει ἕκαστόν
 ἐστὶ τῶν νοητῶν. ὥστ' ἐκείνοις μὲν οὐχ ὑπάρξει νοῦς (ἄνευ
 γὰρ ἕλης δύναμις ὁ νοῦς τῶν τοιοῦτων), ἐκείνῳ δὲ τὸ νοητὸν
 ὑπάρξει.

V. Ἐπεὶ δ' ὡς περ ἐν ἀπάσῃ τῇ φύσει ἐστὶ τι τὸ μὲν 10
 ἕλη ἐκάστῳ γένει (τοῦτο δὲ ὃ πάντα δυνάμει ἐκείνα), ἕτερον
 δὲ τὸ αἴτιον καὶ ποιητικόν, τῷ ποιεῖν πάντα, οἷον ἢ τέχνη
 πρὸς τὴν ἕλην πέπονθεν, ἀνάγκη καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν
 ταύτας τὰς διαφοράς. καὶ ἐστὶν ὁ μὲν τοιοῦτος νοῦς τῷ πάντα
 γίνεσθαι, ὁ δὲ τῷ πάντα ποιεῖν, ὡς ἕξις τις, οἷον τὸ φῶς· 15
 τρόπον γὰρ τινα καὶ τὸ φῶς ποιεῖ τὰ δυνάμει ὄντα χρώ-
 ματα ἐνεργεία χρώματα. καὶ οὗτος ὁ νοῦς χωριστός καὶ
 2 ἀπαθὴς καὶ ἀμιγῆς τῇ οὐσίᾳ ὣν ἐνεργεία. αἰεὶ γὰρ τιμιώτε-
 ρον τὸ ποιοῦν τοῦ πάσχοντος καὶ ἢ ἀρχὴ τῆς ἕλης. τὸ δ'
 αὐτὸ ἐστὶν ἢ κατ' ἐνέργειαν ἐπιστήμη τῷ πράγματι· ἢ δὲ 20
 κατὰ δύναμιν χρόνῳ προτέρα ἐν τῷ ἐνί, ὅλως δὲ οὐ χρόνῳ·
 ἀλλ' οὐχ ὅτε μὲν νοεῖ ὅτε δ' οὐ νοεῖ. χωρισθεῖς δ' ἐστὶ μόνον
 τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ, καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον καὶ αἰδιον. οὐ

430^a 1. ᾧ om. ESUVXy. || ὑπάρχειν SUVX Ald. || καταγεγραμμέ-
 ρον EL, om. pr. T. || 2. ὡς περ S. || 3. 4. ἐστὶ καὶ τὸ γ. || 4. ἢ ante θ.
 om. E. || 5. τὸ ἐπιστητὸν Ald. Sylb. || ἐπιστ.] θεωρητικὸν pr. T et y. ||
 ταῦτὸ T. || 6. μόνον ἕκαστον γ Ald. Sylb. || 8. δύναμις ἐστὶν ὁ LSUVWX
 Ald. Sylb., δύναμις καὶ ὁ γ. || ἐκεῖνο T. || ἀνόητον γ. || 10. ἐπειδὴ W. ||
 πάση Ty. || 11. ὅ] om. γ, ὅτι UVX Ald. Sylb. || ἐκεῖνο E. || 12. καὶ τὸ
 π. LW. || τῷ] ὁ τῷ LTX. || ἢ om. V. || 13. πέπονθε πρὸς τὴν ἕλην S. ||
 14. τῷ] τὸ S. || 16. καὶ om. V. || 17. ἐνεργεία ὄντα χρώματα W. || οὗτος]
 οὐχ ὡς S. || 18. ἀμιγῆς καὶ ἀπαθὴς STUVWXY Ald. Sylb. || ὡς ὦν γ. ||
 19. τὸ δ' αὐτὸ] αὐτὸ δ' STUVWXY, τὸ αὐτὸ δ' Ald. Sylb. || 21. οὐ]
 οὐδ' STUVWXY Ald. Sylb. || Basil. annotat Themistium pro ἐν τῷ ἐνί
 legere ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. || 22. οὐχ om. Wy. || ὅτε μὲν νοεῖ, οὐχ ὅτε δὲ
 δὲ νοεῖ Camot. || ἐστὶ om. V, post μόνον ponit W. || 23. αἰδιον καὶ ἀθά-
 νατον W. || μνημονεύομεν — 413^b 16. ἐκεῖνα desunt E, exciso inter
 folio 200 et 201 folio.

430^a 2. γεγραμμένον· ὅπερ κτλ. || 5. ἐστὶν. τοῦ. || 18. ἀμιγῆς,
 τῆ. || ἐνεργεία. || 21. οὐχ ἔχ. || οὐδὲ χρόνῳ. || 22. ἀλλ' ὅτε, omisso οὐχ.

μνημονεύομεν δέ, ὅτι τοῦτο μὲν ἀπαθές, ὁ δὲ παθητικὸς
25 νοῦς φθαρτός, καὶ ἄνευ τούτου οὐθὲν νοεῖ.

VI. Ἡ μὲν οὖν τῶν ἀδικαιρέτων νόησις ἐν τούτοις, περὶ ἃ
οὐκ ἔστι τὸ ψεῦδος· ἐν οἷς δὲ καὶ τὸ ψεῦδος καὶ τὸ ἀληθές,
σύνθεσίς τις ἤδη νοημάτων ὅσπερ ἐν ὄντων, καθάπερ Ἐμπεδο-
κλῆς ἔφη „ἢ πολλῶν μὲν κόρσαι ἀναίχηρες ἐβλάστησαν,“
30 ἔπειτα συντίθεσθαι τῇ φιλία. οὕτω καὶ ταῦτα κερχωρισμένα
συντίθεται, ὡς τὸ ἀσύμμετρον καὶ ἡ διάμετρος. ἂν δὲ γινο- 2
430^b μένων ἢ ἔσομένων, τὸν χρόνον προσεννοῶν καὶ συντιθεῖς. τὸ
γὰρ ψεῦδος ἐν συνθέσει αἰεὶ· καὶ γὰρ ἂν τὸ λευκὸν μὴ λευ-
κόν, τὸ μὴ λευκὸν λευκὸν συνέθηνεν. ἐνδέχεται δὲ καὶ διαίρεσιν
γράναι πάντα. ἀλλ' οὖν ἔστι γε οὐ μόνον τὸ ψεῦδος ἢ ἀληθές,
5 ὅτι λευκὸς Κλέων ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἦν ἢ ἔσται. τὸ δὲ ἐν
ποιοῖν, τοῦτο ὁ νοῦς ἕκαστον. τὸ δ' ἀδικαιρέτων ἔπει διχῶς, ἢ 3
δυναίμει ἢ ἐνεργεία, οὐθὲν κωλύει νοεῖν τὸ ἀδικαιρέτων, ὅταν
νοῆ, τὸ μῆκος· ἀδικαιρέτων γὰρ ἐνεργεία καὶ ἐν χρόνῳ ἀδικαι-
ρέτω· ὁμοίως γὰρ ὁ χρόνος διαιρετός καὶ ἀδικαιρέτος τῷ
10 μῆκει. οὐκ οὖν ἔστιν εἰπεῖν ἐν τῷ ἡμίσει τί ἐννοεῖ ἕκατέρῳ· οὐ

27. καὶ om. L Ald. Sylb. || ψ. ἤδη καὶ STUVWXY. || 28. σύνεσις
L, συνθεμένων W. || τις] τε τις V, om. W. || ἢδη τῶν v. W. || 29. ἢ
πολλῶν Ald., ἢ Sylb. || 31. συντίθεσθαι STVWY. || διάμετρος ἢ τὸ
σύμμετρον καὶ ἡ διάμετρος. ἂν W Simplie. || 32. γενομένων LSTUY. ||
430^b 1. τῶν χρόνων X. || πρὸς ἐν νοῶν LX Ald. || 2. αἰεὶ om. X. || λ. τὸ]
λ. καὶ τὸ T. || μὴ λευκόν, τὸ μὴ λευκόν συνέθηνεν Vulg. Bekk., τὸ μὴ
λευκὸν uncis inclusimus in ed. pr., recte Roeser in philol. VII, 324 e
Philosopho conī. τὸ μὴ λευκὸν λευκὸν σ. || 4. τὸ om. W. || 5. ἔσται] ἐστί
X. || δὴ UX. || 6. ἢ τὸ δ. SUX. || 8. ὅταν νοῆ τὸ μῆκος editiones (etiam
To.) virgula post νοῆ omīssa. || 9. καὶ ἀδ.] καὶ οὐ διαιρετός T, om. X
et pr. W, ὁμοίως γὰρ ὁ χρόνος διαιρετός καὶ ἀδικαιρέτος τ. μ. agno-
seunt commentatores. || 10. ἐνόει L, ἐνόεις γ, ἐννοεῖν TUW Sylb.

26. ἢ μὲν οὖν — ^b 6. ἕκαστον e duab. ed. contam., pr. ^b 1. τὸ — 5
ἔσται, post ^a 27. ἐν — ^b 1. προσεννοῶν. id negat Vahlen in annal. acad.
Vindob. LXXI, 1872. p. 419 sqq. || 30. φιλία, οὕτως Vhl., ut enunciatio
comparativa ad utramque partem referatur. || 31. post διάμετρος To. inserit:
ἢ τὸ σύμμετρον καὶ ἡ διάμετρος. || διάμετρος· ἂν Vhl. || γενομένων
To., Vhl. || 430^b 1. καὶ συντιθεῖς ad χρόνον refert ideoque unc. incl. To.,
absolute positum intellegit et retinet Vhl. || 2. καὶ γὰρ ἂν τὸ λ. οὐ λ. καὶ
τὸ μὴ λ. λευκὸν συνέθηνεν conī. To., καὶ γὰρ ἂν τὸ λ. μὴ λ. καὶ λ. τὸ μὴ
λευκόν (intellege νοῆ vel λέγη), συνέθηνεν Vhl. || 4. πάντα] conī. ταῦτα
To. || ἔστι γέ] conī. ἔστιν] οὐ μόνον post ἀληθές || 6. τὸ ἀδικαιρέτων —
21. στήροσις e duab. ed. contam., pr. 17. ἐν. — 20. μῆκει, post. 9—10
μῆκει. || 7. τὸ ἀδ. conī. τὸ διαιρετὸν ἢ ἀδικαιρέτων. || ὅταν] conī. οἷον
ἔστιν. || 8. μῆκος, (ἀδ. γ. ἐν.) καὶ. || 10. ἐνόει.

γὰρ ἔστιν, ἂν μὴ διαιερεθῆ, ἀλλ' ἢ δυνάμει. χωρὶς δ' ἐξά-
 τερον νοῶν τῶν ἡμίσεων διαιερεῖ καὶ τὸν χρόνον ἅμα· τότε
 δ' οἴονεϊ μήκη. εἰ δ' ὡς ἐξ ἀμφοῖν, καὶ ἐν τῷ χρόνῳ τῷ
 4 ἐπ' ἀμφοῖν. τὸ δὲ μὴ κατὰ ποσὸν ἀδιαίρετον ἀλλὰ τῷ εὔ-
 δει νοεῖ ἐν ἀδιαίρετῳ χρόνῳ καὶ ἀδιαίρετῳ τῆς ψυχῆς· 15
 κατὰ συμβεβηκὸς δέ, καὶ οὐχ ἢ ἐξεῖνα διαιερετά, ἢ νοεῖ
 καὶ ἐν ᾧ χρόνῳ, ἀλλ' ἢ ἀδιαίρετα· ἔνεστι γὰρ καὶ τούτοις
 τι ἀδιαίρετον, ἀλλ' ἴσως οὐ χωριστόν, ὃ ποιεῖ ἕνα τὸν χρόνον
 καὶ τὸ μήκος· καὶ τοῦθ' ὁμοίως ἐν ἅπαντί ἐστι τῷ συνεχεῖ
 5 καὶ χρόνῳ καὶ μήκει. ἢ δὲ στιγμῇ καὶ πᾶσα διαίρεσις, καὶ 20
 τὸ οὕτως ἀδιαίρετον, δηλοῦται ὡς περ ἢ στέρεσις, καὶ ὁμοίως
 ὁ λόγος ἐπὶ τῶν ἄλλων, οἷον πῶς τὸ κακὸν γνωρίζει ἢ
 6 τὸ μέλαν· τῷ ἐναντίῳ γὰρ πῶς γνωρίζει. δεῖ δὲ δυνάμει
 εἶναι τὸ γνωρίζον καὶ ἐνεῖναι ἐν αὐτῷ. εἰ δέ τι μὴ ἔστιν
 ἐναντίον τῶν αἰτίων, αὐτὸ ξαυτὸ γινώσκει καὶ ἐνεργεῖα ἐστὶ 25
 7 καὶ χωριστόν. ἔστι δ' ἢ μὲν φάσις τι κατὰ τινος, ὡς περ ἢ
 κατὰφασις, καὶ ἀληθῆς ἢ ψευδῆς πᾶσα· ὁ δὲ νοῦς οὐ πᾶς,
 ἀλλ' ὁ τοῦ τί ἐστι κατὰ τὸ τί ἦν εἶναι ἀληθῆς, καὶ οὐ τί
 κατὰ τινος· ἀλλ' ὡς περ τὸ ὄραν τοῦ ἰδίου ἀληθές, εἰ δ' ἄν-
 θρωπος τὸ λευκὸν ἢ μὴ, οὐκ ἀληθές αἰεὶ, οὕτως ἔχει ὅσα 30
 ἄνευ ὕλης.

VII. Τὸ δ' αὐτό· ἐστὶν ἢ κατ' ἐνέργειαν ἐπιστήμη τῷ πράγ- 431^a

11 ἀλλ' ἢ Ald. || 12. τῶν ἡμίσεων aute νοῶν SU Ald. Syll., om.
 TX || τόδε δ' X. || 13. μήκει STV. || ὡς om. S. || ἐν om. TVW.
 χρ. τὸ U. || 14 κατὰ τὸ π. TX. || 15. διαιερετῷ χρ. X. || ψυχῆς νοῦσαι
 κατὰ TV Ald. || 17. ἢ] ἢ X. || ἔνεστι γὰρ om. X. || 18. ποιεῖ καὶ ἕνα
 W. || 19. παντί W. || 21. οὕτως] οὔτε V. || ὁμοίως T. || 22. πῶς καὶ
 τὸ W. || 24. γνωρίζειν V. || καὶ ἐν εἶναι I.TVWX, Ald. Syll. || ἐν om.
 W. || 25. αἰτίων] ἐναντίων S. || αὐτὸ αὐτῷ S, ὡ τὸ αὐτὸ W, αὐτὸ αὐτὸ
 Ald. Camot. || 26. εἰ δ' ἢ Ald. || τις L. || ὡς περ καὶ ἢ W. || 27. ἢ] καὶ
 L Ald. || 28. ἔστιν ἢ κατὰ X. || τι post οὐ om. X. || 29. τοῦ ἰδίου] τὸ
 δ' V. || 30. ἀληθῆς X. || οὕτως δὲ ἔχ. Syll., om. δὲ etiam Camot. ||
 ὅσα om. W. || 31. ἄνευ ὕλης V Ald. || 431^a 1. τὸ αὐτὸ δ' TUVXY
 Ald. Syll.

430^b 16. ἐξεῖνα, διαιερετά ᾧ. || ᾧ] conii. ᾧ τε. || 17. ἀλλ' ἢ ἀδ.
 unc. incl. || 24. ἐνεῖναι ἐν αὐτῷ] conii. καὶ μὴ ἐν εἶναι αὐτῷ. || εἰ δὲ
 πτλ.] conii. εἰ δὲ τι μηθεὶ ἐστι. || 25. αἰτίων] conii. vel ἐναντίων (S)
 vel ὄρων. || 26. conii. ἔστι δ' ἢ μὲν κατὰφασις τι κατὰ τινος, ὡς περ
 καὶ ἢ ἀπόφασις. || 431^a 1. τὸ δ' αὐτό — 3. γιγνώμενα et 4. φαίνεται —
 7. τετελεσμέρον] „haec lacuninae alieno loco positae sunt.“

ματι. ἡ δὲ κατὰ δύναμιν χρόνῳ προτέρα ἐν τῷ ἐνί, ὅλως
 δὲ οὐδὲ χρόνῳ· ἔστι γὰρ ἐξ ἐντελελείας ὄντος πάντα τὰ γι-
 γνόμενα. φαίνεται δὲ τὸ μὲν αἰσθητὸν ἐκ δυνάμει ὄντος τοῦ
 5 αἰσθητικοῦ ἐνεργείᾳ ποιῶν· οὐ γὰρ πάσχει οὐδ' ἀλλοιοῦται.
 διὸ ἄλλο εἶδος τοῦτο κινήσεως· ἡ γὰρ κίνησις τοῦ ἀτελοῦς
 ἐνεργεία ἦν, ἡ δ' ἀπλῶς ἐνεργεία ἑτέρα ἢ τοῦ τετελεσμένου.
 τὸ μὲν οὖν αἰσθάνεσθαι ὅμοιον τῷ φάναι μόνον καὶ νοεῖν· 2
 ὅταν δὲ ἡδὺ ἢ λυπηρόν, οἷον καταφᾶσα ἢ ἀποφᾶσα, διώ-
 10 κει ἢ φεύγει· καὶ ἔστι τὸ ἡδεσθαι καὶ λυπεῖσθαι τὸ ἐνεργ-
 γεῖν τῇ αἰσθητικῇ μεσότητι πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἢ τοι-
 αῦτα. καὶ ἡ φυγὴ δὲ καὶ ἡ ὄρεξις τοῦτο ἢ κατ' ἐνεργείαν,
 καὶ οὐχ ἕτερον τὸ ὄρεκτικὸν καὶ φευκτικόν, οὐτ' ἀλλήλων οὔτε
 τοῦ αἰσθητικοῦ· ἀλλὰ τὸ εἶναι ἄλλο. τῇ δὲ διανοητικῇ ψυχῇ 3
 15 τὰ φαντάσματα οἷον αἰσθήματα ὑπάρχει. ὅταν δὲ ἀγαθὸν
 ἢ κακὸν φήσῃ ἢ ἀποφήσῃ, φεύγει ἢ διώκει. διὸ οὐδέποτε
 νοεῖ ἄνευ φαντάσματος ἢ ψυχῆ, ὥσπερ δὲ ὁ ἀῆρ τὴν κό-
 ρην τοιανδί ἐποίησεν, αὐτὴ δ' ἕτερον, καὶ ἡ ἀκοὴ ὡσαύτως·
 τὸ δὲ ἔσχατον ἐν; καὶ μία μεσότης· τὸ δ' εἶναι αὐτῇ
 20 πλείω. τίτι δ' ἐπικρίνει τί διαφέρει γλυκὺ καὶ θερμόν, 4
 εἴρηται μὲν καὶ πρότερον, λεκτέον δὲ καὶ ὧδε. ἔστι γὰρ ἐν

2. ποτέρα U. || ἐνι ᾧ ἐνι T. || Philoponus ad h. l.: τινὰ τῶν βιβλίων
 ἔχουσιν ὅλως, τινὰ δὲ ἀπλῶς. || 3. ἐντελελείας ὄντος Syllb. || 4. αἰσθη-
 τήριον SVX. || ἐν X. || 6. εἶδος om. SX, post τοῦτο ponunt TUVy, post
 κινήσεως W. || 7. ἐνεργεία S. || ἦν om. LSUVX. || ἡ τοῦ] ἢ τοῦ X, τοῦ
 I. || 8. τῶ] τὸ TX. || 9. καταφᾶσεις καὶ ἀποφᾶσεις legisse videtur
 Philop. in paraphr. || 10. καὶ λ.] ἢ λ. TUVW. || 11. ἢ κακόν om. S. ||
 ἢ τοιοῦτο L, om. X, ἢ τοιαῦτα Ald. || 12. δὴ UWX Ald. Syllb., om.
 TV. || ταυτὸν T, τὸ αὐτὸ LV. || ἡ om. V. || Scribe ἢ κατ' ἐν, nisi articu-
 lum tollere malueris. || 13. τὸ] τι V. || καὶ τὸ φ. I. || φευκτὸν Ald. ||
 14. δὴ S. || 16. φησὶν ἢ ἀπόφησι TX, κατάφησιν ἢ ἀπόφησι U, κατά-
 φησις ἢ ἀπόφησις W, ἔστι κατάφησιν ἢ ἀπόφησιν V, ἔστι καταφᾶ-
 σιν ἢ ἀποφᾶσιν corr. S, καταφᾶσῃ ἢ ἀποφᾶσῃ y. || φεύγει] καὶ φεύ-
 γει STUVWX, ἢ φεύγει y. || 17. τὴν κόρην om. X. || 18. αὐτῇ LSTX. ||
 ἡ om. T. || 19. αὐτῇ om. SUVX. || 20. τί] ἢ T Ald. Syllb., ἢ τι Basil.,
 ἔτι Camot. || Fortasse legendum est γλυκὺ καὶ λευκόν. || 21. καὶ post
 μὲν om. W. || ὧδε] γῦν TWy, Philop. in paraphr., Syllb.

22. καὶ ὡς] καὶ ὁ Xy, ἡ στιγμὴ καὶ ὁ T, om. cum ipso ὄρος LV.

12. coni. τὸ αὐτὸ τοῦτο. || 16. φῆσῃ ἢ ἀπ. unc. incl. || 17. ψυχῆ.
 ὥσπερ. || ὥσπερ — ^b 1 τὸ λευκόν a re proposita aliena. || 18. αὐτῇ]
 αὐτῇ. || ὡσαύτως, τό. || 19. μεσότης, τό. || 20. post πλείω signum
 onunciati non absoluti.

τι· οὕτω δὲ καὶ ὡς ὄρος, καὶ ταῦτα ἐν τῷ ἀνάλογον καὶ τῷ ἀριθμῷ ὃν ἔχει πρὸς ἐκάτερον, ὡς ἐκεῖνα πρὸς ἀλληλα· τί γὰρ διαφέρει τὸ ἀπορεῖν πῶς τὰ ὁμογενῆ κρίνει ἢ τὰναντία, οἷον λευκὸν καὶ μέλαν; ἔστιν δὴ ὡς τὸ *A* τὸ 25 λευκὸν πρὸς τὸ *B* τὸ μέλαν, τὸ *Γ* πρὸς τὸ *A* ὡς ἐκεῖνα πρὸς ἀλληλα· ὥστε καὶ ἐναλλάξ. εἰ δὴ τὰ *ΓA* ἐνὶ εἴῃ ὑπάρχοντα, οὕτως ἔξει ὡσπερ καὶ τὰ *AB*, τὸ αὐτὸ μὲν καὶ ἐν, τὸ δ' εἶναι οὐ τὸ αὐτό, ἀλλὰ ὁμοίως. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ εἰ τὸ μὲν *A* τὸ γλυκὺ εἴῃ, τὸ δὲ *B* τὸ λευ- 431^b κόν. τὰ μὲν οὖν εἶδη τὸ νοητικὸν ἐν τοῖς φαντάσμασι νοεῖ, καὶ ὡς ἐν ἐκείνοις ὄριστα αὐτῷ τὸ διοικτὸν καὶ φευκτὸν, καὶ ἐκτὸς τῆς αἰσθήσεως, ὅταν ἐπὶ τῶν φαντασμάτων ἦ, κινεῖται, οἷον αἰσθανόμενος τὸν φευκτὸν ὅτι πῦρ, τῇ κοιῆν 5 6 γνωρίζει ὁρῶν κινούμενον, ὅτι πολέμιος. ὅτε δὲ τοῖς ἐν τῇ ψυχῇ φαντάσμασιν ἢ νοήμασιν ὡσπερ ὁρῶν λογίζεται καὶ βουλεύεται τὰ μέλλοντα πρὸς τὰ παρόντα· καὶ ὅταν εἴπῃ ὡς ἐκεῖ τὸ ἡδὺ ἢ λυπηρόν, ἐνταῦθα φεύγει ἢ διώκει, καὶ ὅλως ἐν πράξει. καὶ τὸ ἄνευ δὲ πράξεως, τὸ ἀληθές 10 καὶ τὸ ψεῦδος ἐν τῷ αὐτῷ γένει ἐστὶ, τῷ ἀγαθῷ καὶ κακῷ·

S incertus. || [ἐν] ἐν LSVX Philop. Ald., ἐν Sylb. Bekk. e codd. || 22. 23. καὶ τῷ] ἢ τῷ Ly, ἢ UVWX, om. S. Locum Sylb. ita interpungit: ἔστι γὰρ ἐν τι. οὕτω δὲ καὶ ὡς ὄρος. καὶ ταῦτα ἐν etc. Bekkerus: ἔστι γὰρ ἐν τι, οὕτω δὲ καὶ ὡς ὄρος. καὶ ταῦτα ἐν etc. || 24. τὸ] τοῦ W Ald. Sylb. || πῶς om. X. || τὰ μὲν ὁμ. LSUX. || 25. τὰ ἐναντία LTUV. || ὡς ἐν τῷ *A* γ. || 26. πρὸς] καὶ S. || πρὸς] ἀέρος X. || 27. ὥστε] οὕτως W. || τὰ om. SX. || ἐν Ty. || 28. τὰ] τὸ STV. || 29. καὶ ἐν om. UVX, ἐν om. S. || δ' ante εἶναι om. X, τὸ εἶναι δὲ Ald. Sylb. || 431^b 1. καὶ] καὶ SUVX Ald. Sylb. || μὲν τὸ SUVWX. || τὸ ante γλυκὺ et λευκόν om. W. || 2. νοεῖν Sylb. || 3. ἐν om. γ. || ὄριστο UX et corr. S. || 4. ἐκτὸς τῆς Ald. Camot. || αἰσθ. ὃν ὅταν STUVX, αἰσθ. ὃν ὅταν Wy. || 5. κινεῖται X. || φευκτὸν TUVWX Sylb., φευκτὸν Camot., φευκτὸν etiam Philop. in par., Ald. Basil. || Sylb. interpungit φευκτὸν, ὅτι πῦρ τῇ etc., Basil. ut Bekk., φευκτὸν ὅτι πῦρ, τῇ. || κοιῆν] κινήσει Basil. in marg. || 6. Bekkerus γνωρίζει, ὁρῶν etc. Sustulimus virgulam. || ὅτε δ' ἐν τοῖς Ald. Sylb. || 8. βουλεύεται S. || 9. ἡδὺ ἢ τὸ λυπηρόν L, λυπηρόν ἢ ἡδὺ W. || λυπ. καὶ ἐνταῦθα γ. || καὶ τὸ ἀλ. τὸ ψεῦδος Ald., καὶ τὸ ἀλ. καὶ γ Sylb. || 11. τὸ ante ψ. om. L. || καὶ] καὶ τῷ LUX, ἢ τῷ W.

22. τι· οὕτω δὲ καὶ ἡ στιγμή καὶ ὅλως ὁ ὄρος. || ἐν τῷ] ἐν τῷ. || 23. post ἐκάτερον conii. excid. ἐναντίον. || ὡς — ἀλληλα unc. incl. || 24. τὰ μὴ ὁμογενῆ. || 25. τὰ ἐναντία. || 28. καὶ τὰ] conii. καὶ εἰ τὰ. || 29. αὐτό· κακ. || conii. κακείνα. || 431^b 5. κινεῖται· οἷον. || ὅτι πῦρ unc. incl. || κοιῆν] κινήσει. || 9. post ἐνταῦθα conii. excid. τὸ ἀγαθὸν ἢ κακόν. || 11. ψευδός, ἐν τῷ αὐτῷ γένει ἐστὶ τῷ κτλ.

ἀλλὰ τῷ γε ἀπλῶς διαφέρει καὶ τινί. τὰ δὲ ἐν ἀραι-7
 ρέσει λεγόμενα νοεῖ ὡσπερ ἂν εἰ τὸ σιμόν, ἧ μὲν σιμόν,
 οὐ κχωρισμένως, ἧ δὲ κοῖλον, εἴ τις ἐνόει ἐνεργεία, ἄνευ
 15 τῆς σαρκὸς ἂν ἐνόει ἐν ἧ τὸ κοῖλον. οὕτω τὰ μαθηματικὰ
 οὐ κχωρισμένα ὡς κχωρισμένα νοεῖ, ὅταν νοῆ ἐκεῖνα. ὅλως 8
 δὲ ὁ νοῦς ἐστὶν ὁ κατ' ἐνεργείαν τὰ πράγματα νοῶν. ἄρα
 δ' ἐνδέχεται τῶν κχωρισμένων τι νοεῖν ὄντα αὐτὸν μὴ
 κχωρισμένον μεγέθους, ἢ οὐ, σκεπτέον ὕστερον.

20 VIII. Νῦν δὲ περὶ ψυχῆς τὰ λεχθέντα συγκεφαλαιώσαν-
 τες, εἰπόμεν πάλιν ὅτι ἡ ψυχὴ τὰ ὄντα πῶς ἐστὶ πάντα.
 ἢ γὰρ αἰσθητὰ τὰ ὄντα ἢ νοητά, ἐστὶ δ' ἡ ἐπιστήμη μὲν
 τὰ ἐπιστητὰ πῶς, ἢ δ' αἰσθησις τὰ αἰσθητὰ. πῶς δὲ τοῦτο,
 δεῖ ζητεῖν. τέμνεται οὖν ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ αἰσθησις εἰς τὰ 2
 25 πράγματα, ἢ μὲν δυνάμει εἰς τὰ δυνάμει, ἢ δ' ἐντελε-
 χεία εἰς τὰ ἐντελεχεία. τῆς δὲ ψυχῆς τὸ αἰσθητικὸν καὶ
 τὸ ἐπιστημονικὸν δυνάμει ταῦτά ἐστι, τὸ μὲν ἐπιστημὸν τὸ
 δὲ αἰσθητόν. ἀνάγκη δ' ἢ αὐτὰ ἢ τὰ εἶδη εἶναι. αὐτὰ
 μὲν γὰρ δὴ οὐ. οὐ γὰρ ὁ λίθος ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ τὸ
 432^a εἶδος. ὥστε ἡ ψυχὴ ὡσπερ ἡ χεῖρ ἐστὶν· καὶ γὰρ ἡ χεῖρ

12. τὸ LX. || γε om. SWy. || ἐν om. STUX. || 13. ἂν om. SVX.
 εἰ omittit γ. || alterum σιμόν om. J, σιμόνης X. || 14. ἧ δὲ z.] εἰ
 δὲ καμπύλον X, κάμπυλον etiam Philop. in par. || εἴ τις] εἰ τι Ly, εἴ
 τι γ. Ald. Sylb., om. X. fortasse scribendum εἴπερ. || ἐνοεῖ S, ἐνόει
 V. || 15. ἐνοεῖ X. || ἐν ἧ om. SUV. || 16. κχωρισμένων X. || ὡς κχω-
 ῖ ὡσεὶ κχω. T, τῇ ὑποστάσει L, τῇ ὑποστάσει ὡς κχω. W, ὑποστάσει
 ὡς κχω. Camot. || Altera a Simplicio lectio traditur: οὐ κχωρισμένως ὡς
 κχωρισμένως. || ὅτε νοεῖ W. || ἐκεῖνο X. || 17. νοῶν om. LÜ et. pr. E. ||
 18. αὐτὸν ὄντα SVWXY. || κχωρισμέγεθος E. || 19. ὕστερον σκεπτέον
 γ. || 21. εἰπόμεν Ald. || ἐστὶ τὰ πάντα X. || 22. γὰρ om. L, ante ἢ ponit E. ||
 τὰ om. X. || δ'] δὴ EL, γ' Sylb. || 24. ζητεῖν δεῖ U. || verbi τέμνε-
 ται literas εἰα corr. E. || εἰς om. EL. || 25. τὰ δυνάμει] δυνάμεις L
 et pr. E. || τὰ ἐντ.] ἐντελεχείας L et pr. E, τὰς ἐντελεχείας SX. ||
 27. τὸ αὐτὸ ἐλ. om. EL. SUVX. || ταῦτα STUVWXY Ald. Sylb., ταῦτὸν
 Bekk., codicum, ut videtur, EL auctoritate. || ἐπιστημονικὸν SUV. ||
 28. αἰσθητικὸν S. || ἢ ante τὰ om. X. || εἶδη] εἶδη X. || 29. γὰρ ante
 δὴ om. LVW et pr. E. || ὁ om. EL. || 423^a 1. ἐστὶν om. γ.

12. τὰ δὲ — 19. ὕστερον a re proposita aliona. || τὰ δὲ — 16.
 ἐκεῖνα corrupta; conī.: 13. σιμόν ἧ, 14. ὡσπερ ἄνευ, 15. κοῖλον,
 οὕτω, 16. νοεῖ ὅταν virg. om. || 17. νοῶν post πράγματα om. To.,
 unc. incl. Bz. ind. Ar. 491^a 61. || 24. εἰς τὰ πρ.] conī. ὡσπερ καὶ τὰ
 πρ. || 25. τὰ δυνάμει] δυνάμεις. || 26. τὰ ἐντ.] ἐντελεχείας. || 27. ἐστὶ,
 τὸ μὲν ἐπιστημονικὸν τὸ αἰσθητόν τὸ δὲ αἰσθητικὸν τὸ αἰσθητόν.

ὄργανόν ἐστιν ὄργάνων, καὶ ὁ νοῦς εἶδος εἰδῶν καὶ ἡ αἰ-
 3 σθησις εἶδος αἰσθητῶν. ἐπεὶ δὲ οὐδὲ πρᾶγμα οὐθέν ἐστι
 παρὰ τὰ μεγέθη, ὡς δοκεῖ, τὰ αἰσθητὰ κεχωρισμένον, ἐν
 τοῖς εἰδέσει τοῖς αἰσθητοῖς τὰ νοητὰ ἐστι, τὰ τε ἐν ἀφαι- 5
 ρέσει λεγόμενα, καὶ ὅσα τῶν αἰσθητῶν ἕξεις καὶ πάθη.
 καὶ διὰ τοῦτο οὔτε μὴ αἰσθανόμενος μηθὲν οὐθέν ἐν μάθοι
 οὐδὲ ξενίῳ· ὅταν τε θεωρῇ, ἀνάγκη ἅμα φάντασμα τι
 θεωρεῖν· τὰ γὰρ φαντάσματα ὡσπερ αἰσθήματά ἐστι,
 πλὴν ἄνευ ὕλης. ἔστι δ' ἡ φαντασία ἕτερον φάσεως καὶ 10
 ἀποφάσεως· συμπλοκὴ γὰρ νοημάτων ἐστὶ τὸ ἀληθὲς ἢ
 ψεῦδος. τὰ δὲ πρῶτα νοήματα τίνι διοίσει τοῦ μὴ φαν-
 τάσματα εἶναι; ἢ οὐδὲ τἄλλα φαντάσματα, ἀλλ' οὐκ ἄνευ
 φαντασμάτων.

IX. Ἐπεὶ δὲ ἡ ψυχὴ κατὰ δύο ὠρίσται δυνάμεις ἢ τῶν 15
 ζῴων, τῷ τε κοιτιζῷ, ὃ διανοίας ἔργον ἐστὶ καὶ αἰσθήσεως,
 καὶ ἔτι τῷ κινεῖν τὴν κατὰ τόπον κίνησιν, περὶ μὲν αἰσθή-
 σεως καὶ νοῦ διωρίσθω τσαῦτα, περὶ δὲ τοῦ κινουίντος,
 τί ποτέ ἐστι τῆς ψυχῆς, σκεπτέον, πότερον ἐν τι μόριον
 αὐτῆς χωριστὸν ὄν ἢ μεγέθει ἢ λόγῳ, ἢ πᾶσα ἢ ψυχῆ, 20
 καὶ ἐν εἰ μόριόν τι, πότερον ἴδιόν τι παρὰ τὰ εἰωθότα λέγε-
 2 σθαι καὶ τὰ εἰρημένα, ἢ τούτων ἐν τι. ἔχει δὲ ἀπορίαν
 εὐθὺς πῶς τε δεῖ μόρια λέγειν τῆς ψυχῆς καὶ πόσα.
 τρόπον γὰρ τινα ἄπειρα φαίνεται, καὶ οὐ μόνον ἅ τινες
 λέγουσι διορίζοντες, λογιστικὸν καὶ θυμιζὸν καὶ ἐπιθυμητι- 25

2. νοῦς] νοῦς ἐστὶν SVγ, νοῦς δὲ TW Ald. Sylb. || εἶδος om. E. ||
 3. οὐθέν Ald. || 4. μεγέθει S. || 5. τὸ νοητόν. X. || τὰ δὲ ἐν Ald. || ἐν
 om. ELSUV. || 6. ἕξις X. || 7. οὔτε] οὐδὲ γ. || αἰσθανόμενον EL. || μη-
 θὲν ante οὐθέν om. γ. || 8. οὐδὲ] οὐδ' ἐν W. || ξενίῳ LSXy Philop. in
 paraphr., ξενίῳ ETUVWX Ald. Sylb. Simpl. Philop. in ὅητ. Quod X
 bis indicatus est, error videtur. || δὲ TUV. || ἅμα UX. || φαντάσματα
 θ. SVWX, φαντάσμαι E, ι in rasura. || 10. καὶ ἀποφάσεως om. SUV.
 ἢ ἀποφάσεως margo W. || 11. ἐστὶ νοημάτων SUV Sylb., ἐστὶν νοημά-
 των Ald. || ἢ τὸ π. W. || 12. τί STUVWXy. || φαντάσμα E. || 13. οὐδὲ
 ταῦτα φαντ. Ald. || 14. φαντασμάτων; cum interrogandi signo Sylb. ||
 15. ὠρίσθη γ. || ἢ ante τῶν om. E (pr. E Buss.) L. || 20. χωριστὸν
 αὐτῆς W. || ἢ post ὄν om. SUW. || 21. καὶ ἐν ἢ μορ. Ald., καὶ ἐν εἰ ἢ Camot. ||
 23. τσ] τσσι W, om. L. || δεῖ] δεῖ pr E. || λέγειν ψυχῆς X, ψυχῆς λέ-
 γειν STUVWy Ald. Sylb. || 25. λέγοντες διορίζοντα Xy.

κόν, οἱ δὲ τὸ λόγον ἔχον καὶ τὸ ἄλογον· κατὰ γὰρ τὰς
 διαφορὰς δι' ἅς ταῦτα χωρίζουσι, καὶ ἄλλα φανεῖται
 μόρια μείζω διάστασιν ἔχοντα τούτων, περὶ ὧν καὶ νῦν
 εἴρηται, τό τε θρηπτικόν, ὃ καὶ τοῖς φητοῖς ὑπ' ἔχει καὶ
 30 πᾶσι τοῖς ζῴοις, καὶ τὸ αἰσθητικόν, ὃ οὔτε ὡς ἄλογον οὔτε
 ὡς λόγον ἔχον θείη ἂν τις ῥαδίως. ἔτι δὲ τὸ φανταστικόν, 3
 432^b ὃ τῷ μὲν εἶναι πάντων ἕτερον, τίνι δὲ τούτων ταυτὸν ἢ ἕτε-
 ρον, ἔχει πολλὴν ἀπορίαν, εἴ τις θήσει κεχωρισμένα μό-
 ρια τῆς ψυχῆς. πρὸς δὲ τούτοις τὸ ὀρεκτικόν, ὃ καὶ λόγῳ
 καὶ δυνάμει ἕτερον ἂν δόξειεν εἶναι πάντων. καὶ ἄτοπον δὴ
 5 τοῦτο διασπᾶν· ἐν τε τῷ λογιστικῷ γὰρ ἡ βούλησις γίνεται,
 καὶ ἐν τῷ ἀλόγῳ ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμός· εἰ δὲ τρία ἢ
 ψυχὴ, ἐν ἑκάστῳ ἔστιαι ὀρεξις. καὶ δὴ καὶ περὶ οὗ νῦν ὁ 4
 λόγος ἐνέστηκε, τί τὸ κινεῖν κατὰ τόπον τὸ ζῶν ἔστιν; τὴν
 μὲν γὰρ κατ' αὔξησιν καὶ φθίσειν κίνησιν, ἅπασιν ὑπάρχου-
 10 σαν, τὸ πᾶσιν ὑπάρχον δόξειεν ἂν κινεῖν τὸ γεννητικόν καὶ
 θρηπτικόν· περὶ δὲ ἀναπνοῆς καὶ ἐκπνοῆς καὶ ὕπνου καὶ
 ἐργηγόρσεως ὕστερον ἐπισκεπτέον· ἔχει γὰρ καὶ ταῦτα πολ-
 λὴν ἀπορίαν. ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ τόπον κινήσεως, τί τὸ 5
 κινεῖν τὸ ζῶν τὴν πορευτικὴν κίνησιν, σκεπτέον. ὅτι μὲν οὖν
 15 οὐκ ἢ θρηπτικὴ δύναμις, δηλον· αἰεὶ τε γὰρ ἐνεκά του ἢ κίνη-
 σις αὕτη, καὶ ἢ μετὰ φαντασίας ἢ ὀρεξείως ἔστιν· οὐθὲν γὰρ
 μὴ ὀρεγόμενον ἢ φεῦγον κινεῖται ἀλλ' ἢ βίᾳ. ἔτι κἂν τὰ
 φητὰ κηητικά ἦν, κἂν εἶχέ τι μόριον ὀργανικόν πρὸς τὴν

26. τὸ post καὶ om. W. || 27. ταύτας EL. || φαίνεται TUWXY
 Sylb., φάνονται LSV Ald. Camot. || 28. καὶ] γε W. || 29. τε om.
 STUVWX, δὲ γ. || ὃ om. SUV. || 30. τὸ om. X. || ὃ om. UV Sylb., ponit
 etiam Camot. || 31. θῆ X. || 432^b 1. ὃ om. E. || τῷ] τὸ EL. || τίνι Ald.
 Sylb. Bekk. || ταυτὸν ἔστιν ἢ W. || 3. ὀρεκτόν X. || 4. πάντων om. Wy. ||
 καὶ om. TUVWy. || δὴ τοῦτο] δὲ τοῦτο TVy, δὲ τὸ W, δὴ τὸ E. ||
 5. τοῦτο φάναι διασπᾶν VW. || ἐν τῷ omisso τε γ. || 6. ἀλόγῳ δὲ ἢ
 W. || 7. ἔστιν X. || ὁ λόγος τὴν W. || 9. αὔξησιν E. || ἅπασιν ὑπάρχου-
 σιν] ἢ πᾶσιν ὑπάρχουσα W, αἰ πᾶσιν ὑπάρχουσι LSTUVXY, αἰ πᾶ-
 σιν ὑπάρχουσιν Ald. Sylb. || 10. καὶ θρηπτικόν] καὶ τὸ θρ. S, om.
 EL. || 11. καὶ ante ὕπνου om. E. || 13. τί om. E. || 14. σκεπτέον.
 ἔχει γὰρ καὶ ταῦτα πολλὴν ἀπορίαν. ὅτι V. || 15. τε om. LSUWXY
 Ald. Sylb. || ἢ ante κίνησις om. corr. E. || 16. ἢ post καὶ om. SW. ||
 17. κἂν] καὶ SUX.

6 κίνησιν ταύτην. ὁμοίως δὲ οὐδὲ τὸ αἰσθητικόν· πολλὰ γὰρ
 ἔστι τῶν ζώων ἃ αἰσθησιν μὲν ἔχει, μόνιμα δ' ἔστι καὶ ἀκί- 20
 νητα διὰ τέλους. εἰ οὖν ἢ φύσις μίτε ποιεῖ μίτην μηδὲν
 μίτε ἀπολείπει τι τῶν ἀναγκαίων, πλὴν ἐν τοῖς πηρώμασι
 καὶ ἐν τοῖς ἀτελέσιν· τὰ δὲ τοιαῦτα τῶν ζώων τέλεια καὶ
 οὐ πηρώματά ἐστιν· σημεῖον δ' ὅτι ἔστι γεννητικὰ καὶ ἀκμὴν
 ἔχει καὶ φθίσιν· ὥστ' εἶχεν ἂν καὶ τὰ ὀργανικὰ μέρη τῆς 25
 7 πορείας. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τὸ λογιστικὸν καὶ ὁ καλούμενος νοῦς
 ἔστιν ὁ κινῶν· ὁ μὲν γὰρ θεωρητικὸς οὐθὲν νοεῖ πρακτόν, οὐδὲ
 λέγει περὶ φεικτοῦ καὶ διωκτοῦ οὐθὲν, ἢ δὲ κίνησις ἢ φεύγον-
 τὸς τι ἢ διώκοντός τί ἐστιν. ἀλλ' οὐδ' ὅταν θεωρῇ τι τοιοῦτον,
 ἤδη κελεύει φεύγειν ἢ διώκειν, οἷον πολλάκις διανοεῖται 30
 φοβερόν τι ἢ ἡδύ, οὐ κελεύει δὲ φοβεῖσθαι, ἢ δὲ καρδία
 8 κινεῖται, ἂν δ' ἡδύ, ἕτερόν τι μόριον. ἔτι καὶ ἐπιτάττοντος 433^a
 τοῦ νοῦ καὶ λεγούσης τῆς διανοίας φεύγειν τι ἢ διώκειν οὐ
 κινεῖται, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν πράττει, οἷον ὁ ἀκρατής.
 καὶ ὅλως δὲ ὀρωμεν ὅτι ὁ ἔχων τὴν ἰατρικὴν οὐκ ἴαται, ὡς
 ἕτερον τινὸς κυρίου ὄντος τοῦ ποιεῖν κατὰ τὴν ἐπιστήμην, ἀλλ' 5
 οὐ τῆς ἐπιστήμης. ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἢ ὄρεξις ταύτης κυρία τῆς
 κινήσεως· οἱ γὰρ ἐγκρατεῖς ὀρεγόμενοι καὶ ἐπιθυμοῦντες οὐ
 πράττουσιν ὧν ἔχουσι τὴν ὄρεξιν, ἀλλ' ἀκολουθοῦσι τῷ ἡῶ.

X. Φαίνεται δέ γε δύο ταῦτα κινῶντα, ἢ ὄρεξις ἢ νοῦς,
 εἴ τις τὴν φαντασίαν τιθεῖ ὡς νόησίν τινα· πολλὰ γὰρ παρὰ 10

19. δὴ X. || 20 δὲ καὶ ἀκίνητα διατελεῖ Wy. || 21. εἰ] ἢ L. || ἢ
 φύσις μήποτε ποιεῖ μίτην μηδὲν X, ἢ φύσις μίτε μηδὲν ποιεῖ μίτην
 V, μηδὲν τι ἢ φύσις μίτην ποιεῖ W, μίτε μηδὲν ἢ φύσις ποιεῖ μί-
 την S Ald. Sylb., ἢ φύσις μίτε ποιεῖ μίτην οὐδὲν y. || 22. τι om.
 LSTUWXy Ald. Sylb. || ἐν om. X. || 23. ἐν om. LTV Ald. Sylb. || καὶ
 om. Sylb., ponit etiam Camot. || 24. ἔστι om. LSTUVWXy Ald. Sylb. ||
 25. φύσιν V. || 26. λογ.] νοητικὸν L Ald. || 27. ἐστὶν om. W. || κινῶν]
 ἐκείνων pr. E. || νοεῖ] θεωρεῖ EL. || πρακτικὸν T. || 28. διωκτοῦ
 καὶ φεικτοῦ U. || ἢ δὲ] εἰ δὲ pr. E, ἀεὶ δὲ ἢ STUVXy et corr. E Ald.
 Sylb. || 29. τι ante ἢ om. E. || τι ante ἔστιν om. Ald. Sylb. || οὐχ W. ||
 30. κελεύει X. || διώκειν ἢ φεύγειν EL. || διανοεῖ Ald. Sylb. || 31. τι φο-
 βερὸν TUV Ald. Sylb. || καρδία δὲ L Ald. Sylb. || 433^a 3. πράττει]
 πράττειν Ey. || ὁ om. STUXy. || ἀκρατεῖς W, οἱ ἀκρατεῖς Ald. Sylb.,
 ἀκρατής TX. || 4. ὁ om. L. || τὴν om. TW. || 6. οὐ μόνος τῆς W. ||
 7. κινήσεως] αἰσθήσεως y. || 9. δὲ om. S. || ταῦτα δύο EL. || ἢ ὁ νοῦς
 U. || 10. θελεῖ W. || περὶ W.

25. de apodosi ab ὥστε incipiente cf. Bz. stud. Ar. II, III. 107. ||
 31. To. conī. φοβεῖσθαι· ἢ δὲ γε καρδία κτλ.

τὴν ἐπιστήμην ἀκολουθοῦσι ταῖς φαντασίαις, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζήοις οὐ νόησις οὐδὲ λογισμός ἐστιν, ἀλλὰ φαντασία. ἄμφω ἄρα ταῦτα κινήτικα κατὰ τόπον, νοῦς καὶ ὄρεξις. νοῦς δὲ ὁ ἕνεκά του λογιζόμενος καὶ ὁ πρακτικός· διαφέρει 2
 15 δὲ τοῦ θεωρητικοῦ τῷ τέλει. καὶ ἡ ὄρεξις ἕνεκά του πᾶσα· οὐ γὰρ ἡ ὄρεξις, αὐτὴ ἀρχὴ τοῦ πρακτικοῦ νοῦ· τὸ δ' ἔσχατον ἀρχὴ τῆς πράξεως. ὥστε ἐλλόγως ταῦτα δύο φαίνεται τὰ κινούμενα, ὄρεξις καὶ διάνοια πρακτική· τὸ ὄρεκτὸν γὰρ κινεῖ, καὶ διὰ τοῦτο ἡ διάνοια κινεῖ, ὅτι ἀρχὴ αὐτῆς ἐστὶ τὸ
 20 ὄρεκτὸν. καὶ ἡ φαντασία δὲ ὅταν κινή, οὐ κινεῖ ἄνευ ὀρέξεως. ἐν δὲ τι τὸ κινεῖν τὸ ὄρεκτὸν. εἰ γὰρ δύο, νοῦς καὶ ὄρεξις, ἐκίνοιν, κατὰ κοινὸν ἢ τι ἐκίνοιν εἶδος. τῶν δὲ ὁ μὲν νοῦς οὐ φαίνεται κινεῖν ἄνευ ὀρέξεως· ἡ γὰρ βούλησις ὄρεξις· ὅταν δὲ κατὰ τὸν λογισμὸν κινήται, καὶ κατὰ βούλησιν κινεῖται. ἡ δ' ὄρεξις κινεῖ παρὰ τὸν λογισμὸν· ἡ γὰρ ἐπιθυμία ὄρεξις τις ἐστίν. νοῦς μὲν οὖν πᾶς ὀρθός, ὄρεξις δὲ καὶ 4
 φαντασία καὶ ὀρθὴ καὶ οὐκ ὀρθή. διὸ αἰεὶ κινεῖ μὲν τὸ ὄρεκτὸν, ἀλλὰ τοῦτ' ἐστὶν ἢ τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ φαινόμενον ἀγαθόν. οὐ πᾶν δέ, ἀλλὰ τὸ πρακτὸν ἀγαθόν. πρακτὸν δ' ἐστὶ
 30 τὸ ἐνδεχόμενον καὶ ἄλλως ἔχειν. ὅτι μὲν οὖν ἡ τοιαύτη δὲ 5

11. ταῖς] ἐν ταῖς L. || ἄλλοις] ἀλόγοις W. || 12. οὐ] οὐχ ἡ L, ἡ STVX. || οὐδὲ] οὐ TVX et pr. E. || 13. νοῦς καὶ ὄρεξις κατὰ τόπον SV. || 14. δὲ ὁ corr. E. || 15. θεωρητικοῦ E. || οὐ] οὐ L, δασείως ἀνίγνωθι iubet Philoponus ad h. l.. || 16. αὐτὴ X. || distinctionem post αὐτὴ ponunt, non ante, Camot. Basil. || 17. δύο ταῦτα STUVXy Ald. Sylb. || φαίνονται γ. || τὰ om. E. || 18. δ. ἡ πρ. TX. || ὄρεκτὸν E Themist., Philop. in paraphr.: ceteri ὄρεκτιζόν, quod et Simpl. in paraphr. Ald. Sylb. || 19. ἐστὶν αὐτῆς X. || ὄρεκτιζόν EL: ceteri ὄρεκτιζόν, sicut et Ald. Sylb. || ἡ om. SU. || οὐ κινεῖ] οὐκ ἄνευ pr. E. || 21. τι τοῖνυν τὸ W Sylb., om. τοῖνυν Basil. || τὸ] κατὰ τὸ LW. || ὄρεκτιζόν STUVXy, τὸ κινεῖν πρῶτως τὸ ὄρεκτιζόν Ald., τὸ κινεῖν πρῶτως τὸ ὄρεκτὸν Sylb. sine πρῶτως Camot., Simpl. duplicem lectionem ὄρεκτὸν et ὄρεκτιζόν commemorat, ὄρεκτιζόν Themist. Philop. in paraphr. || 22. ἐκίνει X. || εἶδος ἐκίνοιν SUVWXY Ald. Sylb. || 25. περὶ W. || 26. οὖν] γὰρ W. || ὀρθός ἐστίν· ὄρεξις STUVWXY Ald. Sylb. || 27. διὸ καὶ αἰεὶ W. || μὲν κινεῖ STUVWXY Ald. Sylb. || ὄρεκτιζόν X. || 29. πρακτικὸν ἀγ. L. || ἀγαθὸν τὸ ἐνδ. Ald. Sylb.

433^a 13. ἄμφω — 21. δύο^πe duab. rec. contam., pr. 18. τὸ — 20. ὄρεκτὸν, post. 15. οὐ — 16. νοῦ. (Trdbg. adn. 16.: οὐ γὰρ ἡ ὄρεξις αὐτὴ κτλ. con. Pausch in philol. XXI, 543, ut To. contaminationem evitet; haud temere.) || 13. 14. ὄρεξις, νοῦς To. || 21. τὸ κινεῖν, τὸ ὄρεκτιζόν (Trdbg. adnot.: recte tuetur Pausch τὸ ὄρεκτὸν). || 25. καὶ παρὰ τὸν λ. || 29. ἀγαθόν· οὐ.

ναιμς κινεῖ τῆς ψυχῆς ἢ καλουμένη ὄρεξις, φανερόν. τοῖς δὲ
 διαιροῦσι τὰ μέρη τῆς ψυχῆς, ἐὰν κατὰ τὰς δυνάμεις 433^b
 διαιροῦσι καὶ χωρίζωσι, πάμπολλα γίνεται, θρηπτικόν, αἰ-
 σθητικόν, νοητικόν, βουλευτικόν, ἔτι ὄρετικόν· ταῦτα γὰρ
 πλέον διαφέρει ἀλλήλων ἢ τὸ ἐπιθυμητικόν καὶ θυμικόν.
 6 ἔπει δ' ὄρέξεις γίνονται ἐναντία ἀλλήλαις, τοῦτο δὲ συμ- 5
 βαίνει ὅταν ὁ λόγος καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐναντία ὦσι, γίνεται
 δ' ἐν τοῖς χρόνου αἰσθησιν ἔχουσιν (ὁ μὲν γὰρ νοῦς διὰ τὸ
 μέλλον ἀνθέλκειν κελείει, ἡ δ' ἐπιθυμία διὰ τὸ ἦδη· φαι-
 νεται γὰρ τὸ ἦδη ἡδὺ καὶ ἀπλῶς ἡδὺ καὶ ἀγαθόν ἀπλῶς,
 διὰ τὸ μὴ ὄραν τὸ μέλλον), εἶδει μὲν ἐν ἅν εἴη τὸ κινεῖν τὸ 10
 ὄρετικόν, ἢ ὄρετικόν, πρῶτον δὲ πάντων τὸ ὄρετικόν (τοῦτο
 γὰρ κινεῖ οὐ κινούμενον τῷ νοηθῆναι ἢ φαντασθῆναι), ἀριθμῶ
 7 δὲ πλείω τὰ κινεῖντα. ἔπειδ' ἔστι τρία, ἐν μὲν τὸ κινεῖν, 15
 δεύτερον δ' ὃ κινεῖ, τρίτον τὸ κινούμενον· τὸ δὲ κινεῖν διττόν,
 τὸ μὲν ἀκίνητον, τὸ δὲ κινεῖν καὶ κινούμενον· ἔστι δὲ τὸ μὲν 15
 ἀκίνητον τὸ πρακτὸν ἀγαθόν, τὸ δὲ κινεῖν καὶ κινούμενον τὸ
 ὄρετικόν (κινεῖται γὰρ τὸ ὄρεγόμενον ἢ ὄρεγεται, καὶ ἡ
 ὄρεξις κίνησις τίς ἐστιν ἢ ἐνέργεια), τὸ δὲ κινούμενον τὸ ζῶον·
 ὃ δὲ κινεῖ ὀργάνῳ ἢ ὄρεξις, ἦδη τοῦτο σωματικόν ἐστιν· διὸ

433^b 17. κινεῖται γὰρ τὸ κινούμενον ed. pr.

31. κινεῖ] κινή W. || 433^b 2. αἰσθ. ὄρετικόν νοητ. X Ald. ||
 3. ὄρετικόν, νοητικόν, βουλευτικόν γ. || ἔτι] ἔτι δὲ STUVWX Sylb. ||
 ἔτι ὄρ. om. Ald. || ὄρετικόν X. || 4. πλείον LSU, πλείω TUVWXY Ald.
 Sylb. || τὸ om. EL. || 5. δὲ αἰ ὄρέξεις U Ald. Sylb. || γιν. καὶ ἐν SUV
 6. ὅτε λόγος καὶ αἰ ἐπιθυμία EW. || γίνονται L. || 8. μέλλειν X. ||
 9. ἦδη om. E. || καὶ ἀπλῶς ἡδὺ om. W. || ἀπλῶς ἀγαθόν γ. || 10. μὲν]
 μὲν οὖν TVXY. μὲν ὃ W. || ἐν εἴη ἐν SUW Ald. Sylb. || κινεῖ S. ||
 11. ἢ] ἢ τὸ S. || ὄρετικόν SW Ald. Sylb., ὄρετικόν praeter Bekkeri
 codd. Themist. Simpl. in paraphr. Philop. in paraph. Camot. || 12. κινεῖ
 καὶ οὐ κιν. Ald. Sylb. || 13. ἔπει Ey. || μὲν οὖν τὸ S. || 14. τρίτον] ἔτι
 τρίτον ELS, καὶ ἔτι τρίτον TXY Ald. Sylb. || 15. κινεῖν L. || κινεῖ S,
 κινεῖν καὶ om. E. || 16. τὸ post κιν. om. ELSUV. || 17. ὄρετικόν corr. E,
 videtur fuisse ὄρετικόν. || ὄρεγόμενον] κινούμενον ELSUVW Bekk.,
 ὄρεγόμενον TXY Sylb. || ὄρετικόν et κινούμενον confirmat Philop. in
 paraphr. || ἡ om. X. || 18. ὄρεξις κίνησις STUVWY Simpl. in paraphr.
 Philop. in par. Ald. Sylb., κίνησις ὄρεξις Bekk. c codd. EL. || τίς om.
 TUVXY. || ἢ E, ἢ U Ald. Philop. in paraphr., Simplicio ἢ scribi iubente. ||
 κινούμενον ἐστι τὸ Ald. || 19. ἡ om. SV.

433^b 10. κινεῖν, τό. || 14. ἔτι τρίτον. || 18. ἢ ἐνέργεια] ἢ ἐνεργεία.

20 ἐν τοῖς κοινοῖς σώματος καὶ ψυχῆς ἔργοις θεωρητέον περὶ
 αὐτοῦ. νῦν δὲ ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν τὸ κινουὺν ὀργανικῶς, 8
 ὅπου ἀρχὴ καὶ τελευτὴ τὸ αὐτό, οἷον ὁ γιγλυμός· ἐν-
 ταῦθα γὰρ τὸ κυρτὸν καὶ κοῖλον τὸ μὲν τελευτὴ τὸ δ'
 ἀρχή· διὸ τὸ μὲν ἤρμεϊ τὸ δὲ κινεῖται, λόγῳ μὲν ἕτερα
 25 ὄντα, μεγέθει δ' ἀχώριστα· πάντα γὰρ ὥσει καὶ ἔλξει κινεῖ-
 ται. διὸ δεῖ ὥσπερ ἐν κύκλῳ μένειν τι, καὶ ἐντεῦθεν ἄρ-
 χεσθαι τὴν κίνησιν. ὅλως μὲν οὖν, ὥσπερ εἴρηται, ἧ ὀρεκτικὸν 9
 τὸ ζῆρον, ταύτη αὐτοῦ κινήσιμόν· ὀρεκτικὸν δὲ οὐκ ἄνευ
 φαντασίας· φαντασία δὲ πᾶσα ἢ λογιστικὴ ἢ αἰσθητικὴ.
 30 ταύτης μὲν οὖν καὶ τὰ ἄλλα ζῆα μετέχει.

XI. Σπεπτόν δὲ καὶ περὶ τῶν ἀτελῶν, τί τὸ κινουὺν ἐστίν,
 434^a οἷς ἀφῆ μόνον ὑπάρχει αἰσθησις, πότερον ἐνδέχεται φαν-
 τασίαν ὑπάρχειν τούτοις, ἢ οὐ, καὶ ἐπιθυμίαν. φαίνεται γὰρ
 λύπη καὶ ἡδονὴ ἐνοῦσα. εἰ δὲ ταῦτα, καὶ ἐπιθυμίαν ἀνάγκη.
 φαντασία δὲ πῶς ἂν ἐνεῖη; ἢ ὥσπερ καὶ κινεῖται ἀορίστως,
 5 καὶ ταῦτ' ἐνεσσι μὲν, ἀορίστως δ' ἐνεστιν. ἢ μὲν οὖν αἰσθητικὴ 2
 φαντασία, ὥσπερ εἴρηται, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζῷοις ὑπάρ-
 χει, ἢ δὲ βουλευτικὴ ἐν τοῖς λογιστικοῖς· πότερον γὰρ πρά-
 ξει τόδε ἢ τόδε, λογισμοῦ ἤδη ἐστὶν ἔργον· καὶ ἀνάγκη ἐνὶ
 μετρεῖν· τὸ μεῖζον γὰρ διώκει. ὥστε δύναται ἐν ἐκ πλειό-
 10 νων φαντασμάτων ποιεῖν. καὶ αἴτιον τοῦτο τοῦ δόξαν μὴ

21. αὐτῶν ELUVWY Ald. Sylb., αὐτοῦ etiam Basil. Camot. || ἐν om. W, τὸ κινουὺν — 24. τὸ δὲ om. γ. || 22. ὅπου ἂν ἀρχὴ EW. || γιν-
 γλυμός E, γιγλυμός X, γιγλυσμός STV, γιγγλυμός UWX Basil. Sylb.,
 γιγγλυσμός Them. Ald. Camot. Morell., γιγγλυμός, quam scribendi ra-
 tionem Bekkerus e cod. E effinxisse videtur, tumentur in paraphrr. Simpl.
 Philop. || 23. τὸ ante κυρτὸν re. add. E. || καὶ τὸ κοῖλον X et re. E (Buss.). ||
 26. ἐνταῦθα γ. || 27. περ om. X. || 28. ἐαυτοῦ V Sylb., δ' αὐτοῦ EL
 Ald. || 29. λογικὴ γ. || 31. καὶ om. E. || ἀτελῶν] ἄλλων L, ἀπλῶν γ. ||
 ἐστίν om. W. || 434^a 1. αἰσθ.] ἢ αἰσθησις E, ἢ αἰσθησις L. || 3. ἔχουσα
 E. || 4. εἴη LSUVW Ald. || δὲ πῶς ἂν εἴη Ald., ἐνεῖη Sylb., uterque
 sine interrogatione, idem omissio ἐν Camot., πῶς ἂν ἐνεῖη; iam Basil. ||
 ἢ om. ES. || ἀορίστος LTUVWXY Sylb., ἀορίστως praeter duos Bekkeri
 codd. Ald. Basil. Philop. in paraphr. || 5. καὶ] ἢ W. || καὶ ταῦτ' — ἀορί-
 στως om. SV. || ταῦτ'] τούτοις LX, ταύτας vel ταύταις E. || ἀορίστος γ
 Sylb., ἀορίστως iam Basil. || 6. ἀλόγοις TWY Camot. || 7. λογικοῖς
 WXY. || γὰρ] δὲ W. || 8. ἐστιν ἢδη L, ἔργον ἐστὶν γ. || ἀνάγκη αἰὲ με-
 τρεῖν ἐνὶ W, αἰὲ ἐνὶ Ald. Sylb. || 9. πλεόνων E.

21. εἰπεῖν, τὸ κινουὺν ὀργανικῶς ὅπου. || 22. γιγγλυμός. || 434^a 10. καὶ
 αἴτιον — 12. ὕρεξις] mutila vel corrupta.

δοκεῖν ἔχειν, ὅτι τὴν ἐκ συλλογισμοῦ οὐκ ἔχει, αὕτη δὲ ἐκεί-
 3 νη. διὸ τὸ βουλευτικὸν οὐκ ἔχει ἢ ὄρεξις. νικᾷ δ' ἐνίοτε καὶ
 κινεῖ τὴν βούλησιν· ὅτε δ' ἐκείνη ταύτην, ὡσπερ σφαιρα, ἢ
 ὄρεξις τὴν ὄρεξιν, ὅταν ἀκρασία γένηται. κρίσει δὲ αἰεὶ ἢ
 ἂν ἀρχιζωτέρα καὶ κινεῖ, ὥστε τρεῖς φροῶς ἤδη κινεῖσθαι. 15
 4 τὸ δ' ἐπιστημονικὸν οὐ κινεῖται, ἀλλὰ μένει. ἐπεὶ δ' ἢ μὲν
 καθόλου ὑπόληψις καὶ λόγος, ἢ δὲ τοῦ καθ' ἕκαστα (ἢ μὲν
 γὰρ λέγει ὅτι δεῖ τὸν τοιοῦτον τὸ τοιόνδε πράττειν, ἢ δὲ ὅτι
 τόδε τὸ νῦν τοιόνδε, κἀγὼ δὲ τοιόσδε) ἤδη αὕτη κινεῖ ἢ
 δόξα, οὐκ ἢ καθόλου. ἢ ἄμφω, ἀλλ' ἢ μὲν ἡρεμοῦσα μᾶλ- 20
 λον, ἢ δ' οὔ.

XII. Τὴν μὲν οὖν θρηπτικὴν ψυχὴν ἀνάγκη πᾶν ἔχειν ὅτι
 περ ἂν ζῆ καὶ ψυχὴν ἔχη ἀπὸ γενέσεως μέχρι φθορᾶς·
 ἀνάγκη γὰρ τὸ γενόμενον αὐξήσιν ἔχειν καὶ ἀμυρὴν καὶ
 φθίσειν, ταῦτα δ' ἄνευ τροφῆς ἀδύνατον· ἀνάγκη ἄρα ἐνεῖναι 25
 τὴν θρηπτικὴν δύναμιν ἐν πᾶσι τοῖς φρομένοις καὶ φθίνουσιν.
 2 αἰσθησιν δ' οὐκ ἀναγκαῖον ἐν ἅπασιν τοῖς ζῶσιν· οὔτε γὰρ
 ὄσων τὸ σῶμα ἀπλοῦν, ἐνδέχεται ἀφρὴν ἔχειν, οὔτε ἄνευ
 ταύτης οἷόν τε οὐθὲν εἶναι ζῶον· οὔτε ὅσα μὴ δεκτικὰ τῶν
 3 εἰδῶν ἄνευ τῆς ὕλης. τὸ δὲ ζῶον ἀναγκαῖον αἰσθησιν ἔχειν, 30
 εἰ μὴθὲν μάτην ποιεῖ ἢ κρίσις. Ἐνεκὰ τοῦ γὰρ πάντα ὑπάρ-

13. τὴν βούλησιν om. SVW. || σφαιραν γ Ald. || Legendum videtur ἢ δ' ὄρεξις τὴν ὄρεξιν. || 14. γένηται] ἐνῆ EL. || αἰεὶ om. γ. || 15. ὡς SV. || 16. κινεῖ TWX Sylb. || 17. τοῦ καθόλου γ. || ἕκαστον Ey. || 18. ὅτι τοῦτον δεῖ τὸ S, ὅτι δεῖ τοῦτον τὸ U, δεῖ — τὸ om. X. || 19. τὸ ante νῦν om. Xy, deletum in cod. E, τὸ νῦν om. LSTUVW Ald. Sylb. nec tangunt in paraphr. Simpl. Philop. || κἀγὼ L. || ἤδη] καὶ γ. || 20. οὐχὶ κ. S. || 22. ὅπερ W. || 23. ἔχει ELSTUVW Ald. Sylb. || ἀπὸ γενέσεως om. W. || μέχρι] καὶ μέχρι ELW, ἕως Xy, καὶ S. || 25. ἔχειν ἀδύνατον Ald. Sylb. || ἐν εἶναι L Ald. || 27. ζῶσιν Philop. in paraphr., qui in aliis libris ζῶσις scribi tradit. || γὰρ ἂν Ald. Sylb. || 28. ὄσων] ὄν EL, ὄν X. || ἀφρὴν ἐνδέχεται SUV Sylb. || οὔτε — 29. ζῶον] Aut uncis includas aut legas οὐδὲ etc. || 29. οὐθὲν οἷόν τε LTW. || ὅσα μὴ] δὲ ὅσα μὴ T, μὴδ' ὅσα X, ὅσα μὴδὲ V. || τῶν εἰδῶν om. γ. || 30. ἔχειν αἰσθησιν W. || 31. μὴ —] exit E. || ἅπαντα LTVX Ald. Sylb.

12. νικᾷ — 14. γένηται] „haec videntur sic esse legenda: νικᾷ δ' ἐνίοτε καὶ κινεῖ τὴν βούλησιν, ὅταν ἀκρασία γένηται· ὅτε δ' ἐκείνη ταύτην· ὅτε δ', ὡσπερ σφαιραν σφαιρα, ἢ ὄρεξις τὴν ὄρεξιν.“ | 15. κινεῖ. ὥστε. || 19. τὸ νῦν] τοῖνον. || 20. καθόλου; ἢ. || 23. ζῆ, καὶ ψυχὴν ἔχει. || καὶ μέχρι.

χει τὰ φύσει, ἢ συμπτώματα ἔσται τῶν ἐνεκά του. εἰ οὖν
 πᾶν σῶμα πορευτικὸν μὴ ἔχον αἰσθησιν, φθείροιτο ἂν καὶ
 434^b εἰς τέλος οὐκ ἂν ἔλθοι, ὅ ἐστι φύσεως ἔργον· πῶς γὰρ φρέ-
 ψεται; τοῖς μὲν γὰρ μονίμοις ὑπάρχει τοῦτο ὅθεν περὶ φάσιν.
 οὐχ οἷόν τε δὲ σῶμα ἔχειν μὲν ψυχὴν καὶ νοῦν κριτικόν, αἰ- 4
 σθησιν δὲ μὴ ἔχειν, μὴ μόνιμον ὄν, γεννητὸν δέ. ἀλλὰ μὴν
 5 οὐδὲ ἀγέννητον· διὰ τί γὰρ ἔξει; ἢ γὰρ τῇ ψυχῇ βέλτιον
 ἢ τῷ σώματι. νῦν δ' οὐδέτερον· ἢ μὲν γὰρ οὐ μᾶλλον τοῆσει,
 τὸ δ' οὐθὲν ἔσται μᾶλλον δι' ἐκεῖνο. οὐθὲν ἄρα ἔχει ψυχὴν
 σῶμα μὴ μόνιμον ἄνευ αἰσθήσεως. ἀλλὰ μὴν εἴγε αἰσθη- 5
 σιν ἔχει, ἀνάγκη τὸ σῶμα εἶναι ἢ ἀπλοῦν ἢ μικτόν. οὐχ
 10 οἷόν τε δὲ ἀπλοῦν· ἀφ' ἧν γὰρ οὐκ ἔξει, ἔστι δὲ ἀνάγκη
 ταύτην ἔχειν. τοῦτο δὲ ἐκ τῶνδε δῆλον. ἐπεὶ γὰρ τὸ ζῶον 6
 σῶμα ἐμψυχόν ἐστι, σῶμα δὲ ἅπαν ἀπτόν, ἀπτόν δὲ τὸ
 αἰσθητὸν ἀφ' ἧ, ἀνάγκη καὶ τὸ τοῦ ζῴου σῶμα ἀπτικόν
 εἶναι, εἰ μέλλει σώζεσθαι τὸ ζῶον. αἱ γὰρ ἄλλαι αἰ-
 15 σθήσεις δι' ἑτέρων αἰσθάνονται, οἷον ὕσφορησις ὄψις ἀκοή·
 ἀπτόμενον δέ, εἰ μὴ ἔξει αἰσθησιν, οὐ δυνήσεται τὰ μὲν
 φεύγειν τὰ δὲ λαβεῖν. εἰ δὲ τοῦτο, ἀδύνατον ἔσται σώζε-
 σθαι τὸ ζῶον. διὸ καὶ ἡ γεῦσις ἐστὶν ὅσπερ ἀφ' ἧ τις· τρο- 7
 φῆς γὰρ ἐστὶν, ἡ δὲ τροφή τὸ σῶμα τὸ ἀπτόν. ψόφος δὲ
 20 καὶ χροῖμα καὶ ὁσμὴ οὐ τρέφει, οὐδὲ ποιεῖ οὐτ' αὔξησιν οὔτε
 φθίσιν. ὥστε καὶ τὴν γεῦσιν ἀνάγκη ἀφ' ἧ εἶναι τινα, διὰ

32. εἰ οὖν] ἄρ' οὖν Basil. in marg. || 33. ἔχον] Fortasse scribendum ἔχοι. || 434^b 2. ὑπάρχειν Ald. || τὸ ὅθεν περὶ φάσιν Bekk. ex uno codice L, ταῦτα ὅθ. πέφ. W, τοῦτο ὅθ. πέφ. STUVXy Ald. Sylb., favente commentatorum explicatione. || ὅθι U, ὅτι SVX. || 3. μὲν τὴν ψ. L. || 4. μόνιμον ὄν] μόνον SV. || 5. γὰρ οὐκ ἔξει TUVWy Simplic. in paraph. et, Simplicio et Philopono testibus, Plutarchus, Ald. Sylb., γὰρ ἔξει praeter Bekkeri codd. Themist. Philop. in paraphr., et, Philopono teste, Alexander. || 6. νῦν δὲ] γῶ δὲ Ald. || δ' om. S. || 7. τὸ τῷ LW. || οὐ μᾶλλον οὐδὲν ἔσται y. || 8. εἴγε] εἰ δὲ y. || 9. ἔχοι L Ald. Sylb., om. SUV. || ἀναγκαῖον W. || εἶναι post μικτόν W. || 11. ἔχειν] εἶναι Ty. || ἐπειδὴ T. || 13. τὸ om. Ald. Sylb. || 14. μέλλοι T. || 17. ἐστι TX Ald. Sylb. || 18. τις] τῆς Uy. || 19. ψόφοι Uy. || 20. χροῖματα W. || 21. τινα εἶναι y.

33. πᾶν] conji. εἴη vel γέροιο. || 434^b 2. τὸ ὅθεν. || 4. γενητόν. || ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἀγέννητον unc. incl. || 17. εἰ δὲ — 23. φασερόν] e duab. rec. contam., pr. 21—22. εἶναι, post. 18. διὸ — 19. ἀπτόν. || 17. λαβεῖν· εἰ.

τὸ τοῦ ἀπτοῦ καὶ θρηπτικοῦ ἀσθάνησιν εἶναι. αἴται μὲν οὖν ἀναγκαῖα τῷ ζῳῷ, καὶ φανερόν ὅτι οὐχ οἷόν τε ἄνευ 8 ἀφῆς εἶναι ζῳον. αἱ δὲ ἄλλα τοῦ τε εὖ ἔνεκα καὶ γένει ζῳῶν ἤδη οὐ τῷ τιχόντι, ἀλλὰ τισίν, οἷον τῷ πορευτικῷ 25 ἀνάγκη ὑπάρχειν· εἰ γὰρ μέλλει σώζεσθαι, οἷ μόνον δεῖ ἀπτόμενον ἀσθάνεσθαι ἀλλὰ καὶ ἄποθεν. τοῦτο δ' ἂν εἴη, εἰ διὰ τοῦ μεταξὺ ἀσθάντικόν εἴη τῷ ἐκεῖνο μὲν ὑπὸ τοῦ 9 ἀσθάντου πάσχειν καὶ κινεῖσθαι, αὐτὸ δ' ὑπ' ἐκεῖνον. ὡσπερ γὰρ τὸ κινεῖν κατὰ τόπον μέχρι τοῦ μεταβάλλειν ποιεῖ, 30 καὶ τὸ ὄσαν ἕτερον ποιεῖ ὥστε ὄθειν, καὶ ἔστι διὰ μέσον ἢ κίνησις, καὶ δὴ τὸ μὲν πρῶτον κινεῖν ὄθει οὐκ ὄθούμενον, τὸ δ' ἔσχατον μόνον ὄθεται οὐκ ὄσαν, τὸ δὲ μέσον ἄμφω, πολλὰ δὲ μέσα, οὕτως ἐπ' ἀλλοιώσεως, πλὴν ὅτι μένοντα 435^a ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἀλλοιοῖ, οἷον εἰ εἰς κηρὸν βάψειέ τις, μέχρι τούτου ἐκινήθη, ἕως ἔβαψεν· λίθος δὲ οὐδέν, ἀλλ' ὑδωρ μέχρι πόρου. ὁ δ' ἀἶρ ἐπὶ πλεῖστον κινεῖται καὶ ποιεῖ καὶ πάσχει, ἐὰν μένη καὶ εἰς ἦ. διὸ καὶ περὶ ἀνα- 5 κλάσεως βέλτιον ἢ τὴν ὄψιν ἐξιοῦσαν ἀνακλαῖσθαι, τὸν ἀέρα πάσχειν ὑπὸ τοῦ σχήματος καὶ χρώματος, μέχρι περ οὗ ἂν εἰς ἦ. ἐπὶ δὲ τοῦ λείου ἐστὶν εἷς· διὸ πάλιν οὕτως τὴν ὄψιν κινεῖ, ὡσπερ ἂν εἰ τὸ ἐν τῷ κηρῷ σημεῖον διεδίδото μέχρι 10 τοῦ πέρατος.

24. εἶναι τὸ ζ. L. || τε om. L. || 26. ἀναγκαῖον W. || γὰρ] γε S. || μέλλοι W. || οὐ] οὐδὲν TUX. || μόνον om. TX. || Basileens.: ἀνάγκη ὑπάρχειν, εἰ γε μέλλει σώζεσθαι· οὐ μόνον δεῖ ἀπτόμενον ἀσθάν. || 27. ἀσθάνεσθαι] σώζεσθαι TWX. || 28. εἰ om. X. || 29. περ om. TX. || 30. τοῦ] τούτου S. || 32. καὶ δὴ τὸ μὲν πρ.] καὶ μὲν δὴ τὸ πρ. SU Ald. Sylb., καὶ τὸ μὲν πρ. W, καὶ τὸ πρ. μὲν TX, τὸ δὲ πρ. L. || κινεῖν] κινεῖ καὶ Ly. || 33. ὄσαν X. || 435^a 1. ὅτε V. || μένοντα VWX Ald. Sylb., μένοντος Bekk. e reliquis codd. || 2. ἀλλοιοῖ] ἀλλ' S. || εἰ om. S. || 3. τοῦ UX. || ἕως οὗ ἐβ. V. || 5. μένη SUXY. || 6. ἀνακλαῖσθαι LW Ald. Sylb., κλαῖσθαι Bekk. || 7. τοῦ χρώματος καὶ τοῦ σχήματος Ald. Sylb. || ἂν οὐ ἢ εἰς L, οὐ ἂν ἢ εἰς TWX, ἂν οὐ εἰς ἢ Ald. || 8. τελείου XY. || διότι T. || πάλιν] πάλιν καὶ W Ald. Sylb., om. L. || 9. ἐκινεῖ X. || εἰ τὸ om. in lacuna y.

30. τοῦ] του. || 31. ὄσαν] conī, ὡσθέρ. || καὶ ἔστι — 32. κίνησις] conī. καὶ ἔστι ταῦτα διὰ μέσον. || 32. δὴ om. || κινεῖν unc. incl. || 435^a 1. conī, οὕτω δὴ ἐπ' vel οὕτω δὴ καὶ ἐπ'. || μένοντος. || 2. ἀλλοιοῖ] οἷον. || 5. 6. περὶ ἀνακλάσεως unc. incl.

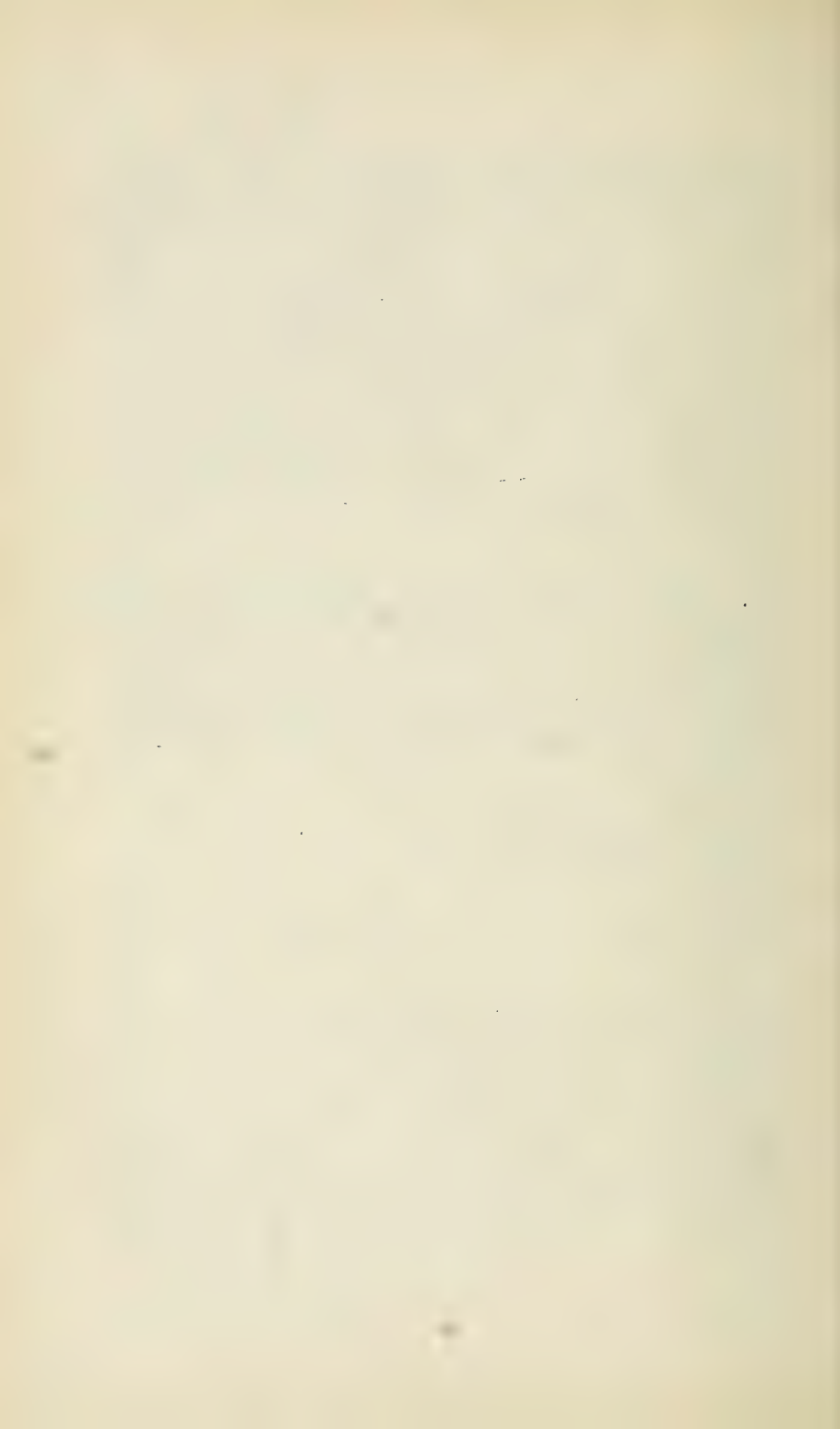
XIII. Ὅτι δ' οὐκ οἶόν τε ἀπλοῦν εἶναι τὸ τοῦ ζῴου σῶμα, φανερόν, λέγω δ' οἷον πύρινον ἢ ἀέρινον. ἄνευ μὲν γὰρ ἀφῆς οὐδεμίαν ἐνδέχεται ἄλλην αἰσθησιν ἔχειν· τὸ γὰρ σῶμα ἀπτικὸν τὸ ἐμψυχον πᾶν, ὡσπερ εἴρηται. τὰ δὲ
 15 ἄλλα ἔξω γῆς αἰσθητήρια μὲν ἂν γένοιτο, πάντα δὲ τῷ δι' ἑτέρου αἰσθάνεσθαι ποιεῖ τὴν αἰσθησιν καὶ διὰ τῶν μεταξὺ· ἢ δ' ἀφῆ τῶν αὐτῶν ἀπτεσθαί ἐστιν, διὸ καὶ τοῦνομα τοῦτο ἔχει. καίτοι καὶ τὰ ἄλλα αἰσθητήρια ἀφῆ αἰσθάνονται, ἀλλὰ δι' ἑτέρου· αὕτη δὲ δοκεῖ μόνη δι' αὐτῆς. ὥστε
 20 τῶν μὲν τοιούτων στοιχείων οὐθὲν ἂν εἴη σῶμα τοῦ ζῴου. οὐδὲ δὴ γῆινον. πάντων γὰρ ἢ ἀφῆ τῶν ἀπτῶν ἐστὶν ὡσπερ μεσότης, καὶ δεκτικὸν τὸ αἰσθητήριον οὐ μόνον ὅσαι διαφοραὶ γῆς εἰσὶν, ἀλλὰ καὶ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀπτῶν ἀπάντων. καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ὅστοις καὶ ταῖς
 25 θριξὶ καὶ τοῖς τοιούτοις μορίοις οὐκ αἰσθανόμεθα, ὅτι γῆς ἐστὶν. καὶ τὰ φυτὰ διὰ τοῦτο οὐδεμίαν ἔχει αἰσθησιν, ὅτι γῆς ἐστὶν· ἄνευ δὲ ἀφῆς οὐδεμίαν οἶόν τε ἄλλην ἐπάσχειν, τοῦτο δὲ τὸ αἰσθητήριον οὐκ ἔστιν οὔτε γῆς οὔτε ἄλλου τῶν
 435^b στοιχείων οὐδενός. φανερόν τοίνυν ὅτι ἀνάγκη μόνης ταύτης
 5 στερισκόμενα τῆς αἰσθήσεως τὰ ζῶα ἀποθνήσκουσιν· οὔτε γὰρ ταύτην ἔχειν οἶόν τε μὴ ζῶον, οὔτε ζῶον ὃν ἄλλην ἔχειν ἀνάγκη πλὴν ταύτης. καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἄλλα αἰσθητὰ ταῖς ὑπερβολαῖς οὐ διαφθείρει τὸ ζῶον, οἷον χροῖμα καὶ ψόφος καὶ ὀσμὴ, ἀλλὰ μόνον τὰ αἰσθητήρια, ἂν μὴ
 10 κατὰ συμβεβηχός, οἷον ἂν ἅμα τῷ ψόφῳ ὄσις γένηται καὶ πληγὴ, καὶ ἐπὶ ὀραμάτων καὶ ὀσμῆς ἕτερα κινεῖται, ἢ τῇ ἀφῆ φθείρει. καὶ ὁ χυμὸς δὲ ἢ ἅμα συμβαίνει

11. ἀπλοῦν εἶναι post σῶμα L, εἶναι post σῶμα Ald. Sylb. ||
 12. λέγομεν Uy. || 13. ἄλλην ἐνδέχεται SUV. || ἄλλ. αἰσθ. ἐνδέχ. ἔχειν Ald. || 14. ὡσπερ] ὡς y. || 15. αἰσθητικὰ VW. || μὲν om. TX. || πᾶν TX. || τὸ X, τοῦ y. || 17. αὐτῶν] ἀπτῶν W, τῶν ἀπτῶν y. || ἀπτεσθαί τε ἐστὶ X. || 18. αἰσθητήρια] αἰσθητικὰ y. || 19. ἑτέρων LV Ald. Sylb. || 22. αἰσθητήριον] αἰσθητικόν y. || 23. καὶ θερμοῦ om. y. || 25. γῆ S. || 435^b 1. αἰσθησιν ἔχει LW. || 2. γῆ S. || εἰσὶν TVX. || ἄλλην οἶόν τε VWy. || 5. αἰσθήσεως ἀφῆς τὰ TX. || ἀποθνήσκουσι L Ald. || 6. οἶόν τε μὴ ζῶον ὃν ἔχειν W, οἶόν τε ἔχειν μὴ ζῶον ὃν y. || ὃν om. SUVy. || 7. ταύτην UXy, ταύτην (supra posito s) T. || 8. διαφθ.] φέσει W. || 9. ἂν μὴ om. TX. || καὶ ante ὀσμὴ om. y. || 10. κατὰ] ἢ κατὰ L Ald. Sylb. || ἂν om. W. || 12. ἢ om. L. || δὲ om. U.

3 ἀπεικὸν εἶναι, ταύτη φθείρει. ἡ δὲ τῶν ἀπτῶν ὑπερβολή, οἷον θεριῶν καὶ ψυχρῶν καὶ σκληρῶν, ἀναρεῖ τὸ ζῆον· παντὸς μὲν γὰρ αἰσθητοῦ ὑπερβολὴ ἀναρεῖ τὸ αἰσθητήριον, 15 ὥστε καὶ τὸ ἀπτὸν τὴν ἀφήν, ταύτη δὲ ὠρισταί τὸ ζῆν· ἄνευ γὰρ ἀφῆς δέδεικται ὅτι ἀδύνατον εἶναι ζῆον. διὸ ἡ τῶν ἀπτῶν ὑπερβολὴ οὐ μόνον τὸ αἰσθητήριον φθείρει, ἀλλὰ καὶ τὸ ζῆον, ὅτι ἀνάγκη μόνην ἔχειν ταύτην. τὰς δ' ἄλλας αἰσθήσεις ἔχει τὸ ζῆον, ὥσπερ εἴρηται, οὐ τοῦ εἶναι 20 ἔνεκα ἀλλὰ τοῦ εἶναι, οἷον ὄψιν, ἐπεὶ ἐν ἀέρι καὶ ὕδατι, ὅπως ὄρα, ὅλως δ' ἐπεὶ ἐν διαφανεῖ, γεῦσιν τε διὰ τὸ ἡδὺ καὶ λυπηρὸν, ἵνα αἰσθάνηται τὸ ἐν τροφῇ καὶ ἐπιθυμῇ καὶ κινῆται, ἀκοῆν δὲ ὅπως σημαίνει τι αὐτῷ, γλωτταν δὲ ὅπως σημαίνει τι ἑτέρῳ. 25

13. ταύτην γ. || 14. θεριὸν καὶ ψυχρὸν καὶ σκληρὸν L Ald. || 15. ὑπερβολὴ αἰσθητοῦ LW, αἰσθητικοῦ ὑπερβολὴ TUV Sylb., αἰσθητοῦ etiam Camot. et Basil. || αἰσθητήριον] αἰσθητικὸν γ. || 16. καὶ om. W. || διώριστα STUX Ald. || ζῶον TX. || 17. εἶναι τὸ ζ. W Ald. Sylb. || διὸ καὶ ἡ V. || 19. μόνον UX Ald. Sylb. || ταύτην ἔχειν W. || ταύτην τὰ ζῆα Ald. Sylb. || 21. ἐν om. X. || 22. πῶς L, om. SUγ. || ὄρα om. U. || ὅλως] καὶ ὅλως X. || διαφανεῖ] διαφορᾷ γ. || γεῦσις γ. || τε] δὲ LSUW Ald. Sylb. || 23. τὸ ἐν τροφῇ om. W. || 24. κινεῖται Uγ. || σημαίνει TUX Sylb., σημαίνει etiam Camot. et Basil., σημαίνεται (omisso τι) L. || αὐτῷ Ald. Sylb. || γλωτταν δὲ] καὶ γλωτταν L.

435^b 22. τε διὰ] δὲ διὰ. || 24. σημαίνει τι αὐτῷ] σημαίνεται αὐτῷ. || γλωτταν — 25. ἑτέρῳ unc. incl.

COMMENTARII

IN

ARISTOTELIS

DE ANIMA LIBROS TRES

PROOEMIUM.

Si verum est illud Aristotelis, τὸ ὅλον πρότερον εἶναι τοῦ μέρους, ut partem tum demum penitus cognoscere possis, quum, quam cum universa et tota re rationem ineat, perspexeris: unum sane Aristotelis librum a reliquis tanquam partem a corpore separatam per se solum tractare periculosum est. Quaeritur igitur, etiamsi reliqua mittere instituti ratio cogit, quae sit libri de anima cum ceteris coniunctio. Alia autem prior est quaestio, quae sit omnino libri auctoritas, quid sit, quod re vera Aristotelis esse et cum reliquis coniungendum testetur. Est haec quaestio magis dubitantis, quam cognoscentis. Cui tamen si vera dubitandi causa locum dedisset, accuratiori investigatione satisfaciendum esset. Sed de universis his libris nunquam, de tertio nuper demum (1829) dubitatum est. In his si quod argumentum valet, ab universo Aristoteliae philosophiae consensu petendum est. Qui ut clarius elucescat, aliquid certe commentarios nostros collaturos esse speramus. Id enim egimus, ut Aristoteles ex Aristotele intellexeretur. Ceterum lubricum argumentum esse confitemur, quippe quod saepe non invicta testimoniorum auctoritate, sed difficiliori universae sententiae iudicio confirmetur. Est tamen haec una ratio, cui certo te credas. De tertio libro, in quo non tam Aristotelia quaedam sententiarum materia, quam earum iusta intellegentia et perfecta forma desiderabatur*), ab alio acutissime responsum est**), ut impugnatam auctoritatem defendere opus non sit. Itaque hos libros ab ipsa antiquitate per tot saecula agnitos omni mendacii suspicione absolvimus. Praeterea si quae librorum cum reliquis

*) C. H. Weisse Aristoteles von der Seele und von der Welt. Uebersetzt und mit Anmerkungen begleitet. Leipzig 1829. 278 sqq.

**) Schmidt in Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik. Aug. 1831. N. 21—23. 162 sqq.

coniunctio sit demonstratum fuerit, hoc ipsum auctoritati, quam libris concedendam putamus, aliquid certe ponderis addet.

Est autem coniunctio duplex; etenim aut libri de anima vel alios citant vel ab aliis citantur, aut tacito aliquo consensu vel alios significant vel ab aliis significantur. Diserta illa testimonia, quibus libri inter se referuntur, nec dubio vacant nec difficultate. Vix enim ab omni parte certa esse et genuina contendas. Facillime enim fieri potuit, ut docti Aristotelis lectores locorum, qui in reliquis scriptis aliquam cognationem habebant, memores hanc memoriam tanquam testes citatos apponerent, ita tamen, ut solam rei similitudinem et affinitatem spectarent neque utrum hi libri, quos laudarent, an illi, in quibus laudarent, prius essent scripti, quaererent. Accedit, quod nonnulli loci, in quibus scripta laudantur, inter se repugnare videntur. Idem enim liber, qui alium tanquam testem citat, ab hoc ipso rursus citatur, ut modo unum modo alterum priorem credas^{**}). Haec locorum inter se contentio difficillime componetur, si, ut sunt, intactos ab Aristotele manasse concesseris. Est tamen ratio, qua suspicionem amoveas, sive duplicem aliquam recensionem ab Aristotele institutam admiseris sive libros, id quod veri similis est, tanquam commentarios e scholarum, quas habuit, ordine ipsorum fortasse discipulorum opera natos esse statueris. Aristotelem enim tam longo annorum, per quos docebat, spatio non semel disciplinas, in quibus elaborabat, discipulis tradidisse tibi persuadeas. Itaque si hic liber prima vice, qua disciplinae tradebantur, conscriptus est, ille altera vel tertia, fieri potest, ut liber, etsi ipso disciplinarum ordine posterior, tanquam alio prior, si ad priorem studiorum decursum retuleris, significetur. Ita fortasse topica analyticis priora, ut illa in his laudentur; sed topica si, qualia nunc sunt, altera demum, qua docebantur, vice conscripta sunt, ad analytica, quippe quae discipulis iam nota, referri possunt (anal. pr. I, 1. 24^b 12; 30. 46^a 30; II, 15. 64^a 37; 17. 65^b 16; top. VIII, 11. 162^a 11; 13. 162^b 32).

In libris de anima non accidit, ut eiusmodi, quae tollenda sit, locorum citatorum repugnantia existat. Itaque primum ubi libri de anima citentur, videamus. (Cf. Bz. ind. Ar. 102^b 61—103^a 8).

Leguntur in eth. Nicom. I, 13. 1102^a 25 haec: τὸ γὰρ ἐπὶ ἀλείων ἐξαιριβοῦν ἐργωδέσιερον ἕως ἐστὶ τῶν προκει-

*) V. eiusmodi locorum indicem in II, Ritteri hist. philos. III. 29.

μένων. λέγεται δὲ περὶ αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις ἀρξομένως ἔνια, καὶ χρησιτέον αὐτοῖς. οἷον τὸ μὲν ἄλογον αὐτῆς εἶναι, τὸ δὲ λόγον ἔχον· ταῦτα δὲ πότερον διώρισται, καθάπερ τὰ τοῦ σώματος μόρια καὶ πᾶν τὸ μεριστόν, ἢ τῷ λόγῳ δίω ἐστὶν ἀχώριστα περιεκτότα, καθάπερ ἐν τῇ περιφερείᾳ τὸ κυρτόν καὶ τὸ κοῖλον, οὐδὲν διαφέρει πρὸς τὸ παρόν.

Ethicorum Nicomacheorum paraphrastes hunc locum ad librum de anima traxit, sed obstant multa. Vix enim, quidquid de exotericis statueris, libros de anima ἐξωτερικοὺς appellabis; neque enim illo loco οἱ ἐξωτερικοὶ λόγοι ii intelleguntur, qui a proposito alieni sint. Quae in ethicis animae divisio commemoratur, ea tantum abest, ut in libris de anima commendetur, ut refutetur (III. 9). Itaque illis utendum esse dici non poterat, quippe quae reicerent, non acciperent*). Hunc igitur locum ex reliquis testimoniis excludamus. (Cf. Heitz. die verlorenen Schriften des Ar., 123, Bz. ind. Ar. 105^a 2 sqq.)

Ceterum libri de anima nominatim laudantur in iis scriptis, quae parva naturalia vocantur, et in libris de animalium generatione. Quae scripta habent quandam ex rei natura, quam perscrutantur, cum anima cognitionem. Ethica, politica, rhetorica libri nomen silent; metaphysica praetereunt. E logicis solus de interpretatione libellus quaestionem de anima tanquam priorem appellat. Sed hic ipse libellus adeo locis citatis refertus est, ut ipso numero eorum auctoritas in suspicionem veniat. Si loci, qui in libello de interpretatione laudantur, ab ipso Aristotele commemorati sunt omnes, hunc in ultimis ponere consentaneum erit. Haec sunt verba de interpr. c. 1, 16^a 3. Ἔστι μὲν οὖν τὰ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα, καὶ τὰ γινόμενα τῶν ἐν τῇ φωνῇ. καὶ ὥσπερ οὐδὲ γράμματα πᾶσι τὰ αἰτιά, οὐδὲ φωναὶ αἱ αἰτιά. ὧν μέντοι ταῦτα σιμμεῖα πρότως, ταῦτα πᾶσι παθήματα τῆς ψυχῆς, καὶ ὧν ταῦτα ὁμοιώματα, πράγματα ἴδι ταιτιά. περὶ μὲν οὖν τούτων εἴρηται ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς. ἄλλης γὰρ πραγματείας. ἐστὶ δ', ὥσπερ ἐν τῇ ψυχῇ, οἷε μὲν νόημα ἄνευ τοῦ ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι, οἷε δὲ ἴδι ᾧ ἀνάγκη τούτων ἐπιόχειν θάτερον, οἷτω καὶ ἐν τῇ φωνῇ. Ut quod citatur quadret, περὶ τούτων interpreteris παθημάτων τῆς ψυχῆς, quae de veritate et mendacio vel in coniunctione vel in directione positae afferuntur. Haec enim tractantur libro de an. III, 6. 430^a 26. Philoponus

*) Cf. Stahr Aristotelia II. 263.

ad libr. de an. A. fol. 7, a alium locum et quidem primi libri de anima principium confert. I, 1. 402^a 9. τὰ μὲν ἴδια πάθη τῆς ψυχῆς εἶναι δοκεῖ (i. e. νοήματα.) idque contra Andronicum Rhodium, qui libellum de interpretatione Aristotelis esse negaverat eoque inter alia usus erat argumento, quod, qualis laudatur sententia, in libris de anima reperiretur nusquam. [Aliter Bz. in indice Ar. 97^b 49: „ψα 1. 402^a 9 respici Philoponus falso existimat: ψγ 6 respici judicant Trdlbg, Waitz, sed quae ψγ 6 disputantur, quamquam recte citari possunt ad 16^a 10—13, non possunt referri ad superiora 16^a 6—8, quibus addita est psychologiae mentio; fortasse scriptor intellegi voluit ψβ 5. 417^b 25, cf. metaph. γ 5. 1010^b 32.”]

Omisso hoc de interpretatione loco libri de anima in iis tantum libris, qui animalium naturam spectant, laudantur, ac primum in iis, quae animae quaestionem propius sequuntur, ut in libello de sensu, deinde in libro de generatione animalium.

Libellus de sensu ita libros de anima respicit, ut quae in his tractata sunt, omittat, quae contra omissa, suppleat. Quam coniunctionem artissimam universum scriptum re et facto ita ostendit, ut verbis declarare ne opus quidem fuerit. Declaratur autem saepius, ut c. 1. 436^a 5. τὰ μὲν οὖν εἰρημμένα περὶ ψυχῆς ὑποκείσθω. c. 2. 438^b 2. περὶ μὲν οὖν τοῦ ἀνευ φωτὸς μὴ ὄραν εἶρηται ἐν ἄλλοις (cf. de anim. II, 7). c. 3. 439^a 14. τὸ μὲν οὖν ἐνεργεῖα χροῶμα καὶ ὁ ψόφος πῶς ἐστὶ τὸ αὐτὸ ἢ ἕτερον ταῖς καὶ ἐνεργεῖαν αἰσθήσεσιν, οἷον ὁράσει καὶ ἀκούσει, εἶρηται ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς (cf. de anim. II. 5.) c. 4. 440^b 27. περὶ δὲ ψόφου καὶ φωτῆς εἶρηται πρότερον ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς (cf. de anim. II, 8; Bz. ind. Ar. 103^a 1).

Ultima haec verba e quarto capite excerpta pauca de libello περὶ αἰσθήσεως addere iubent. Etenim si locum e libro de generatione animalium contuleris (V, 7. 786^b 23), est aliqua discrepantia, quam silentio praetermittere non licet. Legitur enim τίς μὲν οὖν ἕνεκα φωτὸν ἔχει τὰ ζῶα καὶ τί ἐστὶ φωτὴ καὶ ὄλος ὁ ψόφος, τὰ μὲν ἐν τοῖς περὶ αἰσθήσεως τὰ δὲ ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς εἶρηται et in ipso capitis exitu 788^a 34: περὶ μὲν οὖν φωτῆς ὅσα μὴ πρότερον ἐν τοῖς περὶ αἰσθήσεως διωρισται καὶ ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς, τοσαῦτα εἰρήσθω. Quid igitur? In libello de sensu, quidquid de auditu et sono afferendum erat, ad libros de anima, in quibus satis expositum sit, reicitur, atque etiamsi reliqui sensus pertractantur, auditus omittitur. Hoc vero ex libro de generatione loco in soni et vocis quaestione hoc ipsum de sensu scriptum, quod eius rei nihil habet, tanquam monumentum et auctoritas laudatur. Haec quidem res

cautionem habet, ne, quae a posterioribus tanquam citata adiecta esse possunt, pro Aristotelicis venditemus. Sed nisi eo descendere velis, ut, quod libellus de sensu auctor laudatur, memoriae quodam lapsu factum esse statuas, quo scilicet confugio vel ipsos montes, si obstarent, tollere valeres: profecto fuisse olim aliquem de sensu librum apparet, in quo de voce agebatur. Quum praeterea non sit, quod nostrum *περὶ αἰσθήσεως* librum in suspicionem vocemus: confirmatur, quod ex ipsa rerum in libro serie consequens est, excidisse illa de auditu, in quibus etiam de voce disputatum esse videtur. Est contra aliud *περὶ ἀκουστικῶν* scriptum, quod in Aristotelicorum numero fertur, ubi nonnulla de vocis natura afferuntur. Ita autem comparatum est, ut quasi fragmentum nec caput nec pedem, neque exordium neque exitum habere videatur. Itaque duce illo loco, quem ex libro de generatione animalium laudavimus, ad eam coniecturam compellimur, ut hoc *περὶ ἀκουστικῶν* scriptum, etsi nunc ea parte mutilatum, quae auditum attingebat, libri fuisse *περὶ αἰσθήσεως* statuamus. Quod eo probabilius est, quum quae *περὶ ἀκουστικῶν* traduntur, in libris nec de anima nec de partibus animalium legantur, ut recte tria haec inter se complere dici possint (*ὅσα μὴ πρότερον ἐν τοῖς περὶ αἰσθήσεως διώρισται*). Si ampliora et uberiora sunt, quam reliqua, quae de sensibus disputantur, haec ipsa fortasse loci amplitudo, ut a libro tanquam a corpore avelleretur, in causa fuit. Copiosius omnino fuisse *περὶ αἰσθήσεως* scriptum, quam illud, quod nobis hoc ipso nomine superest, ex aliis quoque Aristotelis locis, quibus non temere fidem deroges, apparet. Ita legitur de gen. anim. V, 2. 781^a 20. *οἱ γὰρ πόροι τῶν αἰσθητικῶν ἀπάντων (ὅσπερ εἴρηται ἐν τοῖς περὶ αἰσθήσεως) τεῖνονσι πρὸς τὴν καρδίαν, τοῖς δὲ μὴ ἔχουσι καρδίαν πρὸς τὸ ἀνάλογον*. Cf. de anim. partibus II, 10. 656^a 27. *ὅτι μὲν οὖν ἀρχὴ τῶν αἰσθησεῶν ἐστὶν ὁ περὶ τὴν καρδίαν τόπος, διώρισται πρῶτον ἐν τοῖς περὶ αἰσθήσεως*. De quibus in libro de sensu legitur nihil; immo repugnat quodammodo capitis secundi exitus. In meteorologicis I, 3. 341^a 12. quaestio de calore ad librum de sensu reicitur. 341^a 12: *περὶ δὲ τῆς γιγνομένης θερμότητος, ἣν παρέχειται ὁ ἥλιος, μᾶλλον μὲν καθ' αὐτὸ καὶ ἀκριβῶς ἐν τοῖς περὶ αἰσθήσεως προσίχει λέγειν*, cui promisso in nostro certe *περὶ αἰσθήσεως* libello non statur. De partibus anim. II, 7. 653^a 12. *καταναίχον γὰρ τὴν ἀπὸ τῆς τροφῆς τοῦ αἵματος ἐπίρρουν, ἢ καὶ διὰ τινὰς ὁμοίας αἰτίας ἄλλας, βαρύνει τε τὸν τόπον (διὸ τὴν κεφαλὴν καταβαροῦσιν οἱ ἐλνύσσοιτες) καὶ κάτω ποιεῖ τὸ θερμὸν ἐποφρεγγεῖν μετὰ*

τοῦ αἵματος. διὸ πλεῖον ἀθροιζόμενον ἐπὶ τὸν κάτω τόπον ἀπεργάζεται τὸν ὕπνον, καὶ τὸ δύνασθαι ἐστάναι ὀρθὰ ἀφαιρεῖται, ὅσα τῶν ζώων ὀρθὰ τὴν φρέσιν ἐστί, τῶν δ' ἄλλων τὴν ὀρθότητα τῆς κεφαλῆς. περὶ ὧν εἴρηται καθ' αὐτὰ ἐν τε τοῖς περὶ αἰσθήσεως καὶ περὶ ὕπνου διωρισμένοις. De somno autem eiusque causis in libello de sensu nihil accepimus. Sed quidquid liber περὶ αἰσθήσεως continebat, causam non excogites, cur ea, quae nobis de sensu inscribuntur, damnanda sint.

At redeat oratio, unde progressa est ad librorum de anima testimonia. Inveniuntur praeterea in scriptis, quae ad libellum de sensu quam proxime accedunt, de memoria c. 1, de somno c. 2, de somniis c. 1, de respiratione c. 4.

De memoria c. 1. 449^b 30. ἐπεὶ δὲ περὶ φαντασίας εἴρηται πρότερον ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς καὶ νοεῖν οὐκ ἔστιν ἄνευ φαντάσματος (cf. de anima III, 8. 3. 432^a 8). De somno c. 2. 455^a 5, 22. ἐπεὶ δ' ἔνια μὲν τῶν ζώων ἔχει τὰς αἰσθήσεις πάσας, ἔνια δ' οὐκ ἔχουσιν, οἷον ὄψιν, τὴν δ' ἀφῆν καὶ τὴν γεῖσιν ἅπαντ' ἔχει, πλὴν εἴ τι τῶν ζώων ἀτελές, εἴρηται δὲ περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς. (cf. II, 2. 413^b 8. III, 12. 13. 434^b 13, 21; 435^b 5). Eodem capite τοῦτο δ' ἅμα τῷ ἀπτικῷ μάλιστα ὑπάρχει. τοῦτο μὲν γὰρ χωρίζεται τῶν ἄλλων αἰσθητηρίων· τὰ δ' ἄλλα τούτων ἀχώριστα. εἴρηται δὲ περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς θεωρήμασι. (cf. III. 12, 13). De somniis c. 1. 459^a 14. ἐπεὶ δὲ περὶ φαντασίας ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς εἴρηται (cf. III, 3 sq.). De respir. 8. 474^b 10. τὰς μὲν ἄλλας δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀδύνατον ὑπάρχειν ἄνευ τῆς θρεπτικῆς. δι' ἣν δ' αἰτίαν εἴρηται πρότερον ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς (cf. II, 2. 3).

Haec si quaestionem de anima tanquam succedentia excipiunt, libri de generatione animalium aliquanto remotiores videntur. Sed hi ipsi ad disputationem de anima referuntur. Ita de gen. an. II, 3. 736^a 35 sqq. idem animae facultatum ordo et quasi progressus significatur, qui de anima II, 3. 4. uberius exponitur. Neque est profecto, cur quod additum est reiciamus. 3, 736^a 35. ὅτι μὲν οἶν τὴν θρεπτικὴν ἔχουσι ψυχὴν, φανερόν. δι' ὅ τι πρῶτόν ἐστιν ἀναγκαῖον ταύτην λαβεῖν ἐκ τῶν περὶ ψυχῆς διωρισμένων ἐν ἄλλοις φανερόν. De gen. anim. V, 1. 779^b 20. ἔτι δ' ἐνδέχεται τῶν χρωμάτων τὴν αἰτίαν ἀποδοῦναι καὶ κατ' ἄλλον τρόπον. ἀλλ' εἴπερ ἐστίν, ὡσπερ ἐλέχθη πρότερον ἐν τοῖς περὶ τὰς αἰσθήσεις, καὶ τούτων ἔτι πρότερον ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς διωρισμένοις (cf. de anima II, 7). De gener. anim. V, 7. 786^b 23. τίνος μὲν

οὖν ἕνεκα φωνῆν ἔχει τὰ ζῶα καὶ τί ἐστὶ φωνή καὶ ὄλος ψόφος, τὰ μὲν ἐν τοῖς περὶ αἰσθήσεως, τὰ δὲ ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς εἴρηται. (cf. de anima II, 8).

Restant duo testimonia e libellis de incesso animalium et de communi motu. In illo libri de anima tanquam secuturi promittuntur, in hoc tanquam superiores laudantur. De incesso animalium c. 18, 714^b 20. τὰ μὲν οὖν περὶ τῶν μορίων τῶν τ' ἄλλων αὐτῶν καὶ τῶν περὶ τὴν πορείαν τῶν ζῴων καὶ περὶ πᾶσαν τὴν κατὰ τόπον μεταβολὴν τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. τούτων δὲ διωρισμένων ἐχόμενόν ἐστὶ θεωρῆσαι περὶ ψυχῆς. Potest vero esse dubium, num haec verba ad subsequendam universam de anima quaestionem pertineant.*) Ita fortasse capienda sunt, ut, expositis corporis movendi conditionibus et instrumentis, ultima motus causa ab anima repetenda esse significetur. Quod si est, nihil de libris, quo se ordine excipiant, ex hoc loco liquet. Respondet vero locus de anima III, 9. 10. — De communi animalium motu c. 6, 700^b 4. περὶ μὲν οὖν ψυχῆς εἴτε κινεῖται ἢ μὴ, καὶ εἰ κινεῖται, πῶς κινεῖται, πρότερον εἴρηται ἐν τοῖς διωρισμένοις περὶ αὐτῆς (cf. de anima I, 3). et postea 19: καὶ γὰρ ἡ φαντασία καὶ ἡ αἰσθήσις τὴν αὐτὴν τῷ νῷ χώραν ἔχουσι. κοινὰ γὰρ πάντα. διαφέρουσι δὲ κατὰ τὰς εἰρημένας ἐν ἄλλοις διαφορὰς (cf. de anim. III, 3 sq.). Libellus vero his verbis exit c. 11. 704^a 3. περὶ μὲν οὖν τῶν μορίων ἐκάστον τῶν ζῴων καὶ περὶ ψυχῆς, ἔτι δὲ καὶ περὶ αἰσθήσεως καὶ μνήμης καὶ ἔπνου καὶ τῆς κοινῆς κινήσεως εἰρήκαμεν τὰς αἰτίας· λοιπὸν δὲ περὶ γενέσεως εἰπεῖν. Quid huic librorum seriei dandum sit, non definiverim; id tamen observandum est, cum hac testimonia, quae ex his libris attulimus, in concertum posse redigi.

Locos Aristotelis invenire, quibus tacita quaedam horum de anima librorum vestigia impressa sint, multo difficilius est. Iam reliqua non repugnare magnum erit; nam etiamsi quae consentiant invenias, an ad hos ipsos libros pertineant ambiguum est. Cuius exemplum laudamus ethica Nicom. VI, 13. 1144^a 9. τοῦ δὲ τετάρτου μορίου τῆς ψυχῆς οὐκ ἐστὶν ἀρετὴ τοιαύτη τοῦ θρηπτικῶ· οὐδὲν γὰρ εἰ' αὐτῷ πράττειν ἢ μὴ πράττειν. Haec quarta animae pars quorsum pertineat, ex ipsis ethicis elicies nusquam. Facile autem librum de anima II, 2. 413^b 12 contuleris, ubi θρηπτικόν, αἰσθητικόν, διασωτικόν,

*) [Cf. Bz. ind. Ar. 100^a 58: „extrema libri verba 714^b 20—23 non videntur ab Aristotele scripta esse.”]

κίνησις quatuor, quae inter se coniunctae sunt, partes significantur. Haec igitur divisio tanquam nota poni videtur. In reliquis enim, quae sunt *αἰσθητικὸν διανοητικὸν κίνησις*, ab homine agitur, ut in iis virtus cerni possit, in quarta parte *θρησκευτῶ* nec voluntati nec virtuti locus relinquatur ullus. Sed esto; respiciatur haec divisio. Num ideo sequitur, ad hunc ipsum hoc ipso ex libro locum rem redire? Quod affirmare lubricum est, idque eo magis, quod in ipsis ethiceis exotericam de anima quaestionem laudatam esse vidimus.

Ita si alii Aristotelis libri libros de anima commemorant, hos priores esse, illos posteriores facile colligitur. Contra vero si qua in libris de anima aliorum vestigia deprehenderit, hos superiores indicaveris. Sunt autem parva, quae huc pertinent, indicia. Quae nominatim laudantur, ita sunt comparata, ut, ad quosnam nostrorum Aristotelis libros pertineant, incertum sit. Quae tacita aliorum librorum signa intellegi videntur, ea, haud minori iure e praecepta quadam auctoris notione, quam ex ipsis libris prius conscriptis duci possunt. (Cf. Bz. ind. Ar. 98^b 58.—99^a 20).

Duorum quidem in libris de anima inscriptio affertur, a nostrorum librorum titulis aliena, altera II, 5. 417^a 1. *εἰρήκαμεν ἐν τοῖς καθόλου λόγοις περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν*, altera II, 11. 423^b 28. *θεμιδὸν ψυχρὸν, ξηρὸν ὑγρὸν, περὶ ὧν εἰρήκαμεν πρότερον ἐν τοῖς περὶ στοιχείων*. Utraque, si quidem his locis antiquissimos interpretes audias, in illo Philoponum, in hoc Alexandrum Aphrodisiensem, unum nostrum *περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς* scriptum significat*). Est autem, cur, quae ibi leguntur, artiora esse indices, quam ut universae, qualis tum *περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν* tum *περὶ στοιχείων* indicatur, quaestioni sufficere possint. In Diogenis Laertii librorum Aristoteliorum indice (V, 21.) unus *περὶ τοῦ πάσχειν ἢ πεπονθέναι* liber, *περὶ στοιχείων* tres inveniuntur, qui quatuor libri in duobus nostris de generatione et corruptione, qui quidem a Diogene omittuntur, latere vix possunt. Sequuntur hi de generatione et corruptione libri longe aliud consilium, quam ut nudo *περὶ στοιχείων* vel *περὶ τοῦ πάσχειν ἢ πεπονθέναι* nomine significantur. Unum in hoc mirum est, quod Alexander Aphrodisiensis, Diogenes Laertii fere aequalis, (in libro *περὶ ψυχῆς*) librum *περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς*, quem

*) [Assentitur Bz. ind. Ar. 99^a 9, 13; singularem librum *περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν* existitisse censet Heitz l. l. 79, librum *περὶ στοιχείων* negat 76.]

Diogenes praeterit, laudat idque ad eum ipsum Aristotelis locum, ubi Alexander, si notum habuisset, *περὶ στοιχείων* scriptum non siluisset, quod Aristoteles eodem nomine usus erat. Quae res eam sententiam confirmare videtur, quam nuper viri docti de Diogenis Laertii Aristoteliorum librorum indice eiusque origine tulerunt*), ex Alexandrinis scriptoribus, qui ab Aristotelis aetate propius aberant, esse ductum. Ita factum esse videtur, ut indicis inscriptiones, quae prioris saeculi scriptoribus debentur, a librorum nominibus, qualia tum temporis ferebantur, discreparent vel ut libri, qui aequalibus non iam noti erant, commemorarentur.

Ceterum in libris de anima II, 4. 416^b 30. quaestio *περὶ τροφῆς*, III, 9. 432^b 11. *περὶ ἀναπνοῆς καὶ ἐκπνοῆς καὶ ὕπνου καὶ ἐργηγόρσεως* promittitur. De victu nobis quidem singularis liber non exstat et quae libri octavi historiae animalium capitibus undecim leguntur, vix sufficiunt. Si sufficiunt, historiam animalium nostro de anima scripto faciunt priorem, quod per se quidem probabile est. Libelli de respiratione et de somno, quippe qui cum libello de sensu coniuncti sint, facile in eorum numero collocantur, qui hos de anima libros quodammodo suppleant. Quid igitur novi his librorum nominibus ab Aristotele allatis in librorum serie investiganda consecuti sumus? Nihil profecto certi, nisi quod aliqua saltem ratione libros de generatione et corruptione ante hos de anima libros ponere possis. Sed hoc ipsum dubium.

Ad physicas, quae dicuntur, auscultationes, etsi non nominantur, respici affirmare confido. Saepius enim (cf. I, 3. 405^b 31 sqq. II, 4. 415^b 23 sqq. III, 10. 433^a 9 sqq.) eadem movendi rationes, atque in physicis expositae sunt, redeunt, ut eo minus locum II, 5. 417^a 16. ad physica trahere dubitemus: *καὶ γὰρ ἔστιν ἡ κίνησις ἐνέργειά τις ἀτελής μέντοι, καθάπερ ἐν ἑτέροις εἴρηται*, cf. physica III, 2. 201^b 31. VIII, 5. 257^b 8. — Quod eadem in metaphysicis Θ, 6. 1048^b 35. et ethicis Nicom. X, 3. 1174^a 18. attinguntur, nihil nos impedit, quominus illa (ἐν ἑτέροις) ad physica tanquam ad causae arcem referamus. Ethica enim Nicomachea, quemadmodum e libro de anima locus, rem ad aliud, quo tractata sit, scriptum amandant, ut ethica, a quibus res aliena est, respici credere non possis. Metaphysica

*) Brandis in museo Rhen. I, 3. 249. Stahr Aristotelia II, 68. [Diogenis indicem e Favorino, hujus ex Hermippo ductum esse censet Heitz 47 sqq.]

fere omnibus libris seriora esse videntur, ut hoc loco in numerum venire non videantur.

Si quae primo animae libro (I, 1.) de quaestionis ratione et via disputantur, si quae de definitionis causa (II, 2.) afferuntur cum iis, quae ad illos locos attulimus, comparaveris: facile analytica iam fuisse scripta vel certe mente composita tibi persuadeas. Sed haec minus certa.

Haec fere sunt vestigia, quae ad aliquam reliquorum Aristotelis librorum cum libris de anima coniunctionem ferant. Singula si minus expressa sunt, universa id saltem valent, ut librorum auctoritati, si quis quicquam detraxerit, pondus aliquod adiciant. Omnia si vera sunt, qualia significavimus, haec erit librorum series, quam inde fingas. Antecedent libros de anima physica, et nonnullorum sententia libri de generatione et corruptione, quibus analytica posteriora non temere addideris. Sequentur vero libelli de sensu, de somno, de somniis, de respiratione, quos suo iure supplementa dixeris; sequetur scriptum de communi animalium motu; sequentia denique libri de generatione animalium; promittitur liber de nutrimento, quem antiquitas nobis non reliquit. Libellus de interpretatione ultimo fortasse loco ponendus. —

De librorum serie haec non certa affirmantur, sed probabilia proponantur, dum universa omnium Aristotelis librorum conditio et mutua inter se ratio subtilius examinetur.

CONSPECTUS LIBRI.

Universa de anima quaestio in tres libros divisa duabus maxime partibus continetur, una in priorum philosophorum iudicio posita, altera in Aristotelis de anima sententiis occupata. Illa primo, haec secundo et tertio libro absolvitur; ita tamen, ut libro primo, dum aliena percensentur, propria vel parentur inveniendae vel quasi per transennam ostendantur, atque ut altero contra et tertio, dum propria enucleantur, priores semper sententiae respiciantur.

Liber primus.

Postquam exordio (c. 1) quaestionis et dignitas et via ac ratio et difficultates tractatae sunt, aliorum de anima sententiae ita proponuntur, ut quid convenient, quid differant, appareat (c. 2), quibus expositis praecipuae priorum sententiae et iudicantur et refutantur, ut quid maxime spectandum sit, significetur (c. 3 — 5). Ita hic liber quasi praecursor magis quid agendum sit nuntiat, quam rem ipsam aggreditur, magis circumspiciendo errorem cavet, quam veram sententiam explorat. In singulis vero haec fere sunt capita.

Cap. I. Quaestio de animae natura, quoniam, quanti in reliquas momenti sit, apparet, proponitur (§ 1). Rei quidem gravitatem difficultas exaequat, eaque duplex, tum ab investigandi ratione profecta (§ 2. 6. 7. 8. 11), tum in rerum quae expendendae sunt, natura posita (§ 3. 4. 5. 9. 10. 12).

Quum investigandi ratio (*μὲθοδος*), si quidem habere vult, quod sequatur, a rei, quae investiganda est, natura pendeat: facile factum est, ut duplex haec, quam divisimus, difficultas non segregaretur, sed altera in alteram abiret. Ea maxime difficultas significatur, quid anima cum corpore communē habeat (§ 9). Itaque si plerumque et anima a corpore et corpus ab

anima seiungi non potest, quaeritur, cuius disciplinae animae sit cognitio (§ 10); alia enim materiam, alia notionem a materia avocata contemplatur. Est autem physici maxime, in animae naturam inquirere.

Cap. II. Alterum libri caput ita ad rem ipsam accedit, ut priorum sententias excuti iubeat (§ 1); hae autem vel motum vel sensum spectant (§ 2): Qui animam in motu posterunt, fuere Democritus cum Leucippo (§ 3. 12), Pythagoreorum quidam (§ 4), Anaxagoras una quidem ex parte (intellectum enim simul respexit) (§ 5), Thales (§ 14), Alcmaeo (§ 17). Qui ad cognitionem animum adverterunt, ut Empedocles (§ 6), Plato (§ 7), Xenocrates (§ 8), ii ipsi animo rerum principia et elementa inseverunt, sed in ipsis elementis sive cunctis sive uno tribuendis dissensere (§ 9. 10. 11). Quo ea etiam pertinent, quae de Hipponis semine, et de Critiae sanguine, quasi in his anima sita esset, afferuntur, nam et haec elementis cognata. Alii motum cum cognitione coniungunt, ut Anaxagoras (§ 13), Diogenes (§ 15), Heraclitus (§ 16). Quorum quid quisque sequatur, generatim comprehenditur (§ 20. 21. 22. 23).

Cap. III. Quoniam id agitur, ut animam motu contineri negetur, e physicis (I. 8) quod de universa movendi notione definitum est, tanquam disputationis fundamentum repetitur (§ 1. 2). Animam igitur a se moveri septem argumentis (§ 3—10) refutatur. Etenim si a se moveretur, locus in eam caderet (§ 3), et, si natura, etiam vi moveri posset (§ 4); certis pro motus ratione elementis constare oporteret; ignis enim sursum, terra deorsum fertur (§ 5); anima si corporis motus sequeretur, suam sedem mutare posset (§ 6); neque aliunde, sicut a sensibus accipit, anima motum accipere deberet, ne suus, in quo finis inest, turbaretur (§ 7); si motus semet ipsum quasi relinquit, anima, si a se moveretur, a sua quasi natura descisceret (§ 8); qui animam sicut corpus ab atomis moveri existimant, ii absurde faciunt (§ 9), ut nec, quomodo animus quiescat, dicere possint (§ 10). Quibus in universum motum coniectis Platonis Timaei sententia examinatur; haec enim, praeterquam quod animam et ex universis elementis condit et eum concentus rationibus coniungit, in animam caeli motum confert (§ 11). In qua sententia refellenda, etsi hoc quidem loco propter motum ponitur, Aristoteles in motu non subsistit. Timaeus, animam definiturus universam, mentem solam occupat; huius enim, si cuiusquam, nec vero sensus et appetitus, aliquis in orbem motus cogitari potest (§ 12). Sed ne mentem quidem tetigit, quippe quae magnitudo esse non potest (§ 13). Si quid enim continui habet,

hoc ad numerum potius, quam ad magnitudinem accedit (§ 13). Mens, si qua esset magnitudo, ita comparata esse posset, ut tangendo cogitaret. Sed sive puncto sive partibus sive universo quasi corpore tangentem ponas, res difficultatibus obruitur (§ 14). Magnitudine relicta, de orbis motu, quem Timaeus animae indidit, an mentis actionibus respondeat, quaeri potest. Sed ne in hoc quidem sive agendi consilium sive cognoscendi genera spectas quaequam cernitur similitudo (§ 15). Quoniam Timaeus sempiternum motum constituit, idem semper rediret cogitandum (§ 16). A motu omnino tantum abest cogitatio, ut in multis quieti similior sit (§ 17). Accedit, quod, reliquis concessis, ipsa suis se ratio difficultatibus implicat. Recta enim linea in orbem cogitur, ut, quod ita vi fiat, laboriosum sit nec naturae consentaneum esse queat (§ 18). Animus cum corpore coniugatur et quasi concluditur, quamquam alio loco animus a materia immunis altius evolare dicitur (§ 19). Neque id apparet, utrum caelum animae, an anima caelo motus sit causa (§ 20); ac si anima, quis huic cum movendi tum in orbem movendi finis (§ 21. cf. §. 14. 15). Huic Platonicae sententiae cum multis aliis id commune est vitium, quod, qualem quali corpori animam tribuant ac prope obrudant, prorsus neglegunt, neque animum corpore tanquam instrumento uti curant. Quod crimen in Pythagoreos, qui quaslibet animas in quodlibet corpus migrare iubent, omnium maxime cadit (§ 22. 23).

Cap. IV. Aristoteles, quoniam Platonis exposuerat sententiam, adductus esse videtur, ut aliam adderet in Platonis Phaedone significatam (§ 1—8). Redit enim, quasi relictum fateatur, ad motum, ut, an animi affectiones motus sint, quaerat (§ 9—15). Quibus examinatis eum, qui animum numerum esse affirmaverat, refutat (§ 16—22).

I. Animus igitur non est harmonia. Animus enim nec mixtio est nec compositio (§ 2); motus, quem animi esse volunt, ab harmonia alienus (§ 3); harmonia magis ad corporis affectiones, quam ad animum transferri potest (§ 4); corporis enim et partium compositio (§ 5) et elementorum mixtio (§ 6); sed utraque in animo nulla est (§ 5. 6). Etenim si anima — id quod etiam in Empedoclem dicitur — mixtionis esset ratio, aut in ipsa esset mixtione, unde tot animae existerent, quot diversa in corpore mixtionis genera (§ 6), aut aliud quid esset praeter mixtionem positum, qua re animae cum corpore coniunctio tolleretur (§ 7. 8).

II. (§ 9—15). Anima ipsa non movetur, nisi per accidens (§ 9). Quae eius affectiones motus esse videantur (§ 10).

eae, quatenus quidem motus, corporis sunt, aut ab anima profectae, ut ira, recordatio, aut ad animum tendentes, ut sensus (§ 11. 12). Mens ipsa omni et motu et mutatione maior (§ 13. 14). Itaque anima, quum omnino non moveatur, neque a se ipsa moveri potest (§ 15).

III. (Cap. 4. § 16—22—Cap. 5. § 1—3) Xenocrates, ut credere par est, animam numerum posuerat semet ipsum moventem. In quam sententiam cum illae difficultates cadunt a motu excitatae, tum propter numeri naturam propriae. Numerus enim divisionis et differentiae expertus moveri non potest (§ 16). Si posset moveri, motu tanquam e puncto linea existeret (§ 17). Numerus, si imminuitur, alius fit. Sunt autem animantia, quae imminuta et dissecta idem animae genus tueri videantur (§ 18). Numerus, utpote in quanto situs, a Democriti atomis non multum differret (§ 19. cf. c. 5, 2). Numerus, siquidem monadis punctum, corporis puncta occuparet, ut plura uno loco essent puncta (§ 20. c. 5, 1). Si contra corporis punctis anima contineretur, nulla esset causa, quae a ceteris corporibus animam excluderet (§ 21); neque anima, si ita ad mathematicas puncti rationes revocaretur, a corpore, ut volunt, separari posset (§ 22). Accedit, quod ex hac numeri moti definitione ne una quidem animae actio intellegi potest (c. 5. § 3).

Cap. 5. § 5—12. Animum ex iis rebus, quas cognoscit, constare refutatur. In quo Empedoclis mentio fit (§ 6). Sed non hic solus tangitur. Id enim, quum Timaeus taxaretur (I, 3. § 11), ex eius sententia silentio praetermissum est, quod anima, ut rerum et animae esset consensus, ex iis ipsis elementis, ex quibus rerum natura, condebatur, (*συνεστηχθίαν ἐκ τῶν στοιχείων*. I, 3. § 11). Adeo plurima ex hoc primo libro Platonem respiciunt. Qui animo, ut res cognoscere possit, earum elementa tribuunt, ii quomodo totum, quod elementa tanquam partes complectatur, cognosci possit, non curant, ut, si curarent, animo praeter elementa eorum in singulis quibusque rebus rationem et temperiem inesse oporteret (§ 6). Ita si quis categorias, ut similia similibus cognoscerentur, animo insitas esse contenderet, multa, quae absona essent, sequerentur (§ 7). Quod philosophi modo contraria a contrariis pati docent, modo sensibus, quos eisdem pati iudicant, similia inserunt, in eo sibi repugnant (§ 8). Neque experientia rationem confirmat; crines enim, qui maxime terrae naturam referunt, cum universi sensus tum tactus, qui ad terram pertinet, sunt nescii (§ 9). Maior etiam elementorum, quum singula quaeque in singulis haerent, ignorantia esset, quam scientia; ut, si ratio valeret universa, ipsi Deo,

quippe cui contentionis, quam Empedocles in rerum posuit natura, experti, magna rerum esset imperitia (§ 10). Omnes res, quoniam nihil est, quod non ex elementis constet, si quidem elementis cognitio deberetur, cognoscerent necesse esset (§ 11). Nec, si anima ex elementis fieret, quod elementa cohiberet et regeret, superesset quicquam (§ 12). Si denique ex elementis animus esset condendus, non cunctis opus esset, quum altera contrariorum pars ex altera cognoscatur (§ 16). Sed omnibus his de anima sententiis id fere commune est vitium, quod, sive motum sive sensum respiciunt, in una re detentae nec de universis neque in singulis omnia definiunt (§ 13. 14), velut Orphica carmina animam e spiritu ducunt, quamquam non omnia respirant animantia (§ 15).

Ut hi animae elementa dederunt, ita contra alii, quasi animam elementis tribuerent, animam per universum fusam esse crediderant (§ 17). Sed quid impediret, quominus anima in singulis quibusque elementis velut igne animal constitueret (§ 18. 20)? Utra anima praestaret, elementorum an animantis, utra immortalior (§ 19). Quaereretur etiam, unde anima, dum elementa aequabilem et simplicem naturam tuentur, varias et diversas partes susciperet (§ 21).

Duabus denique quaestionibus propositis liber absolvitur (§ 23); una ea est, omnes animi actiones utrum ab una et individua anima proficiscantur an a singulis singulae partibus; altera utrum vita in omnibus simul animae actionibus consistat an in quibusdam an in alia quadam causa. Illa uberius tractatur (§ 24. 25. 26), haec paucis attingitur (§ 27). Si anima in partes discederet, nova anima opus esset, quae partes contineret (§ 24). Quae animi quibus corporis partes respondeant, dici non potest (§ 25). In iis animalibus quae dissecta vitam proferunt, nullum animae quasdam partes separari indicium inest (§ 26).

Libri secundus.

I. Animae definitio eiusque facultates. II, 1 — II, 3.

Cap. I. Aliorum sententiis et expositis et examinatis ad definitionem, quid sit anima, enucleandam acceditur (II, 1. § 1). Quem in finem divisiones quaedam proponuntur, ex quibus animae definitio colligatur (I, 1. § 2. 3). Huic vero notionum quasi normae anima ita comparatur, ut ἐπιπέλαγεια (§ 4) eaque prima (§ 5) organici corporis (§ 6) esse appareat. Qua definitione quaestio an anima et corpus unum sit plane abscinditur (§ 7).

Positae definitionis partes ita quidem declarantur (§ 8—13), ut, quid sit, quo rei ratio et notio (*ἡ οὐσία κατὰ τὸν λόγον*) contineatur (§ 8. 9), quae sit necessaria animae tanquam formae cum corpore coniunctio (§ 10. 12) et quae esse possit aliqua huius coniunctionis exceptio (§ 13. 14), clarius perspiciatur.

Cap. II. Quoniam ea vera est definitio, quae non in rei forma describenda acquiescit, sed in ipsas causas descendit (§ 1), animi definitio facultatibus eius certius exprimitur (§ 2—6). In quo primum, quo vita, cuius plantae participes sunt, contineatur (§ 2. 3), deinde quid animans constituat (§ 4. 5), ita dividitur, ut illud quidem sine hoc, hoc vero non sine illo esse possit. Hae animae facultates utrum loco differant, an sola cogitatione separari queant, quaeritur (§ 7—11), ut, si qua loci separatio in mentem admitti possit (§ 9), reliquae continuitate quadam cohaerentes (§ 8. 10) sola ratione seiungantur. His igitur ipsis facultatibus anima tanquam *ἐντελέχεια* ad veritatem traducitur, ut earum sit forma et domina (§ 12. 13) et proprio corpori inesse debeat (§ 14. 15).

Cap. III. Animae facultates quae sint repetitur (§ 1), quae continua causarum serie inter se cohaereant (§ 2), quae quibus animalibus insint (§ 3. 4), significatur, id vero maxime agitur, ut, qualis earum sit ordo, quo superior inferiori nititur, declaratur (§ 5—7).

II. De anima vegetanti et nutrienti (II, 4).

Cap. IV. In singulis, ad quae a communi definitione pergitur, ea ponitur investigandi lex, ut facultate actiones, actionibus ea ad quae actiones pertinent, cognoscantur priora (II, 4, 1). Itaque primum de generanti et nutrienti anima quae inter se coniunguntur. Illi id propositum est, ut, dum singula quaeque intereunt, genus servetur eoque ipsa mortalia in aeternitatis partem vocentur (§ 2). Ut, quomodo horum omnium anima possit causa dici, perspiciatur, causae expositio ita intericitur, ut ad vegetantem maxime animam respiciatur (§ 3). Anima autem causa dicitur, quatenus ea est forma, qua animantis natura continetur (§ 4), quatenus finis est, ad quem corporis et instrumenta et actiones referuntur (§ 5), quatenus causa est efficiens, a qua motus sive eundi sive crescendi sive sentiendi proficiscitur (§ 6). Haec si ad nutriendum adhibentur, facile apparet, animam esse causam, nec caecam materiam, quae modum non habeat; hanc, sive ignem simpliciter (§ 8), sive terram et ignem cum Empedocle (§ 7) statuas, solam nutriendi esse conditionem, quae quidem ab anima regatur (cf. § 12). Quod alii a contrariis

(§ 9), alii a similibus (§ 10) nutritum ducunt, ita componitur, ut nutrimentum, quum extrinsecus accedit, dissimile, quum digestum et susceptum est, ei, quod nutritur, simile sit (§ 11). Quoniam nihil nutritur nisi quod vita gaudet, anima in his omnibus agit (§ 12), ita quidem, ut alat, augeat, generet (§ 13. 14). In his si prima anima consistit, a fine, quem propositum habet, generatrix appellari potest (§ 15). Utitur autem calore tanquam agendi conditione, quo nutrimentum concoquat.

III. De sentiendi facultate (II, 5—III, 2).

Cap. V. De sensu universo. Sensus in movendo et patiendo positus (§ 1) nihil per se est nisi facultas (*δύναμις*) (§ 2), quae, duplex per se (§ 4. 7), in sensibus ita comparata est, ut ipso ortu (§ 6) nata a rebus, quae sensus ferunt, excitetur, atque dum patitur, ad sui perfectionem perducatur (§ 4. 5. 6). Quod in patiendo locum habet, id, quamvis non vulgaris sit patiendi ratio, etiam in sensibus evenit, ut, quae sentiuntur, dum tanquam aliena obversantur, dissimilia sint, suscepta vero similia fiant (§ 3. 7).

Cap. VI. Tria sunt eorum, quae sensibus percipiuntur, genera (§ 1), primum, quod uni sensui proprium est, ut color (§ 2), alterum, quod vel pluribus vel omnibus commune, ut motus (§ 3), tertium, quod non tam percipitur, quam una cum sensibus per accidens cognoscitur (§ 4).

Cap. VII. De visu. Visus ad colorem, qui cernitur, redigitur (§ 1. 4): color autem perspicuum movet (§ 1), cuius vita et actio lumen est (§ 2. 7). Lumen corpus esse negatur (§ 2. 3), adest enim ne motu quidem eius percepto (§ 3). Quod color perspicuum movet, eoque demum motu visus percipit, id vel ex eo apparet, quod nihil ipsi oculo impositum cernitur (§ 5). Itaque sicut in visu intermedium quid requiritur, ut sensus agere possit (§ 6): ita idem in reliquis sensibus evenire videtur, id quod hoc loco quasi praecipitur (§ 8. 9).

Cap. VIII. De auditu. Sonus in solidis et levibus corporibus concutiendis positus (§ 1. 3) ad aliquid, in aliquo medio fertur (§ 2). Quum sonus, ut lumen, repercutitur, imago existit (§ 4). Aer, quem medium sonus percurrit, ita comparatus esse debet, ut unus sit et continuus et cum eo aere, qui auri innatus est, cohaereat (§ 5. 6). Ad sonum edendum et quod ferit et quod feritur concurret (§ 7). Diversa sunt soni genera, ut grave, et acutum, quae e diversis movendi generibus existunt (§ 8). Vox animantium est, etsi ad instrumenta transtuleris

(§ 9). Cui aer respiratus inservit (§ 10), ad arteriam tracheam appulsus, a lingua in ore ita articulatum efficitur, ut aliqua significatio insit (§ 11. 12).

Cap. IX. De olfactu. De olfactu, quoniam in homine non tam acer est, quam in aliis animantibus (gustu vero, quippe qui in tactu positus est, praestamus), certi aliquid statuere difficilius est (§ 1. 2). Olfactus et gustus aliquam inter se habent similitudinem, ut a gustu odorum nomina ducta sint (§ 3). Pertinet olfactus, ex reliquorum sensuum similitudine, non solum ad id, quod olfactu percipitur, sed etiam ad id, quod non percipitur (§ 4). Non solum aer, sed etiam aqua odori ferendo inservire videtur (§ 5), ita tamen, ut quae animantia respirant, ipso spiritu odores ducant (§ 7), neque in aqua odorari possint (§ 8). Olfactus instrumentum ita differt, ut in aliis opertum sit, in aliis aperte expositum (§ 7).

Cap. X. De gustu. Quod gustu percipitur, tactui subiectum est, ut non aliquo corpore intermedio sentiatur sed humido solutum quasi cum lingua colliquescat (§ 1. 2). Percipiuntur autem non solum saporibus, qui gustui conveniunt, sed etiam qui vel fere non agunt vel gustum tollunt (§ 3). A potu, qui gustui et tactui communis est, gustus principium ducit; quod enim gustandum est, eo lingua in humorem liquefacto imbuitur, ut lingua nec per se humida nec humoris suscipiendi experta sit (§ 4). Saporibus genera inter se opposita dulces et amarum, inter quae alia sunt interiecta, ut pingue, acidum, austerum, acre (§ 5).

Cap. XI. De tactu. Dubiis de tactu compositis (§ 1—8) ipsius natura explicatur (§ 9—12). Duae sunt quaestiones, quibus universa res impeditur, primum utrum tactus, quum ad plura qualitatum genera pertineat, unus sit sensus an pluribus iunctis contineatur (§ 1. 2), deinde an tactus, qui contactus esse videtur, re vera nullo medio intercedente fiat (§ 1. 3—8). In illa quaestione eo inclinatur sententia, ut plures sensus concreti statuatur (§ 5); haec eo videtur perducta, ut, etiamsi quid intercedat, id quod intercedit non ad tactum adiuvandum agat, sed una cum tactu feriat et patiat (§ 8). Vera igitur in tactu sensus sedes intra cutem est (§ 9). Versatur autem tactus in elementorum differentiis dignoscendis, velut calido frigido, sicco humido (§ 10). Sensum ea natura esse oportet, ut media harum qualitatum ratione temperatus sit, ita quidem, ut non certo quodam modo praecoepatus sit, sed tanquam facultas cuique rei suscipiendae pateat (§ 11). Ut in ceteris sensibus, ita

etiam tactu ea quoque, quae vel minus vel nimis vehementer pellunt, cognoscuntur (§ 12).

Cap. XII. Singulis igitur sensibus expositis, quid commune sit, quaeritur. Est autem primum, sensum rerum formas sine materia suscipere, deinde sensus quidem vim in sensus instrumento inesse, veram autem eius naturam non in magnitudine sed in ratione et modo esse positam, denique vehementiore sensus vi hunc rationis concentum tolli (§ 1. 2. 3). Unde fit, ut plantae, utpote medii et modi expertes, etiamsi a rebus tactui expositis afficiuntur, tamen nihil sentiant (§ 4). Ita et odorem, saporem et reliqua inanima, si experiuntur, una cum materia velut aere experiuntur, ut sensus esse non possit (§ 5. 6) in forma percipienda positus.

Liber tertius.

Liber secundus a tertio non ita e quaestionis natura divisus est, ut a novo libro nova pars exoriatur. Sed in sensuum natura perscrutanda pergitur, dum (c. 3) imaginatio a sensu ad mentem viam parat.

Cap. I. Nullus alius est praeter quinque sensus, qui proprium aliquid percipiat (§ 1—4). Nec fieri potest, ut iis, quae communia dicta sunt, peculiaris sit sensus (§ 5—8). Neque tamen haec communia, qualia sunt motus, quies, figura, magnitudo, numerus, per accidens percipiuntur (§ 5). Sensus, quae aliis sensibus propria sunt, per accidens cognoscunt (§ 6).

Cap. II. Quod videre vel audire sentimus, id in ipsa sensus vi inest (§ 1. 2), nec solum sensus suscipere, sed etiam retinere valet (§ 3). Rei, quae percipitur, et sensus, qui percipit, actio (*ἐνέργεια*) in unum concurrit (§ 4—8). Sicut sensus in concentu positus est, ita quod sensui gratum est, e congruente huic concentui ratione pendet (§ 9). Sensum sibi quemque conscire non sufficit. Quae percipiuntur inter se vel comparanda vel coniungenda sunt, ut sensu opus sit, in quem reliqui conveniant (§ 10—12). Qui sensus communis etsi difficultates habet suas (§ 13. 14), tamen officio, quo ad plura simul pertinet, ita fungitur, ut punctum, etsi unum, ad duas simul partes, quas dividit, referatur; punctum enim, dum alterum finit, alterum incipit, ut simul et unum sit et duo.

IV. De imaginatione (III, 3).

Cap. III. Fuerunt, qui sensum et intelligentiam idem putarent (§ 1). Quod si esset, non haberent, unde error nasceretur

(§ 2. 3), nec cur sensus cunctis animantibus, intellegentia soli homini inesset (§ 3). Imaginatio inter sensum et intellegentiam ita interiecta est, ut sine sensu imaginatio, sine imaginatione cogitatio esse non possit (§ 4). Imaginatio autem nec ipsa intellegendi cogitatio est (§ 4. 5), nec mens (§ 8), nec opinio (§ 5. 6. 10), nec sensus (§ 7), nec opinionis cum sensu coniunctio (§ 9). Imaginatio motus est a sensuum actione menti inditus (§ 11. 13), cuius, prout sive sensuum gradus diversi sive sensus praesentes vel remoti sunt, diversa est veritas (§ 12. 13). Imaginatio, quae ab uno tanquam principe sensu nomen trahit (§ 14), ita in mente manet atque ita valet, ut eius species haud raro agendi sint principium.

V. De intellectu (III, 4—III, 7).

Cap. IV. Intellectus, si sensibus comparetur, eodem, atque hi, modo sui iuris dici potest, in quo inest aliqua *ἀπάθεια*, ita tamen ut cogitandi facultas, nisi cogitaverit, per se nihil sit (§ 1—3). Corporis materiae non mixtus (§ 4), tantum in eo sensuum vim superat, ut a maiore re, quam perceperit, non, ut sensus, opprimatur sed potius excitetur (§ 5). A se ipso cogitandi originem ducit et se ipsum apprehendere scit (§ 6); rerum materia, quae in sensus incurrit, relicta, intimam rerum notionem et legem exquirat (§ 7. 8); reliquae res ab intellectu veritatem accipiunt, ut intellegi queant, nec vero res faciunt, ut ipse intellegatur (§ 9. 10). Quod intellectus patitur, ad *δύναμιν* pertinet (§ 11). In iis, quae a materia immunia sunt, intellectus et id quod intellegitur, unum est et idem (§ 12).

Cap. V. Ut in omni arte forma materiae praestat, ita intellectus agens patienti est potior (§ 1), isque princeps est et veri fons, separabilis et immortalis (§ 2).

Cap. VI. Falsa, si individua et propria, quae quidem ad idem redeunt, cogites, non admittuntur (§ 1. 7). Falsum potius in iis, quae cogitatione componuntur, locum habet (§ 1. 2). Est autem individuum aut magnitudine (§ 3) aut notione et specie (§ 4) aut privatione (§ 5). Intellectus adeo patet, ut omnes sit res et ipsae contrariae facultate. Nihil vero si sibi contrarium et oppositum habet, semet ipsum cognoscit (§ 6). Intellectus, qui, materia relicta, intimam rerum naturam sequitur, verus habendus est (§ 7).

Cap. VII. In sensibus *δύναμις* prior est, in intellectu, si, singulis hominibus sepositis, rem omnino et universe quaesieris, *ἐνέργεια δύναμιν* praecedit (§ 1). Sensuum perceptio adeo merum est iudicium, ut dicendo comparari possit; in appetendo

vero et fugiendo — id quod sensus sequitur — animus quasi affirmat vel negat, adnuit vel abnuit (§ 2). Menti imaginatio eundem ad expetendum vel fugiendum locum tenet, quem sensus in iis animantibus, quae ratione et mente non gaudent (§ 3. 5). Mens imaginatione futura praecipit, ut consilium ineat (§ 6); verum boni, falsum mali loco habet (§ 6); mathematica a rebus, quibus insunt, avocatur (§ 7). Intellectus omnino res ipsa dici potest, quam vera cogitandi actione comprehendit (§ 8).

Cap. VIII. Rem si in pauca contuleris, anima quodammodo omnia, quae sunt, dici poterit (§ 1). Quemadmodum manus instrumentum est instrumentorum, ita mens forma formarum et sensus eorum, quae sentiri possunt, species et forma (§ 2). Sensus imaginationi, imaginatio menti agendi materiam suppeditat; sunt autem cogitationes, etiamsi non sine imaginatione, tamen ab imaginatione diversae (§ 3).

VI. De animae vi loco movente (C. 9—11).

Cap. IX. Animae partes, quae dividuntur, quarum movendi facultas una esse dicitur, cavendum est, ne inter se prorsus avellantur (§ 2. 3. C. 10. § 5). In omnibus appetitus quidam inest (§ 2—4). Movendi facultas neque in nutriente anima (§ 5), neque in sensibus (§ 6), neque in mente sive ad cognitionem sive ad actionem pertinente (§ 7. 8) per se solis spectatis posita est. Neque ipse est appetitus, cui in movendo semper paretur (§ 8).

Cap. X. Duo potissimum movere videntur cupidus et mens, si quidem mente etiam imaginationem comprehendas (§ 1). Est autem mens illa, penes quam agendi consilium est. Quod expetitur, illud est, unde motus proficiscitur (§ 2. 3), ut sive bonum est, cuius rei mentis iudicium est, sive bonum videtur, in qua re imaginatio maxime valet, appetitus excitetur (§ 4. 9). Quamquam saepius fit, ut mens, quae futura prospicit, cum cupidine, quae praesentia occupat, contendat, tamen quod expetitur, unum illud est, quod animi voluntatem impellit (§ 6). Itaque hoc ipsum immotum; appetitus contra et movetur et movet; animans nihil nisi movetur (§ 7). Quo autem instrumento moveatur, corporis est; eaque pars ita comparata, ut, quam aliquid firmum habeat movendi fundamentum, pellendo et trahendo inserviat (§ 8). In imaginatione, quae vel ratione et consilio temperatur vel a sensibus solis cietur, summa appetitus vis et causa sita est.

Cap. XI. Imperfectis animantibus ut motus indefinitus est, ita et imaginatio, si qua est, indefinita erit (§ 1). Quae imaginationem a sensibus ducunt, ea animalia, quod ratiocinatione

non utuntur, opinione non gaudent. In deliberando autem ratiocinatio efficit, ut, quae imaginationis species obversantur, inter se comparatae ad unam redigantur (§ 2). Tria sunt in iis animantibus, quae imaginatione utuntur cum ratione coniuncta, movendi genera, unum, in quo ratio libidinem temperat, alterum, in quo libido ratione superior, tertium, in quo libido libidinem rapit (§ 3). Generalis per se ratio ad agendum nihil valet, nisi, singulis causis interiectis, ad rem et factum traducitur (§ 4).

VII. De facultatum animi ordine et necessitate (C. 12. 13).

Singulis animi facultatibus expositis de universis ita quaeritur, ut, quomodo quaeque ad universam animae naturam conservandam requiratur, spectetur. Quidquid vivit, nutrientem animae vim habeat necesse est (§ 1), animalia sensum, et quidem omnia tactum, quae autem moventur, etiam reliquos (§ 2. 3. 8). Quod anima et mente gaudet, sensu carere non potest (§ 4). — Sunt contra necessario corporis conditiones ad sensus suscipiendos comparatae (§ 5). Animantis corpus, quoniam tangi potest, non omni ex parte ab animante possideretur, si tangendi sensus esset expers. Animal, si tactu non sentiret, se ab externa re irruente defendere non posset (§ 6). In rebus et noxiis fugiendis et salutaribus suscipiendis sensus, qui ex longinquo agunt, non sufficiunt soli. Unde gustus etiam in tactu positus est (§ 7. 8). Sensibus, qui ad percipiendum aliquo medio utuntur, aeris natura omnium optime accommodata est (§ 9).

Cap. XIII. Animalis corpus non posse simplex esse i. e. uno elemento constare, tactus natura probat; neque enim tactus solum leve et asperum, quibus terra responderet, sed etiam calidum et frigidum, in quibus ignis cernitur, percipit (§ 1). Quum tactu interempto animal interimatur, reliqui autem sensus, utpote magis ad utilitatem, quam ad necessitatem comparati (§ 4), interire possint nec tamen animal pessumdetur: tactus is est sensus, e cuius natura necessaria corporis natura intellegatur (§ 2. 3).

Aristoteles his de anima libris, quid sit anima, quibus partibus et officiis contineatur, quae sit partium inter se ratio, exposuit. Ita si universae animae quasi formula describitur, in qua re tanta libri laus versatur, ut maior esse non possit: non id semper agi videtur, ut singula, quae suo indicantur loco, omni ex parte pertractentur. Dum universa quaeruntur eorumque ratio definitur, singula aliis locis relinquuntur. Ita fit, ut ea scripta, quae parva naturalia dicuntur, hos de anima libros in multis supplere videantur. Quae ad suum quodque locum commemoravimus. Sunt etiam alia eaque hic illic magis ad tempus, quam de instituto allata, quae animae rationes attingunt. Haec, ut vel concentus confirmetur vel discrepantia, si qua est, tollatur, ad huius libri commentarios colligenda esse videntur. In quo quid tandem habebimus, quod sequamur, ne loca magis congesta quam coniuncta esse et magis caeca mole dilabi quam communi consilio regi videantur? Quae e reliquis Aristotelis scriptis de anima afferenda erunt, eo optime continebuntur vinculo, quod hi ipsi de anima libri tanquam filum suppeditant. Hos itaque tanquam ducis vestigia sequentes primum quid e reliquis scriptis ad universam animam, deinde quid ad partes, quae exponuntur, pertineat, conquirenda ducimus. Haec igitur erunt locorum, quae colligemus, genera, primum de universa anima, alterum de anima vegetanti, tertium de sensibus, quartum de imaginatione, quintum de appetitu, sextum de movendi principio, septimum denique de mente et ratione. Inter imaginationem et appetitum ea erunt interponenda, quae de internis animi sensibus agunt, quem locum in his de anima libris ab Aristotele omissum esse miramur.

Summa est in his libris animae definitio, ut prima corporis *ἐντελέχεια* dicatur. Cuius cum vi et potestate ea consentiunt, quae in libris metaphysicis ad animae notitiam pertinent. Ita metaphys. Z, 10. 1035^b 15. *ἡ τῶν ζώων ψυχὴ (τοῦτο γὰρ οὐσία τοῦ ἐμψύχου) ἢ κατὰ τὸν λόγον οὐσία καὶ τὸ εἶδος καὶ τὸ τί ἦν εἶναι τῷ τοιῷδε σώματι.* Quorum verborum

momenta et prope pondera iustius pensitabuntur, si quis, quae ad libr. II, 1. et ad libr. III, 4. diximus, consuluerit. Metaphys. H, 3. 1043^a 35. αὐτὴ γὰρ (ἢ ψυχὴ) οὐσία καὶ ἐνέργεια σώματος τινος. Quod paulo post dicitur, ψυχὴ μὲν γὰρ καὶ ψυχῆ εἶναι ταύτων, ἀνθρώπων δὲ καὶ ἀνθρώπος οὐ ταύτων, εἰ μὴ καὶ ἡ ψυχὴ ἀνθρώπος λεχθήσεται, id, si ea, quae de formarum discrimine diximus (ad III, 4. § 7), adhibueris, ex eo fere consequitur, quod anima τὸ τί ἦν εἶναι dicitur i. e. ea ratio et notio a materia avocata, qua rei natura continetur. Neque haec igitur ab ἐντελεχείᾳ abludunt. Metaphysica, si quam coniecturam praecipere licet, post libros de anima scripta vel certe edita videntur, ut haec ad verba fere conspirare mirum non sit. Sed physica iam, quae utrisque libris priora existimes, eodem tendunt, ut, si ἐνέργειαν vel ἐντελέθειαν non eloquuntur, tamen significant. Conferas enim physica VII, 3. 246 sqq. In quibus de ἀλλοιώσει, qua quid propria natura relicta in alienam abit, quaeritur. Eiusmodi mutatio si ab anima diligenter removetur, quippe quae actionibus suis perficiatur, nec vero commutetur: id ad ἐντελέθειαν vergit, quae facultatem ab inertia quadam ad veritatem et vitam traducit. Ex quo capite, digno illo quidem, quod totum componatur, haec potissimum excerpimus. 246^a 10. ἀλλὰ μὴν οὐδ' αἱ ἕξεις οὐθ' αἱ τοῦ σώματος οὐθ' αἱ τῆς ψυχῆς ἀλλοιώσεις. αἱ μὲν γὰρ ἀρεταὶ αἱ δὲ κακίαι τῶν ἕξεων· οὐκ ἔστι δὲ οὔτε ἡ ἀρετὴ οὔτε ἡ κακία ἀλλοιώσις, ἀλλ' ἡ μὲν ἀρετὴ τελειώσις τις (ὅταν γὰρ λάβῃ τὴν ἑαυτοῦ ἀρετὴν, τότε λέγεται τέλειον ἔκαστον· τότε γὰρ μάλιστα ἔστι τὸ κατὰ φύσιν, ὥσπερ κύβλος τέλειος, ὅταν μάλιστα γένηται κύβλος βέλτιστος), ἡ δὲ κακία φθορὰ τούτου καὶ ἔκστασις. ὥσπερ οὖν οὐδὲ τὸ τῆς οὐσίας τελείωμα λέγομεν ἀλλοίωσιν (ἄτοπον γὰρ εἰ ὁ φθιγγὸς καὶ ὁ κέρας ἀλλοίωσις, ἢ εἰ φθιγγομένη καὶ κεραιομένη ἀλλοιοῦνται ἀλλὰ μὴ τελειοῦται ἢ οὐσία), τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν κακιῶν καὶ τῶν ἐχόντων ἢ λαμβανόντων· αἱ μὲν γὰρ τελειώσεις αἱ δὲ ἐκστάσεις εἰσὶν, ὅστ' οὐκ ἀλλοιώσεις. — ^b 20 ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἕξεων· ἄπασαι γὰρ καὶ αὐταὶ τῶ πρός τι πῶς ἔχειν, καὶ αἱ μὲν ἀρεταὶ τελειώσεις, αἱ δὲ κακίαι ἐκστάσεις. ἔτι ἡ μὲν ἀρετὴ ἐν διατίθεισι πρός τὰ οἰκεία λάθῃ, ἡ δὲ κακία κακῶς, ὥστ' οὐδ' αὐταὶ ἔσσονται ἀλλοιώσεις· οὐδὲ δὴ αἱ ἀποβολαὶ καὶ αἱ λήψεις αὐτῶν. γίνεσθαι δ' αὐτὰς ἀναγκαῖον ἀλλοιομένου τοῦ αἰσθητικοῦ μέρους. ἀλλοιοῦται δ' ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν. Hanc solam sensuum in animo mutationem relinquit, quam, quod aptius nomen novit nullum, in libris etiam

de anima admittit, ita tamen, ut etiam in sensibus facultatis magis *ἐντελέχειαν*, quam mutationem extrinsecus a rebus factam inesse ostendat (cf. de an. II, 5). Itaque nulla animo fit extrinsecus naturae mutatio, nisi quae sensibus a rebus circumiectis accidit. Qua una suscepta reliqua ita ipsius animi natura eveniunt, ut quasi evolvi, non mutari videantur. Si *τελείωσις* tenetur, animus ab illa tabula inani et rasa longe abest, in quam res notitias inculpere suas Aristoteli affinxerunt, *ἕπασα γὰρ ἢ ἡθικὴ ἀρετὴ περὶ ἡδονὰς καὶ λύπας τὰς σωματικὰς, αὐτὰ δὲ ἢ ἐν τῷ πράττειν ἢ ἐν τῷ μεμνησθαι ἢ ἐν τῷ ἐλπίζειν. αἱ μὲν οὖν ἐν τῇ πράξει κατὰ τὴν αἰσθησίαν εἰσιν, ὥσθ' ἐπ' αἰσθητοῦ τινος κινεῖσθαι, αἱ δ' ἐν τῇ μνήμῃ καὶ ἐν τῇ ἐλπίδι ἀπὸ ταύτης· ἢ γὰρ οἷα ἔλαθον μεμνημένοι ἡδοναί, ἢ ἐλλίζοντες οἷα μέλλουσιν. ὥστ' ἀνάγκη πάσαν τὴν τοιαύτην ἡδονὴν ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν γίνεσθαι. ἐπεὶ δ' ἡδονῆς καὶ λύπης ἐγγιγνομένης καὶ ἢ κακία καὶ ἢ ἀρετὴ ἐγγίνεται (περὶ ταύτας γὰρ εἰσιν), αἱ δ' ἡδοναὶ καὶ αἱ λύπαι ἀλλοιώσεις τοῦ αἰσθητικοῦ, φανερόν ὅτι ἀλλοιοιούμενον τινὸς ἀνάγκη καὶ ταύτας ἀποβάλλειν καὶ λαμβάνειν. ὥσθ' ἢ μὲν γένεσις αὐτῶν μετ' ἀλλοιώσεως, αὐτὰ δ' οὐκ εἰσὶν ἀλλοιώσεις.* Voluptas et dolor ad primam illam, quae a sensibus accipitur, mutationem redeunt, nec sine ea existere possunt. Ipsae vero non sunt mutationes, quae ingenitam animae naturam relinquunt. Est itaque, cur locus in hanc sententiam exeat: *φανερόν οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι τὸ ἀλλοιοῦσθαι καὶ ἢ ἀλλοίωσις ἐν τε τοῖς αἰσθητοῖς γίνεται καὶ ἐν τῷ αἰσθητικῷ μέρει τῆς ψυχῆς, ἐν ἄλλῳ δ' οὐδενὶ πλὴν κατὰ συμβεβηχός.* Ad universum hunc locum, ex quo nunc *ἐντελεχείας* significationem intellectam esse volumus, infra erit redeundum.

Si *δύναμις* nihil per se est, sed ipsa demum *ἐντελεχεία* id, quod esse debet et cur est, consequitur, si igitur *δύναμις* ex *ἐντελεχεία* perspicitur, tanquam e perfecto imperfectum: consentaneum est, corpus tanquam instrumentum ex animi natura quasi instrumenti arte esse intellegendum: eosque perperam facere, qui re plane perversa perfectiorem animum e perfectiore corpore animi praestantiam ex aptiore membrorum virtute repetant. De qua re Aristoteles praeclare scripsit de part. anim. IV, 10. 687^a 8. *Ἀναξαγόρας μὲν οὖν φησὶ διὰ τὸ χεῖρας ἔχειν φρονιμώτατον εἶναι τῶν ζώων ἀνθρώπων· εὐλογον δὲ διὰ τὸ φρονιμώτατον εἶναι χεῖρας λαμβάνειν. αἱ μὲν γὰρ χεῖρες ὄργανόν εἰσιν, ἡ δὲ φύσις αἰεὶ διανέμει, καθάπερ ἀνθρώπος φρόνιμος, ἕκαστον τῷ δυναμένῳ χρῆσθαι. προσήκει γὰρ τῷ ὄντι ἀληθῆ δοῦναι μᾶλλον ἀλόγῳ ἢ τῷ ἀλόγῳ ἔχοντι*

προσθεῖναι ἀλληλικήν· τῷ γὰρ μείζονι καὶ κυριωτέρῳ προσέθηκε τοῦλαττον, ἀλλ' οὐ τῷ ἐλάττονι τὸ τιμιώτερον καὶ μείζον. εἰ οὖν οὕτως βέλτιον, ἢ δὲ φύσις ἐκ τῶν ἐνδεχομένων ποιεῖ τὸ βέλτιστον, οὐ διὰ τὰς χεῖρας ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος φρονιμώτατος, ἀλλὰ διὰ τὸ φρονιμώτατον εἶναι τῶν ζῴων ἔχει χεῖρας. ὁ γὰρ φρονιμώτατος πλείστοις ἐν ὀργάνοις ἐχρήσατο καλῶς, ἢ δὲ χεὶρ εἴκειν εἶναι οὐχ ἔν ὄργανον ἀλλὰ πολλά· ἐστὶ γὰρ ὡσπερὶ ὄργανον πρὸ ὀργάνων· τῷ οὖν πλείστας δυναμένῳ δέξασθαι τέχνας τὸ ἐπὶ πλείστον τῶν ὀργάνων χρήσιμον τὴν χεῖρα ἀποδέδωκεν ἢ φύσις. Haec quidem non e reconditis ἐντελεχείας notitiis deprompta, neque ulla philosophica distinctione exornata; sed ad communem captum accommodata, ita tamen, ut a quali ratione, e quo philosophiae recessu haec sint emissa, intellegentem existimatorem non fugiat. Est enim finis potissimum ratio, quae haec reguntur.

Aristoteles in politicis I, 5. 1254^a 29 imagine utitur a civitatum generibus ad animum traducta. Ut animus imperat, ita corpori imperatur; ut dominus servo, ita animus corpori subiectus: liberalior autem inter mentem et appetitus ratio. ὅσα γὰρ ἐκ πλειόνων συνέστιχε καὶ γίνεται ἐν τι κοινόν, εἴτε ἐκ συνεχῶν εἴτ' ἐκ διηρημένων, ἐν ἅσασιν ἐμφαίνεται τὸ ἄρχον καὶ τὸ ἀρχόμενον. καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἀπάσης φύσεως ἐνυπάρχει τοῖς ἐμψύχοις· καὶ γὰρ ἐν τοῖς μὴ μετέχουσι ζωῆς ἐστὶ τις ἀρχή, οἷον ἀρμονίας. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως ἐξωτερικωτέρας ἐστὶ σκέψεως, τὸ δὲ ζῴων πρῶτον συνέστιχεν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, ὧν τὸ μὲν ἄρχον ἐστὶ φύσει τὸ δ' ἀρχόμενον. δεῖ δὲ σκοπεῖν ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσι μᾶλλον τὸ φύσει καὶ μὴ ἐν τοῖς διεφθαρμένοις. διὸ καὶ τὸν βέλτιστα διακείμενον καὶ κατὰ σῶμα καὶ κατὰ ψυχὴν ἄνθρωπον θεωρητέον, ἐν ᾧ τοῦτο δῆλον· τῶν γὰρ μοχθηρῶν ἢ μοχθηρῶς ἐχόντων δόξειεν ἂν ἄρχειν πολλακις τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς διὰ τὸ φάυλος καὶ παρὰ φύσιν ἔχειν. ἐστὶ δ' οὖν, ὡσπερ λέγομεν, πρῶτον ἐν ζῴῳ θεωρῆσαι καὶ δεσποτικὴν ἀρχὴν καὶ πολιτικὴν· ἢ μὲν γὰρ ψυχὴ τοῦ σώματος ἀρχεὶ δεσποτικὴν ἀρχὴν, ὁ δὲ νοῦς τῆς ὀρέξεως πολιτικὴν καὶ βασιλικὴν· ἐν οἷς φανερόν ἐστιν ὅτι κατὰ φύσιν καὶ συμφέρον τὸ ἀρχεσθαι τῷ σώματι ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῷ παιδικῷ μορίῳ ἐπὶ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ μορίου τοῦ λόγον ἔχοντος, τὸ δ' ἐξ ἴσου ἢ ἀνάπαλιν βλαβερόν πᾶσιν. Quid despotici ἀρχῆ a πολιτικῇ differat, optime patet e politicis I, 7. 1255^b 18 ἢ μὲν γὰρ (πολιτικῇ) ἐλευθέρων φύσει ἢ δὲ (δεσποτικῇ) δούλων ἐστὶν et paulo post ἢ δὲ πολιτικῇ ἐλευθέρων καὶ ἴσων ἀρχῇ. Corpus igitur ita natura comparatum

est, ut obtemperet nullo per se iure gaudens; appetitus vero natura liberi cum ipsa ratione, quae imperat, aliqua certe iuris aequabilitate utuntur.

Sunt praeterea nonnulla in ethicis Nicomacheis, quae ad generalem aliquam animi facultatum partitionem pertinent. Inter quae referenda sunt eth. Nicom. I, 13. 1102^a 23. Aristoteles, postquam animi naturam cognoscere eius etiam interesse, qui ad rempublicam administrandam accedat, exposuit, his pergit verbis. *Θεωρητέον δὲ καὶ τῷ πολιτικῷ περὶ ψυχῆς, Θεωρητέον δὲ τούτων χάριν, καὶ ἐφ' ὅσον ἰκανῶς ἔχει πρὸς τὰ ζήτοῦμενα· τὸ γὰρ ἐπὶ πλείον ἐξακριβοῦν ἐργωδέστερον ἴσως ἐστὶ τῶν προκειμένων. λέγεται δὲ περὶ αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις ἀρροῦντως ἕνια καὶ χρησιτέον αὐτοῖς. οἷον τὸ μὲν ἄλογον αὐτῆς εἶναι, τὸ δὲ λόγον ἔχον. ταῦτα δὲ πρότερον διώρισται καθάπερ τὰ τοῦ σώματος μόρια καὶ πᾶν τὸ μεριστόν, ἢ τῷ λόγῳ δύο ἐστὶν ἀχώριστα περιεχόμενα καθάπερ ἐν τῇ περιφερείᾳ τὸ κροτὸν καὶ τὸ κοῖλον, οὗθ' ἐν διαφέρει πρὸς τὸ παρόν.* Ad quae haec postea pertinent: *φάινεται δὲ καὶ τὸ ἄλογον διττόν. τὸ μὲν γὰρ φρενικὸν οὐδαμῶς κοινοῦν λόγον, τὸ δ' ἐπιθυμητικὸν καὶ ὅλως ὀρεκτικὸν μετέχει πως, ἢ κατήκοον ἐστὶν αὐτοῦ καὶ πειθαρχικόν.* Quod animus rationis vel particeps vel expers dicitur, haec divisio a Platone ducta in libris de anima silentio non praetermittitur (cf. III, 11. 434^a 1 sq.). Qui sint *λόγοι ἐξωτερικοί*, non liquet. Commode enim hoc loco cogitari posset, non disputationes significari ab Aristotele editas, sed alios sermones in vulgus notos, ipsius fortasse Platonis dialogos [cf. ad I, 4. 1.]. Aliunde enim potius rem excipit, quam de suis promit. Hoc ipsis verbis inesse videtur, si quidem praesentis vim (*λέγεται*) et utendi notionem, quasi alienum sit, ponderaveris (*χρησιτέον*). Quam denique eleganter quaestionem movet, utrum hae partes re vera separari an cogitatione tantum sciungi queant: in ea libros de anima iterum iterumque occupatos esse scimus, ut unius ingenii vestigia in utrisque libris facile agnoscas (cf. de an. I et III).

Est aliqua in ethicis animi descriptio, quae, etsi negligentius fusa, cum libris de anima comparanda est. Legitur eth. Nicom. II, 4. 1105^b 20. *Ἐπεὶ οὖν τὰ ἐν τῇ ψυχῇ γινόμενα τοῖα ἐστί, πάθη δυνάμεις ἕξεις, τούτων ἂν τι εἴη ἢ ἀρετῆ. λέγω δὲ πάθη μὲν ἐπιθυμίαν, ὀργήν, φόβον, θράσος, ἠθόρον, χαρὰν, μίλιαν, μῖσος, πόθον, ζῆλον, ἔλεον, ὅλως οἷς ἔλετα ἠδονῆ ἢ λῆπι, δυνάμεις δὲ καθ' ἕνα παθητικοῖς τοῦτων λεγόμενα, οἷον καθ' ἕνα δυνατοῖς ὀργισθῆναι ἢ λυπηθῆναι ἢ ἐλεῖσθαι, ἕξεις δὲ καθ' ἕνα πρὸς τὰ πάθη ἔχοντες*

εὐ ἢ κακῶς, οἷον πρὸς τὸ ὀργισθῆναι, εἰ μὲν σφοδρῶς ἢ ἀνειμένως, κακῶς ἔχομεν, εἰ δὲ μέσως, εὐ. ὁμοίως δὲ καὶ πρὸς τὰλλα. πάθη μὲν οὖν οὐκ εἰσὶν οὔθ' αἱ ἀρεταὶ οὔθ' αἱ κακίαι, ὅτι οὐ λέγόμεθα κατὰ τὰ πάθη σπουδαῖοι ἢ φανῶλοι, κατὰ δὲ τὰς ἀρετὰς ἢ τὰς κακίας λέγόμεθα, καὶ ὅτι κατὰ μὲν τὰ πάθη οὔτ' ἐπαινούμεθα οὔτε ψεγόμεθα (οὐ γὰρ ἐλαινεῖται ὁ φοβούμενος οὐδὲ ὁ ὀργιζόμενος, οὐδὲ ψέγεται ὁ ἀπλῶς ὀργιζόμενος ἀλλ' ὁ πῶς), κατὰ δὲ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας ἐπαινούμεθα ἢ ψεγόμεθα. ἔτι ὀργιζόμεθα μὲν καὶ φοβούμεθα ἀπροαιρέτως, αἱ δ' ἀρεταὶ προαιρέσεις τινές ἢ οὐκ ἄνευ προαιρέσεως. πρὸς δὲ τούτοις κατὰ μὲν τὰ πάθη κινεῖσθαι λέγόμεθα, κατὰ δὲ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας οὐ κινεῖσθαι ἀλλὰ διακινεῖσθαι πῶς. διὰ ταῦτα δὲ οὐδὲ δυνάμεις εἰσὶν· οὔτε γὰρ ἀγαθοὶ λέγόμεθα τῷ δύνασθαι πάσχειν ἀπλῶς οὔτε κακοί, οὔτ' ἐπαινούμεθα οὔτε ψεγόμεθα. καὶ ἔτι δυνατοὶ μὲν ἔσμεν γίσσει, ἀγαθοὶ δὲ ἢ κακοὶ οὐ γινόμεθα γίσει· εἶπομεν δὲ περὶ τούτου πρότερον. εἰ οὖν μῖτε πάθη εἰσὶν αἱ ἀρεταὶ μῖτε δυνάμεις, λείπεται ἕξις αὐτὰς εἶναι. Missis iis, quae ethica spectant, vel de imputando agunt, restat animi partitio, quod vel δυνάμεις vel πάθη vel ἕξεις inesse dicuntur. Ad quae illustranda alium ethicorum locum citamus. Nic. V, 1. 1129^a 13. δύναιμι μὲν γὰρ καὶ ἐπιστήμη δοκεῖ τῶν ἐναντίων ἢ αὐτῇ εἶναι, ἕξις δ' ἢ ἐναντία τῶν ἐναντίων οὐ, οἷον ἀπὸ τῆς ὑγιείας οὐ πράττεται τὰ ἐναντία, ἀλλὰ τὰ ὑγιεινὰ μόνον· λέγομεν γὰρ ὑγιεινῆς βαδίζειν, ὅτιαν βαδίζῃ ὡς ἂν ὁ ὑγιαίνων. πολλάκις μὲν οὖν γνωρίζεται ἢ ἐναντία ἕξις ἀπὸ τῆς ἐναντίας, πολλάκις δὲ αἱ ἕξεις ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων· εἴαν τε γὰρ ἢ εὐεξία ἢ φανερά, καὶ ἢ καχεξία φανερά γίνεται, καὶ ἐκ τῶν εὐεξτικῶν ἢ εὐεξία καὶ ἐκ ταύτης τὰ εὐεξτικά. Haec si iis, quae de δυνάμειος et ἐντελεχείας discrimine statuuntur, contuleris, δύναιμι, quae contraria, nullo dum discrimine separata, comprehendit, δυνάμει, ἕξις vero in certam aliquam speciem evoluta ἐντελεχείαι quodammodo consentit. Quo autem πάθη conicienda sunt? Πάθη et ἕξεις propterea inter se opposita videntur, quod in illis animus violentia abreptus magis patitur quam agit, in his, quae consilio et studio efficiuntur, actionem sua vi dirigit. Habet hoc discrimen magnum in morum disciplina momentum, sed quoniam in πάθει magna agendi, in ἕξει nonnulla patiendi vis relinquitur, non ita comparata sunt, ut alterum ab altero sciungi possit. Utrumque vero δυνάμει esse oppositum, id de ἕξει posteriori, de παθήμασι priori loco aperte confirmatur. Quae igitur in ethicis magis ad tempus et consi-

hunc dividuntur, ea subtilius in libris de anima exponuntur; neque tamen illa his repugnant.

Quemadmodum in iis, quae ostendimus; universae animi actiones dividuntur, ita alio ethicorum loco singulae facultates enumerantur, ut libr. de anima II, 3. 414^a 31. in contentionem vocare liceat. eth. Nicom. I, 6. 1098^a 1. ἀφοριστέον ἄρα τὴν θεωρητικὴν καὶ ἀσκητικὴν ζωὴν. ἐπομένῃ δὲ αἰσθητικὴ τις ἂν εἴη, φαίνεται δὲ καὶ αὐτὴ κοινὴ καὶ ἴσχυρ καὶ βολὴ καὶ παντὶ ζῴῳ. λείπεται δὲ πρακτικὴ τις τοῦ λόγον ἔχοντος. τοῦτου δὲ τὸ μὲν ὡς ἐπιπειθὲς λόγῳ, τὸ δ' ὡς ἔχον καὶ διανοούμενον. διττῶς δὲ καὶ ταύτης λεγομένης τὴν κατ' ἐνέργειαν θετόν· νεώτερον γὰρ αὐτὴ δοκεῖ λέγεσθαι. Haec fere omnino cum continua illa facultatum serie, quae in libris de anima explicatur, congruunt. Illam solum mentem, quae in cognoscendo versatur (τοῦν θεωρητικόν), omissam esse iudices. Quod enim tanquam summa, quae regat, mens (ὡς ἔχον καὶ διανοούμενον) redit, ea magis consilii ad agendum spectantis, quam rationis in cognoscendo positae munere fungitur. Sed summa haec cognitio sicut movendi facultas a re, quae agebatur, remotior erat.

Haec quidem de universo animo ex reliquis Aristotelis locis afferenda erant. Quorum nonnulla quidem alieno consilio accommodata philosophicam librorum de anima subtilitatem non exaequant, sed tantam nusquam discrepantiam ostendunt, quanta concordiam recuset.

Sequitur, ut in animae facultatum serie ab infima eaque ad vitam omnium una necessaria exoriamur. Est autem τὸ θεωρητικόν, anima vegetans in nutriendo et generando posita. cf. de an. II, 4. 415^a 25.

Quae in animae libris (II. 4) de nutriendo disputantur, ut nutritum ab anima regi appareat, quae de communi nutrimenti natura eiusque, quam cum corpore habet, ratione afferuntur: ea in Aristotelis libris nusquam invenimus repetita. In iis quidem nihil nisi generalia adumbravit; singula in peculiare de nutritu libros reiecit videtur. Ii vero saeculorum decursu interiere (cf. ad II, 4). Nonnulla tamen, quae ad rem faciunt e reliquis libris peti possunt. Haec quatuor fere locis comprehendere possis, primo, quo nutrientis et generantis animae coniunctio continetur, altero, qui, quoniam calor nutriendi conditio est, sanguinis et cordis rationes ad nutritum refert, tertio, qui ad ipsa corporis alimenta pertinet, quarto denique, qui, quatenus somnus vegetantis sit animae, exquirat.

Qua de causa anima nutriens et generans eadem sit et in unam vegetantem coalescat, indicatur de gen. animal. II, 4. 740^b 34. ἡ αὐτὴ ἐστὶν ἕλη ἢ ἀξάνεται καὶ ἐξ ἧς συνίσταται τὸ πρῶτον, ὥστε καὶ ἡ ποιῶσα δύναμις ταὐτὸ τῷ ἐξ ἀρχῆς. μείζων δὲ αὐτῆ ἐστίν. εἰ οὖν αὐτῆ ἐστὶν ἡ θρεπτικὴ ψυχὴ, αὐτῆ ἐστὶ καὶ ἡ γεννώσα· καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἡ φύσις ἢ ἐκάστου ἐνυπάρχουσα καὶ ἐν φρυτοῖς καὶ ἐν ζώοις πᾶσιν. Non logica quaedam notionum, qua generatio et nutritus tenentur, similitudo efficit, ut anima nutriens et generans copularentur. Ipsa materia, qua animal et generatur et incrementa capit, plane eadem est natura. Quae Aristotelis sententia universum caput conferenti magis patebit. τὸ γὰρ σπέρμα περιττωμα μεταβαλλούσης τῆς τροφῆς ἐστίν. (de gen. anim. II. 3. 736^b 26). Τὸ θρεπτικόν igitur non solum facultatis vi, sed ipsa materiae similitudine nutritum et generationem comprehendit.

In ipsis de anima libris (II, 4. 416^b 29), quantum calor ad nutriendum momentum habeat, significatur; est enim ea nutriendi causa, quae et movet et movetur. ἔστι δὲ ᾧ τρέφεται διττόν, ὥσπερ καὶ ἡ κυβερνᾶ ἢ χεῖρ καὶ τὸ πήδαλιον· τὸ μὲν κινεῖ καὶ κινεῖμενον, τὸ δὲ κινεῖ μόνον. πᾶσαν δ' ἀναγκαῖον τροφήν δύνασθαι πέτεσθαι. ἐργάζεται δὲ τὴν πέψιν τὸ θερμόν. διὸ πᾶν ἐμψυχον ἔχει θερμότητα. Itaque calor instrumento comparatur, quod, dum a manu regitur, universi motus est causa. Calor autem, anima quasi administrante, concoquendo inserviet. Simili ratione de generat. an. II, 4. 740^b 26. ὥσπερ δὲ τὰ ἐπὶ τῆς τέχνης γινόμενα γίνετα διὰ τῶν ὁργάνων, ἔστι δ' ἀληθέστερον εἰπεῖν διὰ τῆς κινήσεως αὐτῶν, αὐτῆ δ' ἐστὶν ἡ ἐέργεια τῆς τέχνης, ἢ δὲ τέχνη μορφή τῶν γινόμενων ἐν ἄλλῳ, οὕτως ἢ τῆς θρεπτικῆς ψυχῆς δύναμις ὥσπερ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ζώοις καὶ τοῖς φρυτοῖς ἕστερον ἐκ τῆς τροφῆς ποιεῖ τὴν αἵξισιν, χρομένη οἷον ὁργάνοις θερμότητι καὶ ψυχρότητι (ἐν γὰρ τοῦτοις ἢ κίνησις ἐκείνης, καὶ λόγῳ τινὶ ἐκάστου γίνετα), οὕτω καὶ ἐξ ἀρχῆς συνίστησι τὸ φύσει γινόμενον. de part. anim. II, 7. 652^b 10. αἴτιον ὅτι τοῖς τῆς ψυχῆς ἔργοις ἐπιθρεπτικώτατον τῶν σομάτων τὸ θερμόν ἐστίν. His locis adiungimus de resp. 21. 480^a 16. ἢ δ' ἀναρροῖ γίνετα ἀξανομένου τοῦ θερμοῦ, ἐν ᾧ ἢ ἀρχὴ ἢ θρεπτικὴ. καθάπερ γὰρ καὶ τὰλλα δεῖται τροφῆς, κακείνο, καὶ τῶν ἄλλων μᾶλλον· καὶ γὰρ τοῖς ἄλλοις ἐκείνο τῆς τροφῆς αἴτιόν ἐστίν. Itaque non in alimentis nutriendi principium, sed in calore, qui a respiratione ducitur. Conferas his ea, quae paulo ante scripta sunt de resp.

18. 479^a 29. γένεσις μὲν οὖν ἐστὶν ἢ πρώτη, μέθεξις ἐν τῷ θερμῷ τῆς θρεπτικῆς ψυχῆς, ζῶη δ' ἢ μονὴ ταύτης. Quemadmodum generationem ad eandem atque nutritivam materiam redire vidimus: ita hoc loco eadem, qua materiam temperat, vi uti intellegimus. Unde non arbitrariam esse, quae in libris de anima traditur, nutrientis et generantis animae copulam, sed artissimam e naturae officina petitam facile concedas. Quibus, si placet, addas *θερμότητα ψυχικὴν* e libris de gen. an. III. 11. 762^a 20. locum denique de part. an. III. 4. 668, ubi nonnulla, quomodo calor cibum concoquat, leguntur. de gen. an. II. 4. 740^a 21. τροφή δὲ ζῴων ἢ ἐσχάτη αἷμα καὶ τὸ ἀνάλογον.

Aristoteles ad omnium rerum originem tendens, quae esset corporis pars vegetantis animae principium et quasi sedes, necessario quaesivit. Quoniam ea est, quam vidimus, caloris et sanguinis cum nutriendo et generando coniunctio: fieri non poterit, quin ad cor haec ἀρχὴ deferatur. Nec sola logica vi cor ἀρχὴ dicitur. ut principem causae locum obtineat, adeo ἀρχῆς prima potestas valet, ut cor omnium primum gignatur. Cuius rei ratio perspicitur e libello de resp. 8. 474^a 25. ἐπεὶ δὲ εἴρηται πρότερον ὅτι τὸ ζῆν καὶ ἢ τῆς ψυχῆς ἕξις μετὰ θερμότητός τινός ἐστιν· οὐδὲ γὰρ ἢ πέψυς δι' ἧς ἢ τροφή γίνεται τοῖς ζῴοις, οὐτ' ἄνευ ψυχῆς οὐτ' ἄνευ θερμότητός ἐστιν· πρὶ γὰρ ἐργάζεται πάντα. διόπερ ἐν ᾧ πρώτῳ τῶν τοῦ σώματος καὶ ἐν ᾧ πρώτῳ τοῦ τόπου τοῦτου μορίῳ τὴν ἀρχὴν ἀναγκαῖον εἶναι τὴν τοιαύτην, ἐνταῦθα καὶ τὴν πρώτην τὴν θρεπτικὴν ψυχὴν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν. οὗτος δ' ἐστὶν ὁ μέσος τόπος τοῦ τε δεχομένου τὴν τροφήν καὶ καθ' ὃν ἀρτῆσι τὸ περιττωμα. τοῖς μὲν οὖν ἀραιμοῖς ἀνώτερον, τοῖς δ' ἐνάμοις ἢ καρδίᾳ τοῦτο τὸ μόριόν ἐστιν. ἢ τροφή μὲν γὰρ ἐξ ἧς ἴδι γίνετα τὰ μόρια τοῖς ζῴοις ἢ τοῦ αἵματος φύσις ἐστίν. Itaque cor primum gignitur, ut sit, unde animae vegetantis vita proficiscatur. de iuv. et sen. 3. 468^b 28. καὶ τῶν ζῴων τῶν ἐνάμων ἢ καρδίᾳ γίνεται πρότερον. c. 2. 469^a 23. κατὰ μὲν οὖν τὰ φαινόμενα δῆλον ἐκ τῶν εἰρημέτων, ὅτι ἐν τοῦτω καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σώματος τῶν τριῶν μορίων ἢ τε τῆς αἰσθητικῆς ἀρχῆς ψυχῆς ἐστὶ καὶ ἢ τῆς ἀξιμητικῆς καὶ τῆς θρεπτικῆς. cf. c. 2. 468^a 20. Quatenus hoc ipsum cor sentientis animae sit principium, infra videbimus. Duplex igitur causa, cur cor primum gignatur. cf. de gen. an. II, 4. 740^a 3.

Ita si a vegetante anima, quae nutrit, a calore, quo anima concoquit, a principio, unde vita proficiscitur, ad materiam i. e. ad ipsa alimenta descenderis: iam extra animae fines prodieris.

Haec tamen ne omnino excludantur, laudamus locum ex historia animalium VIII. 2. 589^a 10 sqq. Haec alimenta si concocta et digesta sunt quomodo harum illarumve corporis partium incrementis inserviant, indicatur de gen. anim. II, 6. 744. Quibus adicias quae de universa alimentorum natura in libello de sensu 5. 445^a 1 sqq. commemorantur, etsi eo tantum consilio afferuntur, ut olfactum multa quidem ad valetudinem, nihil vero ad nutriendum conferre appareat.

Cum anima vegetante coniuncta est de somno quaestio. Coniuncta est; nam non minus ad sensum pertinet, quo sopito somnus existere dicitur. Aristoteles somno causam a nutriendo trahit. Somno si sensus quasi vincti tenentur (de somno 1. 454^b 26), per somnum ipsum vegetans maxime anima agit (eth. Nicom. I, 13. 1102^b 4). Quae somni causa sit, cum vegetanti anima connexa, sub libelli de somno exitum ita comprehendit (3. 458^a 21). διὰ δὲ τὸ γίνεσθαι ἀδιακριτώτερον τὸ αἷμα μετὰ τὴν ἰῆς τροφῆς προσφορὰν ὁ ἕπρος γίνεται, ἕως ἂν διακριθῇ τοῦ αἵματος τὸ μὲν καθαρώτερον εἰς τὰ ἄνω, τὸ δὲ θολερώτερον εἰς τὰ κάτω· ὅταν δὲ τοῦτο συμβῆ, ἐγείρονται ἀπολυθέντα τοῦ ἐκ τῆς τροφῆς βάρους. τί μὲν οὖν τὸ αἴτιον τοῦ καθείδειν, εἴρηται, ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ σωματώδους τοῦ ἀναφερομένου ἐπὶ τοῦ συμφύτου θερμοῦ ἀντιπερίστασις ἀθρόως ἐπὶ τὸ πρῶτον αἰσθητήριον· καὶ τί ἐστὶν ὁ ἕπρος, ὅτι τοῦ πρῶτου αἰσθητήριου κατάληψις πρὸς τὴν μὴ δύνασθαι ἐνεργεῖν, ἐξ ἀνάγκης μὲν γινόμενος (οὐ γὰρ ἐνδέχεται ζῆον εἶναι μὴ συμβαινόντων τῶν ἀπεργαζομένων αὐτό), ἐνεκα δὲ σωτηρίας· σώζει γὰρ ἢ ἀνάπαισις. Cf. de gen. an. V, 1. 779^a 4. In ipsis de anima libris somni mentio fit nulla. Erat igitur, cur somno locum assignaremus suum. Quoniam animae vegetanti et sentienti communio est, utri tribuendus esset, dubium esse potuit. Illa vero quum in somno magis agat, haec magis patiatur: ad illam trahendum putavimus. Cf. de gen. an. 778^b 29. ὁ δ' ἕπρος εἶναι δοκεῖ τὴν φέσιν τῶν τοιοῦτων, ὅσον τοῦ ζῆν καὶ τοῦ μὴ ζῆν μεθόριον, καὶ οὐτε μὴ εἶναι παντελῶς ὁ καθείδων οὐτε εἶναι. τῷ γὰρ ἐγγιγορέναι τὸ ζῆν μάλιστα ἐλάσχει διὰ τὴν αἰσθησιν. Atque haec quidem de anima vegetanti.

Quae de singulis sensibus dicta sunt, ea tantum abest, ut rem pertractat et exhaustiant, ut supplementis indigeant. Qua de causa libri de sensibus posteriore cura scripti videntur. Neque est, quod fidem derogemus loco ex libro de gener. anim. V, 1. 779^b 20. libros de anima ante libros de sensibus scriptos esse affirmanti: ἔτι δ' ἐνδέχεται τῶν χωμάτων τὴν αἰτίαν

ἀποδοῦναι καὶ κατ' ἄλλον τρόπον· ἀλλ' εἴτερο ἐστίν, ὥσπερ ἐλέγθη πρότερον ἐν τοῖς περὶ τὰς αἰσθησεις καὶ τούτων εἰ πρότερον ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς διωρισμένοις [d. s. 2. d. a 425^a 4]. Itaque hi libri, si quid de sensibus quaesiveris, aducendi sunt. Quae praeterea a singulis singularum sensuum et numeribus et instrumentis remota universam sensuum rationem spectant, haec fere e reliquis Aristotelis libris afferenda habemus.

In libris de anima non tam ea ex sensibus tractantur, quae ad animi in iis actionem pertinent, quam quae sub singulos sensus cadant quaeque sint inter res et sensus intermedia. Externis his sensuum conditionibus ea adiungantur, quae de sensuum instrumentis in corpore collocandis leguntur in libro de part. anim. II, 10. 656^b 27. Quibus in libris sicut omnia ad finem quendam et ad naturae consilium diriguntur, ita praecclare, qua ratione sensus in corpore dispositi sint, exquiruntur. τέταρτα δὲ τὸν τρόπον τοῦτον τὰ αἰσθητήρια τῇ φύσει καλῶς, τὰ μὲν τῆς ἀκοῆς ἐπὶ μέσῃ τῆς περιφερείας (ἀκούει γὰρ οὐ μόνον κατ' εὐθροῖαν ἀλλὰ πάντοθεν), ἢ δ' ὄψις εἰς τὸ ἔμπροσθεν (ὄρεϊ γὰρ κατ' εὐθροῖαν, ἢ δὲ κίνησις εἰς τὸ ἔμπροσθεν, προσορᾶν δὲ δεῖ ἐφ' ὃ ἢ κίνησις). Praeclara haec, qua visus et motus inter se coniunguntur, ratio, ut unius naturae in cunctis providentia appareat. ἢ δὲ τῆς ὁμορφίσεως μεταξὺ τῶν ὁμιμάτων εὐλόγως. διπλοῦν μὲν γὰρ ἐστὶν ἕκαστον τῶν αἰσθητηρίων διὰ τὸ διπλοῦν εἶναι τὸ σῶμα, τὸ μὲν δεξιὸν τὸ δ' ἀριστερόν. ἐπὶ μὲν οὖν τῆς ἀφῆς τοῦτ' ἀδιλον· τούτων δ' αἴτιον ὅτι οὐκ ἐστὶ τὸ πρότερον αἰσθητήριον ἢ σὰρξ καὶ τὸ τοιοῦτον μόριον, ἀλλ' ἐντός. ἐπὶ δὲ τῆς γλώττης ἴτιον μὲν, μᾶλλον δ' ἢ ἐπὶ τῆς ἀφῆς· ἐστὶ γὰρ οἷον ἀφ' ἧς καὶ αὐτὴ ἢ αἰσθησις. ὅμως δὲ διῆλον καὶ ἐπὶ ταύτης· φαίνεται γὰρ ἐσχισμένη. ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων αἰσθητηρίων φανερωτέως ἐστὶν ἢ αἰσθησις διμερής· ὡτὰ τε γὰρ δύο καὶ ὁμίματα καὶ ἢ τῶν μυκτῆρων δύναμις διμερής ἐστὶν. ἄλλον οὖν ἂν τρόπον κειμένη καὶ διεσπασμένη, καθάπερ ἢ τῆς ἀκοῆς, οὐκ ἂν ἐποίηε τὸ ἀτῆς ἔργον, οὐδὲ τὸ μόριον ἐν ᾧ ἐστίν· διὰ γὰρ τῆς ἀναπνοῆς ἢ αἰσθησις τοῖς ἔχουσι μυκτῆρας, τοῦτο δὲ τὸ μόριον κατὰ μέσον καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθέν ἐστιν. διόπερ εἰς μέσον τῶν τριῶν αἰσθητηρίων συνήγαγεν ἢ φύσις τοὺς μυκτῆρας, οἷον ἐπὶ σταθμῶν θεῖσα μίαν ἐπὶ τῆν τῆς ἀναπνοῆς κίνησιν. καλῶς δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἔχει ταῦτα τὰ αἰσθητήρια ζῴσις πρὸς τὴν ἰδίαν φύσιν ἕκαστοις. Quibus conferre placet, quae in historia animal. I, 15. 491^b 11. leguntur. τὰς δ' αἰσθήσεις καὶ τὰ αἰσθητήρια, ὁρθαλοῦς καὶ μυκτῆρας καὶ γλώττιαν, ἐπὶ ταῦτ' οὐ καὶ

εἰς τὸ πρόσθιον ἔχει· τὴν δ' ἀκοὴν καὶ τὸ αἰσθητήριον αὐτῆς καὶ τὰ ὠτια ἐκ τοῦ πλαγίου μὲν, ἐπὶ τῆς αὐτῆς δὲ περιφερείας τοῖς ὄμμασιν. τὰ δ' ὄμματα ἐλάχιστον κατὰ μέγεθος διέστειζεν ἀνθρώπῳ τῶν ζῴων. ἔχει δὲ ἀκριβεστάτην ἀνθρώπος τῶν αἰσθήσεων τὴν ἀφῆν, δευτέραν δὲ τὴν γεῦσιν· ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις λείπεται πολλῶν. Animalium historia, si quibusdam librorum vestigiis credere licet (de part. an. II, 1. 646^a 9. II, 3. 650^a 31. II, 17. 660^b 2. III, 5. 668^b 29), ante libros de partibus animalium scripta est, ut haec, quae in historia de sensuum instrumentis in corpore dispositis significata erant, in libris de partibus animalium uberius exponerentur.

Quid pro sua quisque sensus parte ad mentem maxime excolendam valeat, id de anima libri quaerere omittunt. Ne tenue igitur ex libro de sensu indicium spernatur, c. 1. 437^a 11. κατὰ συμβεβηχὸς δὲ πρὸς φρόνησιν ἢ ἀκοὴν πλεῖστον συμβάλλεται μέρος· ὁ γὰρ λόγος αἰτιὸς ἐστὶ τῆς μαθήσεως ἀκυστὸς ὢν, οὐ καθ' αὐτὸν ἀλλὰ κατὰ συμβεβηχὸς· ἐξ ὀνομάτων γὰρ σίγζεται, τῶν δ' ὀνομάτων ἕκαστον σύμβολόν ἐστὶ. διόπερ φρονημώτεροι τῶν ἐκ γενετῆς ἐστερημένων εἰσὶν ἐκείνας τῆς αἰσθήσεως οἱ τυφλοὶ τῶν ἐνεῶν καὶ κωφῶν.

Liber de sensu, ut in reliquis consulendus est, ita unam maxime agitat quaestionem, quae, quum e logico quodam placito ad naturae cognitionem advocato orta esse videatur, silentio non est praetermittenda. Dubitatur enim (7. 447^a 13), num fieri possit, ut plura simul percipiuntur. Quod ut negetur, ratio inclinatur, neque id, ut videtur, ulla alia de causa, nisi illa logica in principio, quod dicunt, contradictionis posita, non posse quicquam idem esse simul et non esse (metaphys. I, 4. 1006^a 3). Sensus enim si duo eaque ipsa contraria perciperet, idem esset et simul non esset, ut ab hac lege descisceret. De qua re ita disputatur, ut nihil simul percipi, sed temporis intervallum nos latere contendatur. Logica illa ratione, qua naturae difficultates excitantur, natura et experientia maior est, ut res ab Aristotele ita componatur: 449^a 9. ἀνάγκη ἄρα ἐν τι εἶναι τῆς ψυχῆς, ᾧ ἄλλα αἰσθάνεται, καθάπερ εἰρηναία πρότερον, ἄλλο δὲ γένος δι' ἄλλον. ἀρ' οὐκ ἢ μὲν ἀδικαιρετόν ἐστι καὶ ἐνέργειαν, ἐν τι ἐστὶ τὸ αἰσθητικὸν γλυκεὸς καὶ λευκοῦ, ὅταν δὲ διακριτὸν γέννηται καὶ ἐνέργειαν, εἴτερον; ἢ ὅσπερ ἐπὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐνδέχεται, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς. τὸ γὰρ αὐτὸ καὶ ἐν ἀριθμητῷ λευκὸν καὶ γλυκὸν ἐστὶ καὶ ἄλλα πολλά, εἰ μὴ χωριστὰ τὰ πάθη ἀλλήλων, ἀλλὰ τὸ εἶναι εἴτερον ἐκάστῳ. ὁμοίως τοίνυν θετέον

καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τὸ αὐτὸ καὶ ἐν εἶναι ἀριθμῶν τὸ αἰσθη-
τικὸν πάντων, τῷ μέντοι εἶναι ἕτερον καὶ ἕτερον τῶν μὲν
γένει τῶν δὲ εἶδει. ὅστε καὶ αἰσθάνοιτ' ἂν ἅμα τῷ αὐτῷ
καὶ ἐνί, λόγῳ δ' οὐ τῷ αὐτῷ. Itaque plura simul uno et
eodem animi momento percipiuntur, ratione vero et notione, si
ad illa distinguenda accesseris, diverso.

Aristoteles in animalium corpore duo partium genera discernit, alterum, quae sui similia appellat (ὁμοιομερῆ), alterum dissimilia (ἀνομοιομερῆ). Illa ab elementis propius absunt, vel potius ex ipsis primis elementis constant, haec ab elementis remotiora ex partibus sui similibus composita sunt. Quemadmodum elementa partibus sui similibus, ut carni, ossibus, ita haec dissimilibus et compositis, ut singulis membris, inserviunt. Quaeritur igitur sensus utrum similibus an dissimilibus partibus fiant. Quae animalium sunt agendi instrumenta, velut manus prehendi, pedes eundi, ea diversas partes habeant et articulata sint oportet. Sensus, quatenus eiusmodi instrumentis utuntur, partibus ἀνομοιομερῆσι carere non possunt; sed ex his ad ipsas simplices partes redeunt, et in his propriam sedem habent. Sensus enim elementorum referunt discrimina, et qualia sint elementa, singuli pronuntiant; ad horum igitur naturam accedere debent, ut sensuum δύναμις rerum, quae incurrunt, ἐνεργεῖα respondeat. Haec quidem eius loci, qui de hac sensuum ratione agit, vis esse videtur. de part. animal. II, 1. 647^a 3. ὄντων δὲ τῶν μὲν ὁργανιστῶν μερῶν τῶν δ' αἰσθητικῶν ἐν τοῖς ζῴοις, τῶν μὲν ὁργανιστῶν ἑκάστον ἀνομοιομερῆς ἐστίν, ὅσαρῳ εἶπον πρότερον, ἡ δ' αἰσθησις ἐγγίγνεται πᾶσιν ἐν τοῖς ὁμοιομερῆσι, διὰ τὸ τῶν αἰσθησιῶν ὁμοιωδῶν ἕως τίνος εἶναι γένους, καὶ τὸ αἰσθητικῶν ἑκάστον δεκτικὸν εἶναι τῶν αἰσθητῶν. Lectio vulgata *συνεγγίγνεται* propterea Bekkeriana accommodatior esse videtur, quod sensuum instrumenta, quae ad ἀνομοιομερῆ referenda sunt, praepositio σὲν in partem vocare videtur. Haec quidem instrumenta, si non in omnibus, tamen in pluribus necessaria sunt. Fuere, qui Aristotelem sensuum propterea in simplicibus corporis partibus collocare censerent, quod sensus in patiendo positi rerum quasi impressionem admitterent neque in ipsa quidem agerent*). Cui muneri, si quidem muneri, partes similes (ὁμοιομερῆ) dissimilibus (ἀνομοιομερῆσι) esse aptiores. Quae patendi ratio vix vitam sensibus relinquit atque, ut omnino ab Aristotelis mente abhorret.

*) Cf. Sprengel hist. artis medic. I. 342. ed. prim.

ita huic loco plane illata est. Ex elementorum natura, in qua dignoscenda sensus versantur, causam repeti, non solum verba illa διὰ τὸ τῶν αἰσθήσεων ὁποιασοῦν ἐνός τινος εἶναι γένους indicant, sed etiam sequentia docent: πάσχει δὲ τὸ δυνάμει ὄν ἐπὶ τοῦ ἐνεργείᾳ ὄντος, ὥστε ἔστι τὸ αὐτὸ τῆ γένει καὶ ἐκεῖνο ἐν καὶ τοῦτο ἐν. καὶ διὰ τοῦτο χεῖρα μὲν ἢ πρόσ-ωπον ἢ τῶν τοιοῦτων τι μορίων οὐδεὶς ἐγγχειροῖ λέγειν τῶν φυσιολόγων τὸ μὲν εἶναι γῆν, τὸ δ' ἕδωρ, τὸ δὲ πῦρ. τῶν δ' αἰσθητηρίων ἕκαστον πρὸς ἕκαστον ἐπιζευγνύουσι τῶν στοιχείων, τὸ μὲν ἄερα φάσκοντες εἶναι τὸ δὲ πῦρ.

Quae hic physiologorum significatur sententia, ea non adeo Aristotelis est, ut in suo quodque elementum sensu ponat (cf. de anima III, 13. 435^a 15 sq). Inclinat tamen animus, ut elementis coniungat (de sensu 2. 438^b 19, 30). Duo quos modo attulimus loci si inter se pugnant, (in altero enim tactui terra abiudicatur, in altero tribuitur), illo res accuratius et ad naturam accommodatius, hoc communius quaesita esse videtur.

Universus sensus in singulos abiit. Quaeritur igitur, an communi omnes ex origine descendant, communem rursus sedem petant. In quo aliqua est confusio. Aliis enim locis si sensus e corde tanquam e communi principio ducuntur, aliis ad cerebrum referri videntur. Qui loci, ut probabilis aliqua ratio inveniatur, dispiciendi sunt singuli. Res si ab una parte ad anatomiam redire videtur, ab altera ad animae sedem, qualem sibi Aristoteles cogitavit, definiendam pertinet. Videndum igitur est, quas Aristoteles sensus et coniunctiones et vias habere statuerit.

Quem in finem ex historia animalium duo testimonia petimus. Hist. an. I, 11. 492^a 18. τὸ δ' ἔσχατον ὄστον ὁμοιον τῷ ὠτί, εἰς ὃ ὅσπερ ἀγγεῖον ἔσχατον ἀφικνεῖται ὁ ψόφος. τοῦτο δ' εἰς μὲν τὸν ἐγκέφαλον οὐκ ἔχει πόρον, εἰς δὲ τὸν τοῦ σιόματος οὐρανόν· καὶ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου γλῆψι τείνει εἰς αὐτό. περαινόνσι δὲ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ ζεῖται ἐπὶ τοῦ γλεβίου ἐκότερος. Hist. an. I, 16. 495^a 11. φέρονσι δ' ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τρεῖς πόροι εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ὁ μὲν μέγιστος καὶ ὁ μέσος εἰς τὴν παρεγκεφαλίδα, ὁ δ' ἐλάχιστος εἰς αὐτὸν τὸν ἐγκέφαλον· ἐλάχιστος δ' ἐστὶν ὁ πρὸς τῆ μυχίῃρι μάλιστα. cf. hist. an. IV, 8. 533^a 12. Ex quibus meatus, πόρους, qui ab oculo et a naribus ad cerebrum ferrent, ab Aristotele esse cognitos, constat. Sed ipsa meatus vox, πόρος, ambigua est. Medici in locis, quos attulimus, πόρους nervos esse volunt, quos ab Aristotele primo inventos

esse affirmant*). Sed πόροι ab Aristotele tam angustis terminis circumscripti non sunt. Ductus enim sunt, ut, quicumque est finis, coniunctionem et quasi partium commercium adiuvant. cf. hist. anim. I, 17. 496^a 28, ubi de praecordiis et pulmonibus inter se coniunctis agitur, de gen. anim. II, 7. 747^a 11. τοὺς πόρους δι' ὧν ἀποκρίνεται τὸ περιτόωμα, de gen. anim. V, 2. 781^b 24. οὐκ ἔχει ὄρα (ἢ φῶσι), ἀλλὰ πόρους μόνον. Ita πόροι narium quaedam species de part. anim. II, 16. 659^b 12. ἐν δὲ τῷ ὀφθαλμῷ τοὺς πόρους ἔχουσι τῆς ὀσφρησεως (οἱ ὄρμιθες). Itaque Aristoteles si visus et olfactus nervos invenit, in generali ductuum numero posuit, de propria eorum natura parum quaerens. [Cf. Bz. ind. Ar. 623^a 47, ^b 13.]

Locis, quos proposuimus, consentaneum est, quod in libello de sensu legitur 2. 438^b 25. τῷ περὶ τὸν ἐγκέφαλον τόπω τὸ τῆς ὀσφρησεως αἰσθητήριόν ἐστὶν ἴδιον· δυνάμει γὰρ θεομῆ ἢ τοῦ ψυχροῦ ἔλι ἐστίν. καὶ ἡ τοῦ ὕμματος γένεσις τὸν αὐτὸν ἔχει τόπον· ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου γὰρ συνέστιζεν· αὐτός γὰρ ἐχρότατος καὶ ψυχρότατος τῶν ἐν τῷ σώματι μορίων ἐστίν. τὸ δ' ἀπεικὸν γῆς. τὸ δὲ γενετικὸν εἶδος τι ἀγῆς ἐστίν. καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τῆ καρδία τὸ αἰσθητήριον αὐτῶν, τῆς τε γένεως καὶ τῆς ἀγῆς· ἀντίκειται γὰρ τῷ ἐγκεφάλῳ αὐτῆ, καὶ ἐστὶ θερμοτάτον τῶν μορίων. cf. de sensu 5. 444^a 22. ἀναφερομένων γὰρ τῶν ὀσμιῶν πρὸς τὸν ἐγκέφαλον διὰ τὴν ἐν αἰαίᾳ τῆς θερμοτότητος κοινότητα. Opponuntur igitur inter se cerebrum et cor, quorum ad alterum visus et olfactus, ad alterum tactus et gustus redeant, prout natura vel frigidiori vel calidiori parti cognati sunt. cf. de part. anim. II, 10. 656^a 29. de iuvent. et senect. 2. 469^a 20. — His ea repugnare videntur, quae de part. anim. II, 7. 652^b 3. leguntur. ὅτι μὲν οὖν (ὁ ἐγκέφαλος) οὐκ ἔχει συνέχειαν οὐδεμίαν πρὸς τὰ αἰσθητικὰ μόρια, δῆλον μὲν καὶ διὰ τῆς ὀψεως· ἔτι δὲ μᾶλλον τῷ μηδεμίαν ποιεῖν αἰσθησιν θιγγανόμενος. Haec quidem si per se leguntur, repugnant; si cum antecedentibus conferas, tantum vinculum, quantum cerebri est cum medulla spinali, cum sensibus negatur, ita tamen ut πόροι,

*) Sprengel histor. rei med. ed. pr. I, p. 321. Conferas tamen, quae in πόροις inveniendis Alemaeonis sint merita. V. Theophr. de sensu § 26, ut auctoris laus in Aristotelem derivari non possit. cf. quae de Alemaeone Crotoniata diligenter scripsit Mauritius A. Unna, gymn. academ. Hamb. civis. in libro antiquae philosophiae frugifero, qui inscribitur: Philologisch-historische Studien auf dem Akademischen Gymnasium in Hamburg. Herausgegeben von Christian Petersen. Ph. Dr., Dozenten dieser Anstalt. 1. Heft. Hamb. 1832. ip. 58. [Bz. ind. Ar. 622^a 19: verbo πόρος semper significatur locus cavus, per quem aliquid permeat.]

qui ductus sunt, nec vero ipsius cerebri, si materiam spectes. continuitas, tolli non iubeantur.

Agnoscutur igitur ab Aristotele, sensus quosdam cum cerebro cohaerere. Nihilominus tamen omnium sensuum principium in corde poni adeo certum est, ut nova pugna existere videatur. Ita de somno 2. 456^a 5. *πάντα γὰρ τὰ ἔναιμα καρδίαν ἔχει, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως καὶ τῆς αἰσθήσεως τῆς κινήσεως ἐντεῦθεν ἐστίν.* de part. anim. III, 4. 666^a 11. *ἔτι δ' αἱ κινήσεις τῶν ἡδέων καὶ τῶν λεπιδῶν καὶ ὅλως πάσης αἰσθήσεως ἐντεῦθεν ἀρχόμενα φαίνονται καὶ πρὸς ταύτην περιαιρουσαί. οὕτω δ' ἔχει καὶ κατὰ τὸν λόγον· ἀρχὴν γὰρ εἶναι δεῖ μίαν, ὅπου ἐνδέχεται. εὐγενέστατος δὲ τῶν τόπων ὁ μέσος.* de motu anim. 11. 703^b 23. *ἡ μὲν οὖν καρδία φανερόν δι' ἣν αἰτίαν τὰς ἀρχὰς ἔχει τῶν αἰσθήσεων.* Ita si omnes sensus a corde ducuntur, id ipsum tolli videtur, quod duo certe ad cerebrum referuntur. Adde quod in libro de gen. anim. V. 2. 781^a 20. legitur. *οἱ γὰρ πόροι τῶν αἰσθητηρίων ἀπάντων, ὡς περ εἴρηται ἐν τοῖς περὶ αἰσθήσεως, τείνουσι πρὸς τὴν καρδίαν, τοῖς δὲ μὴ ἔχουσι καρδίαν πρὸς τὸ ἀνάλογον.* Qui πόροι si angusta nervorum significatione cohibentur, res plane pervertitur. Supra enim visus et olfactus πόρους ad cerebrum tendere vidimus. Sed πόροι utpote cuiusvis generis ductus tam late patent, ut ipsas venas a corde ad singulos sensus euntes comprehendat. A corde igitur sensus repetuntur, etiamsi duorum ad cerebrum quasi ascendunt. Sensus, quoniam e sanguinis natura vim suam ducunt, principium tanquam radices in corde habent. Quo pertinet locus de gen. anim. II, 6. 743^b 36. *αἴτιον δ' ὅτι τὸ τῶν ὀφθαλμῶν αἰσθητήριον ἐστὶ μὲν, ὡς περ καὶ τὰ ἄλλα αἰσθητήρια, ἐπὶ πόρων· ἀλλὰ τὸ μὲν τῆς ἀφῆς καὶ γέσεως ἐνθὺς ἐστὶν ἢ σώμα ἢ τοῦ σώματός τι τῶν ζώων, ἡ δ' ὕσφρησις καὶ ἡ ἀκοὴ πόροι συνάλτορες πρὸς τὸν ἀέρα τὸν θύραθεν, πλήρεις σφυγτικῶν πνεύματος, περιαιρουντες δὲ πρὸς τὰ γλέβια τὰ περὶ τὸν ἐγκέφαλον τείνουσι ἀπὸ τῆς καρδίας.* — de part. anim. II, 10. 656^b 22. *ἔχει δ' ἐν τῷ ἔμπροσθεν τὸν ἐγκέφαλον πάντα τὰ ἔχοντα τοῦτο τὸ μόριον διὰ τὸ ἔμπροσθεν εἶναι ἐφ' ὃ αἰσθάνεται, τὴν δ' αἰσθησιν ἀπὸ τῆς καρδίας, ταύτην δ' εἶναι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι διὰ τῶν ἐναίμων γίνεσθαι μόριον, γλεβῶν δ' εἶναι κενὸν τὸ ὄπισθεν κέντρος.* Quibus conferas, quae praecedunt *ἔτι δὲ τὰς ἀκριβεστέρως τῶν αἰσθήσεων διὰ τῶν καθαρώτερον ἔχόντων τὸ αἷμα μόριον ἀναγκαῖον ἀκριβεστέρως γίνεσθαι.* Ex quibus quum sanguinem maximam in sensus vim habere appareat, sanguis autem e corde

tanquam e domo in corpus effundatur: sensus ad cor referri consentaneum est, ut cor et vegetantis et sentientis animae originem coniunctam teneat.

Ut singulas quasque sensuum perceptiones in unam communem redire in libris de anima ostenditur: ita in libello de iuventute et senectute commune sensuum quasi instrumentum statui videtur, quo haud scio an cor significetur. Locus ipse rem ambiguam relinquit. 1. 467^b 28. ἐπεὶ οὖν τῶν ἰδίων αἰσθητηρίων ἐν τι κοινόν ἐστιν αἰσθητήριον, εἰς ὃ τὰς καὶ ἐνέργειαν αἰσθήσεις ἀναγκαῖον ἀπαντᾶν, τοῦτο δ' ἂν εἴη μέσον τοῦ πρόσθεν καλουμένου καὶ ὀπίσθεν (ἐμπροσθεν μὲν γὰρ λέγεται ἐφ' ὃ ἐστιν ἡμῶν ἢ αἰσθήσεις, ὀπίσθεν δὲ τὸ ἀντικείμενον), ἔτι δὲ διηρημένου τοῦ σώματος τῶν μὲν ζώων πάντων τῷ ἰ ἄνω καὶ κάτω (πάντα γὰρ ἔχει τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω, ὥστε καὶ τὰ φυτά), δῆλον ὅτι τὴν θρεπτικὴν ἀρχὴν ἔχει ἂν ἐν μέσῳ τούτων.

Si motus, quies, figura, numerus inter ea ponuntur, quae communia utpote nulli sensui propria dicuntur (de an. III. 1. 425^a 14), eodem etiam tempus referas; est enim, si Aristotelem sequaris, motionis numerus. Tempus quomodo ab animo percipiatur, in physicis describitur; ex percepta rerum mutatione temporis notionem animum subire; ita fieri, ut animus motum numeret. Si nullus esset, qui numeraret, animus, fore, ut ipsum tempus evanesceret. Adeo Aristoteles tempus ad animi actionem retulit, ut temporis, quatenus certa eius spatia in rerum natura et vicissitudine posita sunt, plane oblivisceretur. Cuius rei testes duos maxime locos citamus phys. IV, 11. 218^b 29. εἰ δὲ τὸ μὴ οἶσθαι εἶναι χρόνον τότε συμβαίνει ἡμῶν, ὅταν μὴ ὁρίζομεν μηδεμίαν μεταβολήν, ἀλλ' ἐν ἐνὶ καὶ ἀδιακρίτῳ φαίνεται ἢ ψυχῇ μένειν, ὅταν δ' αἰσθώμεθα καὶ ὁρίζομεν, τότε φαμὲν γεγονέναι χρόνον, φανερόν ὅτι οὐκ ἐστιν ἄνευ κινήσεως καὶ μεταβολῆς χρόνος. phys. IV, 14. 223^a 20. ὁ δὲ χρόνος καὶ ἡ κίνησις ἕνα κατὰ τε δύναμιν καὶ κατ' ἐνέργειαν. πότερον δὲ μὴ οὐσίης ψυχῆς εἴη, ἂν ὁ χρόνος ἢ οὐκ, ἀπορήσειεν ἂν τις· ἀδυνάτον γὰρ ὄντος εἶναι τοῦ ἀριθμησοντος ἀδύνατον καὶ ἀριθμητόν τι εἶναι, ὥστε δῆλον ὅτι οὐδ' ἀριθμός· ἀριθμός γὰρ ἢ τὸ ἀριθμημένον ἢ τὸ ἀριθμητόν. εἰ δὲ μηδὲν ἄλλο λέγουσιν ἀριθμῶν ἢ ψυχῆς καὶ ψυχῆς ποῦς, ἀδύνατον εἶναι χρόνον ψυχῆς μὴ οὐσίης, ἀλλ' ἢ τοῦτο ὃ ποιεῖ ὄν ἐστιν ὁ χρόνος, οἷον εἰ ἐνδέχεται κίνησιν εἶναι ἄνευ ψυχῆς.

Sensus imaginatio excipit; quam Aristoteles in libris de anima ita persecutus est, ut perpauca sint, quae ex reliquis

eius scriptis addere possis, velut quae in rhetoricis (I, 11. 1370^a 28) de imaginationis voluptate leguntur, de quo loco infra dicendum erit.

Ex imaginatione somnia oriuntur, ut libellus, quo Aristoteles ea tractavit, hic quasi supplementa locum inveniant suum, id quod e primo eius libelli capite facile probes. Id enim agitur, ut somnia ab opinione et mentis cogitatione removeantur et sensui et imaginationi vindicentur. Cf. de somniis 1, 459^a 11. *ὑποκρίσθω δ', ὅπερ ἐστὶ καὶ φανερόν, ὅτι τοῦ αἰσθητικοῦ τὸ πάθος, εἶπερ καὶ ὁ ὕπνος· οὐ γὰρ ἄλλω μὲν τι τῶν ζῴων ἐπάσχει ὁ ὕπνος, ἄλλω δὲ τὸ ἐνπνιαῖεν, ἀλλὰ τῷ αὐτῷ. ἐπεὶ δὲ περὶ φαντασίας ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς εἴρηται καὶ ἐστὶ μὲν τὸ αὐτὸ τῷ αἰσθητικῷ τὸ φανταστικόν, τὸ δ' εἶναι φανταστικῷ καὶ αἰσθητικῷ ἕτερον, ἐστὶ δὲ φαντασία ἢ ὑπὸ τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως γινομένη κίνησις, τὸ δ' ἐνπνιαῖον φάντασμα τι φαίνεται εἶναι (τὸ γὰρ ἐν ἕνερῳ φάντασμα ἐνπνιαῖον λέγομεν, εἴθ' ἀπλῶς εἶτε τρόπον τινα γινόμενον), φανερόν ὅτι τοῦ αἰσθητικοῦ μὲν ἐστὶ τὸ ἐνπνιαῖεν, τούτου δ' ἢ τὸ φανταστικόν.* cf. 3. 462^a 16.

Ex imaginatione memoria pendet, quam Aristoteles, etsi in libris de anima omisit, peculiari scripto tractavit. Quod, si continuam facultatum inter se coniunctionem, qualem Aristoteles animo concepit, spectamus, hoc loco tanquam additamentum interserendum est. Memoriae enim actio adeo cum imaginatione cohaeret, ut Aristoteles vel eorum, quae sola mentis agitatione intelleguntur, memoriam cum imaginatione connexam esse doceat. cf. de mem. 1. 451^a 14: *τί μὲν οὖν ἐστὶ μνήμη καὶ τὸ μνημονεύειν, εἴρηται, ὅτι φαντάσματος ὡς εἰκότος οὗ φάντασμα, ἕξις, καὶ τίνος μορίου τῶν ἐν ἡμῖν, ὅτι τοῦ πρώτου αἰσθητικοῦ, καὶ ᾧ χρόνον αἰσθανόμεθα.* Quae per se imagine destituta sunt, eorum non nisi κατὰ συμβεβηκός in memoriam redimus. Universae huic rationi metaphysica consentiunt *A*, 1. 980^a 28. *τίσει μὲν οὖν αἰσθησιν ἔχοντα γίνεται τὰ ζῴα, ἐξ δὲ τῆς αἰσθήσεως τοῖς μὲν αὐτῶν οὐκ ἐγγίγνεται μνήμη, τοῖς δ' ἐγγίγνεται.* In quibus idem memoriae ortus significatur.

Praeclare Aristoteles inter *μνήμη* et *ἀνάμνησιν* distinguit; illam enim in nativa imaginis et retinendae et renovandae vi ponit, ita quidem, ut studium accedat nullum; hanc, quoniam in exquirendi contentione cernitur, conclusioni et ratio cinationi comparat, qua via et ordine ab altero ad alterum ducitur. Ita illa communis, haec homini propria. cf. de mem. 2. 453^a 6. *διαφέρει δὲ τοῦ μνημονεύειν τὸ ἀναμνησθεσθαι οὐ μόνον κατὰ τὸν χρόνον, ἀλλ' ὅτι τοῦ μὲν μνημονεύειν καὶ τῶν*

ἄλλων ζήτων μετέχει πολλά, τοῦ δ' ἀναμνησθεσθαι οὐδὲν ὡς εἰπεῖν τῶν γνωρίζομένων ζήτων, πλὴν ἄνθρωπος· αἴτιον δ' ὅτι τὸ ἀναμνησθεσθαι ἔστιν οἷον σιλλογισμός τις· ὅτι γὰρ πρότερον εἶδεν ἢ ἴκουσεν ἢ τι τοιοῦτον ἔπαθε, σιλλογίζεται ὁ ἀναμνησζόμενος καὶ ἔστιν οἷον ζήτησις τις. τοῦτο δ' οἷς καὶ τὸ βουλευτικὸν ἐπάργει, φύσει μόνοις συμβέβηκεν· καὶ γὰρ τὸ βουλευέσθαι σιλλογισμός τις ἔστιν. cf. hist. an. I, 1. 488^b 25. καὶ μνήμης μὲν καὶ διδασχῆς πολλὰ κοινῶν, ἀναμνησθεσθαι δὲ οὐδὲν ἄλλο δύνата πλὴν ἄνθρωπος. [Sociatarum imaginationum in reminiscendo legem describit de mem. 2. 451^b 10 sqq. συμβαίνοσι δ' αἱ ἀναμνήσεις, ἐπειδὴ πέφυκεν ἡ ζήσις ἢδε γενέσθαι μετὰ τήνδε· 16. ὅταν οὖν ἀναμνησζώμεθα, ζινούμεθα τῶν προτέρων τινὰ κινήσεων, ἕως ἂν κινήθωμεν μεθ' ἧν ἐκείνη εἴωθεν. 452^a 1. ὡς γὰρ ἔχουσι τὰ πράγματα πρὸς ἄλληλα τῷ ἐφεξῆς, οὕτω καὶ αἱ κινήσεις.] Memoriam etiam cum corporis ratione esse coniunctam, Aristoteles indicavit; (cf. ad I. 4. § 12) sed in his de memoria libellus adestur.

Facultatum, quae ad cognitionem pertinent, seriem persequenti e sensu imaginatio, ex imaginatione mens et intellectus (νοῦς) occurret. In Aristotelica intellectus doctrina id omnium difficillimum, quod intellectus (νοῦς) modo cum reliquo animo quam artissime coniungitur, ut sine ceteris viribus esse non posse videatur, modo, si summus et agens ponitur, a reliqua natura tanquam maior et dominus separatur. De qua difficultate, qua mortalitas cum immortalitate colligari videtur, ad tertium de anima librum (III, 5) diximus. Quo loco quoniam id agitur, ut intellectus agens a patienti, immortalis a mortali segregetur: quomodo superiores intellectus actiones inferioribus animi facultatibus utpote necessario fundamento nitantur, parum curatur. De qua coniunctione quid reliqui libri praebeant, videndum est. de mem. 449^b 30. ἐπεὶ δὲ περὶ φαντασίας εἴρηται πρότερον ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς, καὶ νοεῖν οὐκ ἔστιν ἄνευ φαντάσματος· συμβαίνει γὰρ τὸ αὐτὸ πάθος ἐν τῷ νοεῖν ὕπερ καὶ ἐν τῷ διαγράψαι· ἐκεῖ τε γὰρ οὐδὲν προσχομένοι τῷ τὸ ποσὸν ὄρισμένον εἶναι τὸ τριγώνον, ὅμως γραφόμεν ὄρισμένον καὶ τὸ ποσόν· καὶ ὁ νοῦν ὁσαύτως, καὶ μὴ ποσὸν νοῦ, τίθεται πρὸ ὁμιλίτων ποσόν, νοεῖ δ' οὐχ ἢ ποσόν. ἂν δ' ἢ φήσις ἢ τῶν ποσῶν, ὄριστον δέ, τίθεται μὲν ποσὸν ὄρισμένον, νοεῖ δ' ἢ ποσόν μόνον. διὰ τίνα μὲν οὖν αἴτιον οὐκ ἐνδέχεται νοεῖν οὐδὲν ἄνευ τοῦ συνεχοῦς, οὐδ' ἄνευ χρόνου τὰ μὴ ἐν χρόνῳ ὄντα, ἄλλος λόγος. μέγεθος δ' ἀνερχαῖον γνωρίζειν καὶ κίνησιν ᾗ καὶ χρόνον, καὶ τὸ γέντασμα τῆς κοινῆς αἰσθή-

σεως πάθος ἐστίν. ὥστε φανερόν ὅτι τῷ πρώτῳ αἰσθητικῷ τοῦτων ἢ γνώσις ἐστίν. ἢ δὲ μνήμη καὶ ἢ τῶν νοητῶν οὐκ ἔστιν φαντάσματός ἐστιν. Hoc igitur loco duce, memoria et intellectus sine imaginatione esse non possunt. Quidquid enim cogitatur, mentis quadam imagine et effigie proponitur. Quemadmodum in geometricis (ab his enim similitudo ducitur, ὅπερ καὶ ἐν τῷ διαγράφειν) certam quandam figuram oculis subicimus, etsi universam rationem quaerimus de hac una figura parum solliciti: ita in reliquis etiam cognoscendi generibus, etiamsi vel quantum vel figuram non quaerimus, rei imagine et simulaero cogitationem et defigimus et definimus, ut id ipsum, quod quantum sit non quaeritur, quanti specie occurrat. Adeo cogitandi facultas imaginatione utitur, ut, quae spatii et temporis expertia sunt, si quidem cogitari volunt, spatii et temporis formam induant. Quod quomodo fiat, et quibus maxime signis abstracta animo obversentur, desideramus; ad quam enim disputationem reiciamur, plane nos latet.

Ut hic, quo vinculo mentis intellectus cum imaginatione coniunctus teneatur, ostenditur: ita aliis locis, quid memoria ad intellegendum valeat, significatur, ut ab hac etiam parte mentis actiones a reliquis animi facultatibus pendeant. E multiplici enim rerum memoria experientia existit et scientia, quae, propriis relictis, universa complectitur (metaph. I, 1. 981^a 5), neque quicquam est, quod maiore, quam ipsa scientia, iure ad mentis intellectum pertineat.

Omnis haec quaestio in eo vertitur, quomodo universae rerum notitiae (universalia) mente concipiantur atque necessaria cognitio gignatur. Quae tam admirabilis est mentis actio, ut ab animi quaestione excludi nequeat. Aristoteles, quomodo universae animo notiones oriuntur, uno maxime loco describit vel potius significat, in ipso analyticorum posteriorum exitu (II, 19. 99^b 34), ubi demonstrationis principia ipsa demonstratione maiora investigantur. Ita quidem legitur: φαίνεται δὲ τοῦτό γε πᾶσιν ἐνέροχον τοῖς ζώοις. ἔχει γὰρ δύναμιν σύμμετρον κοιτιζήν, ἢν καλοῦσιν αἰσθησίν. ἐνούσις δ' αἰσθήσεως τοῖς μὲν τῶν ζώων ἐγγίνεται μόνῃ τοῦ αἰσθημάτος, τοῖς δ' οὐκ ἐγγίνεται. Ab hac sensuum in animo mansione et memoria et comparatio proficiscitur, sine quibus universae rerum notitiae existere non possunt, ὅσοις μὲν οὐκ ἐγγίνεται, ἢ ὅλωσ ἢ περὶ ἃ μὴ ἐγγίνεται, οὐκ ἔστι τοῖσις γνώσις ἔξω τοῦ αἰσθάνεσθαι; sensus enim, ut fiunt, ita percunt, ut nulla iis cognitio possit nisi. ἐν οἷς δ', ἐνεστίν αἰσθανομένοις ἔχειν ἔτι ἐν τῇ ψυχῇ. πολλῶν δὲ τοιοῦτων γινόμενων ἡδὲ διαφορὰ τις γίνεται,

ὥστε τοῖς μὲν γίνεσθαι λόγον ἐκ τῆς τῶν τοιοῦτων μονῆς, τοῖς δὲ μὴ. ἐκ μὲν οὖν αἰσθήσεως γίνεται μνήμη, ὥσπερ λέγομεν, ἐκ δὲ μνήμης πολλαίτις τοῦ αὐτοῦ γινουμένης ἐμπειρία· αἱ γὰρ πολλαὶ μῆμαι τῷ ἀριθμῷ ἐμπειρία μία ἐστίν. Qui idem saepius evenire videt, hoc lege quadam et experientia complectitur, ut multiplex et repetita demum memoria experientiae quasi condendae sufficiat. Ita notio ex singulis quibusque collecta atque animo recondita et scientiae et artis est generatrix, artis, si ad agendum et faciendum, scientiae, si ad universam cognitionem collata fuerit. ἐκ δ' ἐμπειρίας ἢ ἐκ παντὸς ἡρεμήσαντος τοῦ καθόλου ἐν τῇ ψυχῇ, τοῦ ἐνός παρὰ τὰ πολλὰ, ὃ ἂν ἐν ἕκαστῳ ἐν ἐνῇ ἐκείνοις τὸ αὐτό, τέχνης ἀρχὴ καὶ ἐπιστήμη, ἐὰν μὲν περὶ γένεσιν, τέχνης, ἐὰν δὲ περὶ τὸ ὄν, ἐπιστήμη. οὔτε δὲ ἐννεύχομασιν ἀρωρισμένα αἱ ἕξεις, οὔτ' αἰ' ἄλλων ἕξεων γίνονται γνωστικώτερον, ἀλλ' αὐτὸ αἰσθήσεως, οἷον ἐν μάχῃ τροπῆς γενομένης ἐνός σιάντος ἕτερος ἐστι, εἴθ' ἕτερος, ἕως ἐπὶ ἀρχὴν ἦλθεν. ἢ δὲ ψυχῇ ἐπάσχει τοιαύτη οὔσα οἷα δύνασθαι πάσχειν τοῦτο. Quae in hanc sententiam interpretanda esse videntur. Scientia et ars neque insunt animo tanquam habitus certi et definiti, neque ab aliis iisque ipso sensu facilioribus cognitu proficiscuntur. Sensus enim, modo certus animo maneat, utrique gignendae locum dat. Omnia in eo sunt, ut in animo certi aliquid maneat, ex quo universae rerum notitiae nascantur. Uno fixo, reliqua facilius accedunt; habent enim, quo teneantur. Omnia vero si fugaci temporis cursu praetervolant, ut nihil nisi praesentium sit sensus, generalius aliquid, quod comparisonem requirit, nasci nequit. Haec ea fuga esse videtur, qua omnes dilabuntur, nisi acies unius fortitudine sistitur. ὃ δ' ἐλέχθη μὲν πάκτα, οὐ σαφῶς δὲ ἐλέχθη, μάκτιν εἰπομεν. σιάντος γὰρ τῶν ἀδιαφόρων ἐνός, πρώτον μὲν ἐν τῇ ψυχῇ καθόλου (καὶ γὰρ αἰσθάνεται μὲν τὸ καθ' ἕκαστον, ἢ δ' αἰσθήσις τοῦ καθόλου ἐστίν, οἷον ἀνθρώπου, ἀλλ' οὐ Καλλίον ἀνθρώπου) μάκτιν ἐν τοῖσις ἴστικα, ἕως ἂν τὰ ἀμερῆ στῆ καὶ τὰ καθόλου, οἷον τοιοῦδι ζῶον, ἕως ζῶον· καὶ ἐν τοῖσις ὡσαύτως. δῆλον δὲ ὅτι ἡμῖν τὰ πρώτα ἐπαγωγῇ γνωρίζειν ὀναγ-καῖον· καὶ γὰρ καὶ αἰσθήσις οὔτω τὸ καθόλου ἐμποιεῖ. Verborum in his constructio non omnino accurata. Illa enim πρώτον μὲν ἐν τῇ ψυχῇ καθόλου non habent verbum, quo contineantur; etiamsi γίνεται mente supplere velis, nec δὲ sequitur, quod particulae μὲν respondeat, nec pluralis ἐν τοῖσις habet, quo referatur. Universam tamen sententiam facile divi- nabis. A generali aliqua notitia ad generalius proceditur, dum

ad ultima perveniatur (*τὰ ἀμερῆ καὶ τὰ καθόλου*). Hoc enim exemplum probat. Sensu animal percipitur individuum; pluribus eiusdem generibus perceptis certum animalium genus cogitatur (*τοιουτὸ ζῷον*); pluribus generibus collatis ad ultimam universi animalis notitiam acceditur. Haec vero cur *ἀμερῆς* dicitur? Quo quid magis generale est, eo plures species subiectas tenet, eo pauciores vero in se ipso notas complectitur. Has notas si notionis partes nominare possis, summum genus *ἀμερῆς* est, reliqua vero comparate *ἀμερῆς* dici possunt. Sed si cognitio in *ἀμερῆ* exit, quid est, quod ab *ἀδιαφόροις* proficiscitur? Unum enim illud, quod in sensuum fuga primum sistitur, *ἀδιάφορον* nominatur. Cur autem *ἀδιάφορον*? Videntur quidem individua omnes, si genus respexeris, differentias in se habere. Comparata vero inter se individua nullum nisi leve discrimen admittunt, ut *ἀδιάφορα* dici possint. Quorum si una modo species in animo substitit, generale aliquid exoritur. Ita *ἀδιάφορα* explicantur, *ὧν ἀδιάφορον τὸ εἶδος κατὰ τὴν αἴσθησιν*. metaph. A. 6. 1016^a 18 (cf. Z. 12. 1038^a 16). Ita quidem cogitandi facultas cum sentiendo artissime copulatur, ut altera ab altera distrahi non posse videatur. Sed ipso analyticorum loco sequuntur, quae ad illam, qua agens a patiente intellectus segregatur, sententiam propius accedunt. 100^b 6. *ἐπεὶ δὲ τῶν περὶ τὴν διάνοιαν ἕξεων, αἷς ἀληθεύομεν, αἱ μὲν αἰεὶ ἀληθεῖς εἰσιν, αἱ δὲ ἐπιδέχονται τὸ ψεῦδος, οἷον δόξα καὶ λογισμὸς, ἀληθῆ δ' αἰεὶ ἐπιστήμη καὶ νοῦς, καὶ οὐδὲν ἐπιστήμης ἀκριβέστερον ἄλλο γένος ἢ νοῦς, αἱ δ' ἀρχαὶ τῶν ἀποδείξεων γνωριμώτεραι, ἐπιστήμη δ' ἅπαντα μετὰ λόγον ἐστί, τῶν ἀρχῶν ἐπιστήμη μὲν οὐκ ἂν εἴη, ἐπεὶ δ' οὐδὲν ἀληθέστερον ἐνδέχεται εἶναι ἐπιστήμης ἢ νοῦν, νοῦς ἂν εἴη τῶν ἀρχῶν, ἕκ τε τούτων σοφοῦσι καὶ ὅτι ἀποδείξεως ἀρχὴ οὐκ ἀλόδειξις, ὥστ' οὐδ' ἐπιστήμης ἐπιστήμη. εἰ οὖν μηδὲν ἄλλο παρ' ἐπιστήμην γένος ἔχομεν ἀληθές, νοῦς ἂν εἴη ἐπιστήμης ἀρχή. καὶ ἡ μὲν ἀρχὴ τῆς ἀρχῆς εἴη ἂν, ἡ δὲ πάντα ὁμοίως ἔχει πρὸς τὸ ἅπαν πρᾶγμα.* Quod in iis, quae antecedunt, unum primae demonstrationis principium demonstratum erat, ea his inductio temperatur. Quatenus ex singulorum sensuum comparatione generalis notio colligitur, certo, si sensuum opem spectaveris, intellectus est patientis. Scientia, quae, quoniam demonstrationibus concluditur, primum aliquid, (*ἀνελόδεικτον*) unde ratiocinatio ducatur, postulat, summorum principiorum esse nequit. Veritatis igitur fides aut nulla est aut penes intellectum, non illum quidem e sensuum comparatione pendentem et quasi patientem (orbis enim esset in demonstrando),

sed agentem et sua quasi vi prima deprehendentem. Itaque intellectus principium est principii.¹⁾ Intellectus similem habet ad principia rationem, atque scientia ad universam rerum naturam. Quemadmodum hanc scientia lege et ratione comprehendit et quasi denuo mente gignit: ita intellectus principia refert. Cf. anal. post. I, 23. 84^b 36. ἔστι δ' ἐν, ὅταν ἄμεσον γένηται καὶ μία πρότασις ἀπλῶς ἢ ἄμεσος. καὶ ὅσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἢ ἀρχὴ ἀπλοῦν, τοῦτο δ' οὐ ταῦτὸ πανταχοῦ, ἀλλ' ἐν βάρει μὲν μᾶ, ἐν δὲ μέλει δίεσις, ἄλλο δ' ἐν ἄλλῳ, οὕτως ἐν σπλοχισμῶ τὸ ἐν πρότασις ἄμεσος, ἐν δ' ἀποδείξει καὶ ἐπιστήμῃ ὁ νοῦς. Sicut in reliquis vitae generibus aliqua ratio est atque mensura, ad quam omnia referuntur, qua ponderantur vel numerantur, qua constituta reliquorum ratio et scientia lege et ordine procedit: ita in demonstratione et disciplina omnia ad intellectum redeunt, penes quem principiorum est auctoritas. Intellectus igitur sua quasi vi prima tangit et deprehendit (Θιγγάνων καὶ νοῦν. metaph. A, 7. 1072^b 21).

Consentiumt cum his, quae ex analyticis repetivimus, ethica Nicomachea, quae libro sexto intellectus rationes attingunt. Aliud quidem in his intellectus cognoscendi consilium. Ut in ethicis omnia ad agendum rediguntur, ita νοῦς potius πρακτικός consideratur. Actio autem a generali aliqua cognitione diversa in ultimis i. e. in singulis quibusque rebus versatur. Quare in hunc modum disseritur eth. Nic. VI, 12. 1143^a 32. ἔστι δὲ τῶν καθ' ἕκαστα καὶ τῶν ἐσχάτων πάντα τὰ πρακτικά· καὶ γὰρ τὸν φρόνιμον δεῖ γινώσκειν αὐτά, καὶ ἢ σύνεσις καὶ ἢ γνώμη περὶ τὰ πρακτικά, ταῦτα δ' ἐσχάτα. καὶ ὁ νοῦς τῶν ἐσχάτων ἐπ' ἀμφοτέροισι (i. e. primorum in cognoscendo, ultimorum in agendo)· καὶ γὰρ τῶν πρώτων ὅρων καὶ τῶν ἐσχάτων νοῦς ἔστι καὶ οὐ λόγος, καὶ ὁ μὲν κατὰ τὰς ἀποδείξεις τῶν ἀκινήτων ὅρων καὶ πρώτων, ὁ δ' ἐν ταῖς πρακτικαῖς τοῦ ἐσχάτου καὶ ἐνδεχομένου καὶ τῆς ἐτέρας προτάσεως. [Cf. Trend. hist. Beitr. II, 375 sqq.]

Ita omnis et vitae et cognoscendi veritas ab intellectu ducitur. Fieri igitur non potest, ut intellectus a sensibus et quod corporis sit pendeat, supra mortalem sortem per se ipse evectus. Quomodo intellectus, quem sensus et reliquae animi facultates agunt et alunt, cum illo intellectu, qui summus veri est arbiter, cohaereat et quasi coalescat, difficile est quaerere. Ad utrumque autem philosophia compellebatur. In metaphysicis duo maxime loci intellectum testantur sua solius vi nitentem, ab externarum

1) [Cf. notam ad p. 496 (ed. pr.).]

rerum commercio immunem, ad sui cognitionem redeuntem. *Metaph. A, 7. 1072^b 18.* ἡ δὲ νόησις ἢ καθ' αὐτὴν τοῦ καθ' αὐτὸ ἀρίστου, καὶ ἡ μάλιστα τοῦ μάλιστα. αὐτὸν δὲ νοεῖ ὁ νοῦς κατὰ μετέληψιν τοῦ νοητοῦ· νοητὸς γὰρ γίνεται θιγγάνων καὶ νοῶν, ὥστε κατὰ τὸν νοῦς καὶ νοητόν. τὸ γὰρ δεξιζὸν τοῦ νοητοῦ καὶ τῆς οὐσίας νοῦς. ἐνεργεῖ δὲ ἔχων. *A, 9. 1074^b 34.* αὐτὸν ἄρα νοεῖ, εἴπερ ἐστὶ τὸ κράτιστον, καὶ ἔστιν ἡ νόησις νοήσεως νόησις. Ita intellectus si a reliqua animi natura tanquam maior seiungitur, illa facultatum continua series interrumpitur, neque ex his quasi semine naturali quodam ordine enasci potest. Est igitur consentaneum, intellectum humanae naturae extrinsecus ingigni. de gen. an. II, 3. 736^b 28. λέγεται δὲ τὸν νοῦν μόνον θύραθεν ἐπεισιέναι καὶ θεῖον εἶναι μόνον. Quorsum tandem divina haec in naturali rerum ordine origo, si re vera intellectus sensibus contineretur? Ipsam igitur humanam mentem tanquam reliquis maiorem Aristoteles segregavit et divinitus genuit.

Sequitur locus, quem ab Aristotele in libris de anima praetermissum esse miramur. Intimi animi sive gaudentis sive dolentis sensus (Gefuehle) tanti ad animi cognitionem momenti sunt, ut, cur exclusi sint, quaerendum esse videatur. Locum quidem, quem in continua facultatum serie occupant, significatum videmus de an. II, 3. 414^b 3. τὰ δὲ ζῆλα πάντ' ἔχουσι μίαν γε τῶν αἰσθήσεων εἴη ἀγίη· ἢ δ' αἰσθήσις ἐλάττει, τοῦτω ἡδονή τε καὶ λύπη καὶ τὸ ἰδέ τε καὶ λυπηρόν. οἷς δὲ ταῦτα, καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ γὰρ ἡδέος ὁρεξίς ἐστὶν αὐτή. cf. III, 7. 431^b 9. 11. 434^a 3. Sensum igitur vel voluptas vel dolor sequitur, ex quibus vel expetendi vel fugiendi impetus oriatur. Quocirca interponendi sunt intimi animi sensus inter sensuum perceptiones et animi appetitus; coniungunt enim utroque. Sed ne hic quidem unus eorum locus. Quo enim hi modo sensuum perceptiones, eodem mentis intellectum sequuntur, ut e duplici fonte redundant. Hi quidem intimi animi sensus illis ipsis maiores sunt, sed natura non diversi. Si, qui ex intellectu oriuntur animi sensus, in libris de anima significati non sunt: origo eorum ab Aristotelis philosophia non aliena est. Cogites enim quam beatam vitam praedicit in cognitione positam. cf. eth. Nic. K, 7. 1177^a 23, metaph. A, 7. 1072^b 17. Tanta igitur, quae Aristoteles ardenti amore complexus est, cur ab animi quaestione removit? cur etiam eos ipsos vel voluptatis vel doloris affectus, qui animanti ex sensibus existunt, summo vix digito attigit? Causam divinare difficile est. Liceat tamen aliquam afferre, quam pro una et vera venditare nolumus. Quae

in libro de anima pertractatae sunt facultates, eae omnes ex *δυνάμει* in *ἐντελέχειαν* evolvuntur. Quemadmodum omnis animae definitio ab *ἐντελεχείᾳ* proficiscitur, ita curatur, ut in omni eius parte haec notio eluceat. Adeo autem hi, de quo agimus, animi sensus ipso pectoris penitrali reconditi, adeo simplices et uni, ut, quomodo in *δύναμιν* et *ἐντελέχειαν* dirimantur, non facile pateat. Quare accidere potuit, ut Aristoteles in *ἐντελεχείᾳ* declaranda detentus hos intimi animi sensus seponeret.

Tractavit eos quidem Aristoteles in ethicis; nec tamen id egit, ut per se in eorum rationem et naturam inquireret, sed potius, ut, quam vim in morum disciplinam haberent, clarius exponeret. Cf. eth. Nic. VII, 12. 13. 1152^b 1 sqq., X, 3. 4. 5. 1174 sqq., rhetor. I, 11. 1369^b 33. Quae in rhetoricis allata sunt, minus curamus; ita enim ad eloquentiae consilium accommodata sunt, ut pauca ex iis ad subtiliorem animi cognitionem trahi possint. Adde, quod ea ipsa, a quibus haec in rhetoricis disputatio initium capit, magis ad tempus posita, quam ex accuratioris sententia ducta sunt. Quod enim ita incipitur, *ἐποκείσθω δ' ἡμῖν εἶναι τὴν ἴδωσιν κίνησιν τινα τῆς ψυχῆς καὶ κατώτασιν ἀσθροῦσιν καὶ ἀσθροῦσιν εἰς τὴν ἐπάροχον φέσιν, λύπην δὲ τοῦναντίον*, id ab iis, quae in ethicis acutius quaeruntur, distat. Iam illud *ἐποκείσθω* sententiam magis poni, quam doceri significat. [Platonica magis Aristoteles hic ponere videtur, quam sua. cf. Phileb. p. 31 D. *πάντων δὲ ἀρμονιομένης τε (τῆς ἀρμονίας) καὶ εἰς τὴν αὐτῆς φέσιν ἀλιουσίης ἴδωσιν γίγνεσθαι λεπτέον.*]

Quae in ethicis et physicis de voluptate et dolore traduntur, inter se conspirant; id enim agunt, ut, quod hos affectus Plato in Philebo *γένεσιν* esse docuit, refutetur. In quo fortasse Platonica *γένεσις*, quae quidem *οὐσία* opposita latissime patet, in artiorem gyrum cogitur. Aristoteles enim notionem ita contraxit, ut aliam *ἐνέργειαν*, aliam *γένεσιν* statueret, ut cum *γένεσει* mutationis vim e contrariis gignentem coniungeret (metaph. I, 4. 1055^a 8), ut denique ab eo, quod finis est, tanquam imperfectam segregaret. Accedit, quod Plato voluptatem in motu, Aristoteles in quiete potius ponebat (eth. Nicom. VII, 15. 1154^b 28). Ad quae illustranda haec excerpimus phys. VII, 3. 247^a 8. *ἅπαντα γὰρ ἢ ἰσχυρῶς ἀρετὴ καὶ ἰδωσὶς καὶ ἕλεος τὰς σωματικὰς, αὐτὰ δὲ ἢ ἐν τῷ πράττειν ἢ ἐν τῷ μεμῆσθαι ἢ ἐν τῷ ἐλλίπειν. αἱ μὲν οὖν ἐν τῇ πράξει κατὰ τὴν ἀσθροῦσιν εἶσιν, ὡσθ' ἐπ' ἀσθροῦσιν τινὸς κινήσθαι, αἱ δ' ἐν τῇ ἰσχυρῶ καὶ ἐν τῇ ἐλλείδει ἀπὸ ταύτης ἢ γὰρ οἷα ἔλασθον μεμῆμενοι ἴδωσιν, ἢ ἐλλίποντες οἷα μέλλονσιν. ὡστ' ἀνάγκη, ταύτων*

τὴν τοιαύτην ἰδονὴν ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν γίνεσθαι. ἐπεὶ δ' ἰδονῆς καὶ λέπης ἐγγιγνομένης καὶ ἡ κακία καὶ ἡ ἀρετὴ ἐγγίνεται (περὶ ταύτας γὰρ εἶσιν), αἱ δ' ἰδοναὶ καὶ αἱ λέπαι ἀλλοιούσεις τοῦ αἰσθητικοῦ, φανερόν ὅτι ἀλλοιούμενον τινὸς ἀνάγκη καὶ ταύτας ἀποβάλλειν καὶ λαμβάνειν. ὡς θ' ἰ μὲν γέनेσις αὐτῶν μετ' ἀλλοιούσεως, αὐταὶ δ' οὐκ εἶσιν ἀλλοιούσεις. Sensus quidem, si voluptas accedit, quasi in alienam naturam abeunt; sed ipsa voluptas mutatio dici non potest; adeo universae naturae finis est et quasi consummatio. In eandem fere sententiam ethica loquuntur, quae (eth. Nic. X. III. 1174^b 5), postquam definitionem motus tanquam imperfectae actionis in physicis propositam commemorarunt, voluptatem, quae et per se absoluta sit et actiones absolvat, motum esse non posse colligunt. τῆς ἰδονῆς δ' ἐν ὀρωσῶν χρόνῳ τέλειον τὸ εἶδος. δῖλον οὖν ὡς ἑτεράϊ ἰ' ἂν εἶεν ἀλλήλων καὶ τῶν ὄλων τι καὶ τελείων ἢ ἰδονῆ. δόξειε δ' ἂν τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ μὴ ἐνδέχεσθαι κινεῖσθαι μὴ ἐν χρόνῳ. ἴδεσθαι δέ τὸ γὰρ ἐν τῷ νῦν ὄλον τι. Voluptas unum quasi temporis momentum occupat, ut nec aliquid imperfectum nec motus, qui temporis spatium requirit, esse possit. ἐκ τοῦτων δὲ δῖλον καὶ ὅτι οὐ καλῶς λέγουσι κίνησιν ἢ γέनेσιν εἶναι τὴν ἰδονήν. οὐ γὰρ πάντων ταῦτα λέγεται, ἀλλὰ τῶν μεριστῶν καὶ μὴ ὄλων· οὐδὲ γὰρ ὁράσεός ἐστι γέनेσις οὐδὲ στιγμῆς οὐδὲ μονάδος, οὐδὲ τοῦτων οὐθὲν κίνησις οὐδὲ γέनेσις· οὐδὲ δὲ ἰδονῆς ὄλον γὰρ τι. Ita ἐνέργεια, cuius visus exemplum est, a γέनेσει distat (cf. ad II, 1), et adeo una et individua affectus natura, cui monas et punctum comparantur, premitur, ut prius et posterius, quibus γέनेσις continetur, locum omnino non habeat. ibid. 4. 1174^b 23. τελειοῖ δὲ τὴν ἐνέργειαν ἢ ἰδονή. οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἢ τε ἰδονῆ τελειοῖ καὶ τὸ αἰσθητὸν τε καὶ ἢ αἰσθησις, σπουδαία ὄντα, ὡς λέγ. οὐδ' ἢ ἐγεία καὶ ὁ ἰατρὸς ὁμοίως αἰτιά ἐστι τοῦ ἐγκαίνειν. καθ' ἐκάστην δ' αἰσθησιν ὅτι γίνεται ἰδονῆ, δῖλον· φαιμέν γὰρ ὁράματα καὶ ἀκούσματα εἶναι ἰδέα. δῖλον δὲ καὶ ὅτι μάλιστα, ἐλειδὰν ἢ τε αἰσθησις ἢ κραίστη καὶ πρὸς τοιοῦτον ἐνεργῆ· τοιοῦτων δ' ὄντων τῶν τε αἰσθητῶν καὶ τῶν αἰσθανομένων, αἱ ἐστὶν ἰδονῆ ὑπάρχοντός γε τοῦ ποιήσοντος καὶ τοῦ πεισομένου. Itaque non sola actio ad voluptatem sufficit, sed concertus quidam inter sensus et ea, quae sentiuntur. Has vero Aristoteles externas voluptatis condiciones minus curavit, in agendi vi detentus. Dolor et tristitia, si negleguntur, nihil aliud sunt, quam perturbatae vel sensus vel mentis actiones. At vero ipsa actio etiamsi perfecta est, extrinsecus malum accidere potest. τελειοῖ

δὲ τὴν ἐνέργειαν ἢ ἰδονήν οὐχ ὡς ἡ ἕξις ἐνπάρχοισα, ἀλλ' ὡς ἐπιγυρόμενόν τι τέλος, οἷον τοῖς ἀκμαίοις ἢ ὥρα (cf. VII, 12. 1152^b 14. ubi propterea voluptas γέσεις esse negatur, quod οὐδεμία γέσεις συγγενὴς τοῖς τέλει, οἷον οὐδεμία οἰζοδόμοις οἰζία). Omnis igitur ratio ita comprehenditur: ἕως ἄν οὖν τό τε νοητὸν ἢ αἰσθητὸν ἢ οἷον δεῖ καὶ τὸ κριτὸν ἢ θεωροῦν, ἔστι ἐν τῇ ἐνεργείᾳ ἢ ἰδονή· ὁμοίων γὰρ ὄντων καὶ πρὸς ἀλλήλα τὸν αὐτὸν τρόπον ἐχόντων τοῦ τε παθητικοῦ καὶ τοῦ ποιητικοῦ ταῦτ' ἐπέφυκε γίνεσθαι. πῶς οὖν οὐδεὶς συνεχῶς ἴδεται; ἢ κίμνει; πάντα γὰρ τὰ ἀνθρώπεια ἀδυνατεῖ συνεχῶς ἐνεργεῖν. οὐ γίνεται οὖν οὐδ' ἰδονή· ἔπειτα γὰρ τῇ ἐνεργείᾳ. Ita quidem voluptas artissime cum vita coniuncta est; vita enim in actione consistit. ἢ δ' ἰδονή τελειοῖ τὰς ἐνεργείας καὶ τὸ ζῆν δέ, οὐ ὀρέγονται. εὐλόγως οὖν καὶ τίς ἰδονῆς ἐρίενται· τελειοῖ γὰρ ἐκάστῳ τὸ ζῆν αἰρετὸν ὄν. πότερον δὲ διὰ τὴν ἰδονήν τὸ ζῆν αἰρούμεθα ἢ διὰ τὸ ζῆν τὴν ἰδονήν. ἀμφισβῆσθαι ἐν τῷ παρόντι. συνεξεῖχθαι μὲν γὰρ ταῦτα φαίνεται καὶ χωρισμὸν οὐδέχασθαι· ἔννευ τε γὰρ ἐνεργείας οὐ γίνεται ἰδονή, πᾶσάν τε ἐνέργειαν τελειοῖ ἢ ἰδονή. Ita si voluptas in humanae actionis potestate posita est: ea, quae ad voluptatem valent sed penes hominem non sunt, seponuntur.

E voluptate. si petitur, appetitus nascitur; iucundum enim concupiscitur et iniucundum devitatur. Haec est ὄρεξις illa, quae, sive affectus e sensu sive ex intellectu existit, ab aliquo consilio temperatur, ut ὄρεξις ad mentem recte relata sit. met. A, 7. 1072^a 26. τὸ ὀρεκτὸν καὶ τὸ νοητὸν κινεῖ οὐ κινούμενα. τοῦτων τὰ πρῶτα τὰ αἰτιά. ἐπιθυμητὸν μὲν γὰρ τὸ φαινόμενον καλόν, βουλητὸν δὲ πρῶτον τὸ ὄν καλόν. ὀρεγόμεθα δὲ διότι δοκεῖ μᾶλλον, ἢ δοκεῖ διότι ὀρεγόμεθα. ἀρχὴ δὲ ἢ νόησις. Quomodo ὄρεξις agendi fiat principium, in ethiceis ostenditur, ita quidem, ut appetitu, qui e sensibus oritur, relicto, ad consilii et voluntatis rationem flectatur. eth. Nic. VI, 2. 1139^a 17. τρία δ' εἰσὶν ἐν τῇ ψυχῇ τὰ κύρια πράξεως καὶ ἀληθείας, αἰσθησις νοῦς ὄρεξις. τοῦτων δ' ἢ αἰσθησις οὐδεμιᾶς ἀρχὴ πράξεως· διῆλον δὲ τῷ τὰ θηρία αἰσθησιν μὲν ἔχειν, πράξεως δὲ μὴ κοινοῦν. ἔστι δ' ὅτι ἐν διανοίᾳ κατάρσεις καὶ ἀλώσεις, τοῦτ' ἐν ὄρεξει δίωξις καὶ φηγή· ὡστ' ἐλεεινὴ ἢ ἰθιζὶ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ, ἢ δὲ προαιρέσεις ὄρεξις βουλευτικὴ, διὰ διὰ ταῦτα τὸν τε λόγον ἀληθῆ εἶναι καὶ τὴν ὄρεξιν ὀρθήν, ἔπειτα ἢ προαιρέσεις σπουδαία, καὶ τὰ αἰτιά τὸν μὲν φάσμα τὴν δὲ διώκων. αἰτή μὲν οὖν ἢ διάνοια καὶ ἢ ἀλήθεια πρακτικὴ, τῆς δὲ θεωρητικῆς διανοίας καὶ μὴ

πρακτικῆς μηδὲ ποιητικῆς τὸ εὖ καὶ κακῶς τάλιθές ἐστι καὶ ψεῦδος· τοῦτο γὰρ ἐστὶ παντὸς διανοητικοῦ ἔργον, τοῦ δὲ πρακτικοῦ καὶ διανοητικοῦ ἡ ἀλήθεια ὁμολόγως ἔχουσα τῇ ὀρέξει τῇ ὀρθῇ. Haec quasi supplementi loco ad tertii de anima libri caput undecimum dicta sint. Si quae de rationis imperio addenda sunt, laudare licet eth. Nicom. I, 13. 1102^b 26. polit. I, 5. 1254^b 5.

Sicut appetitus (ὄρεξις) aeque prima sensus initia atque summas intellectus ratiocinationes sequitur: ita motus neque his neque illis proprius, sed utriusque communis est. Itaque motus si ultimo loco ponitur, id non ita intellegendum est, quasi ultimo demum existeret; comitatur enim primo animantis ortus. Hic non de motu, quomodo externis corporis instrumentis fiat, agendum est, sed quatenus ex anima eius principium petatur. Nec multa sunt, quae hac de re tertio de anima libro addere liceat. Misso enim tenui in physicis (VIII, 2. 252^b 20) vestigio solus, quem laudamus, de motu animalium libellus restat, qui posterius scriptus ad ipsos de anima libros lectorem reicit (c. 6). Ubi quae allata sunt, haud scio utrum magis ad consilium et appetitum, an ad motum pertineant. Liceat tamen, quae commemoratu digna sunt, excerpere. 6. 700^b 35. τὸ μὲν οὖν πρῶτον οὐ κινούμενον κινεῖ, ἡ δ' ὄρεξις καὶ τὸ ὀρεκτικὸν κινούμενον κινεῖ. τὸ δὲ τελευταῖον τῶν κινουμένων οὐκ ἀνάγκη κινεῖν οὐδέν. φανερόν δ' ἐκ τούτων καὶ ὅτι ἐλόγως ἢ φορὰ τελευταία τῶν κινουμένων ἐν τοῖς κινουμένοις. Motus igitur ultimum teneat locum, quoniam reliquarum facultatum effectus est nec contra causa. κινεῖται γὰρ καὶ πορεύεται τὸ ζῶον ὄρεξει ἢ προαιρέσει, ἀλλοιωθέντος τινὸς κατὰ τὴν ἀνάγκην ἢ τὴν φαντασίαν. c. 7. Πῶς δὲ νοῶν ὅτι μὲν πράττει ὅτι δ' οὐ πράττει, καὶ κινεῖται ὅτι δ' οὐ κινεῖται; εἶκοι παρακλιθίως συμβαίνειν καὶ περὶ τῶν ἀκινήτων διανοουμένοις καὶ συλλογιζομένοις, ἀλλ' ἐκεῖ μὲν θεώρημα τὸ τέλος (ὅτιαν γὰρ τὰς δύο προτάσεις νοῶσι, τὸ συμπέρασμα ἐνόησε καὶ συνέθιξεν), ἐπιπέθα δ' ἐκ τῶν δύο προτάσεων τὸ συμπέρασμα γίνεται ἢ πράξις, οἷον ὅτιαν νοῶσι, ὅτι παντὶ βωδιστίον ἀνθρώπῳ, αὐτὸς δ' ἀνθρώπος, βωδίζει ἐθέτως, ἢ δ' ὅτι οὐδενὶ βωδιστίον εἶν ἀνθρώπῳ, αὐτὸς δ' ἀνθρώπος, ἐθέτως ἢ φρενὶ· καὶ πάντα ἀμφὸ πράττει, ἢ μὴ κινεῖται ἢ ἀναγκάζει. — — 701^a 22. ὅτι μὲν οὖν ἢ πράξις τὸ συμπέρασμα, φανερόν· αἱ δὲ προτάσεις αἱ ποιητικαὶ διὰ δύο εἰδῶν γίνονται, διὰ τε τοῦ ἀγαθοῦ καὶ διὰ τοῦ δυνάστοῦ. ὥστεν δὲ τῶν ἐρωτησίων ἐπιτοί, οἷτω τὴν εἰρώαν προτάσεων τὴν δὴλην οὐδ' ἢ διάνοια ἐπιστάσει σολεῖ οὐδέν· οἷον εἰ τὸ βωδίζειν

ἀγαθὸν ἀνθρώπων, ὅτι αὐτὸς ἄνθρωπος, οὐκ ἐνδιατρίβει. διὸ καὶ ὅσα μὲν λογισάμενοι πράττομεν, ταῦτ' ἐπράττομεν. ὅταν γὰρ ἐνεργήσῃ ἢ τῆ ἀσθίσει πρὸς τὸ οἷ ἔνεκα ἢ τῆ φαντασίᾳ ἢ τῷ νόῳ, οὐ ὁρέγεται, εὐθὺς ποιεῖ ἀν' ἐρωτησεως γὰρ ἢ νοήσεως ἢ τῆς ὁρέξεως γίνεται ἐνέργεια. ποτιέον μοι, ἢ ἐπιθυμία λέγει τοῦτ' ἐπὶ ποτόν, ἢ ἀσθίσις εἶπεν ἢ ἢ φαντασία ἢ ὁ νόος· εὐθὺς πίνει. οὕτως μὲν οὖν ἐπὶ τὸ κινεῖσθαι καὶ πράττειν τὰ ζῷα ὁρμηῶσι, τῆς μὲν ἐσχάτης αἰτίας τοῦ κινεῖσθαι ὁρέξεως ὄνσης. ταύτης δὲ γινομένης ἢ δι' ἀσθίσεως ἢ διὰ φαντασίας καὶ νοήσεως. τῶν δ' ὁρεγομένων πράττειν τὰ μὲν δι' ἐπιθυμίας ἢ θυμῶν τὰ δὲ δι' ὁρέξιν ἢ βούλησιν τὰ μὲν ποιοῦσι τὰ δὲ πράττουσι. Sicut plerumque conclusiones fiunt, ut cognitio, quae certa sit, evadat: ita in agendo conclusione utuntur. cuius finis non aliqua est cognitio, sed quae quasi in actionem exit. Conclusionis consequentia non ab intellectu tanquam contemplanda reservatur, sed a voluntate tanquam agenda arripitur. Dubites quidem, quot actiones ab eiusmodi universa sententia, qualis proponitur, omnibus hominibus eundem esse, re vera proficiscantur. Pleraeque a singulari aliqua et propria cogitatione gignuntur, neque hae semper legitimam conclusionis formam admittunt. Caveas enim, illa, quae afferuntur, „mihī bibendum est, hoc bibi potest,“ veram conclusionem existimes. Si enim prima enunciatio necessitatem, bibendum esse, continet, quomodo altera, qua solummodo quod fieri potest exprimitur, ita subiciatur, ut utraque in unam et veram conclusionem coeat? Est autem plerumque simile cogitationis genus, quo ad certum illud, quod agimus, compellimur. Id prudenter significatum est, quomodo omnes animi facultates ad movendum concurrere possint, modo enim imaginationem sensus locum tenere, modo imaginationem modo rationem impellere appetitum.

Sic animam persecuti sumus tanquam vegetantem, sentientem, cogitantem, expetentem, moventem. Haec si inter se discedere videantur, sparsa inter se colligere liceat, ut anima sit una. Itaque praeclarum Aristotelis locum tanquam colophonem addimus. Legitur de anim. motu 10. 703^a 29. ἐπιολιπιέον δὲ συνεσιόντα τὸ ζῷον ὅσπερ λόλιν ἐννομοιμένην. ἔν τε γὰρ τῆ λόλιν ὅτια ἀπασί σιῆ ἢ ἰάξις, οὐδὲν δεῖ κερχωρισμένον μονόωρον, ὃν δεῖ παρέιναι παρ' ἑαστον τῶν γινομένων, ἀλλ' αὐτὸς ἑαστος ποιῆ τὰ αὐτοῦ ὡς τέλεια, καὶ γίνεται τὸδε μετὰ τὸδε διὰ τὸ ἔθος· ἔν τε τοῖς ζῷοις τὸ αὐτὸ τοῦτο διὰ τῆν γένειν γίνεται καὶ τῶν λιγνέων ἑαστον οὕτω συσιόντων ποιεῖν τὸ αὐτοῦ ἔργον, ὅστε μηδὲν δεῖν ἐν ἑάστῳ

εἶναι ψυχῆν, ἀλλ' ἐν τινι ἀρχῇ τοῦ σώματος οὕσις τὰλλα
 ζῆν μὲν τῷ προσπεφυκέναι, ποιεῖν δὲ τὸ ἔργον τὸ αἰτιῶν
 διὰ τῆν φύσιν. Animans se habet, sicut civitas bene constituta,
 in qua omnia, si semel ordo steterit, unum post alterum sua
 consuetudine procedunt neque in singulis singulos duces adesse
 opus est. Ita in animo omnia sunt instructa, ut, anima in
 corporis aliquo principio collocata, quatenus eiusdem naturae
 vinculo coniuncta sunt, sua per se munia obeant.

LIBER PRIMUS.

Cap. 1.

Primum quaestionis de animae natura gravitas significatur (§ 1), deinde difficultas et progrediendi ratio attingitur (§ 2), denique quaestiones proponuntur (§ 3—12), quae etsi antea acceptae sunt, tamen prooemii naturae inserviunt, ut difficultatum et viae rationes indicentur. Quam ob causam non pertractantur, sed ad hoc solummodo consilium diriguntur. Tres fere sunt causae, quae Weissium adduxere, ut hanc extremam capitis partem tanquam spuriam damnaret, primum quod ab universa et communi quaestione, qualis prooemii esse deberet, in singula quaeque discederet, deinde quod repetita demum inculcasset, denique quod animi separationem haut Aristotelica ratione exponeret. Primum illud, quod affertur, prooemii naturam legi subiecit, quam res per se ipsa non agnoscit. Alterum non tantum est, quantum videatur; neque enim multa repetuntur. Postremam rationem is demum admittet, qui, ut Weissio auctore tertium de anima librum intrusum iudicet, a se impetrare poterit. Omnis haec damnandi ratio suspecta est, quod rationes minus comprehendit, quam tangi, minus iudicari, quam intellegi posse conceduntur. Quod scilicet a communi scientiae modulo adeo remotum est, ut obscuro cuiusque arbitrio permittatur.

§ 1. 402^a 1. τῶν καλῶν καὶ etc.] Quandoquidem inter pulchra et honesta cognitionem ponimus, aliam vero alia maiore iure, quod vel acrius ingenii acumen requirit vel rerum est praestabiliorum et magis admirabilium; ob utramque hanc causam animae quaestionem inter prima referre consentaneum est. — Est in his, si sequentia contuleris, aliqua difficultas. Haec enim de anima disputatio nunc propter ἀκριβειῶν in primo quaestionum ordine collocatur, nunc adeo ἀκριβειῶν exuere videtur, ut vix certi quid admittere dicatur (πᾶν, δὲ πᾶντως εἶσι

τῶν χαλεπωτάτων λαβεῖν τινὰ πίστιν περὶ αὐτῆς). Unde factum est, ut alii aliam ἀκριβείας significationem adsciscerent. Themistius ad h. l. fol. 64 a. *τικῶν αὐτὴν* (i. e. τὴν περὶ ψυχῆς ἐπιστήμην) καὶ τῷ ἀκριβεῖ καὶ τῷ θανατωσίῳ. τῷ μὲν ἀκριβεῖ, διότι καὶ τὰς ἄλλαις ἐπιστήμαις παρὰ ψυχῆς ἡ ἀκριβεία. Sed haec non ea est, de qua agitur, ἀκριβεία, quae in ipsam de anima quaestionem cadat. Simplicius fol. 1 a. *διὰ γὰρ τὴν πρὸς ἑαυτὴν αὐτῆς τῆς ψυχῆς οὐκειότιτα ἐγγυτάτω ὄν τῷ γιγνώσκοντι*. Nihil quidem animo ad cognoscendum propius, sed in hoc ipso cognoscendi non subtilitas, sed difficultas sita est. Philoponus animae cognitioni maiorem ἀκριβείαν vindicat, non quod aliae ex ea disciplinae principium ducunt, sed quod id, de quo quaeritur, i. e. anima materiae est experta. Sic fortasse etiam Alexander Aphrodisiensis ἀκριβείαν percepit. Scribit enim Philoponus A. fol. 6: *ὁ Ἀλέξανδρος καὶ τοθεύει τὸ χωρίον τοῦτο — — ἵνα μὴ ἀναγκασθῆ τὸ χωρίον ἐξηγηθῆμενος ἀκριβεστέραν εἰπεῖν τὴν περὶ ψυχῆς θεωρίαν, ὅσπερ ἄλλον ἐποκείμενον ἔχονσαν αὐτὴν τὴν ψυχὴν κατὰ τοὺς Ἀριστοτελεζοὺς κανόνας*. Etenim Alexander animum esse immortalem negavit, ut animum habere materiae expertem ipsi molestum esset. Ceterum Themistius, Simplicius, Sophonias de aliqua loci suspicione nihil afferunt. *Ἀκριβείαν* non dissimili ratione recentissimus interpres C. H. Weisse ad animae, de qua agitur, naturam transtulit, quippe quae philosophicam cognitionem poseat neque a fontis simplicitate et ubertate ad infinitam rerum multitudinem desciscat. Quod ab ἀκριβείας significatione, quae non in rebus sed in cognoscendi iudicio versatur, longissime distat. Nos quidem ad primam et propriam ἀκριβείας vim et potestatem redeundum esse censemus, ut ingenii acumen sit, quod in animae quaestione et scientia cernitur. Quod eo magis esse debet, quo impeditior cognoscendi est difficultas, ut, sic si ceperis, nihil omnino repugnet. Similem sententiam exempli loco propositam inveneris top. VIII, 1. 157^a 8. *τὸ δὲ διακριθῆσα τοιοῦτον οἷον ὅτι ἐπιστήμη ἐπιστήμης βελτιόν ἢ τῷ ἀκριβεστέρα εἶνα ἢ τῷ βελτιόνον*. Quae quidem verba ita comparata sunt, ut scientiam non solum subtiliorem sed etiam certioorem significare possint, id quod a loco, de quo agitur, removendum est. ¹⁾

1) [Dubitationem Trdlbgio movit locus metaph. I, 2. 982^a 13. ἀκριβέσταται δὲ τῶν ἐπιστημῶν αἱ μάλιστα τῶν πρώτων εἰσὶν· αἱ γὰρ ἐξ ἐλαττόνων ἀκριβέστερα τῶν ἐκ προσθέσεως λαμβανομένων, οἷον ἀριθμητικὴ γεωμετρία. cf. Bz. comm.: „ἀκριβείαν sive exactam et omnibus

402^a 3. τὴν τῆς ψυχῆς ἱστορίαν] ἱστορία antiqua illa notione, qua rerum cognitionem et indagacionem significat. ita quidem, ut simul ad doctrinae e cognitione enatae expositionem vergat. Ita Aristoteles τῶν ζῴων ἱστορίαν. Theophrastus τῶν φυτῶν ἱστορίαν inscripsit. cf. interprett. ad Herodot. I, 1.

402^a 6. ἔστι γὰρ οἷον ἀρχὴ τῶν ζῴων] suppl. ἢ ψυχῆς. Ἀρχή, quae vox apud Aristotelem late patet. principium est, a quo quid proficiscitur, principium, unde movetur. Ita fit, ut latis his finibus nec materia nec forma, nec finis nec ratio seiungantur. Omnes enim hae notiones sive cunctae sive singulae eiusmodi sunt, unde ad rei naturam motus accedat. Quae ex his cum maxime ad rem constituendam valere cogitatur, ἀρχὴ dicitur. cf. metaph. IV, 1. 1012^b 34, phys. I, 6. 189^a 31. τὸ γὰρ ὑποκείμενον ἀρχή, καὶ πρότερον δοκεῖ τοῦ κατιγορουμένου εἶναι. Haec vero temporis, quo principium consequenti prius est, notio postea exstincta. De gener. animal. V. 7. 788^a 14. τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ ἀρχὴν εἶναι τὸ αὐτὴν μὲν αἰτίαν εἶναι πολλῶν, αἰτίας δ' ἄλλο ἕωθεν μίαν. Ita fit, ut anima animalis dicatur ἀρχή; anima enim continetur, qua sublata tollitur animal (cf. de an. II, 2. 413^b 11). In hanc enim sententiam dicitur ἀρχὴ γὰρ τὸ συναναρθεῖν. Quae verba leguntur metaph. K, 1. 1060^a 1.

402^a 7. τὴν τε φύσιν αὐτῆς καὶ τὴν οὐσίαν] Illa (φύσις) ad naturam corpori communem, haec (οὐσία) ad abditam animi vim a corpore remotam trahi potest. Si notiones ita distrahere audacius videatur, est certe universa aliqua dictio ad externa et interna comprehendenda.¹⁾

402^a 8. εἶθ' ὅσα συμβέβηκε περὶ αὐτὴν] In his, sicut in sequentibus (§ 2. § 8) facile fieri potest, ut ambigua τῶν συμβεβηκότων significatio intellegentiam confundat. Si συμβάλλειν incertis finibus latinum accidere valet, τὰ συμβεβηκότα ita sunt comparata, ut in iis, quae eveniunt, modo casum urgeant, modo casu relicto in mera eveniendi vi subsistant. Illa fortuita sunt et quasi casu nata, haec facta et ipsa naturae lege orta. Illa potestas apud Aristotelem adeo dominatur, ut hanc obruere et implicare videatur. Illam ab hac immane quantum distare, Aristoteles ipse confiteri non veretur. Metaphys. A, 30. 1025^a 14. Συμβεβηκὸς λέγεται δ' ὑπόκειται μὲν τι καὶ

numeris perfectam cognitionem tum maxime possumus consequi, cum in simplicissimis versamus notionibus. Simplicissimae autem notiones eadem maxime sunt universales et summae et sua natura primae.“]

1) [Cf. tamen Bz. ind. Ar. 839^a 30 „φύσις, synonym οὐσία 402^a 7 (opp. ὅσα συμβεβηκεν).“]

ἀληθές εἶπεῖν, οὐ μέντοι οὐτ' ἐξ ἀνάγκης οὐτ' ἐπὶ τὸ πολὺ, οἷον εἴ τις ὀρέσσων φρενῶ βόθρον εὔρεθαι θησαυρόν. — — 30. λέγεται δὲ καὶ ἄλλως συμβεβηχός, οἷον ὅσα ἐλάττει ἐκάστῳ καθ' αὐτὸ μὴ ἐν τῇ οὐσίᾳ ὄντια, οἷον τῷ τριγώνῳ τὸ δύο ὀρθὰς ἔχειν. καὶ τὰντα μὲν ἐνδέχεται ἀΐδια εἶναι, ἐκείνων δὲ οὐθέν. cf. de partibus animalium I, 3. 643^a 30. συμβεβηχός γάρ τι τῷ τριγώνῳ τὸ δυοῖν ὀρθαῖς ἴσας ἔχειν τὰς γωνίας. — Illa si raro neque ulla legis necessitate accidunt, haec adeo rei naturam sequuntur et ita sibi constant, ut, etiamsi non in ipsa rei essentia et notione sita, tamen aeterna dici possint. τὰ συμβεβηχότα inter haec contraria ita fluctuant, ut, ultra vis valeat, ex orationis perpetuitate intellegendum sit. Ita scientiam τῶν συμβεβηχότων esse nunc negatur, nihil enim ratio cum casu commune habet, nunc contenditur, est enim cognitionis, ut, quae in rerum natura constanti quodam ordine eveniunt, notione comprehendat. Cf. metaphys. K. 8. 1065^a 4. διότι δ' οὐκ ἔστιν ἐπιστήμη τοῦ τοιοῦτου, δηλονότι ἐπιστήμη μὲν γὰρ πᾶσα τοῦ αἰεὶ ὄντος ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τὸ δὲ συμβεβηχός ἐν οὐδετέρῳ τούτων ἐστίν. metaphys. E, 2. 1026^b 3. πρῶτον περὶ τοῦ κατὰ συμβεβηχός λεγέον, ὅτι οὐδεμία ἐστὶ περὶ αὐτὸ θεωρία. Quibus locis si τὸ συμβεβηχός a scientiae cognitione excluditur, paulo ante τὰ συμβεβηχότα ipsi philosophiae adiudicantur. metaphys. K. 3. 1061^b 3. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔχει καὶ περὶ τὸ ὄν. τὰ γὰρ τούτω συμβεβηχότα καθ' ὅσον ἐστὶν ὄν, καὶ τὰς ἐναντιώσεις αὐτοῦ ἢ ὄν, οὐκ ἄλλως ἐπιστήμης ἢ φιλοσοφίας θεωρήσει. Quo loco ne quae casu accidunt capiantur, adiectis verbis καθ' ὅσον ἐστὶν ὄν cautum est. Haec simili ratione tanquam συμβεβηχότα καθ' αὐτὰ ταῖς οὐσίαις discernuntur, i. e. quae sua ipsorum vi et notione accidunt neque externo quoquam vinculo copulantur (metaphys. B. 1. 995^b 20. B. 2. 997^a 19). Cf. metaphys. I. 1. 1003^a 21. ἐστὶν ἐπιστήμη, ἢ ἢ θεωρεῖ τὸ ὄν ἢ ὄν καὶ τὰ τοῦτω ἐπάχονια καθ' αὐτὸ, quae dictio τὰ συμβεβηχότα hac quidem vi praeclare illustrat. analyt. post. I, 6. 75^a 18. τῶν δὲ συμβεβηχότων μὴ καθ' αὐτὰ, ὄν τρόπον διορίσθη, τὰ καθ' αὐτὰ, οὐκ ἔστιν ἐπιστήμη ἀποδεικτικῆ. et I, 7. 75^a 42. τρίτον τὸ γένος τὸ ἐποκείμενον, οὐ τὰ πάθη καὶ τὰ καθ' αὐτὰ συμβεβηχότα δηλοῖ ἢ ἀποδείξεις. Quae casu quodam accidunt, ea ab universis aliena in singularibus, quae et materiae vicibus et sortis casibus subiecta sunt, sedem habent. cf. metaphys. A, 9. 1017^b 35. τὰ γὰρ καθόλου καθ' αὐτὰ ἐλάττει, τὰ δὲ συμβεβηχότα οὐ καθ' αὐτὰ ἀλλ' ἐπὶ τῶν καθ' ἑαυτὰ ἀλλῶς λέγεται. Adeo scientiae cognitionem fugiunt, ut in iis maxime

dialectica sophistarum species versetur. cf. metaphys. E, 2. 1026^b 14. Πλάτων τρόλιον τινὲ οὐ κακῶς περὶ τὴν σοφιστικὴν τὸ μὴ ὄν εἰαξεν. εἰσὶ γὰρ οἱ τῶν σοφιστῶν λόγοι περὶ τὸ συμβεβηχὸς κτλ. — 21. φαίνεται γὰρ τὸ συμβεβηχὸς ἐγγὺς εἰ τοῦ μὴ ὄντος. Sed ab his ita distant τὰ συμβεβηχότα altera significatione, ut a sophistarum captionibus longe remota demonstrationem (ἀπόδειξιν) sibi propriam sumant; quae enim rei naturam necessario consequuntur, e rei definitione et notione ita ducenda sunt, ut demonstrari queant. cf. metaphys. A. 1. 1059^a 32. ἡ μὲν γὰρ ἀποδεικτικὴ σοφία ἡ περὶ τὰ συμβεβηχότα. metaphys. B, 2. 997^a 19. Haec omnia, nisi alteram ab altera significationem segregaveris, inter se pugnabunt, discrimine autem servato, in concordiam redibunt. Hoc quidem loco alteram vim obtinere dubium non erit. Simili fere vi analyt. post. I, 7. 75^b 4. οὐκ ἔστι τὴν ἀριθμητικὴν ἀπόδειξιν ἐφαρμοσά εἰς τὰ τοῖς μεγέθεσι συμβεβηχότα, quae recentiori nomine numerorum attributa, si non accidentia, dicere possis. Quaerenti, unde factum sit, ut tam discrepantia, quam casus et necessitas, unius vocis vi colligarentur, haec fortasse ratio occurret. Συμβαίνειν, quod vulgari usu accidere valet, rei fortuitae significationi locum dedit. Aristoteles, quum idem verbum consequendi potestate frequentaret, simul in alteram necessitatis alicuius notionem incidit. Quod ut appareat, syllogismi definitionem consulas. Anal. pr. I, 1. 24^b 18. συλλογισμὸς δὲ ἔστι λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἔξ ἀνάγκης συμβαίνει τῷ ταῦτα εἶναι. λέγω δὲ τῷ ταῦτα εἶναι τὸ διὰ ταῦτα συμβαίνειν, τὸ δὲ διὰ ταῦτα συμβαίνειν τὸ μηδενὸς ἔξωθεν ὅρον προσδεῖν πρὸς τὸ γενέσθαι τὸ ἀναγκαῖον. Sicut conclusio e generali propositione consequitur, ita τὰ συμβεβηχότα ex οὐσίᾳ. cf. Philop. ad h. l. A. fol. 7 a. ὡς λέγομεν συμβαίνειν ταῖς προτάσεσι τὸ συμπέρασμα, οὐχ ὅτι συμβέβηκε ταῖς προτάσεσι τὸ συμπέρασμα, ἀλλ' ὅτι ἔξ ἀνάγκης αὐταῖς ἀκολούθει. Ita συμβαίνειν iam apud Platonem in Philebo p. 35 C. συμβέβηχ' ἡμῖν ἐκ τούτων τῶν λόγων.

402^a 9. ὅν τὰ μὲν ἴδια πάθη, τῆς ψυχῆς εἶναι δοκεῖ, τὰ δὲ δι' ἐκείνην καὶ τοῖς ζῴοις ὑπάρχειν.] In his iustam oppositionem desideres. Neque enim quae animae sunt, iis contraria, quae per ipsam animam animalibus tribuuntur. Prius illud ἴδια πάθη, τῆς ψυχῆς ad solam humanam animam referri antecedentia vetant (ἔστι γὰρ οἷον ἀρχὴ τῶν ζῴων). Restat igitur, ut illa propria ad ipsam per se animam, communia simul ad corpus respiciant; ζῴων enim utrumque et animam et corpus complectitur.

§ 2. 402^a 11. καὶ γὰρ ὄντος κοινοῦ τοῦ ζητήματος πολλοῖς ἐτέροις.] Themistius fol. 64 a. interpretatus esse videtur: „quum quid res sit multi quaerent etc.“, ut quod sequitur τῷ ex his multis aliquem significaret. Scribit enim: οὐ μόνον παρὰ τοῖς φιλοσόφοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἄπειρον ὅσοι τι διὰ τοῦ λόγου διδάσκουσι, πάντες γὰρ ὁρισμῶ ζῶντα πειρῶνται. At verba non ad homines, qui participes sunt, sed ad res, quibus communis est quaestio, trahi sententia iubet. Haec enim ita aptissime iungitur. Quoniam multis aliis rebus ea quaestio (ζήτημα), quae intima ipsarum sit ratio (οὐσία) et definitio (τί ἐστι), communis est, communis huius quaestionis una etiam investigandi via (μέθοδος) videatur.

402^a 12. λέγω δὲ τοῦ περὶ τὴν οὐσίαν καὶ τοῦ τί ἐστι.] Quid hoc loco ἢ οὐσία et τὸ τί ἐστι differat circumspicienti facile id discrimen occurret, quod est inter τὸ τί ἦν εἶναι et τὸ τί ἐστι. De quorum natura alio loco copiosius diximus¹⁾, unde haec transtulisse sufficiat. Τὸ τί ἦν εἶναι, si universe explicatur, definitio, determinatio est (ὁρισμός, ὅρος top. I, 4. 101^b 21, metaph. Z, 4. 1030^a 6), ita quidem, ut, quidquid vel materiam spectat vel alia demum interposita notione (κατὰ συμβεβηχός) accedit, excludatur. Unde fit, ut et eius sit, cuius natura per se sola cogitatur, et, materia detracta, ad formam pertineat. Quae quum ita sint, τὸ τί ἦν εἶναι ad eorum naturam accedit, quae universe dicuntur (τὰ καθόλου); est tamen diligenter discernendum. Τὸ καθόλου commune quid significat, e singulis quidem collectum, nec vero ad individuum pertinens, sed quale quid sit (metaph. Z, 13. 1038^b 16, 35). Τὸ τί ἦν εἶναι semper ad τόδε τι refertur, i. e. ad certum aliquid et individuum, ut huius ratio deponatur nusquam (metaph. Z, 4. 1030^a 3, Theophrast. metaph. p. 317. Br.). Si a generis notione individuorum diversitas tollitur, hanc ipsam τὸ τί ἦν εἶναι expetit. Τὸ τί ἦν εἶναι ita ad εἶδος pertinet, ut ingenii exemplar, ad quod materia fingitur, forma, cui materia subiecta est, hoc nomine appelletur (metaph. Z, 7. 1032^b 2, 23). Itaque τὸ τί ἦν εἶναι si ἀρχὴ, vel αἴτιον dicitur, certae rei causa est, eaque eius formae, quae in notione posita est, ut saepius ad finem et consilium spectet (Z, 17. 1041^a 29). Τὸ τί ἦν εἶναι ad agit, ut iners materia ad vitam et actionem pel-

1) Das τὸ ἐν εἶναι, τὸ ἀγαθῶν εἶναι etc. und das τὸ τί ἦν εἶναι bei Aristoteles. Ein Beitrag zur aristotelischen Begriffsbestimmung und zur griechischen Syntax. Rheinisches Museum 1828, 457 sqq., [Gesch. d. Kategorienlehre 37 ff. „Das τί ἦν εἶναι der hervorbringende und vorgehende Grund.“]

latur. Exempla si quaeras, quomodo τὸ τί ἦν εἶναι adhibeatur, cf. phys. II, 3 191^b 27, eth. Nic. II, 6. 1107^a 6. Quoniam τὸ τί ἦν εἶναι notionem significat, quae quasi creatrix menti observans antea est, quam res ipsa, factum putamus, ut Aristoteles imperfecti formam (τὸ τί ἦν εἶναι) eligeret.¹⁾ Alia praeterea accedit imperfecti causa. Nulla enim definitio τὸ τί ἦν εἶναι consequitur, nisi ex iis, quae per se priora sunt, repetita est, velut si quis lineam plani, planum solidi terminum dixerit. huius definitionis notae ex iis, quae posteriora sunt, manaverunt (planum enim lineam sequitur), ut τὸ τί ἦν εἶναι ab eiusmodi notitia alienum sit. Cf. top. VI, 4. 141^b 21. πάντες γὰρ διὰ τῶν ὑστέρων τὰ πρότερα δηλοῦσιν· τὸ μὲν γὰρ γραμμῆς, τὸ δ' ἐπιπέδου, τὸ δὲ στερεοῦ φασὶ λέγειν εἶναι. οὐ δεῖ δὲ λαμβάνειν ὅτι τοὺς οὕτως ὀριζομένους οὐκ ἐνδέχεται τὸ τί ἦν εἶναι τῷ ὀριζομένῳ δηλοῦν, ἐὰν μὴ τευχῶν τε αὐτῶν ἡμῖν τε γνωριμώτερον καὶ ἀπλῶς γνωριμώτερον κτλ. Praesentis temporis usus (τὸ τί ἐστι) ad aliam vim reiectus est (analyt. post. II, 4).²⁾

Quibus expositis ad locum, de quo agitur, redeundum est, ita quidem ut οὐσίαν ante τὸ τί ἐστι positam τὸ τί ἦν εἶναι significare suspiceris. Neque inauditum; nam τὸ τί ἦν εἶναι dicitur οὐσία, metaph. Z, 3. 1028^b 33. λέγεται δ' εἰς οὐσία, εἰ μὴ πλεοναχῶς, ἀλλ' ἐν τέταρσί γε μάλιστα· καὶ γὰρ τὸ τί ἦν εἶναι καὶ τὸ καθόλου καὶ τὸ γένος οὐσία δοκεῖ εἶναι ἐκείνου, καὶ τέταρτον τοῦτων τὸ ἐπισημειώμενον. de an. II, 4. 112^b 10. καθόλου μὲν ὅν εἴρηται τί ἐστίν· εἰς ψυχῆ· οὐσία γὰρ ἢ κατὰ τὸν λόγον. τοῦτο δὲ τὸ τί ἦν εἶναι τῷ τοιούτῳ σώματι. Cf. ceterum de an. III, 4. 429^b 10; III, 6. 430^b 28. Itaque haec duplex hoc loco quaestio significatur, primum quae sit praeccepta rei naturae notio, deinde quid eadem res sit e mente in rerum naturam prolata, qualis sit et quanta.

1) [Similiter impf. ἦν in Platonis Phaedone usurpatur p. 97 E, cf. Gesch. d. Kategorienlehre 37; Bz. ind. Ar. 764^a 55 „imperfecti usum non improbabiliter ratione ad τὸ πρότερον φύσει pertinere suspiciantur.”]

2) [In ed. pr. hoc loco Trdlbg. definitionem τοῦ τί ἐστι proposuit, quam ipse anteriorem iusto esse concessit in libro: Geschichte der Kategorienlehre, p. 36. (cum nota): „Wenn das τί ἐστι mit seiner Bezeichnung der angeschauten Gegenwart an das quantitative und qualitative Dasein gewiesen wurde, so dass es allenthalben da, wo die Materie mit in die Vorstellung hineintritt, seine Stelle finde so erscheinen diese Grenzen gegen den weiten Gebrauch des τί ἐστιν zu eng, und die Stelle (metaph. Z, 4. 1030^a 29), worauf der Unterschied gegründet wurde, ist ihm bereits durch eine richtigere Interpunction (Bonitz, observ. crit. in Ar. libr. metaph. 14 sqq.) entzogen; — τί ἐστι läuft mit τί ἦν εἶναι im ursprünglichen und abgeleiteten Gebrauche parallel.]

402^a 15. ὥσπερ καὶ τῶν κατὰ συμβεβηχὸς ἰδίων ἀπόδειξις]. Recepiimus nominativum ἀπόδειξις, quem quidem grammatica ratio requirit, codicem (ETVγ) auctoritate non destitutum. Accusativum si admiseris, librariorum incuriam constructione quadam ad sensum statuenda resarcias necesse est, ita quidem ut e verbo δόξειε existimandi, indicandi notionem petas, ex qua pendeat accusativus. [Quid sit τὸ κατὰ συμβεβηχὸς ἴδιον intellegitur e top. V, 1. 128^b 16. ἀποδίδοται δὲ τὸ ἴδιον ἢ καθ' αὐτὸ καὶ αἰεὶ, ἢ πρὸς ἕτερον καὶ ποτέ, οἷον καθ' αὐτὸ μὲν ἀνθρώπου τὸ ζῆν ἡμέρον γίγναι, πρὸς ἕτερον δὲ οἷον ψυχῆς πρὸς σῶμα, οὗ τὸ μὲν προστατικόν τὸ δ' ὑπηρετικόν ἐστίν. Quod igitur rei proprium est sed non per se solam, ut accedente demum alia re existat, id κατὰ συμβεβηχὸς ἴδιον est.]

402^a 19. ἀπόδειξις, ὁρισμός, διαίρεσις.] Sicut ἐλαγωγίη (inductio) a singulis ad communia colligenda procedit, ita ἀπόδειξις e communibus singula (συμβεβηχότα) repetit. Hoc enim a singulis ad universa et ab universis ad singula quasi progressu et regressu universa cognitionis vita continetur. Si οὐσία in generali rei natura posita est, ἀπόδειξις, demonstratio, ab intima rerum natura ad attributa (συμβεβηχότα) redigitur. Συμβεβηχότα, si demonstrationi vindicantur, non ea quidem sunt, ut supra ostendimus, quae fortuito accidunt, sed quae necessario consequuntur, non ea, quae casu ad notionem accedunt, sed quae ex definitione ducuntur. Ita tres trigoni angulos duos rectos aequare, id quod triangulum quasi constituit, quoniam ex οὐσία consequitur, συμβεβηχός significari vidimus. Quod si est, τὰ συμβεβηχότα ipsam rei naturam quasi evolvunt, ut fere universam scientiam continere videntur. Itaque si τὰ συμβεβηχότα demonstrationis esse dicuntur, tantum abest, ut demonstrationis dignitas minuatur, ut augeatur, nec repugnat, quod ἀπόδειξις necessaria ex necessariis ducere traditur (anal. post. I, 6. 74^b 5).

Quod demonstratio (ἡ ἀπόδειξις) alii cognitionis rationi, quae quidem non satis describitur, ex adverso ponitur, iam quae sit demonstratio et quibus vertatur, paucis videndum est. Metaphys. B, 2. 997^a 7. περὶ πάντων γὰρ ἀδύνατον ἀπόδειξιν εἶναι· ἀνάγκη γὰρ ἐξ τινῶν εἶναι καὶ περὶ τι καὶ τινῶν τὴν ἀπόδειξιν· ὥστε συμβαίνει πάντων εἶναι γένος ἐν τι τῶν διεκνημένων· πάντα γὰρ ἢ ἀποδεικνύται ἢ γίνονται τοῖς ἀξιωμασι κατὰ 997^a 31. οὐ δοκεῖ δὲ τοῦ τί ἐστίν ἀπόδειξις εἶναι· εἰ δ' ἐλέγξαι, τίς ἐστίν ἢ θεωροῦσα περὶ τὴν οὐσίαν τὰ συμβεβηχότα; τοῦτο γὰρ ἀποδοῦναι παρχάλεπον. Metaphys.

K. 1. 1059^a 32. ἡ μὲν γὰρ ἀποδεικτικὴ σοφία ἢ περὶ τὰ συμβεβηκότα, ἢ δὲ περὶ τὰ πρώτα ἢ τῶν ὀσίων. cf. *analyt.* II. 19. 99^b 17. Ex ἀποδείξει ἐπιστήμη oritur. *analyt. post.* I. 2. 71^b 17 sqq.; *metaphys.* *K.* 1. 1059^b 18. οὐδὲ μὴν τῆς σχολαστικῆς περὶ ἀποδείξεώς τε καὶ ἐπιστήμης· περὶ γὰρ αὐτὸ τοῦτο τὸ γένος τὴν ἐπίτησιν ποιῆται· λείπεται τοίνυν τὴν προκειμένην φιλοσοφίαν περὶ αὐτῶν τὴν σκέψιν ποιῆσθαι. Itaque primo philosopho superior haec de principiis, unde demonstratio ducitur, disserendi ratio tribuitur. Quae vero est haec philosophica, quae in ὀσίῳ versetur, quaerendi ratio? In analyticis posterioribus (II. 3. 90^b 3) ἀπόδειξις ita definitur, ut in syllogismo medium terminum, qui maiori subsumatur, afferat. Nec latius patet. Id enim, cui subsumitur, ὀρισμῶν statuitur. ὁ μὲν γὰρ ὀρισμὸς τοῦ τί ἐστὶν εἶναι δοκεῖ, τὸ δὲ τί ἐστὶν ἅπαν καθόλου καὶ κατηγοριζόν; et paulo post αἰσχὰ τῶν ἀποδείξεων ὀρισμοί (his enim tanquam generali singula quaeque continentur). ὧν οὐκ ἔσονται ἀποδείξεις δέδεικται πρότερον. ἢ ἔσονται αἰσχὰ καὶ ἀποδεικτὰ καὶ τῶν ἀρχῶν ἀρχὰ καὶ τοῦτ' εἰς ἄλειρον βადίεται· ἢ τὰ πρώτα ὀρισμοί ἔσονται ἀναπόδεικτοι. cf. *metaphys.* *K.* 7. 1061^a 9. Erit igitur illa, quam quaerimus, cognoscendi ratio, quae rerum ὀσίαν expetat, ὀρισμὸς. (cf. *metaph.* *Z.* 12. 1037^b 25). Alias vero demonstrationi inductio opponitur, ut ὀρισμὸς et ἐπαγωγὴ quid differant investigari debeant. *analyt. post.* I. 18. 81^b 1. μαθάνομεν ἢ ἐπαγωγῇ ἢ ἀποδείξει. ἔστι δ' ἢ μὲν ἀπόδειξις ἐκ τῶν καθόλου, ἢ δ' ἐπαγωγῇ ἐκ τῶν κατὰ μέρος. cf. *analyt. prior.* II. 21. 67^a 22. Quid ἐπαγωγῇ agat, optime ostenditur in analyticis prior. II. 23. 68^b 15. ἐπαγωγῇ μὲν ὅν ἐστι καὶ ὁ ἐξ ἐπαγωγῆς σιλλογισμὸς τὸ διὰ τοῦ ἐξέρον διάλερον ἄρχον τῷ μέσω σιλλογίσασθαι, ὡς ἐ τῶν ΑΓ μέσον τὸ Β, διὰ τοῦ Γ δεῖξαι τὸ Α τῷ Β ἐλάσχειν· οὔτω γὰρ ποιούμεθα τὰς ἐπαγωγὰς. ὡς ἔστι τὸ Α μαζρόβιον, τὸ δ' ἐφ' ᾧ Β τὸ χολῆν μὴ ἔχον, ἐφ' ᾧ δὲ Γ τὸ καθ' ἕκαστον μαζρόβιον, ὡς ἄνθρωπος καὶ ἦλλος καὶ ἴμιονος. τῷ δὲ Γ ὄλω ἐλάσχει τὸ Α· τῶν γὰρ τὸ ἄχολον μαζρόβιον. Inductio igitur singula ponit et ex singulis generalem propositionem concludere studet. Quae via etiamsi ad communia fert, non omne tamen definitionis officium explet; inservit definitioni, sed non est ipsa definitio. Haec enim generale et proprium simul continet; *top.* IV. 1. 120^b 13. ἔστι δὲ ταῦτα (τὸ γένος καὶ τὸ ἴδιον) στοιχεῖα τῶν πρὸς τοὺς ὄρους. (cf. *metaphys.* *Z.* 12. 1037^b 8 sqq.). In topicis, quae quidem magis ad vitia vel cavenda vel tollenda, quam ad artis subtilitatem scripta

sunt, quinque hae conditiones a iusta definitione requiruntur (top. VI, 1. 139^a 24 sqq.): primum ut universum genus tangat, deinde ut, si genus, suum genus reddat, tum ut propria sit rei ratio, tum ut τὸ τί ἦν εἶναι referat, postremo ut haec omnia apte sint exposita. Ex quibus, missis reliquis, τὸ τί ἦν εἶναι omnium maxime premendum est. In eandem sententiam top. VII, 5. 154^a 31. ὁρισμός ἐστι λόγος ὃ τὸ τί ἦν εἶναι σημαίνων. In quo non solum communes rei notae colliguntur et describuntur, sed ratio, ex qua res tanquam e priori causa orta est, comprehenditur (top. VI, 4. 141^a 26); illuc mera inductione maius esse videtur. Ita definitio, ab eo quod Aristoteles τὸ ὅτι i. e. esse rem dixit, ad quod ἀπόδειξις pertinet (analyt. post. I, 13. 78^a 22 sqq.), ad τὸ διότι i. e. cur sit, migravit. In quo si versatur definitio, est aliqua demonstrationis conclusio in medio termino investigando detenta (συμπέρασμα τι ἀποδείξεως anal. post. I, 8. 75^b 32. cf. anal. post. II, 8. 93^a 7). Cuius rei exemplum quoniam liber secundus de anima (II, 2. 413^a 15) affert, in hunc locum differendum esse censemus. Ὅρισμόν et ἐπαγωγὴν, definitionem et inductionem inter se oppositas invenias in libro magn. mor. I, 1. 1182^b 31, ita tamen, ut ad boni quaestionem accommodentur. Quo exemplo, quae nunc de earum discrimine dicta sunt, satis cernuntur. Id tamen illo loco observes, ἐπαγωγὴν magis conclusionem ex analogia, quo quidem nunc vocatur nomine, quam inductionem significari. Quid sit ὁρισμός, accurate disputavit Alex. Aphrodis. (ἀπορίαι καὶ λύσεις A, γ'. p. 21 Sp.). Quo loco id maxime laudandum est, ὁρισμόν a singulis quibusque avocatum non iis simpliciter adnumerari, quae communia sunt, in qua scilicet definitionis nota logici nostri fere ad numerandum delapsi sunt, sed ea solummodo communia, quae naturam vere constituunt. διὸ οὐδὲ τῶν κοινῶν ὡς κοινῶν οἱ ὁρισμοί, ἀλλὰ τούτων, οἷς κοινοῖς καθ' ἐκάστην φύσιν εἶναι συμβέβηκεν. καὶ γὰρ ἐνός ὄντος ἐν ὑποστάσει ἀνθρώπου μόνου ὁ αὐτὸς τοῦ ἀνθρώπου λόγος· οὐ γὰρ διότι ἐν πολλοῖς ἐστὶν οὗτος ὁ λόγος αὐτοῦ, ἀλλὰ διότι κατὰ τὴν κοινὰν φύσιν ὁ ἀνθρώπος ἀνθρώπος ἐστίν, εἴτε πλείους εἴεν ζεκοινωνηζόμενες τῆσδε ἢ τῆς φύσεως εἴτε μὴ. Quae si sequimur, ἐπαγωγὴ, ut supra collegimus, ab ὁρισμῷ ita differt, ut illa, instituta comparatione, ad communia nitatur, hic praeter communia ea, quibus rei natura continetur et quae eam quasi gignunt, exponere studeat. Qua via conclusio procedit, ἐπαγωγὴ communia inveniet, ut ὁρισμῶν altius descendentem praeparare possit, ab ipso autem diversa sit. [Qui ex universo vocis usu logicam vim scrutetur, is praecleara componat Sophoclis

verba, quibus contra regis edictum Antigone pie patrati facinoris causam agit (Antigone v. 450):

οὐ γάρ τί μοι Ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τάδε,
οὐδ' ἡ ξύνοικος τῶν κάτω θεῶν Δίκη,
οὐ τοῦσδ' ἐν ἀνθρώποισιν ὄρισαν νόμους.

Neque aliter in Moschionis fragmento apud Stobaeum (ecl. phys. I, 8. 38) ὄρισεν νόμος. eth. Nic. V. 3. 1129^b 12. Quemadmodum definita rei notio eius rationem ita continet, ut quasi lex dominetur (ipsi enim naturae praeerat generatrici): sic notiones legum exemplo certis finibus circumscribuntur et quasi termini finguntur. Trdlbg. elem. log. Ar. § 54.]

Restat *διαίρεσις*, divisio, quae tanquam alia quaerendi ratio commemoratur. In qua tangenda Aristoteles Platonem tetigisse videtur. Est enim Platonis, dividendo et disiungendo verum exquirere. Quid enim dialogis frequentius, quam, divisionibus propositis, auditorem in alterutram partem compellere? Aristoteles vero hanc progrediendi rationem utpote pro cognitionis severitate laxiorem reiecit, ut hoc loco in divisionis mentione magis de aliorum velut Platonis quam de sua sententia cogitasse videatur. Aristoteles quid de *διαίρεσει* senserit optime declaravit in *analyt. prior.* I, 31. 46^a 32, unde haec maxime ducimus. *ἔστι γὰρ ἡ διαίρεσις οἷον ἀσθενῆς συλλογισμῶς· ὁ μὲν γὰρ δεῖ δεῖξαι, αἰεῖται, συλλογίζεται δ' ἀεὶ τι τῶν ἄνωθεν.* cf. *analyt. post.* II, 5. 91^b 12, ubi ipsis exemplorum vestigiis aliquam Platonis notam deprehendisse tibi videaris. *analyt.* II. 13. 96^b 25 sqq., ubi id boni divisionibus conceditur, ut ad id, quid res sit, exquirendum inservire possint. Neque abhorret de part. anim. I, 2. 3. 642^b 5 sqq., ubi gravi exemplorum numero animalia non bifariam distribuenda esse docetur.

402^a 18. *πραγματευθῆναι*] de propria in disciplinis tractandi ratione, velut metaph. B, 2. 997^b 21. *ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἡ ὀππικῆ πραγματεύεται.* cf. metaphys. K, 1. 1059^b 10. K, 7. 1064^a 3.

402^a 19. *ἐὰν δὲ φανερόν ᾗ, πότερον ἀπόδειξις τις κίλ.*] Quae conditio vulgo ad antecedentia trahitur, ut a verbis *ἔτι δὲ πολλάς* nova enunciatio existat. Quo autem iure praecedentibus, quae tanquam consequentia conditionem repudiant, adnexa sit, non facile est videre. Facilius ita decurret sententia: *Ἐάντι* quae via et ratio ineunda sit perspectum fuerit, multas tamen difficultates habebit, ex quibus quaerendum sit principis. Hoc enim, quidquid est, omnibus commune videtur. Quod δὲ post *ἔτι* (20) sustulimus, non sine codicum auctoritate (*E*)

factum est; molestius enim δέ¹⁾ in apodosi, quamquam non ita, ut ferri nequeat. Philoponus enunciationis partes eodem modo coniunxit.

402^a 21. ἄλλαι γὰρ ἄλλων ἀρχαί, καθάπερ ἀριθμῶν καὶ ἐπιπέδων] Numeri discreti et sunt spatii expertes, plana continua (categ. I, 6. 4^b 23); numeris monades priores sunt, planis lineae (top. VI, 4. 141^b 6), ut illa ex his cognoscenda sint.

§ 3. 402^a 22. Sequuntur exempla quaestionum, quibus animae investigatio implicatur; et primum quidem de categoriis (ἐν τίνι τῶν γενῶν), de quibus praeter categoriarum libellum topicorum I, 9. 103^b 20 sqq. conferri potest. Si quis Aristotelem in unaquaque harum quaestionum certum quendam philosophum, qui eiusmodi definitione usus fuisset, ante oculos habuisse contendat: divinabit potius, quam demonstrabit. Adeo enim communes sunt quaestiones, ut eiusmodi vestigia non relinquuntur. Simplicius quidem et Philoponus suum cuique categoriae auctorem tribuerunt, velut Platonem animam οὐσίαν dixisse, Xenocratem ποσόν, quippe qui numerum posuerit, medicos ποιόν, quippe qui κρᾶσιν vocaverint. Eiusmodi vero exempla Aristoteli obversata esse, non est unde probes.

402^a 25. ἔτι δὲ πρότερον τῶν ἐν δυνάμει ὄντων ἢ μᾶλλον ἐντελεχείᾳ τις] De his notionibus ad libri secundi initium copiosius expositum est. — Quid sit quod haec notiones praedicamentis quasi diversae addantur Trüllbg exponit in libro: Geschichte der Kategorienlehre. 157 sqq.

402^a 26. ἐντελεχείᾳ τις] τις de consulto additur; plures enim ἐντελεχείᾳς modi. cf. ad II, 1.

§ 4. 402^b 1. De animae et partibus et generibus quaeritur.

402^b 2. ἅπασα, Atticorum more, sicut πᾶσα, unaquaeque; cf. Heind. ad Pl. Phaed. p. 108 b. Neque enim quaeritur, ut ex sequentibus patet, an animus totus similes in se partes habeat, sed potius an animae eandem inter se speciem referant.

402^b 3. νῦν μὲν γὰρ οἱ λέγοντες κτλ.] Philopon. A. fol. 8 b: τινὲς δὲ φασίν, ὅτι ἐστὶ καὶ Ἀλέξανδρος, εἰς Πλάτωνα ἀντίτιθεσθαι ἀντίον (sic etiam Simpl. fol. 2 b. in Timaeum coniectum esse censet), φαίνεται δὲ ὁ Πλάτων καὶ ἀλλοτῶν μὲν πολλαχῶν, μάλιστα δὲ ἐν Τιμαίῳ καὶ περὶ τῆς ἀλόγου δια-

1) [Cf. Bz. ind. Ar. 167^a 20: „in enunciatis conditionalibus apodosis interdum, ubi oppositio quaedam significanda est, particulam δέ adhibet“; peculiarem et a reliquis graecis scriptoribus alienum usum particulae δέ in apodosi apud Aristotelem demonstrari posse negat ibid. 10. cf. Bz. stud. Ar. II, III, 124 sqq.]

λεχθείς· ὕσως οὖν εἰς τοὺς φρσιζοὺς ἀνίτιται τοὺς περι
Δημόκριτον καὶ τοὺς ἄλλους.

§ 5. 402^b 5. Ut animalis notio e singulis demum generibus petita est: ita videndum, ne una animae notio ponatur e diversa demum singularum natura petenda.

402^b 7. Θεοῦ, τὸ δὲ ζῷον τὸ καθόλου ἦτοι οὐθέν ἐστιν ἢ ἕστερον] ed. pr. Θεοῦ· τὸ δὲ ζιλ. - Rectius maiore puncto post Θεοῦ sublato: τὸ δὲ ζῷον κτλ. ad alterum interrogationis membrum trahitur; alioquin enim abruptum interponitur, neque vero hoc quidem loco Aristotelis est asserere, sed dubitationes movere. Tractat hoc dictum Alexander Aphrodisiensis *ἁποριῶν καὶ λύσεων Α, ιά.* p. 46. Sp., unde haec potissimum ducere libet: ἐπεὶ τοίνυν τὸ γένος τὸ τοιοῦτο (i. e. τὸ ζῷον τὸ καθόλου, quod genus definiivit) οὐ πρόγματι ἀλλὰ συμβεβηζὸς πρόγματι (lege πρόγματι) ἔστι, εἶπεν αὐτὸ Ἀριστοτέλης, ἢ μὴδὲν εἶναι, εἶπε μὲν [μὴ Sp.] νεώτερος ὄν (sic?). τὸ γὰρ ὡς γένος ζῷον βουλόμενος δηλώσει προσέθηκεν τῷ ζῷῳ τὸ καθόλου εἰπὼν· τὸ γὰρ ζῷον τὸ καθόλου· τοῦτο οὖν τὸ ὡς γένος ζῷον ἦτοι οὐδὲν ἐστίν, εἶπε μὴ γίνεσθαι ἢ οὐκ εἶναι, ἀλλ' ἐστὶ συνέκτισμα ἐπὶ τῷ γινόμενῳ πρόγματι ἢ εἰ καὶ τὸ οὕτως ὄν ὄν τις λέγοι, ἕστερον ἐστὶ ἐκείνου ἢ ἐλάττω· δεῖ γὰρ εἶναι πρότερον τὸ πρόγματι τοῦ συμβεβηζὸτος αὐτῷ. In eandem sententiam etiam reliqua disputata sunt. Agnoscas in his eius quaestionis, quae exorta inter nominalismum et realismum pugna mediam aetatem occupatam tenuit, prima apud Aristotelem eiusque discipulos initia. Si altius in rem descenderis, in hac Alexandri τῶν συμβεβηζότων a re ipsa divisione, quasi genus, in quo rei lex et ratio inest, nihil nisi accidens esset, haud acquiesces. Τὸ ζῷον τὸ καθόλου a sola mente gignitur, ut inter res invenias nusquam (οὐθέν); quatenus tanquam universa forma et species e singulis quibusque colligitur, his quidem posterior dici potest; sed naturae generici quodammodo prior. [Idem est, ac quod statim dicitur τὸ κοινὸν κατηγορούμενον. Cf. metaph. Ζ. 13. 1038^b 11. τὸ δὲ καθόλου κοινόν· τοῦτο γὰρ λέγεται καθόλου, ὃ ἀκίσειν ἐλάττω λέγουσαν. τίτος οὖν οὐσία τοῦ ἐστίν; ἢ γὰρ ἀκίσειον ἢ οὐδένος. ἀπάντων δ' οὐκ οἴοντε κτλ.]

De scriptura apud Aristotelem inter οὐθέν et οὐδὲν fluctuante Carolus Goettling ad polit. I, 1. p. 278 haec scribit: „In Aristotele et Theophrasto vitium illud (οὐθέν) tam altitudines egit, ut ingenitum esse videatur, quamquam vix tolerabile videtur in eodem versu et membro.” Lobeck ad Phryn. p. 182: „Nos tamen p. 5, 1. μὴδὲν δεόμενος δι' αὐτάρχειαν

οὐθὲν μέρος πόλεως de industria scripsimus pro *μηθὲν δεόμε-
ρος*. Nam quum promiscue *οὐθὲν* et *οὐδὲν* utatur Aristoteles,
hoc non usus est nisi substantive, illo autem adiective, simile-
que videtur discrimen fuisse inter *οὐδὲν* et *οὐθὲν* atque inter
aliquid et aliquod apud Latinos obtinet." Haec observatio ita
comparata est, ut incredibilem harum formarum confusionem
tollere posset. Sed an codices consentiant nondum satis constat.
Bekkerus, quid codices de harum formarum vel constantia vel
inconstantia praebeant, nusquam attert. Saepius in his ipsis
formis a vulgata discedit, sed de manuscriptorum auctoritate
taecet. Neglegitur in novissima editione illa scripturae norma,
ut ex hoc libro exempla proponam, I, 3. 407^b 19, 21; I, 4.
109^a 10, quibus locis vulgata ad Goettlingii observationem pro-
pius accedit. Manuscriptorum auctoritatem desiderabis; fortasse
in his scripturae spinis Bekkerus unius vetustissimi codicis aucto-
ritatem secutus est; at sane dicendum erat. Forma *οὐθὲν*,
μηθὲν rarum est exemplum, quo litera media (δ) a spiritu aspero
affecta sit; nam a particula *οὔτε* *οὐθὲν* duci non potest, tum
propter particulae *οὔτε* usum, tum quod *οὔτεμια* nusquam legi-
tur. (A in Θ mutatum esse in *οὐθὲν* et *οὐθὲτερον* non vide-
tur; potius a Boeotis Aeolensibus, quorum *οὐθὲν* fuisse pro-
prium dicitur (V. Eustat. p. 1814) pro spiritu aspero Θ ascitum
esse ut in *θαμά* et *ἄμα*, in *θάλασσα* et *ἄλς* atque hoc post
pugnam Leuctricam ad reliquos etiam transisse Graccos, ut
multa alia, ad fidem propius esse videtur. G.)

§ 6. 402^b 9. An partibus prius partium munera et actiones
quaerendae sint.

§ 7. 402^b 14. An actionibus prius ea, ex quibus vel in
quae sequuntur.

402^b 15. *ἀντιζείμενα*] Vocis usus latius patet. Metaph.
A, 10. 1018^a 20. *Ἀντιζείμενα λέγεται ἀντίφασις καὶ ἰσχυ-
ρία καὶ τὰ πρὸς τι καὶ στέρησις καὶ ἕξις καὶ ἕξ ὧν καὶ
εἰς ἃ ἔρχεται*. Ex quibus hoc loco sola *τὰ πρὸς τι* conveni-
unt.¹⁾ Nam quae percipiuntur, quae cogitantur, ad perceptio-
nem et cogitationem duplici modo pertinent, ut haec tum ab
illis moveantur tum ad ea regantur. Quo pertinet locus cate-
goriarum 10. 11^b 24. *ὅσα μὲν οὖν ὡς τὰ πρὸς τι ἀντίκει-
ται, αὐτὰ αὐτῷ ἐστὶ τῶν ἀντιζιμέμων λέγεται ἢ ὁμοιωτῶν
ἄλλως πρὸς αὐτὰ, οἷον τὸ διπλάσιον, αὐτὸ ὅπερ ἐστίν,*

1) [Aliter Bz. ind. Ar. 64^a 18: „ad sensum localem v. ἀντικείμενα
referendum videtur, quod res. sensibus obiectae ἀντιζείσθαι nominantur.“]

ἐέρον διπλάσιον λέγεται· τινὸς γὰρ διπλάσιον. καὶ ἡ ἐπιστήμη δὲ τῶ ἐπιστητῶ ὡς τὰ πρὸς τι ἀντίκειται, καὶ λέγεται γὰρ ἡ ἐπιστήμη, αὐτὸ ὅπερ ἐστὶ τοῦ ἐπιστητοῦ. καὶ τὸ ἐπιστητὸν δὲ αὐτὸ ὅπερ ἐστὶ πρὸς ἀντιζείμενον λέγεται, τὴν ἐπιστήμην· τὸ γὰρ ἐπιστητὸν ὑπὲρ λέγεται ἐπιστητὸν, τῇ ἐπιστήμῃ. Quo quidem oppositorum genere quod res est non tollitur, sed servatur. In eo enim, quod scitur, sciendi notio manet.

402^b 16. τοῦ νοητικοῦ] De lectione, quae fluctuat inter voces νοητικοῦ et νοῦ, e Ioanne Philopono haec afferenda censemus (B. fol. 1 b): ἔδει εἰλεῖν τὸ ἀσθητὸν τῆς ἀσθήσεως καὶ τὸ νοητὸν τῆς νοήσεως· ταῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ τῶν ἐνεργειῶν σημαντικά· ἦν δὲ εἴτε καταχρόμενος τοῦ ἀσθητικοῦ καὶ νοητικοῦ· ἄπερ ἦν σημαντικά τῶν δυνάμεων. Quid Themistius, Simplicius, Sophonias legerint, ex iis, quae commentantur, certo colligi non potest.

§ 8. 402^b 16. Si, quae antecedunt, universa sententia complecti velis, hoc quaerebatur, utrum intima rei natura (οὐσία) iis, quae eam consequuntur, an haec illa prius sint investiganda. Unde fit, ut oratio ad necessariam utriusque partis necessitudinem delabatur. Tam arte esse coniuncta, ut alterum ab altero divelli non possit. Quoniam συμβεβηκότα in οὐσία posita sint, vanam esse eam definitionem, quae consequentia non tanquam e sinu suo emittat. Συμβεβηκότα contra, si cogitatione anticipantur, ad definitionem multum conferre.

402^b 23. ἀποδιδόναι κατὰ τὴν φαντασίαν¹⁾ περὶ τῶν συμβεβηκότων] Quaeritur, cur φαντασία et συμβεβηκότα inter se respondeant. Non de ea hic συμβεβηκότων cognitione agitur, quae e definitione concluditur; tentatur enim definitio nec iam posita est. Restat igitur, ut συμβεβηκότα, donec a sensibus suscipiuntur neque a principijs demonstrantur, φαντασία tribuantur; nondum enim cognita sunt.

402^b 25. πάσης γὰρ ἀποδείξεως ἀρχὴ τὸ τί ἐστίν] cf. ad § 3.

403^a 2. διαλεκτικῶς] Sicut ex accidentibus imaginatione praecipuis definitiones colliguntur, ita e definitionibus accidentia cognoscuntur. Quod si fieri non potest, definitiones magis ad disputandum confictae sunt (διαλεκτικῶς εἰρηγία), quam ad intellegendum comparatae. Dialectica enim, etiamsi nonnullis locis ad logicam accedat (ἡ ἐν τοῖς λόγους σκέψις metaphys.

1) [Bz. ad h. l. in ind. Ar. 811^a 58 „κατὰ τὴν φαντασίαν i. e. κατὰ τοῦτο ὃ φαίνεται ἡμῖν.“]

A, 6. 987^b 32. cf. hoc ipso capite § 10), tamen plerumque sophisticæ, ex qua nata est, naturam retinet. Id enim proprie significat *διαλέγεσθαι*, ut in utramque partem disputetur; in quo verum sæpius obscuratur, quam illustratur. *Metaph. I', 2. 1001^b 17.* οἱ γὰρ διαλεκτικοὶ καὶ σοφιστικὰ ἑαυτῶν μὲν ὑποδύονται σχῆμα τῷ φιλοσόφῳ· ἢ γὰρ σοφιστικῇ φανομένη μόνον σοφία ἐστὶ καὶ οἱ διαλεκτικοὶ διαλέγονται περὶ πάντων. Dialectica a sophistica eo differt, quod sophistica solam speciem propositam habet, dialectica autem verum disputationibus ultro citroque habitis quasi experiendum. Eodem enim loco sic scribitur 25: ἔστι δὲ ἢ διαλεκτικῇ περιουσιακῇ περὶ ὧν ἢ σοφία γνωριστικῇ, ἢ δὲ σοφιστικῇ φανομένη, οὗσα δ' οὐ. Philosophia verum cognoscit, dialectica ad cognoscendum experitur, sophistica in solam speciem convertit, ita ut dialectica inter philosophiam et sophisticam media sit posita. *Metaphys. K. 3. 1061^b 8.* ἢ γε μὴν διαλεκτικῇ καὶ ἢ σοφιστικῇ τῶν συμβεβηκότων μὲν εἰσι τοῖς οὖσιν, οἷχ ἢ δ' ὄντια, οὐδὲ περὶ τὸ ὄν αἰτιὸν καθ' ὅσον ὄν ἐστίν. *top. I, 1. 100^a 30.* διαλεκτικὸς δὲ συλλογισμὸς ὁ ἐξ ἐνδόξων συλλογισμῶν, ubi ea est dialectici ratio, ut *διαλεκτικὸς συλλογισμὸς* magis ad communem opinionem, *ῥητορικὸς* ad solam speciem accedat. cf. *rhet. I. 1. 1354.* Ita si dialectica, ipso sæpius vero relicto, disputandi potissimum consilium propositum habet, *διαλεκτικῶς καὶ κενῶς* inter se sociari non mireris.

§ 9. 403^a 3. Magna denique quaestio est, quid corpus et animus commune habeant, quid non, utrum animus cum corpore coniungendus, an separandus. Affectus utriusque communes, et de ipsa cogitatione, siquidem imaginationem tanquam fundamentum requirit, num animo propria sit, dubitari potest.

403^a 4. *τοῦ ἔχοντος* sc. *τὴν ψυχὴν* i. e. *τοῦ σώματος*. Neque enim solum animus corpus, sed etiam corpus animum habet. Habet animus, quatenus regit; habet corpus, quatenus animi sedes est.

403^a 7. *ὄλως αἰσθάνεσθαι*] *ὄλως* non ita intellegendum est, quasi quae praecedunt, irasci, concupiscere, tanquam partes sentiendi generi subiciantur, sed potius ut indicetur, sentiendo plura subesse genera, audire, videre etc. *Ἡράθῃ* non ad solos animi affectus redigenda sunt, ut ne sensus excludatur. Quidquid animo accidit, *αἰσθῶς* dici potest.

403^a 8. *ἔοικεν ἴδιον*] *ἴδιον* ed. pr., Trdlbg. restituit *ἴδιον*, quoniam habet cod. E.

403^a 9. *οὐκ ἐνδέχεται ἂν οὐδὲ τοῦτ' ἄνευ σώματος εἶναι* cf. III, 3. 427^a 26. ^b 15. Si imaginatio a sensu profi-

ciscitur, intellectus vero sine imaginatione esse non potest; iam, quomodo intellectus cum corpore cohaereat, facile apparet.

§ 10. 403^a 10. Si nihil est animo proprium, neque quicquam a corpore separari potest.

403^a 12. ἀλλὰ καθάπερ τῆ εὐθύει κτλ.] Ut, quod recto proprium est, ipsa demum materia vim habet suam (alioquin enim nihil est, nisi quod cogitatione fingitur): ita fortasse et animo nulla sine corpore vita.

[403^a 13. ἡ εὐθύ — quatenus rectum definitur, ideoque ad mathematicam recti notionem restringitur; haec autem abstractio (ἀφαίρεσις) est, re vera rectum materiae inhaeret, ut sine corpore esse nequeat.]

403^a 14. ἀψεται τούτου¹⁾ χωρισθὲν τὸ εὐθύ]. Duplex coniunctio cogitari potest. Etenim τούτου aut a verbo ἀψεται aut a participio χωρισθὲν pendet. Si ad ἀψεται retuleris, constructio accurata non est: femininum enim requiritur, siquidem ad globum alienum (χαλκῆς σφαίρας) pertinet. Praestat igitur ad χωρισθὲν trahere, etiamsi χωρισθὲν genitivum non necessario postulat. Saepius enim per se significat quod materia exutum sola cogitatione effingitur τούτου χωρισθὲν. Simplicio et Philopono ducibus, interpreteris χωρισθὲν τοῦ ἐπινοημένου. Aristoteles enim pronomina ad categorias indicandas adhibuit; nec τοῦτο ab eiusmodi usu alienum videri potuit; materiam enim quasi digito demonstrat, quemadmodum οὗτος Atticorum more certas personas quasiprehendit; nimirum pro pronomini-bus ego, tu ponitur. [In Bz. indice Ar. frustra exempla quaesieris.] Hae ipsa paragrapho ὅδε, τοιοῦδὲ ex eodem eoque universo apud Aristotelem pronominum usu explicanda sunt. Illud enim individuum, hoc certam quandam qualitatem designat.

403^a 25. λόγοι ἐνυλοὶ] rationes materiae ipsi innatae. Rationes, quas materiae ditione eximere solemus, materiae concretae. λόγοι significatione admodum generali, ut tam diversa subiecta esse possint. Stoicorum λόγοις σπινθηροποιεῖς, etiamsi non eosdem, tamen exempli loco cogitare possis. Philoponus ad h. l. B. fol. 4 b. λόγοι εἶσιν ἐνυλοὶ, τοιούτων εἶδη, εἶσιν ἐν ἕλῃ τὸ εἶναι ἔχοντα καὶ οὐ χωριστά. Hanc vocem hoc uno loco Bz. in indice animadvertit 257^a 36; intrusa vero non est;

1) [Bz. l. 1 coni. ἀψεται οὕτω χωρισθὲν τὸ εὐθύ et vertit: Dem Grade können als solchen viele Eigenschaften zu, z. B. dass es die eberne Kugel in einem Punkte berührt, aber daraus folgt nicht, dass der Grade als selbstständig existirend in dieser Weise berührt; es hat nämlich keine selbstständige Realität, da es ja immer an einem Körper haftet.]

ex ea enim notione duplex, qui sequitur definiendi modus pendet.

403^a 27. ὑπὸ τοῦδε ἔνεκα τοῦδε] Illud causam efficientem, hoc finem consequendum significat.

§ 11. 403^a 27. Si anima corporis et omnino materiae imperio eximi non potest: ad quodnam disciplinarum genus pertineat, quaeritur. Ita fit, ut, quomodo singulae quaeque vel ad materiam vel ad rationem accedant, mentio iniciatur. Diversae sunt physici et dialectici definitiones; alter materiam tractat, alter formam; alter corpus externum, alter animum moderatorem. Quum omnis fere res duplicem habeat rationem, ut vel finis et consilium vel consilii instrumentum spectari possit, illud dialecticus, hoc physicus arripiet, philosophus utrumque iungere sciet. Nunquam haec inter materiae existimatores et animi iudices cessavit contentio.

403^b 2. De lectione prius. ὁ μὲν γὰρ λόγος εἶδος τοῦ πράγματος]. Plutarchus et Philoponus in exemplis suis habuerunt ὁ μὲν γὰρ λόγος ὁ δὲ τοῦ etc. Scribit enim Philoponus B, 5. ἐπιστητικέον εἰς τε τὸν γὰρ σύνδεσμον. καὶ εἰς τὸν δέ, ἵνα ἢ οὕτως. ὁ μὲν γὰρ τῶν ὀρισμῶν ὁ λόγος ἐστὶ καὶ ἡ αἰτία. ἢτοι τὸ εἶδος τοῦ θημοῦ. ὁ δ' ἕτερος τοῦ πράγματός ἐστιν ὀρισμὸς τοιούτου τῆς οὐσίας καὶ τῆς ἔλης. Simplicius fol. 5 a. οὐχ ὡς ὁ φιλόσοφος ἐξηγεῖται Πλούταρχος ἀντιδιαρῶν τὸν λόγον πρὸς τὸν τοῦ πράγματος. Themistius explicat fol. 65 b. ὁ διαλεξιζὸς μὲν τὸ εἶδος. ὁ φυσικὸς δὲ τὴν ἔλην. ὁ μὲν γὰρ λόγος τῆς ὀργῆς ὁραξίς ἀντικαίσεως. ἀνάγκη δὲ ἐγγίνεσθαι τοῦτο τὸ εἶδος ἐν ἔλη τοιαύδε, ὥσπερ οὐκίας ὁ μὲν τὸ εἶδος καὶ τὸν λόγον τοῦ πράγματος ἀποδίδωσιν. Itaque Themistius et Simplicius εἶδος legisse videntur, quod et facilius est et rei aptius.

403^a 29. διαφερόντως δ' ἂν ὀρίσαιντο φυσικὸς τε καὶ διαλεξιζὸς κτλ.] Cf. metaphys. E. 1. 1026^a 1. δῆλον λόγῳ δεῖ ἐν τοῖς φυσικοῖς τὸ τί ἐστὶ ζῆτεῖν καὶ ὀρίζεσθαι, καὶ διὰ τὴν καὶ περὶ ψυχῆς ἐπίσης θεωρεῖσθαι τοῦ φυσικοῦ, ὅση μὴ ἄνεν τῆς ἔλης ἐστίν. Qua conditione, ne mentis ratio in physici manum veniat, caveri videtur. V. de part. anim. I, 1. 641^a 15 sqq.

103^b 7. τίς οὖν ὁ φυσικὸς τούτων; κτλ.] Physicus, ut Aristoteles significabat, in materia definienda versatur, idque postea ita confirmat, ut physicum, qualia qualis corporis sint munera, explicare dicat. Cf. metaph. H, 2. 1043^a 7. Nihilominus autem interrogatio interiecta est: quis igitur horum physicus? Quod ne repugnet, supplendum est cogitatione: physicus,

qualis esse debet, ut rei naturam vere exponat. Quae sententia significatur quidem illo *μᾶλλον*, quod sequitur ἢ *μᾶλλον* ὁ εἰς ἀμφοῖν. Est enim potius ille vere physicus, qui ad naturam intellegendam non minus formam et rationem, quam materiam et corpus curat. cf. metaphys. Z, 11. 1037^a 16. οὐ γὰρ μόνον περὶ τῆς ἕλης δεῖ γνωρίζειν τὸν φυσικόν. ἀλλὰ καὶ τῆς κατὰ τὸν λόγον, καὶ μᾶλλον. phys. II, 2. 194^a 12; II, 9. 200^a 32.

403^b 8. ἢ *μᾶλλον* ὁ εἰς ἀμφοῖν] Haec verba, si ut in prioribus editionibus, interrogandi signum posueris, ipsa interrogatione respondent. Universa autem loci sententia facilius expediatur, si verba ἢ *μᾶλλον* ὁ εἰς ἀμφοῖν tanquam responsio pronuncientur, ut cumulate alioquin quaestiones in interposita reponione acquiescant. Ac profecto per verba licet. Aristoteles enim particula ἢ post interrogationes suo more ita usus videtur, ut solummodo responsioni indicandae inserviat [cf. Bz. ind. Ar. 313^a 14 sqq.]. Huius usus ignorantia saepius in Aristotelis libris factum est, ut interrogatio, ubi nulla est, inveteretur. Interrogandi signum hic illic vel in novissima Bekkeri editione, antecedente haec particula, tollendum esse videtur, e. gr. probl. XXX, 11. 956^b 19; XXIX, 7. 950^a 6 etc. Quaerenti unde haec particulae significatio exstiterit, singularis ille in interrogationibus usus occurret, ut haec ipsa particula interrogatio accuratius definiatur et responsio fere praeripiatur, ut in Platonis Parmenide p. 137 B. τίς οὖν μοι ἀποκρινεῖται; ἢ ὁ νεώτατος; „quis igitur mihi respondebit? an forte minimus natu?“ Unde facilis in illam affirmandi vim transitus erat. [Cf. Bz. ind. Ar. 313^a 1 sqq.: quoniam ἢ sollemnis est particula in altero membro interrogationum disiectivarum idque alterum membrum plerumque ad affirmationem vergit, inde factum esse videtur, ut saepissime, ubi ἢ usurpatur non antecedente priore interrogationis membro a πότερον exordiando, interrogationis natura fere delitescat eaque enunciatio respondentis potius et modeste affirmantis, quam quaerentis esse videatur.]

403^b 9. ἐκείνων δὲ δὴ τίς ἐκάτερος;] quod si est, quis illorum uterque? Quam interrogationem sequitur responsio, ἢ οὐκ ἔστι τις ὁ περὶ τὰ πάθη τῆς ἕλης τὰ μὴ χωριστά, μὴδ' ἢ χωριστά, ἀλλ' ὁ φυσικὸς περὶ ἁπλᾶς ὅσα τοῖς τοιοῦτοῖ σώματος καὶ τῆς τοιαύτης ἕλης ἔργα καὶ πάθη. Duae in his rationes iniri possunt, ut vel in priori enunciatione (ἢ οὐκ — — χωριστά) vacuus quidam in disciplinis locus a nemine tractatus, vel in utraque physici, qualis esse solet, munus significetur. Illam Philoponus elegit, in quo quae sit physices ab ea, quae tanquam deserta indicetur, disciplina diversitas, e loco

extricare frustra conatur; neminem esse, qui de universa per se materia quaerat (*περὶ τῆς ἀπλῶς ἕλης*). Sed de hac nec verbis agitur nec re agi potuit. Quae enim est universa per se materia? Quae a materia separari non possunt (*τὰ μὴ χωριστά* metaph. E, 1. 1026^a 19. 25 seq.), ea sunt ipsa illa, quae physicus, qui qualis sit qualis corporis natura inquirat, exploranda sumit. Nos igitur, alteram rationem secuti, ita utramque enunciationem coniungimus, ut haec existat sententia: neminem de materia eiusque affectionibus, quae separari non possunt et quatenus separari non possunt, agere, nisi physicum in eumetis occupatum, quae certi alicuius corporum generis certaeque materiae sunt. Similiter Themistius et Simplicius. Ut loci ambiguitas tollatur, plus unum remedium proponi potest. Facillimum illud quidem, si vocem ἄλλος interposueris, sequenti ἀλλ' facile, ut fit, absorptam. Unde haec essent verba: ἢ οὐκ ἔστι τις ὁ περὶ τὰ πάθη, τῆς ἕλης τὰ μὴ χωριστά, μὴδ' ἢ χωριστά, ἄλλος· ἀλλ' ὁ φυσικὸς περὶ ἕτερον ὅσα τοῦ τοιοῦδὶ σώματος κτλ. Sed emendatio non necessaria, modo utramque enunciationem arte contraxeris. Unum restat, quod negotium exhibet, 'μὴδ' ἢ χωριστά, cum expectes ἢ τε μὴ χωριστά (nam quatenus separari possunt, primi sunt philosophi). [Cf. tamen Bz. ind. Ar. 539^a 15: „Negatio interdum universo enunciato vel enunciati membro praepositur, cum pertineat ad unum quoddam eius vocabulum.”]

403^b 12. ὁπόσα δὲ μὴ ἢ τοιαῦτα, ἄλλος] Si quaestio a genere ad individua descendit, artificis est vel medici, ut maximam partem non τοιοῦδὶ et τοιοῦτον, sed τότε τι tractandum habeant.

403^b 14. τῶν δὲ μὴ χωριστῶν μὲν κτλ.] Mathematicus ea proposita habet, quae re et facto separari non possunt, abstractione autem seiunguntur. ἐξ ἀφαιρέσεως cf. ad III, 4. § 8, 129^b 17.

403^b 15. ἢ δὲ κχωρισμένα, ὁ πρῶτος φιλόσοφος] Cf. metaphys. E, 1. 1026^a 10. εἰ δὲ τί ἐστιν αἰδιον καὶ ἀκίνητον καὶ χωριστόν, φανερόν ὅτι θεωρητικῆς τὸ γινῆαι. οὐ μέντοι φυσικῆς γε (περὶ κινήτων γὰρ τινῶν ἢ φυσικῆ), οὐδὲ μαθηματικῆς, ἀλλὰ προτέρως ἀμφοῖν. ἢ μὲν γὰρ φυσικῆ περὶ ἀχώριστα μὲν ἀλλ' οὐκ ἀκίνητα, τῆς δὲ μαθηματικῆς ἔνια περὶ ἀκίνητα μὲν οὐ χωριστὰ δ' ἴσως, ἀλλ' ὡς ἐν ἕλη· ἀνάγκη δὲ πάντα μὲν τὰ αἴτια αἰδία εἶναι, μάλιστα δὲ ταῦτα· ταῦτα γὰρ αἴτια τοῖς φαινοῖς τῶν θεῶν. et 29: τί δ' ἐστὶ τις οὐσία ἀκίνητος, αἴτη πρότερα καὶ φιλοσοφία πρώτη, καὶ καθόλου οὕτως ὅτι πρώτη· καὶ περὶ τοῦ ὄντος

ἢ ὄν, ταύτης ἂν εἴη θεωρεῖσθαι καὶ τί ἐστὶ καὶ τὰ ἐπιπέδοντα ἢ ὄν. cf. *Z.* 11. 1037^a 14. *ισόλιον τινὰ τῆς φυσικῆς καὶ δευτέρας φιλοσοφίας ἔργον ἢ περὶ τὰς αἰσθητὰς οὐσίας θεωρία.* In his, quae separata dicuntur (*ζεχωρισμένα*) si Platonem sectari velis, de ideis cogitare possis. Vetat autem Aristotelica ratio separatam idearum naturam toties impugnans. Sunt potius *ζεχωρισμένα* divina et aeterna; est mens materiae sorte exempta (cf. ad III, 5). [To. ad h. l.: „Mathematici a physico discrimen clarissime expositum invenies metaph. M, 3. 1077^b 14 sqq. Cf. praeterea metaph. E, 1. phys. B, 2. de part. an. A, 1. 641^a 15—32.”]

§ 12. 403^b 16. Redit oratio, unde profecta est. Animi enim affectiones corpori communes universae de disciplinis dirimendis disputationi locum dederant. Has affectiones a corpore separari non posse, nec tamen ut lineam et planum sese habere; quae quidem ubi exstant, materiae adhaerent, sed quarum natura, materia posthabita (*ἐξ ἀφαιρέσεως*) mente quasi ab oculis revocata, cognoscitur; in illarum affectionum vi et natura corpus in numerum venire.

Cap. 2.

§ 1. 2. 403^b 20. Priorum de anima sententiae percensentur, ut ex iis, quod conferat, ducatur, quod a vero abhorreat, reiiciatur. In duos fere ordines philosophi, qui de anima scripserunt, digeruntur, tum ii, qui in movendo, tum qui in sentiendo animae naturam posuerunt. Alii utrumque coniunxisse videntur.

§ 3. 403^b 31. Democritus. In Democriti de anima sententia duo potissimum sunt discernenda, primum atomi rotundae ad ignis naturam accedentes, deinde spiritus (*ξέσματα, ἰσχυροί*), quo atomi, quae atomis circumdantibus expelluntur, ita restituantur, ut vita conservetur. In vita definienda spiritum imprimis spectasse videtur. Hunc caloris participem constituit; hunc ramentis comparavit in aëre a sole quasi excitatis.

Democritus alioquin atomos sola figura, compositione et positione separasse dicitur, ut, quales tandem sint, curasse non videatur. Tria illa, quibus atomorum diversitas cernatur, Democritus *ἰσομόν, διαθιγήν, ισολήν* dixit, quas quidem voces Aristoteles *σχήμα, ἰσχύρ, θέων* interpretatur. cf. metaph. A, 1. 985^b 14; *H.* 2. 1042^b 14; phys. I, 5. 188^a 24; de gen. et corr. I, 1. 314^a 24. Theophrastus *περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν* § 60. Quomodo quale quid sit ad haec genera revocaverit, manifesta exempla invenias apud Theophrastum l. l. § 61 sqq.

cf. Aristot. de sensu 4. 442^a 29 sqq. Calorem tamen ex his mathematicis, ut ita dicam, rerum causis exemisse videtur, nisi quod globosae formae tribuit. Quo pertinet hic ipse locus ἀπειρών γὰρ ὄντων σχημάτων καὶ αἰθέρων τὰ σφαιροειδῆ πῦρ καὶ ψυχρὴν λέγει. de caelo III. 4. 303^a 13. ποῖον δὲ καὶ τί ἐξάστου τὸ σχῆμα τῶν στοιχείων, οὐδὲν ἐτιδιώρισαν, ἀλλὰ μόνον τῷ περὶ τὴν σφαιρῶν ἀπέδοσαν· ἄρα δὲ καὶ τὰ ἄλλα μεγέθει καὶ μικρότητι διεῖλον, ὡς οὖσαν αὐτῶν τὴν φύσιν οἷον πανσπερμίων πάντων τῶν στοιχείων. de gen. et corr. I, 8. τὸ μόνον ἀποδοῖναι τῷ περιγερεῖ σχῆμα τὸ θερμὸν. metaphys. III, 4. 1078^b 19. τῶν μὲν γὰρ φυσικῶν ἐπὶ μικρὸν Ἀημοζοῖτος ἴψατο μόνον καὶ ὠρίσατό πως τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν. At quomodo calidum et frigidum definierit, difficile dictu; quin re vera definivisse. Theophrastus negat. Quo auctore calidi et frigidi naturam magis ad sensus, qui perciperent, quam ad veras rerum causas retulit. cf. Theophr. de sens. et sensib. § 63. § 65. § 68 ed. Schneider. In eo tamen Aristoteles et Theophrastus consentiunt, quod calidum globosae et rotundae figurae tributum esse perhibent, quod uterque in globosa figura obscure quodam modo de angulis agit. Theophrastum si sequaris, facile credas globosam calidi figuram a gustus¹⁾ quadam similitudine esse ductam; si vero Aristotelem, volubilem ignis naturam globosae formae fingendae locum dedisse conicias.²⁾

1) Theophr. l. l. § 68. ἔπειτα βαρέος μὲν καὶ ζούφου καὶ σκληροῦ καὶ μάλκτου καθ' αὐτὰ ποιεῖν φύσεις· μέγθος μὲν γὰρ καὶ μικρότης καὶ τὸ πυκνὸν καὶ τὸ μαρὸν οὐ πρὸς ἕτερόν ἐστι. θερμῶν δὲ καὶ ψυχρῶν καὶ τῶν ἄλλων πρὸς τὴν αἰσθησιν· καὶ ταῦτά πολλάκις λέγονται, διότι τοῦ χυμοῦ τὸ σχῆμα σφαιροειδές. cf. § 67, ubi de sapore dicitur ἰὼν μὲν γὰρ δομῆν πολυγώνιον ποιεῖν τῆ ἰσχυρίῃ, θερμαίνεσθαι καὶ διαχεῖν διὰ τὸ μικρὸν εἶναι καὶ περιγερεῖ καὶ γωνιοειδῆ. § 65. ἰσχυρὴ δ' ὄντα καὶ γωνιοειδῆ συνάγειν καὶ συσπᾶν· διὸ καὶ θερμαίνεσθαι τὸ σῶμα γενόητος ἐπιποιοῦνται· μάλιστα γὰρ θερμαίνεσθαι τὸ πλεῖστον ἔχον θερὸν.

2) de caelo III, 8. 306^b 32. ἐπεὶ τὸ πῦρ ἐδύνητόν ἐστι καὶ θερμαίνετόν καὶ κωστικόν, οἱ μὲν ἐποίησαν αὐτὸ σφαιρῶν, οἱ δὲ πυραμίδα (illi atomorum auctores, hi Plato eiusque discipuli; cf. Timaeus p. 56 B). ταῦτα γὰρ ἐδύνητότατα μὲν διὰ τῶν ἐλαχίστων ἀπέσθαι καὶ ἴσιστα βεβηκέναι, θερμαίνετότατα δὲ καὶ κωστικώτατα, διότι τὸ μὲν ὅλον ἐστὶ γωνία, τὸ δὲ ἀεζγωνιώτατον, καὶ δὲ καὶ θερμαίνεσθαι ταῖς γωνίαις, ὡς πᾶσιν· et postea Ἀημοζοῖτος δὲ καὶ ἡ σφαιρῶν ὡς γωνία τις οὐσα τέμνει ὡς ἐδύνητον. Si solida angulis in corpus quasi concludi videntur, globus, quoniam singulis angulis caret, quasi unus angulus poni potest. In his, quae de angulis agunt, Aristoteles et Theophrastus consentiunt. Quod Aristoteles saporis similitudinem omisit, ex

Itaque hoc atomorum genus Democritus ramentis illis in sole volitantibus comparavit, tanquam particulis, ut coniceris, soli affinis. Hoc atomorum genus in spiritu agnovit, ut illa *ξύσματα* et haec *ἀναπνοή* inter se aliena non sint. Hae quidem globosae particulae animam tanquam subtile corpus in crassiore constituunt (cf. I, 5. 409^b 3); hae, quae natura moventur sua, corpus ad motum secum abripiunt (cf. I, 3. 406^b 16): unde Aristoteles Democriti sententiam in priore, quem indicaverat, ordine collocavit. Cum universa Democriti ratio ad mechanicam quandam rediret, cum feriendo et pellendo omnia efficerentur, periculosum erat, ne anima, qualis e particulis collata cogitabatur, extrinsecus particularum concursu expelleretur. Quod ne accideret, respiratione cautum est. Vita a particularum calore suscitata eo servatur et augetur, quod primae particulae agunt et externo concursui resistunt; particulae enim inter se extrinsecus et intrinsecus quasi pugnant. Extrinsecus ingruunt: unde, quae intus sunt, pelluntur. Succurrit vero respiratio, ut restituantur. Qua continua pellendi et repellendi vicissitudine vita continetur. Hanc perpetuam particularum pugnam si corpus non iam sustinere valet, vitam deponit; vincunt enim particulae extrinsecus invadentes. In qua etsi rudi sententia id inest veri, quod individuum, quoad vivit, sua vi pugnam quandam sustinet. Rerum enim natura tum vitae favet, tum maiori vi adversatur.

404^a 4. *πανσπερμία*] Vox, ut videtur, Democrito in hac re propria, cf. phys. III. 4. 203^a 20. *ὅσοι δ' ἄπειρα ποιοῦσι τὰ στοιχεῖα, καθάπερ Ἀναξαγόρας καὶ Δημόκριτος, ὁ μὲν ἐκ τῶν ὁμοιομερῶν, ὁ δ' ἐκ τῆς πανσπερμίας τῶν σχημάτων, τῇ ἄφῃ συνεχῆς τὸ ἄπειρον εἶναι φασίν.*

404^a 7. *ἠνσμός*] Ion. vox Democrito propria, quam Aristoteles *σχῆμα* interpretatur metaphys. A, 4. 985^b 15; H, 2. 1012^b 12. *Δημόκριτος μὲν οὐκ ἰσχυρῶς διαφορᾶς εἶσεν οἰομένῳ εἶναι τὸ μὲν γὰρ ἐπινοούμενον σῶμα τὴν ἔχῃ ἐν καὶ ταύτων, διαφέρειν δὲ ἢ ἠνσμῶ, ὃ ἐστὶ σχῆμα, ἢ ἰσοπλῆ, ὃ ἐστὶ θέσις, ἢ διασπῆ, ὃ ἐστὶ τάξις.* Philoponus B. fol. 7 b.: *ἠνσμός λέξις ἐστὶν Ἀθηναίσι, σημαίνει δὲ τὸ σχῆμα.* Scripsit Democritus, teste Thrasylo apud Diog. Laert. IX, 47, *περὶ τῶν διαφερότων ἠνσμῶν* et *περὶ ἀπειροσμοῦν*. Quo pertinet

qua alidum ad globosam figuram transferratur: id inde fortasse factum est, quod Democritum in unum cum Platone ordinem relegit, ut, quid differret, exponere minus curaret. Atque ipsum si quaeras edidum saporum cui globosum posuerit, ad causam ab Aristotele traditam redibit. Ita discrepantia, quam credas, tollitur.

quod Hesychius scribit ἀμειψορροσμεῖν, ἀλλάσσειν τὴν σύγκρισιν ἢ μεταμορφοῦσθαι. Eadem formae significatione Herodot. V, 58. μετὰ δὲ χρόνον προβαίνοντος ἅμα τῇ φωνῇ μετέβαλον καὶ τὸν ὅψθμὸν τῶν γραμμάτων.

404^a 10. συνάγοντας γὰρ τοῦ περιέχοντος τὰ σώματα] Quando id, quod corpora ambit, ea comprimit figurasque, quae, quoniam nunquam quiescunt, motum animalibus induunt, expellit, extrinsecus, quod aliae et aliae particulae respiratione intrant, suppetias itur; his enim impeditur, quominus, quae corporibus insunt, excernantur; his repellitur, quod cogit et condensat.

404^a 15. συναείροντα τὸ συνάγον καὶ πηγνύον] συναείροντα. Quaeras, quid sibi velit illud σύν, quo vox composita est. Fortassé eo pertinet, quod particulae in repellendo resistentem corporis vim adiuvant.

Veteres commentarii ad hunc locum nihil fere novi afferunt, nisi quod Philoponus explicationem habet, quae, si ratione nitiatur non excogitata, sed accepta, digna est commemoratu: B. fol. 8 a. ἐπειρῶντο οἱ περὶ τὸν Δημόκριτον πάντα τὰ συμβαίοντα τῷ ζῳῷ σύμφωνα δεικνύειν ἐν ταῖς δόξῃ. ἔλεγον γὰρ ψυχρὸν εἶναι τὸ περιέχον καὶ διὰ τοῦτο πικρῶν τὰ σώματα καὶ πικρῶν ἐκπυρρῶσθαι τὰς σφαιρικὰς ἀτόμους. In quo cavendum est. Democritus, Aristotele auctore, particulis calorem tribuit. Cur extrinsecus frigus? Luctantur inter se particulae, sed nihil usquam in his de caloris aliqua expandendi, de frigoris contrahendi vi.

§ 4. 404^a 16. εἶσιξε δὲ καὶ πλ.]. Quis sit Pythagoreorum, iam Philoponus se ignorare fatetur. Distant haec aeris ramenta a numerorum concentu, quo alioqui apud Pythagoreos anima oritur. Distant eo longius, quo propius ad Democriti sententiam accedere dicuntur. Iam enim Pythagorica philosophia a sensibus ad intimas rerum rationes advocata in ipsa mente ad corpusecula discederet. Unde factum videtur, ut essent, qui non ramenta, sed id, quo ramenta moverentur, animam dicerent. Henricus Ritter in philosoph. Pyth. p. 210. ut abruptum hoc Pythagoricae alienius sententiae quasi fragmentum cum universa Pythagorica philosophia artius coniungeret, haec ignea ramenta ex igne rerum principio et fonte in mundi centro posita ducta esse coniecit; sicut haec particulae ex igne, ita animas ex hoc rerum ortu effluere. Philoponus alienam infert sententiam: B. 8. fol. inf. ὥσπερ οὖν ἔλεγον τὴν ψυχὴν ἀνομιάν, οὔτω καὶ τῶν τὰ ἐν τῷ ἀέρι ζῴσματα ψυχὴν φασὶν ἄλλο τι διὰ τοῦτων αἰνιτόμενοι. ὡς γὰρ ταῦτα ἐν τῷ φωτὶ τῶν ἀκτίνων μόνον

φάνετα, ἐὰν δὲ μὴ ἢ φῶς οὐδὲ εἰ ἔστι γροῦζεται, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἐν τῷ φωτὶ μὲν τῷ ξανθῆς φανομένῃ δείκνυται τίνα ἔχει οὐσίαν, ὅτι θείων κινὰ καὶ ἀσώματων καὶ ἀπεθῆ. ἐὰν μέντοι ἐν τῷ σκότῳ φάνηται, τοιέστω ἐν τοῖς σώμασι καὶ τοῖς πάθεσιν ἀψόμεθα αὐτὴν ὡς ὁ Πλάτων φησὶν. Itaque Philoponus ramenta quasi arcanæ sententiæ signum indicat. Sicut ramenta non nisi luce appareant: ita obscuram animi naturam sua quasi luce collustrandam esse. Sed quid tandem est, quod sine lumine videatur? quid igitur est, cur ex obscurarum rerum multitudine hæc ipsa aeris ramenta elegerit? Aeris ramenta propter insiti, qui videtur, motus similitudinem in animi contentionem esse vocata, e sequentibus intellegitur. Quidquid igitur in his motum quasi imatum neglegit, a re discedere videtur.

[404^a 19. περὶ δὲ τούτων εἴρηται. — Vix credas locum hic ab Aristotele citari, conicias τούτω δὲ εἴρηται.]

404^a 20. ἐπὶ ταύτῳ δὲ φέρονται κ. τ. ἐ.] Philop. B. (S. b). ἀνίτηται εἰς Πλάτωνα καὶ Ξενοκράτην καὶ Ἀλκμαίωνα. cf. 404^b 28. 405^a 29.

404^a 24. διὰ τὸ μηθὲν ὄραν κινῶν ὃ μὴ καὶ αὐτὸ κινεῖται] Quomodo Aristoteles immotum aliquid, quod moveat ipsum, statuerit, v. phys. VIII, 5. 256^a 16; de motu an. 6. 700^b 35. de an. III, 10. 433^b 15.

§ 5. 404^a 26. καὶ εἴ τις ἄλλος εἴρηκεν] Philoponus: ὅσοι φησὶν εἰρηάζωσι τὸ πᾶν ἐπὶ τοῦ τοῦ κελινῆσθαι, καὶ οὕτοι εὐίστασιν οὐκ εἶναι λέγειν ἢ ψυχῆ τὸ κινεῖν ὧν ἔστι καὶ Ἀρχέλαος.

404^a 27. ἐκεῖνος] i. e. Democritus; sequitur enim Anaxagoras. Si Democritus verum in sensibus posuit, ut animam vitæ fontem et mentem veri capacem non discerneret: id universono modo, quo res percipi dixit, videtur consentaneum. Imagines enim (εἰδῶλα, ἀπορροαί Arist. de div. per somn. 2. 464^a 6) a rebus, quæ percipiuntur, secerni atque in sensus et animam sese quasi insinuare, ita ut omnia, quæ sentiuntur, ipso tactu apprehendantur. Quæ si sola est cognoscendi via, neque vero aliam accepimus: sequitur, ut quæ species homini obiciantur, tanquam vera agnoscantur, et omnia aut vera aut occulta sint (Ar. metaph. III, 5. 1009^b 11). Ita Democritus Homeri versum Ἐξισῶ κίττι' ἄλλοφρονέων in suum usum convertit, quod idem sentire idem cogitare dixit. Hector enim ietu obtusus rerum, quæ erant, sensum amisit. Quod cum Homerus voce ἄλλοφρονέων significaverit, ἀσθησὶν a φρονήσει, sensum a mente non distinxit. metaphys. Γ. 5. 1009^b 28. φασὶ

δὲ καὶ τὸν Ὅμηρον ταύτην ἔχοντα φαίνεσθαι τὴν δόξαν, ὅτι ἐποίησε τὸν Ἔκτορα, ὡς ἐξέστι ἐκ τῆς πληγῆς, κείσθαι ἄλλοφρονέοντα, ὡς φρονῶντας μὲν καὶ τοὺς παρωφρονῶντας ἄλλ' οὐ ταύτά. δῆλον ὅν ὅτι, εἰ ἀμφοτέρω φρονήσεις, καὶ τὰ ὄντα ἅμα οὕτω τε καὶ οὐχ οὕτως ἔχει. Quorum quod posteriori loco positum est, ab Aristotele ad discrepantiam ostendendam acute additum est. — Quidquid de Democrito ab Aristotele memoriae proditum est, inter se ita consentit, ut nullam nisi sensuum cognitionem admittat; cunctae Democriti de natura sententiae adeo materiae quasi innatae, ut veritatem a sensibus remotam excludant. In eandem sententiam Theophrastus (de sens. et sensib. § 58): *περὶ δὲ τοῦ φρονεῖν ἐπὶ τοσοῦτον εἴρηκεν, ὅτι γίνεται συμμετρῶς ἐχούσης τῆς ψυχῆς μετὰ τὴν κίνησιν. ἐὰν δὲ περιθερούς τις ἢ περιψυχρός γένηται, μεταλλάττειν φησί. Λόγι καὶ τοὺς παλαιούς καλῶς τοῦθ' ὑπολαβεῖν, ὅτι ἐστὶν ἄλλο φρονεῖν.* (quae duae voces, Aristotelis loco collato, in unam contrahendae videntur, *ἄλλοφρονεῖν*.) *Ὅστε φανερόν, ὅτι τῇ κράσει τοῦ σώματος ποιεῖ τὸ φρονεῖν. ὅπερ ἴσως αὐτῷ καὶ κατὰ λόγον ἐστὶ σῶμα ποιοῦντι τὴν ψυχὴν.* Quae cum consentiant omnia, mirum est, quod alii iique posteriores in hunc concentum discentum conferunt, adstrictum sententiarum nexum alienis intrudendis laxantes. Sextus enim Empiricus plus uno loco tradit Democriti sententiam, sensuum cognitionem fuisse spuriam et tenebrosam, mentis autem veram et germanam. Quam pugnam cum Aristoteles non moveat (consentit enim inter se), pugnae causas, utrum in testimoniorum ambiguitate an in Democriti inconstantia sitae sint, non huius est loci quaerere.

Ceterum ubinam locus ex Homero laudatus legitur? Similia quidem, sed non de Hectore, leguntur Iliad. XXIII, 698. *καὶ δ' ἄλλοφρονέοντα μετὰ σφίσιν εἶσαν ἄγοντες.*

In Hiade nostra Hector ab Achille ictus *ὀλιγοφρονέων* (li. XXII. 337); in cuius tamen locum *ἄλλοφρονέων* substituere, sententiarum ratio vetat. In vicinia vero versum aliquem, in quo *ἄλλοφρονέων*, excidisse, haud inepte existimes.

104^a 30. *οὐ δὲ χρῆται τῷ νῷ ὡς δυνάμει περὶ τὴν ἀλλήθειαν*] *νοῦς* igitur Aristoteli facultas est ad verum pertinens.

101^b 5. *οὐ φαίνεται δ' ὅ γε κατὰ φρόνησιν λεγόμενος νοῦς πᾶσιν ὁμοίως ὑπάρχειν τοῖς ζῴοις*] Anaxagoras mentem omnibus animantibus ita fortasse inesse dixit, quod omnibus ordo inest a mente proficiscens. Inest *νοῦς*, ut loquuntur, obiective i. e. fines et consilia tanquam mente con-

cepti in corporis artificio et vitae consensu cernuntur, at non omnibus inest subiective i. e. mens, quae non tanquam aliena in animantibus apparet, sed tanquam sua sibi quae conscia sentit et cogitat. Haec illius quasi consummatio. Quae si ab Anaxagora non sciuncta tenebantur, facile factum est, ut saepius mentem et animam inter se confundere videretur. Quo pertinet, quod modo, si generalius dicebat, mentem pulchri rectique causam significavit, modo, si angustius, animam nominavit. cf. § 13. Metaphys. A, 3. 984^b 15. *νοῦν δὲ τις εἰπόντων εἶναι, καθάπερ ἐν τοῖς ζώοις, καὶ ἐν τῇ φύσει τὸν αἴτιον τοῦ κόσμου καὶ τῆς τάξεως πάντας οἷον ῥήφων ἐφώνη, παρ' εἰκῆ λέγοντας τοὺς πρότερον. φανερώς μὲν οὖν Ἀναξαγόραν ἴσμεν ἀψήμενον τοῦτων τῶν λόγων, αἰτίαν δ' ἔχει πρότερον Ἐομότιμος ὁ Κλαύδιος ἐπιείν. οἱ μὲν οὖν οὕτως ἐπιλαμβάνοντες ἄμα τοῦ καλῶς τὴν αἰτίαν ἀρχὴν εἶναι τῶν ὄντων ἔθεσαν, καὶ τὴν τοιαύτην ὄθεν ἢ γίνεσθαι ἐπίσχευε τοῖς οὖσιν.* cf. A. 10. 1075^b 8. Ad illam mentem pulchri bonique in rerum natura parentem pertinent fortasse, quae in libro, quamvis non ab omni parte Aristotelico, leguntur de plant. I, 1. 815^b 17. *καὶ νοῦν καὶ γνώσιν εἶπον ἔχειν τὰ φυτὰ.*

Sic explicamus illud τὸ αἴτιον τοῦ καλῶς καὶ ὀρθῶς τὸν νοῦν λέγει. Sed haec mens quasi creatrix non ille est νοῦς κατὰ φρονησιν λεγόμενος, mens animantibus insita ad agendi sapientiam spectans, de qua quid Anaxagoras tradiderit non ita liquet, ut ea hoc loco magis ab Aristotele contra Anaxagorae mentem excogitata, quam ab ipso Anaxagora admissa videatur. de hac mente cf. eth. Nic. Z, 12. 1143^b 2 sqq., Trdibg. hist. Beitr. II, 375.

§ 6. 404^b 7. Iam alter sequitur philosophorum ordo, qui, misso movendi principio, cognitionem spectarunt. Quibus hoc commune est, quod rerum et cognitionis affinitatem vel cognationem quaerebant, ne mens, quae cognoscit, et res, quae cognoscuntur, quasi dissociabiles distinerentur. Res et animum ex iisdem principiis natum existimaverunt; principia animis inseverunt. Quod alii rudiori, alii subtiliori ratione fecerunt. Empedocles elementis elementa cognosci contendit [Bz. ind. Ar. 212^a 52 sqq.]. Intrant quasi externa ἀλογοποιίας simili ratione atque Democritus constituit. Versus hi a quot scriptoribus laudentur, vide ap. Sturzium. Emped. Agrig. p. 631.

104^b 14. *πῦρ αἰδηλον*, epitheton Homericum, quod comedit, absunit. Cf. Buttm. Lexilog. I, 247.

§ 7. 404^b 21. De varia lectione τὰς δ' ἄλλας ὁμοιοτρότους et τὰς ἄλλας ὁμοιοτρότους e commentatoribus haec alle-

renda sunt: Themist. fol. 66 b. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας διόδοισι αὐτὸ μὲν τὸ ζῆλον ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ ἐνὸς ιδέας εἶναι. καὶ τοῦ πρώτου μίζου καὶ κλάτου καὶ πάθους. τὰς δ' ἄλλας ὁμοιοτρόπως. Io. Philop. C. 2. τὰ δ' ἄλλα ὁμοιοτρόπως, τὰ ἄλλα, ἵτοι μὲν τὸ αὐτόζηλον ὁμοιοτρόπως, τοιούτοι κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ἐκ μονάδος καὶ δυνάδος καὶ τριάδος καὶ τετραάδος ὡς ἴδι εἴρηται, ἀλλ' οἱ τῆς πρώτης ἐξ ἴς τὸ αὐτόζηλον: ἢ τὰ ἄλλα παραδείγματα, ὅσον τὸ αὐτόζηλον, τὸ αὐτοάνθρωπος, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὁμοίως. γράφεται δὲ τὰς ἄλλας ὁμοιοτρόπως καὶ εἴη ἐν τοῦτο ἀκόλουθον τῆ δευτέρῃ ἐξηγήσει. τὰς ἄλλας γὰρ ιδέας τὴν ἀνθρώπιον, τὴν ἀγγέλου. Simplicius τὸ δ' ἄλλα ὁμοιοτρόπως legit. de lectionis diversitate nihil commemorans. Quoniam τὰς ἄλλας ad ideas relatum difficilius est ipsamque institutionem constructionem deserit neque a codicibus requiritur: vulgata praestabit.

404^b 27. εἶδει δ' οἱ ἀριθμοί] dativus idonea, ut videtur, auctoritate destitutus: εἶδη Philoponus.

E Platone duo afferuntur, alterum e Timaeo, alterum e libris de philosophia.

E Timaeo hunc maxime locum, qui respondeat. transferendum esse ducimus, p. 34 C: ὁ δὲ (θεὸς) καὶ γενέσει καὶ ἀραιῇ προτέρῃ καὶ πρεσβυτέρῃ ψυχῇ σώματος, ὡς δευτέρῃ καὶ ἄρξουσιν ἄρξομενον, συνεστήσαιο ἐκ τῶνδ' εἰ καὶ τοιούτῃ τρώῃ τῆς ἀμερίστου καὶ αἰὶ καὶ αἰὶ αἰὶ ἐχούσης οὐσίας καὶ τῆς αὐτῆς περὶ τὰ σώματα γιγνομένης μεριστῆς τρίτου ἐξ ἀμοῖν ἐν μέσῳ συνεζεύσαιο οὐσίας εἶδος τῆς τε αὐτοῦ φέσειως αὐτῆ καὶ τῆς τοῦ εἴτερου καὶ αἰὶ αἰὶ αἰὶ συνεστήσεν ἐν μέσῳ τοῦ τε ἀμεροῦς αὐτῶν καὶ τοῦ κατὰ τὰ σώματα μεριστοῦ. [Cf. 45; visus descriptionem.]

De libris περὶ φιλοσοφίας¹⁾, qui intercederunt. erudite disputavit Chr. Aug. Brandis in programme, quod inscribitur: De perditis Aristotelis libris de ideis et de bono s. philosophia. Bonnae 1823. Aliam in his libris definiendis viam iniiit Franc. Nic. Titze scripto de Aristotelis operum serie et distinctione edito. Lips. 1826. p. 70 sqq., qui, cum tres de philosophia libros in metaphysicis nostris deprehendisse sibi videretur. inter alias eam reliquit difficultatem, ut. ubi Aristoteles. qualia hic de Platone affert. exposuerit. in metaphysicis locum inveniamus

1) [Cf. Bz. ind. Ar. 98^b 59: „ad dialogum Aristoteles περὶ φιλοσοφίας haec refert Bernays Dial. p. 170, intellegenda potius esse Platonis ἄγραφα δόγματα recte iudicat Heitz. p. 211, 180.”]

nullum. Nos igitur in Brandisii partes discedimus, ut libros temporis invidia nobis surreptos esse eosque Platonis maxime philosophiam spectasse statuamus.

Qui sequitur de numeris locus, saepius tractatus est. Inest enim Platonis notitia eo magis memoratu digna, quod nusquam dialogorum significata est. Scripserunt de hoc loco Ch. A. Brandis in diatribe academica de perditis Aristotelis libris de ideis et de bono sive philosophia. Bonnae 1823. p. 48 sqq. F. A. Trendelenburg (ut et mea interponere liceat) in libello: Platonis de ideis et numeris doctrina ex Aristotele illustrata p. 85 sqq. Ch. A. Brandis in Museo Rhenano¹ (1818. fasc. 4): Ueber die Zahlenlehre der Pythagoraeer und Platoniker. Denique C. H. Weisse in adnotationibus ad libri de anima versionem Germanicam p. 124 sqq. Quibuscum conferenda sunt quae idem ad Aristotelis physicorum versionem (Lips. 1829) disputavit. p. 272 sqq. p. 437 sq. Weissius de Aristotele bene meretur, quod philosopho philosophus succurrit; ita etiam hoc loco obscurae Platoniorum numerorum rationi dialectica arte ex ipsa Platonis mentis quasi necessitate faciem afferre conatur. In quo nobilis quaedam inest audacia: me tamen eius vestigia sequi non posse ingenue confiteor. Duabus enim rebus errare crediderim, tum quod recenti philosophia inductus aliena Platoni obtrudit (p. 128. 135. 139)¹), tum quod metaphysicorum de numeris testimonia

1) Alio loco (Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik N. 72. Oct. 1832. p. 571). Weissius suam de numeris sententiam in haec verba confert: „In den Augen solcher Forscher muss es also als eine arge Ketzerei erscheinen, wenn man sich zu der Behauptung erkühnt, dass die eben genannte Lehre (die Zahlenlehre der Pythagoraeer) und dass gleicherweise die an dieselbe sich anschliessende, esoterische Lehre Platon's von den unvergleichbaren und incalculablen Zahlen (*ἀσέμετά ἀσέμλητοι*) nichts anders ist, als eine Vorausnahme des Begriffs jener Stufen- oder Potenzensreihe aller Dinge im Absoluten, wie solche die schellingsche, oder noch auffallender, jene durch Verneinung des Abstracten und Vermittelung und Aufhebung der Gegensätze in ununterbrochener Steigerung das Concrete erzeugende Dialektik, wie die hegel'sche Philosophie sie lehrt“. Quid igitur? Hi Platonis numeri id agerent, ut rerum gradus, qui a Schellingio in absoluto, quod dicunt, evolvuntur, notione praeciperent vel dialecticam, contrariis et positis et negatis, rerum naturam ex ipso notionis quasi motu continua serie gignentem, qualem Hegelius excoluit, specie quadam et forma fingerent? At profecto in Aristotelis testimoniis nullus eiusmodi dialecticae locus, nullum in numeris contrariorum vestigium; nulla eiusmodi in numeris ponendi et tollendi vicissitudo, nulla ex ipsa mente gignendi series. Haec eo confidentius negari videmus, quo diligentius numerorum locos investigare studuimus. Quare nobis missa facienda sunt. Id unum addamus *ἀριθμοὺς ἀσέμλητους* propria quidem et prima significatione non interpretandos videri numeros

modo temere Platoni tribuit (p. 133). modo in alienam sententiam detorquet (p. 131). Cum quae sibi velit difficilius sit explanare, lectores ad fontem reicere necesse est. Accedit quod locum, qui propositus est, longius relinquit.

Præquam locum ipsum accedimus, primum veterum commentariorum loca afferamus; deinde quae ex his reicienda, quae accipienda sint, videamus.

Themistius fol. 66 b.: τὸ μὲν οὖν αὐτόζῳρον τουτέστι τὸν ζῳσημον τὸν νοητὸν ἐξ τῶν πρώτων ἐποιήσιν ἀρχῶν. ἡ δὲ ἐπὶ μέρους ἐξ τῶν ἐφειμένων. ὥσπερ γὰρ τὰ ἀσθητὰ ἔχει πρὸς ἀλλήλα, οὕτω καὶ τὰς ἰδέας αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας ἔχειν. Ἐπι δὲ καὶ ἄλλως τὸν αὐτὸν τοῦτον λόγον μετήρσαν. ἐπιπλεῖν γὰρ ἢ ψυχῇ κλειόσι δυνάμει χορηγία εἰς καιάληψιν τῶν ὄντων· καὶ ἐπιστήμῃ καὶ δόξῃ καὶ ἀσθήσει, τὸν μὲν τοῦν ἔχειν ἐξ τῆς τοῦ ἐνός ἰδέας αὐτῆν διωρίζοντο. ἡ γὰρ δὲ ἐπιστήμῃ ἐξ τῆς πρώτης δυνάδος, ἀπ' ἐνός γὰρ ἐστὶν καὶ ἢ ἐπιστήμῃ. ἀπὸ γὰρ τῶν προτάσεων ἐπὶ τὸ συμπέρασμα. ἡ γὰρ δόξα δὲ, ἐξ τῆς πρώτης τριάδος, ὅσος ἔν καὶ τοῖ ἐπιπλεόν ἀριθμῶς τῆς γὰρ δόξης ἦδη καὶ τὸ ἀληθές καὶ τὸ ψεῦδος ἐξ τῶν προτάσεων, ἀσθησὶν δὲ ἀπὸ τῆς πρώτης τριάδος. ἐξ ἧς καὶ ἢ τοῦ στερεοῦ σώματος ἰδέα. περὶ γὰρ τὸ τοιοῦτο σώμα ἢ ἀσθησὶς τῶν μὲν γὰρ ὄντων ἀκρίτων ἀρχῇ τὰ εἶδη καὶ ὁ εἰδημιζὸς ἀριθμῶς.

Simplic. fol. 5 b. περὶ φιλοσοφίας μὲν τὴν λέγει τὰ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ αὐτῷ ἐξ τῆς Πλάτωνος ἀναγεγραμμένα σπουδαιότηας, ἐν οἷς ἴστωσθαι τὰς τε ἠθικοπολιτικοὺς καὶ Πλατωνικὰς περὶ τῶν ὄντων δόξας. Fol. 6 a. ἀριθμοὺς λέγοντες τὰ εἶδη ὡς πρώτα διακεχωρισμένα τῆς ἀμερόστον ἐνώσεως, τὰ γὰρ ἐπιπλεόνα καὶ ἐπὶ διάχωσιν, τὸ μὲν λαπτελὲς τῶν εἰδῶν ἀληθὸς διὰ τῆς δεκάδος ἡγήοντο. τὰς δὲ πρώτας εἰδημιζὰς ἀρχὰς, τῆ μὲν μονάδι καὶ δυνάδι ὡς οὐδὲ ἀριθμοῖς· πρώτῃ δὲ τριάδι καὶ τετραδί ὡς πρώτοις ἀριθμοῖς τῆ μὲν

incomparabiles calculi expertes. Sunt quidem ii. ut ad calculum adhiberi non possint: sed in voce *συμβάλλεσθαι* vi et potestate de calculo subducendo non cogitatur. *ἀριθμὸς ἀσύβλητος* is est, qui cum alio in unum numerum non coalescit. (cf. metaphys. M 6, 1080^a 23). Monades, ex quibus vulgares numeri (*συμβλητοί*) conficiuntur, inter se aequae sunt et parae, ut in unum numerum conici (*συμβάλλεσθαι*) possint. Numeri ideales, qui diversarum inter se notionum quasi personam gerunt, adeo distinctibili et diversa natura sunt, ut in unum numerum redigi non possint. Unde fit, ut Aristoteles *συμβλητῶν* modo *ἐδιάφορον* (metaph. M. 7 1081^a 6) modo *ὁμοειδές* (metaph. A. 9. 991^b 24) interpretetur, *ἀσύβλητον* vero in hac re idem valeat ac *διάφορον*.

περιτιῶν ἢ δὲ ἀρίτων· ἐξ ὧν κατὰ συναγωγὴν ὁ δέκα γίνε-
ται ἀριθμὸς. μετὰ δὲ τοῖς ἀριθμοῖς ἐν ζωῆς δευτέρως καὶ
πολλοσιαιῶς τὰ γεωμετρικὰ πρὸ τῶν αριθμικῶν ἐποτιθέμενοι
μεγέθη, καὶ ταῦτα ὡς εἰς αἰτίους τοὺς εἰδημικοὺς ἀνήγον
ἀριθμοῦς καὶ τὰς τοῦτων ἀρχάς. τὸ μὲν σημεῖον ὡς ἀμερές
εἰς τὴν μονάδα, τὴν δὲ γραμμὴν ὡς πρώτην διάστασιν εἰς
τὴν διάδα, καὶ τὴν ἐπιπέδουσαν αὖ ὡς ἐπὶ πλάτος διαστῆσαν
εἰς τὴν τριάδα, εἰς δὲ τὴν τετραδα τὸ στερεόν, καὶ ἐξέλιον
ὡς ἐξ τῶν ἐπ' Ἀριστοτέλους λεγόμενον τετρακλίσεσθαι. τὴν
διάδα πρώτην μήκος, οὐ γὰρ ἄλλως μήκος, ἀλλὰ τὸ πρῶ-
τον, ἵνα τὸ αἴτιον σημαίνωσιν. ὅσαυτως δὲ καὶ πρῶτον
πλάτος τὴν τριάδα καὶ πρῶτον βάθος τὴν τετραδα. ἀνήγον
δὲ εἰς τὰς εἰδημικὰς ἀρχάς καὶ τὰς ψυχικὰς πάσας γνώσεις·
τὴν μὲν νοεῖαν ὡς κατ' ἔρωσιν ἀμέριστον συναρτημένην εἰς
τὴν μονάδα· τὴν δὲ ἐπιστημονικὴν ὡς ἀνεκλισσομένην καὶ
ὡς ἀπὸ ἑτέρου τοῦ αἰτίου εἰς τὸ αἰτιατὸν προσηγομένην, ὡς
δὲ καὶ διὰ τὸ ἀλλανξὲς καὶ αἰεὶ διὰ τῶν αὐτῶν ὁδεῖον εἰς
τὴν διάδα· τὴν δὲ δόξαν εἰς τὴν τριάδα διὰ τὸ τὴν δύναιμι
αὐτῆς μὴ ἐπὶ τὸ αἰτὸ αἰεὶ, ἀλλὰ τοιῶ μὲν ἐπὶ τὸ ἀληθές,
τοιῶ δὲ ἐπὶ τὸ ψευδὸς κλίειν· εἰς δὲ τὴν τετραδα τὴν
ἀσθησιν διὰ τὸ σημαίον εἶναι ἀντιληπτικὴν· καὶ γὰρ ἐν
μὲν ἢ διὰ μίαν ἀφ' ἑκατέρως μονάδος πρὸς τὴν λοιπὴν
διάστασιν, ἐν δὲ ἢ τριάδι δύο ἐξ ὀλισσωσῶν πρὸς τὰς λοι-
πὰς, ἐν δὲ ἢ τετραδί τρεῖς. ἀνήγον τοῖνυν εἰς τὰς ἀρχάς
τὰ τε γνωστὰ πάντα, ταυτέστι τὰ ὄντα καὶ τὰς γνωστικὰς
τοῦτων δυνάμεις· διήκων δὲ τὰ τε ὄντα οὐ κατὰ πλάτος
ἀλλὰ κατὰ βάθος εἰς τε τὰ νοητὰ καὶ ἐπιστητὰ καὶ δοξα-
σιὰ καὶ ἀσθητὰ, καὶ ὁμοίως τὰς γνώσεις εἰς νοῦν καὶ ἐπι-
στήμην καὶ δόξαν καὶ ἀσθησιν. τὸ μὲν οὖν αὐτόζῳρον ἐξ
τῆς τῶν γνωστῶν ἑλλειψια διαφέσεως τὸν νοητὸν διηκῶν
διέκωσιν, ἐν ᾧ τὰ αἰτιοειδῆ ταυτέστι τὰ πρῶτισια καὶ αἰ-
τιοῦτων ἀρχὰ ἢ τοῦ αἰτιοῦτος ἰδέα ἢτε τοῦ πρῶτου μήκος,
ἢτε ἢ αἰτιοειδές, ἢτε τοῦ πρῶτου πλάτος καὶ ἢ τοῦ
πρῶτου βάθος, κατὰ κοινοῦ γὰρ τὸ πρῶτον ἐπὶ πάντων
σημασιωτέον, ταυτέστιν ἢ αἰτιοποιός καὶ ἢ αἰτιοποιός. τὰ
δὲ ἄλλα ὁμοιοτρόπως φησί, τὰ λοιπὰ λέγων τῆς τῶν γνω-
στῶν διαφέσεως τὰ ἐπιστημὰ τὰ δοξασιὰ τὰ ἀσθητὰ. ἐξ
τῶν ἀρχῶν μὲν καὶ ταῦτα ὄντα τῶν εἰδῶν, ἀλλ' οὐκέτι ἐξ
τῶν αἰτιοαρχῶν ὡς ἐξ στοιχείων, ἀλλ' ἐξ ἐκείνων μὲν ὡς
ἐξηρημένον αὐτῶν τῶν ἐκείστοις σεστοίχων.

E. Philopono. ne repetitionibus lectorem moremur. haec
tanquam magis propria transferenda putamus. C. fol. 1 a. sqq.
τὰ περὶ τάγαθῶν ἐπιγραφόμενα περὶ φιλοσοφίας λέγει.

ἐν ἐκείνοις δὲ τὰς ἀρχαίους συνοσίαις τοῦ Πλάτωνος ἱστορεῖ
 ὁ Ἀριστοτέλης· ἔστι δὲ γήσιον αὐτοῦ τὸ βιβλίον· ἱστορεῖ οὖν
 ἐκτὴν Πλάτωνος καὶ τῶν Περιαγορευίων περὶ τῶν ὄντων καὶ
 τῶν ἀρχῶν αὐτῶν δόξαν· λέγει οὖν φάσκειν αὐτοὺς ὅτι τὰ εἶδη
 ἀριθμοὶ εἰσιν, ἀριθμοὶ δὲ δεκαδικοί. ἔκαστον γὰρ τῶν εἰδῶν
 δεκάδα ἔλεγον. Ἀριθμοὺς μὲν οὖν ἐκάλεον τὰ εἶδη, ἢ ὅτι
 ὅσπερ ὁ ἀριθμὸς μετρεῖ καὶ ὁρίξει τὰ ἐπινοούμενα, οὕτω
 καὶ τὰ εἶδη μετρητικὰ ἔστι καὶ ὁριστικὰ τῆς ἕλης· ἀόριστον
 γὰρ οὖσαν καὶ αὐτὴν ἐγγεινόμενα ἐν αὐτῇ ὁρίζει αὐτὴν καὶ
 περιγράφει. Ἡ δὲ ὅτι ὅσπερ οἱ ἀριθμοὶ πάντα ἐκ μιᾶς εἰσιν
 ἀρχῆς τῆς μονάδος παρρημένοι, οὕτω καὶ τὰ εἶδη ἐκ τῆς
 μιᾶς τῶν πάντων ἀρχῆς παρρέμια. ἀριθμοὶ μὲν οὖν διὰ
 τοῦτο, δεκαδικοί δὲ διὰ τὴν τελειότητα τῶν εἰδῶν· τέλειος
 γὰρ ἀριθμὸς ὁ δέκα· περιέχει γὰρ πάντα ἀριθμὸν ἐν ἑαυτῷ·
 οἱ γὰρ μετὰ τὴν δεκάδα εἰς τοὺς ἀπὸ μονάδος πάλιν ἀνα-
 κείμενοι· διὸ καὶ δεκάς ἐκλήθη, οἷον δεκάς τις οὔσα.
 et postea C. fol. 2 a., quae ad verba explicanda τὰ δ' ἄλλα
 ὁμοιοτρόπως pertinent: καὶ ἰδίαι δὲ φασιν ἐν τοῖς κοιντοῖς
 αὐτῶν θεωρεῖσθαι, ἰδίαι δὲ ἐν τοῖς φησιτοῖς, ἰδίαι δὲ ἐν τοῖς
 ἀσθητοῖς τε καὶ αἰσθητοῖς· διὰ δὲ ταῦτα ἐλέγετο μὲν αὐ-
 τῶν ὅσπερ ἔστι παρ' αὐτῷ αὐτῇ ἢ ἰδέα τοῦ ζῆλον καὶ
 τὸ παράδειγμα καὶ αὐτὸ μὲν δεκάδα· ὄν (1. ὄ) συνεσιώμα
 ἐκ τῆς πρώτης μονάδος καὶ δυνάδος καὶ τριάδος καὶ τετρα-
 δος τοιέσι τοῦ αὐτογενὸς καὶ τῆς αὐτοδυνάδος καὶ τῆς αὐτο-
 τετραδός· κατ' ἀναλογίαν δὲ τούτου καὶ ἐν τοῖς μετὰ τὸ
 αὐτῶν ζῆλον ἀθανάτοις λέγω καὶ θνητοῖς εἶναι τὰς ἀρχὰς
 ταύτας· ὅσπερ γὰρ καὶ ἀριθμοὶ δεκαδικοί πάντα, οὕτω καὶ
 ἐκ μονάδος καὶ δυνάδος καὶ τριάδος· ἀλλὰ τὸ μὲν αὐτῶν
 τῆς πρώτης μονάδος καὶ δυνάδος καὶ τριάδος καὶ τετραδός·
 τὰ δὲ ἄλλα τὰ μετὰ τὸ αὐτῶν κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἀπο-
 οιώσεως ἢ ἀφροσύνης ἀπὸ τοῦ αὐτῶν, οὕτω καὶ ἀπὸ
 τῶν ἀρχῶν ἀφροσύνησιν· οὐ γὰρ τὴν αὐτῶν ἀλόσιασιν ἀφρο-
 σιύσιν ἐκ τοῦ αὐτῶν τὰ τε θεῖα καὶ ἀθάνατα ζῆλα καὶ
 τὰ θνητά· οὐκοῦν τὰ μὲν θεῖα εἰσι καὶ αὐτὰ ἐκ τῆς δευτέ-
 ρης μονάδος καὶ δευτέρας δυνάδος καὶ ὁμοίως τριάδος καὶ
 τετραδός· καὶ οὕτως αἰ καὶ αὐτὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἀποσι-
 σιῶς τοῦ αὐτῶν καὶ ἢ ἀλόσιασις γίνεται τῶν ἀρχῶν·
 εἶναι οὖν ἔλεγε τὰς τετραδικὰς ταύτας ἀρχὰς καὶ ἐν τοῖς
 κοιντοῖς καὶ ἐν τοῖς φησιτοῖς καὶ ἐν τοῖς ἀσθητοῖς· καὶ διὰ
 τοῦτο ἐκλήθη ἢ ψυχὴ γινώσκου πάντα ταῦτα εἶναι καὶ αὐτῶν
 ἐκ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν μονάδος, δυνάδος, τριάδος, τετραδός· τίνα
 μὲν οὖν ἐν τοῖς κοιντοῖς ἔλεγε μονάδα καὶ δυνάδα καὶ τριάδα
 καὶ τετράδα θεολογίας ἂν εἴη, λέγειν. ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐν τοῖς

ἡτοιχοῖς προχείρως ἔχομεν λέγειν· εἴποι δ' ἂν τις καὶ τού-
τοις τῆν τετραδά διότι δὲ εἶδη ζῶων ὁράται ἐν τῷ ζώσιω
σφαιρίων ἀσφαιρίων χυθρίων ἐνέδρον· ἐν δὲ τοῖς ἀσφαιρίοις
μονάδα μὲν λαμβάνει τὸ σφμαίον, διάδα δὲ τῆν γραμμίην,
τεριάδα δὲ τὸ ἐπίπεδον καὶ τετραδά τὸ στερεὸν αὐτό· αὐτὰ
γὰρ ἀρχαὶ τοῦ σώματος.

Haec quidem veteres interpretes. In quibus diiudicandis, sicut in universo Aristotelis loco exponendo ea sequi liceat, quae in libello de Platonis ideis et numeris ex Aristotele illustratis p. 86 sqq. scripsimus. Quae fere haec sunt. ¹⁾

In universo hoc de Platone loco ante omnia tenendum est, quo Aristoteles omnes sententias tanquam continuo filo complectatur; quod quidem est illud, similia similibus cognosci. Quae sententia, gravis illa et per plures scholas propagata, si apud Empedoclem rudi tere et indistincto primordio ad duram materiae elementorum naturam adstricta est, nullo certe loco ad acutiorem subtilitatem traducta, quam hoc nostro Platonis. Etsi eiusmodi rationem, similia similibus cognosci, in ea Timaei parte, ubi animus gignitur, significatam non invenimus: tamen ea neque a loci natura, neque ab universo Timaeo aliena. Ubi de videndi causa et oculi naturam agitur, sententia ipsis verbis legitur (Tim. p. 45 C.). Ac ne quis eo offensus, quod Plato animum ex elementis genuisse dicitur, Aristotelem Platonis sententiam detorsisse suspicetur, ut Patricius fecit (discuss. peripatet p. 345), meminerit, τὰ στοιχεῖα ab Aristotele saepius a materia ad cogitatas formas et notiones transferri (metaphys. I. 6. 987^b 19). Ita et Plato, quemadmodum pergitur, ut similia similibus cognoscerentur, eosdem numeros ἀνωζῶων fecit, eosdem menti indidit. Sic utraque loci pars artissime coniungenda, neque altera ab altera divellenda, quasi ab illo ἔτι δὲ καὶ ἄλλως novi quid incipiat. Quod verba ἐκ τῆς τοῦ ἐνὸς ιδέας καὶ τοῦ πρώτου μῆζους coniuncta sunt, id eodem Aristotelis usu factum esse credimus, quo οἱ πρώτοι ἀριθμοὶ numeros ideales significant. Est igitur τὸ πρώτων μῆζος quasi ἡ τοῦ μῆζους ιδέα. ²⁾

Quaeritur, quid sit ἀντὶ τὸ ζῶων (404^b 20). Pronomine ἀντὶ nominibus praefixo eorum ideam indicari, Arist. luculenter docet. metaph. VII, 16. 1040^b 34, qui et Platonis usus in Sophista,

1) [Cf. Zeller Ph. d. Gr. II, 567 sqq., Stud. Plat. 239 sqq. 236. nota, Bz. ad met. XIII, 6.]

2) Cf. Platonis de ideis et numeris doctrina ex Aristotele illustrata p. 77.

Phaedone etc.¹⁾. Praeterea duplex ratio sese offert. Aut si tibi Timaei mundum ζῆλον dicentis in mentem venerit (Tim. p. 30 A. etc.), rerum putes universitatis quasi exemplar. Ita veteres interpretes (τὸν νοητὸν διάζωμον Simpliic.). Aut si ζῆλον accuratius spectes, animantis esse ideam, eamque ex uno, ut intellectum, e dyade, ut longitudinem, e triade, ut plana, e tetrade, ut corpora percipere possit, esse compositam. Hoc si acciperetur alterum, ea, quae sequuntur (ἔτι δὲ καὶ ἄλλως etc.), et seimeta essent et mera fere repetitio. Nos igitur, posteriori sententia relicta, Brandisio duce priorem agnoscimus. His numeris, qui rerum universitatem idea continent, componuntur iidem, qua in mente sunt vi et potestate, ut, quomodo illius rerum universitatis perceptio fieri possit, significetur. Νοῦς in unitate sibi constanti positus est; ἐπιστήμη quippe quae certa et vera, sicut recta linea unam tantum expetit, nec dextrorsum nec sinistrorsum exspatians; dum vero expetit, motu opus est, qui quidem lineae imagine proponitur (μοραζῶς γὰρ ἐφ' ἑν); δόξη saepius ab unica veri via et quasi recta linea aberranti plani numerus tributus i. e. ternarius; tribus enim punctis planum defigitur; sicut αἰσθήσει omnes spatii dimensiones perscrutanti solidi numerus i. e. quaternarius; quatuor enim punctis, modo ne, quod quartum accedit, in uno et eodem ac reliqua situm sit plano, solidum velut pyramis definiri potest.

Restat, ut, quae inter has duas partes interiecta sunt, τὰ δ' ἄλλα ὁμοιοτρόπως attingamus. Quae fuerint haec reliqua, non definimus, universas tantum ideas, ne quid Platoni obtrudatur, intellegentes. Veteres interpretes Simpliic. et Io. Philoponus τὰ δ' ἄλλα ad reliqua tria, quae ponunt, rerum genera trahunt, τὰ ἐπιστητά, τὰ δοξαστά, τὰ αἰσθητά, quae sunt Simpliicii verba (fol. 7 a) sive ad τὰ νοητά, τὰ φυσικά, τὰ αἰσθητά, quemadmodum dixit Io. Philoponus (C. fol. 2). Simpliic. haec magis perstrinxit, quam explicuit. Iam si voces conferas, omnino haec sibi inter se apte respondere dubitandum est. Neque enim Simpliic. ad τὰ ἐπιστητά, secundum ordinem, divina referret, sicut retulit Philoponus ad νοητά sua, quae αὐτὸ τὸ ζῆλον tanquam primum excipiunt. Si Brandisius, ut quadripartitum hunc rerum ordinem vere Platonicum probaret, e libro Platonis de rep. VI. et VII. εἰσασίαν, πίστιν, διάνοιαν, νόησιν contulit, verendum est, ne εἰσασία in natura imaginem referente posita (Pl. p. 510 A) τοῖς αἰσθητοῖς, quae μεριζὰ

1) Cf. Pl. de id. et num. doct. ex Arist. illustr. p. 39. [hic quoque ideas Platonicas significari censet Bz. ind. Ar. 124^b 56.]

et *ἄτομα* Philoponus vocat, atque *διάνοια* in mathematicis sita *τοῖς ἐλισσιμονιζοῖς*, quae tanquam alterum ordinem rursus eum *τοῖς νοητοῖς* confundit, minus respondeant. Si certum esset, haec ab illis ex Aristotelis libro de Bono secundo in hunc locum derivata esse, fidem haberemus. τὰ δ' ἄλλα *δμοιοτρόπως* ad haec tria reliqua genera pertinere. Sed non certum est. Ioannem Philoponum non ipsius niti Aristotelis testimoniis, eo mihi persuadetur, quod, quo tetras in metaphysicis relata sit, omnino facit et ad theologiam remittit, quo autem in physicis, plane se ignorare fatetur. Quomodo enim ignorasset, si in his illo Aristotelis de philosophia libro usus esset? ¹⁾ num et hic tacuisse existimandus? — Deinde si Philoponus dicit in iis, quae sensus, ferunt (*ἐν τοῖς αἰσθητοῖς*), monada capere punctum, dyada lineam, triada planum, tetrada ipsum solidum: haec a Platone certe inter mathematica, quae hic omnino neglecta sunt, posita essent (*τὰ μεταξὺ* metaphys. I, 6. 987^b 16). Denique illa quoque, quae de rerum a principio defectioe allata sunt, ad cuius similitudinem numerorum vis est composita. Neo-Platonica satis olent.

Quae cum ita sint, neque obscura illa in Io. Philoponi loci principio ex Aristotelis de philosophia libris, quemadmodum Brandisius iudicavit, hausta esse sunt iudicanda. ²⁾ Verba illa, si quid video, nihil aliud sunt, quam, quae ipse Aristoteles tanquam nota posuisse videbatur, brevi praecisa et indicata. Illud *ἀριθμοὶ δὲ δεκάδικοι* Ioannes Philoponus sua quidem ratione e loco ipso collegisse mihi videtur, cum, uti expositio docet, ex primis quatuor numeris decada conflaverit, id quod eo periculosius, quod hi numeri natura sunt dissociabiles (*ἀσίμ-βλητοι*) ³⁾. Quae quidem sequuntur, obscura certe et ambigua. *ἕκαστον γὰρ τῶν εἰδῶν δεκάδα ἔλεγον*, equidem non ita de Platoniorum doctrina traditum acceperim, quemadmodum Brandisio placuit (p. 58), quasi in singulis ideis decadis vim et virtutem statuerint. Quod si sibi voluisset commentator, iam uti reliqua accurate exposuit, ita certe et haec persecutus fuisset.

1) Aristotelis de philosophia libros Philoponi tempore plane non exstitisse audacius est affirmare. Philoponus enim (F fol. 3 a) ita scribit: *λεγομένοις εἶπεν πεπειθὴ μὴ δοκεῖ Ὀρθῶς εἶναι τὰ ἔπη ὡς καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας λέγει.*

2) *ἱστορεῖ οὖν ἐκεῖ* (in libris de philosophia) *τὴν Πλάτωνος καὶ τῶν Πυθαγορείων περὶ τῶν ὄντων καὶ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν δόξαν. λέγει οὖν φάσκειν αὐτοὺς, ὅτι τὰ εἶδη ἀριθμοὶ εἰσιν, ἀριθμοὶ δὲ δεκάδικοι ἕκαστον γὰρ τῶν εἰδῶν δεκάδα ἔλεγον.*

3) I. I. p. 74.

Iam vero quoniam omnibus generibus et iis, quae ratione intelleguntur, et iis, quae natura genuit, et iis, quae sensu percipiuntur, tetrada i. e. sua ipsius sententia decada praepositam vel praeponeudam putavit: nihil ad verum propius accedere puto, quam haec genera Philoponum significasse verbis illis: *ἑκαστόν γὰρ τῶν εἰδῶν δεκάδα ἔλεγον*. Nec Simplicius libro de bono s. philosophia teste utitur, sed ad commentarios in metaphysica suos, quos intercidisse dolemus, nos reicit.

Quod si in his locum secuti sumus a nobis ante aliquot annos propositum, venia est petenda: nondum enim alia mihi probata est sententia. Quod Brandisius libellum nostrum de Platonis numeris dignum habuit, cuius in museo Rh. 1828. fasc. 4. maiorem, quam meret, rationem haberet: grato animo agnosco eoque gratiore, quo clarior facta est universa quaestio. Inter ea, quae Brandisius retractanda esse persuasit, ea lubenti animo pono, quae de conciliandis ethicorum (ad Nicom. I. 4) et metaphysicorum (*M.* 6) locis sagacissime attulit. Re vero iterum iterumque pensitata, ea mihi nondum satis persuadentur, quae de hoc loco disputavit. Sunt autem duo, in quibus discedendum erat, primum quod Brandisius eam, quae hic legitur, animi facultatum quasi series, *νοῦς, ἐπιστήμη, δόξα, αἰσθησις* ei ordini comparat, qui est apud Platonem de republica (libr. VI. p. 511 D. cf. libr. VII.) (*νόησις, διάνοια, πίστις, δόξα*), deinde quod verba τὰ δ' ἄλλα ὁμοιοτρόπως latius patere existimat, quam loci natura pati videtur.

De priori prius. Brandisius *νοῦν* et *νόησιν* componit, *ἐπιστήμην* et *διάνοιαν*. Sicut apud Platonem *διάνοια* mathematicis disciplinis vindicetur, ita apud Aristotelem *ἐπιστήμην*, cum a *νοῦ* seiuncta sit, nihil aliud significare posse. Platonem enim ipsum de rep. VII. p. 533 D. haec habere: ἄς ἐπιστήμας (mathematicas) μὲν πολλὰκις προσείλομεν διὰ τὸ ἔθος, δέοντα δὲ ὀνόματος ἄλλον, ἐνασχεσιέθου μὲν ἢ δόξῃς, αἰσθητέρον δὲ ἢ ἐπιστήμῃς. At quae primo ordine ponitur (VI. fin.) postea *ἐπιστήμη* nominatur (VII. p. 534), ut *ἐπιστήμη* solis mathematicis disciplinis tribui nequeat: *ἐπιστήμῃς* vocem abusu tantum ad mathematica conferunt, ut ipso loco, quem attulit Brandisius, Plato aperte profiteatur. In Aristotelis loco voce *ἐπιστήμῃς* ut mathematica non excluduntur, ita non sola continentur. Cum posteriori, quem laudavi, loco *ἐπιστήμη* pro *νοήσει* ponatur, iusta suspicio est, ne *νοῦς* huic primo ordini non respondeat: *ἐπιστήμη* enim consequens est, nondum unitas ipsa. *Δόξα* et *πίστις* conferri possunt; sed *εἰκασία* infra *αἰσθησιν* posita videtur. Ut eandem esse probaret, Brandisius

reipublicae locum attulit (VI. p. 509 510) *φάντασματα ἐν τοῖς ὄσα πυννά τε καὶ λεῖα καὶ φανὰ ξυνέστηκε, καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον*. At *αἰσθησις* non *φαντάσματα* sunt. In imagine verum cernitur: imagines tanquam figurae mathematicis inveniendis inserviunt (p. 510 E.). Quae ratio inter *οὐσίαν* et *γένεσιν* intercedit, eadem inter *διάνοιαν* et *εἰκασίαν*. p. 534 A. *ἀρέσκει οὖν — — ὅτι οὐσίαν πρὸς γένεσιν, νόησιν πρὸς δόξαν* (*ἐπιστήμη* et *διάνοια νοήσει*, *πίστις* et *εἰκασία δόξει* continentur), *ἐπιστήμην πρὸς πίστιν καὶ διάνοιαν πρὸς εἰκασίαν*. Itaque *εἰκασία* id agit, ut *διάνοια* fiat. Num hoc ad *αἰσθησιν*, quae in multis rebus mathematica non tangit, converti potest? *Πίστις* id agit, ut *ἐπιστήμη* fiat, quod sibi consentit. Num vero, si ad Aristotelis locum contulerimus, dici potest, *δόξαν* id agere, ut *νόος* fiat? Relinquenda videtur haec comparandi ratio. Perpetua enim est facultatum series, si per se spectatur, at inversam rationem, quam Platonis locus postulat, non admittit. Sensus ad opinionem, opinio ad scientiam nititur, scientia e mente pendet. *Νόος* quasi ceterorum dominus, rerum universitatis quasi legislator. Sicut Plato in dialogis summum principium *τὸ ἔν* significavit: ita *νοῦν* eundem nancisci numerum absolutum non est.

Platonis locum de rep. VI. p. 509 B. conferre licet: *καὶ τοῖς γηνωσσομένοις τοῖνεν μὴ μόνον τὸ γηνώσσεσθαι φάντα ἐπὶ τοῦ ἀγαθοῦ παρῆναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναι τε καὶ τὴν οὐσίαν ἐπ' ἐξείρον αὐτοῖς προσεῖναι, οὐκ οὐσίας ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἐπι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας προσβῆτε καὶ δινᾶται ὑπερέχοντος*. Quod si ita *νοῦς* veri fons accipitur, humani quidem animi natura maior videtur: tamen, quatenus homines eius participes sunt, unitas quoque homini tribui potest: dicitur enim *ἐπιστήμη τὰ δύο, μοναχῶς γὰρ ἐφ' ἔν* (de an. 404^b 22) i. e. solummodo ad unum refertur, *ἐπιστήμη* vero ad *νοῦν* tanquam ad fontem recta dirigitur.

Quid sit, cur interpretibus in verbis *τὰ δ' ἄλλα ὁμοιοτρόπως* uberius explicandis diffidamus, supra exposuimus, neque hic scrupulus iis, quae contra proposita sunt, nobis eximitur. Ita verba, quae adiecta sunt, id quidem ostendunt, in iis, quae antecedunt, nihil nisi exemplum idque unum de pluribus esse allatum; sed ne plura sciri videantur, quam quae sciri possunt, a commentatorum explicationibus quadruplicem rerum defectiorem ex eadem numerorum ratione ordinantibus manus continemus. Neque enim patet, quibus Platonis locis talis rerum ordo significetur.

404^b 27. εἶδη δ' οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι τῶν πραγμάτων] Quomodo Platonis ideae numeri fiant, exponere longum est, nec nunc quaerimus, ne, quae in libello de Platonis ideis et numeris ex Aristotele illustratis scripsimus, repetere videamur. Quod, si placet, scriptum consulas p. 47 sqq. p. 91 sqq.

§ 8. 404^b 29. ἀποφηνάμενοι τὴν ψυχὴν ἀριθμὸν ζινοῦνθ' ἑαυτὸν] Xenocratem laudant huius sententiae auctorem Simplicius et Philoponus. Xenocratem idealium numerorum doctrinam excoluisse, iam Themistius testis est fol. 66 b. Scribit enim in iis, quae de Platonis numeris dicta sunt, τοῦ δὲ μήζοις καὶ πλάτοις καὶ βάθους τὴν πρώτην τετραδάδα πρώτων γὰρ τῶν στερεῶν ἐστὶν ἡ πραγμαία. ταῦτα δὲ ἅπαντα λαβεῖν ἐστὶν ἐκ τῶν περὶ φύσεως Ξενοκράτους, nisi haec ad historicam quandam libri expositionem trahere malis. Ab Aristotele, quis animam numerum, qui semet ipse moveat, dixerit, nusquam additur. cf. de an. I, 4. 408^b 32. anal. post. I, 4. 91^a 38. Xenocratem fuisse, praeter Simplicium et Philoponum Plutarchus memoriae prodidit (de anim. procr. 1. 2) cf. Ritteri histor. philos. II, p. 489 sq. Simplicius, qui non sua expromere, sed Xenocratis rationes novisse videtur, dignus est, qui cum Plutarecho conferatur. Utrumque ad concentum quandam revocare non erit difficile. Simpl. fol. 6 a. Ξενοκράτους ὁ τῆς ψυχῆς οὗτος λόγος, βουλομένον τὴν μεσότητι αὐτῆς τῶν τε εἰδῶν καὶ τῶν εἰδοποιουμένων ἅμα καὶ τὸ ἴδιον αὐτῆς ἐνδείξασθαι· ὁ γὰρ ἀριθμὸς τὸ εἶδος· τὸ δὲ ζινητὸν τοῖς εἰδοποιουμένοις προσίχει· ἐκ μὲν οὖν τῶν ἄκρων μόνον οὐ διηλοῖ τὸ οὔτε ἀριθμὸς ἄλλῳ ἐστὶν οὔτε ζινητός. τοῦ μὲν γὰρ ἐφεῖται ἢ τοῦ ἀμερίστου ἐκβέβληται, τοῦ δὲ ἐστὶ ζρεῖτων ἢ τοῦ μεριστοῦ ὑπερέχει. τὸ σκιαμώτερον οὖν ἔν πως εἴη ὡς ἀμφοτέροις κοινωροῦσα, ἀριθμὸς ζινητός, κατὰ δὲ τὸ οἰκείον τῆς μεσότητος ἐφ' ἑαυτοῦ ζινητός λέγεται, ὅτι οὐχ ὡς διαστατική ἐστὶ μέση ἢ ψυχὴ οἷος φυσικὸς λόγος. Quae quidem sequuntur, ita comparata sunt, ut haec aliena magis quam propria sententia explicant. Sed haec quae transtulimus cum Plutarecho conferenda videntur, cuius haec sunt: τοῦτον δὲ μήλω ψυχὴν τὸν ἀριθμὸν εἶναι· τὸ γὰρ ζινητὸν καὶ ζινητὸν ἐνδεῖν αὐτῷ· τοῦ δὲ ταῦτο καὶ τοῦ ἑτέρου σκιμαγόντων, ὧν τὸ μὲν ἐστὶ ζινησεως ἀρχὴ καὶ μεταβολῆς, τὸ δὲ μονῆς, ψυχὴν γεγονέναι, μηδὲν ἧλιον τοῦ ἰστέριου καὶ ἴσταςθαι δέναι ἢ τοῦ ζινηθεῖν καὶ ζινεῖν οὔσαν. Quod apud Simplicium τὸ ἀμερίστον et τὸ μεριστὸν dicitur, id apud Plutarchum ταῦτόν et τὸ ἕτερον, illud ad constantem idearum, hoc ad mobilem et fluxam rerum naturam pertinet. Utramque

Xenocrates in anima coniunctam esse voluit; unde animam numerum esse dixit, qui ad ideas accedit, eumque mobilem, ut ne rerum naturam exueret; sed quum cavendum esset, ne haec tanquam dissociabilia dilaberentur, Xenocrates movendi vim et principium ex ipsa anima duxit, quo quidem vinculo tanquam aliquo medio illa continerentur. Ita fieri credidit, ut anima, quae media interiecta est, ideas et res non seiungeret (*διαστατιζή*), sed comprehenderet.

§ 9. 404^b 30. Philoponus C. fol. 3 a. *σωματικὰς μὲν οὖν τὰς ἀρχὰς ἐτίθεντο οἱ φυσικοί, Θαλῆς, Δημόκριτος, Ἀναξίμανδρος, Ἡράκλειτος, ἀσωμάτους δὲ οἱ ἀριθμοὺς λέγοντες ὡς οἱ Πυθαγόρειοι καὶ Ξενοκράτης. δοκεῖ δὲ καὶ ὁ Πλάτων· μικτὰς δὲ ἔλεγεν Ἐμπειδοκλῆς μετὰ τῶν τρισάφων στοιχείων τὸ νεῖκος εἰσάγων καὶ τὴν φηκίαν ἀσωμάτους φήσεις· καὶ Ἀναξαγόρας μετὰ τῶν ὁμοιομερῶν τὸν νοῦν.* Similiter Simplicius.

§ 12. 405^a 8. cf. ad § 3.

§ 13. 405^a 13. Anaxagoras eo processit, ut motum et cognitionem in mente coniungeret. Neque omnino humanam mentem ab illa divina, a qua rerum motus et ordo, distinxisse videtur. Unde recte Aristoteles mentem et animam eandem posuisse dicit. De qua hic agitur mente, pura, simplice, illud est principium, cuius ordo est et motus. cf. ad I. 2. § 5.

405^a 14. *χρηται δ' ἀμφοῖν ὡς μιᾷ φύσει]* cf. ad § 5. Coniungitur Anaxagorae *νοῦς καὶ ψυχὴ* apud Platonem Cratyl. p. 400 A. *καὶ τὴν τῶν ἄλλων ἀπάντων φήσιν οὐ πιστεύεις Ἀναξαγόρα νοῦν καὶ ψυχὴν εἶναι τὴν διακοσμοῦσαν καὶ ἔχουσαν.*

405^a 16. *μόνον γοῦν φησιν αὐτὸν τῶν ὄντων ἀπλοῦν εἶναι καὶ ἀμιγῆ τε καὶ καθαρόν]* cf. III, 4. 429^a 18. Haec esse Anaxagorae eaque verba tralatitia, non conversa, plus uno loco comprobatur. phys. VIII, 5. 256^b 25. metaph. I, 7. 989^b 15. Plutarch. Pericl. c. 4. extr. Simpl. phys. fol. 33 b. Una cum motu cognitionem esse coniunctam, facillime explanatur loco metaphys. A, 10. 1075^b 8. *Ἀναξαγόρας δὲ*

1) § 10. 405^a 4. [*τῶν πρώτων* Commentatores Graeci genitivo *τῶν πρώτων* praedicari putant de vi movente. „vim moventem in principis habent.“ Bz l. l. ostendit praedicari de anima. „Den. entsprechend definiren sie die Seele. Sie betrachten nämlich als Seele dasjenige unter den Principien, welches seiner Natur nach bewegende Kraft besitzt. Daher stellten einige die Ansicht auf, die Seele sei Feuer. Für den blossen Prädicatsaccusativ ohne *εἶναι* nach *ὑπολαμβάνειν* cf. met. A, 1006^a 20. de an. I, 2. 404^b 8. 405^a 20.“]

ὡς κινῶν τὸ ἀγαθὸν ἀρχὴν, ὁ γὰρ νοῦς κινεῖ· ἀλλὰ κινεῖ ἐνεκά τινος. Quid enim aliud est, nisi mentem movere e boni cognitione?

§ 14. 405^a 19. Thales, qui ex aqua rerum universitatem genuit, vitam quoque in inanimi statuit natura, sicut magneti ferrum trahenti animam tribuit. Aristoteles id tantum sibi vult, ut animam in movendo a philosophis positam esse iudicaret. Simplicius fol. 8 a. „*ἔοικεν*”, *ὅτι μηδὲν αὐτοῦ ἐφέρετο σύγγραμμα*. Philoponus (fol. 20) Thaletis mentionem praeter institutum iniectam esse accusat; id enim agi, ut eorum, qui ex eodem principio et rerum naturam condidissent et mentis cognitionem duxissent, exempla proponerentur; Thalem vero neque ex aqua mentem neque ex motu rerum naturam fecisse. De re ipsa cf. Diogen. Laert. I, § 24. *Ἀριστοτέλης δὲ καὶ Ἐπιχάρου φασὶν αὐτὸν καὶ τοῖς ἀψύχοις μεταδιδόναι ψυχάς, τεκμαρῶμενον ἐκ τῆς λίθου τῆς μαγνήτιδος καὶ τοῦ ἠλέκτρον*. Plutarch. placit. phil. IV. 2. 1. *Θαλῆς ἀπειρήματο πρώτος τὴν ψυχὴν φύσιν ἀεζίνητον ἢ αὐτοζίνητον*. cf. Stobaei ecl. phys. I. p. 794. Nemes. de nat. hom. c. 2. Theod. serm. V. p. 545. ed. Paris.

§ 15. 405^a 21. E respirationis natura tanquam necessaria vitae conditione Diogenem aerem duxisse vitae et animae principium, ex omnibus patet testimoniis. cf. Ritteri hist. philos. I. p. 221 sqq.

405^a 22. *ἀέρα τοῦτον*] Si *ἀέρα τοῦτον*, ut fit, coniungitur, *τοῦτον* molestum est, ut deletum velis, nisi *δεικτικῶς* interpretandum censes, hunc, quem spiritu ducimus, aerem, quasi alius sit crassior. Sed haec duo verba ita dirimere praestat, ut post *ἀέρα* orationem incidas et *τοῦτον* tanquam accusativum ad verbum *οἰηθεὶς* trahas. Quod facilius erit.

§ 16. 405^a 25. Schleiermacherus in dissertatione Heraclitea¹⁾ p. 485 sqq. acrius hunc locum exagitat, quasi Aristoteles Heraclitum parum intellegens in alienam formam transtulisset. Sed hoc periculosius videtur; certis enim fragmentis Heracliteis, quae repugnent, caremus. Nobis, quid Aristoteles cogitaverit, enucleasse sufficiat. Schleiermacherus, si de universi anima agi nec negat nec affirmat, cautius agere videtur. Si qua universae rerum naturae anima intellegenda esset, alicunde sane constaret, nova eiusmodi ratio cum a reliquis, qui vel antecedunt vel sequuntur, aliena sit, significanda fuisset. Est igitur anima non

1) Herakleitos der dunkle von Ephesos dargestellt aus den Trümmern seines Werks und den Zeugnissen der Alten in Museo antiquitatis Berolinensi I. 3.

nisi in animantibus ἀρχή. Si ignis in rerum universitate tanquam principium agit, ex hoc ipso ἀναθυμίασις, animantium origo, existit, ut ipsa ἀναθυμίασις artioribus his finibus ἀρχή dici possit. Haec ἀναθυμίασις si viae respondet, quae sursum fert (ὁδὸς ἄνω), consentire quodammodo videtur, quod Heraclito auctore (Stobaei serm. V. p. 74) ἀπὸ ψυχῆ σοφωτάτη, et rursus (Galeno, quod anim. mor. ed. Chart. V. p. 450) ἀπὸ ξιρῆ ψυχῆ σοφωτάτη¹⁾ dicitur, hic enim animae status tanquam summa ἀναθυμιάσεως cogitari potest. Quam si rationem sequaris, non est, quod ad Philoponi sententiam descendas, quae in huius loci gratiam conficta videatur, ignem, quem Heraclitus principium posuerit, non esse flammam, sed ξιρὰν ἀναθυμιάσιν, quod apertis reliquorum testimoniis repugnat. Philoponus enim scribit C. fol. 4 a: *Εἴρηται πολλάκις ὅτι ἀρχὴν ἔλεγε εἶναι τῶν ὄντων οὗτος τὸ πῦρ, πῦρ δὲ οὐ τὴν γλῶσσαν, ὡς γὰρ Ἀριστοτέλης φησὶν, ἡ γλῶσση ἐπεροβολή ἐστι πρὸς· ἀλλὰ πῦρ ἔλεγε τὴν ξιρὰν ἀναθυμιάσιν, ἐκ ταύτης οὖν εἶναι καὶ τὴν ψυχὴν ὡς κινήτου καὶ λεπτομερεστάτης.* Simplicius fol. 8 a. Aristotelem aliorsum trahit: *περὶ δὲ Ἡρακλείτου συλλογιζομένου ἔοικεν οὐχ ὡς σαφῶς λέγοντος πῦρ ἢ ἀναθυμιάσιν ξιρὰν τὴν ψυχὴν. ἀλλ' ὡς τοῦ πρὸς πρὸς τῷ λεπτομερεῖ καὶ τὸ ἐκίνητον ἔχοντος καὶ τῷ κινεῖσθαι τὰ ἄλλα κινουόντος, καὶ διὰ ταῦτά τε τῆ ψυχῆ προσήζοντος, ὡς διὰ παντὸς τοῦ ζῶντος ἰούση σώματος, καὶ ὡς τῷ κινεῖσθαι κινήσει καὶ ἔτι ὡς γνωστικῆ.*

405^a 27. τὸ δὲ κινούμενον κινουμένῳ γινώσκουσα] Heraclitum eorum chorum duxisse, qui cuncta sempiterno motu immergerent, et Heracliteam philosophiam inter reliquas eo maxime vigere, quod naturae motum prima et apprehenderit et tenuerit, satis superque constat, neque allata testimonia repetere quicquam attinet (Plat. Theaetet. 160 B. 162 E. Cratyl. 401 D. 402 A. cf. Bz. ind. Ar. 320^a 1 sqq.). Ex quo facile menti cognoscenti id officium existebat, ut motam rerum naturam suo ipsius consequeretur motu.²⁾ Quod Plato in Cratylō (p. 412 A.) ita expressit: *ἡ γὰρ ἐπιστήμη μινεῖ ὡς φερομένοις τοῖς πράγμασιν ἐπομένης τῆς ψυχῆς τῆς ἀξίας λόγον, καὶ οὔτε ἀλοκλειομένης οὔτε προθεούσης.* Simplicius ad h. l. fol. 8 a. *ἐν μεταβολῇ συνεχεῖ τὰ ὄντα ἐποιθέμενος ὁ Ἡρακλείτης καὶ τὸ γνωσόμενον ἀπὸ τῆς ἐπιστῆς γινώσκον συνεχεῖσθαι ἐβούλετο.*

1) Cf. Schleiermacher l. 1 p. 507 sqq.

2) Schleiermacher l. 1. p. 528.

§ 17. 405^a 29. Alemaco] cf. metaph. I, 5. 986^a 26. E motu, qui et animi est et corporum caelestium, Alemaco animam, aequae atque haec, esse immortalem collegisse dicitur. Nihil addi potest. Aperte enim Philop. fol. 20 b. (C. 1111 b) οὕτε γὰρ τὰ συγγράμματα τῶν ἀνδρῶν τοῦτων πρόχειρα ἡμῖν ἔστιν, οὕτε ὁ Ἀριστοτέλης πλέον τι τοῦτων ἰστόρησε. — Diog. Laert. VIII. c. 5. ἔφη δὲ καὶ (Ἀλκιμαίων) τὴν ψυχὴν ἀθάνατον καὶ κινεῖσθαι αὐτὴν συνεχῆς ὡς τὸν ἥλιον. cf. De Alemacone Crotoniata ser. M. A. Unna in libro: Philologisch-hist. Studien auf dem akad. Gymn. in Hamb. Herausgegeben v. Chr. Petersen, 63 sqq. 69 sqq. [Cf. Bz. ind. Ar. 33^a 15.]

§ 18. 405^b 2. Hippo, Periclis aequalis. Cf. Zeller hist. philos. Graec. I, 214 sqq.

φορτισιωτέρων] cf. met. I, 3. 984^a 3. Ἐπιπύονα γὰρ οὐκ ἂν τις ἀξιώσει θεῖναι μετὰ τοῦτων διὰ τὴν εὐτέλειαν αὐτοῦ τῆς διανοίας. Simpl. phys. fol. 6 a. Rudis et importuna sententia, qualis nescire videtur, de quanta re agatur. Neque enim ad ἀδείων, de qua tradit Simplicius, neque ad materiam, cui animam quasi concretam statuit, trahendum videtur.

§ 19. 405^b 6. Critias] Philoponus ad h. l. C. 1110 (b.) Κριτίαν ἔτι τὸν ἕνα τῶν τριάκοντα ὃς καὶ Σωκράτους ἠκρασιστο ἢ καὶ ἄλλον τινὰ λέγει. οὐδὲν γὰρ διαφερόμεθα. φασὶ δὲ καὶ ἄλλον Κριτίαν γεγονέναι σοφιστήν. οὗ καὶ τὰ φερόμενα συγγράμματα εἶναι ὡς Ἀλέξανδρος λέγει. τὸν γὰρ τῶν τριάκοντα μηδὲ γεγραμέναι ἄλλο τι πλὴν πολιτείας ἐμμέτρους. οὗτος οὖν τὴν ψυχὴν ἔλεγεν αἶμα εἶναι. αἶμα γὰρ φησὶν ἀνθρώποις περίκαρδιόν ἐστι νόημα, in quo hexametrum agnosceas (cf. Philop. A. fol. I, 6). Critias haud dubie triginta tyrannorum unus, sophistarum familiaris, e Platone satis notus.

405^b 8. πάντα γὰρ τὰ στοιχεῖα κριτὴν εἴληψε πλὴν τῆς γῆς] Ita et met. A, 8. 989^a 7. τῶν δὲ τριῶν στοιχείων ἕκαστον εἴληψε κριτὴν ἓνα. οἱ μὲν γὰρ πῦρ, οἱ δ' ὕδωρ, οἱ δ' ἀέρα τοῦτ' εἶνά φασι. Philoponus C. fol. 5 a: κριτὴν ἀντὶ τοῦ προστάτην τὸν κρινόντα καὶ τιθέμενον ἕκαστον αὐτῶν ἀρχὴν εἶναι. At vero fieri non potest, ut causarum patroni et iudicis partes inter se commutentur; ille enim uni parti addictus, hic utriusque ius exaequans. Alia igitur translatio quaerenda est. Κριταὶ ἢ sunt, qui in Dionysiorum certaminibus poetarum iudices sedent, et digniori praemium tribuunt. Conferatur Iul. Pollux III, 145. τοῖς μὲν μουσικοῖς κριταὶ κάθηται, τοῖς δὲ γυμνικοῖς φρεσιῶσι βραβευνταί. Phavorinus p. 660. 15. πέντε κριταὶ ἔχοντες τοὺς κωμικοὺς, ὡς φησὶν Ἐπίχαρμος. Phot. p. 411. ed. pors. πέντε κριταὶ

οἱ τοῖς ζωμοδοῖς ἀποδεικνύμενοι. Ex ipsis classicis comparare placet Lysiam *περὶ τραύματος ἐξ προνοίας* c. 3 cum ipsius Aristotelis rhetor. III. 15. 1116^a 31. Laudatur praeterea de rei instituto Valesius ad Harp. p. 204. Spanheim ad Aristoph. ran. v. 797. Platner Proc. I. 392 — 396 (c. C. F. Hermannii Gr. antiq. publ. p. 287). Ita *ζωτῆς* a certaminibus ad similia praemii constituendi munera abiit. Cuius rei exempla habet Xenophon Cyrop. VIII. 2. 13. Hell. IV. 2. 3 etc. v. Sturtz ind. Quae significatio Aristotelici loci esse videtur. „Omnia praeter terram elementa punctum tulere i. e. iudicis alicuius sententia ornata sunt.” Sed manet scrupulus, qui eximatur. Iudicis vox adeo media est et neutri propensa, ut, quomodo *λαμβάνειν ζωτῆν* aequum iudicem nancisci interpreteris, circumspiciendum sit. Itaque vide, an explicare malis. „Singula singulos iudices elementa occupavere, eorumque animos detinent.” Fuit etiam vir doctus, qui *ζωτῆν* ad eligentis vim tanquam ad primam *τοῦ κρίνειν* significationem redigendam esse erudite suaderet. [Cf. Bz. ind. Ar. 410^a 18: „iudicis suffragium tulit.”]

405^b 9. *πλὴν εἴ τις αὐτὴν εἴρηκεν κτλ.*] Philoponus C. fol. 5 a. *ὡσπερ Ἐμπεδοκλῆς· αὐτός γὰρ καὶ τὴν γῆν ψυχὴν ἔλεγεν, ἢ μᾶλλον πιθανώτερον τὸ λέγειν ὅτι τὴν σύνθεσιν τῶν στοιχείων ψυχὴν ἔλεγεν.*

§ 20. 405^b 10. *τῷ ἀσωμάτῳ*] quod accedit ad motum et sensum, quos iam supra Aristoteles significaverat § 2. Cave ne corpus plane tollas. Indicantur enim, qui atomos ponunt, cf. I. 5. 403^b 20. *οἱ δὲ σῶμα τὸ λεπτομερέστατον ἢ τῶν ἀσωματοτάτων τῶν ἄλλων.* Alpha privativum saepius de vi sua ita remittit, ut non plane neget, sed, quasi neget, vehementer imminuat. cf. II, 9. 421^b 6. *ἀνόσμηρατον*; anal. pr. II. 23. 68^b 22. *ἄχολον.* cf. ad II, 10. § 3.

405^b 14. *πλὴν ἐνόσ*] Praeter Anaxagoram; quem veteres interpretes ad unum omnes intellexerunt. Anaxagoras mentem e materiae ditone exemit. Mundum dum ex homoeomeriis condit, facit, ut mens dissimilis et plane non mixta cognoscat. Nulla inter haec cognatio, ut duo principia, alterum rerum, mentis alterum, toto caelo distent.

§ 21. 405^b 17. *καὶ τὴν ψυχὴν πλείω ποιούσιν*] i. e. ἐξ πλειόνων.

§ 22. 405^b 19. cf. ad I, 2. § 5. § 13. III, 4. § 3.

405^b 22. *οὐτ' ἐξ τῶν εἰρημένων συμφανές ἐστίν*] Philoponus C. fol. 5 a. *οὐτε ἐξ τῶν αὐτοῦ λόγων ἐστὶ τοῦτο συλλογίσασθαι.*

§ 23. 405^b 23. ὅσοι δ' ἐναντιώσεις κτλ.] Philopon. C. fol. 5 b. τοιοῦτος ἔν' Ἐμπειροκλήῳ. τὰ γὰρ τέσσαρα στοιχεῖα ἔξ ὧν τὴν ψυχὴν γίνονται εἶνα, ἔξ ἐναντίων ποιότητων σύγκρισις, εἴ τι δὲ τὸ κρύος καὶ ἡ θερμότης, οἱ δὲ θάτερον τῶν ἐναντίων, οἷον θερμὸν ἢ ψυχρὸν, ἢ τι τοιοῦτον ἄλλο· καὶ τὴν ψυχὴν ὁμοίως ἔν' τι τοίῳ τίθεται. θάτερον τῶν ἐναντίων τίθεται Ἰππων καὶ Ἡράκλειτος, ὁ μὲν τὸ θερμὸν, πῦρ γὰρ τὴν ἀρχὴν εἶνα, ὁ δὲ τὸ ψυχρὸν ἕδος τιθέμενος τὴν ἀρχήν.

405^b 28. ζῆν, quoniam cum ζέω, ebulliendi verbo, in quo fervendi vis, cognatum est, facile ad calorem trahi potuit.

405^b 29. ψυχὴ a refrigerando ducitur, ut cum spiritu cognitionem habeat. Ita Platon. ¹⁾ Cratylus p. 399 E. οἷμά τι τοιοῦτον ποιεῖν τοὺς τὴν ψυχὴν ὀνομάσαντας, ὡς τοῦτο ἄρα οἷα παρὰ τῷ σώματι αἰτιὸν ἐστὶ τοῦ ζῆν αὐτῷ, τὴν τοῦ ἀναπνεῖν δύναμιν παρέχον καὶ ἀναπνέον· οἷμα δὲ ἐκλείποντος τοῦ ἀναπνέοντος τὸ σῶμα ἀπόλλυται τε καὶ τελευτᾷ· ὅθεν δὴ μοι δοκοῦσιν αὐτὸ ψυχὴν καλεῖσθαι. Similiter Chrysippus apud Plutarchum de Stoicor. repugnantibus. c. XLI. τὸ βρέφος ἐν τῇ γαστρὶ γέσσει τρέφασθαι, καθάπερ γινόν· ὅταν δὲ τεχθῆ, ψυχόμενον ἐπὶ τοῦ ἀέρος καὶ στομοῦμενον τὸ πνεῦμα μειοβάλλειν καὶ γίνεσθαι ζῶον· ὅθεν οὐκ ἀπὸ τῆς τῆν ψυχὴν ὀνομάσθαι παρὰ τὴν ψέξιν. Ad hanc ψυχῆς notationem laudatur Tertullianus de anima c. XXIV. T. IV. p. 266. Seml. „Hicesius iam natis animam superducit ex aeris frigidi pulsu, quia et ipsum vocabulum animae penes Graecos de refrigeratione respondens.” De refrigeratione ad vitam necessaria v. Arist. de resp. 8. 474^b 23. Quinam primi hanc et

1) [De iis, qui in etymologia veritatem quaerebant, cf. Steintal, Geschichte der Sprachwissenschaft bei den Griechen und Römern, p. 80: „Aristoteles spricht von τοῖς ὀνομασίαις ἀκολουθοῦσιν, solchen, welche dem Namen nachgehend philosophiren, worunter aber nicht eine bestimmte Schule verstanden wird; denn Ar. berichtet eben von entgegengesetzten Ansichten über das Wesen der Seele, die sich aber dennoch in gleicher Weise auf die Erklärung des Wortes ψυχὴ stützten; nur dass jede Partei anders erklärte je nach ihrer Ansicht. Liess sich doch selbst der nüchternste Demokrit, der doch die Sprache nicht für γέσσει hielt, gelegentlich nicht minder zur Etymologie hinreissen (τὸ ζῆν leitet er ab von ἀναπνεῖν, wofür dialektisch ζέειν gesagt wird). — Auch nicht bloss Philosophen, Historiker nicht minder etymologisirten, wie Herodot. Während Heraklit mit den Pythagoraeern θεός von θεῖν, laufen, ableitet und die Götter als die ewig kreisenden Gestirne erklärt, gibt Herodot II, 52 von demselben Worte eine andre Etymologie. θεός πρόσωτόμασθε σφίσις ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου, ὅτι κόσμῳ θέντες τὰ πάντα πρόηματι.”]

ζωῆς et ψυχῆς originem in subsidium vocaverint, ex incerta hac apud Aristotelem rei mentione definiri non potest. Videntur autem οἱ τὸ θερμοῦν λέγοντες τὴν ψυχὴν Democritus, Heraclitus, Critias; nec Diogenes Apolloniates ab his removendus est; animantium enim animam aerem statuisse dicitur eumque eo, quo vivimus, calidiorem, eo autem, qui solem ambit, frigidiorrem (Simpl. phys. fol. 33 a). Itaque non est, quod Diogenem ad contrarias partes trahas, quamvis, quoniam sententiae summam ab aeris spiritu duxit, illa animae tanquam refrigerationis notatio a Diogene non abhorreat. Qui frigidum animam posuerint (οἱ τὸ ψυχρόν), difficilius est dicere. Si cui Hipponis aquam ad animae dignitatem evehens in mentem venit, ad hunc certe refrigerandi ratio a vocis natura petita, si quidem in spiritu similitudinis vis sita est, minus pertinet.

Cap. 3.

Citatur huius capituli disputatio in libro de motu an. 6. 700^b 5.

§ 1. 405^b 31. Propositio.

406^a 1. ἡ δυνάμενον κινεῖν] sc. ἐαυτό, ut supplet Themistius, qui citat Plat. de leg. 10.

§ 2. 406^a 3. πρότερον] cf. I. 2. § 2, ubi significata quidem res est. [Exposita phys. 6. 5. cf. Bz. ind. Ar. 99^a 1: „quod Trdlbg. de an. I, 2. 403^b 29 respici putat, probari non potest.”]

Navis per se movetur; nautae non per se ipsi, sed eo quod in nave sunt; neque enim utuntur pedibus, qui est proprius eorum motus. Philoponus ad h. l.: δῆλόν γινώσκω ἐξ τοῦ τὰ μόρια δι' ὧν κινεῖται καὶ αὐτὸν κινούμενος ὁ πλωτὴρ ἀκίνητα εἶναι.

406^a 8. [δῆλον δ' ἐπὶ τῶν μορίων¹⁾] Ingressus, etsi pedibus proprius, ad universos homines pertinet.]

406^a 11. εἰ καὶ αὐτὴν κινεῖται καὶ μετέχει κινήσεως] Cur adiectum sit καὶ μετέχει κινήσεως, non patet. Cave conicias ἢ μετέχει κιν., eo quidem consilio, ut in illa enumerationis parte motus per se absolutus, in hac is, qui accidit, indicetur. Neque enim e Platonis dicendi consuetudine neque ex Aristotelis (cf. quod sequitur 406^a 21. εἴπερ φύσει

1) [In ed. pr. legebatur: μόρια num pro instrumentis habenda sint, potest dubitari. „Partes, quae rei motae adhaerent ita moveri per aliud, facile patet.” cf. § 3. Sic album pars potest dici.]

κινήσεως μετέχει) in hac formula, quod tanquam accidens sequatur, unquam quicquam positum est. Philoponus ad h. l. διατί δὲ εἰπὼν εἰ καθ' αὐτὴν κινεῖται προσέθηκε καὶ μετέχει κινήσεως; διότι τῶν καθ' αὐτὰ κινουμένων τὰ μὲν στροβιλομένην ἔχει τὴν κίνησιν· καὶ διὰ τοῦτο συμπληρωτικὴν τῆς οὐσίας ὡς τὰ οὐράνια· τὰ δὲ στροβιλομένην μὲν αὐτὴν οὐκ ἔχει οὐδὲ συμπληρωτικὴν τῆς οὐσίας. τὴν μὲντοι δύναμιν τοῦ κινεῖσθαι ἐν τῇ φύσει ἔχουσιν ὥστε δύνασθαι μετέχειν τῆς κινήσεως, ὅταν ἢ τὸ κινῶν ὡς ἡ βῶλος. μεθεξτική γὰρ ἐστὶ κινήσεως· οὐκ αὐτὴ ἐν κινήσει οὐσίωται. ζητοῦμεν οὖν περὶ ψυχῆς· εἴτε στροβιλομένην ἔχει τὴν κίνησιν ὡς οἱ αὐτοκίνητον αὐτὴν λέγοντες· εἴτε στροβιλομένην μὲν, οὐ μετασχεῖν (l. μὲν οὐ, μετ. κιλ.) μέντοι κατ' οὐσίαν αὐτῆς δύναται. Quae si vera esset explicatio, disiungenda esset utraque enunciationis pars, nec vero copulanda, ut ἢ legendum esset.

§ 3. 406^a 12. τεσσάρων δὲ κινήσεων οὐσῶν] cf. met. A, 2. 1069^b 9. εἰ δὲ αἱ μεταβολαὶ τέταρες, ἢ κατὰ τὸ τί ἢ κατὰ τὸ ποῖον ἢ ποσὸν ἢ ποῦ, καὶ γένεσις μὲν ἢ ἀπλή καὶ φθορὰ ἢ κατὰ τόδε, ἀΰξισις δὲ καὶ φθίσις ἢ κατὰ τὸ ποσόν, ἀλλοιώσις δὲ ἢ κατὰ τὸ πάθος, φθορὰ δὲ ἢ κατὰ τόπον, εἰς ἐναντιώσεις ἂν εἶεν τὰς καθ' ἕκαστον αἱ μεταβολαί. cf. N, 1. 1088^a 31. Quibus locis quod primum ponitur movendi genus, ortus et interitus, id aliis locis (met. K, 11, 1068^a 1. phys. V, 1. 2.) tanquam non vere motio ita excluditur, ut tria restent (de caelo IV, 3. 310^a 23, de an. II, 1. 415^b 21 sq.) quae, ut loco nostro, quatuor numerari possunt, si κίνησιν κατὰ τὸ ποσόν in duos dividas motus ἀΰξισιν et φθίσιν.

Haec si quatuor movendi genera, motus ex loco in locum, mutatio, incrementum, decrementum, ipsam per se animae naturam consequuntur, locus quoque in animam cadit, quoniam in omnibus his movendi generibus locus cernitur. At aliter res se habet, si haec movendi genera per aliud, in quod cadunt, ad animam referuntur, sicut albus color non ex sua natura movetur, sed quod corporis est moti.

§ 4. 406^a 22. εἴτι εἰ φύσει κινεῖται, καὶ βίᾳ κινήσει καὶ εἰ βίᾳ, καὶ φύσει] Quae per se moventur, etiam pelli possunt extrinsecus; quae contra extrinsecus, etiam sua natura. Priora offendunt, si conferas, quae paulo infra leguntur (406^b 7): οὐ δεῖ δὲ ἢ τὸ ὑφ' ἑαυτοῦ κινεῖσθαι ἐν τῇ οὐσίᾳ, τοῦτο ἐν' ἄλλοι κινεῖσθαι. Possunt tamen defendi. Quae enim ita sunt comparata, ut sua vi moveantur, nec prohibere poterunt, quominus vi pellantur. Posteriora falsa omnino.

Quae enim moles vi pelluntur, multum absunt, ut et natura sua moveantur. Agnoscuntur tamen iam ab Alexandro, Ioanne Philopono teste.

Quae ad posteriora tuenda a Ioanne Philopono afferuntur, magis in verbis haerent, quam re ipsa praebentur. Scribit enim: *ὅτι μὲν τὰ βίαια κινούμενα καὶ κατὰ φύσιν κινεῖται πρόδηλον. τὸ γὰρ βίαια κινούμενον παρὰ φύσιν κινεῖται· τὸ δὲ παρὰ φύσιν ἐπιρροπή ἐστὶν τοῦ κατὰ φύσιν. οὐδὲν δὲ ἐστὶν αἰεὶ ἐν τῷ παρὰ φύσιν.* At omnino alia, quae apud Aristotelem leguntur. Aliud est *κατὰ φύσιν*, quod explicari potest, ita ut motus a natura admittatur, aliud *φύσει*, id est, motus, qui, nulla vi extrinsecus pellente, sua naturae vi evenit. Priora Philopono magis negotia facessunt. Ita demum expedit: *ταῦτα δὲ κινεῖται βίαια τῶν φύσει κινουμένων ὅσα ἐναντίας ἔχει κινήσεις. ἔχουσιν δ' ἢ καὶ αἱ τῆς ψυχῆς κινήσεις.*

Simplicius fol. 9 a: *ἢ τῶν ἐν γενέσει ζώων δηλαδὴ ψυχῆς, περὶ ἧς ὁ λόγος καὶ ἢ ἐπιρροῆσις τῷ κινεῖσθαι κινεῖν. οὐ γὰρ καθόλου ἰσχύεται πᾶν φύσει κινούμενον καὶ βίαια κινεῖσθαι. ὅπερ ψεῦδος διὰ τὰ οὐράνια. ἀλλ' ἰδίως περὶ τῆς τοιαύτης εἴρηται ψυχῆς. ἦτις τὰς τοιαύτας κινεῖ κινήσεις τὰς καθ' ὅλον τὸ ζῶον, αἷς καὶ τὸ βίαιον παρρησιάζεται κτλ. — καὶ τὸ ἀνάγκη εἰ βίαια καὶ φύσει. οὐ γὰρ ἂν ἐβιάσθη, μὴ πεμφτός, τὸ δὲ πεμφτός ἔχει ἢ τινα κατὰ φύσιν κίνησιν.* At vero ea est in his procedendi via, ut a motu communia ad animam convertantur. Quae si non congruunt, ab anima motum abhorreere apparet. Ita et hoc loco, violenta ratio, quae in communem movendi notionem cadit, ab anima excluditur. Fieri igitur non potest, ut, quae propositio in universum de motu dicta est, ut absurda de anima consequantur, iam ad solam animam restringatur. Infringitur enim rei nervus. Adde, quod Aristoteles violentos animae motus esse aperte negat. Itaque sententia, sive ad mobilia omnia dilates, sive ad animam solam contrahas, undequaue laborat; flagitatur tamen sententia, quae sequentia paret. Fortasse posteriora *καὶ ἐπὶ βίαια, καὶ φύσει* cicienda sunt. In quo ut audacia reprimatur, efficit locus non dissimilis. Scribitur enim de caelo III. 2. 300^a 21. *ἔπει γὰρ κινούμενα γίνονται, κινεῖσθαι γε ἀναγκασθὸν βίαια, εἰ μὴ οὐκείων ἔχει κίνησιν· τὸ δὲ βίαια καὶ παρὰ φύσιν πάντων. ἀλλὰ μὴν εἰ παρὰ φύσιν ἐστὶ υἱς κινήσεις, ἀνάγκη εἶναι καὶ κατὰ φύσιν, παρ' ἣν αὐτῆ καὶ εἰ πολλὰ αἰ παρὰ φύσιν, τὴν κατὰ φύσιν μίαν κατὰ φύσιν μὲν γὰρ ἀλλοῶς, παρὰ φύσιν δ' ἔχει πολλὰς ἐκαστων.* Quod verum est, si omnino motum in aliquam rem cadere conceditur.

De quo quoniam in anima admodum dubitatur, loci similitudine difficultas non tollitur. Si vero utrumque locum inter se exaequare velles: lectionem *κατὰ φύσιν* ¹⁾, quam codex Parisinus (E), cui in ceteris palma defertur, praebere traditur, arripere posses.

406^a 25. ὁμοίως δὲ καὶ εἰς ὃ κινεῖται βίη κτλ.] cf. de caelo III, 2. 300^a 28. καὶ γὰρ ἵσχυεῖν ἀναγκαῖον ἢ βίη ἢ κατὰ φύσιν· βίη δὲ μένει οὐ καὶ φέρεται βίη, καὶ κατὰ φύσιν, οὐ κατὰ φύσιν.

§ 5. 406^a 30. περὶ τῶν μεταξὺ. Media inter ignem et terram aër et aqua sunt posita (cf. Plat. Tim. p. 32 C.), ita ut illa, sicut ignis, sursum, haec, sicut terra, deorsum feratur. Cf. Arist. de caelo III, 5. 303^b 9 sqq. IV, 2, 3, 4. 308^a 34 sqq.

§ 6. 406^a 30. Anima, si quid movet, corpus movet. Si, quemadmodum anima, corpus movetur, re inversa recte dixeris, quemadmodum corpus, ita animam moveri. Atqui corpus, si movetur, locum commutat (*φορά*). Quod si anima idem valeret, et e corpore exire et in corpus redire posset, id quod non potest. Ita quidem Aristoteles sententiam ab hac quoque parte quasi ad incertitas redigit. Ex ea, ut solet, consequentia colligit, et quasi nectit, dum ad repugnantiam delabantur. Repugnat autem animam quasi pro arbitrio corpus et occupare et relinquere. In hac repugnantia tanquam omnibus manifesta consistere par est; neque additur, quod leniat et quasi ad vulgarem hominum opinionem accommodet. Quare, quae adiciuntur, sequi, ut quae animantia mortua sint, ad vitam rursus surgant: eo certe consilio addidit Aristoteles, ut sententiam refutaret, si communi experientiae adversari demonstrasset. At verba non temere ea suspicione absolvenda sunt, proficisci a manu Christiani lectoris carnis resurrectionem ex Aristotelis propositionibus cupide concludentis. Adeo verba Christianum ²⁾ saeculum sapiunt. Fortasse ex ipsis commentatoribus, sui temporis placita respicientibus, redundarunt. Verba quidem non premenda. Illud *ἀνίστασθαι* iam in Iliade, sed ad rem singularem multo accom-

1) [*κατὰ φύσιν* legit in codice E Bekkerus, Trendelenburgius post eum *καὶ φύσει*, sed in rasura; in apparatu critico legas (*κατὰ φύσιν* E Bekk.)]

2) [Hoc negat Bz. Hermes VII, 428: „Gerade der Anschaulichkeit der Widersinnigkeit derjenigen Folgerungen, zu denen die bestrittene Definition führe, dient dies letzte Sätzchen. Auferstehen von dem Tode erscheint als eine eben solche Umkehrung der bestehenden Weltordnung, wie etwa eine Umkehrung des Laufes der Sonne.“]

modatius (XXI. 55) ἢ μάλα δι' Τρωῶες μεγάλιτους, οὔτερον ἔπειρον, αὐτίς ἀναστήσονται ὑπὸ ζόφου ἡερόεντος.

406^a 32. ἀντιστρέψασιν εἰπεῖν] Saepius apud Aristotelem. Dativus e nota illa similitudine *σινερόντι εἰπεῖν*.

406^b 2. μεταβάλλοι ἄν] i. e. τόπον.¹⁾ Eodem sensu Platonis Timaeus p. 12. *σημαίεις δὲ τοῖσιον εἰς γινναζὸς ἡερίων ἐν τῇ δευτέρῃ γενέσει μειωβάλλοι*. Arist. hist. anim. VIII. 12. 597^a 5. *μεταβάλλουσι γὰρ ἐξ τῶν Στεφαιζῶν εἰς τὰ ἔλα*.

406^b 2. ἢ ὄλη] ut si recta moveretur, ἢ κατὰ μόρια, ut si circulo. Ita Comr. Gesner Minime; neque enim ad motus genus pertinet. Haec potius est sententia: Sequeretur animam vel omnem vel eius inter se facultates tanquam partes locum mutare.

§ 7. 406^b 5. Potest quidem fieri, ut aliquid praeter motum, qui sibi proprius est, alium extrinsecus accipiat; hic vero κατὰ συμπεθεζὸς. [Qui igitur motus a sensibus animo accidit, nihil nisi κατὰ συμπεθεζὸς esset.] Sic bonum, quod ad se solum refertur (κατ' αὐτό), non ad aliud tanquam ad finem revocari debet (ἕτερον ἔνεκα) nec quod per se bonum est, per aliud esse debet. Ita, verbis, quae inter se respondent, ut saepe fit, commutatis τὸ ἀγαθὸν κατ' αὐτό oppositum est τῷ ἀγαθῷ ἕτερον ἔνεκα, τὸ δὲ αὐτὸ τῷ δὲ ἄλλο.

Aliter quidem Simplicius et Philoponus. Opponunt inter se τὸ ἀγαθὸν κατ' αὐτό et τὸ ἀγαθὸν δι' ἄλλο, τὸ ἀγαθὸν δι' αὐτὸ et τὸ ἀγαθὸν ἕτερον ἔνεκα. Philoponus his verbis: *ἄλλοια δὲ αὐτῷ ἢ μὲν πρότιν ἀντιθεσις ἐξ τῆς διαφορᾶς τῶν ποιηζῶν αὐτίων, ἢ δὲ δευτέρῃ ἐξ τῆς διαφορᾶς τῶν τελειῶν. οἷον κατ' αὐτό μὲν λεγόμεθα ἔχειν τὸ ὄσαν, τοῦτο*

1) [Ut quod hic necessarium sit, τὸ γένος τῆς μεταβολῆς discrete indicetur, Bz l. l. coniecit: μεταβάλλοι ἄν κατὰ τόπον, omisso τὸ σῶμα. Idem assentitur Gesnero in explicanda sententia verborum, quae sunt (406^b 2): ἢ ὄλη ἢ κατὰ μόρια μεθιστάμενη: „aus dem Wesen der räumlichen Veränderung aber ergeben sich zwei Möglichkeiten, entweder das Ganze ändert seinen Ort, oder während das Ganze denselben Ort behauptet, ändern, z. B. bei der Drehung die einzelnen Theile ihren Ort. — Sequentia ita scribit: εἰ δὲ τοῦτο, ἐνδέχοιτ' ἄν καὶ ἐξελεθῶσαν εἰσιέναι πάλιν (cod. γ et SWX). „Durch μεταβάλλοι ἄν z. t. hat Ar. nicht die blosse Möglichkeit der räumlichen Bewegung für die Seele, sondern er hat die räumliche Bewegung als eine aus den Prämissen notwendig hervorgehende Consequenz für die Seele bezeichnet. Aus dieser zusammengenommen mit der das Ganze beherrschenden Voraussetzung, dass ein wesentlicher Zusammenhang zwischen Seele und Leib in dieser Erklärung der Seele nicht angenommen ist, ergibt sich dann die Möglichkeit eines beliebigen Aus- und Eingehens der Seele in den Leib.“]

οὐν οὐκ ἂν ἡμῖν ποτε δι' ἄλλο τι γένοιτο. ἐξ αὐτῆς γὰρ τῆς φύσεως τὸ ποιητικὸν αἰτιὸν ἐστὶ τοῦ ὄραν. τὸν μέντοι πλοῦτον οὐκ αὐτοὶ ἔχομεν, ἀλλὰ δι' ἄλλο (dicendum potius fuisset δι' ἄλλον), δι' ἐμπορίαν ἢ γεωργίαν ἢ τι τοιοῦτο. κτλ. τὴν ἀρετὴν δι' αὐτὸ ἐπιτηδεύομεν καὶ οὐκ ἄλλον ἔνεκεν.

Simplicius magis ad rem accommodat: ὑγίεια καθ' αὐτὴν ἀγαθὴ, τελειότης οὕσα τοῦ ζῶντος σώματος, τὸ δὲ ὑγιεινὸν διὰ τὴν ὑγίειαν. καὶ ἡ μὲν ἀρετὴ δι' αὐτὴν ἀγαθὴ. ἐπειδὴ αὐτὴ τὸ οὐ ἔνεκα καὶ τέλος. ὁ δὲ πλοῦτος φέρε ἄλλον ἔνεκα καὶ ὅσα ὀργανικὰ λέγομεν ἀγαθὰ. οὐκ ἔστιν οὖν τὸ καθ' αὐτὸ ἢ τοιοῦτον δι' ἄλλο. οὐδὲ τὸ δι' ἑαυτὸ ὡς δι' ἑαυτὸ ἄλλον ἔνεκα, οὐδὲ τὰ ἀντικείμενα ὁμοίως, ἀλλὰ καὶ τὸ αὐτὸ δι' ἑαυτὸ ἢ αἰρετὸν καὶ δι' ἄλλο, ἀλλ' οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον.

§ 8. 406^b 11. Ab iis, quae sensus pellunt, animus dicitur moveri. Sed si intima animi natura in eo est posita, ut moveatur ipsa, diffluit et ipsius quasi substantiam ipsa perimit (ἐκστασις ἐκ τῆς οὐσίας). Ita Themistius animi naturam, si ita se habet, flumini comparat, quod ne punctum quidem temporis in eadem conditione permanet. Simplicius fol. 10 a. ἐν μεταβολῇ γὰρ πᾶσα κίνησις. τὸ δὲ μεταβάλλον πᾶν ἐξίσταται πάντως τοῦ ἐν ᾧ πρότερον ἦν. ὥστε καθ' ὃ ἂν γένοιτο γένος ἢ κίνησις κατὰ τοῦτο ἐξίστασθαι τὸ κινούμενον. οἷον κατὰ πρῶτον ἢ κατὰ ποτὸν καὶ κατ' οὐσίαν ἕρα. ἐὰν οὖν καὶ ἡ ψυχικὴ οὐσία μὴ κατὰ συμβεβηχὸς ἀλλὰ καθ' αὐτὴν κινήται, ἐκστήσεται κατ' οὐσίαν ὡς φθειρῆσθαι ἢ γίνεσθαι. Simili ratione Philoponus, ut κίνησις, quale quid sit, spectet, quem motum mutationem et interitum consequi.

Ita quidem universa sententia declarata est; sed in singulari haeremus; quae cum a commentatoribus tanquam per se manifesta praetermittantur, clarius fuisse disposita conicimus — ἀλλὰ μὴν καὶ εἰ κινεῖ γε αὐτὴ αὐτήν, sed si anima ipsa semet ipsam movet, in quo omnis per accidens motus excluditur, καὶ αὐτὴ κινεῖτ' ἂν, ipsa quoque moveatur, ὥστ' ἐξίσταται, ut naturam deserat suam. In quo icinium videtur illud „ipsa quoque moveatur”, consequens enim nihil aliud agit, nisi ut conditionem repetat; ut nova accedat notio, quae quasi media antecedentem conditionem cum conclusione iungat sequenti, interponendum crediderim οὐσία, cui voci facile accidere potuit, ut a sequenti eaque simili absorberetur. Quae si inserta est notio, facilius oratio procedit, ut, si omnis motus egressus (ἐκστασις) est rei motae, quatenus movetur, anima quoque suam ipsius naturam (οὐσίαν) egrederetur. Quod additamentum

si non admittitur (neque enim eius apud Alexandrum Aphrodisiensem ἀπορ. καὶ λίσ. B. β' p. 86 Sp. vestigium), premenda est passivi vis: si se movet anima, non solum agit, sed etiam patitur, ut movens moveatur. Quae patiendi notio praeparat id, quod sequitur, moveri itaque, ut a se desciscat. Alex. Aphr. p. 87, lin. 21 Sp. ἀλλ' εἰ πᾶν τὸ κατὰ τι κινούμενον τε καὶ μεταβάλλον ἐξίσταται τοῦ καθὼ κινεῖται, τὸ μὲν κατὰ τόπον τοῦ τόλου, τὸ δὲ κατὰ πάθος τοῦ πάθους, τὸ δὲ κατὰ μέγεθος τοῦ μεγέθους, καὶ τὸ κατὰ ψυχὴν κινούμενον ἐξίσταται τὸ ἐν τούτῳ, ὥστε καὶ ἡ ψυχὴ εἰ καθὼ ψυχὴ ἐστὶν αἰεὶ κινεῖται, ὑφ' αὐτῆς καὶ μὴ κατὰ συμβεβηχός, ἐξίσταται ἂν τῆς οὐσίας τῆς ἐν ἡ ἐστὶ καὶ τῆς ψυχῆς καθ' ἣν τὸ εἶναι αὐτῆ. Quid autem est, quod adicitur (406^b 14) εἰ μὴ κατὰ συμβεβηχός αὐτὴν κινεῖ? i. e. si αὐτὴν legendum est, nisi per accidens se movet anima, ita quidem, ut anima corpus moveat, corpore rursus anima locum commutet, atque ita corpore demum interposito, motus ad animam redeat. Ad protasin redire videtur, quae est constructionis confusio, neque opus erat, ut rediret. Iam enim per se cavet protasis, ne motus per accidens intellegatur. Rursus autem existit oppositio, ἀλλ' ἔστιν κατὰ. Quae si disiungitur, ut universae sententiae obiciatur, plane conturbat. Pertinet, si recte se habet, ad id quod antecedit εἰ μὴ κατὰ.

Ne haec postrema repeterent, quae in priori conditione posita erant, in mentem venit scribere, interpunctione mutata: Εἰ μὴ κατὰ συμβεβηχός αὐτὴν κινεῖ ἄλλο, ἔστιν ἡ κίν. τ. οὐσ. αὐτ. καθ' αὐτ. In quo nihil desideres, praeter coniunctionem γὰρ, quae artius connectat.

§ 9. 406^b 15. Sequitur ea ratio, ut anima corpus moveat, sicut ipsa movetur. Ita quidem Democritus, quem facete comparat Aristoteles Philippo comoedo, qui Venerem Daedali statuam, argento vivo infuso, motam esse dixit; sic atomos ita comparatas, ut quiescant nunquam, omne secum trahere corpus et movere.

De Philippo, ipso Aristophanis filio v. Meineke in quaestionum scenicarum specimine tertio p. 9, qui quidquid Philippi vel titulorum vel proverbiorum superst. docte digessit.

§ 10. 406^b 22. Quod si tali modo anima sese habeat, quomodo quiescere possit, non apparet

πῶς λοιπὸν εἴη] Futurum tempus conditionem respicit, quae intellegitur: si ita est, quomodo efficeret? — Paucis tantum verbis Aristoteles animum a fictis his movendi quasi machinis ad cogitationis et consilii libertatem traducit.

406^b 25. *προαίρεσις*] cf. eth. Nicom. III, 2. 3. consilium, ex quo agendi principium, illa est notio, in qua ethicae quasi nervus, quippe in qua voluntatis libertas a naturae necessitate discedat. *προαίρεσιν* ita Aristoteles enucleat tanquam *πρὸ ἑτέρων αἰρετῶν* continentem; est autem *μετὰ λόγον καὶ διανοίας*. (eth. III, 2). Haec quidem ratione hoc loco additur „καὶ νοήσεως,” quae, magis communi, quam suprema illa vi intelligitur, qua in summa veritate invenienda versatur.

§ 11. 406^b 25. *τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ὁ Τίμαιος*] Locum, qui sequitur, ad Platonis Timaeum, nec vero ad Timaeum Pythagoreum pertinere, cuius nulla est apud Aristotelem memoria, pluribus demonstravimus in libello, quem edidimus, Platonis de ideis et numeris doctrina ex Aristotele illustrata p. 17 sqq. Egregie congruit Platonis Timaeus (p. 36 sq.).

Apud Platonem anima re vera est *μικρόκοσμος τοῦ μακροκόσμου*. Animus, si ex universi imagine est conditus, universum cognoscere valet; et contra, si universum mundum in se quasi recipit et concipit, universi naturae particeps esse debet. Itaque easdem rationes, eosdem motus, qui sunt rerum caelestium, animus refert. Platonem in Timaeo quam maxime obscurum illustrare, huius loci non est. Sunt autem haec quatuor, quae Aristoteles recte indicavit, primum corpus animae motibus moveri, deinde eam ex elementis constare, tum ita esse divisam, ut numeros harmonicos, in quibus omne verum inest, habeat, denique ita esse comparatam, ut eosdem ac caelum habeat motus.

406^b 26. *τὴν ψυχὴν κινεῖν τὸ σῶμα*] cf. Tim. 34 A. *κίνησιν γὰρ ἀλένειμεν αὐτῷ τὴν τοῦ σώματος οὐσίαν, ἣν ἐπιτὰ τὴν περὶ νοῦν καὶ φρόνησιν μέγιστα οὐσαν*. Ex quo loco ne contrarium elucere videatur, conferenda sunt quae sequuntur: *ὁ δὲ καὶ γενέσει καὶ ἀφειῆῃ προτέρων καὶ πρεσβυτέρων ψυχὴν σώματος, ὡς δεσλότιν καὶ ἀρξουσαν ἀρξομένου συνεστήσατο*.

406^b 28. *συνεστηχυῖαν γὰρ ἐκ τῶν στοιχείων*] *στοιχεῖα* latiori significatione, ut non sola materia contineantur. Sunt autem *τὸ αὐτὸ* et *τὸ ἕτερον*, hoc quidem illo magis ad materiam reiectum. Compares Platonis locum: *τῆς ἀμερίστου καὶ αἰεὶ κατὰ ταῦτὰ ἐχούσης οὐσίας καὶ τῆς αὐτῆς περὶ τὰ σώματα γιγνομένης μεριστῆς, τρίτων ἕξ ἀμφοῖν ἐν μέσῳ συνεκράσατο οὐσίας εἶδος κτλ.*

106^b 29. *μεμερισμένην κατὰ τοὺς ἁρμονικοὺς ἀριθμοὺς*] Iam ex harmoniae numeris mundus est dispositus; eorum intervallis caelestia corpora sunt disimeta; numerus autem

codem modo animo est inditus, ut universi capax fiat. In illo humana mens legem iusto avidius praecoccupavit; sed etiamsi erravit, ea est in errore veritas, quod legem et rationem suam secuta nusquam sortem et casum, nusquam repugnantiam concordiae plane expertem esse voluit. Hoc autem ad numerorum redit doctrinam, quam superiori capite attigimus. Plato in Timaeo hanc ad harmoniae numeros divisionem magis ponit, quam confirmat. Rationes exponendas lepide sibi condonat, ita ordiens: *πάλλιν ὄλον τοῦτο μοίρας ὄσας προσήξει διένειμεν*, quasi cur haec solae rationes convenient per se pateret. Convenient autem solae utpote summae, quae in rerum naturam cadunt.

406^b 31. *τὴν εὐθνωρίαν εἰς κύκλον κατέκαμψεν]* Hos numeros harmonicos ad rectam dispositos in orbem inflexit, ut ad sphaerarum exemplar animus crearetur. Cf. Timaeus p. 36 C. *ταύτην οὖν τὴν ξύστασιν λάσσω, διττὴν κατὰ μήκος σχίσας, μέσσην πρὸς μέσσην ἐκατέραν ἀλλήλαις, ὅτιον Ἄ προσβαλὼν, κατέκαμψεν εἰς κύκλον, ξηνάψας αὐταῖς τε καὶ ἀλλήλαις ἐν τῷ καταντικτῷ τῆς προσβολῆς*, etc. aperte, ut ecliptica et solis et planetarum via a stellarum fixarum orbe declinans gignetur. Orbis signifer, in quo cum sole planetae, aequatorem circulum, qui sphaerae, in qua stellae fixae, medius est, quoniam declinat, duobus punctis secare videtur (*δισσαχῆ συννημένους*). Zodiacus rursus in septem orbis dividendus, ut cum sole planetae suam quisque habeant sphaeram. cf. Cleomedes *κυκλικὴ θεωρία μετεώρων*. I. 3. 4. Ex quo ad illud *δισσαχῆ* explicandum hunc laudamus locum: *ἔστι δὲ ὁ ζωδιακὸς κύκλος λοξός, διὰ τε τῶν τροπικῶν καὶ τοῦ ἰσημερινοῦ* (per aequatorem) *βεβλημένος καὶ ἐκατέρου μὲν τῶν τροπικῶν καθ' ἐν ψαίων σημεῖον, τὸν δὲ ἰσημερινὸν εἰς δύο ἴσα τέμνων*.

Ita quidem animans illud perfectum mundi quasi exemplar creatum; animum cogitantem verique participem ad eandem speciem omnibus numeris absolutam revocasse, ex ipso Platone, etiamsi haec nec distinguenda segreget nec diversa coniungat, facile patet. cf. Timaeus 37 B. *λόγος δὲ ὁ κατὰ ταῦτ' ἄλλοθι γινόμενος περὶ τε θάλασσαν ὧν καὶ περὶ τὸ ταῦτ' ἐν τῇ κινουμένῃ ὑφ' αἰθοῦ φερόμενος ἄνευ φθόγγου καὶ ἰχθῆς, ὅτιαν μὲν περὶ τὸ αἰσθητὸν γίγνεται καὶ ὁ τοῦ θάλασσαν κύκλος ὁρθὸς ἰὼν, εἰς πάσαν αἰτοῦ τὴν ψυχὴν διαγγέλλει, δόξαι καὶ πίστει γίγνεται βέβαιοι καὶ ἀλλοθίς: ὅτιαν δὲ αὖ περὶ τὸ λογιστικὸν ἦ, καὶ ὁ ταῦτο κύκλος εὐτροχος ὧν αὐτὰ μινύσει νοῦς ἐπιστήμη τε ἐξ ἀνάγκης ἀποτελεῖται*. Quare etsi Plato, quae illis caeli circumactibus animi facultates respondeant, subtili quadam comparatione exquirere neglexit,

habuit tamen Artstoteles, quod asironomicas has rationes in animi natura perscrutanda proponeret.

§ 12. 407ⁿ 2. His significatis magis quam expositis, Aristoteles ad refutationem accedit.

Philoponus D. IV. (b) *δηλος τοίνυν ἐστὶν ὅτι πάντα συμβολικῶς ἐπὶ ψυχῆς λαμβάνει. καὶ ὁ Ἀριστοτέλης πρὸς τοὺς οὕτω τὸ φαινόμενον λέγοντας ἀποτείνεται* et antea D. III. (a) bene laudat Platonem *ὡς γὰρ ὁ Πλάτων φησὶ τοῖς κατὰ τὸ φαινόμενον ἐκλαμβάνουσι τοὺς ποιητικοὺς μύθους, οὐδὲν ἂν φανείη καταγελαστώτερον. ὡσπερ οὐδὲ τοῖς τὴν κερκυμμένην ἐν αὐτοῖς διάνοιαν ζήτοῦσιν οὐδὲν ἐνθουσιαστικώτερον*. Primum animam magnitudinem dicere non convenit. Est autem universi anima, quam gignit, neque haec anima tanquam vitae parens sed potius mens tanquam sapiens gubernatrix. Non est animus vel sentiens vel appetens; qui enim in his motus inest, non est in orbem motus. Sensus enim a rebus externis pelluntur, et res tanquam externas ponunt, ut motus, sive a sensibus sive a rebus proficiscatur, non in orbem redeat, sed ad lineam dirigi videatur. In sensibus extrinsecus imprimis movendi causa accedere videtur, in cupiditatibus intrinsecus; petunt enim res, non a rebus petuntur. In quo si motum agnoscas, ad rectam ita fieri apparet, ut cupiditatum impetus fere ex mathematica quadam rectae lineae definitione via quam brevissima ad rem sibi propositam deferatur.

E motus igitur ratione et conditione Aristoteles non animam a Platone, sed mentem intellegi concludit. Ex quo Aristotelem mentis motum, si motum dicere licet, orbi comparasse sequitur. Philoponus D. fol. 5 a.: *ἡ δὲ ψυχῆς λογικῆς (ψυχῆς κίνησις) κύκλος τις εἶναι ἔοικεν ὅτι τε ἐνεργεῖ καὶ ἐφιστάται καὶ αὐτὴ ἐαυτὴν γιγνώσκει· αὐτὴ περὶ αὐτὴν ζήτοῦσά τε καὶ εἰρίσχοῦσα*. Mens, si cogitat, non in sensuum formis acquiescit, ad rerum naturam et legem, quae e mente nata est, descendit, neque a quaerendo desistit, dum semet quasi ipsam vel in sua vel in rerum natura deprehenderit. Rerum universitatem condidit mens, eademque explorat, ut cogitans ad se ipsam redire videatur. Egrege hoc Aristoteles plus uno loco extulit; est vero, si velis, tacita universae eius philosophiae conditio. Inveneri maxime metaphys. A, 7. 1072^b 20. *αὐτὸν δὲ νοεῖ ὁ νοῦς κατὰ μετάληψιν τοῦ νοητοῦ· νοητὸς γὰρ γίνεται θιγγάνων καὶ νοῶν, ὥστε ταῦτον νοῦς καὶ νοητόν. τὸ γὰρ δεξιῶν τοῦ νοητοῦ καὶ ψυχῆς οὐσίας νοῦς. ἐνεργεῖ δὲ ἔχων*. A, 9. 1074^b 34. *αὐτὸν ἄρα νοεῖ, εἴπερ ἐστὶ τὸ κράτιστον καὶ ἐστὶν ἡ νόησις νοήσεως νόησις*. cf. de an. III, 4 sq.

§ 13. 407^a 6. Mens una et continua, quemadmodum mentis actio, cogitatio; cogitatio autem, quemadmodum cogitationis effectus i. e. sententiae cogitatione inventae. Ita *νοῦς*, *νόησις*, *νόημα*, praecedens sequentis causa, sequens praecedentis imago. *Νοήματος* natura apertior, dum *νοῦς* vis in se occulta. *Νοήματα*, i. e. quae mens excogitavit, unum sunt, quoniam partes lege quadam sese excipiunt (*τῷ ἐφεξῆς*), nulla tamen spatii continuitate cohaerentes; sunt igitur, quemadmodum numerus, cuius partes nec extra se positae neque externo vinculo connexae, sed sola cogitationis vi ad unitatem quandam redactae. Itaque mens aut partium ignara est aut certe non tanquam magnitudo continua. Aliter Themistius numerorum comparationem cepit. Themist. fol. 69 a. *ἡ νόησις ταῦτὸν δείκνυται τοῖς νοήμασι, ταῦτα δὲ τῷ ἐφεξῆς τὸ ἐν ἔχει καὶ ὡς ἀριθμὸς, ἀλλ' οὐχ ὡς μέγεθος καὶ τελειῶν εἰς ἓν πολλαίσι τὰ λείω. ὅσπερ ἐν τοῖς σπύλοις τὰ λίμματα εἰς τὸ συμπέραςμα, ἀλλ' οὐ τῷ συνεχῆ εἶναι οὐδὲ τῷ πρὸς ὅρον κοινὸν συνεάπτειν.* At hic consequendi in conclusionibus modus, si in cogitationes cadere potest, in mentem ipsam minus convenit. ἀλλ' ὡς τὸν ἀριθμὸν εἴποιμεν ἂν, εἰ ἐφεξῆς ἀριθμοῖμεν μονάδα, εἶτα δυάδα, εἶτα τριάδα. At eiusmodi ordo ad cogitationes accommodari non potest. Id tantum ex hoc teneas, in numerorum continuitate non spatii, sed temporis legem valere, quae etiam cogitationum est ratio. Ut Themistius, ita et Philoponus. Sic quidem pergit: ὡς οὖν τὰ νοήματα τὸ συνεχὲς ἔχουσι, ἔχουσι δὲ τῷ ἐφεξῆς· διαφέροντα γὰρ ἀλλήλων ἢ γέσει τῷ ἐφεξῆς νοεῖσθαι ἔχουσι τὸ συνεχὲς· οὐ γὰρ δι' πάντα εἶνα νοεῖ. ὅσπερ ὁ πρῶτιστος καὶ ἐξηρημένος τοῦ παντός νοῦς. ἀλλ' ἀχρότως μὲν, ἐλειδί μὴδ' ἐν χρόνῳ ταῦτ' εἶναι. ἐφεξῆς δὲ ὡς ἀριθμὸς· οὕτως ἄρα καὶ ὁ νοῦς ἔχει τὸ συνεχὲς. ἐλειδί γὰρ οὐ πρὸς τὸ ἔξω ἀποτείνεται αὐτοῦ ἢ ἐνεργεια, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ ὅρων πάντα ὅρα τῷ πάντων εἶναι ἐν αὐτῷ τοὺς λόγους τῶν μὲν πρὸ αὐτοῦ εἰσποικῶς, τῶν δὲ μετὰ αὐτὸν παραδειγματικῶς. ἐπεὶ οὖν ἑαυτὸν ὅρων πάντα ὅρα· πλήρομα γὰρ εἶδῶν· τῷ μὲν ὅλως λείωτα εἶναι τὰ νοήματα, εἴη ἂν οἷον ἀριθμὸς.

Conr. Gesner: „Rationalis vero in nobis facultas ita una est, ut tamen extendatur εἰς συνεχῆσαν οἱ τὴν οἷα μεγεθίζι, ἀλλὰ τὴν χαλάσαν τὸ καθάρως τῶν εἰδῶν ἀμέριστον. Simplex.”

407^a 9. *διόπερ οὐδὲ νοῦς οὕτω συνεχῆς, ἀλλ' ἦτοι ἀμερῆς ἢ οὐχ ὡς μέγεθος τι συνεχῆς]* Mera in his est repetitio, si οὕτω ad τὸ μέγεθος pertinet: „mens non ad

magnitudinis modum continua." Quid enim, si ita est, novi habet illud ἢ οὐχ ὡς μέγεθος? Quare interpretatione succurrendum est, ita quidem, ut ad Timaei rationem referatur „non ita esse continuam, quemadmodum e Timaei sententia necesse sit." Quomodo enim mens, si magnitudo esset, cogitaret? utrum universo orbe an partium suarum quacunque?

Apud Ioannem Philoponum inserta sunt verba *πότερον καθόλου ἢ*, ut sit interpungendum: *πῶς γὰρ δὴ καὶ νοήσει μέγεθος ὄν; πότερον καθόλου ἢ ὀρίσων τῶν μορίων αὐτοῦ;* Quod nisi additur, universa ~~h~~ci ratio non expletur. Ita enim Aristoteles procedere solet, ut, quae cogitari possunt, seiungat, seiuncta deinceps pertractet. At, omissio illo *καθόλου*, omittitur res, quae omnium maxime occurrere debet, ut non partibus, sed universo orbe cogitetur. Ponendum est, cum huc spectent, quae sequuntur *τῷ ὅλῳ κύλῳ θιγόντα* atque ἢ καὶ ὅλως μέγεθος ἔχειν; Verba igitur, quae ne habent quidem, unde orta sint, nisi ex ipso Aristotele, restituenda sunt. Confirmantur Themistii paraphrasi.

§ 14. 407^a 13. Aut toto orbe aut partibus cogitare oportet. Partes autem vel magnitudinem vel punctum tenent. Puncta sunt infinita. Quibus si animus cogitaret, nunquam animus percurreret, quippe quod infinito tantum tempore fieri posset. Sin autem partibus, quae certam magnitudinem efficiunt, cogitaret: idem vel saepe vel infinitis vicibus cogitaret. Apparet autem fieri posse, ut aliquid semel tantum cogitetur.

Ita Aristoteles ex iis, quae Plato posuerat, absurda coegit. Materiae affectiones animi actionibus parum respondere demonstravit. Sed quibus rationibus usus est, eae ad mentis quasi ludum redeunt, quo Eleatica quadam ratione ex infinito continui punctorum numero repugnantiae nectuntur. Neque id necessario sequitur, ut, si idem est id, quo cogitatur, idem quoque sit, quod cogitetur.

Si, quacunque est partium, tangere sufficit, quid est, quod orbe moveatur? Cui adicitur: et quid est, quod omnino sit magnitudo? Quae conclusio e protasi non sequitur. Etenim si ad cogitandum parte quadam tangere necesse est, tantum abest, ut magnitudine mens supersedere possit, ut omnino tanquam instrumentum requiratur. Agnoscunt tamen veteres interpretes. Philoponus D. fol. 5 b. *εἰ γὰρ ἐν σημείῳ ἀρκεῖ εἰς νόησιν, περιττὴ ἢ τοῦ μεγέθους ὑπόθεσις εἰς μηδὲν τῷ νῷ συντελοῦντος.*

At vel punctum magnitudo, si re vera est, nec terminus sola mathematica cogitatione definitus. Philop. D. fol. 6 a. *οὐδὲν*

δὲ αὐτῷ οὐδὲ τὸ μέγεθος εἰς νόησιν συνιέλει, εἰ ὄψοιεν τῶν μορίων νοεῖ. εἰ γὰρ τι διαιρούμενον μένει μηδὲν ἔλαιον ἀπαθές εἶναι ἐκ τῆς διαιρέσεως διαμέρον, ἕτερον τοῦτο ἐστὶ παρὰ τὸ διαιρούμενον. καὶ καθ' αὐτὸ ἀδιόσιαιόν τε ἐστὶ καὶ ἀμερές. οἷον διαιρούμενης ἀεὶ τῆς ἐπιφανείας ἢ λευκότης ἐν ἐκάστῳ τῶν μορίων, ἢ αὐτῇ φελάττεται. καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπὶ τῆς διαιρέσεως πάσχει καὶ μειοῦται. ὥτι τοῦ διπλοῦ εἶναι φέρε εἰλεῖν γίνεται λιγυῶν. τὸ μέντοι λευκὸν ὡσαύτως ἔχειν ἄλλο ἄρα ἐστὶ τὸ λευκὸν παρὰ τὸ διαιρούμενον. οὕτως ἄρα εἰ ὄψοιεν τῶν μορίων τοῦ κύκλου ὁμοίᾳ ἢ νόησις γίνεται καὶ ἐν τῷ μεγίστῳ μορίῳ καὶ τῷ ἐλαχίστῳ. ἄρα ἐστὶ τὸ νοεῖν παρὰ τὸ μέγεθος. Eodem modo Themistius. At ratio haec plane nulla. Etiamsi albedo non magnitudo ipsa, tamen non sine magnitudine est, in qua cernitur. Ita et fieri potest, ut animus, si qua est comparatio, non sit magnitudo, sed sine magnitudine cogitari non possit. Simplicius difficultatem praetermittit. Nisi quaedam exciderunt, verba „καὶ ὅλως κτλ.” aliunde illata existimo.

407^a 17. εἰ δ' ἀναγκαῖον νοῆσαι κτλ.] Si necesse est toto orbe tangere, ut cogites, quid erit, si parte tetigeris? τίς ἐστὶν ἢ τοῖς μορίοις θίξις, quid eveniet, si parte tetigeris, quod certe cogitari potest.

407^a 18. ἔτι δὲ πῶς νοήσει τὸ μεριστὸν κτλ.] Si toto orbe cogitatur, dividi non potest, quatenus cogitatur; quod si est, quomodo cogites, quod dividi potest? sin autem partibus cogitatur, unde id cognoscatur, quod partium est expers. Ne haec quidem obiectio undique firma est. Proficiscitur enim ab ea sententia, quam ipse Aristoteles saepe refutavit, Plato vero admisit, id, quod cognoscat, eiusdem esse naturae, atque id, quod cognoscatur.

407^a 19. ἀναγκαῖον δὲ τὸν νοεῖν εἶναι τὸν κύκλον τοῦτον] In quo illud τοῦτον premendum est. Necesse est, mentem non esse orbem in universum, orbis quandam speciem animo informatam, sed hunc orbem h. e. materia expressum, illis, quae ex Timaeo allatae sunt, legibus descriptum. Additum est ab Aristotele, ne a certa forma ad incertam quandam speciem, ad indefinitum notionis simulacrum confugerent. Quo pertinet Simplicii explicatio fol. 11 a.: καὶ οὔτε ὡς ἐπιείχεται αὐτοῦ οὔτε ὡς ἀργάνῳ χρῶμενον οὔτε ἔτι μᾶλλον ὡς πέντε χωριστῶν.

Philoponus ad h. l.: τὸ γὰρ τοῦτον δευτερόν τὸ αἰσθητὸν τὸν αὐτὸ σημαίνει. τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ δευκνόμενον.

§ 15. 407^a 21. Si cogitatio circumactus est, si circuli motum habet, mens etiam circulus, cuius circumactus eiusmodi cogitatio est. Sed semper aliquid cogitaret, si aeternus est motus; est autem in Platonis Timaeo. At vero nulla cogitandi actio circulo similis est. Cogitationes ad agendum pertinentes in fine, cuius gratia sunt, suos habent terminos. Cogitationes contra ad intuum et cognoscendum natae rationibus finiuntur. Ratio autem duplex vel definitio vel demonstratio. Definitiones omnes sua natura circumscriptae, demonstrationes vero a principio proficiscuntur et in conclusionem desinunt. Etiam si non terminentur, tamen non ad principium reflectunt, sed potius, notionibus mediis et summis assumptis ad rectam procedunt. In quo non intima spectatur mentis natura, quae, ut ex ipso Aristotele ostendimus, in se ipsam quadammodo redit, sed externa singularum mentis actionum forma et directio. cf. de an. motu 7. 701^a 7 sqq.; eth. Nic. VI, 12. 1143^a 32. ἔστι δὲ τῶν καθ' ἕκαστα καὶ τῶν ἐσχάτων πάντα τὰ πρακτικά· καὶ γὰρ τὸν φρόνιμον δεῖ γνώσκειν αἰτία, καὶ ἢ σύνεσις καὶ ἢ γνώμη, περὶ τὰ πρακτικά, αἵτα δ' ἐσχάτια. καὶ ὁ νοῦς τῶν ἐσχάτων ἐν ἀμφοτέροις· καὶ γὰρ τῶν πρώτων ὄρων καὶ τῶν ἐσχάτων νοῦς ἐστὶ καὶ οὐ λόγος, καὶ ὁ μὲν κατὰ τὰς ἀποδείξεις τῶν ἀνήτων ὄρων καὶ πρώτων, ὁ δ' ἐν ταῖς πρακτικαῖς τοῦ ἐσχάτου καὶ ἐνδεχομένου καὶ τῆς εἰρέως προαίτιος· ἀρχαὶ γὰρ τὸ οὐ ἔνεκα αὐτὰ· —

407^a 26. ὀρισμὸς et ἀπόδειξις] cf. ad I, 1. § 2.

407^a 27. συλλογισμὸς et συμπέρασμα] de animal. motione 7. 701^a 10. ὅταν γὰρ τὰς δύο προτάσεις νοήσῃ, τὸ συμπέρασμα ἐνόησε καὶ συνέθηκεν.

[407^a 29. προσλαμβάνουσαι] a principio, quod universale est, si proficiscaris, assumpto termino medio et minori (ἄκρον εἴτερον) recta ad singularia cognoscenda tenditur; προσλαμβάνειν enim ad subsumptionem retuleris. cf. Bz. ind. Ar. 647^a 37.]

407^a 29. μέσον. ἄκρον] Phil. D. fol. 7 b. ὅτι δὲ οὐκ ἔστιν ἐν' ἄλειρον χωρῆσαι τὴν ἀπόδειξιν διήλον καὶ ἐντεῦθεν. ἢ γὰρ ἐκ τῶν γενικοῦτων γενῶν ἀρχεται καὶ λέγει (I. λέγει) εἰς τὰ εἰδικότατα εἶδη, ἢ ἐμιαλιν ἐκ τοῦτων ἀρχεται καὶ λέγει (I. λέγει) εἰς ἐκεῖνα. τὸ δὲ προσλαμβάνουσαι μέσον ὄρον κακῶς ὁ Ἀλέξανδρος ἐλαμβάνει. μέσον γὰρ τῆς προαίτιος τίθησι τὸν ὄρον. οἷον μέσον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ γελωπιζοῦ καὶ τοῦ λογιζοῦ. οὗκ ἔτι οὖν φησὶ τὴν ἀπόδειξιν. εἴγε ἔχει προτάσιν προσδεομένην δείξεως διὰ τινος μέσου ὅσον ἀλλ' ὅς ἔπλεμεν ὁ μὲν ἄκρος ἔξωθεν πρόσσεισι, ὁ δὲ μέσος οὐ πρόσσεισι. ἀλλ' ὁ πρὸς τοῦτον ἄκρος τὴν σχέσιν

ἐπαλλάττει καὶ γίνεται μέσος. καὶ οὕτω δ' ἀκούσωμεν ὅτι προσλαμβάνουσι μεταξὺ τῆς προτάσεως ὄρον ὡς ἐφ' ὃν οὐκ ἔστιν ἡ πρότασις ἄμεσος.

§ 16. 407^a 31. Si eodem saepius circumactu utaris, saepius idem cogites.

§ 17. 407^a 32. Cogitatio quieti et statui similior, quam motui. Ita et conclusio. Cogitatio res quasi defigit et sensuum motum cohibet (ἐπίστασις), ut certa existat notionis forma. In hoc potius similitudo sita esse videtur, quam in quo Themistius et Philoponus quaerunt, quiete opus esse et tranquillitate, ut recte cogitetur. Conclusio sententiam eodem modo coereet nec vagari sinit. Simplicius f. 12 b: οὐ γὰρ ἐν τῇ μεταβάσει ἀλλ' ἐν τῇ καθ' ἑαυτον ὄρον στάσει αἰεὶ ἡ νόησις. [Cf. Plato Phaedon. p. 96 B. ἐξ δὲ γνώμης καὶ δόξης λαβοῦσις τὸ ἴρημεῖν κατὰ ταῦτα γίνεσθαι ἐπιστήμην.]

Illam ἐπίστασιν ad τοῦ ἐπίστασθαι originem respicere probabile est, quamquam, quomodo a Simplicio indicatur, non omnino est vera. Cf. phys. VII, 3. 247^b 11. τῷ γὰρ ἴρημεῖν καὶ στήρει τὴν διάνοιαν ἐπίστασθαι καὶ φρονεῖν λέγομεν. probl. XXX, 14. 956^b 38. ὅτι ἡ ἀσθιησις καὶ ἡ διάνοια τῷ ἴρημεῖν τὴν ψυχὴν ἐνεργεῖ· ὃ καὶ ἡ ἐπιστήμη δοκεῖ εἶναι, ὅτι τὴν ψυχὴν ἴστισιν· κινουμένης γὰρ καὶ φερομένης οὔτε ἀσθιεύσθαι οὔτε διανοηθῆναι δυνατόν. Uterque autem locus, si persequaris, habet aliquid, quod a re alienum est. Colligit enim puerilem aetatem utpote incitatiores ad cogitandum minus esse idoneam, donec, sedato aetatis motu, mens sui quasi compos fiat. Sed haec tam singularis res, ut huius quidem loci sententia tantis angustiis premi non debeat.

§ 18. 19. 407^a 34. Ad eum maxime animum quaestio redit, de quo in Timaeo prae ceteris agebatur, ad divinum animum universo mundo innatum. Quod in antecedentibus declaraverat, motum non ex intima animae natura fieri sed praeter hanc accedere, id ad hanc divinam mundi animam transfert. Beatam esse debere, et non esse, dummodo quod sua sponte et vi fiat, id solum sit beatum. Plato porro animam cum corpore coniunxit et quasi copulavit (τὸ μετὰ τὰ σώματα). Neque hoc divino, ait, animo convenire, quippe quod laboriosum sit; animum corpore liberum altius evolare. Ita enim ipse in Phaedone. Sic Aristoteles Platoni cum ipso Platone pugnam movet.

§ 20. 407^b 5. Nec constat causa, qua caelum orbe moveatur. Neque animae natura causa est (haec enim solummodo per accidens movetur) neque corpus, animus enim maiore iure.

Graeca non satis perspicua: ἀλλὰ κατὰ συμβεβηχὸς οὕτω κινεῖται h. e. anima, non caelum; refertur enim ad antecedentia, quibus animae per se nullum esse motum demonstratum est (cf. I. 4. § 9). Quod Themistius in Timaeo motum non ex principio in orbem ferri. sed postea demum reflecti, ut extrinsecus et per accidens in orbem motus accedat: id κατὰ συμβεβηχὸς dici non potest; est enim motus, qui animae ipsi inditur, licet non habeat ab initio.

407^b 8. ἀλλ' ἡ ψυχὴ μᾶλλον ἐκείνω i. e. anima vero magis caelo movendi est causa. Neque enim alio illud ἐκείνω referas. Non id agitur, utrum anima corpori an corpus animae movendi sit causa, — quae quaestio esset, si ἐκείνω ad corpus pertineret, — sed quae esse possit caeli movendi conditio. Turbant qui ἐκείνω, ut Philoponus, ad Platonem trahunt (οὐδὲ γὰρ βούλεται ὁ Πλάτων κατὰ γένειν αὐτῶ εἶναι τὴν κίνησιν, ἀλλ' ἐπὶ ψυχῆς) vel ut Themistius et Simplicius, ad σῶμα.

μᾶλλον i. e. si inter animam et corpus optio detur, anima potius quam corpus causa est dicenda.

§ 21. 407^b 9. Movendi nec naturae causa constat nec consilii finis; animo enim cur motus quiete, atque si motus, cur hic in orbem motus quovis alio praestantior?

[ἀλλὰ μὴν οὐδ' ὅτι βέλτιον λέγεται, καίτοι ἐχρήνην κίλ.] Quod Plato (Phaedo p. 97 E.) in Anaxagora desideraverat, id ipsum iam Aristoteles in Platone; rei naturae ita rationem esse reddendam, ut rei ipsi sic melius fuisse appareat, neque aliter. Ita Platonis ipsius quasi pilam retorquet.]

407^b 12. ἐτέρον λόγον] Quae tandem quaestiones significantur? ¹⁾

Sic igitur Aristoteles Timaeum refutavit, primum ut notiones, quae explicationi insunt, rei parum aptas, deinde ut animae nec orbis nec ullum alium esse motum, tum ut movendi nec causam esse nec rationem ostenderet.

§ 22. 407^b 13. Quibus expositis ad aliam rem accedit non huic Platonicae rationi propriam sed Pythagoricis communem. Qui animum et corpus magis tanquam duo diversa componunt, quam unum gignunt, quem animum cui corpori coniungant, plane non curant (cf. II, 2. 414^a 22). Intimum vero utriusque esse vinculum, cum hoc agat, illud patiat, hoc moveat, illud moveatur. Animum quasi artificem, corpus esse instrumentum.

1) [Cf. Bz. ind. Ar. 99^a 3: „Dubium est, num Ar. quaestionem alibi instruendam promittat.”]

Utrumque igitur inter se consentire debere, ut male agant, qui, Pythagoricos sermones secuti, quemlibet animum in quodlibet corpus detrudant. In quo Aristotelem Pythagoreorum *μειτεμψύχωσιν* (Herodot. II. c. 123.) respicere, dubium non est. Egregie sane individuum vitae necessitudinem et animi corporisque consensum ab ipso Platone neglectum tetigit.

§ 23. 407^b 20. *εἴ τις φαίη τεκτονικὴν εἰς ἀλλοὺς ἐνδέεσθαι*] Et *τεκτονικὴ* et *ἀλλοὶ* plures habent significaciones, ut, quaenam ars et quodnam instrumentum dictum sit, non facile pateat. At de rebus pugnantibus dici, locus docet. Fortasse „si quis fabrorum artem in tibias descendere dicat.” Fabrorum ars, si quo corpore indui posset, in securim, malleum vel talia instrumenta descendere crederetur. Sed tibia non minus a fabrili arte remota, quam musicae mollities a fabrilis sollertiae labore.

De re ipsa bene Philoponus D. fol. 8 b. *χαρακτιρισθεῖσθαι γὰρ ἕκαστον τῶν μούσων οὔτε ἐκ μόνης τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας οὔτε ἐκ μόνης τῆς σοματικῆς συνθέσεως· ἀλλ' ἐξ ἀμφοῖν· οἷον ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ ἀπλῶς ἐστὶ τὸ ἐκ τοσῶνδε καὶ τοιῶνδε χιτώνων συγκείμενον μούσιον, ἀλλὰ μετὰ τοιαῦδε ψυχικῆς δυνάμεως.* —

407^b 25. *δεῖ γὰρ τὴν μὲν τέχνην χρῆσθαι τοῖς ὀργάνοις ζιτ.*] Iam in alienis refellendis suam significat Aristoteles *ἐντελέχειαν*, quam parat.

Cap. 4.

§ 1 — 8. 407^b 27 — 408^a 30. 1) Animum esse harmoniam refutatur.

§ 1. 407^b 28. 29. *λόγους δ' ὅσπερ εὐθύνας δεδωκεῖται*] *εὐθύνας* 2) eorum sunt, qui magistratus administrati ratio-

1) [De toto loco cf. Bz. Hermes VII, 428 sqq.]

2) Cf. Boeckh, Staatshaushaltung I. p. 204 sq. [Bernays Dial. 15 — 18 ita scribendum esse censet: 407^b 28. *λεγόμενον, ὅσπερ εὐθύνας δὲ δεδωκεῖται καὶ ζιτ.* De vocibus quae sunt *λόγους διδόναι* et *εὐθύνας διδόναι* haec dicit: Nach der einen Seite stossen die beiden Ausdrücke so nahe zusammen, dass sie nicht als verschiedene durch vergleichende Partikeln verbunden werden können, nach der andern, für Ar. Absicht wesentlichen, weichen sie soweit auseinander, dass eine gleichzeitige Anwendung beider am hiesigen Orte unstatthaft wird. Der Nebenbegriff des unglücklichen Ausganges der Prüfung, welcher hier wesentlich sei, hafte niemals an *λόγους διδόναι*, sondern nur *εὐθύνας διδόναι* werde auch von der Entrichtung der Strafe gesagt, welche der missliche Ausgang

nem reddunt, ita ut dictio, utrum quis excusatus an damnatus abeat, in medio relinquat. Hoc loco vocem in deteriorem partem vergere, ex oppositione apparet, idque forensi formulae usui consentaneum est; ἐθύνων enim ipse accusator dicitur, atque ἐθύντας διδόναι ad poenae luendae significationem accedit. v. Budaei comm. ling. Gr. p. 45. Sententia, multis quidem probata nec ceteris sententiis minus probabilis, sed iam sermonibus in medio propositis in iudicium vocata, ut factorum rationes reddidisse videatur. Anima re vera harmonia esse potest, ita ut sit virium concentus effectus quidem, non causa. Hoc loco ea potius taxatur sententia, quae concentum animae facit causam, non effectum.

407^b 29. τοῖς ἐν κοινῷ γιγνομένοις λόγοις] sermones in vulgus noti, ut vel Platonis Phaedo (cf. p. 89) sqq. vel ipsius Aristotelis Eudemus [ita Bernays Dial. 21—29, Heitz. 200.], qui idem tractavit argumentum (cf. Philop., Simpl., Sophonias) intellegi possit. Simplicius omnium luculentissime ita scribit (fol. 14 a): ἐν κοινῷ δὲ γινομένοις λόγοις τοὺς συμμέτρους καὶ τοὺς πολλοῖς ἠρωτιμένους καλεῖ, ἀνιπτόμενος μὲν ἴσως καὶ τοὺς ἐν Φαίδωι, λέγων δὲ καὶ τοὺς ἐπ' αὐτοῦ ἐν τῷ διαλόγῳ τῷ Ἐυδήμῳ γραφέντας ἑλεγκτικὸς τῆς ἀρμορίας. Similiter reliqui. Si fieri potest, ut Aristoteles τοῖς ἐν κοινῷ γιγνομένοις λόγοις¹⁾ Platonis Phaedonem significaverit,

der Controle zur Folge hat. Also sei λόγους hier unstatthaft. Bonitzius in indice Ar. 435^b 39 de nostro loco haec habet: „λόγους ὡσπερ εὐθύντας δεδωξέναι (? Bernays Dial. p. 17).”]

1) [De vocibus, quae sunt ἐξωτερικοὶ λόγοι, ἐγκύκλια, ἐκδεδομένοι λόγοι, ἐν κοινῷ γιγνόμενοι λόγοι cf. Bz. ind. Ar. 104^b 44—105^a 48. — 104^b 56 „non significari hac formula (λ. ἐξωτ.) vulgatas hominum opiniones ac disputationes, nec vero omnino libros Aristotelicos eos, qui cadant extra ambitum eius, quae tum maxime tractetur, quaestionis ac doctrinae, sed certos quosdam Aristotelis libros, demonstravit Bernays, Dial. p. 29—73, cf. Heitz p. 122 sqq. Non esse titulum eorum librorum οἱ ἐξωτερικοὶ λόγοι, sed comprehendī eo nomine genus quoddam librorum, quod a severa et accurata philosophicae doctrinae ratione alienius sit, et ex ipsa eos libros citandi forma colligi potest, si quidem ubique etiam (vel iam) οἱ ἐξωτερικοὶ λόγοι sufficere ad aliquam solvendam dicuntur. — 105^a 37 „libros antea iam a se editos Aristoteles adhibet, ubi τοὺς ἐκδεδομένους λόγους citat, poet. 15. 1454^b 17; ac possunt ii quidem esse iidem, quos alibi ἐξωτερικὸς λόγους appellat, Bernays p. 5, 10. Heitz p. 140. — quos denique Aristoteles τοὺς ἐν τῷ κοινῷ γιγνομένοις λόγοις appellat (de an. I, 4), eos Bernays p. 15—29 et Heitz p. 140, 200 eosdem esse iudicant, ac τοὺς ἐξωτερικὸς λόγους, editos primum ab Aristotele dialogos: quod quamquam probabile est, manet tamen dubitatio de usu temporis praesentis participii γιγνόμενος qui non videtur explicatus esse.”]

a vero non abhorrebit, ἐν τοῖς ἐξωτεροῦς λόγοις eth. I. 13. 1102^a 26 eundem Platonem voluisse, praesertim, cum quae ibi de anima concedi videntur, in nostro de anima libro (III. 9. III. 10) refellantur. Hoc eo facilius admittes, si ἐξωτεροῦς generalis quadam significatione acceptum id tantum, quod a re remotius est, statueris. cf. quae de hac significatione dicta sunt ab H. Rittero III. 22 a Stabrio Arist. II. p. 272.

§ 2. 407^b 32. Harmonia mixtorum est proportio vel compositio. Neutrum vero est anima. Anima enim οὐσία, ut solummodo relatio (πρὸς τι) esse non possit. Conferas quae adduntur § 5 sqq.

§ 3. 407^b 34. Qui animae motum tribuunt, harmoniam dicere non possunt. Concentus cum motu nihil commune habet.

§ 4. 408^a 1. Concentus valetudini convenit [Cf. quae Philoponus ex Aristotelis dialogo, cui inscriptum erat Eudemus, excerptis (fig. 43. p. 1482^a 6 ed. acad.): „τῆ ἀρμονίᾳ, γῆσι, τοῦ σώματος ἐναντίον ἐστὶν ἢ ἀναρμονία τοῦ σώματος, ἀναρμονία δὲ τοῦ ἐμπύχου σώματος ῥόσος καὶ ἀσθένεια καὶ αἰσχος· ὅν τὸ μὲν ἀσυνμετρία τῶν στοιχείων ἢ ῥόσος, τὸ δὲ τῶν ἀρμονιομεθῶν ἢ ἀσθένεια, τὸ δὲ τῶν ὁργανιστῶν τὸ αἰσχος· εἰ τοίνυν ἢ ἀναρμονία ῥόσος καὶ ἀσθένεια καὶ αἰσχος, ἢ ἀρμονία ἀρα ἔγνεια καὶ ἰσχύς καὶ κάλλος· ψυχῆ δὲ οὐδὲν ἐστὶ τούτων οὔτε ἔγνεια γῆμι οὔτε ἰσχύς οὔτε κάλλος· ψυχῆν γὰρ εἶχε καὶ ὁ Θεοτίτης ἀσχιστος ὢν. οὐκ ἀρα ἐστὶν ἢ ψυχῆ ἀρμονία.” cf. Bernays, Dial. 26, 27]; itaque magis in corpus, quam in animam cadit. Difficile enim ad animae vel actiones vel affectiones accommodes. Quod si quis tentet, Lydiae vel Phrygiae vel Doriae vel Ionicae harmoniae (ἀρμονία τινί) genus ad animi quasi speciem conferre, utriusque rei naturam plane diversam esse clarissime intellet.

§ 5. 408^a 5. Harmonia ab aptando (ἀρμόζειν) ducta duplicem habet vim, principem in iis, quae locum tenent et loco iunguntur, alteram in iis, quae ipsis elementis miscentur. In illis eorum est harmonia, quae inter se tam arte sunt apposta, ut nihil intermedii suscipiant; in his proportio. Partes quidem corporis inter se loco componuntur idque multiplici modo; nulla vero eiusmodi est mentis compositio nec sensuum nec cupiditatis. ¹⁾

1) Bz. Hermes VII, 430 paragraphis secunda et quinta comparatis has difficultates toti loco inesse ostendit: „Dieselben beiden Bedeutungen von Harmonie, welche vorher (407^b 32) kurz angegeben werden ἢ μὲν ἀρμονία λόγος τίς ἐστι τῶν μιχθέντων ἢ σύνθεσις, sind in diesem fünf-

408^a 7. ἐν τοῖς ἔχουσι κίνησιν καὶ θέσιν] ἁρμονία enim, ut apud Homerum, de apta commissura, vel, ut apud Phocylidem, de membrorum compagine, οὐ καλὸν ἁρμονίην ἀναλνέμεν ἀνθρώποις.

§ 6. 408^a 13. Restat igitur, ut anima, si harmonia est, mixtionis sit proportio. Elementorum non eadem est mixtio, alia ossium, alia carnis. Si anima esset mixturae proportio, accideret, ut singulis corporibus, quoniam diversas habent partes diverso modo mixtas, multae essent animae.

§ 7. 408^a 18. Empedocli anima non est harmonia (cf. I, 2. § 6), sed Aristoteles, quae dixit, ad Empedoclem, qui cuncta ex elementis suis legibus genuit, convertit. Apud Empedoclem partibus aliis alia elementorum proportio. Sunt ei igitur aut plures animae, si proportio anima, aut aliud inest membris praeter proportionem, quod anima dicatur. Si amor est, qui apud Empedoclem elementa coniungit, utrum causa est, ut elementa, quacumque est ratione, misceantur, an ut certa proportione? Et amor (ἀΐτι, ad μίξιν relata nullum commodum praebet sensum) estne ipsa ratio et proportio, an earum quidem causa, sed aliquid praeter has? Has¹⁾ quidem Empedoclis ratio habet difficultates.

ten Einwände ausführlicher entwickelt 408^a 5. ἔτι δ' εἰ — 9. λόγον; was an erster Stelle einfach als Behauptung ausgesprochen ist τὴν ψυχὴν οὐδέτερον οἰοῦν' εἶναι τούτων, das ist an der zweiten Stelle ausführlich entwickelt und begründet, 9. οὐδέτερον μὲν — 18. καὶ ψυχῆ. Zwischen dem ersten und fünften Einwände besteht auch nicht der Schatten eines sachlichen Unterschiedes, sondern nur der formale Unterschied zwischen einer Skizzirung des Beweises und der wirklichen Ausführung des Beweises. Dass nun ein nicht ganz gedankenloser Schriftsteller die Skizze eines Beweises und die Ausführung desselben Beweises als zwei verschiedene Beweise anführe und gar noch zu rechter Trennung in der Aneinanderreihung den einen an der Spitze, den andern an den Schluss der Reihe stelle, wird man als absolute Unmöglichkeit anerkennen. — Mir scheint eine Lösung dieser Schwierigkeiten nur in der Annahme zu liegen, dass zwar das Einzelne der fraglichen Erörterung von Aristoteles abgefasst ist, die Zusammenfügung der Redaction durch einen Aristoteliker angehört, der achtungsvoll keine den Gegenstand betreffende Aristotelische Bemerkung unverwerthet lassen mochte, sondern jede an der ihm passend scheinenden Stelle unterzubringen suchte.”]

1) [Bz. I. 1. 433 haec verba ad priora refert: „Ueber die Empedokleische Lehre, die nur beiküßig erwähnt wird, sind nur Fragen aufgeworfen; es ist nicht entwickelt, dass die eine, oder dass beide Beantwortungen der drei Dilemmen in Schwierigkeiten führen; als Abschluss der Bemerkungen über die Empedokleische Lehre würden daher die Worte ταῦτα μὲν οὖν ἔχει τοιαύτας ἀπορίας nicht der zutreffende Ausdruck sein. Dagegen passen diese Worte genau, wenn man sie, mit Ueber-

§ 8. 408^a 24. Perplexa sunt, quae sequuntur. Agnoscunt locum commentatores, tamen, quo vertant, nesciunt. Quo consilio haec addita sint, difficile est dictu. Adeo rem in utramque partem trahunt, ut Themistius longae expositionis finem faciat his verbis: „Ex iis ergo, quae dicta hactenus sunt, planum est animam neque harmoniam esse neque tamen sine harmonia consistere.” Si Themistium consulueris solum, aliqua excidisse opineris; adeo in alia, quae loco non insunt, vagatur. 1) Si Simplicium et Philoponum, non plura habuisse tibi persuadeas.

Utraque enunciatio per se satis clara. Primum si vita una cum carnis et ceterarum partium natura tollitur, hoc iis inest, ut anima aliquid a mixtione diversum esse non possit. Deinde quoniam corpus corrumpitur ab anima relictum, anima videtur esse proportio mixtionis, qua sublata, quod mixtum est, tollitur. Siquidem non omnis pars animam habet, proportione sublata, universa corporis vita tollitur.

Haec sane ita disputantur, ut non impugnent, sed propugnent. 2) Tamen quasi his ipsis verbis sententia sit refutata,

gehung jener Nebenbemerkung, auf die vorherige Kritik der Definition bezieht: „Diese Ansicht, die Seele als Harmonie des Körpers zu betrachten, führt also zu solcherlei Schwierigkeiten, wie wir sie eben dargelegt haben.”]

1) [Cf. tamen Bz. l. l. 435. „Aus den Worten des Themistius darf nicht auf einen vollständigeren Text, noch auf Zweifel über dessen Erklärung geschlossen werden. Zweifel ergeben sich dem Them. nicht in der Erklärung der Aristotelischen Worte, sondern in der weiteren eigenen Discussion dieser antinomischen Erörterung.”]

2) [Bz. l. l. sententiarum coniunctionem hanc esse exponit: „In solche Schwierigkeiten führt es, die Seele für eine Harmonie des Körpers zu halten. Gibt man dagegen diese Ansicht auf, dass die Seele Harmonie des Körpers sei, so verfällt man ebenfalls in Schwierigkeiten. Denn wenn die Seele nicht die Mischung oder das Mischungsverhältniss der Körpertheile ist, wie kommt es denn, dass mit dem Aufhören des Wesens des Fleisches oder des Blutes (das heisst ja aber, mit Aufhebung des Mischungsverhältnisses) sie selbst aufgehoben wird? Und ferner (πρὸς δὲ τοῦτοις) wenn nach Aufgeben des Satzes, dass die Seele das Mischungsverhältniss der Körpertheile sei, nicht mehr behauptet werden kann, dass jeder der Körpertheile eine Seele habe (mithin sein einheitliches und wesenbestimmendes Mischungsverhältniss unabhängig von der Seele besteht), so ist nicht zu ersehen, was dann für die Körpertheile mit dem Scheiden der Seele untergehe (es liegt also in dem Scheiden der Seele kein Grund für den Untergang der Körpertheile). Kurz gesagt: wenn man es aufgibt die Seele als Harmonie des Körpers zu betrachten, so ist nicht zu ersehen, warum in ihrem Aufhören beide an einander gebunden sind, also mit Auflösung des Körpers die Seele aufhört, mit dem Scheiden der Seele der Körper sich auflöst.” — Qui vero factum sit, ut sen-

excipit conclusio, fieri igitur non posse, ut anima sit concensus. Itaque importune intrusa sunt, quoniam contrariam, atque promittunt ipsa, spectant partem; eoque importunius, quod ne indicatum quidem est, orationem consilium commutasse.

Prima sententia, animam una cum carne interire, ex ipsius Aristotelis mente in dubium vocari potest; intellectui enim immortalitatem vindicat (III, 5. 430^a 17). Debet igitur sententia ad inferiora animantium genera restringi.

Philoponus aliter legit E. fol. 3 a. *τί δὲ τοῦτε ἅμα τῷ σαρκὶ εἶναι ἀναρκεῖται καὶ τὸ τοῖς ἄλλοις μορίοις τοῦ ζῴου. ἀπὸ τοῦ διατὶ ἐνὸς μορίου ἄρμονίας ἀναρκεῖται καὶ τῶν λοιπῶν μορίων ἢ ἄρμονία. ἵνα ἔξωθεν ἡμεῖς συλλογισώμεθα· ὅτι τῆς δὲ τῶν μορίων πάντων ἄρμονίας ἀναρκεθεῖσιν, ἀναρκεῖται καὶ ἡ ψυχῆ.* Ita et Simplicium legisse apparet. Qua lectione recepta per ambages demum ad animam, qui est finis, pervenitur; eoque molestius, quod anima, in qua posita sunt omnia, omittitur. Reicienda igitur.

Cur forma *ἅμα τῷ σαρκὶ εἶναι* adhibita est nec vero *ἅμα τῇ σαρκί*? Ibi locum habere, ubi de notione a re et materia seiuncta, non de re ipsa, quatenus sensibus occurrat, agatur,

tentiae, quas inter se repugnare iam Trdlbg. exposuit, se excipiant, ita explicat: „Der Abschluss ^a 29, der die Definition *ἡ ψυχὴ ἄρμονία* als widerlegt bezeichnet, passt nicht zu den letzten Sätzen, welche vielmehr indirect zur Vertheidigung dienen. — Es wird kaum der besonderen Hinweisung bedürfen, dass diese Schwierigkeit mit der vorher in dem Verhältnis des ersten und fünften Beweises nachgewiesenen zusammenfällt. Der 408^a 5. *ἔτι δ' εἰ λέγομεν* beginnende Abschnitt, dies ergab sich vorher, ist nicht für die Verbindung mit dem unmittelbar vorausgehenden abgefasst. Er zeigt ausser den Eigenthümlichkeiten, die schon vorher erwähnt werden mussten, noch die Verschiedenheit von den vorhergehenden und folgenden Abschnitten, dass er nicht eine einfach widerlegende Kritik einer psychologischen Ansicht, sondern ein *διαπορεῖν*, eine antinomische Discussion der Ansicht gibt, in ähnlicher Weise, wie metaphysische Fragen im Buche B der Metaphysik behandelt sind. Die Vergleichbarkeit der in Frage stehenden Definition der Seele mit der eigenen des Aristoteles, welche einen oberflächlichen Blick selbst mit dem Scheine der Gleichheit täuschen könnte, war möglicherweise für Ar. der Anlass zu solch antinomischer Behandlung. Hatte nun die Redaction einmal diese an sich interessante und schätzenswerthe Bemerkung an der vorliegenden Stelle aufgenommen, unbekümmert darum, dass sie mit dem nächst vorausgehenden Abschnitte nicht in richtigem Zusammenhange steht, so wird es wohl glaublich sein, dass sie in den Gang der widerlegenden Kritik zurücklenkt durch eine Formel, die wiederum ihrerseits mit dem nächst Vorausgehenden nicht vereinbar ist, sondern bestimmt gewesen sein mochte, die 407^b 27—408^a 5 gegebene Widerlegung dieser Ansicht über das Wesen der Seele abzuschliessen.“]

demonstravimus continua exemplorum serie (cf. ad III, 4. § 7). Quod ut sibi constet, non carnem dixisse existimandus est, sed carnis proportionem, qua tanquam eius notione continetur. Philoponus E. fol. 3. οὐ τὸ ἐλοζείμενον ἀπὸ τῶν ὁμοιομερῶν, ἀλλὰ τὸ εἶδος. διὸ οὐκ εἶπεν ἀναφορμένης σαρκός, ἀλλὰ ὑφ' ἑαυτῆς εἶναι. Sed quorsum hoc loco carnis idea et species?

Hac in difficultate quae ad locum illustrandum commentatores afferunt, subicere non erit alienum:

Philoponus E. fol. 3. τί δήποτε πλ. ἀπὸ τοῦ διὰ τί ἐνός μορίου ἀρμονίας ἀναφορμένης, ἀναρεΐται καὶ τῶν λοιπῶν μορίων ἢ ἀρμονία. — — — οὕτω δὲ ἐξηγεῖται ὁ Ἀλέξανδρος πᾶν προσφθῶς ἵνα ἡ ἀλογία αὐτῆ ἅμα ἐπίλυσις ἢ καὶ τῶν λοιπῶν τῶν καὶ τῆς ἀρμονίας εἰρημένων· μᾶλλον δὲ τοῦ ἐνός τοῦ λέγοντος ἐκ τοῦ τῆν ψυχὴν ἀρμονίαν λέγειν συμβαίνει πολλὰς ψυχὰς ἔχειν τὸ ζῶον. εἰ γὰρ μὴ εἴη φθισὶς ἢ ψυχῆ ἀρμονία ἀλλ' ἑτερόν τι τῆς μίξεως, διὰ τί τῆς μίξεως τῆς σαρκός φθειρομένης καὶ ἢ τῶν λοιπῶν μορίων συμπθεύεται μίξις; εἰ γὰρ τοῦτο, δόξειεν ὡς μία μίξις εἶναι πάντων τῶν μορίων καὶ οὐ πολλὰ. — — —

Haec expositio ea, quam reiecimus, nititur lectione τὸ τοῖς ἄλλοις μορίοις. — ἐξηγεῖται δὲ καὶ ἄλλως· εἰ μὴ ἔστιν ἀρμονία ἢ ψυχῆ, διὰ τί ἅμα ἀναρεΐται τῆς σαρκός ἀναρεθείσης εἴτα ὡς ἀπὸ ἄλλης ἀρχῆς. ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις μορίοις ζῶον ἀπὸ καὶ τοῖς ἄλλοις μορίοις συναρεΐται ἐκάστον ἀναφορμένην. μόρια δὲ λαμβάνει τὰ ὁμοιομερῆ, ὁστοῦν, σάρκα, νεῦρον, φλέβας καὶ τὰ λοιπὰ. τοῦτων γὰρ οὐ τιμὸς ἀναρεθέντος συναρεΐται τὸ ζῶον. Quae interpretatio receptam postulat lectionem, ut utraque aequa antiquitatis auctoritate gaudeat. Illam explicationem Simplicius sequitur, hanc Themistius et Sophonias. Simplicius enim fol. 15 a. καὶ ἀναλέμει ἡμῶς εἰς τὸ καὶ λέειν ἅμα τοὺς λόγους τίθεσθαι, καὶ ἑξῆς τῶν ὁμοιομερῶν διαφθορευμένων, καὶ ἵνα τὸν τὸ ὅλον ζῶον ἐκ πάντων συμπληρούμενον, ὡς τῶν ἡγεμονιωτέρων ἀπὸ φθειρομένων μορίων, καὶ τὸν ὅλον φθείρεσθαι· τὸ δὲ ἐφεξῆς ἀπὸ τοῦτο κατασκευάζειν βούλεται, τὸ τῆν ψυχὴν τὸν τῆς μίξεως εἶναι λόγον, διὰ τὸ τῆς ἀρμονίας μορίου ψυχῆν ἔχειν καὶ διὰ τὸ ἀλοποιούσης τῆς ψυχῆς φθείρεσθαι τὰ ὅργανα ὡς ἀπολλύντα τοὺς λόγους. Themistius fol. 70 a. Πιθανόν τι καὶ πολλὴν ὁ λόγος ἔχει, καὶ ἄλλο καὶ πρότερον ἔστιν· πάλιν γὰρ, εἰ παρτελοῦς ἑτερον ἢ ψυχῆ τῆς μίξεως καὶ τῆς ζωῆς, διὰ τί τοῦτων φθειρομένων, φθείρεται ἐνθὺς ἢ ψυχῆ; λυόμενον γὰρ τοῦ λόγου τῆς σαρκός καὶ τῶν ἄλλων ἐκάστον τῶν τοιούτων, λέγεται

ἐνθὺς καὶ ἡ ψυχὴ. Sophonias: εἰ γὰρ ἕτερον φασὶν ἢ ψυχὴ τῆς κατὰ λόγον μίξεως τί δὲ ποτε αἷμα τῷ σαρκὶ εἶναι ἀναρρεῖται καὶ ἀπὸ τῆς συναρρεῖται, ταῦτα δὲ πᾶν τοῖς ἄλλοις πάσχει τοῖς ὁμοιομερέσι, συναρρεῖται γὰρ ἐκείνῳ ἀναρρομένῳ καὶ τελεία φθορὰ παρακολουθεῖ τοῦ ζῴου.

§ 9 — 16. 408^a 31 — ^b 32. Ad motum oratio redit; quaeritur enim, an sint animi affectus motus et quomodo sint.

§ 9. 408^a 31. Repetuntur, quae de animi motu constituta sunt.

§ 10. 408^a 34. Animi et affectus, quemadmodum gaudium tristitia, audacia metus, et actiones, ut ira, sensus, cogitationes, motus dici possunt. Sed propterea non necessario animus movetur.

§ 11. 408^b 5. 1) Motus sunt et ab animo tanquam causa proficiscuntur, sicut cor in ira vel metu certa quadam ratione afficitur et movetur. Cuius generis motus eorum sunt, quae vel loco feruntur vel movendo mutantur, τὸ διανοεῖσθαι, ut aliquem corporis motum trahere videatur, Simplicius adeo dilatat, ut etiam odium et amorem complectatur; Philoponus cogitabundi vultus admonet.

§ 12. 408^b 11. Rectius homo animo moveri dicitur, quam animus ipse, ita ut motus vel ab animo nascantur, ut in recordatione, vel ad animum tendant, ut in sensibus.

408^b 17. ἡ δ' ἀνάμνησις ἀπ' ἐκείνης ἐπὶ τὰς ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις κινήσεις ἢ μονάς.] Philoponus ad h. l. (E. fol. 4 b.): ἡ μέντοι ἀνάμνησις ἀρξασμένη ἀπὸ τῆς ψυχῆς διαβαίνει καὶ ἐπὶ τὸ ἐξωκείμενον σῶμα. ἀναμνησθέντες γὰρ φοβεροῦ τινος ἡμῶν γενομένου ὠχριάσασμεν πολλάκις καὶ τοῦ πλοῦ ἀναμνησθέντες ἐναντιώσασμεν. (lego ἐναντιώσασμεν). Quomodo vero hic motus a recordatione proficiscens in ipsis sensibus inesse dicitur? Quae a Philopono adduntur, eo magis per-

1) [408^b 5 — 15 unam comprehensionem efficiunt secundum Bz. stud. Ar. II, III. 22. — 408^b 9 scribit: τὸ δὲ διανοεῖσθαι ἢ τὸ τοῦτο ἴσως ἢ ἕτερόν τι. „Es ist der Absicht dieser ganzen Beweisführung widersprechend, dass das Denken „etwas anderes“ sei, nämlich als Bewegung, sondern die Ueberzeugung, dass τὸ διανοεῖσθαι κινεῖσθαι τί ἐστι muss festgehalten werden; folglich kann ἕτερόν τι nur zur Bezeichnung eines anderen Substrates des κινεῖσθαι, im Vergleiche zu dem im Vorigen enthaltenen τὴν καρδίαν ὡδὶ κινεῖσθαι, oder einer andern Art des Bewegtwerdens gemeint gewesen sein.“ Weil ferner die Affecte etc. als Bewegungen bezeichnet sind, κινήσεις εἰσὶ, ἐκαστον τούτων ἐστὶ κινεῖσθαι, ist auch in der speciellen Ausführung der Nominativ zu setzen: (^b 8) τὸ τὴν καρδίαν κινεῖσθαι. ^b 11 ist mit den codd. ST für τὸ δὲ λέγειν zu schreiben τὸ δὲ λέγειν, um eine wirkliche Satzfügung zu gewinnen.]

tinent, ut recordationem, quomodo fiat, explicent, quam ut Aristotelis verba proponant. Simplicius ad h. l. fol. 15 b. ἡ δὲ — *μωρός*. ὅτε ἢ *ζωοῦσα ἀφ' ἑαυτῆς διὰ τῆς ἀναμνήσεως ἐγγειρομένη ζιβεῖ ἢ ἠρεμεῖ τὸ ζῷον. ὅπερ ἀσθητήριον ἐστίν.*

Quod si accipitur, motus est per accidens, nec motus in sensibus ipsis. Recordatio cum imaginandi facultate intime coniuncta (cf. comment. 142, 143). Memoria non inanime quoddam receptaculum, e quo notionem, ubicunque velis, depromas. Ita inest vita, ut, quod meminimus, videre vel audire nobis videamur. Quod in recordatione motus ad ipsa usque sensuum instrumenta procedere dicuntur, id ultra veri fines dictum esse videatur. At, sive clare cogitavit Aristoteles, sive obscure sensit, intima imaginandi facultas si agit, sensus ipsi externi quodammodo agunt. Si, quod visu percipimus, animo observatur, re vera videmus, si, quod auribus, audimus. Aristoteles, qui imaginationem motum esse ostendit ab efficaci sensu profectum (III, 3. 428^b 25 sqq.), quoniam recordatio imaginationem excitat, recordationi motum¹⁾ ab anima versus sensus inesse, iure suo dicere potuit.

§ 13. 14. 408^b 18. Anima non talis est motus, qualem mutatio consequitur. Iam Aristoteles praeludit, quae tertio libro certius positurus est (cf. III. 4 sqq.). Intellectus nihil patitur; est atque manet. Innascitur mens tanquam substantia. Si vocem *ἐγγίνοσθαι* urgere velis, in qua extrinsecus intrandi vim deprehendas, conferre possis locum de gen. anim. II, 3. 736^b 28. *λείπεται δὲ τὸν νοῦν μόνον θέραθεν ἐπειστένει καὶ θεῖον εἶναι μόνον.* De quo loco in commentario p. 148 diximus. Sed hoc fortasse argutius. Intellectus, si qua re, senectute certe obscuraretur; sed non perditur. Habet se, sicut sensus.

1) [Cf. Freudenthal über den Begriff des Wortes *φαντασία* bei Aristoteles p. 7: „Gegen Trdlbgs Erklärung ist einzuwenden, dass zwar die Bewegung der Sinne (*ζιβεῖς*), aber nicht die Ruhe (*μωρός*), welche durch Rückerinnerung erzeugt werden soll, erwiesen worden ist. — Der Sinn der Stelle scheint zu sein: In den Sinnesorganen bleiben nach dem Verschwinden der Sinneswahrnehmungen Affectionen zurück, die Ar. *ζιβεῖς* oder auch *μωρός* an mehreren Stellen nennt (anal. post. II. 19. 99^b 36. de insomn. 3, 461^a 18). Die *ἀνάμνησις*, eine Rückerinnerung durch Ideenassociation, gleicht dem Schlusse (de mem. 2. 453^a 9), geht also von der Seele aus hin zu den Affectionen, die in dem Sinnesorgane, einem allerdings „inanime receptaculum (Trendl).“, zurückgeblieben sind. Die Stelle ist also zu übersetzen: „So geht die Wahrnehmung von den Einzeldingen, die Rückerinnerung aber von der Seele aus hin zu den in den Sinnesorganen befindlichen Affectionen oder Rückständen.“ Aehnlich Themistius. Cf. Trdlb. comm. p. 144, 145 et notam ad III, 3. 428^b 10.]

Exstinguitur oculus, sed videndi vis interna non exstinguitur. Ita etiam aliquid intus perit, ut cogitare non possit, at mens ipsa manet intacta. Est enim *οὐσία*. Si mens est, dum sua ipsius natura i. e. facultate cogitandi privatur, in punctum quasi contrahitur mens alioqui in rerum universitatem exspatians. Adeo perit, dum servatur. Ad nobilis quaedam inest pertinacia, ut, quidquid obstat, ex materiae periculis animum conserves incolumentem.

408^b 21. *ὄμμα τοιονδὶ* —] talis oculus, qualis ad videndum aptus est.

408^b 22. *ὥστε τὸ γῆρας πλ.*] ut senectus non eo existat, quod anima, sed quod id patitur, in quo inest, i. e. corpus, sicut in ebrietate et morbis. Adeo ex horum similitudine omnia impedimenta ad corpus reicit. Quod cogitare, amare, odisse, non mentis dicit, sed eius, quod mentem habet et quatenus habet: primum *τὸ διανοεῖσθαι* et *τὸ νοεῖν* discrevisse videtur, hoc (*ἐζεινο*) enim mentem ipsam aequat, illud magis cum sensu coniunctum, deinde non tam illorum causam, quae animi est, quam effectum, quatenus cernuntur, significat; prudenter propterea *πάθη* scripsisse videtur. Quod Themistius in h. l. fine de harum vocum discrimine affert, id, etsi per se non reiciendum, ad huius quaestionis rationes parum habet momenti. Ita enim scribit fol. 71 b.: *τὸ νοεῖν μὲν ὅταν τοῖς ἀπλοῦς ὄροις καταλαμβάνῃ, τὸ διανοεῖσθαι δὲ ἐν τῷ συντιθέναι τοῦτους καὶ διακρίνειν. — τὸ ψευδὸς ἐν τῇ συνθέσει καὶ τὸ ἀληθές. καὶ νοεῖν μὲν οὐχ οἷόν τε ψευδῶς, διανοεῖσθαι δὲ οἷόν τε. κακῆτο μὲν ἐπιβολῇ καὶ θίξις ἐστὶ τοῦ νοουμένου, τοῦτο δέ, ὡσπερ κίνησις περὶ αὐτὸ καὶ ἐπέλευσις καὶ ἀσθένεια τοῦ κατασχεῖν ἄθροον.* Quid autem hoc discernendi vel componendi officium cum corpore commune habet?

Quid sit, quod intus ¹⁾ perire dicatur, commentatores quaerunt; sed nihil definiendum, nisi quod oculi similitudini respondeat. Philoponus E. 6. *τοῦτο γίνεσθαι φησι τοῦ πνευματικοῦ σώματος, ἐν ᾧ πρότως ἐλλάμποσιν αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις, φθορὰν τινα ἐλομέροντος.* Simplic. fol. 16 a. *ἄλλον τινὸς ἔσω φθειρομένου ἢ πνεύματος ἢ κράσεως μαρτυρεῖται τὸ νοεῖν.*

§ 16. — C. V. § 3. 408^b 32 — 409^b 11. Animam non esse numerum se moventem.

1) [Bz. l. l. pro ἔσω coni. ἐν ᾧ, quoniam corporis instrumentum, si cum mentis vi comparatur, non internum, sed externum est. Cf. quod modo (23) ab Ar. dicebatur ἄλλ' ἐν ᾧ.]

§ 16. 408^b 32. Contra Xenocratem anal. post. II, 4. 91^a 37 sqq. top. 6, 120^b 3, Stob. ecl. I. 62. Plutarch. de anim. procr. I. Plutarch. quaest. Plat. IX. 1. cf. Ritter hist. philos. II. p. 488 sq. Veteres quoque interpretes ad Xenocratem trahunt. Sententiam e quinto Xenocratis de natura volumine sumptam esse Themistius testatur (ex interpr. Hermol. Barbar. p. 449), Andronicum refellens, qui Aristotelem sententiam in peius interpretatum esse accusaverat.

§ 17. 409^a 3. Incommoda sequuntur tum ex eo, quod in anima, si numerus dicitur sese movens, movendi notio, tum quod numerus inesse dicitur. Monas per se spatio caret, ut motum excludat; adeo simplex est, ut discrimen non admittat. Monas autem, si vel movet vel movetur, differre debet; differt enim vel vi vel spatio.

Monas si spatium occupat, si quasi figuram induit, punctum est (cf. met. XIII, 8. 1084^b 26; V, 6. 1016^b 30). Illo loco: ἡ γὰρ μονὰς στιγμὴ ἀθείος ἐστίν, hoc στιγμὴ καὶ μονὰς ἡ μὲν ἀθείος μονάς, ἡ δὲ θείος στιγμὴ. Punctum si movetur, lineam describit. Cum ea monas, quae anima vocatur, alicubi sit et spatium occupet (θέσιν ἔχει): hanc, si moveatur, lineam gignere necessario sequitur.

409^a 4. ἐπεὶ φασὶ κινηθεῖσαν γραμμὴν ἐπίπεδον ποιεῖν] Quinam sunt qui dicant? Utrum universi geometrae? An Pythagorei? De quo nihil apud veteres commentatores.

§ 18. 409^a 7. Iam rursus Aristoteles ad vivum resecat, quae magis translate, quam proprie dicta sunt. Numero de numero detracto alius restat numerus. Ea vero animantium, quae dissecta vivunt, eandem specie servant animam.

§ 19. 409^a 10. Monades punctis cognatae, ut Democrito sententia possit conferri. Ita in hanc, atque in Democritum, eadem cadunt. Etiamsi Democriti corpuscula ad puncta redierint, ut sola magnitudo restet: tamen in his quod movet et quod movetur dignosci potest. Necessario igitur etiam esse debet, quod monades moveat. Quod si est, non numerus, sed potius quod numerum moveat, anima est.

409^a 13. ἔσται τι ἐν αὐτῷ] i. e. τῷ ποσῷ.

409^a 14. ὅσπερ ἐν τῷ συνεχεῖ] Philop. E. fol. 6 b. σκελᾶσαι βούλειαι τὴν Ξενοκράτους δόξαν εἰς τὴν Δημοκρίτου. — οὕτω δὲ καὶ Ξενοκράτης οὐκ ἐπειδὴ ἀμερῆ εἰεπίθετο τὰ ἐξ ὧν ἡ ψυχὴ, τὰς μονάδας λέγει, διὰ τοῦτο ἔλεγεν αὐτὰς κινεῖσθαι. ἀλλὰ διότι ποσὸν ἔν τῷ ἐξ αὐτῶν ὁ ἀριθμὸς. — δέδειξια γὰρ αὐτῷ ἐν τῷ ᾧ καὶ ἡ τῆς φυσικῆς, ὅτι τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ αὐτὸ ἀδύνατον καὶ κινεῖν καὶ

κινεῖσθαι. οὐτε ἐπὶ τοῦ συνεχοῦς ποσοῦ οὐτε ἐπὶ τοῦ διωρισμένου. Quo pertinere videtur illud λεχθῆναι — his enim libris Democriti sententiam ab hac parte non tetigit.

Ad verba ὅσπερ ἐν τῷ συνεχεῖ haec faciunt, quae Philoponus affert: οὐδὲν δὲ τὴν ἐπόθεσιν Δημοκρίτου λευαίνεται τὸ ἀρελεῖν τῶν ἀτόμων τὸ συνεχές. οὐδὲ γὰρ διὰ τὸ συνεχῆ σώματα εἶναι ἔλεγεν αὐτὰ κινεῖσθαι, ἀλλὰ διὰ τὸ πλήθος αὐτῶν τῇ ἀνωθήσει τῇ πρὸς ἄλληλα. At si verum spectas, atomi non erant continuæ; maiore quidem forma, sed inter se distantes.

409^a 16. τὸ κινῆσον] i. e. ὃ κινήσει, conditionali significatione.

§ 20. 409^a 18. In ipso numero esse debet, quod moveat i. e. anima. Haec numeri anima monas esse nequit, quia huius monadis a ceteris eiusdem numeri nullum est discrimen. Ex quo cogitationum ordine facile patet tantum in verbis ἐνδέχεται δὲ δὴ πῶς μονάδα ταύτην εἶναι, quae plane contrarium spectent, negationem esse quaerendam, ut πῶς enclitica in particulam interrogativam convertenda sit, ἐνδέχεται δὲ δὴ πῶς μονάδα ταύτην εἶναι; Ita et Themistius paraphr. fol. 72 b. πῶς δὲ δὴ καὶ δευτὸν μονάδας εἶναι τὴν ψυχὴν; τίη γὰρ διόσουσι τῶν ἄλλων μονάδων; Simplic. fol. 17 a. φησὶ δὲ μὴ ἐνδέχεσθαι μονάδα εἶναι τὴν κινεῖσθαι. Io. Philoponus, quamquam idem textus sit appositus, colligens quae dixerat: οὐκ ἄρα ἐνδέχεται ἀριθμὸν ἢ μονάδα εἶναι τὴν ψυχὴν.

Monades non differunt, nisi solo spatio, quod occupant. Si alia sunt corporis puncta, aliae animae monades: hae illorum spatium tenent, cum eas in corpore esse oporteat. Eodem igitur in loco duo essent puncta, si duo, quidni plura?

409^a 20. στιγμὴ μοναδική] cf. 409^a 6. ἢ γὰρ στιγμή μονάς ἐστι θέσιν ἔχουσα et ad § 18. Vox στιγμή μοναδική id sibi velle videtur, ut punctum per se seorsim cogitetur nec tanquam lineae vel plani terminus, quod quidem punctum monadi non respondet.

409^a 24. ὧν γὰρ ὁ τόπος ἀδιαίρετος, καὶ αὐτά] Themist. fol. 71 b. ὧν γὰρ ὁ τόπος ἀδιαίρετος, καὶ αὐτὰ συνιθέμενα διααιρετὸν οὐ ποιεῖ μέγεθος οὐδὲ δεῖ πλείονος τόπον. Quorum nihil neque in verbis inest, neque inesse potest, cum id agatur, ut, quomodo illa sibi inter se repugnent, clarius dicatur. Nec apparet, quomodo, quae dividi non possunt, spatium plane excludant.

Io. Philoponus E. fol. 7 a. ad h. l. ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι οὐδὲν χωλίσσει ἐν τῷ αὐτῷ σημείῳ τοῦ σώματος ἄλλοια τῆς ψυχῆς

ἐφαρμόσσει σημεῖα ὡς γίνεσθαι σημεῖον ἐν τῇ ψυχῇ, ἀπὸ τοῦτο κατασχευάσει βούλεται. εἰ γὰρ ὁ τόπος τῶν ἀπέριτων στιγμῶν τῆς ψυχῆς τὸ σημεῖον ἐστὶ τὸ τοῦ σώματος, τοῦτο δὲ ἀδιάφορον· καὶ τ' ἄπειρα διλόγοι σημεῖα τὰ ἐφαρμόσσεια τῷ σημεῖῳ τοῦ σώματος ἀδιάφορα ἔσται. ὡς γὰρ ἂν ἔχοι ὁ τόπος, οὔτω καὶ τὰ ἐν αὐτῷ. ὥστε ἐν σημεῖον ἐστὶ ἢ ψυχῆ· καὶ καθ' ἐν σημεῖον ἐμψυχον τὸ σῶμα. Simpl. fol. 17 b. τί βούλει εἰ δύο ἐν ταύτῳ γίνονται στιγμαί, μὴ καὶ πλείους γίνεσθαι, ὡς καὶ πάσας τὰς ψυχικὰς ἐν μιᾷ εἶναι σωματικῇ; ἢ κοιρότερον τόπον ἐκάλεσεν ὡς δεκτικὴν ἐξείνων. οὔτω δὲ συμβήσεται μόνον τὸ σωματικὸν σημεῖον εἶναι ἐμψυχον. Uterque interpres in eandem fere sententiam disputat, ut animam in unum punctum contrahi sequatur. Sed hoc neque ita absurdum esse patet, ut universam, ex qua ducitur, sententiam labefactet, neque aliter, nisi per ambages, concluditur.

Weisse p. 175 in hanc fere sententiam: „Aristotelem inter duo sibi contraria optionem dare, aut animae puncta a corporis punctis esse diversa, aut una esse eademque. Hoc non admitti, quod alioqui omnia corpora animantia esse oporteret, illud, quod, si cum corporis punctis animae puncta unum spatium teneant, id, cuius locus dividi non possit, simplex esse debeat.” — Cuius sententiae nexum plane non intellego. Locus hae fortasse ratione expediri potest. Aristoteles nihil posuit, sed tanquam quod fieri non posset, ex propositis collegit, infinita in unum punctum concurrere. Refutat sententiam, non affirmat. Quod ut manifestius esset, restituimus τί βούλει. Repetitur eadem fere sententia tanquam absurda sequenti capite (§ 1): ἐν τῇ μιᾷ στιγμῇ πολλάς στιγμὰς ἢ πᾶν σῶμα ψυχῇν ἔχειν. Quod loco, de quo agitur, adiectum est: ὧν γὰρ ὁ τόπος ἀδιάφορος, καὶ αὐτά, id, cur absonum sit, significat. Infinita puncta in unum concurrere non possunt. Nam si locus tanquam individuus discerni nequit, nec puncta, quippe quae solo loco diversa, discerni possunt, ita ut plura non sint. γὰρ, ut saepius, interiecta sententia explicandum est, ita fere: absurdum est, nam etc.

§ 22. 409^a 28. χωρὶς εἶσθαι] ex ipsa Platonica sententia contra Platonis discipulum coniectum. Punctum mente et cogitatione a linea avocatur, sed re vera per se sola esse non potest; linea enim in puncta, quippe quae nihili sunt, nisi termini, non dividitur. Unde sequitur, animam, si ad mathematicas puncti rationes redactum fuerit, a corpore separari non posse. Themist. fol. 71 b. διὰ τί οὐ πάντα ψυχῇν ἔχει τὰ σώματα;

ἔτι δὲ πῶς ἂν ἀπολλύοντο τῶν σωμάτων, εἴτερον μὴδὲ αἱ στιγμαὶ τῶν γραμμῶν, μὴδὲ αἱ γραμμαὶ τῶν ἐπιπέδων. Eodem modo Ioannes Philoponus ad h. l. Ὁ Ξενοκράτης ἄτε δὴ Πλάτωνος ὢν μαθητὴς χωριστὴν ἔλεγεν εἶναι τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος· ἧ δὴλον ὅτι οὐκ ἀριθμὸν τοῦτον τὸν συνεγνωσμένον αὐτὴν ἔλεγε. πῶς γὰρ ἐγχορεῖ ἀριθμὸν καθ' αὐτὸν εἶναι ἀλλὰ κατὰ ἀναλογία. πρὸς δὲ τὸ φαινόμενον ὁ Ἀριστοτέλης ἀπαντῶν εἰ ἡ ψυχὴ φησι χωριστὴ, τὰς δὲ στιγμὰς ἀδύνατον χωρισθῆναι τοῦ σώματος, οὐκ ἄρα ἀριθμὸς ἡ ψυχὴ. εἴτερο γὰρ τῷ ἀριθμὸν λέγειν τὸ στιγμὰς λέγειν. ὁ γὰρ ἀριθμὸς μονάδες. αὐταὶ δὲ θέσει ἔχουσαι στιγμαὶ εἰσιν. ἀδύνατον δὲ χωρισθῆναι τὰς στιγμὰς τὰς ἐν τῷ σώματι. ἐπειδὴ οὐ διαροῦνται αἱ γραμμαὶ εἰς στιγμὰς, ὅσπερ οὐδὲ τὰ ἐπίπεδα εἰς γραμμὰς οὐδὲ τὰ σώματα εἰς ἐπιφανείας. γραμμῆς γὰρ μέρος γραμμὴ, στιγμῆ δὲ πέρασ γραμμῆς. διαρεῖται δὲ τὰ διαροῦμενα εἰς τὰ μέρη, οὐ τὰ πέρατα, τὸ γὰρ πέρασ ἀχώριστον οὗ ἔστι πέρασ.

Simplicium in eandem sententiam (fol. 17 b.) εἰ μὴ διαροῦνται αἱ γραμμαὶ εἰς στιγμὰς. οὕτω γὰρ ἂν μόνως χωρίζοντο αἱ ψυχαί, εἰ τὰ μὲν σώματα εἰς ἐπιφανείας, αὐταὶ δὲ εἰς γραμμὰς, αἱ δὲ γραμμαὶ εἰς σημεῖα διαροῦντο. ἔσονται γὰρ οὐκέτι μετὰ συνεχείας. ἀδύνατοι δὲ αἱ τοιαῦτα διαιρέσεις, ὅτι οὐ μέρη, ἀλλὰ πέρατα αἱ στιγμαὶ τῶν γραμμῶν καὶ αὐταὶ τῶν ἐπιφανειῶν, κακεῖναι τῶν σωμάτων. Sophonias: ἔτι εἴτερον χωριστὴ ἡ ψυχὴ πῶς οἴοντες χωρίζεσθαι τὰς στιγμὰς καὶ ἀπολίεσθαι τῶν σωμάτων ὡς δὴ ψυχὴν ὑπετίθεντο;

Cap. 5.

Cap. 5. § 1 — 4. 409^a 31 — ^b 18. Pertractant, quae caput antecedens tractavit, nec nova adoriuntur.

§ 1. 409^a 31. Xenocratis sententia, in qua refellenda Aristoteles versabatur, ea erat, ut animam non solum numerum, sed moventem se numerum diceret. Numeri naturam, quatenus in animam cadere ferebatur, percensuit. Ut ad motum, qui numero inditus erat, transiret, quae in numerum coniecerat, in pauca contulit, ita quidem, ut isti sententiae, quae animam subtile quoddam corpus significaverat, componeret. Id enim inter se commune habent, ut, si illam acceperis, in uno eodemque spatio duo sint corpora, si numerum statueris, in uno puncto duo puncta. Praeter hoc aliud quoque consequabatur, fieri posse, ut omne corpus, quoniam puncta, animam quoque haberet.

409^b 5. *εἰ μὴ διαφέρων τις ἀριθμὸς ἐγγίνεται καὶ ἄλλος τις τῶν ὑπαρχουσῶν ἐν τῷ σώματι σιγμῶν*] i. e. nisi aliae sint monades animae, alia corporis puncta.

§ 3. 409^b 11. Xenocrates e motu et numero sententiam connectit. Motum Aristoteles ad ea delegat, quae de moventibus Democriti atomis dixerat. Sunt autem et propria incommoda, quae numerus motus in se habet, ut nec animi naturam definiat et constituat, nec tanquam accidens sequatur. Frustra enim labores, ut ex iis, quid propriae animi sint actiones, quid cogitatio, quid sensus, eruas. Nihil enim commune habent.

409^b 17. *ὥσπερ γὰρ εἴπομεν κτλ.*] Cf. I. 3. § 4. et I. 3. § 8.

§ 5. 409^b 23. Aristoteles eam, quae restat, aggreditur sententiam, ut, quomodo ex elementis anima esse dicatur, examinet; quae nititur fundamento pluribus communi, similia similibus cognosci. — Quodsi anima ex elementis constat, est tanquam res ipsae.

409^b 28. *οὐκ ἔστι δὲ μόνα ταῦτα κτλ.*] Fortasse ἔσται. Si animae natura, ut omnia cognoscantur, ex elementis constare ponitur, non solum res, sed infinita alia, quae ex rebus sequi oporteret (*τὰ ἐκ τούτων* hypothetice), rerum rationes puta et causarum commercium, notiones rebus oppositae, ex his sequerentur; ea autem sequi non possunt.

§ 6. 409^b 29. Si animus ex elementis constat, cognoscendi officina ita comparata cogitatur, ut elementum elementum trahat, elementum animo innatum idem ut in rerum est natura cognoscat. Ita partes partibus moventur et percipiuntur. Animam ea, ex quibus est, cognoscere concedatur. Unde tandem mens eius, quod totam et integram rem constituit, habet notitiam, et omnino eius, quod compositum est et quatenus compositum? Neque enim quolibet modo elementa conflata sunt; sed ex ipsa Empedoclis sententia certa ratione temperata et composita.

Cuius rei exemplum Empedoclis versus affertur, in quo quid in hac miscendi ratione secutus sit, altius inquirendum est. cf. metaphys. A. 10. 993^a 17. ad quem locum Alexander Aphrodisiensis haec habet, quae nondum edita nobiscum communicavit Brandisii humanitas. Alex. Aphrodis. ad Aristot. metaph. A. 10. 993^a 17. e cod. regio 1876. *ὅτι δὲ ταῦτα ἔλεγον οὐ διαφθοροῦντες Ἐμπεδοκλέους μένητα λόγοντος τὸ ὁστοῦν κατὰ τὸν λόγον ὁστοῦν εἶναι. οὐ κατὰ τὴν ἕλην. ἢ μὲν γὰρ ἕλη κοινὴ καὶ τοῖς ἄλλοις καὶ αἰών (τὰ γὰρ ἰέσσωσι στοιχεῖα), ὁστοῦν δὲ ἐν τῇ κοίτῃ τούτων καὶ ποσῇ ζῶσει φησὶ γίγνεσθαι, λέγων Ἥ δὲ χθὼν ἐπίχθρος ἐν εὐνύκτιος χρο-*

ροισι | τὰς δύο τῶν ὀκτώ μερέων λάχε Νίσιδος ἀγγλι | Τέσσαρα δ' Ἡφραίστοιο· τὰ δ' ὅστέα λεῦκ' ἐγένοντο.

410^a 4. ἡ δὲ χθὼν ἐπίληρος πλ.] cf. Sturz. p. 409 sqq. p. 599. De epitheto cf. Buttmanni lexilogus I. p. 157. qui ἐρίηρος scribere iubet, advocans Philoponi interpretationem εὐάριστος, quae vulgaris est vocis ἐρίηρος. De voce ἐπίληρος dubitat Buttmannus, in quid apta sit terra. Ceteris sane elementis, cum de elementis miscendis agatur. Quare vox ἐπίληρος non temere movenda videtur. Simplificius interpretatur ἐναρμόσιος.

410^a 5. τὰ δύο τῶν ὀκτώ] Ita Casaubonus, Sylburg., Bekker. Tollitur versus brevi in initio syllaba (τὰ δύο, qui dactylus esse debet). Cui vitio quomodo medendum est? Alii (ut Rixner) τῶν δύο τῶν ὀκτώ nullo plane sensu. Num et in Empedocle ea licentia admittenda est, quae est Homeri versum a voce ἐπειδὴ (Il. XXII, 379) incipientis. cf. Spitzner de vers. gr. her. p. 78. Quoniam Alexandri et Aesclepiac codices τὰς δύο constanter tuentur, quibus unus Aristotelis consentit, fortasse legendum est: τὰς δύο τῶν ὀκτώ μοιρῶν, praesertim cum tres Aristotelis codices μοιρῶν habeant. Aberraret quidem τέσσαρα neutro genere; sed hoc ad sensum. (τὰ si sit femininum dualis numeri producitur; lege igitur μοιρέων. G.).

410^a 5. λάχε νίσιδος ἀγγλις]. Νίσις apud Empedocle. I. 27 dea.

τέσσαρα τῶν πάντων ὁζώματα πρῶτον ἔκονε,
Ζεὺς ἀργῆς Ἥρη τε φερσέβιος ἦδ' Αἰδωνεῖς.

Νίσις δ' ἰ δακρυοῖς τέγγει κοῖνονα βροτέιον.

Sed cum ἀγγλις adiectum sit, hoc quidem loco vox ad adiectiva detrudenda est: liquidus splendor. Sturz. p. 317. „Aerem et aquam nominabat Νίστιν ἀγγλιν. Νίστιν μὲν διὰ τὸ ἕγρον, ἀπὸ τοῦ νέειν καὶ ἕειν· ἀγγλιν δὲ ὡς διαφανῆ, ut inquit Simplie. ad Aristot. de anima I. p. 18 b. Io. Philoponus ad eundem locum p. 41 a.: Συμαίνει δὲ διὰ μὲν τῆς Νίσιδος, παρὰ τὸ νέειν, τὸ ἕγρον τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ἀέρος· διὰ δὲ τῆς ἀγγλις, τὸ διαφανές. Possumus in hac interpretatione acquiescere. Quamquam, cum Aegle apud Virg. Ecl. 6, 21 sit Naiadum una, formula Empedoclea videatur potius Aquam solam significare. Dubium enim est, utrum nominativus constituendus sit, Νίσις ἀγγλι, id quod a vet. grammat. factum videmus, an potius Νίσιδος ἀγγλι h. e. Νίσις ἀγγλίεσσα.” cf. Sturz. p. 212.

Simplificius fol. 18 b. δεῖ οὖν καὶ τὸν ἐλάχιστον ἐνπλάσχειν λόγον, εἰ μέλλοι καὶ τὸ σύνολον τουτέστι τὸ σύνθετον γνωρίζειν, θεὸν δὲ καὶ Ἐμπεδοκλέα λέγει, ἐκ τῶν στοιχείων

ὄντα καὶ αὐτόν, τὸν σφαιῖρον. καὶ μαρτύρεται καὶ Ἐμπεδο-
 κλέας ἐπὶ τῶν ὀστέων καὶ τὸν λόγον τῆς συνθέσεως παραδι-
 δόντα. ἐπίπεδος δὲ τοιτέστιν ἑκαγωνίος, εἶρηται ἢ γῆ ὡς
 κέβος κατὰ τὴν πενταγώνου παραδόσιν. τὸν γὰρ κέβον διὰ
 τὸ δώδεκα μὲν ἔχειν πλευρὰς (i. e. laterum lineas) ὁπῶδὲ
 γωνίας, ἕξ δὲ ἐπίπεδα, τὴν ἀρμονικὴν ποιοῦντα ἀναλογίαν
 ἀρμονίαν ἐκάλουν. γόνατα δὲ καὶ παρὰ τῷ ποιητῇ ἐν οἷς ἢ
 τῶν μνησθέντων γίνετα κοῦσις, ἀργεῖα. γήσσαι δ' ἐνὶ γού-
 ροισιν εἰζοῦσι πᾶσαι ἐγῆσων. (i. e. Iliad. XVIII, 470) ἢ καὶ
 εὔστερα ὡς πλατέα διὰ τὸ χωριζτὸν καλεῖ. μνησθῆσι δὲ πρὸς
 τὴν τῶν ὀστέων γένεσιν, τέσσαρα μὲν πρὸς μέρη, διὰ τὸ
 ξιρὸν καὶ λεκτὸν χροῶμα ἴσως, πλείστον λέγων αὐτὰ μετέ-
 χειν πρὸς, δύο δὲ γῆς. καὶ ἐν μὲν ἀέρος ἐν δὲ ὕδατος. ἢ
 δὲ ἄμφω νῆστιν ἀγγλῆν προσκατορεύει. νῆστιν μὲν διὰ τὸ
 ἔγρον ἀπὸ τοῦ κείν καὶ ἔειν, ἀγγλῆν δὲ ὡς διαφανῆ.

Philoponus ad h. l. E. fol. 8 a. ὁπῶδὲ μοίρας παραλαμ-
 βάνει εἰς τὴν τῶν ὀστέων γένεσιν ὁ Ἐμπεδοκλῆς. ὡν τέσσα-
 ρας μὲν πρὸς, δύο δὲ γῆς, ἀέρος δὲ καὶ ὕδατος ἀνὰ μίαν.
 διὰ τί δὲ ὁπῶδὲ λέγομεν, ἴσμεν ὅτι εἰς τὴν γένεσιν τῶν ὄν-
 των τοὺς ἀρμονικοὺς οἱ Πενταγώνου παραλαμβάνον ἀριθμοὺς.
 εἰς τὴν γένεσιν οὖν τῶν ὀστέων παραλαμβάνει (1. παραλαμ-
 βάνει) τὸν ὁπῶδὲ διότι πρῶτος κέβος ὁ 7. τὸ δὲ κεντρικὸν
 σχῆμα ἀπομένονσι τῇ γῆ. οἷον ὅτι κεντρικὸν τὸ σχῆμα τῆς γῆς
 ἀλλὰ διὰ τὸ ἀκίνητον. ὡς οὖν γῆτῶν τῶν ὀστέων ὄντων, εἰζο-
 τως τὸν κέβον εἰς τὴν αὐτῶν γένεσιν παρέλαβεν. ὁ δὲ κέβος
 σύγκριται ἕξ ἀρμονικῶν ἀριθμῶν. ἔχει γὰρ πλευρὰς μὲν δώ-
 δεκα, γωνίας δὲ ὁπῶδὲ, ἐπίπεδα δὲ ἕξ. ἔχουσιν οὖν τὰ μὲν
 δώδεκα πρὸς τὸν ὁπῶδὲ τὸν ἡμιόλιον λόγον. πρὸς δὲ τὸν ἕξ
 τὸν διπλάσιον. ὁ δὲ ὁπῶδὲ πρὸς τὸν ἕξ τὸν ἐπιτρίτον. οἷτοι
 δὲ οἱ ἀριθμοὶ ποιοῦσιν ἀρμονικοὺς λόγους. ὁ μὲν γὰρ διπλα-
 σίων λόγος ποιεῖ τὴν διὰ πασῶν καλουμένην ἀρμονίαν. διὰ
 πασῶν δὲ καλεῖται ὅτι σύγκριται ἕξ ἡμιόλιον καὶ ἐπιτρίτον
 λόγον. οἷαν γὰρ οἷτως ἔχουσιν αἱ χορδαί, ὥστε τὴν μὲν πρῶ-
 τὴν πρὸς τὴν δευτέραν τὴν ἡμιόλιον ἔχειν λόγον, τὴν δὲ
 δευτέραν πρὸς τὴν τρίτην τὸν ἐπιτρίτον, τότε ἢ πρώτη πρὸς
 τὴν τρίτην τὸν διπλάσιον ἕξει λόγον. ὡς ἔχει ὁ 13. 7. 5. 1.
 διὰ πασῶν οὖν ὡς πάντα ἔχουσα τοὺς ἀρμονικοὺς λόγους.
 ἢ δὲ ἐν ἐπιτρίτῳ λόγῳ ἀρμονία καλεῖται διὰ τεσσάρων.
 δύο γὰρ μνησθέντων πλευρῶν μὲν οὖν εἰσιν ἐν τῷ ἔλοκεμένῳ
 κέβῳ αἱ ἀπὸ τοῦ α' ἕως τοῦ μ'. γωνία δὲ αἱ ἀπὸ τοῦ γ'
 ἕως τοῦ ν'. τὸ δὲ τῶν ἐπιφανειῶν οἷον στ' πρόδιλον. τριῶν
 γὰρ οἷσων διαστάσεων ἐκάστη δύο πέρατα ἔχει. οἷον δὲ ὁ
 ὁπῶδὲ κέβος, πρόδιλον. κέβος γὰρ ἔστιν ὁ ἔχων τὰς τρεῖς

διαστάσεις ἕσας, μῆκος, πλάτος, βάθος. μετρεῖται δὲ οὕτως. λαβόντες τὴν πλευρὰν τῆς μᾶς διαστάσεως, πολλαπλασιάζομεν ἐφ' ἑαυτὴν. οἷον εἰ ἔχει ἐκάστην πλευρὰν τριῶν πηχῶν, τὴν μίαν ἐφ' ἑαυτὴν πολλαπλασιάζαντες, οἷον τρεῖς (1. τρίς) τὰ τρία ἐντέα. εἶτα πάλιν τὴν πλευρὰν ἐπὶ τὸ γενόμενον πολλαπλασιάζαντες. τρεῖς ἐντέα γαμὲν εἰκοσιεπτὰ στερεῶν πηχῶν εἶναι τὸν κύβον. οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ. ὅταν γὰρ τρεῖς ἀριθμοὶ ἴσοι ἐφ' ἑαυτοὺς πολλαπλασιασθῶσιν, ὁ γινόμενος ἐξ αὐτῶν κύβος ἐστίν, οἷον δις δύο τέσσαρα καὶ δις τέσσαρα ἦ. διὸ καὶ ὁρίζονται αὐτὸν κύβον λέγοντες εἶναι, ἀριθμὸν ἴσον ἰσάκις ἴσον. καὶ πάλιν ὅταν ὁ ποιήσας τὸν τετράγωνον ἀριθμὸν ἐπὶ τὸν τετράγωνον πολλαπλασιασθῆ, κύβον ποιῶν, πᾶς δὲ ἀριθμὸς ἐφ' ἑαυτὸν πολλαπλασιάζομενος τετράγωνον ποιῶν, δις δύο τέσσαρα καὶ δις τέσσαρα ἦ. ἡ δὲ χθὼν ἐπίηρος τοιτέστιν εὐάρομοςτος. εὐάρομοςτος δὲ ὡς κυβική. διότι ἐξ ἀρμονικῶν ὁ κύβος ἀριθμῶν. ἐν εἰστέροις χοάνοισιν ἀντὶ τοῦ πλατέσι. καὶ γὰρ τὰ στεῦρα πλατύτερα τῶν ἄλλων τοῦ ζῆρον μερῶν. ὥσπερ δὲ ὁ ποιητὴς ἐποτίθεται τὸν Πηγαῖστον ἐν χονεῖα (1. χονεῖα s. χονεῖα) βάλλοντά τε χρυσὸν καὶ τὸν χαλκὸν καὶ τὰ λοιπὰ, οὕτω καὶ αὐτὸς τὴν χονεῖαν ἐν τῇ γῆ ἐποτίθεται τῶν δύο τῶν ὄκτω μοιράων λάχε νῆσιδος ἀγλῆς. λέγει δὲ ὕδατος καὶ ἀέρος δύο μοῖρας ἐν τῇ γῆ ἐμβληθῆναι. σημαίνει δὲ διὰ μὲν τῆς νῆσιδος παρὰ τὸ νάειν τὸ ἔργον τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ἀέρος. διὰ δὲ τῆς ἀγλῆς τὸ διαφανές. τέσσαρα δὲ φρῖσιν Πηγαῖστοιο. ὥστε τὰ λειπόμενα δύο, γῆς εἶεν ἂν ἄπερ ὁ ἀὶρ καὶ τὸ ὕδωρ ἐμβληθέντα ἐν τῇ γῆ, ὡς ἐν χονεῖα ἀποδιέλαβε καὶ ἐκέρασεν. ἐπειδὴ δὲ καὶ ξηρὰ καὶ λεικά ἐσσι τὰ ὅστιά, πλεῖον παραλαμβάνει γῆς καὶ πυρός. δύο μὲν γῆς, τέσσαρα δὲ πυρός. τῇ πυρίᾳ γὰρ οὐσίᾳ τὸ λεικὸν ἀποδιδῶσιν. ἐκατέρως δὲ τῶν ἔργων οὐσιῶν τῆς τε τοῦ ἀέρος λέγω καὶ τῆς τοῦ ὕδατος ἀνὰ μίαν μοῖραν. καὶ ἄλλως. εἰ ἔδει τὸν ὄκτω εἰς ἀρμονικοὺς κατατεμεῖν ἀριθμοὺς, οὐχ οἷον τε ἦν εἰς ἄλλους διαιρεθῆναι ἢ εἰς οὓς διείλεν. ἔδει μὲν γὰρ εἰς δ' διαιρεθῆναι ἵνα ἐκάστῳ τῶν στοιχείων ἀποδοθῆ τις μοῖρα. εἰς ἴσα δὲ οὐκ ἔδει διὰ τὸν εἰρημὸν λόγον. περιελείπετο οὖν ἢ εἰς δύο τριάδας καὶ δύο μονάδας, ἢ ὡς αὐτὸς διείλεν. ἄλλα δύο τριάδες οὐκ ἔχουσιν ἀρμονικὸν λόγον πρὸς ἀλλήλας. ὥσπερ οὐδὲ αἱ δύο μονάδες. ἐκεῖ μέντοι πλείους αἱ ἀρμονικαὶ σχέσεις. καὶ γὰρ ἡ τετράς πρὸς τὴν διάδα καὶ αὐτὴ πρὸς τὰς μονάδας ἀρμονικὸν σῶζει λόγον.

Itaque sequitur, non solum elementa, sed et elementorum rationes et compositiones vel potius ipsas res in animo inesse

debere, quod fieri non posse facile patet. Eodem modo boni et mali se habet existimatio, quae ab elementis plane est aliena.

§ 7. 410^a 13. Si elementa a manifesta materia revocaveris, communes restant categoriae. Animus non esse potest, quod harum categoriarum sit commune; nihil enim est commune, quod complectatur cunctas. Itaque quaeritur, an e cunctis sit animus; omnium vero non una eademque origo, non una eademque elementa. Neque quicquam lucratus fueris, si ad vitanda materiae elementa ad generales has classes confugeris. Neque enim fieri potest, ut aliquid e quanti elementis constet neque ipsum sit quantum. Anima igitur numero et quanto subiceretur.

[410^a 17. ὅσα τῶν οὐσιῶν ἐκ τούτων μόνον. — Ex categoriis quatuor priores magis ad ea pertinent, quae sunt; posteriores ad ea, quae agunt (ποιεῖν, πάσχειν, ἔχειν, κείσθαι). Si illa sola animo inessent, quomodo, posita hac cognoscendi ratione, haec possent cognosci?

410^a 20. 21. In ed. pr. et in omnibus scriptis et impressis haec ita legebantur: ἔστι ἄρα ποσὸν καὶ ποιὸν καὶ οὐσία. ἀλλ' ἀδύνατον ἐκ τῶν τοῦ ποσοῦ στοιχείων οὐσίαν εἶναι καὶ μὴ ποσόν. Quae in hunc modum transponere ¹⁾ praestat: ἀλλ' ἀδύνατον ἐκ τῶν τοῦ ποσοῦ στοιχείων οὐσίαν εἶναι καὶ μὴ ποσόν. ἔστι ἄρα ποσὸν καὶ ποιὸν καὶ οὐσία. Hoc enim illud consequens, quod e categoriarum elementis, si animo inseveris, colligitur. Sed haud facile colligas, nisi interiecto illo ἀλλ' ἀδύνατον καὶ. Neque haec ut debent adversantur, si illa ἔστι ἄρα antecesserint.

410^a 20. στοιχεῖα τοῦ ποσοῦ] numerum, lineas, figuras figuras; τοῦ ποιῶν colores, sonos, succos etc. Haec in animo esse non possunt, nisi ex horum generibus animus esse aliquid ipse.

410^a 22. ἐκ πάντων] at etiam singula commemorata sunt.]

§ 8. 410^a 23. Omnes praeter Democritum physici contraria a contrariis moveri et pati constituerunt. Testatur Aristoteles de gen. et corr. I, 7. 323^b 3 sqq. (cf. de an. II, 4. 416^a 32. ὡς ἀλαθῶς ὄντος τοῦ ὁμοίου ἐπὶ τοῦ ὁμοίου). Ipse vero rem ita decernit, ut, quod inter se agere et pati velit, genere sit idem, specie diversum vel contrarium. Itaque si iidem sen-

1) Quod in apparatu critico numeri linearum e prior editione servantur, id errore factum est. Hoc igitur ordine eos, benevole lector, scriptos putes: 410^a 20. ἐκ om. UV. || εἶναι οὐσίαν V. || 21. ἐστὶν X. || ἄρα καὶ π W. || δὲ V. || 22. ταυτά τε καὶ om. V. || καὶ.

sibus percipere pati definierunt, sibimet ipsis repugnant, hoc a contrariis, illud a rebus similibus ducentes.

§ 9. 410^a 27. πολλὰς δὲ ἀπορίας καὶ δυσχερείας ἔχοντος τοῦ λέγειν, καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς, ὡς τοῖς σωματικοῖς στοιχείοις ἕκαστα γνωρίζεται καὶ πρὸς τὸ ὅμοιον μαρτυρεῖ τὸ νῦν λεχθέν.] Liqueat quidem, quid sibi verba velint. Sed qualis nunc est periodus? Inepta paene, quippe conclusione et obiecto carens. An ferri potest obiectum genetivo absoluto collocatum? Remedium non in promptu; longius enim repetitum est, si scripseris μαρτυρεῖ (πρὸς) τὸ νῦν λεχθέν (καὶ ἄλλο). (Nihil inesse videtur viti, si τοῦ λέγειν genetivus pendeat ab ἔχοντος hoc vero a δυσχερείας, hic ut sensus sit: eius vero qui in opinione Empedoclis perseveret (ὃς ἔχει τοῦ λέγειν καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς) multas esse difficultates testatur et hoc quod dicturi sumus. G.) Restat ratio, ut τὸ νῦν λεχθέν ad ea, quae iam sequentibus exponuntur, trahatur. „Cum res per se difficultates habeat, tum iis, quae sequuntur, refellitur.” Io. Philop. F. 1. τὸ νῦν λεχθέν φησιν ἀντὶ τοῦ, τὸ λεχθῆσομενον. σημαίνει δὲ ὁ γὰρ σύνδεσμος ἐπαγόμενος αἰτιολογικὸς ὢν. Simplicius fol. 19 a. ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ, μαρτυρεῖ δὲ τὸ νῦν λεχθέν, ἀντὶ τοῦ λεχθῆσομενου ἀποδεικτέον. ὡς δηλοῖ ἐπιγερόμενος ὁ γὰρ σύνδεσμος αἰτιολογικὸς ὢν. Quae omnium maxime elementorum naturam referre videntur, ut crines, ossa (terrae enim similia, ex Aristotelis sententia (III, 13. 435^a 25), non ex Empedoclis temperie), ea plane non cognoscunt.

§ 10. 410^b 2. Si quadam rerum et animi affinitate cognitio efficitur, si suo quaeque principio trahuntur, si sui cuique principii fines: maior inest cuique principio ignorantia, quam scientia. Plura enim dissimilia, quam similia; plura igitur a singulis principiiis quasi repelluntur et excluduntur, quam attrahuntur et suscipiuntur. Ita defertur Aristoteles ad consequentiam quandam ab Empedocle, contra ipsum Empedoclem existentem. Empedocles a Deo contentionem amori contrariam exclusit. Unum enim illud, quod est Deus, solo amore rerum universitatem creat et quasi penetrat. Ille est concentus omnis pugnae expers. Pugna vero rebus omnibus finitis, rebus mortalibus inest. Si a

1) [μαρτυρεῖ — argumentum est ex usu et experientia repetitum, eiusmodi enim testimonium (μαρτυρεῖται in numero τῶν πλίστων ἀτέγων habentur rhet. A, 15. 1375^a 22 sqq.). Quae antecedebant, rationes erant, non testimonia. Supersedeas igitur addita copula καὶ. Est enim novi aliquid, nec vero prioribus tanquam simile adiectum.]

suo quodque principio cognoscitur, sequitur ipsum numen pugnam, cuius est nescium, cognoscere non posse; mortales igitur divino ipsi numini cognitione antecellere. Cf. metaphys. III, 4. 1000^a 24. καὶ γὰρ ὄνπερ ὀνίθει κτλ. (1000^b 3) διὸ καὶ συμβάνει αὐτῷ τὸν εἰδαμονέστατον θεὸν ἥττον φρόνιμον εἶναι τῶν ἄλλων. οὐ γὰρ γνωρίζει τὰ στοιχεῖα πάντα. τὸ γὰρ νεῖκος οὐκ ἔχει, ἢ δὲ γνωσὶς τοῦ ὁμοίου κτλ. cf. Sturz. p. 287.

Qua in re non est, quod eam controversiam attingamus, utrum hic Deus, in quem pugna non admittitur, Sphaerus sit nec ne. 1) Est enim numen, quod pugnae est expers, quod igitur, si Empedoclea doctrina sibi constat, pugnam i. e. omnes res finitas (pugna enim ortae sunt) cognoscere non possit.

410^b 7. [ἐκ πάντων γὰρ ἕκαστον. — Quidquid mortale sentit — de alia re non agitur —, id ex omnibus elementis, discordia non excepta. Quare opus non est, cum Torstrikio interpretamentum interpolatoris de Anaxagora somniantis putare. Recte eodem modo τὰ δὲ θνητὰ πάντα (intellege γνωρίζει). Cf. Dittenberger in progr. Rudolstadtensi 1869. p. 19 sq.]

§ 11. 410^b 7. Omnia ex elementis constant; itaque omnes res, si elementis cognitio deberetur, cognoscerent.

§ 12. 410^b 10. Si animus ex elementis constat, quid est, quod elementa constringat, ut unum efficiant? Fieri enim non potest, ut aliquid aut anima aut mente sit potentius. Animae igitur ex Aristotelis sententia eae partes mandandae videntur, ut elementa cohibeat et coniungat. Nullum autem est elementum, cuius haec sit in reliqua vis. Commentarii rationis nervum in eo ponunt, quod materiam forma superiorem facere absurdum sit.

410^b 14. εὐλογον γὰρ τοῦτον (τὸν νοῦν) εἶναι προγενέστατον καὶ κύριον κατὰ φύσιν] Ad Anaxagorae sententiam accedere videtur. προγενέσταιον, mentem omnium primam esse creatam.

§ 13 sqq. 410^b 16. Quae sequuntur, ab antecedentibus sunt segreganda, neque enim unam, sed universas de anima sententias respiciunt. Neque ea est ratio, ut animam propterea ex elementis faciant, ut et moveatur et sentiat. Alia enim animantia non moventur, alia nihil sentiunt. Itaque quod illi de

1) Themistius: ὁ μὲν γὰρ Σφαῖρος αὐτῷ θεὸς παρῶν ἐκ τῆς κατὰ τὴν φιλικὴν συγκατάθεσιν. Simplicius fol. 19 a. πλὴν τοῦ Σφαίρου ὄν Ἐμπεδοκλῆς θεὸν ὑμνεῖ κτλ. Ita et Philop.

anima statuerunt, non de universa et omni anima dixerunt, nec communem animae notionem conceperunt.

410^b 20. καίτοι δοκεῖ] Themistius fol. 72 b. καίτοι τὰς ἄλλας μὲν κινήσεις, λέγω δὲ τὴν αἰΐξισιν καὶ τὴν αἰσθησιν, εἰ καὶ κινεῖται ὡς ἔμψυχα (τὰ ζῶα) ἀλλ' οὐχ ἔπὸ μόνης τῆς ψυχῆς. ἀλλὰ συναίτια γίνεται αὐτοῖς καὶ τὰ ἔξωθεν τοῦ μὲν τρέφεσθαι τὰ τρέφοντα, τοῦ δὲ αἰσθάνεσθαι τὰ αἰσθητά· τῆς δὲ κατὰ τόπον κινήσεως ἡ ψυχὴ μάλιστα κυρία εἶναι δοκεῖ, ut μόνῃ legisse videatur, quod sententiae magis congrueret.

§ 14. 410^b 24. Quis sit, qui omni animae mentem tanquam partem tribuit, non facile est definire. Sed quisquis est, nec generatim de omni anima dixit (sunt enim multa animantia, quae mente non gaudent), nec de tota (praetermittuntur enim animae facultates, ut nutriendi), nec de una (siletur enim quomodo diversae facultates in unum coaluerint).

§ 15. 410^b 27. Ita et Orphicis carminibus accidit, ut in parte et singulis haereant, totum et genus neglegant. Ducunt enim animam a spiritu e rerum universitate ducto. Ex universo animam, quae a ventis feratur, spirantibus intrare. Sed nec plantae nec omnia spirant animalia.

411^a 1. τοῦτο δὲ λέληθε κτλ.] τοῦτο a solo Simplicio ad antecedentia, a Themistio, Philopono, Sophonia ad sequentia trahitur. Res ambigua est. Nobis in priorem rationem animus inclinatur, praesertim si sequentibus εἰ δὲ legas, ut aliqua sequentium sit oppositio. Orphica praeterea commemorata sunt ab Aristotele de gener. anim. II, 1. 734^a 19. ὅσπερ ἐν τοῖς καλούμενοις Ὀρφείοις ἔλεσιν. ἐξεῖ γὰρ ὁμοίως φησὶ γίνεσθαι τὸ ζῶον ἢ τοῦ δικτίου πλοκῆ. Utrouque loco quid dubitationis insit verbis τὰ καλούμενα ἔπη, ut Orphei vocari nec vero esse significantur, facile intellegitur. Quam sententiam Aristoteles de ipsis Orphicis tulerit, doctissime examinavit Lobeckius in illo Aglaophami libro, qui post messem ne spicas quidem legere patietur. cf. Aglaoph. I. p. 339. p. 348 sqq. Quo loco Ciceronis testimonium (de n. D. I, 38) et Philoponi ad hunc de anima locum adnotatio inter se contenduntur. Cicero enim ita scribit: „Orpheum poetam docet Aristoteles nunquam fuisse et hoc Orphicum carmen Pythagorei ferunt cuiusdam fuisse Cercopis.” Philoponus vero: καλούμενοις εἶλεν, ἐπειδὴ μὴ δοκεῖ Ὀρφείως εἶναι τὰ ἔπη, ὡς καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας λέγει· αὐτῶν μὲν γὰρ εἶσι τὰ δόγματα· ταῦτα δὲ φησιν Ὀνομάζουτον ἐν ἔλεσι καιαεῖναι. Quae non tantopere repugnant, quantopere h. l. iudicatur. Neque enim ullus omnino

fuisse Orpheus negatur, sed Orpheus poeta. Quod alter Aristotele auctore Cercopem, alter Onomacritum carmina condidisse tradit, id facile componitur, cum Cicero de certo quodam carmine Orphico loquatur, aliud vero Philoponus significare videatur. De loco ipso, quatenus docta antiquitate illustrari potest, cf. Lobeckii Aglaoph. I. p. 753 sqq., qui Themistio et Simplicio Iamblichum addit in libro de anima apud Stob. ecl. ph. I. c. 52. § 34. 898. οἱ μὲν μίαν οὐσίαν τῆς ψυχῆς ἀριθμῶ τιθέμενοι, πληθύνοντες δὲ αὐτὴν (ἦ), ὡς Ἀμέλιος οἶετα, σχέσει καὶ κατατάξουσιν, ἢ ὡς οἱ Ὀρφικοί, ἐπιπνοίας ἀπὸ τῆς ὅλης) ἔπειτα ἀνασχεόντες (leg. ἀναστοιχειοῦντες) ἀπὸ τοῦ πλήθους τῆς ὅλης ἐπὶ τὴν μίαν ψυχὴν ἀποθεμένης τὰς σχέσεις καὶ τὰς εἰς ἕτερον κατατάξεις καὶ ἀναλέοντες ἀπὸ τῆς εἰς τὰ μεταλαμβάνοντα διαρέσεως ¹⁾ τηροῦσιν αὐτὴν ὅλην πανταχοῦ τὴν αὐτὴν, μίαν τε οὐσίαν αὐτῇ διδώσι καὶ ἐν πεπερασμένῃ. Iambl. ap. Stobaeum ecl. I, 52. 868. τινὲς τὴν ψυχὴν ἐπὶ (ἀπὸ) τοῦ ἀναπνεύσθαι ἐπὸ τοῦ ψυχροῦ ὀνομάσθαι ἀποφαίνονται καὶ τὸν ἀναπνεόμενον ἀέρα ψυχὴν νομίζουσιν, ὥσπερ Ἀριστοτέλης παρὰ Ὀρφέως ἐν τοῖς φρεσι τοῖς ἔπεισι λέγεσθαι τὴν ψυχὴν ὡς εἰστένια ἐκ τοῦ ὅλου ἀναπνεόντων ἡμῶν φερομένην ἐπὸ τῶν ἀνέμων. "Εοικέ γε μὴν ὁ Ὀρφεὺς ζωὴς ἐπολαμπάνειν εἶναι διαρέσεις, πολλὰς δὲ καὶ μέσας ἐπιπνοίας καθήκειν ἐπὶ τὰς μεριστὰς φρεγὰς ἀπὸ τῆς ὅλης ψυχῆς. Animi igitur nostri ex universa mundi anima hausti et delibati sunt; afflatu autem ventorum, qui omnia vitali spiritu animant, extrinsecus gignuntur. "Ανεμοὶ οὐ τὰ φρετὰ μόνον ἀλλὰ πάντα ζωογονοῦσι Geoponicus IX, 3, 573 et πνοιαὶ ψυχτροφόοι Orph. H. XXXVIII, 22. αἶρα ζωογόνοι Pallad. epigr. CXXII. Haec quidem ex Aglaophamo (p. 760), ad quem eos quoque reicimus, qui quomodo hi venti generationis causae mythologicis Tritopatorum nominibus ornati sint, doceri volunt. Hoc enim parum ad locum, quem tractamus. Id nobis quaerendum restat, Orphica utrum animam a primo spiritus ductu et primo hoc quasi ventorum commercio an a continua respiratione traxerint. Themistius quidem p. 72 b. παρὰ τὴν πρώτην ἀναπνοήν. Simplicius et Philoponus primam urgere omittunt.

§ 16. 411^a 2. εἰ δὲ e codd. Requiritur enim aliqua oppositio. Si animam ex elementis condere necesse sit, non omnia tamen advocanda. Unum sufficit ex contrariis, ut et hoc et alterum iudicetur. Ad recti normam etiam curvum exigitur.

1) Hoc est, Lobeckius addit, illud ἀναστοιχειοῦν, quod legi iusserat, in elementa resolvere.

Verum sui index et falsi, ut Spinoza loquitur. — Talis autem oppositio a materiae elementis aliena ad mentis potius categorias traducenda est, si de regulae cuiusdam negatione agitur. Simplicius fol. 9 a: *τοῦτο δὲ οὐχ ἄλλῶς ἀληθὲς οἶμα, ἀλλ' ὅταν θατέρου στέρησις ἦ. τῷ γὰρ εἶδει ἢ στέρησις γινώσκειται ὡς τῆ ὑγείας ἢ νόσου. ἢ — ὅταν δὲ ἄμρω εἶδη τὰ ἐναντία — οὐ καθ' ἑτερόν τι, ἀλλὰ καθ' αὐτὸ γνωριζόμενον — βούλεται καὶ διὰ τούτων δηλοῦν εἰδητικὴν εἶναι τὴν γνῶσιν ἐνέργειαν.*

§ 17 — 20. 411^a 7 — 13. Sunt etiam, qui animam in universo mixtam inesse censeant. Haec autem, ut ea quae contra dicta sunt probant, non ea est sententia, quae mundi animam statuat, qualis in Timaeo est, quae universum ab anima perfundi et penetrari dixerit, quemadmodum Stoici existimarunt. Quae huc falso a Themistio trahuntur. Universis enim elementis, qualia secreta in rerum sunt natura, animam ab Aristotele tribui commemoratur. Hoc autem eo refellitur, quod elementa, si anima inesset, etiam animalia esse deberent, idque eo magis, si anima, quae meris et puris inesset elementis, praestantior crederetur.

§ 17. 411^a 7. Quae ab interpretibus afferuntur, nihil historici de Thalete testimonii continent. Argumenta, quae in communi ratione ab Aristotele praeposita collocata sunt, denuo evolvuntur. Sed illud ἕως, quod aliquid dubitationis relinquit, non neglegendum est, ut ne Aristotelis causam Thaleti tanquam propriam subiciamus, id quod interpretibus accidit. Ceterum conferas Cic. de legg. II, 11, § 26. „Thales qui sapientissimus in septem fuit, homines (dicit) existimare oportere, omnia quae cererentur Deorum esse plena; fore enim omnes castiores, veluti qui in fanis essent maxime religiosi.” — Quo loco sententia si ad hominum pietatem suscitandam et fovendam a Thalete proposita videtur, ab Aristotele discrepat. Stob. ecl. phys. I. p. 54: *Θαλῆς νοῦν τοῦ κόσμου τὸν θεόν, τὸ δὲ πᾶν ἔμψυχον ἅμα καὶ θεῶν πλήρες· διήκειν δὲ καὶ διὰ τοῦ στοιχειώδους ἔγροῦ δύνανται θεῖαν κινητικὴν αὐτοῦ. Diog. Laert. I. § 27: ἀρχὴν δὲ τῶν πάντων ἕδος ἐπεστήσατο καὶ τὸν κόσμον ἔμψυχον καὶ δαιμόνων πλήρη.*

[§ 18. 411^a 11. ἐν τούτοις — e sequentibus patet, ταῦτα ad elementa, non ad mixta trahendum esse.]

§ 20. 411^a 13. Philoponus F. 3: *παραβολώτερος ὁ λόγος τουτέστι τολμηρὸς καὶ ἐπιζίνδυνος ἁπίδιον ἔχων ἐκ τῆς αἰσθήσεως τὸν ἔλεγχον.* Quod Sophonias ἐμπελκίτων reddit, id magis παραβολώτερον quam παραλογώτερον sapere videtur.

Themistius in paraphrasi *παραλογωτέρων*, unus eius codex (1851) *παραβολωτέρων*.

ἄτολον in Aristotelis apud Simpl. textu superscripto ad *ὑπολαβεῖν ζοίζασι*. Sed vulgata praestat.

§ 21. 22. 411^a 16. Aristoteles elementa animata esse negaverat. Sed si concesseris, elementorum anima ceteris praestantior esse non potest. Quod ita demonstrat, ut rationes ad elementorum animam probandam allatas adversus ipsorum causam convertat. Elementa propterea animata dixerant, quod, si in animantibus causa sint vitae, ipsa quoque vivere necesse sit; alioqui enim aliam esse partium, aliam totius naturam. Sed si rursus et elementi et animantis animam diversam putes, dum aëris in utraque naturam h. e. causam eandem ponas, haec inter se repugnant. Sequeretur enim aliquid animae subesse, aliud abesse. Cuius nulla est causa, cum aër sit idem.

411^a 22. *ἀναγκαῖον οὖν αὐτὴν ἢ ὁμοιομερῆ εἶναι ἢ μὴ ἐννύαρχεῖν ἐν ὄτρωσὺν μορίῳ τοῦ παντός.*] Aliquid deesse videatur, fortasse *τὴν αὐτὴν*. Quae coniectura quamquam his Philoponi verbis *εἰ γὰρ μὴ εἴη ὁμοιομερῆς, οὐκ ἔσται ἐν ὄτρωσὺν μορίῳ τοῦ παντός ἢ αὐτῇ* confirmari possit et periodum facilius expediat: tamen non plane est necessaria. Hoc enim dici potest: Necesse igitur aut animantis animam adeo unam habere naturam, ut nulla partium sit varietas, quemadmodum elementa se habent, aut nullam esse elementorum animam. Illud multiplici animae naturae repugnat, hoc itaque ponendum est.

411^a 23. *ἐν ὄτρωσὺν μορίῳ τοῦ παντός*] de singulis elementis et de aëre maxime dictum est. Neque enim de mundi anima sermo est. Retulit tamen ad eam Simplicius, ut elementorum vitam in Aristotelica philosophia tueretur fol. 20 b. *οἷτος ἐμοί γε δοκεῖ μᾶλλον τὴν Ἀριστοτελικὴν καθιστάνειν λέξιν, ἢ ὡς καταγνωσκόντος ἀξίον τῶν ὅλων στοιχείων.*

Ad lectionem *βούλεσθαι* (411^a 28) a Bekkero allatam confirmandam haec e commentatoribus interponantur. Themistius fol. 73 a. *καὶ πᾶσα ἡμῖν ὁμοίως ἀσθήσεως τε αἰτία καὶ ἐπιστήμης καὶ δόξης καὶ ἐπιθυμίας καὶ θυμοῦ καὶ βουλήσεως καὶ τῶν ἄλλων ἀδιδραμεῖται.* Io. Philopon. F. 5. *τῶν ἀδιδραμημένων τὰ μὲν ἐστὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἢ γνώσεως καὶ ἢ δόξης καὶ ἢ βουλήσεως. τὰ δὲ τῆς ἀλόγου ἀσθήσεως καὶ ἢ ἐπιθυμίας καὶ ἢ ὀρεξέως καὶ ἢ κινήσεως ἢ κατὰ τόπον.* Simpl. fol. 21 a. *διαζοίνας δὴ τὰς γνωστικὰς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας ἀπὸ τῶν ὀρεκτικῶν καὶ ποιητικῶν εἶναι ἀμφοτέρως δηλώσας, τὰς μὲν ὡς δοξαστικὰς καὶ νοητικὰς καὶ ἀσθητικὰς,*

τὰς δὲ κατὰ τὸ λογικὸν καὶ παθητικὸν, παθητικὴ γὰρ ὄρεξις ἐπιθυμία, λογικὴ δὲ ἢ βούλησις. Sophonias: εἴτε γὰρ μίαν εἴπομεν φέρε εἰπεῖν τὴν ἐν ἀνθρώπῳ πᾶσαν διαφόρον δὲ ἔχειν τὰς ἐνεργείας καὶ τοῦτό ἐστιν ἀπὸ τῆς τοῦ θυμοῦσθαι καὶ λογίζεσθαι καὶ αἰσθάνεσθαι καὶ τᾶλλα πάσχειν τε καὶ ποιεῖν τῷ πολυδύναμον εἶναι κτλ.

§ 23. 24. 411^a 26. Aristoteles, diversis animae actionibus enumeratis, ad eam redit quaestionem, utrum omnes ab universa anima, an a sua quaeque parte proficiscantur. Esse enim, qui dicant, alia parte animam cogitare, alia concupiscere (cf. Plato in rep., Timaeus, quem Themistius laudat). Cui sententiae quid tandem sit, quod partes, ut ne diffuant, contineat, obiciendum esse censet. Corpus esse non potest, quippe quod ipsum ab anima contineatur: hac enim discedente corpus dilabitur (in quo ea quidem subit quaestio, utrum anima expellatur a corpore tabescente, an discedat voluntaria). Si quid est aliud praeter corpus, quo anima coalescat, ad hoc potius animae dignitatem detuleris. Quid autem, si de hoc ipso, unum sit, an multa, quaestio movenda est? Ita, nisi in principio constiteris, alterum ad alterum te abripiat.

411^b 9. *διαπνεῖται*] Proprie: diffatur. Plato Phaed. p. 80 C. ἐπειδὴν ἀποθάγη ὁ ἀνθρώπος τῷ μὲν νεκρῷ προσήκει διαλύεσθαι καὶ διαλύπτεται καὶ διαπνεῖσθαι.

§ 25. 411^b 14. Si anima corpus continet, ab animae partibus, si sunt, corporis partes contineantur. At tale quid de reliquis animi facultatibus fingi non potest, nedum de mente. Etenim si sensibus moderatrix aliqua animi facultas responderet, mens adeo supra corporis sortem evecta, ut nullam excogitares partem, in qua tanquam sua dominaretur.

§ 26. 27. 411^b 19. De lectione apud commentatores haec adnotantur: Simpl. fol. 22 a.: εἰ δὲ αἱ ἔσχατα ζωὰ ἀμερίστως ἀλλήλαις συνενάρονται, μεζόνως αἱ κρείττους καὶ ὁμοειδεῖς εἰσιν. οἷον αἱ ψυχὰς ἀλλήλαις τε καὶ τῇ ὅλῃ. ψυχὰς νῦν οὐ τὰς ἐν πλείοσι ζώοις καλῶν, ἀλλὰ τὰς ἐν ἐκάστῳ ζώῳ διαφόρους ζωάς. οἷον τὴν φυσικὴν, τὴν αἰσθητικὴν, τὴν λογικὴν. εἶναι δὲ τὰς αἱ ἀλλήλαις καὶ τῇ ὅλῃ ὁμοειδεῖς. οὐχ οὖν τὸ φυσικὸν καὶ τὸ αἰσθητικὸν τῷ εἶδει ταύτων, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀχώριστον πρὸς ἀλλήλας σύμψυξιν. — — — ἢ δὲ λέξις ἢ ἀλλήλων μὲν οὐ χωριστὰ ὄντα, τῆς δὲ ὅλης ψυχῆς ὡς διαρετῆς ὄσσης, ἀκαταλλήλως εἴρηται, ὅτι τε ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἐπὶ τὰ μόρια μετενήρεται καὶ ὅταν ἀπὸ δυνάμεις γενεῖται πτόσει χρήσιμα. δεόν γὰρ ἀλλήλοις φάναι ἀλλήλων εἶπεν. — Philoponus F. 6. καὶ ὁμοειδεῖς εἰσιν ἀλλήλαις καὶ

τῆ ὄλῃ, ἀλλήλων μὲν ὡς οὐ χωριστὰ ὄντα τῆς δὲ ὄλης ψυχῆς ὡς διαιρετῆς οὐσίης. τὰ γὰρ μόρια τοῦ ἐντόμου ὁμοίως δὲ καὶ τῶν φητῶν ξαυτοῖς τέ εἰσιν ὁμοειδῆ ὅτι οὐ χωριστὰς ἔχουσι τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς. ἀλλὰ πᾶσαι αἱ δυνάμεις ἐν ἐκάστῳ εἰσὶ. τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ ἀλλήλων μὲν ὡς οὐ χωριστὰ ὄντα. εἰσὶ δὲ καὶ τῆ ὄλῃ ψυχῆ ὁμοειδῆ τῆ πρὸ τῆς τοῦ ζῴου διαιρέσεως, εἰσὶ δὲ αὐτῆ διὰ τοῦτο ὁμοειδῆ ὡς διαιρετῆς οὐσίης τις ὄλης εἰς ὁμοιομερῆ. Ex quibus etsi verba ὁμοειδεῖς εἰσιν ἀλλήλας laudantur, quid Philoponus ipse, cum statim τὰ μόρια subiciat, legerit, non satis patere arbitramur. Themistius fol. 73 a. ἐξ ὧν ἀπάντων δῆλόν ἐστιν, ὅτι ὁμοειδῆ τὰ μόρια τῆς ψυχῆς καὶ ἀλλήλοις καὶ τῆ ὄλῃ· ἀλλήλοις μὲν, τὰ ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς διηρημένοις τοῦ σώματος, ὄλη δέ, τῆ πρὸ τῆς διαιρέσεως ἐνπλασχοῦση τῷ ζῴῳ. Sophonias: καὶ ὁμοειδῆ εἰσιν ἀλλήλοις τὰ διαιρεθέντα σωματῖα καὶ τῆ ὄλη, ἀλλήλοις μὲν ὡς οὐ χωριστὰς τὰς ψυχικὰς δυνάμεις συνούσας ἔχοντα ἀλλὰ πάσας ὅλα, τῆς δὲ προτέρας καὶ ὄλης ψυχῆς ὡς διαιρετῆς εἰς ὁμοειδῆ.

[§ 26. 411^b 20. ἔντομα] de nomine cf. hist. an. I, 1. 487^a 33. καλῶ δ' ἔντομα, ὅσα ἔχει κατὰ τὸ σῶμα ἔντομας, ἢ ἐν τοῖς ἐπιτοῖς ἢ ἐν τούτοις τε καὶ τοῖς προανέσιν. Cf. Bz. ind. Ar. 255^b 7 sqq.].

411^b 26. ἀλλήλων μὲν ὡς οὐ χωριστὰ ὄντα, τῆς δ' ὄλης ψυχῆς ὡς διαιρετῆς οὐσίης]. Si in quavis horum animantium parte distracta anima inest eaque integra: facultates quidem inter se segregari non possunt, sed universa anima ita divisa est, ut pars nomen et rationem universae tueatur.

§ 26. 27. Quo vinculo ea, quae de anima in laceratis adhuc animalium partibus vivente et de anima altrice sine ceteris facultatibus plantis insita dicta sunt, cum antecedentibus, quae animae partes esse negarunt, coniuncta sunt? Illud animae esse partes confirmare videatur, hoc ex animae actionibus alias ab aliis sciungi.

Ita res in utramque partem versatur, dubia autem relinquitur.

§ 27. 411^b 27. Supra (§ 23) proposita erat quaestio altera, utrum vita in omnibus simul animae actionibus consistat, an in quibusdam, an in alia quadam causa. Ad quam hic quaestionem paucis respicitur.

LIBER II.

Cap. 1.

Secundi libri initium id agit, ut, sepositis reliquorum sententiis, quid sit animus, proponatur. Definitio adeo Aristoteli est propria, et cum universa eius philosophiae ratione coniuncta, ut per se sola vix intellegatur. In *δυνάμειος* et *ἐνεργείας* et *ἐντελεχείας* discrimine est sita. Quae notiones cum nusquam (anno scilicet 1832) sint expositae, qualis sit earum ratio ex universo Aristotele colligendum est, ne aliena tanquam domestica intrudantur. In explicandis his notionibus ex ipso philosophiae secessu depromptis latinae linguae in philosophicis et laxa remissio et laeva inopia in angustias quasdam nos rediget, ut perspicuitatis gratia ad scholasticos terminos confugiendum sit.

*Δύναμις*¹⁾ et *ἐνέργεια* sive *ἐντελέχεια* (utrumque enim confunditur, etsi est aliquod discrimen, de quo postea dicendum erit) in eo positae sunt, quod vel fieri potest vel re vera fit („Möglichkeit, Wirklichkeit“), ita vero, ut *δύναμις* non cogitatione fingatur, sed ad ipsam rei naturam referatur. *Δύναμις* non illa est veri similitudo, quam mentis cogitatione assequaris, sed rei facultas, quatenus ipsis rei conditionibus continetur; *ἐντελέχεια* has condiciones, hanc rei facultatem ad ipsius rei veritatem extollit, ut e *δυνάμει* nascatur et *δύναμιν* quasi consummet et absolvat.

Mirum est, has notiones in iis Aristotelis scriptis, quae suo iure logica vocanda sunt, raro reperiri;²⁾ in iis autem, quae sive rerum naturam sive ultima rerum initia spectant, tanquam propriam Aristotelici ingenii notam omnibus fere rerum

1) [Cf. de dynami Bz. ind. Ar. 206^a 32 sqq., de energia 251^a 2 sqq., de entelechia 253^b 35 sqq.].

2) Vid. exempli gratia de interpr. c. 10. 15.

notitiis esse impressam. Quod adeo memorabile videtur, ut ex hoc ipso, in quo haec verba ambitu suam habeant sedem, consequatur. *Δύναμις* et *ἐντελέχεια* a notionibus, quatenus per se solae considerantur, remotae in ipso nascendo, in rerum natura cernuntur. Cum earum vis et potestas in iis libris, quos habemus superstites, nusquam exhauriatur, e re esse videtur, e locis, ubi tanquam notae adhibentur, universam earum imaginem, quoad eius fieri potest, colligere et quasi componere.

A verborum notatione ordiendum esse videtur. *Ἐντελέχεια* unde descendat, saepe disputatum est. Io. Philop. ad Ar. de an. II, 1. *ἐντελέχεια παρὰ τὸ ἐν καὶ τέλειον καὶ τὸ συνέχειν*. In qua notatione vocis elementa dissoluta et arbitrario iterum conflata esse, facile apparet. Accedimus ad eam derivationem, quae fere agnita est, ita *ἐντελέθειαν* ab adiectivo *ἐντελεχίης* esse ductam, ut *ροινέχεια* a *ροινεχίης*, *συνέχεια* a *συνεχίης*.¹⁾ Ita *ἐντελέχεια*, quatenus verbi origine significationem indicat suam, eum statum denotat, quo quid ad perfectionem perductum est. Unde fit, ut Aristoteles phys. III, 3. 202^a 24. *ἐντελέθειαν* explicans *ἔργον καὶ τέλος* dicat. Cf. *Metaphys. Θ*, 8. 1050^a 23. Quae quidem accurata est definitio; *ἐντελέχεια* enim ita a *δυναμίει* differt, ut *δύναμιν* et ad rem et ad finem evehat suum.

Miscentur²⁾ inter se *ἐντελέχεια* et *ἐνέργεια*. Sed an ab origine eadem sint, quaerendum est. Si vocabulorum rationem et conditionem consulueris, *ἐνέργεια* magis ipsum rei actum, *ἐντελέχεια* statum ex actu exortum significat: *ἐνέργεια* in ipsa adhuc actione versatur, *ἐντελέχεια* contra ex actione in statu quodam acquievit, ut *ἐντελέχεια* aliquanto ulterius processerit, quam *ἐνέργεια*. Ita actio differt ab eo, quod agendo effeceris.

Quod discrimen ab Aristotele indicatum est. Ita phys. III, 3. 202^a 12. *καὶ τὸ ἀπορούμενον δὲ φανερόν, ὅτι ἐστὶν ἢ κίνησις ἐν τῷ κίνητῳ· ἐντελέχεια γὰρ ἐστὶ τούτου, καὶ ἐπὶ τοῦ κίνητου. καὶ ἢ τοῦ κίνητου δὲ ἐνέργεια οὐκ ἄλλη ἐστὶ*. Quo loco *ἐντελέχεια* adscribitur *τῷ κίνητῳ*, *ἐνέργεια* vero *κίνητου*. Illud autem quod moveri potest, hoc quod

1) [In ed. pr. Trölb. hic locum citaverat de gen. et corr. II, 10. 336^b 32, ut vocem, quae est *ἐντελεχίης* Aristotelicam esse probaret: *συνεπλήρωσε τὸ ὄλον ὁ θεός, ἐντελεχῆ ποιήσας τὴν γένεσιν*. Sed ipse adnotavit, scribendum esse *ἐνδελεχῆ* cum codd. FH. „Deus enim ita absolvit universum, ut cum in hac sphaera animantia perpetuo esse non possent, generationem continuaret.” Assentitur Bz. in ind. Ar. 254^a 21; legit autem *ἐνδελεχῆ ποιήσας τὴν γένεσιν*. Testes adhibet Philoponum et Ar. 336^a 17: *ἢ γὰρ φορὰ ἐνδελεχῆ ποιήσει τὴν γένεσιν*.]

2) [Cf. Bz. ind. Ar. 253^b 46 sqq.]

movere valet; illa facultas quaedam in patiēdo posita, haec ab agēdo proficiscens. Ita ἐνέργεια actioni prior, ἐντελέχεια ad statum quendam vergens. Eadem ratione paulo post ποιήσις et πάθεισις respondent τῇ ἐνέργειᾳ, ποιήματα et πάθος τῇ ἐντελέχειᾳ, si quidem verum est, id quod et loci continuitate et aliis exemplis demonstratur. ἐντελέχειαν dici ἔργον καὶ τέλος. Quid autem inter ποιήσιν et ποιήματα, inter πάθεισιν et πάθος interest, nisi quod abstracta in σις desinentia ipsam actionem, cetera vero in μα exēntia id significant, quod actione efficitur, rem verbi actione genitam? Sed sicut linguae in huius formae substantivis non tenaciter eiusmodi discrimen tuentur sed saepius significaciones inter se commutant, ut altera ab altera non sit seiuncta (v. c. οἴκησις pro voce οἴκημα in Sophoclis Philoctete, v. 31. ζήνημα pro voce ζήνησις in Plutarchi Alexandro M. V. Lobeck Phryn. p. 351): ita etiam ἐνέργεια et ἐντελέχεια differentiam, quam posuimus, non religiose servant, sed plerumque inter se miscentur, cum in eundem finem concurrant. Ita phys. III, 3. 202^a 12. καὶ τὸ ἀπορούμενον δὲ φανερόν, ὅτι ἔστιν ἢ ζήνησις ἐν τῷ ζηνιῶ. ἐντελέχεια γὰρ ἔστι τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ ζηνιτιοῦ. καὶ ἢ τοῦ ζηνιτιοῦ δὲ ἐνέργεια οὐκ ἄλλη, ἔστι. δεῖ μὲν γὰρ ἐντελέχειαν εἶναι ἀμφοῖν. phys. III. 2. 201^a 10. διηρημένον δὲ καθ' ἕναστον γένος τοῦ μὲν ἐντελέχεια τοῦ δὲ δυνάμει, ἢ τοῦ δυνάμει ὄντος ἐντελέχεια, ἢ τοιοῦτον, ζήνησις ἔστιν, ὅσον τοῦ μὲν ἀλλοιωτοῦ ἢ ἀλλοιωτῶν ἀλλοιώσις. In quo observandum est, consentire cum eo, de quo diximus, discrimine, quod non ἐνέργεια, sed ἐντελέχεια dicta est; ζήνησις quidem per se est actio i. e. ἐνέργεια, sed quatenus ad rem, quae movetur, referenda est, eius rei potius perfectio (ἐντελέχεια), quam actio dicitur. Sed paulo infra oratio ab hac subtilitate desciscit et res plane invertitur. 201^b 8. ἐνδέχεια γὰρ ἕναστον ὅτι μὲν ἐνεργεῖν ὅτι δὲ μί, ὅσον τὸ οἰκοδομητὸν καὶ ἢ τοῦ οἰκοδομητοῦ ἐνέργεια, ἢ οἰκοδομητὸν, οἰκοδομησις ἔστιν. Ita quidem eadem ratione utrumque ponitur. Ubi vero subtilius loqui interest, discrimen facile observaveris.

Δύναμιν, quid sit apud Aristotelem, non per se spectamus, sed tantum, quatenus ἐνέργεια et ἐντελέχεια oppositas habet, ut ab harum societate avelli non patiamur. Alia plane δυνάμειος significatio, si per se ponitur. Quo pertinet metaph. A, 12. 1019^a 15. Ea est vis, a qua mutatio proficiscitur neque ea sui ipsius, sed in alia re facta. Δύναμις λέγεται ἢ μὲν ἀσπί, ζηνίσεως ἢ μεταβολίς ἢ ἐν εἰέρῳ ἢ εἰερον, ὅσον ἢ οἰκοδομητὴ δύναμις ἔστιν ἢ οὐκ ὑπάρχει ἐν τῷ οἰκοδο-

μοιμένω etc. Aedificandi vis in aedificandi materia agit. Vis medica non in medicum, sed in eum, cui medetur, sese exercit. Quapropter Aristoteles hanc colligit definitionem (1020^a 5) ὁ ζῷος ὁσος τῆς πρώτης δυνάμεως ἂν εἴη ἀρχὴ μεταβλητικὴ ἐν ἄλλῳ ἢ ἄλλο. Cf. metaph. Θ, 2. 1046^b 3. διὸ πᾶσαι αἰτέχναι καὶ αἰ ποιητικαὶ καὶ ἐπιστήμαι δυνάμεις εἰσὶν· ἀρχαὶ γὰρ μεταβλητικαὶ εἰσὶν ἐν ἄλλῳ ἢ ἄλλο. Quam facultatem non temere primam facultatem¹⁾ dixisse videtur: agit enim: altera vero, quae ex ἐντελεχείας oppositione iudicatur, magis patitur, quam agit. Δύναμις igitur πρώτη, quae per se sola mutandi est principium, hoc quidem loco missa facienda est.

Δύναμις, cum ea, de qua agimus, significatione, a sola logica cogitatione avocata et ad res physicas remissa sit, ad rei pertinet condiciones, quatenus ante rem in ipsa rerum natura exstant. Unde fit, ut materiae maxime²⁾ respondeat. Est enim materia, ex qua actio res originat. Dum cogitatio rem praevertit, ita ut, etsi nondum est, eam antecipiat, res δυνάμει esse dicitur, modo adsit materia, ex qua fieri possit. Rei igitur alicuius materia δύναμις dicitur; potest enim res e materia fieri. Luculentum exemplum³⁾ laudamus metaphys. Θ, 1049^a 15. Ὅρα δ' ἴδῃ διὰ τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς ἢ τοιοῦτον, ἴδῃ τοῦτο δυνάμει. Si quid alicuius est generis (τοιοῦτον), iam hoc ipsum certi quid δυνάμει est, in quo, sicuti in universo Aristotele, quae

1) Cf. Θ, 1. 1046^a 9. ὅσαι δὲ πρὸς τὸ αὐτὸ εἶδος, πᾶσαι ἀρχαὶ τινὲς εἰσι, καὶ πρὸς πρώτην μίαν λέγονται, ἢ ἐστὶν ἀρχὴ μεταβολῆς ἐν ἄλλῳ ἢ ἄλλο. ἢ μὲν γὰρ τοῦ παθεῖν ἐστὶ δύναμις, ἢ ἐν αὐτῷ τῷ πάσχειν ἀρχὴ μεταβολῆς παθητικῆς ἐπ' ἄλλον ἢ ἄλλο. — — — 15. ἐν γὰρ τοῦτοις ἔνεστι πᾶσι τοῖς ὄροις ὁ τῆς πρώτης δυνάμεως λόγος. Θ, 8. 1049^b 13. τῷ γὰρ ἐνδέχασθαι ἐνεργῆσαι δυνατὸν ἐστὶ τὸ πρώτως δυνατὸν, οἷον λέγω οἰκοδομοῦν τὸ δυνάμενον οἰκοδομεῖν, καὶ ὄρατιζόν τὸ ὄραν, καὶ ὄρατόν τὸ δυνατόν ὄρασθαι.

2) [Δύναμις latius patere, quam materiam, Trdlbg. ostendit in libro: Geschichte der Kategorienlehre 159, n. 2: „Wenn die Materie δύναμις ist, so darf man den Satz nicht, wie gewöhnlich geschieht, umkehren, als ob die δύναμις nur die Materie wäre. Vielmehr kann im Endlichen jeder der aristotelischen Gründe, einzeln und für sich allein genommen, δύναμις sein.”]

3) Alia exempla haec sunt e multis: metaph. II, 2. 1042^b 9. ἐπεὶ δ' ἢ μὲν ὡς ἐπινοημένη καὶ ὡς εἴη οὐσία ὁμολογεῖται, αἴτιη δ' ἐστὶν ἢ δύναμις γλ. Α, 5. 1071^a 9. ἐνεργεῖα μὲν γὰρ τὸ εἶδος ἐστὶν ἢ τὸ ζωοποιόν, καὶ τὸ ἐξ ἀμφῶν, σίεσις δ' οἷον σάκος ἢ ζώνη. δύναμις δὲ ἢ ἄλλ' τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ δυνάμενον γίνεσθαι ἀμφῶ. Θ, 6. 1048^a 32. ἐνεργεῖα δὲ δυνάμις οἷον ἐν τῷ ζῳῷ ἔμφη καὶ ἐν τῇ ὄντῃ τῆς ἡμίσειας, ὅτι ἀφανισθῆναι ἂν, καὶ ἐπιστήμορα καὶ τὸν μὴ θεωροῦντα, ἂν δυνατὸς ἢ θεωρηθῆναι τὸ δὲ ἐνεργεῖα.

propria sit pronominum vis, probe spectandum est. τοῦτο¹⁾ materiae tantum genus, ad quod pertinet, indicat, τοῦτο¹⁾ materiam ipsam digito monstrat. ἐκεῖνο δὲ ἑτέρας ἀρχῆς δεῖται, ὡσπερ ἡ γῆ οὐπω ἀνδρῶς δυνάμει· μεταβάλλουσα γὰρ ἔσται χαλκός. Aes, ex quo statua, statua δυνάμει, terra, ex qua aes, aeris δύναμις. Unde δύναιμι ad eam materiam trahi apparet, ex qua quid fit, nulla alia re interposita. Non terra statuae δύναμις, sed aes, etsi aes ad terram rursus remittitur. ἔοικε δὲ ὃ λέγομεν εἶναι οὐ τόδε ἀλλ' ἐκείνινον, ὅσον τὸ κιβώτιον οὐ ξύλον ἀλλὰ ξύλινον, οὐδὲ τὸ ξύλον γῆ ἀλλὰ γῆνον· πάλιν ἢ γῆ (vel potius πάλιν ἢ γῆ· maiore interpunctione), εἰ οὕτως μὴ ἄλλο ἀλλ' ἐκείνινον, ἀεὶ ἐκεῖνο δυνάμει ἀπλῶς τὸ ἕστερον ἔστι. ἐκείνινον, vox, ut videtur, ad adiectivorum materiam significantium similitudinem facta, sicut haec, materiam indicat: inest tamen aliqua ambiguitas, modo materiam ipsam, modo materiae alicuius tantum genus et quasi cognationem denotans. Ita cista, si ξυλίνη dicitur, e vero ligno, lignum autem, si γῆνον, terrae tanquam universi elementi speciem tantum et similitudinem refert. Quam ambiguitatem ne ipsa quidem δυνάμειωσ notio effugit. Quod materia δυνάμει dicitur τὸ ἕστερον, posterius illud est, quod tanquam nova forma statim materiam sequitur et excipit. ὅσον τὸ κιβώτιον οὐ γῆνον οὐδὲ γῆ, ἀλλὰ ξύλινον· τοῦτο γὰρ δυνάμει κιβώτιον καὶ ἕλη κιβωτίον αὐτῆ, ἀπλῶς μὲν τοῦ ἀπλῶς, τοιούτῳ δὲ τοιούτῳ τὸ ξύλον. εἰ δὲ τί ἔστι πρῶτον, ὃ μηκέτι καὶ ἄλλον λέγεται ἐκείνινον, τοῦτο πρῶτη ἕλη. Ex quo loco si δύναιμι materiae respondere satis constat, materia, ut diximus, duplici ratione intellegitur. ita ut modo materia sit haud mutata sed certa tantum forma signanda, modo materia in aliam materiam conversa. Ita phys. IV, 5. 213^a 1. οὕτω δὲ καὶ ὁ ἀῆρ ἔχει πρὸς ἕδωρ· ὅσον ἕλη γὰρ, τὸ δὲ εἶδος, τὸ μὲν ἕδωρ ἕλη ἀέρος, ὃ δὲ ἀῆρ ὅσον ἐνεργεία τις ἐκείνινον· τὸ γὰρ ἕδωρ δυνάμει ἀῆρ ἔστιν, ὃ δ' ἀῆρ δυνάμει ἕδωρ ἄλλον τρόπον (quatenus aer in pluviam abit).

Sicut δύναμις materiae, ita ἐντελέχεια formae (quae est εἶδος) respondebit. Testem laudamus de an. II, 2. 414^a 15. τοιῶσ γὰρ λεγομένης τῆς οὐσίας, καθάπερ εἴπομεν, ὧν τὸ μὲν εἶδος, τὸ δὲ ἕλη, τὸ δὲ ἐξ αἰφοῖν· τοῦτον ἢ μὲν ἕλη δύναμις, τὸ δὲ εἶδος ἐντελέχεια. met. A, 5. 1071^a 8. ἐνεργεία μὲν γὰρ τὸ εἶδος, ἐὼν ἢ τὸ χωριστόν, καὶ τὸ ἐξ αἰ-

1) [In Bz. ind. Ar. hic usus vocis οὗτος non invenitur, cf. ad 403^a 14.]

φρῶν. phys. III, 2. 202^a 9. εἶδος δὲ αἰεὶ οἴσεταιί τι τὸ κινῶν ἢ τοι τὸδε ἢ τοιόνδε ἢ τοσονδε, ὃ ἔσται ἀρχὴ καὶ αἷτιον τῆς κινήσεως ὅταν κινήσῃ οἷον ὃ ἐντελεχεία ἄνθρωπος ποιεῖ ἐκ τοῦ δυνάμει ὄντος ἀνθρώπου ἀνθρώπον, quo loco εἶδος et ἐντελέχεια inter se referuntur. De an. II, 2. 414^a 9. τοίτιον δ' ἢ μὲν ἐπιστήμη τε καὶ ἐγίεια μορφῇ καὶ εἶδος τι καὶ λόγος καὶ οἷον ἐνέργεια τοῦ δεκτικῶς. Quae verba μορφῇ καὶ εἶδος Aristoteles interdum in ἐνεργείας locum substituisse videtur, cf. metaph. M, 2. 1077^a 33. οὔτε γὰρ ὡς εἶδος καὶ μορφῇ τις, οἷον εἰ ἄρα ἢ ψυχὴ τοιοῦτον, οὔτε ὡς ἢ ἔλι, οἷον τὸ σῶμα. Sed si δύναμις ἔλη, ἐντελέχεια εἶδος dicitur, cur non Aristoteles in his notionibus a Platone quasi hereditate acceptis acquievit? quid erat, cur novas easque difficiles procerderet? Cavendum est, ne, quae sibi respondent, neve una eademque putemus, neve, quae similia sunt, geometrico modo congruere existimentur. Δύναμις materiam ad logicam cogitationem traducit, non materiam per se segregatam et seiunctam considerans, sed certa ratione ad ea, quae inde existunt, relata. Ἐνέργεια et ἐντελέχεια non formam ponit tanquam a materia alienam et quasi extrinsecus accedentem, sed actum potius, quo certum aliquid gignitur, unde forma tanquam necessaria conditio consequitur. Erat igitur, cur materiam et formam in has novas notiones flecteret. [cf. p. 245. n. 2.]

Itaque δύναμις indefinita, utpote materia, ἐντελέχεια certa et finita, utpote formam afferens. Δύναμις innumera admittit, quae ex ea fieri possunt, ἐντελέχεια unum ex his, ut sit, ad effectum perducit. Δύναμις ipsa contraria, quorum alterum altero excluditur, non recusat; ἐντελέχεια, quae sibi repugnant, expellit, uno tantum contrariorum accepto. Illa late patet ut cogitatio, haec in angustum contracta ut veritas. Illa rem, quae nondum est, cogitando anteceptam, in conditionibus ponit suis. Haec conditiones, quae olim et aliarum rerum esse poterant, nunc sibi vindicat uni. Ita metaphys. I, 4. 1007^b 28. τὸ γὰρ δυνάμει ὄν καὶ μὴ ἐντελεχεία ἀόριστόν ἐστιν. Z, 13. 1039^a 3. ἀδύνατον οἴσταν ἐξ οὐσιῶν εἶναι ἐνπαραχουσῶν ὡς ἐντελεχεία. οἰδέλοιστε ἐν ἐντελεχεία ἀλλ' ἐὰν δυνάμει δύο ἢ, ἔσται ἐν, οἷον ἢ διπλασία ἐκ δύο ἡμίσεων δυνάμει γε. ἢ γὰρ ἐντελέχεια χωρίζεται. Secernit ἐντελέχεια, ut nihil mixti nihil confusi esse patiatur. phys., III, 5. 204^a 28. ἀλλ' ἀδύνατον τὸ ἐντελεχεία ὄν ἄπειρον. ποσὸν γὰρ τι εἶναι ἀναγκαῖον. metaph. Θ, 6. 1018^a 35. Αἴηλον δ' ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστα τῆ ἐπαγωγῆ ὃ βουλόμεθα λέγειν, καὶ οὐ δεῖ παντὸς ὅρον ζητεῖν ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνάλογον στρογῶν, οὐ ὡς τὸ οἰκοδομοῦν

πρὸς τὸ οἰκοδομικόν, καὶ τὸ ἐργοποιὸς πρὸς τὸ καθεῖδον, καὶ τὸ ὄρων πρὸς τὸ μῦον μὲν ὕλην δὲ ἔχον, καὶ τὸ ἀποκεκοιμένον ἐκ τῆς ὕλης πρὸς τὴν ὕλην, καὶ τὸ ἀπειρογασμένον πρὸς τὸ ἀνέρογαστον, ταύτης δὲ τῆς διαφθορᾶς θατέρω μορῶν ἔστω ἡ ἐνέργεια ἀφωρισμένη, θατέρω δὲ τὸ δυνατὸν. phys. III, 1. 200^b 25. καὶ πρῶτον, καθάπερ εἶπαμεν, περὶ κινήσεως, ἔστι δὴ τι τὸ μὲν ἐντελεχεία μόνον, τὸ δὲ δυνάμει καὶ ἐντελεχεία, τὸ μὲν τόδε τι, τὸ δὲ τοσόσδε, τὸ δὲ τοιόνδε καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν τοῦ ὄντος κατηγοριῶν ὁμοίως. In quo, qui est Aristotelicae brevitatis mos, pronominiibus demonstrativis certa et definitae res individuae significantur. Phys. VIII, 8. 262^a 20. τριῶν γὰρ ὄντων ἀρχῆς μέσον τελετῆς, τὸ μέσον πρὸς ἐκάτερον ἀμφω ἔστί, καὶ τῷ μὲν ἀριθμῷ ἔν, τῷ δὲ λόγῳ δύο. ἔτι δὲ ἄλλο ἔστι τὸ δυνάμει καὶ τὸ ἐνεργεία. ὥστε τῆς ἐνθείας τῶν ἐντὸς τῶν ἄκρων ὀτιοῦν σημεῖον δυνάμει μὲν ἔστι μέσον, ἐνεργεία δ' οὐκ ἔστιν, ἐὰν μὴ διέλῃ ταύτην καὶ ἐπιστὰν πάλιν ἀρξῆται κινεῖσθαι. Quo exemplo, si δυνάμει quodvis punctum medium est (sunt autem infinita), unum vero ἐνεργεία, δύναμιν et ἐνεργείαν, quemadmodum innumera ad unum se habere apparet (cf. de sensu 6, 445^b 30). Adeo ipsa inter se contraria δύναμις complectitur. metaph. Γ, 5. 1009^a 35. δυνάμει μὲν γὰρ ἐνδέχεται ἅμα ταῦτ' εἶναι τὰ ἐναντία, ἐντελεχεία δ' οὐ. Θ, 9. 1051^a 6. ὅσα γὰρ κατὰ τὸ δύνασθαι λέγεται, ταῦτόν ἐστι δυνατὸν ἐναντία ὅσον τὸ δύνασθαι λεγόμενον ἐγκρίνειν ταῦτόν ἐστι καὶ τὸ νοσοῦν καὶ ἅμα (cf. Θ, 3. 1047^a 21).¹⁾

Sed hae notiones, δύναμις et ἐντελέχεια, si non ita distingendae sunt, ut ab illa in hanc via sit nulla, si in ipso nascendo locum habent, quaeritur, quomodo δύναμις in ἐντελέχειαν transcat, quale sit utriusque vinculum. Hic a δυνάμει in ἐντελέχειαν transitus motus naturam continet, i. e. κίνησιν, si tam late patet, quam Aristoteles definit. Is est naturae motus, qualis quidem a vi differt, ut res e δυνάμει ad ἐντελέχειαν pellat. Phys. VIII, 4. 255^a 29. τὸ δὲ πῶρ καὶ ἡ γῆ κινεῖνται ἐλόγιος βία μὲν, ὅταν πωρὰ φύσιν, φύσει δὲ ὅταν εἰς τὰς ἑαυτῶν ἐνεργείας δυνάμει ὄντα. Κίνησις, si utramque

1) At executias Aristot. metaphys. Θ, 2. 1046^b 5. καὶ αἱ μὲν μετὰ λόγον (δυνάμις) πᾶσαι τῶν ἐναντίων αἱ αὐταί, αἱ δ' ἄλογοι μία ἐνός. ὅσον τὸ θερμὸν τοῦ θερμαίνειν μόνον, ἡ δὲ ἰατρικὴ νόσον καὶ ὑγίαιας. Quem locum si δυνάμει, quam simpliciter contraria continere diximus, obicere velles, de eius vi et potestate cavendum est. Neque enim ea δύναμις tangitur, quae ἐντελεχεία opponitur, sed δύναμις, quae, iam ipsa ἐντελέχεια rei vel gignendae vel mutandae causa est.

notionem tanquam duos rerum ordines sciunxeris, neutri prorsus convenit, neque δυνάμει neque ἐπιτελείᾳ accommodata. Quod Aristoteles ita confitetur, ut ad definitionem descendat, quae sibi ipsi non plane satisfacere videtur, κίνησιν esse imperfectam quandam ἐνέργειαν. Sed mirum non est, κίνησιν adeo esse versatilem, ut neque intra δύναμιν neque intra ἐπιτελείαν contineri possit, siquidem verum est, quod diximus, motum, qualem Aristoteles extendit, ab altera ad alteram notionem esse transitum. Motum Aristoteles (phys. III, 1. 201^a 11.) definit his verbis: ἡ τοῦ δυνάμει ὄντος ἐπιτελεία, ἢ τοιοῦτον, κίνησις ἐστίν, vel 201^b 5. ἡ τοῦ δυνατοῦ ἢ δυνατὸν ἐπιτελεία. In eo quidem, ut, quid sit ἡ τοιοῦτον, ἢ δυνατὸν, exponat, diu versatur. Quod, si accuratius consideraveris, propterea urgere videtur, quod in ipso δυνατῷ, in eo, quod vel agere vel agi posse dicimus, aliquam movendi cogitationem praecipimus. Haec vero ea est, qua a δυνάμει in ἐπιτελείαν via paratur. Phys. III. 2. 201^b 28. τοῦ δὲ δοξεῖν ἀόριστον εἶναι τὴν κίνησιν αἴτιον οὐκ οὔτε εἰς δύναμιν τῶν ὄντων οὔτε εἰς ἐνέργειαν ἐστὶ θεῖναι αὐτὴν ἀπλῶς· οὔτε γὰρ τὸ δυνατὸν εἶναι ποσὸν κινεῖται ἐξ ἀνάγκης οὔτε τὸ ἐνεργεῖν ποσὸν, ἢ τε κίνησις ἐνέργεια μὲν τις εἶναι δοξεῖ, ἀτελής δέ (cf. eth. Nic. X, 3. 1174^a 19; de an. II, 5. 417^a 16). αἴτιον δ' οὐκ ἀτελής τὸ δυνατὸν οὐκ ἐστὶν ἐνέργεια κίνησις. καὶ διὰ τοῦτο δι' ἁπλοῦς αὐτὴν λαβεῖν τί ἐστίν. cf. metaphys. Θ, 6. 1048^b 29. πάντα γὰρ κίνησις ἀτελής, ἰσχυρασία, μάθησις, βιάδισις, οἰζοδόμησις· αὐτὰ δὲ κινήσεις, καὶ ἀτελεῖς γε. οὐ γὰρ εἴμα βιάδιζει καὶ βεβιάδιζεν, οὐδ' οἰζοδομεῖ καὶ οἰζοδομίζεν, οὐδὲ γίγνεται καὶ γέγονεν, ἢ κινεῖται καὶ κελίνηται· ἀλλ' ἕτερον καὶ κινεῖ καὶ κινεῖται. ἐώραζε δὲ καὶ ὄρα εἴμα τὸ αὐτό, καὶ νοεῖ καὶ νοεῖται. τὴν μὲν οὖν τοιαύτην ἐνέργειαν λέγω, ἐκείνην δὲ κίνησιν.

Quae res in humanae mentis potestatem cadunt, in iis voluntas est, quae e δυνάμει in ἐπιτελείαν moveat. In hac movendi vi id quasi medium positum est, quo via a δυνάμει in ἐπιτελείαν munitur. metaph. Θ, 7. 1049^a 5. ὅρος δὲ τοῦ μὲν ἀπὸ διανοίας ἐπιτελεία γιγνομένου ἐκ τοῦ δυνάμει ὄντος οὐκ ἀπὸ βουλῆς ὄντος γίγνεται μηθενὸς κωλύοντος τῶν ἐπιός.

Ita ipsa ἐνεργείας ratio ad primam ἐνέργειαν fert. Omnia e δυνάμει fiunt, sed κίνησις, quae aliquatenus ἐνέργεια est, esse debet, quae e δυνάμει ad ἐνέργειαν moveat. (cf. de gen. an. II. 1. 731^a 30. οὐκ ἐπὶ τοῦ ἐπιτελεία ὄντος τὸ δυνάμει ὄν γίγνεται ἐν τοῖς ἁπλοῖς ἢ ἐν τῇ γιγνομένῳ). In quibus causis si proceditur, pervenias ad τὸ πρότιον ἐπιτελεία (metaph.

Α, 5. 1071^a 18, Θ, 8. 1049^b 26). Ita hac notitiae ad primum illum Aristotelis motorem ducunt.

Hoc loco physica (VII. 3. 245^b 3 sqq.) commemoranda esse videntur, ubi de mutatione agitur (ἀλλοίωσις). Quaeritur enim, an ἐντελέχεια, quae ex δυνάμει fiat, ἀλλοίωσις sit. In quo premenda est Graecae vocis notatio; significat enim ἀλλοίωσις quasi alienationem, ita ut res in aliam rem abeat. Quam ἀλλοίωσιν Aristoteles ad res, quae sensibus percipiuntur, amandat, ab iis, quae ad animum pertinent, removens. Quae enim rei perfectio est, ea non alienatio; ita nec virtus aut vitium nec affectio animi naturam commutat. Quod eodem modo de cogitando contendit; cogitandi enim ἐνεργεία animi facultatem exerceri nec vero novam existere. Ita verba intellegenda sunt: οὐδὲ δὲ ἡ ἐνεργεία γένεσις· quae si sola et sua sede mota consideraveris, obscura sunt.

Sicut δύναμις et ἐντελέχεια inter se respondent, ita utraque στέρησει opponuntur. Quae inter has notitias ratio intercedat, tum demum elucescet, cum στέρησις accuratius excussa fuerit. Quod in alium locum differendum esse censemus.¹⁾ Aristotelica autem στέρησις eam habet difficultatem, ut nunc tanquam per se ipsa sola gignat e. c. tenebras, nunc cum forma demum et materia coniuncta aliquam vim habere videatur (phys. I, 9. 192^a 3; met. Θ, 2. 1046^b 9 sqq.). Inter eos locos, in quibus στέρησις iuxta δύναμιν et ἐντελέχειαν ponitur, commemoramus phys. III, 2. 201^b 31, ubi, cum de motus notione agitur, quae certum ordinem effugiat, haec adduntur: ἢ τε κίνησις ἐνεργεία μὲν τις εἶναι δοκεῖ, ἀτελής δ' ἐστὶ· αἴτιον δ' ὅτι ἀτελής τὸ δυνατόν, οὗ ἐστὶν ἐνεργεία κίνησις. καὶ διὰ τοῦτο δι' ἡλικίον ἀντὶν λαβεῖν τί ἐστὶν· ἢ γὰρ εἰς στέρησιν ἀναγκαῖον θεῖναι ἢ εἰς δύναμιν ἢ εἰς ἐνεργείαν ἀπλήρ. τοῦτων δ' οὐθὲν φαίνεται ἐνδεχόμενον. In quo disiunctio tres notiones diversas et distinctas tenet. Quo etiam pertinent metaphys. Α, 5. 1071^a 8. λέγει δὲ καὶ ταῦτα εἰς τὰ εἰρημμένα αἴτια. ἐνεργεία μὲν γὰρ τὸ εἶδος, ἐν ἧ ἡ χωριστόν, καὶ τὸ ἐξ ἁμφοῖν, στέρησις δὲ οἷον σκότος ἢ κενόν, δυνάμει δὲ ἡ ἔλη· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ δυνάμενον γίνεσθαι ἁμφο. ἄλλως δ' ἐνεργεία καὶ δυνάμει διαφέρει, ὡς μὴ ἐστὶν ἡ ἀντὶ ἔλη, ὡς οὐκ ἐστὶ τὸ αὐτὸ εἶδος ἀλλ' ἕτερον, ὡς λέγει ἀνθρώπου αἴτιον τὰ τε στοιχεῖα, πῦρ καὶ γῆ ὡς ἔλη, καὶ τὸ ἴδιον εἶδος καὶ εἴ τι ἄλλο ἐξω, οἷον ὁ λατὴρ καὶ λατὰ ταῦτα ὁ

1) [Trdlbg. Geschichte d. Kategorienlehre 103 sqq. Cf. Bz. ind. Ar. 699^b 36 sqq.]

ἦλιος καὶ ὁ λοξὸς κύκλος, οὔτε ἔλη ὄντα οὔτ' εἶδος οὔτε στέρισις οὔτε ὁμοειδές, ἀλλὰ κινῶνται πτλ. Qui locus, quamquam suas habet difficultates, id saltem probat, quomodo δύναμις, ἐνέργεια, στέρισις ita coniuncta cogitentur; ut altera alteram excludat.

His de δυνάμει et ἐντελεχείᾳ generatim expositis, interest cum harum notionum exempla recensere, ut universim dicta in propriis cernantur, tum difficultates, quae, si notiones ad rem collatae fuerunt, existant, perecurrere.

Exempla, quae per se simplicia illustrare non opus est. laudamus phys. I, 2. IV, 3. de caelo III, 3. meteor. I, 3. de somno et vigil. I.

Aliis exemplis, quantos haec notionum distinctio fructus Aristoteli tulerit, magis liquet. Comparentur prae aliis metaph. Θ, 9. 1051^a 15. Δύναμις contraria adhuc in se inclusa tenet, ut in utrumque abire possit: ἐνέργεια alterum excludit. Malum sola ἐνεργεία existit. Fit igitur, ut a principio non sit. Adeo igitur haec patent, ut ipsum Deum a mali in mundo crimine vindicent, si theodiceam ad hunc Aristotelis locum transferre licet. ἀνάγκη δὲ καὶ ἐπὶ τῶν κακῶν τὸ τέλος καὶ τὴν ἐνέργειαν εἶναι χεῖρον τῆς δυνάμεως· τὸ γὰρ δυνάμενον ταῦτ' ἄμφοι τάναντία. δῆλον ἄρα ὅτι οὐκ ἔστι τὸ κακὸν παρὰ τὰ πράγματα· ἕστερον γὰρ τῆ γέσσει τὸ κακὸν τῆς δυνάμεως. οὐκ ἄρα οὐδ' ἐν τοῖς ἐξ ἀρχῆς καὶ τοῖς αἰδιότοις οὐθέν ἐστιν οὔτε κακὸν οὔτε ἐμίσσημα οὔτε διεφθαρμένον· καὶ γὰρ ἡ διαφθορὰ τῶν κακῶν ἐστίν.

In ipso cognoscendo harum notionum vis cernitur. Mathesis nihil aliud agit, nisi ut, quae δυνάμει insunt, lineis ductis ad ἐνέργειαν revocet. Figurarum conditio et natura dividendo perspicitur; divisio vero ἐνέργεια. met. Θ, 9. 1051^a 22. Εἰρίσκεια δὲ καὶ τὰ διαφράγματα ἐνεργεία· διαφροῦντες γὰρ εἰρίσκεισιν. εἰ δ' ἦν διηρημένα, φανερὰ ἂν ἦν· τῶν δ' ἐντελεχείᾳ δυνάμει. διὰ τί δύο ὄρθαι τὸ τρίγωνον; οἷον αἱ περὶ μίαν στιγμήν γωνία ἴσαι δύο ὄρθαις. εἰ οὖν ἀνήκτο ἢ παρὰ τὴν πλευρῶν, ἰδόντι ἂν ἦν εἰς τὴν δῆλον. διὰ τί ἐν ἡμικύκλιῳ ὄρθη καθόλου; διότι ἂν ἴσαι τρεῖς, ἢ τε βάσις δύο καὶ ἢ ἐκ μέσον ἐπισπαιθεῖσα ὄρθη, ἰδόντι δῆλον τῷ ἐκείνῳ εἰδόντι. ὥστε φανερὸν ὅτι τὰ δυνάμει ὄντα εἰς ἐνέργειαν ἀναγόμενα εἰρίσκεια. Cognoscuntur, quae figuris insunt, si, quae insunt implicita, ita ad veritatem traducuntur, ut explicita oculis subiciantur. αἰτίων δ' ὅτι νόησις ἢ ἐνέργεια· ὥσι' ἐξ ἐνεργείας ἢ δύναμις· καὶ διὰ τοῦτο ποιοῦντες γεννῶσκεισιν· ἕστερον γὰρ γενέσει ἢ ἐνέργεια ἢ καὶ ἀριθμὸν. Quae his verbis

tanquam causam addit, ex ipsis cognoscendi quasi penetralibus depromuntur. Cogitatio ipsa actus est, ut, cum a cogitatione profecta sint omnia, ad huius cogitationis actum cognitio redire debeat. Posterius (ἴστερον) enim facultate is solus actus, qui in singulis quibusque cernitur (ἢ κατ' ἀριθμῶν), non ille, qui mentis vi rerum naturam genuit.

Addimus locum non minus memorabilem metaph. Θ, 10, 1051^b 27. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τὰς ἀσυνθέτους οὐσίας· οὐ γὰρ ἔστιν ἀπατηθῆναι, καὶ πάσαι εἰσιν ἐνέργεια, οὐ δυνάμει· ἐγίγνωτο γὰρ ἂν καὶ ἐφθείροτο· νῦν δὲ τὸ ὄν αὐτὸ οὐ γίγνεται οὐδὲ φθείρεται· ἐκ τινος γὰρ ἂν ἐγίγνετο. ὅσα δὴ ἔστιν ὅπερ εἶναι τι καὶ ἐνέργεια, περὶ ταῦτα οὐκ ἔστιν ἀπατηθῆναι, ἀλλ' ἢ νοεῖν ἢ μῆ. Quae ita intellegenda esse censeo. Error ex duplici causa existere potest, ut aut in sola cognoscendi aberratione, cui res occasionem praebuit nullam, positus sit aut e diversis ipsius rei formis, e re propter ea, quae fieri possunt, incerta exoriat. Quodsi res non δυνάμει est, si notio non admittit, ut alia ratione fieri posse cogitetur, si cogitationem in diversas vias exspatiari non sinit, si denique notio simplex est in sola sua ipsius vi posita; humanae quidem mentis festinatio ad errorem ubique prona est, sed res ipsa errori locum dat nullum.

Met. A, 7, 9, 10. 1072^a 19 sqq. Deus ita fere definitur οὐσία αἰδιος καὶ ἐνέργεια ἕνεν δυνάμειος. Dei actio non nascitur ita, ut ab externis conditionibus pendeat, sed est ipse actio aeterna sui que causa.

Ita quidem δυνάμειος et ἐνέργειος distinctio tantum abest ut Aristoteli otiosa sit, ut in difficillimis et spinosis philosophiae locis vim habeat moderatricem. Sed notiones sicut hinc difficiliora explanant: ita illinc, dum sibi res subicere laborant, implicantur, ut magis vi quam arte expediendae sint. Talia, ubi eveniunt, antinomii, ut recentiori philosophiae vocabulo utar, sunt similia. In quibus dialectica Aristotelis ars notiones, ut undique conspiciantur, hinc illinc versans, huc illuc coniciens, admiranda est. Cuius rei exempla phys. III, 3. 202^a 13 sqq.; III, 6. 206^a 9 sqq. de gen. I, 2. 315^a 26 sqq. laudamus. Phys. III, 3. Motus tum moventis tum eius, quod movetur, ἐντελέχεια est; discere et docere in eandem ἐνέργειαν redeunt. Ita diversae res, quarum altera agit, altera patitur, unam eandemque habent ἐντελέχειαν. Quae etsi sibi repugnare agnoscentur, tamen repugnantia in ipso motu ponuntur. 202^b 19. ὅλος δ' εἰλεῖν οὐδ' ἢ δίδαξις τῆ μαθήσει οὐδ' ἢ ποιήσις τῆ μαθήσει τὸ αὐτὸ νεώριος, ἀλλ' ὅ ἑπάσχει ταῦτα, ἢ κίνησις, τὸ γὰρ τοῦδε ἐν

τιῷδε καὶ τὸ τοῦδε ἐπὶ τοῦδε ἐνέργειαν εἶναι ἕτερον τῷ λόγῳ. Haec de motu generatim exposita, in sensuum actione utpote propria motus specie singillatim redeunt. cf. de an. III, 2. 425^b 26 sqq.

Phys. III, 6. 206^a 9 sqq. De infinito, quomodo sub δύνάμει et ἐντελέχειαν cadat, agitur. Quomodo infinitum re vera et actu esse dici possit, magna est quaestio. Est enim infinitum, si verum consulis, δύναμις sine ἐντελεχείᾳ, aliquid quod fieri posse cogitatur, nunquam vero ad veritatis exitum perducitur, quod mente percipitur, nusquam vero conspicitur; quod enim conspicitur, necessario finitum est. In quam sententiam in metaphysicis Θ, 6. 1048^b 14. leguntur: τὸ δ' ἄλειπρον οὐχ οὔτω δυνάμει ἐστὶν ὡς ἐνεργείᾳ ἐσόμενον χωριστόν, ἀλλὰ γνώσει. Difficultates quidem insunt in physicorum loco una plures; haec autem summa est sententia. Rem sive divides sive augebis addendo, infiniti notio existet; at sola cogitatione; δύναμις enim ad ἐντελέχειαν non perducitur. Si dividendo infinitum gignas, res infiniti est materia, sin autem addendo, infiniti materia non adest, sed cogitatione adstruitur. Itaque si divides, infinitum re vera δυνάμει subest; si addas, minus. Si ad infinitum ἐντελέχειαν transferre volueris, nunquam adest totum, sed tantum partes eius, ut infinitum tanquam totum sola cogitatione praecipere possis. Ita ad diem vel pugnam ἐντελέχεια adhibetur. Nunquam re vera est dies, totus et integer, adsunt eius partes, momenta, ex quibus consistit; haec mente comprehensa diem dicimus neque ἐντελεχείᾳ esse negamus. Nec secus pugna. Universa eius imago solis mentis oculis proponitur; ipsa pugna non nisi fugaci momentorum vicissitudine adest. Sic etiam infinitum partibus adest et viget; totum vero sola mente colligitur et quasi praeccluditur (cf. de gen. et corr. I, 3. 318^a 20. καὶ ἐνέργειαν μὲν γὰρ οὐδέν ἐστὶν ἄλειπρον, δυνάμει δ' ἐπὶ τὴν διαίρεσιν).

Quae loco, quem modo reliquimus, de dividenda materia ponebantur, ea, si ad physicas res applicantur, in novam δυνάμειος et ἐντελεχείας pugnam ferunt. de gen. et corr. I, 2. 315^a 26 sqq.; est autem illa pugna, quae alia atque alia facie inter eos, qui statuerunt et eos, qui negarunt atomos, recrudescibat. Quem locum sive excutere sive componere a proposito abhorret.

Restat, ut ἐνέργειαν a cognata ἔξεως notione certis finibus segregemus. Utramque ita confinem esse, ut saepius inter se confundantur, topica docent IV, 5. 125^b 15. Ἐξίς habitus est universus, communis actionum fons, ut corporis valetudo, animi virtutes. Haec communes sunt multarum actionum condiciones

(cf. metaphys. *A*, 12. 1019^b 7. εἰ δ' ἡ στέρησις ἐστὶν ἕξις πως, πάντα τῷ ἔχειν ἢν εἴη τι. ὁμιονύμως δὲ λεγόμενον τὸ ὄν. ὥστε τῷ ἔχειν ἕξιν τινα καὶ ἀρχὴν ἐστὶ δυνατὸν, καὶ τῷ ἔχειν τὴν τοῦτον στέρησιν, εἰ ἐνδέχεται ἔχειν στέρησιν). Inde fit, ut, si plures sunt actiones (ἐνέργειαι), una sit ἕξις tanquam communis mater. phys. V, 4. 288^a 14. μία γὰρ ἀριθμῶ ἐνέργεια ἐνὸς ἀριθμῶ. εἰ δ' ἡ ἕξις μία, ἴσως οὐκ ἂν τῷ δόξειέ ποῦ μία καὶ ἡ ἐνέργεια εἶναι. (cf. top. IV, 5. 125^b 15).

Nec tamen ἕξις et δύναμις una est eademque. Δύναμις latius patet, ut magis ad materiam pertineat et ipsa contraria e se gignere possit. Ἐξις vero, a materia prorsus aliena, est actio quaedam universa, ut certas actionum formas gignat. Praeclare igitur in ethicis Nicomacheis (V, 1. 1129^a 13), δύναμιν contrariorum esse eandem, ἕξιν vero minus: δύναμις μὲν γὰρ καὶ ἐπιστήμη δόξει τῶν ἐναντίων ἢ αὐτῇ εἶναι, ἕξις δ' ἡ ἐναντία τῶν ἐναντίων οὔ. Itaque ἕξις ab ἐνεργείᾳ quam δυνάμει propior. Sicut materia iners vim tum attrahentem tum repellentem admittit: ita ἕξις vi sua innata aut attrahit aut repellit. Actiones (ἐνέργειαι) sicut ab ἕξει proficiscuntur, ita quodammodo in ἕξιν redeunt, et redeuntēs ἕξιν confirmant. Natura, quae actiones efficit, agendo sibi satisfacit. Ita, quae in ethicis (eth. Nic. III, 10. 1115^b 20) proprie de moribus dicuntur, universe accipere licet. τέλος δὲ πάσις ἐνεργείας ἐστὶ τὸ κατὰ τὴν ἕξιν. καὶ τῷ ἀνδρείῳ δὲ ἡ ἀνδρεία καλόν. τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ τέλος. Fortitudo forti agendi et principium et finis.

Ἐξιν communem esse actionum fontem, ἐνέργειαν singulas quasque actiones, ex exemplis in topicis (IV, 5. 125^b 15. allatis facile probes. Πάλιν εἰ τὴν ἕξιν εἰς τὴν ἐνέργειαν ἔθιζεν ἢ τὴν ἐνέργειαν εἰς τὴν ἕξιν, οὐκ ἐστὶ γένος τὸ τοιοῦτον οἶον εἰ τὴν αἴσθησιν ζήησιν διὰ σώματος. ἢ μὲν γὰρ αἴσθησις ἕξις, ἢ δὲ ζήησις ἐνέργεια. Quo loco αἴσθησις sensus est. nec vero singulae sentiendi perceptiones, quae quidem illae sunt sensus actiones. ὁμοίως δὲ καὶ εἰ τὴν μνήμην ἕξιν καθεκετιζὴν ἐπιλήθηως εἶπεν· οὐδεμία γὰρ μνήμη (i. e. recordatio, non memoria) ἕξις, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνέργεια.

Si eodem loco ἕξις a δυνάμει discernitur, non illa est δύναμις, quae ἐνεργεία sive ἐπιτελεία opponitur, sed vera vis et facultas (metaph. *A*, 12). Λιμνασιώσισι δὲ καὶ οἱ τὴν ἕξιν εἰς τὴν ἀζολορθοῦσιν δύναιμι τῆντορες ζιλ. Lenitas plus valet quam irae moderatio, fortitudo plus quam timoris temperantia, iustitia plus quam mali lucri abstinentia. Si ille habitus plura complectitur, haec singula, quasi animi facultates,

ex illo tanquam necessario consequentia colliguntur (ἀκολουθοῦσι). Qui fortis est, necessario eam quoque vim habet, ut timorem contineat.

Haec quae de universa δυνάμειος et ἐντελεχείας ratione attulimus, iam ad locum, de quo agitur (de an. II, 1. 412^a 9 sqq.) transferenda sunt, ut, quomodo tum illustrent tum illustrentur, videamus.

Si corpus δύναιμις dicitur, animus vero ἐντελέχεια, δύναμις non inconditam materiam significat, ex qua animus existat, sed externas tantum condiciones, sine quibus animi vita est plane nulla.¹⁾ Animus vero ad corpus relatus vera eius est ἐντελέχεια. Facit enim, ut corpus per se iners finem consequatur suum. Haec quidem ἐντελέχεια praestantior et ad maiorem dignitatem evecta, quam reliqua. Aes statuae, quae ex eo fit, δύναμις est, statua aeris ἐντελέχεια. Altera materia, altera forma, materiam, quae per se contempta iacet, ad suum finem dirigens. Utraque tamen aliunde nata et extrinsecus vitam accipiens, si qua vita dici potest. Aliter vero animus. Quemadmodum oculus visu viget, quemadmodum hic illius est ἐντελέχεια i. e. perfectio et consummatio, quemadmodum et oculus et visus intima coniunctione coaluit: eiusmodi est corporis et animi ratio. Neque haec quidem similitudo rei veritatem adaequat. Animi enim ἐντελέχεια omni similitudine maior, quippe quae, quoad fieri potest, libera est et externis agendi impedimentis quam maxime soluta. Ut, qua ratione Aristoteles animum corporis ἐντελέχειαν dixerit, clarius appareat, quendam metaphysicorum locum (Θ, 8. 1050^a 21) in hunc usum convertere licet. τὸ γὰρ ἔργον τέλος, ἢ δὲ ἐνέργεια τὸ ἔργον. διὸ καὶ τοῦτομα ἐνέργεια λέγεται κατὰ τὸ ἔργον, καὶ συντείνει πρὸς τὴν ἐντελέχειαν. ἐπεὶ δ' ἐστὶ τῶν μὲν ἔσχατον ἢ χρῆσις οἷον ὄψεως ἢ ὄρασις, καὶ οὐδὲν γίγνεται παρὰ ταύτην ἕτερον ἀπὸ τῆς ὄψεως ἔργον, ἀλλ' ἐνίων δὲ γίγνεται τι οἷον ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς οἰκία παρὰ τὴν οἰκοδομίαν, ὁμοίως οὐδὲν ἤτιον ἐνθα μὲν τέλος ἐνθα δὲ μᾶλλον τέλος τῆς δυνάμειος ἐστίν. ἢ γὰρ οἰκοδομικῆς ἐν τῷ οἰκοδομουμένῳ, καὶ ἅμα γίγνεται καὶ ἐστὶ τῆ οἰκία. ὅσων μὲν οὖν ἕτερον τί ἐστὶ παρὰ τὴν χρῆσιν τὸ γιγνόμενον, τούτων μὲν ἢ ἐνέργεια ἐν τῷ ποιου-

1) Laudat I. C. Scaliger de subtilitate sect. 307. § 14. polit. VII. ὡσπερ γὰρ τὸ σῶμα πρότερον τῆ γενέσει τῆς ψυχῆς. οὕτω καὶ τὸ ἄλογον τοῦ λόγον ἔχοντος. φανερόν δὲ καὶ τοῦτο, θυμὸς γὰρ καὶ βούλησις, εἶτι δὲ ἐπιθυμία καὶ γενομένοις εὐθύς ὑπάρχει τοῖς παιδίοις, ὁ δὲ λογισμὸς καὶ ὁ νοῦς τοῖς προϋούσιν ἐγγίγνεσθαι πέφυκε.

μέγῳ ἐστίν, οἷον ἢ τε οἰζοδόμησις ἐν τῷ οἰζοδομουμένῳ καὶ ἢ ἕφανσις ἐν τῷ ἕφαινομένῳ, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, καὶ ὅλος ἢ κίνησις ἐν τῷ κινουμένῳ· ὅσον δὲ μὴ ἐστὶν ἄλλο τι ἔργον παρὰ τὴν ἐνέργειαν. ἐν αὐτοῖς ἐπάσχει ἢ ἐνέργεια, οἷον ἢ ὄρασις ἐν τῷ ὄρωντι καὶ ἢ θεωρία ἐν τῷ θεωροῦντι καὶ ἢ ζῶν ἐν τῇ ψυχῇ, διὸ καὶ ἢ εὐδαιμονία· ζῶν γὰρ ποιότης ἐστίν. ὥστε φανερόν ὅτι ἢ οὐσία καὶ τὸ εἶδος ἐνέργειά ἐστίν. Quae de eo dicta sunt, quod saepissime ἐνέργεια non mera est actio sed actione ipsa aliquid gignit et condit. sepouenda sunt utpote ad animum nihil pertinentia. Animi enim actiones suum in se habent finem. Summum itaque, quod sequaris, usus est, ut oculi visus. Ita et animus corporis ἐνέργεια; utitur enim corpore atque quidquid in eo tanquam facultas latet, agendo ad vim et veritatem profert, ut corpus animo demum ad finem suum perveniat. Est igitur *χοῖσις*, in qua sunt omnia.

At animus non ἐντελέχεια solum, sed πρώτη ἐντελέχεια dicitur. Quod num ita intellegendum est, quasi animus princeps et absoluta sit ἐντελέχεια? In quam quidem sententiam multi abierunt. De qua quaestione ut rectius iudicetur, locus accuratius perpendendus est (II. 1. 412^a 21 sqq.). τοιοῦτον ἄρα σώματος ἐντελέχεια. αὐτὴ δὲ λέγεται διχῶς, ἢ μὲν ὡς ἐπιστήμη, ἢ δ' ὡς τὸ θεωρεῖν. φανερόν οὖν ὅτι ὡς ἐπιστήμη, ἐν γὰρ τῷ ἐπάσχειν τὴν ψυχὴν καὶ ἕπρος καὶ ἐρηγοροῦσις ἐστίν, ἀνάλογον δ' ἢ μὲν ἐρηγοροῦσις τῷ θεωρεῖν, ὁ δ' ἕπρος τῷ ἔχειν καὶ μὴ ἐνεργεῖν. προτέρα δὲ τῇ γενέσει ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἢ ἐπιστήμη, διὸ ψυχὴ ἐστὶν ἐντελέχεια ἢ πρώτη σώματος φρεσίζου δυνάμει ζῶν ἔχοντος. — Igitur ἐντελέχεια duplex est vel scientia vel contemplatio. Quod discrimen quale tandem est?

Differunt scientia et contemplatio, quemadmodum quies et motus (cf. de an. II, 5. 417^a 23) phys. VII, 3. 247^b 11: τῷ γὰρ ἡρεμῆσαι καὶ σιῆσαι τὴν διάνοιαν ἐπίστασθαι καὶ φρονεῖν λεγόμεθα; altera habet et possidet, altera iis, quae habet, utitur. Ita animus, etiamsi quiescit, corporis ἐντελέχεια est; ἐντελέχεια. sicut scientia, neque enim semper agit eaque est prima entelechia; antecedit enim; praestantior autem illa altera, quae omnes animi status non complectitur. Utraque vero ἐντελέχεια fere eodem modo inter se habet, quo δυνάμεις et ἐνέργεια. Altera enim, quod in altera quiescit, ad actum et vitam traducit. Cf. phys. VIII, 3. 255^a 33. ἔστι δὲ δυνάμει ἄλλως ὁ μανθάνων ἐπιστήμων καὶ ὁ ἔχων ἡδὴ καὶ μὴ θεωρῶν. αἰεὶ δ' οὕτως ἔμα τὸ ποιητικὸν καὶ τὸ λαθιτικὸν ὅσι, γίνεται ἐπίσπε ἐνεργεῖα τὸ δυνατὸν, οἷον τὸ μανθάνων ἐκ δυνάμει

ὄντος, ἕτερον γίνετα δυνάμει. ὁ γὰρ ἔχων ἐπιστήμην μὴ θεωρῶν δὲ, δυνάμει ἐστὶν ἐπιστήμων πως, ἀλλ' οὐχ ὡς καὶ πρὶν μαθεῖν. ὅταν δ' οὕτως ἔχη, ἐὰν μὴ τι κωλύῃ, ἐνεργεῖ καὶ θεωρεῖ, ἢ ἔσται ἐν τῇ ἀντιτάσει καὶ ἀγνοίᾳ. de sensu 4, 441^b 19. καὶ ἐστὶ τοῦτο χεῖρος τὸ γιγνώμενον ἐπὶ τοῦ εἰρημένου ξηροῦ πάθος ἐν τῷ ἔργῳ τῆς γενέσεως τῆς κατὰ δύναιμι ἀλλοιωτικὸν εἰς ἐνέργειαν· ἀγχι γὰρ τὸ αἰσθητικὸν εἰς τοῦτο δυνάμει προϋπάρχον· οὐ γὰρ κατὰ τὸ μανθάνειν. ἀλλὰ κατὰ τὸ θεωρεῖν ἐστὶ τὸ αἰσθάνεσθαι. Metaph. M, 10. 1087^a 15. ἢ γὰρ ἐπιστήμη, ὡσπερ καὶ τὸ ἐπίστασθαι, διττόν, ὧν τὸ μὲν δυνάμει τὸ δὲ ἐνεργεῖα. ἢ μὲν οὖν δύναμις ὡς ἔλη [τοῦ] καθόλου οὐσα καὶ ἀόριστος τοῦ καθόλου καὶ ἀορίστον ἐστίν, ἢ δ' ἐνέργεια ὠρισμένη, καὶ ὠρισμένον τόδε τι οὐσα τοῦδέ τινος. Ex quibus facile apparet. illam ἐντελέχειας differentiam, scientiam et contemplationem, non huius unius esse loci. Quod ἐνέργεια est ad inferiorem gradum, id tanquam δύναμις redire videtur ad altiorem relata. de an. III. 4. 429^b 8. ἐστὶ μὲν καὶ τότε δυνάμει πως.¹⁾ Haec vero ita comparata est. ut, nisi quid impedit, sua sponte ad summam ἐντελέχειαν nitatur. Cf. met. Θ, 6. 1048^b 1. ὅτι ὡς τὸ οἰκο-

1) Simplicius fol. 24 b.: ἀλλ' ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τὸ ἀτελέστερον πρότερον σπέσμα γὰρ πρότερον· εἴτα ἔμβρον. εἴτα ζῶον. ἀλλ' εἰ ἀγέννητος ἢ ψυχῇ, πῶς κατὰ τὸ ἀτελέστερον οὐσιωμένην, ἕστερόν ποτε τὸ τελειότερον ἴσχει. ὅταν ἐνεργῇ· σαφῶς γὰρ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης τὸ οὕτω πρότερον τῇ γενέσει ἀπέδωκεν. καὶ διὰ τοῦτο τῇ ψυχῇ προσήκει τὴν πρώτην ἐντελέχειαν, ὡς μὴ παρτελῶς τελεία. Alexander Aphrodisiensis. I, 5. simili modo ἐντελέχειαν πρώτην exponit: τὸ δὲ εἶδος οὐ ἐστὶν εἶδος ἐδείχθη καὶ τελειότης ὄν, ἔθος δὲ Ἀριστοτέλει τὴν τελειότητα καὶ ἐντελέχειαν λέγειν, ὡς τοῦ ἐν τῷ τελείῳ εἶναι τὸ πρᾶγμα οὐ ἐστὶν, οὐσαν αἰτίαν, εἰκότως αὐτῆς ἀπέδωκε τοιοῦτον τὸν λόγον. ἐντελέχεια ἢ πρώτη. διττὴ γὰρ ἦν ἡ τελειότης. ἢ μὲν ἕξις τε καὶ δύναμις, ἢ δὲ ἀπὸ τῆς δυνάμεως ἐνέργεια. ὧν ἡ δύναμις ἦν πρώτη. καὶ τὸ εἶδος ἦν ἢ κατὰ τὴν δύναμις τελειότης. Nemesius περὶ φύσεως ἀνθρώπου p. 40. (ed. Ellebod 1565) Aristotelis animae definitionem exponens haec scribit: τὸ δὲ εἶδος ἐντελέχεια, καὶ τοῦτο δὲ διχῶς τὸ μὲν ὡς ἐπιστήμη, τὸ δὲ ὡς θεωρεῖν κατ' ἐπιστήμην, τοιούτοι τὸ μὲν ὡς διάθεσις τὸ δὲ ὡς ἐνέργεια. ὡς ἐπιστήμη μὲν οὖν ἐν τῷ ὑπάρχειν τὴν ψυχὴν καὶ ἕπρος καὶ ἐργήγορσις ἐστίν· ἀνάλογος δὲ ἢ μὲν ἐργήγορσις ἐστὶ τῷ θεωρεῖν, ὁ δὲ ἕπρος τῷ ἔχειν καὶ μὴ ἐνεργεῖν. προτέρα δὲ ἐστὶν ἢ ἐπιστήμη τῆς ἐνεργείας· διὰ καὶ πρώτην ἐντελέχειαν καλεῖ τὸ εἶδος. δευτέραν δὲ τὴν ἐνέργειαν· οἷον ὁ ὀφθαλμὸς ἐξ ὑποκειμένου ἐστὶ καὶ εἶδος· καὶ ἐστὶ τὸ μὲν ὑποκείμενον ἐν αὐτῷ, τὸ δεδεγμένον τὴν ὄψιν. ἢλη ὀφθαλμοῦ. καλεῖται δὲ καὶ αὐτὴ ὁμοῦτως ὀφθαλμὸς κτλ. Ceterum quae Nemesius Aristotelis definitioni obicit, digna sunt, quae legantur. Haec maxime comprehenduntur sententia: πῶς τὸ δυνάμει σῶμα δυνάμει ζῶον ἔχειν ἐν ἑαυτῷ δύναται;

δομοῦν πρὸς τὸ οἰκοδομικόν, καὶ τὸ ἐργηγορὸς πρὸς τὸ καθεύδων, καὶ τὸ ὄρων πρὸς τὸ μῖον μὲν ὄψιν δὲ ἔχον, καὶ τὸ ἀποκεκριμένον ἐκ τῆς ὕλης πρὸς τὴν ὕλην, καὶ τὸ ἀπειργασμένον πρὸς τὸ ἀνέργαστον. ταύτης δὲ τῆς διαφορᾶς θατέρω μορῶν ἔσται ἡ ἐνέργεια ἀφωρισμένη, θατέρω δὲ τὸ δυνατόν. de gen. an. Π, 1. 735^a 9, ubi haec animae comparatio instituitur: ἐγγυτέρω δὲ καὶ πορρωτέρω αὐτὸ αὐτοῦ ἐνδέχεται εἶναι, ὡσπερ ὁ καθεύδων γεωμέτρης τοῦ ἐργηγορότος πορρωτέρω, καὶ οὗτος τοῦ θεωροῦντος. eth. Eud. Π, 1. 1219^a 24.

Cavendum est, ne, quod Aristoteles *πρῶτον* dicit, magis ex ordinis dignitate quam e numeri serie dictum esse credatur. Sic in categoriis *πρῶτη οὐσία* et *δευτέρα οὐσία* sciunguntur; ita quidem ut illa ad individua, haec ad species vel genera referatur. Illa recte prior dicitur, si quidem ab individuis ad genera transimus; haec certe altera, quod genus individuis tanquam fundamento nititur. Maior quidem logica vis in *οὐσία* *δευτέρα*, quippe quae universim dicitur, ut principatum ad primam deferre non possis. cf. *ἡ πρώτη ψυχὴ* de an. Π. 4. 416^b 22. *πρῶτη ἔλη* metaphys. Θ, 7. 1049^a 25. [Cf. Bz. ind. Ar. 786^b 9 sqq.]

Ita si, cur animam primam *ἐντελέχειαν* dixerit, facile apparet: id unum quaerendum est, quod ad *ἐντελέχειαν* cum scientia comparatam pertinet. Animus eadem ratione *ἐντελέχεια* est, qua scientia; scientia vero prior: animus igitur prima *ἐντελέχεια*. Quid autem hoc est, quod scientiam ad unum idemque relatam (*ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ*) priorem dicat? Contra enim videri potest. Contemplationis vi scientia comparatur; contemplantes animum advertimus, ut discamus; discendo scientia gignitur. Ita res se habet, quoquo illud *ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ* vertas, sive scientiam interpreteris ad unam eandem rem relatam, sive scientiam in uno eodemque homine nascentem. Quam difficultatem vix aliter expedias, quam *ἐπιστήμην* a vulgari significatione deflectens. *ἐπιστήμη* et *ἔπος* inter se conferuntur. In somno id inest, ut expergisci possis; in scientia igitur, nisi similitudinem reprimere velis, ut contemplari possis. Itaque scientia non tam ea est, quam velut thesaurum congestum memoriae manderis, sed potius sciendi facultas, qua contemplantes agimus. [*θεωρεῖν*¹⁾ enim non tam significat contemplando scientiam expetere, quam petitam, qualem teneas, exercere. metaph. Θ, 8. 1050^a 10.

1) [*θεωρεῖν*, *θεωρία* propria est scientiae et observantis et indagantis operatio." Trdlbg. cl. log. Ar. § 16. p. 83.]

οὐ γὰρ ἵνα ὄψιν ἔχουσιν ὁρῶσι τὰ ζῷα, ἀλλ' ὅπως ὁρῶσιν ὄψιν ἔχουσιν. ὁμοίως δὲ καὶ . . . τὴν θεωρητικὴν ἵνα θεωρῶσιν, ἀλλ' οὐ θεωροῦσιν ἵνα θεωρητικὴν ἔχουσιν, εἰ μὴ οἱ μελετῶντες. Cf. Trdlbg. elem. log. Ar. § 16, Bz. ind. Ar. 328^a 53.]

Difficultati tollendae ea, quae Themistius attulit, non sufficiunt. fol. 74 a. προτέρα γὰρ τῇ γενέσει ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἢ ἐπιστήμῃ. πρότερον γὰρ λαμβάνει τὴν ἐπιστήμην Σωκράτης, εἶθ' οὕτω θεωρεῖ. Quod plane nihil est. Quomodo enim Socrates scientiam receperit, nisi ipso contemplando? Prius igitur contemplatur, quam scit. Simplicius fol. 24 a.: ἀναλογεῖ οἶν τῇ μὲν ἐπιστημονικῇ ἔξει ἢ οἰσία, τῇ δὲ θεωρίᾳ ἢ ἐνέργεια ἢ γνωστική. καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἐπιστήμῃν κτησαμένοις ἢ μὲν ἔξις κατὰ συνέχειαν πάροστιν, ἔως ἂν ἐπίστωνται· ἢ δὲ κατ' αὐτὴν θεωρία οὐκ αἰέ. Philoponus, quamquam eo ipso, in quo difficultas posita est, relicto, in alia vagatur, non multum a Simplicio dissentit: Πάντ' ἀσφαλῶς τῇ προσθήκῃ ἐχρήσατο εἰπὼν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ. ἐπὶ γὰρ ἄλλον καὶ ἄλλον δυνατὸν προτέρα εἶναι τὴν ἐνέργειαν τῆς ἔξεως· ὁ γὰρ διδάσκαλος τῆς ἔξεως τοῦ μαθητοῦ προτέρα ἔχει τὴν ἐνέργειαν, ἐπὶ μέντοι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προηγείται τῆς ἐνεργείας ἢ ἔξις. τοῦτο δὲ ἐπὶ τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ ἐστὶν ἀληθές, ἐφ' ὧν καὶ χωρίζεσθαι λέγουσε τῆς ἔξεως ἢ ἐνέργεια· τὰ γὰρ θεῖα σύνδρομον ἔχει τῇ ἔξει τὴν ἐνέργειαν, αἰεὶ γὰρ ἐνεργεῖ τὴν ἔξιν ἔχοντα. ἕνεκ γὰρ δυνάμεως ἐνεργεῖαι εἰσὶν ὡς ἐν τῇ περὶ ἐργιείας εἴρηκεν. Divini natura nihil ad rem. Sed quomodo in ceteris ἔξις prior quam ἐνέργεια esset, dignum erat, quod demonstraretur. Ἐξίς enim, si res inanimata, quae eum scientiae exemplo nihil commune habent, exceperis, ipsa ἐνεργεία gignitur; si genitam ponas nec quomodo fiat cures, verum est, scientiam tanquam ἔξιν, quae per se animo reconlita cogitando suscitatur, tali contemplatione esse priorem.

Δύναμις et ἐντελέχεια tantam tum in universa Aristotelis philosophia tum in singulis notionibus evolvendis habent vim, ut Aristotelis tanquam domini propriae sint. Quaeri tamen potest, utrum hoc notionum discrimen invenerit, an acceptum in usum suum converterit. Sunt quidem apud priores philosophos vestigia, tenuiora tamen, ut rem decidant. metaph. Α. 2. 1069^b 23. καὶ ὡς Αἰμόχοριός 1) φησιν, ἢ ἡμῶν πάντα δυνάμει, ἐνεργεία δ' οὐ; quo loco de primitivo, ex quo haec natura orta

1) [Cf. tamen Bz. comm. ad l. l. legit enim: ὡς Αἰμόχοριός φησὶ ἢ ἡμῶν πάντα, δυνάμει, ἐνεργεία δ' οὐ. ita, ut δυνάμει, ἐνεργεία δ' οὐ Aristotelis sint, nec vero Democriti.]

est, rerum statu sermo esse videtur. Θ, 3. 1046^b 29. *Εἰσὶ δὲ τινες οἱ φασιν, οἷον οἱ Μεγαρικοί, ¹⁾ ὅταν ἐνεργῇ μόνον δύνασθαι, ὅταν δὲ μὴ ἐνεργῇ οὐ δύνασθαι οἷον τὸν μὴ οἰκοδομοῦντα οὐ δύνασθαι οἰκοδομεῖν, ἀλλὰ τὸν οἰκοδομοῦντα ὅταν οἰκοδομῇ. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων.* Unde hanc harum notitiarum oppositionem iam ante Aristotelem, si non excultam et pertractatam, tamen non praetermissam esse apparet.

Hoc modo si, ipso Aristotele auctore, difficillimae secundi libri initii notiones enucleatae sunt: praecipuas recentiorum de ἐντελεχείᾳ sententias brevi perstringere non ab re erit.²⁾ Fuit enim entelechia metaphysicorum crux (cf. Sextus Empiricus adv. m. XVI. 3. 40); quam, quoad eius fieri potuit, ipsis Aristotelis testimoniis comparandis tollendam esse censuimus. Praetermittimus eos, qui ab ipsa inde antiquitate ἐντελέχειαν et ἐνδελέχειαν miscuerunt; cui errori Ciceronis auctoritas pondus quoddam adiecit. Tuscul. 1. 10: Quintum genus adhibet vacans nomine, et sic ipsum animum ἐντελέχειαν appellat nomine, quasi quandam continuatam motionem et perennem. De qua definitione, quam Aristotelis locis a nobis allatis refutatam esse credimus, prioribus saeculis pugna exarsit (Ancillon p. 8 sqq.). Neque tamen definitio iterum iterumque retractata esset, nisi tanti nominis gravitate propugnata.³⁾

Alii ⁴⁾ ἐντελέχειαν actum, alii ⁵⁾ perfectionem interpretantur. Quorum utrumque verum est, ita tamen, ut non alterum ab altero excludatur, sed inter se coniungatur.

1) [Megaricos potentiae ab actu distinctionem negavisse et hanc doctrinam Aristotelis impugnasse exposuit Hartenstein, Hist.-philos. Abhandlungen, 127 sqq. Cf. tamen Zeller, Phil. d. Gr. II, 1. 220. n. 2.]

2) Cf. Ancillon père recherches critiques et philosophiques sur l'entéléchie d' Aristote (1805) disputatio commentationibus ab academiae Berolinensis philosophorum ordine scriptis an. 1815 editis inserta.

3) ἐνδελέχεια, continuatio, obscurae originis vox, ab ἐντελεχείᾳ prorsus segreganda est; significatio enim, si qua usquam, diversa est. Iam inter veteres altera ab altera seiungi coepta est. Gregorius quidem Corinthius de Attica dialecto agens proprium fuisse Atticorum ait ἐνδελέχειαν ἐντελέχειαν vocare his verbis: τὰς μυροίνας μυροσίνας λέγουσι (de Atticis loquitur), καὶ τὸ συρῆζειν συρῆτειν, καὶ τὴν ἐνδελέχειαν ἐντελέχειαν. Quibus verbis in hoc quidem probatur. Aristotelicam significari ἐντελέχειαν. Lucianus vero in iudicio vocalium c. 10. p. 95. Hemsterh. aperte, etsi iocose: ἀκούετε, φωνήεντα δικάσται, τοῦ μὲν δ' λέγοντος, ἀφελειτό μου τὴν ἐνδελέχειαν, ἐντελέχειαν ἀξιοῦν λέγεσθαι πᾶρά πάντας τοὺς νόμους. Quae indicio esse videntur, iam provisum esse, ut vocabulorum confusio tolleretur.

4) Patricius, Duvallius.

5) Themistius, Simplicius, ut fol. 23 b. ὁρῶει γὰρ καὶ ἡ ψυχὴ

Leibnitzius recte quidem entelechiam et in agendo ¹⁾ et in perficiendo ²⁾ ponit, sed in sua ipsius philosophia entelechias ita ab Aristotelis mente deflectit, ut tum a *δυνάμει* magis divellat iisque propriam quasi vitam concedat, tum *τὴν ἐντελέχειαν ἀρμόειν* ³⁾ vim primitivam ponat, cuius vocis longe aliam esse rationem vidimus.

Ultra etiam progreditur Ancillon, cuius commentationem supra laudavimus. Facit enim vim organicam, vitae principium, naturam plasticam, ⁴⁾ quam vocem a Cudworthio mutuo sumit. In vocis vero notatione (i. e. in vocibus *ἐν*, *τέλος*, *ἔχουσιν* coniunctis) id inesse credit, ut principium impetu suo actum ad eum finem ferat, ad quem consilio duceret mens sibi conscia. Ad quod discrimen exempla trahit adiecta *ἐπισιγήμην* et *τὸ*

καὶ οὐσιοῦ καθ' αὐτὴν καὶ τελειοῦ τὰ μετέχοντα, δι' ὃ καὶ ἐντελέχεια, Hermolaus Barbarus, qui *ἐντελέχειαν* perfecti habitum latine reddit, Guil. Budaeus de asse et partibus eius liber I. p. 14. ed. Basil. 1567. „estque entelechia non continua motio, sed perfecti corporis comprehensio, id est, *τοῦ ἐντελεῶς συνοχή*; hoc enim etymum eius verbi significat.” I. C. Scaliger de subtilitate exercit. CCCVII. „Ac quantum *ἐντελέχεια* est *τελειότης*: maior tamen est *τελειότητος* ambitus, quam ut adstringi debeat ad speciei definitionem.” — — — „Cum igitur formam dixeris: intelliges immaterialitatem, simplicitatem, potestatem, perfectionem, informationem. Hoc enim est *ἐν*: quod innuit maximus poetarum: totosque infusa per artus. Hoc est *τέλος*: quia est ultima forma sub caelestibus: et princeps inferiorum finis ac perfectio. Hoc est, *ἔχειν*, posse. Ut ipsa sit autor omnium functionum, omnium motuum, etiam contrariorum in eodem corpore, cuius potens est.” Haec, quatenus ex etymologia de prompta, subtiliora quam veriora sunt; singula vocis elementa dum premuntur, quomodo coniungantur, et quid sibi coniuncta velint non curatur.

1) Leibnitz lettre à Mr. Remond de Montmort opp. omn. (ex ed. Ludov. Dutens) II. p. 114. „l'entélechie d'Aristote, qui a fait tant de bruit, n'est autre chose que la force ou l'activité, c'est à dire, un état dont l'action suit naturellement, si rien ne l'empêche.” Talis status non tam *ἐντελέχεια* est, quam *δύναμις* ad entelechiam vergens.

2) Leibnitz principia philosophiae seu theses in gratiam principis Eugenii th. 18. opp. II. p. 22. „Nomen entelechiarum imponi posset omnibus substantiis simplicibus seu monadibus creatis. Habent enim in se certam quandam perfectionem (*ἔχουσι τὸ ἐντελές*), datur quaedam in iis sufficientia (*αὐτάρκεια*), vi cuius sunt actionum suarum interualium fontes quasi automata incorporea. cf. II. 1. p. 50. système nouveau de la nature et de la communication des substances etc. Quae *ἐντελεχίας* vis ab Aristotele plane aliena est. cf. epist. V. p. 359.

3) de anima brutorum opp. II. 1. p. 231. „Et tale principium appellamus substantiale, item vim primitivam *ἐντελέχειαν τὴν πρώτην*, uno nomine animam, quod activum cum passivo coniunctum substantiam completam constituit.”

4) cf. p. 20. p. 38.

θεωρεῖν, ut, quod caecus primum est impetus, ratio fiat. Ἐντελέχειαν πρῶτην ab universa et omni animo humano et ab inferioribus animi facultatibus removens id principium interpretatur, unde animans vitam ducit. Quae etsi quis sibi solo hoc huius libri loco inspecto persuadere possit: collatis iis, quae e reliquis Aristotelis libris composuimus, tanquam artificiosa et universo huius vocis usu non consentanea relinquet.

Cap. 1.

§ 1. 412^a 3. De dubia ineuntis libri lectione e commentatoribus haec commemorentur. Themistius, qui librum sic exorditur: ἂ μὲν παρὰ τῶν προτέρων εἴχομεν παραδεδομένα περὶ ψυχῆς εἶρηται ἰκανῶς, vulgatam testimonio confirmat. Apud Simplicium Aristotelis ῥήμα ita praeponitur: ἐπεὶ δὲ κτλ., ipse vero in commentario: οὐ τὸ ἱστορήσθω μόνον δηλοῦντος τοῦ εἰρησθῶ ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξειργάσθω, ut vulgatam agnoscere dubium non sit. Ioannes Philoponus libri secundi prooemio haec praeponit: τὰ μὲν παρὰ τῶν προτέρων παραδεδομένα περὶ ψυχῆς εἰρησθῶ, quae vulgata est lectio; singulorum vero expositionem antecedit lectio: ἐπεὶ — εἶρηται. Contexta commentarii oratio, quae sola locuples originis testis est (reliqua enim postea apposita esse possunt), quid Philoponus legerit, non significat.

412^a 5. καὶ τίς ἂν εἴη κοινότητος λόγος αὐτῆς] notionem quaerit adeo communem, ut non solum in humanum animum cadat.

§ 2. 412^a 9. Themistium, Ioannem Philoponum, Simplicium legisse ἔστι δ' ἡ μὲν ἔλη δυνάμει, τὸ δ' εἶδος ἐντελέχεια, ex his patet. Themist. fol. 73^a. καὶ τῶν δὲ ἐπινοηστέον ὅτι ἡ μὲν ὡς ἔλη οὐσία δυνάμει ἔστιν οὐσία καὶ οὕτω τὸδε τι καθ' αὐτήν, ἀλλ' οἷον εἰρηται πρὸς τοῦτο καὶ παρασκευὴ πρὸς τὸ γενέσθαι τὸδε τι· τὸ δὲ εἶδος ἡ τελειότης καὶ ὅσπερ ἀναπλήρωσις τῆς εἰρηται. Io. Philop. F. fol. 8 b. ἔστι δ' ἡ μὲν ἔλη δυνάμει. οὐδὲν γὰρ ἔστι τῶν εἰδῶν καθ' αὐτήν ἡ ἔλη, ἀλλὰ δυνάμει πάντα. — οὐκ εἶπεν ἐντελέχεια κατὰ δοτικὴν πτωσιν ἀλλὰ κατ' εἰρηται· ἡ γὰρ τὸ εἶδος λαβοῦσα ἔλη αὐτῇ λέγεται ἐντελέχεια εἶναι, τοῦτο δ' ἔστι τὸ συναμφοτέρων. τὸ μὲντοι εἶδος καθ' αὐτὸ ἐντελεχεία ἔστιν· ἀντέθηκε δὲ τῷ δυνάμει τὴν ἐντελέχειαν, διότι ἡ μὲν δύναμις ἀτελής κτλ. Simplic. fol. 23 a. οὐδέποτε ἔλη δυνάμει ἔστιν, ἀλλ' οὐσία δυνάμει· οὐκ ὡς ἐσομένη ποτέ καὶ ἐνέργειαν· μένει γὰρ αἰεὶ ὅπερ ἔστιν, ἀλλ' ὡς κατὰ τὸ δευτερόν οὐσιω-

μένη καὶ τὴν ἀμυδρὰν καὶ ἀτελεῖ οὐσίαν· τὸ δὲ εἶδος ἐντε-
λέχεια, ὡς τελειότης καὶ ἐν τελειότητι ἔχον τὸ εἶναι.

Οὐσίαν ¹⁾ Aristoteles pluribus locis definit. Laudamus imprimis categorias 5, 2^a 11 sqq., anal. post. I, 4. 73^b 7, metaph. A, 8. 1017^b 10; Z, 3. 1028^b 33; H, 1. 1042^a 6; A, 1. 1069^a 18; phys. V, 2. 225^b 10. Cf. Bz. ind. Ar. 544^a 6 sqq. Quaeritur, tum quid sit, quo notio maxime contineatur, tum quo ad animi definitionem pertineat.

In categoriis οὐσίαν, quae nomine digna sit, eam definit 2^a 12: ἢ μήτε καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται μήτ' ἐν ὑποκειμένῳ τινί ἐστιν, οἷον ὁ τις ἄνθρωπος ἢ ὁ τις ἵπλος. Quocum consentiunt, quae leguntur in metaphysicis A, 8. 1017^b 13. Ἄπαντα δὲ ταῦτα λέγεται οὐσία, ὅτι οὐ καθ' ὑποκειμένου-λέγεται, ἀλλὰ κατὰ τούτων τὰ ἄλλα. Est itaque id, quo cetera referuntur, quod ipsum autem nusquam, ut sibi ipsi quasi sufficiat. Qualitates, quae insunt, ad rem, quae substrata est, pertinent; haec vero substantia est. In categoriis οὐσία dividuntur, ut sint vel primae vel secundae. Primae a secundis eo differunt, quod primae individua significant, secundae vel species vel genera. Haec enim etsi in nullo sunt subiecto, tamen ad individua referuntur; a quibus notiones ducuntur (τῶν δὲ δευτέρων οὐσιῶν τὸ μὲν εἶδος καὶ τὸ ἄτομον καιροῦται categ. 5, 3^a 38).

Haec quidem summa est notio, cui tamen alia tanquam corollaria adiciuntur, consequentia magis quam constituentia, primum quod contraria, quae in qualitates cadunt, excludit, — quid enim, ut hoc utar, homini contrarium, sicut album nigro? — deinde quod illos gradus, quibus quid aut plus aut minus est, non admittere videtur; est enim aliquid aut non est, neque plus vel minus. Haec si tanquam minus accurata omiseris, priora tamen tenenda sunt. — Quomodo igitur loco, de quo agimus, fieri potest, ut οὐσία has tres partes subiectas habeat, materiam, formam et quod ex utraque conflatum est? — Materia et forma, quarum altera alteram quasi expetit, ut sibi solis minime satisfaciant, nec per se solae quidquam sint, ex illius definitionis vi exemptae esse videntur. Tertium autem, quod materia et forma iunctis viribus genuerunt, re vera οὐσία esse potest.

Sunt autem plures loci, quibus, invita principi illa definitione, tum materia [Bz. ind. Ar. 545^a 27] tum forma [ibid. 32] οὐσία dicuntur. In illa categoriarum definitione id spectabatur, ut aliquid per se solum esse posset sibi que ipsi sufficiens cogi-

1) [Cf. Trdlbg. Gesch. der Kategorienlehre 53 sqq.]

taretur. Sed laxatur quodammodo haec legis severitas, eaque etiam in οὐσίας partem vocantur, quae tanquam ultima elementa, quibus res continetur, necessaria sunt et per se cogitantur. Mutuam quidem inter se rationem ineunt, sed alio referuntur nusquam.

Ita metaphys. *A*, 8. 1017^b 22. ἔτι τὸ τί ἦν εἶναι οὗ ὁ λόγος ὁρισμός, καὶ τοῦτο οὐσία λέγεται ἐκάστον. συμβαίνει δὴ κατὰ δύο τρόπους τὴν οὐσίαν λέγεσθαι, τὸ θ' ὑποκείμενον ἔσχατον, ὃ μηκέτι καὶ ἄλλου λέγεται, καὶ ὃ ἂν τὸδε τι ὄν καὶ χωριστὸν ἦ· τοιοῦτον δὲ ἐκάστον ἢ μορφή καὶ τὸ εἶδος. Quo loco materia et forma aperte οὐσίαι significantur. Etenim τὸ ὑποκείμενον saepius de substrata materia. Cf. metaph. *A*, 3. 984^a 21. οὐ γὰρ δὴ τό γε ὑποκείμενον αὐτὸ ποιεῖ μεταβάλλειν ἑαυτό· λέγω δ' οἷον οὔτε τὸ ξύλον οὔτε ὁ χαλκὸς αἴτιος τοῦ μεταβάλλειν ἐκάτερον αὐτῶν πλ. metaph. *A*, 3. 983^a 29., ubi Aristoteles quatuor rerum principia percensens alteram ponit τὴν ἕλην καὶ τὸ ὑποκείμενον. Forma vero ea est illo loco (metaph. *A*, 8. 1017^b 25), quae τὸδε τι ὄν καὶ χωριστὸν appellatur. Forma autem mente et cogitatione χωριστόν; neve latius χωριστόν extendas, alias τῶ λόγῳ χωριστόν adicitur¹). Sed ad οὐσίαν redeundum est. In eandem sententiam alius loquitur locus metaph. *A*, 3. 1070^a 9. οὐσία δὲ τρεῖς, ἡ μὲν ἕλη τὸδε τι οὐσα τῶ φαίνεσθαι (ὅσα γὰρ εἰσιν ἀφῆ καὶ μὴ συμφύσει, ἕλη καὶ ὑποκείμενον), ἡ δὲ φύσις τὸδε τι, εἰς ἣν καὶ ἕξις τις· ἔτι τρίτη ἢ ἐκ τούτων ἡ καθ' ἑκάστην, οἷον Σωκράτης ἢ Κἀλλίας. Cur haec tria οὐσία sint, ad unam eandemque rationem redigitur; esse enim τὸδε τι. Quo pronomine²) Aristoteles utitur ad id significandum, quod undique definitum est. Hoc autem τὸδε τι si οὐσίας est nota et indicium, quomodo in materia informi (de hac autem agitur) deprehendatur, difficile est intellectu. Etenim si adicitur, definitum esse, quod in sensus incurrat, quod tactu percipiatur: id adeo universe dictum est, ut ratio, si ad rem conferre volueris, evanescat. Si enim materiam sensibus percipias

1) Metaph. *II*, 1. 1042^a 26. ἔστι δ' οὐσία τὸ ὑποκείμενον. ἄλλως μὲν ἢ ἕλη (ἕλην δὲ λέγω ἢ μὴ τὸδε τι οὐσα ἐνεργείᾳ δυνάμει ἔστι τὸδε τι), ἄλλως δ' ὁ λόγος καὶ ἡ μορφή, ὁ τὸδε τι ὄν τῶ λόγῳ χωριστόν ἔστι. τρίτον δὲ τὸ ἐκ τούτων, οὐ γένεσις μόνου καὶ φθορά ἔστι, καὶ χωριστόν ἀπλῶς. [cf. ad 432^a 20].

2) [Cf. Bz. ind. Ar. 495^b 33 sqq., 45 „plerumque τὸδε τι ab Ar. ita usurpatur, ut eandem fere ambitum notionis habeat et eandem varietatem atque οὐσία.”]

sive oculis describas sive visu comprehendas: non est materia, quae forma careat (talis enim, si animus a consuetudine oculorum avocatus in ultima elementa descenderit, sola mentis agitatione fingitur) est potius materia formae particeps (forma enim maxime sensuum imagine repraesentatur), ut ad tertiam classem (*τὸ ἐξ τούτων*) referenda esse videatur. Sed hoc loco, sicut sequenti. *φαίνεσθαι*, quod adiectum a subtilitate quodammodo revocat, non neglegendum est. Ceterum, quod alias *εἶδος* dictum est, nunc *φύσις* appellatur, ad quam *ἕξις* pertineat; natura enim materiam ad suum finem suoque consilio signat et format.

Subtilius ea dicta esse videntur, quae, cur *ἕλη οὐσία* sit, alio loco afferuntur. Metaph. Z, 3. 1029^a 1. *μάλιστα γὰρ δοκεῖ εἶναι οὐσία τὸ ἐποκείμενον πρῶτον. τοιοῦτον δὲ τρόπον μὲν τινα ἢ ἕλη λέγεται, ἄλλον δὲ τρόπον ἢ μορφή, τρίτον δὲ τὸ ἐξ τούτων.* — — 10. *καὶ ἔτι ἢ ἕλη οὐσία γίνετα. εἰ γὰρ μὴ αὐτὴ οὐσία, τίς ἐστὶν ἄλλη διαφέρει. περιαιρουμένων γὰρ τῶν ἄλλων οὐ φαίνεται οὐθὲν ἐποκείμενον. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῶν σωματίων πάθη καὶ ποιήματα καὶ δυνάμεις, τὸ δὲ μήκος καὶ πλάτος καὶ βάθος ποσότητές τινες ἄλλ' οὐκ οὐσία· τὸ γὰρ ποσὸν οὐκ οὐσία, ἀλλὰ μᾶλλον ᾧ ἐπάσχει ταῦτα πρῶτον ἐκεῖνό ἐστιν ἢ οὐσία. Ἄλλὰ μὴν ἀραιουμένον μήκος καὶ πλάτος καὶ βάθος οὐθὲν ὁρῶμεν ἐποκείμενον, πλην εἴ τι ἐστὶ τὸ ὀριζούμενον ἐπὶ τοῦτων, ὅσπερ τὴν ἕλην ἀνάγκη φαίνεσθαι μόνην οὐσίαν οὕτω σκοπομένοις.* — — 21. *ἔστι γὰρ τι καθ' οὐ κατιγροεῖται τούτων ἕκαστον, ᾧ τὸ εἶναι ἕτερον καὶ τῶν κατιγροεῶν ἐκάστη· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῆς οὐσίας κατιγροεῖται, αὐτὴ δὲ τῆς ἕλης. ὅσπερ τὸ ἔσχατον καθ' αὐτὸ οὔτε τί οὔτε ποσὸν οὔτε ἄλλο οὐθὲν ἐστὶν.* Ita et materia οὐσία, quod ultimum est, quo mens in categoriis discernendis progredi possit. Quae ratio plus valet, quam illa, quae *τόδε τι* ad materiam defert informem. Hoc modo si reliqui Aristotelis loci cum libris de anima consentiunt, unus contra discrepat, quem silentio praetermittere non licet. Metaph. Z, 3. 1028^b 33. *λέγεται δ' ἢ οὐσία, εἰ μὴ πλεοναχῶς, ἀλλ' ἐν τέτταρσί γε μάλιστα· καὶ γὰρ τὸ τί ἢ εἶναι καὶ τὸ καθόλον καὶ τὸ γένος οὐσία δοκεῖ εἶναι ἐκείνων καὶ τέταρτον τούτων τὸ ἐποκείμενον.* In quo etsi tenendum est, de οὐσίας agi notione, i. e. quid rem aliquam causamque contineat (οὐσία ἐκείνων), nec vero de ipsa re, quatenus οὐσία est (hoc enim sequitur), tamen non abest difficultas. Illud *τὸ τί ἢ εἶναι* formae, *τὸ ἐποκείμενον* materiae respondet. Sed quid *τὸ καθόλον* aut a notione *τὸ τί ἢ*

εἶναι aut a genere ¹⁾ differt? An denique genus h. l. οὐσία eadem ratione dictum, qua δεύτεροι οὐσίαι in categoriis? Quaestio in medio relinquenda.

Cur animus universus in animanti οὐσία dicatur, legitur in metaphysicis *A*, 8. 1017^b 10. οὐσία λέγεται τὰ τε ἀπλᾶ σώματα, οἷον γῆ καὶ πῦρ καὶ ἕδωρ καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ ὅλως σώματα καὶ τὰ ἐκ τούτων συνεσιτώτα ζῶα τε καὶ δαιμόνια καὶ τὰ μόρια τούτων. Ἐπαντα δὲ ταῦτα λέγεται οὐσία ὅτι οὐ καθ' ἕποικειμένον λέγεται, ἀλλὰ κατὰ τούτων τὰ ἄλλα. ἄλλον δὲ τρόπον ὃ ἂν ἦ αἴτιον τοῦ εἶναι ἐνυπάρχον ἐν τοῖς τοιοῦτοις ὅσα μὴ λέγεται καθ' ἕποικειμένον, οἷον ἡ ψυχὴ τῷ ζῳῷ.

Ex iis, quae ex Aristotele attulimus, facile patet, quid sit, quod illo, quem de animo tractamus, loco additur: ταίτις δὲ τὸ μὲν ὡς ἕλην, ὃ καθ' αὐτὸ μὲν οὐκ ἔστι τόδε τι — definitur enim materia accedente demum forma, qua τόδε τι gignitur, ut de hac iure dici possit, καθ' ἣν ἤδη λέγεται τόδε τι — refertur ad formae vim tanquam ad causam nec vero ipsa est res certa et definita; haec enim, si religiose agas, solum quod e materia et forma conflatur (τὸ ἐκ τούτων). Legit Alexander Aphr. ἀπορ. ζ. λίσσεις *B*, κδ'. p. 141 Sp. καὶ εἶδος, καθ' ἣν ἤδη λέγεται. τὸ δὲ τρίτον ἤδη καθ' αὐτὴν οὐσα τόδε τι. Fortasse illud servandum: τὸ δὲ τρίτον τόδε τι τὸ ἐκ τούτων. Hoc enim τόδε τι illud denique est, quod reliqua duo expetebant, tanquam οὐσίας finem. Quare adicere τόδε τι haud ineptum est.

412^a 9. ἔστι δ' ἡ μὲν ἕλη δύναμις, τὸ δ' εἶδος ἐντελέχεια, καὶ τοῦτο διχῶς, τὸ μὲν ὡς ἐπιστήμη, τὸ δ' ὡς τὸ θεωρεῖν] cf. supra in huius libri prooemio p. 258.

§ 3. 412^a 11. Corpus natura genitum et vitae particeps οὐσία.

412^a 12. σώματα φυσικά] corpora, qualia natura gignuntur; quae arte fiunt et consilio componuntur, ex illis materiam trahunt, ut illa horum principia (ἀρχαί) dici possint. Quidquid corporum humana mens exstruit, nihil ipsa nisi formam molitur novam, consilio accommodatam; ad hanc e mentis officina in communem rerum naturam proferendam, naturae cor-

1) [Cf. Bz. ind. Ar. 356^b 29. καθόλου: con. γένος met. *A*, 3. 1014^b 12; *K*, 1. 1059^b 26 (sed distat γένος met. *A*, 9. 992^b 12). cf. γένος p. 150^b 33: τὸ καθόλου non necessario est γένος met. *A*, 9. 992^b 12. *Z*, 3. 1028^b 34. — ind. 764^b 60. dist. τὸ τί ἦν εἶναι met. *Z*, 3. 1028^b 34.

pora sibi subicit et tanquam materiam, in qua operetur, substernit.

412^a 15. ὅστε πᾶν σῶμα φυσικὸν μετέχον ζωῆς οὐσία ἂν εἴη, οὐσία δ' οὕτως ὡς συνθέτη.] Cur corpus vitae particeps quasi compositum dicitur? Diversae quidem viae sunt, quibus interpreteris. Compositum credas, quod varia sunt elementa, e quibus corpus constat. Ita certe metaph. B, 5. 1001^b 32. ἂ δὲ μάλιστα ἂν δόξειε σημαίνειν οὐσίαν, ἕδος καὶ γῆ καὶ πῦρ καὶ ἀήρ, ἐξ ὧν τὰ σύνθετα σώματα συνέστηκε. Sed haec longius repetita sunt, nihil enim de his elementis ipso loco significatum est, ut eiusmodi interpretatio, etsi per se cogitari possit, non admittenda videatur. — Possis etiam trahere τὸ σύνθετον ad eas partes, in quibus Aristoteles vitam posuerat (τροφήν τε καὶ ἀξιῶν καὶ φθίσιν). Ita fere metaph. H, 6. 1045^b 11. οἱ δὲ σύνθεσιν ἢ σύνδεσμον ψυχῆς σώματι τὸ ζῆν (λέγουσι). Quod quidem a loci vicinitate commendatur, (proxime enim illae partes praecedunt, e quibus conclusio facta esse videatur); sed ad actiones, quibus vita vitalis est, compositionis vocem ab humana arte tractam transferre, et a naturae veritate et a loci simplicitate alienum est. Id unum restat, ut ad materiam et formam, in quas corpus tanquam in partes cogitatione dividas, compositio trahatur. Id nec a loco (erat enim sermo de materia et forma) nec ab Aristotelis usu (id quod probabimus) abhorret. Ita enim metaph. H, 2. 1043^a 18. οἱ δ' ἄμφω ταῦτα συντιθέμετες τὴν τρίτην καὶ τὴν ἐκ τούτων οὐσίαν i. e. materia et forma. metaph. J, 24. 1023^a 31. (τὸ ἐκ τινος εἶναι λέγεται) ἕνα δ' (sc. τρόπον) ἐκ τοῦ συνθέτου, ἐκ τῆς ἕλης καὶ τῆς μορφῆς. Ita et Themistius.

412^a 16. οὐσία οὕτως ὡς συνθέτη.] Quid sibi vult, quod, adiecta comparatione, aliquid quasi de compositione derogatur, velut haec non omni ex parte conveniat? Compositio, sicut universa materiae et formae separatio, ab humana arte ducta est; in qua, cum materiae forma aliunde accedat, vera est compositio: natura autem, ubi gignit, formam et materiam nusquam inter se disjungit, ut neque omnino composuisse dici possit. Mens humana componendi rationem sibi ipsi propriam ad naturae fabricam minus caute accommodans mirum quantum erravit. Recte igitur Aristoteles οὐσία οὕτως ὡς συνθέτη. Cf. metaph. J, 3. 1070^a 13. Ἐπὶ μὲν οὖν τινῶν τὸ ἰὸδε τι οὐκ ἔστι παρὰ τὴν συνθέτην οὐσίαν, οἷον οἰκίας τὸ εἶδος, εἰ μὴ ἢ τέχνη· οὐδ' ἔστι γενεσις καὶ φθορὰ τούτων, ἀλλ' ἄλλον τρόπον εἰσὶ καὶ οὐκ εἰσὶν οἰκία τε ἢ ἄνευ ἕλης καὶ ἐγένεα καὶ πᾶν τὸ κατὰ τέχνην· ἀλλ' εἴτερον, ἐπὶ τῶν φύσει. metaph.

Z, 13. 1039^a 15. εἰ γὰρ μήτε ἐκ τῶν καθόλου οἶόν τ' εἶναι μηδεμίαν οὐσίαν διὰ τὸ τοιόνδε ἀλλὰ μὴ τότε τι σημαίνειν, μήτ' ἐξ οὐσιῶν ἐνδέχεται ἐντελεχεία εἶναι μηδεμίαν οὐσίαν σύνθετον, ἀσύνθετον ἂν εἴη οὐσία πᾶσα, ὥστ' οὐδὲ λόγος ἂν εἴη οὐδεμιᾶς οὐσίας.

§ 4. 412^a 17. Lectionem a nobis receptam καὶ τοιονδί, quam quinque Bekkeri codices et γ praebent, etiam interpretes tueantur: Philoponus G. 1. ἐπειδὴ τὸ ζῶν ἔχον σῶμα καὶ σῶμά ἐστι καὶ τοιονδί σῶμα, ἀπὸ τοῦ σύνθετον ἐκ σώματος καὶ ζῶης, ἢ περὶ ζῶῃ ψυχῇ ἐστι, ἀνάγκη τὸ μὲν τι τούτων εἶναι ἕλην, τὸ δὲ εἶδος. δείκνυσι δὲ τοῦτο οὕτως· ἐπεὶ γὰρ φησι τὸ ἔμψυχον σῶμα, σῶμά ἐστι τοιονδί, ὡς ἂν εἰ ἔλεγε τὸ μέντοι ἔχει ὑποκείμενον, τὸ δὲ ἐν ὑποκειμένῳ· ἐπὶ τοῦ σῶμα, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ τὸ τοιονδί· οὐκ ἂν εἴη ἢ ψυχῇ τὸ ὑποκείμενον. Sophonias: ἐπεὶ δ' ἔστι σῶμα καὶ τοιόνδε σῶμα τὸ ζῶν ἔχον· σύνθετον γὰρ ἐκ ζῶης καὶ σώματος, καὶ τὸ μὲν ὡς περὶ ὑποκείμενον καὶ ἕλην, τὸ δὲ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ καὶ οἶον εἶδος καὶ μορφή. Minus luculenter Themistius fol. 73 b. ἐπεὶ τοίνυν οὐκ ἀπλῶς σῶμα τὸ ζῶν ἔχον ἀλλὰ σῶμα τοιονδί, καὶ ἔστιν ἐν αὐτῷ τὸ μὲν σῶμα ὡς περὶ ὑποκείμενον τε καὶ ἕλην, τὸ δὲ τοιονδί ἢ μορφή καὶ τὸ εἶδος. Simplicius contra non agnoscere videtur.

Num τοιόνδε praestet, quam τοιονδί, dubito. Hoc convenientius, si quidem τοιονδί, quippe quod demonstrandi forma certius signatum, tum maxime ab Aristotele adhiberi observasse mihi videor, quum categoriae inserviens id quod certa qualitate praeditum est significatur.

Animae definitio. Corpus substratum, anima id, quod ad substratum refertur. Anima igitur si substantia est, substantia est tanquam forma; forma corporis natura geniti, ad vitam nati et facti. Haec vita corporis δύναμις, anima eius ἐντελέχεια. Substantia quae in forma posita est, ἐντελέχεια. Anima igitur talis corporis (corporis ad vitam nati) ἐντελέχεια.

Simplic. fol. 23 b. οὐ γὰρ ὡς ἢ οὐσία τοῖς συμβεβηκόσιν οὕτω τὸ σῶμα τῇ ζῳῇ ἐπὶ τοῦ σῶμα, ἀλλ' ὡς ἕλην τοῖς εἶδεσιν ὀριζομένη καὶ οὐσιομένη αὐτοῖς κατ' ἐνέργειαν.

De hac animae definitione Alexander Aphrodisiensis ἀποριῶν καὶ λύσεων B, ἢ, 9^a p. 99. Sp. ita agit, ut primum in definitione non idem per idem, quasi ζῳῇ et ψυχῇ videatur, definire, deinde animam non ad τὰ πρός τι, ut nihil per se sit, reici ostendat.

§ 5. 412^a 22. Supra in prooemio p. 256 sqq. exposuimus.

§ 6. 412^a 28. *σῶμα φυσικὸν δυνάμει ζωῶν ἔχον* ita comparatum esse dicitur, ut sit *ὄργανικόν*. Quid igitur *ὄργανα* sunt? [*ὄργανα* vulgari usu significant instrumenta mechanica et ad motum actionemque pertinent. Inde proprie ad ea tantum corporis membra significanda adhibetur ea vox, quibus motus et actio fit (*τὰ ἀνομοιομερῆ*). Ita de part. an. II, 1. 647^a 3 *τὰ ὄργανα μέρη* opponuntur *τοῖς ἀσθητιοῖς* (*ὄντων δὲ τῶν μὲν ὄργανικῶν μερῶν, τῶν δ' ἀσθητιοῦ ἐν τοῖς ζώοις, τῶν μὲν ὄργανικῶν ἕκαστον ἀνομοιομερές ἐστίν, ἢ δ' ἀσθησις ἐγγίγνεται πᾶσιν ἐν τοῖς ὁμοιομερέσιν*). Sed latius patet notio, ut quidquid alicui consilio inservit, *ὄργανον* nominetur. Cf. de part. an. I, 5. 645^b 14. *τὸ ὄργανον πᾶν ἐνεκά του*. 642^a 12. *οὔτως ἐπειδὴ τὸ σῶμα ὄργανον* (*ἐνεκά τινος γὰρ ἕκαστον τῶν μερῶν, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ὅλον*), *ἀνάγκη ἔρατοιονδὲ εἶναι καὶ ἐξ τειωνδὲ* (Bz. ind. Ar. p. 521^b 29 sqq.). Plantae quoque partes suam quaeque finem adjuvant, ut si de corpore organico definiatur, plantae non excludantur (*ὄργανα γὰρ τὰ τῶν φυτῶν μέρη*). Cf. de part. an. II, 10. 655^b 37. *ἢ μὲν οἶν τῶν φυτῶν φύσις οὐσα μόνιμος οὐ πολυειδής ἐστὶ τῶν ἀνομοιομερῶν· πρὸς γὰρ ὀλίγας πρᾶξεις ὀλίγων ὄργάνων ἢ χρῆσις*. De verbo, quod additur, *φυσικὸν* cf. Trdlbg. Geschichte der Kategorienlehre 97: Da die *ὄργανα*, auch sonst soviel als *μηχανικά*, zunächst die Werkzeuge der Maschine bezeichnen, so musste durch den Zusatz *σῶμα φυσικὸν ὄργανικόν* die Vorstellung der auch bei der zweckmässigsten Maschine noch von aussen kommenden Bewegung aufgehoben und das Princip der Bewegung nach innen verlegt werden. Erst dadurch entstand der Begriff dessen, was jetzt kurzweg organisch heisst.]

412^b 2. *ἀπλᾶ*] In libro de partibus animalium I, 1. 640^b 19 et II, 1. 646^a 21. Aristoteles segregat *τὰ ὁμοιομερῆ* et *τὰ ἀνομοιομερῆ*; illa sunt ea, quae una et sui similia materiae magis speciem habent, quam formae, velut caro, ossa; haec ex illis composita partes sunt corporis organicae, forma multiplici eaque consilio accommodata, velut manus, facies, e carne ossibus constantes. Plantarum *ὄργανα ὁμοιομερῶν* naturam nondum superarunt; simplicia sunt, nondum composita, ut *ἀπλᾶ ὁμοιομερῆ* interpretanda sint. Cf. de part. anim. II, 1. 647^a 1. *διὰ μὲν οἶν ταύτας τὰς αἰτίας τὰ μὲν ἀπλᾶ καὶ ὁμοιομερῆ, τὰ δὲ σύνθετα καὶ ἀνομοιομερῆ τῶν μερῶν ἐν τοῖς ζώοις ἐστίν*. cf. meteor. IV, 8. 10. 11. (fin.) hist. anim. I, 1. 486^a 13.

412^b 2. *περικάρπιον*] cf. de gen. anim. III, 2. 752^a 19. *προσλέγνε γὰρ ἢ ἀρχὴ τοῦ σπέρματος τὰ μὲν ἐν τοῖς κλάδοις, τὰ δ' ἐν τοῖς κελύφεσι, τὰ δ' ἐν τοῖς περικάρποις*.

meteor. *A*, 3. 380^a 11. πέπρωσις δ' ἐστὶ πέψις τις. ἡ γὰρ τῆς ἐν τοῖς περικαρπίοις τροφῆς πέψις πέπρωσις λέγεται. ἐπεὶ δ' ἡ πέψις τελειώσις τις, τότε ἡ πέπρωσις τελεία ἐστίν, ὅταν τὰ ἐν τῷ περικαρπίῳ σπέρματα δύνηται ἀποτελεῖν τοιοῦτον ἕτερον οἶον αὐτό· καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν ἄλλων τὸ τέλειον οὕτω λέγομεν. περικαρπίον μὲν οὖν αὕτη πέπρωσις [Cf. Bz. ind. Ar. 581^b 36]. Est igitur περικαρπίον fructus pars, quae semen ambit, ut in leguminibus siliqua, in castaneis echinatus cortex, in nucibus testa s. putamen, in malis et piris id quod edule est, ut recte a Stephano (s. v.) exponitur. Quod vero folium huic rursus involuero inservit? Si nucis cogites exemplum, foliaceo quodam integumento putamen circumdatur. Hoc est τὸ φύλλον περικαρπίου σκέπασμα.

412^b 3. αἱ δὲ ῥίζαι τῷ στόματι ἀνάλογον] cf. de part. anim. II, 3. 650^a 23. τὰ δὲ ζῶα πάντα μὲν σχεδόν, τὰ δὲ πορευτικὰ φανερώς, οἶον γῆν ἐν αὐτοῖς ἔχει τὸ τῆς κοιτίας κῆτος, ἐξ ἧς, ὡσπερ ἐκεῖνα ταῖς ῥίζαις, ταῦτα δεῖ τινὴν τροφὴν λαμβάνειν. IV, 10. 686^b 28. ἔτι δ' ἐλάττονος γινομένης τῆς αἰρούσης θερμότητος καὶ τοῦ γεώδους πλείονος, τὰ τε σώματα ἐλάττονα τῶν ζῴων εἰσὶ καὶ πολίποδα· τέλος δ' ἄποδα γίνεται καὶ τεταμένα πρὸς τὴν γῆν. μικρῶ δ' οὕτω προβαίνοντα καὶ τὴν ἀρχὴν ἔχουσι κάτω, καὶ τὸ κατὰ τὴν κεφαλὴν μόριον τέλος ἀκίνητόν ἐστι καὶ ἀνάσθημον καὶ γίνεται φυτόν ἔχον τὰ μὲν ἄνω κάτω, τὰ δὲ κάτω ἄνω· αἱ γὰρ ῥίζαι τοῖς φυτοῖς στόματος καὶ κεφαλῆς ἔχουσι δύναμιν. τὸ δὲ σπέρμα τοῦναντίον· ἄνω γὰρ καὶ ἐπ' ἄκροις γίνεται τοῖς πτόρθοις. In quo Linnaei dicti in mentem venit, plantam esse animal inversum.

§ 7. 412^b 6. Simplic. fol. 25 a. Ἀκριβέστερον ἐν τῇ μετὰ τὰ φυσικὰ διήρθρωτα, ἔπειτα μὲν τὸ ὄν πάντως εἶναι καὶ ἐν (cf. metaph. *I*, 2. 1001^a 23), ἀλλὰ τὸ μὲν εἶδος καὶ ὄν καὶ ἐν πρώτως καὶ καθ' αὐτὸ ὑπάρχον. τὸ γὰρ σύνθετον κατὰ τὸ εἶδος, ὡς γὰρ τοῦ εἶναι, οὕτω καὶ τοῦ ἐν εἶναι τὸ εἶδος τῷ συνθέτῳ αἴτιον ἐπὶ πάντων μὲν ὡς τὸ καθ' ὅ, ἐπὶ δὲ τῶν ἐμφύχων καὶ ὡς τὸ ἐφ' οὗ.

Philoponus ad h. l. οἴκοθεν ἔχουσιν τὴν ἐνωσιν. ὡς γὰρ ἔλλομεν, ὅταν τὸ μὲν ἔλ, ἡ, τὸ δὲ εἶδος, αὐτὴ ἢ τῆς ἔλῃς ἐπιτηδειότης ἐφ' ἧς τὴν τοῦ εἶδος δέχεται τελειότητα μηδενὸς προσδεθεισα μέσου.

Quotuplici ratione unum dicatur, cf. metaph. *A*, 6. 1015^b 16; *Z*, 4. 1030^b 9; *I*, 1. 1052^a 15. Ἐντελέχεια ita ad δυνάμιν suam relata est, ut haec sine illa, nec vero illa sine hac esse possit. Quare si animus corporis est perfectio, a corpore

abesse non potest. Ita et forma se habet, ad quam ἐντελεχείας vis prope accedit; ipsi enim materia substernatur necesse est.

412^b 9. τὸ κυρίως ἐν καὶ ὄν ἐντελεχεία] summa est enim perfectio.

κυρίως, proprie. Cf. top. VIII, 3. 158^b 8. τῶν δὲ ὄρων δυσεπιχειρητότατοι πάντων εἰσίν, ὅσοι κέχρηται τοιοῦτοις ὀνόμασιν, ἃ πρῶτον μὲν ἄδηλά ἐστιν εἴτε ἀπλῶς εἴτε πολλὰ ἄλλως λέγεται, πρὸς δὲ τοῦτοις μηδὲ γνώριμα, πότερον κυρίως ἢ κατὰ μεταφορὰν ὑπὸ τοῦ ὀρισσαμένου λέγεται (i. e. proprie an translate).

§ 8. 412^b 9. Universe igitur, quid sit anima, dictum est. Itaque si substantia est (οὐσία) ratione et notione definita, ad certum quoddam corporis genus pertinens, res exemplo illustrari potest. Si securis vel aliud instrumentum naturale esset corpus, in quod anima caderet: secandi et ferendi vis, quae coniuncta securis naturam continet (τὸ πελέζει εἶναι), eius anima dici posset, qua separata nihil nisi securis nomen superesset. Sed securis ratio non congruit (νῦν δ' ἐστὶ πέλεκυς), quippe quae animam non admittat; neque enim naturale corpus est, quod movendi et quiescendi principium in se repositum habet.

412^b 10. οὐσία ἢ κατὰ τὸν λόγον, τὸ τί ἦν εἶναι, τὸ πελέζει εἶναι] cf. quae scripsimus in Museo Rhenano II, 4. 1828. p. 457 sqq. et ad librum de an. I, 1. § 2, III, 4. § 7. 8. Ex quibus patebit, τὸ τί ἦν εἶναι eam esse notionem et rationem, qua res et causa constituatur, a materia revocata¹⁾ et ita rei cardinem in se continentem, ut rei naturam creasse videatur. Cui forma τὸ πελέζει εἶναι respondet i. e. securis a certa materiae specie abstracta, notione et ratione concepta; v. exempla ad III, 4. § 7. 8.

412^b 12. [ἦν μὲν γὰρ ἂν κτλ., ed. pr. ἦν γὰρ ἂν.] μὲν a codd. E et y traditum, a perspicuitate commendatur, ut, quod sequitur, νῦν δέ, quo clarius referatur habeat; Bekkerus hoc μὲν codicis E non viderat.]

1) [Cf. Trdlbg. Gesch. d. Kateg. 41: „Wenn vom τί ἦν εἶναι der Art die Rede ist, inwiefern die Form derselben, der mit einem Hebelarm versehene Keil eines solchen Stoffes durch den Zweck, mittelst eines Hiebes zu schneiden, bedingt ist: so ist darin das τί ἦν εἶναι nur im Verhältniss zur Materie gedacht. — Das τί ἦν εἶναι ist aber immer von der Materie verschieden (metaph. Z. 17. 1041^b 17. ἔτερον τι) und ist als Form theils Ausdruck eines Zweckes, wie in den Werken der Kunst oder der hervorbringenden organischen Natur, theils nur Erzeugniss einer wirkenden Ursache.“]

412^b 14. ἀλλ' ἢ ὁμωνύμως] Cf. quae de constanti homonymorum et synonymorum apud Aristotelem discrimine scripsimus in libello: Platonis de ideis et numeris doctrina ex Aristotele illustrata p. 33. Aristoteles in categor. I. in hanc sententiam definit: synonyma et idem vocari et idem esse (κατὰ τὴν οὐσίαν), homonyma (quasi aequivoca) eodem nomine vocari, re diversa esse. ὁμώνυμα λέγεται, ὧν ὄνομα μόνον κοινόν· ὁ δὲ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος. Συνώνυμα δὲ λέγεται, ὧν τό τε ὄνομα κοινόν καὶ ὁ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ὁ αὐτός. [Cf. Bz. ind. Ar. 514^a 25 sqq., ὁμωνύμως hac significatione iam a Platone usurpatur. Phileb. p. 57 B.] Dandinus de corpore animato p. 688. inter homonyma et synonyma media statuit analogia; cuius sententiae testimonium affert phys. VII, 4. 249^a 23. εἰσὶ τε τῶν ὁμωνυμιῶν αἱ μὲν πολὺ ἀπέχονσαι, αἱ δὲ τινα ὁμοιότητα ἔχονσαι, αἱ δὲ ἐγγυὲς ἢ γένει ἢ ἀναλογίᾳ. διὸ οὐ δοκοῦσιν ὁμωνυμία εἶναι οὔσαι. Sed de eiusmodi medio inter homonyma et synonyma interiecto loco ipsi nihil inest.

412^b 15. νῦν δ' ἐστὶ πέλεγκς] [νῦν δ' οὐκ ἔστιν emendat Torstrikius eiecto vocabulo πέλεγκς. At non opus est coniectura, modo πέλεγκς vocis accentu ita signetur, ut contrarium h. e. σώμα φρεσικὸν δυνάμει ζῶν ἔχον, quod praecessit, excludi indicetur. Ita negatio, quam expressit coniectura, per se satis clara est.] Frequentem observes apud Aristotelem coniunctionis νῦν δὲ usum. Ita enim adhibetur, ut conditionem, quae antecedit, tollat. Sic hoc loco in securim animam cadere positum erat, qua conditione res explanabatur. At vero a re, quae ad illustrandum fingebatur, ad rem, quae vere est, reditur; in quo coniunctionis νῦν δὲ officium positum est, ut tollendi et adversandi vim consequatur. Opponit enim quasi praesentem (νῦν) rei rationem conditioni, quae esse posse cogitabatur. Sed invaluit usus apud Aristotelem, ut hac particula subita quadam brevitate oratio praecidi soleat. Cf. exempla in his ipsis libris I, 4. 408^b 20., II, 11. 423^a 10., III, 1. 425^b 9., III, 4. 429^a 27. [Bz. ind. Ar. 492^a 60. Simili modo νῦν δὲ apud alios, velut apud Herodot. III, 25. Soph. Oed. tyr. 1511, nunc apud Tacitum (annal. II. 71) cf. Trdlbg. cl. log. Ar. § 63. p. 156.]

412^b 17. ἀρχὴν ζωῆσεως καὶ στασεως ἐν αὐτῷ] Ab Alex. Aphrod. απ. ζ. λύσ. B, ζε'. p. 144, l. 7. Sp. de iis quae adduntur τοῦ ἔχοντος ἀρχὴν ζωῆσεως καὶ στασεως ἐν αὐτῷ quaeritur, utrum ad unumquodque φρεσικὸν definiendum adiciatur an ad id solum corpus pertineat, cuius anima sit. Quorum hoc tenendum est.

§ 9. 412^b 17. A re corporea ad sensus vim, a sensu ad univ. animum similitudo traducitur. Sicut securis, amissa ea secandi vi, qua securis continetur, nihil nisi nomen commune habet, sicut visus oculi quasi est anima, qua sublata oculi tantum umbra relinquitur: eiusmodi est corporis et animi inter se ratio.

412^b 21. *πλὴν ὁμωνύμως*] de gen. an. II, 1. 735^a 5. *πότερον δ' ἔχει ψυχὴν τὸ σπέρμα ἢ οὐ; ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῶν μορίων. οὔτε γὰρ ψυχὴ ἐν ἄλλῳ οὐδεμία ἔσται, πλὴν ἐν ἐκείνῳ οὐ γ' ἔστιν, οὔτε μόνον ἔσται μὴ μετέχον, ἀλλ' ἢ ὁμωνύμως ὥσπερ τεθνεῶτος ὄφθαλμός. δῆλον οὖν ὅτι καὶ ἔχει καὶ ἔστι δυνάμει.*

412^b 23. *ὡς τὸ μέρος πρὸς τὸ μέρος*] ut singula sensuum instrumenta ad suam sentiendi facultatem se habent.

§ 10. 412^b 25. Ita igitur animus cum corpore coniunctus est, ut in illis exemplis vitae quasi notio materiae innata.

Ita vero utrumque coaluit, ita animi vis corpori primitus insita, utrumque ab externa quadam inter se compositione adeo remotum, ut amissa vis reddi nequeat, ac si evanuit, *δύναμις* ipsa evanuerit. Tandiu corpus animi *δύναμις*, quamdiu segregata non sunt, ut semel mortuum in vitam revocari nequeat.

Tractatur locus ab Alex. Aphrodis. *ἀπ. κ. λέξ. B*, 25, p. 144 Sp.

§ 11. 412^b 27. Redit Aristoteles ad id discrimen, quod in *ἐντελεχείᾳ* statuerat, ut ipsis exemplis in medium allatis illustret. Sicut *ὄρασις* ab *ὄψει*, i. e. videndi actio a videndi facultate differt, ita et animus agens ab animo facultatum potenti (*ἐργήγορσις* atque *ἔλπος*, *θεωρία* atque *ἐπιστήμη*).

Quod *ὄπτις δύναμις τοῦ ὀργάνου* dicitur, quod exposuimus, confirmat, in ipsa *ἐντελεχείᾳ* primam *ἐντελέχειαν* tanquam alterius *δύναμιν* poni.

413^a 1. *ὡς δ' ἡ ὄψις καὶ ἡ δύναμις τοῦ ὀργάνου, ἡ ψυχὴ*. Comparatio adeo abscissa est, ut Aristotelio scribendi generi vix tantum largiaris. Ita enim scriptum est, quasi *ἡ ψυχὴ* ad *ἐργήγορσιν* non pertineret, id quod universi capitis ratione confutatur. Pertinet quidem, sed alter est gradus; nunc in eo subsistitur, ut *ψυχὴ* tanquam *ἡ πρώτη ἐντελέχεια* exemplo significetur.

§ 12. 413^a 4. Haec ad immortalitatis quaestionem spectant. Hanc Aristoteles si ab una parte tollere videtur, ab altera tuetur. Iam enim praeparat *τοῦν χωριστόν*, cf. I, 4. 408^b 24; II, 2. 413^b 24. Quod si animus partes admittit, aliae ad corpus pertinent neque hae a corpore separari possunt, aliae cor-

porci alicuius non sunt ἐντελέχεια, eaeque, quae summam mentem constituunt. Ita iam hoc loco cavet, ut postea τοῦν a communi corporis interitu defendere possit.

413^a 5. [ἐνίων γὰρ ἡ ἐντελέχεια τῶν μερῶν ἐστὶν αὐτῶν. — Entelechia ad aliquas ipsas corporis partes pertinet, sicut anima sentiens instrumentorum sensuum est entelechia.]

§ 13. 413^a 8. Si animus sic esset corporis ἐντελέχεια, ut nauta navis (sola enim gubernatoris opera efficitur, ut navis id agat, cuius causa facta est): animus a corpore separari posset salvus; qui enim navem regit, extrinsecus accedit, ut etiam discedere possit.

[413^a 9. τύπω μὲν οὖν. — „Aristoteles notiones priusquam pertractat, ὡς τύπω describere solet. Sicut enim ἐπιγραφή prima lineamenta dicuntur, quibus pictores figuras adumbrant, ita τύπος apud statuarios prima operis species, quam ex argilla informare solent (cf. Muret. ad eth. Nic. I, 1). Ita Plinius h. n. XXXV. 12, 43. „umbram ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circumscripsit; quibus pater eius impressa argilla typum fecit.” Unde si τύπον ad notiones definiendas transtuleris, certa intellegentur, etsi prima et rudia, determinandi initia. Gell. I. 25. Qui frequens apud Aristotelem usus; cf. eth. Nic. II, 7. 1107^b 14. νῦν μὲν οὖν τύπω καὶ ἐπὶ ζεφυραίῳ λέγομεν. hist. an. I, 6. 491^a 7. ὡς ἐν τύπω, γέματος χάριν περὶ ὧν καὶ ὅσα θεωριτέον. metaph. Z, 2. 1028^b 31. σχεπτέον ἐποτηνωσαμένοις τὴν οὐσίαν πρῶτον τί ἐστίν. eth. Nic. I. 7. 1098^a 21. δεῖ γὰρ ἴσως ἐποτηνωσα πρῶτον, εἰθ' ἕστερον ἀναγράψαι. Inde etiam ἐποτέωσις, velut in Sexti Empirici libri inscriptione adumbratio et institutio brevis, quae ὡς ἐν τύπω fit, et accuratiori uberiorique tractationi opponitur.” Trdlbg. el. log. Ar. p. 50.]

Cap. 2.

Universa animae definitio in animae facultatibus tanquam in notionis partibus et causis pertractatur, via autem priori capiti opposita (μάλιν) ad eandem definitionem reducit (§ 12). Eodem modo quaesivit definitionem naturae. phys. II, 1.

§ 1. 413^a 11. ἐπεὶ δ' ἐκ τῶν ἀσαφῶν μὲν φανερωτέρον δὲ γίγνεται τὸ σαφές¹⁾ κτλ.] Sententia Aristotelia per omnes fere libros fusa. τὸ σαφές i. e. τὸ σαφές ἀλλῶς, quatenus ratione et causa cognitum est; τὰ φανερό-

1) [Cf. in Platonis rep. VI. p. 511 E. idearum σαφήρειαν. Trdlbg.]

τερα, quae communi sensu percepta tanquam vera accipiuntur. Ad Aristotelis rationem penitus cognoscendam cf. top. VI, 4. 141^b 5. ἀπλῶς μὲν οὖν γνωριμώτερον τὸ πρότερον τοῦ ἐστέρον, οἷον στιγμή γραμμῆς καὶ γραμμῆ ἐπιπέδου καὶ ἐπίπεδον στερεοῦ, καθάρτερον καὶ μονὰς ἀριθμοῦ· πρότερον γὰρ καὶ ἀρχὴ παντὸς ἀριθμοῦ. ὁμοίως δὲ καὶ στοιχεῖον συνταξῆς. ἡμῖν δ' ἀνάγκη ἐπίστευε συμβαίνει· μάλιστα γὰρ τὸ στερεὸν ἐπὶ τὴν ἀσθῆσιν πίπτει, τὸ δ' ἐπίπεδον μᾶλλον τῆς γραμμῆς, γραμμὴ δὲ στιγμή μᾶλλον. οἱ πολλοὶ γὰρ τὰ τοιαῦτα προγνωρίζουσιν· τὰ μὲν γὰρ τῆς τεχνολογίας τὰ δ' ἀκριβοῦς καὶ περιττῆς διανοίας καταμαθεῖν ἐστίν. Quae sub sensus cadunt velut corpora et nobis sensuum quasi iudicio persuadentur: ea a nobis quidem propiora sunt et faciliora cognitu. Quae tanquam principia et causae magis recondita sunt, velut punctum, ex quo moto lineam gignas, ipsa linea magis latet: ea per se, si rei naturam spectes, graviora sunt cognitu. Illa omnes notitia quadam praecipunt: haec subtiliori demum scientia comprehenduntur. Analyt. post. I, 2. 71^b 34. πρότερα δ' ἐστὶ καὶ γνωριμώτερα διχῶς· οὐ γὰρ ταῦτ' ὄν πρότερον τῇ φύσει καὶ πρὸς ἡμᾶς πρότερον, οὐδὲ γνωριμώτερον καὶ ἡμῖν γνωριμώτερον. λέγω δὲ πρὸς ἡμᾶς μὲν πρότερα καὶ γνωριμώτερα τὰ ἐγγύτερον τῆς ἀσθῆσεως, ἀπλῶς δὲ πρότερα καὶ γνωριμώτερα τὰ πορωτέρον. ἐστὶ δὲ πορωτάτω μὲν τὰ καθόλου μάλιστα, ἐγγυτάτω δὲ τὰ καθ' ἕκαστα. Quo quid magis universa notione genus complectitur, eo magis ab iis remotum est, quorum, quoniam in oculos incurrunt, cognitio in promptu est. Illud autem universum, quo rei ratio et lex continetur, sicut ultimum in cognoscendo, ita gignendi principium est. Ita si universa ad ea reiciuntur, quae cognitu et per se graviora et nobis difficiliora sunt, verbis quidem pugnant, quae leguntur phys. I, 1. 184^a 18. οὐ ταῦτ' ἡμῖν τε γνώριμα καὶ ἀπλῶς διόλεον ἀνάγκη τὸν τρόπον τοῦτον προάγειν ἐξ τῶν ἀσαφέςτερον μὲν τῇ φύσει, ἡμῖν δὲ σαφέστερον ἐπὶ τὰ σαφέστερα τῇ φύσει καὶ γνωριμώτερα. ἐστὶ δ' ἡμῖν πρότερον διπλα καὶ σαφέ τὰ συγκεχυμένα μᾶλλον· ἕστερον δ' ἐξ τούτων γίνεται γνώριμα τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ ἀρχαῖα διακριθεῖς ταῦτα. διὸ ἐξ τῶν καθόλου ἐπὶ τὰ καθ' ἕκαστα δεῖ προίεσθαι. τὸ γὰρ ὅλον κατὰ τὴν ἀσθῆσιν γνωριμώτερον, τὸ δὲ καθόλου ὅλον ἴ ἐστίν· πολλὰ γὰρ περιλαμβάνει ὡς μέρος τὸ καθόλου. λέγονθε δὲ ταῦτ' ὅτι τὸ τοῦτο τρόπον τινὰ καὶ τὰ ὀνόματα πρὸς τὸν λόγον· ὅλον γὰρ τι καὶ ἀδιωρίστως σημαίνει, οἷον ὁ ζέλλος· ὃ δὲ ὀρισμὸς αὐτοῦ διαφεῖ εἰς τὰ καθ' ἕκαστα. Ex his universa a nobis propiora, singula vero remotiora esse

videantur, id quod priori loco repugnaret. Revera autem utriusque loci pax et concordia est. Illic de ratione cognoscenda, hic magis de re percipienda agitur; illic de universa lege, cui singula quaeque eaque innumera subiciuntur; hic de tota aliqua re, quae facilius occurrit, quam eius partes et notae; illic de eo, quod vere universum dicitur, hic de eo, quod magis indefinitum, quam universum est, unde fit, ut *συγχεχμῆνον* et *ἀδιόριστον*, quod a vera notione generali et universa abest, immisceatur. Ceterum sententia, de qua agimus, legitur ethic. Nicom. I, 2. 1095^b 2. ἀρχτέον μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν γνωρίμων· ταῦτα δὲ διτιῶς. τὰ μὲν γὰρ ἡμῖν, τὰ δὲ ἀπλῶς· ἴσως οὖν ἡμῖν γε ἀρχτέον ἀπὸ τῶν ἡμῖν γνωρίμων. — 6. ἀρχή γὰρ τὸ ὅτι· καὶ εἰ τοῦτο φαίνοιτο ἀρχοίντως, οὐδὲν προσδεήσει τοῦ διότι. metaphys. Z, 4. 1029^b 4. ἡ γὰρ μάθισις οὕτω γίνεται πᾶσι διὰ τῶν ἥττον γνωρίμων γίσει εἰς τὰ γνώριμα μᾶλλον· καὶ τοῦτο ἔργον ἐστὶν ὡσπερ ἐν ταῖς πράξεσι τὸ ποιῆσαι ἐκ τῶν ἐκάστω ἀγαθῶν τὰ ὅλως ἀγαθὰ ἐκάστω ἀγαθὰ, οὕτως ἐκ τῶν αὐτῶ γνωριμωτέρων τὰ τῇ γίσει γνώριμα αὐτῶ γνώριμα· τὰ δ' ἐκάστοις γνώριμα καὶ πρώτα πολλὰ ἐστὶν ἡρέμα ἐστὶ γνώριμα, καὶ μικρὸν ἢ οὐθὲν ἔχει τοῦ ὄντος. analyt. prior. II, 23. 68^b 35. γίσει μὲν οὖν πρότερος καὶ γνωριμώτερος ὁ διὰ τοῦ μέσου συλλογισμός. ἡμῖν δὲ ἐναργέστερος ὁ διὰ τῆς ἐπαγωγῆς. Quod, si recte perceperis, eodem redit. Conclusio, quae ex universis singula quaeque depromit, natura prior esse dicitur, inductio, quae singula in universam notionem colligit, nobis clarior. Cuius rei haec est ratio. Naturae universa lex subest, ut ex hac singula quaeque gignantur, humana vero mens a singulis, quae oculis subiecta sunt, profecta postremo demum ad hanc legem tanquam universum fontem pervenit, singula in communem notionem coniungens. Haec omnia ad locum nostrum collata hanc definiunt sententiam. Ut omnino a singulis, quae a nobis sunt proxima, ad universa, in quibus causa et ratio inest, cognitio procedit: ita etiam e singulis facultatibus definitio proposita demonstrabitur.

413^a 13. οὐ γὰρ μόνον τὸ ὅτι δεῖ τὸν ὀριστικὸν λόγον διλοῦν — — ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν ἐνευλάχειν] [Locus illustratus est in Trdlbg. cl. log. Ar. § 63. p. 154 et in libello: Erläuterungen. 17.] τὸ ὅτι i. e. rem esse et quid res sit, constanter opponitur τῷ διότι, cur¹⁾ res sit. Analyt. post.

1) [„διότι“ si in hoc usu latine reddi solet „cur“, in angustias cogitur. Neque enim solum, ut e positis Aristotelis exemplis (anal. post. II, 1. 89^b 23 sqq.) apparet, agendi spectat consilium et finem, in quo

II, 8. 93^a 17. τὸ διότι ζητοῦμεν ἔχοντες τὸ ὅτι, ἐνίοτε δὲ καὶ ἕνα δῖλα γίγνεται, ἀλλ' ὅτι πρότερόν γε τὸ διότι δινατὸν γνωρίσαι τοῦ ὅτι, δῖλον ὅτι ὁμοίως καὶ τὸ τί ἦν εἶναι οὐκ ἄνευ τοῦ ὅτι ἐστίν. cf. analyt. post. II, 1. 2. 39^b 29, 39. Ex analyt. post. II. 10. 94^a 11 depromimus, quod definitionis rationem propius spectat: ἐστὶν ἕνα ὁρισμὸς, εἰς μὲν λόγος τοῦ τί ἐστὶν ἀναλόδεικτος, εἰς δὲ συλλογισμὸς τοῦ τί ἐστὶ πτώσει διαφέρων τῆς ἀποδείξεως· τρίτος δὲ τῆς τοῦ τί ἐστὶ ἀποδείξεως συμπέρασμα. cf. analyt. I, 8. 75^b 31. ὁ ὁρισμὸς ἢ ἀρχὴ ἀποδείξεως ἢ ἀλόδειξις θέσει διαφέρουσα ἢ συμπέρασμα τι ἀποδείξεως. Ab eo, quod est, ad id, in quo eius causa ponitur, progrediendum est. Quid autem est, quod definitionem, in qua alioqui rei quidem notae significantur, sed causa, unde fiat, omittitur, συμπέρασμα i. e. conclusionem (a terminis, πέρασι, coniungendis dictam. cf. vocis συμπιερᾶνιν usum phys. I, 3. 186^a 24) esse voluerit? Quod ut penitus intellegatur, quae ad ea, in analyticis posterioribus (II, 3—II, 10) de demonstrationis et definitionis cognatione allata sunt, redeundum est. Ibi, an definitio demonstratione concludi possit, accurate quaeritur. Hoc demum statuitur, esse definitiones (ὁρισμοίς) demonstrationis (ἀποδείξεως) expertes, esse contra, quae demonstratione contineantur. Illas eas esse notiones, quae ad se solas relatae alia re tanquam causa non indigeant, velut si quaesiveris, quid sit monas, quid anima. Has vero eas esse, ubi medium quid tanquam causa interponitur, ut hoc demum, quid sint, percipi possint.¹⁾ Ubi medium aliquid interiacet, quod definitionis partes coniungat, conclusio locum habet. ὁ μὲν γὰρ συλλογισμὸς τὸ κατὰ τινος δείκνυσι διὰ τοῦ μέσου. In quo duo discernenda sunt, et quidem, ut scholasticorum voce utamur, ratio cognoscendi et ratio essendi. Ubi causa, qua quid fit, investigata est, conclusionis naturam reliqueris. Quomodo ratio, qua quid cognoscitur, medius sit terminus, quo definitio componatur, ex Aristotelis exemplo (analyt. post. II, 8.

quidem „cur“ versatur, sed etiam causam, ex qua tanquam efficiente res nascitur, ita ut duplicem vim complectatur nec minus „unde“ quam „cur“ intellegi debeat. *Πότε* utrumque continet, ut ipsum causae genus definitum non sit, *ὅτι*, die Thatsache der Erscheinung, *διότι* der hervorbringende Grund.“ Trödlbg. el. log. Ar. § 15. p. 81.]

1) Cf. II, 8. 93^a 9. εἰς μὲν δὴ τρόπος ἂν εἴη ὁ πῶν ἐξητασμέος τὸ δι' ἄλλου τὸ τί ἐστὶ δείκνυσθαι. II, 9. 93^b 26. τῶν δ' ἔχοντων μέσον καὶ ὧν ἐστὶ τι ἕτερον αἰτιον τῆς οὐσίας ἐστὶ δι' ἀποδείξεως, ὡς περ εἴπομεν, δηλῶσαι, μὴ τὸ τί ἐστὶν ἀποδεικνύρας. Quocum conferas exempla, quae capite nono leguntur.

93^a 37) optime apparebit. Quid est eclipsis? Si responderis, lucis privatio, conclusionem feceris, in hunc quidem modum: *σελήνη Γ, ἔκλειψις Α, τὸ πανσελήρον σκιὰν μὴ δύνασθαι ποιεῖν μηδεὶν ἡμῶν μεταξὺ ὄντος φανεροῦ, ἐφ' οὗ Β* (B. i. e. terminus medius; quae hunc terminum constituit, ratio est, ex qua lucem defecisse cognoscas). *τότῳ δὲ τὸ Α τὸ ἐκλειοπέ- ραι, ὅτι μὲν ἐκλείπει δῆλον. διότι δ' οὐλο, καὶ ὅτι μὲν ἔκλειψις ἐστίν, ἴσμεν· τί δὲ ἐστίν οὐκ ἴσμεν.* (i. e. quid sit, nescimus, quatenus quidem per causas scire id demum est vere scire) *δῆλον δ' ὄντος ὅτι τὸ Α τῷ Γ ἐπάσχει, ἀλλὰ διὰ τί ὑπάσχει, τὸ ζητεῖν τὸ Β τί ἐστίν, πότερον ἀντίφραξις ἢ στροφή τῆς σελήνης ἢ ἀπόσβεσις τοῦ φωτός· τοῦτο δ' ἐστίν ὁ λόγος τοῦ ἑτέρου ἄκρου, οἷον ἐν τοῖτοις τοῦ Α· ἐστὶ γὰρ ἢ ἔκλειψις ἀντίφραξις ἐπὶ γῆς.* Haec igitur causa, ex qua lunae defectus nascitur, a conclusione ipsa aliena. Eodem modo, si, quid sit tonitru, quaeritur, definitio existit; esse strepitum in aëre, quo unde fiat dictum non est. De hac ipsa vero definitione Aristoteles adicit (II, 10. 94^a 7): *ἔτι ἐστίν ὄρος βροντῆς ψόφος ἐν νέφεσι· τοῦτο δ' ἐστὶ τῆς τοῦ τί ἐστίν ἀποδείξεως συμπεράσμα.* Haec si in nostrum locum contuleris, plane similia invenies. Ad illius, quod ex Aristotele petivimus, exempli similitudinem terminos ita fere componamus. Quadratura a. figurae c. Inter quas medius terminus aequalitas planorum e mensura cognita (ratio cognoscendi). Itaque conclusio qualis data est, esse confectionem figurae laterum aequalium angulorumque rectorum aequalis altera ex parte longiori figurae.

Philoponus G. fol. 5 b. *τὴν δὲ λέξιν ὁ μὲν Ἀλέξανδρος οὔτω καθίστησι· νῦν δὲ ὡς περ συμπεράσματα οἱ λόγοι ἀπὸ τοῦ οἱ ὀρισμοὶ τῶν ὄρων εἰσίν, ἀπὸ τοῦ τῶν συλλογισμῶν. ὄρος δ' ἐκάλεσε τοὺς συλλογισμοὺς διότι ἐκ τῶν ὄρων οἱ συλλογισμοί. καὶ ἄλλως δὲ ὡς περ συμπεράσματα τῶν λόγων, τοῦτ' ἐστὶ τῶν συλλογισμῶν οἱ ὄροι εἰσίν ἀπὸ τοῦ οἱ ὀρισμοί, ἵνα τὰς πτώσεις ἐναλλάξ ποιήσωμεν καὶ τὴν μὲν γενικὴν τῷ λόγῳ ἀποδώμεν, τὴν δ' εἰθεῖαν τῷ ὄρῳ. Ἀπλούστερον δὲ οἱ Ἀττιχοὶ ἐξηγήται καὶ προσφρεστέρον φασὶν οἱ λόγοι τῶν ὄρων ἀπὸ τοῦ οἱ λόγοι τῶν ὀρισμῶν τοῦτ' ἐστὶν οἱ προφοριστοὶ λόγοι, δι' ὧν τοὺς ὀρισμοὺς τῶν πραγμάτων ἀποδίδομεν.*

413^a 15. [ex addendis editionis prioris. νῦν δ' ὡς περ συμπεράσμαθ' οἱ λόγοι τῶν ὄρων εἰσίν. — Aristoteles causam, quam definitioni inesse vult, termino medio comparat (analyt. post. II, 11. 12. 94^a 20). Efficit enim terminus medius,

ut extrema, quae per se distant, coëant. Haec inter se coniuncta pronunciat *συμπέρασμα* h. e. conclusio, tertia enunciatio e praemissis, quae dicuntur, contracta. Definitio, qualis esse debet, ita universi syllogismi similis est, ut causam tanquam terminum medium contineat; definitio vero, qualis esse solet (*νῦν δὲ*), nihil est nisi merum *συμπέρασμα* h. e. conclusio, termino medio omissa. Sic ubi tonitru aëris strepitus definitur, *συμπέρασμα* est, quo extrema quidem (*τὰ ἄκρα*) strepitus et aër coniunguntur, medium vero (*τὸ μέσον*) i. e. causa, qua strepitus in aërem incidit, negligitur. Si quadratum aequo rectangulo laterum diversorum comparaveris, quadraturae definitio *συμπέρασμα* est, quippe quae causa tanquam termino medio nitatur, causam vero ipsam sileat, ita ut, quod concludendo efficitur (*συμπέρασμα*), nec tamen quomodo efficiatur, definitione comprehendatur. In tonitru exponendo si adieceris aëris esse strepitum, quia ignis exstinguitur, in quadratura diversas esse figuras exaequatas, media proportionali interposita, iam *συμπέρασμα* in universi syllogismi similitudinem abibit; causa enim addita est tanquam terminus medius. Ita quidem loci sententia et per se minus artificiosa et ad analyticorum doctrinam accommodatior.]

413^a 19. *τετραγωνισμὸς*] metaph. B, 2. 996^b 19. *ἔτι δὲ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ εἰδέειν ἕνασιν καὶ ὄν ἀποδείξεις εἰσὶ τότ' οἰόμεθα ἐλάττειν, ὅταν εἰδῶμεν τί ἐστίν, οἷον τί ἐστὶ τὸ τετραγωνίζειν, ὅτι μέσης εὔρεσις.*

Si quadratura id definitur, quo rectangulum lateribus inaequalibus ad quadratum redigitur: est quidem definitio, sed descriptioni similior, in qua, et an fieri possit et quomodo fiat, siletur. Sin autem quadraturae definitio ad inveniendam mediam proportionalem revocatur: iam definitio non tam describit quam explicat. Etenim si inter duas lineas, quae rectangulum constituunt, mediam proportionalem sive numero inveneris sive figura construxeris: ecce quadrati, quod quaeris, latus.

§ 2. 413^a 24. *ἔτι κίνησις ἢ κατὰ τροφὴν καὶ φθίσις τε καὶ ἀύξισις.*] Ita Bekkerus. Praestat vulgata: *καὶ φθίσιν τε καὶ ἀύξισιν.* Una enim in tribus motio motioni ex loco in locum opposita.

§ 2. 3. Cf. Alex. Aphrodis. *ἀπ. ν. λέσ. B, ζ'* p. 145 Sp. In quibus vita consistat, enumeratur, ut plantis quoque, quoniam crescunt et decreseunt, vita vindicetur. Cf. Arist. de part. au. II, 10. 655^b 33.

413^a 28. *οὐ γὰρ ἄνω μὲν ἀύξεται κάτω δ' οὐ, ἀλλ' ὁμοίως κίλ.*] Primum *οὐ γὰρ* ad particulam *ἀλλ' ὁμοίως*

refertur, ut quod interiectum est, una sit enunciatio neque interpunctione disiungi debeat.

413^a 29. *πάντοσε*] ut Bekkerus restituit, nec vero *πάντη ὄσα*; neque enim scriptor plantis relictis ad cetera animantia vagatur.

413^a 30. *καὶ ζῆ διὰ τέλους*] continuo, dum alimenta capere possunt. cf. III, 10.

§ 4. 5. 6. 413^a 31 sqq. Gradus percensentur, in quibus vita esse potest; qui ita sunt comparati, ut superior inferiorem postulet tanquam fundamentum, inferior autem sine superiori esse possit. Primus gradus est nutritio, quae plantarum est, secundus sensus, e quibus tactus infimus est et minima vitae conditio, ceteri perfectiores, tertius mens. Praeterea motus, qui una cum sensu existit, magnum plantarum et animantium discrimen continet. Hi quidem sunt modi, quibus *ἐντελέχεια* corporis organici cernitur. cf. § 11.

§ 4. 413^b 2. *καὶ γὰρ τὰ μὴ κινούμενα μὴδ' ἀλλάττοντα τόπον, ἔχοντα δ' αἰσθησιν ζῆα λέγομεν.*] *τὰ μὴ κινούμενα μὴδ' ἀλλάττοντα τόπον* unum et idem significant. Movendi significatio apud Aristotelem multo latius patet, ut ad solam loci mutationem redigere opus fuerit. Polypi, qui respiciuntur, motum quidem habent membrorum, etsi locum non mutant. Atque in ipso sensu aliquis inest motus. Qua ratione Sylburgianam, adiecto quidem *μὲν, καὶ γὰρ τὰ μὲν* (omisso *μὴ*) tueri posses, nisi ad codicum auctoritatem facilioris constructionis commendatio accederet.

§ 5. 413^b 4. Ad lectionem haec ex Io. Philopono pertinent: *ὥσπερ δὲ ἀντὶ τοῦ ὥσπερ γάρ. ἔστι γὰρ αἰτιολογικόν.* Io. Phil. G. fol. 6 b.

αἰσθήσεως δὲ πρῶτον ὑπάρχει πᾶσιν ἀφῆ] cf. de an. II, 3. 414^b 3; III, 12. 434^b 11 sqq.; de sens. 1. 436^b 13 sqq.; de part. an. II, 8. 653^b 23.

§ 6. 413^b 10. Quatuor haec animae officia respici videntur eth. Nic. VI, 13. 1144^a 9. *τοῦ δὲ τειάρτου μορίου τῆς ψυχῆς οὐκ ἔστιν ἀρετὴ τοιαύτη τοῦ θρηπτικοῦ. οὐδὲν γὰρ ἐπ' αὐτῷ πράττειν ἢ μὴ πράττειν.*

§ 7. 413^b 13. Nova instituitur quaestio. Suntne hae verae animi partes, et si sunt, utrum sola cogitatione an loco etiam separari possunt.

§ 8. 413^b 16. Priorem positae quaestionis partem Aristoteles praetermittit; ponit enim esse partes, alteram ita tractat solam, ut in ea locum urgeat. — Ut planta suos habet surculos, qui putantur nec vitam deponunt: ita et, si insecta quaedam divi-

duntur, partes eorum vivere pergunt, ut nec sensum¹⁾ amittant (cf. I, 5. 411^b 14 sqq.).

§ 9. 413^b 24. Acute quidem nexus et vinculum significatur, quibus sensus et appetitio iunguntur. Quo loco quod series abruptitur, mirum est. Eadem enim consecutio tum sensus et imaginationis, tum imaginationis et mentis esse videatur, ut mens sine sensibus, qui res percipiunt, cogitari non possit. Sed mens tanquam nova rerum series a ceteris toto caelo distare videtur. Hanc, ut ab interitu vindicet, cum reliquo animo nihil commune habere patitur, aliud genus esse statuit, idque quodammodo vere. Si humana mens sensu et imaginatione, quibus in cogitando utpote materiam aut signa ministrantibus carere non potest, tanquam fundamento nititur suo: est tamen mens, quae illis prior sit oportet. Et si ad hanc mentem, quoquo modo fit, mens humana accedit: est aliqua cognatio (cf. I, 4. 408^b 29). Θεωρία tanquam divina celebratur metaph. A. 7. 1072^b 24; eth. Nic. K, 7. 1177^b 30. et aliis ethicorum locis.

Ceterum de lectione haec ex Io. Philop. afferenda sunt (G. fol. 8 a.) *φέρεται δὲ καὶ ἄλλῃ γραφῇ ἢ κέχρηται καὶ ὁ Ἀλέξανδρος. ἀλλ' ἔοικε ψυχῆς γένος ἕτερον εἶναι τοῦτο μόνον ἐνδέχασθαι, καὶ οὕτω δὲ ἢ (lege ἦ) τὸ χωριστὸν οὐδὲν ἴπτον σημαίνεται· εἰ γὰρ τῶν ἄλλων ἀχωρίστων ὄντων τῆς ψυχῆς μορίων τοῦτο γένος ψυχῆς ἕτερον κτλ.*

§ 10. 413^b 27. Reliquae animi partes sola cogitatione disiunguntur.

413^b 28. *καθάπερ τινές φασιν*] cf. Plato in republica IV, p. 436 — 441 et Timaeo (p. 69 sqq.), qui in cerebro λογιστικόν, in corde θυμόν, in iecore ἐπιθυμίαν ponit.

413^b 29. *αἰσθητικῶ γὰρ εἶναι καὶ δοξαστικῶ*] qua forma rei natura et notio significatur ab ipsius rei materia revocata, soli animo proposita. cf. ad II, 1. § 8. III, 4. § 7. 8.

1) [De lectione cf. Freudenthal, über den Begriff des Wortes *φαντασία* bei Aristoteles (Göttingen 1863), p. 8. de an. II, 2. 413^b 22. *εἰ δ' αἰσθησιν, καὶ φαντασίαι καὶ ὄψεις* verba καὶ φαντασίαι omittit: „Aus den Worten καὶ φαντασίαι würde folgen, dass, wie hier die zerschnittenen Theile der Insekten, so alle Thiere, die Wahrnehmung haben, zugleich φαντασία besitzen müssten. Dem widersprechen aber viele andere Stellen. 3. 415^a 10. τοῖς μὲν οὐδὲ φαντασία. III, 3. 428^a 9, 22, 24. anal. post. II, 19. 99^b 36. metaph. A. 1. 980^a 28, und zweifelhaft bleibt es, ob auch nur eine Art von dunkeler φαντασία bei niederen Thieren vorhanden sei: de an. II, 3. 414^b 16 und III, 11. 434^a 4.“]

§ 12. 414^a 4. Aristoteles id agit, ut quid sit, quod animum formam et actum dicat nec contra corpus, ¹⁾ exemplis illustret. Cavendum est, ne *ψυχῇ ἐπιστημονικῇ*, de qua in exemplo tanquam de scientiae quasi instrumento agitur, cum *ψυχῇ* confundatur universo vitae principio. Haec quum diversa uno verborum ambitu comprehendantur, turbant ²⁾ quodammodo legentis animum.

Si scimus, id scientia fit et animo scientiae capaci; si valemus, valetudine et corpore, quod valetudinem suscipit. Quae agunt, ea iis insunt, quae magis patiuntur. Ita vivimus tum animo, qui agit, tum corpore harum actionum patienti et capaci.

414^a 12. ἡ ψυχῇ δὲ τοῦτο ᾧ ζῶμεν καὶ αἰσθανόμεθα καὶ διανοούμεθα πρότως.] Cur πρότως? Philoponus ad id refert, quod omnis forma materia sit prior (*πρό-τον*). Id si ad tempus pertinet, alienum est neque ad locum

1) [Cf. Bz. stud. Ar. II, III. 121: „Die Folgerung (^a 14) wird durch drei Prämissen vorbereitet. Die erste spricht eine Thatsache des Sprachgebrauchs aus, nämlich unter *ᾧ ἐπιστάμεθα* können wir *ἐπιστήμη* und können *ψυχῇ* meinen, ebenso unter dem *ᾧ ὑγιαίνουεν* entweder *ὑγίεια* oder *σῶμα*. Die zweite gibt für diesen Sprachgebrauch die Deutung, nämlich durch die erstere der beiden Bedeutungen bezeichnen wir Form und Begriff, durch die andere das aufnehmende Substrat. (Dem *μὲν* in den Worten *ἡ μὲν ἐπιστήμη* ^a 8 entspricht nicht als zweites Glied *ἡ ψυχῇ* δὲ ^a 12, wie dies der Sinn deutlich zeigt; sondern das Satzglied ist angefangen, als ob es ungefähr so hätte sollen fortgeführt werden: *τούτων δ' ἡ μὲν ἐπιστήμη τε καὶ ἡ ὑγίεια μορφή καὶ εἶδος τι καὶ λόγος καὶ οἶον ἐέργεια*, *ἡ δὲ ψυχῇ καὶ τὸ σῶμα δεκτικόν*, das zweite Glied ist aber dann statt in coordinirter, in subordinirter Form angeschlossen *τοῦ δεκτικοῦ* ^a 10). Die dritte Prämisse endlich besagt, dass die Seele es ist, durch welche wir im eigentlichsten und giltigsten Sinne, *πρότως*, leben und denken.“ — Die ^a 5 überlieferte Lesart *λέγομεν* δὲ *πλ.* könne nicht die Berufung auf die im Sprachgebrauche vorhandene Doppelbedeutung des *ἐπίστασθαι* enthalten, sondern würde die Erläuterung geben, welche Doppelbedeutung gemeint sei „ich meine nämlich etc.“ Dann hätte man aber, wie Torstrik treffend bemerkt, nicht *λέγομεν*, sondern *λέγω* zu erwarten, *λέγω* δὲ τὸ μὲν ἐπιστήμην τὸ δὲ ψυχῇν. Man könne die von dem Plural deutlich unterschiedene Gebrauchsweise des Singulars *λέγω* δὲ ersuchen aus Stellen wie 17^a 39, ^b 5, 8. 187^b 14. 249^b 28. 264^a 25. 1027^b 24. 1147^b 24. 29. 1290^b 30 etc., so wie aus der bei Ar. gebräuchlichen Formel *λέγω* δ' οἶον. Z. B. 209^a 33, 317^a 34, ^b 26. 1003^b 35. Noch leichter und vollständiger habe Vahlen der Stelle Hilfe durch Entfernung des *δὲ* gebracht.)]

2) [Bz. l. l. 122: „Es bleibt eine unpassende Wahl, als erläuterndes Beispiel in einer Argumentation, durch welche *ψυχῇ* als *εἶδος* aufgezeigt werden soll, ein solches zu wählen, in welchem *ψυχῇ* vielmehr die Stelle des *δεκτικόν* einnimmt.“]

accommodatum *πρώτως*. [Referatur ad *διχῶς* ³⁾ (414^a 4): quem admodum scimus et mente et cognitionis vi, atque valemus et corpore, quod suscipit et valetudinis virtute, ita vivitur et corpore, quod conditio est, et anima, qua tanquam vitae veritate corpus ad finem perducitur. Haec apud Platonem ita fere distincta sunt, ut idea (*ἐπιστήμη, ἡγίεια*) *ἀτίον* sit, id quod ideam suscipit (*δεκτικόν*), *συναίτιον*.

414^a 13. *ὥστε ἀπόδοσις* post cumulatam protasin.

§ 13. 414^a 17. *ἐπεὶ δὲ τὸ ἐξ ἀμφοῖν.*] Deleas δὲ ex auctoritate codicum UVWXY, ut constructio Aristotelis *πρωτάσεις* cumulantis sit similior.]

§ 14. 414^a 19. *Δύναμις* et *ἐντελέχεια* tanquam mutua relatio artissime inter se coniunctae; et propter hanc intimam necessitudinem non omni omne corpus animae convenit; instrumentum enim consilio respondeat oportet. Quae ratio Pythagoreorum et Aegyptiorum *μετεμψύχωσιν* refutat (cf. I, 3. 407^b 13 sqq.). Hi enim (Pythagoreos *τοῖς πρότερον* interpretamur) animum cuilibet corpori aptabant, etsi ne veri quidem speciem habet, a quolibet quodlibet suscipi. Aristoteles id egit imprimis, ut naturae finem et consilium vindicaret, ut tum totum tum partes suum in se habere finem moderatorem et quasi creatorem ostenderet. Sic non prima proxima inter se conflantur, sed suam quodque consilium genuit formam. Quodsi posterius hac *τελεολογία* ita abusi sunt, ut finem formis magis aliunde imponerent, quam ex ipsa re peterent: Aristoteles ita tamen de *φιλοσοφία* meritis est, ut, quem *ροῦν* Anaxagoras quasi otiosam machinam reliquisset, singulis rebus ingigneret. Cuius rei egregium exemplum librum de partibus animalium laudamus. Ita *ροῦν* e vestibulo in ipsos recessus introduxit. Natura, ait, ita comparatum est, ut forma suae et quasi domesticae materiae inmasceretur. Ita, ut supra diximus, non extrinsecus *δύναμιν* et *ἐντελέχειαν* componit, sed unam cum altera ex eodem germine provocat.

Cap. 3.

Tria hoc capite continentur; primum (§ 1 — 4), quae sit continua facultatum in animo series, qua posteriore priori enasci-

1) [Cf. Bz. 1. 1. „Da in dem vorigen für *ᾧ ζῶμεν καὶ ἀσθαιόμεθα* zwei Bedeutungen unterschieden sind, die sich wie *εἶδος* und *ὄλη* verhalten, von diesen beiden Momenten aber nach Aristotelischen Principien das *εἶδος* das Prius und das absolut Erste der Wesenheit nach ist, so ist unzweifelhaft hierauf *πρώτως* zu beziehen.“]

tur; deinde (§ 5 — 6) figurae comparatio instituitur, ut et universae definitionis et animi inter se facultatum rationes rectius intellegantur, denique (§ 7) qui superior facultas inferiorem postulet nec vero contra requiratur.

§ 3. 414^b 9. [τοῖς δ' ἄλλοις αἰσθητοῖς κατὰ συμβεβηκός (intellege τρέφεται) recte scripsit Torstrikus, Sophoniam secutus qui legit τοῖς δὲ ἄλλοις τῶν αἰσθητῶν. Libri scripti et impressi habent τῶν δ' ἄλλων αἰσθητῶν. To. ita interpretatur in comm. 137: „τοῖς ἀπτοῖς, ὅσπερ τρέφεται, συμβαίνει ἅμα καὶ ὁρατοῖς ἢ ὁσφρακτοῖς εἶναι. Tangit Pythagoreos quosdam cf. de sensu 5, 445^a 16.”] — Verba, quae sunt τῶν δ' ἄλλων αἰσθητῶν Philoponus legit et duas interpretationes proponit H. fol. 2.: διπλὴν εἰς τοῦτο φέρουσι τὴν ἐξήγησιν. εἰ γὰρ τὴν ἀφήν φησι τῶν ἄλλων αἰσθητῶν κατὰ συμβεβηκός ἀντιλαμβάνεσθαι, ἢ τὴν ὄρεξιν, ἀντιλαμβάνεται γὰρ ἢ ἀφή πρῶτως μὲν καὶ καθ' αὐτῶν θερμοῶν ξηρῶν ὑγρῶν ψυχρῶν. αὗται γὰρ τῶν ποιητικῶν ἀπταί. τῶν δὲ ἄλλων εἰ λέγοιτο ἀντιλαμβάνεσθαι κατὰ συμβεβηκός διγλονότι. τοῦτο δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ἀφῆς ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθησεῶν ἀρμοῖσει λέγειν. — — — εἰ μὲν οὖν πρὸς τὴν ἀφήν ἐκληθόμεθα τὸ τῶν δε ἄλλων αἰσθητῶν κατὰ συμβεβηκός, εἶη ἂν τοῦτο εἰρηκῶς ὡς φησιν ὁ Ἀλέξανδρος, ἦτοι ἐπεὶ τινες ἐνόμισαν πάσας τὰς αἰσθήσεις ἀφῆς εἶναι καὶ πάντα τὰ αἰσθητὰ ἀπτά, ἐπεὶ δοκεῖ ἀπτομένοις κἀκείνων ἢ ἀντιληψις γίνεσθαι. — — τῶν δὲ ἄλλων αἰσθητῶν φησιν ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ συμβεβηκός τὴν ἀφήν εἶπεν ἀντιληπτικὴν εἶναι ὅτι τούτων ἐστὶν ἀντιληπτικὴ ὡς ἄλλα συμβέβηκε — — Haec prima illa, quae significabatur, interpretatio. κριώτερον δὲ τὸ τῶν ἄλλων αἰσθητῶν κατὰ συμβεβηκός πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν συντακτέον, ἵνα ἢ ἢ σύνταξις οὕτως. οἷς δὲ ταῦτα καὶ ἐπιθυμία. τοῦ γὰρ ἠδέος ὄρεξις αὕτη, τῶν δὲ ἄλλων αἰσθητῶν κατὰ συμβεβηκός. ὄρεγεται γὰρ ἢ ἐπιθυμία πρῶτως δι' ὧν τρέφεται ὑγρῶν καὶ ξηρῶν, θερμοῶν καὶ ψυχρῶν, κατὰ συμβεβηκός δὲ χυμῶν καὶ χρωμάτων καὶ τῶν ἄλλων αἰσθητῶν. Sed nulla est ἐπιθυμίας grammatica coniunctio cum illis: τῶν δ' ἄλλων αἰσθητῶν κατὰ συμβεβηκός.

414^b 14. [ὑστερον h. e. de Sensu et Sensili, c. 4. (To.)

§ 5. 414^b 21. τὰ ἐφεξῆς — praeter triangulum et figuras triangulum sequentes et excipientes. τὰ ἐφεξῆς enim τῷ συννεχῆ opposita sunt. cf. metaph. K, 12. 1068^b 31, 35; 1069^a 10. Bz. ind. Ar. 304^a 32.]

Universae figurarum rationes cum animo componuntur. Ut universae figurae species praeter singulas easque definitas est

nulla ¹⁾: ita nec animi universa species praeter definitas et certas formas, quales sunt plantarum *φρεπτικῆ*, animalium *αἰσθητικῆ*, hominis *διανοητικῆ*.

Quae sequuntur, Aristotelio more adeo in abruptam quandam brevitate contracta sunt, ut in illo *διό*, quod ex antecedentibus colligit, ex universo sententiarum nexu rationes cogitatione sint supplendae.

Est communis figurarum notio, cunctis quidem accommodata, propria nulli. Ita si etiam anima se habet, est quidem communis notio, sed non sufficit singulis quibusque rebus intelligendis, ut, neglecta singulari et individua specie, omissa notione ad certam qualitatem redacta, in generali quadam imagine adquiescere ridiculum sit. Res proprias et individuas scientiae esse propositas, iisque sepositis communia non sufficere, e cogitationum nexu, etsi non dictum est, facile divines. Communis notio non tanquam inutilis reicitur; ipsam enim de anima quacsivit et proposuit. Sed sicut propria quasi caeca sunt et sua lege carent, si ad generalia non revocantur: ita communis notio propriis destituta inanis est et exsanguis. Altera ab alteris expetuntur. Utrorumque ius Aristoteles et agnovit et servavit.

414^b 27. *ἀφέντας τὸν τοιοῦτον.*] Duplex esse potest interpretatio, ut *ὁ τοιοῦτος* vel ad ea referatur, quae in antecedentibus exposita sunt i. e. notio ad singula quaeque et individua relata, vel eo sensu accipiatur, quo Aristoteles pronomina solet adhibere, ita quidem, ut categoriis indicandis inserviant. Itaque *λόγος ὁ τοιοῦτος*, notio ad certam qualitatem redacta. Illud quidem simplicius, sed otiosum: iam enim inest illis: *οὐδὲ κατὰ τὸ οἰκεῖον καὶ ἄτομον εἶδος.*

§ 6. 414^b 28. Quemadmodum triangulus, utpote simplicissima figura et omnium prima in reliquis iisque magis excultis ita *δυνάμει* inesse cognoscitur, ut dividendo construi possit: sic inferiora animae genera in superioribus iisque uberioribus redeunt.

[§ 7. 415^a 6. *οὗτ' ὁσμῆς αἰσθησιν* — cod. E Bekkeri in ed. acad. praebet *ὄλος* ante *αἰσθησιν*, omittitur in Bekkeri libro manuscripto. cf. Torstrikii commentationem in philologo XII, 516: Die authentica der Berliner Ausgabe des Aristoteles.]

τελευταῖον δὲ καὶ ἐλάχιστα λογισμὸν καὶ διανοίαν] Homo ultimum vocatur, quod rerum naturae quasi fastigium imponit, ut, homine creato, rerum orbis perfectus

1) [Invenitur tamen ea definitio apud Euclidem elem. I. def. 14. *σχήμα ἐστὶ τὸ ὑπὸ τινὸς ἢ τινῶν ὅρων περιεχόμενον.* Trdlbg.]

fuisse videatur. *ἐλάχιστα* Bekk. (quod etiam Philoponus habet), alii τὸ *ἐλάχιστον*, pars universi numero minima.

Lectio *διάνοιαν οἷον ὁ ἄνθρωπος ἢ τι τοιοῦτον ἄλλο ἐπάσχει*, quae est in codd. WEY, e commentatoribus Philopono vel Sophonia nata videtur, in quibus illa non ad Aristotelis textum, sed ad interpretationem trahenda sunt. Philop. H. fol. 4 b. *τελευταῖον — διάνοιαν. οἷον ὁ ἄνθρωπος ἢ τι τοιοῦτον ἄλλο εἶδος ἐπάσχει. ἐλάχιστα δὲ φησι λογισμοῦ μετέχει καὶ διανοίας εικότως.* Apud Sophoniam, ad utram partem verba pertineant, minus perspicuum est: *τελευταῖον — διάνοιαν, οἷον ἄνθρωπος ἢ εἶθ' ἕτερον τοιοῦτον ἐπάσχει. ἐν οἷς μὲν ἐπάσχει λόγος κτλ.* — 11. *ὁ θεωρητικὸς νοῦς*, quem in alium locum reicit, ab his ita diversus esse videtur, ut haec, quippe quae in finitis rebus versentur, non excludat, sed superet. Est enim ille, a quo nova rerum series oriri videtur, ut divinae menti creatrici cognatus, ipsam aeternitatem adspiret (cf. II, 2. 413^b 25; III, 5. 430^a 18).

[415^a 13. Animadvertas verba, quae sunt *οἰκειότατος λόγος*; hoc enim *λόγῳ* ea pars absolvitur, quae *τῷ κοινοτάτῳ* (c. 2. 3) opposita est.]

Cap. 4.

Aristoteles ad singula quaeque, ne in locis communibus oratio persistat, pergens primum (§ 1), quo potissimum disquisitionem intendi oporteat, exponit, deinde *θρηπτικὴν ψυχὴν*, facultatem vegetantem hoc capite tractat (§ 2. § 7—16). Est tamen interiecta aliqua digressio (§ 3—6) universi animi rationes ad logicas categorias revocans, ita tamen, ut animam tanquam nutriendi principium propius spectent.

§ 1. 415^a 14. Quaerendi via et ratio ea est, ut facultatibus actiones, actionibus, quae actionibus substrata sunt, cognoscantur priora.

Quod a codd. adicitur, vulgo autem omittitur, *ἢ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐπιζητεῖν*, id a Simplicio agnoscere videtur. fol. 30 a. *σκέψην μὲν ἐπιστημονικὴν καλεῖ γινώσκιν· αὐτὴ γὰρ τὸ εἶδος καὶ τὸ τί ἦν εἶναι νοοῦσα ἐντεῖθεν καὶ τὸ ὁριζόμενον καὶ τὰ κατ' αὐτὸ τοῖσι ἐπάσχοντα ἐπισκοπεῖ. σημαίνει δὲ τὸ μὲν εἶδος τὸ τί ἐστὶ, τοῖς ἐχομένοις δὲ τὰ ὁριζόμενα, ὡς τοῖς ἄλλοις τὰ ἐπάσχοντα.* Sophonias obscurius: *εἶθ' οὕτω περὶ τῶν ἐχομένων καὶ ἐπομένων συμβεβηζότων αἰτιοῖς ἐπισκέψασθαι.*

415^a 19. *πρότεροι γὰρ εἰσι τῶν δυνάμεων αἱ ἐνεργεῖαι καὶ αἱ πράξεις κατὰ τὸν λόγον*] ed. pr. *πρότερον γὰρ κτλ.* Bekkerus non legerat illud *πρότεροι* in codice E. sed *πρότερον*. — Duplex potest esse rationis interpretatio, ut *ἐνεργεῖαι* aut prius cognosci (*κατὰ τὸν λόγον*) significantur, aut, si quidem rationem et causam consulimus, revera sint priores. Illa vi *λόγος* accipitur, ut philosophi loquuntur, subiective; hac obiective. Illud Themistius, Philoponus, Alexander de anima (I, 8) statuunt; hoc ¹⁾ autem Aristoteliae rationi, qualem de *ἐνεργείᾳ* exposuimus, magis respondet. Illud quidem per se verum. Quid enim? Facultas, si quiescit, quasi mortua est, neque ulla nota cognoscitur; agendo demum, quid sit, ostendit, ut ex actione sola, quid facultas sit, coniciatur. Sed hoc ad *ἐνεργεῖαν* magis pertinet, et simplici illi: *κατὰ τὸν λόγον* i. e. si rationem sequimur, magis convenit. cf. metaph. A, 5. 1071^a 36. *ἔτι τὸ πρῶτον ἐντελεχεία. Θ, 8. 1050^b 2. φανερόν ὅτι ἡ οὐσία καὶ τὸ εἶδος ἐνεργείᾳ ἐστὶ. κατὰ τε δὴ τοῦτον τὸν λόγον φανερόν ὅτι πρότερον τῇ οὐσίᾳ ἐνεργεῖα δυνάμεως. καὶ ὥσπερ εἴπομεν τοῦ χρόνου αἰὲν προλαμβάνει ἐνεργεῖα ἕτερα πρὸ ἑτέρας ἕως τῆς τοῦ αἰὲν κινῶντος πρώτως.* Singulas quidem res easque ab universa ratione separatas si mente tenemus: id, quod *δυνάμει* est, i. e. conditio rem ipsam antecedit. De gen. I, 3. 317^b 17. *τὸ γὰρ δυνάμει ὄν, ἐντελεχεία δὲ μὴ ὄν ἀνάγκη προὔπάρχειν λεγόμενον ἀμφοτέρως.* Haec quidem, quae naturae necessitatem sequuntur, obici non debent. Est mens, quae finem et actiones prius concipit, quam facultates, et has ad illas temperat. *Ἐνεργεῖα* ad *δύναμιν* ita relata est, ut minus rem spectet, quae efficitur, quam vim agentem et actionem, quae efficit; *πράξεις* ad singulas res, quae efficiuntur, vergit; *ἔργον ὄργανῳ* respondet et officium est, quo *ὄργανον*, sive quod quasi *ὄργανον* cogitatur, fungitur.

415^a 20. *τὰ ἀντιζέμενα* (cf. II, 6, § 1), eae res, quae facultatem vel movent vel ab iis moventur, quae sensibus obiecta sunt. Ita nutrimentum animae vegetanti, res, quae in sensus cadunt, sentienti, quae intelleguntur, menti quasi e regione sunt posita. Met. I, 9. 1018^b 31. *τὰ δ' ἄλλα ἐναντία λέγεται* (sunt autem *ἀντιζέμενα ἐναντία*) *τὰ μὲν τῷ τὰ τοιαῦτα ἔχειν, τὰ δὲ τῷ δεκτικῶν εἶναι τῶν τοιοῦτων, τὰ δὲ*

1) [Cf. tamen Bz. ind. Ar. 435^a 6. „λόγῳ πρότερον vel ita usurpatur, ut distinguatur ab eo, quod est οὐσία πρότερον. metaph. M, 2. 1077^b 1—14. 1078^a 10. I, 3. 1054^a 28 κτλ. (cf. de an. II, 4. 415^a 19, ubi Themistii, non Trendelenburgii explicatio probanda est), vel sqq.”]

τῶ ποιητικᾷ ἢ παθητικᾷ εἶναι τῶν τοιούτων ἢ ποιῶντα ἢ πάσχοντα ἢ ἀποβολὰ ἢ λήψεις, ἢ ἕξεις ἢ στερήσεις εἶναι τούτων, ea igitur quae sive agentia sive patientia inter se referuntur. τὰ μετὰ τὰς κατηγορίας α.: καὶ ἡ ἐπιστήμη δὲ τῶ ἐπιστητῶ ὡς τὰ πρὸς τι ἀντίκειται. [Cf. ad I, 1. 402^b 15.]

§ 2. 415^a 23. Animae vegetanti (Θρεπτικῇ) duo tribuuntur, primum ut generet, deinde ut nutriendo conservet. [Cf. comm. 131 sq.] Finis proponitur summus et maximus, quem vegetanti anima assequatur natura; id enim agi, ut res aeterni et divini participes fiant; quod cum in singulis quippe quibus fluxis et caducis fieri non possit, naturam hoc in universo genere conservando et propagando ad effectum perducere. Adeo Aristoteles generationi, quae tanquam sui similis eadem ratione continuo repetitur, pulcherrimum consilium subdit, neque e voluptate neque e caduca rerum natura petatum, sed ipsa natura maius. Adeo finita infinitis iungit. Cf. de gen. an. II, 1. 731^b 24. ἐπεὶ γὰρ ἐστὶ τὰ μὲν αἰδία καὶ θειότατα τῶν ὄντων, τὰ δ' ἐνδεχόμενα καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι, τὸ δὲ καλὸν καὶ τὸ θεῖον αἴτιον αἰετὰ κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν τοῦ βελτίονος ἐν τοῖς ἐνδεχομένοις, τὸ δὲ μὴ αἰδίου ἐνδεχόμενον ἐστὶ καὶ εἶναι καὶ μεταλαμβάνειν καὶ τοῦ χείρονος καὶ τοῦ βελτίονος, βέλτιον δὲ ψυχὴ μὲν σώματος, τὸ δ' ἔμψυχον τοῦ ἀψύχου διὰ τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ εἶναι τοῦ μὴ εἶναι καὶ τὸ ἔῃν τοῦ μὴ ἔῃν, διὰ ταύτας τὰς αἰτίας γενέσεις ζῶων ἐστίν. ἐπεὶ γὰρ ἀδύνατος ἡ φύσις τοῦ τοιούτου γένους αἰδίου εἶναι, καθ' ὃν ἐνδέχεται τροπικῶς, κατὰ τοῦτόν ἐστιν αἰδίου τὸ γινόμενον. ἀριθμῶ μὲν οὖν ἀδύνατον. (ἡ γὰρ οὐσία τῶν ὄντων ἐν τῷ καθ' ἕναστον τοιοῦτον δ' εἴπερ ἦν, αἰδίου ἂν ἦν), εἶδει δ' ἐνδέχεται. διὸ γένος αἰετὰ ἀνθρώπων καὶ ζῶων ἐστὶ καὶ φυτόν. Oecon. I. 3. 1343^b 24. ἅμα δὲ καὶ ἡ φύσις ἀναπληροῦ ταύτῃ τῇ περιόδῳ τὸ αἰετὸν εἶναι, εἰπεὶ κατ' ἀριθμὸν οὐ δύναται, ἀλλὰ γε κατὰ τὸ εἶδος. [Eadem generationis causa iam Platoni videbatur esse. Cf. conviv. 207 D. ἡ θρητική φύσις ζητεῖ κατὰ τὸ δυνατόν αἰετὸν εἶναι καὶ ἀθάνατος. δύναται δὲ ταύτῃ μόνον τῇ γενέσει, ὅτι αἰετὰ καταλείπει ἕτερον γένος ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ κτλ.]

415^a 28. γένεσις αὐτόματος, interdum αὐτομάτη. v. c. ap. Hesiod. op. I. 116. ad generationem equivocam, quae non corporis organis, sed e primis elementis corpora organica fingit, pertinere potest (agitur enim de animantibus); sed, quae ita genita existimantur, num propterea procreandi facultate destituta sunt? Quodsi non sunt, num hybridae significantur, qui ex se sui similes gignere non possunt? In quo quidem αὐτόματος suum locum non obtineret. Hybridae enim, si in plantis saepius

forte, in animantibus consilio et arte gignuntur. Aristoteles certa animantium genera ex sola elementorum vi duxisse videtur, ut in his nullam similibus generationem relinqueret. Cf. de gen. an. III, 11. 761^b 24; hist. an. V, 1. 539^b 8. ὅσα δ' ἀπὸ ταυτομάτου γίνεται ἐν ζώοις ἢ γῆ ἢ φυτοῖς ἢ τοῖς τούτων μορίοις, ἔχουσι τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ, ἐκ τούτων συνδυαζομένων γίνεται μὲν τι, οὐ ταῦτὸ δ' ἐξ οὐθενός, ἀλλ' ἀτελής, οἷον ἐκ τῶν φθειρῶν ὀχευομένων αἱ καλούμεναι κονίδες καὶ ἐκ τῶν μυιῶν σκόληκες καὶ ἐκ τῶν ψυχῶν σκόληκες ῥοειδεῖς, ἐξ ὧν ὅτε τὰ γεννήσαντα γίνεται ὅτε ἄλλο οὐθὲν ζῶον, ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα μόνον. [Cf. Bz. ind. Ar. 124^b 3 sqq. His locis γένεσις αὐτόματος generationem, quam aequivocam dicimus, quasi spontaneam significat. Est enim singularis de generatione sententia, naturae peritis haud quaquam probata.]

415^b 3. De τῆ συνεχείᾳ dubitat Torstrikius; esse enim seriem non interruptam generis. At vero una vita non continuatur, sed nova seritur, ut quid sibi velit, facile intellegas: temporis puta continuitatem.]

415^b 2. τὸ δ' οὐ ἔνεκα διττόν, τὸ μὲν οὐ τὸ δὲ ᾧ] Importune intrusa; repetuntur infra (§ 5), ubi suum locum habent, unde huc manasse videntur. Agnoscit Philoponus; perpetuam conservationem finem esse, cuius gratia omnia fiant, animam vero eam, cui fiant. Eadem distinctio phys. II, 2. 194^a 36. διχῶς γὰρ τὸ τοῦ ἔνεκα ἐρίεται δ' ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας. Simplicius eodem modo fol. 30 b.: τὸ οὐ ἔνεκα καὶ τὸ τέλος (διττόν), τὸ μὲν ὡς ἡ τελειότης καὶ ἡ ἀγαθότης· τὸ δὲ ὡς τὸ τέλειον καὶ τὸ ἀγαθὸν θέν. ὧν τὸ μὲν ὡς ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἰγίεια. τὸ δὲ ὡς ὁ σπουδαῖος καὶ ὁ ἰγυαῖων καὶ τὸ μὲν ὡς τὸ οὐ, οὐ ἡ τεύξις. τὸ δὲ ὡς τὸ ᾧ, ᾧ γίνεται καὶ ἡ μέθεξις.

415^b 5. ἀριθμὸς et εἶδος, ubi ita opponuntur, ille singulos quosque generi vel speciei subiectos, hoc genus et species indicat. Male igitur egit, qui ideam intulit.

415^b 6. τὸ μὲν μᾶλλον τὸ δ' ἥττον] minore et maiore vel vitae diuturnitate vel praestantiae virtute.

415^b 7. διόπερ τὸ σπέρμα τῶν ζώων καὶ φυτῶν ὄργανόν ἐστιν.] In textis apud Philoponum et Simplicium addita, in commentario autem ommissa, uncis apud Simplicium inclusa. Importune interpellant.

§ 3. 4. 5. 415^b 7 sqq. Digreditur Aristoteles ad tres illos modos, quibus anima causa sit et principium, definiendos. Quo qua ratione delatus sit, vix intellegitur, nisi quod, cum anima

vegetans causa significata esset, causae rationes accuratius excutere utile habebat. Id tamen tenendum est, in tribus his causae generibus, etsi universe agat, animam tamen vegetantem respicere. Cf. 415^b 19. οὕτω καὶ τὰ τῶν φυτῶν. ib. 22. οὐ πᾶσι δ' ὑπάρχει τοῖς ζῴσις ἢ δύναμις αἴτη.

§ 4. 415^b 12. Anima est οὐσία i. e. id principium, quo animal est.

§ 5. 415^b 15. Anima causa est tanquam finis. τοιοῦτον δ' ἐν τοῖς ζῴσις ἢ ψυχῇ κατὰ φύσιν i. e. secundum naturam, naturae vices gerens. ψυχῇ in corpore ita agit, quemadmodum φύσις in rerum universitate. Difficilius illud καὶ κατὰ φύσιν, quod Bekkerus scripsit, si interpreteris „etiam natura duce,” neque enim alius dux. Si maiori codicum parti cedere velles, reddendum esset: „et quidem secundum naturam.” Duplex autem finis. διπλῶς δὲ τὸ οὐ ἔνεκα, τό τε οὐ καὶ τὸ ᾧ. Illud res est, quam consequi velis, hoc illud, cui res quam consecutus fueris, inservit.¹⁾ Ita etsi corporis instrumenta, quidquid agunt, rem aliquam efficere student, hanc ipsam tamen animae gratia expetunt.

Dativus (ᾧ), quippe qui sua vi ad hominis usum pertineat, suum locum tenet. Sed quomodo genitivum οὐ explices? Si repeteris ἔνεκα, a priori τὸ οὐ ἔνεκα, quod communi vi utrumque complectitur, hoc proprium nihil differet. Accipias igitur τὸ οὐ ἔνεκα tanquam unum substantivum, quasi τέλος, quod genitivum regat. Ita hic genitivus, qui obiecti dicitur, ad rem referetur. In quam sententiam Themistium trahas (fol. 76 b.) ὅσπερ γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἡθικοῖς λέγεται, διπλὸν τὸ τέλος. ὡς μὲν τὸ οὐ (scil. τέλος), εὐδαιμονία· ὡς δὲ τὸ ᾧ, αὐτὸς ἕκαστος αὐτῷ.

§ 6. 415^b 21. Anima denique illud est, unde motus. Motus vero tria genera complectitur, primum, quod ad locum refertur, secundum, quod sensibus inest, tertium, quod in crescendo et decrescendo. Quae tria genera (cf. ad I, 3. § 3) ad animam deferuntur cuncta. Philoponus quomodo anima decrescendi sit causa, dubitat.

§ 7. 415^b 28. Cf. Sturzii Empedocli. Agrig. p. 351 sqq. Theophrast. de causis plantarum I, 13. ἐν γὰρ τι τὸ γεννῶν καὶ οὐχ ὅσπερ Ἐμπεδοκλήης διαφεῖ καὶ μερίζει, τὴν μὲν

1) [Cf. Bernays, Dial. 108. „Der subjective Zweck (τὸ οὐ ἔνεκά τι) findet sich da, wo ein Erreichender ein Erreichtes dann noch weiter benutzt; bei dem objectiven Zweck (τὸ οὐ ἔνεκά τιτος) bildet die Erreichung des Erstrebteten den Abschluss der Bewegung.” Tr.]

γῆν εἰς τὰς ῥίζας, τὸν δ' αἰθέρα εἰς τοὺς βλαστούς, ὡς ἐκάτερον ἐκάτερον χωριζόμενον, ἀλλ' ἐκ μιᾶς ὕλης καὶ ἐφ' ἐνὸς αἰτίου γεννῶντος. Sturz p. 317. Empedocles hunc crescendi motum, anima ommissa, ad solam mechanicam elementorum naturam revocavit; plantas deorsum augeri terrae gravitate, sursum vero ignis levitate; ita terreas partes descendere, igneas sublimes abire. Quam rationem a vitae quodam principio alienam Aristoteles suo more ita confutat, ut ratio ad id, quod ipsa neglexit, tanquam ad necessariam ipsius conditionem h. e. ad animam adducatur. Terram et ignem, si suum quodque impetum sequerentur, inter se distrahi; si vero continuerentur, hanc ipsam, quae cohiberet, vim animam esse. — Praeterea, si ὄργανα plantae cum animantibus compares, rem inverti, ut, quod plantis radices sint, ora sint animantibus. Diversum itaque esse in utrisque deorsum et sursum (cf. supr. II, 1. § 6). In quo id quidem veri non dissimile est, Aristotelem τὸ ἄνω et τὸ κάτω ab Empedoclis sententia deflexisse; Aristotelem ad plantae rationes et officia, Empedoclem ad id, quod terram petit vel fugit, retulisse. Lommatzsch die Weisheit des Empedocles Berlin 1830. p. 187. Sed hoc, cum rem minus tangat, cave exaggeres. Futuri tempora διασπασθήσεται, κωλύσον, ἔσται, ea indicare, quae e posita conditione conclusione colligas, vix est, quod notetur (exempla enim apud Aristotelem ubique legenti occurrunt), nisi hanc constructionem ad ipsa participia ¹⁾ (κωλύσον) pertinere minus observatum videatur.

§ 8. 416^a 9. Ignis omnium elementorum solus per se ipsum nutrirī et augeri videtur. Habet igitur aliquam veri speciem, ignem efficere, ut corpora crescant. At igni nullus crescendi modus, nulla sui temperantia, dum, quod absumat, suppetit. Quae natura genuit, in iis aequabilis quaedam proportio ad concentum temperata. Haec vero neque avidi ignis neque omnino caecae materiae esse potest, sed sola in animi vi et ratione inest. Ita Aristoteles animae id potissimum tribuit, quod modum teneat et elementorum impetum moderetur. Sic denuo contra alienam sententiam disputavit, ut non tolleret, sed, illa ipsa indice, ad altiorem suam rationem traduceret.

416^a 14. τὸ δὲ συναίτιον μὲν πως ἔστιν, οὐ μὴν ἀπλῶς γε αἴτιον]. Conditio potius, quam ultima causa per se efficiens. συναίτιον, conditio, id quod causam adiuvat effi-

1) [Cf. Bz. ind. Ar. 754^b 24: „cum conditionalī usu indicatīvi conferendus est usus participiī futuri.”]

cientem, ut sine eo esse non possit. metaph. *A*, 5. 1015^a 20. *Ἀναγκαῖον λέγεται, ὃ ἄνευ οὐκ ἐνδέχεται ζῆν ὡς συναίτιον, οἷον τὸ ἀναπνεῖν καὶ ἡ τροφή τῷ ζῳῷ ἀναγκαῖον· ἀδύνατον γὰρ ἄνευ τούτων εἶναι.* et paulo post 1015^b 3. *καὶ ἐπὶ τῶν συναίτιων τοῦ ζῆν καὶ τοῦ ἀγαθοῦ ὡσαύτως· ὅταν γὰρ μὴ ἐνδέχηται ἔνθα μὲν τὸ ἀγαθὸν ἔνθα δὲ τὸ ζῆν καὶ τὸ εἶναι ἄνευ τινῶν, ταῦτα ἀναγκαῖα καὶ ἡ αἰτία ἀνάγκη τίς ἐστὶν αὐτῆ.* Ita quidem, *συναίτιον αἰτία τις*, sed non *αἰτία ἀπλῶς*. Haec causa efficiens dicta esse videtur, a qua motus proficiscitur, quae ita sibi condiciones subicit, ut etiam hae per se quidem inertes, sed ab ipsa excitatae, agant et consilium adiuvent. [Cf. Plato. rep. p. 281 D, 287 C. D. ubi eae artes nominantur *ξυναίτιοι*, quae non rem ipsam, rei vero instrumenta parant.]

§ 9 sqq. Vegetanti animae duo insunt, ut nutriat et gignat. Quod corpora augentur, in eo utrumque et gignendi et nutriendi facultas agit, ut, quod interpretes fecerunt, cavendum sit, ne altrici et genitrici facultati tertia adiciatur auctrix tanquam diversa et nova. Quod enim dicitur 416^b 12: *ἔστι δ' ἕτερον τροφή καὶ αὐξήτικῳ εἶναι*, id grammatica ipsa forma magis ad logicam distinctionem, quam ad diversitatem re ipsa constitutam pertinere docet (cf. ad III, 4. § 7). Duae sibi inter se adversantur sententiae, hinc contraria contrariis, illinc similia similibus nutriri. Quae pugnantia acute componuntur, cruda contraria contrariis nutrimenta esse videri, concocta similia similibus, ut ex hac sententia assimilationis, quam dicunt, doctrina enata esse videatur.

§ 9. 416^a 18. Si contraria contrariis aluntur, haec ita comparata esse oportet, ut non solum ex iis nascantur, sed et augeantur. Multa ex se invicem gignuntur, sed si eatenus tantum, quale quid sunt, velut sanum ex aegroto fit, non quantum quid sunt: ab hoc loco excluduntur. *τοῖς ἀπλοῖς σώμασι*, elementa. i. e. *ὁμοιομερέσι* cf. ad II, 1. § 6.

Quod apud Ioannem Philoponum legitur (I. fol. 2 a) *διὰ δὲ τοῦ εἰλεῖν· ἐν μὲν οὖν τοῖς ἄλλοις σώμασι καὶ ὡς τοῖς πολλοῖς δοκεῖ, τοῦτο ἐδύλωσεν. ἡ γὰρ κυρίως τροφή ἐπὶ τῶν ἐπιμήχων σωματίων. ταῦτα δὲ σύνθετα ἄπερ καὶ τρέφεται*, lectioni nonnullorum codicum (*ἄλλοις*) fidem non facit. Quod enim sequitur *σύνθετα* praecedens aliquod *ἀπλοῖς* requirere videtur.

416^a 25. [*οἷον ὑγιὲς ἐκ κάμνοντος* — haec est illa *στέφσις* in nascendo necessaria. Cf. phys. I, 7. 191^b 13 sqq. 27; 9. 192^a 26. Trdlbg. Gesch. der Kateg. 110. „Indem im Werden eine Form (*εἶδος*) gewonnen wird, bleibt das Substrat;

aber sie wird aus einer andern. — Dieser Zustand, woraus das werdende wird, steht der Form, wozu es wird, entgegen (*ἀντικείμενα*), und wird als *στέργσις* bezeichnet.”

416^a 26. τὸ μὲν ὑδῶρ τῷ πυρὶ τροφή] Etiamsi aqua ea est, quae ignem exstinguat largius affusa, excitat minutatim adpersa.]

§ 10. 416^a 29. Alii similia similibus nutriri contendunt. Cui id opponitur, similia nihil a similibus pati, pati vero alimentum ab eo, quod sese alit, dum sui simile facit et in succum ac sanguinem vertit. Aristoteles, ne illud pati, quod in nutriendo necesse est, male intellegatur, ut intellectum esse videtur, id addit, nutrimentum ab eo mutari, quod nutritur neque contra. Est enim materia, quam vis agens in suum convertit, quemadmodum faber in materia tractanda nihil aliud mutatur, quam quod ab otio ad agendum, ab inertia ad artem vertitur.

416^a 33. ἡ δὲ μεταβολὴ πᾶσιν εἰς τὸ ἀντικείμενον ἢ τὸ μεταξύ] cf. phys. V, 5. 229^b 15 sqq.

§ 11. 416^b 3. De lectione *προσχοινόμενον*, quam Themistius et Philoponus in vocis *προσχοινόμενον* locum substituere videntur, haec adnotamus. Themistius fol. 77 a.: οὕτω μὲν οὖν ὁ ἐξ ἐναντίου, ὁ δὲ ἐκ τῶν ὁμοίων ἰσχυρίζεται τῇ προσχοίσει. προσχοίσεσθαι γὰρ οὐ τὸ ἐναντίου τῷ ἐναντίῳ, ἀλλὰ τὸ ὁμοίου τῷ ὁμοίῳ. ἂ μὲν οὖν ἐκείνοι λέγουσι ταῦτά ἐστιν. Ἡμεῖς δὲ ὡς περὶ δικαιῶντας αὐτοῖς, ἄξιον προσαναίρεσθαι, τί λέγουσι τὴν τροφήν. πότερον τὸ τελευταῖον προσχοινόμενον τῷ σώματι ἢ τὸ πρῶτον. Io. Philoponus I. fol. 2 a. ζητεῖ ποῖον δεῖ τροφήν λέγειν. πότερον δὲ ἐξ ἀρχῆς προσφερόμεθα, τὸν ἄρτον λέγω καὶ τὰ λοιπά, ἢ τὸ τελευταῖον τῷ σώματι προσχοινόμενον, οἷον τὸ μεταβάλλον ἐκ τῆς τροφῆς αἷμα. et postea εἰ δὲ τὸ ἔσχατον προσχοινόμενον τῷ σώματι, τῷ ὁμοίῳ κτλ.

§ 13. 416^b 11. Simplic. fol. 32 a. καὶ γὰρ τρέφεται μὲν τὸ ἐμψυχον ὡς τὸ αὐτὸ κατ' οὐσίαν διὰ τῆς προσθήκης σωζόμενον, διὰ δὲ τῆν τοῦ ποσοῦ μετὰ τὴν ἀπορροήν λρῶσθαι ἀΐζεται.

Sophonias: ἡ μὲν γὰρ ποσὸν τι τὸ προσφερόμενον ἀξιμικτόν, ἡ δὲ τόδε τι καὶ οὐσία τροφή. Themist. fol. 77 a. γένεσις δὲ οὐ τοῦ τρεφομένου. τοῦτο γὰρ ἐστίν, ἀλλὰ τοῦ ἐξ αὐτοῦ γεννωμένου.

[416^b 18. ἡ τοιοῦτον. — Nutriendo id subest, ut corporis particulae et pereant et nascentur novae. Non igitur corpus servatur unum et idem numero, sed genere et natura.]

§ 14. 416^b 20. Vegetans igitur anima id agit, ut et sui similia generet et corpus, in quo est, conservet.

416^b 21. τὸ μὲν τρέφον ἐστὶν ἡ πρώτη ψυχή.] Nutrimenta nihil agunt, nisi vis est, quae suscipiat et in corporis usum convertat. Haec est πρώτη ψυχή, est enim infimus gradus, in quo animans cernitur, ac necessaria reliquarum facultatum conditio.

§ 15. 416^b 23. cf. de part. anim. I, 1. 641^b 31. γένεσις μὲν γὰρ τὸ σπέρμα, οὐσία δὲ τὸ τέλος.

416^b 24. τέλος δὲ τὸ γεννηῆσαι οἶον αὐτό] cf. polit. I. 2. 1252^a 29. ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις καὶ φυτοῖς φυσικὸν τὸ ἐφίεσθαι οἶον αὐτὸ τοιοῦτον καταλιπεῖν ἕτερον.

§ 16. 416^b 25. Themistius fol. 77 a.: ἔστι δὲ δύο, οἷς χρῆται ἡ ψυχὴ πρὸς τὸ τρέφειν τὸ ἐμψυχον σῶμα, τῇ τε δυνάμει τῇ θρεπτικῇ καὶ τῷ θερμῷ τῷ ἐμφύτῳ. ἀλλὰ τῇ μὲν, ἑαυτῇ συμφρεῖ· τῷ δὲ ὥσπερ ἔξωθεν ὑποβεβλημένῳ ὄργανῳ. καθάπερ ἂν καὶ τὸν κυβερνήτην εἰλοῖς χρῆσθαι πρὸς τὸ κινεῖν τὴν ναῦν τῇ τε χειρὶ καὶ τῷ πηδαλίῳ. ἀλλὰ τῇ μὲν συμφρεῖ, τῷ δ' ἔξωθεν κεχωρισμένῳ. ἡ μὲν οὖν δύναμις ἀκίνητος οὐσα κινεῖ μόνον· τὸ θερμὸν δὲ κινεῖται μὲν ἐπὶ τῆς δυνάμεως, κινεῖ δὲ τὴν τροφήν. ἡ τροφή δὲ αὖθις κινεῖται μόνον, ὥσπερ τὸ πλοῖον. Quo loco quoniam tria enumerata sunt, primum quod movet, deinde quod et movet et movetur, denique quod movetur solum, Themistium τὸ μὲν κινεῖν καὶ κινούμενον, τὸ δὲ κινεῖν, τὸ δὲ κινούμενον μόνον legisse a viro harum litterarum peritissimo iure coniectum est. Philoponus I. fol. 3 a.: τοῦτο οὖν τὸ ὄργανον διττὸν φυσί. τὸ μὲν κινεῖν καὶ κινούμενον, τὸ δὲ μόνον κινούμενον, οὐκέτι δὲ καὶ κινεῖν. τὸ μὲν γὰρ ἐμφύτων θερμὸν ᾧ τινι τρέφει ἡ ψυχὴ ὡς δι' ὄργανον καὶ κινεῖ καὶ κινεῖται, κινεῖται μὲν ἐπὶ τῆς θρεπτικῆς δυνάμεως, κινεῖ δὲ τὰ λοιπὰ μόρια. — ἡ δὲ τροφή κινεῖται οὐκέτι δὲ καὶ κινεῖ — οἱ δὲ τὴν τροφήν πασι κινεῖν καὶ κινούμενον μὲν ἐπὶ τοῦ θερμοῦ, κινεῖν δὲ καθὼ τρέφει. κάλλιον δὲ κινεῖν μὲν καὶ κινούμενον λαβεῖν τὸ θερμὸν. — λέγει δὲ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἄλλην ἐξηγήσιν· τὸ γὰρ ᾧ τρέφει τὸ διττὸν οὐκ ἐπὶ τῆς τροφῆς ληπτέον, φυσί νῦν, ἀλλὰ διττὸν λέγει τὴν θρεπτικὴν ψυχὴν καὶ τὸ ἐμφύτων θερμὸν, ὧν τὸ μὲν ἐστὶν ἀκίνητον ἡ θρεπτικὴ δύναμις, αὕτη γὰρ οὐ κινουμένη κινεῖ, τὸ δὲ ἐμφύτων θερμὸν κινεῖ καὶ κινούμενον. — ἡ δὲ ἐξηγήσις αὕτη ἀρμοῖζοι ἂν ἴς γραφὴν εἰν φερομένην οὕτως τὸ μὲν κινεῖν καὶ κινούμενον, τὸ δὲ κινεῖν μόνον διγλοῖται αὐτὸ μὴ κινούμενον. καὶ ταις ἂν πρὸς ταύτην εἰν γραφὴν τὸ παράδειγμα τὸ τοῦ

κυβερνήτου οὕτως· τὸ μὲν πηδάλιον ζινοῦν καὶ ζινοῦμενον — τὴν δὲ χεῖρα ζινοῦν μόνον, — ἡ γὰρ χεὶρ οὐδὲν ἔξωθεν ζινοῦν αὐτὴν ἔχει. εἰ μὲν οὖν γραφὴ ἔχει τὸ δὲ ζινοῦν μόνον, ἡ τελευταία ἐξηγήσις ἀρμόσει.

Sophonias: τῷ μὲν οὖν ἐμμέτῳ θερμοῦ καὶ ᾧ τροφῇ πέπτεται ἀναλογεῖται ἡ χεὶρ, ζινοῦμενῷ μὲν ἐπὶ ψυχῆς, ζινοῦντι δὲ τὰ ὁργανικά τῆς τροφῆς μέρη, στόμα ὀδόντας κοιλίαν ἥπαρ καὶ τὰλλα ἃ ζινεῖται μόνως οὐ ζινεῖ δέ, ὥσπερ καὶ τὸ πηδάλιον. Haec quidem de lectione ζινοῦμενον, quam errore quodam e literis ζινοῦν μόνον conflata esse iudicamus. Respuit eam accuratior sententiarum cognitio.

416^b 25. ἔστι δ' ᾧ τρέφεται διπτόν.] Quo nutritur, duplex est, tum quod agit tum quod agitur, velut id, quo gubernatur, tum manus est, quae gubernaculum agit, tum gubernaculum, quod agitur. His ad nutrimentum collatis (est autem ᾧ τρέφεται τροφή, quae diserta sunt verba), calor, qui corpori inest, nutrimentum agit (ζινοῦν μόνον), nutrimentum, dum calore agitur, in corpus, quod nutritur, rursus agit. (ζινοῦν καὶ ζινοῦμενον) (cf. Simplicius fol. 32. cuius fere explicatio consentit). Ita calori, quem, quatenus priores in nutriendo solum dominari voluerunt, supra oppugnabat, suum assignat locum.

Alii duplex illud aliter interpretati sunt. Unum eorum ad animam vel ad animae facultatem trahunt (Themistius. Alexander apud Themistium). Quo inducti sunt, quod nihil aliud solummodo movens (τὸ δὲ ζινοῦν μόνον) dici posset; calorem autem esse movens motum ab alio tanquam ἔξωθεν ἐποβεβλημένον ὄργανον — quae sunt Themistii verba. At calor, qui corpori inest, non est machinamentum extrinsecus adhibitum. Quae differentia eius, quod solummodo movet, et eius, quod motum movet, affertur: non absolute et simpliciter per se, sed comparate tantum, quatenus mutua inter se ratione referuntur, intellegenda sunt. Talis enim oppositio [Bz. ind. Ar. 390^b 21 sqq.] in prima tantum rerum divisione, Deo ac mundo, ita omni ex parte regnat, ut nihil de severitate remittat: in ceteris rerum ordinibus eadem redit ratio et oppositio, sed comparate tantum neque absolute. Ita et manus non simpliciter id est, quod solummodo movet: movetur enim ab animi voluntate: sed comparate; quatenus enim gubernaculo opponitur, vis est movens nec vero mota. Quod si in calore tenueris, evanescet illa difficultas, qua, ut animam, quae nutrit, denuo in id, quo nutritur (ἔστι δὲ ᾧ τρέφεται διπτόν), id est, in rem alienam, inferrent, compulsi sunt.

De calore nutriendi conditione v. commentarium p. 132.

416^b 31. ἐν τοῖς οἰκείοις λόγοις.] Conradus Gesner: „τουτέστιν ἐν τῇ περὶ ζώων γενέσεως εἰρηκῶς ἴδη καὶ ἐν τοῖς περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς. Simplicius. At nihil tale invenitur in his: nisi quod libri octavi historiae capitibus undecim primis de victu animalium particulatim agit.” Laudantur libri περὶ τροφῆς¹⁾ de somno 3. 456^b 2. τῆς μὲν οὖν θύραθεν τροφῆς εἰσιούσης εἰς τοὺς δεκτικοὺς τόπους, γίνεται ἡ ἀναθυμίασις εἰς τὰς φλέβας· ἐκεῖ δὲ μεταβάλλουσα ἐξαιματοῦται καὶ πορεύεται ἐπὶ τὴν ἀρχήν. εἴρηται δὲ περὶ τούτων ἐν τοῖς περὶ τροφῆς.

Cap. 5.

Tertia libri pars, quae de sensu disputat, ab hoc loco initium capit; idque huic capiti propositum est, ut in genere, quomodo sensus et agant et patiantur, accuratius definiatur.

§ 1. 416^b 32. Sensus ἀλλοιωσει i. e. alienatione quadam continetur.

Sensus movetur et in movendo patitur. Est autem ἀλλοίωσις e quatuor motus generibus et quidem id, quod quale quid sit spectat, ut utrumque tum moveri tum pati in se coniungat.

Metaph. A, 21. 1022^b 15. πάθος λέγεται ἕνα μὲν τροπὸν ποιότης καθ' ἣν ἀλλοιοῦσθαι ἐνδέχεται, οἷον τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν.

Metaph. A, 2. 1069^b 10. γενεσις μὲν ἡ ἀπλῆ καὶ φθορὰ ἡ κατὰ τόδε (μεταβολή), αἴξις δὲ καὶ φθίσις ἡ κατὰ τὸ ποσόν, ἀλλοίωσις δὲ ἡ κατὰ τὸ πάθος, φορὰ δὲ ἡ κατὰ τόπον. cf. N, 1. 1088^a 32. κατὰ τὸ ποιὸν ἀλλοίωσις. cf. phys. V. 2. 226^a 26. ἡ μὲν οὖν κατὰ τὸ ποιὸν κίνησις ἀλλοίωσις ἔστι. τοῦτο γὰρ ἐπέξενκται κοινὸν ὄνομα. λέγω δὲ τὸ ποιὸν οὐ τὸ ἐν τῇ οὐσίᾳ· καὶ γὰρ ἡ διαφορὰ ποιόν· ἀλλὰ τὸ παθητικὸν καθ' ὃ λέγεται πάσχειν ἢ ἀπαθῆς εἶναι. cf. VII. 2. 243^a 9. [Bz. ind. Ar. 34^a 56 sqq.]

417^a 1. εἰρήκαμεν ἐν τοῖς καθόλου λόγοις περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν] Philop. I. fol. 3 b. — ἐν τοῖς περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς. ταύτην γὰρ ἐδήλωσε τὴν πραγματείαν εὐκλῶν, ὅτι εἴρηται μὲν ἐν τοῖς καθόλου λόγοις, οὐκ ἀπαλειπόμενον ὅτι ὀρθήσεται δὲ καὶ νῦν. ὁ μέντοι Ἀλέξανδρος λέγει, φέρεσθαι καὶ τοιαύτην γραφήν. λεπτέον δὲ καὶ

1) [Singularē περὶ τροφῆς librum exstītisse censent etiam Bz. ind. Ar. 104^b 16 sqq., Heitz. 59.]

νῦν. εἰ δὲ καὶ μὴ προσγέγραπται τοῦτο, οὐδὲν ἥτιον δεῖ προσυπακούειν αὐτὸ τοῦτο. Cui lectioni apud Philorionum traditae conferas Themistii verba fol. 77 b. *διωρίσθη δὲ ἡδὴ — — καὶ νῦν διορισθήσεται.* Sophon. *οὐδὲν δὲ κωλύει καὶ νῦν ἐπὶ βραχὺ διελεῖν.* Citari potest locus de gen. et corr. I. 7. 323^a 1.¹⁾; etsi universae quaestioni satisfacere non videatur, ut alium fortasse, qui quidem aetatem non tulit, librum significet. Diogenes Laertius singularem libri inscriptionem *περὶ τοῦ πάσχειν καὶ πεπονθέναι* nobis servavit. Laudantur etiam de gen. an. IV, 3. 768^b 23. *τὰ περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν διωρισμένα.* [Bz. ind. Ar. 100^b 24 in libro de gen. an. respici censet de gen. et corr. I, 7—9 et II, 2.]

§ 2. 417^a 2. Nullus sensus per se aliquid percipit solus, etsi elementa, quae percipiat, insunt. Unde sentiendi facultatem per se non esse *ἐνεργεία* apparet. Quod de comburendi materia exemplum proponitur: convenit quidem, sed e contrario. Ligno, tanquam materiae, ignis vi opus est, quae incendat; sensibus utpote facultatibus materia, quae excitet et percipiatur.

417^a 13. *ὁμοίως δὲ καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι τὸ τε δυνάμει ὄν καὶ τὸ ἐνεργεία]* Mera est repetitio, quae ex antecedentibus irrepsisse videtur, neque est, quod cum Dandino regressum esse statuamus analyticum ex *αἰσθήσει* ductum. Ipsa enim de *αἰσθήσει* argumentatio hoc discrimen tanquam fundamentum proposuit eoque niti fatetur, ut e conclusione rursus praemissa colligere icium sit. [Ex Alexandro *ἀπ. καὶ λύσ. Γ. γ'* p. 155. Το. scripsit *τὸ αἰσθητόν.* Haec dicit Alexander *λαμβάνει δὲ τὸ διχῶς λέγεσθαι τὸ αἰσθάνεσθαι (καὶ γὰρ δυνάμει καὶ ἐνεργεία), ἔλαβεν τὸ τῆς αἰσθήσεως, τὴν μὲν εἶναι δυνάμει, τὴν δὲ ἐνεργεία, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ αἰσθητόν.]*

§ 3. 417^a 14. *πρῶτον μὲν ὄν ὡς τοῦ αὐτοῦ²⁾ ὄντος τοῦ πάσχειν καὶ τοῦ κινεῖσθαι καὶ τοῦ ἐνεργεῖν λέγωμεν]* Si *πάσχειν* et *ἐνεργεῖν*, quae una esse ponuntur, adversa potius fronte pugnare videntur: haec pugna, modo ad interiectum illud *κινεῖσθαι* animadverteris, dirimetur. In hoc

1) [Hunc locum respici censet etiam Bz ind. Ar. 99^a 9, singularem librum significari putat Heitz. 80. (Cf. Trdlbg. Gesch. d. Kateg. 130 sqq.: Es ist wahrscheinlich, dass Aristoteles diese beiden wichtigen Kategorien (das *ποιεῖν* und *πάσχειν*), die er schwerlich in wenigen Worten wollte erledigt haben, anderswo genauer behandelte." Aliter Zeller, Phil. d. Gr. II, 2. 63.]

2) [Cf. ad II, 12. 424^a 25.]

nervus inest, qui argumenta constringat. Motus duplicem habet naturam; quatenus quidem extrinsecus pendet et excitatur, patitur; quatenus semel impulsus per se cogitatur vi sua utens, agit quodammodo. Quare si, quidquid patitur, ab agente patitur, quod quiescit, priusquam movetur, ab agente dissimile est; si movetur, hac ipsa movendi actione simile fit (cf. II, 4. 416^a 30 sqq., I, 5. 410^a 23). Haec si teneris, difficultates erunt nullae.

417^a 17. ἐν ἐτέροις] cf. phys. III, 2. 201^b 31; VIII, 5. 257^b 8. ad quos locos respicitur etiam eth. Nicom. X. 3. 1174^a 19 sqq. (v. ad II. 1. in. et prooem.). Themistius fol. 77 b.: ὁ δὲ ἔχει μὲν τὴν ἕξιν ὅσον τὴν ἀριθμητικὴν ἢ τὴν γραμματικὴν. δεῖται δὲ μόνου τοῦ ἐνεργῆσαι, ut Themistius ἀριθμητικὴν loco αἰσθησιν legisse videatur. In reliquis commentariis nullum a recepta lectione discrepantiae vestigium.

§ 4. 417^a 21. Redeunt, quae sequuntur, ad quaestionem de ἐντελεχείᾳ et δυνάμει supra pertractatam. Sicut supra (II. 1) Aristoteles ἐντελέχειαν in duas partes divisit, ita hoc loco δύνανται; idque eo modo facit, ut, quod illic ἐντελεχείᾳ tanquam inferiorem gradum adnumerabat, hic alterum δυνάμειωσιν ordinem statuatur. Neque in eo a semet ipso dissentit. Demonstravimus enim, illum qui scientiam teneat, neque tamen exerceat, cum eo, qui contempletur sciens, hoc est, qui agat, eandem habere rationem, atque δύνανται inter se et ἐντελέχειαν. Cuius rei exempla hoc loco ab infimis ad summa progrediens persecutus est. Primum enim, si hominem eatenus scientem dicimus, quatenus genus humanum scientia instructum est: hoc id tantum valet, ut posse hominem scire iudicemus: deinde si scientem eum dicimus, qui grammaticam tenet: is iam e rudi factus est prudens, contrarium e contrario; iam illam sciendi facultatem humano generi communem ita in se transtulit, ut, si voluerit, sciens agere posset, dum autem scientia eius quiescit, re vera agere non dicatur, et propterea in ipsa δυνάμει perseveret. Qui scientia in certa aliqua re utitur (κυρίως ἐπιστάμενος τὸδε τὸ α): is demum principi et summa vi scire dicitur; et ita hic solus revera ἐντελεχείᾳ est ἐπιστήμων. Otiosam enim scientiae possessionem in actum et usum convertit.

417^a 22. νῦν γὰρ ἀπλῶς λέγομεν περὶ αὐτῶν] quid νῦν? Comr. Gesner.: „νῦν dicit, quoniam αἰσθησιν paulo ante dixit esse δύνανται: et ἐνεργείας vocabulo usus est pro ποιῆναι καὶ πάσχειν etc. Vel νῦν pro hactenus, i. e. ad hanc usque distinctionem. Io. Gramm.”

417^a 32. ἐξ ἐναντίας μεταβαλὼν ἕξεως] sive ex ignorantia, quae simplex est scientiae negatio, sive a contraria et falsa opinione ad veri sententiam.

§ 5. 417^b 2. (Cf. Alex. Aphrod. ἀπορ. κ. λίσ. Γ. β'. p. 151 Sp.). Haec Aristoteles propterea definiuit, ut iis patiendi notionem, quam sentiendo inesse dixerat, illustraret. Pati enim duplex est, ut aliquid patiendo vel corrumpatur (μεταβολὴ ἐπὶ στερητικὴν διάθεσιν), vel servetur et ad sui finem perducatur (ἐπὶ τὰς ἕξεις καὶ τὴν φύσιν). Illud, si viris pugnant, hoc, si ad commune consilium iunguntur, si δύναμις ad ἐντελέχειαν agitur. Hoc si fit, cavendum est, ne ἀλλοίωσις, alienatio, male intellegatur; neque enim in hac causa alienatio est, ut res in aliam rem abeat, sed potius conservatio, ut res quasi ad se ipsam progrediatur et suum assequatur finem (εἰς αὐτὸ γὰρ ἢ ἐπίδοσις). Ἐντελέχεια enim non faciet, ut δύναμις a sua natura desciscat, sed ut absolvat. Ita sensus, si patitur, non alienatur, sed ad se ipsum propellitur. Qui scientiam tenet, si contemplando exercet, non mutatur, sed ad suum finem pervenit.

417^b 6. εἰς αὐτὸ (pro εἰς αὐτὸ) necessaria ad sententiam mutatio, ad scripturam fere nulla. Alex. quidem Aphrodis. (Γ, γ. p. 154 Sp.) interpretatur εἰς αὐτὸ καὶ ὁμοιον vel εἰς αὐτὸ γὰρ τοιούτων ὃ ἔχει καὶ καθὸ ἔχει ἐπίδοσις ἐστίν; multo autem gravius εἰς αὐτό, ad semet ipsum i. e. ad naturae suae finem.

Neque igitur res obiecta, quae facit, ut quis de ea cogitet, docere dici potest (hoc autem illud est, quod antea ponebatur alterum; tenet scientiam; compellitur, ut ea utatur), nec qui rudis discit ab altero (hoc autem primum erat et infimum), re vera patitur, si patiendi vim probe destinaveris.

417^b 15. 16. Διάθεσις et ἕξις¹⁾ h. l. ita differunt, ut illa ad passivum statum, haec ad agentem vim et facultatem inclinet. Distinguuntur inter se metaphys. Α, 19. 20. 1022^b 1 — 15; διάθεσις de gen. an. V, 1. 778^b 34; categ. 8, 8^b 28. Quibus locis ἕξις manere, διάθεσις transire significatur, sed, si exempla examinaveris, non longe abest, quod hoc loco valet, discrimen.

1) [Cf. Trdlbg. Gesch. d. Kateg. 96. Apud Platonem coniungitur ἕξις ψυχῆς καὶ διάθεσις Philob. 11. D. Trdlbg.: „Wiewohl die διάθεσις wandelbar und leicht veränderlich gedacht wird, erscheint sie doch eigentlich als der allgemeinere Begriff, unter den auch die zur andern Natur werdende ἕξις fällt.“]

§ 6. 417^b 16. Haec universe proposita ad sentiendi facultatem adhibenda erunt.

417^b 16. τοῦ δ' αἰσθητικοῦ ἢ μὲν πρώτη μεταβολὴ γίνεται ὑπὸ τοῦ γεννηῶντος]. Tres, ut vidimus, δυνάμειος et ἐντελεχείας sunt gradus, duae igitur mutationes. Harum prima, quae ea erat, ut e rudi doctus fieret, quasi in ipso nascendo sensibus ingignitur, neque enim sensus erudiendi et docendi sunt.

417^b 17. ὅταν δὲ γεννηθῆ (τὸ γεννηθῆν) ἔχει ἤδη ὥσπερ ἐπιστήμην καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι.] Animans eadem ratione sensum habet, qua proximo exemplo scientiam teneri positum erat. Suo Aristoteles more sententias contraxit. Si sensus agit, haec actio (τὸ κατ' ἐνέργειαν) eadem ratione se habet, ac supra contemplatio (ὁμοίως λέγεται τῷ θεωρεῖν); nihil enim nisi sua ipsius vis ad agendum necessaria, ita tamen, ut, dum mens contemplanus quasi se ipsam contemplatur, sensus, quae percipiat, aliunde et quidem extrinsecus petat. Sensus enim in singulis quibusque rebus occupati, scientia in generalibus, quae praeter ea, quae e sensibus hausta sunt, in ipsa mente sedem habent (cf. ἡ ψυχὴ τόπος τῶν εἰδῶν de an. III, 4. 429^a 27).

Facilius videatur legere ἐπιστήμην, sed quoniam, ut proximis exemplis respondeatur, omnia in eo sunt posita, ut scientia habeatur: ἐπιστήμην legere praestat, ut e verbo ἔχειν tanquam habendi notione pendeat. Suppleas igitur ad verba ὅταν γεννηθῆ pronomen indefinitum τις. Saepius enim apud Aristotelem nuda singularis tertia persona, quo nostrum „man”¹⁾ ponere solemus sensu indefinito. Exempla cf. de an. III, 10. 433^b 14. ᾧ ζινεῖ; III, 11. 434^a 7. πότερον πράξει; de an. II, 6. 418^a 22. κατὰ συμβεβηγὸς γὰρ τοῦτον αἰσθάνεται et paulo post τοῦτο οὖν αἰσθάνεται et multis aliis locis.

417^b 24. διὸ νοῆσαι μὲν ἐπ' αὐτῷ, ὁπόταν βούληται αἰσθάνεσθαι δὲ οὐκ ἐπ' αὐτῷ. Difficile est genus ἐπ' αὐτῷ. Hoc quemadmodum Aristoteles subiectum indefinitum (τις) omittere solet, ita universe ad hominem relatum est.

417^b 26. καὶ ταῖς ἐπιστήμασι ταῖς τῶν αἰσθητῶν] Haec verae ἰστορίαι, dum πρώτη philosophia a rebus remotior.

1) [Bz. ind. Ar. 589^b 47: „Ita hoc sensu usurpatur tertia persona, ut iam in superioribus aliquo modo, velut in infinitivo vel in substantivo numeri pluralis, a quo ad singularem indefinitum transitur, illud subiectum universale contineatur. Hos fines vulgati usus raro excedit Aristoteles.”]

§ 7. 417^b 32. οὕτως. Nos ad posterius, alii ad utrumque trahunt. Sed sensus non docentur (§ 6). Quod acutiores fieri videntur, id minus ad maiorem sensuum, quam iudicii aciem pertinet.

418^a 3. τὸ δ' αἰσθητικὸν κτλ.] Si sensus ii sunt, qui res suscipere possint, δυνάμει tales sunt, quales res agentes ἐντελεχεία. Si perceperunt, nihil distant (ἐστὶν οἶον ἐξεῖνο i. e. ἐντέλ.) οὕτως ἔχει τὸ αἰσθητικὸν i. e. ὡς ὁ ἐν ἡλιζία ὢν δύναιται στρατηγεῖν. Δύναμις in duo genera divisa, quorum alterum solum, ad quod tanquam proximum οὔτως refertur, in animam cadit.

ibid. ὡς κινήσεις¹⁾ ὀνόμασι] Si nomen grammatici κίνησιον vocant, quod a translata significatione distinguant: hoc quidem loco usus ratio e iudiciis et foro tracta videtur. Quemadmodum κίνησις νόμος, qui ἀκίνησις oppositus est, lex est, quae rata viget neque vel abrogata est vel in desuetudinem abiit (cf. Buddeus comm. gr. ling. 1557. p. 51): ita hic κίνησις ὀνόματα, quatenus eorum auctoritas valet.

Cap. 6.

Aristoteles, quod praeceptum supra (II. 4. 415^a 20) dederat, nunc sequitur, ut prius res sensibus subiectas quam sensus ipsos definiat (τούτων δ' ἔτι πρότερα τὰ ἀντιζείμενα δεῖ τεθεωρηθῆναι).

§ 1. 418^a 7. Quae sub sensus cadunt tria sunt, primum enim aut per se aut, aliis rebus interiectis, quasi per accidens percipiuntur; quae autem per se, aut uni sensui sunt propria, velut color, sonus, aut omnibus ut motus, aut pluribus velut figura, communia. Haec ordine percensentur. Cf. de sensu 4. 442^b 4 sqq.; c. 6.

Simplic. fol. 35 a. ἀλλὰ πῶς τὰ κοινὰ πασῶν εἶναι λέγει; μεγέθους γὰρ καὶ σχήματος μόναι ἀντιλαμβάνονται ὄψις καὶ ἀσθή. ἴσως μὲν οὖν τὸ πασῶν ἀντὶ τοῦ πλείονων εἴρηται. Philoponus I. fol. 7 b. κοινὰ δὲ φησὶν εἶναι ταῦτα πασῶν οὐχ ὅτι ἐν ἕνασιν αὐτῶν πάσαις ταῖς αἰσθήσεσιν ἰσχύονται, ἀλλ' ὅτι ἕνασιν πλείοσι καὶ οὐ μὴ, τινὰ δὲ πάσαις ἅμα. Sic hoc loco interpretes πασῶν, ut § 3. κοινὰ πάσαις. Themistius fol. 78 b.: κοινὰ δὲ πλείονων κινήσεις ἡρεμία ἀρι-

1) [Bz. ind. Ar. 416^b 24. „Omnino τῷ κινήσει oppositum est τὸ παρὰ τὸ κίνησιον. de an. II, 5. 418^a 3. poet. 22. 1458^a 23. rhet. III, 2. 1404^b 39. ^b 31. 1405^b 11.” Cf. ad 419^b 19.]

θμὸς σχῆμα μέγεθος. ἀλλὰ κινήσεις μὲν ἀπασῶν κοινόν τι τῶν αἰσθητῶν, ἀντικαμβάνεται γὰρ αὐτῆς καὶ ὄψις καὶ ἀκοή — ἀλλὰ καὶ ὄσφρησις, προσιόντος καὶ ἀπιόντος τοῦ ὄσφρητοῦ. καὶ γένσεις ὁμοίως· ἢ δὲ ἀφή καὶ σαφέστερον. In quo id sane recte, quod motus omnibus aequè sensibus subest. Philoponus I. fol. 7: πασῶν δὲ εἶπεν οὐχ ὅτι τὰ πέντε ταῖς πέντε εἰσὶν αἰσθητά κτλ.

§ 2. 418^a 11. λέγω δ' ἴδιον μὲν ὃ μὴ ἐνδέχεται ἑτέροια αἰσθήσει αἰσθάνεσθαι, καὶ περὶ ὃ μὴ ἐνδέχεται ἀπατηθῆναι] cf. de an. III, 6. 430^b 29; de sensu 4. 442^b 5. μέγεθος γὰρ καὶ σχῆμα, καὶ τὸ τραχὺ καὶ τὸ λεῖον, εἶτι δὲ τὸ ὄξυ καὶ τὸ ἀμβλὺ τὸ ἐν τοῖς ὄρχεις κοινὰ τῶν αἰσθήσεων ἐστὶ· εἰ δὲ μὴ πασῶν, ἀλλ' ὄψεός γε καὶ ἀφῆς. διὸ καὶ περὶ μὲν τούτων ἀπατῶνται, περὶ δὲ τῶν ἰδίων οὐκ ἀπατῶνται, οἷον ὄψις περὶ χρώματος καὶ ἀκοή περὶ ψόφου. De propriis unum tantum unius sensus est iudicium. Error igitur, quatenus in diversis conciliandis iudiciis existit, a propriis abest. Potest quidem fieri, ut aut sensus aegrotet aut mens male festinet neque hic humani erroris fons in singulis quibusque hominibus cessabit unquam, etsi in communi vita communi ratione tollitur. Sed quam ipsa saepe rei natura errandi occasionem praebet, ut aut sensum aut mentem in diversas vias exspatiari sinat: ea in his locum non habet. Eadem ratio est eorum, quae dividi non possunt (cf. III, 6. 430^b 29). Error a sensu ad iudicium amandatur. Colorem vel sonum esse non erramus, sed quid sit res, in qua color est, et ubi sit, quid sit id, quod sonum edat et ubi sit. Haec enim a simplici sensu ad iudicii coniecturam discedunt.

§ 3. 418^a 16. Cf. de sensu I. 437^a 9. λέγω δὲ κοινὰ σχῆμα, μέγεθος κίνησιν, στάσιν, ἀριθμόν. Universis sensibus ea sunt communia, quae non tam singularum rerum qualitates et quasi partes, quam eiusmodi totius rei affectiones, ut ab universa re ad singulas, quae suos sensus habent, qualitates penetrent et simul his ipsis sensibus percipiuntur. Sic motus, quies, numerus, forma, magnitudo non uni sensui propriae, sed omnibus communes.

418^a 21. Λιάρους νιός vel Λιάρης. Io. Philopon. K. fol. 1 b.: Λέγεται δὲ ὁ Λιάρης οὗτος φίλος εἶναι τῷ Ἀριστοτέλει. φέρονται γοῦν αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολαί. De lectione postea κατὰ συμβεβηχὸς δὲ ὅτι ἐστὶ Λιάρης οἶδεν. τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων ἔχουσι Λιάρους νιός — quod in reliquis Philoponus recepit. Themistius fol. 78 b. αἰσθητὸς γὰρ ὁ Λιάρους νιός ἢ ὁ Λιάρης οὐχ ἢ Λιάρης. καθ' αὐτὰ μὲν οὖν

ἔστιν αἰσθητὰ τᾶντα. Bekkerus eiecit. Suo quidem loco orationem incidunt, ut per se retinenda censeamus; sed cum sola fere librorum editorum auctoritate nitantur, ea tueri non audemus. Interpretum paraphrasis verba omittit, Aristotelis vero ἴητᾶ apud Simplicium et Philoponum praeposita adiciunt.

§ 4. 418^a 20. κατὰ συμβεβηχὸς δὲ λέγεται αἰσθητόν] Non in ipso sensu positum est, illud album, quod video, filium esse Diaris. Haec, mentis demum cognitione a sensibus aliena interposita, inter se referuntur; aliunde enim constare oportet, esse filium Diaris et qualis sit eius facies, aliunde cerni oportet, quale sit, in quo album conspiciatur (cf. III, 1. 425^a 25), ut, reliquis consentientibus, inter se coniungi queant. Dicitur quidem accidere (κατὰ συμβεβηχός), quod, an sit nec ne, forti permissum videtur: est autem, si logicam vim spectas, quod non ex intima notionis necessitate sequitur, sed extrinsecus, alia notione interposita, cum ea coniungitur, idque ita hoc loco accipimus. cf. ad I. 1. § 1. et § 8.

418^a 23. διὸ καὶ οὐδὲν πάσχει ἢ τοιοῦτον ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ] ἢ ita voce collocandum, ut ad sequens ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ pertineat. Nullus sensus a tali re qualis non per se, sed κατὰ συμβεβηχός est, pellitur.

418^a 24. τὰ ἴδια κυρίως ἔστιν αἰσθητά] i. e. primario loco quatenus reliqua haec consequuntur, ut apud Aristotelem πρότως καὶ κυρίως dicitur bonorum amicitia, reliquae κατ' ὁμοιότητα [cf. notam ad 419^b 19.]

Cap. 7.

Quae sequuntur, de singulis sensibus agunt; de quibus quae in libello περὶ αἰσθήσεως leguntur, ita comparata sunt, ut non tam per se rem pertractent, quam ut librum de anima, qui modo disertis verbis laudatur, modo tacite significatur, suppleant. Ita fit, ut auditus, qui in libro de anima omnium copiosissime exponitur, illo libello prorsus praetermittatur. De visu Aristoteles ea ibi affert, quae h. l. magis tetigit, quam indicavit, oculi enim naturam et colorem tractat; de cuius natura ita sentit, ut Goethii doctrinam animo quodammodo praesagiisse videatur. de sensu 3. 440^a 6. εἷς μὲν οὖν τρόπος τῆς τῶν χρωμάτων γενέσεως οὗτος, εἷς δὲ τὸ φαίνεσθαι δι' ἀλλήλων, οἷον ἐρίστε οἱ γραφεῖς ποιῶσιν, ἑτέραν χροάν ἐφ' ἑτέραν ἐναρροισίαν ἐλαλείφουσι, ὥσπερ ὅταν ἐν ὕδατι τι ἢ ἀέρι βούλωνται ποιῆσαι φαινόμενον καὶ οἷον ὁ ἥλιος, κατ' αὐτὸν μὲν λευκός φαίνεται, διὰ δ' ἀχλὺς καὶ καπνοῦ φοινικοῦς. Quibuscum

conferre placet meteor. III, 4. 374^a 3. φαίνεται δὲ τὸ λαμπρὸν διὰ τοῦ μέλανος ἢ ἐν τῷ μέλανι (διαφέρει γὰρ οὐθὲν) φοινοῦν. ὁρᾶν δ' ἔξεστι τὸ γε τῶν χλωρῶν ξύλων πῦρ, ὡς ἐριθρῶν ἔχει τὴν φλόγα διὰ τὸ τῷ καπνῷ πολλῶ μειχθῆναι τὸ πῦρ λαμπρὸν ὄν καὶ λευκόν· καὶ δι' ἀκλόος καὶ καπνοῦ ὁ ἥλιος φαίνεται φοινοῦς. Quibuscum consentit περὶ χρωμάτων 2. 792^a 9. τὸ μέλαν καὶ σκιερὸν τῷ φωτὶ μινγνόμενον φοινοῦν. τὸ γὰρ μέλαν μινγνόμενον τῷ τε ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ τῷ ἀπὸ τοῦ πυρὸς φωτὶ θεωροῦμεν αἰεὶ γινόμενον φοινοῦν, καὶ τὰ μέλανα πυρωθέντα πάντα εἰς χροῦμα μεταβάλλοντα φοινοῦν· αἶ τε γὰρ καπνώδεις φλόγες καὶ οἱ ἀνθρακες, ὅταν ὄσσι διακεκαμμένοι, φαίνονται χροῦμα ἔχοντες φοινοῦν. Ita et hic de coloribus liber consentit, in singulis quibusque magis occupatus, quam in philosophica quadam et universa colorum ratione. Eodem plane modo nostris quidem temporibus Goethius rubrum genuit, ut ex eius colorum doctrina quasi fragmentum apud Aristotelem habeas. Sed haec tanquam ἐν παρόδῳ.

§ 1. 418^a 26. Color est id, quod cernitur, praeter ea, quae micant in tenebris et ita variant, ut proprium non habeant colorem (ἀρώνμιον). De quibus v. § 4 (προελθούσι). Quidquid igitur cernitur, color est. Color eorum est, quae per se efficiunt, ut cernantur. Super horum enim superficiem fusa sunt (id quod praepositioni ἐπὶ τοῦ καθ' αὐτὸ ὁρατοῦ). Omnis color eam habet naturam, ut perspicuum illud, quod inter oculum et colorem interiacet, moveat. Perspicuum autem ea tantum lege movere potest, si re vera (ἐνεργεία) perspicuum est i. e. si lumine collustratur (φῶς δὲ ἐστὶν ἢ τοῦτον ἐνεργεία τοῦ διαφανοῦς ἢ διαφανές). Duplex igitur est coloris, ut percipiatur, conditio, et perspicuum et lumen. Perspicuum per se ipsum non cernitur, sed alieno demum colore. Unde fit, ut dici possit περὶ αἰσθήσεως 5. 439^a 18. ὥσπερ οἶν εἴρηται περὶ φωτὸς ἐν ἐκείνοις (i. e. ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς) ὅτι ἐστὶ χροῦμα τοῦ διαφανοῦς κατὰ συμβεβηχός.

Cf. Alex. Aphrodis. ἀπορίαι καὶ λύσεις -1, β' p. 19, l. 20 Sp. ὄν λόγον ἔχει ἐπιφάνεια πρὸς τὸ ὄρισμένον σῶμα, τοῦτον ἔχει τὸν λόγον χροῦμα πρὸς τὸ διαφανές τὸ ὄρισμένον. Quo capite, id quod obiter monere licet, p. 15, lin. 16 Sp. legendum est: πᾶν μὲν γὰρ χροῦμα (nec vero σῶμα) ἐν ἐπιφανείᾳ γε καὶ κτλ.

§ 2. 418^b 4. Aqua et aer inde perspicua sunt elementa, quod utrumque eandem habet naturam atque caelum (ἐν τῷ αἰθέρι τῷ ἀνω σώματι). Sed qualis sit haec similitudo, nunquam

significatur. Quod ut fiat, καὶ inserendum esse censeo. φῶς δὲ ἐστὶν ἡ τοῦτον ἐνέργεια καὶ τοῦ διαφανοῦς ἢ διαφανές. Id eo probabilius est, quo magis demonstrativo τοῦτον siquidem ad τοῦ διαφανοῦς relato supersedeas. Haec igitur existit sententia: Lumen, sicut caeli est ἐνέργεια, ita et perspicui, quatenus perspicuum est, eo tamen discrimine, ut lumen propria sit et necessaria caeli ἐνέργεια, a qua δύναμις prorsus abest, in perspicuo autem modo tenebrae modo lumen dominetur; inest igitur sola luminis δύναμις (δυναμιεὶ δὲ ἐν ᾧ τοῦτ' ἐστὶ, ἐν τοῦτω), καὶ τὸ σκότος). Lumen, quoniam perspicuum illustrat et quasi permeat, huius quasi est color.

418^b 9. τὸ ἄνω σῶμα] caelum, cuius natura propter corpora caelestia ignea est (cf. meteor. I, 3. 340^b 6). Mirari possis caelum corpus (σῶμα) vocari, at vide haec: de caelo II, 3. 286^a 11. εἰπεὶ δὲ ὁ οὐρανὸς τοιοῦτος (σῶμα γὰρ τι θεῖον), διὰ τοῦτο ἔχει τὸ ἐγκλίσιον σῶμα, ὃ φέρεται κινεῖται κλίσιον αἰεὶ. de caelo II, 7. 289^a 13. ἐλλογώτατον δὲ καὶ τοῖς εἰρημέτοις ἐλόμενον ἡμῖν τὸ ἕκαστον τῶν ἀστρῶν ποιεῖν ἐκ τοῦτον τοῦ σῶματος, ἐν ᾧ τεγγάνει τὴν φροσὴν ἔχον, εἰλειδὴ ἔφαμέν τι εἶναι ὃ κλίσιον φέρεσθαι πέφυκεν· ὡσπερ γὰρ οἱ πύρινα φάσκοντες εἶναι, διὰ τοῦτο λέγουσιν, ὅτι τὸ ἄνω σῶμα πῦρ εἶναι φασιν, ὡς ἐλλογον ἄν ἕκαστον συνεσιάναι ἐκ τοῦτων ἐν οἷς ἕκαστον ἐστίν, ὁμοίως καὶ ἡμεῖς λέγομεν. Quo loco si τὸ ἄνω σῶμα sphaera est, in qua sidera sunt, ad caelum vergit. de caelo I, 9. 278^b 14. εἰώθειεν τὸ ἕκαστον καὶ τὸ ἄνω μάλιστα καλεῖν οὐρανόν, ἐν ᾧ τὸ θεῖον πᾶν ἰδοῦσθαι φαμέν. de motu anim. 4. 699^b 23. πέφυκε γὰρ καὶ ἐνδέχεται εἶναι κίνησιν μεῖζον καὶ ἀφ' ἧς ἠρημεῖ ἢ γῆ, καὶ ἀφ' ἧς κινουῦνται τὸ πῦρ καὶ τὸ ἄνω σῶμα, ubi τὸ ἄνω σῶμα caelum significat, ut ex iis, quae praecedunt, satis liquet. Aliis locis τὰ ἄνω σῶματα aperte caelestia sunt astrorum corpora. De caelo II, 4. 287^a 32. εἰ γὰρ τὸ μὲν ἕδωρ ἐστὶ περὶ τὴν γῆν, ὃ δὲ αἶρ περὶ τὸ ἕδωρ, τὸ δὲ πῦρ περὶ τὸν αἶρα καὶ τὰ ἄνω σῶματα κατὰ τὸν αἰτὸν λόγον. de caelo II, 7. 289^a 28. τῶν δὲ ἄνω ἕκαστον ἐν τῇ σφαιρᾷ φέρεται. Sed hic usus illi non dissimilis; caelum enim astra complectitur. [Cf. Bz. ind. Ar. 68^b 2 sqq.]

418^b 11. ὅταν ἢ ἐντελεχείᾳ διαφανές.] Bekkerus. Praestat vulgata ἢ. Neque enim solet dici ἢ ἐντελεχείᾳ. Error fortasse apud Bekkerum tythotetae. Scribit enim ad eam lineam ἢ om. E. cum scribendum fuisset ἢ om. E. Retinuimus igitur.

418^b 12. ἢ τοιοῦτον οἶον τὸ ἄνω σῶμα] Si perspicuum re vera perspicuum factum est aut ab igne aut a tali

aliqua re, qualis caeli est corpus. Ita oppositionis simplicitas ferre videtur.

418^b 13. καὶ γὰρ τούτω τι ὑπάρχει ἐν καὶ ταύ-
τόν.] ἐν καὶ ταύτόν i. e. igni simile. (cf. inter alia meteor.
I, 3. 339^b 22).

418^b 13. τί μὲν οὖν τὸ διαφανές καὶ τί τὸ φῶς
εἴρηται ὅτι, κτλ.] Quae sequuntur non ad perspicui, sed ad
solam luminis definitionem pertinent. Aristoteles lumen corpus
haberi vetat, ut ne in uno eodemque duo sint corpora. Sed
quid est, quod in effluvi (ἀπορροῆς) locum praesentiam (παρο-
ουσίαν) substituit? — Haec quidem παροουσία a corporis prae-
sentia aliena ad solam praesentem vim redire videtur, ut ita
ad ἐνέργειαν, ad perficientem perspicui vim, accedat.

Haec contra Platonis Timaeum (cf. p. 67 D.) disputata
esse dicuntur. „ἂ ξέμπαντα μὲν χόρας ἐκαλέσαμεν, γλόγα
τῶν σομάτων ἐκείτων ἀπορροῦσαν, ὅψει σύμμετρα μόρια
ἔχουσαν πρὸς αἴσθησιν.”

§ 3. 418^b 18. Quae de Empedocle interiecta sunt, ea cave
ne ad tenebras, unde fiant, explicandas dicta esse putes, quasi
occulta inter terram et aerem circumdantem luce tenebrae
existerent. Quomodo enim eiusmodi occultatio vel aliqua veri
specie cogitari potest? Adiectum igitur puta ad παροουσίας
notionem definiendam; eam itaque Aristoteles statuit, ut motum
omnino abesse crederet, lucem adesse, nec vero motu aliquo
(id quod rem esse, nobis vero latere Empedocles dixerat) inter
aerem (τὸ περιέχον) et terram ferri; parvo quidem spatio fieri
posse, ut motus aliquis lateat; immenso vero ab oriente et occi-
dente non ubique simul, ut percipitur, lumen percipi posse, si
quis motus, qui tempus requirit, lumini inesset. Cf. de sensu 6.
446^a 26. Ἐμπεδοκλῆς φησὶν ἀμικνεῖσθαι πρότερον τὸ ἀπὸ
τοῦ ἡλίου φῶς εἰς τὸ μεταξὺ πρὶν πρὸς τὴν ὄψιν ἢ ἐπὶ
τὴν γῆν. Itaque Empedoclis sententia vero, quod recentior
aetas invenit, propior, quam Aristoteles.

§ 4. 418^b 28. τὸ ἀόρατον ἢ τὸ μάλιστα ὁρώμενον]
Alex., Themistius, Simplicius ita interpretantur, ut tenebrae
per se sint ἀόρατοι: quatenus vero κατὰ συμβεβηχὸς lucis
negatione et absentia cognoscuntur, μάλιστα ὁρώμενον i. e. quod
aegre cernitur. At si tenebrae sola negatione cognoscerentur,
haec quidem cognitio videre dici non posset; quippe quae men-
tis potius, quam oculorum esset. Tenebrae, quae re vera nun-
quam sunt absolutae, sed vel obscurissima nocte tenui lumine
collustratae, rectius τὸ μάλιστα ὁρώμενον quam ἀόρατον dicuntur,

ut illud huius verbi severitatem quasi leniat. A qua sententia non longe abest Philoponus.

Plurima in luce videntur, nonnulla in tenebris. Quae in luce videntur, suum praebent colorem; quae in tenebris, eorum proprius et definitus color non cernitur, sed variant et corruscant, v. c. fungus, cornu, piscium capita etc. Neque hoc ita intellegendum est, quasi haec in luce omnino non videantur; apparent autem diverso prorsus modo. Haec uno et communi nomine dici negat. Dixit tamen, τὰ πρῶδῃ φαινόμενα καὶ λάμποντα. Est haec quaedam significatio, etsi minus apta. Rem certius expressit de sensu 2. 437^a 31. τὰ γὰρ λεία πέφυκεν ἐν τῇ σκότει λάμπειν, οἷον κεφαλαὶ ἰχθύων τινῶν καὶ ὁ τῆς σιπτίας θόλος. Quid, quod universum idque gravissimum eorum genus, quae in luce non videntur, in tenebris sensum movent, silentio praetermissum est, caeli dico signa et ignea meteora, dici luce obruta et quasi obscurata, sola nocte fulgentia? Haec suo nomine τὰ πρῶδῃ φαινόμενα καὶ λάμποντα dicta esse videntur, ut haec a sequentibus, a mucro, cornu etc. tanquam ab alienis segreganda sint. Exciderunt fortasse, quae exempla μύχης, κέρασ, κεφαλαὶ etc. communi genere comprehenderent, velut si legeres: ἄλλα δὲ (ἀνώνυμα δ' ἐστὶ ταῦτα ἐνὶ ὀνόματι) etc. Ita quidem parenthesis suam haberet vim. Sed haec fortasse speciosiora, quam veriora, certe non necessaria, ut dubia in medio relinquamus. Coniecturam si non admittas, illud ἐνὶ ὀνόματι, uno nomine dici non posse premedum est.

[419^a 7. ἄλλος λόγος. Bz. ind. Ar. 99^a 12 respici censet de sensu 2. 437^b 5.]

§ 5. 419^a 7. Lux videndi est conditio. Movet enim color perspicuum, si re vera (ἐντελεχεῖα) perspicuum est, i. e. si lux est, perspicuum denique sensum tangit. Haec Aristoteles in logicam notionem conferens suis formis ita expressit: τοῦτο γὰρ ἴν' αὐτῷ τὸ χρώματι εἶναι τὸ κινητικῷ εἶναι τοῦ καὶ ἐνέργειαν διαφανοῦς, coloris naturam (τὸ χρώματι εἶναι — quae forma notionem ponit a rebus avocatum sola mente conceptam), coloris igitur naturam eo contineri, ut nihil sit, nisi vis perspicuum, si quidem actu est perspicuum, movendi. At quo tandem datus αὐτῷ pertinet? Ad φῶς relatus omni sensu caret. Suspicio αὐτό i. e. hoc erat illud ipsum, quod diximus. (§ 1 τοῦτο γὰρ ἴν' τὸ χρώματι εἶναι τὸ κινητικῷ εἶναι. Quod Bekkeri codice W confirmatum videmus.

§ 6. 419^a 15. Itaque si perspicuum necessario interiacere oportet, ut sensus moveatur: inanis est Democriti sententia, qui

tantum abest, ut intermedium necessarium arbitretur, ut pro impedimento, quo minus plura eaque accuratius videantur, habeat. Perspicuo non interposito nemo quicquam videret, sicut prorsus nihil cernitur, si res sensui ipsi imposita est. Similis est reliquorum sensuum ratio (§ 8). Democritus atomos in vacuo, quod posuit, oberrare statuens in his defixus, neque experientiam consulens has facile obstare putavit, quo minus res accurate perciperentur.

419^a 21. οὐχ ὅτι ἀκριβῶς κτλ.] Si Buttmani observatio (gr. media § 150. p. 441) οὐχ ὅτι ad affirmationem vergere recte se haberet, expectandum esset οὐχ ὅπως. [Bz. ind. Ar. 539^b 24 exempla affert negationis οὐ cum particula ὅτι coniunctae: οὐχ ὅτι — ἀλλὰ καί.]

§ 9. 419^a 32. Themistius fol. 79 b.: τὸ δὲ μεταξὺ ψόφου καὶ ὀσμῆς ἀήρ καὶ ὕδωρ, οὐχ ἢ ἀήρ καὶ ὕδωρ, ἀλλ' ὥσπερ τὸ διαφανὲς κοινὸν ἦν πάθος τῶν δύο μέγιστα τοῦτων στοιχείων, δι' οὗ παραπέμπει τὰ χρώματα, οὕτως ἄλλο τι ἔποληπτέον κοινὸν εἶναι πάθος τῶν αἰσθῶν τοῦτων στοιχείων, ὃ παραπέμπει τοὺς ψόφους καὶ αὐ' ἄλλο ὃ παραπέμπει τὰς ὀσμᾶς. Unde Brandisium acute coniecisse scimus, Themistium ita legisse, ut etiam soni medium ad ἀνώνημον trahere posset: τὸ δὲ μεταξὺ ψόφων καὶ ὀσμῆς ἀνώνημον. Reliqui interpretes vulgatam tuentur.

419^a 32. ὀσμῆς δ' ἀνώνημον] Adeo lingua duce de rebus cogitare solemus, ut verba e medio accepta cogitationes aequae cohibeant atque amplificent. Magna in eo cernitur Aristotelici acuminis vis, ut linguam post se relinquat, ut rerum rationes nondum observatas neque a lingua significatas tanquam gravissimas indicet. Quod si quoties et in physicis et in ethicis ἀνώνημα significet, attenderis, sagacitatem, quae communem sensum superavit, admiraberis. [Exempla invenies in Bz. ind. Ar. 69^b 2 sqq.] Adeo Aristoteles, verborum finibus haudquam coercitus, in res ipsas descendit.

419^a 33. τὸ δίοσμον et διηχέες, illud, quod odorem, hoc, quod sonum transmittit, Philopono auctore (L. fol. 2 b), qui Aristotelem secuti sunt, ut Theophrastus, nominarunt. Quia aquatilia odore non plane carent (quae res a recentioribus confirmatur): id, quod aeri et aquae commune est, odorandi est conditio.

His de visu in pauca collatis, Aristoteles id confecit, ut notiones magis logice adstringeret; demonstravit enim, qualis hoc loco δυνάμειος et ἐντελεγειᾶς sedes, ut tres motus rationes tum moventis tum moti et rursus moventis, tum simpliciter moti

etiam in visu indicaret, ut, quae inter lucem et pellucidum, inter pellucidum et visum ratio intercedit, certius exprimeret, ut denique intermedii corporis necessitatem aperiret.

Cap. 8.

Aristoteles de auditu vel potius sono ita agit, ut primum (§ 1 — 4), quid sit quod sonum edat et quomodo, exponat, deinde (§ 5. 6), quid sit medium, quo sonus ad sensum accedat, tum (§ 7) qualis ictus sensum efficiat, quae sint soni species (§ 8) denique quibus e causis vox, quae est animantium sonus oriatur (§ 9 — 12). Conferas cum hoc capite librum de caelo II, 9. 290^b 12 sqq.

§ 1. 419^b 4. Sonus *δυνάμει*; sonus *ἐνεργεία*. *ψόφον ἔχειν* ea dicuntur, quae ita comparata sunt, ut sonum edere possint (cf. III, 2. 425^b 29). Itaque cum *ψόφος* eiusmodi aliquid dicatur, quod habetur, possidetur: est tanquam qualitas, quae rebus inest, ut non solum agat, sed etiam quiescat. Quo *ψόφον* usu recte dici potest. *ὁ δὲ ψόφος δύναμις*, ut non opus sit, quod voluerunt, scribere *δυνάμει*.

Mollia sonum efficere non possunt, quae autem solida et lēvia sunt, efficiunt.

429^b 7. *ὅτι δύνανται ψοφῆσαι, τοῦτο δ' ἐστὶν αὐτοῦ μεταξὺ καὶ τῆς ἀκοῆς ἐμποιῆσαι ψόφον ἐνεργεία*] Sonare i. e. quod inter id, quod sonat, et auditum intermedium est, sono implere (*ἐμποιῆσαι*). Quae definitio cum mihi inutilis videretur, in coniecturam incidi, ut legerem *καὶ τοῦ μεταξὺ*, ea quidem sententia: ut sonus *ἐνεργεία* fieri dicatur, opus esse etiam medio, quod propaget, et auditu, qui suscipiat. Sed in librorum auctoritate facile acquiescas.

§ 2. 419^b 9. *γίνεται δ' ὁ κατ' ἐνεργείαν ψόφος ἀείτινος πρὸς τι καὶ ἐν τινι*] Quia sonus ictu existit, aliquid ab aliquo percussatur necesse est (*τινὸς πρὸς τι*): ictus vero quod solo motu conficitur, spatium aliquod requirit, in quo hic percussantis motus fiat (*ἐν τινι*). Hoc quidem ex ictus vi consequitur, de quo tanquam necessaria soni conditione hoc loco agitur (*ἕτερον γὰρ τὸ τέλειον καὶ τὸ τελετώμερον*). Cave igitur, ne ab hac conditione discedens *πρὸς τι* sensum putes, ad quem sonus defertur, neve *ἐν τινι* aerem intermedium, quem sonus, dum ad aures accedat, percurrit. De sensu hic non quaeritur, sed de iis, quae ad sonum efficiendum necessaria sunt. Illud *ἐν τινι* verbis *πληγῇ δ' οὐ γίνεται ἄνευ φροῶς* tanquam causa sua explicatur. Quod interpretes, ut Simplicius,

adeo neglexerunt, ut rei male intellectae (traxerunt enim ad aerem inter sonum et sensum intermedium) alienam causam intruderent.

Ictus igitur sonum efficit. Cf. Plat. Tim. p. 67 B. ὄλωσ μὲν οὖν φωνὴν θῶμεν τὴν δι' ὄτων ἐπ' ἀέρος ἐγκεφάλου τε καὶ αἵματος μέχρι ψυχῆς πληγὴν διαδομένην. Mollia, ut lana, percussa non sonant. Quod non ita dictum est, quasi de iis agatur, quae vel sonum edant vel prorsus nullum. Id potius spectari videtur, quid sonum minuatur, quid augeat. Augent solida, lēvia, cava. Hoc si consilium non esset, vix, quid huc lēvium et concavorum mentio pertineret, perspiceres. Si mollia et dura inter se opponerentur sola, de iis, quae sonum vel edunt, vel non edunt, agi putares; id quod recte vidit Simplicius.

Conradus Gesner: „An τύπτειν et πλήσσειν communius dicuntur? πατάσσειν vero, ubi latitudo aliqua in verberando est et sonus μετὰ πατάγον redditur. Atqui inferius paulo sequitur βελόνην βελόνῃ πατάσσειν. Παλίξειν vero, cum oblongo, angusto et lento aliquo, ut virga vel flagro ferimus, unde sibilus quidam et stridor redditur.” — In qua vocis πατάσσειν definitione aliquid veri inesse videtur, siquidem maiorem usum partem spectare velis, ut πατάσσειν ἐπὶ κόρρησ, πατάσσειν τὸ χεῖρε, πατάσσειν τὴν θύραν, πατάσσειν de corde.

419^b 16. τῇ ἀνακλάσει] sono hinc illinc repercusso, quum aer sono commotus non habeat, quo exeat. cf. § 4.

§ 3. 419^b 19. τὸ κρείον ita ab Aristotele adhibetur, ut, quod ex pluribus causis, quae una agunt, omnium maxime ¹⁾ agit, significet; causa igitur est praecipua et quasi praepotens, a qua ceterae moventur, etiamsi alias non excludit. metaph. A, 10. 1075^b 17. καὶ τοῖς δύο ἀρχαῖς ποιοῦσιν ἄλλην ἀνάγκη ἀρχὴν κυριώτεραν εἶναι καὶ τοῖς τὰ εἶδη, ὅτι ἄλλη ἀρχὴ κυριώτερα. metaph. A, 9. 1074^b 19. εἴτε νοεῖ, τοῦτον δ' ἄλλο

1) [„Vorherrschend und dadurch beherrschend” Trd. Cf. Bz. ind. Ar. 415^b 34. „κρείος 1. penes quem aliquid decernendi potestas est, sive is homo est, sive institutum aliquod („entscheidend”); prouti natura fert eius nominis, cui additur, adiectivum κρείος significare potest id quod ratum ac firmum est („giltig”); ubi non significatur, quo pertineat decernendi potestas, κρείος levissimo transitu, quem vix ubique distinguas, praecipuum ac primarium potest notare.” — ibid. 416^a 56. „κρείος, κυρίως 2. ipsam propriam ac primariam alicuius vocabuli notionem, propriam ac peculiare alicuius notionis nomen significat.” Cf. ad de an. II, 4. 418^a 3.]

ζύγιον, οὐκ ἂν ἦ ἀρίστη, οὐσία εἴη, metaph. I, 4. 1055^b 22. ἢ τῷ ζυγίῳ ἢ πᾶντι, eth. Nicom. VI, 2. 1139^a 17. τρία δ' ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ τὰ ζύγια πράξεως καὶ ἀληθείας, ἀσθησις τοῖς ὄρεξις, eth. Nicom. II, 2. 1103^b 30. αἵτια γὰρ (αἰ πράξεις) εἰσὶ ζύγια καὶ τοῦ ποιᾶς γενέσθαι τὰς ἕξεις. Aer igitur non praecipua et praepotens soni causa est; sed solida cum inter se tum ad aerem concuti debent; hoc autem ita fieri debet, ut aer non ante diffluat, quam corpora concutiantur. Itaque tanta in ictu motus vehementia esse debet, ut aerem, priusquam dilabatur, quasi occupet et praevertat. Haec quidem plana. Sed quale est exemplum, quod additum legimus?

419^b 24. ὥσπερ ἂν εἰ σωρὸν ἢ ὄρμαθὸν ψάμμον τύπτοι τις φερόμενον ταχύ] velut si quis acervum aut cumulum celeriter feriat. Quid est, cur ὄρμαθὸν quasi orationem corrigens addiderit? ὄρμαθὸς proprie series est; ita ὄρμαθὸς νεοτιῶν hist. anim. VI, 1. 559^a 8. ὄρμαθοὶ τῶν ἀμαξῶν Xenoph. cyrop. VI, 3, 2. quid autem arenae series? quid, quod additur arenae series mota? De arenae serie nobis non constat. Exemplum ita sibi finxisse videtur. Ictus, si in arenae cumulum lente inicitur, nullum sonum efficit; suppetit enim tempus, ut arenulae in utrumque latus ictui cedant; si autem arena celeriter pellitur, ut minus cedat, quam ictum sequatur, ac magis comprimatur, quam discutatur: sonus auditur. Ita praepotenti celeritate diffluens aer cohibendus est, ut sonus nasci possit. Itaque φερόμενον ταχύ, si recte se habet, quasi ab effectu dictum videtur: si quis arenae cumulum ita pulset, ut arena celeriter moveatur eoque motu comprimatur. Nec multo clarius Alexander Aphrodisiensis de anima I, 18. περὶ ἀκοῆς fol. 131 b, qui haud dubie φερόμενον legit. Locum his verbis exponit: ἦδη δὲ καὶ μόνος ὁ ἀὴρ πληγείς πως νόσον ποιεῖ διὰ τὴν τῆς πληγῆς ταχύτητα ὡς στερεῶς (fortasse στερεῶς) ἀντιτιπὼν τῷ πλήσσοντι, φθάνοντι διὰ τὴν ταχύτητα τῆς πληγῆς τὴν οὐκείαν αἰτιῶν διάφασίν τε καὶ θρόνον. ὡς ἐπὶ τῶν μασιγῶν γίνεται. ὡς εἴγε μὴ γίνοιτο θάμιον ἢ ἀπὸ τῆς πληγῆς κίνησις τῆς θρόνου τοῦ ἀέρος, οὐκ ἂν νόσος γένοιτο. ὥσπερ οὐδ' ἂν εἰς σωρὸν ἄμμον ἔλπιη τις φερόμενον ταχύ μὴ φθάνον τὴν θρόνον αἰτιῶν καὶ φθορὰν (fortasse φθορὰν) τῇ πληγῇ. Averroes, ut e Dandino cognoscimus, non legit φερόμενον; quam vocem agnoscere videtur Themistius, an Simplicius et Philoponus legerint, incertum est; nihil enim explicant.

§ 4. 419^b 25. Vocis imago ex aëre repercusso oritur. In quo id quidem difficile est, quod Aristoteles aërem ab aëre nec

vero a solido aliquo corpore reddi ait. *ὅταν ἀπὸ τοῦ ἀέρος* — — *πάλιν ὁ ἀἴρ ἀπὸσθῆ*. Hoc ad aërem, quem inter solida concussa ad sonum excitandum esse oporteat, redire videtur. Hic aer ictu compressus, si propter eavam vasis naturam nusquam effugere potest (*ἐνὸς γενομένου*, qui non per se unus est, sed ictu et cohibente vase unus factus) adeo sua vi repellit, ut sonus reddatur. In eo igitur scriptor sibi constat, quod soni repercussum non a solo pariete, sed etiam ab aëre,¹⁾ quem interiectum voluit, repetit. Vas propter cavi corporis naturam id efficit, ut ne aer diffluat (*τὸ διορίσιν καὶ κολῦσιν θρουσθῆρα*). Quod additur, hoc fieri, sicut in pila qua luditur: id, etiamsi grammatica ratio ferat, non ad aerem compressum et maiore vi dilatatum pertinere potest, sed ad repercussum simpliciter. cf. meteor. I, 3. 340^a 28. *μήτε τῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἀνακλωμένον ἀκτίνων*. phys. VIII, 4. 255^b 27. *κατὰ συμπεβηζὸς γὰρ κινεῖ, ὥσπερ καὶ ἡ ἀνακλωθεῖσα σφαῖρα οὐχ ὑπὸ τοῦ τοίχου ἐκινήθη, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ βάλλοντος*. E quo nihil attinet colligere, quod quidem iure colligi potest, vocis imaginem, tanquam pilam *κατὰ συμπεβηζὸς* tantum a pariete moveri. Hoc autem animadvertas, quod *ἡ ἀνακλωθεῖσα σφαῖρα* dicitur. probl. IA, 23. 901^b 19. (*ἡ ἰχθὺς*) *ἀνάκλωσις ἐστίν, ἀλλ' οὐ κατάκλωσις· οὕτω δὲ τὸ ὅλον διαμένει καὶ δύο μέρη ὁμοιοσχήμονα ἐξ αὐτοῦ γίνεται. πρὸς ὁμοίαν γὰρ γωνίαν ἐστὶν ἡ ἀνάκλωσις. διὸ καὶ ὁμοία γίνεται ἡ τῆς ἰχθύος φωνὴ τῇ ἐξ ἀρχῆς. Ἀνάκλωσις igitur propria de repercutiendo vox sive corpora sive radii vel lucis vel soni repercutiantur. Ita de color. 3. 793^b 23. *τὸ γὰρ φῶς ὅταν προσλευθὸν ἐπὶ τινῶν χροσθῆ καὶ γένηται ποικιλοῦν ἢ ποῶδες, καὶ τὸ ἀνακλωθὲν προσλευθὴ πρὸς ἑτερόν τι χροῶμα, πάλιν ἐπ' ἐκείνου κεραινόμενον ἄλλην τινὰ λαμβάνει τοῦ χροῶματος χροῶσιν*, quo loco, ut physicorum more loquamur, non de lumine refracto, sed potius reflexo cogitandum est. Vocis origo errori locum dare potest; unde factum est, ut locus, quem e libro de coloribus*

1) [Id negat Torstrikus; neque enim ab aëre aërem repercuti, sed a solido corpore. Comparat probl. IA, 901^b 16. *διὰ τί, εἴπερ ἡ φωνὴ ἐστὶν ἀἴρ τις ἐπιχρηματισμένος καὶ κεραινόμενος. διαλέγεται πολλὰς τὸ σχῆμα, ἢ δὲ ἰχθῶς, ἢ γίνεται πληγέρτος τοῦ τοιοῦτου πρὸς τι στυακόν. οὐ διαλέγεται αἴτη, ἀλλὰ σαφῶς ἀκούομεν αὐτῆς: ἢ οὐ ἀνάκλωσις ἐστὶν ἀλλ' οὐ κατάκλωσις; οὕτω δὲ τὸ φ' ὅλον διαμένει καὶ δύο μέρη (h. e. sonus, qui prior fuit et repercussus sonus) ὁμοιοσχήμονα ἐξ αὐτοῦ γίνεται· πρὸς ὁμοίαν γὰρ γωνίαν ἐστὶν ἡ ἀνάκλωσις· διὸ καὶ ὁμοία γίνεται ἡ τοῦ ἰχθύος φωνὴ τῇ ἐξ ἀρχῆς. Cum codd. SUVX igitur omittit, quod 419^b 25 legitur ἀπὸ τοῦ.]*

citavimus, Aristotelis de anima sententiis repugnare iudicaretur; quod sane immerito accidit.

Vocis etiamsi exiguam, aliquam tamen ubique esse repercussionem consentaneum est. Ita et lumen ubique remittitur; si enim lumen ab iis, quae circumiacent, non reflecteretur, umbra in ipsas tenebras abiret, neque alio loco, nisi aprico, videres. Neque tamen lumen ita a quovis remittitur, ut ab aere, cuius redditum lumen ad ipsam umbram proiciendam vim habet.

§ 5. 419^b 33. 1) τὸ δὲ κενὸν ὀρθῶς λέγεται κύριον τοῦ ἀκούειν] A quo hoc dicitur? Fortasse ab Empedocle, etsi fragmenta certum indicium non praebent. Aristoteles va-

1) 419^b 25 ἡχώ — 420^a 19. ἀέρα] In his de duabus agi rebus exponit To.; prius de ἡχοῖ — 420^a 2. λείον ἐπίπεδον, deinde de aëre cum ipso auditu concreto, qui in cavitate tympani includitur 420^a 3. ψοφητιζὸν — 19. ἀέρα. Intra prioris autem loci fines interposita esse quaedam, quae ad secundum locum pertineant: 419^b 33. τὸ δὲ κενὸν ὀρθῶς λέγεται κύριον τοῦ ἀκούειν· δοκεῖ γὰρ εἶναι κενὸν ὁ ἀήρ (intellege ὁ ἐν τοῖς ὡσὶν ἐγκατανοδομημένος), οὗτος δ' ἐστὶν ὁ ποιῶν ἀκούειν. Ea verba manifesto cognata esse cum his, quae altero loco legantur: καὶ διὰ τοῦτο φασὶν ἀκούειν τῷ κενῷ καὶ ἡχοῦντι, ὅτι ἀκούομεν τῷ ἔχορτι ὀρισμένον τὸν ἀέρα, 420^a 18. Utroque loco explicari opinionem quandam popularem: „cum enim sub tympani membrana vacuum esse videretur, dicebant nos vacuo audire.” Cf. de part. anim. B, 10. 656^b 15 ἔχει τὴν ἀκοὴν ἕνα τῶν ζῴων ἐν τῷ τόπῳ τῷ περὶ τὴν κεφαλὴν· τὸ γὰρ κενὸν καλούμενον ἀέρος πλήρες ἐστὶ, τὸ δὲ τῆς ἀκοῆς ἀσθητήριον ἀέρος εἶναι φασιν. Verba autem 419^b 33—34 eo loco, quo nunc posita sunt, ferri non posse: „primum enim quomodo et quando fiat ἡχώ Ar. enarrat, 419^b 25. ἡχώ — 27. σφαῖρα. Deinde demonstrat omnem sonum repercuti quidem, sed ita repercuti ut auditum non feriat nisi a superficie plana vel, quod ipse dicit, levi repercutiatur. Illustrat hoc ipsius lucis exemplo: nam in luce quoque utramque usu venit, ut et semper repercutiatur et, nisi a superficie levi, adeo repercutiatur obscure ut vix lucem voces: quia videlicet lux diffusa non efficit umbram, qua re definimus lucem. Eodem modo, inquit, etiam sonus repercuitur, modo aër continuus sit et unus: sed propter aeris naturam, quia facile diffluit, auditum non stringit nisi a superficie levi repercutiatur: sin ita, unus est aer, et omnes aëris moti particulae simul repercutiuntur, propter superficiei naturam, quam levem esse posuimus: una enim est rei laevis superficies.” Cum hac re verba 419^b 33—34 nihil commune habere, intercidisse autem ea verba, quibus a comparatione lucis ad sonum reditur, nec quicquam ex iis reliquum esse nisi haec: ὅταν κινηθῇ συριγῆς καὶ εἰς. Quod denique utraque sententia 419^b 33 et 420^a 18 non tantum cognata, sed una eademque vario modo dicta sit, id eo esse factum, quod verba prioris editionis horum librorum, quam Aristoteles instituit, principio scripta fuerint in margine secundae; deinde ea sive casu sive consilio detrusa esse in lacunam illam, quae est post 419^b 33. ὀρίζομεν.

cum esse in rerum natura non statuit, cf. phys. IV, 6. 7. 8. 213^a 12 sqq. Sed cum veteres aërem in mente haberent, ubi de vacuo disputarent, Aristoteles ita se ad eorum sententias accommodat, ut vacui notionem ad aërem traducat. phys. IV, 6. 213^a 28. οἱ δὲ ἄνθρωποι βούλονται κενόν εἶναι διάστημα, ἐν ᾧ μηδὲν ἔστι σῶμα ἀσθητόν· οἰόμενοι δὲ τὸ ὄν ἅπαν εἶναι σῶμα, φασὶν ἐν ᾧ ὅλως μηδὲν ἔστι, τοῦτ' εἶναι κενόν. διὸ τὸ πλήρες ἄερος κενόν εἶναι. Aërem ipsius soni praeceptionem esse causam Aristoteles negavit; ex ictu enim pendet. Quod autem sonus ad sensum defertur et ab auditu suscipitur, id aëri potissimum debetur (ζέριον τοῦ ἀζοίειν). Id hoc loco agitur, ut aër, quatenus sonum propagat, ab aëre, qui ad efficiendum concurrat, segregetur. Quaeas enim, quidni hic quoque aër, qui unus et continuus dicitur, sonum edat. Sed hic aër neque ab ictu compressus neque ulla re obstante cohibitus non sonat; diffluit enim.

419^b 35. ψαθυρός, quotquot docent lexica significationes, h. l. significat, quod facile diffluit. Ita de sensu 4. 441^a 25., ubi aqua oleo opposita ψαθροῦ dicitur, quoniam oleum difficilius dilabitur. ἀλλ' ἐπετείνεται ἐπὶ πλέον τοῦ ὕδατος τὸ ἔλαιον διὰ τὴν γλισχρότητα. τὸ δ' ὕδωρ ψαθρόν ἐστι· διὸ καὶ χαλεπότερον φηλάξει ἐν γῆ χειρὶ ὕδωρ ἢ ἔλαιον. Quod in aquam cadit, si oleo opposueris, id multo magis in aërem. hist. an. III, 1. 510^b 25. ὡς δύο ἐχόντων πᾶ τῶν ἰχθύων τοῦτων, ὅσων λέγεται τὸ πῶν εἶναι ψαθρόν. ἔστι γὰρ οὐχ ἐν, ἀλλὰ πολλά, διόπερ διαχεῖται εἰς πολλά. meteorol. IV. 9. 387^a 11. γλίσχρον δ' ἐστίν, ὅταν ἐλκτόν ἢ, ἰχθὸν ὄν ἢ μαλακόν. τοιοῦτον δὲ γίνεται τῇ ἐπαλλάξει ὅσα ὡσπερ αἱ ἀλίσεις σύγχεται τῶν σωματίων· ταῦτα γὰρ ἐπὶ πολὺ δύναται ἐκτείνεσθαι καὶ συνέναι. ὅσα δὲ μὴ τοιαῦτα, ψαθροῦ. Quo loco ψαθρόν lento opponitur, lentum autem aeris naturae, qui facile et pellenti cedit et pulsus redit, h. e. elasticae, quam vocant, naturae plane contrarium. cf. Galenus in Hippocratis prorrh., qui ψαθροῦ interpretatur τὰ ἐνδιάλυτα καὶ μηδεμίαν ἔνωσην ἔχοντα δόσλτων. Removendae igitur ceterae significationes, quas ψαθρόν habet.

420^a 1. τότε δὲ εἰς γίνεται ἅμα διὰ τὸ ἐπίπεδον· ἐν γὰρ τὸ τοῦ λείου ἐπίπεδον] Aer, qui ad sonum propagandum valet, εἰς καὶ συνεχίς, qui ad efficiendum, solummodo εἰς dicitur. Ille igitur cum universi aeris continuitate confusus, hic ab illa ictu quodammodo segregatus, ut quasi in semet ipso unus significari possit. Ita haec distinguenda sunt, ne sibi repugnare videantur.

§ 6. 420^a 3. 1) Haec igitur definitio ex iis, quae antecedunt, consequitur: *ψοφητιζὸν μὲν οὖν τὸ ζινητιζὸν ἐνὸς ἀέρος συνεξεία μέχρις ἀκοῆς*. Quod sonandi facultatem habet, id aerem eumque unum ad auditum usque continuitate quadam movere potest. *συνεξεία* igitur non ad notionem ἐνὸς sed ad *ζινητιζὸν μέχρι τῆς ἀκοῆς* trahendum est. Quomodo ita sonus percipiatur, id sequentibus exponitur: *ἀκοῇ δὲ συμφυῆς ἀέρι*. Aer auri insitus, ut auditus cum aere coalescat. Unde fit, ut id quod sonat, quoniam auditus aeri quasi immersus est, aere externo moto, internam quoque moveat partem. *τὸ εἶσω ζινεῖ*, quaeri potest, quid sit subiectum? Personam indefinitam *τις* addere nihil attinet. Quare ex antecedentibus *ψοφητιζὸν* repetas, quod, moto aëre, sensum ipsum movet, nisi genitivus absolutus, ubi subiecti nominativus requiritur, positus est i. e. *ζινοῦμενος ὁ ἔξω αἶρ τὸ εἶσω ζινεῖ*. de part. animal. II, 10. 656^b 14. *ἔχει δὲ καὶ τὴν ἀκοῆν ἐκλόγως ἕνια τῶν ζώων ἐν τῷ τότῳ τῷ περὶ τὴν κεραλίην· τὸ γὰρ κενὸν καλούμενον ἀέρος πλήρες ἐστί. τὸ δὲ τῆς ἀκοῆς αἰσθητήριον ἀέρος εἶναι φραμεν*. de an. gen. V, 2. 781^a 14 sqq., ubi plura, quomodo auditus cum aëre coniunctus sit, afferuntur. *τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔχει καὶ περὶ τὴν ἀκοῆν καὶ περὶ τὴν ὄσφραϊσιν. ἐν μὲν γὰρ ἐστί τοῦ ἀκριβοῦς ἀκούειν καὶ ὄσφραίνεσθαι τὸ τὰς διαφορὰς τῶν ὑλοκειμένων αἰσθητῶν ὅτι μάλιστα αἰσθάνεσθαι πάσας· ἐν δὲ τὸ πόρρωθεν καὶ ἀκούειν καὶ ὄσφραίνεσθαι κτλ.* — — ὁ μὲν οὖν τῆς ἀκοῆς ἐπέι ἐστί τὸ αἰσθητήριον ἀέρος, ἧ τὸ πνεῦμα τὸ σύμφυτον ποιεῖται κτλ.

Hic insitus et quasi ingenitus aer facit, ut sola aure neque alia corporis parte audiamus. Id tamen additur *οὐ γὰρ πάντῃ ἔχει ἀέρα τὸ ζινησόμενον μέρος καὶ ἔμφυτον*. Partem enim, quae quasi animata se ipsa motura est (*ζινησόμενον*, in quo

1) [Cf. tamen quae To. ad hanc paragraphum coniecit. Locum alterum 420^a 3. *ψοφητιζὸν* — 19. *ἀέρα* non lacunis deformari, sed per-versa quadam abundantia exponit To. — cf. in apparatu critico ea, quae uncis inclusit. Quod * 4 legebatur *ἀκοῇ δὲ συμφυῆς ἀέρι* correxit e cod. W et Philopono; aërem enim *ἐγκαταρροδομημένον* in auribus concrevisse cum auditu, ac ridiculum esse dicere auditum concrevisse cum aëre. — Porro 4 — 5. quod legebatur *ζινοῦμενος τοῦ ἔξω τὸ εἶσω ζινεῖ* sensu carere; nam si *τὸ εἶσω* esset accusativus, Aristotelem scribere debuisset *ζινοῦμενος ὁ ἔξω τὸν εἶσω ζινεῖ*. Restituit igitur *ζινοῦμενον τοῦ ἔξω ὁ* (codd. ETXY) *εἶσω ζινεῖται* (codd. EUXY): „per aërem externum motum eo motu qui est sonus, movetur aër in aure inclusus.” — Deinde 6. scribit pro *ἔμφυτον* quod legebatur, *ἔμφυτον* (= τὸ ὑπόφυτον ἔξω); in corpore enim animato cum non sola auricula sit *ἔμφυτος*. huic vocabulo hic non esse locum. — l. 7. cum Themistio scribit *αὐτὸς* loco *αὐτὸς*.]

urgeas mediū vim), ὄργανον intellegas, quod aere utatur, tanquam necessaria audiendi conditione.

In sequentibus duo sibi inter se repugnare videntur, quod primum dicit 9. ὁ ἐν τοῖς ὠσίν (ἀήρ) ἐγκαταροδοῦνται πρὸς τὸ ἀκίνητος εἶναι, deinde autem 16. αἰεὶ γὰρ οἰκεῖαν τινα κίνησιν ὁ ἀήρ κινεῖται ὁ ἐν τοῖς ὠσίν. Quid enim haec, aërem aurī esse inclusum, ut non moveatur, et denuo hunc aërem suum habere motum et praeterea ipsius motu effici, ut audiatur? Laborant interpretes, ut has angustias effugiant. Alii, negationis vim paululum laxant, ut aer intellegatur non penitus immobilis, sed quietus vel vehementiori motui oclusus. Sed de vehementiori motu nihil agitur. Alii, ut Philoponus, de hac aëris sede cogitant, quae una et eadem maneat, quae commutetur nunquam. Sed hoc vix eo pertinet, ut accuratius audias. Cave ne ἀκίνητος in εὐκίνητος convertere velis. Hoc enim esset, lapidem nec movere nec tollere, sed devitare vel circumire. Aristoteles, qui in omni naturae instituto et structurae ratione suum quaerit consilium (τὸ οὐδ' ἔνεκα), cuius rei pulcherrimum exemplum ipsi sunt de partibus animalium libri; id agit, ut, cur aer inclusus sit, exponat. Quid vero est, quod facilis aëris mobilitas cum sede prorsus clausa commune habet? Haec potius inter se pugnant. — Quid igitur aer aure contentus immobilis dicitur? Quodsi et sono movetur et suum habet sonum: propterea inclusus est, ut a ceteris aëris fluctibus et turbis immunis (πρὸς τὸ ἀκίνητος εἶναι) soni motui suscipiendo eiusque differentiis percipiendis eo magis pateat (ὅπως ἀκριβῶς αἰσθάνηται πάσας τὰς διαφορὰς τῆς κινήσεως).

Quod autem de proprio aeris in aure motu affert, id eo tendit, quod auris digito compressa in se ipsa videatur sonare; cui sono rectissime, Simplicio auctore, cornu contulit, in quo eodem modo, aëre in corpus solidum incurrente, sonus existeret.

420^a 16. κέρας] cf. περὶ ἀκουστικῶν 802^a 17. ἀπὸ δὲ τῶν ἄλλων ὀργάνων οἱ τῶν κεράτων ἵχοι πιναροὶ καὶ συνεχεῖς πρὸς τὸν ἀέρα προσπίπτοντες ποιοῦσι τὰς φωνὰς ἀμαρῶς, διὰ δὲ τὸ κέρας τὴν γένεσιν ἔχειν τῆς ἀξίσεως ὁμαλῆν καὶ λείαν καὶ μὴ ταχέως ἐκδεδραμηκυῖαν.

In aqua audimus, nisi aqua in ipsam inclusi aëris sedem intraverit. Quod si fit, sensus perit (οὐκ ἀκούει sc. τις).

420^a 14. οὐδ' ἂν ἡ μῆνιγξ κάμη] — ἡ μῆνιγξ. Ea potissimum membrana dicitur, quae cerebrum circumdat, histor. an. I, 16. 495^a 8. ἔστι δ' ὑμῶν δερματικὸς ἡ μῆνιγξ ὁ περιέχων τὸν ἐγκέφαλον. de part. anim. II, 7. 652^b 30. τελετιῶσιν

αἱ γλῆβες εἰς τὴν μίμηγαν τὴν περὶ τὸν ἐγκέφαλον. tamen et membranas universas significat, ut oculi: de gener. anim. V, 2. 781^a 19. ὅσπερ ἐπὶ τῆς ὄψεως, ἂν ἦ καθαρὸν αἰτίο τε καὶ ἡ περὶ αὐτὸ (τὸ αἰσθητήριον) μίμηγξ, quae paulo infra ἑμὴν τῆς ἐπιτολῆς vocata esse videtur (de sensu 2. 438^b 2). Ita hoc loco μίμηγξ ad aurem adhibita est (probl. XXXII, 13. 961^a 38) cf. ἕλη ἀνθρωπίνῃ, scr. et edid. L. Philippson. 1831. p. 7. ὅτι ἀκούομεν τῶ ἔχοντι ὄρισμένον τὸν ἀέρα. i. e. τῶ μοσίῳ τῶ ὄρισμένον τὸν ἀέρα ἔχοντι. Sophon.: ὅτι ἀκούομεν τῶ ἐντὸς ὄρισμένῳ ἀέρι. Ceteri non discrepant a vulgata commentatores.

§ 7. 420^a 20. ἢ καὶ ἄμφω] ἢ particula responsioni inservit, v. ad. I, 1. § 11, i. e. neque unum neque alterum sonat solum; sed potius (καὶ) utrumque.

420^a 25. τὸν ἀέρα ἀθροῦν ἀφάλλεσθαι] ut aëris non aliquantula pars, sed quasi moles resiliat.

§ 8. 420^a 29. ὀξύ καὶ βαρὺ] cf. Plat. Timaeus p. 67. de gen. anim. V, 7. Plato Tim. p. 67 c.: ὄση δ' αὐτῆς ταχεῖα (κίνησις), ὀξείαν· ὄση δὲ βραδύτερα, βαρύτεραν (θῶμεν). Quae definitio tacite fortasse sequentibus respicitur et corrigitur.

τὸ ὀξύ et βαρὺ i. e. acutum et grave non solum sonorum, sed sonantium corporum differentiae dicuntur. Cernuntur autem in sono, qui agit. Ut enim colores sine lumine non videantur, ita et acutum et grave non esse sine sono. In qua quidem similitudine aliquid desideratur. Non enim eadem est inter lumen et colores ratio, quae inter sonum et soni differentias; est potius sicut color et coloris species. Sonus acutus sensum brevi tempore multum, gravis multo paululum movet, ut ille, quemadmodum res obtusa, pellere: hic, ut acuta, pungere videatur. Negatur tamen acutum sonum per se esse celerem, gravem lentum, id demum sequi κατὰ συμβεβηχός (ὥστε συμβαίνει τὸ μὲν ταχὺ τὸ δὲ βραδὺ εἶναι). Quid autem illud est, propter quod acutum sonum per se esse celerem, gravem lentum neges? οὐ δὲ ταχὺ τὸ ὀξύ, τὸ δὲ βαρὺ βραδύ, ἀλλὰ γίνεται τοῦ μὲν διὰ τὸ τάχος ἢ κίνησις τοιαύτη, τοῦ δὲ διὰ βραδύτητα. acuti propter celeritatem eiusmodi fit motus, gravis soni propter tarditatem. Philopon. L. fol. 7 b. ἵνα μίμηξ νομῆη ὅτι αἰτὸς ὁ ὀξὺς ψόφος ταχέως ἢ βραδέως κινεῖται. ἐνέργεια γὰρ ἐστὶν ἀέρος ἀσώματι; (de qua re ne vestigium quidem apud Aristotelem) τὸ δὲ ἀσώματιον οὐ κινεῖται κατὰ τόλον, ἀλλ' ὀξὺς κέρτατα ψόφος τὸ ὀξέως κινεῖσθαι τὸν ἀέρα οὐ ἐστὶν ἐνέργεια. ὁμοίως δὲ καὶ βραδέως. ἢ οὖν τοῦτο

σημαίνει διὰ τοῦ εἰπεῖν ἀλλὰ γίνεται τοῦ μὲν διὰ τέχους ἢ
 ζήτησις τοιαύτη, τοῦ δὲ βραδύτητα, ἀπὲρ τοῦ διὰ τέχους τοῦ
 κινουμένου σώματος ἐν ᾧ ἔστι τοιαύτη, γίνεται καὶ ἡ ζήτησις
 τῆς ἀσθενείας ἐπὶ τοῦ ψόφου. hoc si est, non sono, sed
 corpori, in quo est. vel celeritas vel tarditas tribuitur. Sed
 hoc ipsum, in quo inessent omnia, nusquam dictum est; imo
 alio loco aeri, nec vero corpori (de gen. anim. V. 7. 787^b 2 sqq.)
 vel maior vel minor in his celeritas assignatur. Obscura haec
 verba eo fortasse tendunt, ne haec soni species suo quaeque
 modo ad aures accidentes in sola quanti differentia i. e. in
 sola maiore vel minore motus celeritate positae esse existimen-
 tur, sed ut a quanti mensura ad propriam qualitatis naturam
 traducantur. Sed cuius rei utrum aeri an ictui et percussis
 corporibus motus celeritatem tarditatemve tribuerit, parum ex-
 pressit, ita ut haec celeritatis et tarditatis notitia magis ex
 obscuro rei sensu, quam e perspecta causarum serie ducta esse
 videatur. Inest re vera acuto sono maior quaedam celeritas,
 cum eodem temporis puncto saepius, quam gravior, vibretur.
 Sed talia nusquam indicata sunt. Quae, quid sit acutus, quid
 gravis sonus, in loco de gen. anim. V, 7. 787^a 11. illustrent,
 haec fere sunt. Distinguitur magna vox a gravi, exilis ab acuta.
 αἴτιον δ' οὗτο τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν, καὶ τὸ πολὺ καὶ τὸ
 ὀλίγον τὰ μὲν ἀπλῶς λέγεται, τὰ δὲ πρὸς ἄλληλα. μεγάλω-
 γωνα μὲν οὖν ἔστιν ἐν τῷ πολὺ ἀπλῶς εἶναι τὸ κινούμενον,
 μικρόγωνα δὲ τῷ ὀλίγον. βαρέγωνα δὲ καὶ ὀξύγωνα ἐν τῷ
 πρὸς ἄλληλα ταύτην ἔχειν τὴν διαφορὰν. ἐὰν μὲν γὰρ ἐπερ-
 εῖη τὸ κινούμενον τῆς τοῦ κινουμένου ισχύος, ἀνάγκη βρα-
 δέως φέρεσθαι τὸ φερόμενον, ἂν δ' ἐπερέχηται ταχέως, τὸ
 δ' ἰσχυρόν διὰ τὴν ἰσχὴν ὅτε μὲν πολὺ κινῶν βραδέως ποιῶ
 τὴν ζήτησιν. — — τὰ δὲ δι' ἀσθενείαν ὀλίγον κινῶντα
 ταχέως. αἱ μὲν οὖν αἰτίαι τῶν ἐναντιώσεων αἴτια κτλ. cf.
 probl. IA, 19. 901^a 8. ἡ βαριτέρα γωνὴ πλείω μὲν ἀέρα
 κινεῖ, οὐκ εἰς μικρὸν δὲ λόγῳ μὲν οὖν ἵπτον ἀνοίσομεν,
 δίοι εἰ' ἕλατον κινεῖται, ἐγγύθεν δὲ μᾶλλον. Causa igitur in
 movenda aëris mole vel maiore vel minore posita est, ita tamen
 ut simul e viribus, quantum movendo aëri pares sunt, pendeat,
 ut si maior aëris materia minori gravis, si minor maiori vi
 moveatur, acutus sonus oriatur. Simplicius fol. 40 b, 41. hanc
 habet loco nostro lectionis diversitatem: καὶ γὰρ εἴπεται τῷ
 ὀξεί ἢ ταχέως — — ἀλλ' ὁμοίως εἴτερα ἢ ἰδιότης καὶ ἰδιόν
 τινα δηλοῦσα γίνονται — καὶ τοιαύτη μὲν ἢ τῶν προκειμένων
 ἔννοια. ἐν δὲ τῇ λέξει, εἰ μὴ ἔχοι ἢ γραμμή, οὐ δὲ ταχὺ τὸ
 ὀξύ, ἀλλ' οὐτω δὲ ταχὺ τὸ ὀξύ, ὡς ἐπισημίωντος ἀκουστέον

τῷ ἐναργῶς ψευδεῖ, τῷ τὸ ταχὺ καὶ ὀξὺ ταῦτόν λέγοντι καὶ τὸ βαρὺ καὶ τὸ βαρύν. Sed haec lectio οὕτω δὲ ταχὺ τὸ πλ. plane eodem redit. Clarior autem vulgata: οὗ δὲ ταχὺ πλ.

§ 9. 420^b 5. Vox tanquam animantium sonus.

Res non animatae translate solummodo φωνεῖν dicuntur, ut tibia, lyra. metaph. *A*, 12. 1019^b 13. καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἀψύχοις ἐν ἔστιν ἡ τοιαύτη δύναμις ὅσων ἐν τοῖς ὀργάνοις. τὴν μὲν γὰρ φασὶ δύνασθαι φθέγγεσθαι λέραν, τὴν δ' οὐθέν, ἀν' ἣ μὴ εὐφρονος.

420^b 7. καὶ ὅσα ἄλλα τῶν ἀψύχων ἀπότασιν ἔχει καὶ μέλος καὶ διάλεκτον.] ἀλιότασις Philoponus L. fol. 8 a.: ὀρθμὸς ὅς περὶ τὴν ἐκίασιν τοῦ χρόνου τὴν ἐπὶ πλείον ἢ ἔλαττον καὶ τὴν τούτων συμμετρίαν θεωρεῖται. ἀπότασις, si contuleris hist. an. V, 14. ad id accedere videtur, quod harmonici ἐπίτασιν dixerunt. Legitur enim hist. an. V, 14. 545^a 15. διαφέρει ἡ φωνὴ τῶν ἁρμόνων καὶ τῶν θηλειῶν ἐν τῷ βαρύντερον φθέγγεσθαι τὰ ἁρμονα τῶν θηλειῶν, ὅσων ἔστιν ἀλιότασις τῆς φωνῆς. Itaque ἀπότασις τῆς φωνῆς cum voce vel acuta vel gravi coniungitur. Sic Aristoxenus harmonic. elem. lib. I. p. 10. Meibom. ἡ μὲν οὖν ἐπίτασις ἔστι κίνησις τῆς φωνῆς συνεχῆς ἐκ βαρύτερον τόλου εἰς ὀξύτερον. Euclid. de mus. p. 2. ed. Meibom. τὰ δὲ ποιῶντα τὴν τῶν τάσεων διαφορὰν ἐπίτασις ἔστι καὶ ἄνεσις. ἀποτέλεσμα δὲ τούτων ὀξύτης καὶ βαρύτης. τὸ μὲν γὰρ δι' ἐπιτάσεως γινόμενον εἰς ὀξύτητα ἄγει. τὸ δὲ δι' ἀνέσεως εἰς βαρύτητα. Unde probabile est, ἀπότασιν tanquam genus ἐπίτασιν et ἄνεσιν complecti et vocis tum acutae tum gravis communem esse causam. Itaque facile ἀλιότασις ad musica instrumenta transferri potest.

420^b 8. μέλος] sonorum, qui sibi inter se succedunt, concentus.

420^b 8. διάλεκτον] Si διάλεκτος est (hist. nat. IV, 9. 535^a 31) ἡ τῆς φωνῆς τῆ γλώττι, διάφορως i. e. vox a lingua temperata et articulata; si in hist. an. (I, 1. 488^a 33) opponuntur τὰ μὲν διάλεκτον ἔχει τὰ δὲ ἀγράμματα, ut in dialecto litterarum varietatem distinguere possis (cf. probl. X, 39. 895^a 7): haud scio, quomodo διάλεκτος instrumentis tribuatur. Intellegunt instrumenta, quae humanam vocem imitentur, nisi fortasse communius instrumenta significantur, quatenus animi sensa exprimunt et quasi eloquuntur. Sed hoc ipsum non satis proprie dictum est. Si διάλεκτος in eo cernitur, ut voces articulatim exprimantur neque ut rudis clamor inter se confundantur: διάλεκτος ad ea instrumenta transferri potest, quorum singuli soni non, velut tympanorum, indiscreti miscentur, sed,

velut tibiae, quamquam in unum concentum coeunt, aure quasi articulatim separantur. Sic apud Latinos cantus buccinae vel fidium dicitur, vix autem tympani vel cymbali.

420^b 12. οἶον ἐν τῷ Ἀγγελῶ] hist. nat. IV, 9. 535^b
 14. οἱ δ' ἰχθύες ἄφωνοι μὲν εἰσιν (οὔτε γὰρ πνεύμονα οὔτε ἀρτηρίαν καὶ φάρυγγα ἔχουσι), ψόφους δὲ τινὰς ἀφιᾶσι καὶ τριγμοὺς οὓς λέγουσι φωνεῖν, οἶον λίρα καὶ χορμῆς (οὔτοι γὰρ ἀφιᾶσιν ὡσπερ γουλισμὸν) καὶ ὁ κάπρος ὁ ἐν τῷ Ἀγγε-
 λῶ, ἔτι δὲ χαλκίς καὶ κόκκυξ· ἡ μὲν γὰρ ψοφεῖ οἶον συ-
 ριγμὸν, ὁ δὲ παραπλήσιον τῷ κόκκυγι ψόφον, ὅθεν καὶ τοῦνομα ἔχει. πάντα δὲ ταῦτα τὴν δοκοῦσαν φωνὴν ἀφιᾶσι τὰ μὲν τῇ τρίψει τῶν βραγχίων (ἀκανθώδεις γὰρ οἱ τόλοι), τὰ δὲ τοῖς ἐντὸς τοῖς περὶ τὴν κοιλίαν. πνεῦμα γὰρ ἔχει τούτων ἕκαστον, ὃ προστρέποντα καὶ κινῶντα ποιεῖ τοὺς ψόφους.

§ 10. 420^b 17. καθάπερ τῆ γλώττη. cf. de part. an. II, 17. 660^a 18.

420^b 20. τὸ εἶ necessitati oppositum ad usum et utilitatem refertur. Ita metaph. N, 6. 1092^b 26. ἀπορίσειε δ' ἂν τις καὶ τί τὸ εἶ ἐστὶ τὸ ἀπὸ τῶν ἀριθμῶν, ubi in exemplis de numerorum in rebus gignendis vi et usu agi apparet. de part. an. III, 7. 670^b 23. οἱ δὲ νεφροὶ τοῖς ἔχουσιν οὐκ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ τοῦ εἶ καὶ καλῶς ἐνεκεν ἐπάσχοσι. polit. I, 2. 1252^b 28. ἡ δ' ἐκ πλειόνων κομῶν κοινωρία τέλειος πόλις, ἡ δὲ πάσις ἔχουσα πέρας τῆς αὐταρχείας ὡς ἔλος εἰπεῖν, γινομένη μὲν οὖν τοῦ εἶν ἐνεκεν, οὓσα δὲ τοῦ εἶν. Alimentum necessaria est vitae conditio, ut gustus, qui nunc qui cibos dignoscatur, maiore necessitate poscatur, quam sermo, sine quo vita esse potest. Hic igitur utilitati (τῷ εἶ) magis, ille necessitati inservit. De sensu 1, 436^b 20 et 437^a 1. τὸ τοῦ εἶ ἐνεκα opponitur τῷ τῆς σωτηρίας ἐνεκα.

420^b 21. τὸ δ' αἴτιον ἐν ἑτέροις εἰρήσεται] v. περὶ ἀναπνοῆς c. 8 sqq. c. 13. cf. etiam de spiritu c. 5, quem librum utpote dubium non moramur.

420^b 20. πρὸς τε τὴν θερμότητα. h. e. ad calorem sanguinis temperandum et refrigerandum. cf. de part. an. III, 6. 669^a 5.

420^b 23. φάρυγξ i. e. larynx. ap. Arist. hist. an. IV. 535^a 32. Schm. Hippocr. de carn. p. 253. Hesych. II. p. 1495. Φάρυγξ. λάρυγξ, βρόγχος, στόμα. Theophrast. metaph. p. 321. Brand. οἶον τὸ ἐπιπροσθῆναι τὴν φάρυγγα τοῦ οἰσοράγον. Gale-

nus demum ita loquendi usum definitivum, ut aditum ad larynga (λάρυγγα) et οἰσοφάγον pharynga appellaret.

Difficile est apud Aristotelem γάρυγγα ab ἀρτηρία accurate discernere. Praxagoras Causas venas, quae sanguinem, et arterias, quae aërem ferrent, inter se opposuisse dicitur. Galenus de diff. puls. IV, 2. p. 82 f. Tom. VIII. de placit. Hippocr. et Plat. I, 6. Tom. V. p. 80. Ἀρτηρία apud Arist. non sanguini, sed respirando inservit: is est ductus, quo aer in pulmones defertur; trachea est, ἀρτηρία τραχεία, arteria aspera. hist. an. I, 12. 493^a 5. Ἀρχὴν δὲ τὸ μεταξὺ προσώπου καὶ θώρακος καὶ τοῦτον τὸ μὲν πρόσθιον μέρος λάρυγγ, τὸ δ' ὀπίσθιον στόμαχος. τοῦτον δὲ τὸ μὲν χονδρῶδες καὶ πρόσθιον, δι' οὗ ἡ φωνὴ καὶ ἡ ἀναπνοή, ἀρτηρία. ubi λάρυγγ tam late patere videtur, ut ipsam ἀρτηρίαν complectatur. cf. de resp. 7, 473^a 19. ἔστι γὰρ καὶ διὰ τῆς ἀρτηρίας ἐκ τῶν στήθεων ἡ ἀναπνοή. περὶ ἀναπνοῆς 11. 476^a 29. συμβαίνει πνιγεσθαι παρῆσιον τῆς τροφῆς ἢ τῆς ἐνέργειας ἢ τῆς ξηρῆς ἐπὶ τὸν πνεύμονα διὰ τῆς ἀρτηρίας. πρότερον γὰρ κείται ἡ ἀρτηρία τοῦ οἰσοφάγου. κτλ. τοῖς μὲν οὖν τετραλοσι καὶ ἐναίμοις ἔχει ἡ ἀρτηρία οἶον πῶμα τὴν ἐπιγλωττίδα. de part. anim. III, 3. 664^b 3. κείται δὲ ἔμπροσθεν τοῦ οἰσοφάγου ἡ ἀρτηρία κτλ. Quem ductum ἀρτηρίαν appellavit, eundem saepe γάρυγγα dixisse videtur, ut hoc ipso loco ὄργανον δὲ τῆ ἀναπνοῆς ὁ γάρυγγ· οὗ δ' ἔνεκα καὶ τὸ μύριον ἔστι τοῦτο, πλείμων. de part. an. III, 3. ταῦτα δ' ἔστιν ὁ τε γάρυγγ καὶ ὁ καλούμενος οἰσοφάγος. ὁ μὲν οὖν γάρυγγ τοῦ πνεύματος ἔνεκα, in quo ex oppositione tracheam intellegi patet. Sed pars pro toto posita est. Proprie enim eam tracheae partem significare videtur, quae, si a pulmone proficiscaris, in sacculum rimamque desinit, quae quidem nunc larynx dicitur. Ita hist. an. I, 11. 492^b 25. τὸ δ' ἐντὸς στόμα σιαγόνων καὶ χειλῶν. τοῦτον μέρος, τὸ μὲν ἐλερώα τὸ δὲ γάρυγγ, ubi pharynx palato opponitur, ut communem ad tracheam et oesophagum aditum significare videatur. de part. an. III, 3. 664^a 35. ἡ δὲ καλούμενη γάρυγγ καὶ ἀρτηρία συνέστιζεν ἐν χονδρῶδει σίμῃ· οὗ γὰρ μόνον ἀναπνοῆς ἔνεκόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ φωνῆς. paulo infra: καὶ τὴν γάρυγγα καὶ τὴν ἀρτηρίαν πρότερον ἀναγκαῖον κείσθαι τοῦ οἰσοφάγου. Galen. de plac. Hippocr. et Platonis I, 2. τὸ μὲν γὰρ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, ἡμεῖς δὲ καὶ γάρυγγα προσεγορεύομεν. de usu partium 8. καὶ τὸ γε πρῶτον τε καὶ νεώτατον ὄργανον τῆς φωνῆς, ἢ λάρυγγ ὄνομα. τὸ ἄνω μέρος ἐστὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας· ἢν δὲ καὶ γάρυγγα καλοῦσιν διωρόμως ἢ πρὸ τοῦ λάρυγγος. Qui-

bus locis arteria cum pharynge coniungitur, ut per se diversa significare necesse sit. Cf. Philippson *ἔλη ἀνθρώπινι*, p. 50. [Bz. ind. Ar. 812^b 35.]

§ 11. 420^b 26. ὁ περὶ τὴν καρδίαν τόπος πρώτος] i. e. pulmo. cf. de part. an. III, 6. 668^b 34. ἀναγκαῖον μὲν γὰρ γίνεσθαι τῷ θερμοῦ κατάψυξιν κτλ. τοῦ δ' ἀναπνεῖν ὁ πνεύμων ὄργανόν ἐστι, τὴν μὲν ἀρχὴν τῆς κινήσεως ἔχων ἀπὸ τῆς καρδίας κτλ.

420^b 28. ὑπὸ τῆς ἐν τούτοις τοῖς μορίοις ψυχῆς] De lectione κατὰ τὴν ψυχὴν haec apud Simplicium leguntur fol. 41 b. ἵνα τὸ κινεῖν δηλώσῃ ὁ φιλόσοφος ἀκριβῶς ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἔφη. ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν ψυχὴν ἀξιοῖ ἀκούειν — — τῆς δὲ ψυχῆς τὸ μὲν ἐστι καθ' ὃ, ὡς ζωτικῷ ὄργανον ὀριστιζόν, ὃ καὶ μόνον ὄρεῖ ὁ Ἀλέξανδρος. De re ipsa cf. de motu anim. 9. e quibus hoc unum affero dictum: 703^a 1. ἀλλὰ τὸ κινεῖν ἄμφο ἀναγκαῖον εἶναι· τοῦτο δ' ἐστὶν ἢ ψυχῆ ἔτερον μὲν οὔσα τοῦ μεγέθους τοῦ τοιοῦτου, ἐν τούτῳ δ' οὔσα. c. 10.

420^b 30. τῇ γλώττῃ ψοφεῖν καὶ ὡσπερ οἱ βήττοντες.] καὶ praeclare a Bekkero interiectum quatuor, ut videtur, codicum auctoritate. Neque enim tussis linguae strepitus.

Tussis agit, ut alienam vim e pulmone vel trachea repellat, propterea dici potest, non ab ipso animato, ab ipsa animi voluntate proficisci, neque a cogitatione quadam et specie (μετὰ φαντασίας) cum sono coniuncta: neque enim merus sonus vox est, sed sonus ita effectus, ut mentis signum esse possit. Sed aliud etiam inter tussim et vocem discrimen statuit. Tussim aëris respirati esse sonum; in voce autem gignenda aëre respirato arteriae aërem cum arteria collidi, ita ut sonus existat. Id inde sequi, quod, retento spiritu, arteriae aër verberetur, ut vox existat. Quae explicatio, si ad rem contuleris, vereor, ne parum definita sit. Neque enim hoc inter tussim et vocem interest. Tussis aërem et maiore vi et confertim emittit, vox paulatim, ut in emittendo temperet; nec loquaris, si spiritum prorsus definueris, sed paulatim exspires necesse est.

420^b 32. μετὰ ¹⁾ φαντασίας] Praepositio μετὰ ita comparata est, ut de sola externa cogitationis et vocis coniunctione cogitare iubeat, nec vero de phantasia tanquam vocis fictrice, quae in fingendo voci significationem quasi ingignit.

1) [Bz. ind. Ar. 812^a 21 non facultatem imaginandi censet significari, sed singulas imagines animo obversantes. „μετὰ φαντασίας i. e. σημιωτικὸς τινος.”]

§ 12. 421^a 3. *κινεῖ γὰρ τοῦτο ὁ κατέχων*] *quid τοῦτο?*
— Intellego (*τὸν ἀέρα τὸν ἀναπνεόμενον*) *τὸ ἀναπνεόμενον*.

Cap. 9. De olfactu.

Conferenda sunt de gen. anim. V, 2. 781^a 14 sqq. de part. an. II, 10. 655^b 28 sqq., et imprimis de sensu 5. 442^b 27 sqq. Hic in libro de sensu locus non admodum discrepat; multa in libro de anima exposita pluribus persequitur; duo vero, quae adiecta sunt, notatu digna videntur, alterum 442^b 27: *τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον δεῖ νοῖσαι καὶ περὶ τὰς ὀσμᾶς· ὅπερ γὰρ ποιεῖ ἐν τῷ ἕρῳ τὸ ξηρόν, τοῦτο ποιεῖ ἐν ἄλλῳ γένοι τὸ ἐγγύμιον ἕρῳ, ἐν ἀέρι καὶ ὕδατι ὁμοίως, κοινὸν δὲ κατὰ τοῦτων νῦν μὲν λέγομεν τὸ διαφανές, ἔστι δ' ὀσφρακτὸν οὐχ ἢ διαφανές, ἀλλ' ἢ πλεντιζὸν ἢ ὀπτιζὸν ἐγγύμιον ξηρότης· οὐ γὰρ μόνον ἐν ἀέρι, ἀλλὰ καὶ ἐν ὕδατι τὸ τῆς ὀσφρήσεως ἔστιν.* In quo, cur perspicuum olfactus sit conditio, non satis liquet; id solum scriptor in nomine ponendo spectasse videtur, ut aërem et aquam communi genere comprehenderet. Sed quaeritur, cur aërem et aquam *πλεντιζὸν ἢ ὀπτιζὸν ἐγγύμιον ξηρότης* dixerit. Ea fortasse mente, quod siccum quandam succum, qui olfactu percipiatur, rebus extrahat et quasi detergat. Alterum, quod significavimus, legitur 444^a 22: *olfactum vim quandam ad valetudinem habere. ἀναφερομένην γὰρ τῶν ὀσμῶν πρὸς τὸν ἐγκέφαλον διὰ τὴν ἐν αὐταῖς τῆς θερμότητος κορυφότητα, ὑγιεινότερος ἔχει τὰ περὶ τὸν τόπον τοῦτον· ἢ γὰρ τῆς ὀσμῆς δύναμις θερμὴ τὴν φύσιν ἐστί.* Quae sensibus percipiuntur, ea ex Aristotelis mente non ad cerebrum, quo nervi ducunt, sed ad cor deferuntur.¹⁾ Odoribus,

1) Haec e Sprengelii rei medicae historia petita. I, 458. Sed quos locos testes excitat, ii non sufficiunt. Locus de part. an. II, 6. paene contraria docet. Verba e loco de part. an. V, 2. *οἱ γὰρ πόροι τῶν αἰσθητηρίων ἀπάντων τείνουσι πρὸς τὴν καρδίαν* universo loco tam subito interiecta neque ulla causa addita, ut adhiberi non possint. Eadem est verborum difficultas e libro de part. an. II, 7. *οὐχ ἔχει ὁ ἐγκέφαλος συνήθειαν οὐδέμιν πρὸς τὰ αἰσθητὰ μόρια.* Quod si in libro de partibus animalium omne sensuum et cerebri commercium abscinditur, Aristotelem sententiam retractasse necesse est. Affirmant enim loci e libris de gen. anim. II, 6. et de sensu c. 2. allati. Sed quid sint Aristoteli πόροι, prius investigandum est. Si fieri potest, ut non solum nervidsint, quemadmodum Sprengel interpretatur (quid autem sensuum nervi ad cor tendunt?) sed etiam arteriae vel venae (*φλέβες*) controversia facilius dirimitur. E corde utpote arteriarum principio in libro de juventute et senectute 3, 469^a 10. conclusio videtur esse facta: *ἀλλὰ μὴν τὸ γε ζύμιον τῶν αἰσθητικῶν ἐν τῇ (τῇ καρδίᾳ) τοῖς ἐνεύμοις πᾶσιν ἐν*

quatenus propter calorem sursum abeunt, id proprium est, ut ad cerebrum accedant. Quaeritur, utrum haec inter se pugnent, an odores simul ad cerebrum evolent, simul ad cor descendant. cf. de sensu 438^b 24. ἡ δ' ὄσμη κακώδης τίς ἐστιν ἀναθυμίασις· ἡ δ' ἀναθυμίασις ἡ κακώδης ἐκ πυρός. διὸ καὶ τῷ περὶ τὸν ἐγκέφαλον τόλῳ τὸ τῆς ὀσφρίσεως αἰσθητήριον ἐστὶν ἴδιον· δυνάμει γὰρ θερμῇ ἡ τοῦ ψυχροῦ ἔλη ἐστίν. καὶ ἡ τοῦ ὄμματος γένεσις τὸν αὐτὸν ἔχει τρόπον· ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου γὰρ συνέστηκεν· οὗτος γὰρ ὑγρότατος καὶ ψυχρότατος τῶν ἐν τῷ σώματι μορίων ἐστίν. τὸ δ' ἄπτικὸν γῆς. τὸ δὲ γευστικὸν εἶδος τι ἀφῆς ἐστίν. καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τῇ καρδίᾳ τὸ αἰσθητήριον αὐτῶν, τῆς τε γένεσεως καὶ τῆς ἀφῆς· ἀντίκειται γὰρ τῷ ἐγκεφάλῳ αὕτη καὶ ἔστι θερμοτάτη τῶν μορίων.

§ 1. 421^a 7. Ὅσμήν, quoniam et odorem et odoratum significat, primo loco, ubi τῷ ὀσφραντῷ opponitur, olfactum, altero, quo cum sono et colore confertur, odorem interpretetis necesse est.

421^a 12. ὡς οὐκ ὄντος ἀκριβοῦς τοῦ αἰσθητηρίου] Cum olfactus odores non puros sed cum grati vel ingrati sensu mixtos percipiat, ἀκριβῆς ita accipi potest, velut μοναρχία ἀκριβῆς i. e. pura nec aliena potestate circumscripta nec populari imperio mixta. Sed hoc fortasse a communi sensu longius distat.

§ 2. 421^a 13. σκληρόφθαλμα] Cf. Bz. ind. Ar. 684^a 61. hist. an. IV, 10. 537^b 12. ἀπαντα γὰρ ἀμυδρῶς βλέπονσι τὰ σκληρόφθαλμά. de part. an. II, 13. 657^b 34. ἀλλ' ἀντὶ ταύτης τῆς γενεαῖς πάντα σκληρόφθαλμά ἐστὶν οἷον βλέποντά διὰ τοῦ βλεφάρου προσπεφυκότες.

421^a 20. ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις λείπεται πολλῶν (πολλῶ Bekkerus) τῶν ζῴων, κατὰ ἀφῆν πολλῶ (πολλῶν Bekker.) τῶν ἄλλων διαφερόντως ἀκριβοῖ] Retinenda est vulgata; neque enim ceteris sensibus animalia praestant universa, sed solum multa, tactu vero omnino animantia

τοῦτω γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι τὸ πάντων τῶν αἰσθητηρίων κοινὸν αἰσθητήριον. δύο δὲ φανερώς ἐνταῦθα συντεινούσας ὁρῶμεν τὴν τε γεῦσιν καὶ τὴν ἀφῆν, ὥστε καὶ τὰς ἄλλας ἀναγκαῖον. ἡ μὲν γὰρ ζῴων, ταύτη καὶ ζῆν φασιν. ἡ δ' αἰσθητικόν, ταύτη τὸ σῶμα ζῴων εἶναι λέγουσι. διὰ τί δ' αἱ μὲν τῶν αἰσθήσεων φανερώς συντίθενται πρὸς τὴν καρδίαν, αἱ δ' εἰσὶν ἐν τῇ κεφαλῇ (διὸ καὶ δοκεῖ τισὶν αἰσθάνεσθαι τὰ ζῶα διὰ τὸν ἐγκέφαλον) τὸ αἴτιον τούτων ἐν ἑτέροις εἴρηται χωρὶς. Cum hic ipse locus aliquantulum fluctet: facile accidit, ut diversi loci dissentirent.

nec solum multa superare videmur. Ceterum conferas hist. anim. I, 15. 494^b 16. ἔχει δὲ ἀκριβεστάτην ἀνθρώπος τῶν αἰσθησεων τὴν ἀγῆν, δευτέραν δὲ τὴν γεῦσιν· ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις λείπεται πολλῶν.

421^a 23. σημεῖον δὲ τὸ καὶ ἐν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων παρὰ τὸ αἰσθητήριον τοῦτο εἶναι εἴρηκεῖς καὶ ἄρηκεῖς, παρ' ἄλλο δὲ μηδέν.] Praepositio παρὰ non ab omni parte plana. Duplici modo interpreteris, aut „ad huius sensus rationem, pro eius natura” — (in comparando enim adhibetur, verum tamen paulo aliter, ut duas res inter se componat) aut „propter¹⁾ hunc sensum;” ita enim apud Demosthenem. Phil. I. § 11. p. 43. 14. οὐδὲ γὰρ οὔτος παρὰ τὴν αὐτοῦ ῥόμην τοσοῦτον ἐπιτίθεται, ὅσον παρὰ τὴν ἰμετέραν ἀμέλειαν. de an. II, 9. 421^b 6. ἀνόσφρακτον δὲ τὸ μὲν παρὰ τὸ ὄλωσ ἀδύνατον ἔχειν ὁσμῆν.

De re cf. de part. an. II, 16. 660^a 11. μαλακωτάτη ἢ σὰρξ ἢ τῶν ἀνθρώπων ἐπιῶχε· τοῦτο δὲ διὰ τὸ αἰσθητικώτατον εἶναι τῶν ζώων τὴν διὰ τῆς ἀγῆς αἴσθησιν. physiogn. 3. 807^b 12. εἴρηκεῖς σημεῖα σὰρξ ἕρσοτέρα καὶ ἀπαλωτέρα, οὐκ εἰεκιζι, οὐδὲ πιμελώδης σφόδρα.

§ 5. 421^b 12. ὑποσµα γινόμενα] si in odoris vicinitatem accesserint odori quasi obnoxia. ἔλοσμον, velut ἐλόσλιον-δον, quod pacti natura continetur, ἐλόσσιος, umbrae subditus, ἔπομψος, ἔπαιθρος, ἐλόστερος, ἐλόσφορος, tributo subiectus i. e. tributarius. Errant igitur, qui voci activam vim tanquam primariam tribuunt.

§ 6. 421^b 18. ζωνὸν πάντων sc. αἰσθητηρίων, etsi oppositio nos eo movet, ut ζώων animo suppleamus.

421^b 21. ἀλλ' ἀδύνατον, εἴπερ τῆς ὁσμῆς αἰσθάνεται. Simplicius nihil habet, unde, an ἀλλ' ἀδύνατον legerit, quidve de his verbis statuerit, conicere possis. Philoponus (M. fol. 4 b) rem ita componit: ὅτι τὰ μὲν ἀκαρτέοντα οὐκ ἄλλῃ κέχονται αἰσθῆσει παρὰ τὴν ὄσφρασιν, διὰ τούτων δείκνυσιν. εἰ γὰρ ὁσμῆς φησιν αἰσθῆσιν ἔχουσιν· ἢ δὲ ὁσμῆ οὐδεμιᾶ ἄλλῃ αἰσθῆσει εἶσιν αἰσθητή, ἀλλὰ μόνῃ τῇ ὄσφρακτῇ (leg. ὄσφρακτιζῇ) τὴν ὄσφρασιν ἄρα καὶ οὐκ ἄλλῃ ἔχουσιν αἰσθῆσιν. οὐ δὲ ὁσμῆς αἰσθάνονται, καὶ αὐθεντικῶς ἐκ τοῦ τῆς καὶ ἀτὴν ἀντιθέτως ἀντιλαμβάνεσθαι, ἐν ὁδῷ λέγω καὶ ἐν ὁδῷ καὶ. Philoponus igitur ex eadem sensus actione eundem esse olfactum concludi vult. Bene id quidem. Sed ex

1) [Cf. Bz. ind. Ar. 562^a 10: „vi causali saepissime ab Ar. παρὰ ita usurpatur, ut fere idem sit ac διὰ e. ace.”]

antecedentibus, si probe ponderaveris, id tantum colligi potuit, alium esse olfactus modum cum exsanguia non respirent, non alium plane sensum; id enim unde sequeretur? Itaque ἀλλ' ἀδύνατον interponitur importune, ut orationis continuitatem turbet. Quid tandem fieri non potest, si quidem animalia in aqua odorantur? Aliam his esse olfactus rationem (ἐτέραν τιν' αἰσθησιν), in iis, quae antecesserunt, significatum est; quibus congruit, quod in sequentibus probatur, necesse esse, ut odorentur. Discrepant, quae interiecta sunt. Iam ut discentus tollatur, ἀλλ' ἀδύνατον recidere praestat; sunt enim fortasse verba a lectore tanquam dubium apposita, e margine in textum illata.

§ 7. 422^a 1. τοῖς δὲ τὸν ἀέρα δεχομένοις ἔχειν ἐπιζάλυμμα, ὃ ἀναπνεόντων ἀποκαλύπτεισθαι, διεγερνομένων τῶν φλεβίων καὶ τῶν πόρων] [Cf. de sensu 5. 441^b 21. οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁσφραίνονται, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀναπνεύουσι τὸ πνεῦμα ἀφαιρεῖ τὸ ἐπιζέιμενον ὥσπερ πῶματι (διὸ οὐκ αἰσθάνονται μὴ ἀναπνεύοντα), τοῖς δὲ μὴ ἀναπνεύουσιν ἀφήρητα τοῦτο]. Quanam animalia eiusmodi habent olfactus operculum? quid h. l. interest¹⁾ inter ἰσθμια et πόρους?

421^b 32. οὕτως καὶ τὸ ὁσφραντικόν] „Citantur haec Aristotelis verba atque etiam refutantur a Galeno in libro περὶ ὁσφρήσεως c. 5. de odoratus instrumento.” Conr. Gesner.

Cap. 10. De gustu.

Quae in libro de sensu c. 4. 440^b 26 sqq. quasi supplementi loco leguntur, ab hoc loco non dissentiunt. In eo autem se continent, ut magis saporum naturam, quam gustus sensum tangant, et ut magnam partem in Empedocle et Democrito refutandis occupata sint. Haec igitur, quippe quae ad hunc, de quo agimus, locum parum faciunt, praetermittenda videntur.

§ 1. 422^a 8. Aristoteles sensus in duos ordines redegit, tum in eos, qui rebus e longinquo percipiendis idonei medio aliquo interposito utuntur, tum in eos, qui, omni medio remoto, solummodo in ipsarum rerum tactu sentire possunt. Illi sunt visus, auditus, olfactus; hi gustus, tactus. Ita gustum tactus quasi esse speciem, pluribus locis ab Aristotele indicatur. de anima III, 12. 434^b 18. de part. an. II, 10. 656^b 37. ἔστι γὰρ

1) [Saepissime coniunguntur ἰσθμια καὶ πόροι. cf. Bz. ind. Ar. 653^a 5 sqq.]

οἶον ἀφή τις καὶ αὐτῇ ἢ ἀσθησις. Π, 17. 660^a 17. ὁ μὲν οἶν ἄνθρωπος ἀπολελυμένην καὶ μαλαωτάτην ἔχει μάλιστα τὴν γλωτταν καὶ πλατεῖαν, ὅπως πρὸς ἐκατέρας ἢ τὰς ἐργασίας χρήσιμος, πρὸς τε τὴν τῶν χυμῶν ἀσθησιν (ὁ γὰρ ἄνθρωπος εὐαισθητότατος τῶν ἄλλων ζώων, καὶ ἢ μαλακῆ γλωττα· ἀπτιζωτάτη γὰρ, ἢ δὲ γεῦσις ἀφή τις ἐστί), καὶ πρὸς τὴν τῶν γραμμάτων διάρθρωσιν κτλ.

§ 1. Gustus in tactu est positus; eiusque materia humor.

422^a 10. τὸ γευστὸν ἐν ὑγρῷ ὡς ὕλη.] Quem dativum (legebant enim ὕλη, nominativi casu) Weissius praeclare suspicatus erat, suo iure restituit Bekkerus. Ita etiam Philoponus legit. Philoponus M. fol. 5 b. τὸ σῶμά φησιν ἐν ᾧ ὡς ἐν ὕλῃ τὸ εἶναι ἔχει ὁ χυμὸς κτλ. λέγει δὲ φέρεσθαι καὶ ἄλλην γραφήν ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ τὸ σῶμα, ἐν ᾧ ὁ χυμὸς τὸ γευστὸν ἐν ὑγρῷ ὡς ἕδαι. σημαίνειν δὲ φησι τὴν γραφήν ταύτην ὅτι ὁ χυμὸς ἐν τοιοῦτῳ ἐστὶν ὑγρῷ, ὁποῖόν ἐστι τὸ ἕδωρ. οὐ γὰρ δοκεῖ ὁ ἀπὸ χυμῶν εἶναι δεκτικὸς καίτοι ὑγρὸς ὢν, εἰ μὴ πάντῃ δραστήριος ἢ ὁ χυμὸς. Simplicius ὡς ὕλη nominativum statuisse videtur; scribit enim fol. 43 a. καὶ τὸ σῶμα τὸ τῇ χυμῷδει ποιότητι γευστῇ οὔσῃ ἐν ὑγρῷ πάντως γινομένη ἵσχυρίμερον ὡς ὕλη ἐπέστρωται. Neglexit Themistius, quasi non legisset. Vulgatam καὶ εἰ ἐν ἕδαι ἴμεν, ἡσθαρούμεθ' ἄν contra Bekkeri lectionem ex uno codice haustam duabus de causis retinemus; primum enim quod affertur, ita in conditione ponitur, ut re vera non esse cogitetur, quae est imperfecti ratio; deinde quod sequitur imperfectum οὐκ ἴν δ' ἄν imperfectum in iis, quae antecedunt, requirere videtur.

422^a 14. τὸ δὲ χρωμα οὐχ οὕτως ὁραῖται τῷ μίγνυσθαι, οὐδὲ ταῖς ἀπορροαῖαις] quae fuit Democriti sententia.

§ 2. 422^a 15. Humor sive saporis sive linguae non tanquam medium est aliquod interiectum, quod non mutetur, sed ipsa materia, a qua sapor suscipitur, in quam prorsus diffluit. Quod sapit aut iam humidum est aut humorem suscipere potest, velut salsum, etsi coneretur, tamen facile liquescit, de qua salsi natura cf. meteor. IV, 9. 385^b 23. τὸ δὲ νίτρον τήχεται μὲν τέγγεια δ' οὐ. οἱ ἐν μὲν τῷ νίτρῳ δι' ὅλον οἱ πόροι ὥστε γε διαρεῖται εἰς ἄνδρ' ἐπὶ τοῦ ἕδατος τὰ μόρια· ἐν δὲ τῇ γῆ καὶ παραλλάξ' εἰσιν οἱ πόροι. Qui locus, quomodo chemica ad mechanicam rationem traducebantur, praeclaro exemplo est, ut chemica vis et potestas inter mechanicam et organicam interiecta, ne aliqua quidem specie concepta, esse videatur.

422^a 19. *συντηκτικὸν γλώττης*] activa vi, linguam colliquefacit; in quo praepositio *σὺν* ita interpretanda videtur, ut non ad linguae partes, quae inter se colliquefiant, cuiusmodi est *συντήζειν σίδηρον*, spectare existimetur, sed potius ut coniunctionem indicet, quae inter salsum et linguae humorem initur. Salsum et linguae humor inter se colliquescunt, ut sapor percipiatur.

§ 3. 422^a 20. *ὥσπερ δὲ καὶ ἡ ὄψις ἐστὶ τοῦ τε ὄρατοῦ καὶ τοῦ ἀόρατου* 29. *οὕτως δὲ καὶ ἡ γεῦσις ζιλ.*] Quae constructio ¹⁾ Aristotelis more interpositis explicationibus iisque ab universae enunciationis perpetuitate segregatis obscuratur.

Si quid sensum maiori vehementia ferit, ita ut iustam inter sensum et sensibile rationem excedat: turbat sensum nec vere percipitur. Quod non sentitur, i. e. *τὸ ἀόρατον*, *ἀνήκουστον*, *ἄγρευστον* duplex est, sive ut absolute et simpliciter non sentiantur, sive ut vix percipiatur. Hoc, quod vix percipiatur, denuo duplex est, vel quod sensum effugit vel quod nimia vehementia sensum perturbat. Cf. metaphys. I, 22. 1022^b 32., qui locus plane convenit: *καὶ ὄσαυχὸς δὲ αἱ ἀπὸ τοῦ ἀποσάσεις λέγονται, τοσαυταχὸς καὶ αἱ στερήσεις λέγονται. ἄνισον μὲν γὰρ τὸ μὴ ἔχειν ἰσότητα περικλῶς λέγεται, ἀόρατον δὲ καὶ τὸ ὅλως μὴ ἔχειν χρώμα, καὶ ἄκουον καὶ τῷ μὴ ἔχειν ὅλως πῶδας καὶ τῷ φαίλους. ἔτι καὶ τῷ μικρὸν ἔχειν, οἷον τὸ ἀπύρινον, τοῦτο δ' ἐστὶ τῷ φαίλους πως ἔχειν. ἔτι τῷ μὴ ῥαδίως ἢ τῷ μὴ καλῶς, οἷον τὸ ἀμυγον οὐ μόνον τῷ μὴ τέμνεσθαι ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ ῥαδίως ἢ μὴ καλῶς.* Cf. ad I. 2. § 20.

422^a 32. *γεῦσις γὰρ τις ἀμφοτέρω.*] Conicias *ἀμφοτέρω*, quod planius esset. Ut nunc est, statuendum videtur, *γεῦσιν* in passivam vim abiisse, ut sit: utrumque gustatur.

1) [Cf. Bz. stud. Ar. II, III, 43: „Der Vordersatz besteht aus drei Gliedern, deren erste beide an das Verhältniss des Gesichts- und des Gehörsinnes zu ihren Objecten erinnern, das dritte die Verschiedenheit zweier Bedeutungen der durch das *α* privativum bezeichneten Negation erwähnt; aus den beiden ersten Gliedern wird sodann unter Benützung der im dritten gegebenen Erklärung derselbe Satz auf den Sinn des Geschmacks übertragen. -- Die Interpunction *ἀνήκουστος, τρόπον τινὰ ζιλ.* wird sich durch die Vergleichung von ^a 22 *καὶ γὰρ τοῦτο (τὸ λίαν λιμπρὸν) ἀόρατον, ἄλλον δὲ τρόπον τοῦ σκότους* als nothwendig erweisen; eben so nämlich ist *τρόπον τινὰ ὁ μέγας καὶ ὁ βίαιος ψόφος ἀνήκουστος*, nämlich *ἄλλον τρόπον τοῦ μικροῦ ψόφου*. Uebrigens hat schon Themistius in der bezeichneten Weise die Worte verbunden, 81 b *καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον ὁ μικρὸς ψόφος ἀνήκουστος, ἀλλὰ τρόπον τινὰ καὶ ὁ μέγιστος καὶ ὁ βίαιος.*”]

§ 4. 422^a 33. Gustus a potu, quod gustet, accipit, idque cum gustus in tactu quodam sit positus, eo magis consentaneum, quod potus tum gustari tum tangi potest. Quoniam gustus, cum saporem percipit, aliquid patitur, aliqua inter gustum et humidum differentia intercedat necesse est. Quod gustat, nec plane humidum esse oportet (humor enim insitus, quominus agere posset humor extrinsecus accedens, impediret) neque humidi plane expers et impatiens; sic enim nec susciperet nec perciperet saporem.

422^b 3. ἀναγκαῖον ἄρα ἔχρανθῆναι τὸ δυνάμενον μὲν ἔχραιεσθαι σωζόμενον, μὴ ἔχρὸν δέ, τὸ γενεσιζὸν αἰσθητήριον! Quid illud est σωζόμενον? Integrum, nihil, etiamsi humefactum, de natura sua neque amitens neque adulterans. Res exemplo probatur. Si lingua admodum humida est, humor potius, quo semel imbuta est (τοῦ πρώτου ἔχρῶ), quam sapor, qui accedit, gustatur, velut gustum a vehementi sapore susceptum ad res, quas post hunc gustes, transtuleris.

§ 5. 422^b 10. Quid interest inter δριμὺν et ὀξύ, ἀσθηρόν et στρουγρόν? Repetuntur eodem ordine saporis differentiae de sensu 4. 441^a 15., sed nihil, quod species definiat, adiectum est.

422^b 13. Δριμὺς et ὀξύς ita fortasse differunt gustus, ut ille magis mordeat, hic magis pungat. Quod ut credamus, a Dioscoride maxime adducimur, qui solani describens radicem γεῦσιν dixit δριμύειαν et δάκνουσαν τὴν φάουγγα (cf. Stephanus s. v.) Platonis Timaeus: τραχύτερα μὲν οὖν ὄντα στρουγρά, ἥτιον δὲ τραχύνοντα, ἀσθηρὰ φαίνεται, quibuscum consentiunt quae Stephanus ex Aëtio in praef. I. 1. affert, ὅταν τὸ πλεισιάζον τῆ γλώττῃ σῶμα σφοδρῶς ξηραίνῃ καὶ συνάγῃ καὶ τραχύνῃ μέχρι βάρους πλείονος αὐτῆν, στρουγρόν ἕλαν τὸ τοιοῦτον ὀνομάζεται, ὅλερ ἔστιν ἐπιτεταμένον ἀσθηρόν.

Cap. 11. De tactu.

In hac de tactu quaestione (cf. II. 7. 419^a 25), cuius difficultates h. l. magis moventur, quam componuntur, a reliquis, qui nobis supersunt, libris Aristotelicis plane destituti haeremus. Quod eo aegrius tuleris, cum h. l. magis quaeratur, quam decidatur, ac summa rei sententia plane suspensa in medio relinquatur. Frustra quicquam de tactus sensu in libro πρὸ αἰσθησεως quaesieris. Pauca sunt eaque vix memoratu digna, quae in libro de partibus animalium II. 8. 653^b 19 sqq. leguntur.

§ 1. 422^b 17. De hac ipsa quaestione, quid Aristoteles de tactu statuerit, num sit tactus plures sensus inter se concreti et utrum tactus sensus ipsa sit caro, an intus peculiaris intra carnem, commentatores in diversas partes discedunt.

τὰ ἀπτά] cf. meteor. IV, 8. 384^b 24 sqq.

422^b 17. *περὶ δὲ τοῦ ἀπτοῦ καὶ ἀφῆς ὁ αὐτὸς λόγος.*] Tactus eadem est ratio. Quae ratio ad quid tandem pertinet? Ad id, quod proxime de *δυνάμει* et *ἐντελεχείᾳ* antecessit, vix trahas. Sequitur enim, quod eo minime pertinet. *εἰ γὰρ ἡ ἀφή μὴ μία ἐστὶν αἰσθησις ἀλλὰ πλείους, ἀναγκαῖον καὶ τὰ ἀπτά αἰσθητὰ πλείω εἶναι.* In quo de universa, quae inter sensus et eas res, quae singulis quibusque expositae sunt, intercedit ratio, agitur, ut ad id revocare possis, unde Aristoteles omnium sensuum principium repetivit h. e. id, quod supra dixit, in ipsis rebus sensui subiectis sensum quemque cerni. Philoponus (X. fol. 3 a.) enunciationis partes ita transponendas censet, ut, hac difficultate vitata, illa verba *περὶ δὲ τοῦ ἀπτοῦ καὶ ἀφῆς ὁ αὐτὸς λόγος* in tam arctam et singularem rationem cogenda non sint, et similitudo illa latius patere possit. Praeponi enim iubet: *ἔχει δ' ἀπορίαν πότερον πλείους εἰσὶν ἢ μία· εἰ γὰρ ἡ ἀφή μὴ μία κτλ.* Sic facilius alterum ex altero nectitur.

422^b 21. *καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ ἀνάλογον]* ἐν τοῖς ἄλλοις in ceteris animantibus, quae veram carnem non habent, id, quod in carnis locum substitutum est. Ita τὸ ἀνάλογον saepius. Exemplo sit de gen. an. V, 2. 781^a 20. *οἱ γὰρ πόροι τῶν αἰσθητηρίων ἀπάντων τείνουσι πρὸς τὴν καρδίαν· τοῖς δὲ μὴ ἔχουσι καρδίαν πρὸς τὸ ἀνάλογον.*

§ 2. 422^b 23. Cf. de gen. et corr. II, 2. 329^b 7 sqq., ubi haec in tactus differentiis oppositiones pluribus exponuntur. Si in reliquis quoque sensibus plura sunt contraria, quae percipi possunt, haec tamen una primaria oppositione tanquam conditione nituntur, nec sine hac esse possunt. Quod in tactu aliter evenit. Unumquodque enim contrariorum par aequo iure per se solum a tactu percipi potest neque alterius est conditio.

§ 3. 423^a 1. *σημεῖον*¹⁾ Aristoteles adhibet, si quae notio et lex e singulis rei quasi indiciis, ex his illis, quae fieri solent,

1) [„Cf. Ar. anal. pr. II, 27. p. 70^a 3 sqq. ubi *σημεῖον* latius panditur, *τεζμήριον* angustius contrahitur, ita quidem, ut *σημεῖον* tribus cognoscendi generibus, sive ex extremis sive e medio termino colligas, tribui possit, *τεζμήριον* ei maxime quod primae figurae respondet.” Trdlbg. cl. log. Ar. § 37; Bz. ind. Ar. 677^a 41.]

colliguntur, nec vero ubi, quae fieri necesse est, e notione proposita repetuntur, ubi e singulis universa coniciuntur, nec vero ex universis singula demonstrantur. A quibus non plane dissentiant, quae Philoponus ad libr. de an. I. (A fol. 7 b.) de *τεκμήριον* et *σημείον* discrimine attulit. *τεκμήριον* δέ ἐστι τὸ ἕλτιον σημεῖον ὡς τοῦ πυρὸς ὁ καπνός, ὡς τοῦ σφαιριζήν εἶναι τὴν σελήνην τὸ οὕτω φωτίζεσθαι. τὸ δὲ λυτὸν, οὐ *τεκμήριον*, ἀλλὰ *σημεῖον* λέγεται, τοῦτο δὲ ἐστίν, ὅταν μὴ πάντως ἔληται τῷ αἰτιατῷ τὸ αἴτιον. οἷον ὡχρά ἐστίν, ἐπειδὴ τέτοκεν. οὐ πάντως οὖν τῇ ὡχρότητι ἔπεται τὸ τεο-
ζέναι.

423^a 3. *ὁμοίως τὴν αἴσθησιν εὐθέως ἀψάμενος ἐνσημαίνει*] Quod *ἐνσημαίνει* ad eum, qui tactu percipit, relatum est, non satis convenit. Quid enim is, qui sentit, sensum indicare dicitur? Membrana potius, quae per se ipsam quasi sensum transmittit, quid percipiatur indicare videtur, ut, cum Aristoteles in subiecto disertim significando neglegens esse soleat, conicere liceat *ὁμοίως τὴν αἴσθησιν εὐθέως ἀψάμενος* (vel *ἀψάμενος*) *ἐνσημαίνει*. Confirmatur quodammodo eo, quod subsequitur: *ἐν τούτῳ* quippe quod aperte ad membranam pertineat. Si in lectione *ἀψάμενος* persistas, interpreteris: „membrana, si tetigit, indicat.”

Omnis haec disputatio eo tendit, ut sensus instrumentum non necessario ipsam carnem, sed fortasse intra cutem esse appareat. Caro enim quasi membrana illa est, per quam sensus penetrat, cum corpore coniuncta.

§ 4. 423^a 6. Hanc ipsam similitudinem aliorum versat, ut, num hoc, quod tactui intermedium esse videatur, etsi cum corpore concretum, aëri, qui visui auditui olfactui inservit, comparari queat, clarius intellegatur. Neque hoc solum. Fieri enim potest, ut sensus instrumentum, etsi non unum, hac carne vestitum unum esse videatur. Si enim aër, qui tribus sensibus necessaria est percipiendi conditio, ita cum corpore coaluisset, ut caro coaluit: fieri posset, ut hi tres sensus, quippe qui uno involuero tecti, unus viderentur. In his autem discreta sunt. At vero per quae instrumenta motus suscipiuntur, iis illi sensus ita discreti sunt ut de eorum diversitate nulla sit quaestio. Illud *δὲ οὐ γίνονται αἱ κινήσεις*, si verba spectes, ad ea, quae intermedia sita sunt, referas, ut aërem a corpore nostro disiungi significetur. Quod Simplicius accepit. Si sententiam spectes, sensus potius instrumenta interpreteris, ex quibus separatis diversam sensuum naturam colligas. Quod Themestio placuit. Hoc ipsum, quale sit, per quod tactus fiat, obscurum est.

Auditui aër insitus est. Oculo inest liquor, qui aquae respondet. Horum enim sensuum similitudinem significasse videtur his verbis ἐξ ἀέρος μὲν γὰρ ἢ ἕδατος ἀδύνατον συστῆναι. Tactus autem, qui in solidi corporis differentiis dignoscendis positus est, solidam quandam naturam referat oportet; unde ex elementis terra potissimum ei relinquitur. Corpus ex eiusmodi natura genitum, si inter tactum et res tactu percipiendas interiectum est, oculo quidem et auri simile est, nec vero aëri intermedio tanquam externae conditioni, ut, quae verba ad hanc redeunt, iure expulsa sint. Leguntur enim in editionibus ante Bekkerum haec; ἡ γὰρ πᾶσα αἴσθησις διὰ τοῦ μεταξὺ καὶ ἡ ἀφή, quae importune adscripta sunt ab aliquo, qui obscuram sententiarum seriem non perspexit nec abrupta mente componere scivit. Fortasse e Themistio desumpta, ut iam a Dandino adnotatum est. Themistius enim fol. 82 a. λέιπεται δὴ μικτὸν εἶναι ἐκ τῆς γῆς καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων, οἷον βούλεται εἶναι σάροξ καὶ τὸ ἀνάλογον. εἰ δέ τις ἐπόθειτο ζῶα εἶναι πύρινα ἢ αἰετῖνα, ἐπὶ τοιοῦτων χαλεπὸν διακρίνειν ὡσπερ ἔφη, τὰς πέντε αἰσθήσεις καὶ τὰ ὄργανα οἷς χρῆται ἐκάστη. θεὰ (?) δὲ καὶ τὸν λόγον, εἰ μὴ προσάγεται, εἰ γὰρ πᾶσα αἴσθησις διὰ τοῦ μεταξὺ, καὶ ἡ ἀφή, τοῦ δὲ ἄπτοῦ καὶ τοῦ ἄπτιστοῦ, οὐδὲν ἕτερόν ἐστι μεταξὺ, ἢ τὸ σῶμα, τὸ σῶμα ἄρα τὸ μεταξὺ, δι' οὗ γίνεται ἡ ἀντίληψις. Reliqui silent. — Igitur si tactus non unus est sensus, sed plures, necessario statuas, natura esse factum, ut tale, quale dictum est corpus, tactus sensum tegat (μεταξὺ τοῦ ἄπτιστοῦ προσπεφυκός).

§ 5. 423^a 17. In tactu plures inesse sensus, gustus comparatio probat. Hic enim ita comparatus est, ut non solum sapes sed etiam tactus differentias percipiat. Si tactum ignorares, facile errares, ut gustum unum sensum haberes, cum, habita tactus a gustu separati ratione. duos esse appareat.

423^a 21. νῦν δὲ δύο διὰ τὸ μὴ ἀντιστρέφειν] ἀντιστρέφειν notiones dicuntur, quae inter se converti possunt, quae adeo inter se respondent, ut, quod una habeat proprium, etiam alteri adsit, ideoque altera in alterius locum substitui possit. analyt. post. II, 4. 91^a 35. Vox a scaena ducta. Chori antistrophe strophae ad assem respondet, eiusque motus ita fit, ut posterior in prioris locum succedat. categor. περὶ οὐσίας. 2^b 20. τὰ μὲν γὰρ γένη καὶ τῶν εἰδῶν κατηγορεῖται, τὰ δὲ εἶδη καὶ τῶν γενῶν οὐκ ἀντιστρέφει. 12. 14^a 30. δεύτερον δὲ τὸ μὴ ἀντιστρέφον κατὰ τὴν τοῦ εἶναι ἀπολόγουσιν,

οἶον τὸ ἐν τῶν δύο πρότερον· δυοῖν μὲν γὰρ ὄντων ἀζολουθεῖ ἐβ'θὺς τὸ ἐν εἶναι, ἐνὸς δὲ ὄντος οὐκ ἀναγκαῖον δύο εἶναι ὥστε οὐκ ἀντιστρέφει ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἢ ἀζολούθεισις τοῦ εἶναι τὸ λοιπόν. [„Quo etiam pertinet vocabuli ἀντίστροφος usus iam apud Platonem frequentati (ut in Philebo p. 40. 57. Gorg. p. 464); significat enim ex altera parte respondere et quasi ex adverso oppositum esse; id quod etiam in antistrophen cadit. Omnis haec similitudo iusto longius repetita non est; multa enim a scaena in vitam migrarunt, velut χορηγεῖν (eth. Nic. I, 11. 1101^a 15), χορηφαῖος, δευτεραγωνιστής, πρωταγωνιστεῖν, ἀναγωνιστής (polit. VIII, 4. 1338^b 30; 37), et alia similis generis, velut ἀπροσδιόνυσον, nonnulla in philosophorum usu, velut συστοιχία (metaph. A, 5. 986^a 23. eth. Nic. I, 4. 1096^b 6. top. II, 9. 114^a 32. analyt. post. I, 29. 87^b 14 etc.). Quoniam omnis oppositio, cuius τὸ ἀντίστροφον altera est pars, uno genere comprehenditur, potest fieri, ut ipsum ἀντίστροφον tanquam ἀνάλογον hanc affinitatem exprimat; velut in rhetoricorum initio (I, 1. 1354^a 1) ἡ ῥητορικὴ ἐστὶν ἀντίστροφος τῇ διαλεκτικῇ. De quo loco conferas Leonardi Spengel adnotationem ad Aristotelis libros de arte rhetorica. 1867. vol. II. p. 1 sqq. Neque a propria translationis origine is vocis usus remotus est, quo Gellius (V. 10) argumenta ἀντιστρέφοντα Latinis reciproca appellata esse scribit; sunt enim eiusmodi: ut utrimque pariter valeant ideoque referri contra et in eum, a quo dicta sunt, converti possint.” Trdlbg. el. log. Ar. § 14. p. 78. Cf. Bz. ind. Ar. 66^a 18 sqq.]

Gustus et tactus, cum non ita inter se congruant, facile discernuntur. Itaque Aristoteles ceterorum sensuum, quibus unum oppositionis genus tanquam suum subest, similitudine ductus eo inclinatur, ut in tactu plures sensus discernat.

§ 6. 423^a 21. Redit Aristoteles ad eam quaestionem, utrum revera tactus sit ipsius rei contactus, an aliquid intermedium, nobis ipsis insciis, intercedat. In quo adeo subtilis est, ut principio paulo altius repetito, aëris vel aquae partem aliquam residuam in ipso tactu intermediam non posse non remanere demonstrat. Ab universa corporis natura profectus haec fere affert. Omne corpus in tria spatia patet. Quoniam corpus non solum longum et latum est, sed etiam altum, haec altitudo efficit, ut corpora, si quid interiectum est, inter se tangere non possint. Atqui aqua et aër corpora sunt; in quae elementa cum sensus, qui percipiat, immersus sit, eorum altitudo prohibet, quominus tactus res revera contingat.

423^a 21. ἀπορήσειε¹) δ' ἄν τις, εἰ πᾶν σῶμα βάθους ἔχει] εἰ i. e. siquidem omne corpus altum est, quae est dubitationis conditio nec vero dubium ipsum.

423^a 22. τὸ τρίτον μέγεθος] cf. metaph. J, 13. 1020^a 11. μεγέθος δὲ τὸ μὲν ἐφ' ἐν συνεχῆς μήκος, τὸ δ' ἐπὶ δύο πλάτος, τὸ δ' ἐπὶ τρία βάθος.

Aristoteles ab aqua, cuius corporea natura magis patet, ad aërem, qui ad aquam propius accedit, transit, ut, si aquae partes interveniant, aëris etiam intervenire necesse sit. Cum in aqua, si quae se tangere videntur, summa corpora non sint sicca, necesse est aquam intercessisse. Idem in aëre accidit, sed nos latet, num extremæ corporis nostri partes aëre imbutae aërem tangant (εἰ διερόν διεροῦ ἄπτεται). Intellegas verba ita iuncta: λανθάνει δὲ μᾶλλον ἡμᾶς, εἰ διερόν διεροῦ ἄπτεται. ὥσπερ καὶ τὰ ἐν τῷ ὕδατι ζῶα λανθάνει, εἰ ὑγρόν ὑγροῦ.

423^a 24. 25. ὑγρόν aquae, διερόν aëris naturam significare videtur; ita enim Aristophanes nub. v. 336. οἶωνοὶ ἀέριοι διεροί.

423^a 25. ἀναγκαῖον ὕδωρ εἶναι ἢ ἔχειν ὕδωρ] Simplicius fol. 46 a. ἐν δὲ τῇ λέξει, τὸ ἀλλὰ ἀναγκαῖον ὕδωρ εἶναι ἢ ἔχειν, πρὸς τὸ ὑγρόν μὲν τὸ εἶναι ὕδωρ, πρὸς δὲ τὸ διερόν τὸ ἔχειν ἀποδέδοται. Recte id quidem, dummodo ne διερόν, ut Philoponus fecit, limum vel quod eiusmodi est, ut aquae particeps sit, intellegas (Philopon. N. fol. 4 b. διερόν δὲ τὸ ἀλλότριον ὡς ὁ πηλός). Aër etiam aliquam aquae naturam habet; unde fit, ut humidus videatur.

§ 7. 423^b 1. Duo insunt, atque ea levioris momenti, quae orationem turbant et interpellant; quibus detractis sententiae, etsi Aristotelico more abruptae, tamen perpetuo vinculo cum inter se tum cum antecedentibus et sequentibus nexae sunt. Haec primum expediamus. Orditur oratio a duplici quadam

1) [Cf. Bz. stud. Ar. II, III. 63: „Zur Motivirung der Aporie: πότερον πάντων ὁμοίως ἐστὶν ἢ αἰσθησις ἢ ἄλλων ἄλλως werden diejenigen Erwägungen dargelegt, welche zur Entscheidung der Frage gegen die verbreitete Ansicht (dass nämlich die Sinneswahrnehmung des Tastens und des Geschmackes durch unmittelbare Berührung des Objectes, die andern aus der Ferne durch ein vermittelndes Medium geschehen) führen. Die Darlegung der Erwägungen geschieht in dem durch die Partikel εἰ eingeführten Vordersatz εἰ = in Erwägung, dass). Das im fünften Gliede sich findende εἰ ist nicht eine an dieser Stelle unmotivirte Epanalepsis jenes den Vordersatz einleitenden εἰ, sondern ihm untergeordnet = τοῦτου δ' ὕψος ἀληθοῦς ἀδύνατον πτλ.”]

interrogatione, cuius altera pars dividitur, hoc quidem modo: *πότερον οὐν πάντων ὁμοίως ἔστιν ἢ αἰσθησις, ἢ ἄλλων ἄλλως, ἢ μὲν γεῦσις καὶ ἢ ἀφ' ἑῶν ἀπιεσθαι, αἱ δ' ἄλλαι ἀποθεῖν;* Quae est eorum, quae disputata erant, conclusio. Sed interiecta sunt verba *καθάπερ τῶν δοκεῖ*, quae, quoquo referas, non consentiunt. Neque enim nunc ita statutum, duos hos sensus, nulla re interposita, suas contingere res, cum maxime in contrariam partem disseratur. Si vera sunt verba, non, quod nunc Aristoteli, sed quod nunc in vulgus ¹⁾ placeat, significare iudices. *καθάπερ τῶν δοκεῖ* sc. *τοῖς πολλοῖς*. Alterum est, quod orationem implicat: *διὸ λανθάνει, ἐπεὶ αἰσθανόμεθα γε πάντων διὰ τοῦ μέσου· ἀλλ' ἐπὶ τούτων λανθάνει κτλ.* Cuius prioris vocis, *λανθάνει* vim non perspicimus. Latet quidem nos in his i. e. in tactu et gustu, quomodo aliquid intermedium interveniat. Sed quid lateat porro et quidem aliquid, quod oppositum sit (sequitur enim particula adversativa *ἀλλὰ*) id nulla interpretatione elicias. Corruptum esse videtur, sed nondum contigit, ut probabile quid in eius locum substituerem. Requiritur autem notio: „consentaneum est,” aut tale quid „*διὸ εὐλογον,*” etc.

His omissis, cetera liquent. Intervenit itaque aliquid medium, differt tantummodo spatium, quod interiectum est, ut alia procul, alia propius sentiantur. Ne species aliud suadere videatur, Aristoteles idem, quod proposuerat, repetit exemplum. Si qua membrana obducta, quae sensum a rebus separaret, sentiremus, fore, ut idem nobis accideret, quod nunc, interposita aliqua aëris parte; putaremus enim res a nobis tangi neque quicquam interesse medium.

§ 8. 423^b 12. Differt tamen in his sensibus mediū aëris ratio. In prioribus illis, visu, auditu, olfactu id quod medium interiectum sit, necessariam esse, quae sensum moveat, conditionem; in tactu autem non movere, sed una cum sensu moveri; in illis aërem agendi quasdam partes sustinere, in hoc patiendi tantum. Aërem se habere quasi clipeum, qui telum transmittat, idque, quod feriat, transire patiatur nec vero ipse feriat.

§ 9. 423^b 17. Interest aër, non tanquam aliquid, quod requiritur, sed quod, etiamsi velis, removeri non potest. Interest quidem in tactu aër; sed non eo fine, quo inter reliquos,

1) [„Die zu Ar. Zeit verbreitete Ansicht, die er bestreitet (τὸ δ' οὐκ ἔστι ^b 3)“ Bz. I. 1.]

ut sensum moveat. Eiusmodi potius munere caro fungitur ipsi tactus sensui obducta. Qua tandem de causa Aristoteles ita statuit? Ductus solummodo, ut videtur, reliquorum sensuum similitudine. In quo eam in primis causam ponit, a nullo quicquam sensu ipsi sensus instrumento impositum percipi. Cui non consentiret, si caro ipsa esset ὄργανον; huic enim res imponas percipiendas. Quod magis ad tactum translatum est, quam ex intima natura depromptum.

§ 10. 423^b 29. ἐν τοῖς περὶ στοιχείων] Conferas de gen. et corr. II, 2. 329^b 18. quem locum¹⁾ intellexisse videtur Alex. Aphrodis. de anim. fol. 133 a.; attamen, num hic locus adeo quaestioni sufficiat, ut ad eum tanquam ad principem locum remittaris, iure dubites. Si a Diogene Laertio περὶ στοιχείων libri tres nominantur, vix in illo περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς loco acquiescas, etiamsi, quem de generatione et corruptione habemus librum, Diogenes non affert, ut alio fortasse apud eum nomine lateat.

§ 11. 423^b 30. ἐν ᾧ ἡ καλουμένη ἀφή ὑπάρχει πρῶτον] in quo tractus inest tanquam prima sede i. e. carne. Circumdatur etiam tactus, ut disputatum est, ab aëre, qui ne intellexeretur, adiectum esse videtur πρῶτον.

424^a 1. ὥστε τὸ ποιοῦν, οἷον αὐτὸ ἐνεργεία, τοιοῦτον ἐκεῖνο ποιεῖ δυνάμει ὄν.] Quae iungas hoc modo: ὥστε τὸ ποιοῦν ποιεῖ ἐκεῖνο δυνάμει ὄν τοιοῦτον οἷον αὐτὸ ἐνεργεία. Relativa effecerunt, ut quae verba effectum indicant, non, qui quidem iustus est sententiarum ordo, sequantur sed praeposita sint. Cetera antecedenti capiti extremo adeo congruunt, ut, his comparatis, satis illustrentur. Dandinus p. 1502: Scite admodum Themistius admonuit, non esse intellegendum medium, quod aequae ab extremis distat et ab utroque remotum est, quemadmodum in secundo ad Nicomachum libro virtus dicitur esse mediocritas quaedam inter excessum et defectum tanquam extrema vitiosa, sed medium, quod extremi utriusque particeps est. cf. meteor. IV, 4. 382^a 14. ἀπλῶς μὲν οὖν σκληρὸν ἢ μαλακὸν τὸ ἀπλῶς τοιοῦτον, πρὸς ἕτερον δὲ τὸ πρὸς ἐκεῖνο τοιοῦτον. πρὸς μὲν οὖν ἄλληλα ἀόριστά ἐστι τῷ μάλλον καὶ ἧτιον· ἐπεὶ δὲ πρὸς τὴν ἀσθησιν πάντα κρίνομεν τὰ ἀσθητά, δῆλον ὅτι καὶ τὸ σκληρὸν καὶ τὸ μαλακὸν ἀπλῶς πρὸς τὴν ἀσθὴν ὀρίζομεν, ὡς μεσότιμι χρώμενοι τῇ ἀσθῇ.

1) [Hunc locum ab Aristotele respici censent Bz. ind. Ar. 99^a 13. et Heitz, 77. Aristotelem ipsum enim inscriptione, quae est περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς non uti.]

διὸ τὸ μὲν ἑπερβάλλον αὐτῆς σκληρόν, τὸ δ' ἑλλείπον μαλακὸν εἶναι φασιν.

424^a 6. *Γίνεται γὰρ πρὸς ἐλάτερον αὐτῶν θάτερον τῶν ἄζων.* Veterum interpretum solus Philoponus (N. fol. 6 b.) difficilia verba explicuit: πῶς τὸ μέσον γίνεται τῶν ἑπερβαλλῶν ζριτιζὸν ἔδειξε. τὸ γὰρ ἐν μεσότητι τινῶν ὄν πρὸς ἐλάτερον τῶν ἄζων θάτερόν πως ἐστίν. πρὸς μὲν γὰρ τὸ ἑπερβάλλον τὴν οὐρείαν αὐτοῦ θερμότητα ψυχρόν. πρὸς δὲ τὸ τὴν ψυχρότητα ἑπερβάλλον θερμόν. Medium tam ad id, quod superat, quam ad id, quod relinquitur, diversum est, ut ab utroque aliquid pati possit. Ceterum turbat θάτερον inter αὐτῶν et τῶν ἄζων interpositum neque αὐτῶν ullo modo utile. θάτερον fere Platonium.

§ 12. 424^a 10. *τῶν ἀντικειμένων]* cf. supr. ad I, 1. 402^b 15. — quae sensibus quasi opposita sunt.

424^a 13. *μικρὰν ἔχον πᾶμπαν διαφορὰν τῶν ἄπτῶν]* quae adeo absunt a corporis natura, ut tactus differentias non habeant et tactum fugiant. Philoponus (N. fol. 6 b.), si haec explicat: τοιαῦτα δ' ἂν εἴη μὴ πολὺ ἀφαστιζότα τῶν αἰσθητηρίων κατὰ τὰς ἄπτικὰς ποιότητες, ἀλλ' ἕγγις ὁμοια καὶ ταυτὴ ἰστέια ἀπὸ ὄντα, non τῶν ἄπτῶν, sed τοῦ ἄπτικοῦ legisse videtur.

Haec universa si fueris secutus vestigia, sententiam dimittes a Philopono inde per manus traditam, Aristotelem, dubiis propositis, quid de tactu statuendum sit, in medio reliquisse. Aperte enim in eam partem disputat, ut tactum pluribus sensibus contineri atque carnem, qua sensus tectus sit, ita in sensum agere, ut aër interiectus vel aqua in aliis sensibus, statui videatur.

Cap. 12. De iis, quae sensibus sunt communia.

Aristoteles singulis quibusque sensibus expositis singula ad communia traducere studet, ne notione moderatrice carere videantur. Itaque sensus — qua re tanquam lege sensus continetur — formas rerum suscipit sine materia. Idque eo efficitur, quod sensus a suis quisque rebus patitur, sed non quatenus unae et individuae sunt, ut totae simul et omni ex parte percipiuntur, sed quatenus hanc illam certam habent naturam. Sed ut res ita agere possit, legitima inter res et sensus ratio intercedit, quae violari non debet. In quo de una re disceptatur, utrum sensus, qui formas sine materia suscipiat, ὄργανον sit, ut corporea quasi via forma intrare iudicetur, an animi

facultas, quae menti rerum imaginem quasi imitando effingat. In illam partem Simplicius et Themistius discedunt, in hanc Alexander Aphrodisiensis et Ioannes Philoponus. Illis quidem non id obici potest, in gustu et tactu res cum ipsa materia sensus quasi intrare. Aristoteles enim in his quoque aliquid intermedium remanere statuerat. Sed rei sensum adeo ad materiam, qua liberandus erat, quasi reicere, universa loci philosophica ratio vetat. Accedit, quod sequenti demum paragrapho ita de sensus instrumento agitur, idque eiusmodi verbis, quae hoc loco de eo cogitare non patiantur (*αἰσθητήριον δὲ πρῶτον, ἐν ᾧ ἡ τοιαύτη δύναμις*). Ceterum conferas de part. anim. II, 1. 647^a 5. *ἡ δ' αἰσθησις ἐγγίνεται πᾶσιν ἐν τοῖς ὁμοιομερέσει, διὰ τὸ τῶν αἰσθήσεων ὁμοιωσῶν ἐνός τινος εἶναι γένους, καὶ τὸ αἰσθητήριον ἐκάστον δεχτικὸν εἶναι τῶν αἰσθητῶν. πάσχει δὲ τὸ δυνάμει ὄν ἐπὶ τοῦ ἐνεργεῖα ὄντος.*

424^a 23. *ἀλλ' οὐχ ἡ ἕκαστον ἐκείνων λέγεται, ἀλλ' ἡ τοιονδί]* i. e. *ἕκαστον* et *τοιονδί* inter se opposita, illud individuum, quo quid unum constituitur, hoc illius pars, aliqua illius natura, certa quaedam qualitas, quam ab universa re mente segreges.

424^a 23. *ἕκαστον]* cf. *αὐτοἕκαστον*, quo Aristoteles ideas significavit nomine.

§ 2. 424^a 24. *αἰσθητήριον δὲ πρῶτον*¹⁾ *ἐν ᾧ ἡ τοιαύτη δύναμις]* Sensus instrumentum est primum illud, in quo eiusmodi est vis. Quid hoc *πρῶτον*?

Quod primum dicitur, in quo hanc facultatem cernas, id tacite mentem spectare videtur, quae propria est huius facultatis sedes, et ea prima quidem, si ab intimo fonte, altera vero, si ab externa rerum natura proficiscaris. Itaque sensus huius facultatis particeps primum est, in quod incidas. cf. ad II. 1. *πρῶτον*.

1) [Bz. in ind. Ar. 652^b 34 et 653^b 25 duo maxime genera in usu philosophico vocis, quae est *πρῶτος*, *πρώτος* distinguit: ..1) *πρῶτος* ubi absolute ponitur, conferri potest cum notione et vario usu nominis *ἀρχή*; 2) *πρῶτον*, relatum ad aliud, id dicitur, quod alteri ita est proximum, ut nihil intercedat medium. potest haec relatio significari: *πρῶτον πρὸς τὸ καθόλου*, *πρὸς τὸ καθ'ἑκάστον* anal. pr. II, 17. 99^b 9; plerumque non significatur sed ex contextu sententiarum intellegitur." In secundo generi enumerat nostrum locum l. l. 653^b 45: „τὸ ὄρον *πρῶτον* de an. III, 2. 425^b 19. τὸ *πρῶτον αἰσθητήριον* II, 11. 422^b 22. 31; 12. 424^a 24. de part. an. II, 10. 656^b 35. *αἰσθητικὸν πρῶτον τὸ πρῶτον ἔναιμον, τοιοῦτον δ' ἡ καρδιά* de part. an. II, 4. 666^a 34.”]

424^a 25. ἔστι μὲν οὖν ταῦτόν, τὸ δ' εἶναι¹⁾ ἕτερον] Verba brevitate obscura. De dicendi usu cf. eth. Nicom. V. 3. 1130^a 10. τί δὲ διαφέρει ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη, αὐτὴ, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων. ἔστι μὲν γὰρ ἡ αὐτή· τὸ δ' εἶναι οὐ τὸ αὐτό. VI. 8. 1141^b 23. ἔστι δὲ καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ φρόνησις ἡ αὐτὴ μὲν ἕξις, τὸ μέντοι εἶναι οὐ ταῦτόν αὐταῖς. de an. III. 2. 4. 425^b 26. ἡ δὲ τοῦ αἰσθητοῦ ἐνέργεια καὶ τῆς αἰσθήσεως ἡ αὐτὴ μὲν ἔστι καὶ μία, τὸ δ' εἶναι οὐ ταῦτόν αὐταῖς. Quid autem idem est? cui rei comparatur? quid denique τὸ εἶναι? Quaerenti. quae res eadem sint, duplex ratio offertur. Aut ἡ δύναμις et τὸ αἰσθητόν aut αἰσθητήριον et δύναμις. Quae ratio posterior grammatica coniunctione commendatur. Quod si est, sententiae ita procedunt: Sentiendi facultas est quidem cum hoc sensus instrumento nec sine hoc esse potest (ἔστι οὖν ταῦτόν), intima vero eius causa et notio (τὸ δ' εἶναι) diversa est a corporis sensu; sensus enim percipiens, nisi ab hoc diversus esset, magnitudo fieret; quod a notione eius plane alienum est, est enim ratio quaedam et facultas. Si illud prius ponas, ut sensum et res ad idem redire dicas: rem invertas necesse est, in hanc quidem sententiam: esse quidem notione (δυναμει) eadem, ut ratio intercedere possit, sed re ipsa diversa: alioqui enim sensum adeo res externas referre, ut et ipse sit magnitudo. Cui sententiae vereor, ne τὸ εἶναι ad notionem potius generaliore relatum parum conveniat. Exempla priorem rationem confirmant. [Cf. similem usum in pol. III. 4. 1277^a 13 ἀλλ' ἀρετὴ ἔστιαι τινὸς ἡ αὐτὴ, ἀρετὴ, πολιτικὴ τε σπουδαίον καὶ ἀσφρόδῳ σπουδαίον; h. e. in uno eodemque et boni civis et boni viri erit virtus; at haec per se diversa esse Aristoteles ipse demonstrat. — Contra nos Michelet disseruit in comm. ad eth. Nicom. V, 1. § 20. p. 209: 1) „ταῦτόν non hanc vim habere.” at vero conferas inter alia II. 5. § 3. 417^a 15 (αἰσθητὸν μὲν οὖν ὡς τοῦ αἰσθητοῦ ὄντος τοῦ πάσχειν καὶ τοῦ ζινεῖσθαι καὶ τοῦ ἐνεργεῖν λέγομεν), ubi de notionibus unis iisdemque cogitari non potest, sed de contrariis agitur, quae in una actione quasi concurrunt. 2) „sensum univ. esse ineptum.” — At vero

1) [Cf. Bz. ind. Ar. 221^a 41 sqq.: „τὸ εἶναι συνήθως ὑπὸ τοῦ περὶ αὐτοῦ λεγόμενον καὶ τὸ εἶδος σημαῖνον Simplic. ad phys. 174^a.” De verbis quae sunt τὸ δ' εἶναι ἕτερον cf. ind. 221^a 50 sqq., ibid. 54. τὸ δ' εἶναι αὐτῶ (αὐτοῖς) οὐ ταῦτό, ἕτερον phys. I, 7. 191^a 1; IV. 6. 213^a 19; II. 219^a 21, ^b 11; V. 229^a 18. de an. II, 425^b 27 etc. — syn. λόγος.”]

quid inepti, perversitati occurrere, ne vis aliqua, quae intenditur (*δύναμις, αἰσθητικόν*) cum ipso sensus instrumento, quod extenditur (*μέγεθος ἂν εἴη*), confundatur? — Quae Michelet ipse proponit, ea hodierna olent, et repugnat grammaticae constructionis difficultas. Subinde Trdlbg. adnotavit: „ἀλλὰ γὰρ εὐρήθεις τὸ τοὺς εὐρήθεις τῶν λόγων λίαν ἐξετάζειν, ut praecipit Aristoteles de part. an. III, 3. 664^b 19.”]

424^a 28. *δύναμις*¹⁾ *ἐκείνου*] i. e. rerum sensibus expositarum.

§ 3. 424^a 28. Si sensus in certa quadam ratione, qua ad res externas refertur, positus est: quidquid vehementiori motu sensum ferit, hunc tollit concentum.

424^a 31. *τοῦτο δ' ἦν ἡ αἴσθησις*] imperfectum tempus, quatenus de eo praeterito tempore agebatur (cf. II. 7, 419^a 9).

§ 4. 424^a 32. Plantae, etiamsi quodammodo animae participes sunt, sensus sunt expertes. Quidquid res in eas agunt, id non ita ab iis suscipitur, ut forma a materia separetur, neque id medium tanquam mensuram et modum habent, quo sensus quasi iudicant. Si calefiunt aut refrigerantur, ita cum ipsa materia patiuntur, ut vel calor vel frigus plantae statum commutet. Hoc in tactu potissimum perspicuum. Num quid omnino in reliquis sensibus, vel odor vel color agat, dubitatur.

§ 5. 424^b 5. *εἰ δὲ τὸ ὀσφραντὸν ὀσμὴ, εἴ τι ποιεῖ, τὴν ὀσφρῖσιν ἢ ὀσμὴ ποιεῖ*. Odor, si quid agit, nihil aliud efficit, quam olfactum. Ita interpungendum. Errat Philoponus, quod verba male separavit. Id quaeritur, an odor aliud quid praeter olfactum efficere possit; hunc ab eo proficisci, satis superque constat. Neque igitur eorum, quae odorari nequeunt, quicquam ab odore patiuntur, neque ea, quae possunt, alia ratione, quam ipso sensu.

424^b 8. *ὁ δ' αὐτὸς λόγος ἐπὶ τῶν ἄλλων*] sc. *αἰσθήσεων*.

Nec lux et tenebrae, nec sonus nec odor corpora afficiunt, sed ea solummodo, quibus insunt, velut ab aëre cum tonitru coniuncto nec vero a sono eius lignum scinditur.

§ 6. 424^b 12. Ab hac lege ea, quae tactu et gustu percipiuntur, excipienda sunt; harum enim vi res inanimatae mutantur.

1) [Cf. Bz. ind. Ar. 206^b 12. „quoniam per id, quod aliqua res *πέφυκε ποιεῖν ἢ πάσχειν*, ipsa natura et qualitas rei significatur, *δύναμις* affinis est et coniuncta cum notionibus *εἶδος, μορφή, λόγος, φύσις*. cf. de an. II, 12. 428^a 28. *ἡ αἴσθησις λόγος τις καὶ δύναμις ἐκείνου (τοῦ αἰσθητοῦ)*.”]

tur. Quod si est, num ad res, quae reliquorum sensuum sunt, (*ἐξεῖρα*) eandem vim transferas? Non omne corpus ab odore et sono patitur. Quod patitur, non manet sed diffluit, ut aër, quippe quod ita comparatum sit, ut illos ad sensum deferat, nec vero ut teneat. Si itaque aër ab odore ita patitur, ut oleat, quid differt, ut non odoretur? Animans, quod olfactus particeps est, si patitur, odoratur; aër autem, si patitur, solummodo idoneus est, quem odoreris. Quod de olfactu dictum est, ad reliquos sensus patet, ut, dum res externa actione moventur, hi propria contineantur, ut dum in illis forma cum materia, in his sine materia agat.

424^b 14. ἀρ' οὖν ἀξεῖρα ποίησει;] Philopon. (N. fol. 8 a.): εἰπὼν ὅτι ἐπὶ τῶν ἀπιτῶν ποιητήτων πάσχει τὰ σώματα καὶ ἐπὶ τῶν γενετῶν. ζῆτεῖ εἰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθητῶν πάσχει τὰ σώματα, οὐκ αἰσθητικῶς δέ.

424^b 17. ἦ] cf. ad I, 1. § 11. Philoponus (N. fol. 8 b.): ἐπιλύομενος οὖν ταύτην τὴν ἀπορίαν φησὶν, ἢ τοῦ μὲν ὁσμῶσθαι αἰσθάνεσθαι ἔστιν, ὃ δὲ αἶρ ταχέως αἰσθητὸς γίνεται. οὐ γὰρ ἀρκεῖ πρὸς τὸ αἰσθάνεσθαι τὸ δύνασθαι τὸ εἶδος χωρὶς τῆς ἕλης δεχέσθαι, ἀλλὰ καὶ δυνάμεως δεῖ μηχανικῆς, ἣτις οὐκ ἐν πᾶσιν ἔστι τοῖς τὰ εἶδη τῶν αἰσθητῶν χωρὶς τῆς ἕλης δεχομένοις. Haec explicatio cum etiam vulgata niti possit (τὸ μὲν ὁσμ. κτλ.), nec necessario illam, quae legitur, τοῦ μὲν requirat, Philoponum re vera τοῦ μὲν scripsisse non satis certum est.

LIBER III.

Liber tertius primum generales de sensu quaestiones expedit, deinde eas, *γενεσιίαι* interiecta, ad mentem traducit, tum moventem animi vim explanat, denique de omnium animi facultatum ordine ac mutua inter se ratione disputat. Quibus universa de anima quaestio absolvitur. Tanti liber est ad inchoata perficienda momenti, tam arta cum superioribus coniunctione, tanta ad quaerendum gravitate, ut eo carere non possimus. Exstitit tamen, qui tanquam spurium a primo et altero libro segregandum existimaret¹⁾. In quo iudicio adeo subtilis est, ut universas sententias Aristotelias esse concedat, e sententiarum vero coniunctione et orationis genere fraudulentam manum cognosci arbitretur. Si quis tanto fuit ingenii acumine, ut adeo Aristotelis mentem perciperet: is suo Marte pugnam sustinere potuisset nec sua alieno timidus nomine venditasset. Accedit quod, sententiarum veritate concessa, obscurum solummodo de oratione iudicium relinquitur. Quae res in Aristotele, quo magis oratio eius modo intereidi modo adstringi solet, eo maiorem cautionem habet, ne in spinas et salebras incidat. Haec quidem in universum. Quae singula, si graviora sunt, libro obiciuntur, ea suo quodque loco examinanda sunt. Sed nobis otium fecit Schmidt, qui hanc negandi temeritatem strenue repressit.

Cap. 1.

§ 1 — 4. 424^b 22 — 425^a 13. Praeter quinque sensus non esse posse alios.

§ 5 — 8. 425^a 13 — ^b 11. Cur ea, quae omnibus sensibus communia sunt, non suum habeant sensum.

1) C. H. Weisse Aristoteles von der Seele und von der Welt. Leipz. 1829. p. 278 sqq.

Prior, quam indicavimus, capitis pars tantas habet difficultates, quantas interpretando vix tollas.¹⁾ Quod scriptor sibi

1) [De hoc loco (§ 1—4) Torstrikus haec dicit: „Videtur post Aristotelem nemo hanc demonstrationem intellexisse: videantur Simplicius, Philoponus, Sophonias, Alexander (in *Ἀπορ. καὶ Λύ. Γ* §, p. 169 Sp.), Averroës, Julius Pacius, denique Trendelenburgius „Nec ego intellego.“ Bonitzius in stud. Ar. II, III. 36 sqq. hanc explicationem proponit: „Das Ziel des beabsichtigten Beweises ist in dem ersten Satze des Capitels angegeben: dass es kein Gebiet der Wahrnehmung gibt, ausser den den fünf Sinnen angehörigen, davon kann man sich aus folgenden Gründen überzeugen.“ Der Beweis nun ist in einem sechsgliedrigen, öfters durch parenthetische Erklärungen erweiterten Vordersatze [cf. apparatus criticum] so ausgeführt, dass die ersten fünf Glieder oder doch das zweite bis zum fünften die Bedingungen feststellen, unter denen einem lebenden Wesen jedes Gebiet der Wahrnehmung zugänglich ist, das sechste sodann das Vorhandensein dieser Bedingungen bei einigen, nämlich den höheren Thierklassen, constatirt. Daraus ergibt sich dann als Nachsatz derselbe Satz der vorher als Ziel des Beweises ausgesprochen war und der sich durch diese deutliche Beziehung ebenso, wie durch die Partikel *ἄρα* als Nachsatz kundgibt. — Vorausgesetzt ist bei dem ganzen Beweise das, was Aristoteles nach der Anlage seiner Psychologie voraussetzen kann, dass die thierische *ψυχὴ αἰσθητικὴ* ist, d. h. das Vermögen der Sinneswahrnehmung überhaupt hat. Für welche Gebiete nun diese allgemeine *δύναμις* des Wahrnehmens zu einer wirklichen *δύναμις* werde (ich setze diese Verbindung der „wirklichen *δύναμις*“ mit voller Absichtlichkeit), hängt von dem Vorhandensein der für das Wahrnehmen erforderlichen Bedingungen ab. Nun geschieht das Wahrnehmen entweder durch unmittelbare Berührung des Wahrnehmenden oder durch mittelbare. Die Fähigkeit der Wahrnehmung der ersteren Art, der Tastsinn, ist den Thieren eigen und sie sind dadurch fähig, alle Eigenschaften *τῶ ἀπτοῦ ἢ ἄπτόν* wahrzunehmen [prima protasis, quam Bz. signavit numero I]. Die durch mittelbare Berührung zu erreichende Wahrnehmung geschieht durch Vermittelung eines Sinnesorganes. Sollte also eine in diese Kategorie gehörige Wahrnehmungsfähigkeit der thierischen Seele fehlen, so liesse sich dies, da sie ja *αἰσθητικὴ* überhaupt ist, nur aus der Voraussetzung ableiten, dass ihr das entsprechende Sinnesorgan abgehe, *ἀνάγκη, τ', εἴπερ ἐκλείπει τις αἰσθησις, καὶ αἰσθητήριόν τι ἡμῖν ἐκλείπειν* (II). Die vermittelnden Sinnesorgane bestehen aus den elementarischen Stoffen derselben Art, wie jener ist, durch welchen die Wahrnehmung an den Wahrnehmenden gelangt, *ὅσων διὰ τοῦ μεταξύ αἰσθανόμεθα, τοῖς ἀπλοῖς, λέγω δ' οἷον ἀέρι καὶ ὕδατι* (III). Unter den elementarischen Stoffen sind aber nur zwei geeignet, Vermittelung für Sinneswahrnehmungen zu werden, und es sind dementsprechend, damit alle Gebiete der Wahrnehmung zugänglich seien, nur Sinnesorgane, welche aus diesen beiden Stoffen bestehen, erforderlich, nämlich aus Luft und Wasser (V). Die aus ihnen bestehenden Sinnesorgane finden sich in den höheren Thierklassen, *ταῦτα δὲ καὶ νῦν ἔχουσιν ἔνια ζῷα* (VI). Diesen sind also alle Gebiete der sinnlichen Wahrnehmung zugänglich, *πάντα ἄρα αἰ αἰσθησις ἔχονται*, man müsste denn etwa, wie es im folgenden " 12 heisst, annehmen, dass es noch Körper und körperliche Eigenschaften gebe, welche von dem die Gesamtheit der Welt bildenden Complexen verschie-

proposuit, ut non plures esse sensus praeter quinque nostros demonstraret: id ipsos sensus, ipsamque experientiam superat. Si genus humanum sensus aliquis deficeret, unde hoc ipsum coniceret? neque enim eorum notitiam haberet, quae non nisi alio sensu percipi possent. Id tantum restat, ut quaestio, experientia relicta, e rationis quadam necessitate rerumque concentu transigatur. A qua via hic quidem locus alienus. Quaestionem illam de absoluto sensuum numero motam esse admireris; ostendit enim, quantum a philosophia iure postules; sed his ipsis, quae leguntur, confectam esse dubites. Aristoteliae sententiae summa in eo vertere videtur, tum quod res tam contactu quam e longinquo percipiuntur, ad quae aliquid tertium addi non possit (§ 1), tum quod sensus nostri cunctis elementis eorumque rationibus respondeant (§ 3). Quae sententia, si Aristotelis est, adeo iis, quae adiecta sunt, obscuratur et obruitur, ut vix agnoscas. Agit de hoc loco Alexander Aphrodisiensis in *ἀποριῶν καὶ λύσεων Γ, ζ'* p. 169 Sp.

§ 1. 424^b 22. *εἰ γὰρ παντός οὗ ἐστὶν αἴσθησις ἀφή, καὶ νῦν αἴσθησιν ἔχομεν*] i. e. *εἰ γὰρ παντός; οὗ ἐστὶν αἴσθησις, ἀφή (ἐστι), (παντός) καὶ νῦν αἴσθησιν ἔχομεν*. Si omnium rerum sensus in contactu positus esset, omnia sentiremus; sentimus enim omnes corporum rationes, quae tactu sentiri possunt¹⁾, in quo unde ad unam omnes rationes percipi appareat non liquet. Cautè quidem adiecit: *τὰ τοῦ ἀπτοῦ ἢ ἀπτόν πάθη*. Concedas enim oportet, omnes rationes, quatenus tactu percipi possunt, re vera percipi. Sed tali adiecta conditione probandi nervus attenuatur; refertur enim iudicium, an omnia tactu percipiuntur, ad tactum ipsum, ut in sua ipsius causa iudex constituitur.

Loco obscuri quid inesse fatentur interpretes. Simplicius. fol. 49 a.: *εἰ δὲ ἡ ἀφή καίτοι ἐσχάτη οἷσα οὐδὲν ἀφήσει*

den wären, *εἰ μὴ ἕτερόν ἐστι σῶμα καὶ πάθος ὃ μηθενός ἐστι τῶν ἐπαύθαι σομάτων*. — In der vorstehenden Analyse des Beweisganges ist nur das vierte Glied des Vordersatzes übergangen, indem dieses nur mittelbar dazu dient, zu erweisen (oder zu behaupten), dass, wenn derselbe elementarische Stoff für verschiedene Classen von sinnlichen Erscheinungen die Vermittelung der Wahrnehmung ist, derselbe eine Stoff die verschiedenen Wahrnehmungsgebiete zugänglich macht.]

1) [Cf. tamen Bz. l. 1. 38. n. 1: „Bei dieser Auffassung des ersten Gliedes wird es freilich kaum möglich sein, den Beweis zusammenhängend aufzufassen. Die griechischen Worte sind vielmehr so zu umschreiben: *εἰ γὰρ καὶ νῦν αἴσθησιν τούτων πάντων ἔχομεν, ὧν ἡ αἴσθησις ἀφή γίγνεται.*“]

τῶν ἀπτόων ἄγνωστον, πάντως ποῦ καὶ ἐκάστι, τῶν λοιπῶν, οὐδενὸς τῶν οὐκείων ἀπολειφθήσεται αἰσθητῶν· τοῦτο γὰρ ἔπεται μὲν τῷ ἐλοθετικῶς προειρημένῳ, τῷ εἰ γὰρ παντὸς οὗ ἔστιν αἰσθησις ἀφή. Οὐ μὴν ἀποδέδοται ἐπὶ Ἀριστοτέλους, ἀλλὰ καὶ ἄλλα τινὰ προηρούμενα τὸ εἰλεῖν εἰ ἐκλείποι τις αἰσθησις. Philoponus (O. fol. 2 a.): πᾶσαν αἰσθησιν ἢ ἀμέσως ἢ διὰ μέσον ἀντιλαμβάνεσθαι. ἔχομεν δὲ ἄμφω καὶ τὸ ἀμέσως καὶ τὸ διὰ μέσον· πάντα τὰ ἄλλα ἕσσας ἐκ τούτου ἄρχεται. καὶ δείκνυσιν οὐ ἔχομεν ἀμέσως αἰσθησιν. εἰ γὰρ φησιν ἐν πᾶσιν οἷς ἔστιν αἰσθησις ἢ ἀφή, ἀμέσως ἐνεργοῦσιν (τὰ γὰρ ἀπτά πάθη ἔστι τῆς ἀφῆς καὶ ἀμεσά ἔστιν αἰσθητά· ἔχομεν δὲ ἀφήν, ἀμέσως ἄρα ἔχομεν αἰσθησιν. καὶ τοῦτο σχολιωῶς ἔγραψεν ὅτι ὁφείλων κατασκευάσαι ὡς καὶ ἀμέσως ἔχομεν αἰσθησιν τοῦτο ἕσσας φησίν. ἄναγκη, ἐνθα λείπει αἰσθησις, καὶ αἰσθητήριον.

424^b 29. ὅσα δὲ διὰ τῶν μεταξὺ, καὶ μὴ αὐτῶν ἀπτόμενοι τοῖς ἀπλοῖς, λέγω δ' οἷον ἀέρι καὶ ὕδατι.] Ante Bekkerum edebatur: τοῖς ἀπλοῖς διαστήμασι. Quam additam vocem Bekkerus eiecit. Philoponus, quantum quidem ex interpretatione eius conicias, legisse non videtur. Philop. (O. fol. 2 a.) ταῦτα δὲ διὰ τῶν ἀπτόων ἀντιλαμβάνεται μεταξὺ ὄντων. ἀλλὰ δὲ λέγει ὕδωρ καὶ ἀέρα διότι στοιχειά ἔστι. Simplicium contra, qui bis τοῖς ἀπλοῖς ἀποστήμασι posuerit, hanc lectionem ante oculos habuisse existimes. Simpl. fol. 49 b. λέγει δὲ οὕτως. ὅσα δὲ διὰ τῶν μεταξὺ καὶ μὴ αὐτῶν ἀπτόμενοι, τοῖς ἀπλοῖς ἀποστήμασι. λέγω δὲ οἷον ἀέρι καὶ ὕδατι, ὅτι μὲν οὖν διὰ μόνων δύο τῶν μεταξὺ ἀέρος τε καὶ ὕδατος, μισρὸν προελθῶν δείξει et postea fol. 50 a. δύο μόνα τὰ ἀλλὰ ἀποστήματα ἀήρ τε καὶ ὕδωρ. Themistius in sola sententia detentus verba relinquit; Sophonias verborum vestigia accuratius legens διαστήμασι omittit τοῖς ἀπλοῖς, λέγω δ' οἷον ἀέρι καὶ ὕδατι. Alex. Aphrod. ἀπορ. κ. λέσ. Γ, ζ'. p. 170, lin. 3. Sp. Si in necessariam sententiarum coniunctionem altius descenderis, non de spatiis agi, quae media interiecta sunt, sed de elementis, quibus quasi instrumentis sensus utuntur, facile persuasum habebis. Haec elementa, aqua et aër, quae quasi sensibus innata sunt, ἀλλὰ dicuntur. Ita ἀλλὰ paulo infra: τῶν δὲ ἀπτόων ἐκ δύο τούτων αἰσθητήρια μόνων ἔσιν, ἐξ ἀέρος καὶ ὕδατος. Significari id, quo aliquid fit, nec vero medium, per quod fit, aperte docet datus instrumenti.

§ 2. 425^a 2. καὶ ὁ τὸ ἕτερον αὐτῶν ἔχων μόνον αἰσθηθήσεται ἀμφοῖν.] Ita Bekkerus. Restituendum est, quod

ante eum scribebatur, τοῦ δι' ἀμφοῖν i. e. χροῶς, si quidem exemplum teneas. Lectionis auctoritas, si quid minori codicum parte detrahitur, Simplicii testimonio compensatur (fol. 50 a.) τὸ γὰρ δι' ἀμφοῖν, ἐν τῷ, καὶ ὁ τὸ ἕτερον ἀπὸ τῶν ἔχον μόνον ἀσθῆσεται τοῦ δι' ἀμφοῖν, οὕτως ἀκουστέον, ὡς δι' ἐκατέρου ἰδίᾳ, ἀλλ' οὐχ ὡς ἅμα, οὐδὲ ὡς ἐκ τοῦ ἐν ἀμφοῖν. Illud minus aptum; neque enim id spectatur, ut aqua et aër percipiuntur, quae potius percipiendo inserviunt.

Verba aperta sunt, sed si examinaveris, re ipsa impedita. Si uno elemento plura eaque genere diversa percipiuntur, is sensus qui huius elementi particeps est, plura haec necessario percipit. Si contra idem ad plura elementa pertinet, ut color ad aquam et aërem: sentitur, siquidem alterutrum elementorum adest.

Quae scripta sunt, id tantum respiciunt, quodnam elementum ad sentiendum corpori datum sit, quasi in eo omnia posita essent, nec vero quae facultas adesse debeat, qua haec externa quasi sensuum corpora temperentur. Quia scriptor haec non curat in illis solis detentus in consequentia incidit, quae, si ad rem contuleris, omni veritate destituta sunt. Ita ex his facile colligas, aurem, quoniam aërem audiendi principium habeat, aër vero non solum soni sed etiam coloris sit particeps, coloris quoque sensum habere. Iam Simplicius eadem in difficultate offendit fol. 50: ἀλλὰ διατί ἔπερ ἐλέγομεν οὐχὶ καὶ ὄρα ἢ ἀσπλάξ ἔχονσα ἀέρα ἢ ἀκούει; διατί δὲ οὐχὶ καὶ ἀκούει ἢ λοσφίρα ἔχονσα τὸ ὕψος φραίνεται εἴτε ἀἶρ τοῦτο εἴτε ἕδωρ εἶ; δι' οὗτο ἐρῶ οὐτε ἀξιούται ἀπλῶς οὐτε ἀληθεύει τὸ λεγόμενον, ἀλλ' ἐπὶ τῶν τελείων ζῴων. ὁθεν ὡς εἴρηται καὶ ἐπὶ ἡμῶν ἐποιεῖτο τὸν λόγον ἡμῖν λέγων καὶ ὅσων ἀντοὶ ἀπτόμενοι ἀσθῆσόμεθα.

§ 3. 425^a 3. Visus aquae, auditus aëris, olfactus utriusque particeps est. Color omnibus sensibus communis. Terra aut nullius aut in tactu proprie mixta.

ἢ δὲ ὁσφρισις θατέρον τοῦτο] Philoponus O. fol. 2 b. τινὲς φασιν οὗτο λέγει οὗτο ἢ ὁσφρισις θατέρον μετέχει, τοῦτοσιν ἐκατέρου καὶ ἀέρος καὶ ἕδατος, εἰεὶ ἡμῶν μὲν ἀέρος, εἰεὶ δὲ τῶν ἐνέδρων ἕδατος. τινὲς δὲ θατέρον λαμβάνουσι τὸ ἕτερον, τοῦτοσιν τοῦ ἕτερον μετέχει ὅσον ἀέρος. Simpl. fol. 50 a. ἢ ὡς ἐν ἡμῖν μὲν ἀέρος, ἐν ἰχθύσι δὲ ἕδατος ὄντος. ἢ ὡς τοῦ ἀμφοῖν μεταξὺ ἐν πᾶσιν.

§ 4. 425^a 9. Conclusio admodum manca. Non id sibi scriptor proposuerat, ut omnia 1) animalia omnes habere sensus

1) [Cf. tamen Bz. in nota ad p. 343.]

demonstraret, quo nunc quidem orationem deflectit, sed ut praeter quinque illos sensus non alium cogitari posse appareret. An hi sensus omnibus insint animantibus, plane alia est quaestio. Sed quae ultimo loco ponuntur, ea causam, qua omnia continentur, propius spectant. Cautam enim conditionem adicit: nisi aliud est corpus aut alia qualitas praeter ea, quae hic sunt i. e. quae in terra cognoscuntur, nullus nos deficiat sensus.

σπάλαξ sive ἀσπάλαξ, talpa (Blindmaus), cf. hist. an. I, 9. 491^b 26. τὰ μὲν οὖν ἄλλα γένη πάντα τῶν ζῴων πλὴν τῶν ὀστρακοδέξμων καὶ εἴ τι ἄλλο ἀτελές, ἔχει ὀφθαλμούς· τὰ δὲ ζῳοτόξα πάντα πλὴν ἀσπάλακος, τοῦτον δὲ τρόπον μὲν τιν' ἔχειν ἂν θεῖη τις, ὅλως δ' οὐκ ἔχειν. Ὅλως μὲν γὰρ οὐθ' ὄρα οὐτ' ἔχει εἰς τὸ φανερὸν δῆλως ὀφθαλμούς· ἀραιροθέτος δὲ τοῦ δέρματος ἔχει τὴν τε χώραν τῶν ὀμμάτων καὶ τῶν ὀφθαλμῶν τὰ μέλαινα κατὰ τὸν τόπον καὶ τὴν χώραν τὴν φέσει τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπάροχον ἐν τῷ ἐκτός, ὡς ἐν τῇ γενέσει πηρομένων καὶ ἐπιφρομένων τοῦ δέρματος. cf. IV, 8. 533^a 3. Bekkerus h. l. e duobus codicibus scribit σπάλαξ, non ἀσπάλαξ, in historia vero animalium ἀσπάλαξ. Haec ut inter se consentirent, vulgatum reposuimus ἀσπάλαξ.

§ 5 — 8. 425^a 13 — ^b 11. Iam supra (II, 6. 3. 418^a 17) Aristoteles, quae omnibus sensibus communia percipiuntur, a propriis, quae suum quodque sensum habent, segregaverat. De his communibus nunc duplex quaestio instituitur, primum quae sint communia (§ 5) deinde quomodo percipiuntur et quam cum propriis rationem ineant (6 — 8). [Haec autem quaestio cum priori ita cohaeret, ut ne proprius communium sensus, quasi sextus accedat.]

§ 5. 425^a 13. Est memorabilis ad crisis apud Philoponum locus ad verba ἀλλὰ μὲν οὐδὲ τῶν κοινῶν οἷόν τε, καὶ κίνησεις καὶ μεγέθη καὶ ἰσχυρία εἰσὶν τὰ κοινὰ ἀσθητά· αἴτια τῶς μαθηματικῆς ἐπιστήμης εἰσὶν ἐποκειμένα. ἐπειδὴ οὖν ἐχοῖν τὰ μαθηματικὰ ἐποκειμένα ἀκριβῶς γινώσκεισθαι ἀκριβῶς δὲ γινώσκονται τῷ ἐπὶ πολλῶν ἀσθήσεων γνωρίζεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο ἐστὶ κοινὰ ἀσθητά. ἀλλ' εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει, ἐναντιοῦται ἐναντὶ Ἀριστοτέλης· αὐτὸς γὰρ ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ τοῦτον τοῦ βιβλίου λέγει, οἱ τὰ ἴδια ἀσθητὰ ἀκριβέστερον γινώσκουσι. πῶς οὖν τὴν λέγει οἱ τὰ κοινὰ ἀσθητὰ ἀκριβέστερα εἶσι; λέγομεν οὖν οἱ οὐκ ἐναντιοῦται ἐναντὶ, ἀλλὰ τὰ ἴδια ἀσθητὰ ἐπὶ τῆς οἰκίας ἀσθήσεως ἀκριβέστερον γινώσκονται τῶν κοινῶν ἀσθητῶν, οἷον ἴδιον ὄψεως τὸ λευκόν, κοινῶν δὲ τῆς (supple ὄψεως) ἀσθητῶν τὸ μέγεθος. ἢ οὖν ὄψεως ἀκριβέ-

στερον γινώσκει τὸ λευκὸν ἢ περὶ τὸ μέγεθος κτλ. συνεχομένη δὲ ἢ τῶν πλειόνων αἰσθήσεων γνώσις ἀκριβῆ ποιεῖ τὴν τοῦ κοινῶ αἰσθητοῦ γνώσιν. — Quae hic agitur quaestio, utrum propria an communia accuratius percipiantur, apud Aristotelem, ut nunc res est, frustra desideratur; ita ut conicere possis aut excidisse aliqua aut Philoponum legisse ἀλλὰ μὴ οὐδὲ τῶν κοινῶν οἷόν τ' εἶναι (αἰσθητήριον) ἀκριβέστερόν τι ἴδιον, ὧν ἐκάστη κτλ. At irrita cadit haec coniectura etiamsi per se probabilis; paulo enim infra Philoponus haec ipsa verba, ut nunc se habent, explicat.

Communia percensentur, sicut II, 6. 418^a 16 sqq. motus, quies, figura. magnitudo. numerus, quibus omnibus motus notio subsit. Quies, quae motum negat, sine motu intellegi non potest. In figura et magnitudine locus cernitur, quem motu sive animo sive spatio describas necesse est. Numerus, discreta et quasi interrupta continuitate, existit, ut nec numerus, quoniam spatii continuitas motu percipitur, sine motu cognosci possit. Quam vim motus habeat ad has notitias animo informandas, id e quarto maxime physicorum libro constat. E quo haec verba citamus: IV. 4. 211^a 12. *πρῶτον μὲν οὖν δεῖ κατανοῆσαι ὅτι οὐκ ἂν ἐξήτετο ὁ τόπος, εἰ μὴ κίνησις τις ἢ ἡ κατὰ τόπον.* Quod eodem Aristoteles libro (IV, 11. 219^b 2) tempus numerum motus dicit, in eo nova numeri et motus coniunctio posita est. Ita quidem quomodo Aristoteles numerum cum motus notione cohaerere dixerit, probe intellegas. Tamen si in ipsam numeri quasi officinam descenderis, num ceteris, quae communia posuit, eodem numerum ordine addere possis, iure dubites. In reliquis etiam i. e. in motu et statu, magnitudine et figura, non mera est, qua res suscipias, sensus actio; compares enim necesse est spatii puncta, si motum et statum cognoscere velis; metiaris, si magnitudinem, definias, si figuram; quae omnes tanquam mentis actiones ad sensus accedunt, ita tamen ut, quod cognoscitur, non sensibus subtrahatur, sed in ipsorum sensuum dititione permaneat. In numero res, quae numerantur, sub sensu cadunt, ipse vero numerus adeo a sensuum consuetudine avocatus, ut soli menti vindices; in numero sibi ipsi animus est conscius, quoties aliquid mente repetat; in numero synthetica, ut verbo utar, mentis vis inest, ut sua vi dispersa in novam notionem coniungat. Animalibus motum, statum, magnitudinem, figuram ante oculos observari necessario contendas, sed ea numerare et numeros tenere facile neget; est enim numerus humanae, ne dicam divinae mentis initium. Sed haec magis iudicium, quam interpretationem spectant. Nobis hoc

quidem loco, cum ipso motu numerum ad communia referri intellexisse sufficiat.

425^a 16. ἀριθμοῦ ἐνός] Io. Philoponus (O. fol. 3. 6) σκόπει ὅτι ἀντιδιέστηκε τῷ ἀριθμῷ τὸ ἐν, οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἡ μονὰς ἀριθμὸς ὡς ἀποδεδείχεται ἐν τοῖς ἀριθμητικοῖς λόγοις, ut alterum ab altero tanquam diversa diremisse videatur.

Quid vero, quod adiectum est 19. καὶ τοῖς ἰδίοις? ὁ δ' ἀριθμὸς τῆ ἀποφάσει τοῦ συνεχοῦς καὶ τοῖς ἰδίοις] Quod ita obscurum est, ut Simplicius (fol. 51) haec adiciat: τὸ δὲ καὶ τοῖς ἰδίοις οὐ μοι δοκεῖ πρὸς τὸν ἀριθμὸν ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀνωτέρω εἰρημένον ἀποδεδόσθαι, ἵνα σιναΐσης πρὸς τὸ πάντα γὰρ ταῦτα κοινῇ ἀσθάνομεθα τὸ καὶ τοῖς ἰδίοις, ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ μὲν κινεῖ τὰ κοινὰ ἀσθητὰ ἐπακολουθεῖ δὲ προηγουμένοις ὡς εἴρηται τοῖς ἰδίοις ἀσθητοῖς. Quod consilium admitti non potest. Primum enim in editionibus nostris non κοινῇ legitur, sed κινῆσει. Sed etiamsi, hoc expulso, illud receperis, tamen καὶ τοῖς ἰδίοις tanquam alienum et factum aliquid in sententiarum seriem intruderetur. Quid igitur statuendum? Nisi locum quasi invitum cogere velis, vox ἰδίοις interpretanda est ἰδίαις ἀσθήσει; de hoc enim sensuum discrimine agitur, nec vero τοῖς τῷ ἀριθμῷ ἰδίοις, quae qualia essent, obscura iudicares. Verba τοῖς ἰδίοις cum iis, quae sequuntur, ἐκάστη γὰρ ἐν ἀσθάνεται ἀσθησις arte coniungenda sunt. Unum aliquid quisque sensus percipit; oculi colorem, aures sonum, nasus odores etc. Si in eadem re aliquid a pluribus sensibus cognoscitur, inde plurium eius rei virtutum i. e. numeri notio existit. Unde fit, ut non solum, spatii continuitate discreta, sed etiam, ubi spatium cernitur nullum, propria eaque diversa sensuum natura numerus cognoscatur.

425^a 20. ὥστε δῆλον ὅτι ἀδύνατον ὀτινοῦν ἰδίαν ἀσθῆσιν εἶναι τοιῶν, οἷον κινῆσεως] Coniunctione ὥστε, a qua initium capitur, aperte ex iis, quae praecedunt, id sequi significat, fieri non posse, ut proprius sit communium sensus. Sed quae tandem causa¹⁾ allata est, ex qua tanquam consequens concludi possit? Necessariam rationem desideramus; neque enim quae praecedunt verba rationem continent, sed rem, qualis est, ut illud ἀδύνατον non habeat, quo nitatur. Dubito igitur an quaedam in pressa et adducta hac orationis brevitate

1) [Non ipsius rei causa, sed cognoscendi ratio spectari videtur, nec dicitur, quid fieri nequeat, ut sit, sed ut statuatur. Unicuique sensui communia quasi adhaerent, quorum si suum quodque sensum haberet, non adhaerent, sed alia notione interposita extrinsecus accederent. Trdlbg.]

exciderint. Veram si rationem quaeras, in eo videtur posita, quod nullus sensus nisi motu quodam insito percipere potest; unde enim rerum imago, quoquo sensu informatur, nisi sensus quasi a puncto orsus interno quodam motu res describit? Hoc modo si motus tanquam tacita cuique sensui inest conditio, communis sit oportet, neque uni peculiaris. Sed haec nos quasi ex Aristotelis mente tanquam rationem affinxisse, non contendemus. E Simplicio de *κοινῆς αἰσθήσεσι* haec, quae citemus, digna ducimus. Fol. 50. 51. διώρισται δὲ ὡς καὶ τὸ καθ' αὐτὸ διπλὸν ἢ προηγουμένως καὶ δι' ἑαυτὸ ὑποκείμενον τῇ αἰσθήσει, ἢ δευτέρως καὶ ὡς αἰτίῳ ἐλαττολουθῶν, δρών μὲν καὶ αὐτὸ εἰς τὸ αἰσθητήριον, ἀλλὰ σὺν ἄλλῳ πάντως προηγουμένῳ. ὡς τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα τοῦ πράγματος ἢ ὄψις ὁρᾶ διὰ τοῦ χρώματος πάσχουσά τι καὶ ἐπὶ τοῦ μεγέθους καὶ ἐπὶ τοῦ σχήματος, ἀλλὰ κεχωρισμένων καὶ σὺν τῷ χρώματι δρώντων. τὰ μὲν οὖν προηγουμένως καθ' αὐτὰ αἰσθητὰ τὰ ἐκάστις ἐστὶν ἴδια. τὰ δὲ καθ' αὐτὰ μὲν, σὺν δὲ τοῖς ἰδίῳις προηγουμένοις δευτέρως γνωριζόμενα τὰ κοινὰ λεγόμενα διὰ τὸ μὴ μᾶλλον ὡς τὰ ἴδια ἀλλὰ πλείοσιν ἢ πάσαις γινώσχεσθαι. Restat difficultas, qua omnis loci ratio impeditur. Posita est in illo *κατὰ συμβεβηχός*. Quod enim ab ipso initio communia definiuntur, *ὧν ἐκάστη αἰσθήσει αἰσθανόμεθα κατὰ συμβεβηχός* (§ 5), quae lectio Philoponi et Simplicii testimonio confirmatur, id eo, quod postea statuitur, *τῶν δὲ κοινῶν ἤδη ἔχομεν αἰσθῆσιν κοινήν, οὐ κατὰ συμβεβηχός*, retractari videtur. Quae quomodo ad concentum quendam redigas? Fuere, qui e versionibus latinis in priora illa verba negationem [id fecit To. collato libri secundi capite sexto] inferre vellent. Sed illa negatio facilius in Latinum irrepisse, quam e Graeco excidisse putanda est. Alii verba illa *ὧν ἐκάστη αἰσθήσει αἰσθανόμεθα κατὰ συμβεβηχός* tanquam consequens ponunt, quod in dubium vocetur: communium proprium sensum esse non posse; quae, si esset, *κατὰ συμβεβηχός* perciperentur. Sed nisi tempus vel modum verbi correxeris, grammatica ratio vetat. Itaque haec alia via componenda sunt. Illud *κατὰ συμβεβηχός*, quo omnia continentur, duplicem vim habere videtur, unam laxiorem, quae latius patet, alteram artiozem, quae acutius dividit. Hanc ut significaret, scriptor necesse habuit exemplum adicere, a quo initium fieret. Si Cleonis filium vides, album vides, i. e. certo modo affectum; esse autem Cleonis filium, id tibi aliunde accedit: est enim scientia, non sensus. Coniungis demum cum eo, quem vides, cogitationem, Cleonis esse filium. Quod vides, id ab eo, quod Cleonis filius est,

plane segregatum est, ut, dum illud sensu percipis, hoc a sensu excludatur, quocum non interiori vinculo coniunctum, sed extrinsecus connexum est. Ut in hoc exemplo sensus et scientia, ita, etsi non eodem spatio, quae diversis sensibus propria suscipiuntur, inter se distant. Acerbum esse id, quod videas, non oculo cernitur; sed visu *κατὰ συμβεβηχός* percipitur. In quo *συμβεβηχός* mox propius, mox remotius est. Si enim, etsi diverso sensu, uno tamen tempore percipiuntur, coniunctio ipsa vel invitis perspicua est. Si non unum et idem tempus est, in quod diversi sensus incidunt, aequae distant, atque in illo exemplo, ut externo tantum vinculo teneantur. Scimus enim priori aliquo usu experti, idque hac illa nota moniti meminimus, id, quod nunc videmus, dulce sapere. Extrinsecus igitur ad praesentem sensum prior accedit cognitio, cum sensu ne tempore quidem uno eodemque cohaerens. Sed propius etiam, quam in diversis sensibus, haec ipsa coeunt, si uno sensu tum propria tum communia cognoscuntur. Visus ad colorem spectat, in quo suum quasi domicilium habet; sed si id ipsum, quod colore suo cernitur, movetur, motus etiam cognoscitur. Quae etsi intima est coniunctio, tamen *κατὰ συμβεβηχός* fit. Rei enim, quae videtur, accidit, ut moveatur. Sensui igitur, utpote coloris sensui, *κατὰ συμβεβηχός* apparet; quod eo clarius, si, quod supra ostendimus, accessiveris, in motu cognoscendo non sensum solum, sed sensum cum iudicii quadam comparatione coniunctum apparere. Conferas enim inter se necesse est spatii puncta, ut habeas, quo motum cognoscas. Haec vi priore loco *κατὰ συμβεβηχός* dictum existimamus, illa vero, qua maius quasi spatium notiones separat, ipso exemplo duce, posteriore. Hos cognitionis, quae accidens immixtum habet, quasi gradus in ipso exemplo ante oculos ponere licet. Si quem vides, visu id proprium et peculiare habes, quod albus est; quod movetur, id albo accidit nec visui tanquam finis propositum (primum *συμβεβηχότος* genus); quod loquitur, quod olet, id diverso sensu constat, sed si eodem tempore percipis, facile hi sensus coalescunt, ut sonus, odor ad visum non pertineant, sed sensuum cognatione visu *κατὰ συμβεβηχός* percipiuntur (alterum *συμβεβηχότος* genus); quod denique is, quem vides, Cleonis est filius, id nec visu neque alio sensu compertum habes, sed aliunde, ex hominum ore acceptum nunc, cum vides, mente repetis eique quem vidisti, tanquam notam imprimis. Hoc cum visu nihil commercii habet, ut tertium *συμβεβηχότος* genus quam longissime disiunctum sit. Singuli quique sensus (*ἐξάσθη ἀσθησι* § 5) non tanquam suum et proprium communia suscipiunt.

sed tanquam ea quae propriis accidunt (*συμβεβηκότα*). Universam autem cognitionem si spectas, communia ipsis sensibus, non *κατὰ συμβεβηκός* cognoscuntur (§ 7. *τῶν δὲ κοινῶν ἤδη ἔχομεν αἰσθησιν κοινήν, οὐ κατὰ συμβεβηκός*). Haec fere nostrae hoc loco pacis condiciones. Quibus acceptis facilius singula transigemus.

425^a 20. *ὥστε δῆλον ὅτι ἀδύνατον ὁτιοῦν ἰδίαν αἰσθησιν εἶναι τούτων, οἷον κίνησεως· οὔτω γὰρ ἔσται ὥσπερ νῦν τῇ ὄψει τὸ 'γλυκὲ αἰσθανόμεθα.*] Futurum (*ἔσται*) e conditione antecedenti, quae, si ita esset, sequerentur, concludens, additumque *νῦν* rei veritatem fictae conditioni opponens satis docent, non de via et ratione, qua communia suscipiantur, re vera agi, sed potius quid, si proprius eorum sensus foret, secuturum esset, significari. Communia, si suum haberent sensum, a reliquis haud aliter perciperentur, atque qua ratione dulce a visu percipitur. Adeo ex longinquo repeterentur.

§ 6. 425^a 22. *τοῦτο*, i. e. quod postea dicitur, *τὸ ἀλλήλων ἴδιον*, tam arte ad postremum exemplum (*τὸ γλυκὲ*) se adiungit, ut, etiamsi cogere velles, ad *κοινόν* retrahi non posset.

425^a 24. *εἰ δὲ μή*, quod conditionem positam negat: *ὅταν συμμέσωσιν*. Si ea, quae diversi sensus percipiunt, in unum tempus incidunt, hac temporis quasi copula una agnoscuntur; sin minus i. e. si diversi sensus non simul agunt, ea, quae percipiuntur, inter se diversa adeo distant, ut non interna sensus lege, sed, quod una scientia comprehenduntur, *κατὰ συμβεβηκός* vinciantur.

§ 7. 425^a 27. *τῶν δὲ κοινῶν ἤδη ἔχομεν αἰσθησιν κοινήν, οὐ κατὰ συμβεβηκός.*] Universa communium cognitio, licet singula singulis sensibus tanquam minus propria accidant, non est *κατὰ συμβεβηκός*. Quae ab omnibus sensibus communia percipiuntur, ita colliguntur, ut communis sensus dici possit.

Haec quidem haecenus expedita. Sed quae sequuntur, implicata: 28. *οὐδαμῶς γὰρ ἂν ἡσθανόμεθα ἀλλ' ἢ οὔτως ὥσπερ εἴρηται τὸν Κλέωνος εἶδὸν ἡμᾶς ὁρᾶν.*] Communia, si peculiari sensu atque ita reliquis *κατὰ συμβεβηκός* perciperentur, adeo reliquos sensus aequarent, ut velut dulce visu, ita a ceteris cognoscerentur. Hoc ex universa ratione consequens est, hoc disertis supra verbis dictum (*οὔτω γὰρ ἔσται ὥσπερ νῦν τῇ ὄψει τὸ γλυκὲ αἰσθανόμεθα*). Quid, quod nunc ad ultimum accidentium genus relegantur, in quo nullum interius est coniunctionis vinculum, ut quasi aliena et

peregrina extrinsecus tantum in unum corpus colligi videantur. Quid, quod alterum, quod posuimus genus, prorsus excludatur? Hoc enim valeret, quod additum esse videmus: *οὐδαμῶς γὰρ ἂν ἡσθαιόμεθα ἀλλ' ἢ οὕτως ὅσπερ εἴρηται τὸν Κλέωνος εἶδὸν ἡμᾶς ὁρᾶν*. Quae ita a superioribus discrepant, ut ab aliena manu tanquam probabilis ratio adiecta videantur. Quae suspicio augetur, quod haec verba fere ad ovum similia sunt iis quae praecesserunt: *εἰ δὲ μί, οὐδαμῶς ἂν ἀλλ' ἢ κατὰ συμβεβηχὸς ἡσθαιόμεθα. οἶον τὸν Κλέωνος εἶδὸν οὐχ ὅτι Κλέωνος εἶδος, ἀλλ' ὅτι λευκός*. Unde fortasse a lectore minus intellegente illa verba, de quibus agimus, ne verba οὐκ ἄρ' εἴσιν ἴδια, sua ratione destituta viderentur, in margine adscripta, e margine in textum migrarunt. A veteribus quidem commentariis verba agnoscuntur.

425^a 30. τὰ δ' ἀλλήλων ἴδια κατὰ συμβεβηχὸς αἰσθάνονται αἰσθήσεις, οὐχ ἧ αἱ αὐταί, ἀλλ' ἧ μία] Si unum et idem uno et eodem tempore a diversis sensibus percipitur, hi sensus in unum coalescunt; unus vero eorum de altero iudicare non potest. Error igitur facilis est, si ex una unius sensus nota de eo, quid sit res, conicias; hoc enim in cunctorum sensuum iudicio positum est. Quod sensus quasi in unum coeunt (ἧ μία), id quomodo fiat, si Aristoteles explicuisset, de communi sensuum quasi sensu et conscientia, de qua re iudicium fluctuare videtur, accuratius fortasse statuisset.

§ 8. 425^b 4. Quem in finem communia non uno, sed omnibus sensibus percipiuntur, quaeritur eaque quaestio quasi cumulus additur. Id esse consilium statuitur, ut communia certius discernantur, ne cum propriis confusa turbentur. Si enim unus ea sensus cognosceret, fieri posset, ut non quod huic uni sensui proprium est, consequi et comitari (*ἀζολοῦθούνητα*), sed plane idem esse videretur. Sed cum ita institutum sit, ut communia alios quoque sensus sequantur, haec segregari necesse esse. Ita Aristoteles haec quoque, ut in ceteris, quae natura tulit, ad finem et consilium, in quo τὸ οὐ ἔνεκα positum est, revocavit. Ita si utilitas quaeritur, hac in re maiorem et graviolem invenies. Communia enim, cum singulis quibusque sensibus pateant, efficiunt, ut hoc ipso propria in unum corpus coniungantur. Alioquin enim propria, quae nihil inter se commercii habent, nullo vinculo tenerentur, quominus tanquam aliena dilaberentur. Sed res non in sola utilitate posita est. Singuli quique sensus non universam rem proprie spectant, sed rei quasi partes, colorem, sonum, odorem etc. Communia vero adeo ipsam et universam rem continent, ut illas partes ferant et ful-

ciant, neque hae partes sine illis percipi possint. Sic necessitati cedat utilitas.

Cap. 2.

Cf. de memoria 1. 449^b 5 sqq. de iuv. et sen. 1. 467^b 10 sqq. de somno 2. 455^a 4 sqq. In tres partes hoc caput dividi potest, primum, quomodo sensus sentire percipiatur (§ 1—3), deinde quomodo sensus et res, quae sentitur, unum idemque dici possit (§ 4—9), denique quomodo sensus diversi in unum, qui eos discernat, tanquam commune iudicium redeant (§ 9—15). Haec tria non arbitrario modo adnecti, sed ultimo tanquam fine contineri, e decima paragrapho 426^b 7, quae reliqua quasi fila in nodum colligit, facile elucet. Neque enim quod sensus sibi consciunt et quod res externas quasi intus referunt, per se sufficit, nisi haec diversa inter se coniunguntur. Quod a singulis quibusque sensibus, ut quasi sibi conscii sint, primo capite postulatur, id extremo ad cunctos universos transfertur.

§ 1. 425^b 12. Cf. Alex. Aphr. ἀπορ. κ. λύσ. Γ, ξ. p. 174 Sp., qui sententiarum seriem exposuit. Sensus ipsi se sentire patefaciant, ut sibi et ipsis conscii dici possint. At mirum est, quod hic sentiendi sensus non ad universam mentem, quae in sensibus agit, sed ad singulos corporeos sensus refertur. Hoc inde factum esse videtur, quod quaestio non a mentis natura, sed a sensu profecta est. Quod nos offendit, id e fundamenti principio „ἐπεὶ δ' αἰσθάνομεθα” manavit. Sentimus quidem nos sentire, sed ne nos fallat, aliam in illo αἰσθάνεσθαι, aliam in hoc esse sentiendi vim et significationem. Haesit autem disputatio in hac corporei sensus potestate; neque ultra hos sensus quicquam pensum habuit.

425^b 13. ἢ τῆ ὄψει αἰσθάνεσθαι ὅτι ὄρα, ἢ ἑτέρῃ] Suppleas αἰσθίσει quod e videndi sensu depromas. Constructio ad sensum. Genus ἑτέρῃ ex ὄψει translatum videtur.

425^b 13. ἀλλ' ἢ αὐτῆ ἔσται κτλ.] Sensus, qui ipsum visus sensum sentiret, necessario cum visu quae visus percepit, cognosceret, ut duo sensus et visus et ipsius visus sensus ad unum idemque velut ad colorem, pertineret (δέο τοῦ αὐτοῦ). Restat igitur, ut sensus se ipsum sentiat (ἢ αὐτῆ αὐτῆς). Etiam si suus cuique sensui speculator et nuntius datus esset, ne hoc quidem sufficeret; rediret enim eadem quaestio, quo tandem hic patefieret. Quod si huic difficultati eodem modo mederi velles, non effugeres, sed res ita in infinitum procederet. Quod cum absurdum sit, iam primo sensui facultatem, qua se

aperiat, tribuas necesse est. Hoc est illud (17) ὅσι' ἐπὶ τῆς πρώτης τοῦτο ποιητέον. [In ed. pr. Trdlbg. pro ποιητέον coniecit θετέον vel οὐτέον; adnotavit: „noli mutare.” Cf. Bz. ind. Ar. 609^a 15: „ποιεῖν τι cogitatione, i. e. τίθεσθαι.”]

425^b 16. ἢ εἰς ἄπειρον εἶσιν] Sicut εἶμι praesens futuri vim habere solet, ita in hoc et similibus coniungendi generibus, ubi futurum, ut conditioni satisfiat, requiritur (i. e. es würde gehen). Ita alio Aristotelis loco ἢ εἰς ἄπειρον βαδιεῖται.

§ 2. 425^b 17. Difficultas movetur, in qua, quam parum Aristoteles hunc sentiendi quasi sensum a primi sensus materia avocaverit, apparet. Si visus nihil nisi colorem percipere potest, sequitur, visui ipsi, ut semet ipsum percipiat, colorem inesse debere. Unde autem visui color, quo semet ipse sentiat? Primum non uno modo visu sentimus; etiamsi non videmus, visu lumen et tenebras discernimus, ut simili ratione nos sentire percipere possimus. Deinde inest quodammodo visui color: eo enim sensus continetur, ut, quod sub sensus cadit, sine materia suscipiat. Visus igitur, qui colorem suscipit, colorem¹⁾ in se habet, quo ipse rursus percipiatur. In hoc multa nos mira habere, non infitias imus. Primum hoc, quod hac ratione non consequaris, quod propositum est. Si sensus se sentire ipse sentit, idque rei imagine, quam suscepit, efficit, non ea quaestio absconditur, unde quis hunc ipsum sentiendi sensum habere sciat, quomodo hunc percipiat. Ita in orbem cogimur, nisi sentiendi facultatem tanquam animi partem eo ipso, quod agat, huius actionis sibi consciam esse statueris. Deinde vero, si visui, quod colores sine materia suscipiat, ita colores inesse dicuntur, ut his ipsis rursus se videre possit, haec formae perceptio, in qua sensus ratio vertitur, ita ad materiam revocatur, ut fere contrarium sit illis quae (II, 12) Aristotelicam sententiam esse docuimus. Quos locos ut in concentum redigeret, Dandinus ἀσθητήριον non ὄργανον, sed potius facultatem posuit; neque enim agi de instrumento, sed de ipsa sensus actione. Hanc vero significationem vocis usus non admittit. Itaque magis dialectio more in utramque partem disputatum, quam certa sententia posita esse videtur.

1) [Platonis Charmidem 168 D E hic respici censet Bz. ind. Ar. 599^a 11, quamvis nec libri nec Platonis nomen adhibeatur. Cf. Charm. l. 1.: οὐκοῦν (ἢ ἀκοῆ) εἶπερ αὐτὴ αὐτῆς ἀκούσεται, φωνὴν ἐχούσης ἑαυτῆς ἀκούσεται· οὐ γὰρ ἐν ἄλλῳ ἀκούσειεν. — καὶ ἡ ὄψις γέ που, εἴπερ ὑπεται αὐτῆ ἑαυτήν, χρωμά τι αὐτὴν ἀνάγκη ἔχειν· ἀχρῶν γὰρ ἡψις οὐδὲν (ἐν) μὴ ποτε ἴδῃ.]

425^b 19. τὸ ὁρῶν πρῶτον] visus, qui quatenus ab altero observari ponitur, τὸ ὁρῶν πρῶτον¹⁾ dicitur.

§ 3. 425^b 20. διὸ καὶ ἀπελθόντων τῶν αἰσθητῶν ἐνεῖσιν αἱ αἰσθήσεις καὶ φαντασίαι ἐν τοῖς αἰσθητήροις.] Posses quidem de memoria interpretari, qua rem memoriam ad solam sensuum actionem redigeres. Hoc autem ab Aristotele alienum; praeclare enim cum mentis imaginatione coniunxit (περὶ ψυχῆς. c. 1. 449^b 30 sqq.). Nihil igitur significatur, nisi ipsis rebus, quae in sensus incurrerunt, amotis remanere aliquantisper, quasi adhuc adesset, sensum: id quod ex Aristotelis sententia ad imaginationem traducit (cf. III, 3. 429^a 4, de somniis I, 458^b 17 sqq.)

§ 4—9. 425^b 25—426^b 8. Quae sit sensus et rerum, quae sentiuntur, ratio, exponitur.

Ubi res in sensum agit, sensus vero rem suscipit, ibi res et sensus in unum quasi concurrunt, ut utriusque actio quasi unam efficiat (ἡ αὐτὴ ἐστὶ καὶ μία), utrique vero natura per se diversa sit (τὸ δ' εἶναι οὐ τὰντὸν αὐταῖς). cf. ad II, 12, § 2.

Illud ἡ αὐτὴ καὶ μία non id sibi vult, ut utrique et rei et sensui eadem, si agunt, natura, eadem agendi sit ratio; est enim diversa et prope contraria; sed ut alteram alterius esse conditionem, et utramque, si convenerint, unam actionem efficere significetur.

426^a 1. ψόφος, ψόφησις] Formam substantivorum in syllabam σις desinentium propterea scriptor elegit, ut brevia singularum et sensus et rei actionum momenta quasi perenni utriusque naturae opponeret. Eodem enim modo hae substantivorum formae differunt, quo actio (ψόφησις) et qualitas (ψόφος cf. ad II, 8, § 1. 419^b 4).

§ 5. 426^a 2. Cf. phys. III, 3. 202^a 13. καὶ τὸ ἀπορούμενον δὲ φανερόν, ὅτι ἐστὶν ἡ κίνησις ἐν τῷ κινητῷ· ἐντελέχεια γὰρ ἐστὶ τούτου καὶ ἐπὶ τοῦ κινητιζοῦ. Quo loco uberius exposita sunt, quae nunc pro concessis sumuntur. Res quae sentitur, movet, sensus movetur; in hoc itaque utriusque ἐντελέχεια apparebit. Agendi patiendique notio in eo, quod efficitur, coniuncta tenetur. Nusquam, nisi in hoc, coeunt. Quod si est, quo pacto sonandi et audiendi actus in auditus facultate inesse dicitur? Quidni potius in eius actu? hic enim utrumque

1) [Bz. ind. Ar. 653^b 25 „πρῶτον relatum ad aliud id dicitur, quod alteri ita est proximum, ut nihil intercedat medium.” Citatur et noster locus (44) et τὸ πρῶτον αἰσθητήριον. II, 11. 422^b 22. 31. 12. 424^a 24. de part. an. II, 10. 656^b 35.]

et agere et pati iungere videtur. Sed τὸ ποιούμενον, ad quod ἢ κατὰ δύναιιν ἀκοή, tanquam ad normam exigitur, urgendum est: τὸ ποιούμενον non est τὸ πεποιημένον, neque igitur id, quod actu effectum est, sed quod fit, quod efficitur; in hoc, dum efficitur, agere et pati coniungitur. Ita ἡ ἀκοή, ἢ κατὰ δύναιιν quasi materia est, in qua et res agit et auditus patitur, in qua utrumque concurrat tanquam in communi, quo appareant, spatio.

426^a 5. διὸ οὐκ ἀνάγκη τὸ κινεῖν κινεῖσθαι] Quorsum haec? Si ad sensus contuleris, res, quae in sensus incurrun, movere, sed non necessario moveri significat. Sed qua de causa illud διό? quomodo ex iis, quae antecedunt, concluditur? Si id, quod movet, moveretur, ageret una et pateretur. Sed hoc a sensu non postulatur, res enim, quae movet, habet aliud, in quod agat, quod a se patiat, ut ipsam moveri necesse non sit. Philoponus ὡς ἐν παρόδῳ, data occasione, additum esse censet.

426^a 7. διπλὸν ἢ ἀκοή] i. e. qualitas, quae rei facultas, et actio, quae veritas est. ἀκοή et ἄκουσις.

§ 6. 426^a 11. καὶ ἡ τοῦ αἰσθητικοῦ] Commode ad exempla proposita haec notio a Bekkero interiecta. Ecce iterum Aristotelem in philosophando non linguae vestigia sequentem, sed moderantem. Quae ipsa linguae subtilitas, qua, quoniam non unius est, vix ulla maior, confusa iacere sivit, ea Aristoteles quam accuratissime distinguit (cf. II. 7. 419^a 32).

§ 7. 426^a 17. ἀνάγκη ἕνα φθεῖρεσθαι καὶ σόφζεσθαι τὴν οἴτω λεγομένην ἀκοήν καὶ νόσον] οἴτω i. e. ἐντελεχεία. Cogites quidem verum sonum, qui a nemine audiat, edi, ut ἐντελεχεία esse videatur. At hic non de sono per se simplici agitur, sed de sono, quatenus ei propositum est ut ad aures accidat, τὸ αἰσθητὸν enim non res per se est, sed quae sub sensu cadat. Sonus quidem nunquam finem consecutus videbitur, nisi re vera fuerit auditus, ut nec auris audire possit, nisi sonus, nec sonus audiri, nisi auris agat re vera. Unde utriusque ἐντελεχεία simul servari simul perire recte dicitur.

§ 8. 426^a 20. οἱ πρότερον φυσιολόγοι¹⁾] Qui tandem sunt hi philosophi, quos Aristoteles oblique perstrinxit? Solet hoc nomine Ionicos a Thalete profectos significare metaphys. A, 5. 986^b 14, ubi Ionici Eleaticis opponuntur. A, 7. 989^b 30,

1) [Cf. Bz. ind. Ar. 835^b 3. „οἱ φυσιοί, i. e. philosophi Socrate superiore actate, imprimis Ionici, Empedocles, Anaxagoras, Leucippus, Democritus.”]

ubi cum Pythagoreis comparantur, *A*, 7. 992^b 4., ubi Ionicorum sententiae (cf. *A*, 4. 984^b 23 sqq.) significantur. de sensu 4. 442^a 30. Quinam sint veteres physiologi, in incerto relinquitur in libro de gen. an. IV, 3. 769^a 7. Ionicos, qui in rerum natura adeo occupati erant, ut humanam cognitionem neglegerent, naturae veritatem a sensuum conditionibus repetivisse, probabile non est. Unde factum est, ut Simplicio Democriteorum, Philopono Protagorae in mentem veniret. Protagoras, qui hominem omnium rerum mensuram fecit, ab eiusmodi sententia, qua, si vera est, rerum natura evanescit, non abhorruit. Testis est Platonis Theaetetus. Aristoteles huic placito Protagorae tanquam patroni nomen et personam saepius praetexit. cf. metaph. *Γ*, 3. 1047^a 6. *Λ*, 6. 1062^b 13. [Quoniam¹⁾ autem in hac quidem re Heracliti placita in suum usum convertit, haud inepte cum aliis physiologus dici potest.] Hoc vero nomen non est, quod Democrito vindicetur; adeo iam per se in omnem eius philosophiae rationem cadit. Si qua testimonii auctoritate opus est, adeas librum de sensu c. 4. 442^a 30, ubi haec leguntur: *Ἀημόκριτος καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν φυσιολόγων*, ut Democritus in physiologorum numerum recipi videatur. Quo iure h. l. significari potuerit, id ex eodem loco divines. cf. Ritter hist. ph. I. p. 578. Democrito Empedoclem adiunxerim, idque Aristotele duce, metaphys. *I*, 5. 1009^a 39. *ὁμοίως δὲ καὶ ἡ περὶ τὰ γαινόμενα ἀλίθεια ἐπίσις ἐκ τῶν ἀσθιζῶν ἐλήλυθε*, inter quos Empedocles et Democritus referri videntur. Fortasse ipse iam Anaxagoras eidem sententiae locum dedit. In quam opinionem adducimur ab Aristotele in metaph. *Κ*, 6. 1062^b 19. *μέτρον δ' εἶναι τὸ γαινόμενον ἐκάστω. Ἄνοιτο δ' ἂν αὐτῇ ἡ ἀπορία θεωρήσασσι λόθην ἢ ἀρχὴ τῆς ἐπολίψεως ταύτης. ἔοικε γὰρ ἐπίσις μὲν ἐκ τῆς τῶν φυσιολόγων δόξης γενεῆσθαι*. A quibus physiologis Democritum certe Protagora natu minorem excludi temporum ratio iubet, ut ad Ionicos compellamur. Accedit apertum Aristotelis testimonium metaph. *I*, 5. 1009^b 26. *Ἀναξαγόρου δὲ καὶ ἀλόφθεγμα μνημονεύεται πρὸς τῶν ἐταίρων τινάς, οὗ τοιαῦτ' αὐτοῖς τὰ ὄντα οἷα ἂν ἐπολλάξωσι*. cf. Ritter hist. phil. I. p. 325. Ad Aristotelis de hac re sententiam illustrandam haec quidem laudentur. cf. categor. *περὶ τῶν πρὸς κ. εἰ τὸ μὲν ἐπισιζιὸν ἀναρεθὲν συναραεῖ τὴν ἐπισιζιμῆν· ἡ δὲ ἐπισιζιμῆ τὸ ἐπισιζιὸν οὐ συναραεῖ* sqq. cf.

1) [n ed. pr. legebatur: Sed Protagoras, dicendi magister, qui philosophiam ad nihil nisi ad persuadendi artem accommodavit, physiologus dici non potest.]

metaphys. Γ, 5. 1010^b 36. ἀλλ' ἐστὶ τι ἕτερον παρὰ τὴν αἰσθη-
σιν ὃ ἀνάγκη πρότερον εἶναι τῆς αἰσθήσεως. τὸ γὰρ κινεῖν
τοῦ κινουμένου γίνεσθαι πρότερόν ἐστι.

426^a 26. ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀπλῶς ἔλεγον περὶ τῶν
λεγόμενων οὐχ ἀπλῶς.] Simplificiter nulla addita nec con-
ditione nec exceptione de iis dixerunt, quibus sua natura con-
ditio inest.

§ 9. 426^a 27. εἰ δὲ συμφωνία κτλ.] Simpl. fol. 54.:
καλῶς μοι δοκεῖ ὁ Πλούταρχος ἐπιστῆσαι, ὡς τὸ ἐν τῇ δευ-
τέρᾳ σιλλαβῇ ἦτα οὐκ ἐστὶν ἄρθρον ἀλλὰ συνδέσμων μέρος·
ἵνα μὴ τοιαῦτα ἀλλὰ δύο μέρη λόγον ἦ τὸ εἰ δὲ, καὶ ἵνα ἡ τις
φωνὴ ἐπιοκείμενον ἦ κατηγορούμενις τῆς συμφωνίας. Ita
et Philoponus (O. fol. 8 a.) iudicat. Senserunt quidem difficul-
tatem, at non penitus sustulerunt. Quod concentus vox sit,
nihil ad rem pertinet, sed quod vox est concentus. At repugnat
illud φωνή τις, quid enim vox quaedam? Si est subiectum,
generatim accipiendum est nec indefinito pronomine (τις) cohi-
bendum, id quod soli praedicato conveniret. Nec concentus est
vox, nec, si esset, inde colligi potest, auditum esse concentum;
sequeretur potius, si quid sequeretur, omnem concentum esse
auditum, quod nihil est. E perversa protasi perversa conclusio.
Levissima erit mutatio eaque certa medicina, si, una voce trans-
iecta, scribitur: εἰ δ' ἡ φωνὴ συμφωνία τις ἐστὶν, ἢ δὲ φωνὴ
καὶ κτλ. λόγος δ' ἡ συμφωνία, ἀνάγκη καὶ τὴν ἀκοήν. Si
religio in codicum auctoritate consisti iubet, pronomen τις mente
certe et voce ad συμφωνία referatur.

426^a 28. ἢ δὲ φωνὴ καὶ ἡ ἀκοή ἐστὶν ὡς ἐν ἐστὶ καὶ
ἐστὶν ὡς οὐχ ἐν τὸ αὐτό. Illud ἐστὶν a Bekkero illatum (ὡς
ἐν ἐστὶν) est. Deest apud Sylburgium. Duplex ἐστὶν ὡς non
est copula, sed adverbii loco.

Quae ratio inter sensus eorumque res externas intercedat,
explorare pergitur. Res non difficilis. Sed unde capitis initium
profectum est quoque exitus redit, longius atque longius distare
haud negabis. Quamquam et sententiae et oratio ab Aristote-
lica indole non abludivit, adeo haec vinculo, quo cum reliquis
tenentur, carent, ut fere ἐπεισόδιον statuere cogaris.

εἰ δὲ συμφωνία φωνή τις ἐστὶν vel potius εἰ δ' ἡ φωνὴ
συμφωνία τις ἐστὶν.] Duplex affertur concentus interpretatio.
Potest enim esse vel concentus inter ipsa vocis quasi elementa,
temperata quaedam acuti et gravis soni ratio vel concentus inter
vocem et auditum. Hic si intellexeretur, iam praecepta esset
conclusio. Id vero agitur, ut eadem auditus ac vocis temperies
ostendatur. Si haec in voce sonorum temperatio rumpitur, rum-

pitur etiam auditus. [Ad hunc concentum in unius rei temperie positum redeunt, quae sub exitum sequuntur (426^a 5): ὄλως δὲ μᾶλλον τὸ μικτὸν συμφωνία.]

426^a 31. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν χυμοῖς τὴν γεῦσιν] In reliquis sensuum generibus eae, quae agunt, species nominantur; in gustu omittuntur. τὸ ὄξυν et βαρὺ, quod praecessit, a voce ad gustum translatum videtur (ὁμοίως). Quorum alterum τὸ ὄξυν in gustu usitatum (II, 10. 422^b 14); quam vero similitudinem τὸ βαρὺν habet? 1)

Gratae sunt sensibus res, quae puram quandam et meram rationem habent quasi in extremo positam, velut dulces, amarae; gratiores autem mixtae et temperatae. Quod expressit Aristoteles: ὄλως δὲ μᾶλλον τὸ μικτὸν συμφωνία ἢ (quam) τὸ ὄξυν ἢ βαρὺ, ἀσφῆ δὲ τὸ θερμοτικὸν ἢ ψυχτικόν. Mixta, quippe quae concentus, gratiores sunt, quam mera, ut auditui acutum vel grave, tactui calidum vel frigidum. Vulgata sententiam interponit abscissam eamque sensu cassam. Quid enim est ἀσφῆ δὲ τὸ θερμοτικὸν ἢ ψυχτικόν? Non est, quod ὅστις suppleas, neque verbum habes, quod advoces, percipiendi potestate. Licet habeas, quorsum talia hac in sententiarum serie? Confirmatur, quod coniecimus, et a Simplicio et a Philopono, qui, quum ἡδέα τῆ ἀσφῆ interpretentur, dativum legisse censendi sunt. Philoponus enim haec habet: τῆ ἀσφῆ φησὶν εἶσιν ἡδὲ τὸ θερμοτικὸν καὶ ψυχτικόν. Simpl. fol. 54 b. εἰπόντων δὲ καθόλου τῶν αἰσθητικῶν συμφωνίαν ἐν μίξει εἶναι καὶ οὐχὶ ἐν ἀποῇ τὸ ὄξυν καὶ τὸ βαρὺ ἄμικτα οὐδὲ ἐν τῆ ἀσφῆ τὸ θερμοτικὸν ἢ τὸ ψυχτικόν τὰ ἄκρα δηλαδῆ.

θερμοτικὸν καὶ ψυχτικόν] quod restituit Bekkerus, Simplicius et Philoponus tuentur. Io. Philop. O. fol. 7 b. θερμοτικὸν τοιούστω τὸ δυνάμενον θερμοποιεῖν καὶ ψυχτικὸν τὸ δυνάμενον ψυχοποιεῖν. Simplic. 54 b. ἀπὸ τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ τὸ θερμοτικὸν καὶ ψυχτικὸν εἶλε τὰς ἕλας σημαίων τὰς ἄκρας τῶν θερμοῦ ἢ τῶν ψυχροῦ χαρακτηριζομένας.

§ 10 — 15. 426^b 8 — 427^a 16. De sensu, quo singuli sensus inter se iudicantur, communi.

§ 10. 426^b 9. Quod alias ἀντικείμενον dicitur, id nunc, sicut 425^b 14, ὑποκείμενον. In illo, quod sensus facultati res oppositae, in quibus facultas exerceatur, respondent; in hoc, quod res sensibus tanquam arbitris subiectae sunt. Quod alias

1) [In Bz. ind. Ar. 134^a 30 sqq. exempla tantum sunt, quibus βαρὺ de sono et de odore usurpatur, de gustu nulla.]

ἐποκείμερον materia dicitur, forma detracta, rebus substrata, id h. l. seponendum est.

Sensus suas quisque res diiudicat. Sed in hoc non consistimus. Singulos quoque sensus inter se comparamus et discernimus. Qua tandem re hoc fieri existimandum est? Sensu, ut necesse est, cum de iis agatur, quae sensibus submissa sunt.

426^b 14.¹) *τινὶ καὶ αἰσθανόμεθα, ὅτι διαφέρει.*] Scribendum videtur, ut interrogatio existat: *τίνι καὶ αἰσθανόμεθα, ὅτι διαφέρει*: duabus quidem de causis, tum quod pronomen indefinitum idque encliticum in ipso enunciationis initio non suo loco positum videtur (rara enim eiusmodi exempla et aegre admittenda), tum ut id, in quo res versatur, intentiore quadam vi efferatur.

§ 11. 426^b 15. *ἢ καὶ δῆλον ὅτι ἡ σὰρξ οὐκ ἔστι τὸ ἔσχατον αἰσθητικόν· ἀνάγκη γὰρ ἦν ἀπτόμερον αὐτοῦ ζῆναι τὸ ζῶν.*] In quibus verbis mirum quantum interpretes laborant: neque ullam rationem, quae prorsus conveniat, excogitarunt. Primum *ἡ σὰρξ*, non de solo tactu sed de omnium externa sensuum parte dictum existimant. *τὸ ἔσχατον αἰσθητικόν* eum interpretantur sensum (*αἰσθησιν*, non *ὄργανον* Simpl.), in quem reliqui quasi desinunt, ut sit communis. Ita hanc componunt sententiam: communem sensum non esse corpus; alioqui enim differentias tangendo sentiret: quasi omne corpus omnesque corporis partes tangendo sentirent. Id igitur falsum; nec habet illud *αὐτοῦ*, quo referatur. Conradus Gesner haec habet: „Caro sentit tanquam corpus et quidem tactu: tangere autem rem tactilem una tantum sui parte potest: diversas vero res diversis partibus tangat necesse est. At cum a diversis sentiuntur diversa, sensus plures esse necesse est.” Sed hoc longius abest. Dandini (p. 1624) sententia in haec quidem conferri potest: Caro, i. e. si universe dicas, sensuum instrumenta ultimum et commune omnium iudicium non constituunt. Discerneres enim vel tangendo vel videndo vel audiendo; quod non fit in communi sensuum iudicio; tractantur enim solummodo, quae tactui sunt propria, videntur, quae in oculos incurrunt, haec autem non talia. In quo *ἀπτόμερον* tanquam exemplum pro ceteris omnibus sensibus dictum esse putat. Sed hoc ipsum lubricum, neque *αὐτοῦ* in calculum vocatum est. Ut sententia rectius percipiatur, ad particulam copulativam attendendum est, qua quid data occasione praeter insti-

1) [„Universus locus qui ab 426^b 12 *ἐπεὶ* ad finem huius capituli pertinet optime illustratur ultimo capite libelli qui est de sensu et sensili.” To.]

tuti necessitatem afferri significatur. Ad eorum igitur sententiam redit impugnandam, qui quod sensus suscipiunt, a materia non segregant et in ipsis sensuum instrumentis collocant, de vi supra materiam evectora parum solliciti. Haec sensuum instrumenta si ultima ¹⁾ essent (*ἔσχατον*), ut nihil, quod iudicat, superius cogitaretur, ab alia re aliter affecta essent, ut id, quod iudicat, ipso tactu (instrumenta enim sensuum ad tactum sunt comparata, siquidem communis accipias) has sensuum differentias indicaret.

426^b 16. *ἀπτόμενον αὐτοῦ*] i. e. *τοῦ αἰσθητοῦ*, quod facile animo observabatur; grammatica ratio *τοῦ αἰσθητηρίου* animo addi iuberet. Si haec ad quaestionem, caro utrum ipsa an re aliqua interposita res perciperet, iam dudum relictam retrahere velles: nihil omnino cum perpetua cogitationum serie commercii haberent. Quoquo sententiam verteris, difficultas restabit.

Neque omnino fieri potest, ut segregatis sensibus haec diversa discernantur. Etenim si segregatis sensibus fieret (*οὕτω*, quod ex antecedentibus conditionem repetit): nihil repugnaret, quin, etiamsi sensus ita essent segregati, ut ne in eodem quidem homine reperirentur, tamen diversa esse iudicaretur. Ita communione sublata nulla est norma, ad quam utrumque exigas, nihil certi, quo utrumque metiaris. Ad unum enim utrumque revocetur necesse est (*δεῖ δὲ τὸ ἐν λέγειν ὅτι ἕτερον*). Unus sit oportet, qui utrumque percipiat, ut an diversa sint, pronuntiare possit. Sicut unus inter homines pronuntiat, ita una est rursus in homine facultas, qua cogitatur et percipitur. Illud *λέγειν* ab exemplo ductum est, et tanquam e vita petatum. Si enim num, quae diversi perceperunt, diversa sint disceptatur, unus existat oportet, qui, utroque inter se comparato, iudicium pronuntiet. Eadem sensuum ratio (*ὥστε ὡς λέγει, οὕτω καὶ νοεῖ καὶ αἰσθάνεται*), ut quod diversa esse cogitet, unum sit oporteat.

426^b 22. *νοεῖ καὶ αἰσθάνεται.*] In quo, quod cogitatio sensui addita vel adeo praeposita, non urgendum videtur; neque enim nunc, qualis sit facultas, utrum sentiendi an cogitandi,

1) [A Bonitzio in ind. Ar. 673^b 18 s. v. *σάρξ* noster locus ita citatur: „*ἡ σάρξ οὐκ ἔστι τὸ ἔσχατον (τὸ πρῶτον) αἰσθητήριον* de an. III, 2. 426^b 15. Illud *ἔσχατον* igitur idem censet esse, atque quod alibi dicitur *πρῶτον*. Comparat de part. an. II, 10. 656^b 32: *διπλοῦν μὲν γὰρ ἔστιν ἔσχατον τῶν αἰσθητηρίων διὰ τὸ διπλοῦν εἶναι τὸ σῶμα, τὸ μὲν δεξιὸν τὸ δ' ἀριστερόν. ἐπὶ μὲν οὖν τῆς ἀφῆς τοῦτ' ἄδηλον· τοῦτου δ' αἴτιον ὅτι οὐκ ἔστι τὸ πρῶτον αἰσθητήριον ἢ σάρξ καὶ τὸ τοιοῦτον μόριον, ἀλλ' ἐντός.* De significatione huius „*πρῶτον*” cf. ind. Ar. 653^b 25: „*πρῶτον* relatum ad aliud id dicitur, quod alteri ita est proximum, ut nihil intercedat medium.”]

quaeritur: sed communis utriusque species obversatur. Quod interiectum est, *ἕτερον γὰρ τὸ γλυκὲ τοῦ λευκοῦ*, prorsus inutile; et quod huic additum, *λέγει ἄρα τὸ αὐτὸ* (in quo τὸ αὐτὸ nominativus) adeo iners et otiosa repetitio, ut vel e margine in textum irrepssisse vel aliud, quod corruptum sit, in se absconditum habere censeam. Illa facilior ratio, ut verba excludas. Haec si quos veri numeros habet, eo fert, ut verba in hunc fere modum refingas: *λέγει γὰρ καὶ ὅτι τὸ αὐτό*.

§ 12. 426^b 22. 1) Nec tempus, quo haec discernuntur, diversum, sed unum. Quae comparantur, ut h. l. album et dulce, ita inter se referuntur, ut in iudicio alterum ab altero avelli non possit. Si alterum diversum dicitur, eo ipso alterum quoque diversum esse sequitur. Tolleretur enim diversi notio, si in uno collocaretur. Quod ita rei necessitate et notionum natura coniunctum est, id tempore quoque simul esse non opus est demonstrare. Tempus enim externa tantum est copula, qua illa notionis maior. Demonstravit vero Aristoteles, neque haec nocet subtilitatis quasi luxuria.

426^b 24. *ὅσπερ γὰρ τὸ αὐτὸ λέγει ὅτι ἕτερον τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, οὕτω καὶ ὅτε θάτερον λέγει ὅτι ἕτερον, καὶ θάτερον*] (sc. *λέγει ὅτι ἕτερον*) sicut una norma quasi iudex bonum et malum discrepare pronunciat, ita quando de uno, simul de altero diversum esse sententia fertur.

426^b 26. *οὐ κατὰ συμβεβηχὸς τὸ ὅτι*] Tam leviter praecedentibus adnexum est nulla nec coniunctionis nec pronominis relativi copula, ut fere nominativi absoluti speciem prae se ferat. In ea, cum dicuntur, praesens tempus (*νῦν*) per accidens cadere videtur, quae nunc quidem non sunt, sed fuerunt vel futura sunt, ipso autem dicendo, quod nunc fit, cum praesenti tempore coniunguntur. Quod ita dicitur *λέγω δ' ὅτι νῦν λέγω ὅτι ἕτερον, οὐ μέντοι ὅτι νῦν ἕτερον*. In quo cavendum est, ne personarum vicissitudo (*λέγω — λέγει*) confusio videatur. *λέγω* ad exemplum, quo *κατὰ συμβεβηχὸς* illustratur, *λέγει*, quod sequitur, rursus ad *τὸ αὐτό* pertinet. Congruit ceterum Philoponi interpretatio: *καὶ τὸ κακόν ἄρα ὅτι λέγει διαφέρει τοῦ ἀγαθοῦ, ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ τοῦ πρώτου λέγει· νῦν γὰρ λέγει ἄνω καὶ νῦν κατὰ τὸ κριόν (νῦν) καὶ οὐ κατὰ συμβεβηχὸς, ὅτι τὸ πάγια γενόμενον νῦν εἴη γενέσθαι. ὅτι ἐπειδὴ νῦν ἴσους. νῦν ἐγένετο τὰ προκτά* (scribe

1) [426^b 24 legas in apparatu critico ita: 24. οὐδ' ἐν] οὐδ' ἐν E. reliqui et scripti et impressi praeter To. habent οὐδ' ἐν. | δ' οὐδ' ἐν Ald. | κέχ. ἐστι πτλ.]

Τρωϊκά). λέγεται δὲ καὶ κυρίως νῦν, ὅτιαν τὸ νῦν γινόμενον νῦν ἴδω.

§ 13. 14. 15. 426^b 29 sqq. Simplicius (fol. 55 b.) cuncta, quae usque ad phantasiae quaestionem sequuntur, ab instituto deflectit, ut nec ad singulos sensus nec ad communem trahat. Suum potius iis finem tribuit; id enim agi, ut sentiendi iudicium nec motum esse nec actionem nec passionem demonstret, sed actionem et perfectionem intrinsecus excitatam. Sed haec adeo obscure significata essent, ut ne exprimere quidem posses. Quae ex antecedentibus repugnantia consequi possint, nunc componi perpetua loci ratio nobis persuadet. Id quidem patet, quaestionem non solum sensum communem spectare, sed etiam ad singulos quosque redire. Amarum enim et dulce, de quibus tanquam contrariis exemplum loquitur, non ad sensum quidem communem utpote singulos inter se sensus comparantem pertinet, sed a solo gustu suscipitur. Itaque haec est dubitatio: quomodo fieri possit, ut contrariorum cognitio simul fiat (id enim affirmatum erat), hoc potius idem valere, quasi quid simul contrariis motibus moveretur. Cuius pugnae dirimendae haec primum ponitur lex: id. quod diiudicet, numero quidem et ipsa re esse unum et individuum, ratione autem et notione (τῷ εἶναι) separatum. Cuius rei haud absurdum afferunt linguam exemplum, quae, etsi loco et numero una, tamen duobus sensibus inservire potest, cum tactui tum gustando.

[427^a 1. τὴν αἰσθησιν ἢ τὴν νόησιν] νόησις, ut infra 3, § 4. latiore sensu, ut fere *γαρασιάρ* exaequet. Bz. ind. Ar. 487^a 50 confert locum 426^b 22. καὶ νοεῖ καὶ αἰσθάνεται.]

§ 14. Extenuat ipse, quae modo ad dubitationem tollendam attulit, ut difficultates undique perspiciantur. Facile enim fieri potuit, ut quis, facultatis et actus ratione in hanc rem collata, quod positum erat, admittere nollet. *Δύναμις* contraria quasi complectitur, quippe quae nondum in certas species definita sit. *Ἔρεσσις* vero ex hac *δυνάμει* aut unum aut alterum fit (cf. ad II. 1. τῷ ἔρεσσις διαρετόν). Itaque sensus et intellectus, si *δυνάμει* considerantur, contrariorum participes sunt, sed si agunt (*εἰ τοιοῦτον* i. e. *ἔρεσσις*). — de qua re sermo est — contrariorum formas simul non patiuntur. οἷδὲ τὰ εἶδη πάσχουσι αὐτῶν — quod ad illud redit, sensus rerum formas sine materia suscipere.

427^a 6. *δυνάμει μὲν γὰρ τὸ αὐτὸ καὶ ἀδιαίρετον τάρρητία.*] Quod adiectum est τῷ δ' εἶναι οἷ, id a re alienum videtur. *δυνάμει* enim τὸ *ἔρεσσις* θά oppositum. Verum quidem τῷ δ' εἶναι i. e. notione et ratione res discerni, etiamsi

coniunctas. Sed quorsum haec hoc loco? Obscurant potius sententiarum nexum, quam illustrant. Haec verba, si non ex antecedentibus manarunt (agnoscuntur quidem ab Alexandro Aphrodis. ἀπ. ζ. λύσ. Γ, 9'. p. 179. lin. 18 Sp.) ita capienda sunt, ut a particula adversativa ἀλλά, quae sequitur, non reprimantur, sed confirmentur atque augeantur. Res si notione segregantur, magis etiam actu discedunt.

§ 15. 427^a 9. Restat, ut difficultas notionum pugna comota similitudine quadam componatur. Ut punctum unum est, nihilo minus tamen tanquam terminus duas lineas dirimit, ita et sensus communis. cf. phys. VIII. 8. 262^b 24. τῷ ἄρῳ τῷ ἐφ' οὗ τελευτῆ καὶ ἀρχῆ κέχρηται τῷ ἐνὶ σημείῳ ὡς δύο. et eodem capite paulo infra 263^a 23. ἂν γὰρ τις τὴν συνεχῆ διαιρῆ εἰς δύο ἡμίση, οὗτος τῷ ἐνὶ σημείῳ ὡς δυὸς χρεῖται· ποιεῖ γὰρ αὐτὸ καὶ ἀρχὴν καὶ τελευτήν· οὕτω δὲ ποιεῖ ὁ τε ἀριθμῶν καὶ ὁ εἰς τὰ ἡμίση διαιρῶν. Nostro loco utrum punctum lineas vel dirimens vel coniungens an circuli centrum intellegendum sit, disceptari potest. Hoc quidem interpretes statuunt (cf. cum reliquis Al. Aphr. ἀπ. ζ. λύσ. Γ, 9'. p. 179 Sp. it. Alex. in libro de an. I. c. 23) atque in eo multi sunt, ut, quantopere centri imago sensui communi respondeat, depingant. A centro radios exire, in centrum rursus confluere: ita a communi sensu singulos quosque proficisci et in eundem redire. Quae similitudo si dialecticam notionum contentionem non omnino compescit, tamen rationem suppeditat, in qua eam agnoscere intuendi leges cogunt. Sed haec, quamvis vera sint, ab instituto remota. Non id agitur, ut sensus communis ratio aliqua similitudine proponatur; sed solummodo, ut dialectica, quae mota est, difficultas tollatur. Ubinam *στιγμή* per se simplex¹⁾ centrum est?

Si centrum acciperetur, minus quadraret ἢ δύο, et postea δις τῷ αὐτῷ χρεῖται σημείῳ; cur enim duo tantum, cum centrum ad innumeros radios pertineat; minus etiam conveniret πέραν; centrum non tam terminus est radiorum quam omnium principium (ἀρχή). Itaque praeclara imagine, ne aliena immisceantur, relicta in simplici puncto acquiescendum est. Punctum non solummodo unum est, sed, ut motu in lineam abit, ita simul et terminus et initium duo dividit. Sed quid est, quod dicitur ἢν ζαλοῦσί τινας *στιγμῆ*? quale hoc iudicium? Si

1) [In Bz. ind. Ar. s. v. *στιγμή* hic usus non reperitur.]

centrum significaretur, obscurum esset; atque si simpliciter punctum, quid ineptius, quam hoc: „quod nonnulli punctum vocant.” Mirum sane, si nonnullis assignaretur, qui omnium est usus. Apertum, puto, mendum est. Scribas igitur: *ἀλλ' ὡς περ ἐν καλοῦσί τινες στιγμαῖν* h. e. ita res se habet, ut unum nonnulli vocant punctum. Idque eo spectare censeo, quod *στιγμαῖ* monas dicitur spatii particeps (cf. metaphys. *M*, 8. 1084^b 26; *A*, 6. 1016^b 26. de an. I, 4. 409^a 6). Ita si punctum Aristoteles monada definivit, potuit fieri, ut alii punctum etiam unum appellarent. cf. similem puncti rationem phys. III, 11. 220^a 20. [Bz. ind. Ar. 701^b 26.]

Reliqua difficilia sunt, quippe quae verbis parca. Puncti similitudo ad communis sensus iudicium translata, ut in sequentibus *τὸ κοῖνον* orationis subiectum sit, de quo, quasi ipsum esset punctum, sermo est. *ἧ μὲν οὖν δυὸς κοῖνται*. At sensus communis, ut similitudo constet, non duobus punctis utitur, sed bis eodem, ut vel *δύς* pro *δυὸς* vel *ὡς δυὸς* scribendum esse existimem, quorum illud antecedentia tanquam conditionem repetat, alterum perversam vocis rationem levet ac leniat. Illud praetulerim; facillima enim mutatio eaque aptissima. Quatenus communis sensus iudicium eodem puncto bis utitur, termino duo discernit. Sed quid est, quod sequitur „*καὶ χωρισμένα ἔστιν ὡς χωρισμένων*” et sunt diversa velut diversorum? Si vera est scriptura, subiectum est antecedentis enunciationis obiectum i. e. illa duo sunt separata velut separatorum. Sed quorsum obscurum hoc: „velut separatorum”? Suppleunt sensum. Quod vix probabile. Adeo enim in advocata puncti similitudine scriptor detentus est, ut *ἀσθησεων* vel tale quid e longinquo arcessere periculosum videatur. Facilior fortasse ratio, si *χωρισμένα* ut obiectum ad *κοῖνται* traxeris et *χωρισμένων* scripseris, ita quidem *τῷ πέρατι δύο κοῖνται καὶ χωρισμένα ἔστιν ὡς χωρισμένων* i. e. termino duo discernit eaque separata quodammodo ipsum separatum. *ἧ δ' ἐν (κοῖνται), ἐνὶ καὶ ἅμα*. Ut coniectura supersedeas, interpungas in hanc sententiam: *ἧ μὲν οὖν δυὸς κοῖνται τῷ πέρατι, δύο κοῖνται καὶ χωρισμένα ἔστιν ὡς (τῷ) χωρισμένων*. Sensus communis, quatenus termino tanquam duobus utitur (e puncti similitudine), duo discernit et separata quodammodo separato instrumento (*στιγμαῖ ὡς δυὸς*): *τῷ χωρισμένῳ* ex Alexandro Aphrodisiensi *ἀποθ. z. λυσ. Γ', 9'*. p. 180. lin. 6, Sp. [In textum hanc lectionem esse recipiendam Trolbg. significavit.] Similiter Simpl. fol. 56 a. *χωρισμένοις* legisse videtur: *ὅταν δύο ἅμα κοῖνται ἢ χωριστὰ τῷ λόγῳ καὶ τῇ ιδιότητι ἀλλήλων, ὡς*

αχωρισμένοις ταύτη τὰς τῶν διαφόρων πραγμάτων γίνεσθαι κρίσεις.

Cap. 3.

§ 1—3. 427^a 17—^b 14. Veterum sententia perpenditur, qui sensum et intelligentiam idem putarunt. Media autem interiecta est imaginatio, quae primum (§ 3—10) quid non sit, deinde (§ 11—15) quid sit, exquiritur.¹⁾

1) [Trdlbg. adnotavit: „De universo capite cf. Freudenthal, über den Begriff des Wortes *φαντασία* bei Aristoteles. Göttingen 1863.“ Freudenthal igitur de capite tertio haec dicit l. l. p. 9—11. „de anima III, 3. Der Zusammenhang dieses ganzen Capitels, dem einzigen, in welchem Aristoteles die *φαντασία* als solche in grösserer Ausführlichkeit bespricht, ist folgender: Im 12. Cap. des 2., sowie in den zwei ersten Cap. des 3. Buches war von Aristoteles die Wahrnehmung im Allgemeinen besprochen worden. Im Anfange des 3. Cap. wird die Ansicht widerlegt, Denken sei nichts wie eine Art des Wahrnehmens (*ἐπεὶ δὲ — καὶ λόγος* 427 a 17 — b 14). Dann kommt eine Abschweifung zur *φαντασία*, die in ihrer Verschiedenheit vom Denken, insbesondere von der *δόξα* durch mehrere Gründe nachgewiesen wird (*φαντασία γὰρ — θαρραλέα* b 24). Aristoteles wendet sich zum Denken zurück, gibt eine kurz vorher angeführte Eintheilung desselben, theilt dann das gesammte Gebiet des Denkens in *φαντασία* und *ἐπόλησις* und wendet sich zuerst zur Besprechung der *φαντασία* (*— λεκτέον* b 29). Sie ist weder *αἰσθησις* (*— ὁράματα* 428 a 16), noch *ἐπιστήμη* oder *νοῦς* (*— καὶ ψευδής* a 18), noch *δόξα* (*— ἡ φαντασία* b 10). Der Angabe ihres wirklichen Wesens oder vielmehr ihres physiologischen Grundes (*— γιγνομένη* 429 a 2) folgt eine Ableitung ihres Namens und eine kurze Bemerkung über ihre Bedeutung für Thiere und Menschen.

Wie diese Uebersicht zeigt, steht Alles in genauem Zusammenhange bis auf die Stelle 427 b 14—24. Dieser Mangel des Zusammenhanges zeigt sich auch sprachlich. *φαντασία γὰρ ἕτερον καὶ αἰσθήσεως καὶ διανοίας* soll die vorhergehende Behauptung begründen oder doch erläutern, dass Wahrnehmung und Denken verschieden seien, 1) weil *ἡ αἰσθησις τῶν ἰδίων* immer wahr, das Denken aber auch falsch sei; 2) weil Wahrnehmung allen Thieren, Denken nur den Menschen zukomme. Aber wie soll das möglich werden? Ist es klar und verständlich, wenn Brandis G. Ar. u. s. a. 1125 übersetzt: „Auch ist die Wahrnehmung der jedem Sinne eigenthümlichen Gegenstände stets wahr und allen Thieren gemeinsam, das Denken wahr oder falsch und nur bei solchen Thieren zu finden, die der Vernunft theilhaft; denn von beiden müssen wir das Vorstellen unterscheiden“ u. s. w.?

Jul. Pacius in seinem Commentar zu de anima gibt folgende Erklärung des *γάρ*: „— probat enim distinctionem inter sensum et ratiocinationem ex eo quod inter utrumque collocatur phantasia, quae ab utroque separatur, nam si ambo extrema differunt a medio, multo magis differunt inter se.“ Aber diese Erklärung ist viel zu gekünstelt, um für wahr gelten zu können.

Besser könnte man es folgendermassen zu erklären suchen: „Wahrnehmung,“ so hiess es vorher, „kommt allen Thieren zu, Denken nur

§ 1. 427^a 17. Cf. metaphys. Γ, 5. 1009^b 17. καὶ γὰρ Ἐμπεδοκλῆς μεταβάλλοντας τὴν ἕξιν μεταβάλλειν φησὶ τὴν

wenigen." (Dem darf man nicht einwenden, dass ja die φαντασία eine Art von αἰσθησις sei und wie das Denken nicht allen Thieren zukomme), „denn die φαντασία ist verschieden von Wahrnehmung und Denken.“

Dass ähnliche Ergänzungen bei Aristoteles zuweilen gemacht werden müssen, steht fest; dass sie aber so viel voraussetzen und hineinschieben dürfen, ist höchst zweifelhaft.

Andere Bedenken gegen die Stelle sind folgende: Die Eintheilung des νοεῖν 427^a 27 und der Uebergang zur nachfolgenden Betrachtung über die φαντασία, sieht gar nicht aus, als ob Aristoteles schon früher in 2 Paragraphen über φαντασία gesprochen habe.

Der in § 8—10 gegebene, sehr ausführliche Nachweis, φαντασία sei nicht identisch mit δόξα, nimmt nicht die mindeste Rücksicht darauf, dass derselbe in unserer Stelle schon geführt ist, und die Worte λείπεται ἄρα ἰδεῖν εἰ δόξα 428^a 18 zeigen, dass diese Ansicht noch nicht widerlegt ist. (Keine Schwierigkeit macht folgende Stelle: 427^b 16 ὅτι δ' οὐκ ἔστιν ἡ αὐτὴ νόησις καὶ ὑπόληψις φανερόν. Soll νόησις, wie es der Zusammenhang verlangt, φαντασία bezeichnen, so ist der Gegensatz, wie Trendelenburg hervorhebt, höchst unklar ausgedrückt. Unsere Lesart steht durch alle Handschriften und durch Simplicius und Philoponus fest und als blosser Emendation hat margo U kurzweg φαντασία statt νόησις geschrieben. Der Satz wird klar, wenn man νόησις nicht als Subject, sondern als Prädicat fasst und übersetzt: „Dass sie (die φαντασία) nun aber nicht dieselbe Art des Denkens ist, wie die Reflexion (ὑπόληψις), ist klar.“ Als Arten der νόησις werden φαντασία und ὑπόληψις einander gegenübergestellt 427^b 28.)

Dass φαντασία und δόξα verschieden sind, wird durch folgende Gründe nachzuweisen gesucht:

427^a 17. τοῦτο μὲν γὰρ τὸ πάθος (ἡ φαντασία) ἐφ' ἡμῶν ἐστίν, ὅταν βουλώμεθα (πρὸς ὁμμάτων γὰρ ἔστι ποιήσασθαι, ὥσπερ οἱ ἐν τοῖς μνημονικοῖς τιθέμενοι καὶ εἰδωλοποιοῦντες) δοξάζειν δ' οὐκ ἐφ' ἡμῶν ἀνάγκη γὰρ ἢ ψεύδεσθαι ἢ ἀληθεύειν. Dieser Gegensatz ist schief. Von der φαντασία wird gesagt, sie stehe in unserer Macht, ὅταν βουλώμεθα, also zeitlich; von der δόξα, sie sei nicht in unserer Gewalt, ἀνάγκη γὰρ ἢ ψεύδεσθαι ἢ ἀληθεύειν, also in Bezug auf Wahrheit und Falschheit.

Aber der Gegensatz ist zugleich falsch. Denn auch zu meinen und zu denken steht bei uns, wann wir wollen; vgl. de an. II, 5. 417^b 24: διὸ νοῆσαι μὲν ἐπ' αὐτῷ ὅποταν βούληται. Und umgekehrt, wie die Meinung ist auch die φαντασία dem Kriterium der Wahrheit und Falschheit unterworfen, wenigstens nach der Ansicht, die Aristoteles in diesem Cap. ausspricht. 428^a 3 (ἡ φαντασία) μὲν τίς ἐστι τούτων δύναμις ἢ ἕξις, καθ' ἣν χρῆσμεν καὶ ἀληθεύομεν ἢ ψευδόμεθα. — 12. 15. 18^b 17. 28 f. (Allerdings herrscht über diesen Punkt bei Aristoteles einige Verworrenheit. Denn de an. III, 8. 432^a 11 wird behauptet, der φαντασία komme τὸ ἀληθές ἢ ψεῦδος gar nicht zu. Dasselbe geht hervor aus de mem. 1. 450^a 25 f., wonach φάντασμα ohne alle Beziehung zu einem Objecte sein soll. Aber in unserm ganzen Cap. ist von einer solchen φαντασία nicht die Rede. Eine ähnliche Unklarheit ist bei der αἰσθησις wahrzunehmen. Nach 428^a 16 ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῶν αἰεὶ ἀληθεύόντων f.

φρόνησιν. „Πρὸς παρεὼν γὰρ μῆτις ἐγαίξεται ἀνθρώποισι” καὶ ἐν ἑτέροις δὲ λέγει ὅτι „Ὅσων ἄλλοιοι μετέφην, τόσων ἄρ σφίσιιν αἰεὶ Καὶ τὸ φρονεῖν ἄλλοῖα παρίστατο.” E nudis Empedoclis et Homeri verbis ab Aristotele allatis non sequetur. eos, quod Aristoteles vult, voluisse. Homerum quidem, quasi Aristotele auctore idem docuerit, facile separaveris. Explicet enim τὸ δ' αὐτὸ τούτοις βούλεται καὶ τὸ Ὀμήρου, idem ex illorum veterum sententia (τούτοις) Homericum valet. Quam veram esse rationem, metaphysicorum loco, quem citavimus, collato apparere videtur; ibi enim his pergitur verbis: *φασὶ δὲ καὶ τὸν Ὀμήρου ταύτην ἔχοντα γαίνεσθαι τὴν δόξαν*; alii igitur, neque Aristoteles auctor. Homerum in has philosophorum partes traxerunt. cf. Sturz. p. 493 sqq. p. 635. Homeri versus legitur in Od. σ. 135 sq., quem Eustathius talem esse hominibus animum, qualem dii vitae conditionem dederint, recte interpretatus est. Quid apud Empedoclem universus loci nexus docuerit, nobis quidem ex Empedoclis reliquiis non constat. Versus, quales laudantur, per se soli Empedoclem in eorum, qui sensus et mentis discrimen nullum faciunt, ordinem non detrudunt. Recte enim ille versus explicari potest, „ex iis, quae adsunt, rebus hominum prudentiam augeri, ex eo, quod quis experiatur, mentis intelligentiam crescere; homines, sicut aliis

gehört *ἀσθησις* nicht zu diesen αἰεὶ ἀληθενόντων. ^a 11 aber heisst es: αἱ μὲν (sc. ἀσθησις) ἀληθεῖς αἰεὶ, was nach 427^b 11 auf ἀσθησις τῶν ἰδίων zu beschränken ist. Eine Einschränkung dieser Einschränkung wird wieder verlangt 428^b 18: ἡ ἀσθησις τῶν μὲν ἰδίων ἀληθής ἐστίν ἢ ὅτι ὀλίγιστον ἔχουσα τὸ ψεῦδος. vgl. übrigens *Metaph. Γ, 5. 1010^b 1 f.* Doch sind dergleichen Nachlässigkeiten noch keine Widersprüche.)

Auch der folgende Beweis ist nicht stichhaltig 427^b 21: ὅταν μὲν δοξάζωμεν δεινόν τι ἢ φοβερόν, εὐθύς συμπάσχομεν, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν θαρραλέων κατὰ δὲ τὴν φαντασίαν ὁσαύτως ἔχομεν ὅσπερ ἐν οἱ θεόμειοι ἐν γομφῇ τὰ δεινὰ ἢ θαρραλέα.

Wie wir viel Furchtbare „meinen“ können, ohne zu erschrecken, so können wir auch durch Bilder der *φαντασία* in Freude oder Schrecken versetzt werden. Vgl. de ins. 3. 460^b 3 f. 462^a 14, *Probl. XXX, 7. 956^a 20.*

Diese Gründe scheinen hinreichend, um zu beweisen, dass Aristoteles die Stelle *φαντασία γὰρ — θαρραλέα* 427^b 14—24 in diesem Zusammenhang nicht geschrieben habe. Ob sie aber dennoch von Aristoteles herrühre, wie die durchweg aristotelische Ausdrucksweise glaublich macht, oder von Jemanden zu 427^b 27 hinzugeschrieben worden ist, der sich hier erinnerte, dass *φαντασία* von Aristoteles auch mit *ἀσθησις* gleichgestellt werde, das wage ich nicht zu entscheiden. Wenigstens muss man mit seinen Folgerungen aus diesem zweifelhaften Stücke zurückhaltend sein. Diese Ansicht würde sich der von Torstrick aufgestellten Hypothese einer doppelten Recension von de anima anschliessen, welche, wenn auch sehr zu beschränken, doch wohl für einige Stellen besonders des 3. Buches anzunehmen ist.

et aliis utantur, ita aliam atque aliam mentem induere." Perperam in his Simplicius et qui eum secuti sunt, de somniorum vicissitudine et varietate loquuntur, inducti, ut videtur, voce *παρίσταται*. Metaphysica, quae attulimus, de somniis cogitare vetant.

Ceterum de paragraphi constructione ¹⁾ iam veteres laborarunt. Philoponus P. fol. 3 a. *Ἀλέξανδρος δοκεῖ μάτην εἶναι τὸ ἐπειδή. οὔτε γὰρ ἔχει ἀπόδοσιν. ὁ μέντοι Πλούταρχος φησι κατωτέρω εἶναι τὴν ἀπόδοσιν, ὅπου λέγει ὅτι μὲν οὖν οὐ ταῦτόν τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ φρονεῖν.* Simplicius fol. 56 b. *διὸ καὶ τῷ κατὰ τόπον κινήσει ὡς καὶ ὀρεκτικῷ τὸ κριτικὸν ἀντιτιθεῖς ἐν τούτῳ τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ νοεῖν συνελληφεν ἀντὶ πάσης τῆς ἀφ' ἑαυτῶν ἐγειρομένης γνώσεως παραλαβὼν τὸ νοεῖν (in quo consentit Philoponus). ἐν δὲ τῇ λέξει πρὸς τὸν ἐπεὶ σύνδεσμον διὰ μακροῦ ἀποδέδωκεν, ὅτι οὐ ταῦτόν ἐστι τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ φρονεῖν φανερόν εἶναι γράφων, διὰ τὴν διὰ μακροῦ ἀπόδοσιν τὸν οὖν προσθεῖς σύνδεσμον.*

§ 2. 427^a 28. *ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς κατ' ἀρχὰς λόγοις διωρίσασμεν.*] Num liber de anima primus significatur? I, 2. § 7. § 20.

427^b 3. *ὥσπερ ἐνίοι λέγουσι, πάντα τὰ φαινόμενα εἶναι ἀληθῆ.*] cf. III, 2. 426^a 20 sqq.

427^b 4. *ἢ τὴν τοῦ ἀνομοίου θίξιν ἀπάτην εἶναι.*] Haec non tam sententia videtur a quoquam vere prolata, quam ratio, quae Aristoteli, quid tandem error ex istorum sententia esse possit, excogitanti occurrit.

427^b 5. *δοκεῖ δὲ καὶ ἡ ἀπάτη καὶ ἡ ἐπιστήμη τῶν ἐναντίων ἢ αὐτῇ ²⁾ εἶναι.*] Qui a vero aberrat, ut in contrarium incidat, easdem quidem notiones suscipit, sed non eandem notionum coniunctionem, ac qui contrarium cognovit. Error

1) [Bz. stud. Ar. II, III. 132: „Der Gedankengang der Periode (deren grammatische Einheit durch die Annahme der angedeuteten Parenthese ermöglicht ist) würde sein: Indem man das Wesen der Seele durch zwei Merkmale bestimmt, Ortsbewegung einerseits, Denken, Urtheilen, Wahrnehmen andererseits, so ist, während manche das Denken für eine Art von Wahrnehmen halten, und die Alten Denken und Wahrnehmen für identisch erklären, soviel klar, dass Wahrnehmen und Denken nicht einerlei ist. — Ob aber wirklich bei den Worten *ὅτι μὲν οὖν κτλ.* die sprachliche Zusammengehörigkeit mit dem Vordersatze *ἐπεὶ δὲ* noch im Bewusstsein mag gewesen sein, ist sehr zweifelhaft.”]

2) [In logicis *ἡ ἐπιστήμη τῶν ἐναντίων ἢ αὐτῇ (μία)* saepius dicitur. Trdlbg. cf. Bz. ind. Ar. 247^a 13.]

itaque et contrarii cognitio easdem res tenent, etsi ratio, qua tenent, omnino diversa, erroris enim fortuita, cognitionis necessaria. Illud igitur, errorem et cognitionem eandem videri, ad rem obiectam, quam communem habent, redigendum esse videtur. Sed quorsum omnino haec hoc loco? Non eo pertinent, ut illos Aristoteles errorem praetermisisse gravius accuset, sed potius, ut ex illorum sententia errorem dissimilium i. e. contrariorum contactum esse posse demonstraret; error enim in contrariis vertitur. Sed quomodo, si similia similibus cognoscuntur, dissimilium contactu cognitionis omnino quaedam species oriri possit, non apparet. Themistius de loco haec disputat (fol. 86 a). *ἄλλως τε ὅτι καὶ τῶν ἐναντίων μία ἐστὶν ἐπιστήμη καὶ μία ἄγνοια· ὁ γὰρ τὸ ἀγαθὸν ὡς ὠφέλιμον γινώσκων, καὶ τὸ κακὸν ὅτι βλαβερὸν συνελίσταται, καὶ ὁ περὶ θάτερον ἐξαπατώμενος ἐξαπατάται καὶ περὶ θάτερον. χρεὶ οὖν ἢ τοῖς ἐναντίοις ἡμᾶς ὁμοιοῦσθαι ἅμα, ὅταν τὰναντία γινώσκωμεν, ἢ τοῖς ἐναντίοις ἀνομοιοῦσθαι, ὅταν περὶ τὰναντία ἐξαπατώμεθα. ἄμφω δὲ ὁμοίως ἀδύνατα.*

§ 3. 427^b 6. *Φροεῖν* et *νοεῖν* aperte alterum ab altero segregantur. Hoc latius patet, subicitur enim *φρόνησις* tanquam pars, illud contrahitur. Si notiones generatim disiungere sufficiat, illud sapere est, hoc cogitare. *Φρόνησις* in ethicis a mera cognitione ad agendi consilium revocatur. [Cf. Bz. ind. Ar. 831^b 13.] Sic eth. Nicom. VI, 5. 1140^b 5. *φρόνησιν εἶναι ἔξιν ἀληθῆ μετὰ λόγου πρακτικὴν περὶ τὰ ἀνθρώπων ἀγαθὰ καὶ κακά.* cf. VI, 13. 1143^b 20, 23. eth. Nic. VI, 11. 1143^a 8. *ἢ μὲν γὰρ φρόνησις ἐπιτακτικὴ ἐστὶ. τί γὰρ δεῖ πράττειν ἢ μὴ τὸ τέλος αὐτῆς ἐστὶ.* In polit. III, 4. 1277^b 26. *φρόνησις* ei vindicatur, qui sive res sive homines ad finem a se propositum dirigit. *ἢ δὲ φρόνησις ἀρχοντος ἴδιος ἀρετὴ μόνη.* — *ἀρχόμενοι δὲ γε οὐκ ἐστὶν ἀρετὴ φρόνησις, ἀλλὰ δόξα ἀληθῆς· ὥσπερ ἀλοποιὸς γὰρ ὁ ἀρχόμενος· ὁ δ' ἀρχων, ἀληθῆς ὁ χρώμενος.* Alex. Aphrodis. *περὶ εἰμαρμένης* fol. 47 b. (Trincav.) *ἀνθρώπων δὲ ἢ φρόνησις ἀρετὴ· ἢ ἐστὶν ὡς φασὶν ἐπιστήμη ποιητέων τε καὶ οὐ ποιητέων.* Cum bruta animalia caeco naturae impetu, nec sapienti rationis consilio regantur, τὸ φροεῖν, si quidem a communi et infinito usu ad propriam hanc significationem remiseris, in exiguum animantium numerum cadere dicitur. Neque haec significatio infringitur, sed confirmatur, quod aliqua animalia *φρόνιμα* dicuntur, quippe quae aliquam habeant suarum rerum providentiam (ethic. Nicom. VI. 7. 1141^b 26. *ὅσα περὶ τὸν αὐτῶν βίον ἔχοντα φαίνεται δύναμιν προνοητικὴν.* metaphys. I. 1. 980^b 21.

Νοεῖν, cogitare ab angusta hac significatione in latiore ambitum dimittitur, ut ipsum φρονεῖν rursus comprehendere possit. Partes eius dicuntur φρονησις, ἐπιστήμη, δόξα ἀληθής. Si cogitatio ad agendi consilium spectat, φρονησις fit, si in cognoscendo conclusionibus utitur, ἐπιστήμην efficit, si, quamquam certa hac demonstrandi via carens, verum tamen occupat, δόξα ἀληθής. Ita φρονησις, quae actionem ad finem dirigit, verae opinioni δόξῃ ἀληθεῖ in cognoscendo collocatae opponitur polit. III, 4. 1277^b 28. Δόξα ab ἐπιστήμῃ in analyticis posterioribus (I, 33. 88^b 30) segregatur. cf. eth. Nicom. VI, 3. 1139^b 17. Δόξα ita concepta est, ut et alia esse possit, ἐπιστήμη, necessitatem habet; illa propositio certo argumento non collecta, haec ipsa demonstratione confirmata.

Διόρθσις ab his omnibus diversa. Si enim propria spectat errare non potest. Cogitatio autem modo vera modo falsa. Omnia animantia sentiunt, cogitant ea sola, quibus ratio est. (οὐδενὶ ὧ μὴ καὶ λόγος). Dubitare possis, λόγος utrum ratio an oratio (de gen. anim. V, 7. 786^b 20) sit interpretandus. Vox utrumque complectitur. Ratio et oratio ipsa natura tam arte inter se coniunctae, ut neque unam neque alteram sententiarum nexus repudiet. Sed orationi ab Aristotele tantum tribui non solet. Ex eius enim sententia oratio hominum quodam pacto composita magis ad cogitationes pronuntiandas, quam ad gignendas valere videtur (de interpret. I, 16^a 3). Praeterea si quae sequuntur (§ 9) εἰ πίστι μὲν δόξῃ ἀκολουθεῖ πίστις, πίστις δὲ τὸ πεπεισθαι, πειθοῖ δὲ λόγος, comparaveris: rationem significari statuas, qua verum persuadetur.

§ 4. 427^b 14. Imaginatio inter sensuum perceptiones et mentis cogitationes media interponitur, ut imaginatio sensibus, mens imaginati ne egeat. Aristoteles, ut sapientiam, scientiam, opinionem communi verbo complecteretur, nunc διάνοια, nunc ἐπόληψις usus est. Differunt quidem inter se; διάνοια¹⁾ enim universam cogitandi facultatem significat, ἐπόληψις singulas, quamquam diversas, statuendi rationes, uno nomine comprehendit. (cf. ad III, 4. 129^a 15. metaphys. I, 1. 2. 981^a 7. ἐκ πολλῶν τῆς ἐμπειρίας ἐννοημάτων μία καθόλου γέννησις περὶ τῶν ὁμοίων ἐπόληψις). Quae cum ita sint, congruere non videtur quae est apud Bekkerum lectio: ὅτι δ' οὐκ ἔστιν ἡ αὐτὴ νόησις καὶ ἐπόληψις

1) [Cf. Bz. ind. Ar. 186^b 60: „ἡ διάνοια ipsa actio cogitandi, distinguitur quidem ab ea sententia et persuasionem, ad quam cogitando pervenitur, sed saepe διάνοια eum actione simul effectum (τὴν δόξαν, τὴν ἐπόληψιν) comprehendit.”]

φανερών. Neque enim adeo distant. Accedit, quod discrimen inter phantasiam et mentem exponendum est, ut, quid intersit inter *νόησιν* et *ἐπιόληψιν*, prorsus nihil referat. Ita ad vulgatam inclines, *ἢ αὐτὴ φαντασία καὶ ἐπιόληψις*. Sed haec unius Vaticani margine nititur. Philoponum et Simplicium locum, qualis apud Bekkerum est, ante oculos habuisse facile constat. Philoponus enim ita scribit (P. fol. 4 a.): *τὴν δόξαν ἐπιόληψιν καλεῖ, νόησιν δὲ τὴν φαντασίαν*. In eandem plane sententiam Simplic. 57 b. *ἐπιόληψιν μὲν τὴν λογικὴν ὡς εἴρηται γινώσκιν, νόησιν δὲ τὴν τὴν φαντασίαν καίων, ἣν καὶ πάθος λογισμοῦ ἐστὶ καὶ ἐν τῇ μηχανισμῷ τίθεσθαι βούλεται διδάξει*. Scriptura igitur, quamquam turbat, tam gravi auctoritate confirmata accipienda est. Itaque *νόησις* [cf. n. ad § 1] latiore sensu dicta est, quo *φαντασίαν* comprehendit (*το μὲν φαντασία δοκεῖ εἶναι τὸ δὲ ἐπιόληψις*). Sed hac ratione si acceperis, vix fieri potest, ut *φαντασία* et *ἐπιόληψις* inter se opponantur.

427^b 16. *ἄνευ ταύτης*] i. e. *φαντασίας*. Scribas potius *αὐτῆς*, ut ne grammatica via ductus in *αἰσθησιν* aberres. Themistius (Hermol. Barb. interpr.) p. 538. Ita fit, ut ea vis sensum quidem sequatur, sed actionem animi antecedit. Quod explicationem nostram confirmat. Aliter quidem Simplicius fol. 57 b. *τὸ μὲν ὡς τέλος, τὸ δὲ ὡς οὐ οὐκ ἄνευ αὐτῆς φησιν ἢ διάνοια λέγει οὐ φησιν ἄνευ αἰσθησέως καὶ ἄνευ ταύτης φησὶ τῆς διανοίας οὐκ ἔστιν ἐπιόληψις, εἴρηται γὰρ ὅτι ἐπιόληψις καὶ ἐπιστήμη*. Hoc propterea reiiciendum est, quod imaginationem, de qua agitur, omnino non tangit.

427^b 17. *τοῦτο μὲν γὰρ τὸ πάθος ἐφ' ἡμῖν ἐστίν*] i. e. imaginari in nostra potestate est, *δοξάζειν*, quod *ἐπολήψει* respondet, ad rei veritatem pertinet, ut, a rebus, quales sunt, neque a fingendi arbitrio pendeat.

τοῦτο μὲν γὰρ τὸ πάθος κτλ. Cur *φαντασία πάθος*? Inest in phantasia vis, ut non ipsa per se temperari, sed a rebus abripi videatur. Licet igitur agat idque reliquis vehementiori vi, simul tamen et ipsa, quippe a qua moderatio absit, et reliquus animus, cuius facultates prae imaginatione quasi obmutescunt, re vera patitur. Dum pars agit, reliquum patitur, ita ut ipsa facultas *πάθος* ¹⁾ dici possit.

1) [Aliter Bz. ind. Ar. 556^a 48. „Saepe τὸ πάσχειν et τὸ ποιεῖν ita coaluerunt, ut idem et *πάθος* et *ἔργον* dicatur, veluti *αἰσθησις*, — atque *πάθη* et *ἔργα* vel *πράξεις* interdum ita coniungantur, ut non opposita sed synonyma esse videantur. De caelo III, 1. 298^a 32. de an. I, 5. 409^b 15. 1. 403^b 12. de part. an. I, 5. 645^b 33. cf. de an. III. 3. 427^b 18. *τοῦτο μὲν τὸ πάθος (τὸ φαντάζεσθαι) ἐφ' ἡμῖν ἐστίν ὅταν βου-*

427^b 18. πρὸ ὁμμάτων γὰρ ἐστὶ ποιήσασθαι ὅσπερ οἱ ἐν τοῖς μνημονικοῖς τιθέμενοι καὶ εἰδωλοποιοῦντες.] De mnemonicis cf. Xenoph. Sympos. IV. 62. auct. ad. Heren. III. 16. Cic. de or. II. 86 sqq. εἰδωλοποιεῖν. Ptol. de iudicandi facult. 16. τυποποιεῖν. εἰδωλοποιήσις. Sext. Emp. II, 222. cf. περὶ ἐνπν. 1. ἤδη δέ τινες καὶ ἐωράκασιν ἐνέπνια τοιαῦτα, οἷον οἱ δοχοῦντες κατὰ τὸ μνημονικὸν παρὰ γέγραμμενα τίθεσθαι τὰ προβαλλόμενα. Memoriae ars duobus his continetur, ut et loci constituentur inter se separati, in quibus res, quas meminisse velis, disponantur (ἐν μνημονικοῖς) et cum his rebus imagines coniungantur, quibus, quae cogitatione complecti non possis, intuendo teneas (εἰδωλοποιοῦντες). Haec adeo cum phantasia coniuncta, ut exemplo esse possint. Simplicius fol. 57 b. πρὸ ὁμι. κτλ.] τοιτέστι προχειρίσασθαι τοὺς τύπους καὶ κατ' αὐτοὺς ἐνεργεῖν. ὅσπερ φησὶν οἱ ἐν τοῖς μνημονικοῖς τιθέμενοι τοιτέστι ἀναμνησόμενοι, ἐν ἀπὲς τῆς ἀναμνήσεως ἢ μνήμη λέγεται. οὕτω γὰρ ὁ Ἀλέξανδρος, ἢ μᾶλλον ὅσπερ ὅτε μνησθῆναι θέλομεν, πολλάκις ἐνεργοῦμεν κατὰ τὸν τύπον. τὸ δὲ καὶ εἰδωλοποιεῖν διηλοῖ, τὸ μὴ πάντως τοῖς πράγμασιν ὁμοίαν ποιεῖσθαι τὴν τῶν τύπων προβολήν. Philoponus P. fol. 4 a. μνημονικοὺς λέγει τοὺς ἐκ τῶν αἰσθητῶν τύπους λαμβάνοντας, οἳ καὶ ἀληθεύουσιν. εἰδωλοποιοῦς δὲ λέγει τοὺς ἀπλαττωμένους τι, οἳ καὶ ψεύδονται. ἔστιν οὖν ἢ μὲν φαντασία ἀνάλογος εἰδωλοποιῶν, ἢ δὲ δόξα τῶν μνημονικῶν. πρὸ ὁμμάτων δὲ λέγει ἀπὲς τοῦ πρόχειρον. At vero similitudo ad opinionem non pertinet; solum enim, prout interiecta est, imaginationis rationem illustrat: idque in hanc, ut videtur, sententiam: quemadmodum qui locis mnemonicis utuntur, imagines, quibus res significant, in promptu habent: ita mens, quidquid libet, facile sibi sub oculos subicit. *Ἰοξάζειν* ita verum respicit, ut nos socio quodam sive timoris sive doloris affectu perfundat; phantasia adeo ad lusum quendam accedit, ut nos teneat, nec vero moveat.

§ 5. 427^b 28. τούτου δὲ] sc. τοῦ νοεῖν.

ἕτερος ἔστω λόγος] laudant sextum Nicomacheorum librum. [Hoc tamen dubium esse significat Bz. ind. Ar. 99^a 13.]

ἰομεθεῖν. Cf. Freudenthal l. l. 28. n. 3. „*παθος* wird von Ar. in einem so weiten Sinne gebraucht, dass der Grundbegriff des Leidens, Bestimmwerdens fast ganz verloren geht. — 29. Die Trendelenburgische Erklärung von *πάθος* 427^b 18 passt zwar auf den Begriff, den wir heute mit dem Worte *φαντασία* verbinden, nicht aber auf die *φαντασία* des Aristoteles.“]

§ 6. 428^a 1. Si imaginatio est, qua imagines nobis existunt, ad rei quidem veritatem non exactae: una earum, quibus res indicamus, facultas esse non potest. Haec sententia tum a conditione proposita, tum ab iis, quae sequuntur, postulatur. Singulae enim iudicandi facultates percensentur, ut earum esse nullam appareat. Quid autem apodosi faciendum est, qua plane, qualis nunc est, contrarium affirmatur, atque protasi significatur? *Φάντασμα* adeo imaginum et quasi umbrae inanitatem refert, ut, quod cum hac coniungitur, a religiosa iudicii subtilitate abesse oporteat. Quid est, quod adicitur: *καὶ μὴ εἶ τι κατὰ μεταφορὰν* 1) *λέγομεν*? Si *φαντασία* proprie dicitur,

1) Liceat in re difficili apponere quae Freudenthal l. 1. 15 sqq. de hac *φαντασία* exponit. Tres maxime significationes verbi, quod est *φαντασία* distinguit: 1) Der Passivform *φαντάζομαι* entsprechend, die „erscheinen, sich zeigen“ bedeutet, heisst *φαντασία* zunächst „Aussehen, Erscheinung“ für den Sinn, besonders für das Auge. — 2) Ist die Erscheinung unwahr, stimmt sie mit der Wirklichkeit nicht überein, so wird sie zu einem blossen „Schein“ und das erscheinende Bild zu einem „Trugbilde“. — 3) Im Zusammenhange mit der ersten steht die psychologische Bedeutung des Wortes *φαντασία*. Geht nämlich die „Erscheinung“ nicht von einem äusseren, sinnlich präsenten Dinge aus, für welches ja *αἰσθησις* oder *ὄψις* die eigentlichen Worte sind, sondern ist sie die Erscheinung, das Bild eines Objectes in uns, das wir früher wahrgenommen haben, so erhalten wir die Bedeutung „Vorstellung“, „Einbildung“ und in diesem Sinne wird *φαντασία* eben sowohl von der Thätigkeit der Seele, welche vorstellt, dem Vorstellungsvermögen, als von dem Produkte dieser Thätigkeit, dem Vorstellungsbilde (de an. III. 2. 425^b 25. III, 3. 429^a 4 sq.; metaph. A, 1. 980^b 26 und sonst) gebraucht.

Noch bleibt aber festzustellen, was Aristoteles unter *φαντασία κατὰ μεταφορὰν λεγομένη* verstanden habe. — Nach Trendelenburg ist die im dritten Cap. des dritten Buches der arist. Psychologie besprochene Art der *φαντασία* diejenige, qua imagines nobis existunt, ad rei veritatem non exactae etc.; denn diese, nicht *φαντασία κατὰ μεταφορὰν* soll dort erklärt werden. *φ. κατὰ μεταφορὰν* selbst bezeichnet aliquod cognoscendi genus und hat nichts mit einem *φάντασμα* zu thun (imaginum species excluduntur). Da aber im Nachsatz gerade das Gegentheil steht, *μία τις ἐστὶ τούτων δύναμις* u. s. w., so wird die Emendation ins Gegentheil *οὐδεμία τις* oder interrogative Fassung des Satzes nothwendig.

Gegen diese Erklärung ist einzuwenden: Was bezeichnet *φ. κατὰ μεταφορὰν*, wenn man sie auf aliquod cognoscendi genus bezieht? de an. I, 1. 402^b 23, worauf sich Trdlbg. hier für diese metaphor. Bedeutung beruft, ist genau dieselbe, wie die in unserm Capitel besprochene eigentliche Art der *φαντασία κατὰ τὴν λέγομεν φάντασμα τὴν ἡμῶν γίνεσθαι*.

Mit Unrecht würde man auch behaupten: „Singulae iudicandi facultates percensentur, ut earum esse nullam appareat.“ Nur dass die *φαντασία* weder mit Meinen, noch mit Wahrnehmen, noch mit Denken identisch sei, wird im Nachfolgenden erwiesen. Damit ist aber nicht erklärt, dass sie, in eigentlichem Sinne genommen, eine iudicandi facultas

qua species nobis obiciuntur, neque aliud quicquam translate eo nomine significatur: vix erit earum facultatum una, qua verum iudicamus. *φαντασίαν* a propria vi, qua ad species pertinet, linguae usus deflexit, ut ad aliquod cognoscendi genus accedat. Ita I, 1. 402^b 23. *ἀποδιδοῖναι κατὰ τὴν φαντασίαν περὶ τῶν συμβεβηκότων*, ubi imaginum species excluduntur. Quidquid est, negatio aut certe dubitatio, ut ne sequentia repugnent, in apodōsi requiritur. Possis οὐδὲ (*οὐδέμια τίς ἐστι*) inferre vel interrogationem componere. Codices autem mutationi favere non videntur.

§ 7. 428^a 5. Imaginatio non est sensus. Cuius rei haec fere sunt argumenta. Sensui, ut agere possit (*ἐνέργεια*), res subiectas esse oportet. Imaginatio, velut in somniis, ab omni re externa libera est. Sensus ita nobis adest,¹⁾ ut eo semper

nicht sein könne. Im Gegentheil wird gerade in diesem Cap. von ihr gesagt, dass sie eine Art des Denkens sei, 427^b 28, dass sie sich auf Wahres und Falsches beziehe. 428^a 12. 18. ^b 17. 25 sq. Die hier besprochene eigentliche Art der *φ.* bezeichnet also auch „aliquid cognoscendi genus.“ Schwierig wäre es ferner, den Nachsatz *μία τίς ἐστι πτλ.* interrogativ zu fassen und sprachlich unmöglich ist die vorgeschlagene Emendation *οὐδέμια τίς ἐστι τούτων πτλ.*, da durch *οὐδέμια* jedes *τίς* schon ausgeschlossen ist. — Richtiger dürfte folgende Erklärung sein. Unter *φάντασμα* ist hier nicht „Trugbild.“ sondern „Vorstellung“ verstanden, und *φαντασία* in eigentlichem Sinne ist die „Vorstellungsthätigkeit“, also *μία τίς τούτων δύναμις καθ' ἣν ζοῖνομεν καὶ ἀληθεύομεν ἢ ψευδόμεθα.* cf. de motu an. 6, 700^b 19. *ἡ φαντασία καὶ ἡ αἰσθήσις τὴν αὐτὴν τῶ νῶ χώραν ἔχουσιν· ζοιτικὰ γάρ.* — *φαντασία κατὰ μεταφορὰν* aber bezeichnet nichts, wie die früher erwähnten Bedeutungen des Wortes „sinnliche Erscheinung“ oder blosser „Schein“, vielleicht auch die von diesen Bedeutungen ausgehenden, aber nicht bei Aristoteles nachzuweisenden „Prunk“ (Theophr. fr. π. λίθων 60: *ἡ τέχνη ποιεῖ τὰ μὲν χρήσεως χάριν, τὰ δὲ μόνον φαντασίας.* Acta apost. 25, 23. cf. Herod. VII, 10, 5), „Spukerscheinung“ (de mir. ausc. 160. 846^a 37). — Freilich sind die Bedeutungen „Erscheinung“, „Schein“ die ursprünglichen und gerade „Vorstellungsthätigkeit“ ist die spätere, aber dasselbe Verhältniss finden wir bei Aristoteles Metaph. A, 16. 1011^b 28, wo er ausgehend von der ethischen Bedeutung des Wortes *τέλος*, dasselbe im Sinne von *τελευτή* für metaphorisch gebraucht ansieht. — Uebrigens bezeichnet *κατὰ μεταφορὰν* oft nichts weiter als *καθ' ὁμοιότητα.* cf. Giphanius zu eth. Nic. Γ, 9. 1115^a 15 bei Zell das. Diese Erklärung der Stelle folgte dem Simplicius, der Folgendes sagt: „*διακρίνον αὐτὴν (τὴν φ.) ἀπὸ τῆς κατὰ μεταφορὰν ἐκ ταύτης λεγομένης, ὅτι ἐπὶ τοῦ φαινόμενον τῇ φαντασίᾳ χωόμεθα καὶ ἐπὶ αἰσθήσεως καὶ ἐπὶ δόξῃς.*“ — Bz. ind. Ar. 811^b 47 haec habet de nostro loco: „latiore sensu *φαντασία* et *δόξα* synonyma. huc fortasse referenda *φαντασία ἢ κατὰ μεταφορὰν λεγομένη.*“]

1) [Aliter de loco 428^a 8 Freudenthal censet l. l. 12: „*εἴτα αἰσθήσις μὲν αἰεὶ πάρεστι, φαντασία δ' οὐ.*“ Das ist ein klarer Widerspruch mit dem kurz vorher ^a 7 Gesagten: *φαίνεται δὲ τι καὶ μηδὲτέρον τού-*

uti liceat (πάρεστι i. e. παρ' ἑμῶν ἐστι); imaginatio non ita penes nos est, ut quasi vocata semper respondeat. Omnibus animalibus sensus quidam ingenitus est, non omnibus tamen phantasia. Loquendi denique usus eodem modo iudicat, ut imaginatio ad incerta nec subtiliter cognita remittatur.

[428^a 10. 11. Omnes scripti et impressi praeter Torstrikius habent: δοκεῖ δ' οὐ, οἷον μέριμιζι ἢ μελίττιζι ἢ σζώλιζι. At vero mirum, quod μέριμιζι et μελίττιζι, tantae artis animalia, aequae atque σζώλιζι, bruta bestiola, imaginationis expertes dicuntur. Bene igitur Torstrikius vestigia ex Themistio et Sophonia legens, correxit: οἷον μέριμιζι μὲν ἢ μελίττιζι, σζώλιζι δ' οὐ.]

§ 8. 428^a 16. Imaginatio, quae saepius fallitur, nec mens nec cognitio (ἐπιστήμη demonstratione effecta) esse potest, quippe a quibus error quam longissime absit. cf. analyt. post. II. 9. 100^b 6. ἐπεὶ δὲ τῶν περὶ τὴν διάνοιαν ἔξεων αἴς ἀληθεύομεν αἱ μὲν αἰεὶ ἀληθεῖς εἰσιν· αἱ δὲ ἐπιδέχονται τὸ πειθῶδες οἷον δόξα καὶ λογισμὸς· ἀληθῆ δ' αἰεὶ ἐπιστήμη καὶ νόος. Restat igitur, ut imaginatio opinio sit. Sed in quo opinio est, in eo etiam fides sit oportet, qua quid creditur; in quo fides, etiam ratio, qua ipsi persuadetur. Sed nec fides nec ratio cunctis, quibus imaginatio, animantibus inest.

[428^a 22. ἔπεσθαι et ἀκολουθεῖν] Verbo ἀκολουθεῖν pariter ac verbo ἔπεσθαι Aristoteles denotat, praedicari aliquam notionem de altera, ita ut hac posita illa etiam ponenda sit. Bz. ad metaph. A, 1. 981^a 27. Steinthal, Gesch. d. Sprachwissenschaft, 222.]

§ 9. 428^a 24. Veteres commentarii, quae Aristoteles, ne imaginatio opinio cum sensu coniuncta haberetur, disputavit, in Platonis¹⁾ Philebum et Sophistam dictum esse iudicant. Id quidem constat. Aristotelem definitionem non tanquam suam et veram proponere, sed aliorum mente conceptam. Sed orationis

τῶν ἐπιόχοντος, sowie mit ^a 15 sq., de an. II, 5. 417^b 24 sq., de ins. I. 458^b 3 sq. und vor Allem mit der einfachen Erfahrung, dass wir nicht immer wahrnehmen. Auch scheint im Folgenden durch εἰ δὲ ein vorhergehender Grund weiter geführt, nicht aber ein ganz neuer Grund angegeben werden zu sollen. — Wollte man, wie Themistius es zu thun scheint, die Worte umstellend lesen: εἴτα φαντασία μὲν αἰεὶ πάρεστι, αἰσθησις δ' οὐ, so vertauschten wir einen offenen Widerspruch mit einer nicht sagenden Tautologie. — Der einzige Ausweg scheint zu sein, statt αἰεὶ zu lesen πάνσι, sc. τοῖς θηρίοις. Dass zu πάνσι nicht, wie unmittelbar nachher, τοῖς θηρίοις hinzugefügt ist, sondern ergänzt werden muss, findet sich auch de an. II, 3. 414^a 29."]

1) [Theaetetus 152 C respici censet Bz. ind. Ar. 598^b 42, sed dubitationis signum apposuit.]

forma plane diversam speciem praebet; adeo in indicativos abit, ut definitio exponi nec refutari videatur. Quamvis hypotheticae orationis signa requiras, omnia ita per se finita ponuntur, quasi re vera sint, non tanquam aliena cogitentur. Sed cum definitio non solum enucleetur sed simul refellatur, videndum est, ne nos hypothesis lateat. Imaginationem sensu et opinione non coniungi tum ex iis patet, quae modo dicta sunt (*διὰ τε ταῦτα*), quae enim et in sensum et in opinionem dicta sunt, quodammodo etiam in utriusque coniunctionem cadunt, tum quod non alius rei opinio, alius sensus statuitur, sed una eiusdem coniuncta. Imaginatio vero sensus fines transvolat. Quod exemplo apposito declaratur. λέγω δ' ἐξ τῆς τοῦ λευκοῦ δόξης καὶ αἰσθήσεως ἢ συμπλοκῇ φαντασία ἐστίν. Vulgata. In quo ut oratio ad conditionem, unde profecta est, reflectatur nec consilii oblita errorem, quem reiectura est, tueri videatur, legendum censemus λέγω δ' εἰ (loco praepositionis ἐξ id quod unius Vaticani codicis auctoritate confirmatum videmus) τῆς τοῦ λευκοῦ δόξης κτλ. Quae ex his ipsis definitio colligitur, non vera est, sed e conditionibus ficta. Quare si ἔσται (loco praesentis ἐστι) legeres, conditionis natura clarius eluceret. τὸ οὖν φαίνεσθαι ἔσται τὸ δοξάζειν ὅλεο αἰσθάνεται μὴ κατὰ συμβεβηχός. (αἰσθάνεται sc. τις) μὴ κατὰ συμβεβηχός quod ad exempla proposita redit, ne albi sensus cum boni opinione coniungatur.

428^b 2. μὴ κατὰ συμβεβηχός grammaticae leges vel ad δοξάζειν vel ad αἰσθάνεσθαι trahere patiuntur. Illud Simplificius, hoc Philoponus fecisse videtur. Simpl. fol. 59 b. ἀλλ' ἵνα καθ' αὐτὸ περὶ τὸ αὐτὸ ὄσιν ἀμφοτέρω. Philopon.: καὶ καλῶς πρόσκειται τὸ μὴ κατὰ συμβεβηχός· ἵνα καθ' αὐτὸ αἰσθάνηται αὐτοῦ ἢ αἰσθήσις. Quod minus recte, quam Simplificii interpretatio. Philoponus enim exemplum, ad quod respicitur, negligit. μὴ κατὰ συμβεβηχός ad δοξάζειν trahendum, nec vero ad αἰσθάνεσθαι; coniunctionis enim rationem spectat.

§ 10. 428^b 2. Imaginatio opinio cum sensu coniuncta esse non potest. Accidit enim, ut rem aliter phantasia informemus, aliter sese habere sciamus. Ita sol, quem terra maiorem esse persuasum habemus, unius pedis magnitudine esse apparet (*φαίνεται, φαντασία*; cf. *περὶ ἐνντν.* 1. 458^b 28 sqq. ubi idem exemplum inveneris). [Imaginatio igitur et opinio cum inter se repugnent, alterutrum, nisi opinionem et imaginationem tanquam diversas seiunxeris, locum habere necesse est: Etenim aut vera opinio, re ipsa salva et integra, amissa est, — id quod factum non est (*μὴ ἐπιλαθόμενον κτλ.*), — aut eadem si retenta fuerit, et vera et falsa; tertium enim illud opinionem

falsam suasisse, re occulte mutata, huc non cadit.¹⁾ Haec sententia ut e Graecis evadat, verba quae sunt ἀλλὰ ψευδὴς κτλ. (428^b 8) mutari oportet in οὐ γὰρ ψευδὴς κτλ. Verba 428^b 8 ἀλλὰ — 9. πράγμα etiam Torstrikio suspicionem movent.]

Simplicius ad h. l.: διχῶς γὰρ οὕτως ὡς καὶ ἐν κατηγορίας λέγεται σημαίνει τὸν πρότερον ἀληθῶς ἐπολαμβάνοντα περὶ τινος ψευδῶς ἕστερον δόξασαι ἢ αὐτὸν μεταπεισθέντα ἢ ἐπιλανθανόμενον ἢ τοῦ πράγματος ἀδήλως αὐτῷ μεταπεσόντος.

§ 11. 428^b 10. Imaginatio motus est a sensibus profectus et ita ut non sit ipsorum sensuum motus, sed proprius motus menti²⁾ inditus. In quo quomodo hic motus fiat, ita scriptor

1) In ed. pr. Trdlbg. sententiarum nexum alium esse censebat. Legebantur enim nostro loco haec: Phantasia itaque et vera animi sententia inter se pugnant. Quod si imaginatio opinio (δόξα) est, duobus modis evenire potest. Aut veram sententiam, dum res sibi constat, quamquam neque ipse vel verum oblitus sumus vel aliud quid nobis persuasimus, quasi de arbitrio ex animo dimisimus, aut sententia nobis ipsis in seipsis, quod nos rem mutatam esse fugit, vera in falsam conversa est. Quoniam vero utrumque in imaginatione locum non habet (neque enim imaginando opinionem deponas neque quiequam ex re ipsa mutatur), imaginatio verae sententiae repugnans opinio esse non potest. Quae si cum Graecis contuleris, altera disiunctionis pars, interiecta alia sententia, paululum obscurata est. ἢ εἰ ἔτι ἔχει, ἀνάγκη τὴν αὐτὴν ἀληθῆ εἶναι καὶ ψευδῆ. ἀλλὰ ψευδὴς ἐγένετο. Expectes reliquis omissis ἢ εἰ ἔτι ἔχει, ψευδὴς ἐγένετο, ὅτε λάθοι μεταπεσὸν τὸ πρᾶγμα. Ita enim iusta esset oppositio, cuius altera alteram pars excluderet. Veram opinionem si retinuisset, falsam habere non posses (i. e. phantasiam, si phantasia opinio est); altera enim alteram expelleret. Itaque etiam hoc eo tendit, ut imaginatio ab opinione segregetur.

2) [Haec Trendelenburgio postea falsa videbantur esse; adnotavit enim: „Ex Aristotelis sententia non mentis motus, sed ipsius sensus instrumenti, cf. de somniis 2. 459^b 7 sqq. et supra 428^a 16—18.” — Cf. Freudenthal l. l. 27 (nota): „Der Grundfehler, an dem Strümpells, Trendelenburgs, Zellers und Anderer Erklärungen der aristotelischen Theorie über φαντασία leiden, ist, dass sie die durchaus physische Auffassung dieses Vorganges bei Ar. nicht vollkommen erkannt, oder die φαντασία des Ar. wohl gar mit der willkürlich waltenden, schöpferischen Einbildungskraft verwechselt haben, die wir heute Phantasie nennen. — 28. Der Hergang ist kurz folgender: Das Object bewegt das Sinnorgan, diese Bewegung bleibt als dauernde Affection in demselben zurück, afficirt unter günstigen Bedingungen das Centralorgan und erzeugt so die Vorstellung. Von dieser Affection des Centralorgans ausgehend erklärt Ar. die φαντασία für eine Bewegung, die von einer wirklichen Wahrnehmung ausgeht (κίνησις ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως τῆς κατ' ἐρέργειαν γερρομένη) und das φάντασμα für eine leidentliche Bestimmtheit (de mem. 1. 450^a 10) des Gemeinsinnes durch einen sinnlichen Reiz (πάθος τῆς κοινῆς αἰσθήσεως), wie das αἰσθημα eine Affection des einzelnen Sinnes

in universum quaerere satis habet. ut ad communes omnis motus leges revocet, neque in ipsam mentis naturam descendat. Hoc autem requiritur, quoniam non est cuiuslibet rei motus, sed motus intima mente affectus. Ceterum id sibi explicandum sumit, quae et qualis veri nota imaginationi insit (§ 13), quae ratio inter sensum et hunc motum a sensu profectum intercedat, quaerere non curat. Themistius (int. Herm. Barb. p. 545) in hanc sententiam definit: recipere sensum sensilia, quia compos sit sentiendi ea a quibus movetur, conservare, quia vim habeat imaginandi ea quae sensit. Sed imaginationem, utpote omnium maxime volubilem suaque fingentem, id praesertim agere, ut conservet et retineat, parum consentit. Philoponus ad h. l.: ὅτι φαντασία ἐστὶ δύναμις δεξιζή διὰ μέσης αἰσθήσεως τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν. et paulo post: καὶ ἰνία ἀναπλάττεται, πάλιν ἀρχὰς λαμβάνει ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως. Sed licet haud omnes imaginationis rationes hoc loco ab Aristotele expositae sint, ingeniosa tamen sunt novae definitionis quasi lineamenta.

428^b 10. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐστὶ κίνηθέντος τοῦδὲ κινεῖσθαι ἔτερον ἐπὶ τούτου] Ita pendet enunciatio, ut omnia a coniunctione ἐπειδὴ regantur, dum verba εἴη ἄν et reliqua causarum antecessioni suam reddant consequentiam. Conditio generatim concepta ab universis motus legibus repetita, ad sensus adhibita. Sicut fieri potest, ut mota res altera alteram immotam moveat: ita sensus ab obiectis rebus moti novi motus causa esse possunt. Conditio, sicut apud Aristotelem pronomine adhibito solet, ita universe dicta est, ut cavendum sit, ne τοῦδὲ interpreteris τοῦ αἰσθητηρίου. Motus a sensu profectus sensui similis est; et ad idem pertinet, quo sensus, neque in iis animantibus esse potest, quae sensu carent.

durch ein äusseres Object ist. — 29. Das Nähere über diesen Vorgang aber, die Möglichkeit eines gesonderten Bestehens der Affectionen bei der ungeheuren Fülle der Eindrücke und der gegenseitig sich drängenden und hemmenden Bewegungen, die Vorgänge bei der Hemmung und Lösung der Affectionen, die Fortleitung derselben innerhalb der einzelnen Sinnesorgane und von diesen zum Herzen, von allem aber die Art, wie sie den letzten Schritt aus dem somatischen Stoffe in das Reich des Bewusstseins machen, das ist aus den Bildern und Gleichnissen, in welche Aristoteles diese Vorgänge hüllt, nicht heraus zu schälen und auch hier ist im Systeme des Aristoteles einer der Punkte, bei denen Aristoteles selbst zu voller Klarheit und Bestimmtheit der Anschauung nicht gekommen ist. Die Stoa nimmt jene Fragen auf, ohne sie vollkommen lösen zu können; die Skepsis benutzt sie als scharfe Waffen gegen die Lehrgebäude der Dogmatiker, und sie sind Probleme der Psychologie bis auf unsere Tage geblieben.“]

§ 12. 13. 428^b 17. Quid veri imaginationi insit, Aristoteles quaerit. In quo ad sensuum veritatem, qualem constituerat, redit. Tria sentiendi genera ita se habent, ut unum errorem excludat, i. e. si sensus ea iudicat, quae sibi propria subiecta sunt, alterum vero, quod in iis, quibus singula quaeque accidunt, versatur, et tertium, quod, quae omnibus communia sunt, comprehendit, errorem non solum admittant, sed saepius foveant. Quoniam *φαντασία*, originem vocis *φαίνεσθαι* secuta, eam duplicem vim habet, ut non solum absentium, sed etiam praesentium rerum imaginem complectatur: in una re phantasia vera esse debet, si quidem modus est a sensu in propriis versante profectus neque res, quae perceptae sunt, evanuerunt, in ceteris et vera et falsa esse potest. Haec ex iis, quae praeposita sunt, facile consequuntur. Sed sunt nonnulla in verbis magis quam in re posita, quae dubia relinquuntur. Primum *δέύτερον δὲ τοῦ συμβέβηκεν ταῦτα*. Quorum loco legebatur *δέύτερον δὲ τοῦ ὃ συμβέβηκε καὶ ταῦτα*. Cum non sit, quo *καὶ* referatur — nihil enim est, quod addatur — verum esse censeo quod legitur *συμβέβηκεν*. Sed ad quid aliquid referatur, cui accidat, id tam grave est, ut ὃ tenendum esse videretur. *τοῦ ὃ συμβέβηκεν ταῦτα*, si qua codicum eo ferrent vestigia.

ἢς ἀπὸ τούτων τῶν τριῶν ἀσθήσεων. ἀπὸ suspectum. Io. Philoponus Q. fol. 1 a. *ἀναρωστέον τὸν λόγον ἐν ἑπερξατοῦ· ἢ κίνησις γίγιναι ἢ γενομένη ἐπὶ ἢς καὶ ἐνεργείας ἀσθήσεως τοιτέστιν ἢ φαντασία, ἢς ἀπὸ τούτων τῶν εἰρημέτων τριῶν ἀσθήσεων διεγείρεται — ἀπὶ διοίσει τῶν ἀσθήσεων πασῶν ἀφ' ὧν γέγονεν*.

428^b 30. *εἰ οὖν μηθὲν μὲν ἄλλο ἔχει τὰ εἰρημένα ἢ μὴ φαντασίαν, τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ λεχθέν, ἢ φαντασία ἂν εἴη κίνησις κτλ.*] *Mirror protasin, ad inanem verborum speciem factam. Quid enim continet? Nec multum proficitur, si e codicum autoritate ἢ φαντασία scripseris, ut τὰ εἰρημένα sit accusativus.*

429^a 2. *γίγνουμένη*] Philoponus Q. fol. 1 a. *εἰ οὖν μηθὲν ἄλλο ἔχει τὰ εἰρημένα τοιτέστι πλὴν φαντασίας, ἢ δὲ φαντασία ἐστὶν ἢ ἐχούσα λεχθέντα αὐτα καὶ τιν οὐσίαν αὐτῆς συμπληροῦσι, λέγω δὲ τὸν ὁρισμὸν διλογῶν, φαντασία ἐστὶ κίνησις ἐπὶ ἢς καὶ ἐνεργίαν ἀσθήσεως γινομένη. Themistius fol. 87 b.: *λέγεται ταύτην εἶναι ἢν ἡμεῖς φημεν κίνησιν ἢς ψυχῆς, ἐπὶ ἢς ἀσθήσεως ἢς καὶ ἐνεργίαν γινομένην*. cf. de somn. 1. 459^a 17. *ἐστὶ δὲ φαντασία ἢ ἐπὶ ἢς καὶ ἐνεργίαν ἀσθήσεως γινομένη κίνησις*. Uterque igitur *γινομένη* legisse videtur, idque res ipsa verum esse persuadet.*

Exsistit imaginatio a sensu, qui iam exstitit, ut, si ad *αἰσθη-*
σιν referre velles, praeteritum *γενομένης* postularetur. Est
igitur imaginatio motus isque non primus, qualis a rebus sensi-
bus suscitatur, sed ab ipsis sensibus profectus menti inditus in
eaque manens (*διὰ τὸ ἐμμένειν* 429^a 4). [cf. tamen n. ad § 11.]

§ 14. 429^a 2. *φαντασία*, etiamsi non ab ipsa voce *φάος*
ducta, tamen ex eadem, atque *φάος*, stirpe natum est, ex qua
verbum *φαίνω* ad *φαντασίαν* propius accedit. eth. Nic. III, 5.
1114^a 31. *εἰ δέ τις λέγοι ὅτι πάντες ἐφίενται τοῦ φανο-*
μένου ἀγαθοῦ, τῆς δὲ φαντασίας οὐ κρίσις, ἀλλ' ὁποῖός
ποθ' ἕκαστός ἐστι, τοιοῦτο καὶ τὸ τέλος φαίνεται αὐτῷ.
Sed, quidquid est, nihil de Aristoteliae observationis veritate
derogatur. Nomen, quamquam res sensus comprehendit omnes,
ab uno tractum est et quidem ab eo, quo omnium maxime res
externae percipiuntur.

§ 15. 429^a 4. Cur imaginatio, sive in brutis sive in homine,
si qua re mens obscuratur, rationis vicem teneat, ut ab ipsa
agendi principium repetant, ex eo loco, quem ei Aristoteles
inter sensum et rationem assignavit, facile intellegitur.

Cap. 4 — 6. Νοῦς.

Cap. 4. Mentis ratio primum (§ 2 — 6) e sensus simili-
tudine, deinde § 7. 8 ex intima cogitandi natura explicatur.
Unde quae difficultates nascuntur (§ 9 — 11), eae et indicantur
et componuntur.

§ 1. 429^a 10. *τὸ μόριον, ᾧ γινώσκει τε ἡ ψυχὴ καὶ*
φρονεῖ] qua parte animus et cognoscit et sapit i. e. et res
scientia comprehendit et agendi consilia capit. Animi partem
minus ad disserendi subtilitatem, quam ad vulgarem sermonis
usum dictam esse, vix est, quod moneatur (cf. I, 1. § 6).
11. *εἴτε χωριστοῦ ὄντος* i. e. re ipsa et natura *εἴτε καὶ μὴ*
χωριστοῦ κατὰ μέγεθος ἀλλὰ κατὰ λόγον i. e. ratione et cogi-
tatione, qua vel ea, quae dividi non possunt, discernuntur, et,
quae coaluerunt, a coniunctione sua avocantur.

§ 2. 429^a 13. Cogitare si quam habet sentiendi similitudi-
nem — id quod negari non potest (*εἰ δὲ*) — aut in patiendo
aut simili aliquo positum erit. Qua conditione sequens nititur
disputatio.

[429^a 15. *ἢ τι τοιοῦτον ἔτερον*] inest enim aliquid in
patiendi verbo, quod rem non plane exaequet.]

§ 3. 429^a 15. Mens aequae ut sensus *δύναμις* erit rerum
suscepiendarum compos. Quod ex sensus similitudine promitur.

429^a 15. ἀπαθὲς ἄρα δεῖ εἶναι] Mirum est, orationem, dum quomodo mens patiatur expectas, subito ad ἀπάθειαν deferri, idque ita, ut, ipsa quidem coniunctione (ἄρα) indice, ex antecedentibus, quae de patiendo agunt, collecta esse videatur. Etenim quid hoc est, cogitare vel pati esse vel tale quid; esse igitur patiendi ignarum. Quae, si quiequam, inter se repugnant. Senserunt interpretes. Adhibuerunt igitur, ut difficultatem tollerent, artificia. Themistius p. 547. (Herm. Barb.) mentem a certa quaque et praecipua specie liberam vindicat, ut animo supplere ἑτέρων libeat. Quod levi mutatione textui inserere posses, ἢ τι τοιοῦτον. ἑτέρων ἀπαθὲς ἄρα δεῖ εἶναι, nisi vulgaris verborum ordo respueret. Simplicius fol. 63 a. ἐπειδὴ πάσχειν ἔφη, τὸ δέχεσθαι καὶ ἑτέρωθεν ἔχειν τὰ γνωστά, εἰζότως ἀπαθὲς λέγει τὸ δεκτικὸν μὲν, μήπω δὲ ἔχον. ὁρᾷ γὰρ τὴν προελθοῦσαν καὶ ἀφισταμένην ἐαυτῆς καὶ ταύτην εἰς ἀτελεῆ λογικὴν ἡμῶν ζοίην. Simplicius, ut intelligeret, alienam sententiam, quae Platonicas sui temporis scholas redolet, intulisse videtur, quasi mens a semet ipsa descisceret. Quidquid est, si ita res se haberet, additum requireres δι' αὐτό. Philoponus etiam longius a re ipsa discedit. Haec enim adicit ad verba illa τοιοῦτόν τι ἕτερον. ἐπειδὴ γὰρ ἐδόκει φορητικὸν εἶναι τὸ λέγειν πάσχειν τὴν λογικὴν ψυχὴν, διὰ τοῦτο εἶπεν ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον· τοῦτ' ἔστι τελειωτικὸν πάθος καὶ οὐ φθαριστικόν. εἶτα ὡς ἐπιζήτων τῷ λόγῳ ἐπάγει· ἀπαθὲς ἄρα δεῖ εἶναι. τίος δὲ ἐνεκεν πρόσκειται τὸ ἄρα; οὐχ ὅτι φησὶ δεκτικὴ ἔστι τῶν εἰδῶν ἢ λογικὴ ψυχὴ, διὰ τοῦτο συναρτεῖται ὅτι ἀπαθής. οὐ γὰρ ἔλειπει τοῦτο. ἀλλ' ἐπειδὴ εἶπεν· ἢ τι τοιοῦτον πάσχει τελειωτικὸν πάθος, διὰ τοῦτο συνέξεν ὅτι ὅσον οὖν ἐπὶ τοῦτο ἀπαθὲς ἔστι. et praeterea: ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πάσχειν φθαριστὴν ἐδείκνυε τὴν λογικὴν ψυχὴν, διὰ τοῦτο φησὶν ὅτι πάθος πάσχουσι τελειωτικὸν οὐ φθαριστικόν. Quibus ἀπαθείας vis a propria significatione ad interitum, de quo non agitur, deflectitur, in eo quidem verius, quod praeter Simplicii sententiam, si quid mens patitur, hoc ipsum ad eius perfectionem spectare existimat. Sed quae Philoponus disserit, ea ne verbo quidem apud Aristotelem significata reperias, ut ex iis vel ἀπαθείας vel conclusivae coniunctionis vim repetere vanum sit. Ita quidem ab interpretibus circumactus ad locum ipsum redibis, an in ipso vestigia, quae ad verum ferant, rimeris. Disputatio, id quod indubium ponimus, a sensuum similitudine ducitur. An forte et sensibus ἀπάθεια quaedam tribuitur? Legimus certe paulo infra: ὅτι δ' οὐχ ὁμοία ἢ ἀπάθεια τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ τοῦ νοητικοῦ

φανερών γὰρ. Quibuscum si libri II. cap. 5. contuleris et extrema maxime verba (λάσχει μὲν οὖν οὐχ ὁμοίον ὄν· λεπτοῦθός δὲ ὁμοίωμα καὶ ἔστιν ὅσον ἐξείννο): possis sane, etiamsi ἀπαθείας nomen in sensu non inuenias, eius speciem quandam animo fingere. Est enim δυνάμις, quae, priusquam in actum convertitur, suam habet naturam et eam quidem aliena repellentem, ad cognata suscipienda comparatam. Eadem hoc loco ἀπάθεια ad mentem transfertur nec diversa est, quam ex Anaxagora affert (λαρυμφανόμενον γὰρ καλεῖται τὸ ἀλλότριον καὶ ἀντιφύεται); mens postea demum supra sensus euehitur (§ 5). Nihil igitur, quod aliunde quaeras; nihil, quod, sensuum comparatione relicta, ex abscondita et quasi abstrusa mentis natura depromas. Quamvis verba inter se repugnare videantur, tamen, si uniuersam sensus neque unam patiendi rationem tenueris, cogitationis vinculum reperies. Quod tria deinceps cola a coniunctione ἄρα initium faciunt, id Aristoteli largiendum est, qui magis intellegendi, quam dicendi auctor est, ut in re et cogitationum nexu detentus orationem neglegat comendam.

429^a 15. δεκτικὸν δὲ τοῦ εἴδους καὶ δυνάμει τοιοῦτον ἀλλὰ μὴ τοῦτο] i. e. mens ita comparata esse debet, ut suscipere possit h. e. ut nihil sit certi et ipso numero et specie definiti, sed in infinita generis natura, ex qua singula quaeque eaque definita nasci possint, acquiescat, ut mens generi, nec vero singulis speciebus affinis esse dicatur. Ita e Bekkeri interpunctione τοιοῦτον et τοῦτο optime sibi respondent, idque omnino ad Aristotelis morem, qui pressam pronominum vim in philosophicum usum convertere solet. Confirmat hanc coniungendi rationem Philoponus: ἀλλὰ μὴ τοῦτο ἀντι τοῦ ἀλλὰ μὴ εἶδος. κακῶς δὲ ἐξέλαβεν τὸ ἀλλὰ μὴ τοῦτο· δεῖ γὰρ τὸ ἀλλὰ μὴ τοῦτο νοῆσαι, ἀλλὰ μὴ ἐνεργεῖα τοῦτο ὅτι νοεῖ. Similiter quidem, sed obscurius Simplicius.

429^a 18. ἀνάγκη ἄρα, ἐπεὶ πάντα νοεῖ, ἀμιγῆ εἶναι, ὅσπερ φησὶν Ἀναξαγόρας, ἵνα κρατῆ·] cf. ad hunc locum Anaxagorae Clazomenii fragmenta illustrata ab Eduardo Schaubach Lps. 1827. fragm. 8. p. 100. Anaxagorae Clazomenii et Diogenis Apolloniatae fragmenta disposita et illustrata a Wilhelmo Schorn, Bonn. frgm. 6. qui Anaxagorae locum e Simplicio in Arist. fol. 33 b, 35 a, 35 b, 37 b, 38 a, 67 a petivere. Unde fragmenti initium, quod ad Aristotelis locum pertinet, transferendum putamus: Τὰ μὲν ἄλλα παντὸς μοῖον

1) [Hoc quidem ex sola sensus similitudine ductum est. cf. II, 12. 424^a 18. Trdlbg.]

μετέχει, νόος δέ ἐστι ἄπειρον καὶ αὐτοχρατὴς καὶ μέμικται οὐδενὶ χοίματι, ἀλλὰ μόνος αὐτὸς ἐφ' ἑωυτοῦ ἐστίν. Εἰ μὴ γὰρ ἐφ' ἑωυτοῦ ἦν, ἀλλὰ τεφ ἐμέμικτο ἄλλω, μειείχεν ἂν ἀπώτων χοιμάτων, εἰ ἐμέμικτό τεφ· ἐν παντὶ γὰρ παντὸς μοῖρα ἐνεστίν, ὅσπερ ἐν τοῖσι πρόσθεν μοι λέλεχται, καὶ ἀνεχώλεν αὐτὸν τὰ σμιμεμυμένα, ὅσπερ μηδεὸς χοίματος κρατεῖν ὁμοίως, ὡς καὶ μόνον ἐόντα ἐφ' ἑωυτοῦ. Ἔστι γὰρ λεπτότατόν τε πάντων χοιμάτων καὶ καθαρότατον καὶ γρόμην γε περὶ πάντος πάσαν ἴσχει καὶ ἰσχύει μέγιστον. Ὅσα γε ψυχὴν ἔχει καὶ μείζω καὶ ἐλάττω, πάντων νοῦς κρατεῖ. cf. Platonis Cratylum p. 413 C, ubi Anaxagorae νοῦς αὐτοχράτωρ dicitur καὶ οὐδενὶ μεμυμένως. Quam vocem Aristoteles adhibet, νοῦν ἀλιαθῆ nominans (de an. I. 2. phys. VIII. 5), ea in hoc fragmento, est non expressa, tamen significata est. Proxime enim ad eam vim accedit αὐτοχρατὴς et τὸ ἐφ' ἑαυτοῦ ὄν, aliena prorsus potestate exemptum. cf. Schaub. p. 102. Locum Anaxagorae comparanti verba Aristotelis ἐπεὶ πάντα νοεῖ ab ipso Anaxagora aliena esse dubium non erit. Anaxagoras haec omnia adeo universe posuit, ut ea Aristoteles hoc demum loco in artum intellegendi orbem coegisse et in suam rem convertisse videatur. Itaque Aristotelia est ratio: ἐπεὶ πάντα νοεῖ. Anaxagoras νοῦν, quem suum esse dicas. ἀμυγῆ pronuntians id egisse videtur, ut vim adderet propriam, quae a nulla externa re penderet, ut mera hac natura materiae dominum agere posset. Quo pertinent verba illa ἴνα κρατῆ, si Aristotelis interpretationem detraxeris, et illa παρ-εμφαινόμενον γὰρ κατέχει τὸ ἀλλότριον καὶ ἀντιφράττει. Aristoteles, cum cognoscendi naturam propositam haberet, quae universa quadam imagine significata latius patuisse videntur, ad solam cognitionem traxit. Quare in illa mera nec mixta mentis natura (ἀμυγῆ) minus vim deprehendit illibatam, quam facultatem nulla re praecoccupatam, ut omnibus aequae rebus intelligendis sufficeret (ἐπεὶ πάντα νοεῖ). Quod mens ab Anaxagora aliena i. e. a sua natura abhorrentia arcere dicitur, id in eandem sententiam flectit, ut nihil alieni in se patiatur, nisi perfectam facultatem, qua omnibus aequae rebus cogitandis pateat. Si hoc loco Aristotelem, quae apud Anaxagoram latius patebant, ad unam cognitionem redeegisse, collato physicorum VIII, 5. loco apparet, ubi longe alio sententiarum nexu Anaxagorae dictum insertum est. Aristoteles enim ab immoto suo, in quo movendi principium est, profectus ita pergit 256^b 25. διὸ καὶ Ἀναξαγόρας ὁρθῶς λέγει τὸν νοῦν ἀλιαθῆ γένεσιν καὶ ἀμυγῆ εἶναι — ἐπειδήπερ κινήσεως ἀρχὴν ποιεῖ αὐτὸν εἶναι· οὕτω γὰρ

μόνως ἂν ζινοίη ἀκίνητος ὢν καὶ κρατοίη ἀμιγῆς ὢν. (cf. I. 2. 405^b 20). Ad verba, quae haud dubie Anaxagorae sunt, illustranda observandus est vocis ἀντιφράττειν usus. Adhibetur enim in una maxime re, si quod corpus caeleste inter lumen et id, quod collustratur, ita interponitur, ut lumen intercipiatur. Sic ἀντίφραξις terrae in lunae defectu analyt. post. II. 2. 90^a 15. τί ἐστὶν ἐκλείψεις; στέροιςις φωτὸς ἀπὸ σελήνης ὑπὸ γῆς ἀντιφράξεως. de caelo II. 13. 293^b 23. διὸ καὶ τὰς τῆς σελήνης ἐκλείψεις πλείους ἢ τὰς τοῦ ἡλίου γίγνεσθαι φασὶ τῶν γὰρ φερομένων ἕκαστον ἀντιφράττειν αὐτήν, ἀλλ' οὐ μόνην τὴν γῆν. meteor. II. 8. 367^b 20. καὶ περὶ τὰς ἐκλείψεις ἐπίτε τῆς σελήνης συμβαίνει γίγνεσθαι σεισμόν. ὅταν γὰρ ἴδῃ πλείσιον ἢ ἢ ἀντίφραξις ζῆλ. meteor. I. 8. 345^a 29. ubi ἀντιφράττειν tanquam ipsum Anaxagorae in via lactea explicanda verbum commemoratur: ὅσοις δ' ἀντιφράττει ἢ γῆ ὥστε μὴ ὁρᾶσθαι ὑπὸ τοῦ ἡλίου τὸ τοιούτων οἰκεῖον φῶς φασὶν εἶναι τὸ γάλα (i. e. οἱ περὶ Ἀναξαγόραν καὶ Δημόκριτον). cf. Stob. ecl. phys. I. 27. 1. T. II. 560. Heeren. (Schaubach frgm. p. 168), qui locus Anaxagoram lunae defectum ex umbra terrae officienti duxisse testatur (τὰς δ' ἐκλείψεις εἰς τὸ σκότισμα τῆς γῆς ἐπιπίπτουσαν, μεταξὺ μὲν ἀμφοτέρων τῶν ἀστέρων γενομένης, μᾶλλον δὲ τῆς σελήνης ἀντιφραττομένης). A lumine igitur, quod intercipitur, orationem ductam esse indices; quo et vox παρεμφαίνεται pertinere videtur, etsi ea vulgo, imagine detracta, sicut φαίνεται, de eo, quod quid praeter aliud esse apparet, usurpatur phys. IV. 14. 224^a 1. οὐδὲν ἄλλο παρεμφαίνεται τὸ μετρούμενον ἀλλ' ἢ πλείω μέτρα τὸ ὅλον (cf. Budaeus comm. gr. ling. ed. 1557. p. 729, Bz. ind. Ar. 568^b 26). Quo igitur sensu haec omnia ab Anaxagora ad mentem translata sunt? [Pacius ad hunc locum: quia si quid esset in intellectu, obstrueret et impediret, quominus alia reciperentur. Recte; neque enim lux, ¹⁾ cuius νοῦς similis, sed corpus alienum obstruit luci, quod quidem eo ducit, ut ἀλλότριον nominativum putes, evanescat propria τοῦ ἐμφαίνεσθαι vis.]

429^a 22. ὁ ἄρα καλούμενος τῆς ψυχῆς νοῦς (λέγω δὲ νοῦν ὃ διανοεῖται καὶ ἐπολαμβάνει ἢ ψυχῆ) οὐδὲν ἐστὶν ἐνεργεῖα πρὸν νοεῖν. Quid differt διανοεῖσθαι et ἐπολαμβάνειν? Cur has voces ad mentem definiendam advo-

1) [In ed. pr. haec legebantur: Mens adeo suam vim habet et quasi sua luce utitur, ut quidquid alieni intrare conatur, repellat, nec vero ambigua luce extrinsecus accidente reprimi patiatur.]

cavit? *ἔπολαμβάνειν*, si eius usum contuleris, eo pertinet, ut, quid res re vera sit, statuatur; *διανοεῖν*, ut, quid possit esse quidve oporteat, perpendatur. *Διανοεῖν* mera mentis ad verum inveniendum actio, *ἔπολαμβάνειν* veri inventi decretum. Illud antecedere debet, ut hoc consequi possit. Si *διάνοια* vagatur, *ἐπόληψις* defigit; *διανοεῖν* mentis operatio, quae in *ἐπόληψιν* desinit de rebus, quales apparent, certi quid definientem. Ita *ἔπολαμβάνειν* ab ipsa cogitandi actione remotum aliquid ex rei veritate sibi assumere Aristotelis usus probat. Ita in ipso libri limine (I. 1. 402^a 1) *τῶν καλῶν καὶ τιμίων τῆν εἴδησιν ἔπολαμβάνοντες* i. e. inter pulchra et honesta cognitionem numerantes, statuantes. metaph. B, 3. 998^a 22. *πότερον δεῖ τὰ γένη στοιχεῖα καὶ ἀρχὰς ἔπολαμβάνειν* i. e. statuere, accipere. Θ, 10. 1052^a 5. K, 6. 1063^a 5. A, 7. 1072^b 31. M, 7. 1082^b 8. [Bz. ind. Ar. 799^b 26 „sumere ac statuere aliquid pro vero.”] Ita cum *ἔπολαμβάνειν* ad verum spectet, quale vel statuatur vel creditur, recte *ἐπολήψεως* genera *ἐπιστήμη*, *δόξα*, *φρόνησις* (III, 3. 427^b 25). Quare mens si rationes et perpendit et diiudicat, ut certi quid statuatur, recte *διανοεῖσθαι* et *ἔπολαμβάνειν* dicitur.

§ 4. 429^a 24. Mens, si res cogitat, rerum quasi species induit; sed ut omnibus aequae par sit cogitandis, nulli per se cognata, antequam cogitavit, mera est facultas. Itaque nec corpori mixta est, qua re vel ab incorrupta animi facultate ad certam corporis qualitatem revocaretur, [vel etiam ipsi instrumentum quoddam esset corporeum, sicut eiusmodi aliquid est sentiendi facultati. At vero nullum est ei instrumentum. Ita *ροῦς* et *ἀσθητικόν* inter se respondent, subiectum est ὄργανον¹⁾). Hoc significat Simplicius: *οὐδὲν ἔστιν αὐτῷ ὄργανον, ὥστε παντελῶς εἶναι χωριστὸν σομιάτων*. Themistius et Simplicius *σῶμα* subiectum faciunt. Them. p. 548. „Ceterum neque utitur corpore, ut instrumento, quemadmodum sensus utuntur.”]

429^a 27. *ρῦν δὲ*] cf. ad II, 1. 412^b 15.

ibid. *καὶ ἐὺ δὴ οἱ λέγοντες κτλ.*] Platoniam sententiam (hanc enim tangit) Aristoteles ita coerces et inflectit, ut animum idearum i. e. ex Aristotelis sententia (cf. analyt. post.

1) [Aliter ed. pr. Legebantur enim haec „vel sensibus, qui ipsi inserviunt, tanquam instrumentum subiectum esse videretur. Ita *ροῦς*, ut verba iubent, subiectum; *ὄργανον* praedicatum statueris: est enim per-versus naturae ordo, si *ροῦς* corpori mixtus aliis rebus, velut sensibus, instrumento fuerit.” Huic explicationi favet lectio codicis γ: *ρῦν δ' οὐδὲν.*]

I, 11. 77^a 5) notionum generalium sedem esse concedat, nec tamen omnem et universum animum, sed solam mentem, ut menti notionum tribuat facultatem, nec tamen insitam ipsam possessionem; mentem idearum concipiendarum esse capacem nec tamen innatarum per se dominam; adesse idearum conditiones, modo, ut ipsae sint, agat cogitatio.

§ 5. 429^a 29. Sensus et mentis ἀπάθεια inter se confertur. Insita sensus vis, si quae maior res percepta fuerit, extenuatur, mentis contra augetur. Iam hoc eo pertinere significatur, ut mens corpore non impedita ab ipso separari possit (cf. II. 1. 413^a 4 sqq.).

§ 6. 429^b 5. Disputatio ad ἐντελεχείας rationem redit. (cf. ad II. 1). Mens ad cogitandum et intellegendum sibi ipsi sufficit, ut per se agere possit. Quod ita comparatum est, id πρώτη ἐντελέχεια. Sicut anima vivendi, ita mens per se ipsa cogitandi compos. Qui discit, is ἐπιστήμων δυνάμει; qui didicit, ut scientiam teneat, ἐπιστήμων κατ' ἐνέργειαν. Hic ita quidem instructus, ut quolibet temporis puncto scientia, quam habet, re vera uti possit. Qui re vera scientiam tenet, is, quatenus singula quaeque, quibus scientia continetur, vocanti parent, unum vero omnium singulis temporis momentis summa ἐνεργείας vi cogitatur, non ab omni δυνάμειως ratione immunis est. Quatenus nondum utitur sed solummodo ad utendum in promptu habet, δύναμις est ad hunc utendi finem relata (ἔστι μὲν ὁμοίως καὶ τότε δυνάμει πως.); sed non talis δύναμις, qualis antea, cum scientiae omnino rudis esset.

429^b 9. καὶ αὐτὸς δὲ αὐτὸν τότε δύναται νοεῖν] cf. III, 6. 430^b 25.

§ 7. 8. 429^b 10. Sensus externas res percipiunt; mens naturam excogitat, qualis a materia avocata notione et lege contenta res ipsas constituit; sensus notionem, ut ita dicam, materia concretam et implicatam, mens res ab iis, quae ex ipsa extrinsecus materia ad veram earum naturam accedunt, liberat. Quod discrimen suis Aristoteles formulis expressit. Ad quas accuratius cognoscendas disputationem laudare licet museo Rhemano insertam (1828. fasc. 4) ¹⁾. In qua hunc locum subtiliori, si sperare licet, formae reddidimus. Quae rem, quam agimus, propius spectant, repetenda videntur.

1) Das τὸ εἶναι, τὸ ἀγαθὸν εἶναι etc. und das τὸ τί ἦν εἶναι bei Aristoteles. Ein Beitrag zur aristotelischen Begriffsbestimmung und zur griechischen Syntax. Rheinisches Museum 1828, p. 457 sqq.

Quid inter formas τὸ μέγεθος et τὸ μεγέθει εἶναι intersit, tanquam notum ponitur. Idem saepius redit discrimen; utrique formae sua vis et potestas constat. Quamquam quid differant expressis verbis nusquam commemoratum invenias, tamen ex usu facile colligas, τὸ μεγέθει εἶναι universam esse notionem, qua res constituitur, a materia avocata, universa cogitatione conceptam, τὸ μέγεθος vero ad singula quaeque pertinere, quae sub sensus cadant. Quod facile perspicias e metaph. Z. 15. 1039^b 24. τοῦ δὲ λόγου οὐκ ἔστιν οὕτως ὥστε φθείρεσθαι· οὐδὲ γὰρ γένεσις (οὐ γὰρ γίγνεται τὸ οἰκία εἶναι ἀλλὰ τὸ τῆδε τῆ οἰκία), ἀλλ' ἄνευ γενέσεως καὶ φθορᾶς εἰσι καὶ οὐκ εἰσίν· δέδεικται γὰρ ὅτι οὐθεὶς ταῦτα γεννᾷ οὐδὲ ποιεῖ. Quo loco τὸ οἰκία εἶναι rationis et notionis exemplo sumitur, τῆδε τῆ οἰκία i. e. domo certae et definitae, singulis quibusque aedificiis oppositum. Id nec fieri nec interire dicitur, ut a sensibus exclusum ad mentem remittatur. analyt. post. II. 4. 91^b 5. καὶ γὰρ τὸ ζῶον εἶναι κατηγορεῖται κατὰ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι· ἀληθὲς γὰρ πᾶν τὸ ἀνθρώπου εἶναι ζῶον εἶναι, ὥσπερ καὶ πάντα ἀνθρώπου ζῶον, ἀλλ' οὐκ οὕτως ὥστε ἐν εἶναι. Quibus cum res (ἀνθρώπος, ζῶον) congruere dicuntur, tum notiones a rebus ipsis abductae. Eandem discriminis legem summa subtilitate innumeri loci tuentur. [Cf. Bz. ind. Ar. 221^a 34, stud. Ar. IV. 377, Trdlbg. Geschichte der Kateg. 39.]

Ita si hae formae (τὸ μέγεθος et τὸ μεγέθει εἶναι) diversae tenentur, quid est, cur eae interdum non differre significantur? Quando hoc eveniat, huius generis exempla, quae apud Aristotelem inveniuntur, luculenter docent. Citavimus imprimis phys. III. 5. 204^a 23. τὸ γὰρ ἀλείρω εἶναι καὶ ἄπειρον τὸ αὐτό, ἔπειρ οὐσία τὸ ἄπειρον καὶ μὴ καθ' ἔποκειμένον. Utraque forma (τὸ ἀλείρω εἶναι et ἄπειρον) propterea idem valere indicatur, quod infinitum non ἔποκειμένον habet, quo referatur. Quoniam infinitum neque in rem abit nec spatio includitur, quoniam infinitum, si rem dixeris, res est, quae sola notione continetur: infinito eam formam, quae nudae notioni indicandae proeusa est, nihil novi addere facile intellegas. Simili ratione metaph. Z, 11. 1037^b 1. καὶ ὅτι τὸ εἶ ἢν εἶναι καὶ ἕκαστον ἐπὶ κινήων μὲν κινήων, ὥσπερ ἐπὶ τῶν πρώτων οὐσιῶν, οἷον χαμυλότης καὶ χαμυλότητι εἶναι εἰ πρώτῃ, ἐστὶ. Πρώτας οὐσίας, de quibus, ne e categoriis difficultates excites, metaphysica conferas (A, 8. 1017^b 10 sqq.), hoc quidem loco mittamus. Sed fieri non potuisset, ut concretæ rei et notionis abstractæ formae (χαμυλόν et τὸ χαμυλόν εἶναι)

unae et caedem ponerentur. Cum autem *καμπυλότης* abstractum significet, τὸ *καμπυλότητι εἶναι* idem potest. Plane eodem modo Ζ, 10. 1036^a 1. τὸ *κύκλω εἶναι* et *κύκλος* inter se exaequantur, sed caute factum est, ut circulus sive mathematicus sive materia expressus ab hac cogitata circuli imagine segregetur. Quod tam accurate observatum est, ut articulus, ne certus circulus indicaretur, praetermitteretur. phys. I, 2. 185^b 21. τὰντὸν γὰρ ἔσται (idem esset) καὶ ἀγαθῶ καὶ κακῶ καὶ μὴ ἀγαθῶ εἶναι καὶ κακῶ; et eodem loco 24. ἀλλὰ περὶ τοῦ μηδέν καὶ τὸ τοιωδὶ εἶναι καὶ τὸ τοσωδὶ ταῦτόν. Si de nihilo agitur, et quantum et quale negatur; utriusque itaque notio in unum idemque evanescit; notionem dico, non ipsam rem, quae in nihilo plane est nulla. Adeo apud Aristotelem utriusque formae usus sibi constat.

Ex his igitur exemplis quid de sublato formarum discrimine colligas? — Hae formae tum demum idem pollent, ubi res ita in notionem abit, ut mente quidem concepta, nusquam vero in rerum natura reperiatur; id quod in nihilo, ut vidimus, et infinito locum habet. Deinde formarum discrimen nullius momenti est, ubi abstracta rei notio ipso iam substantivo significata est, velut *καμπυλότης* et τὸ *καμπυλότητι εἶναι*.

Sed utrumque in locum, de quo agitur, non cadit, si quidem vulgata eius lectio recte se habet ἐπ' ἐνίων γὰρ ταῦτόν ἐστι τὸ σαρκὶ εἶναι καὶ σάρκα. Caro, quatenus res est et sensibus subiecta et materia temperata, adeo a carnis ratione et notione, qua intima eius natura mente comprehenditur, distat, ut altera in alteram nunquam cedere possit. Quae segregandi necessitas ipso loco indicata est. ἡ γὰρ σὰρξ οὐκ ἀνευ τῆς ὕλης, ἀλλ' ὡσπέρ τὸ σιμιὸν τόδε ἐν τῶδε. Est enim τὸ σιμιὸν usitatum apud Aristotelem exemplum, quod ad κοῖλον eadem ratione refertur, qua notio materiae quasi ingenita i. e. res materiae concreta ad notionem a materia avocata. Instituta igitur comparatio eo ducit, ut τὸ σαρκὶ εἶναι, quippe plane eodem modo differens, τόδε ἐν τῶδε esse possit nunquam. Accedit, quod verborum coniunctio admodum implicata est. Verbum *κρίνει* non habet, quod iudicetur. Σὰρξ et τὸ σαρκὶ εἶναι, quamquam quasi in transcurso interiectum, sequentibus ita tractatur, quasi summa, in qua omnia, antecedentium esset notio, ut, quae vulgo est scriptura, σὰρξ vi quadam transponenda esset. Quare difficultatibus, interpunctione mutata, mederi studuimus: ἐπ' ἐνίων γὰρ ταῦτόν ἐστι τὸ σαρκὶ εἶναι καὶ σάρκα ἢ ἄλλω ἢ ἄλλως ἔχοντι κρίνει. Ita si legitur, antecedentia exempla universum discrimen constituunt; quod discrimen

sequentibus in unam rem convertitur. Nec transsiliendum est, ut ex interiectis verbis accusativum nanciscaris; sed continens quaedam orationis perpetuitas efficitur. Distinguendi vitium ab editoribus commissum ipso Simplicio vetustius esse videtur. Scribit enim p. 65 a. *ὅτιν σὰρξ καὶ τὸ σαρκὶ εἶναι. οὐκ ἄλλθὲς παράδειγμα εἰληγῶς. ἐπάγει οὖν ὡς ἐνύλον ἢ σὰρξ καὶ ὡς τὸ σιμόν ἐστίν. ἀλλ' ὅτι οὕτως ἔχει τὸ ἄνλον ἐνδεικνύμενος.* Id ipsum autem, quod exemplum non verum esset, nos impulit, ut ad aptiorem locum traheremus. Confirmatur quodammodo nostra interpungendi ratio a Bekkero, qui paulo post vulgatam *τὸ γὰρ σαρκὶ εἶναι καὶ ζοῖναι* ita emendavit, ut ad *ἄλλω* trahatur *ἄλλω — τὸ σαρκὶ εἶναι ζοῖναι*, — id quod priori, quale dedimus, respondet.

429^b 13. *ἄλλω ἢ ἄλλως ἔχοντι*] Philopon. Q. fol. 4 b. in scriptura non sibi constat; invenias enim apud eum *ἄλλω καὶ ἄλλω* atque rursus *ἄλλως καὶ ἄλλως ἔχοντι*. Scribit enim: *τοῦτο οὖν ἐστίν ὃ λέγει ἢ ἄλλω καὶ ἄλλω ζοῖναι. ἀντὶ τοῦ ἄλλω μὲν μέρει ἑαυτοῦ τὰ νοητά, ἄλλω δὲ τὰ ἐνύλα* et postea *Ἀριστοτέλης δὲ φησιν ὅτι τῶ ἀντῶ νῶ ἄνω γιγνώσκειται καὶ τὰ ἐνύλα καὶ τὰ ἄνύλα, ἀλλὰ ἄλλως καὶ ἄλλως ἔχοντι* nisi haec, quae infra sequuntur, *ἑτέρω ἢ ἑτέρως ἔχοντι* praeripere statuas. Possis Philoponum locum ita accepisse statuere, ut ἢ quasi corrigat orationem: „vel potius” *ἄλλω ἢ μῶλλον ἄλλως ἔχοντι*. Philoponus Q. 4.: *ἔροισματιζῶς δὲ χοῖ καὶ τὴν λέξιν παραφρασεῖον οὕτω ἐν ἐπερβίω παρασημένῃ. ἄλλο δὲ ζοῖναι τὸ σαρκὶ εἶναι ἀντὶ τοῦ ἄλλω μοσίω ζοῖναι τὰ ἄνύλα, οὕτως ἐν ἐπερβίω. ἄλλως δὲ ἔτοι χειροσημένῃ τοῦ ἄλλο μοσίω τοῦ ζοῖναι τὰ ἐνύλα, ἢ ὡς ἢ κεκλασμένη, εἰθεῖα. τῶ μὲν ἐποσειμένῃ εἰς ἐστι τοῦς, τῶ δὲ λόγῳ δίωφορος.*

Si sensibus rerum iudicium est, mente earum ratio et notio intellegitur. 16. *ἄλλω δὲ ἔτοι χειροσημένῃ ἢ ὡς ἢ κεκλασμένη, ἔχει πρὸς αὐτὴν οἷω ἐνιαθῆ*. In quo allatae imaginis comparatio et ambigua et obscura est. Omnes quidem, lineam rectam menti, inflexam sensibus componi consentiunt: quae vero et qualis sit similitudo in varias partes abeunt. Themistius in inflexa linea rem agnoscit duplicatam, qualis et materia apparet et notione concipitur. Themist. p. 551. (ex interpr. Herm. Barb.): Quemadmodum igitur lineam attensam et flexam dicere eandem possis, quamquam aliter hoc quam illo modo se habet: ita et intellectus potest unus et idem statui, qui concreta et composita, item qui formas et species meras percipiat. Quamobrem et assimilis rebus fit, quas cognoscit, compositus si compositas; simplex, si simplices formas, i. e. a materia seorsum

intellegit. ita interdum lineae directae, interdum arcuatae conferuntur. Sane Plato actiones intellectus circulis primum recto, mox circinato recurrentique interius comparat: Aristoteles lineae explicatae et replicatae sive porrectae et curvatae. Ac curvatae quidem idcirco, quia cum intellectus materiam et formam iunctim, id est, quod conerctum et conditum est, comprehendit, tum quasi geminari et duplicari videtur accessu phantasmatum et visorum, quorum operam usumque in una ea functione desiderat. Simplicius inflexam lineam in angulum traducit, et quoniam angulus in duabus lineis iungendis positus est, imaginem id agere iudicat, ut, quomodo sensuum cognitio in summae definitionis partem veniat, significetur. Simplicius fol. 65 a. — αἰσθήσει μὲν τὰ αἰσθητά, λογικῇ δὲ γνώσει τὰς συνθέτους καὶ ὅλως τὰς εἰδοποιημένας οὐσίας καὶ ἕτερα ὄνση τῆς τῶν εἰδῶν ἀντιληπτικῆς, καὶ τῇ αὐτῇ μὲν ἀλλ' ὅσον καμψθεῖση, καὶ οὕτω τὰ ὀριζόμενα νοοῖση. τοὺς γὰρ ὄρους ὀρθῶς καὶ ἀκαμπῶς· τελειότητες μὲν γὰρ οἱ ὄροι. καὶ ἡ νόησις αὐτῶν κατὰ τελειότητα ἴσταιται, ἐπειδὴ καὶ πᾶσα γνώσις κατὰ τὸ γνωστόν. τὰ δὲ εἰδοποιημένα τέλεια. καὶ ὁ συστοίχως τοῦτοις ἐπιβάλλον νοῦς· ἀλλ' οὐ τελειότητες. ἀλλὰ κατὰ μέθεξιν τῆς τελειότητος. ἡ δὲ κλάσις διηλοῦ τὴν μέθεξιν· καὶ γὰρ ὁ ἰατρὸς ὅσον καμψθεῖσά ἐστιν ἰατρικῆ, διὰ τὴν κατὰ ἰατρικὴν μὲν, δευτέραν δὲ ἐλόστασιν καὶ ἐκβεβηκνῶν. διὰ τὸ, τὸ ἐν τῷ μετέχειν ὄν ἥπερ ἐστίν, ἕτερον εἶναι τοῦ μετεχομένου, καίτοι καθ' αὐτὸ ὄν, καὶ ἡ κλασθεῖσα δὲ εὐθεία, τοῦτ' ἐστίν, ἡ καμψθεῖσα, ὡς γωνίαν ποιεῖν, ἀπὸ μὲν τῆς ἐκτεταγμένης γέγονεν. ἐκβᾶσα δὲ τὸ ἀπλοῦν καὶ ὅσον εἰς μερισμὸν ὑποβᾶσα. Ita fol. 65 b. καὶ γὰρ ἡ κεκλασμένη ὡς ἴδι, διωρίσασμεν τὴν τῶν εἰδοποιημένων συστοίχων διηλοῦ γνώσιν. ἡ δὲ ἐκταθεῖσα ὡς ὀρθῇ καὶ ἀκαμπῆς τῆς τῶν ὄρων καὶ τελειοτήτων γνώσεως εἰληπτα σύμβολον. Philoponum, etsi, quo eat, vix animo fugas, praetermittere religioni ducimus: ἢ ὥσπερ ἡ εὐθεία τῷ μὲν ἐλοκειμένῳ ἡ αὐτῇ ἐστι, τῷ δὲ λόγῳ διάφορος. ἄλλο γὰρ ἐστὶν εὐθεία εἶναι καὶ ἄλλο κεκλασμένη εἶναι. — τῷ μὲν ὑποκειμένῳ εἷς ἐστὶ νοῦς, τῷ δὲ λόγῳ διάφορος.

Itaque interpretes comparatione magis rem, quam intellectum tangi statuerunt, neque in hoc idoneum quicquam invenerunt. Nos vero, si locum ipsum sequimur, similitudinem non ad rem intellectam, sed ad intellectum eiusque, qua agit, rationem pertinere arbitramur. Quod enim artissime coniunctum est, ἄλλῳ ἴτοι χωριστῶ intellectum spectat, et quod dictum est, ὡς ἡ κεκλασμένη, ἔχει λόγος αὐτὴν ὅταν ἐκταθῇ, coniunctione

(ὄς) infertur, quae rationem et modum indicat. Nec scriptum est εὐθεΐα, sed ὅταν ἐκταθῆ, quod eiusmodi est, ut in similitudine explicanda extendendi actio in numerum veniat. Quare, dum aptius quid propositum fuerit, in hanc sententiam explicamus. Inflexa linea e recta nata posterius aliquid est, cui recta tanquam prius subest. Si inflexam in rectam rursus extenderis, princeps illud et causa restituitur. Ita mens, si notionem, quae rem constituit tanquam lex et causa, intellexerit, hoc, quod subest, sublatis, quae materiae natura notioni acciderunt, in dignitatem restituit suam.

§ 8. 429^b 18. Simili ratione mathematica se habent. A materia enim detrahuntur, ut ratione et intellegentia cognoscantur.

Ut rebus externis expediti ad subtiliorem loci intellegentiam facilius perveniamus, de interpungendi signis prius transigendum est. Quod legitur τὸ δὲ τί ἦν εἶναι, εἰ ἔστιν ἕτερον τὸ εὐθεῖ εἶναι καὶ τὸ εὐθὺ ἄλλω, id sensu destitutum; neque enim ἄλλω¹⁾ habet, quo referatur. Quod priori universae enunciationis parte continetur (μάλιν δ' ἐπὶ τῶν ἐν ἀφαιρέσει ὄντων τὸ εὐθὺ ὡς τὸ σιμόν μετὰ συνεχοῦς γὰρ), materiam comprehendit, qua mathematica exprimuntur, quaeque sensibus percipienda relinquuntur. Altera igitur pars (τὸ τί ἦν εἶναι κτλ.) rationem et notionem significat, quae ratione a sensibus diversa indicatur. Quare iungendum est τὸ τί ἦν εἶναι, ἄλλω; ita ut e superioribus χορίνει repetas.

ibid. τὰ ἐν ἀφαιρέσει] ἀφαιρέσεις a rerum materia, quae vel sculpendo vel excidendo artificii arbitrio fingitur (phys. I. 7. 190^b 7. τὰ δ' ἀφαιρέσει, ὅλον ἐκ τοῦ λίθου ὁ Ἐρμῆς), ad notiones translata est, quae mentis acumine, fortuitis rerum notis omissis, ad constantes et necessarias formas revocantur. Ita metaphys. Ζ, 11. 1036^b 3. χαλεπὸν δὲ ἀφελεῖν τοῦτο (i. e. quae semper et in omnibus locum habent, quippe quae ad necessaria accedant) διατοίρα. analyt. post. I. 5. 74^a 35. πότερον δ' ἡ τρίγωνον ἢ ἡ ἰσοσκελὲς ἐπάσχει; (angulorum numerum duos rectos aequare) καὶ πότε καὶ τοῦθ' ἐπάσχει πρῶτον; καὶ

1) [Bz. stud. Ar. IV. 376. in nota conicit ἄλλο. „Weil das Gerade als concretes Ding (ὡς τὸ σιμόν) etwas anderes ist als sein Wesensbegriff, das Gradesein (τὸ τί ἦν εἶναι, τὸ εὐθεῖ εἶναι), darum wird mit einem anderen Seelentheile oder durch eine andere Function desselben das Gerade aufgefasst und das Gradesein beurtheilt. Um diesen unzweifelhaft beabsichtigten Gedanken auszudrücken, muss 429^b 20 eben so sicher stehen τὸ δὲ τί ἦν εἶναι — ἄλλο, als es zunächst vorher heisst εἰ ἔστιν ἕτερον τὸ εὐθεῖ εἶναι καὶ τὸ εὐθὺ, und weiter oben ἐπεὶ ἄλλο τὸ μέγεθος καὶ τὸ μέγεθει εἶναι.“ In reliquis assentitur Trdlbgiog.]

καθόλου τίνος ἢ ἀπόδειξις; δῆλον ὅτι ὅταν ἀφαιρουμένων ἐπάροξη πρώτων, οἷον τῆ ἰσοσκελεῖ χαλκῶ τριγώνῳ ἐπάροξουσι δύο ὄρθαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ χαλκοῦν εἶναι ἀφαιρεθέντος καὶ τοῦ ἰσοσκελέος. ἀλλ' οὐ τοῦ σχήματος ἢ πέραςτος. ἀλλ' οὐ πρώτων. τίνος οὖν πρώτου; εἰ δὴ τριγώνου, κατὰ τοῦτο ἐπάροχει καὶ τοῖς ἄλλοις καὶ τούτου καθόλου ἐστὶν ἢ ἀπόδειξις. Hanc abstrahendi vim Aristoteles in mathematicis maxime ponit. metaph. K, 3. 1061^a 28. καθάπερ δ' ὁ μαθηματικὸς περὶ τὰ ἐξ ἀφαιρέσεως τὴν θεωρίαν ποιεῖται (περιελθὼν γὰρ πάντα τὰ αἰσθητὰ θεωρεῖ, οἷον βάρος καὶ ζουφότητα καὶ σκληρότητα καὶ τούταντιον, καὶ ἔτι δὲ καὶ θερμότητα καὶ ψυχρότητα καὶ τὰς ἄλλας αἰσθητὰς ἐναντιώσεις, μόνον δὲ καταλείπει τὸ ποσὸν καὶ συνεχές, τῶν μὲν ἑρ' ἐν τῶν δὲ ἐπὶ δύο τῶν δ' ἐπὶ τρία, καὶ τὰ πάθη τὰ τούτων ἢ ποσὰ ἐστὶ καὶ συνεχῆ, καὶ οὐ καθ' ἕτερον τι θεωρεῖ, καὶ τῶν μὲν τὰς πρὸς ἄλληλα θέσεις σοπεῖ καὶ τὰ ταύτας ἐπάροχοντα, τῶν δὲ τὰς συμμετρίας καὶ ἑσυμμετρίας, τῶν δὲ τοῖς λόγους, ἀλλ' ὁμοῦ μίαν πάντων καὶ τὴν αὐτὴν τίθεμεν ἐπιστήμην τὴν γεωμετρικὴν κτλ.) phys. II, 2. 194^a 10. ἢ μὲν γεωμετρία περὶ γραμμῶς φυσικῆς σοπεῖ, ἀλλ' οὐχ ἢ φυσικῆ. Aristoteles de caelo III, 1. 299^a 16. contra eos disputans, qui γεννητὰ corpora e planis componunt et in plana solvunt, ita pergit τὰ μὲν ἐξ ἀφαιρέσεως λέγεται τὰ μαθηματικά, τὰ δὲ φυσικὰ ἐκ προσθέσεως, illa adempta materia iudicari, haec adiecta et in calculum vocata (cf. Bud. comm. Gr. ling. p. 314). Mathematica igitur ita e rerum natura petita sunt, ut mens, reliquis detractis, nihil nisi figuram et numerum contemplandum et indagandum sibi relinquat. Quo etiam pertinet, quod scriptum est anal. post. I, 79^a 7. τὰ γὰρ μαθήματα περὶ εἶδη ἐστὶν· οὐ γὰρ καθ' ἑλοκειμένον τινός· εἰ γὰρ καὶ καθ' ἑλοκειμένον τινός τὰ γεωμετρικά ἐστὶν, ἀλλ' οὐχ ἢ γεωμετρικὰ καθ' ἑλοκειμένον. de an. III, 7. 431^b 15. οὕτω τὰ μαθηματικά οὐ κερχωρισμένα ὡς κερχωρισμένα νοεῖ. Aristoteles nondum ipsius imaginationis motum mathematicae cognitionis fontem aperuit; eamque non ex sola hominis mente, sed ex ipsis experientiae finibus deprompsit. Unde factum est, ut τὰ ἐξ ἀφαιρέσεως, nulla re addita, mathematica significarent. anal. post. I, 18. 81^b 3. καὶ τὰ ἐξ ἀφαιρέσεως λεγόμενα ἔστιαι δι' ἐλαγωγῆς γνώριμα. de part. animal. I, 1. 641^b 11. ἔτι δὲ τῶν ἐξ ἀφαιρέσεως οὐδενὸς οἷον τ' εἶναι τὴν φυσικὴν θεωρητικὴν, ἐπειδὴ ἢ φύσις ἐνεκά τοι ποιεῖ πάντα. eth. Nicom. VI, 9. 1142^a 16. εἰτε καὶ τοῦτ' ἄν τις σκέπτατο διὰ τί μαθηματικὸς μὲν καὶς γένοι' ἄν, σοφὸς δὲ ἢ φυσικὸς

οὐ. ἢ ὅτι τὰ μὲν δι' ἀραιρέσεως ἐστὶ τῶν δ' αἰ ἀρχαὶ ἐξ ἐμπειρίας. cf. de an. III, 7. 431^b 12. III, 8. 432^a 5. [Trdlbg. Gesch. d. Kat. 83. n. 2. Bz. ind. Ar. 126^b 9.]

429^b 18. τὸ εὐθὺ ὡς τὸ σιμόν] linea recta, i. e., ut τὸ σιμόν additum docet, in ipsa materia expressa.

429^b 19. τὸ σιμόν] de naso redunco dictum; quod, quoniam ab universo aliquo genere alienum peculiari quadam re tenetur, ut notio sit a materia haudquaquam separanda: Aristoteles quasi perpetuum exemplum creavit, ut notioni a materia advocatae una mente et ratione conceptae opponeretur. Ita σιμόν III, 7. 431^b 13. metaph. E, 1. 1025^b 30. τῶν δὲ ὀριζομένων καὶ τῶν τί ἐστὶ τὰ μὲν ὁτίως ἐπάχει ὡς τὸ σιμόν, τὰ δ' ὡς τὸ κοῖλον. διαφέρει δὲ ταῦτα ὅτι τὸ μὲν σιμόν συνελκόμενον ἐστὶ μετὰ τῆς ἕλης. ἐστὶ γὰρ τὸ μὲν σιμόν κοίλη ὄγς, ἣ δὲ κοιλότης ἀνεῖ ἕλης ἀσθιότης. Z, 5. 1030^b 29. 31. A, 7. 1064^a 25. ἣ γὰρ σιμότης ἐν ἑνὶ γίγνεται, διὸ καὶ ὁ λόγος αὐτῆς μετὰ ταύτης θεωρεῖται. τὸ σιμόν γὰρ ἐστὶ ὄγς κοίλη. Z, 10. 1035^a 26. [Bz. ind. Ar. 680^a 41.] Quare τὸ εὐθὺ ὡς τὸ σιμόν hoc sibi vult, in iis, quae ad mathematica revocantur, rectum aequae atque aduncum, quod in naso cernitur, cum materia coaluisse, et cum ipsa sub cognitionem cadere.

429^b 19. μετὰ συνεχοῦς γὰρ.] Quonam haec trahenda et quare adiecta sunt? [Quod simo corporis est materia, id recto continuum¹) est quasi corpus; quo detracto in solo numero (cf. infra 20. δνός) notio versatur, quae recti naturam constituat tanquam prior. In ipsa ἀραιρέσει duplex est gradus. alter geometrarum figurae, alter arithmeticorum numerus. cf. metaph. A, 1. 982^a 26. αἰ ἐξ ἐλατιόνων (ἐλιστιῆμα) ἀραιρέστερα τῶν ἐκ προσθέσεως λεγομένων, ὅσων ἀριθμητικὴ γεωμετρίας. cf. Trdlbg. Gesch. der Kateg. 13. n. 2.]

429^b 19. τὸ τί ἦν εἶναι cf. ad II. 1. 412^b 16. Recti ratio et notio non sensibus sed mente ab his diversa iudicatur.

429^b 20. ἔστω γὰρ δνός.] Dyas ponitur, sive est, sive exempli causa adhibetur. Sed quid tandem sit, quod dyas sta-

1) Aliter ed. pr., legebantur enim haec: „Themistius materiam intellexit; quocum vocis usus aperte pugnat. Continuum est; et, reliquis detractis, sola, ut vidimus, quanta et continua mathematicae cognitioni relinquuntur. Continuum esse, non est, quod de linea recta moneatur. Sed de σιμόν haud aequae inutile. Quare propterea additum putaverim, ut, cur recti rationes (τὸ εὐθὺ) τῷ σιμόν comparari queant, intellegatur. Nam ipsum etiam σιμόν tanquam continuum ad mathematica redigi posse.”

tuitur, obscurum est. In quo duo occurrunt. Aut universa haec inter rem et notionem suam differentia, in qua loci cardo versatur, aut ipsa recta linea, quae e puncto tanquam unitate abit et duobus punctis definitur, dyas significatur. Hoc si est, Platonis definitionem, tanquam exemplum, quomodo notio e re peteretur, Aristoteles proposuit. Illud si acceperis, celebratos tamen Platonis numeros toties ab Aristotele impugnatos ipso nomine quodam modo respici concedes. Simplicius dyada ad rectae lineae definitionem traxit, ita tamen, ut nec Platonem curaret nec exempli consilium perspiceret. Simpl. fol. 65 b. *καὶ νῦν δὲ ὑπέμνησεν εἰπὼν, ἔστω γὰρ δυάς· τὸ εὐθύ δηλαδὴ· μονὰς μὲν γὰρ τὸ εὐθεῖ εἶναι διὰ τὸ ἀδιαίρετος ἐν. δυάς δὲ τὸ εὐθύ οὐκ ὡς δύο. ἐν γὰρ καὶ αὐτό. ἀλλὰ συνεχές καὶ διαίρετόν καὶ ταύτην δυαδικόν.* Aristoteles notionem obscuris numeris involvere non amat, ut Platonem respici putemus; id quod eo credibilius est, quod ipso verbi modo (*ἔστω*) poni aliquid, non affirmari indicatum est. Plato rectam lineam dyadi comparasse, ipso libro nostro (I, 2. 404^b 20. cf. Bz. ind. Ar. 206^a 3) intelleximus. Ab hac Platonis similitudine, si sententiam quaesiveris subiectam, non plane dissimile est, quod Aristoteles affert phys. VIII, 8. 264^b 19. *ἢ δὲ κατ' εὐθειῶν (κίνησις) ἀφ' αὐτοῦ εἰς ἄλλο.*

Philoponus plane alia ratione dyada ad rectam lineam accommodavit. Haec enim scribit: *τοῦτο ὡς πρὸς τι ὡς πρὸς τὰ ἐν συνεχείᾳ ὄντα εἶδη. τὰ γὰρ ἐν ἀφαιρέσει ἐν τι μόνον δηλοῦσι τὸ εἶδος. τὰ δὲ οὐκ ἐν ἀφαιρέσει δύο δηλοῦσι τὸ εἶδος ἅμα τῇ ἕλῃ. καὶ δικαίως ταῦτα δύο λέγεται ὡς ἐνὸν καὶ ἐπιδεχόμενα διαίρεσιν ὡς τὰ δύο. τὰ γὰρ ἐν ἀφαιρέσει ἀδιαίρετα ὄντα μονάδι ἔοικεν ἀμέλει καὶ ἡ κεκλασμένη εὐθειᾶ ὡς δύο οὕσα ἐνὸν τι ἐδίχον. καὶ τὰ μαθήματα οὖν διττὰ ἔσται. τὰ μὲν κατὰ τὸ εἶδος αὐτῶν, ὅπερ ἐδήλωσεν εἰπὼν εὐθεῖ εἶναι ἢ κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὴν ἕλῃ.* Quibus acceptis rectum intellegitur materiae coneretum, in quo duplex sit natura (*δυάς*) materia et forma. Cui id obici potest, nunc de sola potius notionem et forma agi, ut importune interpositum esse appareat. Itaque ad alteram potius redeas, quam significavimus, dyadis explicandae viam, ut duplex sit, quod ponatur, cognitionis genus. Ita quidem per vocis naturam *δυάδα* capere licet. Eodem plane modo phys. I, 9. 192^a 8. *τριάς* de triplici principiorum genere inter se coniuncto *ὥστε παντελῶς ἕτερος ὁ πρότος οὗτος τῆς τριᾶδος κἀκεῖνος* (i. e. materiae, formae, privationis). Sed unum obstat. Duplex haec ratio cum universo loco pronuncietur, non est, quod tam obscura et quasi

suspensa proponatur. Quod nisi subtilius videatur, dyada tanquam aliquam recti definitionem agnoscere praestabit. [Cf. quae Trdlbg. addidit ad 429^b 19.]

429^b 21. *καὶ ὁλως ἄρα ὡς χωριστὰ τὰ πράγματα τῆς ὕλης, οὕτω καὶ τὰ περὶ τὸν νοῦν.] τὰ πράγματα.* rerum, si verum quaeris, notiones a materia cogitatione segregantur. Num vero ex hac similitudine ipsam mentem a corpore segregari concludit? [Nihil aliud significatur, nisi mentem proprium esse intellegendi genus idque a sensibus *χωριστόν.*]

§ 9. 429^b 22. Quaestiones adduntur, quae difficultates habent. Omnis de mentis natura ratio a sensibus petita erat, ut etiam mens a rebus, quas cogitaret, pati videretur; id quod Anaxagorae, qui mentem a rerum momento liberam et omnis commercii immunem vindicavit, prorsus repugnat.

Duplex conditio 23. *εἰ ὁ νοῦς ἀπλοῦν ἔστι* et rursus 24. *εἰ τὸ νοεῖν πάσχειν τί ἔστιν* ita seiungenda, ut illa ad *ἀπορήσειε*, haec ad *νοήσει* trahatur. Quod vero sequitur, in eo mira obscuritas.

429^b 25. *ἢ γὰρ τι κοινὸν ἀμφοῖν ὑπάρχει, τὸ μὲν ποιεῖν δοκεῖ τὸ δὲ πάσχειν.]* Quid enim *κοινόν*? quid *ἀμφοῖν*? quorsum *τὸ μὲν, τὸ δέ*? utrum ad duas res disiungendas an ad unam rem partiendam? Quid, quod coniunctio *γὰρ* adeo incerta est, ut utrum difficultatis vis augeatur an tollatur dubites? Primum id agi existimes, ut ad motam quaestionem breviter respondeatur. Quod si est, locum in hanc sententiam explicandum esse iudico. *ἀμφοῖν* duplex sit cognitionis genus. sensuum perceptio et mentis intelligentia, *κοινόν* communis res, quae et sensus ferit et mente comprehenditur. Quatenus igitur utrique et sensui et menti communis res cognoscenda proposita est, ille pati, haec agere videtur. Qua ratione patiendi necessitas a mente ad sensus amandatur; quamquam ne ita quidem, si verum quaeris, a patiendo prorsus mens liberatur: patitur enim ipsis sensibus ministris. Est tamen aliqua ratio, verbis non obtrusa, sed ab ipsis oblata, in qua id solum desideratur, quod nec *ἀμφοῖν* nec *κοινόν* satis patet. Exciderunt fortasse aliqua verba, quo pertinebant. Commentatores locum aliter accipiunt, sed haud scio an minus prospere. Themistius p. 552. (ex interpr. Hermol. Barb.): „Nihil vero patitur, quod non materiam communem cum agente participet, unde fit, ut quodque a quoque passim indiscreteque pati non possit, ut sonus a linea, sed illa tantummodo, quorum communis subiecta materia est.” — Quae si scripta sunt, ut mentem unde pendeat habere negetur, haec erit loci sententia: duabus rebus communem

subesse debere materiam, ut altera in alteram agere, altera ab altera pati queat. Hoc vero in mentis intellegentiam non cadere; eam enim nihil esse corporeum, cuius generis res sint. Hae quidem intellegendi rationes ita comparatae sunt, ut quaestioni respondeant difficultatemque removeant; aliae contra, ut, quanta et qualis sit difficultas, exponant et quomodo tollatur, a sequentibus exspectare videantur. Philoponus loci interpretationem ita flectit, ut mentem non ab externo commercio defendat, sed potius ad difficultatem confirmandam rebus implicet. οὐδὲν δὲ πάσχει ἕξ αὐτῶν ὃ μὴ ἐστὶν ὁμόῦλον αὐτοῖς — εἰ οὖν γιγνώσκει ὁ νοῦς αὐτά, καὶ πάσχει ἐπ' αὐτῶν· εἰ δὲ πάσχει ἐπ' αὐτῶν, ὁμόῦλος αὐτοῖς ἐστὶν· εἰ δὲ ὁμόῦλός ἐστι τοῖς αἰσθητοῖς οὐκ ἔτι ἐστὶν ἀπλοῦς νοῦς, ἀλλὰ σύνθετος. Eodem fere modo Simplicius fol. 66 a.: ἡ τοίνυν ἀπορία, πῶς ἐν τῷ πάσχειν τὸ νοεῖν ἀπαθοῦς ὄντος τοῦ νοῦ, ὡς καὶ τῷ Ἀναξαγόρᾳ δοκεῖ. πῶς δὲ οὐκ ἔξει τι κοινὸν πρὸς τὰ ποιῶντα, εἰ πάσχει; κατὰ κοινὸν γάρ τι τὸ μὲν ποιεῖ τὸ δὲ πάσχει, καίτοι ἀμιγροῦς ὄντος καὶ μηδενὶ μηδὲν ἔχοντος κοινὸν τοῦ νοῦ. τοιαύτη μὲν ἡ ἀπορία. Hos igitur commentatores secutus ἄμω exponas cognitionem una cum eo, quod cognoscitur; quorum, ut alterum in alterum agere possit, communis aliqua natura (κοινόν τι) esse oporteat, ut mentis intellegentia in rerum materiam trahatur. Sed alia etiam via patet a commentatoribus non multum diversa. Quatenus enim et cognitioni et rei cognitae commune quid subest, mentis intellegentiae partim pati partim agere videtur. Horum omnium quidquid est, difficultas quasi acuitur, ut a sequentibus quomodo removeatur exspectetur (§ 11).

§ 10. 429^b 26. Altera difficultas in eo posita est; quomodo fieri possit, ut ipse mentis intellectus intellegatur. In quo, si, quod intellegitur, suo genere unum est et idem, duo se iunguntur, aut mentis intellectum rebus subesse, ut haec intellegantur, aut intellectum e rebus ipsis, quo ad intellegendum aptae sint, id admixtum habere, i. e. intellegendi causam et materiam aut a mentis natura ad res aut a rebus ad mentem transferri.

429^b 27: εἰ μὴ κατ' ἄλλο αὐτὸς νοητός] i. e. εἰ δὲ ἑαυτὸν νοητός.

429^b 28. Ἐν δέ τι τὸ νοητὸν εἶδει. Haec est communis, quae statuitur, conditio. Si enim, quod a mente intellegitur, diversum statueres, etiam origo eius diversa esse posset, ut omnis haec disiunctio evanesceret. Haec conditio non demonstrata est, sed posita tanquam a summa cogitandi lege, quae ultima principia versus unum fontem cogit, postulata.

429^b 27. 28. ὑπάροξει, ἔξει.] Futura disiunctionem a conditionis fundamento pendere significant. [Cf. Bz. obs. ad Met. 62 — 67, ind. Ar. 754^a 55.]

§ 11. 429^b 29. Haec ad primam difficultatem (§ 9) componendam pertinent. Aristoteles patiendi incommodum ita amolitus est, ut mentem rerum faceret facultatem (δυναμιν). Hoc illud, quod postulabatur, commune est (ζωιόν τι), ut mens non extrinsecus patiatur, sed, dum res cogitat, suam ipsius facultatem ad actum et vitam traducat. δυνάμει πως ἔστι τὰ νοητά. cf. II, 5. 417^b 23. ταῦτα (i. e. τὰ καθόλου) δ' ἐν αὐτῇ πως ἔστι τῆ ψυχῆ, metaphys. A, 7. 1072^b 18 sqq. — 429^b 31. ἀλλ' ἐντελεχεία οὐδὲν πρὶν ἂν νοῆ, cf. § 3. 4. — 430^a 1. δεῖ δ' οὕτως ὥσπερ ἐν γραμματείῳ ᾧ μηδὲν ὑπάρχει ἐντελεχεία γεγραμμένον. Cave ne mentem tabulam rasam cogites, per se inanem et inertem, in quam res quasi dominae semet ipsas inscribant. Cui sententiae, quam ex hoc loco petivere, velut ipse Leibniti-
us, Aristotelis imprimis intellegens (Guhrauer, Leibnitz deutsche Schriften II. 330), universa loci ratio adversatur. Neque enim mens per se inanis, sed δυνάμει res ipsae, quas ipsius mentis actio quasi in vitam suscitatur. Mens tabulae (γραμματείῳ) non ita comparata, ut in Platonis Theaeteto p. 191. 195, quasi in eius ceram rerum formae imprimerentur, ut materiae similitudine capax memoriae vis intellegeretur. Menti nulla notitia innata, sed cogitandum, ut consequatur, velut tabula litteraria nihil iam in se scriptum habet, nisi manus pinxerit. Tabula litteraria non inertiae, qua per se omni vi carere videatur, imago est, sed potius facultatis, qua suscipiendi est capax. Recte quidem Alex. Aphrodis. de an. I, 30, fol. 138 b. οὐδὲν ἄρα τῶν ὄντων ἐνεργεία ἐστὶν ὁ ἕλιζός νοῦς ἀλλὰ πάντα δυνάμει. πρὸ γὰρ τοῦ νοεῖν οὐδὲν ὄν ἐνεργεία, ὅταν νοῆ τι, τὸ νοούμενον γίνεται, εἴγε τὸ νοεῖν αὐτῷ ἐν τῷ τὸ εἶδος ἔχειν τοῦ νοούμενου. ἐπιτηδειότης τις ἄρα μόνον ἐστὶν ὁ ἕλιζός νοῦς πρὸς τὰ τῶν εἰδῶν ἐπιδοχὴν, ζοιζὼς πινακίδι ἀγραφή, μᾶλλον δὲ τῆς πινακίδος ἀγραφή, ἀλλ' οὐ τῆ πινακίδι αὐτῇ, αὐτὸ γὰρ τὸ γραμματεῖον ἴδι τι τῶν ἢ-των ἐστίν. διὸ ἢ μὲν ψυχὴ καὶ τὸ ταύτην ἔχον εἴη μᾶλλον κατὰ τὸ γραμματεῖον. τὸ δὲ ἄγραφον ἐν αὐτῇ ὁ νοῦς ὁ ἕλιζός λεγόμενος, ἢ ἐπιτηδειότης ἢ πρὸς τὸ ἐγγραφεῖναι. ὡς οὖν ἐπὶ τοῦ γραμματεῖον· τὸ μὲν γραμματεῖον πάσῃ ἂν τι γραφόμενον ἐν ᾧ ἢ πρὸς τὸ γραφεῖναι ἐπιτηδειότης, ἢ μέντοι ἐπιτηδειότης αὐτῇ οὐδὲν πάσχει εἰς ἐνεργείαν ἀγομένη, οὐδὲ γὰρ ἐστὶ τι ἐποζέμενον, οὕτως καὶ ὁ νοῦς.

§ 12. 430^a 2. Mentis intellectus per se ipse intellegitur, ut non a rebus intelligentia proficiscatur, sed ab intellectu ad res manet. Quae cognoscuntur aut materia carent, velut quae scientia et contemplatione comprehenduntur, aut ipsi materiae insunt. In illis res a cogitatione non diversae, sed in ipsa mentis agitatione positae; in his quidquid inest, rationis est particeps, ut quod mente intellegitur, *δυνάμει* inveniatur. Mens igitur omnium horum per se facultas, ut non e rebus petenda sit, sed hae, quatenus in ratione positae sunt, ipsi iam subsint. Conferenda sunt cum his metaphys. A, 7. 1074^b 33. *αὐτὸν ἄρα νοεῖ, εἴπερ ἐστὶ τὸ χράτιστον, καὶ ἐστὶν ἢ νόησις νοήσεως νόησις. φαίνεται δ' αἰεὶ ἄλλον ἢ ἐπιστήμη καὶ ἢ αἰσθησις καὶ ἢ δόξα καὶ ἢ διάνοια, αὐτῆς δ' ἐν παρόργῳ. ἔτι εἰ ἄλλο τὸ νοεῖν καὶ τὸ νοεῖσθαι, κατὰ πρότερον αὐτῷ τὸ εἶ ἐπάργχει; οὐδὲ γὰρ ταῦτὸ τὸ εἶναι νοήσει καὶ νοουμένῳ ἢ ἐπ' ἐπίων ἢ ἐπιστήμη τὸ πρῶγμα· ἐπὶ μὲν τῶν ποιητικῶν ἕνε ἕλης ἢ οὐσίας καὶ τὸ τί ἦν εἶναι, ἐπὶ δὲ τῶν θεωρητικῶν ὁ λόγος τὸ πρῶγμα καὶ ἢ νόησις. οὐχ ἕτερον οὖν ὄντος τοῦ νοουμένου καὶ τοῦ νοῦ, ὅσα μὴ ἕλην ἔχει, τὸ αὐτὸ ἔσται, καὶ ἢ νόησις τοῦ νοουμένου μία.* In quo eadem fere partitio. Quemadmodum τὸ τί ἦν εἶναι, quamquam mente tanquam lex conceptum, ad materiam, in qua expressum est, respicit, ita nostro de anima loco, ἐν τοῖς ἔχουσιν ἕλην *δυνάμει* *ἕλαστόν* ἐστὶ τῶν νοητῶν scribitur. Haec enim eodem inter se modo respondent, atque quae utroque loco de iis dicta sunt, quae scientia et contemplatione complectaris.

Quod interpositum est τοῦ δὲ μὴ αἰεὶ νοεῖν τὸ αὐτίον ἐπι-
σχεπτέον, importunum est. Dividit enim opposita, quae divi-
 denda non sunt. eaque conturbat. Sunt tamen quodam modo
 coniuncta. Ubi enim quod intellegitur idem est atque intellectus.
 ibi hoc adeo in intellectus potestate situm est, ut quid perpetuam
 mentis agitationem impediat, vix appareat. Quare primum
 fuit ad hanc difficultatem significandam delabi, ut verba ab aliena
 manu addita credere religioni ducamus. Est enim Aristotelis,
 liberum cogitationis cursum sequi neque anxia perspicuitatis
 cura deflecti.

Cap. 5.

Ut in omni rerum natura materia, quae patitur, ab eo, quod agit et efficit, diversa est (§ 1), ita in mente intellectus et agens et patiens; hic caducus et cum ceteris et corporis et animi facultatibus coniunctus; ille separabilis et immortalis (§ 2).

§ 1. 430^a 10. Universum in omnibus rebus agendi et patiendi discrimen ad animum et mentem translatum.

430^a 11. *τοῦτο ὃ πάντα δυνάμει ἐξεῖνα.*] Adde animo γίγνεται, id enim intellegi sequentia docent. Quorsum sunt tandem ἐξεῖνα? Nihil definitum est, quod fiat materia; nihil, quo demonstrativum pronomem pertineat. ἐξεῖνα, ut *ιὸδε τι*, quae est Aristotelis pronomina philosophica significatione donandi consuetudo, res certas et definitas indicare videtur. 1) Generalis eiusmodi vis et potestas a pronomine ἐξεῖνος adeo non aliena est, ut hoc sensu ab eo vel adiectivum ducatur. metaph. Ζ, 7. 1033^a 7. *ἐξ οἷ δὲ ὡς ὕλης γίγνεται ἔνια, λέγεται ὅταν γένηται, οὐκ ἐξεῖνο, ἀλλ' ἐξεῖνον.* cf. Θ, 7. 1049^a 19, 21.

430^a 12. *οἷον ἢ τέχνη πρὸς τὴν ὕλην πέπονθεν*] ne premas *πέπονθεν*: perversiores enim rationem, cum ars agat, arti materia subiecta sit. *πέπονθεν*, nihil aliud quam *ἔγει*.

430^a 15. *ὃ δὲ τῷ πάντα ποιεῖν, ὡς ἕξις τις, οἷον τὸ φῶς*] *ἕξις στερήσει* privationi opposita; unde *ἕξις* id habet, ut potius det, quam accipiat, ut etiam ubi quasi a dominante vi universa rei natura constituatur, locum habere possit. Non dissimile est exemplum metaph. Θ, 1. 1016^a 11. *ἕξις ἀλαθείας* his verbis: *ἡ μὲν γὰρ τῶν λαθεῖν εἶσι δόξαίς, ἡ ἐν αὐτῷ τῷ πάσῃ ἀρχῇ μεταβολῆς λαθητιζῆς ἐπ' ἄλλον ἢ ἄλλο· ἡ δ' ἕξις ἀλαθείας τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον καὶ φθορᾶς τῆς ἐπ' ἄλλον ἢ ἢ ἄλλο, ἐπ' ἀρχῆς μεταβλητιζῆς.*

430^a 16. *οἷον τὸ φῶς.* Sicut colores lumen expectant, ut appareant, id est ut colorum vice vere fungantur: ita sensuum notitiae et quidquid ad intellectum patientem pertinet mentem agentem requirunt, ut omnes veritatis numeros habeant et verae notionis vim consequantur. Suscitatur vitam lumen a nemine nisi a se ipso suscitatum. Ita ipsum patiendi expers in terrestrem rerum naturam infinita vi utitur. Eiusmodi est intellectus agens, ut ipse nulla re indigens reliquis notionibus veritatis sit testis et auctor. Sunt igitur duo, quibus comparatio continetur: sed haec duo Aristoteles, quae eius est brevitatis, ita distribuit, ut alterum in similitudine *ποιεῖ τα δυνάμει ὅτια ἐνεργείας*, alterum in re comparata *ἀλαθείας καὶ αὐτιζῆς τῆς οὐσίης ὡς ἐνεργείας* significet. Ita legentis acumini relinquitur, ut, quod in altero dicitur, ad utrumque trahat, atque lineis, quae ductae sunt, imaginem componat.

1) [In Bz. ind. Ar. 227^a 20 sqq. exempla huius usus non leguntur; intellegas *εὐατορ γέρος*.]

[430^a 18. Torstrikius coniecit τῆ οὐσίᾳ ὧν ἐνέργεια,¹⁾ quod probabile est. Colores quidem ἐνεργεία fiunt: lux, ut mens est ἐνέργεια ipsa (ποιῶν). Offendit autem duplex datus οὐσία et ἐνεργεία. Cf. metaph. Α, 7. 1072^a 26. ἔστι τι ὃ οὐ ζινοῦμενον ζινοῖ, ἀίδιον καὶ οὐσία καὶ ἐνέργεια οὐσα. 1072^b 26. ἡ νοῦ ἐνέργεια ζωή, ἐξείνος δὲ ἡ ἐνέργεια.]

§ 2. 430^a 18. αἰεὶ γὰρ τιμιώτερον τὸ ποιῶν τοῦ πάσχοντος καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἕλης. cf. metaph. Ζ. 3. 1029^a 6.

430^a 19. τὸ δ' αὐτό ἐστίν ἡ κατ' ἐνεργειαν ἐπιστήμη τῶ πράγματι ἢ δὲ κατὰ δύναμιν χρόνῳ προτέρα ἐν τῶ ἐνί, ὅλως δὲ οὐ χρόνῳ.] Sententiae tam subito interiectae, ut vinculo, quo cum summa, de qua agitur, reteneantur, solutae esse appareant. Quid sibi velint, divinationi permittitur. Sint igitur exempla, quibus intellectus agentis rationes inclarescant. Ut ea scientia, quae actu dicitur, rem, quam complectitur, quasi mente et cogitatione denuo eandem gignit: similiter fit, ut intellectus agens ab ipsis rebus liber rerum veritatem cogitatione constituat. Deinde ut in singulis quibusque hominibus scientiae facultas ipsam scientiam antecedit, in universum vero ipsa scientia, ut a singulis percipi possit, prior esse debet: ita et intellectus agens, tanquam veri fons, etsi in singulis posterior, in universum erit prior. Ita fere sententias connexas esse existimamus. Si vix aliam coniunctionem extricaveris, intellectum agentem, etsi eius homines non expertes sunt, illum tamen esse aeternum, a quo rerum universitas conditur, altera vel maxime similitudine declaratur. Festiva est imago, qua Philoponus utitur, ut, singulorum tantum ratione habita, scientiae facultatem (νοῦν δινύμει) ipsam scientiam (νοῦν ἐντελεχεΐα) antecedere illustret; neque enim flores, qui fructus antecedant, simpliciter his dici priores.

430^a 22. ἀλλ' οὐχ ὅτε μὲν νοεῖ ὅτε δ' οὐ νοεῖ] ἐπιστήμην eam facere, quae cogitet, grammatica verborum coniunctio iubet, vetat autem res ipsa. Trahas igitur ad intellectum agentem. Hic autem si nunquam non intellegere, si perpetuo agere dicitur, quomodo tandem in humani animi imbecillitatem cadat? Cui difficultati quod satisfaceret, non invenimus. Phi-

1) [Ita etiam Bz. ind. Ar. 491^b 2: „οἷτος ὁ νοῦς (is, qui distinguitur a λαθιτικῷ νοῦ, quem λαοιτικὸν νοῦ nomine Arist. non significat) ζωριστός καὶ ἀπαθής καὶ ἀμιγής τῆ οὐσίᾳ ὧν ἐνέργεια. cf. 4. 429^b 5, ^a 19. τοῦτο μόνον ἐνδέχεται ζωρίσθαι, καθάπερ τὸ ἀίδιον τοῦ φθαρτοῦ. II, 2. 413^b 24. ὁ νοῦς ζοίζειν ἐγγίγνεσθαι οὐσία τις οὐσα καὶ οὐ φθιέσθαι I, 4. 408^b 18. metaph. Α. 3. 1070^a 26.” In textum haec lectio ἐνέργεια accipi debet.]

loponus rem ita expedit. ut non hominem. sed humanum genus perpetuo cogitare intellegat. quo quidem modo homo etiam semper vivere diei possit. Q. fol. 6 b. οὐ γὰρ τὸν ἕνα τῶ ἀοιδμῶ νοῦν λέγομεν ἀεὶ νοεῖν, ἀλλ' ὅτι ἐν ὅλῳ τῶ ζώσῳ ἀνθρώπινος νοῦς ἀεὶ νοεῖ. et postea εἰλιὸν ὅτι ὅλως δ' οὐ χρόνῳ ἀντὶ τοῦ ὅλῳ ζώσῳ, καὶ ὅλως ἀντὶ τοῦ ὀλικῶς καὶ ζοσμῶς (Q. fol. 7 a.). Simplicius fol. 69 a. tam obscura affert, ut rem plane invertere videatur. ἐπὶ δὲ τῶν αἰσίων μὲν, ποτὲ δὲ νοούντων καὶ αὐ ποτὲ μὴ νοούντων, οὐδὲ ἐν τῶ ἐν πρότερον τὸ δυνάμει χρόνῳ. τί γὰρ τοῦτο μᾶλλον ἢ τὸ ἐνεργείᾳ διαδεχομένον ἄλλῃα: δι' ὃ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς ψυχῆς οὐκ ἀξιῶι χρόνῳ πρότερον εἶναι ἢν δύναιται ἀλλ' ἐκεῖνο ἀληθῶς ἐπάσχειν, τὸ ποτὲ μὲν νοεῖν αὐτήν, ποτὲ δὲ μὴ νοεῖν.

430^a 23. χωρισθεῖς δ' ἐστὶ μόνον τοῦθ' ὅτι ἐστὶ] cf. II, 1. § 12. τοῦθ' ὅτι ἐστὶ, id quod re vera est. Mens separata nihil est, nisi quod per se est. nulli rei a se alienae immixta; atque ita suum habet τὸ τί ἢν εἶναι.

430^a 23. οὐ μνημονεύομεν δέ, ὅτι τοῦτο μὲν ἀπαθές, ὃ δὲ παθητικὸς νοῦς φθαρτός ἐστ.] (cf. I, 4. 408^b 25). Si pars aliqua nostri aeterna est. quaeritur sane. quid sit. quod nihil meminerimus; eaque quaestio Aristoteli eo gravior est, quod ita Plato, ut in Menone, animum praeteritae vitae reminisci statuit. Quam ut quaestionem devitaret, haec addidit. Quod aeterna mentis pars nihil patitur. memoriae subiecta non est: pateretur enim: nihil igitur memineris. quod non cum intellectu patiente coniunctum est: hic vero intercidit. Ita quidem Platonis doctrina relinquitur. qui summam cogitationem in recordatione posuit. — 25. καὶ ἄνευ τοῦτο οὐδὲν νοεῖ i. e. ὁ παθητικὸς ἄνευ τοῦ ποιητικοῦ.¹⁾ Si inverteres, id quod per pronomina licere crederes. tolleretur ἀιότης et ipsa agentis intellectus libertas in quandam patientis servitutem assereretur. Fuere tamen. qui in eiusmodi repugnantiam incidere. Simpl. fol. 69 b. οὐ γὰρ δὴ ἀπλῶς ἀκουστέον τὸ οὐδὲν, ὡς μηδὲν τοῦ ἀπαθῶς ἄνευ τοῦ παθητικοῦ νοῦντος. πῶς γὰρ ἔτι χωριστός, πῶς ἀμυγῆς, πῶς τῆ οὐσία ἔσται ἐνεργεία; Sed negatio non extenuanda. modo sententia. quo pertinet. vere trahatur. Interpretes illud οὐ μνημονεύομεν ad vitam referunt post mortem expectandam; mente a mortali eius parte segregata fieri non posse. ut praeteritorum meminerimus; immortalē enim ita nihil pati. ut sine reliqua animi parte memoria

1) [Ποε nomen, quod est ὁ ποιητικὸς νοῦς apud Aristotelem legi negat Bz. ind. Ar. 491^b 3].

sit nulla. Sed nullum¹⁾ futuri temporis signum. Platonis vero doctrina, quam aeterna mens quasi cognatam attingit, semet ipsa offerebat, ut oratio in eius mentionem necessario incideret.

Haec fere sunt, quae ex ipso loco consequuntur. Sed ad universam intellectus et agentis et patientis rationem penitus intellegendam vix satisfaciunt. Iam antiquitus magnam de hoc loco ortam esse dissensionem Themistius testis est. Alios intellectum deum fecisse, alios primas propositiones et quae de propositionibus oriuntur. Esse aliquid, ex quo intellectus agens divina mens esse videatur, negari non potest. Cuiusmodi illud maxime est *οὐχ ὅτι μὲν νοεῖ, ὅτι δ' οὐ νοεῖ*. Sed iam Themistius refutavit, illa verba urgens *ἀνάγκη καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν ταύτας τὰς διαφοράς*. Quae verba aperte de humano agere animo. Sed etiam graviora sunt indicia. Iam supra hanc de separabili aliqua mentis parte doctrinam praeparari vidimus. cf. II, 1. § 12. II, 2. § 9. III, 4. 430^a 5 *τοῦ δὲ μὴ αἰεὶ νοεῖν τὸ αἴτιον ἐπισχεπτέον* (hoc aperte de humana mente). metaph. A, 3. 1070^a 24. *εἰ δὲ καὶ ὑστερόν τι ὑπομένει σκεπτέον. ἐπ' ἐρίων γὰρ οὐθὲν κολέει, οἷον εἰ ἡ ψυχὴ τοιοῦτον, μὴ πᾶσα ἀλλ' ὁ νοῦς· πᾶσαν γὰρ ἀδύνατον ἴσως*. Qui loci ad hunc profecto tendunt. Accedit, quod illud *οὐ μνημονεύομεν* nihil habet, quo referatur, si ab humana nostra natura discesseris. Quid vero? num intellectus agens unius est humanae mentis? Id credi non potest. Divina mens nihil esse potest, nisi agens intellectus, a quo rerum veritas manat. Hoc quidem loco non dictum est; sed nisi Deum tollere velles, necessario statuendum est. Significatur haec divinae et humanae mentis cognatio metaph. A, 7. 1072^b 19. *ἡ δὲ νόησις ἢ καθ' αἰτίην τοῦ καθ' αὐτὸ ἀρίσιον, καὶ ἡ μάλιστα τοῦ μάλιστα· αὐτὸν δὲ νοεῖ ὁ νοῦς κατὰ μεγάλην τοῦ νοητοῦ· νοητὸς γὰρ γίγνεται θιγγάνων καὶ νοῶν, ὥστε ταῦτόν νοῦς καὶ νοητόν. τὸ γὰρ δεξιζόν τοῦ νοητοῦ καὶ τῆς οὐσίας νοῦς. ἐνεργεῖ δὲ ἔχων· ὥστε ἐκείνο μᾶλλον τοῦτο ὁ δοκεῖ ὁ νοῦς θεῖον ἔχειν, καὶ ἡ θεωρία τὸ ἰδίωτον καὶ ἀρίστον. εἰ οὖν οὕτως εἰ ἔχει, ὡς ἡμεῖς ποτέ, ὁ θεὸς αἰεὶ, θαυμαστόν· εἰ δὲ μᾶλλον, ἔτι θαυμασιώτερον. ἔχει δὲ ὅδε. Quo nos aliquando gaudemus, id deo perpetuo contingit. καὶ ζῶν, δὲ γε ἐλάσχει· ἡ γὰρ τοῦ ἐνεργεῖα ζῶν, ἐκείνος δὲ ἡ ἐνεργεῖα· ἐνεργεῖα δὲ ἡ καθ' αἰτίην ἐκείνον ζῶν ἀρίστη, καὶ αἰδίως. φησὲν δὲ τὸν θεὸν εἶναι ζῆρον ἀάδιον ἀρίστον, ὥστε ζῶν καὶ αἰὼν συνεχῆς καὶ*

2) [Hoc postea Trüllbio dubium videbatur; adnotavit enim: Cf. I, 4. 408^b 27. *τοῦτο* (int. τοῦ ἐχοῦτος τὸ νοεῖν) φθειρομένου οὔτε μνημονεύει οὔτε φιλεῖ.]

ἀάδιος ἐπάσχει τῷ θεῷ· τοῦτο γὰρ ὁ θεός. Haec quidem de deo. Sed quomodo fiat, ut humana mens divinae particeps sit, dictum est nusquam. Quod iam Themistius tetigit; quaestionem enim movet, intellectus agens sit ne unus, an multi. Unus erit, si solus divinus; multi, si humanae mentes participes. Themistius in luminis similitudine perstat, etsi ab Aristotele aliam ob causam allata. Sicut sol, cui Plato mentem comparaverit, unus sit, lumen vero in radios discedat: ita intellectum esse unum, sed in multos abeuntem. Quod omnibus unus subsit, fieri, ut alter alterum intellegat.

Quod si νοῦς ποιητικὸς in humanam naturam cadit, quaeritur, quod luculenter dictum non est, quid tandem ex animo ad νοῦν παθητικόν, quid ad ποιητικόν pertineat, quinam sint utriusque fines, quae contra coniunctio. [cf. n. ad 406, 407.]

Aristotelem ab anima vegetanti ad sentientem, a sentienti ad cogitantem ita ascendere vidimus, ut superior inferiori tanquam fundamento niteretur eamque quasi involutam haberet. Quae a sensu inde ad imaginationem mentem antecesserunt, ad res percipiendas menti necessaria; sed ad intellegendas non sufficient. Omnes illas, quae praecedunt, facultates in unum quasi nodum collectas, quatenus ad res cogitandas postulantur, νοῦν παθητικόν dictas esse iudicamus; παθητικόν quidem, quod tum ab agente intellectu ad perfectionem perducentur, tum a rebus, in quibus versantur, afficiuntur et occupantur; φθαρτὸν vero propterea, quod a sensibus i. e. a corpore caduco vim et principium repetunt. Ita si animi partes et facultates in unum coalescunt, si in reliquis ex inferioribus superior ita enascitur, ut earum perfectio sit nec superior ab inferiori avelli possit, quid est, quod Aristotelem adduxit, ut, praeclara serie abrupta, novum idque extrinsecus inferret? Cuius rei causae nusquam significatae sunt; sed vestigia, quae eo ferant, sequamur. Quocirca quid officii ad νοῦν deferatur, videndum est.

Νοῦς in primis et ultimis scientiae principiis versatur. Ita analyt. post. I, 33. 88^b 36. λέγω γὰρ νοῦν ἀρχὴν ἐπιστήμης. eth. Nicom. VI, 6. 1141^a 7. λέλειπται νοῦν εἶναι τῶν ἀρχῶν. Quatenam sit ἀρχή, (neque enim omnis ad νοῦν redibit), accuratius definitur eth. Nic. VI, 9. 1142^a 26. ὁ μὲν γὰρ νοῦς τῶν ὄσων, ὧν οὐκ ἔστι λόγος i. e. quorum nulla est demonstratio conclusione effecta. Sic enim explicatur eth. VI, 12. 1143^a 36 sqq. καὶ γὰρ τῶν πρώτων ὄσων καὶ τῶν ἐσχάτων νοῦς ἐστὶ καὶ οὐ λόγος, καὶ ὁ μὲν κατὰ τὰς ἀποδείξεις τῶν ἀκινήτων ὄσων καὶ πρώτων, ὁ δ' ἐν ταῖς πρακτικαῖς τοῦ ἐσχάτου καὶ ἐνδεχομένου καὶ τῆς ἐτέρας προτάσεως· ἀρχαὶ γὰρ

τοῦ οὐ ἔνεκα αὐτῶν· ἐξ τῶν καὶ ἕξαστα γὰρ τὸ καθόλου. τοῦτων οὖν ἔχειν δεῖ ἀσθίησιν. αὐτῶν δ' ἐστὶ νοῦς. διὸ καὶ φησὶ τὰ δοκεῖ εἶναι ταῦτα, καὶ γένοιτο σοφὸς μὲν οὐδείς, γνώμην δ' ἔχειν καὶ σύνεσιν καὶ νοῦν. σημειῶν δ' ὅτι καὶ ταῖς ἡλιθίαις οἴομεθα ἀπολοῦσθαι, καὶ ἴδε ἡ ἡλιθία νοῦν ἔχει καὶ γνώμην, ὡς τῆς γένεως αἰτίας οἴσις. διὸ καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος νοῦς· ἐξ τούτων γὰρ ἀ ἀποδείξεις καὶ περὶ τούτων. Quae hic de intellectu. qualis agendi consilium spectat. dicuntur. seponenda sunt. Neque enim haec ea mens, quae in summis rerum causis occupata principia petit. sed quae singula quaeque ad praecepta accommodare scit. ut in eo Aristoteles magis vulgarem sermonis usum. quam subtile discrimen secutus esse videatur. [Fusius hunc locum Trdlbg. exposuit in libro: Historische Beiträge zur Philosophie II. 375—384.] Sed haec rerum principia nonne e singulis inductione (ἐπαγωγῆ) colliguntur? nonne ita a sensibus repetuntur, ut nova vi praeter continuam facultatum seriem illata plane non opus sit? Statui ita ab Aristotele. in vulgus creditur. ne sensuum et experientiae¹⁾ fines superasse videatur. Sunt quidem argumenta, quibus singulis et dispersis probetur. cf. analyt. prior. I, 30. post. I, 18. phys. VII, 4²⁾. Sed haec non sufficiunt. Scientia ab altiore aliquo ultimum veri testimonium consequitur idque νοῦς. Hoc iam in ipsis analyticis. quibus cetera inductioni plurimam tribuitur. indicatur. analyt. post. II. 19. 100^b 8. ἀλλ' οὐδ' αἰεὶ ἐπιστήμη καὶ νοῦς, καὶ οὐδὲν ἐπιστήμης ἀρχὴ βέστερον ἄλλο

1) [Cf. Trdlbg. hist. Beitr. II, 373: „Vielleicht ist im Aristoteles keine Lehre wichtiger, als seine Lehre vom νοῦς; denn die letzten Principien seiner Philosophie gehen in den νοῦς zurück, und in der Auffassung des νοῦς entscheidet sich die grosse Frage, wie weit Aristoteles, nachdem er die Ideen Plato's bestritten hatte, dennoch dem menschlichen Geiste einen eigenthümlichen, über die nackte, sinnliche sammelnde Erfahrung hinausgehenden Ursprung nothwendiger Erkenntniss zugesprochen habe. Aber vielleicht ist auch in Aristoteles keine Lehre schwieriger und dunkler, als seine Lehre vom νοῦς: denn Ar. behandelt ihn nirgend in dem vollen Zusammenhange und in der Ausführung, welche uns sein positives Wesen und seine eigenthümlichen Thätigkeiten aufschliessen.“]

2) Analyt. pr. I, 30. 46^a 18. διὸ τὰς μὲν ἀρχὰς τὰς περὶ ἕξαστον, ἐμπειρίας ἐστὶ παραδοῦναι — ληθόντων γὰρ ἰσαρῶς τῶν φαινομένων αὐτῶς εὐρέθησαν ἀστρολογικὰ ἀποδείξεις. anal. post. I, 18. 81^a 40. εἴπω μαθηάμενον ἢ ἐπαγωγῆ ἢ ἀποδείξει· ἐστὶ δ' ἡ μὲν ἀπόδειξις ἐξ τῶν καθόλου· ἢ δ' ἐπαγωγῆ ἐξ τῶν κατὰ μέρος. ἀδύνατον δὲ τὰ καθόλου θεωρῆσαι εἰ μὴ δι' ἐπαγωγῆς. phys. VII, 3. 247^a 30. κατ' οὐδέμιαν γὰρ δύναμιν κινηθεῖσιν ἐγγίγεται τὸ τῆς ἐπιστήμης ἄλλ' ἐπιπέφαντος τινος· ἐξ γὰρ τῆς κατὰ μέρος ἐμπειρίας τὴν καθόλου λαμβάνομεν ἐπιστήμην.

γένος ἢ νοῦς, αἱ δ' ἀρχαὶ τῶν ἀποδείξεων γνωριμώτεραι, ἐπιστήμη δ' ἅπαντα μετὰ λόγον ἐστὶ, τῶν ἀρχῶν ἐπιστήμη μὲν οὐκ ἂν εἴη, ἐπεὶ δ' οὐδὲν ἀλλοθίστερον ἐνδέχεται εἶναι ἐπιστήμης ἢ νοῦν, νοῦς ἂν εἴη τῶν ἀρχῶν, ἕκ τε τούτων σχολοῦσι καὶ ὅτι ἀποδείξεως ἀρχὴ οὐκ ἀπόδειξις, ὥστε οὐδ' ἐπιστήμης ἐπιστήμη. εἰ οὖν μηδὲν ἄλλο παρ' ἐπιστήμης γένος ἔχομεν ἀλλοθίς, νοῦς ¹⁾ ἂν εἴη ἐπιστήμης ἀρχὴ. καὶ ἢ μὲν ἀρχὴ τῆς ἀρχῆς εἴη ἂν, ἢ δὲ πᾶσα ὁμοίως ἔχει πρὸς τὸ ἅπαν πρῶγμα. Sed de his quae in prooemio diximus videas. p. 143 sqq. Ad haec principia supra sensus evecta pertinent verba metaph. K, 7. 1064^a 7. λαμβάνουσι δὲ τὸ τί ἐστίν (αἱ ἐπιστήμαι) αἱ μὲν διὰ τῆς ἀσθίσεως αἱ δ' ἐποτιθέμεναι. Unde vero subiciunt, nisi ex ipsa mente?

Qualis haec sit mentis ratio, quibus finibus cohibeatur, quomodo vi sua ad scientiam statuendam utatur, nusquam ab Aristotele expositum accepimus. Themistius p. 557. (Herm. Barb.) ita quidem describit: „Nec enim is (intellectus agens) ex uno genere in aliud transit neque componit quicquam aut dividit, neque discursu utitur ad res noseendas, sed comprehensione quadam.” Sed fides sit penes auctorem.

Quodsi Aristoteles mentem adeo divinum aliquid esse statuit, ut a reliqua naturali facultatum serie seiungeret: consentaneum fuit, ut ex hac non enasci, sed ad eam extrinsecus accedere putaret: id quod in secundo de generatione animalium

1) [Cf. Trdlbg. I. I. 374: „Wenn Ar. am Schluss der analytica posteriora in dem wichtigen neunzehnten Kapitel des zweiten Buches den Gang des menschlichen Erkennens von der Sinneswahrnehmung an durch die *ἐμπειρία* hindurch zur Wissenschaft hin beschreibt, und dabei zuletzt nach der Quelle der Principien für die Wissenschaft sucht: so zeigt er nur, dass diese weder die Meinung und Berathung, noch die Wissenschaft selbst sein könne, jene nicht, weil sie immer noch einen Grund fordere — was vom Begriff des Principis ausgeschlossen sei. Sie müsse daher, fährt er fort, der *νοῦς* sein, der allein als Ursprung wahrer Erkenntniss übrig bleibe. Wir erfahren auf diese indirecte Weise, dass der *νοῦς ἐπιστήμης ἀρχή* sei, aber in welcher Ausdehnung oder Beschränkung und wie er verfare, indem er das Princip schöpfe, und in welchem Zusammenhange er mit den übrigen erkennenden Thätigkeiten des Geistes stehe, das erfahren wir nicht.” Ad hanc difficultatem solvendam Trdlbg. haec affert. elem. log. Ar. § 69. p. 169. „Intellectus principium est principii; intellectu enim nihil est verius. Quemadmodum verum naturam scientia lege et ratione comprehendit et quasi de novo gignit: ita intellectus principia refert. Ille igitur ut naturae, ita scientiae auctor. In quo is est consensus, quem cognitio expetit: ut res et rerum actiones a natura vel coniunguntur vel disiunguntur: ita notiones vel coniunguntur vel disiunguntur.” Cf. huius editionis p. 117.]

libro disertis verbis declaratur. II. 3. 736^b 22. ὅσων γὰρ ἐσὶν ἀρχῶν ἢ ἐνέργεια σωματικῇ, δήλον ὅτι ταύτας ἄνευ σώματος ἀδύνατον ἐπάσχειν, οἷον βαδίζειν ἄνευ ποδῶν· ὥστε καὶ θείαθεν εἰσιέναι ἀδύνατον. οὔτε γὰρ αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς εἰσιέναι οἷον τε ἀχωρίστους οὔσας, οὔτε ἐν σώματι εἰσιέναι· τὸ γὰρ σπέρμα λεπίττομα μεταβάλλουσιν τῆς τροφῆς ἐστίν. λείπεται δὲ τὸν νοῦν μόνον θείαθεν εἰσιέναι καὶ θεῖον εἶναι μόνον· οὐδὲ γὰρ αὐτοῦ τῆς ἐνεργείας ζοινοῦναι σωματικῇ ἐνέργειᾳ. πάσις μὲν οὖν ψυχῆς δύναντις ἐτέρον σώματος ἔσσιζε ζοινοῦναι καὶ θεοτέρον τῶν καλούμενων στοιχείων· ὡς δὲ διαφέρουσι τιμότητι αἱ ψυχαὶ καὶ ἀτιμίᾳ ἀλλήλων, οὔτω καὶ ἢ τοιαῦτι διαφέρει γένεσι. — et paulo post 737^a 8: τὸ δὲ τῆς γονῆς σῶμα ἐν ᾧ συνελέσθηται τὸ σπέρμα τὸ τῆς ψυχικῆς ἀρχῆς, τὸ μὲν χωριστὸν ὄν σώματος ὅσοις ἐμπερικαμάνεται τὸ θεῖον· τοιοῦτος δ' ἐστὶν ὁ καλούμενος νοῦς. Ita mens sola divinitus in foetum intrat; id quod cum universa, qualis posita est, mentis ratione plane consentit.

Superest obscura quaestio, quae, etsi iam superiore capite tacta, huc maxime pertinet. Quid est, quod intellectus semet ipsum intellegere, νοῦς et νοῦτον idem esse dicitur? Quod ut statueret, ipsa Aristoteles dialectica impulsus est. Si enim cavendum est, ne infinita abeant consilia et fines alter alterum expetentes, neve mentem extrinsecus suspensam facias, eoque exteras res ipsa mente maiores ponas: mentem, quidquid agit, ex se ipsa depromere i. e. semet ipsam cogitare necesse est. Ita metaph. A, 10. 1075^b 8. Ἀναξαγόρας δὲ ὡς κινῶν τὸ ἀγαθὸν ἀρχήν, ὁ γὰρ νοῦς κινεῖ· ἀλλὰ κινεῖ ἑνεκά τινος, ὥσπερ εἰερον ἀλλ' ὡς ἡμεῖς λέγομεν. Id igitur Aristoteles effugere studet, ne summa mente aliud quid plus valeat eoque id ipsum, cuius causa est, tollatur. ibid. A, 9. 1074^b 15. δοκεῖ μὲν γὰρ εἶναι τῶν γαινόμενων θεοτάτων (νοῦς), πῶς δ' ἔχον τοιοῦτος ἂν εἴη, ἔχει τινὰς δυσκολίας. εἴτε γὰρ μηθὲν νοεῖ, τί ἂν εἴη τὸ σεινόν, ἀλλ' ἔχει ὅσπερ ἂν εἰ ὁ καθέκδων· εἴτε νοεῖ, τοῦτον δ' ἄλλο κρείον (οὐ γὰρ ἐστὶ τοῦτο ὁ ἐστὶν αὐτοῦ ἢ οὐσία νόσις, ἀλλὰ δύναμις), οὐκ ἂν ἢ ἀρῖσει οὐσία εἴη· διὰ γὰρ τοῦ νοεῖν τὸ τίμιον αὐτῷ ἐπάσχει κατ. 33. αἰτὸν ἔφα νοεῖ, εἴτερο ἐστὶ τὸ κρείτιστον καὶ ἐστὶν ἢ νόσις νόσεως νόσις. γάνεται δ' αἰετὶ ἄλλον ἢ ἐπιστήμη, καὶ ἢ ἀσθῆσις καὶ ἢ δόξα καὶ διάνοια, αἰτῆς δ' ἐν παρῆργῳ κατ. Si absolutum id est, quod ad nihil nisi ad se ipsum refertur: sequitur sane mentem, siquidem absoluta est, se ipsam cogitare. Met. A, 7. 1072^a 30. ἀρχὴ γὰρ ἢ νόσις·

νοῦς δὲ ἐπὶ τοῦ νοητοῦ ζυεῖται. νοητὶ δὲ ἡ εἰέρα σφισιοχία
 καθ' αὐτὴν (alterum ex oppositis, quae inter se coniuncta
 sunt, ut h. l. νοῦς intellegendus videatur). καὶ ταύτης ἡ οὐσία
 πρώτη καὶ ταύτης ἡ ἀπλή καὶ κατ' ἐνέργειαν. Quomodo
 fiat, ut intellectus se ipse intellegat, significatur metaphys. A,
 7. 1072^b 20. αὐτὸν δὲ νοεῖ ὁ νοῦς κατὰ μετὰλλήλων τοῦ νοη-
 τοῦ νοητὸς γὰρ γίγνεται θιγγάνων καὶ νοῶν, ὅστε ταῦτον
 νοῦς καὶ νοητὸν. τὸ γὰρ δεξτικὸν τοῦ νοητοῦ καὶ τῆς οὐσίας
 νοῦς ἐνεργεῖ δὲ ἔχων. Mens itaque, quia agit, eoque ipso
 quod agit, semet ipsam cogitat et sui ipsius quasi compos fit.

Cap. 6. 1)

[Ο νοῦς versatur et περὶ τὰ ἀπλή, quae sunt ἀδιαίρετα
 et περὶ τὰ σύνθετα, quorum illa necessaria, haec errori ex-
 posita sunt.]

1. Falsum non admitti, si individua cogites (§ 1. et § 7.;
 propria enim exeunte capite ad individua redeunt.

1) [De parag. 1 et 2 cf. Vahlen Aristotelische Aufsätze. I. p. 6.
 „Aristoteles geht davon aus, dass im Denken des Einfachen der Irrthum
 nicht sei, dass aber wo sowohl Irrthum als Wahrheit sei, bereits eine Zu-
 sammensetzung von Begriffen stattfindet und erläutert zunächst diese Synthesis
 an einem Beispiele, welches ihm Empedocles Naturanschauung dar-
 bietet, nach welcher erst die Glieder für sich vorhanden gewesen, dann
 eine Vereinigung derselben eingetreten sei; so würden im Bereiche des
 Denkens die gesonderten Einzelbegriffe zusammengesetzt, wie Incommen-
 surabilität und Diagonale. Der feste Zusammenschluss dieses Theils wird
 nicht unerheblich dadurch gestört, dass vor οὕτω ein Punkt gesetzt wird,
 während ein Komma oder Kolon besser am Platz ist; denn der Haupt-
 satz σύνθεσις τις ἤδη νοημάτων wird nach dem Vergleichungssatze in
 der bekannten Weise (cf. Beiträge zu Ar. Poet. IV. 416 und Zeitschrift
 östr. Gymnasien 1867. 723 ff.) wider aufgenommen, dass der in die Mitte
 gestellte Vergleichungssatz nach beiden Seiten sein Correlat hat: in noch
 genauerer Wiederaufnahme des Hauptsatzes hätte es heissen können οὕτω
 καὶ τούτων (scil. νοημάτων) σύνθεσις ἐστίν, allein für den dazwischen
 gestellten Satz Ἐμπειδοκλῆς ἐφη — συντίθεσθαι τῇ φύσει war der Ver-
 balausdruck angemessener, an den dann weiter das Beispiel οἶον τὸ ἀσύμ-
 μετρον καὶ ἡ διάμετρος (scil. ζεχωρισμένα συντίθεται) bequemer sich
 anschlies. Statt dieses einen Beispiels hat Forstrick ein doppeltes gegeben
 οἶον τὸ ἀσύμμετρον καὶ ἡ διάμετρος ἢ τὸ σύνθετον καὶ ἡ διάμετρος
 (ebenso Simplicius, nicht aber Themistius und Philoponus) — —: gegen
 Aristoteles Absicht, der erst später durch ein Beispiel deutlich macht,
 wie die σύνθεσις so gut falsch als wahr sein kann, hier aber nur dar-
 thun will, dass die gesonderten νοήματα mittelst der σύνθεσις eine
 organische Einheit eingehen, wie ζάρασα und αἰχέρες in Empedocles
 Vers.]

2. Falsum in iis, quae cogitatione componuntur, locum habere (§ 1. 2).

3. Tres esse simplicium et individuorum modos (§ 3. 4. 5).

§ 1. 430^a 26. Cf. ad II, 6. metaph. E, 4. 1027^b 19. Θ, 10. 1051^b 2. de quo loco v. ad II, 1. in. — Quantum rei natura cavere potest, ne in ipsa percipienda erretur, tantum individua et simplicia provident. Nihil enim spatii concedunt, quo mens errore vagetur. Si nihilominus erratur, id sola mentis culpa fit; res enim nullam occasionem dedit. Haec ad iudiciorum vel veritatem vel falsitatem adhibita sunt de interpr. 1, 16^a 8. *περὶ μὲν οὖν τούτων εἴρηται ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς· ἄλλης γὰρ πραγματείας· ἔστι δ' ὡσπερ ἐν τῇ ψυχῇ, ὅτε μὲν νόημα ἄνει τοῦ ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι, ὅτε δὲ ἴδη ἢ ἀνάγκη τούτων ἐπάρχειν θάτερον, οὕτω καὶ ἐν τῇ φωνῇ· περὶ γὰρ σύνθεσιν καὶ διαρρέσιν ἔστι τὸ ψεῦδος καὶ τὸ ἀληθές. τὰ μὲν οὖν ὀνόματα αὐτὰ καὶ τὰ ῥήματα ἔοικε τῷ ἄνει συνθέσεως καὶ διαρρέσεως νόημαί, οἷον τὸ ἄνθρωπος καὶ τὸ λευκόν, ὅταν μὴ προστεθῆ τι· οὔτε γὰρ ψεῦδος οὔτε ἀληθές πω.* Haec quidem ad solam formam pertinent nec intimam veri necessitatem, qualis hic quaeritur, attingunt. Si notionem per se solam cogites, an sit necne, plane non curatur, ut tum demum, cum iudicium perficitur, i. e. cum subiectum et praedicatum coniunguntur, de veritate quaestio sit.

Hoc autem loco mox externa haec duarum notionum coniunctio relinquitur; et de ipsis notionibus an partium vel divisione vel coniunctione errori locum dent, disputatio instituitur.

Qui Empedoclis versus laudatur, tantum abest, ut cogitatum notionum compagem perstringat, ut alio ab Aristotele loco de corpore gignendo eiusque partibus componendis adhibeatur: de caelo III, 2. 300^b 27. *καὶ μίγνυσθαι τοιαύτας μίξεις ἔνια, ἐξ ὧν συνίσταται τὰ κατὰ φύσιν σηνσιτάμενα σώματα, λέγω δὲ οἷον ὁσιᾶ καὶ σάρκα, καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς φησι γίνεσθαι ἐπὶ τῆς φιλότιτος· λέγει γὰρ, ὡς πολλῶν μὲν ζόρσαι ἀνάχρονες ἐβλάστησαν.* Eodem fere modo de gen. anim. I, 18. 722^b 17. *ὡσπερ γὰρ καὶ μέγαλα ὄντι ἀδύνατον διεσπασμένα σώζεσθαι καὶ εὐνοῦχα εἶναι, καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς γεννᾷ, ἐπὶ τῆς φιλότιτος λέγων „ἢ πολλὰ μὲν ζόρσαι ἀνάχρονες ἐβλάστησαν.” εἴθ' οὕτως συμπίεσθαι φησιν.* Similitudine itaque Aristoteles usus est. Ut Empedocles rerum naturam componendo condidit: ita fit, ut mens notionum coniunctione novas notiones pariat. Sicut in illo versu et caput (ζόρσαι) et cervices disiectae iacent: ita in notionum exemplo lineae diagonalis et quadrati lateris mensura nihil commune habent. Linea

diagonalis et quadrati latus quoniam communi mensura non utuntur. haec in re inter se aliena sunt: sed quae duo per se distant, cogitatione in unum coniciuntur.

430^a 31. *διάμετρος* non duplex erit circuli radius, ut diametri et ambitus sit comparatio, sed linea diagonalis parallelogramma secans, ut latera cum diagonali in mensurae contentionem vocentur. Hanc quidem h. l. Simplicius et Philoponus significationem statuunt. De qua cum per se dubitari nequeat (Bz. ind. Ar. 184^b 60. *ἡ ἐξ γωνίας εἰς γωνίαν ἀχθῆῖσα γραμμὴ*, probl. XV. 1. 910^b 11), illud quod in proverbium abiit. *ἐξ διαμέτρου ἀντιζῆσθαι* (phys. VIII, 8. 264^b 15) non ex circuli.¹⁾ ut explicare solent, sed e parallelogrammi punctis oppositis ductum esse videtur, id quod facile apparet ex loco de interpr. 10, 19^b 35. *πλὴν οὐχ ὁμοίως τὰς κατὰ διάμετρον ἐνδέχεται σιναλιθεύειν* (*ἀντιμάσεις*), ubi enunciationes ad quadrati terminos ita ordinantur, ut linea diagonalis oppositionis contrariae sit indicium [cf. Trdlbg. elem. log. Ar. § 10 — 13. p. 74]. Redit apud Aristotelem diametros communis mensurae expers tanquam exemplum sibi constans [Bz. ind. Ar. 185^a 8 sqq.] Circuli ambitum et diametrum communi mensura carere, recentior demum aetas operoso computandi labore dubium non esse demonstravit. Archimedes, Aristotele posterior, ambitus et diametri rationi inveniendae operam dedit. Itaque fieri non potuit, ut Aristoteles eiusmodi exemplum tanquam certum et in vulgus acceptum tot locis proponeret. Esse figuras parallelogrammas, ut certa rectangulorum genera, in quibus linea diagonalis communem cum lateribus mensuram habeat, triangulorum, quae Pythagorea dicuntur, rationes probant. Quadratum proximum est, ad quod exemplum pertineat. Huius enim latera cum linea diagonali communem mensuram non habent. Quod e Pythagoreo, quod vocatur, theoremate facile intelleges. Redit enim linea diagonalis ad radicem e duobus inveniendam. $1^2 + 1^2 = x^2$ $2 = x^2$ $\sqrt{2} = x$. Est autem $\sqrt{2}$ numerus irrationalis i. e. numerus, cuius ratio cum uno comparata in infinitum abit. Unde facile sequitur *ἡ διάμετρος ἀσύμμετρος*. Interpretes, Simplicius certe, ad verba *ὅτιν τὸ ἀσύμμετρον καὶ ἡ διάμετρος* addidisse videntur *ἡ τὸ σύμμετρον καὶ ἡ διάμετρος*. Themistius fol. 91 a.: *ἀλλὰ τις μὲν τὸ ἀληθὲς ποιεῖ σύνθεσις, τις δὲ τὸ ψεῦδος ὅτιν τὸ ἀσύμμετρον μὲν συντεθεὶν τῇ διαμέτρῳ τὸ ἀληθὲς, τὸ σύμμετρον δὲ τὸ ψεῦδος*. Philop.

1) [Ab utraque significatione formulam repeti censet Bz. ind. 185^a 16.]

P. fol. 8 b. τί βούλεται εἰλεῖν; ὅτι καὶ παρὰ τὸν κατηγορούμενον ἀληθεύει ἢ ψεύδεται ἢ διάνοια. εἰ μὲν γὰρ εἴποι τὴν διάμετρον σύμμετρον, ψεύδεται διὰ τὸν κατηγορούμενον τὸ σύμμετρον. αἰεὶ γὰρ ἀσύμμετρός ἐστι ἢ πληροῦ. Simpl. fol. 70 a.: καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς ἔφη, — — εἴπειτα συντιθεῖσαι τῇ φιλίᾳ, οὕτω καὶ ταῦτα κειρωσιμένα συντίθεται. οἷον τὸ ἀσύμμετρον καὶ ἡ διάμετρος ἢ τὸ σύμμετρον καὶ ἡ διάμετρος.

§ 2. 1) 430^a 31. ἂν δὲ γιγνομένων ἢ ἔσομένων] quid ἂν? fortasse τῶν legendum est.

1) [Cf. Vhl. l. 1. p. 8.: „An den bisherigen festgeschlossenen Zusammenhang (des § 1) fügt sich noch das Sätzchen ἂν δὲ γενομένων ἢ ἔσομένων, τὸν χρόνον προσεννοῶν καὶ συντιθεῖς an, das besser durch ein Colon als durch ein Punctum von dem vorangegangenen getrennt wird. Der Gedanke im Allgemeinen scheint klar, und wird durch das später folgende Beispiel vom Kleon noch deutlicher: es soll nämlich im engsten Anschluss an das vorige die besondere Art der Synthesis aufgewiesen werden, in welcher die Aussage nicht durch „ist“, sondern durch „war“ oder „wird sein“ angefügt wird: denn mit Recht schreibt Torstrick statt der Vulgata γινομένων mit den Handschriften und den griechischen Erklärern γενομένων. Die Form des Satzes aber ist von der Art, dass man der notldürftigen Bezeichnung der Construction durch mehrfache Ergänzungen nachhelfen muss. — — Vielleicht möchte es gerathen sein, nach den Eingangsworten des Capitels zu ergänzen ἂν δὲ γενομένων ἢ ἔσομένων νόησις ἢ, τὸν χρόνον προσεννοῶν καὶ συντιθεῖς νοεῖ. — In diesen Worten nun, die Simplicius genau so gelesen hat, wie wir, hat Torstrick grossen Anstoss an καὶ συντιθεῖς genommen.“ Wenn es (sagt Vhl.) nach Torstrick eine Absurdität sei, mit Simplicius τὸν χρόνον nicht blos von προσεννοῶν, sondern auch von συντιθεῖς abhängig zu machen, so lasse sich der Anstoss durch eine andere Construction beseitigen. „Dass συντιθεῖσαι ohne Object eine σύνθεσις machen bedeuten könne, wie προσιθεῖσαι ohne bestimmtes Object eine πρόθεσις machen heisst (vgl. Beiträge zu Ar. Poet. IV. 435. Stallbaum zu Platons Philebus 34. d. S. Zeitschr. für östr. Gymn. 1872. 511), dürfte man auch ohne Belag annehmen; in einem Satze aber, wie de motu anim. 701^a 11 οἷον γὰρ τὰς δύο προτάσεις νόηση, τὸ συμπέρασμα ἐνόησε καὶ συνέθηγεν, wird Niemand τὸ συμπέρασμα auch zum Object von συνέθηγεν machen wollen, und irre ich nicht sehr, wird man auch an unserer Stelle in dem gleich folgenden Satze καὶ γὰρ ἂν τὸ λευκὸν μὴ λευκόν . . . συνέθηγεν das Verbu ohne äusseres Object verstehen müssen. Dass nun Aristoteles sich mit τὸν χρόνον προσεννοῶν nicht begnügt, sondern καὶ συντιθεῖς noch besonders hinzusetzt, hat seinen Grund darin, dass alles auf die σύνθεσις ankommt, und darauf, dass es eine σύνθεσις ist, wenn εἶσι. wie wenn εἶν oder εἶσται die Aussage mit dem Subject verknüpft (ἢ ἀπλῶς ἢ κατὰ χρόνον).

Auf die bisherige Erläuterung der σύνθεσις, der einfachen und der die Zeit mit einschliessenden, folgt der Satz τὸ γὰρ ψεύδεις ἐν συνθέσει αἰεὶ. — Nichts nützt oder rath auch nur, diesen begründenden Satz auf den zuletzt vorangegangenen zu beziehen, in welchem nicht von der in der σύνθεσις liegenden Wahrheit oder Falschheit, sondern nur davon die

συντίθεται — προσενοῶν — negligentius quidem; sed e νόησει ineuntis capitis depromas νοῦς.

Duo afferuntur compositarum notionum exempla, tempus et negatio; altero falsi quid, altera ipsa notionum perversio et repugnantia existere potest. Quae allata sunt, sententiarum serie mutata aptius cohaerent. Simpl. fol. 70 a. καὶ δεῖ ἀναγνώτας, ἐὰν δὲ γενομένων διηλονότι ποιηταὶ τις σὺνθεσιν καὶ ἔκδοξιν οὕτως ἐπιλαβεῖν, τὸν χρόνον προσενοῶν καὶ συντιθεῖς, πρὸς τῇ κατηγορουμένῃ καὶ ἐπιχειμένῃ ἐνοῶν τε καὶ συντιθεῖς τὸν χρόνον. ἐξ' οἷς πάλιν ἐπισημαίνει ὅτι ἐν συνθέσει πάντως τὸ ψεῦδος. Ultima, quae apud Aristotelem leguntur, ἀλλ' οὖν ἔστι γε οὐ μόνον τὸ ψεῦδος ἢ ἀληθές, ὅτι λευκὸς Κλέων ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἢ ἢ ἔστιν ad illa prima redeunt τὸν χρόνον προσενοῶν καὶ συντιθεῖς. In utroque de tempore agitur. Sententiam vero ἐνδέχεται δὲ καὶ διαίρεσιν εἶναι πάντα constanter sequeretur¹⁾ τὸ δὲ ἐν ποιοῦν τοῦτο ὁ νοῦς ἕκαστον. Nec vero librariorum esse vitium tibi facile persuaseris, modo coniunctionum, quibus soluti cuiusdam in cogitando cursus vestigia impressa sunt, vim mente sequaris. Sed haec disiecta membra cogitatione rursus coniungenda sunt.

[430^b 2. 3. 2) καὶ γὰρ ἂν τὸ λευκὸν μὴ λευκόν, τὸ μὴ λευκὸν λευκὸν συνέθηκεν.] omnes scripti et impressi habent καὶ γὰρ ἂν τὸ λευκὸν μὴ λευκόν (καὶ cod. T.) τὸ μὴ

Rede ist, dass auch mit Einschluss der Zeitbezeichnung eine Synthesis bezeichnet werden könne. Vielmehr greift Aristoteles jetzt zurück auf den Hauptsatz, auf den alles ankam: ἐν οἷς δὲ καὶ τὸ ψεῦδος καὶ τὸ ἀληθές, σὺνθεσίς τις ἤδη νοημάτων. Denn diesem Satze gilt die Begründung τὸ γὰρ ψεῦδος ἐν συνθέσει ἀεί. Wenn es früher hiess καὶ τὸ ψεῦδος καὶ τὸ ἀληθές (ebensogut die Falschheit wie die Wahrheit), so lag doch der Nachdruck auf dem ψεῦδος, welches der νόησις τῶν ἀδιαιρέτων aberkannt war. Nur der Umstand, dass Ar. es zweckmässig fand, im Anschluss an σὺνθεσίς τις ἤδη νοημάτων ὅσπερ ἐν ὄντων, diese σὺνθεσίς selbst näher zu erläutern und auch die andere die Zeit mit bezeichnende einzuschliessen, hat es herbeigeführt, dass der den Hauptgedanken wieder aufnehmende und begründende Satz erst jetzt folgt. — Ist diese Darlegung des Zusammenhanges richtig, so ist der Annahme einer Ineinanderarbeitung zweier verschiedener Redactionen die Grundlage entzogen, und der Zusatz καὶ συντιθεῖς kann nicht gemacht sein, um den vermeintlichen zerrissenen Zusammenhang nothdürftig zu heilen.“]

1) [Cf. tamen infra not. ad 430^b 3. 4.]

2) [In apparatu critico omissi sunt numeri 2. 3. post 2. ἀεί om. X. et verbum „Codices“ post συνέθηκεν; ita igitur legas: || 2. ἀεί om. X. || 2. 3. 2. τὸ] 2. καὶ τὸ T. || μὴ λευκόν, τὸ μὴ λευκὸν Codices, Vulg. Bekk. etc.]

λευζὸν συνέθιζεν. Mendacium e componendo nasci exemplo probatur, sed τὸ μὴ λευζὸν per se mendacium nullum; est autem τὸ λευζὸν μὴ λευζόν, si illud τὸ μὴ λευζὸν abstuleris. Itaque uncis inclusimus in ed. pr. Recte tamen Roeper in philologo VII, 324 e Philopono coniecit: καὶ γὰρ ἂν τὸ λευζὸν μὴ λευζόν, τὸ μὴ λευζὸν λευζὸν συνέθιζεν. Philoponus folio 86. haec habet: καὶ γὰρ ἂν τὸ λευζὸν Σωκράτην εἶποις μὴ λευζόν, ψεύδῃ· καὶ μὴ τὸ λευζὸν εἶποις λευζόν, ψεύδῃ διὰ τὴν σύνθεσιν ἀναρμόδιον οὖσαν. E Themistio, quoniam neque idem exemplum neque eodem modo proponit, de scriptura nihil constat. Simplicius exemplum praebet simplex; scribit enim: ἐφ' οἷς πάλιν ἐπομιμνήσκει ὅτι ἐν συνθέσει πάντως τὸ ψεύδος, ἐπειδὴ καὶ τὸ λευζὸν δυνατὸν μὴ λευζὸν οἰσθῆναι, in quibus nihil est de altera parte exempli. — Ante συνέθιζεν comma ponit Vahlen.]

430^b 3. 4. ἐνδέχεται δὲ καὶ διαίρεσιν φάναι πάντα. — 5. 6. τὸ δὲ ἐν ποιοῦν τοῦτο ὁ νοῦς ἕκαστον.] Omnia, qualia per se et singula sensibus suscipiuntur, disiuncta et dispersa ¹⁾ sunt, ut mens accedere debeat, quae

1) [Haec minus recte dicta esse Trdlbg. ipse concessit; adnotavit enim: „at vero haec potius διαιεσιὰ vel διηρημένα dicenda erant, quam διαίρεσις.“ Cf. Vhl. I. 1.: „Trdlbg. versteht das: ἐνδέχεται δὲ καὶ διαίρεσιν φάναι πάντα nicht richtig, wenn er ohne zu einer Umstellung zu rathen, doch diesen Satz in enge Beziehung gesetzt wissen will zu dem später folgenden τὸ δὲ ἐν ποιοῦν τοῦτο ὁ νοῦς ἕκαστον. Der Satz kann doppelten Sinn haben, entweder: Man kann aber auch Alles von der διαίρεσις sagen, Alles nämlich, was von der σύνθεσις gesagt worden ist, dass in ihr das ψεύδος liege, und dass σύνθεσις sogut die ἀπλῆ wie die κατὰ χρόνον, was ja beides auch von der διαίρεσις gilt, wenn darunter die negative Aussage verstanden wird; — oder: Man kann aber auch Alles διαίρεσις nennen, Alles wiederum, was wir σύνθεσις genannt haben. Aristoteles hat bisher nur von der σύνθεσις gesprochen, und unter dieser einen Bezeichnung κατέφασις und ἀπόφασις zusammengefasst, wie er es füglich konnte und auch sonst that z. B. Metaph. 1012^a 4. ὅταν μὲ ὀδὴ συνθῆ ἢ (ἢ διάνοιά) ἢ φάσα ἢ ἐπιφάσα κτλ. So kann man, bemerkt er hier, die Bezeichnung διαίρεσις, die sonst nur der ἀπόφασις angehört, mit gleicher Ausdehnung wie σύνθεσις, von beiden, der ἀπόφασις wie der κατέφασις gebrauchen. Von diesen beiden Auffassungen ist die letztere die der griechischen Erklärer, und sie kann kaum mit Grund bekämpft werden: denn wenn auch διαίρεσις in diesem weiteren Gebrauche nicht nachweisbar sein sollte — mir ist kein Beleg bekannt — in dem hiesigen Zusammenhange war die nach dem Sinne des Wortes mögliche Auffassung nicht unklar. — Aristoteles führt fort: ἀλλ' οὐκ ἔστι γε οὐδ' ἄλλο τὸ ψεύδος ἢ ἀληθές ὅτι λευζός Κλέων ἔστιν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἦν ἢ ἔσται. Die Frage, ob man σύνθεσις sagen oder lieber alles διαίρεσις nennen soll, mag auf sich beruhen, aber soviel steht wenigstens fest, Wahrheit und Falschheit liegt nicht blos in

tanquam coniuncta cognoscat. Νούς vero h. l. non tam artis finibus inclusus, ut capite antecedenti: intellectus agens patienti oppositus. Haec enim coniungendi necessitas prima intellegendi conditio.

§ 3. 4. 5. 430^b 6 sqq. Cum tribus simplicium et individuorum modis, qui ponuntur, conferenda sunt e metaphysicis I, 1052^a 32. ἀριθμητῶ μὲν οὖν τὸ καθ' ἕκαστον ἀδιαίρετον, εἶδει δὲ τὸ τῶ γνωστῶ καὶ τῆ ἐπιστήμῃ· ὅστ' ἐν ἑν εἴῃ πρῶτον τὸ ταῖς οὐσίαις αἴτιον τοῦ ἐνός. M. 8. 1084^b 14. ἀδιαίρετον καὶ τὸ καθόλου καὶ τὸ ἐπὶ μέρους καὶ τὸ στοιχεῖον, ἀλλὰ τρόπον ἄλλον, τὸ μὲν κατὰ λόγον τὸ δὲ κατὰ χρόνον. cf. Δ, 6. 1016^b 6, 20. 1)

§ 3. 2) 430^b 6. Individuum et simplex in magnitudine positum. Magnitudo vel longitudo aliqua per se et dividua et indi-

der Synthesis „Kleon ist weiss.“ sondern auch in der „Kleon war weiss“ oder „wird weiss sein.“ Das Gedankenverhältniss scheint deutlich: ob man σύνθεσις oder διαίρεσις sagen solle, das soll nicht weiter erörtert werden, daher in Form des Beispiels die beiden Seiten des Hauptgedankens noch einmal zusammengefasst werden, dass Wahrheit und Irrthum nicht blos in der einfachen Zusammensetzung von Begriffen, sondern auch in der die Zeit mitdenkenden Synthese gelegen sei. Diesem Gedankenfortschritt aber ist die Partikelverbindung ἀλλ' οὖν — γε vorzüglich angepasst. — Aristoteles schliesst diese Gedankenreihe ab mit den Worten τὸ δὲ ἐν ποιῶν τοῦτο ὁ νοῦς ἕκαστον, das will sagen, das ἐνοποιεῖν τὰ χωρισμένα, wie es die σύνθεσις, richtig oder unrichtig, vollzieht, ist Sache des νοῦς.]

1) [De § 3—6. cf. To: „verba 430^b 17. ἔρεστι — 20. μῆξει suo loco pulsa sunt; scribenda erant post 9. ὁμοίως — 10. μῆξει; horum enim verborum illa repraesentant primam editionem. — Cum enim loquatur. Ar. 14. de eo quod est μὴ κατὰ ποσὸν ἀδιαίρετον ἀλλὰ τῶ εἶδει, subito redit ad ea quae sunt κατὰ ποσὸν ἀδιαίρετα nullam omnino ob causam. Quod cum sensisset antiquus nescio quis editor, ut haberent verba ἔρεστι γὰρ κὰν τούτοις κτλ. — quo referrentur, ante haec verba addidit ἀλλ' ἢ ἀδιαίρεται — absurde; cum enim dicat Aristoteles κατὰ συμβεβηχὸς δέ, καὶ οὐχ ἢ ἐκείνα (int. νοεῖ). διαίρετά ᾧ (vel ᾧ τῆ) νοεῖ καὶ ἐν ᾧ χρόνῳ, intellegis οὐχ ἢ ἐκείνα esse idem ac οὐχ ἢ ἀδιαίρετα: iam qui quaeso his potest addi ἀλλ' ἢ ἀδιαίρετα? 430^b 7 scribit: οὐδὲν κωλύει νοεῖν τὸ διαίρετόν ἢ ἀδιαίρετον, et ita explicat: „quae per se dividua sunt, velut magnitudo, quia dividi tantum possunt, re vera vero una sunt et individua. possumus ea cogitare tanquam individua.“]

2) [Capitis sexti tenorem Torstrikus ita explanat p. 204:
de intellectu theoretico.

a. Ὁ νοῦς, qui est individuarum notionum, semper verus est: ἡ διάνοια, quae cum subiecto coniungit praedictatum, aut vera aut falsa, 430^a 26 — ^b 6.

b. Quod re dividuum est, id, ubi non dividitur actu, potest cogitari tanquam individuum, et in tempore individuo, — ^b 10. Ergo non licet quaerere, quod sophistae quaerunt, quid cogitaverit in dimidia parte

vidua est. Est igitur individua *δυνάμει*. Si vero uno mentis quasi ictu, una momenti continuate, cogitatur, vere et actu (*ἐντελέχεια*) est individua. Continua longitudo per se sola nihil habet, quo individua fiat. Cogitationis vi una et individua efficitur. Quare cum omnia in eo posita sint, ut vere cogitentur, seiungendum et quasi voce augendum est illud *ὅταν νοῆ*. Scripsimus igitur lineola post *νοῆ* interposita: *οὐθ' ἐν ζωλῆει νοεῖν τὸ ἀδιαίρετον, ὅταν νοῆ, τὸ μῆκος*. i. e. si vere cogitaveris, si cogitando comprehenderis.

Tempus tanquam longa aliquid eandem legem sequitur. Per se et dividuum est et individuum. Neque ita momentum, si cogitatione unum est, dividi potest, ut, quid in utraque dimidia temporis parte cogitetur, dici possit. Neque enim, nisi consulto diremptum, partes discernuntur (*ἀλλ' ἢ δυνάμει*). Sed si quasi cogitationem divideris, i. e. si utramque eius partem, continuate sublata, seorsim cogitaveris, ipsum tempus in diversa eius momenta dirimitur, ut plures longitudes fieri videantur. Cogitatio, si quasi e duabus partibus constat, etiam per tempus utrique parti necessarium funditur.

§ 4. 430^b 14. Individuum notione (*εἶδος*). *Εἶδος* quantitati oppositum notio est in qualitate posita. Notio unum quasi corpus efficit partes necessario et irrapto vinculo colligens: est igitur individua per se quasi uno spiritu animata. Ita mens notionem uno tempore cogitat et una atque individua animi vi

eius temporis in quo totum cogitavit, — ^b 11, nisi si quis dimidiam rem post dimidiam cogitavit actu divisam, — ^b 14.

c. Quod specie individuum est, v. e. album, id cogitatur in tempore individuo et animae sive parte sive facultate individua, nisi quod per accidens dividua est et illa et praeterea tempus in quo cogitatur, — ^b 17. *ζῳόρσι*.

d. Quod per privationem individuum est, id cogitatur per habitum ipsi contrarium, ^b 20. *ἦ* — ^b 23. *γρωφίξει*.

e. Neque tamen ipse intellectus est habitus ille, sed potentia intellectus utrumque est: actu est id solum quod ab eo intellegitur, — ^b 24.

f. Atque hoc ipsum, quod intellectus nulli contrariorum (vel entium) est contrarius et ab omni contrarietate liber [cf. apparatus criticum], in causa est ut necessaria illa (*Γ*, 5) formae et materiae oppositio intra ipsum intellectum cadat, ut intellectus forma sit, intellectus materia: unde consequuntur magnifica illa, ut sese ipse cognoscat et cogitet et ut actus purus sit et se ipso nitatur, — ^b 25.

g. Sed summa illa intellectus veritas non apparet nisi in cogitatione notionum simplicium, cum in affirmando et negando anima errori sit obnoxia: quemadmodum ne sensus quidem fallitur, cum album percipit, fallitur demum ait illud Album esse hominem, — ^b 31.]

(ἀδιαρέτω τῆς ψυχῆς pro ἀδιαρέτω ψυχῆς; si enim χρόνον supplere velis, nihil novi nancisearis).

[430^b 16. κατὰ συμβεβηχός — „sed dividi potest ratione materiae.” Jul. Pacius ad h. l. Hoc si acceperis, maiore iure κατὰ συμβεβηχός, quam si notionis partes, quae necessariae sunt spectaveris (hoc Trdlb. dixerat in ed. pr.); ut universa sententia hoc modo procedat: Quod specie et notione est individuum, id materia, si concretum est, per accidens dividuum¹) potest esse.] Themistius illam notionis κατὰ συμβεβηχός divisionem plane aliter accipit. Notionem non suapte natura dividuam esse, sed culpa vocabuli, quod cum mora et productione vocis efferatur. Sed alia est notio, aliud vocabulum; neque huius ulla mentio facta est. Irreperet tempus eiusque demum auxilio illud κατὰ συμβεβηχός in notionem caderet; id quod claris Aristotelis verbis repugnat.

§ 5. 430^b 20. Individuum privatione. ἡ δὲ στιγμή καὶ πᾶσα διαίρεσις καὶ τὸ οὐτως ἀδιαρέτων διηλοῦται ὡς πλερ ἢ στέρησις.²) ut spatii punctum, ita temporis momentum intellegi videtur (καὶ πᾶσα διαίρεσις) cf. metaph. K, 2. 1060^b 14. ἡμᾶ δὲ καὶ διαίρεσις αἰ μὲν ἐπιφανειῶν αἰ δὲ σωμάτων, αἰ δὲ στιγμαὶ χρονίων, ἔτι δὲ λέγονται τῶν αὐτῶν τοῦτων πάντα δὲ ταῦτα ἐν ἄλλοις ἐπάσχει καὶ χωριστὸν οὐθὲν ἔστιν. ἔτι πῶς οὐσίαν ἐπολαβεῖν εἶναι δεῖ τοῦ ἐνός καὶ στιγμῆς;

1) [De sequentibus Trdlbg. nihil certi statuit. Adnotavit enim: „neque tamen quatenus dividi possunt, quo cogitatur et quo tempore, sed fortasse quod facit, id, quatenus a ratione et notione proficiscitur, ab ipsa materia seiungi nequit.”] In ed. pr. legebantur haec: Sed cum in notione rerum notas tanquam partes et notiones distinguere possis, notio dici potest dividua κατὰ συμβεβηχός. Quod κατὰ συμβεβηχός non ita accipiendum est, quasi vel dividua animi vi vel dividuo temporis momento existere possit. Utrumque enim ad notionem nihil valet. Partes eius artius et accuratius coaluerunt, quam ut, tempore vel animi vi (ὁ νοῦς) divisio, dividi possent. Est aliquid a spatio et tempore diversum (χωριστόν), continua cogitationis vis, quae ipsum tempus et spatium unum et individuum facit. Notio vero suis partibus et intima rei necessitate per se una et individua alienam hanc animi vim non requirit. (ἴσως οὐ χωριστόν, ὃ ποιεῖ ἕνα τὸν χρόνον καὶ τὸ μῆκος, non aequè aliquid diversum, quod tempus et spatium unum efficit).

2) [Cf. Trdlbg. Gesch. der Kateg. 108: „Wenn die Beraubung die reale Negation bezeichnet, so geht ihr Inhalt nur durch den Bezug auf dasjenige hervor, was verneint wird, und sie hat an diesem positiven Gegentheil das Wesen ihres Begriffes. cf. metaph. Z. 1032^b 3. Θ, 2. 1046^b 8. phys. II, 3. 195^a 12. de an. III, 6. 430^b 20.” Bz. ind. Ar. 700^a 30, 50.]

οὐσίας μὲν γὰρ πάσης γένεσις ἐστὶ, στιγμῆς δ' οὐκ ἔστιν· διαίρεσις γὰρ ἢ στιγμή. Punctum si constituere volueris, linea ad eius principium redigitur; punctum a linea disiungitur (διαίρεσις); est enim terminus nec per se quicquam. Quod privatione continetur, non per se, sed eo ipso, quo privatum est, cognoscitur. Malum bono eiusque lege inlarescit.

§ 6. 430^b 23. Digressio a re, quae cognoscitur, ad cognitionis rationem.

430^b 23. δεῖ δὲ δυνάμει εἶναι τὸ γνωρίζον καὶ ἐνεῖναι¹⁾ ἐν αὐτῷ.] Ita Bekkerus pro ἐν εἶναι. Illud etiam Simplicius in commentariis agnoscit, cum hoc, quod ne intelligitur quidem, in Aristotelis verbis commentario praepositis legatur; id quod indicio est, hunc textum ab ipso commentario segregatum a posteriore manu esse profectum. Sunt autem Simplicii verba fol. 72 a. δεῖ οὖν φησι δυνάμει εἶναι τὸ νοῦν ταῦτα δηλαδὴ. τοιτέστιν ἀτελέστερον ἢ τὸ τὰ εἶδη νοῦν καὶ τῷ δυνάμει συμπλεγμένον καὶ ἐνεῖναι ἐν αὐτῷ τῷ νοῦντι τὸ δυνάμει· τοῦτο δὲ προστέθεικεν, ἵνα μὴ μόνον δυνάμει εἶναι τὸ νοῦν ὑπονοήσωμεν. Illud ἐνεῖναι reici videtur a Philopono, qui his verbis explicationem orditur: ἐν εἶναι λέγεται ἀντὶ τοῦ ἐπάσχει. At quasi de integro incipiens pergit: νυνὶ δὲ ζῆτεῖν πῶς δεῖ νοεῖν τὸ θεῖον, et, quae sequuntur, lectionem ἐνεῖναι aperte tuentur: καὶ πάλιν τὸ γνωριζόμενον ἐντελέχει ἐν αὐτῷ τῷ γνωρίζοντι, ὅταν γνωρίζῃ αὐτό.

430^b 24.²⁾ εἰ δέ τιμι μὴ ἔστιν ἐναντίον τῶν αἰτίων, αὐτὸ ἐαυτὸ γινώσκει καὶ ἐνεργεῖα ἐστὶ καὶ χωριστόν.]

1) [ad 430^b 23. To. p. 193. haec habet: „Dixerat Aristoteles de iis cognoscendis, quae, sicut malum, privata sunt aliquo habitu, eaque hoc ipso habitu cognosci affirmaverat cui quidque contrarium esset. Addit δεῖ δὲ δυνάμει εἶναι τὸ γνωρίζον. i. e.: intellectus, qui actu nihil est antequam intellegat, potentia utrumque est, et habitus et privatio. Similia de sensibus tradebantur supra, 424^a 7—10. cf. 422^a 20—31.” Tam legit καὶ μὴ ἐν εἶναι αὐτῶν, h. e. „intellectum esse potentia utrumque nec vero alterum ex contrariis, v. c. bonum.” Disputatum hoc esse contra nonnullos qui animam ex elementis componebant: 405^b 24; vel, quod multo probabilius sit, contra Platonem: „is enim τὸν νοῦν voluit esse τὸν αὐτοῦ κύκλον (ταῦτῳ vero contrarium est θάτερον), contra quam sententiam diligenter et accurate disputavit Ar. 406^b 25—407^b 12.]

2) [430^b 24. Aliter ea verba Torstrikus p. 193 sqq. construenda esse censet, subiectum esse ἐναντίον: „εἰ δέ τιμι τῶν αἰτίων μὴ ἔστιν ἐναντίον; — si cui causae (vel ex causis) non est contrarium”; illam, cui nihil contrarium sit, intellectum futurum esse; — quoniam autem sic simpliciter Ar. de causis loquatur, illas quatuor notissimas (materiale,

Mentis cognitio adeo patet, ut omnia vel ipsa opposita suscipiat. i. e. ut facultate sua sit omnia. Cognoscendo mens ea, quae sibi opposita sunt, in suam potestatem redigit sibi que subicit. Ita si, quidquid externae causae obiectum est, subegerit, ut nihil amplius obstat: ad se ipsam redit seque cognoscit, ut libera semet ipsa fruatur et separabilis summa actione utatur. Haec ita sunt comparata, ut rerum experientiam, quam Aristoteles profitetur, mentis quasi imperio submittant. Haec sunt illa lumina a philosophiae historia per universa saecula vel neglecta vel parum intellecta. Quid enim huic sententiae subest, nisi mentem res esse, quae cognoscit, omnemque cognitionem eo contineri, quod res fiat cognita. Rei universitate cognita et quasi a mentis vi superata: mens summa cogitatione semet ipsam cognoscit, ut res ex ipsius sinu et natura effusas esse cernat. Ita mens, rebus cognitis, semet ipsam perficit et absolvit. Haec quidem supra humanam sortem evecta esse videntur, ut fuerint, qui ad Deum referrent. Sed quemadmodum intellectus agens ipsi humanae menti vindicandus erat: ita haec aperte ad hunc redeunt neque quicquam, quod Deum attingat. Philoponus ita exorsus: *πρὸς δὲ τῆς πῶς δεῖ νοεῖν τὸ θεῖον* — id quod a loco alienum est — reliqua bene exponit: *δεῖ γὰρ τὸ γνωρίζον οὕτως ἐξομοιοῦσθαι τῷ γνωριζομένῳ καὶ ὁμοιοῦσθαι αὐτῷ καὶ δυνάμει αὐτὸ εἶναι καὶ πάλιν τὸ γνωριζόμενον ἐντελέειν ἐν αὐτῷ τῷ γνωρίζοντι ὅτι γνωρίζῃ αὐτό.* Simplicius fol. 72 a. *οὐ γὰρ οὕτω δυνάμει τὸ νοεῖν τῶν εἰρηται, ὡς μηδὲ νοεῖν, ἀλλ' ὡς νοεῖν μὲν καὶ κατ' ἐνέργειαν νοεῖν, συμπλελεγμένον δὲ τῷ δυνάμει· τούτέστι τῷ ἀγγεῖ καὶ τῇ οὐκείῃ στεγίσει.* — extr.: *δι' ὃ καὶ τῶν αὐτῶν ξαντῶν γνωσκειν αὐτὸν συμπλεράνεται. αὐτὸς γὰρ καὶ τὰ εἶδη δευτέρως διὰ τὴν συμπρῆξιν πρὸς τὸν ἑλὲν ψυχῆν νοεῖν ἔπαυξιν. οὐ γὰρ*

formalem, motricem, finalem) esse intellegendas. Jam formam et privationem inter se esse contraria (cf. phys. I, c. 4, 5. 6. 7); materiae autem quamquam nihil sit contrarium, tamen eam intellectum esse non posse. Causam moventem et finalem denique neque inter se esse contrarias neque alteri earum quicquam esse contrarium. Itaque ne eas quidem aptas esse ad intellectum suscipiendum: eodiem lectione igitur sensum verum non contineri. Quare coniecit: *εἰ δὲ τι μηδεὶ ἐστὶν ἐναντίον τῶν ἐναντίον* (vel ὄντων) — at si quid est, quod nulli contrariorum (vel entium) sit contrarium, illud intellectum futurum esse (laudat. met. A. 10. 1075^b 20. *καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις ἀνάγκη τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ τιμωτάτῃ ἐπιστήμῃ εἶναι τί ἐναντίον, ἡμῶν δ' οὐ. οὐ γὰρ ἐστὶν ἐναντίον τῷ πρώτῳ* (h. e. τῷ τῷ) *οὐδέν.* de caelo I, 3. 270^a 12. mel. A. 6. 1071^b 19. — Quae quomodo cum antecedentibus cohaereant, expositum est in nota ad § 3.]

δι' ἐτερότητος ὡς ἡ φάσις καὶ τὰ σώματα, ἀλλὰ συμφυρῶς αὐτοῦ ἐξῆπται. ἔστι δὲ καὶ ἐνέργεια ὡς οὐδαμῇ τῷ δευτέρῳ συμπλεκόμενος, ἄλλος δὲ ὄν, ὅταν χωρισθῇ τῶν δευτέρου καὶ προβαλλομένων καὶ ἐξω ἕλεουσῶν ζῶων. ὄθεν καὶ αὐτὸς εἰλὼν ἐνέργειαν τὸν τοιοῦτον τοῦν προσιέθειζε καὶ χωριστός (σιόν?) — Themistius, quemadmodum supra intellectum agentem et intellectum potentiae distinxerat, ita eodem discrimine hunc locum contorquet. p. 577. (Herm. Barb.) — Th. C. Schmidt in disputatione de individuorum et compositorum intellegentia Erfurd 1826 legendum iudicat (p. 11) εἰ δέ τι μὴ ἔστιν ἐκαστόν, facili quidem molimine, sed quod sententiam neque immutet neque illustret.

§ 7. 430^b 26. Affirmatio per se vel vera vel falsa. Mens autem notionis necessitatem sequens vera.

430^b 26. ἔστι δ' ἡ μὲν φάσις¹⁾ τι κατὰ τινος, ὥσπερ ἡ κατάφασις, καὶ ἀληθῆς ἢ ψευδῆς πᾶσα] [., τινὸς κατὰ τινος, τινὸς ἀπὸ τινος — his praepositionibus, quarum aliquid altera ad rem refert, altera a re amovet, affir-

1) [§ 7. 430^b 26. De verbis, quae sunt φάσις et κατάφασις Bz. in indice 813^a 10 sqq. haec habeti „φάσις (cf. φάναι). τὸ ὄνομα ἢ ὄημα φάσις ἔστω μόνον de interpr. 5, 17^a 17; 4, 16^b 27 (Wz. ad 32^a 28); distant κατάφασις et ἀπόφασις, quae esse nequeunt ἄνευ συμπλοκῆς cat. 4, 2^a 5; — sed hoc discrimen plerumque Aristotelis ipse non servat, est enim φάσις vel id quod κατάφασις: ἡ φάσις τι κατὰ τινος ὥσπερ ἡ κατάφασις de anima III, 6. 430^b 26. κτλ. —, vel φάσις tanquam universalior notio κατάφασιν et ἀπόφασιν complectitur et omnino enunciationem significat.” Eodem modo igitur, quo Trdlbg. nostrum locum legit — Torstrikius easdem fere significationes statuit; nullam vero hic aptam esse: quod si φάσις 1) idem sit atque ἀπόφασις, Aristotelem scribere non potuisse ὥσπερ ἡ κατάφασις, quoniam cum ex genere descenderet ad species declarandas voce οἶον ei utendum fuisset; sin φάσις 2) idem sit atque κατάφασις scribi non posse φάσις ὥσπερ ἡ κατάφασις. si denique φάσις 3) sit notio extra enunciati nexum posita, nullo modo dici posse φάσις κατὰ τινος. Corruptum igitur nostrum locum videri et legendum esse: ἔστι δ' ἡ μὲν κατάφασις τι κατὰ τινος, ὥσπερ καὶ ἡ ἀπόφασις. Hoc enim Aristotelem exponere: „Summa intellectus veritas non apparet nisi in cogitatione notionum simplicium, cum in affirmando et negando anima errori sit obnoxia.” (cf. met. Θ, 10. 1051^b 22. ἢ ὥσπερ οὐδὲ τὰ ἀληθῆς ἐπὶ τούτων τὸ αὐτὸ, οὕτως οὐδὲ τὸ εἶναι ἀλλ' ἔστι τὸ μὲν ἀληθῆς τὸ δὲ ψεῦδος, τὸ μὲν θιγεῖν καὶ φάνει ἀληθῆς, (οὐ γὰρ ταῦτὸ κατάφασις καὶ φάσις), τὸ δ' ἀγροεῖν μὴ θιγγάειν ἀπατηθῆναι γὰρ περὶ τὸ τί ἔστιν οὐκ ἔστιν ἀλλ' ἢ κατὰ συμβεβηκός). Summa igitur loci cum in φάσεως et καταφάσεως discrimine posita sit, Aristotelem τὴν κατάφασιν significare non potuisse τῆς φάσεως nomine, hoc est nomine eius rei, quae ab illa esset distinguenda.]

mandi et negandi vis, quae in sola mente est, cum externa spatii et motus similitudine coniungitur; unde maior existit perspicuitas." Trdlbg. el. log. Ar. § 4. p. 59]. cf. analyt. post. I, 2. 72^a 13. *μύριον δ' ἀντιθέσεως τὸ μὲν τὴ κατὰ τινος κατέφρασις, τὸ δὲ τὴ ἀπὸ τινος ἀπόφρασις. de interpr. 6. 17^a 25. κατέφρασις δὲ ἔστιν ἀπόφρασις τινος κατὰ τινος. ἀπόφρασις δὲ ἔστιν ἀπόφρασις τινος ἀπὸ τινος. de interpr. 10. 19^b 5. ἐπεὶ δὲ ἔστι τι κατὰ τινος ἢ κατέφρασις σημαίνουσα. Ad quae accedunt metaph. Γ, 4. 1007^b 30. Η, 3. 1043^b 31. *εἴπερ τι κατὰ τινος σημαίνει ὁ λόγος ὁ ὀριστικός. Mentis veritas cum affirmatione et negatione comparatur. Si aliquid de aliquo enunciatur, vel verum vel falsum esse potest; aliquid enim ad aliquid refertur, ita tamen ut haec relatio, si nulla lex accesserit, ex arbitrio pendeat. Unde non est, quo veri numeros habeat. ὁ δὲ νοῦς οὐ πᾶς, ἀλλ' ὁ τοῦ τί ἐστι κατὰ τὸ τί ἦν εἶναι ἀληθής, mens vero quid res sit cogitans intimam eius notionem secuta vera est. Omnis huius brevitatis vis in praepositione (κατὰ) et in certa τοῦ τί ἐστι et τοῦ τί ἦν εἶναι oppositione ¹⁾ sita est. Mens, si vera cogitat, non externam quandam copulam (τὴ κατὰ τινος) efficit, sed intimam notionis necessitatem sequitur (τὸ τί ἐστι κατὰ τὸ τί ἦν εἶναι). Mentis actio ad res non refertur tanquam alienum ad alienum, sed quasi in eius naturam se insinuat, ut tanquam sibi ipsi proprium comprehendat (ὅσπερ τὸ ὄραν τοῦ ἰδίου ἀληθές cf. ad II, 6. § 2. Mens necessitatem habet, quatenus τὸ τί ἐστι cogitat τὸ τί ἦν εἶναι secuta. Notionem, antequam materia exprimeretur, res ipsas constituentem τῶ τί ἦν εἶναι significari vidimus (cf. ad II, 1. § 8, II, 2. § 10. II, 4. § 9, III, 4. § 1. 8). Hanc notionem ita ipsa materia expressam, ut in eam et quale et quantum cadat, τὸ τί ἐστι indicat. Ubi materia una cum notione animo observatur, τὸ τί ἐστι locum habet. [cf. tamen notam.] Hoc igitur Aristoteles sibi vult, ut singulae quaeque res ex universa eius natura cogitentur. Quod si fit, necessaria ratio, neque externum aliquod vinculum (τὴ κατὰ**

1) [Eam oppositionem iusto artius esse Trdlbg. ipse concessit. Gesch. d. Kateg. 36. 51: „Die Bestimmung des τί ἦν εἶναι fällt hiernach ganz in das τί ἐστι. — de an III, 6. 430^b 27. der Verstand denkt wahr, wenn er das Wesen der Erscheinung nach dem hervorbringenden Grunde denkt. Ar. sieht in dieser der materiellen Erscheinung entgegengesetzten That auf ähnliche Weise das Eigenthümliche des Verstandes, wie es das Eigenthümliche des Gesichts ist, die Farbe wahrzunehmen und darin eine sinnliche Form von der sinnlichen Materie abzuschneiden (ὅσπερ τὸ ὄραν τοῦ ἰδίου ἀληθές).“ cf. not. 2 ad I, 1. 402^a 12.]

τινος) inventum est. Haec τοῦ τί ἦν εἶναι et τοῦ τί ἔστι coniunctio individua quaedam est necessitudo, ut oratio ad id, unde profecta est, tacite revertatur. Quemadmodum eius, quod a singulis quibusque sensibus tanquam proprium percipitur, nullum penes reliquos iudicium, ut sui a quoque veritas petenda sit: ita unius mentis sunt notiones materia immunes. Sicut in illis, si cum certis quibusdam rebus coniungenda sunt, velut si, hiccine albus sit ammon, dicendum est, error in facili est: ita in his, quae menti subiecta sunt, ut haec quoque ad ἀδιάρητα redeant. cf. metaph. Θ, 10. 1051^b 26. ἀλλοιθῆναι γὰρ περὶ τὸ τί ἔστιν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἢ κατὰ συμβεβηχός. metaph. E, 3. 1027^b 25. οὐ γὰρ ἔστι τὸ ψεῦδος τε καὶ τὸ ἀληθές ἐν τοῖς πράγμασιν, οἷον τὸ μὲν ἀγαθὸν ἀληθές, τὸ δὲ κακὸν εἰθὺς ψεῦδος, ἀλλ' ἐν δianoίᾳ. περὶ δὲ τὰ ἀπλά καὶ τὸ τί ἔστιν οὐδ' ἐν δianoίᾳ. Cum ἀδιάρητα saepius difficillima sint et inventu et cogitatu: mirum est, Aristotelem ab his maxime errorem removisse. Sed dum ab alia parte removebat, ab alia admisit. Si ἀδιάρητον aliquid perceperis: error abest. Sed accidit, ut διαρρητὸν ἀδιάρητον fingas speciosis rationibus inductus, vel ut ἀδιάρητον, quod genere recte perceptum est, huic illi falso tribuas. Hoc illud est κατὰ συμβεβηχός, in quod Aristoteles errorem amandavit, quo scilicet nihil latius patet. Quae individuorum genera distribuit (§ 3. 4. 5), ea ad normam, quam ultimo loco posuit (§ 7), exigenda sunt.

Cap. 7.

Redit quaestio, quomodo mens res cogitet, ita tamen, ut qua ratione cognitionem cupiditas sequatur, appareat. Quem singula communem finem expetant, non satis liquet, ut hic illic magis fortuito¹⁾ quam necessario filo contineri videantur.

1) [Torstrikius in editionis praefatione p. XXV. ita compositum esse exponit caput VI.: „Caput sextum constat ex his particulis:

A.	431 ^a	1. τὸ — 3. γιγνώμενα.
B.	^a	4. φαίνεται — 7. τετελεσμένον.
C.	^a	8. τὸ μὲν — 16. διώκει.
D.	^a	16. διό — 17. ψυχῇ.
E.	^a	17. ὅσπερ — 20. πλείω.
F.	^a	20. τίτι — ^b 1. λειζόν.
G.	^b	2. τὰ μὲν — 12. καὶ τίτι.
H.	^b	12. τὰ δὲ — 16. ἐκείνα.
I.	^b	16. ὅλως — 17. πράγματα.
K.	^b	17. ἄρα — 19. ἴστερον.

§ 1. 431^a 1. Mentis, quatenus res cognoscit, *δύναμις* et *ἐνέργεια*. — Capitis initium (cf. III, 5. 2. 430^a 8) Themistius praetermittit, Simplicius vero tanquam repetitionem agnoscit. His verbis, si quo loco, facilius illo, quam hoc carueris. Illic enim subito interposita, hic, si sustuleris, orationis caput sublatum est. Res, quae a sensu percipiuntur, sensum non immutant et ab ipsius natura avertunt, sed ad finem et perfectionem adducunt, ut sensus non iure pati dicatur. οὐ γὰρ πάσχει sc. τὸ αἰσθητικόν, quamvis grammatica constructio τὸ αἰσθητικόν suppeditet. Hic igitur motus alius est atque is quem physica definerunt cf. phys. III, 1. 200^b 12 sqq. quae ad verba fere repetuntur metaph. K, 9. 1065^b 5 sqq. Clarius motus imperfecti actio exponitur metaph. Θ, 6. 1048^b 29. πᾶσα γὰρ κίνησις ἀτελής, ἰσχυασία, μάθησις, βᾶδισις, οἰκοδόμησις· αὐτὰ δὲ κινήσεις, καὶ ἀτελεῖς γε. οὐ γὰρ ἅμα βᾶδιζει καὶ βεβᾶδιζεν, οὐδ' οἰκοδομεῖ καὶ ὠκοδόμηζεν, οὐδὲ γίγνεται καὶ γέγονεν, ἢ κινεῖται καὶ κελίηζεν· ἀλλ' ἕτερον καὶ κινεῖ καὶ κελίηζεν. ἐώραζε δὲ καὶ ὄρα ἅμα τὸ αὐτὸ καὶ νοεῖ καὶ νερόηζε. τὴν μὲν οὖν τοιαύτην ἐνέργειαν λέγω, ἐκείνην δὲ κίνησιν. — Motus igitur alioqui imperfecti actio, sensus vero ita in actione positus, ut ea ipsa absolvatur. Motus, dum in reliquis quasi transitus est, vel via, qua quid ad finem ducitur, in sensibus finis est ipse, quo continetur. ἢ γὰρ κίνησις τοῦ ἀτελοῦς ἐνέργεια ἦν, erat, non quasi non iam esset, sed quatenus ad notam, quae facta erat, expositionem refertur, ut iam Simplicius iure ad physica redeat. (cf. ad II, 5. 417^a 15. et universi libri prooemium). In sensibus *δύναμις* prior est, in intellectu, si singulos spectaveris; sed si omnino, ita omnia ab intellectu agente perfecta sunt, ut *ἐνέργεια* *δύναμιν* praecedat.

Ex his particulis nihil cum re proposita commune habent et sententiarum nexum dissolvunt particulae A B E F H: ne ad psychologiam quidem pertinere videtur A: ne enuntiatum quidem absolutum est in particula E: constructio graviter laborat in particula H, atque ita ut probabiliter restitui non possit. Praeter A omnes videntur esse aliorum psychologiae locorum primae adumbrationes. — Porro quae ad rem tractatam pertinent, in iis quoque particulis sunt quae mirere. Quod se facturum pollicetur Aristoteles in particula K, ei promisso in his libris non stetit. Quod in particula I vix indicatur, id diligenter tractatur statim in octavo capite. Particula denique D conclusio specio magis est quam re. Quae si quis simpliciter considerat, non poterit credere haec ab ipso Aristotele sic esse scripta. Editor igitur quisquis fuit hoc caput composuit ita ut quidquid in seipsis Aristotelis inveniret, quod videretur aliquo modo ad *ῥῶν* pertinere, ea is conglutinaret.”]

§ 2. 431^a 8. Sensuum perceptio ita dicendo similis est, ut nihil alieni admixtum habeat, et solummodo, quid res sint, referat; in animi appetitu vel horrore, si quid vel iucundum vel iniucundum, animus quasi affirmat vel negat, annuit vel abnuit (οἷον καταφᾶσα ἢ ἀποφᾶσα se. ἢ ψυχῆ) ¹⁾. Quid sit in sentiendo animum nihil aliud quam dicere, ex oppositis, quae dicendo animi vel consensum vel dissensum addunt, apparet. Neque haec logica καταφάσεως et ἀποφάσεως vis, qua illa rerum notas iunctas, haec disiunctas exprimit; sed vis potius voluntatis. Eandem similitudinem accuratius habes expressam eth. Nicom. VI, 2. 1139^a 21. ἔστι δ' ὅπερ ἐν διανοίᾳ κατὰ φασιν καὶ ἀλόφασιν, τοῦτ' ἐν ὁρέξει διώξεις καὶ φυχῆ. Sensuum perceptio per se pura et a voluptate vel taedio immunis

[Capitis septimi tenorem Torstrikus locis insiticiis eiectis p. 204 ita explanat:

de intellectu practico.

a. Haec simplex qualitatis per sensum perceptio (scil. de qua ex eunte capite sexto agebatur), similis est actioni intellectus veraci; si res sensu percepta simul est iucunda aut ingrata, similis est anima cogitationi aut affirmanti aut neganti, et errori est obnoxia; et quod in anima contemplativa affirmatio est, id in activa est desiderium, quod illic negatio, hic est fuga, 431^a 8—10.

b. Gaudium et dolor (quae sunt principium intellectus practici), et, quae inde consequuntur, appetitus et fuga, est relatio quaedam actualis medietatis sensitivae ad bonum quatenus tale est, — ^a 14.

c. Haec ad bonum relatio non consistit intra sensum et rei sensu perceptas, sed extenditur ad intellectum. Cum enim aliqua repraesentatio (φάντασμα) ad bonum refertur, ut vel bona vel mala appareat, anima aut fugit aut appetit, — ^a 16. διώζει.

d. Species et in universum notiones simplices ab anima considerantur ope repraesentationum, et si qua repraesentatio bona vel mala videtur, movetur ad refugendum vel appetendum, sive imago illa est sive signum rei bonae vel malae, 431^b 2. τὰ — 6. πολέμιος.

e. Quandoque anima non consistit intra praesentia, sed refert boni notionem ad futura, et si videtur fore ut iucundum quid vel molestum eveniat, iam nunc fugit vel persequitur et in universum agit, — ^b 10.

f. Intellectus practicus non est penitus diversus ab intellectu theoretico: nam verum et bonum in eadem συστοιχίᾳ continentur, item falsum et malum: differunt ita, ut bonum semper referatur ad aliquem vel ad aliquid cui bonum est, verum non item, — ^b 12. τινί.]

* 1) Philoponus (R. fol. 3 b.), quasi gratum et ingratum ipsam affirmatio sit et negatio, scribit τὰ ὑποκείμενὰ φησιν οἷονεὶ καταφάσεις εἰσὶ καὶ ἀποφάσεις καὶ χεχρηται οὕτως ἡδονῆ καὶ λύπῃ, ut καταφάσεις καὶ ἀποφάσεις legisse videatur.

inter bonum et malum ¹⁾ quasi media ²⁾ interiecta sit ad neutrum propensa. Voluptas vero vel fastidium (τὸ ἴδεσθαι καὶ λυπεῖσθαι) hoc ipso medio utens ad alterum vergit, ab altero abhorret, idque quatenus utrumque sive ad boni sive mali genus pertinet. Quos animi sensus si actio sequitur, vel appetitus vel fuga existit. In quo aliquid est, quod turbet. Quid enim est 12. ἴ καὶ ἐρέσθαι, articulo praeposito? Si haec universo loco oppositio inest, ut, quod τὸ ἴδεσθαι καὶ λυπεῖσθαι quasi facultate involutum est, id in ὀρέξει καὶ φυγῇ libere agat (καὶ ἐρέσθαι), tollas necesse est articulum ἴ, ut legatur: καὶ ἴ φυγῇ καὶ ἴ ὀρέξει τοῦτο καὶ ἐρέσθαι — haec ad bonum malumve propensio appetitu et fuga ad agendum vocatur. Sed cum iam in priori vox ἐρέσθαι adhibita sit, verendum est, ne eiusmodi interpretatione accepta ipsa τοῦ ἴδεσθαι καὶ λυπεῖσθαι, si ad δύναιεν redacta fuerint, dignitas diminuatur. Aliud igitur praestat, quo vox nec reciditur nec re vera mutatur. Scribas enim ἦ καὶ ἐρέσθαι ut oppositum sit illi, quod praecessit ἦ τοιαῦτα. Quatenus res in universum vel bonae vel malae sunt (ἦ τοιαῦτα, quod genus significat) animus vel gaudet vel dolet; quatenus in nos ipsos agunt (ἦ καὶ ἐρέσθαι), vel concupiscimus vel fugimus.

Neque inter se neque a sensuum perceptione appetendi et fugiendi facultas separari potest, etsi earum natura plane alia est. Aliud est appetere, aliud fugere, ex diverso enim res tractant; nec tamen alterum sine altero; una est eademque animi vis, quamquam in diversas partes discedens eaque ex ipsa sensuum perceptione quasi emergit, ut neque ab hac avelli possit. Iustum si observaveris inter ἕτερον et ἄλλο discrimen, oratio sententiae eo magis accommodata videbitur. Illud enim diversum et novum, hoc aliud nec tanta vi oppositum. [Contra Platonem Iul. Pacius haec dicta esse putat, qui facultatem sensitivam in corde, in iecore appetitivam posuerit.]

§ 3. 431^a 14. ³⁾ τῇ δὲ διανοητικῇ ψυχῇ τὰ φαντάσματα οἷον αἰσθήματα ἐλάσσει.] cf. III, 3. et de memor.

1) [431^a 11. Torstrikius dubitans proponit, omittendum esse cum cod. S. ἦ καζόν, deinde esse legendum, ut cod. I., ἦ τοιοῦτο; quae si vera sint, 12. legendum esse τὸ αὐτὸ τοῦτο.]

2) [431^a 11. τῇ αἰσθητικῇ μεσότητι] Similitudo a sensibus repetenda. cf. II, 11. 423^b 30 sqq, 424^a 6. τὸ μέσον ζωτικόν, singuli quique sensus vel voluptatis diiudicandae vel doloris suam habent mensuram in medio positam. Trdlbe.]

3) [Torstrikius legit: ὅταν δὲ ἀγαθὸν ἢ καζόν (scil. ἦ), φερίγει ἦ

1. 449^b 31. *ροεῖν οὐκ ἔστιν ἄνευ φαντάσματος· συμβαίνει γὰρ τὸ αὐτὸ πάθος ἐν τῷ ροεῖν ὅλερ καὶ ἐν τῷ διαγράφειν· ἐκεῖτε γὰρ οὐδὲν προσχωόμενοι τῷ τὸ ποσὸν ὠρισμένον εἶναι τὸ τριγώνον, ὁμοῦς γράφομεν ὠρισμένον κατὰ τὸ ποσόν. καὶ ὁ ροεῖν ὡσαύτως καὶ μὴ ροῆ ποσὸν τίθεται πρὸ ὁμιμάτων ποσόν· ροεῖ δὲ οὐκ ἢ ποσόν. ἂν δ' ἢ γύσις ἢ τῶν ποσῶν, ἀόριστον δέ, τίθειται μὲν ποσὸν ὠρισμένον, ροεῖ δὲ ἢ ποσὸν μόνον.* — Themistius, quae sequuntur, a verbis inde ὅσπερ ὁ αὐτὸ usque ad Β τὸ λειζόν, omittit. Etsi ea et difficilia sunt et subito interiecta, ut, si abessent, non desiderarentur: tamen iis, quoniam a Simplicio et Philopono agnoscuntur, supersedere non possumus.

431^a 17. *ὡσπερ δὲ ὁ ἀήρ κτλ.*] Quo quidem haec similitudo tendat, ambiguum est; cum neglegenter addita sit, duplex finis cogitari potest, ut vel quae inter sentiendum et appetendum ratio intercedat, vel quae inter imaginandum et cogitandum illustretur. Quod tum demum decerni poterit, si singula excussa fuerint. Ab aëre pupillam vel aurem, ex utraque animum feriri apparet. Sed quid τὸ δὲ ἔσχατον ἐν καὶ μία μεσότης? quae-nam ultima, quae media pars intellegitur? Τὸ ἔσχατον, ultimum apud Aristotelem nihil certi per se significat, sed variat pro eius rei vel lineae varietate, cuius ultimum dicitur. Ita in metaphysicis τὸ ἔσχατον ultimum, in quod mentis acies res dirimere valet, vel materia (metaphys. Θ, 7. 1049^a 36), vel notionis οὐσία (Ζ, 3. 1029^a 24), ultimum, quod agendo proponitur, consilium et fines (Θ, 8. 1050^b 24), ultimum denique, quod generis universitati oppositum est, singula quaeque et peculiariora (Λ, 1. 1059^b 26). Horum omnium nihil in hunc locum conferimus. Si ab externis rebus profecti sensuum perceptionem persequimur: ultimum erit communis ille sensus, quo omnes coeunt, ubi singuli inter se tum comparantur tum discernuntur (III, 2. 426^b 8—29). [Quod si hoc loco non sensus, sed intellectus voluptatis vel doloris iudex et expetendi vel fugiendi causa est, iam res ad sensum communem redit, quo quidem sensuum species inter se componuntur (τὸ δὲ ἔσχατον ἐν, in

διώζει, omissis verbis, quae post κατὰρ legebantur φήσῃ ἢ ἀποφήσῃ. In verbis enim ἵναρ δὲ ἀγαθόν ἢ κακόν φήσῃ ἢ ἀποφήσῃ plane supervacaneum esse vel etiam absurdum illud ἢ ἀποφήσῃ — ^a 16. verba: διὸ οὐδέποτε ροεῖ ἄνευ φαντάσματος ἢ ψυχῇ ei non videntur Aristotelis esse: nam διὸ esse rationem reddentis, nullam vero in antecedentibus rationem redditam esse, cur (διὸ) nunquam sine representatione notiones iungat anima.]

quod sensus concurrunt). In quo *μία μεσότης*¹⁾ simili atque supra 431^a 11 ratione (*τῆ ἀσθητικῆ μεσότητι*) intelligenda est, ut sit mensura, quemadmodum illic ex singulis sensibus repetita, ita hic sensui communi vel intellectus propria. Iul. Pacius ad h. l.: „declarat ergo in sensu ita se rem habere, ut primo obiecta externa afficiant sensum externum, deinde species recepta in sensu externo afficiat sensum communem, qui re ipse est unus, sed ratione sive essentia plures, quatenus est terminus et quasi centrum omnium sensuum externorum.”]

Simplicius τὸ ἔσχατον communem sensum explicat, in quem omnes sensus desinant. Hunc esse finem; hoc vero etiam medium tanquam orbis centrum, quod simul radiorum finis, simul ambitus medium. Simpl. fol. 75 a. εἰς δὲ τὰς τοιαύτας νοήσεις τὴν τε μίαν κοινὴν τῶν πρακτικῶν πάντων ἀντιληπτικὴν καὶ τὴν ἔτι περιεπιχειώμεν τούτοις, τὴν ἄλλῶς τῶν νοούμενων ἡμῶν πάντων, ἀναλείπει ἡμᾶς τῆ κοινῆ ἀσθήσει ὡς εἰζόνι χορῶμενος. Itaque imaginis veritatem Simplicius in eo quaerit, quod omnia et agendi consilia et rerum cognitiones in intellectum desinant, quemadmodum sensus in communem sensum. Quae ratio egregia esset, nisi extremum et medium unum faceret, nec si longius a proximis discederet. Simpl. fol. 75 b. τοῦτο δὲ ὅτι ἐν ἔσχατον ἔστι καὶ μία μεσότης ἐπιχειοίται, μία μὲν ἐπειδὴ καὶ κείνο ἐν, μεσότης δὲ ὡς οἶον κέντρον τῶν πολλῶν ἀπ' αὐτοῦ προϊόντων καὶ εἰς αὐτὸ συνειρομένων περιληπτικὴν καὶ δεκτικὴν τε ὁμοῦ καὶ κριτικὴν· μεσότης οὖν ἐπειδὴ καὶ τὸ κέντρον μέσον καὶ ἐπειδὴ τὸ μέσον τοῖς ἄκροις πᾶσιν ἐπικοινωνεῖ. Ingeniosa haec rei expediendae ratio: sed cum nullum sit orbis propositi vestigium,

1) In ed. pr. ea aliter Trdlbg. exposuerat: legebantur enim haec: Quod si est, μεσότης erit medium, quo ad ultimum pervenitur, ut vel sensus sit ipse vel id, per quod sensus res suscipit, velut aër. Quod medium in singulis quibusque unum est, sed diversis modis affectum, sive sensus est, sive aër: τὸ δ' εἶναι αὐτῆ πλείω. Ita similitudo per se perspicua. Quo igitur referatur, quaeritur. Si ad cogitandum pertineret, quod sine imaginatione fieri posset, id quod proximum est: vix invenires ultimum, quod unum esset, quo cetera tenderent (neque enim alia posita sunt), nec imaginatio μεσότης dici potest, per quam quid ad intellectum accedat. Restat igitur altera comparatio: cujus aptior est. Diversae sunt vitae, quibus aliquid in appetitum vel contra cadat; res aut sensu aut mente movent; in quo, quidquid est, unum est ultimum, quo coeunt, in quo animus vel ad concupiscendum vel ad fugiendum excitatur; unum est medium vel sensus vel mens, ita tamen, ut sua cuique diversa sit natura (τὸ δ' εἶναι πλείω). Sic haec quodammodo congruunt.

cum ea ab expetendo et fugiendo, quo omnia eunt, prorsus aliena sit: verendum est, ne speciosior sit, quam verior.

§ 4. 431^a 20. Locum, quem Themistius omisit, Simplicius accusat; ait enim, *διὰ συντομίαν ἀσαφειέραν τὴν λέξιν ποιῶν*. Quodsi unde locus, qui ab instituto plane digreditur, irreperit, conicere posses: haberes profecto, quod Themistii auctoritatem secutus tanquam alienum damnares. Quidquid enim uterque interpres Simplicius et Philoponus in explicando laborat, multae restant quaestiones difficultate impeditae. — Qualis est universi loci cum reliquis coniunctio? A re proposita aberrari largiaris. Quod in proximis communis sensus similitudo allata erat, in hoc haeret oratio. Quae supra suo loco tractata erant III, 2. § 10 sqq., ad ea Aristoteles ita revertitur, ut eadem exempla reddat. Unde oratio huc locorum delapsa sit, probe quidem intellegas; sed idne ipsum Aristoteles, quod novo promisso tractandum recipit, teneat ac persequatur, vix aeque affirmes. Quomodo diversi sensus, qui in unum concurrunt, inter se differre iudicentur, denuo proponitur. Sed ratio, quae sequitur, coniunctionem magis, qua conveniunt, quam discrimen, quo dirimuntur, attingit. In singulis Simplicii et Philoponi sententiae acute sane excogitatae commemorandae sunt. Quamvis non undique cunctis loci rationibus satisfaciant: tamen quod omnes veri numeros habeat invenire desperamus.

431^a 20. *τί διαφέρει γλυκὴ καὶ θερμόν*] E superioris loci similitudine (III, 2. 426^b 8 sqq.), qui aperte respicitur, et ex ipso huius disputationis progressu et exitu scribendum putes *γλυκὴ καὶ λευκόν* nec vero *θερμόν*¹⁾, cuius neque hic neque illie ulla fit mentio. Partium convenientia *λευκόν* postulare videtur, quamquam ad reliqua non magni est momenti.

431^a 22.²⁾ *οὕτω δὲ καὶ ὡς ὄρος*] Simplicius et Philoponus centrum, in quod radii concurrant, cogitant, quod, quo-

1) [Hoc ita explicat To. I. l.: „Aristoteles ponit quaestionem, quam supra (Γ 2. 426^b 12 — 427^a 16) agitatum esse dicit, *τίμι ἐπιζῶντι γλυκὴ καὶ θερμόν*, (ubi omissos articulos miror): variabit postea exemplum, posito pro *θερμόν* eo quod est *λευκόν*: non male: exempli enim sic significatur natura.”]

2) [Cum locus sit difficillimus, liceat totam Torstrickii expositionem ex commentariis p. 200 exscribere. 431^a 21. „ἔστι γὰρ ἐν τι: haec est μεσότης illa αἰσθητικὴ: οὕτω δὲ (sicut in anima) καὶ ἡ στιγμὴ καὶ ὅλος ὁ ὄρος (unum est numero, ratione diversum: Γ, 3. fin.; phys. IV, 13. 222^a 10 — 13). καὶ ταῦτα (quae initio proposita sunt, dulce et calidum) ἐν τῷ ἀνάλογον (nam suae quidque ἐναντιώσεως est extremum habituale, cui extremum privativum, dico autem amarum et frigidum, contrarium est): καὶ τῷ ἀριθμῷ, ὃν ἔχει πρὸς ἐκείτηρον ἐναντίον. (Si

niam orbis nusquam commemoratur, haud probabile est. Nihil simplicius videtur, quam ὄρον¹⁾ prima significatione accipere, ut finis sit, in quem reliqua desinant. Simplic. fol. 75 b. *τίνα δ' οὖν φρίσιν ἐπιζοίρει τοῦτο τὸ ζοιρῆ ἀσθητικὸν τὸ διάφορον τῶν γνωσχομένων, ὅτι οὐχ ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ λόγῳ, καίτοι ἐν αὐτῷ ὄν, ἀλλὰ διαφόροις χοίμενον λόγοις, καὶ οὓς τὰς διαφόρους οὐκείως γινώσκει ιδιότημας; ἔστι γὰρ φρίσι καὶ αὐτὸς ἐν τι αὐτὸ τὸ χοίρον ὅσπερ καὶ ὁ ὄρος, ὄρον γὰρ προσαγορεύων, ὅπερ καὶ πρότερον ἔλεγε, τὸ τῶν εἰς ἐν συμπιπτοιῶν διαφορῶν γραμμῶν χοιρῶν οὐμίον. καὶ γὰρ ἐκεῖνο ἐν καὶ ἀμέριστον ὄν τὸ αὐτὸ διαφόρους ἔχει πρὸς τὰς διαφορούς γραμμάς σχέσεις. — Ταῦτα λέγει*

enim calidum a frigido certo intervallo distat, quod intervallem numero definiti potest, eodem intervallo distabit dulce ab amaro, album a nigro cet., et numerus idem erit: cf. Mt. I, 2. de sensu et sensili 7. 448^a 8 sqq.) *τί γὰρ διαφέρει τὸ ἀπορεῖν πῶς τὰ μὴ ὁμογενῆ χοίρει ἢ τὰναντία οἶον λευκὸν καὶ μέλαν;* (Quaestio proposita erat de iis quae, cum non contineantur eodem genere, analogia idem sunt, ut calidum et dulce. Iam revocat eam quaestionem ad contraria et quae genere idem sunt, ut calidum et frigidum vel album et nigrum: et demonstrat, si album et nigrum uni eidemque simul manifesta sint, esse manifesta etiam album et dulce) *ἔστω δὴ ὡς τὸ Α τὸ λευκὸν πρὸς Β τὸ μέλαν τὸ Γ (dulce calidum cet.) πρὸς τὸ Α (amarum frigidum cet.) ὡς ἐκεῖνα πρὸς ἄλληλα (ut album ad nigrum). ὥστε καὶ ἐναλλάξ. (Α : Γ = Β : Α, album ad dulce calidum cet. ut nigrum ad amarum frigidum cet.) εἰ δὴ τὰ ΓΑ ἐνὶ εἴῃ ἐπάχορτα (ponamus esse aliquid in anima, quod duo contraria simul sit vel de quo duo contraria simul praedicentur), οὔτως ἔξει (medietas illa sensitiva, τὸ ἐν, eodem modo se habebit) ὡσπερ γὰρ εἰ τὸ ΑΒ, (mente addendum τοῦτω τῷ ἐνὶ ἐπάχορτα, quo se haberet si aliud quodpiam par contrarium de eo praedicaretur), τὸ αὐτὸ μὲν καὶ ἐν, (ut numero idem et unum sit), τῷ δ' εἶναι οὐ τὸ αὐτό (ratione vero diversum sit). κακεῖνα ὁμοίως. (Postquam demonstratum est uno pari contrariorum percepto etiam aliud quodpiam par contrariorum perceptum iri, intellegitur etiam bina paria analogorum simul esse percepta, si ex proportione Α : Γ = Β : Α redimus ad proportionem Α : Β = Γ : Α — quod erat demonstrandum: τί γὰρ διαφέρει τὸ ἀπορεῖν πῶς τὰ μὴ ὁμογενῆ χοίρει ἢ τὰναντία; Cf. quod dicitur in re simili 448^a 18. ὥστ' εἰ μὴ ταῦτα, οὐδ' ἐκεῖνα). ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ εἰ τὸ μὲν Α τὸ γλυκὸν εἶῃ, τὸ δὲ Β τὸ λευκόν. (Haecenus supposuimus animae medietatem sensitivam esse simul contraria, album et nigrum vel dulce et amarum, indeque derivavimus perceptionem eorum, quae analogia idem sunt, albi et dulcis vel nigri et amari. Iam supponamus animae medietatem sensitivam simul esse ea quae analogia idem sunt, dulce et album vel amarum et nigrum: eadem proportionis transpositione efficietur, ut etiam contraria percipiuntur. — de negatione ^a 24. τὰ μὴ ὁμογενῆ cf. de gen. et corr. I, 7. 323^b 29. Met. X. 4. 1055^a 27. τὰ ἐν ταῦτω γένει πλείστον διαφέρουτα ἐναντία. Α, 10. 1018^a 27."]*

1) [Cf. tamen, quae de toto loco Trdlbg. ipse infra p. 432 ex G. Christii dissertatione deprompsit.]

γλυκὸν καὶ θεριμὸν, δι' ὧν ἀπλῶς ἄπαντα τὰ αἰσθητὰ ἐνδεί-
 κνται· τὰτα οὖν ἐν ἡ ἀναλογία ἢ ἀριθμῷ, ὃν ἔχει πρὸς
 ἐκείτηρον ἢ ἐκείνα πρὸς ἄλληλα, ἐπειδὴ τὸ γνωστικὸν τῷ
 γνωστῷ ὁρίζεται, ὡς πολλάκις ἐπ' αὐτοῦ διώριστα. ἐὰν οὖν
 ἐν καὶ ταῦτον τῷ ἀριθμῷ ὃν τὸ γνωστικὸν τοῦ τε γλυκέος
 καὶ τοῦ θεριμοῦ ἢ γνωστικὸν, κακεῖνα ἐν καὶ ταῦτον τῷ
 ἀριθμῷ ἔσται ἀλλήλοισ. ἐὰν δὲ κατὰ ἀναλογίαν τινὰ καὶ
 οὐχὶ τῷ ἀριθμῷ τὸ ἐν ἀποδιδῶμεν τῷ γνωστικῷ, καὶ ἐν
 τοῖς γνωστοῖς ὁμοίως κατὰ ἀναλογίαν τὸ ἐν, πρὸς ἀλληλά
 τε καὶ πρὸς τὸ γνωστικὸν εἰσόμεθα. καὶ ἔστι πρὸς ἄμφω
 ἀληθῆ, ὅτι καὶ τῷ ἀριθμῷ καὶ τῇ ἀναλογίᾳ τὸ ἐν, ἐν τε
 τῷ γνωστικῷ καὶ ἑαυτῷ τε καὶ πρὸς τὰ γνωστά, καὶ ἐν
 τοῖς ἄλλοις πρὸς ἀλληλά τε καὶ πρὸς τὸ γνωστικὸν. καὶ
 γὰρ τῷ ἀριθμῷ ἐν τὸ γνωστικὸν, ἐπειδὴ τῷ ἐποκειμένῳ
 ἐν, καὶ τῇ ἀναλογίᾳ ἐν ἀλλ' οὐχὶ τῷ ἀριθμῷ· διὰ τὴν κατὰ
 πλείους λόγους ὁμοίαν ἐνέργειαν — ἀριθμῷ μὲν, διὰ τὸ ἐνὶ
 καὶ τῷ αὐτῷ κατὰ ἀριθμὸν ὄντι τῷ γνωστικῷ, ἀμφοτέρω
 ὁριστικῶς ἐνεπάρχειν. κατὰ ἀναλογίαν δὲ διὰ τὸ κατὰ δια-
 γήρους μὲν λόγους, ὁμοίως δὲ τῷ μηδὲν θάτερον μᾶλλον ἢ
 ἦπτον. ἀλλ' ὡς τὸ θεριμὸν οὕτω καὶ τὸ γλυκὸν κατὰ τὸν αἰεῖον
 ἐκείτηρον αὐτοῦ λόγον. Itaque Simplicio auctore, τὰτα ad
 species cognitioni obversantes pertinerent, ad ipsos sensus a
 mente perceptos, ἐκεῖνα ad res ipsas, quales rerum sunt natura.
 Illas qualitatum species menti informatas unum constituere tum
 proportione, quam rerum differentiae inter se ineant, tum numero,
 unam enim esse mentem cognoscentem. At quid ἀριθμὸς, ὃν
 ἔχει πρὸς ἐκείτηρον? quod obscurius dictum esset, si unitatem
 significaret, quam mens ad utramque servat qualitatem. In
 proportionis exemplo Simplicius litteris ΓΑ γλυκὸν καὶ πιερὸν
 subdit. Ἐναλλὰξ medios proportionis permutatos intellegit, ut,
 si has notiones ex ordine geometricae proportionis scriberes,
 album nigrum, dulce amarum, mediis terminis permutatis, pri-
 mae rationis termini album et dulce fierent (λευκὸν καὶ πιερὸν).
 Itaque id ageret proportio, ut, mediis inter se permutatis, hae
 notiones coniungerentur; et mediorum permutatio tanquam pro-
 bandi nervus allata esset, ut τὰ ὁμογενῆ, qualia album essent
 utpote inter se propiora, eodem modo atque opposita (τὰ ἐναν-
 τία) velut album et nigrum inter se cōiungi demonstraretur.
 Quo autem iure proportionis leges in solis numeris positae ad
 notionum intellegentiam transferantur, non facile assequeris.
 Quantum enim logica a mathematicis distant!

Philoponus ad h. l.: αὐτῆ γὰρ (ἢ ζωνῆ) ἀσθμισις τοῦτον
 ἐστὶ ζωνὸν καταχώμιον μὴ (μία?) οὐσὰ φησὶν ὡς τεφ ὄρος.

ὄρον δὲ καλεῖ νῦν τὸ κέντρον τοῦ κύκλου ἀφ' οὗ πολλαὶ εὐθεῖαι ἐκπίπτουσι.

Τί φησιν; ὅτι ὥσπερ ὁ ὄρος τουτέστι τὸ κέντρον, οὕτως ἔχει ἡ κοινὴ αἰσθήσις καὶ τῇ ἀναλογίᾳ καὶ τῷ ἀριθμῷ. τῇ μὲν ἀναλογίᾳ ὅτι ὥσπερ τὸ κέντρον ἔχει πρὸς ἑκατέραν τῶν ἀπὸ τοῦ κέντρον γραμμῶν, οὕτως ἔχει καὶ ἡ κοινὴ αἰσθήσις πρὸς ἑκατέραν τῶν αὐτῆς αἰσθήσεων. καὶ ὥσπερ αἱ εὐθεῖαι πρὸς ἀλλήλας, οὕτω καὶ αἱ κατὰ μέρος αἰσθήσεις πρὸς ἀλλήλας φησὶν ἀναλογίαν τινὰ ἔχουσιν. οὕτω μὲν τῇ ἀναλογίᾳ. τῷ δὲ ἀριθμῷ πῶς; ὅτι ὥσπερ ἐν ὑπάρχον τὸ κέντρον πρὸς πολλὰς ἔχει γραμμὰς σχέσιν, οὕτω καὶ ἡ κοινὴ αἰσθήσις μία οὔσα πρὸς πολλὰς αἰσθήσεις ἔχει σχέσιν.

Ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι ὥσπερ ἡ κοινὴ αἰσθήσις ἔχει πρὸς τὰ ἴδια, καὶ μὴ ἀπορεῖ φησὶν πῶς τὰ ὁμογενῆ οἶδεν ἢ κατὰ μέρος αἰσθήσις, εἶπερ οὐκ ἀπορεῖς πῶς τὰ ἀνομογενῆ οἶδεν ἡ κοινὴ αἰσθήσις. τὸ αὐτὸ γὰρ ἐστίν. ὁμογενῆ δὲ ἐκάλεσε τὸ μέλαν καὶ τὸ λευκόν· ὑπὸ τὸ χροῖμα γὰρ αἴμα. ἀνομογενῆ δὲ τὸ λευκὸν καὶ γλυκύ. ταῦτα γὰρ ὡς διάφοροις αἰσθήσεσιν ἐπολίποντα ἀνομογενῆ τεγγάνουσιν ὄντα. ἔστι δὴ ὡς τὸ τέταρτον, τὸ λευκόν, πρὸς τὸ δεύτερον τὸ μέλαν· τὸ τρίτον πρὸς τὸ τέταρτον ὡς ἐκείναι πρὸς ἄλληλα. στοιχεῖα λαμβάνειν. νῦν πρῶτον μὲν διλοῦν τὸ λευκόν, δεύτερον δὲ τὸ μέλαν, ποτὲ δὲ καὶ τὸ γλυκύ. τὸ δὲ τρίτον καὶ τέταρτον ἀντι νοιτῶν λαμβάνει. ἵνα ἢ τὸ μὲν τρίτον ὁ λόγος τοῦ λευκοῦ, τὸ δὲ τέταρτον ὁ λόγος τοῦ μέλανος. καὶ τί φησιν, ὅτι ὥσπερ οἶδεν ἡ κοινὴ αἰσθήσις τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον; ἵνα λάβῃς τὸ μὲν πρῶτον ὁσαύτως σημαῖνον τὸ λευκόν, τὸ δὲ δεύτερον γλυκύ. οὕτω καὶ ὁ νοῦς οἶδε τὸ τρίτον καὶ τὸ τέταρτον. τουτέστι τοὺς λόγους τούτων. οἶδε δὲ καὶ ἐναλλάξ φησὶν ὁ νοῦς τὸ πρῶτον τρίτον καὶ δεύτερον τέταρτον. τουτέστι καὶ τὰ αἰσθητά. τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐν τῷ δὲ εἶναι οὐ τὸ αὐτὸ καλεῖτο ὁμοίως τῷ μὲν ἐποικειμένῳ φησὶ τὸ αὐτὸ ἐστὶ τὸ εἶδος. λέγω λευκοῦ ἢ μέλανος. ἢ μέλαν ἢ λευκόν τῷ δὲ λόγῳ διάφορά εἰσιν. ἄλλως γὰρ ὁρεῖ λευκόν καὶ μέλαν καὶ ἄλλως νοεῖ.

Philoponus a Simplicio discedit, sed ne haec quidem omnino satisfaciunt. Locus, si verba subtilius secutus fueris, sensuum species cum radiis in centrum concurrentibus comparatas plane non tangit. Quod Philoponus ad litteras Γ. I non nova aliunde adiungit (quomodo enim praetermissa excusares?), sed priorum species menti obversantes, ita ut inter res (λευκὸν καὶ μέλαν) et earum sensuum species oppositio fiat, id sane a vero propius

est. In textu Philoponi verbis praeposito ἐν¹⁾ τῷ ἀλόγον (loco ἐν) legitur, quae discrepantia Philoponi expositione confirmata videtur.

[Guil. Christ in thesibus dissertationis, quae inscribitur: *Studia in Ar. bibl. metaph. collata*, Berol. 1853. proportionem proposuit quae ad principium (τίτι δ' ἐπιζῆνει) melius faciat: 431^a 22 ὄρον intellegit terminum, quo quasi puncto distinguitur; legit autem 24 τὰ μὴ ὁμογενῆ [ita et To.], velut dulce et album, de quibus distinguendis agatur, tollit ὡς ἐξείνα πρὸς ἄλληλα altero loco (26), quippe quae repetantur. Ut *A* (album) ad *B* (nigrum) — quae quidem contraria (ἐναντία) uno eodemque sensu, uno eodemque medio distinguuntur —, ita *I* (dulce) ad *J* (amarum); similiter enim uno eodemque comprehenduntur, idem inter utraque contraria διάστημα. Quae si ita sunt, mediis permutatis sequitur, ut *A* (album) ad *I* (dulce), ita *B* (nigrum) ad *J* (amarum); in quo διαστήματα rursus paria; unum igitur medium. Ut album et nigrum uni eidemque sensui subiecta sunt, ita dulce et amarum. Intellegitur autem ex mediolorum permutatione, eodem modo se habere album et dulce. Ea quidem interpretatio magis ad propositum facit, quam reliquae.²⁾]

§ 5. 431^b 2. Simplicius fol. 76 b. εἶδη καλῶν τὰς τῶν αἰσθητῶν μορφάς. Simpl. 76 b. ὁ μὲν γὰρ κινούμενος φρονεῖ αἰσθητός. ὁ δὲ οὐ τοῦτο σύμβολον ἐκ τοῦ λόγου εἰληπται, τῇ συνίθει αὐτοῦ χρίσει προσέχοντος, καὶ οὕτως ἀγνωστέον μεταθέτας ὀλίγον τὴν λέξιν, οἷον αἰσθανόμενος τὸν φρονετὸν ὅτι πῦρ τῇ κοινῇ ὁρῶν κινούμενον, καὶ ἐνταῦθα ὑποστίξαντας ἐπαγαγεῖν, τὸ, γνωρίζει, ὅτι πολέμιος, οὐκ ἐκ τοῦ αἰσθάνεσθαι μόνου γνωρίζων, ἀλλὰ ἐκ τοῦ λόγου.

Quod Simplicius τῇ κοινῇ ad participium ὁρῶν, nec vero ad verbum γνωρίζει trahi iubet, id iis congruit, quae, quomodo motus perciperetur, dicta sunt (cf. III, 1. 425^a 14 sqq.). Proprio visus sensu ignem esse percipimus; moveri autem, communi,³⁾ unde faciem esse hostilem concluditur. Quae ne inter

1) [Ex iis, quae in apparatu critico leguntur: ἐν] ἐν LSVX Philop. etc., deleas ἐν, ita: || ἐν LSVX Philop. etc.]

2) Cum Trdlbg. ipse in ed. pr., quam explicationem proposuit, eam admodum dubiam esse dicat (quid enim sibi velint τὰ ὁμογενῆ percipi non posse), illam omisi.]

3) [§ 5. Torstrikius de sententiarum nexu haec habet. p. 209: „non solae ipsae res bonae vel malae sunt, sed potest rebus quae per se spe-

se confunderentur, tollenda erant interpungendi signa, quibus communis sensus, cuius est motum percipere, a movendo dividebatur. *οἶον ἀσθαιόμενος τὸν φριχτὸν ὅτι πῦρ, τῇ ζοιῆ γρωρῖζει ὄρων κινούμενον, ὅτι πολέμιος*, eodem quidem sensu, quo Simplicius *γρωρῖζει* transponendum esse censuit. Qua mutatione opus non est. Philoponus plane aliena intulit, ex quibus cave ne quid excidisse suspiceris. Ait enim: *ὅταν δὲ βουλειόμενος ποῦ δεῖ πολεμεῖν, τότε φαντασία ἐχρήσατο*. [Pacius: „Exemplum sumptum est a veterum instituto, qui facibus supra muros accensis, vicinis et foederatis adventum hostilis vel opem ferentis exercitus significabant: ita ut cum significare vellent hostes adventare, facies moverent, cum autem socios, tenerent eas immotas; huius consuetudinis mentio est apud Thucydidem II, 94 [cf. scholion], et apud Polyaeum lib. II. strategem.” Haec uberius exposuit Torstrikius p. 209.]

§ 6.¹) 431^b 6. Sensus, si quid vel expetunt vel fugiunt, praesentia tantum spectant; mens, si a sensibus remota rerum imaginibus utitur, a praesentium angustiis libera longius prospicit, et prout consuluit, aut expetit aut fugit. Verum et falsum, si universum genus respexeris, eodem, quo bonum et malum, comprehenduntur, ita autem differunt, ut bonum, quoniam in agendo situm est, ad aliquid, quod extra se positum sit, referatur,

ctatae nec bonae nec malae sunt, ea tribui dignitas ut bonum quid vel malum significant. Sic fax ardens procul visa nec bona est nec mala. Sed pactione quadam et conventu hominum institutum est, ut, si moveatur, hostes significet appropinquantes, si quieta maneat, auxilia.” — ^a 5. uncis inclusit *ὅτι πῦρ*, pro *τῇ ζοιῆ* coniecit *τῇ κινήσει* (p. 211). — *ὅτι πῦρ* esse interpolationem profectam ab homine, qui non intellegeret, quid rei ageretur: „Putabat ille id quod visui proprium est, *τὸ ἴδιον*, opponi ei quod omnibus sensibus commune est, *τὸ κοινόν* (B, 6): quamquam *τὸ κοινόν* et *ἡ ζοιῆ* (*ἀσθησις*, sensus communis, de Mem. 1. 450^a 10) mirum quantum differunt. Inde sequitur ut profecta sint verba *ὅτι πῦρ* ex pessima lectione *τῇ ζοιῆ*: quae quamquam in omnibus libris scriptis videtur inveniri, non dubitavi eam expellere, recipere vero quam solus margo editionis Basileensis praebet *τῇ κινήσει*. — Neve mireris *ὄρων κινούμενον* esse additum post *τῇ κινήσει γρωρῖζει*: opponuntur verba *ὄρων κινούμενον* in iis quae sequuntur, *τοῖς ἐν τῇ ψυχῇ* (non in rebus extra animam positis) *φαντάσμασιν ἢ νοήμασιν ὡσπερ ὄρων*.”]

1) [De verbis 431^b 8 *καὶ ὅταν* — 10. *ἐν πράξει* Torstrikius p. 211. habere se negat, quod pro certo affirmet, coniecit se: *καὶ ὅταν εἴπη, ὡς ἐκεῖ* (cf. ^a 9) *τὸ ἴδιον ἢ λεληθόν, ἐπιθεῖα* (+f. ^a 15) *τὸ ἀγαθόν ἢ κακόν, φεύγει καὶ διώκει, καὶ ὅλως ἐν πράξει*. — 431^b 10, 11. Το. ita interpungit: *καὶ τὸ ἀνευ δὲ πράξεως, τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ψεῦδος ἐν τῷ αὐτῷ γένει ἐστὶ τῷ ἀγαθῷ καὶ κακῷ*, omissa virgula ante *τῷ ἀγαθῷ*; alioqui enim id quod simpliciter sit, contineri tanquam in genere in eo quod non sit nisi cum relatione.]

verum autem per se, nullo fine extrinsecus proposito, consideretur. Hoc tamen nolis ita intellegere, quasi nihil per se sit bonum i. e. dignitatem ex sua ipsius natura habeat. Sed hoc ipsum ad aliud spectat, quatenus quidem agendi finis et causa est.

431^b 10. καὶ ὅλως ἐν πράξει.] Simpl. fol. 76 b. καὶ καθόλου πρῶται τί. τοῦτο γὰρ διλοῖ τὸ ὅλως ἐν πράξει. πρῶται δὲ ἢ τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιδιώκων μετέληψεν ἢ τὸ κακὸν ἐπιδοκιμασιούμενος. Manifesto adverbium ὅλως molestum est, ut Simplicium ad universam animi actionem, sive appetitum sive fugam, rei cognitionem sequentem traxerit. Sed haec iam dicta sunt neque expressis verbis dicere quicquam attinet. Accedit, quod τὰ ἐν πράξει et τὰ ἄνευ πράξεως, ut alterum iuxta alterum posita sunt, ita opposita esse videntur. Fortasse καὶ οὔτως ἐν πράξει scriptum erat (loco ὅλως).

431^b 12. ἀλλὰ τῷ γε ἀπλῶς διαφέρει καὶ τινί.] Themistius et Philoponus in his consentiunt explicandis: Themistius p. 580 (interpr. Hermol. Barb.). Interest quod veritas et mendacium impromiscuae et absolutae res sunt, bonum et voluptas ad aliquid referuntur. Est enim bonum alicui bonum et voluptas alicui voluptas. Philoponus: ὅτι τὸ μὲν ἀληθὲς ἀπλῶς λέγεται καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχει. τὸ δὲ ἀγαθὸν πρὸς τι φασὶν εἶναι καὶ αἰσθητὸν (?). ὃ γὰρ πρὸς τι ἀγαθὸν ἐστὶν οἷον πρὸς ψυχὴν τοῦτο πρὸς σῶμα οὐκ ἐστὶν ἀγαθόν. Quo si τινὶ πρὸς τι exponitur, in eo certe peccatur, quod nihil absolute bonum relinquatur, honesta ex utilitate iudicantur. Simplicius quidem artificiosius. Τὸ ἀληθὲς non universum verum, sed, quoniam de agendo agitur, sapientiae in agendo positae veritatem intellegit. Hanc a singulis actionibus eodem modo differre, quo τὸ ἀπλῶς a τινί h. e. universum genus a singulis rebus (τὸ τί). — Itaque τινί datus qui instrumenti dicitur, factus est; Simplicius fol. 77 a ἄνευ οὐκ ἐν πράξεως ἀληθὲς καὶ ψευδὸς εἴρηται, ὅτε μὴ πρῶται καθολικώτερον ὡς εἶλον περὶ τῶν πρακτικῶν διαλογίζεταί, κατὰ τὴν πρακτικὴν διηλεκτικὴν ἐπιστήμην διαφέρει δὲ μόνον ἢ καθόλου περὶ τῶν πρακτικῶν νόμοις τῆς ἐν αὐτῷ τῷ πρῶται, ὅτε καὶ τὰ μερικὰ συλλεγόμενα ἀνάγκη τῷ ἀπλῶς καὶ τινί. ἢ μὲν γὰρ ἐστὶν ἀπλῶς, ὡς ἐκ δύο (1. τοῦ) οὐσα καθόλου· ἢ δὲ τίς ὡς ἐκ μερικῆς καὶ καθόλου μερικὸν συνάγουσα τὸ συμπέρασμα.

Ad oppositionem inter τὸ ἀπλῶς et τινί illustrandam afferre licet topica III, 1. 116^b 8. καὶ τὸ ἀπλῶς ἀγαθὸν τοῦ τινὶ αἰτιώτερον, οἷον τὸ ἐγκρίσθαι τοῦ τέμνεσθαι· τὸ μὲν γὰρ

ἀπλῶς ἀγαθόν, τὸ δὲ τινὶ τῶν δεομένων τοιῆς. In quibus τινὶ tanquam dativus personae eum, cui quid conducat, significat. magn. mor. I, 1. 1182^b 2. ἐπὲρ ἀγαθοῦ ἄρα, ὡς εἶπεν, ἡμῖν λεχτέον. καὶ ἐπὲρ ἀγαθοῦ οὐ τοῦ ἀπλῶς ἀλλὰ τοῦ ἡμῖν. οὐ γὰρ τοῦ θεῶν ἀγαθοῦ. met. Α, 7. 1072^b 2. ἔστι γὰρ τινὶ τὸ οὐ ἔνεκα, ὧν τὸ μὲν ἔστι, τὸ δ' οὐκ ἔστι. Mitamus igitur τὸ πρὸς τι. Adeo enim apud Aristotelem eiusmodi verba sibi constant, ut τινὶ in locum τοῦ πρὸς τι vix possit substitui. Haec igitur sententia erit: verum et bonum, quamquam eodem genere comprehenduntur, ita tamen differunt, ut illud per se sit, hoc ad homines referatur.

§ 7. 431^b 12. 1) Cf. ad III, 4. § 8.: Lineae et figurae a rebus segregatae non sunt iisque quasi adhaerent; sed, ut per se considerentur, ceteris relictis, cogitatione segregatae menti proponuntur (οὐ κερχωρισμένα ὡς κερχωρισμένα). Qua conditione in mathematicam cadunt disciplinam. Simplicius fol. 77^b. συμβεβηκότα δὲ πάντα τὰ τε σχήματα καὶ αἱ κινήσεις καὶ οἱ μονοειδοὶ ἀριθμοὶ καὶ οἱ σχετινοὶ λόγοι ἐξ ἀφαιρέσεως λεγόμενα, ὅτι οὐκ ὡς ἔστι μετὰ τῶν οὐσιῶν, ἀλλ' ὡς ἀποκωριζόμενα τῶν οὐσιῶν καθ' ἑατὰ γινώσκειται. ἐπεὶ καὶ ὅταν ἐν φαντασίᾳ παρατείνηται, τοῖς ζῶντι τοῖς καὶ προάγουσιν αὐτὰ λόγοις συνφίσταται, ὡς αὐτῶν ἐξηρημένα καὶ περὶ αὐτοὺς ἔχοντα τὸ εἶναι ὡς πέρατα. καθάπερ καὶ τὰ τοῖς φέσει συνεστῶσι συμβεβηκότα, τῶν οὐσιῶν εἰσιν ἀποπερατώσεις, καὶ οὐκ ὡς τῶν περιπατητικῶν ἔνοι φαινόνται τὰ φαντασιᾶ ὡς ἀνοήσια πάντα, ἐξ ἀφαιρέσεως καλοῦντες διὰ τὸ κερχωρισθαι τῶν ἐν τοῖς αἰσθητοῖς οὐσιῶν.

Verborum constructio impedita erit, nisi incidaris post verba εἰ τὸ σιμόν mente addens νοεῖ, ut plane nova constructio a verbis ἢ μὲν σιμόν incipiat.

[De loco 413^b 12. τὰ δὲ — 19. ὕστερον Torstrikus p. 202. 203 fere haec habet: verba ita esse corrupta, ut certo emendari non possint. Verba ^a 15. οὕτω κτλ. ita esse coniungenda cum antecedentibus, ut eorum efficiant apodosin. Coniecit igitur, Ar. fortasse scripsisse: τὰ δὲ ἐν ἀφαιρέσει λεγόμενα νοεῖ ὡσπερ ἂν εἰ τὸ σιμόν ἢ μὲν σιμόν, οὐ κερχωρισμένως ἢ δὲ κοῖλον, εἴ τις ἐνόει ἐνεργείᾳ, ὡσπερ ἂν εἰ τῆς σαρκὸς ἂν ἐνόει ἐν ἢ τὸ κοῖλον, οὕτω τὰ μαθηματικὰ οὐ κερχωρισμένα ὡς κερχωρισμένα νοεῖ ὅταν νοῆ ἐξείνα. Sententiam esse hanc: „Quemadmodum vero aliquis varum quatenus cavum est, si actu cogitaret (id quod fieri non potest), sine crure cogitaret in quo est cavum, ita res mathematicas, quamquam non inveniuntur separatas, tanquam separatas contemplatur cum contemplatur res naturales, quibus res mathematicae insunt.” Quid sit ἐνεργείᾳ νοεῖν (^a 14) se intellegere negat.]

431^b 14. εἴ τις ἐνόει ἐνεργεία. Ita Bekkerus. In reliquis νοῦς regit; quid subito τίς? — Minus etiam convenit τί, quod vulgata praebet, cum μαθηματικὰ cogitanda sint nec vero τί nescio quid? Fortasse, ut aliquid in locum vocabuli sive τίς sive τί substituatur, εἴπερ scribendum est.

Eam igitur τὸ νοεῖν ἐνεργεία vim habet, et e σιμῶ τὸ κοῖλον (cf. ad III, 4. § 8) e re concreta τὸ τί ἦν εἶναι investigetur. Qua in re ambiguum est, utrum ἐνεργεία intentam cogitandi vim significet, quae fortuita et extrinsecus accidentia a necessariis segregat, an ad rem, quae cogitatur, ita pertineat, ut ex veritate et intima eius natura cogitanda indicetur. Hoc illo fortasse probabilius.

Simpl. fol. 78 a. διπλῆ δὲ ἡ γραφή φέρεται, ἢ οὕτως οὐ κερχωρισμένα ὡς κερχωρισμένα ἢ οὐ κερχωρισμένως ὡς κερχωρισμένως. Illa scriptura perspicua; haec, nisi vim adhibueris.

431^b 16. ὅταν νοῦν ἐκεῖνα i. e. quae sub sensus cadunt.

§ 8. 431^b 16. ὅλως δὲ ὁ νοῦς ἐστὶν ὁ κατ' ἐνέργειαν τὰ πράγματα νοῦν.¹⁾] In universum mens est, quae res e notionis veritate (κατ' ἐνέργειαν) cogitat. Si sensus res suppeditant, quales se offerunt specie obrutae: mens in veram et necessariam earum naturam descendit, ut κατ' ἐνέργειαν τὰ πράγματα νοεῖν dici possit. Ita, si verba, qua ratione coniuncta sunt, sequaris, statuendum esse videtur. Plerisque hic capitis exitus ad initii sententiam, qua mens ipsae res esse pronuntiatur, redire videtur. Sed adeo τὰ πράγματα inter ἐνέργειαν et νοῦν intrusa sunt, ut hoc vix ac ne vix quidem exprimere possis. Scribit igitur Simplicius fol. 78 a. βούλεται μὲν καὶ τῶν ὅπερ πολλὰς προεῖπέ τε καὶ αὐτὶς ἐρεῖ ἐπισημαίνει, ὅτι πᾶς νοῦς ὅταν ἐνεργῇ ὁ αὐτός ἐστι τοῖς νοούμενοις καὶ ἐστὶν ἄλλο τὰ νοούμενα. ἄλλο δὲ διὰ τὸ σαφῆ ποιῆσαι τὴν λέξιν ἐπὶ σμικρὸν μεταθεῖναι καὶ ὅδε ἀναγρῶναι ὅλως δὲ ὁ νοῦς ἐστὶ τὰ πράγματα ὁ κατ' ἐνέργειαν νοῦν. — Sed voces ὁ κατ' ἐνέργειαν τὰ πράγματα νοῦν tam arte ligatae sunt, ut, etiamsi voce, quae separanda sunt, distinguere velis, vinculum solvere nequeas. Quare, nisi τὰ πράγματα transponere possis, haec interpretatio mittenda est.

1) [431^b 17. νοῦν Bz. in ind. unciis inclusit, delevit Torstrikius. Aliter verba coniungit atque Trendelenburgius, componens ὁ κατ' ἐνέργειαν νοῦς: „Sine dubitatione, ait, ὁ κατ' ἐνέργειαν νοῦς est ὁ νοῦν νοῦς; sed illud satis erat dixisse.” Universam sententiam placita Aristotelica longe excedere cf. 430^a 3. ἐπὶ — τῶν ἄνεν ἕλης τὸ αὐτό ἐστὶ τὸ νοῦν καὶ τὸ νοούμενον.]

431^b 17. ἄρα δ' ἐνδέχεται τῶν κειχωρισμένων τι
 ροεῖν ὄντα αὐτὸν μὴ κειχωρισμένον μεγέθους, ἢ οὐ,
 ἕστειρον σκελετόν.] Observes μὴ κειχωρισμένον, quippe
 quod conditionem inclusam teneat: nisi mens separata fuerit;
 id enim agit, ut omnia ad τῶν κειχωριστῶν confirmandum tendant.

431^b 19. ἕστειρον.] Ubi ¹⁾ haec quaestio tractata est?

Cap. 8.

§ 1. 431^b 20. Quae de sensus et cognitionis rationibus tra-
 dita sunt, in pauca conferuntur, ut, quomodo anima res esse
 dici possit, clarius intellegatur.

431^b 21. εἴπωμεν πάλιν.] Hoc πάλιν ²⁾ ad priores
 philosophos redire videtur, quibus, ut Empedocli, Platoni (cf.
 I, 2. 404^b 7 sqq.) simile quid obversabatur. Horum nunc rursus
 Aristoteles sententiam excipit, quamquam non eadem mente.

§ 2. 431^b 24. Suae cuique res cognoscendi generi respon-
 dent tum sentiendo tum cogitando. Δύναμις et ἐντελέχεια si
 cum ad cognitionem tum ad res conferuntur, hae etiam inter
 se respondere dicuntur. Qui locus non omni difficultate caret.
 γέμνεται οὖν ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ αἰσθησις εἰς τὰ πράγματα,
 ἡ μὲν δυνάμει εἰς τὰ δυνάμει, ἡ δ' ἐντελεχείᾳ εἰς τὰ ἐντε-
 λεχεία. Quomodo res et sentiendo et cognoscendo ita afficiun-
 tur, ut sensui, qui est δυνάμει, res δυνάμει, cognitioni ἐντε-
 λεχεία res ἐντελεχείᾳ respondeat? Rerum natura, si per se
 solam spectaveris, ab humana cognitione non pendet, ut, quo
 gradu cognitio, eodem etiam res sit. Haec igitur rerum con-
 ditio, qualis ex se ipsa sit, mittenda est. Sed πράγματα neque
 alia neque aliter intellegenda sunt, ac quatenus cognoscuntur.
 Quod cognoscitur, id cognitioni tantum veritatis habet, quantum
 cognitio, ut, si vel sensus vel mens nihil nisi δύναμις est,
 nec res, quae respondent, vere percipiuntur, sed, quatenus
 cognosci possunt, in ipsa δυνάμει remanent. — Simplicius fol.
 73 b. haec habet: ἡ μὲν κατὰ δυνάμιν γνώσις δυνάμει ἐστὶ
 τὰ γνωστὰ τρόπον τινα· τοῦτο γὰρ αὐτῷ διλοῖ τὸ πῶς.
 εἰλεῖδῃ ὡς ἐρεῖ οὐ τὰ αἰσθητά ἐστὶν ἡ αἰσθησις ἀλλὰ τὰ
 τῶν αἰσθητῶν εἶδη. ἐν μὲν οὖν τῇ αἰσθήσει ἐνεργούσῃ τὰ

1) [Bz. ind. Ar. 98^a 14: „non videtur exstare ea, quae promittitur
 disputatio.”]

2) [Cf. tamen cum usum, quem Bz. ind. Ar. 559^b 13 tertio loco
 explicat: „πάλιν omnino progressum in narrando, numerando, quae-
 rendo significat.”]

τῶν αἰσθητῶν εἶδη ἐγγίνεται οὐκ ἔξωθεν, ἀλλ' ἐνδοθεν ἐκ τῆς οὐσίας ἐν τῇ ἐνεργείᾳ ὅτε καὶ ἐνεργεῖ. καὶ γὰρ αὐτὴ ἡ γνωστικὴ ἐνέργεια ὅλη ἐνδοθεν, ὥστε καὶ τὰ καθ' ἃ ὀρίζεται εἶδη· ἀλλὰ τὴν ἀπάτην ποιεῖ τὸ κατὰ τὴν σχέσιν τὴν πρὸς τὰ ἔξω καὶ αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν καὶ τὰ γνωσκόμενα προβάλλεσθαι. ὡς δὲ ἡ ἐνέργεια οὐκ ἔξωθεν, οὕτως οὐδὲ τὰ καθ' ἃ γινώσκει εἶδη. Sed haec ex parte quidem illata sunt. Simplicius quid sibi illo ἔξωθεν et ἐνδοθεν velit, ita explanat: ἡ ἐπιστήμη διττὴ οὔσα, ἡ μὲν τοῦ ἔξω προσελθόντος καὶ τελειωθέντος νοῦ, ἡ δὲ ἡ τοῦ οὐσιώδους καὶ τελειοῦτος· αὐτὴ μὲν ἠνωμένως τοῖς εἶδεσι συνάπτεται, ἐκείνη δὲ μετὰ τινος ἑτερότητος.

431^b 26. τὸ αἰσθητικὸν καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν δυνάμει ταῖτά ἐστι, τὸ μὲν ἐπιστητικὸν τὸ δὲ αἰσθητικόν.] Ita vulgata. Turbat Bekkeri ταῖόν. Id enim non agitur, ut sentiendi et cognoscendi facultas una et eadem esse probetur, sed ut altera sit res, quae sentitur, altera, quae cognoscitur, id quod e ταῖόν, nisi vim inferre velis, repetere non possis.

432^a 1. ὥστε ἡ ψυχὴ ὡσπερ ἡ χεὶρ ἐστίν· καὶ γὰρ ἡ χεὶρ ὄργανόν ἐστίν ὄργάνων, καὶ ὁ νοῦς εἶδος εἰδῶν καὶ ἡ αἰσθησις εἶδος αἰσθητῶν.] Animus rerum species et formas suscipit, ut mens formarum forma dicatur. Quo tandem sensu? Comparatio adicitur, velut manus instrumentorum sit instrumentum. Manus, qua tanquam instrumento reliqua instrumenta adhibentur, instrumentum instrumentorum dici potest. Eodem fortasse sensu νοῦς εἶδος εἰδῶν i. e. ea species et forma, quae reliquas suscipit, iisque, velut manus instrumentis, utitur. In quo id obscurum est, quid sit, quod mens εἶδος forma et species vocatur. Num ea sola sufficit ratio, quod vis est a materia avocata? Manus tanquam unum instrumentum varium usum in se coniungit, ut multorum vicem sustineat. de part. anim. IV, 10. 687^a 20. ἡ δὲ χεὶρ ἔοικεν εἶναι οὐκ ἐν ὄργανον, ἀλλὰ πολλὰ· ἐστὶ γὰρ ὡσπερ εἰ ὄργανον πρὸ ὄργάνων. τῷ οὖν πλείστας δυναμῆς δέξασθαι τέχνας, τὸ ἐπὶ πλείστα τῶν ὄργάνων χρῆσιμον τὴν χεῖρα ἀποδέδωκεν ἢ φέσει. [Quemadmodum manus instrumentum ante instrumenta (πρὸ), i. e. instrumentum est, quod reliquis prius reliqua in usum convertit, ita et mens forma formarum, i. e. ea forma, quae reliquis prior reliquas ad finem perducit, ut εἶδος εἰδῶν, quae est intellectus natura, πρότερον τῇ φέσει indicetur.]

§ 3. 432^a 8. οὐδὲ *ξινείη*. Ita Bekkerus. Cum duo¹⁾ eius codices *ξινείη*, ceteri vulgatam *ξινίοι* tueantur, solitam formam ex utraque conflasse videtur, ut suspectam loci formam (*ξινίοι*) detergeret. v. Butt. ampl. Gramm. I. 543. Nos ne codicum auctoritatem desereremus, *ξινίοι* vulgatam, a qua maior pars stat, reposuimus.

Si mens omnia ex sensuum cognitione depromit, id quod nihil esse in intellectu, quin fuerit in sensu, saepius dictum est: intellectu agenti praetermisso omnia ad eam patiendi rationem, quae explosa erat, rediisse videntur. Sed quae capite exeunte τὰ *πρῶτα νοήματα* dicuntur, ea aperte illam intellectus agentis et veritatem et libertatem vindicant. Sed breviora esse, quam ut difficillimae et experientiae et rationis coniunctioni indicandae satisfaciant, negari non potest. Τὰ *πρῶτα*²⁾ *νοήματα*, ut *πρῶτοι ἀριθμοί*, ea esse videntur, a quibus reliquae veritatem repetunt. Haec ab imaginationibus discernuntur, sed ne id quidem diiudicatur, an sine imaginationibus esse possint. Significatur tamen; eo enim consilio additum esse credas, reliquas cogitationes sine imaginibus esse non posse. Quare *πρῶτα νοήματα* eodem prorsus, quo reliqua, ordine habere non licet. Simplic. fol. 82 a. ἐρωτᾷ γὰρ διατί μὴ καὶ τὰ *πρῶτα νοήματα* πρῶτα καλῶς τὰ τῶν οὐσιῶν αὐτῶν γνωστικὰ καὶ μάλιστα τὰ τῶν ἄλλων εἰδῶν φαντάσματά ἐστι. καὶ ἀλοκρίνεται ὡς οὐδὲ τὰ προειρημένα ἄλλο ἄλλα ἔφη τὰ ἐν τοῖς ἀσθητικοῖς εἶδεσι καὶ φανταστικοῖς ἐλοιπεινόμενα φαντάσματα πηγάνει ὄντια, ἀλλὰ κάκεινα ὡς ἐλειστρομένοις τοῖς φαντάσμασι χρῆται.

432^a 11. [συμπλοκή] — „Iam apud Platonem *συμπλοκή* verborum in enunciatione inter se contextorum significat nexum.

1) [Cod. X, si Bekkero fides, utrumque habet, et *ξινίοι* et *ξινείη*.]

2) [Aliter Bz.; duo enim maxime genera in enumerandis significationibus vocis *πρῶτος* distinguit: alterum, ubi absolute usurpatum cum notione et usu vocis *ἀρχή* conferri potest; alterum, ubi ad aliud refertur: secundo ordini nostrum locum attribuit. Cf. Freudenthal l. l. 13. „Die höchsten Begriffe würde Aristoteles nicht einmal frageweise mit *φαντάσματα* identificiren. Dem Zusammenhang entspricht es mit Iul. Pacius die *πρῶτα νοήματα* als Gegensatz zu vorhergehenden *συμπλοκή* zu fassen: Die *φαντασία* ist verschieden vom bejahenden und verneinenden Urtheil, denn sie liefert bloss Einzelbilder und erst durch Verknüpfung entsteht Wahres und Falsches: „Aber die ersten, d. h. unverknüpften Begriffe (τὰ ἀπλᾶ Metaph. E, 4. 1027^b 27), wodurch unterscheiden sie sich von den *φαντάσματα*?“ Torstrick bezieht *πρῶτος* auf die ersten Abstractionen; seine Verbesserung τὰ *ἄλλα* in τὰ *ἄλλα* wird nöthig bleiben.“]

Ita in Theaeteto p. 202 B. ὀνομάτων γὰρ συμπλοκὴν εἶναι λόγον οὐσίαν, in Sophist. p. 262. καὶ λόγος ἐγένετο εὐθὺς ἢ πρώτη συμπλοκή. — ὅταν εἴπῃ τις, ἀνθρώπος μανθάνει, λόγον εἶναι φησὶ τοῦτον ἐλάχιστόν τε καὶ πρώτον." Trdlbg. el. log. Ar. § 3. p. 58.]

Quod Sylburgius et alii ἢ — φαντασμάτων; interrogationem fecerunt, id inde accidisse videtur, quod particulae ἢ responsioni inservientis significatio parum perspecta erat.

Cap. 9. usque ad Cap. 11.

Tria haec capita, quid animal moveat, exquirunt. Nono id potissimum agitur, ut quomodo omnino animi partes, quarum movendi facultas una esse dicitur, intellegi possint (§ 2—4) disputetur, deinde quid movendi facultas non sit (§ 5—8) exponatur.

§ 1. 432^a 16. τὸ κριτικόν, commune, quo mens et sensus comprehenduntur, vocabulum. cf. de motu anim. 6. 700^b 17. ὁρῶμεν δὲ τὰ κινούμενα τὸ ζῆλον διάνοιαν καὶ φαντασίαν καὶ προαίρεσιν καὶ βούλησιν καὶ ἐπιθυμίαν. ταῦτα δὲ πάντα ἀνάγεται εἰς τοῦν καὶ ὄρεξιν. καὶ γὰρ ἢ φαντασία καὶ ἢ αἰσθησις τὴν αὐτὴν τῷ κῶ χώρῳ ἔχουσιν· κριτικὰ γὰρ πάντα.

[432^a 20. χωριστός — Si χωριστός¹⁾, quippe quod de ideis constanter usurpatur, in eum usum abiit, ut quod a materia segregatum suam tuetur vitam, significet, haec dicendi ratio iam apud Platonem primas radices egit, ut in Phaedone χωρισμός ψυχῆς p. 67 et saepius.]

432^a 20. ἢ μεγέθει ἢ λόγῳ] aut sola notione et cogitatione aut ipsa re. cf. II, 2. 413^b 15. Aliud esse diversum μεγέθει, aliud λόγῳ, praeclaro in ethicis Nicom. I, 13. 1102^a 29. exemplo illustratur. ταῦτα δὲ πότερον διώρισται καθάπερ τὰ τοῦ σώματος μόρια καὶ πᾶν τὸ μεριστόν, ἢ τῷ λόγῳ δύο εἰσὶν ἀχώριστα μερζότα καθάπερ ἐν τῇ περιφερείᾳ τὸ κυρτόν καὶ τὸ κοῖλον, οὐθὲν διαφέρει πρὸς τὸ παρόν.

§ 2. 3. 432^a 22 sqq. In universa hac expositione quod Aristoteles non animi partes admittit, sed animum tanquam unum

1) [Bz. ind. Ar. 860^a 11. „ratione et notione distinguere, 21. haec vis vocis χωρίζεσθαι, χωριστός plenius significatur addito λόγῳ, κατὰ λόγον, εἶδει, τῷ εἶναι, quibus opponuntur τόπων, χρόνων, ἀριθμῶν, μεγέθει, ἀπλῶς. — 27. χωριστόν ἀπλῶς id dicitur, quod suapte natura et per se in re ac veritate est.”]

comprehendit, praeclarum est iudicium. Superior facultas inferiori tanquam fundamento utitur, sed non ita ut pars aliqua diversa sit. Si animum partiri velis, partes sunt quasi infinitae; adeo varius est et uberrimus actionum fons, ut, quoniam singula quaeque quasi partes tenere licet, infinitae sint partes. Universus hic locus in Platonem maxime eiusque discipulos connectus videtur. Plato enim in republica (IV. p. 436 — 441. Steph.) has ipsas animi partes (λογιστικόν, θυμιζόν, ἐπιθυμητικόν) ita persequitur, ut eas iis partibus, ex quibus civitas constat, respondere ostendat. Eodem loco (cf. Tim. p. 36 Steph.) eam partem, quae rationis particeps est, ab ea, quae caret, divisam esse significatur. Eadem partitio in magnorum, quae dicuntur, moralium libro (I, 1. 1182^a 24) ad Platonem auctorem refertur. μετὰ ταῦτα δὲ Πλάτων διείλετο τὴν ψυχὴν εἰς τε τὸ λόγον ἔχον καὶ εἰς τὸ ἄλογον ὁρθῶς καὶ ἀπέδωκεν ἑκάστον ἀρεταῖς προσηκούσας. Quamvis, si locum nostrum de anima sequaris, alii illam (λογιστικόν καὶ θυμιζόν καὶ ἐπιθυμητικόν), alii hanc divisionem (τὸ λόγον ἔχον καὶ τὸ ἄλογον) tueri videantur, tamen utraque ad unum Platonem revocanda est. Aristoteles ipse in ethicis Nicomacheis (I, 13. 1102^a 27 sqq.) eam partitionem, qua animus rationis vel particeps vel expers dicitur, ita in usum convertit suum, ut virtutum naturam ad eam redigeret. Sed ibi prudenter cavet, ne, eiusmodi partitione accepta, animum in diversas partes distraxisse videatur. Hac enim partes utrum re ipsa tanquam corporis membra dirimi an sola cogitatione distingui debeant, ad morum quaestionem parum attinere sit. Plato ab ideis profectus materiam non curavit, ut eas tantum animi partes constitueret, quae animum quasi a rebus avocatum per se solum spectant, eas vero omitteret, quibus cum universa rerum natura coniunctus est. Has contra Aristoteles, a rerum natura ad animi divinitatem ascendens, in Platone facile desideravit, ut aequo iure addendas esse contenderet. Cuiusmodi sunt τὸ θρησκευτικόν, τὸ αἰσθητικόν, τὸ κινήτικόν. Τὸ φανταστικόν nec τῷ λογιστικῷ (illud enim aliquid sibi a sensibus inditum retinet) nec τῷ θυμιζῷ vel ἐπιθυμητικῷ (in his enim sensuum partes neglectae sunt) tribui potest. Τὸ ὁρετικόν, qua animans vi ad rem sibi propositam tendit, sive ratio est sive cupido, tribus Platonis generibus inesse cunctis, ut non omnino diversa eorum sit natura, eoque quasi communi vinculo teneantur, Aristoteles acute significavit. Τὸ ὁρετικόν igitur, quamquam diversa eius a tribus partibus est notio, si animus in partes dirimeretur, a semet ipso descisceret.

§ 3. 432^a 31. ἔτι δὲ τὸ φανταστικόν, ὃ τῶ μὲν εἶναι πάντων ἕτερον, τινὶ δὲ τούτων ταύτων ἢ ἕτερον, ἔχει πολλὴν ἀπορίαν. Ita praeter To. editiones omnes. In quo illud τινὶ i. e. alicui partium nos offendit. Τὸ φανταστικόν a tribus, de quibus agitur, partibus ratione et notione diversum, tamen ad earum aliquam referendum esset; in qua repugnantia difficultas posita est. Sed quid adiectum ἢ ἕτερον? Neque enim ab una aliqua parte sed a duabus reliquis segregatum. In quo, si disiumctivam particulam ἢ probe attenderis, vestigium deprehendas, scriptam esse interrogationem τινὶ δὲ τούτων ταύτων ἢ ἕτερον. Ita quidem difficultas declarata.

§ 5—8. 432^b 13 sqq. Quae sequuntur, cum libro de animalium motu conferenda sunt, et imprimis cum capite eius sexto, septimo, octavo, quibus in ὁρέξει ultima movendi causa ponitur. Quae ὁρέξει quomodo reliquis animi facultatibus partim insit partim utatur, bene ibi exponitur. Quorum hanc quasi summam e septimo capite medio transferre placet: οὕτως μὲν οὖν ἐπὶ τὸ κινεῖσθαι καὶ πράττειν τὰ ζῷα ὁρμήσι τῆς μὲν ἐσχάτης αἰτίας τοῦ κινεῖσθαι ὁρέξεως οὔσις, ταύτης δὲ γινόμενης ἢ δι' αἰσθήσεως ἢ διὰ φαντασίας καὶ νοήσεως. τῶν δ' ὁρεγομένων πράττειν τὰ μὲν δι' ἐπιθυμίαν ἢ θυμὸν τὰ δὲ δι' ὁρέξιν ἢ βούλησιν τὰ μὲν ποιῶσι τὰ δὲ πράττουσι.

Si τὸ θρηλιτικόν movendi esset causa, plantae quoque, quibus inest, moverentur (§ 5); si τὸ αἰσθητικόν, non animantia reperirentur sensu praedita, motu vero destituta (§ 6); si τὸ λογιστικόν, motus vel a mente, quae in contemplando versatur, vel a consilio ad agendum pertinenti penderet. Utrumque autem non omnino locum habet. Illa enim (ὁ νοῦς ὁ θεωρητικός), etsi vel fugienda vel expetenda considerat, nec fugere nec expetere iubet; atque eor vel iniassum movetur; haec autem (ὁ νοῦς ὁ πρακτικός), etsi ad actiones dirigendas comparata, non semper auditur; intemperantia enim voluntatem in peius abripit. Sicut in artibus scientia a facultate disiumta esse solet, ut alius eius rationes noverit, alius praecepta exerceat: ita etiam in animo fieri potest, ut actio a consilio desciscat. Nec cupido nec voluntas certum imperium tenet; illa a temperante continetur, haec ab immoderato infringitur (§ 7. 8). In his, quae ultimo loco posita sunt, ὁρέξεις non generali illa significatione (§ 3), qua, ubicumque est, vim denotat ad finem aliquem agentem, sed angustiore eaque inferiore, qua idem atque cupido pollet. (cf. III, 10. 433^a 25 ἢ δ' ὁρέξεις κινεῖ παρὰ τὸν λογισμὸν ἢ γὰρ ἐπιθυμία ὁρέξεις τις ἐστίν).

§ 6. 432^b 25. ὅστ' εἶχεν ἂν καὶ τὰ ὀργανικὰ μέρη τῆς πορείας. — [Apodosis est ad protasin 21. εἰ κτλ. pertinens. De apodosi, a particula ὅστις incipiente cf. Bz. stud. Ar. II, III. 106—124, ind. Ar. 873^a 31: „a particula ὅστις Ar. interdum exorditur apodosin enunciationis conditionalis vel causalis; id quoniam per anacoluthian quandam fit, praecipue tum locum habet, ubi protasis per plura membra continuata vel parenthesis intercepta est.”]

432^b 21. ἢ φέσις οὐδὲν μάτην] cf. de inessu 2. 704^b 15 infra III, 12. 434^a 31. de part. an. II, 13. 658^a 9. [Bz. ind. Ar. 447^b 5.]

§ 8. 433^a 4. καὶ ὁλως δὲ ὀρῶμεν κτλ. Conici poterat non sine veri specie οὕτως. Sed ex exemplo sententia universa (ὁλως) deprecanda est, alium praecipere, alium praecepta facere, ut facilis sit eorum discrepantia.

Cap. 10.

§ 1. 2. 1) 433^a 9 sqq. Duo movent animalia vel appetitus vel intellectus, si intellectu imaginationem comprehendas, i. e. ille intellectus, qui consilium propositum habet et ad agendum spectat.

433^a 16. τὸ δ' ἔσχατον ἀρχὴ τῆς πράξεως.] Quid ultimum? Si ad Aristotelias motus rationes transtuleris, ea res, quae expetitur, quae appetitum movet, ultimum est, τὸ κινῶν ἀκίνητον, dum ὄρεξις τὸ κινῶν κινούμενον. Putem igitur τὸ ἔσχατον hanc esse rem, a qua motus proficiscitur, ad quam tendit, ultra quam progredi non possis (§ 6). [Cf. eth. Nic. Z, 12. 1143^b 2. ὁ δ' ἐν ταῖς πρακτικαῖς (νοῦς) τοῦ ἔσχατου²⁾ καὶ ἐνδεχομένου καὶ τῆς ἐπέρας προόδου. Singularum igitur rerum earumque mutabilium dominus. cf. 9. 1142^a 26.]

1) [In apparatu critico (ad § 3) omissus est numerus 20; legas igitur: 19. ἐστὶν ἀντὶς X. || 20. ὀρεκτιὸν EL etc.]

2) [Cf. Trdlbg. hist. Beitr. II, 376 ad eth. Nic. I, 12. 1143^a 34: „Die praktische Vernunft bezieht sich im Gegensatze gegen die theoretische, welche für die Beweise Quelle der unbewegten (ἀκίνητον d. h. nothwendigen) und schlechthin ersten Principe ist, auf das letzte (τοῦ ἔσχατου d. h. nach der Seite der Erscheinung hin — auf das im Handeln unmittelbar Einzelne. cf. de an. III. 10. 433^a 16) und auf das Veränderliche und auf die zweite Prämisse. Der Untersatz verhält sich zum Obersatz, wie das Besondere oder Einzelne zum Allgemeinen. — Ar. vergleicht mehrfach die Ueberlegung beim Handeln einem Syllogismus. cf. de an. III, 11. 434^a 17.]

phys. VIII, 2. 253^a 8. μάλιστα δ' ἂν δόξειε τὸ τρίτον ἔχειν ἀπορίαν, ὡς ἐγγινομένης οὐκ ἐνοούσης πρότερον κινήσεως, τὸ συμβαῖνον ἐπὶ τῶν ἐπιπέδων· ἰσομοῖν γὰρ πρότερον μετὰ ταῦτα βαδίζει, κινήσαντος τῶν ἔξωθεν οὐδενός, ὡς δοκεῖ. τοῦτο δ' ἐστὶ ψεῦδος. ὁρῶμεν γὰρ αἰεὶ τι κινούμενον ἐν τῷ ζῴῳ τῶν συμβαίνον· τοῦτον δὲ τῆς κινήσεως οὐκ αὐτὸ τὸ ζῴον αἴτιον, ἀλλὰ τὸ λειπέχον ἴσως. αὐτὸ δὲ φαινομεν ἑαυτὸ κινεῖν οὐ πάσαν κίνησιν, ἀλλὰ τὴν κατὰ τόλον. οὐδὲν οἶν κολέει, μᾶλλον δ' ἴσως ἀναγκαῖον, τῷ σῶματι πολλὰς ἐγγίγνεσθαι κινήσεις ἐπὶ τοῦ λειπέχοντος, τοῦτον δ' ἐπίς τὴν διάνοιαν ἢ τὴν ὄρεξιν κινεῖν, ἐκεῖνην δὲ τὸ ὅλον ἢ δὴ ζῴον κινεῖν, ὁποῖον συμβαίνει περὶ τοὺς ἔντονος· αἰσθητικῆς μὲν γὰρ οὐδεμιᾶς ἐνοούσης κινήσεως, ἐνοούσης μέντοι κινός, ἐγείρεται τὰ ζῴα πάλιν. ἀλλὰ γὰρ φανερόν ἔστι καὶ περὶ τούτων ἐκ τῶν ἐπομένων.

[§ 2. Torstrikius locum 433^a 13. ἄμφω — 21. δύο e duabus recensionibus contaminatum esse, unumque verum^a 16. 17. transpositum esse censet. Totum locum ita scribit: 13. ἄμφω — 21. δύο,] ἄμφω ἄρα ταῦτα κινήματα κατὰ τόλον, τοῦς καὶ ὄρεξις, τοῦς δὲ ὁ ἐνεκά τοῦ λογιζόμενος καὶ ὁ πρακτικός· διαφέρει δὲ τοῦ θεωρητικοῦ τῷ τέλει. καὶ ἡ ὄρεξις ἐνεκά του πάσα. ὥστε ἐν λόγῳ ταῦτα δύο φαίνεται τὰ κινούντα, ὄρεξις καὶ διάνοια πρακτικῆ.

prior editio: τὸ ὄρεξιόν γὰρ κινεῖ, καὶ διὰ τοῦτο ἢ διάνοια κινεῖ ὅτι ἀρχὴ αὐτῆς ἐστὶ τὸ ὄρεξιόν·

posterior editio: οὗ γὰρ ἡ ὄρεξις, αὐτὴ ἀρχὴ τοῦ πρακτικοῦ νοῦ.

τὸ δ' ἔσχατον ἀρχὴ τῆς πράξεως. καὶ ἡ φαντασία δὲ ὅταν κινή, οὐ κινεῖ ἄνευ ὄρέξεως. ἐν δὴ τι τὸ κινούν, τὸ ὄρεκτιζόν. εἰ γὰρ δύο, κιν. — bis idem dici iis particulis, quas duarum recensionum reliquias nominavit. Sententiarum nexum ita exponit: „a. § 2. 433^a 14. Intellectus practicus (intellectus theoreticus enim ab hac re ablegandus), semper alicuius finis causa agit: item appetitus. Itaque quod in § 1 ἐνδοξον supposuimus (φαντασία scil. duo esse principia moventia, appetitum et intellectum), id non sine idonea causa factum est (ἐν λόγῳ):^a 14. τοῦς — 15. πάσα. 17. ὥστε — 18. πρακτικῆ.

b. Iam Ar. demonstrabit cur moveat intellectus practicus: qua re demonstrata duo principia ad unum revocata erunt. Movet autem intellectus practicus propter intellectionem rei appetibilis: ea enim principium est a quo ratiocinationem orditur: qua in ratiocinatione quod ultimum est, id primum est in agendo atque actionis initium. Item phantasia cum movet, semper cum

appetita coniuncta est: 15. *οὐ* — 16. *ροῦ* = 18. *τὸ ὀρεκτὸν* — 20. *ὀρεκτόν*. 16. *τὸ δ' ἔσχατον* — 17. *πράξεως*. 20. *καὶ ἡ φαντασία* — *ὀρέξεως*.

c. Demonstratum est unum esse, quod moveat, appetitum. Nam si intellectus et appetitus eandem haberent in movendo dignitatem, deberent intellectus et appetitus esse duas species eiusdem generis motivi. Sed aliter se res habet: nam intellectus nunquam sine appetitu movet, appetitus interdum sine intellectu. Igitur appetitus in movendo summum habet locum: 21. *ἐν* — 26. *ἐστίν*.

d. Demonstratur quid semper recte moveat, quid non semper recte: 26. *ροῦς* — 30. *ἔχειν*.

e. Concludit non duo esse motus principia, sed unum, appetitum: 30. *ὅτι* — 31. *φανερὸν*. — Legebatur 21. *ἐν δὴ τι τὸ νοῦν, τὸ ὀρεκτόν*. Scripsi *τὸ ὀρεκτικόν*, propter ea quae his opponuntur: *εἰ γὰρ δύο, ροῦς καὶ ὀρεξις* (h. e. *τὸ ὀρεκτικόν*), *ἐκίονν*. — Deinde 25. recepi *καὶ* ex Themistii paraphrasi: *ἡ δὲ ὀρεξις κινεῖ καὶ παρὰ τὸν λογισμόν*: non omnis, sed quaedam."

Aliter locum intellegit Pansch, qui de eo dissertuit in philologo, XXI p. 543. Legendum esse 15. 16: *οὐ γὰρ ἡ ὀρεξις ἀπ' αὐτῆς*, ne bis idem dicatur. Totum locum ita vertit (inde a 433^a 13): „Diese beiden bewirkten also die sämtliche Bewegung, der Verstand und das Begehren, der Verstand, welcher um eines Zweckes willen Betrachtungen anstellt und der aufs Handeln geht; er unterscheidet sich aber von dem nur betrachtenden durch sein Ziel. Auch alles Begehren ist um eines Zweckes willen; denn nicht ist das Begehren selbst Princip der Handlung: Das Letzte ist Princip der Handlung. Und so erscheinen denn mit gutem Grunde diese beiden als die bewegenden, das Begehren und die aufs Handeln gerichtete Ueberlegung; denn das Begehrte bewegt, und durch dieses bewegt die aufs Handeln gerichtete Ueberlegung, weil ihr Princip das Begehrte ist. Auch die Phantasie, wenn sie bewegt, bewegt nicht ohne Begehren. Eins ist nun das Bewegende, das Begehrte (*τὸ ὀρεκτόν* richtig cod. E.)" Ad haec explicanda Panschius addit: „Ar. sagt, dass der *ροῦς* und die *ὀρεξις* als Beweger erscheinen. Dies liegt darin, dass beide auf einen Zweck gehen; deswegen ist auch nur der praktische Verstand räumlich bewegend, weil er einen ausserhalb seiner selbst liegenden Zweck hat. Alle *ὀρεξις* hat nun einen ausserhalb liegenden Zweck und ist nur um dieses Zweckes willen. Weshalb sagt Aristoteles *καὶ*? Er meint sowohl das Begehren des vernünftigen als des unver-

nünftigen Theiles der Seele (cf. rhet. 1369^a 1. καὶ τὰ μὲν διὰ λογιστικῆν ὄρεξις τὰ δὲ δι' ἀλόγιστον) Dass letzteres nur auf einen Zweck geht, versteht sich von selbst; über ersteres hält Ar. jedoch für nöthig hinzuzufügen die Worte οὐ γὰρ ἡ ὄρεξις κτλ., dass man ja nicht die ὄρεξις als Princip des praktischen Verstandes auffassen soll, sondern bei jeder Handlung liegt das Princip in dem Gegenstand der Handlung, der Zweckursache (dem ἔσχατον oder ὀρεκτιόν). Die ὄρεξις ist nur ein κινῶν καὶ κινούμενον: cf. 433^b 15. ἔστι δὲ τὸ μὲν ἀκίνητον τὸ πρακτικὸν ἀγαθόν, τὸ δὲ κινῶν καὶ κινούμενον τὸ ὀρεκτικόν. — 443^a 21 hat cod. E. ἐν δὲ τι τὸ κινῶν, τὸ ὀρεκτιόν, Torstrik schreibt ὀρεκτικόν, wegen des Gegensatzes (εἰ γὰρ δύο, τοῦς καὶ ὄρεξις). Der Sinn verlangt jedoch ὀρεκτιόν. Denn in der ganzen Beweisführung wird grade hervorgehoben, dass nicht die ὄρεξις das eigentliche Princip ist, sondern das ὀρεκτιόν, ein einiges, statt der zwei τοῦς und ορεξις. Der mit εἰ γὰρ δύο beginnende Einwurf geht bis 433^a 27. διὸ αἰεὶ κινεῖ μὲν τὸ ὀρεκτιόν, mit welchen Worten Aristoteles wieder zurückkommt auf den früheren Satz 433^a.21. ἐν δὲ τι τὸ κινῶν τὸ ὀρεκτιόν." Ea explicatio Trendelenburgio recta esse videbatur.]

§ 3. 433^a 20. Si haec duo sunt, quae moveant, commune aliquid (εἶδος), quo movent, habere videntur, idque ορεξις, qua vi ad rem propositam tenditur.

§ 4. 433^a 26. cf. de motu animal. 6, 700^b 22. βούλῃσις δὲ καὶ θημὸς καὶ ἐπιθημία πάντα ὄρεξις, ἡ δὲ προαίρεσις κινῶν διανοίας καὶ ὀρέξεως· ὥσπερ κινεῖ πρῶτον τὸ ὀρεκτιόν καὶ τὸ διανοητικόν. οὐ πᾶν δὲ τὸ διανοητικόν, ἀλλὰ τὸ τῶν πρακτικῶν τέλος. διὸ τὸ τοιοῦτόν ἐστι τῶν ἀγαθῶν τὸ κινῶν, ἀλλ' οὐ πᾶν τὸ καλόν· ἢ γὰρ ἔνεκα τοῦτου ἄλλο, καὶ ἢ τέλος ἐστὶ τῶν ἄλλων τινὸς ἔνεκα ὄντων, ταύτη κινεῖ. δεῖ δὲ τιθέναι καὶ τὸ φαινόμενον ἀγαθὸν ἀγαθοῦ χάρακα ἔχειν καὶ τὸ εἶδός· φαινόμενον γὰρ ἐστὶν ἀγαθόν. Ex quibus a Bekkero ὀρεκτιόν pro ὀρεκτικόν (^a 21) praeclare restitutum esse patet.

433^a 29. πρακτικὸν δ' ἐστὶ τὸ ἐνδεχόμενον καὶ ἄλλως ἔχειν. Quod necessitate evenit, id cognoscendo committitur, sed agendo nihil relinquitur. Ubi agitur, optio data est; ut spatium, in quo voluntas excurrat, patere videatur. Itaque id, quod sub actionem cadat, posse quidem aliter esse tanquam flexibilem agendi materiam, consentaneum est. cf. eth. Nicom. VI, 2. 1139^a 13. οὐδέ τις δὲ βουλεύεται περὶ τῶν μὴ ἐνδεχομένων ἄλλως ἔχειν.

§ 5. 433^a 30. cf. III, 9. § 2. *Νοητικὸν* et *βουλευτικόν*, ne aut inter se propiora credas aut *βουλευτικόν* conicias, illud ad universam cogitationem, hoc ad agendi consilium trahendum est.

§ 6. 433^b 5. Si et in cupidine et in intellectu expetendi est vis, altera vero alteri haud raro adversatur, hoc unde fiat quaeritur. In iis solum accidere potest, qui temporis rationes percipiunt. Dum cupido in praesentibus detinetur, intellectus futura prospicit, dum illa a sensu, quo occupatur, propellitur, hic universam undique veritatem (*ἀπλωῶς*) consulit. Uterque cum, quod sibi bonum videtur expetat, hoc ipsum, a quo motus proficiscitur, genere idem est. sed specie (*ἀριθμηῶ*) diversum; bonum enim ab utroque aliter definitur. Hanc igitur Aristoteles rationis et cupidinis discrepantiam primum a temporis sensu ducit, ut cupido praesentis, ratio futuri simul temporis commodis consulat. Ita si *τὸ ἀπλωῶς ἀγαθόν* id esse putes, quod temporibus satisfaciatur, maior tamen ea est vis, qua a ratione, sensu posthabito, quod absolute bonum est, iubeatur.

433^b 7. *ἐν τοῖς χρόνου αἴσθησιν ἔχουσιν.*] Temporis sensus quomodo in animo existat, ab Aristotele exponitur phys. IV, 11. 218^b 21 sqq.

433^b 7. 8. *ὁ μὲν νοῦς διὰ τὸ μέλλον ἀνθέλκειν ζελεῖται, ἡ δ' ἐπιθυμία διὰ τὸ ἦδη.*] Subtiliter scriptor *τὸ ἦδη*, nec vero *τὸ νῦν* posuit. Cupido enim non temporis punctum, quod adest (in hoc enim haud acquiescit), sed quod instat, intuetur. cf. phys. IV, 13. 222^b 7. *τὸ δ' ἦδη, τὸ ἐγγὺς ἐστὶ τοῦ παρόντος τὴν αἰόμον, μέγος τοῦ μέλλοντος χρόνον.*

§ 7. 433^b 13. Easdem motus rationes divisas invenies phys. VIII, 5. 256^b 14. *τοῖα γὰρ ἀνάγκη εἶναι, τὸ τε ζινοῦμενον καὶ τὸ ζινοῦν καὶ τὸ ᾧ ζινεῖ. τὸ μὲν οὖν ζινοῦμενον ἀνάγκη μὲν ζινεῖσθαι, ζινεῖν δὲ οὐκ ἀνάγκη, τὸ δ' ᾧ ζινεῖ, καὶ ζινεῖν καὶ ζινεῖσθαι· συμμεταβάλλει γὰρ τοῦτο ἕνα καὶ καὶ τὸ αὐτὸ τῷ ζινομένῳ ὄν. διῆλον δὲ ἐπὶ τῶν καὶ τὸλον ζινοῦντων· ἐπιτεσθαι γὰρ ἀλλήλων ἀνάγκη, οὕτω μέγος τινός· τὸ δὲ ζινοῦν οὕτως ὡς εἶναι μὴ ᾧ ζινεῖ, ἀκίνητος. ἐπεὶ δ' ὁρῶμεν τὸ ἔσχατον, ὃ ζινεῖσθαι μὲν δύναται, κινήσεως δὲ ἀρχὴν οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ζινεῖται μὲν, οὐχ ἐπ' ἄλλον δέ, ἀλλ' ἐφ' αὐτοῦ, ἐύλογον, ἵνα μὴ ἀναγκαῖον εἴπωμεν, καὶ τὸ τρίτον εἶναι ὃ ζινεῖ ἀκίνητον ὄν.*

Haec in physicis ea videantur, ad quae res in libello de motu animalium 6. 700^b 7. reicitur *περὶ μὲν τοῦ πρώτου ζινομένου καὶ αὐτὸ ζινομένου, τίνα τρόπον ζινεῖται, καὶ πῶς ζινεῖ τὸ πρότερον ζινοῦν, διώρισται πρότερον ἐν τοῖς περὶ*

τῆς πρώτης φιλοσοφίας. Sed ipsa physica alio loco τὰ περὶ τῆς πρώτης φιλοσοφίας laudant phys. II, 2. 194^b 14.

433^b 15. ἔστι δὲ τὸ μὲν ἀκίνητον τὸ πρακτὸν ἀγαθόν.] Si τὸ πρακτὸν ita supra definitur, ut id esset, quod etiam aliter se habere posset: quod nunc immotum dicitur, non repugnat. Quatenus enim cupidinem movet, ipsum immotum est extra animi vicissitudines positum; quatenus appetitus ad id ipsum tendit, mutationes admittit. cf. metaph. A, 7. 1072^a 26. τὸ ὁρεκτὸν καὶ τὰ νοητὸν κινεῖ οὐ κινούμενα· τούτων τὰ πρώτα τὰ αἰτά. ἐπιθυμητὸν γὰρ τὸ φαινόμενον καλόν, βουλητὸν δὲ πρῶτον τὸ ὄν καλόν. ὁρεγόμεθα δὲ διότι δοκεῖ ἀγαθὸν μᾶλλον ἢ δοκεῖ διότι ὁρεγόμεθα. ἀρχὴ δὲ ἢ νόησις. de motu anim. 6. 700^b 35. τὸ μὲν οὖν πρῶτον οὐ κινούμενον κινεῖ, ἢ δ' ὄρεξις καὶ τὸ ὁρεκτικὸν κινούμενον κινεῖ. τὸ δὲ τελευταῖον τῶν κινουμένων οὐκ ἀνάγκη κινεῖν οὐδέν.

433^b 16. τὸ δὲ κινεῖν καὶ κινούμενον τὸ ὁρεκτικὸν (κινεῖται γὰρ τὸ ὁρεγόμενον ἢ ὁρέγεται καὶ ἢ ὄρεξις κίνησις τις ἐστὶν ἢ ἐνέργεια)]. Ita vulgata codicum auctoritate non destituta, loci consilio congruit. Significandum enim appetitum et moveri et movere; movetur, quatenus excitatur; movet, quatenus vi utitur sua. Bekkeri lectio κινεῖται γὰρ τὸ κινούμενον ἢ ὁρέγεται καὶ κίνησις ὄρεξις τις ἐστὶν ἢ ἐνέργεια rem plane invertit; ingeniose quidem, si motus, ¹⁾ nec vero appetitus natura illustranda fuisset; ut autem res est, institutum plane deludens. Quid enim ad rem attinet, motum appetitus similem dici? — quod ne aptum quidem omni ex parte, si quidem motus a generali eius natura ad peculiarem speciem accommodatur. Hoc nihil aliud esset, quam ab appetendi natura, quae explicanda erat, ad movendi rationem, tanquam per se spectaretur, transilire. Veteres interpretes a vulgata

1) [Cf. tamen Pansch. l. l. 545. „433^b 17. κινούμενον ist beizubehalten; es ist hier gar nicht allgemein von der κίνησις die Rede, sondern von der κίνησις, die bei einem lebenden Wesen stattfindet; diese Worte schliessen sich eng an die vorhergehenden an τὸ δὲ κινεῖν καὶ κινούμενον τὸ ὁρεκτικὸν und es wird durch das Folgende nur erläutert, wie die ὄρεξις zugleich thätig und leidend ist. Die Wechselwirkung zwischen dem ὁρεκτὸν und ὁρεκτικὸν besteht in dem gleichzeitigen κινεῖν und κινεῖσθαι.“ Haec contra Torstrikium quoque disputata sunt, qui ὁρεγόμενον scribit: Cum τὸ ὁρεκτικὸν et moveat et moveatur, hoc loco noluisse Aristotelem explicare, qui moveat: cf. 19—21.: explicuisse vero quomodo moveatur. „Manifestum autem (ait To.) est non omne τὸ κινούμενον etiam ὁρέγεσθαι: si lapis iacitur vel cadit, κινεῖται μὲν, ὁρέγεται δ' οὐ.“ ergo non potuisse universaliter dici κινεῖται τὸ κινούμενον ἢ ὁρέγεται, et necessario scribendum fuisse τὸ ὁρεγόμενον ἢ ὁρέγεται.]

stant, quam tuemur. Etsi Themistius scripturam, qua usus est, non satis declarat; scribit enim (fol. 94 a) ἡ γὰρ κίνησις ἢ καὶ τόπον οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ τῆς ὀρέξεως εἰς τοῦμακός τερόσθος καὶ ἐρέργεια: tamen non adversatur. Clarius autem Simplicius (fol. 85 a) τὴν ὕρεξιν ἀξιότ' κίνησιν τινα εἶνα ὡς ἐρέργειαν εἰς κίνησιν ἀποτελεσιτῶσαν ἐν τῷ ζῳῳ, ἵνα τὸ ἢ ἐν τῷ ἢ ἐρέργεια μὴ σύνδεσμον διάξεντιζόν, ἀλλ' ἐπίρημα ἀπὲ τοῦ καθ' ὃ ἀνούσομεν. Philop. (S. fol. 3 a): εἶτα ἐπειδὴ ἐφί τὴν ὕρεξιν κίνησιν εἶνα, βούλεια δὲ τὴν ψυχὴν ὀρέγσθαι μὲν, μὴ κινεῖσθαι δέ, διὰ τοῦτο διορθοῦται τὸ λεχθὲν καὶ φησίν· οὐτὶ ἢ γὰρ ὕρεξις ἢ κίνησις ἐστίν ἢ ἐρέργεια. Ex quibus etiam hoc apparet, Simplicium ἢ scribendum censere, Philoponum ἢ legisse.¹⁾

433^b 20. διὸ ἐν τοῖς κοινοῖς σώματος καὶ ψυχῆς ἔργοις θεωρητέον περὶ αὐτοῦ] Quanta ordinis perspicuitate Aristoteles quaestionum difficultates explanandas sumpserit, haec sunt verba indicio. Tractavit fortasse, quae hoc loco tractanda indicit, in libello de motu animalium; qui etsi non eo, qui hic promittitur, ambitu actiones animae et corpori communes persecutus est omnes, tamen non dissimilis est argumenti. Sicut hic res ad illam disputationem scribendam remitti videtur, ita in illa ad quaestionem de anima institutam redire iubetur. 6. 700^b 4. περὶ μὲν οὖν ψυχῆς, εἴτε κινεῖται ἢ μὴ, καὶ εἰ κινεῖται, πῶς κινεῖται, πρότερον εἰρηται ἐν τοῖς διορισμένοις περὶ αὐτῆς. Saepius si, quod citatur, utrum ab auctore allatum, an a docto aliquo lectore additum sit, in dubium venit: in his alterum alteri fidem facit, ut aliquid certe de Aristoteliorum librorum serie peti possit. (v. prooem.)

§ 8. 433^b 21. Quibus animalium motus continetur, ea in paucis conferuntur. Ut aliquid moveatur, esse aliquid oportet, unde motus proficiscatur, idque quiescit. Si incedere velis, alter pes quasi fundamentum est, quo alterius nititur motus; eaque et moti et quiescentis vicissitudine locus mutatur. Sicut in orbe centrum est, quod quiescat, quo circuli motus nititur, ita in motu artus artu tenetur. Qui etsi consilio, cui inserviunt, diversi, nisi motum tollere velis, artissimo vinculo ligati sunt, ut quasi in unum punctum et principium et finis coeant, et ita comparati, ut aut trahendo aut pellendo alter ab altero regatur. Cuius exemplum artus est iunctura (γυγγλυμός), in qua quasi in cardine convexum os in concavo vertitur. Quae de motus ratione allata sunt, in libris de motu et de incessu animalium pluribus tractantur.

1) [To. scribit ἢ ἐρεργεία coll. 431^a 12.]

433^b 22. γιγγλυμός] Hesych.: ὁ στεγόμενος γόμφος ἐπὶ τῶν θινῶν, vel generalius Suidas: ἀντεμφολά τιῶν ἐξοχῶν πρὸς κοιλότητα. Ad ossium commissuram translatum. (Ar. hist. an. IV, 4. 529^a 32) Hippocr. περὶ τόπων τῶν κατ' ἀνθρώπου ed. Kühn. p. 111. πρὸς δὲ τὸ γόνυ τὸ ὑστέον τοῦ μηροῦ τοιούτ' ἐστὶ δίχραιο. τῷ δὲ δίχραιῳ τοιούτῳ τὸ ὑστέον ἢ κνήμη καλεομένη οἷον ἐν γιγγλυμῷ ἐνήρμοστα.

De scribendi ratione Sylburgius ad h. l. p. 73. hoc adnotat: scriptum esse a se cum Basileensi γιγγλισμός, quod apud Suidam quoque et Hesyschium legeretur, reperiri etiam γίγγλιμος et γίγγλιμος (proparoxytona?) tum apud illos ipsos lexicographos, tum apud Hippocratem pro commissura eardium in portis et artuum in corpore humano, ut brachii et cubiti.

433^b 22. ὅπου ἀρχὴ καὶ τελευτὴ τὸ αὐτό, οἷον ὁ γιγγλυμός κτλ.] cf. de motu animalium 1, 698^a 14. φανερόν γάρ καὶ ἐπὶ τοῦτον ὅτι ἀδύνατον κινεῖσθαι μηδενὸς ἰρρομοῦντος, πρῶτον μὲν ἐν αὐτοῖς τοῖς ζῴοις. δεῖ γάρ ἐν κινήται τι τῶν μορίων, ἰρρομεῖν τι καὶ διὰ τοῦτο αἱ κινήται τοῖς ζῴοις εἰσὶν. ὅσπερ γὰρ κέντρον χρῶνται ταῖς κινήταις, καὶ γίνεται τὸ ὅλον μέρος, ἐν ᾧ ἡ κινήσις, καὶ ἐν καὶ δύο, καὶ εἰθὲ καὶ κεκαμημένον, μεταβάλλον δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ διὰ τὴν κινήσιν. — ^b1. ἀλλ' οὐδ' αὖτε ἡ ἀρχή, ἢ ἀρχή, ἰρρομεῖ κινουμένον τοῦ μορίου τοῦ κάτωθεν, οἷον τοῦ μὲν βραχίονος κινουμένον τὸ ὠλέκρανον, ὅλον δὲ τοῦ πῶλον ὁ ὤμος, καὶ τῆς μὲν κνήμης τὸ γόνυ, ὅλον δὲ τοῦ σκέλους τὸ ἰσχίον. Quibuscum compares 8, 702^b 7. de incessu anim. 13, 712^a 1 sqq. metaphys. Z, 16. 1040^b 10. μάλιστα δ' ἂν τις τὰ τῶν ἐμπίχθων ἐπιολάζοι μόρια καὶ τὰ τῆς ψυχῆς πάρεργης αἰσθητῶ γίνεσθαι ὄντα καὶ ἐντελεχεῖα καὶ δυνάμει, τῷ ὡχῶς ἔχειν κινήσεως ἀπὸ τινος ἐν ταῖς κινήταις.

433^b 25. κίνησις γὰρ ὡσεὶ καὶ ἔλξει κινεῖται] cf. de incessu 2, 704^b 23. de motu anim. 10, 703^a 20. τὰ δ' ἔργα τῆς κινήσεως ὡσεὶ καὶ ἔλξις, ὡστε δεῖ τὸ ὄργανον ἀξίανεσθαι ἢ ἐνάσθαι καὶ ἐνασθῆναι. In physicis (VII, 2. 213^a 17) quatuor φασίς genera enumerantur ἔλξις, ὡσις, ὄχησις, δίνησις. Sed ipsas et ὄχησιν et δίνησιν Aristoteles ad ἔλξιν et ὡσιν redegit, ut, his omnem motum contineri, demonstrasse videatur.

433^b 26. διὸ δεῖ ὅσπερ ἐν κινήσει μένειν τι] cf. mechanica 1, 847^b 19. ὁ δὲ κίνησις συνέστηκεν ἐκ τοιοῦτων. εἰθὲς γὰρ ἐκ κινουμένων ἢ ἐκ κινήσεων καὶ κινήσεως ὡς ἢ φάσις ἐστὶν ὑπερνατία ἀλλήλοισι

Cap. 11.

Postquam, quid imperfecta animalia moveat, interpositum est (§ 1), imaginationis ad movendum vis significatur (§ 2), et universae in anima movendi causae, quae sit earum inter se ratio, paucis expenduntur (§ 3. 4).

§ 1. 433^b 31. Imaginatio, sicut inter intellectum et sensus media interiecta est, ita communis appetitus fons, sive appetitus a ratione ducitur, sive e cupidine nascitur. Imaginatio ea vis, a qua ὄρεξις, quae motum moderatur, proficiscitur. Quare factum est. ut *φαντασία λογιστική* et *αἰσθητική* dirimeretur. Illa rationes, quae tanquam computationes ducuntur, sive grata sive odiosa specie induit,¹⁾ ut facilius aut ad expetendum aut ad fugiendum impellant; haec, quae a sensibus tradita accipit, quasi propria facit, ut rursus ad agendum incitare possint. Quare si ab uno imperfectorum animalium sensu cupido excitari potest, quaeritur, an in his ipsis imperfectis imaginatio statui possit. Sicut indefinito et incerto modo moventur, ita et eorum imaginatio utpote motus causa indefinita iudicanda est.

434^a 4. ἢ cf. I, 1. 403^b 8.

§ 2. 434^a 5. Quae supra (III, 10. 433^b 29) *λογιστική*, ea nunc *βουλευτική* *φαντασία* dicitur, propterea, ut videtur, quod in consilii rationibus subducendis varias, quae in numerum veniunt, verum vel expetendarum vel fugiendarum species suggerit, ut, quae maior et melior ratio visa fuerit, sequenda accipiat. Consilii est et rationis (*λογισμοῦ*), varias inter se rerum species examinare et communi mensura existimare, ut, quae potior sit, appareat et ex pluribus, quae proposita sunt species, una quasi efficiatur.

[434^b 8. 9. ²⁾ καὶ ἀνάγκη ἐνὶ μετρεῖν] obscurum, quid tanquam subiectum regat. Cogites τὴν ὄρεξιν.]

1) [Freudenthal l. l. 31. „Aus dem Namen *λογιστική* oder *βουλευτική* darf man aber nicht schliessen wollen, nach Aristoteles könne die Phantasie als solche eine Thätigkeit des Schliessens, Vergleichens und Ueberlegens sein. Diese Auffassung wäre in vollem Gegensatze zu Allem, was Aristoteles sonst über *φαντασία* sagt. Nur indem die Vorstellung sich an die Thätigkeit des Ueberlegens oder Schliessens, welche vom Denken ausgeht, anlehnt, wird sie *λογιστική* oder *βουλευτική* genannt, wie sie *φαντασία αἰσθητική* bleibt, wenn eine solche Thätigkeit nicht zugleich ausgeübt wird und, wie bei den Thieren, ein bloss sinnliches Bild vorhanden ist, dem die Bewegung ohne vorgängige Ueberlegung folgt.“]

2) [Freudenthal l. l. 30 haec habet: „Die Vorstellung, insofern sie auf die Bewegung der Thiere einen Einfluss hat, ist dem Ar. unserer Stelle zufolge (433^b 29—434^a 10) zweifacher Art: *αἰσθητική* oder *λογι-*

434^b 10. καὶ ἀλλίον τοῦτο τοῦ δόξαν μὴ δοκεῖν ἔχειν, ὅτι τὴν ἐκ συλλογισμοῦ οὐκ ἔχει, αὕτη δὲ ἐκείνην.] Aristotelia oratio eo imprimis difficilis est, quod, quid sit subiectum, quod regat, haud raro in medio relinquit, ut ex ipsa sententiarum serie magis conici debeat, quam perspicui possit. Cuius rei hic locus exemplum est. Nam in antecedentibus primum λογισμός, deinde animans ratione praeditum id fuit, quod reliquam enunciationem quasi duceret. Utrum horum huic sententiae subicias? Quis opinionem non habere videtur? — Inter φαντασίαν, quam ex antecedentibus trahas, et animans rationis expers, quod tanquam omissum sententiae affingas, optio datur. Hoc illo facilius; cum enim βουλευτικὴ φαντασία antecesserit, nunc αἰσθητικὴν substituere molestum est. Hanc igitur sententiam putamus: Animalia, etsi imaginatione gaudent, propterea opinione carere videntur, quod imaginationem non habent e ratiocinatione ductam, haec contra opinionem. Imaginatione per se, quippe quae solas rerum species aut oculis subiciens aut fingens, nihil sibi persuadere potest; veri enim expers verum menti acceptum fert.

§ 3. 434^a 12. Tria motus genera, prout vel voluntas, vel cupido impellit, numerantur. In quo duae sunt difficultates, primum quomodo tria numerentur, deinde quid sibi allata velit σφαίρας similitudo.

Interpres ita fere calculum subducunt, primum eum esse motum, quo appetitus consilium, alterum, quo consilium appetitum moveat, tertium eum, quo potentior horum vincat. Aut, si Simplicium sequaris, non multum diversa ratione, primum voluntatem in appetitum agere, ut regat, deinde appetitum in voluntatem, ut superet, tum denique voluntatis vim mutuum hanc et voluntatis et appetitus contentionem compescere. Sed in his numeris duplex est difficultas. Quo pacto tertium illud, quod ponunt, novus et peculiaris motus dici potest? Priori

στιζή, wofür 434^a 7 auch βουλευτικὴ gesagt wird. φαντασία αἰσθητικὴ komme auch den Thieren zu, λογιστικὴ oder βουλευτικὴ nur den Menschen, die allein einer Ueberlegung fähig sind; denn ob man dieses oder jenes thun soll, ist das Werk einer Ueberlegung. Und an Einem muss man beides messen; denn das Vorzüglichere wird erstrebt, so dass man aus mehreren Vorstellungen Eine bilden kann. Hieraus geht hervor, dass das φάντασμα nicht immer sinnliches Einzelbild bleibt, sondern auch nach seiner Verallgemeinerung durch eine Denkhätigkeit noch φάντασμα genannt wird. Durch diese Ausdehnung des Begriffes entsteht denn auch die Schwierigkeit, wie Begriff von Vorstellung zu unterscheiden sei. de an. III, 8. 433^a 12: τὰ δὲ πρῶτα νοήματα τίνι διοίσει μὴ φαντάσματα εἶναι;"]

enim, quo consilium et voluntas moderantur, adnumerandus est. Si voluntas movet (*ζωεῖ*), superior discedit. Consilium et cupidinem inter se fluctuare, ut nova momenti vis accedere debeat, ne verbo quidem significatur. Unde tandem novum aliquid accederet? Haec tantum diversi motus species est, non veritas. Aut consilium aut appetitus, quidquid contentionis fuit, uter eorum vincit, movet. Adde, quod in hac computandi ratione illud motus genus numeratum non est, quod aperte significatur verbis illis *ὄρεξις τὴν ὄρεξιν*, cupidinem a cupidine pelli. Aliam igitur numerandi rationem ineundam esse iudicamus. Primus is sit motus, quo voluntas appetitum temperat (*ἐὶ ἀρχιζωεῖσα*), alter, quo appetitus consilium domat (*ἐὶ ὄρεξις τὴν βούλησιν*), tertius, quo velut in intemperanté, cupido cupidinem rapit, ut plane nihil pensi habeatur. Hic tertius novus sane motus, quoniam a libidine ortus ad libidinem pergit nec consilii et voluntatis rationem habet. Sed quomodo haec ratio e verbis, quae leguntur, repetitur? Sicut ab interpretibus verba illa *ἡ ὄρεξις τὴν ὄρεξιν* nescio quo reiciuntur, quasi omnino sint nulla, ita nos ea quasi novum ordinem constituimus; ad quod nihil nisi insertam literam *δ* postulamus (*ἐὶ δ' ὄρεξις τὴν ὄρεξιν*). Ita nisi orationis quasi articulum interposueris, ad quamcunque numerandi rationem te verteris, haerebis. Verba enim (*ἐὶ ὄρεξις τὴν ὄρεξιν*) quo nunc leguntur modo, quasi definiendis iis, quae antecesserunt (*ἐξείνη ταύτην*), adiecta videntur. Hoc autem discrepat. Si verba *ἐξείνη ταύτην* ad ea, quae antecedunt, accommodes et quasi ad normam eorum exigas: *ἐξείνη* est *βούλησις*, quae *ταύτην* i. e. *ὄρεξιν* movet. Si ad tertium motus ordinem indicandum, novum requiras *ὄτ' ἐδ' ἐ*: id in ipsis verbis, quae succedunt, *ὅτιν ἀναστασία γένηται*, facile agnoscas. Adicitur *ἐσ. πη σφαῖρα*, ambigua quidem exempli similitudine. Voluntas igitur appetitum movet, *ἐσ. πη σφαῖρα*. *Σφαῖρα*, prout globum vel pilam vel caeli sphaeram intellegas, aliam comparationis coniecturam admittet. Globus, si movetur, id habet proprium, ut punctum a puncto rapiatur, ut unumquodque punctum pellendi habeat momentum. Ita libido libidinem trudere videtur. Sed abstinendum est ab his, quae parum significata sunt, idque eo magis, quod similitudinem non ad intemperantiam, quae sequitur, sed ad voluntatis imperium, quod indicatur, trahere iubemur. Haec ipsa causa est, cur Simplicio non accedamus *σφαῖραν* pilam interpretanti. Sicut pila a ludentibus ultro citroque mittitur, ita appetitum et consilium mutuo inter se pelli et repelli. Etiamsi largiri velles, ad libidinis et consilii pugnam, quam in loco significatam inveniunt, pilae similitudinem pertinere, ne sic quidem imago apta est. Pila vicissim

mittitur, nunc ab hoc ludentium nunc ab illo. Quid autem, quod ita in hac consilii et cupidinis pugna, hinc illinc iactatur? Nihil medium interest, quod pilae vicem sustineat; ipsum consilium libidinem ipsam pellit et contra, hoc est, si ad pilam redire velis, quasi ludens ludentem. Restat tertia significatio, caeli sphaera.

Veteres ¹⁾ ad diversos corporum caelestium motus intelligendos novem finxerunt sphaeras, cui stellae infixae essent. Has sphaeras suo quamque ordine circumvolvi. Ultimam, quae stellarum est quae dicuntur fixarum, in contrariam atque planetas partem verti. Hanc, uno die et una nocte cursum confici videbant, Saturni, quae sequitur, contra longo demum annorum spatio. Cuius rei hanc causam excogitarunt. Summam sphaeram, penes quam secundum Deum summa esset potestas, tanta impetus vi rapi, ut secunda a se sphaera aegre contra moveri posset; tantum esse ultimae cohibendi momentum, ut, quo longius distarent reliquae, eo facilius et celerius suum motum sequi possent. Ita hunc fere habebant ordinem, primum stellas fixas omnium celerrime sphaera sua correptas, deinde in contrariam partem motos Saturnum, Iovem, Martem, Solem, Venerem, Mercurium, Lunam (cf. Cleomedis *αὐλινιζὶς θεωρίας μετεώρων βιβλία δύο*: I, 3). Veteres astronomos, ut Eudoxum et Callippum, in his sphaeris constituendis inter se dissensisse, ipse testis est Aristoteles metaph. A, 8. 1073^b 32 sqq. Cf. de universo hoc sphaerarum placito Plato rep. X. p. 617. Aratus phaenom. Cic. Somn. Scipionis p. 358. Tauch. „novem tibi orbibus vel potius globis connexa sunt omnia: quorum unus est caelestis, extremus, qui reliquos omnes complectitur, summus ipse Deus, arcens et continens ceteros; in quo infixi sunt illi, qui volvuntur, stellarum cursus sempiterni: cui subiecti sunt septem, qui versantur retro, contrario motu, atque caelum, ex quibus unum globum possidet illa, quam in terris Saturniam nominant; deinde est hominum generi prosperus et salutaris ille fulgor, qui dicitur Iovis etc.” Ex Aristotele laudamus imprimis de caelo II, 8. 289^b 1 sqq. metaph. A, 8. 1073^a 32 sqq. Difficile est, in has veteris astronomiae salebras altius descendere; est enim mera motus species, quae ad Copernicum usque ocu-

1) Schmid ad Cleomedem I, 3. laudat de planetis eorumque motu Plat. legg. VII. Cic. div. I. 11. Plin. h. n. II, 4. Sen. nat. qu. VII, 3. Macrobi. ad somn. Scip. I. 14. de ordine planetarum Cic. de rep. VI, 17. Macrobi. somn. Scip. I. 19. Plin. II. N. II. 18. cf. M. A. Unna de Alcmæone Crotoniata in libro, qui inscribitur: „Philologisch-historische Studien auf dem akademischen Gymnasium in Hamburg. Herausgegeben von Chr. Petersen. Hamburg 1832. p. 66.”

los ludit, quam speciem ad artem et causarum veritatem traducere et acumine et studio laborarunt admirabili. Neque hoc huius est loci. Nobis nunc in eo adquiescendum est, ut altissimam *σφαιραν* vehemens in reliquis regendis momentum habuisse sciamus. In eo enim loci similitudo posita est. Quem in finem ex Aristotele haec laudamus metaph. *A*, 8. 1073^b 25. *τὴν τε γὰρ τῶν ἀσπερῶν τὴν ἀπύσασ γέρονσαν εἶναι.* de caelo II, 9. 291^a 35. *ἐπεὶ γὰρ ἐτόξευται τὴν μὲν ἐσχάτην τοῦ οὐρανοῦ περιφορὰν ἀπλήρ ἢ εἶναι καὶ τεχίστην, τὰς δὲ τῶν ἄλλων βραδυτέρας τε καὶ κλειόνας (ἐλαστον γὰρ ἀντιγέρονται τῷ οὐρανοῦ κατὰ τὸν αἰθοῦ κίνησον), εἴλογον ἴδι, τὸ μὲν ἐγγυτάτω τῆς ἀπλήρης καὶ πρότις περιφορᾶς ἐν πλείω χρόνῳ διέτρεχε τὸν αἰθοῦ κίνησον, τὸ δὲ πορρωτάτω ἐν ἐλαχίστῳ, τῶν δ' ἄλλων ἀεὶ τὸ ἐγγύτερον ἐν πλείονι, τὸ δὲ πορρωτέρον ἐν ἐλάττω. τὸ μὲν γὰρ ἐγγυτάτω μάλιστα κρατεῖται, τὸ δὲ πορρωτάτω πάντων ἴσιστα διὰ τὴν ἀπόστασιν. τὰ δὲ μειᾶξὲ κατὰ λόγον ἴδι, τῆς ἀποστασίας, ὥσπερ καὶ δευχνύουσιν οἱ μαθηματικοί.*

Quibus collatis non temerarium erit, *σφαιράας* similitudinem ita interpretari: consilium tanquam superius (*ἢ ἄνω*) ita appetitum in suum motum convertere, sicut superior sphaera eas, quae inferiores volvuntur. Haec interpretatio maiorem fidem nanciscitur ex eo, quod additur *γέσει δὲ ἀεὶ ἢ ἄνω ἀρχινοτέρα καὶ κινεῖ*. Hoc *ἄνω* adeo locum designat, ut, sublata hac sphaerae imagine, non haberes, unde appetitui hunc locum superiorem adseisceres. Posita vero sphaerae comparatione, locus superior a sphaera ad appetitum facile transfertur. Recte igitur natura ita comparatum esse dicitur, ut, quo quid superiorem locum tenet, eo magis regere videatur. *θειότερος γὰρ ὁ ἄνω τόπος τοῦ κέντρου*, ut in libro de caelo II, 288^a 4. legitur. Quod, admissa illa sphaerae interpretatione, ad consilii et voluntatis principatum non aegre accommodatur. Accedit, quod comparatio eo proclivior erat, cum veteres philosophi in ipso sphaerarum motu de *ὁρέξει* quadam cogitarent. cf. Theophrast. metaph. p. 310. Brandis. *τὸ δὲ μετὰ ταῦτ' ἴδι, λόγον δεῖται κλειόνας περὶ τῆς ἐπέσεως, ποῖα καὶ κίνων. ἐπειδὴ κλειώ τὰ κεντρικά, καὶ αἱ φασὶν πρότιον τινα ἐπιφανεία καὶ τὸ ἀνέριον καὶ οὐ γέρον ἀποστάς. εἴτε γὰρ ἐν τὸ κέντρου, ἄνω τὸ μὲν πάντα τὴν ἀπλήρ ἔτε καθ' ἐλαστον ἔτερον, αἶ τ' ἀρχὰ κλειόνας, ὥσπερ τὸ σφαιρῶν αἰθῶν εἰς ὁρέξιν ἰόντων τὴν ἀπύστην οὐθαμῶς φανερόν. τὸ δὲ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν σφαιρῶν τῆς αἰτίας μειζόνα ζητεῖ λόγον.* His, quae disputavimus, e commentatoribus haec afferenda ducimus. Simpl. fol. 87 a. *ὅτι μὲν οὖν ἀπὸ τῆς ἀλόγου ἐν ἡμῶν ὁρέξειος ἢ ἀρχὴ γίνετα, κινεῖ*

μὲν ἀθίς αὐτή, ζινεῖται δὲ τότε ἢ λογικῇ βούλῃσις. καὶ ἐπίσπε ἢ βούλῃσις ὅλη ἐξείνη ἔλειπα ὡς ἐπὶ τῶν ἀπολάστων, ἐπίσπε δὲ ἀνθίσταται μὲν, οὐ κρατεῖ δέ, ὡς ἐπὶ τῶν ἀκρατῶν. (Quod discrimen loco obtruditur). Εἰκόνα γέρον τοῦ εἰρημένον τὴν ἐπὶ τῶν ἀτιρορλιτοῦντων ἀλλήλοισι μίαν σφαῖραν, ζινεῖντος μὲν τοῦ ὀλιποῦντος, ζινουμένον δὲ τοῦ δεχομένου. καὶ πάλιν τῇ ὀλιπεῖν ζινεῖντος. οὕτω γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ἀκρατῶν καὶ ἢ χείρων τὴν κραίττονα ζινεῖ ὕρεξιν, καὶ ἢ κραίττων τὴν χείρονα ὡς ἀνθίσταμένην. καὶ κινεῖ ὡς ἐπὶ τῶν σφαιριζόντων ὁ σφοδρότερον πλῆξας. ἐπὶ δὲ τῶν ἀκρατῶν ἢ χείρων ὕρεξις, ὡς γε ἐπὶ τῶν ἐγκρατῶν ἢ κραίττων. καὶ εἶσπε ἀκρασίῳ νῦν καλεῖν πᾶσαν τὴν διαμέτρην. πλὴν μὴ τὸ φανλότερον ἀλλὰ τὸ κραίττων ἐπικρατεῖ, καὶ ὕσον ὅπως μὴ ἐνός τὸ κραίτος, ἀλλὰ ποτε μὲν κραίτων, ποτε δὲ τοῦ λοιποῦ. οὕγε μὴν ἐξήρηται (Themist.) τὴν τῆς σφαίρας εἰκόνα ἐπὶ τῶν οὐρανῶν ἀποτόσσι, ὡς τῆς ἀλλανοῦς καὶ τὴν ἰδίαν κίνησιν ἐνδιδοῦσις τὰς πλανουμέναις. ἴνα καὶ ἐκαστῇ τῶν πλανουμένων ἰδίαν κίνηται κίνησιν, καὶ αὐτῇ ἢ ἀλλανῆς τὴν ἐαυτῆς, καὶ τρίτῃ ἢ ἀπὸ τῆς ἀλλανοῦς ἐνδιδομένη κρατεῖ τῆς δευτέρας. ἐπειδὴ γένει, τοιτέσιν καὶ ἢ γένει ἢ βούλῃσις (i. e. ἢ ἄνω) κραίττων καὶ ἀρχιζοῦσα, εἶε καὶ ἀφ' ἐαυτῆς ὅλη δυναμένη ἐχέρεσθαι, καὶ ὡς τὸ ἀγαθὸν σκοπὸν τιθεμένη, κατὰ γένει ἢ αὐτῇ ζινεῖ τὴν δευτέραν. ἢ διε στασιάζει πρὸς τὴν κραίττονα, ζινεῖ πως καὶ αὐτῇ ἐξείνην. ὡς ἐπὶ τῶν τὴν σφαῖραν ἀτιρορλιτοῦντων εἶρηται. ἐὰν οὖν μὴ φέληται μὴδὲ βιάηται, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐπικρατεῖν μέλλῃ ἢ βούλῃσις, τρίτῃ εἶσπε κίνησις ἢ ἀπὸ τῆς βούλῃσις κατασπαστικῇ τῆς ἀλόγου, πρῶτῃς μὲν τῆς οἷον ζελεσσιζῆς.

Themistius ex interpr. Herm. Barb. p. 593. Movet vero semper appetitus vehementior et validior debiliorem languidiorumque: ita ut debilior suum motum deserat, sed ita ut a validiore attollatur rapiaturque: id quod de globis caelestibus docent astronomi. Nam sphaera quae ambitum caeli ultimum coequet, et quae ἀλλανῆς, id est incerrabilis rataque appellatur, quamquam orbis planetarum pernecitate, conversionis et velocitate praecellat, non tamen proprium eorum et naturalem cursum intercipit, quem laevum et contrarium mundo agunt, sed servato iis motu indigena secum aufert transversos in dextram — —: motus tres spectantur in homine, duo, quae ad duas appetitiones pertineant, tertius, qui ab utraque appetitione raptu illo conficitur.

Philoponus nihil novi affert, nisi quod ficta et facta haec videtur distinctio: ἄλλο εἶσπε ἀκρασία καὶ ἄλλο ἀπολάσπε ἀκρασία μὲν γὰρ εἶσπε ἢ μέρῃ τῶν μεθῶν καὶ τοῦ λόγου,

ὅτι μὴ δέλω μὴ δὲ χραιψίση, ἀλλ' ἀμφορίστος ἢ μέρη καθεστίζεν. ἀχρῶνεια δὲ ἔστιν ὅτι τὰ πάθη καταχραιψίσοσι τοῦ λόγου.

§ 4. 434^a 16. Cf. de motu animalium 7. 701^a 8, ubi omnem actionem conclusionem aliquam sequi ex universa sententia, cui singula subiciuntur, ductam exemplis illustratur. ἔοιζε παρὰ πλείσιος συμβᾶναι καὶ περὶ τῶν ἀκινήτων διανοουμένοις καὶ συλλογισμένοις. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν θεώρημα τὸ τέλος (ὅτι γὰρ τὰς δύο προτάσεις νοήση, τὸ συμπέρασμα ἐνόησε καὶ συνέθιξεν), ἐπιπῶσα δ' ἐξ τῶν δύο προτάσεων τὸ συμπέρασμα γίνεται ἢ πράξις, ὅτι ὅτι νοήση ὅτι παρὶ βᾶδιστέον ἀνθρώπου, αὐτὸς δ' ἀνθρώπος, βᾶδίξει εὐθέως κτλ. Dum, quae universe cognoscuntur, per se immota iacent, ea quae singula spectant aut per se aut adiecta ad universa ad agendum impellunt. Etenim ubi agas, certum aliquid propositum est; universa vero cognitio adeo omne genus complectitur et in eo detinetur, ut ab agendo distet et per se sola nihil habeat, quo ad unum et certum aliquid efficiendum tendat. Quodsi universa cognitione ductus agere videaris, accessisse aliquid necesse est, quod tanquam medium aliquid interiectum universa ad singulas actiones traducat. Ita si, ut Aristotelis exemplo utar, omnibus hominibus eundem esse cognoveris, hoc ad agendum nihil valet, nisi te esse hominem i. e. cum, in quem cadat sententiae necessitas, animo addideris. Quare recte dicitur ἴδι ἀνι, κινεῖ ἢ δόξα eaque sola in iis semper animalibus, quae universas notiones non capiunt, 20. οὐχ ἢ καθόλου. ἢ ἀμφοῖ i. e. in agendi ratione vere humana, ubi singula ab universis et comprehendenda et regenda sunt; in quo ea est amborum ratio, ut alterum magis quiescat, alterum vehemens agendi addat momentum.

434^a 17. ἢ μὲν¹⁾ γὰρ λέγει ὅτι δεῖ τὸν τοιοῦτον τὸ τοιοῦδε πράττειν i. e. generatim dicit, qualis quale agere debeat, certa et singula subicere non curans. De pronomibus quae categoriis inserviunt cf. ad I, 1. § 10. II, 1.

434^a 18. ἢ δὲ ὅτι τόδε τὸ νῦν τοιοῦδε] Quod a Bekkero interpositum est τὸ νῦν duorum quidem codicum auctoritate, a commentatoribus praetermittitur. Sed cum oratio id agat, ut ad certam et definitam speciem traducat: τὸ νῦν, quod unum

1) [Cf. Trdlbg. hist. Beitr. II, 377: „Aristoteles vergleicht mehrfach die Ueberlegung beim Handeln einem Syllogismus. Hier sagt der allgemeine Satz, dass ein solcher solches thun müsse, und der zweite Satz in Bezug auf das Einzelne, dass ich ein solcher bin und dass d. es hier ein solches ist.“]

idque proximum temporis momentum occupat, consilio praeclare inservit.

Cap. 12.

Disputatio, sicut in superioribus ab infimis ad summa, a sensibus ad mentem, a nutriente facultate ad appetitum ascendit, ita nunc quasi desultoria opera ad ea, quae relicta sunt, vergere videtur. Sed si sensus, si nutritio redeunt, non eo consilio repetuntur, ut haec illa, quae fors ferat, addantur. Sed quamvis quae aliorum spectant adiciantur, id tamen potissimum agitur, ut singulae quaeque facultates, et sensus, non quid aut sibi aut cognitioni, sed quid universo animanti et absolvendo et conservando conferant, clarius perspiciantur. Ita tantum abest, ut a fine aberretur, ut disputatio, singulis ad universum, quo habentur, animans relatis, concludatur et terminetur. Haec in omnibus, quae sequuntur, ratio probe tenenda est.

§ 1. 434^a 22. Necessaria nutrientis facultatis cum universo et animali et planta (utrumque enim *φνόμενον*) coniunctio.

§ 2. 434^a 27. Sensus non omnibus, quae vivunt, necessarii. Vivunt enim et plantae, ut *ζῶντα*, quae etiam sensuum expertia dicuntur, latius pateant quam *ζῆα*, quae, si reliquis, tactu tamen egere non possint. Duplex eorum causa, quae sensibus carent: aut corpore sunt simplici, quod sensuum non capax est, aut non eo animo instructa, qui rerum species sine materia percipere possit. Ita vel extrinsecus vel intrinsecus, ut his utar, quo minus sensu gaudeant, impediuntur. Duplex haec ratio adeo rei naturae sufficit, nihil ut addi possit; adeo altera alteri respondet (*οὔτε ὕσων, οὔτε ὕσα*), ut, quod interpositum est, aptam earum inter se concinnitatem subvertat. Quid vero est 29. *οὔτε ἄεν ταύτης οἷόν τε οὐθὲν εἶναι ζῆον*. Verum quidem per se; sed in iis dicitur, quae subsequuntur. — 30. *τὸ δὲ ζῶον ἀαγαῶν ἀσθίον ἔχειν*, ut vel illa temere praecepta vel haec mere repetita esse videantur. Quare, si non falsa, tamen importuna iudicamus. Itaque aut verba *οὔτε ἄεν ταύτης οἷόν τε οὐθὲν εἶναι ζῆον* uncis ¹⁾ includas aut scribas *οὐδὲ* i. e. nec tamen sine tactu (*ταύτης*) ullum animans esse potest. Hoc si acceperis, quae aperta est oppositio inter *οὔτε ὕσων* et *οὔτε ὕσα*, non turbabitur.

§ 3. 434^a 30. Animal, si ita factum est, ut incedat, sensu instructum esse oportet. Si planta e solo, in quo fixa est,

1) [Id quidem Torstrikus fecit.]

nutriendi haurit materiam, animal, a solo quasi solutum, periret, nisi sensu, quo sua quaerere posset, diversa naturae ratio esset compensata. Temere (*μάταιν*) igitur natura animalibus incessum dedisset, et suo ipsius consilio repugnasset, nisi sensus accederet. Omnia quae natura fiunt, consilii alicuius causa sunt aut iis accident, quae consilio constituta sunt, ita quidem, ut quodammodo semper cum consilio coniungantur. *συμπετόματα* magis ad casum facta, quam ad consilium. cf. de divinatione per somnum 1. 462^b 29. λέγω δ' αἴτιον μὲν οἷον τὴν σελήην τοῦ ἐλλείπειν τὸν ἥλιον καὶ τὸν ζόλιον τοῦ πυρετοῦ, συμμειὼν δὲ τῆς ἐλλείψεως τὸ τὸν ἀστέρα εἰσελθεῖν, τὴν δὲ τροχίτηα τῆς γλώττης τοῦ λιπέειν, σύμπετομα δὲ τὸ βαδίζοντος ἐλλείπειν τὸν ἥλιον. οὔτε γὰρ συμμειὼν τοῦ ἐλλείπειν τοῦ ἐστίν οὔτ' αἴτιον, οὔθ' ἢ ἐλλείψης τοῦ βαδίζειν. διὸ τῶν συμπετομάτων οὔδὲν οὔτ' αἰεὶ γίνετα οὔθ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ. metaphys. N, 6. 1093^b 15. καὶ ἄλλα δὲ ὅσα συνάγουσιν ἐκ τῶν μαθηματικῶν θεωρημάτων λάνια ταῖταιν ἔχει τὴν δύναμιν. διὸ καὶ ἔοιζε συμπετόμασιν. Theophrast. metaph. p. 320. Br. ἀλλὰ τὰ μὲν συμπετοματικῶς τὰ δ' ἀνάγκη τινί. Ar. de resp. 5. 472^b 24. σύμπετομα et τὸ τίνοσ ἐνεκα inter se opposita: ἔτι δὲ τὸ τίνοσ ἐνεκα ταῦθ' ἐλάσσει τοῖς ζῴοις (λέγω δὲ τὸ τε ἀνατινῆν καὶ τὸ ἐκτινῆν) οὔδὲν εἰσίζουσιν οἱ τοῦτον τὸν τρόπον λέγοντες, ἀλλ' ὡς περὶ συμπετομάτος τινοσ ἀποσφαιρόντια μόνον. καίτοιγε ζῴια ταῦθ' ὀρώμεν τοῦ ζῆν καὶ τελευτῶν. phys. II, 7. 198^b 27. ἐπεὶ οὐ τούτου ἐνεκα γέρεσθαι, ἀλλὰ συμπεσεῖν.

434^a 32. εἰ οὖν πᾶν σῶμα πορευτικὸν μὴ ἔχον αἰσθησίν, ἡ φείροιστο ἄν] Scribe ἔχοι. Nullum alioqui verbum finitum, quo εἰ referatur. Requiritur optativus, quo res, quae non est, ponitur, quasi sit.

434^b 2. τοῖς μὲν γὰρ μονίμοις ἐπάσχει τοῦτο ὄθεν περὶ ζασίν.] Victus si animalibus quaerendus est, plantis, ubi natae sunt, suppetit. τοῦτο i. e., si ad illud, quod antecessit λέγεται φέρεται, retuleris, τροφή. Bekkerus τὸ ὄθεν περὶ ζασίν trium codicum auctoritate. Hoc, si accurate explicueris, significabit, plantis subesse et manere, unde natae sunt. Quod nec subtiliter per se nec accommodate ad cetera dictum est. Neque enim plantis manet, unde natae sunt. E germine ortae nihil habent, quod maneat, nisi solum, quod germen excitavit, et aër et lumen, quae evocarunt; germen ipsum (τὸ ὄθεν περὶ ζασίν) non manet. Neque haec, si cogere velles, ad rem pertinent. Si scripturam τὸ ὄθεν περὶ ζασίν tenere velles, interpretandum esset non germen, sed terra, ex qua, etsi minus subtiliter, plantas natas esse dicere posses. Sed

praestat τοῦτο ὅθεν περιέχασιν, cum ambiguitatem excludat. Simplicius vulgatae τοῦτο favet ad nutrimentum trahendae: καὶ ἐπεργαζόμενος καλῶς τὰ εἰρημένα ἐλάγει, ὡς τοῖς μὲν μονίμοις τῶν ζώων καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς ζώοις ὅσα μόνιμα τὸ τρέφεσθαι ἢ φέσις δέδωκεν καὶ ἐν τῷ αἰῶνι μένουσιν. Simili ratione Themistius et Philoponus.

§ 4. 434^b 3. Omne corpus, si movetur, si mentem habet, sensibus non caret.

434^b 4. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἀγέννητον· διὰ τί γὰρ ἔξει;] Verba iam antiquitus dubia. Simplicius enim fol. 90 a. ἐν τισὶ δὲ ἀντιγραφαῖς προσεξεῖται τὸ ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἀγέννητον. Ioannes Argyropulus in versione ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἀγέννητον plane praetermittit. Vulgata διὰ τί γὰρ οὐχ ἔξει, a quatuor Bekkeri codicibus et y confirmata, et a Simplicio, ut e commentariis conicias; admissa. διὰ τί γὰρ ἔξει a Bekkero trium reliquorum codicum auctoritate recepta, a Themistio et Philopono, si commentarios sequaris, statuta. Si διὰ τί γὰρ οὐχ ἔξει legas, sepositis verbis, quae interiecta sunt, ad mortalia corpora reditur; nec corpora sensibus destituta plus pollere nec animum absque iis intentius cogitare. Quod quidem non falsum, sed minus certum, minus e rei natura depromptum. Significandum potius fuisset, quod superiori disputatione satis demonstratum est, unam esse in animantibus facultatum perpetuitatem, superiorem adeo inferiori niti, ut, sensibus sublatis, reliquae etiam facultates tollerentur. Quare διὰ τί γὰρ ἔξει, quod sequentia cum immortalibus corporibus (τοῖς ἀγεννήτοις) coniungit, praestare videtur, ea quidem ratione, ut his (τοῖς ἀγεννήτοις) sensus derogentur, quippe qui nihil neque ad corpus neque ad animum eorum conferant. Sed quid tandem illis ἀγεννήτοις faciendum est? Ita incommoda sunt, ut opprimere liberet, nisi γεννητά, quae antecedunt, ἀγέννητα sequi quasi nuntiarent. Τὰ ἀγέννητα stellae sunt, tanquam aeterna corpora his caducis nostris opposita, quibus ut mentem indere possis, conferas metaphysicorum A, 8. 1073^a 34 sqq. Nihil est, cur his immortalibus corporibus sensus tribuas. At ipsa verba, ut sunt, si legitime iunxeris, his caelestibus corporibus sensus vindicabunt: ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἀγέννητον i. e. οὐδὲ ἀγέννητον οἷόν ἐστι ἔχειν ψυχὴν, αἰσθάνειν δὲ μὴ ἔχειν, id quod et sequentibus et sanae rationi repugnaret. Quare nisi οὐδὲ tollere possis, illud οὐδὲ magis ad sensum, quam ad grammaticae leges accommodandum est, ita quidem, ut ad negationem, quae est in illis αἰσθάνειν δὲ μὴ ἔχειν, pertineat i. e. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἀγέννητον αἰσθάνειν ἔχει. Nos igitur, cum verba, quae et ab antecedentibus indicantur (quorsum enim γεννητά?) et a sequen-

tibus postulantur (languent enim ad caduca corpora relata), eicere religioni ducamus, hanc sententiam quasi componendam iudicamus: Nullum corpus, quod movetur, si anima gaudet et mente, sensu caret, nisi immortalia eaque caelestia corpora, quibus, si animantia sunt, sensus neque ad corporis neque ad mentis usum quicquam valeret. *Ἀγέννητον* iam pridem adeo interpretes torsit, ut, Simplicio auctore, alii, quorum Plutarchus princeps, stellas intellegerent, alii, Alexandro duce, ad *ἀσθυσιν* tanquam adiectivum referrent. Simplicius fol. 90 a. *ὁτι ἄνθρωπος ἢ ζῷον οὐκ ἔχει αἴσθησιν, ὡς τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ οὐρανόθεν ἀποδιδόντος ἀσθυσιν.* (legit igitur διὰ τί γὰρ οὐκ ἔχει, ut in hanc opinionis fere ineptiam incidere). οὐδὲ γὰρ τὰ ἀγέννητα διὰ τὸ μὴ κατ' ἐαυτὰ τόσον ἐξ τόσον ἀμείζοντα καὶ διὰ τοῦτο μόνιμα ὄντα ἀμοιβεῖν αἰσθήσεως. φαίνεται δὲ ὁ Ἀριστοτέλης μηδὲμοῦ τὴν ἀσθυσιν ἐπὶ τῶν οὐρανόθεν προσέμερος, ἀλλὰ καὶ ἐφεξῆς αὐτὸ τοῦτο ἀνανόμερος. δι' ὃ καὶ ἄλλοι οἷμαι ὁ Ἀλέξανδρος ἔξιγεται, τὸ, ἀλλὰ μὴ οὐδὲ ἀγέννητον, ἔξιγαν ἀποκτείνε μὲν τὸ ἀσθυσιν ἔχειν — ἀλλὰ μὴ οὐδὲ ἀγέννητον ἀνεργαῖον ἀσθυσιν ἔχειν. Quo nobis quidem refugio uti non licet. Unde enim et quorsum haec immortalis sensus species? — Simplicius in haec fere summam reliquorum sententiam contrahit: *ἀθάνατον λέγοντες τὰ γεννητὰ καὶ πορευτιζὰ τῶν ζώων νοῦν μὲν ἔχειν, ἀνάσθητα δὲ ἐγγράφειν αὐτὰ καὶ τοῦτο πάλιν τὴν αἰτίαν προσθεῖς. οὔτε γὰρ τῇ ψυχῇ τοῦτο εἶναι πρὸς τὸ νοεῖν βέλτιον, οὔτε τῷ σώματι ἐνθεῦτεν ἔστι σωτηρία, ἢν μὴ καὶ ἀσθυσιν προσλάβῃ.* Legit igitur τί γὰρ οὐκ ἔχει; Themistius contra (Hermol. Barb. interpr. p. 592). „Si enim sensum haberent, propter alterum duorum habere viderentur, aut quia uberius et commodius id animae esset, aut quia melius et locupletius corpori. neutrum horum possumus tueri etc.”

§ 5. 434^b 8. Sensus igitur animali necessarius. Quod si est, rursus quaeri potest, quale esse debeat illud, cui sensus insit. In qua quaestione, quae in universa animalis natura tanquam mutuis conditionibus genita necessitatis quandam legem investigat, omnis fere, quae reliqua est, libri pars versatur.

Corpus aut simplex aut mixtum et temperatum est. Sensus et maxime tactus natura impedit, quominus corpus simplex sit i. e. mero aliquo elemento conflatum. Hoc ut e tactus natura sequatur (13. § 1), prius de eius et necessitate et natura reliquis sensibus comparata docetur (§ 6. 7. 8).

§ 6. 7. 434^b 11 sqq. Animantis corpus cum in tactum cadit, non omni ex parte ab animante possideretur, si tangendi sensus esset expers. Cum ex longinquo demum reliqui sensus perci-

pian, sui ipsius sensus absolutus non esset, si tractando sentire non posset. Haec ratio, quamquam non satis expressa, arta, qua τὸ αἰτιόν urgetur, sententiarum serie significatur. Accedit, quod animal, si tactu non sentiret, a re in corpus irruente se defendere non posset. Quod nocet, nulla re interiecta, in ipsum corpus incurrit; quod salutare est, ipsi corpori accommodandum est, ut in his vel fugiendis vel expetendis qui sensus ex longinquo percipiunt plane non sufficient. Unde fit, ut etiam gustus, tanquam cibi sensus, tactus naturam induat (§ 7). Ita si tactus quasi necessaria vivendi est conditio, reliqui sensus, necessitate relicta, utilitatem spectant (τοῦ εὖ ἔνεκα 434^b 24). de part. an. II, 10. 656^a 4. τὰ δὲ πρὸς τῷ ἔῃν αἰσθησίν ἔχοντα πολυμορφότεραν ἔχει τὴν ἰδέαν, καὶ τοῦτων ἕτερα πρὸ ἑτέρον μᾶλλον, καὶ πολυχρονστέραν, ὅσων μὴ μόνον τοῦ ἔῃν ἀλλὰ καὶ τοῦ εὖ ἔῃν ἢ φήσις μετείλιψε. top. VIII, 2. 118^a 7. βέλτιον γὰρ τοῦ ἔῃν τὸ εὖ ἔῃν, τὸ δὲ εὖ ἔῃν ἔστιν ἐκ περιουσίας, αὐτὸ δὲ τὸ ἔῃν ἀναγκαῖον. Ea vero animalia, quae incedunt, sensum quoque postulant ex longinquo ut motum regere possint (§ 8). Qui sensus res ex longinquo, percipientes quomodo aëre tanquam medio utantur, ita additur, quasi oratio ad antecedentem librum rediret. Quod inter sensus et res percipiendas interiectum est, id ad tria movendi momenta redigitur, ut primum e quo pendet moveat sed non moveatur, tertium moveatur sed non amplius moveat, quod medium est tum a primo moveatur tum tertium moveat. Haec ut motu, qui in loci spatio fit, ducta sunt, ita ad mutationem, quae in rerum qualitatibus fit, transferuntur. Multa quidem media sunt, sed ita ut, dum afficiuntur, suo maneant loco. Quorum aër omnium minime resistit, et quod accipit, optime per se transmittit, donec ipse unus sit nec obiecto impedimento perpetua eius continuitas tollatur. Quod adiungitur, id Empedoclem et Platonem tacite perstringit cf. de sensu 2. 437^b 11. Timaeus p. 45 C. Hi enim videndi causam in eo posuisse videntur, quod ignis visui insitus, postquam ab oculis emanavit et cum rerum lumine naturae similitudine confluit, denuo animo redditur. Quo quasi visus repercussu (ἀνάκλασις cf. ad II, 8. § 4) opus non est, dum aërem et a coloribus vel figuris moveri et visum rursus movere statueris. Hoc autem aequae difficultate vacat, ac si sigillum ad ipsos ceræ fines imprimas. Errant, qui ἀνάκλασιν lumen cogitant a plano eodem, quo incurrit, angulo in alteram partem reflexum. In eiusmodi opinionem eo induci possis, quod interpositum est ἐπεὶ δὲ τοῦ λεῖον ἔστιν εἶς, quasi a levi corpore lumen repelleretur. Sed hoc tanquam praeter consilium adpersum plane mittendum est, nisi τὸ λεῖον

ipsum oculum statuas (de sensu 2, 437^b 1. *ὅτι τὸ ὄμμα λεῖον*) ad quem aër una cum lumine unus et continuus feratur. Ut *ἀνακλάσις*, qua cepimus significatione, confirmetur, una eius loci sufficit auctoritas, qui rei, quae hoc loco attingitur, quasi commentario est. 437^b 10. *ἐκείνως δ' αὐτὸς αἰτὸν ὄρα ὁ ὄψ-θαλμός, ὥστερ καὶ ἐν τῇ ἀνακλάσει, εἰεὶ εἴ γε πῶρ ἴρ, καθάτερ Ἐμπεδοκλῆς φησὶ καὶ ἐν τῷ Τιμαίῳ γέγραπτα, καὶ σπεύβαιε τὸ ὄραν ἐξιόντος ὥστερ ἐκ λαμπήρος τοῦ φωτός, διὰ τί οὐ καὶ ἐν τῷ σζότει ἔώρα ἂν ἰ ὄψης; κιλ. 24. Ἐμπεδοκλῆς δ' εἶπτε νομίζοντι ὅτι μὲν ἐξιόντος τοῦ φωτός, ὥστερ εἴρηται πρότερον, βλέπειν. λέγει οὖν sequuntur Empedoclis versus — ὅτι μὲν οὖν οὕτως ὄραν φησίν, ὅτι δὲ ταῖς ἀπορροίας ταῖς ἀπὸ τῶν ὄρωμένων. Ita si locus, quo eat, satis constat, de singulis verbis, quae dubia sunt, facilius iudicaveris.*

§ 9. 435^a 1. *πλὴν ὅτι μένοντα ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἀλλοιοῦ.*] Bekkerus e quinque, ut videtur, codicibus *μένοντος*, dum tres vulgatam *μένοντα* tuentur. Id ipsum, quod movetur, nisi parvam mutationem urgere velis, suo loco manet, velut cera, in quam quid imprimas. Facilius igitur erit *μένοντα* tanquam accusativum ad *ἀλλοιοῦν* trahere, quam genitivum absolutum *μένοντος* statuere. *πλὴν ὅτι μένοντα ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἀλλοιοῦ (τις)*.

435^a 5. *διὸ καὶ περὶ ἀνακλάσεως βλέπιον ἢ τὴν ὄψιν ἐξιοῦσαν ἀνακλάσθαι*] Bekkerus, cum duo codices hanc habeant vulgatam *ἀνακλάσθαι*, e ceteris *κλάσθαι* recepit. Quid ad sensum aptius? Praestabit, ait scriptor, aërem et pati et agere, quam visum exeuntem reperenti et reddi. Sed aliud est visum i. e. radium e visu profectum frangi, aliud refringi. In redeunte radio omnia sita sunt, ut praepositione *ἀνὰ* reditum significante carere non possis. Quaerenti vero, unde simplex *κλάσθαι* natum sit, facile fieri potuisse occurret, ut antecedentes litterae *ἐξιοῦσαν* sequentes *ἀνα* quasi absorberent.

435^a 8. *διὸ πάλιν οὕτως τὴν ὄψιν κινεῖ*] Quid *πάλιν*? Neque enim semel iam movit. Sed motus est, ut hoc *πάλιν* non ad id, quod aër ipse fecit, sed quod alia res in aërem, referendum sit. Cum eiusmodi *πάλιν* facile ad lumen ducere posset a plano resiliens, qualem interpretationem removendam duximus: non multum aberat, quin unius Vaticani auctoritatem secuti *πάλιν* omittendum censeremus. Sed reliquis libris adversari nolimus.

Cap. 13.

§ 1. 435^a 11. Animalis corpus simplex esse i. e. uno elemento constare non potest. Quod e tactus natura demonstratur; tactus enim necessaria animali vitae conditio. Tactui ex elementis sola terra, quae apta videri possit, relinquitur; cetera enim iis tantum, qui ex longinquo percipiunt, sensibus inserviunt. Sed ne tactui quidem afficiendo mera terra par est. Tactus enim tanquam media omnium, quae tanguntur, mensura (cf. II, 11. 423^b 30) non solum solidi est vel asperi vel levis, quibus terra responderet, sed etiam calidi et frigidi, ut praeter terram etiam ignem requireret. Unde etiam fit, ut et eae corporis partes, quae ad terram accedunt, sicut crines, ungues, et plantae, quae ex eodem maxime elemento nascuntur, tactus sint expertes.

§ 2. 435^b 4. Tactus quemadmodum adeo animalis naturam constituit, ut ex ipso necessaria corporis elementa cognoscere possis: ita tantum ad vitam momentum habet, ut, quod tactum sustulerit, ipsum animal tollat necesse sit. Aliter res in reliquis sensibus se habet. Quorum vim quod vehementia superat, sensum, neque ipsum animal tollit, nisi quid coniunctum est, quod simul in tactum agat (*κατὰ συνβεβηκόσ*).

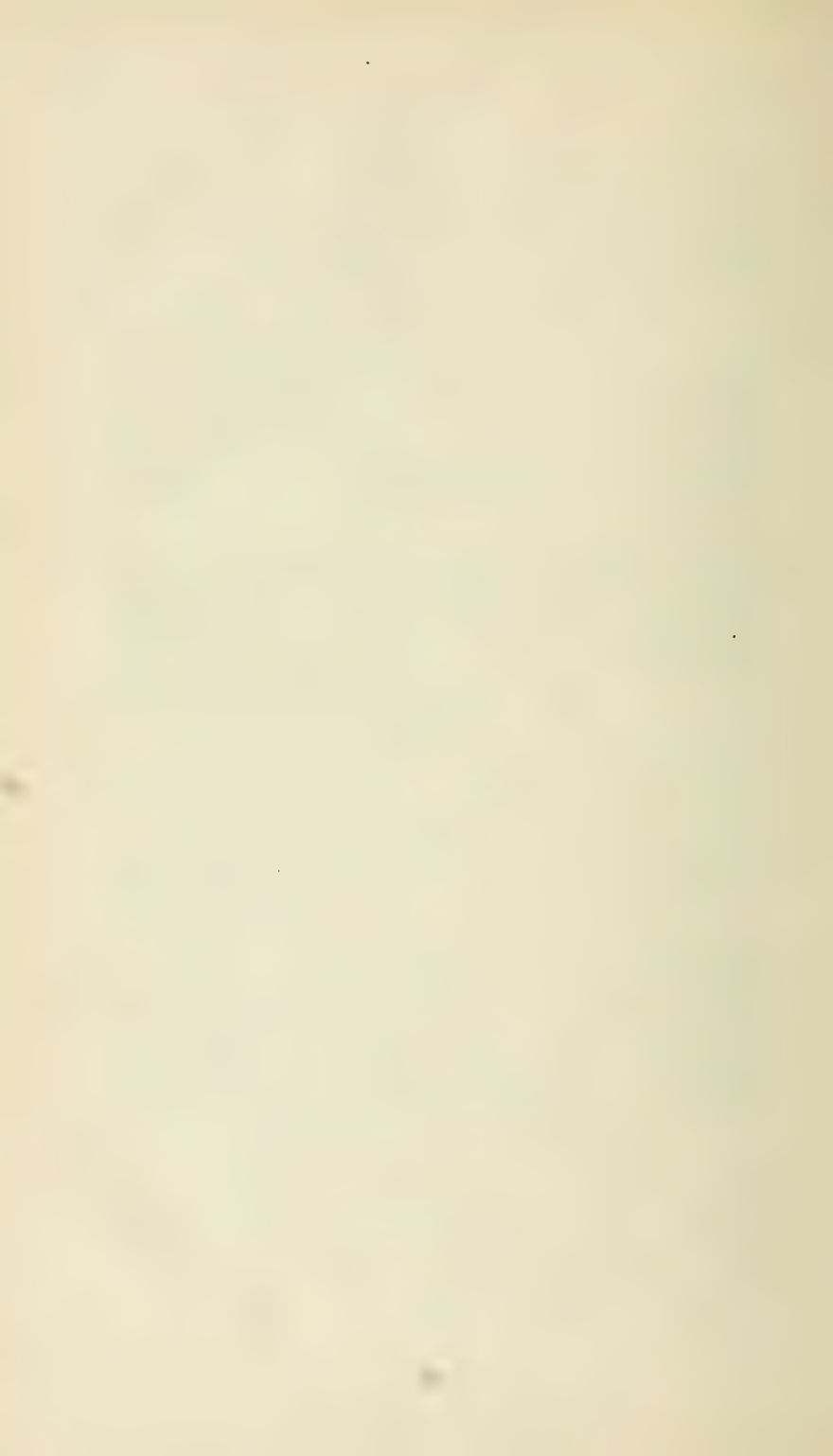
435^b 11. *καὶ ἐπὶ ὀραμάτων καὶ ὀσμῆς ἔτερον κινεῖται ἢ τῆ ἀφῆ φθείρεται.*] Haud dubie fulmen significatur, ut Simplicius intellexit; sed quomodo a specie (*ἐρὸ*) moveri dici potest?

§ 3. 435^b 13. Itaque si possunt certe reliqui praeter tactum sensus abesse, ut vita non deficiat: rursus hoc eos magis fine aliquo proposito utilitatem, quam necessitatem ab ipsa vita postulatam spectare.

435^b 24. *ἀχοῆν δὲ ὁπῶς σημαίνει τι αὐτῷ, γλώτταν ὁπῶς σημαίνει τι ἑτέρῳ.*] de resp. 4. 476^a 17. *τῷ αὐτῷ ὀργάνῳ χρῆται πρὸς ἑαυτῷ ταῦτα ἢ φέσις, κατὰ τὸ ἐπίσιν τῆ γλώττι πρὸς τε τοὺς χυμοὺς καὶ πρὸς τὴν ἐπιρρίαν.* Linguae inter sensus mentionem mireris. Sed ab auditu vel invita offerebatur. Neque a consilio aliena. Nam etiam linguae sermone, si vitam, detractis ornamentis, ad necessitatis angustias redigere velis, vitae conservatio carere potest.

MANTISSA

ADNOTATIONIS CRITICAE.

A.

Fragmenta editionis a vulgata libri secundi diversae, excerpta e codice E
(Paris. 1853).

Codice E, penes quem editores librorum de anima summam auctoritatem esse voluerunt, servantur praeter textum vulgatum quaedam fragmenta libri secundi, magis differentia a vulgata, quam quod soli librariorum negligentiae vel errori tribui possit. Accuratissime de iis exposuit Torstrikius in praefatione editionis p. VIII sq.: „In codice E qui sunt de anima libri, duabus manibus scripti sunt. Prior exaravit primum et tertium librum et quae e secundo libro reliqua sunt: altera manus exaravit alterum quendam librum secundum ab illis reliquiis diversum: hic, non ille qui principio in fuit quique nunc mutilus est, posteriore tempore vulgatus est, et in fratris minus fortunati locum successit. — — Liber primus et tertius et secundi fragmenta tricenis octonis versibus scripta sunt, liber secundus ille alter, qui postmodum ei codici illatus est, quadragenis octonis.

Ratio autem fragmentorum haec est. Sunt omnino quinque numero. Primum est initium libri secundi, alterum exitus. Quo tempore haec secundi libri recensio eiecta est ex codice E, haec fragmenta non potuerunt non servari propterea quod librarius post finitum librum primum (fol. 186 v°) in eadem pagina initium scripserat libri secundi (decem illis versibus quos Imm. Bekkerus descripsit in adnot. crit. 412^a ad 3—4 et 6—12), qua re accidit ut aut ambo eicienda essent aut ambo servanda. Eandem ob causam, cum cetera removerentur, non potuit removeri exitus eiusdem libri secundi, quia in eodem folio quo ille scriptum erat initium libri tertii. Tertium fragmentum fere nullum est: nam post folium 187 excisum est folium ita ut initia versuum et verso folio exitus supersint. Denique duo integra folia exstant, loco quidem mota suo: nam totius codicis, ut nunc est, prima sunt atque ante Naturalem

auscultationem posita. Videntur autem ea folia, ex quo tempore eiecta erat haec libri secundi recensio, tegumenti loco fuisse, ut splendidissimus liber minus facile corrumpetur." Ex reciso illo folio memoratu dignum videtur, quod fragmenti autor alio exemplo utitur atque is, qui vulgatam scripsit; p. 412^b 13

Vulgata e Trendelenburgii recensione.

I.

412^a 3—12.

B, I. § 1—3.

Τὰ μὲν δὴ ἐπὶ τῶν πρότερον παραδεδομένα περὶ ψυχῆς εἰρήσθω· πάλιν δ' ὥσπερ ἐξ ἐπαρχῆς ἐπανίωμεν, πειρομένοι διορίσαι τί ἐστὶ ψυχὴ καὶ τίς ἂν εἴη κοινότατος λόγος αὐτῆς. λέγομεν δὴ γένος ἐν τι τῶν ὄντων τὴν οὐσίαν, ταύτης δὲ τὸ μὲν ὡς ἕλην, ὃ καθ' αὐτὸ μὲν οὐκ ἐστὶ τόδε τι, ἕτερον δὲ μορφήν καὶ εἶδος, καθ' ἣν ἤδη λέγεται τόδε τι, καὶ τρίτον τὸ ἐκ τούτων. ἐστὶ δ' ἡ μὲν ἕλη δύναμις, τὸ
 10 δ' εἶδος ἐτελέχεια, καὶ τοῦτο διχῶς, τὸ μὲν ὡς ἐπιστήμη, τὸ δ' ὡς τὸ θεωρεῖν. οὐσίαι δὲ μάλιστα εἶναι δοκοῦσι τὰ σώματα, καὶ τούτων τὰ φυσικά· ταῦτα γὰρ τῶν ἄλλων ἀρχαί.

II.

414^b 13—416^a 8.

B, III. § 3—IV. § 7.

ὁ δὲ χυμὸς οἷον ἦδυσμά τι τούτων ἐστίν. διασαφητέον δὲ περὶ αὐτῶν ἕστερον, ἦν δ' ἐπὶ τοσοῦτον
 15 εἰρήσθω, ὅτι τῶν ζώων τοῖς ἔχουσιν ἀφὴν καὶ ὄρεξις ἐπάσχει. περὶ δὲ φαντασίας ἀδηλον, ἕστερον δ' ἐπισκεπτέον. ἐπίσσις δὲ πρὸς τούτοις ἐπάσχει καὶ τὸ κατὰ τόπον κινητικόν, ἕτεροις δὲ καὶ τὸ διανοητικόν τε καὶ νοῦς, οἷον ἀνθρώποις καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερόν ἐστιν ἢ καὶ τιμιώτερον. δῆλον οὖν ὅτι τὸν
 20 αὐτὸν τρόπον εἰς ἂν εἴη λόγος ψυχῆς τε καὶ σχήματος. οὔτε γὰρ ἐκεῖ σχῆμα παρὰ τὸ τρίγωνόν ἐστὶ καὶ τὰ ἐφεξῆς, οὔτ' ἐνταῦθα ψυχὴ παρὰ τὰς εἰρημίνας. γένοιτο δ' ἂν καὶ

enim in vulgata legitur exempli loco *μελέζει*, in fragmento *ου*, quas litteras Torstrikius reliquias esse ostendit verbi, quod est *πρόου*. — Primum fragmentum iam Bekkerus contulit, ultimum Trendelenburgius, secundum et tertium Bussemakerus; quanti autem essent momenti, primus intellexit Torstrikius. (Cf. praef. XXV.)

Fragmenta recensiois a vulgata diversae.

I.

B, I. § 1—3.

E. fol. 186 v°.

Ἐπεὶ δὲ τὰ παραδεδομένα περὶ ψυχῆς παρὰ τῶν ἄλλων, ἐφ' ὅσον ἕκαστος ἀπεφῆγατο τῶν πρότερον, εἴρηται σχεδόν, τῶν ὅσπερ ἐξ ἀρχῆς πάλιν ἐπανίσταμεν πειρώμενοι διορίσαι τί ἐστὶν ἡ ψυχὴ καὶ τίς ἂν εἴη λόγος αὐτῆς κοινότητος· χωρίζομεν δὴ τὰς μὲν οὐσίας ἀπὸ τῶν ὄντων τῶν ἄλλων· τῆς δὲ οὐσίας τὸ μὲν ὡς εἶλην λέγεσθαι τίθεμεν, ὃ καθ' αἰτιὸν [hic mutilus est cod. et To. suppl.: μὲν οὐκ ἔστι τόδε *μ*, τὸ δὲ ἡ μορφή, τὸ δ' ἐκ τούτων. ἔστι δ' ἡ μὲν εἶλη δυνάμει, τὸ δ' εἶδος ἐντελέχεια, αὐτὴ δ' ἐπάσχει διχῶς, ἢ γὰρ ὡς ἡ ἐπιστήμη, ἢ ὡς τὸ θεωρεῖν. οὐσία δὲ μάλιστα δοκοῦσιν εἶναι τὰ σώματα καὶ τούτων τὰ φυσικά· ἀρχαὶ γὰρ

II.

B, III. § 3—IV. § 7.

E. fol. 1. r^o.

δὲ χυμὸς ὡσπερ ἴδισμα τοῦτοις

ἐστίν·

διόπερ ὅσα ἔχει τῶν ζῴων ἀφήν, πᾶσιν ἐπάσχει καὶ ὄρεξις. περὶ δὲ φαντασίας ἀδηλον καὶ ἕστερον ἐπισκεπτέον. ἐνίοις δὲ ταῦτά τε ἐπάσχει καὶ τὸ κατὰ τόπον κινητικόν, τοῖς δ' ἔτι πρὸς τοῦτοις διάνοια καὶ νοῦς, οἷον ἀνθρώπων καὶ εἴ τι ἄλλο ζῴων ἕτερόν ἐστι τοιοῦτον ἢ καὶ τιμιώτερον. δῆλον οὖν ὡς ὁμοίως σχήματος καὶ ψυχῆς εἶς ἂν εἴη λόγος. οὔτε γὰρ ἐκεῖ σχῆμα παρὰ τρίγωνόν ἐστι καὶ τὰ ἐφεξῆς, οὔτ' ἐνταῦθα ψυχὴ παρὰ τὰς εἰρημένας. γένοιτο δ' ἂν καὶ

[Vulgata e Trdlbg. rec. B, III, IV.]

ἐπὶ τῶν σχημάτων λόγος κοινός, ὃς ἐφαρμόσει μὲν πᾶσιν,
 ἴδιος δ' οὐδενὸς ἔσται σχήματος. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ ταῖς
 25 εἰρημέταις ψυχᾶς. διὸ γελοῖον ζητεῖν τὸν κοινὸν λόγον καὶ
 ἐπὶ τούτων καὶ ἐφ' ἑτέρων, ὃς οὐδενὸς ἔσται τῶν ὄντων ἴδιος
 λόγος, οὐδὲ κατὰ τὸ οἰκτεῖον καὶ ἄτομον εἶδος, ἀρέντας τὸν
 τοιοῦτον. παρακλισίως δ' ἔχει τῷ περὶ τῶν σχημάτων καὶ
 τὰ κατὰ ψυχῆν· ἀεὶ γὰρ ἐν τῷ ἐφεξῆς ὑπάρχει δυνάμει
 30 τὸ πρότερον ἐπὶ τε τῶν σχημάτων καὶ ἐπὶ τῶν ἐπιψέχων,
 οἷον ἐν τετραγώνῳ μὲν τρίγωνον, ἐν αἰσθητικῷ δὲ τὸ θρηπτι-
 ζόν. ὥστε καθ' ἕναστος ζητιέον, τίς ἐκάστος ψυχῆ, οἷον τίς
 φρετοῦ καὶ τίς ἀνθρώπου ἢ θηρίου. διὰ τίνα δ' αἰτίαν τῷ ἐφε-
 415^a ξῆς οὕτως ἔχουσι, σπεκτέον. ἕνεκ μὲν γὰρ τοῦ θρηπτιζοῦ τὸ
 αἰσθητικὸν οὐκ ἔστιν· τοῦ δ' αἰσθητικοῦ χωρίζεται τὸ θρηπτι-
 ζόν ἐν τοῖς φρετοῖς. πάλιν δ' ἕνεκ μὲν τοῦ ἄπτιζοῦ τῶν ἄλλων
 αἰσθήσεων οὐδεμίαν ὑπάρχει, ἀρὴ δ' ἕνεκ τῶν ἄλλων ὑπάρ-
 5 χει· πολλὰ γὰρ τῶν ζῴων οὐτ' ὄψιν οὐτ' ἀκοήν ἔχουσιν
 οὐτ' ὄσμησιν αἰσθήσιν. καὶ τῶν αἰσθητικῶν δὲ τὰ μὲν
 ἔχει τὸ κατὰ τόπον κινητικόν, τὰ δ' οὐκ ἔχει. τελευταῖον
 δὲ καὶ ἐλάχιστον λογισμὸν καὶ διάνοιαν· οἷς μὲν γὰρ ὑπ-
 ἄρχει λογισμὸς τῶν φθαρτῶν, τοῖτοις καὶ τὰ λοιπὰ πάντα,
 10 οἷς δ' ἐκείνων ἕναστος, οὐ πᾶσι λογισμὸς, ἀλλὰ τοῖς μὲν
 οὐδὲ φαντασία, τὰ δὲ ταῦτι μόνῃ ζῶσιν. περὶ δὲ τοῦ θεωρη-
 τικοῦ τοῦ ἑτεροῦ λόγος. ὅτι μὲν οὖν ὁ περὶ τούτων ἕναστος
 λόγος οὗτος οἰκειότατος καὶ περὶ ψυχῆς, δῆλον.

IV. Αναγκαῖον δὲ τὸν μέλλοντα περὶ τούτων σκέψιν ποιεῖ-
 15 σθαι λαβεῖν ἕναστος αὐτῶν τί ἐστιν, εἴθ' οὕτως περὶ τῶν ἐχο-
 μένων ἢ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐπιζητεῖν. εἰ δὲ χορὴ λέγειν τί ἕνα-
 στος αὐτῶν, οἷον τί τὸ νοητικὸν ἢ τὸ αἰσθητικὸν ἢ τὸ θρηπτι-
 ζόν, πρότερον ἔτι λεχτέον τί τὸ νοεῖν καὶ τί τὸ αἰσθάνεσθαι·
 πρότερον γὰρ εἰσι τῶν δυνάμεων αἱ ἐνέργεια καὶ αἱ πράξεις καὶ
 20 τὸν λόγον. εἰ δ' οὕτως, τοῦτων δ' εἰ πρότερον τὰ ἀντιζείμενα
 δεῖ τε θεωρεῖσθαι, περὶ ἐκείνων πρώτων ἂν δεῖ διορίσθαι διὰ τὴν
 αὐτὴν αἰτίαν, οἷον περὶ τροφῆς καὶ αἰσθητοῦ καὶ νοητοῦ. ὥστε
 πρώτων περὶ τροφῆς καὶ γεννήσεως λεχτέον· ἢ γὰρ θρηπτιζὴ
 ψυχῆ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει, καὶ πρώτη καὶ κοινοτάτη

[Fragmentum II. recensiois a vulgata diversae.]

ἐπὶ τῶν σχημάτων λόγος, ὃς ἐφαρμόσει μὲν πᾶσιν, 10
οὐκ ἔσται μέντοι ἴδιος οὐθενὸς σχήματος. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ
ταῖς εἰρημέναις ψυχαῖς. διὸ γελῶτον ἕτι τὸν κοινὸν λόγον καὶ
ἐπ' ἄλλων καὶ ἐπὶ τούτων, ὃς οὐκ ἔσται οὐθενὸς τῶν ὄντων ἴδιος,
οὐδὲ κατὰ τὸ οἰκτεῖον καὶ ἄνομον εἶδος, τὸν τοιοῦτον ἀφέντας.
παραπλησίως δὲ ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν σχημάτων, ἔχει καὶ τὰ 15
περὶ τὴν ψυχὴν ἀεὶ γὰρ ἐν τῷ ἐφεξῆς ἐπιόχει δυνάμει τὸ πρότε-
ρον ἐπὶ τε τῶν σχημάτων καὶ ἐπὶ τῶν ἐμπύχων, λέγω δ' ὥσπερ
ἐν τετραγώνῳ μὲν τρίγωνον, ἐν αἰσθητικῷ δὲ τὸ θρηπτικόν. ὥστε
καὶ καθ' ἕναστον δεῖ ἕτι τὴν τίς ἢ ἕκαστον ψυχῆ, ὅσον τίς φητοῦ
καὶ τίς ἀνθρώπου καὶ τίς θηρίου. διὰ τίνα δ' αἰτίαν τῷ 20
ἐφεξῆς οὕτως ἔχουσι, σκεπτέον. ἄνευ μὲν γὰρ τοῦ θρηπτικοῦ οὐ-
θέν ἐστὶν αἰσθητικόν· τοῦ δ' αἰσθητικοῦ χωρίζεται τὸ θρηπι-
κόν, ὅσον ἐν τοῖς φητοῖς. πάλιν δ' ἄνευ τοῦ ἀπτικοῦ οὐδεμία
τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, ἀφ' ἧς δ' ἄνευ τῶν ἄλλων ἐπιό-
χει· πολλὰ γὰρ ἐστὶ τῶν ζώων, ἃ οὐτ' ὄψιν ἔχει οὐτ' ἀκοήν. 25
καὶ τῶν αἰσθητικῶν δὲ κινήσεις τοῖς μὲν ἐπιόχει
τοῖς δ' οὐκ ἐπιόχει· τελευταῖον
δὲ διάνοια καὶ λογισμὸς· οἷς μὲν γὰρ ἐπι-
όχει λογισμὸς, καὶ τῶν ἄλλων ἕναστον τῶν εἰρημένων,
οἷς δ' ἐλείπων ἕναστον, οὐ πᾶσιν ἐπιόχει λογισμὸς. ἀλλὰ τὰ 30
μὲν οὐδὲ φαντασίαν ἔχει μόνον.
ὅτι μὲν οὖν ὁ περὶ τούτων ἕκαστου
λόγος οἰκειότατος περὶ ψυχῆς ἐστὶ, δῆλον.

IV. Ἀνάγκη δὲ τὸν περὶ τούτων μέλλοντα πραγματεῖσθαι
λαβεῖν τί ἕναστον αὐτῶν ἐστὶν, εἴθ' οὕτω περὶ τῶν ἐχο- 35
μένων καὶ τῶν ἄλλων ποιῆσθαι τὴν ἐπίσκεψιν. εἰ δὲ δεῖ
λέγειν τί ἕναστον, ὅσον τί τὸ νοητικόν ἢ τί τὸ αἰσθητικόν ἢ
θρηπτικόν, πρότερον λεκτέον τί τὸ νοεῖν καὶ τί τὸ αἰσθάνεσθαι·
αἱ γὰρ πράξεις καὶ αἱ ἐνέργειαι πρότεραι κατὰ τὸν λόγον
εἰσὶ τῶν δυνάμεων. ἀλλὰ μὴν εἴ γε ταῦτα, πρότερον 40
ἔτι τούτων διοριστέον τὰ ἀντικείμενα,
ὅσον περὶ τροφῆς καὶ αἰσθητοῦ καὶ νοητοῦ διὰ τὴν αὐτὴν
αἰτίαν. ὥστε πρότερον περὶ τροφῆς καὶ γεννήσεως λεκτέον·
αἴτι, γὰρ ἢ ψυχῆ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιόχει, πρώτη δὲ καὶ κοινοτάτη

[Vulgata e Trdlbg. rec. B, IV.]

- 25 δύναμις ἐστὶ ψυχῆς, καὶ ἦν ἐλάσχει τὸ ζῆν ἕλπιον. ἡς ἐστὶν ἔργα γενῆσαι καὶ τροφῆ χοίρσασθαι· φυσικώτατον γὰρ τῶν ἔργων τοῖς ζῶσιν, ὅσα τέλεια καὶ μὴ πηρώματα, ἢ τὴν γένεσιν αὐτομάτην ἔχει, τὸ ποιῆσαι ἕτερον οἷον αὐτό, ζῶον μὲν ζῶον, φυτὸν δὲ φυτόν, ἕνα τοῦ αἰὶ καὶ τοῦ θείου μετέχουσιν ἢ
- 415^b δύνανται· πάντα γὰρ ἐκείνον ὑρέγεται, κακείνον ἕνεκα πράττει ὅσα πράττει κατὰ φύσιν. [τὸ δ' οὐ ἕνεκα διττόν, τὸ μὲν οὐ, τὸ δὲ ᾧ.] ἔπει οὖν κοιωνεῖν ἀδύναται τοῦ αἰὶ καὶ τοῦ θείου τῆ συν-
 ·εχειρά, διὰ τὸ μηδὲν ἐνδέχασθαι τῶν φθαρτῶν ταῦτό καὶ ἐν
- 5 ἀριθμῷ διαμένειν, ἢ δύναται μετέχειν ἕκαστον, κοιωνεῖ ταύτῃ, τὸ μὲν μᾶλλον τὸ δ' ἦττον· καὶ διαμένει οὐκ αὐτὸ ἀλλ' οἷον αὐτό, ἀριθμῷ μὲν οὐκ ἔν, εἶδει δ' ἔν. ἔστι δὲ ἡ ψυχὴ τοῦ ζῶντος σώματος αἰτία καὶ ἀρχή. ταῦτα δὲ πολ-
 λαχῶς λέγεται. ὁμοίως δ' ἡ ψυχὴ κατὰ τοὺς διωρισμένους
- 10 τρόπους τρεῖς αἰτία· καὶ γὰρ ὕδεν ἡ κίνησις αὐτῆ, καὶ οὐ ἕνεκα, καὶ ὡς ἡ οὐσία τῶν ἐμψύχων σωμάτων ἡ ψυχὴ αἰτία. ὅτι μὲν οὖν ὡς οὐσία, δηλον· τὸ γὰρ αἴτιον τοῦ εἶναι πᾶσιν ἡ οὐσία, τὸ δὲ ζῆν τοῖς ζῶσι τὸ εἶναι ἐστίν, αἰτία δὲ καὶ ἀρχὴ τούτων ἡ ψυχὴ. ἔτι τοῦ δυνάμει ὄντος λόγος ἡ
- 15 ἐντελέχεια. φανερόν δ' ὡς καὶ οὐ ἕνεκεν ἡ ψυχὴ αἰτία· ὥσπερ γὰρ ὁ νοῦς ἕνεκά του ποιεῖ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ φύσις, καὶ τοῦτ' ἐστὶν αὐτῆ τέλος. τοιοῦτον δ' ἐν τοῖς ζῴοις ἡ ψυχὴ κατὰ φύσιν· πάντα γὰρ τὰ φυσικὰ σώματα τῆς ψυχῆς ὄργανα, καὶ καθάπερ τὰ τῶν ζῴων, οὕτω καὶ τὰ
- 20 τῶν φυτῶν, ὡς ἕνεκα τῆς ψυχῆς ὄντα. διττῶς δὲ τὸ οὐ ἕνεκα, τό τε οὐ καὶ τὸ ᾧ. ἀλλὰ μὴν καὶ ὕδεν πρῶτον ἢ κατὰ τόπον κίνησις, ψυχὴ· οὐ πᾶσι δ' ἐπάσχει τοῖς ζῶσιν ἡ δύναμις αὐτῆ. ἔστι δὲ καὶ ἀλλοιώσις καὶ ἀΐξις κατὰ ψυχὴν· ἡ μὲν γὰρ αἰσθησις ἀλλοιώσις τις εἶναι δοκεῖ, αἰ-
- 25 σθάνεται δ' οὐδὲν ὃ μὴ ἔχει ψυχὴν. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἀΐξεως τε καὶ φθίσεως ἔχει· οὐδὲν γὰρ φθίνει οὐδ' αἴξεται φυσικῶς μὴ τρεφόμενον, τρέφεται δ' οὐδὲν ὃ μὴ κοιωνεῖ ζῴοις. Ἐπιιδιοχλῆς δ' οὐ καλῶς εἶπεν τοῦτο, προσιθεὶς τὴν ἀΐξιν συμβαίνειν τοῖς φυτοῖς κάτω μὲν στρογγυλομένοις
- 416^a διὰ τὸ τὴν γῆν οὕτω φέρεσθαι κατὰ φύσιν, ἄνω δὲ διὰ τὸ

[Fragmentum II. recensiois a vulgata diversae.]

ψυχῆς ἐστὶ δέναιμα, καὶ ἦν ἐπάσχει τὸ ζῆν παῖσιν. ἦς ἔργον 45
 ἐστὶ γέννησις καὶ τὸ χρῆσθαι τροφῇ· τοῦτο γὰρ ἔργον μάλιστα
 φυσικὸν πᾶσι τοῖς ζῶσιν, ὅσα μὴ ἀτελῆ ἢ πληρώματά ἐστιν,
 ἢ αὐτόματον ἔχει τὴν γένεσιν, τὸ ποιῆσαι ὅλον αὐτὸ ἕτερον,
 ζῶον μὲν ζῶα, φυτόν δὲ φυτόν, ἴσα τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θείου μετέχῃ
 ἕκαστον ὄν δέναιμα τρόλον· πάντα γὰρ ἐκείνον ὀρέγεται, κακείνον 50
 ἔνεκα πράττει ὅσα πράττει κατὰ φύσιν. τὸ γὰρ οὐ ἔνεκα διγίον,
 τὸ μὲν οὐ, τὸ δὲ ὤ· ἐπεὶ οὖν οὐ τῇ συνεχείᾳ τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ
 θείου δέναιμα κοιτῶν· οὐ γὰρ ἐνδέχεται τὸ αὐτὸ ἀεὶ ἀριθμῶ
 εἶναι οὐθὲν τῶν φθαρτῶν ὄν τρόλον ἐπιβάλλει, τοῦτον ἕκαστον
 διγγάνει, τὸ μὲν μᾶλλον, τὸ δὲ ἥττον· καὶ διαμένει οὐκ αὐτό, 55
 ἀλλ' ὅλον αὐτὸ, ἀριθμῶ μὲν οὐκ ἔν, εἶδει δ' ἔν. ἐστὶ δ' ἡ
 ψυχὴ ἀρχὴ τοῦ ζῶντος σώματος, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ αἴτιον
 λέγεται πολλαχῶς. ὁμοίως δ' ἡ ψυχὴ τοῖς τρεῖς τρόποις αἰτία
 τοῖς διωρισμένοις· καὶ γὰρ ὕθην ἡ κίνησις καὶ οὐ ἔνεκα
 καὶ ὡς οὐσία τῶν ἐμψύχων σωμάτων ἐστὶν ἡ ψυχὴ. 60
 ὅτι μὲν οὖν ὡς οὐσία δηλόν· τοῦ γὰρ εἶναι ἡ οὐσία αἴτιον
 πᾶσι, τὸ δὲ ζῆν τοῖς ζῶσι τὸ εἶναι ἐστίν, αἴτιον δὲ
 καὶ ἀρχὴ ἡ ψυχὴ τούτου ἐστίν.
 φανερόν δὲ καὶ ὡς τὸ οὐ ἔνεκα ἡ ψυχὴ·
 καὶ γὰρ ἡ φύσις ἔνεκά του ποιεῖ ὥσπερ ὁ νοῦς, 65
 καὶ τοῦτ' ἐστὶν αὐτῆς τὸ τέλος. καὶ ἡ ψυχὴ τοιοῦτον
 ἐν τοῖς κατὰ φύσιν, καὶ πᾶν τὸ σῶμα ὄργανον τῇ
 ψυχῇ· ὥσπερ δὲ τὸ τῶν ζῴων, καὶ τὸ
 τῶν φυτῶν.
 ἀλλὰ μὴν καὶ ὕθην ἡ κίνησις πρῶτον ἡ 70
 κατὰ τύπον, τοῦτό ἐστι ψυχὴ· ἀλλ' οὐ πᾶσι τοῖς ζῴοις
 ἡ τοιαύτη ἐπάσχει δέναιμα. ἔτι δ' ἀλλοίωσις καὶ ἀΐξις κατὰ
 ψυχὴν· ἡ μὲν γὰρ αἰσθησις δοκεῖ τις ἀλλοίωσις εἶναι, μὴ
 ἔχον δὲ ψυχὴν οὐθὲν ἂν αἰσθόιτο. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ
 ἀΐξεως καὶ φθίσεως ἔχει· οὐθὲν γὰρ ἀΐσσεται οὐδὲ φθίνει τ.
 φυσικῶς μὴ τρεφόμενον, οὐδὲ τρέφεται μὴ ζωῆς μετέχον.
 ἀλλὰ τοῦτο Ἐμπεδοκλῆς οὐκ εἰσφέρει ὁρθῶς, προσημαίει τὴν
 ἀΐξιν συμβάλλειν τοῖς φυτόις κάτω μὲν διὰ τὸ τὴν γῆν
 φύσει οὐκ ὀρέσθαι, ἔνω δὲ διὰ τὸ πῦρ.

[Vulgata e Trdlbg. rec. B, IX.]

πῦρ ὡσαύτως. οὔτε γὰρ τὸ ἄνω καὶ κάτω καλῶς λαμβά-
 ρει· οὐ γὰρ ταυτὸ πᾶσι τὸ ἄνω καὶ κάτω καὶ τῷ παντί,
 ἀλλ' ὡς ἡ κεφαλὴ τῶν ζώων, οὕτως αἱ ῥίζαι τῶν φυτῶν,
 5 εἰ χρητὰ ἔργατα λέγειν ἕτερα καὶ ταυτὰ τοῖς ἔργοις.
 πρὸς δὲ τοῖτοις τί τὸ συνέχον εἰς τὰναντία φερόμενα τὸ πῦρ
 καὶ τὴν γῆν; διασπασθήσεται γὰρ, εἰ μὴ τι ἔσται τὸ κο-
 λῆσον· εἰ δ' ἔσται, τοῦτ' ἔστιν ἡ ψυχὴ καὶ τὸ αἷτιον τοῦ
 αὐξάνεσθαι καὶ τρέφεσθαι.

III.

421^a 5—422^a 23.

B, VIII. § 12—X. § 3.

5 421^a πνέουσιν. δι' ἣν μὲν οὖν αἰτίαν, ἕτερός ἐστι λόγος.
 421^a πνέουσιν. δι' ἣν μὲν οὖν αἰτίαν, ἕτερός ἐστι λόγος.

IX. Περὶ δὲ ὁσμῆς καὶ ὁσφραστοῦ ἥτιον εἰδιόριστόν ἐστι
 τῶν εἰρημένων· οὐ γὰρ διγλον ποῖόν τί ἐστιν ἡ ὁσμῆς, οὔτως ὡς
 ὁ ψόφος ἢ τὸ χρώμα. αἷτιον δ' ὅτι τὴν αἰσθησιν ταύτην οὐκ
 10 ἔχομεν ἀκριβεῖ, ἀλλὰ χεῖρω πολλῶν ζώων· φάλλως γὰρ ἄν-
 θρωπος ὁσμᾶται; καὶ οὐθενὸς αἰσθάνεται τῶν ὁσφραστῶν ἄνευ
 τοῦ λεληροῦ ἢ τοῦ ἰδέος, ὡς οὐκ ὄντιος ἀκριβοῦς τοῦ αἰσθη-
 τηρίου. εἴλογον δ' οἶτιο καὶ τὰ σκληρόφθαλμα τῶν χρωμά-
 των αἰσθάνεσθαι, καὶ μὴ διαδήλους αὐτοῖς εἶναι τὰς δια-
 15 φροὰς τῶν χρωμάτων πλὴν τῷ φροβερῷ καὶ ἀφόβῳ. οἶτιο
 δὲ καὶ τὰς ὁσμάς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· ἔοικε μὲν γὰρ
 ἀνάλογον ἔχειν πρὸς τὴν γεῦσιν καὶ ὁμοίως τὰ εἶδη τῶν
 χυμῶν τοῖς τῆς ὁσμῆς, ἀλλ' ἀκριβεστέραν ἔχομεν τὴν γεῦ-
 σιν διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν ἀφήν τινα, ταύτην δ' ἔχειν τὴν αἰ-
 20 σθησιν τὸν ἀνθρώπον ἀκριβεστάτην· ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἄλλαις
 λείπεται πολλῶν τῶν ζώων, κατὰ δὲ τὴν ἀφήν πολλῶ τῶν
 ἄλλων διαφερόντως ἀκριβοῖ. διὸ καὶ φρονημώταιόν ἐστι τῶν
 ζώων. σημεῖον δὲ τὸ καὶ ἐν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων παρὰ

[Fragmentum III. recensiois a vulgata diversae.]

οὔτε γὰρ τὸ κάτω καὶ ἄνω λαμβάνει ὄρθως· 80
 οὐδ' γὰρ τὸ αὐτὸ ἐκάστου τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω καὶ τοῦ παντός·
 ἀλλ' ὡς ἰ κεφάλι τῶν ζώων, οὔτως ἰ ἄρ' α τῶν φητῶν ἐστίν·
 τὸ δὲ αὐτὸ δεῖ λέγειν ὄργανον, ὧν ἂν ἦ τὸ αὐτὸ ἔργον.
 ἔτι δὲ τί τὸ συνέχον εἰς τὰναντία φερομένον;

85

τοῦτο γὰρ αἴτιον τὸ τῆς ἀξίσεως καὶ τροφῆς· εἰ δὲ μή,
 οὐθὲν κωλύσει δι — —.

5. τοῖτοις καὶ E Buss. || 8. παρὰ τὸ τρ. conl. To. || 10. μὲν om.
 E. || 20 21. τὸ ἐφ. E. || 44. πρώτη καὶ κοινοτάτη ψυχῆς δ' ἐστὶ E. ||
 52. οὖν et ουτῆ incerta To; γοῦν οὐκέτι (? semideletum) Buss. || 58. ὁμως
 E. || 70. ἰ ante ζήησις om. E.

III.

B, VIII, § 12—X. § 13.

E. fol. II, r^o.

ὅτι οὐ δέχονται τὸν ἀέρα οὐδ' ἀνα-
 πνέουσιν. δι' ἣν δ' αἰτίαν ἕτερος ἔσται περὶ αὐτῶν λόγος.
 Περί δὲ ὁσμῆς καὶ τοῦ ὁσφρατοῦ οὐκ ἔστι ἡράδιον διορίσαι ὁμοίως
 τοῖς εἰρημένοις αἰσθητοῖς, τί ἐστὶν ἰ ὁσμῆ οὕτως ὡς ὁ νόστος καὶ τὸ
 φῶς, αἴτιον δ' ὅτι οὐκ ἔχομεν ἀκριβῆ ταύτην τὴν 5
 αἰσθησιν, ἀλλὰ χειρίστα ὁσμᾶται ἀνθρώπος τῶν ζώων,
 καὶ οὐδεμίαν ἄνευ
 τοῦ λυγροῦ καὶ ἰδέως δύναιται αἰσθῆσθαι ὁσμῆν, ὡς τοῦ αἰσθη-
 τηρίου ὄντος οὐκ ἀκριβοῦς. ὥσπερ οὖν τοῖς σκληροφθάμοις 10
 ἀδύλοισ ἐκὸς εἶναι τὰς διαφορὰς τῶν χρωμάτων καὶ
 συγκεκριμένας, ἀλλὰ τῷ φροβερῷ καὶ τῷ ἀρόβρῳ διορίζειν μόνον,
 οὕτω καὶ τὰ περὶ τὰς ὁσμάς τοῖς ἀνθρώποις, ἐπεὶ ἔοικέ
 τε ἀνάλογον ἔχειν πρὸς γεῦσιν καὶ ὁμοια τὰ εἶδη τῶν
 χυμῶν τοῖς τῆς ὁσμῆς, ἀλλὰ τὴν γεῦσιν ἔχομεν ἀκριβεστέραν 15
 διὰ τὸ εἶναι ἀρῆν τινα αὐτῆν· ταύτην δ' ἔχει τὴν αἰ-
 σθησιν ἀκριβεστάτην ἀνθρώπος· ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἄλλαις
 λείπεται πολλῶν ζώων, τῶν δ' ἀπῶν αἰσθάνεται
 μάλιστα ἀκριβῶς. διὸ καὶ φροσιμώτατον τῶν ζώων
 ἐστίν. σημεῖον δέ· καὶ γὰρ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων

[Vulgata e Trdlbg. rec. B, IX.]

- τὸ αἰσθητήριον τοῦτο εἶναι εὐφρεῖς καὶ ἀφρεῖς, παρ' ἄλλο
 25 δὲ μηδέν· οἱ μὲν γὰρ σκληρόσαστοι ἀφρεῖς τὴν διάνοιαν,
 οἱ δὲ μαλακόσαστοι εὐφρεῖς. ἔστι δ', ὥσπερ χυμὸς ὁ μὲν
 γλυκὺς ὁ δὲ πιζρός, οὕτω καὶ ὄσμαι. ἀλλὰ τὰ μὲν ἔχουσι
 τὴν ἀνάλογον ὄσμην καὶ χυμόν, λέγω δὲ οἷον γλυκεῖαν
 30 ὄσμην καὶ γλυκὸν χυμόν, τὰ δὲ τοῦραντίον. ὁμοίως δὲ καὶ
 δοριμεῖα καὶ αὐστηρὰ καὶ ὀξεῖα καὶ λιπαρὰ ἔστιν ὄσμη.
 ἀλλ' ὥσπερ εἴλομεν, διὰ τὸ μὴ σφόδρα διαδήλους εἶναι
 τὰς ὄσμιας ὥσπερ τοὺς χυμοίς, ἀπὸ τοιούτων εἴληγε τὰ ὀνό-
 421^b ματα καθ' ὁμοιότητα τῶν πραγμάτων· ἡ μὲν γὰρ γλυκεῖα
 ἀπὸ τοῦ χυμοῦ καὶ τοῦ μέλιτος, ἡ δὲ δοριμεῖα θύμων καὶ τῶν
 τοιούτων· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἔστι δ'
 ὥσπερ ἡ ἀροῖα καὶ ἐκάστη τῶν αἰσθήσεων, ἡ μὲν τοῦ ἔκτουστοῦ
 5 καὶ ἀνηκούστου, ἡ δὲ τοῦ ὄρατοῦ καὶ ἀουράτου, καὶ ἡ ὕσφρησις
 τοῦ ὄσφρατοῦ καὶ ἀοσφράτου. ἀόσφρατον δὲ τὸ μὲν
 παρὰ τὸ ὄλωσ ἀδύνατον ἔχειν ὄσμην, τὸ δὲ μικρὰν ἔχον
 καὶ φάλην. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἄγευστον λέγεται· ἔστι δὲ
 καὶ ἡ ὕσφρησις διὰ τοῦ μεταξὺ, οἷον ἀέρος ἢ ὕδατος· καὶ
 10 γὰρ τὰ ἔνδρα δοκοῦσιν ὄσμησιν αἰσθάνεσθαι. ὁμοίως δὲ καὶ
 τὰ ἔναιμα καὶ τὰ ἄναιμα, ὥσπερ καὶ τὰ ἐν τῷ ἀέρι· καὶ
 γὰρ τοιούτων ἐνία πόρρωθεν ἀιωτιῶ πρὸς τὴν τροχίην ἔλοσμαι
 γινόμενα. διὸ καὶ ἄπορον φαίνεται, εἰ πάντα μὲν ὁμοίως
 ὄσμάται, ὁ δ' ἀνθρώπος ἀναπνεῶν μὲν, μὴ ἀναπνεῶν δὲ
 15 ἀλλ' ἐκπνεῶν ἢ κατέχων τὸ πνεῦμα οὐκ ὄσμάται, οὔτε
 πόρρωθεν οὔτ' ἐγγύθεν, οὔδ' ἂν ἐπὶ τοῦ μικτῆρος ἐντὸς τεθῆ.
 καὶ τὸ μὲν ἐπ' αὐτῷ τιθέμενον τῷ αἰσθητήριῳ ἀαἰσθητον
 εἶναι κοινὸν πάντων· ἀλλὰ τὸ ἄνευ τοῦ ἀναπνεῖν μὴ αἰσθά-
 20 νεσθαι ἴδιον ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων· διῆλον δὲ πειρομένοις. ὅσπερ
 τὰ ἄναιμα, ἐπειδὴ οὐκ ἀναπνεύουσιν, ἕτερον ἂν τιν' αἰσθησιν
 ἔχοι παρὰ τὰς λεγομένας. ἀλλ' ἀδύνατον, ἕτερον τῆς ὄσ-
 μησιν αἰσθάνεσθαι· ἡ γὰρ τοῦ ὄσφρατοῦ αἰσθησις καὶ δυνάδου
 καὶ ἐνάδου ὕσφρησις ἔστιν. εἰ δὲ καὶ ἡθειρόμενα φαίνεται
 ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν ὄσμων ἐφ' ὧν τετε ἀνθρώπος, οἷον ἀσφάλ-
 25 του καὶ θείου καὶ τῶν τοιούτων. ὄσφραίνεσθαι μὲν οὖν ἀναγ-
 καῖον, ἀλλ' οὐκ ἀναπνεόντα. ἔοικε δὲ τοῖς ἀνθρώποις διαφεί-

[Fragmentum III. recensioneis a vulgata diversae.]

εὐφρεῖς, οἱ δ' ἀφρεῖς εἰσὶ παρ' οὐδέν αἰσθητήριον ἕτερον 20
 ἀλλὰ παρὰ τοῦτο. ὧν μὲν γὰρ ἡ σάοξ μαλακίη, εὐφρεῖς, οἱ δὲ
 σκληρόσαρτοι ἀφρεῖς τὴν διάνοιαν. ἔστι δ' ὥσπερ χυμὸς ὁ μὲν
 γλυκὺς ὁ δὲ πικρὸς, καὶ ὁσμαι τὸν αὐτὸν ἔχουσαι τρόποιον. ἀλλὰ
 τὰ μὲν ἔχει τὴν ἀνάλογον ὁσμὴν καὶ χυμόν, τὰ δὲ τοῦναντίον.
 25
 ὁσμειῖα καὶ αὐστηρὰ καὶ ὀξεῖα καὶ λιπαρὰ ἔστιν ὁσμὴ.
 ἀλλ' ὥσπερ εἴρηται διὰ τὸ μὴ σφόδρα διαδήλους εἶναι
 τὰς ὁσμάς ὥσπερ τοὺς χυμούς, ἀπὸ τούτων εἴληφε τὰ ὀνό-
 ματα καθ' ὁμοιότητα τῶν πραγμάτων· ἡ μὲν γλυκεῖα
 κρόου καὶ μέλιτος, ἡ δὲ ὁσμειῖα θύμον καὶ τῶν 30
 τοιούτων· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἔστι δ'
 ὥσπερ καὶ ἡ ἀκοῆ καὶ ἐκάστη τῶν αἰσθήσεων τοῦ τε ἀκουστοῦ
 καὶ ἀηκούστου καὶ ὄρατοῦ καὶ ἀοράτου, καὶ ἡ ὄσφρη-
 σις τοῦ ὀσφρατοῦ καὶ ἀνοσφράντου. ἀνοσφράντου δὲ τὸ μὲν
 παρὰ τὸ ὕλως ἀδύνατον ἔχειν ὁσμὴν, τὸ δὲ μικρὰν ἔχον 35
 καὶ τὸ φάλην, ὥσπερ τὸ ἄγενστον ὠσαύτως λέγεται. ἔστι δὲ
 καὶ ἡ ὄσφρησις διὰ τοῦ μεταξί, ὅσον ἕδατος καὶ ἀέρος· καὶ
 γὰρ τὰ ἐνδρα φαίνεται αἰσθανόμενα ὁσμῆς, καὶ τὰ
 ἔλαιμα καὶ ἄλαιμα ὁμοίως, ὥσπερ καὶ τὰ ἐν τῷ ἀέρι· καὶ
 γὰρ τοῖσι τῶν ἔλαιμα πόρρωθεν ἀπαιτῆ πρὸς τὴν τροχὴν αἰσθανόμενα 40
 τὴν ὁσμὴν· διὸ καὶ ἔχει ἀπορίαν εἰ πάντα μὲν ὠσαύτως
 ὁσμαιται, ὁ δ' ἄνθρωπος ἀναπνέων μὲν, μὴ ἀναπνέων δὲ
 ἀλλ' ἢ κατέχων τὸ πνεῦμα ἢ ἐκπνέων οὐκ ὁσμαιται, οὔτε
 πόρρω οὐτ' ἐγγύς, οὐδ' ἂν ἐπιθῆ τις εἰς τὸν μυκτῆρα ἐντός.
 καὶ τὸ μὲν ἐπ' αὐτῷ τῷ αἰσθητήριῳ τιθέμενον ἀναίσθητον 45
 εἶναι κοινὸν πάντων· ἀλλὰ τὸ ἄνευ τοῦ ἀναπνεῖν μὴ αἰσθά-
 νεσθαι ἴδιον ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἔστιν· τοῦτο δὲ πειρωμένην
 δῆλον. εἰ οὖν τὰ ἄλαιμα μὴ ἀναπνεῖ, ἕτερον ἂν τινα ἔχοι
 αἰσθησὶν παρὰ τὰς λεγομένας. ἀλλ' εἴτερον τῆς ὁσμῆς αἰσθάνεται
 ἀδύνατον· ἡ γὰρ τοῦ ὀσφρατοῦ καὶ ἐρέδου καὶ διπύδου καὶ 50
 σθισης ὄσφρησις ἔστιν. φαίνεται δὲ καὶ φθειρόμενα
 ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν ὁσμῶν ἕφ' ὅσπερ καὶ ἄνθρωπος, ὅσον ἀσφάλλ-
 τον καὶ θείον καὶ τῶν τοιούτων. ὀσφραίνεσθαι μέντοι νῦν ἀναγ-
 καῖον, ἀλλ' οὐκ ἀναπνεῖν. ἀλλ' ἔοικε διαφέρειν τὸ αἰσθητήριον

[Vulgata e Trdlbg. rec. B, IX, X.]

ρειν τὸ αἰσθητήριον τοῦτο πρὸς τὸ τῶν ἄλλων ζῴων, ὥσπερ
 τὰ ὄμματα πρὸς τὰ τῶν σκληροφθαλμῶν· τὰ μὲν γὰρ
 ἔχει φράγμα καὶ ὥσπερ ἔλιτρον τὰ βλέφαρα, ἃ μὴ κινή-
 30 σας μὴδ' ἀνασιτάσας οἴχ ὄρα· τὰ δὲ σκληροφθαλμια οὐδὲν
 ἔχει τοιοῦτον, ἀλλ' εὐθέως ὄρα τὰ γινόμενα ἐν τῷ δια-
 φανεῖ. οὕτως οὖν καὶ τὸ ὀσφρακτικὸν αἰσθητήριον τοῖς μὲν
 422^a ἀκάλερες εἶναι, ὥσπερ τὸ ὄμμα, τοῖς δὲ τὸν ἀέρα δεχο-
 μένοις ἔχειν ἐπιτάκνυμα, ὃ ἀναπνεύτων ἀποκαλίπτεσθαι,
 διευρυνομένων τῶν φλεβίων καὶ τῶν πόρων. καὶ διὰ τοῦτο
 τὰ ἀναπνεύοντα οὐκ ὀσμάται ἐν τῷ ἐγρῶ· ἀναγκαῖον γὰρ
 5 ὀσφρακθῆναι ἀναπνεύσαντα, τοῦτο δὲ ποιεῖν ἐν τῷ ἐγρῶ
 ἀδύνατον. ἔστι δ' ἡ ὀσμὴ τοῦ ξηροῦ, ὥσπερ ὁ χυμὸς τοῦ
 ἐγροῦ· τὸ δὲ ὀσφρακτικὸν αἰσθητήριον δυνάμει τοιοῦτον.

X. Τὸ δὲ γενεστόν ἐστιν ἄπτόν τι· καὶ τοῦτ' αἴτιον τοῦ
 μὴ εἶναι αἰσθητὸν διὰ τοῦ μεταξὺ ἀλλοτριῶν ὄντος σώματος·
 10 οὐδὲ γὰρ ἡ ἀρή. καὶ τὸ σῶμα δὲ ἐν ᾧ ὁ χυμὸς, τὸ γεν-
 στόν, ἐν ἐγρῶ ὡς ἕλη· τοῦτο δ' ἄπτόν τι. διὸ καὶ εἰ ἐν
 ἕδατι ἴμεν, ἡσθανόμεθ' ἂν ἐμβληθέντος τοῦ γλαζέος,
 οὐκ ἦν δ' ἂν ἡ αἰσθησις ἡμῶν διὰ τοῦ μεταξὺ, ἀλλὰ τῷ
 15 μυχθῆναι τῷ ἐγρῶ, καθάπερ ἐπὶ τοῦ ποιοῦ. τὸ δὲ χροῶμα
 οὐκ οὔτως ὄραται τῷ μίγνυσθαι, οὐδὲ ταῖς ἀπορροαῖς. ὡς
 μὲν οὖν τὸ μεταξὺ οὐθέν ἐστιν· ὡς δὲ χροῶμα τὸ ὄρατόν, οὕτω
 τὸ γενεστόν ὁ χυμὸς. οὐθὲν δὲ ποιεῖ χυμοῦ αἰσθησιν ἄνευ
 ἐγρότητος, ἀλλ' ἔχει ἐνεργεῖα ἢ δυνάμει ἐγρότητα, οἷον τὸ
 ἀλμυρόν· εὐτηκτόν τε γὰρ αὐτὸ καὶ συντηκτικὸν γλώττης.
 20 ὥσπερ δὲ καὶ ἡ ὕψις ἐστὶ τοῦ τε ὄρατοῦ καὶ τοῦ ἀόρατου (τὸ
 γὰρ σκότος ἀόρατον, κρίνει δὲ καὶ τοῦτο ἡ ὕψις), ἔτι τοῦ
 λίαν λαμπεροῦ (καὶ γὰρ τοῦτο ἀόρατον, ἄλλον δὲ τρόπον τοῦ
 σκότους), ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ἀκοή ψόφου τε καὶ σιγῆς, ὧν
 τὸ

[Fragmentum III. recensiois a vulgata diversae.]

τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις πρὸς τὸ τῶν ἄλλων ζῶων, ὥσπερ 55
 καὶ τὰ ὄμματα πρὸς τὰ τῶν σκληροφάλλων· τὰ μὲν γὰρ
 ἔχει πῶμα καὶ ὥσπερ ἔλιτρον τὰς βλεφαρίδας, ἕξ ἂν μὴ ἀνα-
 σπίαση καὶ κινήσῃ οὐχ ὁρᾷ· τὰ δὲ σκληροφάλλα οὐκ
 ἔχει, ἀλλ' εὐθὺς ὁρᾷ, ὅτι ἂν τεθῆ ἔν τῳ διαφανεῖ·
 οὕτω καὶ τὸ ὁσφρακτικὸν αἰσθητήριον τοῖς μὲν 60
 ἀκάλυτον εἶναι, ὥσπερ τὸ ὄμμα, τοῖς δὲ δεχομένοις τὸν ἀέρα
 ἔχειν ἐπιγάλυμμα, ὃ ἀναπνεόντων ἀποκαλύπτεσθαι,
 διευρυνομένων τῶν φλεβῶν καὶ τῶν πόρων. καὶ διὰ τοῦτο
 τὰ ἀναπνεόντα ἐν τῳ ἔργῳ οὐκ ὁμαῖται, ὅτι ἀνάγκη
 ἀναπνεύσαντα ὁσφρακτῆραι, ἐν δὲ τῳ ἔργῳ ἀδύνατον 65
 τοῦτο ποιεῖν. ἔστι δ' ἡ ὁσμὴ τοῦ ξηροῦ ὥσπερ ὁ χυμὸς τοῦ
 ἔργου· τὸ δ' ὁσφρακτικὸν αἰσθητήριον δυνάμει τοιοῦτον.
 Τὸ δὲ γενεσιὸν ἐστὶν ἄπιόν τι καὶ τοῦτο αἴτιον τοῦ
 μὴ εἶναι αἰσθητὸν διὰ τοῦ μεταξὺ ἀλλοτρίου ὄντος σώματος·
 οὐδὲ γὰρ ἡ ἀρή. καὶ τὸ σῶμα, ἐν ᾧ ὁ χυμὸς, τὸ γεν- 70
 σιόν, ἐν ἔργῳ ὡς ἕλη· τοῦτο δ' ἄπιόν τι. διὸ καὶ εἰ ἐν
 ὕδατι εἴμην, αἰσθανόμεθα ἐμβληθέντος γλυκέος,
 οὐ διὰ τοῦ μεταξὺ δὲ ἡμῶν ἢ αἰσθησις, ἀλλὰ τῳ
 μιχθῆναι τῳ ἔργῳ, ὥσπερ ποιῶ· τὸ δὲ χροῦμα 75
 οὐχ οὕτως ὁρᾶται τῳ μίγνεσθαι οὐδὲ ταῖς ἀπορροαῖς. ὡς
 μὲν οὖν τὸ μεταξὺ οὐθέν ἐστιν· ὡς δὲ χροῦμα τὸ ὁρατόν, οὕτω
 γενεσιὸν χυμὸς. οὐθὲν δὲ ποιεῖ αἰσθησιν χυμοῦ ἄνευ
 ἔργότητος, ἀλλ' ἔχει ἐνεργεία ἢ δυνάμει ἔργότητα, οἷον τὸ
 ἄλμυρόν· ἐργιόν τε γὰρ αὐτὸ καὶ συντηκτικὸν τῆς γλώττης.
 ὥσπερ δὲ καὶ ἡ ὄψις ἐστὶ τοῦ τε ὁρατοῦ καὶ τοῦ ἀοράτου (ὃ 80
 γὰρ σκότος ἀόρατος, κρίνει δὲ καὶ τοῦτον ἢ ὄψις), ἔτι τοῦ
 λίαν λαμμοῦ (καὶ γὰρ τοῦτό πως ἀόρατον, ἄλλον τρόπον καὶ
 ὁ σκότος), ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ἀκοὴ ψόφου τε καὶ σιγῆς, ὧν
 τὸ

15. ταύτην om. E. || 21. τοῦτο] ταύτην E. || ἡ σάρξ E. Buss., ἡ
 om. E. To. || 28. ἀπό τε E. || 29. καὶ ὁμοιότητα E. || 42. μὲν om. E. ||
 65. ἀναπνεύσαντος E. || 66. τοῦτο om. E. || 67. τὸ αἰσθητήριον τὸ δυν
 E. || 72. αἰσθανόμεθα ἄν con. To. || 77. τὸ γενεσιὸν con. To.

[Vulgata e Trölb. rec. B, XI, XII.]

IV.

423^b 8 — 424^b 18.

B, XI. § 7—XII. § 6.

καίτοι καθάπερ εἵπαμεν καὶ πρότερον,
 ἄν ἐι δι' ἑμέρος ἀσθανόμεθα τῶν ἁπτῶν ἁπλάντων λευθά-
 10 ροντος ὅτι διείργει, ὁμοίως ἂν ἔχοιμεν ὥσπερ καὶ νῦν ἐν
 τῷ ὕδατι καὶ ἐν τῷ ἀέρι· δοξοῦμεν γὰρ αὐτῶν ἁπτεσθαι
 καὶ οὐδὲν εἶναι διὰ μέσον. ἀλλὰ διαφέρει τὸ ἁπτὸν τῶν ὁρα-
 τῶν καὶ τῶν ψοφητικῶν, ὅτι ἐκείνων μὲν ἀσθανόμεθα τῷ
 15 τὸ μεταξὺ ποιεῖν τι ἡμᾶς, τῶν δὲ ἁπτῶν οὐχ ὑπὸ τοῦ με-
 ταξὺ ἀλλ' ἕμα τῷ μεταξὺ, ὥσπερ ὁ δι' ἀσπίδος πλη-
 γεῖς· οὐ γὰρ ἡ ἀσπίς πληγεῖσα ἐπάταξεν, ἀλλ' ἕμψω
 συνέβη πληγῆραι. ὅπως δ' εἴκειν ἡ σὰρξ καὶ ἡ γλῶττα, ὡς
 ὁ ἀήρ καὶ τὸ ὕδωρ πρὸς τὴν ὕψιν καὶ τὴν ἀκοήν καὶ τὴν
 ὕσφορησιν ἔχουσιν, οὕτως ἔχειν πρὸς τὸ ἀσθητήριον ὥσ-
 20 περ ἐκείνων ἕκαστον. αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀσθητηρίου ἁπτομένου
 οὐτ' ἐκεῖ οὐτ' ἐνταῦθα γένοιτ' ἂν ἀσθησις, οἷον εἴ τις σῶμα
 τὸ λευκὸν ἐπὶ τοῦ ὕμματος θείη τὸ ἔσχατον. ἢ καὶ δῆλον
 ὅτι ἐντὸς τὸ τοῦ ἁπτοῦ ἀσθητικόν. οὕτω γὰρ ἂν συμβαίνοι
 ὑπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἐπιτιθεμένων γὰρ ἐπὶ τὸ ἀσθητή-
 25 ριον οὐχ ἀσθάνεται, ἐπὶ δὲ τὴν σάρκα ἐπιτιθεμένων ἀσθά-
 νεται· ὥστε τὸ μεταξὺ τοῦ ἁπτιζοῦ ἢ σάρξ. ἁπταὶ μὲν οὖν
 εἰσὶν αἱ διαφοραὶ τοῦ σώματος ἢ σώμα· λέγω δὲ διαφορὰς
 αἱ τὰ στοιχεῖα διορίζουσι, θερμὸν ψυχρόν, ξηρὸν ἰγρόν, λευ-
 30 κὸν εἰρήκαμεν πρότερον ἐν τοῖς περὶ στοιχείων. τὸ δὲ ἀσθη-
 τήριον αὐτῶν τὸ ἁπτιζόν, καὶ ἐν ᾧ ἡ καλουμένη ἀφή ἐπάγ-
 χει πρῶτον, τὸ δυνάμει τοιοῦτόν ἐστι μόριον· τὸ γὰρ ἀσθά-
 421^a νεσθαι πάσχειν τι ἐστίν· ὥστε τὸ ποιοῦν οἷον αὐτὸ ἐνεργεία,
 τοιοῦτον ἐκεῖνο ποιεῖ δυνάμει ὄν. διὸ τοῦ ὁμοίως θερμοῦ καὶ
 ψυχροῦ ἢ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ οὐχ ἀσθανόμεθα, ἀλλὰ
 τῶν ἰστροβολῶν, ὡς τῆς ἀσθήσεως οἷον μεσότητος τινος αἰσῆς
 5 τῆς ἐν τοῖς ἀσθητοῖς ἐναρτιώσεως. καὶ διὰ τοῦτο κρίνει τὰ
 ἀσθητά. τὸ γὰρ μέσον κριτικόν· γίνεται γὰρ πρὸς ἑκάτερον
 αὐτῶν θάτερον τῶν ἕκρων· καὶ δεῖ ὥσπερ τὸ μέλλον ἀσθή-
 σεσθαι λευκοῦ καὶ μέλανος μηδέτερον αὐτῶν εἶναι ἐνεργεία,

[Fragmentum IV. recensioneis a vulgata diversae.]

IV.

B, XI. § 7—XII. § 6.

E. fol. 196 r°.

εἴρηται πρότερον

ὅτι καὶ δι' ἐμέος ἂν πάντων αἰσθανοίμεθα τῶν ἀπιδῶν, καὶ
 εἰ λανθάνοι διεύρων, ὁμοίως ἂν ἔχοιμεν ὥσπερ τῶν ἐν
 τῷ ὕδατι καὶ ἐν τῷ ἀέρι· δοξοῦμεν γὰρ αὐτῶν θιγγάνειν
 καὶ οὐθὲν εἶναι διὰ μέσον. ἀλλὰ διαφέρει τοῦτο τὰ ἀπιδῶν ὁμοί- 5
 τῶν καὶ ψοφητιζῶν, ὅτι ἐκείνων αἰσθανόμεθα τῷ
 τὸ μεταξὺ ποιεῖν τι ἡμᾶς, τῶν δ' ἀπιδῶν οὐχ' ὑπὸ τοῦ με-
 ταξὺ ἀλλ' ἕνα τῷ μεταξὺ, ὥσπερ οἱ διὰ τῆς ἀσπίδος πλη-
 γέντες· οὐδὲ γὰρ ἡ ἀσπίς πληγεῖσα ἐπάταξεν, ἀλλ' ἕνα ἀμ-
 ροῖν συνέβη πληγῆναι. ὅπως δ' εἴοιζε καὶ ἡ σάρξ καὶ ἡ γλῶττα, 10
 ὡς ὁ ἀῖρ καὶ τὸ ὕδωρ πρὸς τὴν ὕψιν καὶ τὴν ἀκοήν καὶ
 ὕσφορησιν ἔχουσιν, οὕτως ἔχειν πρὸς τὸ αἰσθητήριον ὡς
 περὶ ἐκείνων ἕκαστον. αὐτοῦ δὲ τοῦ αἰσθητήριου ἀπτομένον
 οὐτ' ἐκεῖ οὐτ' ἐνταῦθα γένοιτ' ἂν αἰσθησις. οἷον εἴ τις τὸ σῶμα
 τὸ λευκὸν ἐπὶ τοῦ ὄμματος θείη τὸ ἔσχατον. ἢ καὶ δῆλον 15
 ὅτι ἐντὸς τὸ τοῦ ἀπιδῶν αἰσθητιζόν. οὕτω γὰρ ἂν συμβαίνοι
 ὕπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἐπιτιθεμένον γὰρ ἐπὶ τὸ αἰσθητή-
 ριον οὐκ αἰσθάνεται, ἐπὶ δὲ τὴν σάρκα ἐπιτιθεμένον αἰσθά-
 νεται· ὥστε μεταξὺ ἕνα τοῦ ἀπιδῶν ἢ σάρξ. ἀπιδῶν μὲν οὖν
 εἰσὶν αἱ διαφοραὶ τοῦ σώματος ἢ σῶμα· λέγω δὲ διαφορὰς 20
 αἱ τὰ στοιχεῖα διορίζουσι· θερμὸν καὶ ψυχρὸν καὶ ξηρὸν καὶ
 ἕγρον, περὶ ὧν εἴρηται πρότερον ἐν τοῖς περὶ τῶν στοιχείων. τὸ δὲ
 αἰσθητήριον αὐτῶν τὸ ἀπιδῶν, καὶ ἐν ᾧ ἡ καλουμένη ἀφή ἐπάτα-
 ξει πρῶτον, τὸ δυνάμει τοιοῦτόν ἐστι μόριον· τὸ γὰρ αἰσθά-
 νεσθαι πάσχειν τί ἐστίν· ὥστε τὸ ποιοῦν οἷον ἀπιδῶν ἐνεργεία, 25
 τοιοῦτον ποιῆ ἐκείνο τὸ δυνάμει ὄν. διὸ τοῦ ὁμοίως θερμοῦ ἢ
 ψυχροῦ ἢ σκληροῦ ἢ μαλακοῦ οὐκ αἰσθανόμεθα, ἀλλὰ
 τῶν ἐπερβολῶν, ὡς ἂν τῆς αἰσθήσεως οἷον μεσότητός
 τινος οὐσίης τῆς ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ἐναντιώσεως. καὶ διὰ τοῦτο
 κρίνει τὰ αἰσθητά. τὸ γὰρ μέσον κριτικόν· γίνεται γὰρ πρὸς ὃ 30
 ποτεροῦν αὐτῶν θάτερον τῶν ἄκρων· καὶ δεῖ ὥσπερ τὸ μέλλον
 λευκοῦ αἰσθάνεσθαι ἢ μέλαρος μηδέτερον εἶναι ἐνεργείας

[Vulgata e Trdlbg. rec. B, XI, XII.]

δυνάμει δ' ἄμφω, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων καὶ ἐπὶ τῆς
 10 ἀφῆς μίτε θερμὸν μίτε ψυχρόν. ἔτι δ' ὅσπερ ὁρατοῦ καὶ
 ἀοράτου ἦν πως ἡ ὄψις, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν ἀντι-
 ζευμένων, οὔτω καὶ ἡ ἀφῆ τοῦ ἄλιτοῦ καὶ ἀνάλιτο· ἄναλιτο
 δ' ἔστι τό τε μυχρὸν ἔχον πάμπαν διαφορὰν τῶν ἀπτῶν,
 15 οἷον πέπονθεν ὁ ἀήρ, καὶ τῶν ἀπτῶν αἱ ὑπερβολαί, ὅσπερ
 τὰ φθαρτικά. καθ' ἑκάστην μὲν οὖν τῶν αἰσθήσεων εἴρηται
 τῷτω.

XII. Καθόλου δὲ περὶ πάσης αἰσθήσεως δεῖ λαβεῖν ὅτι ἡ
 μὲν αἰσθησίς ἐστι τὸ δεκτικὸν τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν ἕνεκ τῆς
 ἕλης, οἷον ὁ κηρὸς τοῦ δεκτικίου ἕνεκ τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ
 20 χρυσοῦ δέχεται τὸ σημεῖον, λαμβάνει δὲ τὸ χρυσοῦν ἢ τὸ
 χαλκοῦν σημεῖον, ἀλλ' οὐχ ἢ χρυσοῦς ἢ χαλκός. ὁμοίως δὲ
 καὶ ἡ αἰσθησις ἑκάστου ὑπὸ τοῦ ἔχοντος χρώμα ἢ χυμὸν ἢ
 ψόφον πάσχει, ἀλλ' οὐχ ἢ ἑκαστον ἐκείνων λέγεται, ἀλλ'
 ἢ τοιοῦδί, καὶ κατὰ τὸν λόγον. αἰσθητήριον δὲ πρῶτον ἐν
 25 ᾧ ἡ τοιαύτη δύναμις. ἔστι μὲν οὖν ταῦτόν, τὸ δ' εἶναι ἕτε-
 ρον· μέγεθος μὲν γὰρ ἂν τι εἴη τὸ αἰσθανόμενον· οὐ μὴν τό-
 γε αἰσθητικῶ εἶναι, οὐδ' ἡ αἰσθησις μέγεθος ἐστίν, ἀλλὰ λό-
 γος τις καὶ δύναμις ἐκείνου. φανερόν δ' ἐκ τούτων καὶ διὰ
 τί ποτε τῶν αἰσθητῶν αἱ ὑπερβολαὶ φθείρουσι τὰ αἰσθητή-
 30 ρια· ἐὰν γὰρ ἢ ἰσχυροτέρα τοῦ αἰσθητήριον ἢ κίνησις, λεί-
 εται ὁ λόγος, τοῦτο δ' ἦν ἡ αἰσθησις, ὅσπερ καὶ ἡ συμ-
 φωνία καὶ ὁ τόνος χορομένων σφύδρα τῶν χορδῶν. καὶ διὰ
 τί ποτε τὰ φητὰ οὐκ αἰσθάνεται, ἔχοντά τι μόριον ψυχι-
 κὸν καὶ πάσχοντά τι ὑπὸ τῶν ἀπτῶν· καὶ γὰρ ψύχεται
 424^b καὶ θερμαίνεται· αἴτιον γὰρ τὸ μὴ ἔχειν μεσότητα, μηδὲ
 τοιαύτην ἀρχὴν οἷαν τὰ εἶδη δέχασθαι τῶν αἰσθητῶν, ἀλλὰ
 πάσχειν μετὰ τῆς ἕλης. ἀπορήσειε δ' ἂν τις εἰ πάθοι ἕν
 5 τι ἐκ' ὁσμησ τὸ ἀδύνατον ὁσφρανεθῆραι, ἢ ὑπὸ χρώματος τὸ
 μὴ δυνάμενον ἰδεῖν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. εἰ δὲ
 τὸ ὁσφρανετὸν ὁσμῇ, εἴ τι ποιεῖ, τὴν ὁσφρησιν ἢ ὁσμὴ ποιεῖ.
 ὥστε τῶν ἀδυνάτων ὁσφρανεθῆραι οὐθὲν οἷόν τε πάσχειν ἐκ'
 ὁδμησ· ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· οὐδὲ τῶν δυ-
 νατῶν, ἀλλ' ἢ αἰσθητικὸν ἑκαστον. ἅμα δὲ διῆλον καὶ οἷτως.

[Fragmentum IV. recensiois a vulgatae diversae.]

ἀλλὰ δύναμις, οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων καὶ ἐπὶ τῆς
 ἀφῆς μήτε θερμοῦν μήτε ψυχρῶν. ἔτι δ' ὥσπερ τοῦ τε ὄρατοῦ καὶ
 τοῦ ἀοράτου ἦν τοῦ εἰ ὄντος, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ ἄλλα τῶν ἀντι 35
 κειμένων, οὕτω καὶ ἡ ἀφῆ τοῦ ἀπτοῦ καὶ ἀνάπτου· ἀναπτον
 δὲ τό τε μικρὰν πᾶμπαν ἔχον διαφορὰν τῶν ἀπτῶν,
 οἷον πέλονθαι ὁ ἀήρ, καὶ αἱ ἐπερβολαὶ τῶν ἀπτῶν, ὥσπερ
 τὰ φθαρτικά. καθ' ἑκάστην μὲν οὖν αἰσθησιν εἴρηται
 ὡς ἐν τύπῳ εἰπεῖν. 40

Καθόλου δὲ περὶ πάσης αἰσθήσεως δεῖ λαβεῖν ὅτι ἡ
 μὲν αἰσθησίς ἐστι τὸ δεκτικὸν τῶν αἰσθητῶν ἄνευ τῆς
 ἕλης, οἷον ὁ κηρὸς τοῦ δακτυλίου ἄνευ τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ
 χρυσοῦ δέχεται τὸ σημεῖον, λαμβάνει δὲ τὸ χαλκὸν ἢ χρυ- 45
 σοῦν σημεῖον, ἀλλ' οὐχ ἢ χαλκὸς ἢ χρυσοῦς. ὁμοίως δὲ
 καὶ εἰ αἰσθησίς ἐκάστω ἐπὶ τοῦ ἔχοντος χροῦμα ἢ ψόφον ἢ χυμὸν
 πᾶσχει, ἀλλ' οὐχ ἢ ἑκάστων ἐκείνων λέγεται, ἀλλ'
 ἢ τοιούδε καὶ κατὰ τὸν λόγον. αἰσθητήριον δὲ πρῶτον, ἐν
 ᾧ ἡ τοιαύτη δύναμις. ἐστὶ μὲν οὖν τὸ αὐτό, τὸ δ' εἶναι ἕτε- 50
 ρόν· μέγεθος μὲν γὰρ ἂν τι εἴη τὸ αἰσθανόμενον· οὐ μόντοι
 τό γε αἰσθητικῶν ἵνια ἢ αἰσθήσει μεγέθει ἐστὶν εἶναι, ἀλλὰ λό-
 γος τις καὶ δύναμις ἐκείνου. φανερόν δ' ἐκ τούτων καὶ διὰ
 τί ποτε τῶν αἰσθητῶν αἱ ἐπερβολαὶ φθείρονται τὰς αἰσθήσεις·
 ἂν γὰρ ἢ ἡ κίνησις ἰσχυροτέρα τοῦ αἰσθητήριου, λυέ- 55
 ται ὁ λόγος, τοῦτο δ' ἦν αἰσθησίς, ὥσπερανεῖ ἡ συμφο-
 ρή καὶ ὁ τόνος σφόδρα χρονομένων τῶν χορδῶν. καὶ διὰ
 τί ποτε τὰ φετὰ οὐκ αἰσθάνεται, ἔχοντά τι μόριον ψυχι-
 κὸν καὶ πᾶσχοντα ἐπὶ τῶν ἀπτῶν· καὶ γὰρ ψύχεται
 καὶ θερμαίνεται· αἴτιον δὲ τὸ μὴ ἔχειν μεσότητα, μηδὲ
 τοιαύτην ἀσμίαν, οἷον τὰ εἶδη τῶν αἰσθητῶν δέχασθαι, ἀλλὰ 60
 μετὰ τῆς ἕλης πᾶσχειν. ἀπορήσειε δ' ἂν τις, ἄρα πᾶθοι ἂν
 ἐπ' ὁσμῆς τὸ μὴ δυναμένον ὁσφραθῆναι, ἢ ἐπὶ χροῦματος τὸ
 μὴ δυναμένον ἰδεῖν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. εἰ δ' ἡ
 ὁσμὴ τὸ ὁσφρατὸν, εἴ τι ποιεῖ, τὴν ὁσφρησιν ποιεῖ ὁσμῆ.
 ὥστε οὐδὲν πᾶσχειν τῶν ἀδυνατῶν ὁσφραθῆναι. 65
 ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· οὐδὲ τῶν δυ-
 νατῶν, ἀλλ' ἢ αἰσθητικὸν ἑκάστων. ἔμα δὲ δηλὸν καὶ οἴτως.

[Vulgata e Trdlbg. rec. B, XII.]

- 10 οἷτε γὰρ φῶς καὶ σκότος οἷτε ψόφος οἷτε ὄσμι· οὐδὲν ποιῶ
 τὰ σώματα, ἀλλ' ἐν οἷς ἐστίν, οἷον ἀήρ ὁ μετὰ βροστιῆς
 δίστυσι τὸ ξύλον. ἀλλὰ τὰ ἀπτά καὶ οἱ χυμοὶ ποιῶσιν· εἰ
 γὰρ μή, ὑπὸ τίνος ἂν πάσχοι τὰ ἄψυχα καὶ ἀλλοιοῖτο;
 ἂρ' οὖν κἀκεῖνα ποιήσει; ἢ οὐ πᾶν σῶμα παθητικὸν ἐπ' ὄσμης
- 15 καὶ ψόφου· καὶ τὰ πάσχοντα ἀόριστα, καὶ οὐ μένει, οἷον
 ἀήρ· ὅξει γὰρ ὡσπερ παθῶν τι. τί οὖν ἐστὶ τὸ ὀσμᾶσθαι
 παρὰ τὸ πάσχειν τι; ἢ τὸ μὲν ὀσμᾶσθαι αἰσθάνεσθαι, ὁ
 δ' ἀήρ παθῶν ταχέως αἰσθητὸς γίγνεται.

[Fragmentum IV. recensiois a vulgatae diversae.]

οὔτε γὰρ ψόφος οὔτε τὸ γῶς καὶ σκότος οὔτε ἡ ὄσμη οὐδ' ἐν ποιῇ
 τὰ σώματα, ἀλλ' ἐν οἷς ἐστίν, οἷον ἀήρ ὁ μετὰ τῆς βρομῆς
 διέστησε τὸ ξέλον. ἀλλὰ δὴ τὰ ἀλιὰ καὶ οἱ χυμοὶ ποιῶσιν· εἰ 70
 γὰρ μή, ἐπὶ τίνος ἂν πάσχοι τὰ ἄψυχα ἢ ἀλλοιοῖτο;
 ἀφ' οὗν κακείνα ποιῇ; ἢ οὐκ ἂν σώμα παθητικὸν ἐπ' ὁσμῆς
 καὶ ψόφου· καὶ τὰ πάσχοντα ἀόριστα, καὶ οὐ μένει, οἷον
 ἀήρ· ὅξει γὰρ ὡς παθὼν τι. τί οὖν ἐστὶ τὸ ὁσμάσθαι
 μαρὰ τὸ πάσχειν τι; ἢ τὸ μὲν ὁσμάσθαι καὶ αἰσθάνεσθαι, ὁ 75
 δ' ἀήρ παθὼν τοῦτο ταχὺ αἰσθητὸς γίγνεται.

Ἀριστοτέλους περὶ ψυχῆς Γ.

9. οὔτε] οὔτε E. || 21. αἷς E. || 25. οἷον om. E. || 28. ὡς ἂν τοῦ
 αἰσθητικῶν τῆς αἰσθήσεως E. || 30. ζωτικόν· γίνεται γὰρ πρὸς om.
 E. || 33. δὴ] δὲ E. || 38. ἀλιῶν ἀραιῶν ὅσπερ E. || 55. ἢ ἢ conī.
 To. || 60. οἷον E. || 62. ἢ om. E. || 64. ἢ ὄσμη conī. To. || 72. ἢ om.
 E. || 75. καὶ] αἰ E.

B.

Coniecturae, quas proposuerunt Brentano, Dittenberger, Hayduck, Noetel, Roeper, Spengel, Steinhart, Zeller. Steinhartii coniecturae programme Pfortensi (1843) continentur. Litteris, quae sunt „St.” distinxi.

Lib. I.

c. 1. 402^a 15. et constructione et sententia suspecta sunt et ab hoc loco aliena verba: ὡσπερ καὶ τῶν κατὰ συμβεβηκὸς ἰδίων ἀπόδειξιν. St. — 403^a 31. removendum videtur αἵματος καὶ et ita legendum: ὁ δὲ ζῆσιν τοῦ περὶ καρδίας θερμοῦ, nam, quamvis in sex codicibus legatur ἢ θερμοῦ, quod probavit Trendelenburgius, hic certe neque copulationi neque disjunctioni locus erat. St. — 403^b 9—12. turbatum verborum ordinem ita restitue: ἢ οὐκ ἔστιν (interrogative) ὁ φυσικὸς ὁ περὶ τὰ πάθη τῆς ἕλης τὰ μὴ χωριστά, μηδ' ἢ χωριστά, ἀλλὰ (oppositio verba proxime praegressa tangit: μηδ' ἢ χωριστά) περὶ ἀπαρθ' ὅσα τοῦ τοιαυτοῦ σώματος καὶ τῆς τοιαύτης ἕλης ἔργα καὶ πάθη. St. — c. 2. 404^b 27. inepte scribitur: εἶδη δ' ἀριθμοὶ οὗτοι τῶν πραγμάτων, nam ea, quae ante memorata sunt, ροῦς, ἐπιστήμη, δόξα, αἴσθησις, non magis ἀριθμοὶ nominanda erant, quam εἶδη; lege igitur: εἶδη δὲ καὶ ἀριθμοί. St. — 405^b 15—17. verba: ἐπειδὴ γὰρ ἡ ψυχὴ πάντα γυγνώσκει, συνιστάσιν αὐτὴν ἐκ πασῶν τῶν ἀρχῶν, inepto loco posita, transpone post: οἱ δὲ πλείους λέγοντες τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν ψυχὴν πλείω ποιοῦσιν. St. — 405^b 27. Noetel (Zeitschrift für das Gymnasialwesen 1864, p. 142) legendum censet οἱ μὲν γὰρ τὸ θεμόν (sc. τιθέασιν), ὅτι διὰ τοῦτο καὶ τὸ ζῆν ὠνόμασται, οἱ δὲ τὸ ψυχρόν, λέγοντες διὰ τὴν ἀνακίνησιν καὶ τὴν κατάντησιν καλεῖσθαι ψυχὴν („ὅτι ist als Causalconiunction zu nehmen und diesem begründenden Satze entspricht dann λέγοντες servatis καλεῖσθαι ψυχὴν esse vicendum. — c. 3. 406^a 12. molestissimam tautologiam: εἰ καθ' αὐτὴν κινεῖται καὶ μετέχει κινήσεως removeere possumus inserentes ἡέσει ante μετέχει, cf. 21. St. — De loco 406^a 13. τεσσάρων δὲ κινήσεων οὐσῶν ἡρώας, ἀλλοιώσεως, φθίσεως, αὐξήσεως Dittenberger (Göttingische gelehrte Anzeigen 1863, p. 1612) haec halet: „Aristoteles theilt allerdings auch sonst die Bewegung nach den 4 Categorien der οὐσία, des ποίον, des ποσόν, und des τόπος in die 4 genera: 1. γένεσις καὶ φθορά, 2. ἀλλοιώσις, 3. αὐξήσις καὶ φθίσις, 4. ἡρώα (met. 1, 2. 1069^b 9. N, 1.

1088^a 31, de motu an. 5, 700^a 24). Da er aber nachweist, dass *γένεσις* und *φθορά* streng genommen keine *κινήσεις* sind (met. K, 11. 1067^b 30), so zählt er deshalb manchmal ausdrücklich nur 3 genera der Bewegung (de caelo N, 3. 310^a 23). Unsere Stelle bietet von diesen beiden aristotelischen Eintheilungen keine. Vielmehr ist die erste, nur uneigentlich hierher gehörige Art der Bewegung hier, wie in der Stelle de caelo weggelassen, und dennoch sind 4 genera gezählt, indem die beiden Unterabtheilungen der *κινήσεις κατὰ τὸ ποσόν*, *αὔξεισις* und *φθίσις* den beiden andern *γένη* coordinirt sind, was doch so unlogisch ist, dass man es dem Aristoteles nicht gern zutraut. Dieser Zweifel wird nun dadurch bestätigt, dass das Wort *φθίσεως* im codex E von erster Hand fehlt. Ich bin daher überzeugt, dass auch hier, wie an der Stelle aus de caelo ursprünglich nur 3 Bewegungen genannt waren, erst später die bei Aristoteles gewöhnliche Vierzahl eingeführt und dann das Wort *φθίσις*, weil es so oft mit *αὔξεισις* zusammen vorkommt, zur Ausgleichung des Widerspruchs eingeschoben wurde. (Dass das Wort *αὔξεισις* allein auch die *μεταβολή κατὰ ποσόν* bezeichnen kann, zeigt de anima II, 4. § 6, während wenige Zeilen weiter dafür *αὔξεσως καὶ φθίσεως* steht. — Confusa sunt neque a Simplicio et Philopono explicari recte poterant verba 406^b 8. ὥσπερ οὐδὲ τὸ καθ' αὐτὸ ἀγαθὸν ἢ δι' αὐτὸ, τὸ μὲν δι' ἄλλο εἶναι, τὸ δ' ἑτέρου ἔρεξεν demtis additamentis ex glossate, uti videtur, exortis restitue: ὥσπερ οὐδὲ τὸ καθ' αὐτὸ ἀγαθὸν τὸ μὲν δι' αὐτὸ εἶναι τὸ δ' ἑτέρου ἔρεξεν. St. — Manca est sententia 407^a 10. 11. ita explenda: πῶς γὰρ δὴ καὶ νοήσει μέγεθος ὢν τῷ ὄλῳ ἢ ὄτῳ τῶν μορῶν τῶν αὐτοῦ. St. — c. 4. Harmoniae rationem describens Aristoteles (408^a 8) dicere non potuit: ὥστε μηδὲν συγγενὲς παραδέχασθαι, sed μηδὲν μὴ συγγενὲς scripsit. St. — Frustra quaesiverunt interpretes, quid sit, quo (408^b 25) intus pereunte mens ipsa marcescere dicatur; legendum enim est ἔξω pro ἔσω. St. — De loco 409^b 5. haec habet Dittenberger l. 1. p. 1615: „Der Gedanke des Ar. scheint zu sein: Diejenigen, welche die Ansicht aufstellen, dass die Seele aus einer Anzahl von Punkten (*στιγμαὶ* oder *μορᾶδες*) bestehe, kommen in folgendes Dilemma: Entweder sind diese Punkte von den räumlichen Punkten des beseeelten Körpers verschieden, dann müssten, da die Seele doch innerhalb des Körpers ist, an einer und derselben Stelle des Raumes mehrere Punkte sein, was absurd ist; oder sie sind mit ihnen identisch; dann müsste, da jeder Körper mathematische Punkte enthält, auch jeder eine Seele haben, was der Wirklichkeit widerspricht. Dass dies der Gedanke unserer Stelle ist, beweist der Schluss des vorhergehenden Capitels, der hier offenbar recapitulirt wird; dort wird nämlich § 20 die erste, § 21 die zweite Alternative besprochen. Also ist das von Torstrick angefochtene ἢ dem Sinne allein angemessen. — c. 5, 410^a 5. vitium versus Empedoclei: τὰ δύο τῶν ὀκτῶ μερῶν λέγε νήσιδος ἀγλης, quod Trendelenburgius sustulit scribens: τὰς δύο τῶν ὀκτῶ μορῶν, facilius ita sanabitur: τὸ δύο πλ. St. — 410^b 4. πάντα γὰρ τάλλα] haec omit-tenda esse censet Dittenberger (l. 1. p. 1614), quoniam non habet cod. E (pr. m.), quamquam per se non sint suspecta. — 410^b 18. pro οὐτε γὰρ τὰ αἰσθητόμεγα πάντα κινήσιμα, ubi locus non est negandi particulae correlatae, rescribere οὐδέ; [Cf. tamen Bz. ind. Ar. 546^a 10. „post αὐτε alterum membrum, quamquam negativam vim habet. forma affirmativa significatur, δηλον γὰρ ὅτι οὐτ' οἰκοδόμος ἔσται, ἐὰν μὴ οἰκοδομή; τὸ γὰρ οἰκοδομεῖν εἶναι τὸ δοκεῖν εἶναι οἰκοδομεῖν ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν (i. e. οὐτ' ἄλλος τις τῶν τεχνιτῶν) Met. Θ, 3. 1046^b 34. de an. I, 5. 410^b 18. 21. Vahlen, Zeitschr. für d. öst.

Gymn. 1868. p. 19.] contra 27. pro duplici οὐδὲ περὶ ὄλης οὐδὲ μιᾶς οὔτε restituendum erit. St. — 411^a 26. οὐδ' ἄλληθως omittendum esse censet Dittenberger (l. l. p. 1614), quoniam non habet cod. E. (pr. m.).

Lib. II.

c. 2, 413^b 13. diversae animae actiones enumerantur hac: (ἡ ψυχῆ) τούτοις ὄρισται, θρεπτικῶ, ἀσθητικῶ, διαροητικῶ, κινήσει· at desideratur impetus et voluntatis mentio, quae in simili enumeratione c. 3. init non omitta est; excidisse igitur videtur ὀρέξει post κινήσει. St. — 414^a 10. Hayduck. progr. Gryphswald. 1873. in reliquis assentitur Bonitzio; legendum autem esse ἡ μὲν τοῦ ἐπιστημονικοῦ, ἡ δὲ τοῦ ὑγιαστοῦ (loco τοῦ ὑγιαστικοῦ). Corpus enim, quatenus valetudinem potest recipere (τὸ δεκτικὸν ὑγείας), non ὑγιαστικόν (hoc enim esse τὸ ποιητικὸν ὑγείας), sed ὑγιαστόν (cod. X.) dicendum esse. [Cf. tamen Bz. ind. Ar. 781^a 61: ὑγιαστόν Phys. Θ, 5. 257^a 17. — ταῦτὸ ὑγιαστόν καὶ τὸ νόσον δεκτικόν. de caelo A, 3. 310^b 29. — ταῦτὸ τὸ νόσερόν καὶ τὸ ὑγιαστόν, τὸ δ' εἶναι οὐ ταῦτόν. de caelo A, 4. 312^a 20. — Nostrum locum p. 781^b 19. ita citat: ἡ ὑγεία οἷον ἐξέργεια τοῦ ὑγιαστικοῦ.] — c. 3. Quomodo (415^a 11) dici possit: τὰ δὲ (ζῶα) ταύτη μόνον (τῇ φαιτασίᾳ) ζῶσιν, vix assequaris; lege: ταύτη μόνη ζῶά εἰσιν· supra enim (c. 2) discrimen posuit inter ζῆρ et ζῶον εἶναι hoc, ut istud solum plantis sensu carentibus, hoc animalibus sentiendi vi praeditis attribueret. St. — c. 4. de loco 416^b 27 Dittenberger (Göttin-gische gelehrte Anzeiger 1863. p. 1613 legendum esse censet, τὸ μὲν κινῶν καὶ κινούμενον, τὸ δὲ κινούμενον μόνον, cum adhuc legatur: ἔστι δ' ᾧ τρέφεται διττόν, ὡσπερ καὶ ᾧ κερνά, ἡ χεῖρ καὶ τὸ πηδάλιον, τὸ μὲν κινῶν καὶ κινούμενον, τὸ δὲ κινῶν μόνον: „Fragen wir nach dem Sinne der vulgata, so ist zunächst die Beziehung des κινῶν μόνον auf die Seele, genauer die θρεπτικὴ ψυχὴ durchaus abzuweisen, da der Ausdruck ᾧ τρέφεται nur an zwei verschiedene Werkzeuge denken lässt. Diese beiden Werkzeuge sind an unserer Stelle des θερμόν und die τροφή, und auf diese beiden müsste man τὸ μὲν — τὸ δὲ beziehen, so dass das nur Bewegende die Wärme, das zugleich Bewegte und Bewegende die Nahrung wäre. Aber das θερμόν ist doch nicht nur κινῶν, sondern auch κινούμενον, indem es von der Seele zum Zwecke der Ernährung in Bewegung gesetzt wird, da Ar. die Ansicht, dass das Feuer selbst die Ursache, nicht nur mitwirkend (σύρρατιον) bei der Ernährung sei, ausdrücklich zurückweist (§ 8). Ebenso wenig aber als das κινῶν μόνον auf die Wärme, kann das κινῶν καὶ κινούμενον auf τροφή bezogen werden. Das κινούμενον zwar ist hier klar, aber inwiefern ist sie zugleich ein κινῶν? Denn dies auf den ernährten Körper zu beziehen, was doch allein nur denkbar wäre, verbietet die von Ar. ausdrücklich ausgesprochene Ansicht, dass das Ernährte von der Nahrung nicht afficirt wird (§ 10. πάσχει τι ἢ τροφή ὑπὸ τοῦ τρεφόμενου, ἀλλ' οὐ τοῦτο ὑπὸ τῆς τροφῆς). Diesen Schwierigkeiten der vulgata gegenüber scheint mir die andere, auch durch das Zeugniß der besten Handschrift (E) an sich schon besser beglaubigte Lesart einfach und leicht verständlich sein, wenn man sie in folgender Weise bezieht: τὸ μὲν (scil. τὸ θερμόν) κινῶν (τῇ τροφῇ) καὶ κινούμενον (ὑπὸ τῆς ψυχῆς), τὸ δὲ (ἡ τροφή) κινούμενον μόνον (ὑπὸ τοῦ θερμοῦ). E hat zwar nur κινούμενον, aber aus der Annahme, dass ursprünglich κινού-

μερον μόρον gestanden habe, erklärt sich am besten die Entstehung der überlieferten Lesart. — c. 5, 417^a 22. τῶν γὰρ ἀπλῶς κτλ.] Roeper in philologo conii. οὐ γὰρ ἀπλῶς κτλ. collato 417^b 2. οὐκ ἔστι δ' ἀπλοῦν οὐδὲ τὸ πᾶσι γινεῖν. — c. 6, 418^a 19. καὶ γὰρ ἀφ' ἣν κίνησις τίς ἔστιν αἰσθητὴ καὶ ὄφει, pro ὄφει legendum videtur γείσσει, nam visu motum percipi posse, ut notissimum, non opus erat addere, gustus vero ab Aristotele cum tactu semper coniungitur, cf. c. 10. St. — 418^a 23. Aristoteles, nisi fallor, ita scripsit: ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ ἦν ἢ τοιοῦτον. St. — c. 7. 418^b 10. copula locum mutet et reponatur: δυνάμει δὲ καὶ ἐν τῷ τοῦτ' ἔστι (i. e. τὸ διαφανές potentia, et in quo est, ut in materia sua) τὸ σκοτός. cf. 31. (ἢ αὐτὴ φύσις ὅτι μὲν σκοτός ὅτι δὲ φῶς ἔστιν.) c. 8, 419^b 20. pro πληγῆν γενέσθαι πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὸν ἄερα, lege ἢ καὶ πρὸς τὸν ἄερα: nam non semper ex duobus collisis corporibus oritur sonus, sed etiam, si unum corpus aërem ferit. St. — 420^a 4. pro διὰ δὲ τὸ ἐν ἄερι εἶναι, quod nemo facile intellegat, repone: διὰ τὸ εἶνα ἄερα εἶναι. cf. paulo ante: οὗτος (ὁ ἀήρ) δ' ἔστιν ὁ ποιῶν ἀκούειν, ὅτι κινηθῆ, συνεχῆς καὶ εἷς. St. — 420^a 7—9 verba: αὐτὸ μὲν δὴ ἀψοφον — ἢ τούτου κίνησις ψόφος, non suo loco posita, transpone post verba: ἢ τὸ φῶς ὀρίζομεν (419^b 33) St. — (420^a 7 αὐτὸ — 9. ψόφος Hayduck p. 2. n. 2. censet pertinere ad ea, quae p. 419^b 19 sqq. disputantur.) — Quae deinceps leguntur: ὁ δ' ἐν τοῖς ὡσὶν ἐγκαταροδόμηται πρὸς τὸ ἀκίνητος εἶναι, ea sequentibus repugnant, ubi etiam aër in aëre inclusus suum habere motum dicitur; rectius ita legeris et distinguere: ἐγκαταροδόμηται, πρὸς τοῦ ἔξω ὡσὶν ἀκίνητος εἶναι. St. — (de hoc loco 420^a 10. πρὸς τὸ ἀκίνητος εἶναι.] Hayduck l. l. p. 2 haec habet: „Hoc dicere vult Aristoteles: aëra illum idcirco inclusum esse, ne quem alium praeter ipsos sonos motum extrinsecus accipiat; nam si quo vehementiore impetu externi aëris agigaretur, sono in ipsa aëre orto futurum esse, ut sensus ad externos sonos percipiendos impediretur. Ergo aër ἐγκαταροδόμηται, ut suo loco maneat. Si haec sententia verbis subest, nescio an legendum sit πρὸς τὸ ἀμετακίνητος εἶναι. Sic enim universalis notio ad eam quam dixi speciem, τὴν κατὰ τόπον κίνησιν redigitur.“) — c. 9, 421^b 19. Hayduck l. l. p. 3: „Aristoteles, postquam docuit homines, si spiritum contineant aut emittant, ne id quidem posse odorari, quod ipsis naribus imposuerint, iam illud quidem, ait, omnium sensuum [non ζῶων, sed αἰσθητῶν audiendum esse] commune esse, ut nihil percipiant, quod ipsa sensuum instrumenta contingat, respirandi autem necessitatem propriam esse ἐπὶ τῶν ἀρθρώπων.“ Hoc enunciationis membrum esse corruptum; neque enim solum hominem, sed omnia, quae respirent animalia ad odorandum spiritu egere (cf. II, 7. 419^a 35, de sensu 5, 444^b 21 de resp. 7, 473^a 23); deinde τοὺς ἀρθρώπους non recte opponi sensibus omnibus: „cum superiora sensuum aliquid commune esse doceant, consentaneum est etiam ἴδιον illud, quod sequitur, ad sensum quandam pertinere.“ Scribendum esse ἴδιον ἐπὶ τῶν ὀσφρακτιῶν. — c. 10, 422^a 10. 11. verba, quae vulgo misere turbata leguntur, restitue ita: ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα, ἐν ᾧ ὁ χυμὸς (scil. αἰσθητῶν εἶναι) τὸ δὲ γευστὸν ἐν ὑγρῷ ὡς ἔλγ. St. — 422^b 4. delcto articulo, quem hic poni ratio grammatica vetat, lege: δυνάμενον, μὲν — μὴ ὑγρὸν δὲ ὕρ. St. — 6. pro αὐτῆ γὰρ ἀφ' ἣν γίνεται τοῦ πρώτου ὑγροῦ lego: ἢ αὐτῆ, — καὶ τοῦ πρώτου ὑγροῦ. St. — c. 11, 423^a 15. mutilata sunt verba: ὥστε ἀναγκαῖον καὶ τὸ σῶμα εἶναι μεταξὺ τοῦ ἀπτικοῦ προσπεφυκός, ita explenda: ὥστε ἀναγκαῖον τοιοῦτον σῶμα εἶναι καὶ τὸ μεταξὺ (sic codd. T. X.) τοῦ ἀπτικοῦ καὶ τοῦ ἀπτιοῦ προσπεφυκός. In sequentibus sententia postulat: δηλοῖ δ' ὅτι πλείους

ἢ ἡ ἐπὶ τῆς γλώττης ἀφή. St. — 423^b 21, dele σῶμα. St. — c. 12, 424^b 8, pro οὐδὲ τῶν δυνάτων legendum esse: οὐ γὰρ τῶν ἀδυνάτων proxime praegressa docent. St.

Lib. III.

c. 1. Corruptissimus locus 424^b 24—27 ad meliorem rationem revocabitur, si et mutato verborum ordine et particula una deleta, mutata altera, ita scribamus: *οτι — ἐκ τῶνδε πιστεύσαιεν ἂν τις ἀνάγκη γάρ — ἐκλείπειν· παρὸς μὲν γάρ, οὐ ἔστιν αἰσθησις ἀφή, καὶ τῶν* (i. e. nunc statim, nullo temporis intervallo: tactu enim res ipsas sentire videmur, nullo interiecto medio) *αἰσθησιν ἔχομεν. Verba πάντα γάρ — αἰσθητά ἔστιν omnino delenda videntur, quia sequentia καὶ ὅσων μὲν — ἔχοντες prorsus idem dicunt. St. — 32, pro καὶ ψόφου καὶ χροῶς haud scio an Aristoteles scripserit ὁσμῆς, nam in hac sensuum partitione odor non erat praetereundus. St. — 425^b 3. Bekkerus edidit: καὶ ὁ τὸ ἕτερον αὐτῶν ἔχων μόνον αἰσθῆσεται ἀμφοῖν, quam perversam esse rationem nemo non videbit; Trendelenburgius lectionem codd. T. W. τοῦ δὲ ἀμφοῖν restituit; nobis videtur Aristoteles solum verbum αἰσθῆσεται posse, ut obiectum χροῶς ex praegressis repetendum sit. St. — 5. ἢ δ' ὁσμῆσις πατέρου τοῦτου, sententia loci iubet ἐκατέρου scribere. St. — Admodum offendit 9, ταῦτα δὲ (ἴδωρ καὶ ἀέρα) καὶ τῶν ἔχουσιν ἕνα ζῶα: cur enim καὶ τῶν? scilicet erit fortasse tempus, quo animalia non amplius aquam et aërem in corpore suo habebant! et cur ἕνα? nonne annibus animalibus haec insunt elementa? lege mecum: ταῦτα δὲ μόνον ἔχουσιν ἐν αὐτοῖς τὰ ζῶα. St. — 28—30 dele verba οὐδαμῶς γὰρ ἄν — ὄραν, hic prorsus inepta. St. — c. 2, 426^a 27, inepte dicitur εἰ δ' ἡ συμφωνία φωνῆ τίς ἔστιν, quasi hoc novi aliquid esset; non multum iuvamur Trendelenburgii emendatione: εἰ δ' ἡ φωνῆ συμφωνία τίς ἔστιν, nam non quaevis vox est concertus, sed concertus oritur ex vocis cum auditu concursu; lege igitur: εἰ δ' ἡ συμφωνία φωνῆ τίς ἔστι μικτή, cf. 426^b 6. St. — 426^b 6, pro ἀφή Trendelenburgius ex Philopono et Simplicio revocavit ἀφή· facilius videatur ἀφῆς. St. — 427^a 3, pro ὡς τὸ διαίρετον, lege ὡς ὃν διαίρετον. St. — 13, ἢ μὲν οὖν δυὸς χοῖται, τῷ πέρατι δύο ζῶνται, mutato numero ita distingue: ἢ μὲν οὖν δυὸς χοῖται τοῖς πέρασι, δύο ζῶνται. St. — c. 3, 427^a 18, pro ζῶνται legendum esse φρονεῖν ea, quae statim sequuntur, ostendunt. St. — Ubi de phantasia agitur, Aristotelis sententia bis ineptis additamentis turbata est, 427^b 14, dicitur enim: *διανοεῖσθαι οὐδενὸν ὑπάρχει, ᾧ μὴ καὶ λόγος φαντασία γάρ ἕτερον καὶ αἰσθήσεως καὶ διανοίας*: sed aliena ab hoc loco λόγος mentio, neque nexus aliquis causalis inter duo membra intercedit; lege igitur: *ᾧ μὴ καὶ φαντασία ἕτερον γάρ (ἢ φαντασία) z. ἄ. z. δ.* Paulo infra pro νόησις cum Sylburgo et Ald. ex margine U restitue φαντασία. St. — 428^b 20, lege: *δεύτερον δὲ τοῦ συμβεβηκέναι τούτω pro ταῦτα*, quod unice rectum esse videmus ex sequentibus. St. — De c. 4, cf. Brentano l. 1. p. 114 sqq. — c. 4, 429^b 14, verba ὅσπερ τὸ σιμὸν τόδε ἐν τῷδε, transponenda videntur in l. 18, ubi iam ita legendum: *ἀλλῆρ δ' ἐπὶ τῶν ἐν ἀμφοῖσιν ὄντων τὸ εἶναι ὡσπερ τὸ σιμὸν τόδε ἐν τῷδε*. St. — 429^b 15, Brentano in libro: Die Psychologie des Aristoteles, insbesondere seine Lehre vom νοῦς ποιητικός p. 134. not. 59 legendum esse consenset τῷ μὲν οὖν αἰσθητῷ [legebatur αἰσθητικῷ] τὸ φερὸν καὶ ψυχρὸν ζῶνται: „Der hergebracht Text besagt, dass der Verstand, der die Begriffe erfasst, eins mit dem Sinne sei, was mit der*

bisher in diesem Capitel entwickelten Lehre im Widerspruche steht. Schreibt man dagegen *αἰσθητῶ*, so gilt, was Ar. vom Vermögen der Empfindung und des Gedankens zu sagen schien, von dem Verhältnisse des in dem Empfindungsvermögen und des im Verstande Erfassten." Dass man durch das Sensibele empfinde, das im Sinne aufgenommen ist, sei eine ganz eigenthümlich aristotelische Redeweise. Auch de anim. III, 6, 430^b 16 (*ὅ νοεῖ*) habe man sich an ihr gestossen. — 429^b 23. *verba, quae sunt καὶ ἀπαθές*, delenda esse censet Hayduck l. l. p. 4. Thomistii explicationem (fol. 38^a) afferens: *Ἀναξαγόρας δὲ πῆ μὲν ὁρθῶς ἔλεγε περὶ τοῦ νοῦ, πῆ δὲ οὐκ ὁρθῶς. ἄμικτον μὲν γὰρ αὐτὸν ἀπάσης ἕλης ποιῶν ὁρθῶς ὑπερόει, πῶς δὲ τοιοῦτος ὢν πάντα νοήσει εἴπερ τὸ νοεῖν πάσχειν ἐστίν, οὐκ ὁρθῶς διδάσκειν ἡμᾶς παραόρα. πάσχει γὰρ οὐδὲν ὃ μὴ κοινότηρην ἕλης, ἀλλὰ ταύτην δεῖ κοινήν ἐπορεύσθαι καὶ τῷ πάσχοντι καὶ τῷ ποιοῦντι.* „haec interpretatione, ait, vv. ἢ μὲν γὰρ τι κοινόν ἔμφοῖν ἐπάσχει, τὸ μὲν ποιεῖν δοκεῖ τὸ δὲ πάσχειν. cum superioribus ita coniunguntur, ut propositam difficultatem non tollant, sed ratione allata confirmant. Si hoc verum sit, necessario vv. 23. καὶ ἀπαθές delenda esse." — voce *ἔμφοῖν* (25) significari τὸ ποιοῦν καὶ τὸ πάσχον. Hunc igitur in modum Aristotelem ratiocinari: „Unumquidque videtur hactenus in alterum agere aut ab altero pati posse. quoad ei aliquid cum illo commune est (cf. de gen. et corr. I, 7. 323^b 29). (Ergo omnino non potest, nisi quid commune est). Atqui mens, ut ait Anaxagoras, simplex est neque quicquam cum ulla alia re commune habet: ὁ νοῦς ἀπλοῦν ἐστὶ [καὶ ἀπαθές] καὶ μηδενὶ μηδὲν ἔχει κοινόν. Ergo mens a nulla re quicquam patitur. Iam cogitare est pati aliquid. Nihil igitur cogitabit, siquidem talis est, qualem eam Anaxagoras dicit." Ex his intellegetur vv. καὶ ἀπαθές, e textu eicienda esse. — — „Ceterum Arist. saepe docet, mentem ab Anaxagora ἀπαθῆ appellari; atque ipse in hoc capite 429^a 15, 29. talem esse dicit; quibus rebus lector aliquis, qui non tam sententiarum diversitatem spectaret, quam verborum similitudines sectaretur, facile adduci potuit; ut hic quoque verbum illud addendum putaret." — Liceat hic adscribere ea, quae Zellerus in hist. phil. Graec. II. 2. p. 440 sqq. de intellectu agente exponit. „Etiamsi enim criticam verborum quidem non spectant, tamen sententiarum. „Die thätige Vernunft ist mit einem Worte nicht allein das Göttliche im Menschen, sondern sie ist der Sache nach von dem göttlichen Geiste selbst nicht verschieden; denn wenn sie auch als individuelle mit dem Keim seiner körperlichen und seelischen Natur in den Einzelnen eingeht, wird sie doch zugleich so beschrieben, dass diese Beschreibung nur auf den allgemeinen Geist passt; es ist wenigstens schwer zu sagen, was von der Individualität übrig bleibt, wenn man nicht allein das leibliche Leben, sondern auch alle Entwicklung, alle leidentlichen Zustände, und mit diesen die Erinnerung und das Selbstbewusstsein (III, 5. 430^a 23) von ihr abzieht. Andererseits liess sich aber freilich der ausserweltliche göttliche Geist nicht wohl als die den Einzelnen inwohnende und mittelst der Zeugung in sie übergehende Vernunft, als ein Theil der menschlichen Seele bezeichnen. Aber eine Lösung dieses Widerspruches suchen wir bei Aristoteles vergeblich, und ebenso wenig erhalten wir über die Natur der leidenden Vernunft einen Aufschluss. Wir begreifen wohl, wie er dazu kam, eine doppelte Vernunft im Menschen zu unterscheiden: weil er nämlich die allmähliche Entwicklung des geistigen Lebens, den Unterschied des Denkvermögens und der wirklichen Denkthätigkeit, nicht überschauen konnte, während doch zugleich seine sonstigen Grundsätze ihm verboten, die reine Vernunft sich in irgend einer Beziehung stoffartig zu

denken, oder ihr wenigstens Eigenschaften und Zustände beizulegen, wie sie nur dem Stoffe zukommen können. Wir sehen auch, was er im Allgemeinen mit dem Begriff der leidenden Vernunft bezeichnen wollte: das Ganze der Vorstellungskräfte, welche über die sinnliche Wahrnehmung und die Einbildung hinausgehen, ohne doch schon die höchste Stufe des vollendeten, in seinem Gegenstande schlechthin zur Ruhe gekommenen Denkens zu erreichen, die dem Mannigfaltigen und Sinnlichen zugewendete, aus der Erfahrung sich entwickelnde Seite der Denkhätigkeit, die Vernunft, wiefern sie sich noch auf der Stufe der Reflexion des discursiven Denkens bewegt [Haec contra Trendelenburgium disputata sunt, cf. comm. p. 405]. Weil er aber den Gegensatz von Form und Stoff, Geist und Körper, im Innersten doch nicht gelöst und nicht lösbar gemacht hat, gelingt es ihm nicht, die gesuchte Vermittlung wirklich zu finden, und er zieht sich schliesslich auf den unklaren und widerspruchsvoll zusammengesetzten Begriff der leidenden Vernunft zurück, als ob er nicht selbst anderswo (cf. I, 4. 408^b 1 sqq. de gen. et corr. I, 7. 324^b 4. II, 9. 335^b 29) gesagt hätte, dass das Leiden nur dem Stofflichen zukomme, zu welchem sich doch die Vernunft in keiner Beziehung rechnen lässt. Wenn daher in der Folge die Ansichten über den Sinn der aristotelischen Lehre von der doppelten Vernunft weit auseinandergehen, so erklärt sich dies aus der Unmöglichkeit, sie mit sich selbst vollständig in Einklang zu bringen, zur Genüge. [De hac discrepantia in explicanda Aristotelis sententia cf. Brentano (Die Psychologie des Aristoteles, insbesondere seine Lehre vom *νοῦς παθητικός*) p. 1—37]; Brentano ipse novam explicationem proponit, qua demonstraturus est, haec Aristotelis doctrinam omnibus numeris perfectam esse.] — **c. 6, 430^a 31.** pro *ἂν δὲ γινομένου ἢ ἔσομένου* cum quatuor codd. *γενομένου* scribendum. St. — **430^b 4.** ratione caret, quod dicitur: *ἐνδέχεται δὲ καὶ διαίρεσιν γράναι πάντα* scripsit vero Aristoteles *διαίρεσιν γράναι νοημάτων* sequentia ita legenda: *τὸ δὲ ἐν ποιοῦν ἕναστων, τοῦτο ὁ νοῦς*. St. — **7. 1.** *ὡς ὅταν νοῆ τὸ μῆκος*. St. — **15.** ante *ἀδικιόετω τῆς ψυχῆς* adde articulum. St. — **20, 21.** lege: *ἢ δὲ στιγμῇ* (deleto *καὶ*) *πᾶσα διαίρεσις, καὶ τὸ οὕτως ἀδύνατον δηλον ὅτι ἔστιν* (vulgo *δηλοῦται*) *ὡσπερ ἢ στέρησις*. St. — **430^b 20.** Hayduck l. 1. p. 6 vv. quae sunt **21.** *καὶ ὁμοίως* — **23.** *μέλαν* additamentum esse censet. Eum, qui ea conscripsisset, parum perspectum habuisse contrarietatem iam in *στερήσεως* notione contineri. Quam ob rem cum ipse contraria eodem modo quo punctum et *στερήσιν* cogitari arbitraretur, hoc tanquam a philosopho omissum in margine cum adnotavisse, ut contraria satis neglegenter ambiguo verbo *ἄλλων* significaret. Quod autem verbis illis eiectis v. *ἐναντίω*^b 23 non ad ipsum, quod proprie dicitur, contrarium spectat sed ad *στερήσιν* revocandum sit, id quidem nihil dubitationis habere, quoniam aliis quoque locis Aristoteles contrarii notionem ad reliqua, quae latius pateant, oppositionis genera transferat. Citat Bz. ind. Ar. s. v. *ἐναντίος*. — **430^b 25.** *τῶν αἰτίων*.] Diese zwei Worte sind vielleicht nur aus dem vorübergehenden *ἐναντίος* durch Lesefehler und Verdopplung entstanden." Zeller. hist. phil. Grace. II, 2. p. 443, n. 2. — De **c. 7.** cf. Brentano l. 1. p. 151 not. — de loco **431^a 1** sqq. Zeller in libro l. p. 440. n. 1. haec habet: „τὸ δ' αὐτὸ ἐστὶν ἢ κατ' ἐνέργειαν ἐπιστήμη τῶν πράγματι. ἢ δὲ κατὰ δύναμιν χρόνῳ προτέρα ἐν τῷ ἐνί, ὡς δὲ οὐδὲ χρόνῳ" (Soweit stehen die Worte, wahrscheinlich durch ein Versehen, schon c. 5, 430^a 19. mit dem Beisatze: *ἀλλ' οὐχ ὅτι μὲν νοεῖ, ὅτι δ' οὐ νοεῖ*). — **c. 7, 431^a 28.** pro *τὸ αὐτὸ* lege *ὄν αὐτὸ*. St. — **431^b 12.** *ἀλλὰ τῷ γε ἁπλῶς διαφέρεαι καὶ τιτὶ*, pro *γε* lege *τε*, ut

ἀπλῶς et τινί sibi opponantur; in explicando loco sequor Trendelenburgium: sed fortasse aliquis suspicietur, pro τινί legendum esse τῷ τέλει, cf. cap. X, init. tum γε retinendum. St. — e. 10, 433^b 17. 18. recte Trendelenburgius restituit lectionem unice rectam: καὶ ἡ οὐκ ἐστὶς ζήνησίς τις ἔστιν, sed scribendum etiam erat: ζινηταὶ γὰρ τὸ ζινοῦν, pro τὸ ζινοῦμενον, nam, quae appetitum habent, ea, ut paulo ante dictum est, sunt mota simul et moventia. St. — e. 11, 434^a 12 — 14. locus corruptissimus et transponendo et corrigendo ita sanandus est: νικᾷ δ' ἐρίοις καὶ ζινητῶν βούλησιν, ὅτιν ἀνομοσία γένηται, ὅτι δ' ἐξείρη ταύτην, ἡ οὐκ ἐστὶς τῶν οὐκ ἐστὶν, ὅσπερ σφαιρα: sic demum iustus sententiae orbis efficitur, nam modo voluntatem libido, modo libidinem voluntas, modo libido libidinem pellere dicitur. St. — aliter Zeller haec verba l. l. p. 451. not. 1. legenda esse censet: νικᾷ δ' ἐρίοις [scil. ἡ οὐκ ἐστὶς] καὶ ζινητῶν βούλησιν, ὅτι δ' ἐξείρη ταύτην, ὅτι δ', ὅσπερ σφαιρα (nisi forte haec duo verba corrupta sunt vel cicienda) ἡ οὐκ ἐστὶς τῶν οὐκ ἐστὶν ζινητῶν. — 434^a 19. Spengel (comment. ad Ar. rhet. II, 23. p. 300) ita legendum esse censet: ἢ δὲ ἀπὸ ζινητῶν ἢ δόξα, οὐκ ἢ καθόλου, ἢ ἀμφο. „formula vere Aristotelica nec, si recte memini, alijs usitata est ἢ δὲ οὕτως ἢ, vel inserto verbo ἢ δὲ οὕτως . . . ἢ, si aliam divisionem sequitur et novum addit. cf. Rhet. III, 7. 1408^b 18. ἢ δὲ οὕτω δεῖ ἢ μετ' εἰσοδείας, anal. prior. II, 27. post. I, 6. sophist. elem. cf. 6. eth. Nic. X, 2. 1173^b 25. et omisso οὕτω de gen. an. p. 734, 5. — e. 12, 434^a 33. pro εἰ — μὴ ἔχοι, lege μὴ ἔχοι. — ^b 3. pro ροῦν ζινητίζον, quod huc non pertinet, lege ζινητίζον. St. — Paulo infra nisi post verba διὰ τί γὰρ ἔξει inseras τῶν ζινητῶν, nunquam locum impeditum intelleges. St. — e. 13, 435^b 6. pro perversa lectione οὔτε γὰρ ταύτην (τῶν ἀγῆρ) ἔχειν οἷον τε μὴ ζῶον restitue: μὴ ἔχοι οἷον τ' εἶναι ζῶον, nam, quidquid vel hoc sensu caret, id animal non potest nominari. St. — De hoc loco Hayduck l. l. p. 7 haec habet: „cum vv. οὔτε γὰρ — 7. ταύτης manifesto spectent ad priorem enuntiati partem vel comprobendam vel explicandam, has duas sententias in iis contineri oportet: animalia tactu privata vivere non posse, alio autem sensu nullo ad vivendum egere. Id enim vv. ἀγῆρ μόνως ταύτης σιτισζόμενα ἀποθνήσκουσιν aperte postulavit. Et altera quidem sententia in verbis οὔτε ζῶον ἄρ — ἀλλ' ταύτης re vera inest, alteram in priore membro οὔτε γὰρ ταύτην οἷον τε μὴ ἔχειν ζῶον frustra quaesieris.” Quare scribendum videri οὔτε γὰρ ταύτην οἷον τε μὴ ἔχειν ζῶον. Quod si verum sit, porro vv. ζῶον ἄρ (vel ζῶον) e textu cicienda esse.

INDEX VERBORUM ET RERUM.

A.

- ἀγαθὸν δι' ἄλλο, δι' αὐτό, ἐτέρου
 ἔνεκα, καθ' αὐτό ad A, 3, § 7.
 ἀγαθὸν ἀπλῶς et τιτὶ Γ, 7, § 6.
 ἀγέννητα Γ, 12, § 4.
 ἀδιαίρετα Γ, 6. ἀδιαίρετον δυναίμει
 Γ, 6, § 3. εἶδει Γ, 6, § 4. στερή-
 σει Γ, 6, § 5.
 ἄηρ ἢ ψυχὴ A, 2, § 15.
 αἴγλη apud Empedoclem A, 5, § 6.
 τὸ αἶδιον τὸ ἄνω σῶμα B, 7, § 2.
 αἷμα ἢ ψυχὴ A, 2, § 18.
 τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ φρονεῖν
 ταυτὸν Γ, 3, § 1.
 αἰσθησις. αἰσθητικὴ ψυχὴ B, 5 ss.
 quid in reliquis libris. Prooem.
 p. 134 sqq. Sensuum cum cerebro
 et corde coniunctio. Prooem. p. 138.
 sqq. liber περὶ αἰσθήσεως cum
 libris de anima coniunctus. Prooem.
 p. 105 sq. αἰσθησις κοινή. Prooem.
 p. 140 sq. B, 6, § 3. Γ, 1, § 5.
 αἰσθητις quomodo ἀλλοίωσις B, 5,
 § 1. αἰσθήσεις πέντε Γ, 1, § 1.
 τὸ αἰσθητικὸν οὐκ ἄνευ τοῦ θρε-
 πτικοῦ B, 3, § 7.
 περὶ τῶν αἰσθητικῶν B, 6, § 1 sqq.
 ἀκάλυφτες αἰσθητήριον B, 9, § 7.
 ἀκοή B, 8.
 ἀκουσις Γ, 2, § 4. § 6.
 περὶ ἀκουστικῶν liber. Prooem. p. 107.
 ὁ ἀκρατής Γ, 9, § 8.
 ἀκρίβεια A, 1 § 1.
 αἰσθητήριον ἀκριβές B, 9, § 1.
 ἀκρίβεις αἰ διὰ τῶν θυράδων A, 2,
 § 3.
 τὸ ἀληθές τὸ φαινόμενον A, 2, § 5.
 Ἀλχημίων A, 2, § 17.
- ἀλλοίωσις p. 146. B, 5, § 1. ἀλλοίω-
 σις et ἐπιτελέχεια discernuntur B, 1,
 p. 250.
 ἀλλοφρονεῖν apud Homerum A, 2,
 § 5.
 ἀμαύρωσις ἢ ἐν τῷ γήρατι A, 4, § 13.
 ἀμβλύ — ὀξύ B, 8, § 8.
 ἀμιγῆς ὁ νοῦς Γ, 4, § 3.
 ἀνάκλασις quid sit, quod ad sonum
 valet B, 8, § 4. ἀνάκλασις in
 videndo a nonnullis accepta Γ, 12,
 § 9.
 ἀνάλογον B, 11, § 1.
 ἀνάμνησις Prooem. p. 142. A, 4,
 § 12.
 Ἀναξαγόρας. Eius νοῦς A, 2, § 5.
 § 13. § 22. Γ, 4, § 3. Eius νοῦς
 etiam ψυχὴ A, 2, § 13. Unde in
 eius πῶ cum motu simul cognitio
 A, 2, § 13.
 τὰ περὶ ἀναπνοῆς καὶ ἐκπνοῆς καὶ
 ἕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως. Prooem.
 p. 109.
 ἀνίστασθαι A, 3, § 6.
 ἀνομοιομερῆ. Prooem. p. 137.
 ἀντιζείμενα significaciones A, 1, § 7.
 B, 4, § 1. B, 11, § 12.
 ἀντιστρέφειν B, 11, § 5. ἀντιστρέ-
 ψασιν εἰπεῖν A, 3, § 6. ἀντί-
 στροφος B, 11, § 5.
 ἀντιφράττειν Γ, 4, § 3.
 ἀναύχενες κόρσαι apud Empedoclem
 Γ, 6, § 1.
 ἄνω. τὸ ἄνω σῶμα B, 7, § 2.
 ἀπὸνυμον B, 7, § 9.
 ἀόρατον, ἀρήκουστον, ἀγευστον B,
 19, § 3.

- ἀπαθής ὁ νοῦς Γ, 4, § 3. § 5. ἕξις διαθήσεις et ἕξις quid differant B, 5, § 5.
 ἀπαθείας Γ, 5, § 1.
 ἄπας Α, 1, § 4.
 ἀπάτη Γ, 3, § 2.
 ἀπλᾶ Β, 1, § 9. Β, 4, § 9. Γ, 1, § 1.
 ἀπλῶς et τινὶ opposita Γ, 7, § 6.
 ἀπόδειξις, ὀρισμός, διαίρεσις quid differant Α, 1, § 2.
 ἀπότασις Β, 8, § 9.
 ἀπόφασις Γ, 7, § 2.
 ἀριθμὸς quomodo existat Γ, 1, § 5.
 ἀριθμοὶ apud Platonem Α, 2, § 7.
 ἀριθμοὶ ἀσυμβλητοὶ Α, 2, § 7.
 ἁμονία Α, 4, § 5.
 οἱ ἁμοιοζοὶ ἀριθμοὶ Α, 3, § 11.
 ἄσθησία Β, 8, § 10.
 ἀσχη Γ, 1, § 1.
 τὰ ἀσφαῖ μὲν φανερώτερα δὲ Β, 2, § 1.
 ἀσπύλαξ Γ, 1, § 4.
 ἀσύμμετρος ἢ διάμετρος Γ, 6, § 1.
 ἀσώματος. Vis alpha privativi Α, 2, § 20.
 αἰλοὶ Α, 3, § 23.
 αἰσθητὸν στρουφινόν Β, 10, § 5.
 αὐτὸ τὸ ζῶον Α, 2, § 7.
 ἀφαίρεσις in mathematicis Γ, 4, § 8.
 ἀφή Β, 2, § 5. Β, 11. Γ, 12. § 6 sqq.
 Ἀφροδίτη Χαιδάλων Α, 3, § 9.
 ἀφνεὶς τὴν διάνοιαν Β, 9, § 2.
 οἱ ἐν Ἀχελῷ ἰχθύες φωνεῖν λέγονται Β, 8, § 9.
- B.
- Βαρὺ δξύ Β, 8, § 8.
 βλέμμα οὐκ ἔχει τὰ σκληρόφθαλμα Β, 9, § 2.
 βούλησις Β, 9, § 3.
- Γ.
- Γένεσις. Prooem. p. 149 sq. γένεσις αὐτόματος Β, 4, § 2.
 γεννησάσθαι οἷον αὐτὸ Β, 4, § 15.
 περὶ γεννήσεως Β, 4, § 2.
 γενέσις Β, 10 passiva vi Β, 10, § 3.
 γιγνημὸς Γ, 10, § 8.
 γινώσκεται τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον Α, 2, § 7. § 16. § 20. Α, 5, § 5. § 8.
- Α.
- Δημόζοτος Α, 2, § 3. § 5. § 11.
 Α, 3, § 9. Α, 4, § 19. Α, 5, § 1.
 Β, 7, § 6.
- διαλεκτικὴ et σοφιστικὴ Α, 1, § 8.
 διαλεκτικὸς et ρησικὸς Α, 1, § 11.
 διαλεκτικῶς καὶ κερῶς Α, 1, § 8.
 διάλεκτος, ut Latinorum cantus, de instrumentis musicis Β, 8, § 9.
 διάμετρος linea diagonalis Γ, 6, § 1.
 ἀσύμμετρος Γ, 6, § 1.
 διανοεῖσθαι Α, 4, § 11. a cognato νοεῖν discernitur Α, 4, § 14.
 ἢ διανοητικὴ ψυχὴ Γ, 7, § 3.
 διάνοια πρακτικὴ Γ, 10, § 2.
 διαπνεῖν Α, 5, § 24.
 Διάσης Β, 6, § 3.
 διερός Β, 11, § 6.
 Διογένης Α, 2, § 15.
 διότι Α, 1, § 2. Β, 2, § 1.
 διωκτὸν καὶ φευκτὸν Γ, 7, § 5. Γ, 9, § 7.
 δοξάζειν οὐκ ἔφ' ἡμῖν Γ, 3, § 4.
 τὸ δοξαστικόν Β, 2, § 10.
 δορυμὸν et δξύ Β, 10, § 5.
 δυνάεις Α, 2, § 7. Γ, 4, § 8.
 δύναμις Β, 1. p. 242 sqq. δύναμις significatio Β, 1. p. 244. materia δύναμις duplici sensu Β, 1. p. 245. δύναμις latius patet, quam materia Β, 1. p. 245. not. δύναμις contraria continet Β, 1. p. 247. δύναμις πρώτη Β, 1. p. 245. δύναμις et ἐντελέχεια. Exempla. Earum in philosophicas notiones vis Β, 1. p. 251 sqq.
- Γ.
- Ἐργήγορος quomodo ἐντελέχεια Β, 1. p. 257.
 εἶδος quomodo λόγῳ χωριστὸν dicitur Β, 1, § 2. quomodo οὐσία Β, 1, § 2. εἶδη Α, 2, § 7. Γ, 4, § 4.
 εἰδωλοποιεῖν Γ, 3, § 4.
 εἰκασία apud Platonem Α, 2, § 7.
 εἰλικρινὴ καὶ ἀμιγρὴ Γ, 2, § 9.
 τὸ εἶνα Β, 12, § 2. εἶνα cum dativo, ut τὸ σαρξὶ εἶνα Α, 4, § 8. Β, 1, § 8. Β, 2, § 10. Β, 4, § 9. Γ, 4, § 7. 8.
 εἶσαν futurum in conditionibus Γ, 2, § 1. cf. Β, 4, § 7.
 ἐκαστος Β, 12, § 1.
 ἐκείνους Β, 1. p. 246.

- ἐκείνος *Γ*, 5, § 1.
 ἐξισις ἐξ τῆς οὐσίας *A*, 3, § 8.
 ἔλιζες τοῦ ὠτός *B*, 8, § 6.
 ἔλυτρον τὰ βλέφαρα *B*, 9, § 7.
 Ἐμπεδοκλῆς de anima *A*, 2, § 6.
 ὁ θεὸς μόνος τῶν στοιχείων ἐν οὐ γνωριεῖ τὸ νεῖκος *A*, 5, § 10.
 ossium ratio ad numeros temperata *A*, 5, § 6. de nutriendo *B*, 4, § 7. de lumine *B*, 7, § 3. sensum et intelligentiam eandem esse *Γ*, 3, § 1. de partium in rebus compositione *Γ*, 6, § 1.
 τὸ ἐν κυρίῳ *B*, 1, § 7.
 ἐναλλάξ in proportione *Γ*, 7, § 4.
 ἐναρμόζειν εἰς σῶμα τὴν ψυχὴν *A*, 1, § 14.
 ἐνδεχόμενον *Γ*, 10, § 4.
 ἐνεα. τὸ οὐ ἐνεα duplex, τὸ μὲν οὐ τὸ δὲ ὧ *B*, 4, § 2. § 5.
 τὰ ἐντομα. nomen *A*, 5, § 26. διαιρούμενα ζῆ *A*, 5, § 26. *B*, 2, § 8.
 ἐνέργεια — ἐντελέχεια *B*, 1, p. 242 sqq. discernuntur p. 243 sq. ἐνέργεια et ἔξις discernuntur *B*, 1, p. 311 sq. πρότερον τῶν δυνάμεων αἱ ἐνέργεια καὶ αἱ πράξεις *B*, 4, § 1.
 ἐντελέχεια et δύναις *B*, 1, p. 242 sqq. Vocis origo et significatio *B*, 1, p. 243. ἐντελέχεια et ἐνέργεια distinguuntur *B*, 1, p. 243.
 ἐντελέχεια, pro qua μορφή καὶ εἶδος *B*, 1, p. 247, quid a forma differat *B*, 1, p. 247. ἐντελέχεια χωρίζεται *B*, 1, p. 247. ἐντελέχεια non ἀλλοίωσις *B*, 1, p. 250. τὸ πρότερον ἐντελεχεία *B*, 1, p. 249 sq.
 δύναις et ἐντελέχειαν κίνησις tanquam media coniungit *B*, 1, p. 249. ψυχὴ ἐντελέχεια *B*, 1, p. 255. in reliquis Aristotelis scriptis. Prooem. p. 125 sq. ἐντελέχεια χοῆσις *B*, 1, p. 256. ἐντελέχεια ὡς ἐπιστήμη *B*, 1, p. 256 sq. ὡς θεωρία *B*, 1, p. 257 sq. ὡς ὑπὸς *B*, 1, p. 258. ὡς ἐργόμοσις *B*, 1, p. 258. ἢ πρώτη ἐντελέχεια *B*, 1, p. 258 sq. δύναις et ἐντελέχεια apud priores *B*, 2, p. 259. ἐντελέχεια ἐν τῷ κινήτῳ *Γ*, 2, § 5. ἐντελέχεια quomodo a philosophiae interpretibus intellecta sit *B*, 1, p. 260 sq.
 τὰ ἐνδομα τῶν ζώων ὀσμᾶσθαι *B*, 7, § 9. *B*, 9, § 5.
 ἐνυλοὶ λόγοι τὰ πάθη *A*, 1, § 11.
 ἔξις et διάθεσις quid differant *B*, 5, § 5. ἔξις et ἐνέργεια discernuntur *B*, 1, p. 253 sq.
 ἔξωτερικοὶ λόγοι. Prooem. p. 105 sq. p. 129. *A*, 4, § 1. nota.
 ἐπαγωγὴ ὀρισμός, quid differant *A*, 1, § 2.
 ἐπίηρος apud Empedoclem *A*, 5, § 6.
 τὸ ἐπιθυμητικόν *Γ*, 9, § 2.
 ἢ ἐπιθυμητικὴ ψυχὴ *A*, 3, § 12.
 ἐπιθυμία *B*, 3, § 2. *Γ*, 10, § 3.
 ἐπιζαλύπτεσθαι τὸν τοῦν πάθει *Γ*, 3, § 15.
 ἐπίστασθαι *B*, 2, § 12.
 ἐπίστασει μάλλον ἢ κινήσει ἔοικεν ἢ νόησις *A*, 3, § 17.
 ἐπιστήμη *B*, 2, § 12. *Γ*, 5, § 2. p. 191 sq. θεωρητικὴ *Γ*, 4, § 12 apud Platonem *A*, 2, § 7. ἐπιστήμη ἐντελεχείας gradum significat *B*, 1, p. 256 sq.
 ἐπίτασις *B*, 8, § 9.
 περὶ ἐρημείας. Prooem. p. 105.
 ἔσχατον quotuplici sensu *Γ*, 7, § 3. *Γ*, 10, § 2. ἔσχατον αἰσθητήριον *Γ*, 2, § 11.
 ἐτερόμηκες — ἰσόπλευρον *B*, 2, § 1.
 τὸ εὐ quomodo necessitati opponatur *B*, 8, § 10. *Γ*, 12, § 7.
 εὐθύνας διδοῖα *A*, 4, § 1.
 εὐστέροισι χρόνοις apud Empedoclem *A*, 5, § 6.
 εὐφρεῖς καὶ ἄφρεῖς παρὰ τί *B*, 9, § 2.
 τὰ ἐφεξῆς *B*, 3, § 5.
 Ζ.
 ζῆν. Vocis origo *A*, 2, § 23. ζῆν τὸ ἀναπνεῖν *A*, 2, § 2. πλεοναχῶς λέγεται *B*, 2, § 2. ζῆν — ζῶον εἶναι *B*, 2, § 4.
 ζῆν τὰ φρεῖα *A*, 5, § 13. *B*, 2, § 3.
 ζῶῃ quomodo definiatur *B*, 1, § 3.
 ζῶά τινα μόρμα κατὰ τόπον *A*, 5, § 13.
 Η.
 ἢ particula responsioni indicandae inseruit *A*, 1, § 11.
 ἢδη *Γ*, 10, § 6.

ἡδονή. Prooem. p. 151.

ἡθικὰ Νικομαχεια. Prooem. p. 104.

Πρόκλειτος quomodo ἀναθνυμίαςις
animae principium A, 2, § 16.

ἡχώ B, 8, § 4.

Θ.

Θαλῆς magnetidi animam inesse A,
2, § 14. πάντα πλήρη θεῶν εἶναι
A, 5, § 17.

τὸ θεορμόν in nutriendo agens.

Prooem. p. 132 sq.

ὁ θεωρητικὸς νοῦς B, 3, § 7. Γ, 9,
§ 7. θεωρητικὰ νοήσεις A, 4, § 15.

θεωρία B, 2, § 9. quomodo ἐντελέ-
χεια B, 1, p. 314 sq.

τὸ θεωρητικόν B, 4, § 1 sq. Γ, 9, § 2.

Γ, 12, § 1. ex aliis Aristotelis
scriptis. Prooem. p. 131 sqq.

I.

ἴδιον. τὸ ἴδιον τῇ αἰσθήσει περὶ ὃ
μὴ ἐνδέχεται ἀπατηθῆναι B, 6,
§ 2. cf. Γ, 6, § 1. § 7.

Ἰππων. ψυχὴ ἐκ τῆς γονῆς A, 2, § 18.

ἱστορία A, 1, § 1.

οἱ ἰχθύες ἐν τῷ Ἀγελῶ B, 8, § 9.

K.

καθόλου. τὸ καθόλου qua ratione
posterius A, 1, § 5.

κατάφασις Γ, 6, § 7. § 2.

κατηγορία A, 1, § 3. A, 5, § 7.

ἡ κεκλασμένη Γ, 4, § 7.

τὸ κενὸν κέριον τοῦ ἀκούειν B, 8, § 5.

κέρως B, 8, § 6.

κινεῖν. Movendi rationes in appetitu
Γ, 10, § 7.

κινήσεις τέσσαρες A, 3, § 3. κίνη-
σις definitio B, 1, p. 249. Γ, 6,
§ 1. κίνησις tanquam media δύ-
ραμιν et ἐντελέχειαν coniungit B, 1,
p. 249. περὶ κινήσεως τῶν ζῶων
liber. Prooem. p. 109. Γ, 10, § 7.

Κλέων Γ, 6, § 2. Κλέωρος υἱός Γ,
1, § 7.

τὰ κοινὰ (ἀσθητὰ) B, 6, § 3 sq.
B, 12, § 1.

κόρη Γ, 7, § 3. Γ, 1, § 3. τὸ ἐπι-
τῇ κόρῃ δέμα B, 8, § 6.

κόρσαι ἀνάγκητες apud Empedoclem
Γ, 6, § 1.

κορτῆς ὁ κερῶν A, 5, § 16.

κορτῆν λαμβάνειν (cf. polit. VIII, 2)
A, 2, § 19.

Κριτίας, ψυχὴν εἶναι αἷμα A, 2, § 19.

κορτιζόν Γ, 9, § 1. κορτιζόν τὸ μέ-
σον B, 11, § 11.

κύκλος Γ, 10, § 8.

τὸ κέριον B, 8, § 3. κέρια ὀνόματα
B, 5, § 7. κέρως proprie B, 1,
§ 7. B, 6, § 4.

A.

λάρυγξ B, 8, § 10.

λεχθέν pro λεχθησόμενον A, 5, § 9.

λογισμὸς καὶ διάνοια B, 3, § 7.

λογιστικόν Γ, 9, § 3.

ὁ λόγος εἶδος τοῦ πράγματος A, 1,
§ 11.

λόγοι ἔνυλοι A, 1, § 11.

M.

μέλος B, 8, § 9.

μεταβάλλειν A, 3, § 6.

τὰ μεταξὺ (στοιχεῖα) A, 3, § 5.

μετέχειν κινήσεως A, 3, § 2.

μηθὲν οὐθὲν scriptura B, 1, § 4.

praef. μῆρυγξ B, 8, § 6.

μνήμη. Prooem. p. 142.

μνημονεύειν Γ, 5, § 2.

ἐν τοῖς μνημονικοῖς τίθεσθαι Γ, 3,
§ 4.

μονάς A, 4, § 17 sqq. στιγμὴ μο-
ναδική A, 4, § 20.

N.

νήστις apud Empedoclem A, 5, § 6.

νοεῖν et διανοεῖσθαι diversa A, 4,
§ 14. νοεῖν et φρονεῖν discernun-
tur Γ, 3, § 3. νοεῖν ἐνεργεῖα Γ, 7,
§ 7.

ἡ νόσις τὰ νοήματα A, 3, § 13.

νόσις πρακτικὴ θεωρητικὴ A, 3,

§ 15. νόσις an sit περιφορὰ A, 3,

§ 15. νόσις ἐπίστασις τις A, 3,
§ 17.

ὁ νοῦς (cf. s. v. Ἀναξαγόρας et ἀπα-
θής). νοῦς Γ, 4—6; quid e reli-
quis libris Prooem. p. 143 sqq.

ὁ νοῦς προγενέστατος πάντων A,
5, § 12. θεωρητικὸς B, 3, § 7.

Γ, 10, § 7. § 8. κορτιζόν Γ, 10,
§ 7. 8. Prooem. p. 147. κορτιζόν

Γ, 5, § 2. παθητικὸς Γ, 5, § 2.

νοῦς τῷ ἐμφεῖς ἐν ὧς ὁ ἀριθμὸς
A, 3, § 13. νοῦς εἶδος εἰδῶν Γ,

8, § 2. *ροῦς* in quibus versetur *Γ*, 5, § 2. *ροῦς* quomodo universas rerum notitias suscipiat. Prooem. p. 144 sqq. *ὁ ροῦς θρηγγάνων*. Prooem. p. 147. *ροῦς* quid sit, quod cum *γραμματοειῶ* comparatur *Γ*, 4, § 12. quid sit, quod se ipsum intellegat *Γ*, 5, § 2. § 6. divinitus gignitur *Γ*, 5, § 2. Prooem. p. 148. *νῦν* δὲ apud Aristotelem *B*, 1, § 8.

Ξ.

Ξενοζωότης. An ad hunc trahenda sunt verba: *ἀπορηράμενοι τὴν ψυχὴν ἀριθμῶν ζωοῦνθ' ἑαυτῶν* *Α*, 2, § 8. *Α*, 4, § 16. *τοῦ ξηροῦ ἢ ὁσμῆ* *B*, 9, § 8.

Ο.

ὄλως *Α*, 1, § 9.
Ὀμηρος. *Πιadis* versus ab *Πιade* nostra alienus *Α*, 2, § 5. *Odyss.* *σ*, 135. *Γ*, 3, § 1.
ὀμοιομερῆ. Prooem. p. 137.
ὀμωνύμως *B*, 1, § 8.
τὸ ὄν πολλαχῶς λέγεται *Α*, 5, § 7.
τὸ ὄζν καὶ τὸ βαρὺ *B*, 8, § 8. *ὄζν* et *ἀμβλύ* *B*, 8, § 8. *ὄζν* et *δορμύ* *B*, 10, § 5.
ὄρασις *B*, 1, § 11. *Γ*, 2, § 6.
ὄργανον et *ὄργανικόν* *B*, 1, § 6. *τὰ ὄργανικά μέρη τῆς πορείας* *Γ*, 9, § 6. *ὄργανον ὄργάνων ἢ χεῖρ* *Γ*, 8, § 2.
ὄργη τί ἐστιν exempli loco *Α*, 1, § 11.
ὄρεξις *Γ*, 9, § 4. Prooem. p. 151. cf. *B*, 2, § 8. *B*, 3, § 2.
ὄρθογώνιον *B*, 2, § 1.
ὄρισμός *B*, 2, § 1. *ὄρισμὸς ἀπόδειξις διαίρεσις* quid differant *Α*, 1, § 2. *ὄρισμὸς ἐπιγωγὴ* quid differant *Α*, 1, § 2. *ὄρισμὸς* quomodo *συμπέρασμα* *B*, 2, § 1.
ὄρμαθὸς ψάμμων *B*, 8, § 3.
ὄσος proportionis terminus *Γ*, 7, § 4.
τὰ ὄσφρικὰ ἔπεα *καλούμεται* *Α*, 5, § 15.
ὄσμη *Β*, 9.
τὸ ὅτι et *διότι* *Α*, 1, § 2. *Β*, 2, § 1.
ὀρθὴν μηθὲν scriptura *Α*, 1, § 5.
ὀσσία quid sit *B*, 1, § 2. *ὀσσία* triplex, sed uno loco quadruplex, *B*, 1, § 2. *ὀσσία* et *φύσις* oppositae *Α*, 1, § 1. *ὀσσία* et *τὸ τί ἐστι* *Α*, 1, § 2.

ὄντος et alia pronomina categoriis inserviunt indicandis *Α*, 1, § 10. *Β*, 1, p. 246. [cf. tamen notam] *Γ*, 11, § 4.
ὄνχ ὅτι *Β*, 7, § 6.
ὁ ὀφθαλμὸς ἢ κόρη καὶ ἡ ὄψις *Β*, 1, § 11.
ὄψις *Β*, 7, *ὄψις καὶ ὄρασις* *Γ*, 3, § 7.

Π.

πάθος *Α*, 1, § 9. *πάθος* idem atque *ἔργον* p. 373 [nota].
πανσπερμία Democriti *Α*, 2, § 3.
παρά *Β*, 9, § 2.
παρεβολώτερος λόγος *Α*, 5, § 20.
παρεμφερέσθαι *Γ*, 4, § 3.
πάσχειν τὰ ἐναντία ὑπὸ τῶν ἐναντίων *Α*, 5, § 8. *Β*, 4, § 10. *τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου* *Α*, 5, § 8. *τὸ πάσχειν καὶ τὸ κινεῖσθαι καὶ τὸ ἐνεργεῖν τὸ αὐτὸ* quomodo *Β*, 5, § 3.
πατάσσειν, πλήσσειν, τύπτειν *Β*, 8, § 2.
πέριαια νοήσεων *Α*, 3, § 15.
περικάρπιον *Β*, 1, § 6.
περιφορέα *Α*, 3, § 14. § 15.
πηρώματα *Β*, 4, § 2. *Γ*, 9, § 6.
Πλάτων ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας *Α*, 2, § 7. *ἐν τῷ Τιμαίῳ* *Α*, 2, § 7. *τοὺς ἀριθμοὺς εἶναι τὰ εἶδη* *Α*, 2, § 7. — Eius εἶδη respiciuntur *Γ*, 4, § 2. *Platonica ἀνάμνησις* tangitur *Γ*, 5, § 2. *Plato in animi facultatibus partiendis respicitur* *Γ*, 9, § 2.
πλήσσειν, τύπτειν, πατάσσειν *Β*, 8, § 2.
πλωτῆρ ἐντελέχεια πλοίου *Β*, 1, § 13. *πλωτῆρες* quomodo moveantur *Α*, 3, § 2.
τὰ περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν. Prooem. p. 110. *Β*, 5, § 1.
πῶροι. Prooem. p. 140. *Β*, 9, not.
πραγματεύεσθαι *Α*, 1, § 2.
ὁ πρακτικὸς ροῦς *Γ*, 10, § 7. 8. Prooem. p. 147.
τὸ πρακτικὸν ἀγαθόν *Γ*, 10, § 4. § 7.
προαίρεσις *Α*, 3, § 10.
τὸ πρῶτον apud Aristotelem *Β*, 1, p. 258, p. 439, not. 2. *Β*, 2, § 12. *δύναμις πρῶτη* *Β*, 1, p. 245. *τὸ πρῶτον ἐντελεχείαι* *Β*, 1, p. 249.

ἡ πρώτη ἐντελέχεια B, 1, p. 258 sq. πρῶτον τὸ μῆκος A, 2, § 7. τὸ ὄρων πρῶτον Γ, 2, § 2. ὁ περὶ τὴν καρδίαν πρῶτος τόπος B, 8, § 10. πρῶτος φιλόσοφος A, 1, § 11. ἡ πρώτη ψυχὴ B, 4, § 14. Πυθαγόρειοι ψυχὴν εἶναι τὰ ἐν τῷ ἀέρι ξύσματα A, 2, § 4. μῦθοι Πυθαγορικοὶ τὴν τυχούσαν ψυχὴν εἰς τὸ τυχόν ἐνδύεσθαι σώμα A, 3, § 23.

P.

ῥίζα ἀνάλογον τῷ στόματι B, 1, § 6. B, 4, § 7. ῥύσμοι Democriti A, 2, § 3.

Σ.

σημεῖον B, 11, § 3. σιμόν Γ, 4, § 8. οἱ σκληρόσασσοι ἀρνεῖς B, 9, § 2. τὰ σκληρόφθαλμα B, 9, § 2. σοφιστικὴ et διαλεκτικὴ A, 1, § 8. Sophonias. Praefat. p. XI. στέρησις a δυνάμει et ἐντελεχείᾳ segregatur B, 1, p. 250. στιγμή Γ, 2, § 15. μοναδικὴ A, 4, § 20. στοιχεῖα A, 2, § 7. τὰ περὶ στοιχείων B, 11, § 10. Prooem. p. 123. στουφρὸν αὐστηρόν B, 10, § 5. συμβεβηκός duplici significatione A, 1, § 1. § 8. τοῦ συμβεβηκός in sensuum cognitione genera Γ, 1, § 5. συμπέρασμα B, 2, § 1. — in actione Γ, 11, § 4. συμπλοκὴ νοημάτων Γ, 8, § 3. σύμπτωμα Γ, 12, § 3. συναίτιον B, 4, § 8. σύνθεσις ἐξ ὕλης καὶ εἶδους B, 1, § 3. συντήκειν B, 10, § 2. σφαιρα quomodo cum appetitus rationibus comparetur Γ, 11, § 3. sphaerae caelestes Γ, 11, § 3. p. 453 sqq.

T.

τετραήριον B, 11, § 3. τελεολογία qualis apud Aristotelem B, 2, § 14. τετραγωνισμός B, 2, § 1. τὶς quasi omissum animo suppletur in tertia persona singularis sensu

indefinito B, 5, § 6. τινὲ et ἀπλῶς opposita Γ, 7, § 6. τὸ τί ἐστι A, 1, § 2. Γ, 6, § 7. τὸ τί ἦν εἶναι A, 1, § 2. B, 1, § 8. Γ, 6, § 7. ὁ Τίμαιος i. e. Platonis A, 2, § 7. A, 3, § 11.

τὸ τρέφεται διπτόν B, 4, § 16.

τρίγωνον B, 3, § 6.

τὸ τρίτον μέγεθος B, 11, § 6.

τὰ περὶ τροφῆς. Prooem. p. 111. B, 4, § 16.

τοιονδί B, 1, § 4. B, 12, § 1.

τοιούτος B, 3, § 5.

τοῦτο et τοιοῦτον B, 1, p. 246 init. τύπτειν, πλήσσειν, πατάσσειν B, 8, § 2.

Υ.

ὑλὴ quomodo οὐσία sit B, 1, § 2.

ὑπεναντιώσεις καὶ ἀπορία A, 5, § 4.

ὑπνος Prooem. p. 134 sq. quomodo ἐντελέχεια B, 1, p. 258.

ὑποκείμενον i. e. ὑλὴ B, 1, § 2. pro ἀντικειμένῳ Γ, 2, § 10.

ὑπολαμβάνειν Γ, 4, § 3.

ὑποσμος B, 9, § 5.

Φ.

φαντασία Γ, 3, § 3 sqq. Prooem. p. 142 sqq. Vocis origo Γ, 3, § 6. p. 375 [nota] § 14. φ. κατὰ μεταφορὰν p. 375 [nota]. αἰσθητικὴ Γ, 11, § 1. βουλευτικὴ Γ, 11, § 1.

λογιστικὴ Γ, 10, § 9. Γ, 11, § 1. φαντάσματα quomodo cogitando inserviant Γ, 7, § 3.

φάρυγξ B, 8, § 10.

φάσις Γ, 6, § 10.

Φίλιππος ὁ κωμωδοδιδάσκαλος A, 3, § 9.

τὰ περὶ φιλοσοφίας A, 2, § 7.

ὁ πρῶτος φιλόσοφος A, 1, § 11.

φραῖς genera Γ, 10, § 8.

τὸ φροεῖν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι ταῦτον Γ, 3, § 1. φροεῖν a ροεῖν diversum Γ, 3, § 3.

φρυγὴ, ὄρεσις Γ, 7, § 2.

τὸ φύλλον περικαρπίου σκέπασμα B, 1, § 6.

φυσικὰ Prooem. p. 111.

φυσικός et διαλεκτικός A, 1, § 11

οἱ φυσιολόγοι πρότερον Γ, 2, § 8.

φύσις et οὐσία opponuntur A, 1,

§ 1 [cf. notam] φύσις in formae locum substituta B, 1, § 2. τὰ τῆ φύσει γνώριμα, τὰ ἡμῖν γνώριμα B, 2, § 1. ἡ φύσις οὐδὲν μίτην ποιεῖ Γ, 9, § 6.
τὰ φησὶ Α, 1, § 13. Α, 5, § 26. B. 12, § 3. Γ, 13, § 1.
φωρεῖ ταῦτα μόνα ὅσα δέχεται τὸν ἄερα B, 8, § 10. φωρεῖν de rebus non animatis usurpatum B, 8, § 9.
τὸ φῶς B, 7, § 2 sqq. Γ, 5, § 1.

X.

ἡ χεῖρ ὄργανον ὀργάνων Γ, 3, § 2.
χρῶμα B, 7, init. B, 7, § 1.
ζωριστὸν λόγῳ, μεγέθει Γ, 9, § 1.

Ψ.

ψαθυρός B, 8, § 5.
ψοφητιζόν B, 8, § 6.
ψόφος — ψόφησις Γ, 2, § 4. ψόφον ἔχειν B, 8, § 1.
ἡ ψυχὴ ἄηρ Α, 2, § 15. αἷμα Α, 2, § 19. αἰσθητικὴ B, 5 sqq. ἡ ἀναθυμίασις Α, 2, § 16. ψυχὴν μὴ εἶναι ἀριθμὸν ζινοῦνθ' ἐναντὶν Α, 4, § 16. usque ad 5, § 3. μὴ εἶναι ἄμοιραν Α, 4, § 1—8.
ψυχὴ αἰ' ἀρχαῖ Α, 2, § 6. τὸ ζινοῦν Α, 2, § 2. τὸ αὐτὸ ζινοῦν Α, 2, § 4. θρηπτικὴ B, 4, § 1 sqq. ταῦτὸ καὶ τοῦς Α, 2, § 12. ἡ πρώτη ψυχὴ B, 4, § 14. πῦρ Α, 2, § 3. § 2. § 11. τόπος εἰδῶν Γ, 4. Α, 4. ὕδωρ Α, 2, § 18. ψυχὴν ἔχειν τὸν λίθον Α, 2, § 14.

φέρεται ὑπὸ τῶν ἀνέμων Α, 5, § 15. ψυχῆ. Vocis origo Α, 2, § 23. ψυχῆς μόρια Γ, 9, § 2. Prooem. p. 128 sqq. Animi sensus. Prooem. p. 147 sqq.

τὰ περὶ ψυχῆς in reliquis Aristotelis libris citantur. Prooem. p. 105 sqq. librorum de anima auctoritas. Prooem. p. 103 sqq. conspectus librorum. Prooem. p. 113 sqq. liber de anima tertius impugnatus. Prooem. p. 103 sq. ad libr. Γ, p. 342. Librorum de anima commentatores Graeci. Praef. p. X. librorum de anima codices. Praef. p. V sqq. codex Ambrosianus H. 50. (X) Praef. p. IX. Laurentianus 81, 1. (S) Praef. p. VI. Parisiensis 1853. (E) Praef. p. XV. denuo collatus p. XVI sqq. a Bussemakero, Panschio collatus XVIII sqq., Paris. 2034 (y). XIX. Vaticanus 253 (L). Praefat. IX. Vaticanus 256 (T). Praef. VII. Vaticanus 260 (U). Praef. VII. Vaticanus 266 (V). Praef. VIII. Vaticanus 1026 (W). Praef. VIII. Editio Aldina. Praef. XII. Editio Basileensis. Praef. XIII. Bekkeriana quid habeat proprium. Praefat. XIV. XVII. Camotiana. Praef. XIII. Morelliana. Praefat. XII. Sylburgiana. Praefat. XII. Torstrikiana Praef. XXIV sqq.

Ω.

ὥστε in apodosi Γ, 9, § 6.

CORRIGENDA ET ADDENDA.

- p. 2. inter textum et app. crit. lege: Θεοῦ (colon) τὸ ed. pr.
p. 9. " " " " " dele: et Bekk.: lectiones enim prioris editionis, quas Trdlbg. mutavit in altera, sunt eadem Bekkeri.
p. 24. ad 410^a 21, cf. comment. p. 233. n. 1.
p. 38. inter textum et app. crit. post verba „ed. pr.“ adde: et omnes scripti et impressi praeter Το
p. 39. inter textum et app. crit. lege: αἰσθησιν.
p. 73. ad 426^b 24. cf. comment. p. 363. n. 1.
p. 84. ad 430^b 2. 3. cf. comment. p. 413. n. 2.
p. 87. ad 431^a 22. cf. comment. p. 432. n. 1.
p. 313. notam uncis [] include, p. 336, l. 19 lege: tactus.
Trendelenburgii sunt notae: p. 187, p. 198, p. 234, p. 259.

114354

Aristotle. De anima
De anima libri tres; ed by Trendelenburg
Ed. 2, rev. & enl.

LGr
A717daT.2

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

Do not
remove
the card
from this
Pocket.

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File."
Made by LIBRARY BUREAU

